BASIL LIDDELL HART

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI TARİHİ

Çeviren: Kerim Bağrıaçık

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Kültür Yayınları

ASKERİ TARİH

BASIL LIDDELL HART
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI TARİHİ

ÖZGÜN ADI
HISTORY OF THE SECOND WORLD WAR

COPYRIGHT © LIDDELL HART 1970

İNGİLİZCE ÖZGÜN METİNDEN ÇEVİREN
KERİM BAĞRIAÇIK

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2009
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
EMİR YENER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ - DİZİN
NECATİ BALBAY

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM: AĞUSTOS 2015, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-536-9

BASKI
AYHAN MATBAASI
MAHMUTBEY MAH. DEVE KALDIRIMI CAD. GELİNCİK SOK. NO:6 KAT:3
BAĞCILAR İSTANBUL
(0212) 445 32 38
Sertifika No: 22749

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Basil Liddell Hart

İkinci Dünya Savaşı Tarihi

Çeviren: Kerim Bağrıaçık
Yayına Hazırlayan: Ülke Evrim Uysal

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İÇİNDEKİLER

Sunuş XI

Birinci Bölüm Genel Durum 1
Savaşın Ayak Sesleri 3
Savaş Başlarken Almanya'nın ve Batılı Müttefik Kuvvetlerin Durumu 21

İkinci Bölüm Savaş Patlak Veriyor (1939-1940) 35
Polonya'nın İşgali 37
"Garip Savaş" 47
Finlandiya Savaşı 61

Üçüncü Bölüm Savaş Tırmanıyor (1940) 69
Norveç'in İşgali 71
Batı'nın İşgali 91
Britanya Muharebesi 123
Mısır'dan Karşı Taarruz 155
İtalyan Doğu Afrikası'nın İşgali 171

Dördüncü Bölüm Savaş Yayılıyor (1941) 179
Balkanlar ve Girit'in İşgali 181
Ve Hitler, Rusya'ya Taarruz Ediyor 195
Rusya'nın İşgali 215
Rommel Afrika'da 235
Crusader (Tobruk) Harekâtı 251
Uzakdoğu'da Gerilim Yükseliyor 275
Japonya'nın Fetih Dalgası 291
- Hong Kong'un Düşüşü 300
- Filipinler'in Düşüşü 303
- Malaya ve Singapur'un Düşüşü 307
- Birmanya'nın Düşüşü 320
- Seylan ve Hint Okyanusu 324

Beşinci Bölüm Dönüm Noktası (1942) 327
Rusya'da Savaşın Seyri Değişiyor 329
Rommel'in Yükselişi 363
Afrika'da Gidişat Değişiyor 383
"Meşale (Torch) Harekâtı" - 8 Kasım 1942: Atlantik'ten Gelen Yeni Dalga – Müttefikler Kuzey Afrika'ya Ayak Basıyorlar 423
Tunus Şehrini Ele Geçirme Yarışı 459
Pasifik'te Gidişat Değişiyor 471
Tokyo Hava Baskını 473
Mercan Denizi Muharebesi 476
Midway Muharebesi 478
Midway Muharebesi'nden Sonra Güneybatı Pasifik 486
Yeni Gine ve Papua 486
Guadalcanal 490
Birmanya, Mayıs 1942-Mayıs 1943 – Sonuçsuz Kalan Hamle 498
Arakan Taarruzu: Aralık 1942-Mayıs 1943 501
Chinditler 503
Geleceğin Planlanması 506
Atlantik Savaşı 509
Kutup Konvoyları 540
Son Safha 541

Altıncı Bölüm Düşüş Başlıyor (1943) 545
Afrika'nın Temizlenmesi 547
Müttefikler Sicilya Üzerinden Tekrar Avrupa'da 597
İtalya'nın İşgali – Teslim Olma ve Duraklama 617
Almanya'nın Rusya'da Gerilemeye Başlaması 657
Japonlar Pasifik'te Gerilemeye Başlıyor 687
Bougainville Seferi 700
Bismarck ve Admiralty Adalarının Ele Geçirilmeleri 701
Merkezi Pasifik Harekâtı 703
Gilbert Adaları'nın Ele Geçirilmesi 704
Birmanya (1943-1944) 709

Yedinci Bölüm Çöküş (1944) 719
Roma'nın Ele Geçirilmesi ve İtalya'da İkinci Kez Duraklama 721
Fransa'nın Kurtuluşu 749
Rusya'nın Kurtuluşu 785
Giderek Şiddetlenen Bombardıman – Almanya'ya Karşı Stratejik Hava Taarruzu 815

Stratejik Bombardıman Taarruzunda Karşılaştırmalı Hedef Sonuçları 846
Petrol Hedeflerine Taarruzlar 847
Ulaşım ve Lojistik Tesisi Hedeflerine Düzenlenen Taarruzlar 848
Doğrudan Taarruzlar 848
Sonuçlar 849
Güneybatı Pasifik ve Birmanya'nın Kurtuluşu 851
Yeni Gine'nin Yeniden İşgali 851
Mariana Adaları'nın Ele Geçirilmesi – ve Filipinler Deniz Muharebesi 856
Ivo Jima Taarruzu 875
Birmanya Seferi – Mayıs 1945, Imphal'den Rangun'un Tekrar Ele Geçirilmesine Kadar 877
Hitler'in Ardenler Karşı Taarruzu 887

Sekizinci Bölüm Son (1945) 917
Vistül'den Oder'e 919
Hitler'in İtalya'da Çöküşü 931
Almanya'nın Çöküşü 939
Japonya'nın Çöküşü 947
Okinawa – Japonya İç Geçit Kapısı 949
Pasifik ve Birmanya'da Düşman Mukavemetinin Tasfiyesi 953
Birmanya 954
Yeni Gine-Yeni Britanya-Bougainville 955
Borneo 956
Filipinler 957
Amerikan Stratejik Hava Taarruzu 958
Atom Bombası ve Japonların Teslim Olması 961

Dokuzuncu Bölüm Sonsöz 971
Sonsöz 973
Önemli Unsurlar ve Dönüm Noktaları 973
Savaş Öncesi Hayati Safha 973
Savaşın İlk Safhası 978
Savaşın İkinci Safhası 983
Savaşın Üçüncü Safhası 987

Kaynakça 991
İkinci Dünya Savaşı Kronolojisi 993
Dizin 1041

HARİTALAR

Harita 1 ... 4
Harita 2 ... 38
Harita 3 ... 62
Harita 4 ... 72
Harita 5 ... 92
Harita 6 ... 124
Harita 7 ... 158
Harita 8 ... 174
Harita 9 ... 182
Harita 10 ... 196
Harita 11 ... 216
Harita 12 ... 278
Harita 13 ... 294
Harita 14 ... 330
Harita 15 ... 338
Harita 16 ... 344
Harita 17 ... 359
Harita 18 ... 385
Harita 19 ... 387
Harita 20 ... 400
Harita 21 ... 410
Harita 22 ... 481
Harita 23 ... 487
Harita 24 ... 512
Harita 25 ... 558
Harita 26 ... 569
Harita 27 ... 599
Harita 28 ... 618
Harita 29 ... 658
Harita 30 ... 710
Harita 31 ... 722
Harita 32 ... 750
Harita 33 ... 762
Harita 34 ... 786
Harita 35 ... 852
Harita 36 ... 879
Harita 37 ... 888
Harita 38 ... 920
Harita 39 ... 940
Harita 40 ... 974

Sunuş

Cassel Yayıncılığın genel başkanı Desmond Flower, eşimin *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*'ne Önsöz yazmamı istediğinde, bu kitabın hazırlanmasına yardımcı olan mareşallerden erlere, profesörlere, öğrencilere ve Basil'in faal ve araştırmacı hayatı boyunca temasta olduğu yüzlerce insana uygun bir şekilde teşekkür edilmesi gerektiğini fark ettim. *Anılar*'ının Önsöz'ünde şöyle yazmıştı: "Anılar en mutlu zamanlardır; dostlukların kayıt altına alınmasıdır ve ben bu konuda çok şanslı oldum". Bu eser de bu dostluklardan faydalanmıştır.

Basil henüz küçük bir çocukken oyunlara ve oyunların taktiklerine merak sardı. Onların kaydını tuttu, gazete kupürleri kesti. Havacılığın ilk günlerinde de aynı şeyleri yaptı zira pilotlar onun çocukluk kahramanlarıydı. Hayatı boyunca sürdürdüğü bu alışkanlık ve sınır tanımayarak genişleyen ilgi alanları sayesinde, öldüğünde ardında yüz binlerce kupür, mektup, muhtıra, broşür ve zırhlı savaştan moda elbiselere kadar uzanan ilgi alanlarından çok sayıda eşya bıraktı. "Konuşma Notları" adını verdiği günlüğünde özellikle ilgisini çeken tartışmaları, muhtemelen bu tartışmalar gerçekleştikten hemen sonra, kaydetti.

Savaş sonrasına ait kitabı *The Other Side of the Hill* [Türkçe çevirisi: *Alman Generalleri Konuşuyor*] İngiltere'de savaş esiri olan bir dizi Alman generali ile yaptığı konuşmaları içerir. Bu generallerin çoğu onun savaş öncesinde yazdığı kitapları okumuştu ve gerçekleştirdikleri harekâtı onunla tartışmaya hevesliydiler. Aralık 1963'te geriye döndüğümüzde, bu türden kayıtlara neden bu kadar değer verdiğini, "bu kitabı neden ve nasıl yazdığıma dair bir not" ile açıklar:

> 1920'lerde ve 1930'larda Birinci Dünya Savaşı'ndaki olayları incelerken, o zamanın komutanlarının – sonradan hatıratlarını kontrol etmek amacıyla- gerçekten ne düşündüğünü öğrenip kaydeden bağımsız ve tarihsel bir zihnin yokluğunun tarihe ne kadar zarar verdiğini fark ettim. Yıllar hızla geçtikçe geçmişe dönüp baktığımızda, dramatik olaylara katılanların anılarının daha renkli veya daha karmaşık olduğu ortaya çıkmaktadır. Dahası resmi belgeler çoğu zaman onların gerçek görüşlerini veya amaçlarını ortaya çıkarmayı başaramaz hatta kimi zaman bunların gizlenmesi için düzenlenir.
>
> Bu nedenle İkinci Dünya Savaşı sırasında, Britanyalı ve Müttefik komutanları ziyaret ettiğimde yaptığım konuşmalara dair kapsamlı "tarih notları" aldım ve özellikle onların mevcut görüşlerini -daha sonraki yıllarda yazılan kayıtlar ile anıları kontrol etmek amacıyla kullanılan notlara ilaveten- kaydettim.
>
> Savaşın sonunda bana esir düşen Alman komutanları sorgulamak üzere öncelikli bir fırsat verildi. Onlarla kendilerini ilgilendiren harekât veya daha geniş başka konular üzerine uzun uzun konuştuk. Bu soruşturma eş zamanlı değildi; zira onların bir olay veya karar öncesinde ne düşündükleriyle ilgiliydi. Ne olursa olsun bu araştırma anıların zamanla hatırlanmaz hale gelmesinden önce yapıldığı için, diğer tanıkların anlatımlarıyla ve belgesel kayıtlarla çapraz kontrole tabi tutulabilir.

Eserin okuyucuları bu konuşmaların nasıl "tarihin akışına" ve Basil'in yıllar boyu devam eden çapraz-kontrolüne tabi tutulduğunu dipnot kaynaklarından göreceklerdir.

1946 başlarında Kraliyet Tank Alayı'nın Albayı, Basil'den iki dünya savaşı ve iki savaş arası dönemi kapsayacak bir biçimde Alay'ın ve seleflerinin tarihini yazmasını istedi. Bu yıllar süren muazzam bir görevdi ve kitap Cassel tarafından ancak 1958'te basıldı. Ancak *Tanklar* için gereken araştırma, Basil'in elinizdeki eseri yazmasına çok yardımcı oldu; zira bu sayede her iki tarafta da yer alan genç komutanları tanıma şansı buldu. Ayrıca Mareşal Montgometry, Mareşal Alexander ve Mareşal Auchinleck gibi eski ve değerli dostlarıyla, "tankçılarıyla" ve "tepenin diğer tarafındaki" pek çok Alman generaliyle çok sayıda uzun tartışma gerçekleştirdi.

1946'daki Bağımsızlık Savaşı'ndan sonra her rütbeden İsrailli subay, ordularının kuruluşu için Basil'e danıştılar. Bunlar arasında yakın bir dosta dönüşen Yigal Allon da vardı. Yigal, State House kütüphanesinde Basil'e resmini şöyle imzalamıştır: "Generallere ders veren yüzbaşıya". 1961'de İsrail'e davet edilen Basil'den silahlı kuvvetler bünyesinde ve üniversitelerde ders vermesi istendi. İsrailliler Basil'in derslerine büyük hürmet gösterdiler; o genelde "en iyi öğrencilerinin" kendi vatandaşlarından çok Almanlar ve İsrailliler olduğunu biraz da üzüntüyle söylerdi.

Bayan Rommel, 1951'de Basil'e başvurarak kocasının belgelerini düzenleyip düzenleyemeyeceğini sordu. Basil'in olumlu cevabı üzerine Mareşal Rommel'in dul eşi, oğlu Manfred, Rommel'in Kurmay Başkanı General Bayerlein ve Collins yayın şirketinin son derece becerikli editörü Mark Bonham Carter ile aramızda sıcak bir ilişki gelişti.

Basil 1952'de Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki harp okullarında ders verdi. Bunlar yorucu ancak verimli aylardı. Her iki ülkede yaşayan savaş dönemi arkadaşlarıyla buluştuğu gibi yeni arkadaşlar edindi. Aldığı ödüller arasında onu en çok ABD Deniz Piyadeleri fahri üyeliği memnun etmişti. Bu vesileyle kendisine verilen altın kravat iğnesini ölene dek her gün taktı.

1965'te California Üniversitesi Tarih Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olması teklif edildi. Böylece yetmiş yaşında Profesör oldu ve iki dünya savaşı üzerine dersler verdi. Bu, onun da sevdiği heyecan verici bir deneyimdi ancak önemli bir ameliyat geçirmek üzere İngiltere'ye geri dönmek zorunda kalması üzerine ziyaretimizi birkaç ay ile sınırlamaya mecbur kalmıştık. Ölümü yaklaştığında, doktorunun tavsiyelerine uygun olmasa da, ABD Deniz Harp Okulu'nun strateji üzerine bir dizi ders verme daveti vesilesiyle Nisan 1970'de Amerika'ya dönmeyi dört gözle bekliyordu.

Seyahat Basil'in hayatının önemli bir kısmıydı. Avrupa ülkelerinin harp akademilerinden gelen seminer davetlerinin birçoğunu kabul etti. O parlak bir harita okuyucusuydu. Sherman'ın Amerikan İç Savaşı'ndaki muharebelerine dair canlı kayıtları, Güney

Devletleri'ndeki harp meydanlarını ziyaret etmeden salt büyük ölçekli haritalar üzerindeki kapsamlı çalışmaları sayesinde yazıldı. Son savaştan sonra elimizde haritalarla harp meydanlarını ve çıkarma kumsallarını araştırmak, eski dostları ziyaret etmek ve mevcut çalışma için verileri kontrol etmek amacıyla neredeyse her yıl Avrupa'yı ziyaret ettik. Basil güzel kırsal kesimi, katedralleri ve iyi yemekleri seviyordu. Böylece *Guide Michelin*, harp meydanı haritaları ve turist kitapları daima arabamızdaydı. Arazi, yemekler ve kilise mimarisi hakkında bana aldırdığı ayrıntılı günlük notlar, evdeki hacimleri sürekli büyüyen kayıtlar arasına girerdi.

Basil, Birinci Dünya Savaşı'nın resmi tarihçilerini eleştirirdi. Kimi zaman "Resmi" sözcüğünün "Tarih" sözcüğünün etkisini sıfıra indirdiğini söylerdi. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nı yazan tarihçilere saygı duyardı. Dosyaları arasında İngiltere'dekiler ile olduğu kadar İngiliz Milletler Topluğu ve Amerika'daki pek çok tarihçiyle yazışmaları da vardır. Dünyanın birçok yerinden öğrenciler ve tarihçilerle, özellikle de genç tarihçilerle dostluğu hayatını zenginleştirdi ve zamanının önemli bir kısmını, kendi işlerini ihmal etme pahasına ancak sonsuz bir zevk duyarak, onların tezleri ve kitap taslaklarını okuyup eleştirerek geçirdi. Bu kişilerden biri olan Ronald Lewin şöyle yazdı: "... O sizi yalnızca övülmesi gereken yerde över, bir husus veya fikir konusunda hatalıysanız canınıza okurdu." Genç-yaşlı bilim insanları, akademisyenler, yazarlar ve gazeteciler, erişimlerine izin verilmiş makaleleri ve kitapları incelemek için kütüphaneye gelirdi. "Özel dersler" günün veya gecenin herhangi bir saatinde, yemeklerden sonra ve bahçedeki yürüyüşler sırasında yapılabilirdi. Bu kişiler arasında Corelli Barnett, General Andre Beaufre, Albay Henri Bernard, Brian Bond, Alan Clark, Albay A. Goutard, Alastair Horne, Michael Williams gibi ünlü çağdaş tarihçiler vardı. Önceleri bir tartışma ve çalışma için gelen bu kişiler zamanla onun müdavimi oldular ve ne mutlu bize ki sürekli yanımıza gelerek arkadaşlarımıza dönüştüler. Amerika ve Kanada'dan gelen Jay Luvaas ve Don Schurman gibi pek çokları aileleriyle birlikte sadık dostlarımız haline geldiler.

Bu nedenle bütün bu insanlara, Basil'in strateji yahut savunmayla kısıtlı kalmayan sınırsız ilgi alanları içinde yer alarak bu çalışma-

ya önemli katkılar sağlayan ve adını burada vermediğim pek çok alandaki yüzlerce kişinin beni bağışlayacağını umuyorum. Hiç kimse "öğrencilerinden öğrenen öğretmene" Basil'den çok inanmamıştır. Onun öğrencileri ve arkadaşları son derece ufuk açıcıydı. Basil bu kitabı yazarken son derece becerikli asistanlara sahipti. Bunlar arasında Chistopher Hart, bugün İmparatorluk Harp Müzesi'nde görevli Peter Simkins, Pasifik Harekâtı üzerine değerli bir çalışma yürüten Paul Kennedy ve havacılığa ilişkin bölümlere yardımcı olan Peter Bradley vardı.

Yıllar boyunca pek çok sekreter büyük bir verimlilikle çalıştı. Onların eserin çeşitli taslaklarını yazıya geçirip düzelterek redakte etmekte gösterdikleri ilgi ve sabır, Basil'in işini kolaylaştırdı. Bayan Myra Thomson (artık Bayan Slater), Wolverton Park'ta yaşadığımız sekiz yıl boyunca bizimle birlikteydi. Daha sonra, burada State House'ta Bayan Daphne Bosanquet ve Bayan Edna Robinson bize her konuda yardımcı oldular. Eserin hazırlanmasındaki son aşamalarda Bayan Wendy Smith, Bayan Pamela Bryness ve Bayan Margaret Haws değerli işler yaptı.

Teşekkür edilmesi gereken sayısız kişi arasında, eserin Britanya baskısının yayımcısı Cassel'in müdürleri ve personeli de vardır. Kitabın siparişini 1947'de veren Desmond Flower, bitimini sabırla bekledi. Ayrıca David Higham'a, yalnızca Basil'in çoğu kitabının yayın temsilciğini yaptığı için değil ama ayrıca yıllar süren dostluğun için de teşekkür ederim.

Bunun dışında Clowes'un müdürleri ve personeline, matbaacılara ve Beccles'teki Bill Raine'ye kitaba olan ilgileri, basım kalitesinin yüksekliği ve pek çok zorluğa rağmen kitabı zamanında yetiştirdikleri için teşekkür ederim. Clowes'un Basil'in bu son kitabını basmasından memnunum; zira o, ilk kitaplarından biri olan *Science of Infantry Tactics'i* [*Piyade Taktikleri Bilimi*] basmaları için 1921'de onlara başvurmuştu.

Yayıncılar ve ben, çok sayıda bölümü veya kitabın tamamını okuyup Basil'in ölümünden önce veya sonra ona eleştirileriyle fayda sağlayan şu kişilere özellikle teşekkürlerimizi sunmak isteriz: G. R. Atkinson, Brian Bond, Dr. Noble Frankland, Koramiral Sir Peter Gretton, Adrian Liddell Hart, Malcolm Mackintosh, Yüzbaşı Stephen Roskill,

Koramiral Brian Schofield, Yarbay Albert Seaton, Tümgeneral Sir Kenneth Strong ve Dr. M. J. Williams. Bu kişilerden bazıları cömertçe davranarak Basil'in kendi kitaplarından alıntılar yapmasına (hatta Albay Seaton kendi kitabının basılmasından önce) izin verdi.

Araştırmaları ve haritaların çizilmesindeki çalışmaları nedeniyle Ann Fern ile Richard Natkiel'e, büyük bir baskı altında çalışmasına rağmen birinci sınıf bir indeks hazırlayan Bayan Hebe Jerrold'a bir kez daha teşekkür ederim.

Yardımcı olan çok sayıda kişi arasında en çok Cassel Yayınevi'nde Basil'in editörü ve arkadaşı olan ve Basil'in ölümünden sonra eserin yayımlanmasını üstlenen Kenneth Parker'a minnet borçluyuz. O olmadan bu kitabın basımı çok daha fazla gecikirdi. Basil, *Anılar*'ının önsözünde "kendisine en ufuk açıcı, bilgili ve titiz editörün bahşolunduğunu ve onunla çalışmaktan çok hoşnut" olduğunu yazdı.

Basil'in geliri azdı bu nedenle elinizdeki eser üzerine çalışmaları, hayatını gazeteci sıfatıyla yazı yazarak kazanmak zorunda olduğundan sürekli yavaşladı. 1965-76 arasında Wolfson Vakfı'nın bursundan faydalandı ve Bay Leonard Wolfson'un esere gösterdiği ilgiden memnun oldu. 1961'de başka bir yerden, Londra'daki King's College'den destek geldi. Askeri Çalışmalar Direktörü Michael Howard, State House'un ahırlarının bir kütüphaneye dönüşmesi için cömert bir yardım sağladı ve ziyaretçi tarihçilerin kullanımı için ahırın içinde küçük bir daire inşa edildi. Bu çalışma alanımızı fazlasıyla genişletti ve bilim insanlarını rahata kavuşturdu. Ayrıca bu yıllarda, yaşadığımız üç farklı mahalledeki Inland Revenue yetkilileri, Basil'in çalışmalarının zorlu tabiatını kavrayarak bizim İngiltere'de yaşayıp çalışabilmemizi sağladılar. Onlar olmasa yurtdışında yaşamak zorunda kalırdık ve gerek bu eser gerekse de Basil'in diğer eserleri ile dersleri bundan zarar görürdü.

Dolayısıyla bu kitabı, sunuşta adı geçen veya geçmeyen bütün "yardımcı olanlara" adamak istiyorum.

Kathleen Liddell Hart
States House,
Medmenham
Bucks, İngiltere
Temmuz 1970

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL DURUM

Savaşın Ayak Sesleri

Dünya basını 1 Nisan 1939'da Neville Chamberlain kabinesinin yatıştırma ve tarafsızlık politikasını değiştirdiği, Avrupa'daki barışı güvence altına almak amacıyla Britanya'nın Polonya'yı Almanya'dan gelecek her türlü tehdide karşı savunmayı taahhüt etmiş olduğu haberini geçti.

Ancak, Hitler 1 Eylül'de Polonya sınırını geçti. İki gün sonra Britanya ve Fransa Hitler'e boşuna yapılan geri çekilme talebini müteakip savaşa girdi. Bir başka Avrupa Savaşı başlamıştı – ve bu savaş, ikinci bir Dünya Savaşı'na dönüştü.

Batılı Müttefikler o savaşa ikili bir hedef için girdiler. İlk hedef Polonya'nın bağımsızlığını korumak için verilen sözü yerine getirmekti. Nihai amaç kendileri için muhtemel bir tehdidi ortadan kaldırmak ve böylelikle kendi güvenliklerini sağlamaktı. Sonuçta, her iki amaçta da başarısız oldular. En başta sadece Polonya'nın yenilmesini ve Almanya ile Rusya arasında paylaşılmasını önlemekte başarısız olmakla kalmadılar, ayrıca belirgin bir zaferle biten altı yıllık savaşın ardından kendi safında savaşmış olan Polonyalılara karşı

Harita 1

Savaşın Başındaki Avrupa
0 Mil 200 400
0 Km. 200 400 600
NORVEÇ
Oslo
KUZEY DENİZİ
DANİMARKA
İRLANDA
Dublin
BÜYÜK BRİTANYA
HOLLANDA
Amsterdam
Londra
Lahaye
Hamburg
Berlin
Köln
ALMAN
Ren
ATLANTİK
OKYANUSU
Brüksel
BELÇİKA
Seine
Paris
LÜKS.
SÜDETLER
MAGİNOT HATTI
SIEGFRIED HATTI
Münih
FRANSA
Bern
İSVİÇRE
AVUS
Cenevre
Milano
Marsilya
PORTEKİZ
Lizbon
Madrid
İSPANYA
İTALYA
Roma
Korsika
Sardinya
AKDENİZ
Tanca
Cebelitarık
Sicilya
İSPANYOL FASI
CEZAYİR

FİNLANDİYA
Ladoga Gölü
Helsinki
Leningrad
İSVEÇ
Stockholm
Tallinn
ESTONYA
BALTIK DENİZİ
Riga
Moskova
LETONYA
R U S Y A
Kopenhag
LİTVANYA
Kaunas
Königsberg
Danzig
DOĞU PRUSYA
BELARUS
Varşova
Bug
POLONYA
YA
SİLEZYA
Harkov
Kiev
Vistül
San
Dinyeper
Prag
Lwow
ÇEKOSLOVAKYA
UKRAYNA
Rostov
Viyana
Budapeşte
TURYA
MACARİSTAN
ROMANYA
Belgrad
Bükreş
KARADENİZ
YUGOSLAVYA
Tuna
ADRİYA DENİZİ
Sofya
BULGARİSTAN
Tiran
İstanbul
ARNAVUTLUK
Ankara
TÜRKİYE
YUNANİSTAN
Atina

yükümlülüklerinden vazgeçerek, Rusya'nın Polonya'yı hâkimiyeti altına almasına boyun eğmek zorunda bırakıldılar.

Aynı zamanda Hitler Almanyası'nın yıkımı için harcanan bütün çabalar, bu süreçte o kadar mahvolmuş ve zayıflamış bir Avrupa'ya yol açtı ki, direniş gücü yeni ve daha büyük bir tehdit karşısında çok fazla zayıflatıldı – ve Britanya diğer Avrupalı komşularıyla birlikte, Birleşik Devletler'e tabi bir zavallı haline gelmişti.

Büyük bir umutla peşinden koşulan ve hem Rusya hem de Amerika'nın muazzam ağırlığının Almanya karşısına çıkartıldıktan sonra büyük acılarla başarılan zaferin altında inkâr edilmez gerçekler yatar. Sonuç, "zaferin" barış anlamına gelen her zamanki yanılgısını ortadan kaldırdı. Savaşın sonucu zaferin "çölde bir serap" olduğuna ilişkin geçmiş tecrübenin ikazını teyit etti – bu çöl modern silahlarla ve sınırsız yöntemlerle cereyan ettiğinde yaratılan çöldü.

Savaşın nedenlerini ele almadan önce sonuçlarını enine boyuna tartışmak gerekmektedir. Savaşın ne getirdiğinin farkına varılması, savaşın nasıl meydana çıktığının daha bir gerçekçi şekilde incelenmesinin önünü açabilir. Nürnberg Duruşmaları savaşın çıkmasının ve genişlemenin sadece Hitler'in saldırganlığı olduğunu varsayması maksadı için elverişliydi. Ancak bu çok basit ve sığ bir açıklamadır.

Hitler'in çıkarmak istediği son şey başka bir büyük (dünya) savaştı. Halkı, özellikle generalleri böyle herhangi bir riskten müthiş korkuyorlardı – Birinci Dünya Savaşı'nın tecrübeleri onları çok korkutmuştu. Temel gerçekleri vurgulamanın amacı ne Hitler'in yaradılıştan var olan saldırganlığını ne de onun liderliğini istekli olarak takip eden birçok Almanı temize çıkarmaktır. Ancak Hitler, son derece vicdansız olmakla birlikte uzun süredir hedeflerini elde etme konusunda temkinliydi. Komutanları ise hâlâ genel bir çatışmayı kışkırtabilecek herhangi bir adım konusunda daha temkinli ve endişeliydi.

Alman arşivlerinin büyük bir kısmı savaştan sonra ele geçirildi ve böylelikle araştırmalara elverişli hale geldi. Arşivler olağanüstü derecedeki telaşı ve Almanya'nın büyük bir savaşı sürdürme kapasitesine duyulan çok derin güvensizliği ortaya koymaktadır.

Hitler, 1936'da Rhineland'ın askerden arındırılmış bölgesini yeniden işgal için harekete geçtiğinde askerler, Hitler'in kararından ve Fransa'nın kışkırtmasının yaratabileceği tepkilerden endişeye kapıldılar. Generallerin protestolarının sonucunda başlangıçta "haberci" olarak birkaç göstermelik birlik gönderildi. Hitler, İspanya İç Savaşı'nda Franco'ya yardım etmek için birlik göndermek istediğinde generaller taşıdığı tehlikeler nedeniyle yeni protestolarda bulundular ve Hitler yardımı kısıtlamayı kabul etti. Ancak Mart 1938'de onların Avusturya'ya girme konusundaki kaygılarına aldırmadı.

Hitler kısa bir süre sonra, Südetler bölgesinin kendilerine iade edilmesi için Çekoslovakya'ya baskı yapacağına ilişkin niyetini açıkladığında Genelkurmay Başkanı General Beck, Hitler'in saldırganca yayılma programının dünya çapında bir felakete ve Almanya'nın yıkımına yol açmasının muhakkak olduğunu ileri sürdüğü bir muhtıra kaleme aldı. Bu, önde gelen generallerin bulunduğu konferansta okundu ve generallerin onaylıyla Hitler'e gönderildi. Ancak Hitler, politikasında hiçbir değişiklik belirtisi göstermeyince, Genelkurmay Başkanı Beck görevinden istifa etti. Hitler, diğer generallere Fransa ve Britanya'nın Çekoslovakya için savaşmayacaklarına ilişkin teminat verdi, ne var ki onlar güven duymaktan o denli uzaktılar ki Hitler ve diğer Nazi liderlerini tutuklayarak savaş riskini önlemek amacıyla askeri isyan tertip ettiler.

Ancak, Chamberlain Hitler'in Çekoslovakya'yı felç edecek taleplerine razı olunca ve Fransızlar uyum içinde kenara çekilmeyi kabul edince, o talihsiz ülke hem topraklarından hem de savunmasından mahrum edildiğinde komplocuların karşı planları suya düştü. Chamberlain için Münih Antlaşması, "bu günler için barış" demekti. Hitler için ise bu, sadece dış düşmanlarına karşı değil, aynı zamanda generallerine karşı da yeni ve büyük bir zaferdi. Uyarıları Hitler'in tartışmasız ve kansız başarılarıyla defalarca çürütüldükten sonra doğal olarak generaller güvenlerini ve nüfuzlarını kaybettiler. Hitler de doğal olarak bu devam eden kolay başarı dizisi nedeniyle kendinden aşırı derecede emin hale geldi. Yeni girişimlerinin bir

savaşı zorunlu kılabileceğini anladığında bile bunun küçük ve kısa bir savaş olacağını düşündü. Kuşkuları mest edici başarının giderek artan etkisiyle dağıldı.

Hitler, gerçekten Britanya'nın dahil olduğu genel bir savaşı düşünmüş olsaydı mümkün olan bütün imkânlarını Britanya'nın deniz hâkimiyetine meydan okuyacak kapasitede bir donanmanın inşası için ortaya koymuş olurdu. Fakat aslında o, 1935 İngiliz-Alman Deniz Antlaşması'nda tasavvur edilen sınırlı kapasitede bir donanma bile inşa etmedi. Hitler amirallerine sürekli olarak Britanya ile herhangi bir savaş riskini göz ardı edebilecekleri konusunda güvence verdi. Münih Antlaşması'ndan sonra onlara Britanya ile en azından altı yıl zarfında savaş beklemelerine gerek olmadığını söyledi. 1939 yazında ve daha 22 Ağustos'ta bile, zayıflayan bir kanaatle de olsa böylesine teminatları tekrarladı.

Peki, öyle ise, karışmaktan kaçınmayı son derece arzu ettiği büyük bir savaş nasıl çıktı? Cevap ne sadece ve ne büyük ölçüde Hitler'in saldırganlığındadır. Ne var ki cevap 1939 baharındaki ani politika değişikliği ile birlikte Hitler'in uzun süreden beri Batılı Müttefiklerin lütufkâr tutumlarından aldığı cesarette yer almaktadır. Değişiklik savaşı kaçınılmaz kılacak denli ani ve beklenmedikti.

Eğer siz birisine buhar kazanının basıncını tehlikeli seviyenin üstüne kadar yükseltmesi için izin verirseniz, sonucunda meydana gelen her patlamanın asıl sorumluluğu size aittir. Fizik biliminin doğruluğu aynı şekilde siyaset biliminde (özellikle uluslararası ilişkilerin yönetiminde) de geçerlidir.

Hitler'in 1933'te iktidara gelişinden bu yana İngiliz ve Fransız hükümetleri bu tehlikeli diktatöre ayrıcalık göstermekte Almanya'nın önceki demokratik hükümetlerinden daha istekli olmuşlardır. Her seferinde, geleceğin pahasına mevcut rahatlarını korumak amacıyla sorunlardan kaçınmak ve zorluk çıkaran meseleleri rafa kaldırmak için önlem aldılar.

Öte yandan ise Hitler sorunlarını son derece mantık çerçevesi içinde düşünüyordu. Hitler'in politikasının seyri Kasım 1937'de açıkladığı "vasiyetnamede" formüle edilen fikirlerle ortaya çıktı –

bu vasiyetname, sözde "Hossbach Bildirisi"nde muhafaza edilenin bir çeşidiydi. Hossbach Bildirisi, nüfusu artan Almanya'nın varlığını devam ettirmesi için, daha fazla "Hayat Sahası"na (*Lebensraum*) ihtiyaç duyduğu kanaatine dayanıyordu. Hitler'e göre Almanya özellikle besin yönünden kendi kendine yeterli hale gelmeyi umut edemezdi. İhtiyacını dışarıdan satın alarak temin edemezdi, çünkü bu karşılayamayacağından daha fazla döviz harcamak demekti. Diğer ülkelerin gümrük duvarları ve Almanya'nın sıkı para politikası nedeniyle dünya ticaret ve sanayisinden daha fazla pay alma imkânları çok sınırlıydı. Üstelik dolaylı malzeme ikmali yöntemi ülkeyi yabancılara bağımlı kılacak ve savaş durumunda açlığa maruz bırakacaktı.

Hitler'in vardığı sonuca göre Almanya, Doğu Avrupa'nın seyrek nüfuslu alanlarında daha fazla "kullanışlı tarımsal alanlar" elde etmeliydi. Bunun Almanya'ya gönüllü olarak bağışlanacağı umut etmek boşunaydı. "Bütün bir tarih –Roma İmparatorluğu, İngiliz İmparatorluğu– her yayılmacılığın sadece direnişi kırarak ve risk alarak gerçekleştirilebildiğini kanıtlamıştır... Ne geçmişte ne günümüzde sahipsiz toprak bulunmaktadır. Sorun en geç 1945'e kadar çözülmek zorunda kalacaktır – bundan sonra ancak daha kötü bir değişiklik bekleyebiliriz." Bir yiyecek krizi an meselesi olduğunda muhtemel çıkış noktaları kapanacaktı.

Her ne kadar bu fikirler Hitler'in Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'dan alınmış olan toprağı geri almak için başlangıçta mevcut arzusunu çok aşmakla birlikte, Batılı devlet adamlarının daha sonra iddia ettikleri gibi bunlardan habersiz oldukları doğru değildir. 1937-1938 yıllarında birçoğu aslında resmi yerlerde olmasa da, özel görüşmelerde gerçekçiydiler. İngiliz hükümet çevrelerinde Almanya'nın doğuya yayılmasına izin veren birçok görüş ortaya kondu ve böylelikle tehlikenin yönü Batı'dan kaydırıldı. Hitler'in *hayat sahası* (*lebensraum*) arzusuna çok yakınlık gösterdiler – ve bunu bilmesini sağladılar. Fakat toprak sahiplerinin üstün kuvvete boyun eğmenin dışında nasıl ikna edilebileceği sorununun etraflıca düşünülmesinde yan çizdiler.

Alman belgeleri Hitler'in, Halifax'ın Kasım 1937'deki ziyaretinden özel cesaret aldığını göstermektedir. Halifax, o zaman Lordlar Kamarası Başkanı olarak kabinede başbakandan sonra gelen adamdı. Görüşmenin belgeye dayanan tutanaklarına göre Halifax Hitler'e Britanya'nın Doğu Avrupa'da kendisine serbestlik tanıyacağını ima etti. Halifax bu kadarını kastetmek istememiş olabilirdi, ancak verdiği izlenim buydu – ve bunun çok önemli olduğu ortaya çıktı.

Daha sonra Şubat 1938'de, Anthony Eden, itirazlarının birisine gösterdiği tepkide kendisine "eve git ve aspirin al" diyen Chamberlain ile mükerrer anlaşmazlıklarından sonra Dışişleri Bakanı olarak istifaya zorlandı. Yerine Halifax Dışişleri Bakanı olarak atandı. Birkaç gün sonra Berlin'deki İngiliz Büyükelçisi Nevile Henderson, Hitler'i Halifax'ın Kasım görüşmelerinin devamı niteliğindeki gizli görüşmeye davet etti ve İngiliz hükümetinin Hitler'in Almanya'nın yararına olan "Avrupa'daki değişiklikler" arzusuna çok sempati duyduğunu iletti – "mevcut İngiliz hükümetinin kuvvetli bir gerçeklik duygusu vardı."

Belgelerin gösterdiği gibi, bu olaylar Hitler'in harekete geçmesini hızlandırdı. Işıkların yeşile dönerek kendisine doğuya ilerlemesi için izin verdiğini düşündü. Bu doğal bir sonuçtu.

Hitler, İngiliz ve Fransız hükümetlerinin kendisinin Avusturya'ya girmesini ve o ülkeyi Alman İmparatorluğu'na katmasını yumuşak başlı karşılamalarıyla daha cesaretlendi. (Bu çok başarılı işteki tek aksaklık tanklarının birçoğunun Viyana yolunda ilerlerken bozulmalarıydı.) Hitler, Avusturya'nın ilhakından sonra Chamberlain ve Halifax'ın Rusya'nın Alman ilerlemesine karşı kolektif bir güvenlik planı için müzakere önerisini reddettiklerini duyduğunda daha da cesaretlendi.

Burada şunu da eklemek gerekir ki, Eylül 1938'de Çeklere yöneltilen tehdit had safhaya çıktığında Rus hükümeti yine, aleni ve özel olarak, Çekoslovakya'yı savunacak önlemlerde Fransa ve Britanya ile işbirliği yapma istekliliğini ilan etti. O öneri göz ardı edildi. Üstelik Rusya, dikkati çekecek bir şekilde Çekoslovakya'nın

kaderinin belirlendiği Münih Konferansı'nın dışında bırakıldı. Ertesi yıl bu "soğuk muamelenin" hayati sonuçları oldu.

Hitler, İngiliz hükümetinin kendisinin doğuya yayılma politikasına razı olur tutumundan sonra gösterdikleri sert tepkiden ve Çekoslovakya'ya "baskıyı yoğunlaştırdığı" Eylül ayında gelişen kısmi seferberlikten fena halde şaşırmıştı. Ancak, Chamberlain taleplerini kabul edip ve Çekoslovakya'ya dayattığı koşullarda etkin bir şekilde yardım edince, bir anlık direniş tehdidinin, Winston Churchill'in başını çektiği hükümetin uzlaşma ve taviz politikasına karşı çıkan İngiliz kamuoyunun büyük bir bölümünün itirazlarını göğüslemek amacıyla giriştiği itibarı kurtarma operasyonun tabiatında olduğunu hissetmişti. Fransızların pasifliğinden o kadar cesaretlenmedi. Küçük devletler arasında en etkin orduya sahip olan Çek müttefiklerini anında terk ettiklerinden onların Doğu'daki ve Merkezi Avrupa'daki ittifaklar zincirinden arta kalanları savunmak için savaşa girecekleri pek mümkün görünmüyordu.

Böylelikle Hitler yakın zamanda Çekoslovakya'nın bertarafını güvenli bir şekilde tamamlayacağını ve doğu istikametinde yayılacağını hissetti.

Hitler başlangıçta, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'dan en büyük toprak parçasını almış olmasına rağmen Polonya'ya karşı harekete geçmeyi düşünmedi. Macaristan gibi Polonya da Almanya'nın Çekoslovakya'nın art bölgesini tehdit etmesinde yardımcı olmuş ve böylece onu Hitler'in taleplerine boyun eğmesi konusundan ikna etmişti – bu arada Polonya bir parça Çek toprağını ele geçirme fırsatından istifade etmişti. Hitler şimdilik Polonya'yı Alman Danzig Limanı'nı iade etmesi ve Almanya'ya Polonya "Koridoru"ndan Doğu Prusya'ya serbest olarak geçiş hakkı tanıması koşuluyla küçük ortak olarak kabul etmeye yatkındı. Hitler açısından bunlar mevcut koşullarda önemli ölçüde ılımlı taleplerdi. Ancak Hitler, o kış art arda yapılan müzakerelerde Polonyalıların inatla böyle hiçbir bir tavize yanaşmadıkları ve kendi güçlerini abarttıkları fikrinde olduklarını anladı. Hitler, yine de Polonyalıların yeni görüşmeler sonrasında yola geleceklerini ummaya devam

etti. Daha 25 Mart'ta Kara Kuvvetleri komutanına, "Danzig meselesini kuvvet yoluyla çözmeyi arzu etmediğini," söyledi. Fakat umulmadık bir İngiliz adımı fikrini değiştirdi, onu Hitler'in farklı istikametteki adımı izledi.

1939'un ilk aylarında İngiliz hükümetinin başındakiler, uzun süredir kendilerini geçmişten daha mutlu hissediyorlardı. Hızlandırılmış yeniden silahlanma önlemlerinin, Amerika'nın yeniden silahlanma programının ve Almanya'nın ekonomik sıkıntılarının vaziyetin tehlikesini azaltıyor inancıyla rehavete kapıldılar. Chamberlain 10 Mart'ta barış umudunun her zamankinden daha fazla olduğuna ilişkin görüşünü özel olarak açıkladı ve yıl bitmeden önce yeni bir silahsızlanma konferansının düzenlenebileceğine dair umutlarından bahsetti. Ertesi gün, Dışişleri Bakanı olarak Eden'in selefi ve şu anda İçişleri Bakanı olan Samuel Hoare konuşmasında umutlu bir şekilde dünyanın "Altın Bir Çağa" girdiğini ileri sürdü. Bakan arkadaşlarına ve muhaliflerine Almanya'nın ekonomik çıkmazının onu savaşa giremez hale getirdiğini ve Almanya'nın kendisine ticari antlaşma şeklinde teklif edilen yardım karşılığında İngiliz hükümetinin koşullarına razı olmasının muhakkak olduğu konusunda güvence verdi. İki bakan Oliver Stanley ve Robert Hudson antlaşmayı hazırlamak için Berlin'e gidiyordu.

Aynı hafta *Punch* "John Bull"u son günlerdeki "savaş korkusu" pencereden uçarken kâbustan rahatlayarak uyandığını gösteren karikatüriyle yayımlandı. "15 Mart" 1939'a uzanan hafta zarfında asla bu kadar saçma iyimser bir yanılgı yoktu.

Bu arada Naziler Çekoslovakya'yı içerden çökertmek için ayrılıkçı hareketi teşvik etmekteydi.

Slovaklar 12 Mart'ta, liderleri Rahip Tiso'nun Hitler'i Berlin'de ziyaretinden sonra bağımsızlıklarını ilan ettiler. Polonya Dışişleri Bakanı Albay Beck daha ihtiyatsızca bir şekilde alenen Slovaklara olan yakınlığını açıkladı. Alman birlikleri 15 Mart'ta Çek cumhurbaşkanının Hitler'in Bohemya üzerindeki "Manda" (Protektora) tesis etme ve buna bağlı olarak ülkeyi işgal etme talebine boyun eğmesinden sonra Prag'a girdi.

Münih Antlaşması'nın imzalandığı önceki sonbaharda İngiliz hükümeti Çekoslovakya'yı saldırganlığa karşı garanti altına alacağını taahhüt etmişti. Ancak, Chamberlain, Avam Kamarası'nda Slovakya'nın Çekoslovakya'dan ayrılmasının bu antlaşmayı geçersiz kıldığını ve bu yükümlülüğe bağlı olmadığını hissettiğini söyledi. Olanlar için üzüntülerini ifade etmekle birlikte Meclis'e, bunun İngiliz politikasının "yönünü niçin değiştirmesi" gerektiğine ilişkin bir neden görmediğini aktardı.

Ne var ki Chamberlain birkaç gün zarfında, o kadar ani ve geniş kapsamlı tam bir "geri dönüş" yaptı ki, dünyayı hayretler içinde bıraktı. Chamberlain, yeterince düşünmeden Hitler'in müteakip bütün hareketlerini engellemeye karar verdi ve 29 Mart'ta Polonya'ya bağımsızlığını tehdit eden her harekete karşı destek olmak amacıyla teklif gönderdi. Polonya hükümeti de bağımsızlığı için direnmeyi hayati olarak nitelendirmişti.

Chamberlain'ın tepkisindeki en baskın unsurun ne olduğunu – kamuoyunun kızgınlığının baskısı mı, kendi kızgınlığı mı, Hitler tarafından kandırılmış olmanın öfkesi mi ya da kendi halkının gözünde aptal gibi görünmenin aşağılayıcılığı mı– belirlemek imkânsızdır.

Britanya'da onun önceki yatıştırma politikasını desteklemiş ve alkışlamış olanların birçoğu bu politikaya güvenmemiş olan halkın "diğer yarısı" tarafından sertleştirilmiş ithamlarla benzeri şiddetli bir tepkiye maruz kaldılar. Bu ayrılık giderildi ve millet genel bir öfke dalgasıyla yeniden birleştirildi.

Kesin olmayan garanti koşulları Britanya'nın kaderini, çok kararsız ve istikrarsız muhakeme sahibi Polonya yöneticilerinin ellerine bıraktı. Üstelik Rusya'nın yardımı olmadan garantiyi yerine getirmek imkânsızdı, ancak Rusya'nın yardım edip etmeyeceği ya da Polonya'nın böyle bir yardımı kabul edip etmeyeceğini öğrenmek için hiçbir ön adım atılmadı.

Kabinenin garantiyi onaylaması istendiğinde, kendilerine uygulamada Polonya'ya herhangi etkin bir koruma sağlamasının imkânsızlığını açıklığa kavuşturmuş olan Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin

(Kara, Deniz ve Hava Kuvvet komutanları) mevcut raporu gösterilmedi.* Ne var ki hâkim olan ruhsal durum karşısında bunun herhangi bir etki yapıp yapmadığı kuşkuludur.

Garanti konusu Parlamento'da görüşüldüğünde bütün taraflarca memnuniyetle karşılandı. Lloyd George, Parlamento'yu Rusya'nın desteğinden emin olmaksızın bu kadar geniş kapsamlı bir yükümlülük altına girmesinin son derece ahmaklık olduğu konusunda uyaran yegâne sesti. Polonya garantisi erken patlamanın ve bir dünya savaşının en kesin yoluydu. En yüksek seviyede ayartma ile aşikâr kışkırtmayı bir araya getirmişti. Bu teşebbüs Hitler'i, Batı'dan erişilemeyen bir ülkeye böylesine bir garantinin nafile olduğunu göstermeye sevk ederken, inatçı Polonyalıları onun için herhangi bir tavizi düşünme konusunda daha bile az yatkın hale getirdi ve aynı zamanda Hitler'in "itibar kaybetmeksizin" geri çekilmesini imkânsız kıldı.

Polonyalı yöneticiler böylesine ölümcül bir öneriyi neden kabul ettiler? Kısmen, geri kalmış kuvvetlerinin saçma bir şekilde abartılan güçlü oldukları fikrinde olduklarından (böbürlenerek "süvari" ile Berlin'e gireceklerinden bahsediyorlardı) bunda etkili oldu. Kısmen kişisel unsurlar rol oynadı: Albay Beck kısa bir süre sonra, İngilizlerin teklifini "sigarasının külünü silkerken" kabul etmeye karar verdiğini söylemişti. Açıklamalarına devam ederek Ocak'ta yaptığı toplantıda Hitler'in Danzig'in "*geri verilmesi gerektiği*" düşüncesinin kabullenilmesinin güç olduğunu anladığını ve İngiliz teklifi kendisine iletildiğinde onu anladığını ve Hitler'e indirilecek bir şamar fırsatı olarak değerlendirdiğini söyledi. Bu tepki genellikle halkların kaderinin belirlendiği son derece karakteristik davranış tarzlarıydı.

Şu anda savaştan kaçınmanın yegâne yolu Rusya'nın desteğini sağlamaktı – Rusya, Polonya'ya doğrudan destek verebilecek tek güçtü ve böylelikle Hitler'e karşı caydırıcılık sağlıyordu. Fakat durumun aciliyetine rağmen İngiliz hükümetinin adımları ağır ve

* Bu bana olayın hemen akabinde zamanın savaş bakanı Hore-Belisha ve ayrıca meseleyi hükümetin diğer üyelerinden duymuş olan Lord Beaverbrook tarafından aktarıldı.

gönülsüzdü. Chamberlain, Sovyet Rusya'dan fazlasıyla nefret ediyordu ve Halifax'ın da şiddetli bir dini antipatisi vardı. Bunun yanı sıra her ikisi de Polonya'nın gücünü abarttıkları kadar Rusya'nın gücünü küçümsediler. Şimdi Rusya ile savunma antlaşmasının cazibesini anlamakla birlikte, antlaşmanın kendi koşulları uyarınca olmasını istediler ve Polonya'ya verdikleri ani garantiyle kendilerini Rusların koşullarına uygun talepte bulunmak zorunda kalacaklarını anlayamadılar – onlar için (İngilizler) belli olmasa da Stalin için bu çok aşikârdı.

Ancak, Rusya'nın askeri desteğinin kabul edilmesi konusunda İngiliz hükümetinin tereddütlerinin ötesinde, Polonya hükümetinin ve Doğu Avrupa'daki diğer küçük güçlerin kaygıları vardı – çünkü bunlar Rus ordularınca yapılan takviyenin işgale eşit olacağından korkuyorlardı. Onun için İngiliz-Rus görüşmelerinin temposu cenaze marşı kadar yavaş seyretti.

Hitler'in yeni duruma tepkisi çok farklıydı. Britanya'nın şiddetli tepkisi ve iki katına çıkarılan silahlanma tedbirleri Hitler'i sarstı, ne var ki sonuç niyetlenilenin tersiydi. İngilizlerin Almanların doğuya yayılmasına karşı çıkmaya başladığını anlayan ve oyalandığı takdirde engellenmekten korkan Hitler, "*hayat sahalarına*" doğru adımlarını hızlandırması gerektiği sonucuna vardı. Fakat bunu bir genel savaşa neden olmadan nasıl yapabilirdi? Çözümü İngilizlerin tarihten gelen durumuyla şekillendi. Onları duygularını zekâlarıyla kontrol eden soğukkanlı ve akılcı olarak kabul eden Hitler, onların Rusya'nın desteğini almadıkça Polonya'nın adına bir savaşa girmeyi hayal etmeyeceğini hissetti. O nedenle "Bolşevizm" nefreti ve korkusunu bastırarak çabalarını ve enerjisini Rusya ile uzlaşmaya ve onun çekimser kalmasını emniyete almaya yöneltti. Bu, Chamberlain'ın yön değiştirmesinden daha bile çarpıcı ve sonuçları açısından çok vahimdi.

Hitler'in Rusya'ya kur yapan yaklaşımı kolaylaştı, çünkü zaten Stalin Batı'ya yeni bir görüş açısıyla bakıyordu. Rusların 1938'de Chamberlain'ın ve Halifax'ın soğuk muamelesi nedeniyle var olan doğal hoşnutsuz tutumu, Hitler'in Prag'a girmesinden sonra yap-

tıkları yeni müşterek savunma ittifakı önerilerinin soğuk bir şekilde kabul görmesiyle daha da arttı. Bu arada İngiliz hükümeti Polonya ile yapılacak bağımsız bir antlaşma için koşturuyordu. Hiçbir şey kuşkuları derinleştirmekte ve artırmakta daha belirleyici olamazdı.

3 Mayıs'ta körlerin dışındakiler için aşikâr bir uyarı, Rus Dışişleri Bakanı Litvinov'un, "görevden alındığı" haberiydi. Litvinov, uzun süredir Nazi Almanya'sına karşı direnişte Batı ile işbirliğinin baş savunucusu olmuştu. Yerine, liberal demokrasilerle değil diktatörlerle ilgilenmeyi tercih edeceği bildirilen Molotov atandı.

Nisan'da bir Sovyet-Nazi *yumuşamasına* yönelik deneme niteliğinde hareketler başladı, ancak iki taraf da aşırı temkinliydi – zira karşılıklı güvensizlik müthişti ve her bir taraf sadece diğer tarafın Batılı güçler ile antlaşma yapmasını engellemeye çalıştığından kuşkulanıyordu. Fakat İngiliz-Rus müzakerelerinin yavaş seyri, Almanları fırsattan istifade etmeleri, tempolarını hızlandırmaları ve Ruslara kur yapmaya devam etmeleri konusunda cesaretlendirdi. Bununla beraber Molotov, Ağustos'un ortasına kadar düşüncesini açıklamadı. Sonra tayin edici değişiklik meydana geldi. Buna İngilizlerin mütereddit ve sakınan tutumunun aksine Almanya'nın Stalin'in çok şey talep eden koşullarına, özellikle Baltık Devletleri'yle olan ilişkilerinde rahat hareket imkânı tanıyan istekliliği neden olmuş olabilir. Ayrıca bu Hitler'in, hava koşulları çıkmaza sokabilir diye Polonya harekâtını Eylül ayının başından sonrasına ertelemeyi göze alamamasındaki bariz gerçekle bağlantılı olmuş olabilir. Böylelikle Sovyet-Alman antlaşmasının Ağustos sonlarına doğru ertelenmesi Hitler ve Batılı güçlerin Rusya için tehlikeli anlama gelebilecek bir başka "Münih Antlaşması"na zaman bırakmayacaktı.

Ribbentrop 23 Ağustos'ta, Moskova'ya uçtu ve pakt imzalandı. Bu anlaşmanın gizli hükümlerine göre Polonya, Almanya ve Rusya arasında paylaşılacaktı.

Bu pakt, savaşı kaçınılmaz hale getirdi. Ancak daha da önemlisi bir gecikme söz konusuydu. Hitler Polonya meselesinde Moskova'da ciddi itibar kaybına uğramadan geri çekilemezdi. Ayrıca Hitler'in İngiliz hükümetinin Polonya'yı korumak amacıyla açıkça

boşuna bir mücadele için riske girmeyeceği ve gerçekten Rusya'yı işe dahil etmek istemediği inancı, Chamberlain'ın güvendiği danışmanı Horace Wilson aracılığıyla Temmuz ayının sonlarında İngiliz-Alman paktı için başlattığı özel müzakereler sonucunda yeniden canlandı.

Ancak çok geç gelen Sovyet-Alman Paktı'nın İngilizler üzerindeki etkisi Hitler'in hesapladığı gibi olmadı. Aksine, sonuçlarına hiç aldırmadan delicesine bir kararlılığın cesaret ruhunu uyandırdı. Chamberlain bu duygu ortamında hem itibarını kaybetmeksizin hem de sözünü tutmaksızın kenara çekilemezdi.

Stalin, uzun zamandır Batılı güçlerin Hitler'e Rusya istikametinde doğuya yayılmasına imkân sağlama niyetinde olduklarının farkındaydı. Stalin'in, Sovyet-Alman Paktı'nı Hitler'in saldırgan dinamizmini aksi yöne çevirebilecek uygun bir araç olarak görmesi mümkündür. Başka bir deyişle Stalin, bu çevik yana çekilme hareketiyle en yakın ve muhtemel hasımlarını birbirleriyle çarpıştıracaktı. Bu, az da olsa Sovyetler'e yönelen tehdidi azaltmalıydı ve Rusya'nın savaş sonrası üstünlüğünü sağlayacak şekilde rakiplerinin bitkin hale gelmeleriyle sonuçlanabilirdi.

Pakt, Almanya ile Rusya'nın arasında bir tampon olan Polonya'nın ortadan kaldırılması demekti – fakat Rusya daima Polonyalıları Almanlara engel olmaktan ziyade Almanların Rusya'yı işgali için bir okbaşı görevi gördüğünü düşünmüştü. Hitler Polonya'yı fethi ile işbirliği yaparak ve onunla bölüşerek sadece 1914 öncesi toprağını kolaylıkla ele geçirmeyecek, fakat daha dar olmakla birlikte Doğu Polonya'yı kendi kuvvetlerinin elde tutacağı bir barikat bölgesine dönüştürebilecekti. Bu, bağımsız bir Polonya'dan daha güvenilir bir tampon idi. Pakt aynı zamanda, Rusların tampon bölgesini daha da genişletmeye imkân tanıyacak olan Baltık Devletleri ve Besarabya'nın işgaline zemin hazırladı.

1941'de Hitler Rusya'nın içlerine akın etmesinden sonra, Stalin'in 1939'da yaptığı yana çekilme taktiği basiretsiz bir kurnazlık gibi gözüktü. Stalin'in, Batılı milletlerin direnme kapasitesini ve

buradan hareketle Almanya'nın kaynaklarını tüketeceği konusunu gözünde büyütmüş olması muhtemeldir. Ayrıca kendi kuvvetlerinin başlangıçtaki direnme gücünü de abartmış olması mümkündür. Buna rağmen Avrupa'da sonraki yıllarda yapılan araştırmalarda Stalin'in bu yana çekilme hareketinin 1941'de göründüğü kesinlikle Rusya'nın aleyhinde olmadığı ortaya çıkmıştır.

Öte yandan bu taktik Batı'ya inanılmaz zarar verdi. Bu konudaki başlıca suç, patlamaya hazır hali aşikâr olan bir durum karşısında aşırı geciktirici ve hızlandırıcı politikalardan sorumlu olanlarındır.

Almanya'nın yeniden silahlanmasına ve daha sonra Avusturya ve Çekoslovakya'yı yutmasına nasıl izin verdiğini, aynı zamanda Rusya'nın müşterek hareket etme önerisine burun kıvırdığını açıkladıktan sonra, Britanya'nın savaşa girişi ile ilgili olarak Churchill şunları söylüyordu:

> ... Bu yardımlardan ve avantajlardan her biri boşa harcanır ve elden kaçırılırken Büyük Britanya Polonya'nın bütünlüğünü garanti etmek için –o Polonya ki sırtlan iştahıyla daha altı ay önce Çekoslovakya devletinin yağma ve yıkımına iştirak etmişti– Fransa'ya yol göstererek ilerliyordu. 1938'de Alman ordusu Fransızların Ren Nehri'ni kesinlikle geçebilecek ya da Ruhr Havzası'na girebilecek yaklaşık altmış ya da yetmiş tümeninin bulunduğu Batı Cephesi'ne eğitimli ancak yarım düzine tümen yığabildiğinde, Çekoslovakya için savaşmanın bir manası vardı. Fakat bunun mantıksız, düşüncesiz modern entelektüel ve ahlaki seviyenin altında olduğuna hükmedildi. Ne var ki nihayet şimdi Batı'nın iki demokrasisi, kendilerini Polonya'nın toprak bütünlüğü için tehlikeye atmaya hazır olduklarını ilan ettiler. Esasen, bize öğretildiği şekliyle suçların kayıtları, ahmaklıkları ve insanlığın sefaletlerinin yer aldığı şekliyle tarih, bu beş ya da altı yıllık uyumlu, yatıştırıcı politikanın tamamen aksi yöne çevrildiği ve onu neredeyse bir gecede daha kötü koşullarda ve en büyük çapta, çıkması an meselesi olan bir savaşı kabul edecek bir teyakkuza dönüştüren bir benzerlik bulmak için taranabilir ve yoklanabilir...

> Sonunda işte burada mümkün olan en kötü zamanda ve en az tatmin edici zeminde, kesinlikle on milyonlarca insanın katline yol açacak karar alındı.*

Bu, Chamberlain'ın akılsızca davranışları üzerine önemi sonradan anlaşılarak yazılan çarpıcı bir hükümdür. Zira Churchill olayın etkisinde kalarak Chamberlain'ın üzerinde ısrarla durduğu Britanya'nın Polonya'ya garanti önerisini desteklemişti. 1939'da görülüyor ki birçok Britanya lideri gibi Churchill bir zamanlar İngiliz devlet adamlığının karakteri olan soğukkanlı değerlendirmenin yerine öfkeyle hareket etti.

---

* Churchill, *The Second World War* (İkinci Dünya Savaşı Tarihi), c. I, s. 311-12. Kaynak gösterilen bütün kitapların tam biyografileri 991. sayfada yer almaktadır.

Savaş Başlarken Almanya'nın ve Batılı Müttefik Kuvvetlerin Durumu

1 Eylül 1939 Cuma günü Alman orduları Polonya'ya girdi. 3 Eylül Pazar günü İngiliz hükümeti, daha önceden Polonya'ya verilen garanti yükümlülüğünü yerine getirmek amacıyla, Almanya'ya savaş ilan etti. 6 saat sonra Fransız hükümeti daha tereddütlü bir şekilde İngilizleri takip etti.

70 yaşındaki başbakan Chamberlain, İngiliz Parlamentosu'nda yaptığı tarihi beyanatını, "Hitlerizm'in yok edildiğini ve özgür Avrupa'nın yeniden kurulduğunu görecek kadar yaşayabileceğime inanıyorum," diyerek bitirdi. Polonya bir aydan kısa bir süre içerisinde istila edilmişti. Savaş, dokuz ay içerisinde Batı Avrupa'nın birçok yerine yayıldı. Ve nihayetinde Hitler devrilmekle birlikte, özgür Avrupa inşa edilmedi.

Savaşın ilanını olumlu bir şekilde karşılayan Arthur Greenwood, İşçi Partisi adına, "Hepimizin çektiği dayanılmaz hale gelen belirsizlik endişesi sona erdi. Şimdi en kötüsünü biliyoruz," diyerek ferahladığını ifade etti. Alkışların şiddetinden meclisin genel duy-

gularını ifade ettiği aşikârdı. Sözlerini şöyle bitirdi: "Savaş çabuk ve kısa olsun ve onu takip eden barış, yıkıntılar üzerinde daima gururla yükselsin."

İlgili kuvvetlere ve kaynaklara ilişkin hiçbir makul değerlendirme savaşın "çabuk ve kısa" olabileceğine inanmak için ya da savaş ne kadar uzun sürerse sürsün Fransa ve İngiltere'nin tek başına Almanya'yı yenebileceklerini umut etmek için bile bir temel teşkil etmiyordu. Daha da aptalcası ise "biz en kötüsünü biliyoruz" varsayımıydı.

Polonya'nın gücü hakkında yanılgılar vardı. Dışişleri Bakanı olarak iyi bilgilendirilmesi gereken Lord Halifax, Polonya'nın askeri açıdan Rusya'dan fazla değerli olduğuna inandı ve müttefik olarak bu ülkeyi muhafaza etmeyi tercih etti. Bunu 24 Mart'ta, Polonya'ya İngiliz garantisini teklif etme konusundaki ani kararından birkaç gün önce Amerikan büyükelçisine iletti. Temmuz'da Genel Müfettiş General Ironside Polonya ordusunu ziyaret etti ve dönüşünde Churchill'in "en olumlu" olarak nitelediği raporları verdi.*

Fransız ordusu hakkında hâlâ büyük yanılgılar vardı. Bizzat Churchill Fransız ordusunu "Avrupa'daki en iyi eğitimli ve en güvenilir seyyar (mekanize) birlik olarak tanımlamıştı."** Savaştan birkaç gün önce Fransız ordusu başkomutanı General Georges'la buluştuğunda, gösterdiği Alman ve Fransız kuvvetlerinin karşılaştırmalı rakamlarını gördü. "Siz bu işin ustasısınız," diyecek kadar etkilenmişti.***

Belki bu Churchill'in, Fransızların Polonya'yı desteklemek amacıyla savaş ilanını hızlandırması için onlarla birlikte baskıda bulunma hevesini artırmış olabilir – Fransız büyükelçisinin mesajı şöyleydi: En heyecanlılardan biri Winston Churchill'di; sesi telefonu titretti. "Mart ayında Churchill de Polonya'ya garanti verilmesi konusunda 'kendisinin başbakan ile tam bir fikir birliği içerisinde olduğunu' ilan ediyordu. Churchill hemen hemen diğer bütün Bri-

---

* Churchill, *The Second World War*, c. I, s. 357.

** 14 Nisan 1938.

*** Churchill, *a.g.e.*, c. I, s. 357.

tanya siyasi liderleri ile birlikte desteğin değerini barışı muhafaza etmenin bir vasıtası olarak görmüştü. Lloyd George bunun uygulanmasının olanaksızlığına ve tehlikesine dikkati çekmekte yalnız kalmıştı – ve uyarısı *The Times* tarafından "şu anda kendi bambaşka ve uzak dünyasında yaşar gibi görünen Lloyd George'un tesellisi mümkün olmayan karamsarlığının bir feveranı" olarak nitelendirildi.

Konuyu dengelemek açısından, geleceğe ilişkin bu yanılgıların daha ciddi askeri çevrelerde paylaşılmadığını belirtmek gerekmektedir.* Ancak genel olarak şu anda hüküm süren ruh hali, mevcut gerçeklerin algılamasını bastıran duygularla güçlendirildi ve uzağı görmeyi gölgeledi.

Polonya daha uzun süre dayanabilir miydi? Fransa ve Britanya, Almanya'nın Polonya üzerindeki baskısını kaldırmak için daha fazlasını yapabilir miydi? Silahlı gücün şimdi bilinen rakamları karşısında her iki sorunun cevabı ilk bakışta "evet" gibiydi. Asker *sayısı* göz önüne alındığında, Polonya'nın, Alman kuvvetlerini kendi sınırında durdurabilecek yeterlilikte askeri vardı. Bu güç en azından Almanların ilerlemelerini uzun süre geciktirirdi. Rakamlar dikkate alındığında Fransızların, Almanların Batı'da kendilerine karşı koyması için bıraktıkları kuvvetleri yenmesi aynı şekilde mümkündü.

Polonya ordusu otuz faal ve on ihtiyat tümeninden meydana gelmişti. Ayrıca sadece biri motorize olmakla birlikte on iki büyük süvari tugayından az olmamak üzere birlikleri vardı. Polonya'nın muhtemel asker sayısı toplam tümen kapasitesinden bile fazlaydı – zira Polonya'nın seferber edeceği yaklaşık "2.500.000 eğitimli" mevcut askeri vardı.

Fransa, faal altmış beş adetten az olmamak üzere, 110 adede tekabül edecek sayıda tümeni seferber etti. Bu tümenler, beş süvari, iki mekanize ile yeni kurulmakta olan bir zırhlı tümen ve geri

---

* Savaş patlak verdiğinde yazılı olarak yaptığım stratejik durum değerlendirmesinde Polonya'nın erken yenilgisi ve Fransa'nın savaşı uzun süre devam ettiremeyeceği ihtimali öngörülmüş ve durum şöyle özetlenmişti: "Kısaca, stratejik olarak temelsiz bir zemine dayanmakla çok kötü bir çıkmaza saplanmıştık, bu belki de tarihimizdeki en kötü çıkmazdı."

kalanı ise piyade tümenlerinden oluşuyordu. Fransız komutanlığı İtalya'dan gelebilecek bir tehdide karşı Güney Fransa ve Kuzey Afrika'da savunma tertibi aldıktan sonra bile kuzey cephelerinde Almanların karşısına toplam seksen beş tümen yığabildi. Üstelik 5.000.000 eğitimli asker seferber edebiliyorlardı.

Britanya, savaş başladığında, Ortadoğu ve Uzakdoğu'nun savunmasının dışında Fransa'ya dört düzenli (muvazzaf) tümen gönderme sözü vermişti – ve aslında beş tümen denginde birlik gönderdi. Bununla birlikte deniz ulaşımı sorunu ve hava taarruzundan kurtulmak için dolambaçlı yolların gerekliliği nedeniyle, bu ilk birlik Eylül sonuna kadar Fransa'ya ulaşamadı.

Britanya küçük, fakat nitelikli düzenli ordusunun, yanı sıra yirmi altı Teritoryal (gönüllü) tümeni teşkil etme ve donatma süreci içindeydi. Hükümet savaşın çıkması üzerine toplam miktarı elli beş tümene çıkarmak için plan yapmıştı. Ancak bu yeni kuvvetin ilk birliği muharebeye katılmak için 1940 yılına kadar hazır olmayacaktı. Bu arada Britanya'nın asıl katkısı ancak donanmanın icra ettiği geleneksel deniz ablukası olabilirdi – bu ise yapısı gereği etkisini yavaş yavaş gösteren bir baskı şekliydi.

Britanya'nın 600'den biraz fazla bombardıman uçağı vardı –bu miktar Almanya'nın yarısından oldukça az olmakla birlikte Fransa'nın elindekilerin iki katıydı– fakat o zaman görevde olan uçakların sınırlı miktarı ve menzilleri dikkate alındığında Almanya'ya karşı girişecekleri direkt taarruz ciddi bir etki yaratamazdı.

Almanya altısı Avusturyalı olmak üzere elli ikisi faal, doksan sekiz tümenini seferber etti. Bununla birlikte geriye kalan kırk altı tümenden ancak onu seferber edilebilir durumdaydı. Bu birliklerdeki askerlerin büyük bir bölümü daha bir aylık acemilerdi. Diğer otuz altı tümen ise başlıca olarak Birinci Dünya Savaşı'nda muharebeye katılan kırk yaşlarında, modern silah ve taktiklere az aşina olan askerlerden meydana gelmişti. Bunların topçu ve diğer silahları yetersizdi. Bu tümenlerin teşkil edilmeleri ve bu şekliyle birlikte eğitim görmeleri, sürecin yavaşlığından dolayı epeyce telaşlanan Alman komutanlığının tahmininden bile daha uzun zaman aldı.

Alman ordusu, 1939'da savaşa hazır değildi – bu Hitler'in teminatına güvenen ordunun komutanlarının beklemediği bir savaştı. Komutanlar tam anlamıyla eğitimli kadroların tedrici olarak yetiştirilmesini tercih ettiklerinden Hitler'in orduyu çok çabuk bir şekilde büyütme arzusuna istemeyerek rıza göstermişlerdi. Ancak Hitler onlara böylesine eğitimler için bol zamanları olacağını defalarca söylemişti, çünkü 1944'ten önce büyük bir savaşı göze almaya niyeti yoktu. Ordunun çapı ile kıyaslandığında teçhizat da hâlâ çok yetersizdi.

Bununla birlikte savaştan sonra, genellikle Almanya'nın savaşın ilk safhalarındaki muazzam zaferinin asker sayısındaki üstünlüğünün yanı sıra ezici silah üstünlüğünden kaynaklandığı varsayıldı.

İkinci yanılgı daha geç unutuldu. Churchill anılarında bile Almanların 1940'ta en az bin "ağır tankı" olduğunu belirtti. Oysa o vakit Almanların ağır tankı hiç yoktu. Savaşın başında ancak 20 ton ağırlığında sadece bir avuç orta tankları vardı. Polonya'da kullandıkları tankların birçoğu çok hafif ve ince zırhlıydı.*

Bilançoyu çıkardığımızda Almanya'nın neredeyse otuz altısı eğitimsiz ve teşkilatsız toplam doksan sekiz tümenine karşılık Polonya ve Fransa'nın birlikte yüz otuz tümen denginde kuvveti vardı. "Eğitimli asker" sayısındaki denge Almanya'nın hâlâ çok aleyhindeydi. Almanya'nın merkezi konumu nedeniyle daha güçlü olan birliğin (Rusya ve Fransa) ikiye bölünmesi bu olumsuz sayısal dengesizliğin aleyhine olabilirdi. Almanlar iki düşmanından daha zayıf olanına taarruz edebilirdi, ne var ki Fransa müttefikini rahatlatması gerekirse Almanların hazırlıklı savunma mevzilerine taarruz etmek zorundaydı.

Yine de sayısal olarak göz önüne alındığında, Polonyalıların kendilerine saldıran vurucu gücü *durduracak* büyüklükte, kırk sekiz adet faal tümenden meydana gelen kuvvetleri vardı. Bu kuvvetleri destekleyecek seferber halde altı ihtiyat tümeni vardı, fakat bunlar muharebeye girmeden önce sefer bitti.

---

* Liddell Hart, *The Tanks* (Tanklar), c. II, Ek V.

Görünüşe bakılırsa, Fransızların Batı'da Alman kuvvetlerini ezmek ve Ren'e kadar girmek için yeterli üstünlükleri var gibiydi. Alman generalleri, Fransızlar böyle yapmadıkları için şaşırmış ve rahatlamışlardı. Zira birçoğu hâlâ 1918'deki koşullar çerçevesinde düşünme eğilimindeydi ve Fransız ordusunu, İngiliz ordusu kadar abarttılar.

Ancak, Polonya'nın daha fazla dayanıp dayanamayacağı ve Fransa'nın ona daha etkin bir şekilde yardımcı olup olamayacağı, bünyesindeki olumsuzlukları ve 1939'da ilk kez uygulamaya konan yeni savaş tekniğinin çok net bir şekilde kavranmasıyla birlikte ele alınarak daha yakından incelendiğinde, konunun çok farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu modern görüş açısından bakıldığında, olayların seyrinin savaştan önce bile değiştirilebilmesi imkânsız gözükmekteydi.

Churchill savaş anılarında Polonya'nın çöküşünü şöyle açıklamaktadır:

> Ne Fransa'da, ne Britanya'da topçu ateşine dayanabilecek kapasitede zırhlı araçların yapılabileceklerine ve günde yüz altmış kilometre ilerleyebileceklerine ilişkin yeni gerçeğin sonuçları etkili bir şekilde kavranmıştı.*

Bu ifade, her iki ülkenin yüksek rütbeli askerleri ve devlet adamlarının büyük bir bölümü için son derece geçerliydi. Fakat bu yeni ihtimaller öncelikle Britanya'da zihinlerde canlandırılmış ve küçük bir ilerici askeri düşünür topluluğunca açıkça ve durmaksızın açıklanmıştı.

Churchill, eserinin ikinci cildinde 1940'ta Fransa'nın çöküşüne ilişkin önemli itirafta bulunuyordu:

> Uzun yıllar resmi bilgilere erişemediğimden, hızlı hareket kabiliyetine sahip ağır zırhlı araç istilasına uğrayan son savaştan bu yana geçerli olan devrimin şiddetini kavramadım. Hakkında

---

* Churchill, *The Second World War*, c. I, s. 425.

bilgim vardı, ancak derin kanaatimi olması gerektiği gibi değiştirmemişti.*

Bu Birinci Dünya Savaşı'nda tankı desteklemekte çok büyük rol oynamış olan adamdan gelen dikkate değer bir ifade idi. Samimi, onurlu bir itiraftı. Fakat Churchill, dünyada ilk kez 1927 yılında Salisbury Plain'de birkaç yıldır yüksek hızlı tank savaşının taraftarlarının tavsiye etmekte olduğu yeni teorileri denemek için Deneysel Zırhlı Kuvvet teşkil edildiğinde, 1929 yılına kadar Maliye bakanıydı. Churchill onların fikirlerine aşinaydı ve Deneysel Kuvvet'i iş başında ziyaret etmişti ve onlarla sonraki yıllarda da buluşmaya devam etti.

Yeni savaş fikrinin kavranamaması ve ona karşı Fransa'daki resmi direnme İngiltere'den daha bile büyüktü. Polonya'da Fransa'dan daha büyüktü. Bu kavrama eksikliği her iki ordunun 1939'daki başarısızlıklarının ve yine Fransızların 1940'taki daha feci başarısızlığının temeliydi.

Polonyalılar belli başlı askeri fikirlerinde ve ayrıca büyük ölçüde birliklerinin teşkilatlanmasında geri kalmıştı. Zırhlı ya da motorize tümenleri yoktu ve eski model birliklerinin tanksavar ve uçaksavar topları çok yetersizdi. Üstelik Polonyalı liderler, hâlâ büyük ölçekli süvari birliklerin önemine güveniyorlar ve duygusal bir inançla süvari hücumlarının gerçekleştirilme ihtimallerini el üstünde tutuyorlardı.** Bu itibarla, süvari hücumlarının yararsızlığı Amerikan İç Savaşı'na kadar uzandığından, süvari eğilimli askerler bu ibrete gözlerini kapamaya devam etmekle birlikte, doğrusu onların fikirlerinin seksen yıldır modası geçtiği söylenebilir. Birinci Dünya Savaşı esnasında bütün ordularca büyük miktarda süvari birliklerinin –muharebeye iştirak etme fırsatı doğar umuduyla, ki asla gerçek-

---

* Churchill, *The Second World War*, c. I, s. 425.

** Savaştan kısa bir süre önce yayımlanan *The Defence of Britain* (Britanya'nın Savunması) kitabımda Polonyalı komutanların modern silahlara karşı süvari hücumlarına güvenmeye devam etmeleri konusundaki endişelerimi belirttim (s. 95-97), Polonya Dışişleri Bakanlığı'nın bunlardan etkilenerek kendi kanaatlerine karşı böylesi bir fikre karşı resmi protestoda bulunduklarını hatırlamak oldukça ironik bir durum.

leşmedi– muhafaza edilmesi o hareketsiz (siper) harbinin en büyük maskaralığı olmuştu.

Öte yandan Fransızlar, çağdaş ordunun birçok unsurlarına sahipti, ancak ordularını çağdaş bir şekilde düzenlememişlerdi – çünkü yüksek komuta kademesinin askeri fikirleri, çağın yirmi yıl gerisindeydi. Yenilgilerinden sonra ortaya çıkan efsanelerin aksine savaş çıktığında Fransızların daha az süratli olmakla birlikte Almanların inşa etti tanklardan daha büyük ve daha kalın zırhlı tankları vardı.* Ancak Fransız Yüksek Komuta Kademesi, tankları hâlâ 1918 gözüyle piyadenin hizmetçisi ya da o olmazsa süvariyi desteklemek için keşif birliği olarak görüyordu. Komuta kademesi bu eski moda düşünceler altında Almanların aksine tanklarının zırhlı tümenler şeklinde kurulmalarını geciktirmişlerdi ve bunları hâlâ küçük destek unsurları şeklinde kullanma eğilimindeydiler.

Fransızların ve Polonyalıların yeni model kara birliklerindeki zafiyetleri, ordularını himaye etmek ve desteklemek için gereken hava gücünün eksik olmasıyla, daha da vahim hale geldi. Polonyalıların bu zafiyeti kısmen üretim kaynaklarının noksan olmasındandı, ancak Fransızların böyle bir mazereti yoktu. Her iki olayda hava gücünün ihtiyaçları daha büyük orduların (kara birliklerinin) teşkil edilmesinden sonra geldi – çünkü askeri bütçenin tahsisinde generallerin sesi baskındı ve doğal olarak generaller aşina oldukları kuvveti desteklemek eğilimindeydiler. Onlar şu anda kara kuvvetlerinin (birliklerinin) etkinliğinin yeterli hava himayesine ne derece bağlı olduğunu fark etmekten çok uzaktılar.

Her iki ordunun çöküşü, komuta kademesinin kendi hallerinden vehamet derecesinde memnun olmalarına kadar uzanabilir. Bu durum Fransızlarda Birinci Dünya Savaşı zaferiyle ve müttefiklerinin daima onların üstün askeri bilgilerine saygı duyduğu varsayımı ile geliştirilmişti. Polonyalılar ise 1920'de Rusları yenmeleri sonucunda aynı rehavete kapılmışlardı. Askeri liderler her iki durumda orduları hakkında ve askeri teknik konularda uzun bir süre burunları

* Liddell Hart, *The Tanks*, c. II, s. 5-6.

havada ortalıkta kendilerini göstermişlerdi. Albay de Gaulle gibi daha genç bazı askerlerin İngiltere'de desteklenmekte olan yeni tank savaşı fikrine büyük ilgi gösterdiklerini söylemek doğru olacaktır. Fakat daha yüksek rütbedeki Fransız generalleri, bu İngiliz teorilerine pek ilgi göstermedi – bu ise yeni ekole mensup Alman generallerinin bu teorileri inceleme şekliye çarpıcı bir zıtlıktı.*

Yine de Alman ordusu hâlâ gerçekten etkili ve modern bir şekilde düzenlenmiş bir kuvvet olmaktan çok uzaktı. Sadece bir bütün olarak savaşa hazır olmamakla kalmayıp aynı zamanda faal tümenlerin büyük bir bölümünün teşkilatlanmaları geriydi ve bunların yanı sıra yüksek komuta kademesinin kavramları hâlâ eski modaya bağlıydı. Ancak komuta kademesi savaş başlayana kadar az sayıda yeni tarzda düzenlenen altı zırhlı ve dört "hafif" (mekanize) tümen ve yanı sıra bunları destekleyecek dört motorize piyade tümen teşkil etmişti. Bu, genel toplam içinde küçük bir orandı, fakat Alman ordusunun bütün geri kalanından çok daha önemliydi.

Aynı zamanda, Alman Yüksek Komuta Kademesi oldukça tereddütle yeni yüksek hızlı savaş teorisini kabul etmişti ve denemeye istekliydi. Her şeyden önemlisi General Heinz Guderian ve diğer birkaç generalin heyecanlı taraftarlığının ve onların ileri sürdüğü tezlerin, hızlı çözüm vaat eden her fikri uygun gören Hitler'e çekici gelmesiydi. Özet olarak Alman ordusu inanılmaz zaferlerini sadece ezici kuvvet üstünlüğü ya da tamamen modern teşkilatlanması ile değil fakat hasımlarından birkaç hayati derece daha gelişmiş olduğu için kazandı.

Avrupa'nın 1939'daki durumu, Clemenceau'nun milletlerin son büyük çatışmasında çok fazla alıntı yapılan, "Savaş askerlere bırakılmayacak kadar ciddi bir iştir," ifadesine yeni bir önem ve yeni bir yön atfetti. Zira kanaatlerine en fazla güven duyulmakla birlikte, savaş artık askerlere bırakılamazdı. Savaşı başlatma gücü değilse bile idame ettirme gücü artık askeri alandan ekonomik alana geçmişti. Makine gücü muharebe sahasındaki insan gücü üzerinde

* Liddell Hart, *The Tanks*, c. II, s. 5-6.

artan bir hâkimiyet kazandıkça, endüstri ve ekonomik kaynaklar, gerçekçi bir bakış açısıyla ele alındığında, cephedeki orduları büyük stratejinin arka planına itmişti. Fabrikalardan ikmal malzemeleri gelmedikçe ve petrol yatakları müdahaleye uğramadan muhafaza edilemedikçe bunlar atıl yığınlardan başka bir şey olmayacaktı. Her ne kadar yürüyüş kolları huşu içindeki sivil halka etkili bir şekilde görünebilseler bile, onlar modern savaş bilim insanının gözünde taşıma bandının üzerindeki kuklalardan başka bir şey değildiler. Ve bu yönüyle endüstri ve ekonomik kaynaklar, uygarlığı kurtarabilecek muhtemel unsurlar olarak takdim edildi.

Eğer, yalnız mevcut ordular ve silahlar dikkate alınmış olsa manzara daha kasvetli olmuş olacaktı. Münih Antlaşması, Avrupa'nın stratejik dengesini değiştirmişti ve en azından dengeyi belli bir süre Fransa ve Britanya'nın fazlasıyla aleyhine çevirmişti. Fransa ve Britanya'nın hızlandırılmış hiçbir silahlanma programının uzun bir süre Çekoslovakya'nın iyi silahlandırılmış otuz beş tümeninin terazinin kefesinden atılmasını ve beraberinde dengeyi muhafaza edebilecek Alman tümenlerine müsaade edilmesini telafi etmesi beklenemezdi.

Fransa ve Britanya'nın Mart ayına kadar sağlamış oldukları silah artışı, daha sonra Almanya'nın askeri teçhizatını ve mühimmat fabrikalarını ele geçirdiği biçare Çekoslovakya'nın üzerine çullanmasıyla fazlasıyla dengelendi. Almanya sadece ağır topçu kaynaklarını bile bir seferde ikiye katladı. Franco'nun Almanya ve İtalya'nın yardımıyla Cumhuriyetçi İspanya'yı tamamen devirmesi, durumu daha vahim hale getirdi. Bu durum, Fransa'nın sınırları ve hem Fransa'nın hem de Britanya'nın deniz ulaşımı için ilave tehdit endişesi yarattı.

Stratejik olarak Rusya'nın destek garantisinin dışında hiçbir şey sınırlı bir sürede dengeyi temin etmeyi vaat edemezdi. Stratejik olarak da Batılı güçlerin anlaşmazlık içinde olması için daha uygun muhtemel bir zaman olamazdı. Fakat stratejik terazi ekonomik temele dayanıyordu ve savaşın baskısı altında bunun Almanya'nın

kuvvetlerinin ağırlığını uzun süre destekleyip destekleyemeyeceği kuşkuluydu.

Savaş için hayati önemde yaklaşık yirmi temel madde vardı. Genel üretim için kömür. Hareket kabiliyeti için petrol. Patlayıcılar için pamuk. Yün. Demir. Ulaşım için kauçuk. Genel silahlar ve bütün elektrikli teçhizatlar için bakır. Çelik yapımı ve mühimmat için nikel. Mühimmat için kurşun. Dinamit için gliserin. Dumansız barut için selüloz. Detantörler için cıva. Uçaklar için alüminyum. Kimyasal araç-gereçler için platin. Çelik yapımı için ve genel olarak metalurji için antimon, manganez ve benzerleri. Mühimmat ve makine araç gereçleri için asbest. Yalıtkan olarak mika. Patlayıcılar için nitrik asit ve sülfür.

Kömürün dışında Britanya'nın ihtiyaç duyulan maddelerin birçoğundan eksiği vardı. Fakat deniz taşımacılığı güvence altına alındığı sürece bu maddelerin çoğu İngiliz İmparatorluğu'nda mevcuttu. Örneğin dünya nikel üretiminin yaklaşık yüzde 90'ı Kanada ve kalan kısmının büyük bir bölümü de Fransız kolonisi Yeni Kaledonya tarafından karşılanmaktaydı. Asıl eksiklikler antimon, cıva ve sülfürken, petrol kaynakları savaş ihtiyaçları için yetersizdi.

Fransız İmparatorluğu bu önemli eksiklikleri ikmal edemezdi. Buna ilaveten pamuk, yün, bakır, kurşun, manganez, kauçuk ve birkaç küçük ihtiyacı yetersizdi.

Rusya'nın elinde bu maddelerden birçoğundan bol miktarda vardı; ancak Rusya'nın antimon, nikel ve kauçuğu eksikti, bakır ve sülfür ikmali yetersizdi.

Bütün güçlerin içinde en iyi durumda bulunan, dünya toplam petrol üretiminin üçte ikisini çıkaran, pamuğun ve bakırın yarısını üreten Amerika Birleşik Devletleri'ydi. ABD sadece antimon, nikel, kauçuk, kalay ve kısmen de manganez yönünden dışarıya bağımlıydı.

Bu çarpıcı zıtlık Berlin-Roma-Tokyo üçgeninde daha belirgindi. İtalya kömür dahil olmak üzere neredeyse bütün ihtiyaç maddelerinin büyük bir bölümünü ithal etmek zorundaydı. Japonya hemen hemen tamamen dış kaynaklara bağımlıydı. Almanya'nın pamuk,

kauçuk, kalay, platin, cıva ve boksit üretimi yoktu; demir cevheri, bakır, antimon, manganez, nikel, sülfür, yün ve petrol ikmali oldukça yetersizdi. Almanya Çekoslovakya'yı ele geçirmesiyle demir cevheri eksikliğini azaltma yönünde biraz mesafe kaydetmiş, İspanya'daki müdahalesi ile uygun koşullarda ilave demir cevheri ikmalini –devamı her ne kadar deniz ulaşımını kullanmalarına bağlı olmakla birlikte– teminat altına alabilmişti. Ayrıca yün ihtiyacının bir kısmını yeni bir odun yünü ikamesi ile karşılamayı başarmıştı. Benzer şekilde doğal maddeden çok maliyetli olmakla birlikte, kauçuk ihtiyacının beşte birini "buna" adlı kimyasal maddeden, yakıt ihtiyacının üçte birini ise kendi ülkesinden çıkardığı petrolden elde etti.

Burada Mihver Devletleri'nin, orduların artan bir şekilde motorize hareket kabiliyetine bağlı bir duruma ve hava kuvvetlerinin askeri gücün hayati bir unsuru haline geldiği zamanlarda savaşı sürdürme kapasitesindeki en büyük zafiyeti ortaya çıkmaktadır. Kömürün yan ürünlerinin dışında Almanya, kendi kuyularından yaklaşık yarım milyon ton ve Avusturya ve Çekoslovakya'dan cüzi miktarda petrol temin etti. Barış zamanı ihtiyaçlarını gidermek için asıl kaynaklar Venezuela, Meksika, Hollanda Doğu Hint Adaları, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Romanya olmak üzere 5 milyon ton petrol ithal etmek zorundaydı. Savaş zamanında ilk dördünden herhangi birine ulaşması olanaksız olacak ve son ikisine de ancak işgal yoluyla ulaşacaktı. Bundan başka Almanya'nın savaş zamanındaki ihtiyacı yılda 12 milyon tonu aşacaktı. Bunun ışığında yapay petroldeki bütün artışın yeterli olacağını beklemek zordu. Açığın karşılanmasını sadece yılda 7 milyon ton petrol üreten Romanya'nın petrol kuyularının hasar görmemiş durumda ele geçirilmesi sağlayabilirdi.

İtalya'nın ihtiyaçları savaşa girdiği takdirde bütçe açığını artıracaktı, çünkü savaşta yılda muhtemel dört milyon ton petrol için sadece Arnavutluk'tan –gemilerinin Adriyatik'i geçmeye razı oldukları halde bile– sağlayacağı petrole güvenebilirdi.

İnsan, kendisini muhtemel bir düşmanın yerine koyarsa, ondan korkmayacaktır. Askeri durum iç karartıcı hale gelmiş olmakla

birlikte, savaşın başlangıcında karşılarındaki güçler (Müttefikler) yardım gelene kadar ilk şoklara ve zorluklara dayanabilirlerse, Almanların ve İtalyanların uzun bir savaşı idame ettirmek için kaynaklarının yetersiz olmasından dolayı rahatlamaları için bir neden vardı. Şu anda ufukta göründüğü gibi böyle herhangi bir çatışmada Mihver Devletleri'nin talihi savaşın çabuk sona erdirilebilmesi imkânına bağlı olacaktı.

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ PATLAK VERİYOR
(1939-1940)

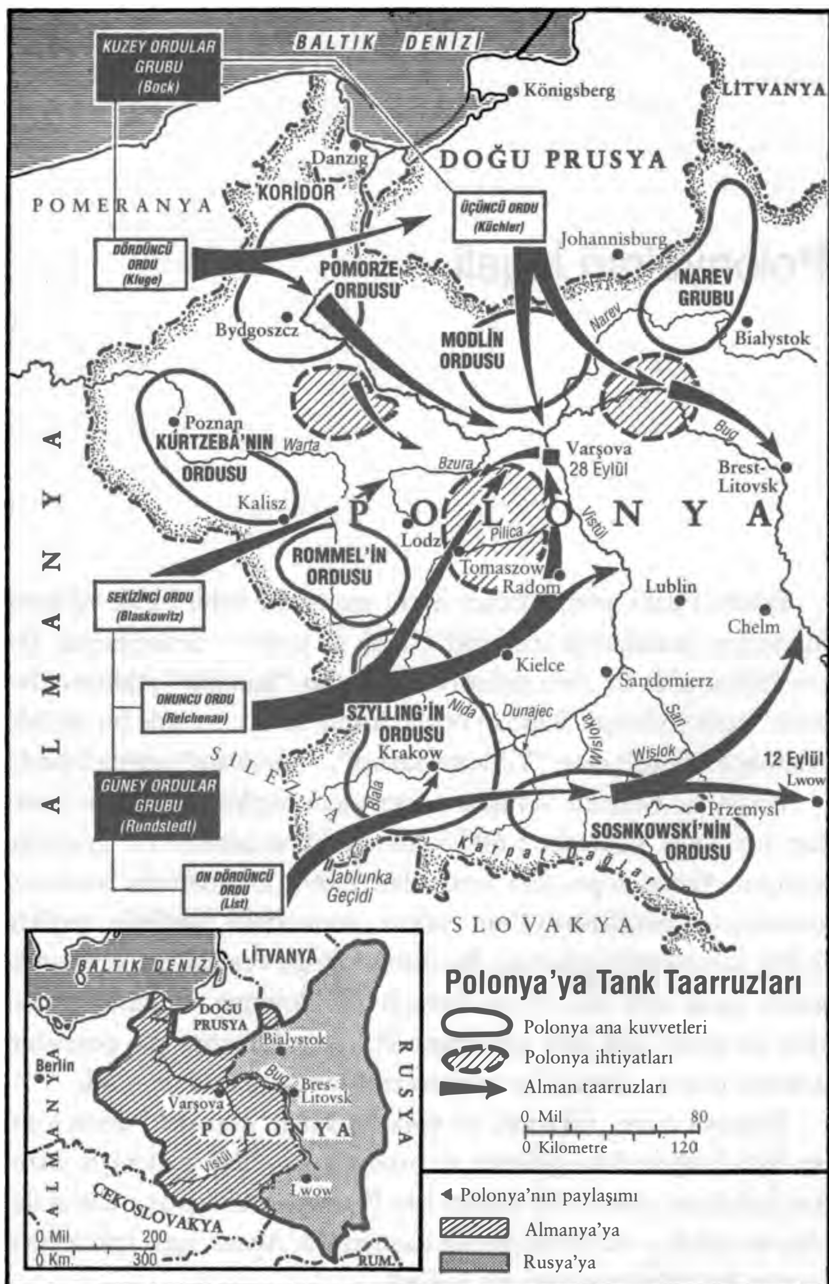
Polonya'nın İşgali

Polonya'daki sefer, hareket harbi teorisinin zırhlı birlik ve hava kuvvetleri unsurlarıyla müşterek olarak ilk icrası ve denemesiydi. Teori Britanya'da ilk defa geliştirildiğinde bu "harekât" yıldırım "hızıyla" tarif edilmişti. Bundan böyle, ironik ancak yerinde bir şekilde Almanca karşılığı olan "Yıldırım Savaşı", "*Blitzkrieg*" adıyla bilindi.

Polonya, Yıldırım Savaşı'nın icrası için biçilmiş kaftandı. Sınırları toplamda yaklaşık 5.600 kilometrelik muazzam bir genişliğe sahipti. Alman toprağına sınır olan 2.000 kilometrelik kısmının uzunluğu Çekoslovakya'nın yakın zamandaki işgaliyle birlikte 2.800 kilometreye çıkmıştı. Bu durum Doğu Prusya'nın karşısında zaten işgale açık olan kuzey kanadı gibi Polonya'nın güney kanadını da işgale açık hale getirmişti. Polonya Almanya'nın çenesinin arasına uzanan devasa bir muharebe çıkıntısı haline gelmişti.

Polonya ovası, ülkedeki iyi yolların azlığı, arazideki derin kum ve bazı bölgelerdeki göllerin ve ormanların sıklığı nedeniyle hareket kabiliyeti yüksek bir istilacı için Fransa kadar kolay olmasa da, düz ve oldukça rahat bir imkân sunuyordu. Ancak işgal için seçilen zaman bu sakıncaları en aza indirdi.

Harita 2

KUZEY ORDULAR GRUBU (Bock)
BALTIK DENİZİ
Königsberg
LİTVANYA
Danzig
DOĞU PRUSYA
KORİDOR
POMERANYA
ÜÇÜNCÜ ORDU (Küchler)
DÖRDÜNCÜ ORDU (Kluge)
Johannisburg
POMORZE ORDUSU
NAREV GRUBU
Narev
Bydgoszcz
MODLİN ORDUSU
Bialystok
Poznan
KURTZEBA'NIN ORDUSU
Warta
Bzura
Varşova 28 Eylül
Brest-Litovsk
Bug
Kalisz
POLONYA
Lodz
Pilica
Vistül
ROMMEL'İN ORDUSU
Tomaszow
Radom
Lublin
SEKİZİNCİ ORDU (Blaskowitz)
Chelm
ALMANYA
Kielce
Sandomierz
ONUNCU ORDU (Reichenau)
Nida
Dunajec
San
SZYLLING'İN ORDUSU
Krakow
Wisloka
Wislok
12 Eylül
Lwow
SİLEZYA
GÜNEY ORDULAR GRUBU (Rundstedt)
Biala
Przemysl
SOSNKOWSKİ'NİN ORDUSU
Karpat Dağları
ON DÖRDÜNCÜ ORDU (List)
Jablunka Geçidi
SLOVAKYA
BALTIK DENİZİ
LİTVANYA
DOĞU PRUSYA
Bialystok
Berlin
Bug
Bres-Litovsk
Varşova
POLONYA
RUSYA
ALMANYA
Vistül
Lwow
ÇEKOSLOVAKYA
0 Mil 200
0 Km 300
RUM.
Polonya'ya Tank Taarruzları
Polonya ana kuvvetleri
Polonya ihtiyatları
Alman taarruzları
0 Mil 80
0 Kilometre 120
Polonya'nın paylaşımı
Almanya'ya
Rusya'ya

Polonya ordusunun Vistül ve San ardındaki geniş nehir hatlarında tertiplenmesi daha akıllıcaydı, ancak bu ülkenin en değerli bazı yerlerinin kesin olarak terk edilmesini zorunlu kılmış olacaktı. 1918 öncesinde Almanya'ya ait olan Silezya kömür havzaları sınıra yakındı, daha da geride olmakla birlikte ana endüstri bölgesinin birçoğu nehir hattının batısında uzanıyordu. Polonyalıların en uygun koşullarda bile, ileri hatlarda daha fazla tutunabileceklerini düşünmek zordu. Fakat düşmanın ana endüstri bölgesine yaklaşmasını geciktirmek için girişilen plan, Polonya'nın Batılı müttefiklerin baskıyı hafifletmeleri konusunda ne yapabilecekleri fikrini abartmasının yanı sıra milli gurur ve aşırı askeri güvenle şiddetle desteklendi.

Gerçekçi olmayan bu tür bir tutum, Polonyalı birliklerin tertiplenmesinde tekrarlandı. Kuvvetlerin yaklaşık üçte biri Doğu Prusya'dan ve batıdan birlikte girişilecek çift taraflı bir kuşatmaya tehlikeli bir şekilde maruz kaldıkları Polonya (Danzig) Koridoru'nun içinde ya da yakınında yığınak yaptılar. Polonya'nın Almanya'nın 1918 öncesi sahip olduğu ve bu nedenle tahrik etmekte olduğu toprak parçasına tekrar girme çabasına karşı koymadaki bu ulusal gurur düşkünlüğünün, Polonya savunması için daha hayati olan bölgeleri himaye etmek için mevcut olan birliklerin zararına olması kaçınılmazdı. Zira güneyde ana yaklaşma istikameti karşısındaki birlikler zayıf bir şekilde tertiplenmişti. Aynı zamanda Polonya'nın kuvvetlerinin yaklaşık diğer üçte biri, Başkomutan Mareşal Smigly-Rydz komutası altında Lodz ile Varşova arasındaki merkez mihverinin kuzeyinde ihtiyat olarak toplanmıştı. Bu gruplanma taarruz ruhunu temsil etmekteydi ancak, Polonya ordusunun sınırlı manevra kapasitesi –ki Polonya'nın demiryolu ve yol güzergâhlarına girişilen Alman hava taarruzu bu manevra kabiliyetini felç etmemiş olmakla birlikte– karşı taarruz için uygun değildi.

Polonyalıların genelde ileride tertiplenmeleri bir dizi oyalama muhabereleri yapma şansını kaybetmelerine neden oldu, çünkü piyadelerden (mekanize olmayan) oluşan ordu, istilacı düşmanın mekanize birliklerince işgal edilmeden önce, gerideki mevzilere ulaşıp bu mev-

zileri takviye edemediler. Polonya'nın geniş arazilerindeki birliklerin mekanize olmaması bütün ihtiyatlarının silahaltına alınmadan önce gafil avlanmalarından daha elverişsiz bir durumdu. Hareket kabiliyeti noksanlığı, tamamlanmamış seferberlikten daha önemliydi.

Aynı nedenle, Almanların işgalde kullandıkları normal olarak (piyade) teşkil edilmiş bulunan kırk küsur piyade tümeni, on dört mekanize ya da altı zırhlı tümenden meydana gelen, kısmen mekanize tümenler, dört hafif tümen (iki zırhlı birliği olan motorize piyade) ve dört motorize tümenden çok daha az önemliydi. Kati sonucu belirleyen, bu birliklerin Polonya demiryolu sistemini enkaza çeviren ve işgalin ilk safhalarında Polonya hava kuvvetlerinin büyük bir bölümünü imha eden Alman Hava Kuvvetleri (Luftwaffe) ile işbirliği içinde düşmanın derinliklerinde ve hızla gerçekleştirdikleri taarruzlardı. Alman Hava Kuvvetleri, uçaklarını çok büyük uçuş kolları (nizamları) yerine çok dağınık olarak tutmuş, fakat böylelikle mümkün olan en geniş alanı felç etmişti. Diğer önemli bir unsur da Polonya geri bölgesindeki karmaşa ve moral bozukluğunu artıran Polonya vericisi kisvesi altındaki Alman telsiz bombardımanıydı. Polonyalıların kendi askerlerinin bu mekanizmanın (hareket harbi teorisi –mekanize birlikler– tanklar) üstesinden geleceklerine ilişkin kapasitelerine duydukları aşırı güven sonucunda bu unsurların etkilerinin artması, başarı beklentisinin paramparça olmasına neden oldu.

Alman birlikleri, 1 Eylül sabah saat 06:00'dan kısa bir süre önce Polonya sınırını geçmişti; hava saldırıları ise bir saat önce başlamıştı. İşgal kuzeyde, Küchler emrindeki Üçüncü Ordu ve Kluge'nin emrindeki Dördüncü Ordu'dan oluşan Bock'un Ordular Grubu'nca gerçekleştirildi. Üçüncü Ordu Doğu Prusya'da bulunduğu kanat bölgesinden güney istikametinde taarruza geçerken, Dördüncü Ordu da Polonyalıların sağ kanadını kuşatmak amacıyla Üçüncü Ordu ile birleşmek için doğu istikametinde Polonya Koridoru boyunca ilerledi.

Rundstedt'in güneydeki ordular grubuna daha büyük rol verildi. Bu ordular grubundaki piyadenin gücü iki katıydı, zırhlı birlik-

lerin miktarı ise daha da fazlaydı. Bu grup, Blaskowitz'in emrindeki Sekizinci Ordu, Reichenau'nun emrindeki Onuncu Ordu ve List'in emrindeki On Dördüncü Ordu'dan oluşuyordu. Sol kanattaki Blaskowitz, büyük üretim merkezi Lodz'a doğru ilerleyerek, Reichenau'nun kanadını örterken Poznan muharebe çıkıntısındaki Polonyalı birliklerin tecrit edilmesine yardım edecekti. List, sağ kanatta Krakow'a ilerleyecek ve aynı anda Kleist'in zırhlı kolordusunu kullanarak dağdaki geçitlerden ilerleyerek Polonyalıların Karpatlar kanadını kapatacaktı. Bununla beraber kati darbe, merkezdeki Reichenau tarafından indirilecekti ve bu amaçla, zırhlı kuvvetlerin büyük bölümü Reichenau'ya tahsis edilmişti.

İşgalin başarısına, savunmayı küçümseyen Polonyalı liderlerin mekanize birlik eksiklerine rağmen ordularının çok etkili olarak icra edebileceklerine inandıkları karşı taarruzlara bel bağlamayı tercih ederek savunma mevzileri inşası için çok az çaba göstermiş olmaları yardımcı oldu. Böylece, mekanize işgal birlikleri açık ilerleme istikametleri buldular ve mevzileri yarıp geçmekte fazla zorluk çekmediler. Oysa Polonyalı karşı taarruzlarının birçoğu ileri hareketlerinin püskürtülmesi ve arka bölgelerindeki Alman tehdidinin derinleştirilmesi için gerçekleştirilen müşterek harekâtın etkisi altında dağıldı.

Britanya ve Fransa'nın savaşa girdiği 3 Eylül'e gelindiğinde Dördüncü Ordu Komutanı Kluge'nin ilerlemesi Polonya Koridoru'nu kesmiş ve Aşağı Vistül'e ulaşmıştı, bu sırada ise Üçüncü Ordu Komutanı Küchler'in Doğu Prusya'dan Narev Nehri istikametindeki baskısı artıyordu. Daha da önemlisi, Onuncu Ordu Komutanı Reichenau'nun zırhlı birlikleri Warta'ya girmişler ve nehir geçişlerini zorlamışlardı. Bu arada List'in ordusu, her iki kanattan Krakow üzerine yürürken, bölgedeki Szylling'in ordusunu şehri terke ve Nida ve Dunajec hattına çekilmeye zorluyordu.

4 Eylül'e gelindiğinde Reichenau'nun öncüleri sınırın 80 kilometre ilerisindeki Pilica'ya ulaşmış ve bu kenti geçmişlerdi. İki gün sonra Reichenau'nun sol kanadı Tomaszow'u ele geçirdikten sonra Lodz kentinin hayli gerisindeydi. Sağ kanat ise Kielce'ye girmişti.

Böylece Lodz bölgesini himaye eden Polonyalı Rommel'in ordusunun birlikleri yandan çevrilmişlerdi, Kurtzeba'nın ordusu ise hâlâ çok ileride Poznan yakınında ve tecrit edilme tehlikesi altındaydı. Diğer bütün Alman orduları Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Halder tarafından planlanan ve Kara Kuvvetleri Komutanı Brauchitsch'in emirleri doğrultusunda gerçekleştirilen büyük kuşatma harekâtındaki kendi görevlerini gerçekleştirmede başarı kaydetmişlerdi. Polonya orduları koordinesiz kısımlar halinde dağılıyorlardı, kimi geri çekilirken kimi en yakınındaki düşman kollarına düzensiz taarruzlara kalkışıyordu.

Seyyar birlikleri (hareket kabiliyeti yüksek mekanize birlikler) kendilerini destekleyen piyade birliklerinin çok ilerisinde kullanmaktan alıkoyan uzun süredir devam eden geleneksel eğilim olmasaydı Alman harekâtı daha hızlı ilerleyebilirdi. Ancak yeni edinilen tecrübe böylesine bir riskin hasmın kargaşasıyla telafi edildiğini gösterdiğinden, daha cesur bir yol izlendi. Reichenau'nun zırhlı kolordularından biri Lodz ve Pilica arasındaki gediği genişleterek 8 Eylül'de Varşova'nın eteklerine indi – bu kuvvetler ilk haftada 225 kilometre mesafe kat etmişti. Sağ kanadındaki hafif tümenler ertesi güne kadar daha güneyde Varşova ile Sandomierz arasındaki Vistül Nehri'ne ulaştılar. Ondan sonra kuzeye döndüler.

Bu arada Karpatlar'ın yakınında bulunan List'in seyyar kuvvetleri sırasıyla Dunajec, Biala ile Wislok'a ve Wislok'u geçip ünlü Przemysl kalesinin her iki kanadında San Nehri'ne ulaşmışlardı. Kuzeyde ise Küchler'in ordusunun okbaşı (öncü) birliği olan Guderian'ın zırhlı kolordusu Narev Nehri'ni geçmiş ve şimdi Varşova'nın geri bölgesinde bulunan Bug Nehri hattına taarruz ediyordu. Böylece geniş bir kuşatma harekâtı, Varşova'nın batısında Vistül Nehri'nin kıvrımındaki Polonya kuvvetlerine yaklaşan içteki kıskaç kollarının dışarısında güçlü bir şekilde gelişiyordu.

İşgalin bu safhasında Alman planında önemli bir değişiklik oldu. Birliklerinin çok farklı istikametlerde hareket halinde görünmeleri ve sonucunda kaldırdıkları toz bulutlarının havadan görüşü engellediği Polonya tarafındaki olağanüstü karmaşa hali, Alman-

ların durum muhakemelerinde kısa süreliğine bir karışıklık yarattı. Alman Yüksek Komuta Kademesi bu belirsizlik durumunda kuzeydeki Polonyalı birliklerin büyük bir kısmının çoktan Vistül Nehri'nin karşısına kaçtıklarına inanma eğilimindeydi. Bu varsayımla Reichenau'nun Onuncu Ordu'suna Polonya'nın güneydoğu istikametinde geri çekileceklerini umdukları Polonyalı birlikleri takip etmek amacıyla Varşova ve Sandomierz arasındaki Vistül'ü geçmesi için emirler verildi. Ancak Polonyalı kuvvetlerin büyük bir bölümünün hâlâ Vistül Nehri'nin batısında olduğuna kanaat getiren Rundstedt, bu emirlere karşı çıktı. Bir süre tartışmadan sonra görüşü baskın çıktı ve Reichenau'nun ordusu Varşova'nın batısında Bzura Nehri boyunca bir tıkama mevzisi tesis etmek amacıyla kuzeye çark etti.

Sonuçta, Polonya'nın kalan kuvvetlerinin en büyük kısmı Vistül Nehri'nden geri çekilemeden sarıldı. Almanların en zayıf nokta boyunca icra ettikleri stratejik yarma harekâtıyla kazandıkları avantaja, şimdi de taktik savunma avantajı eklendi. Üsleriyle irtibatı kesilmiş, ikmal maddeleri tükenmekte olan, kanat ve geri bölgelerinde Blaskowitz ve Kluge'nin ordularının doğu istikametinde birleşecek taarruzlarının baskıları altında, bozgun halinde muharebe eden bir ordunun aceleyle giriştiği saldırılar karşısında Almanlar zaferlerini tamamlamak için sadece ellerindeki toprağı tutmak zorundalardı. Polonyalılar her ne kadar düşmanlarını fazlasıyla etkileyen bir cesaretle, şiddetle savaşmakla birlikte, sonuçta birliklerinden ancak çok azı geceleyin kuşatmayı yarıp Varşova garnizonuna katılmayı başarmıştı.

10 Eylül'de Mareşal Smigly-Rydz, uzun süreli bir direniş için nispeten daha dar bir cephede savunma mevzisi tesis etmek amacıyla General Sosnkowski'nin sorumluluğuna yeni atandığı Güneydoğu Polonya istikametinde genel bir geri çekilme için emirler verdi. Ne var ki bu artık boş bir umuttu. Vistül'ün batısındaki büyük kuşatma daralırken Almanlar, şimdi Vistül'ün doğusundaki bölgenin derinliklerinde ilerliyorlardı. Ayrıca Bug hattını kuzeyden, San hattını güneyden çevirmişlerdi. Küchler'in cephesindeki Guderian'ın zırhlı

kolordusu Brest-Litovsk'a karşı geniş bir kanat harekâtı için güneydoğu istikametinde ilerledi. List'in cephesindeki Kleist'in zırhlı kolordusu 12 Eylül'de Lviv şehrine ulaştı. Alman birlikleri burada durduruldu, fakat Küchler'in kuvvetleriyle buluşmak için kuzeye yayıldılar.

Alman birlikleri her ne kadar derinlikte icra ettikleri harekâtların ağırlığını hissetmekle ve yakıtları azalmakla birlikte, Polonya'nın sevk ve idare sistemi o denli bozulmuştu ki, düşmanın geçici gevşemesinden ya da hâlâ birçok münferit Polonyalı birliklerin göstermekte oldukları inatçılıktan istifade edemediler. Bunlar Polonyalıların enerjilerini gelişigüzel taarruzlarda boşa harcarken, Almanlar kuşatmayı tamamlamak için yaklaşıyorlardı.

Sovyet Rusya orduları 17 Eylül'de, Polonya'nın doğu sınırını geçti. Polonya'nın arkasından aldığı bu darbe kaderini belirledi, zira bu ikinci işgale karşı koyacak neredeyse hiçbir birlik kalmamıştı. Ertesi gün Polonya hükümeti ve yüksek komuta heyeti Romanya'ya geçti – başkomutan, birliklerine savaşa devam etmelerini belirten bir mesaj gönderdi. Bu mesaj belki de birliklerin büyük bir bölümüne ulaşmadı, ancak birçoğu direnişleri yavaş yavaş çökmekle birlikte, sonraki günlerde başkomutanın kararını cesurca yerine getirdiler. Varşova garnizonu çok şiddetli kara ve hava taarruzlarına rağmen 28 Eylül'e kadar dayandı ve son önemli Polonya birliği 5 Ekim'e kadar da teslim olmadı. Bu arada kışın gerilla direnişi devam etti. Gerillaların yaklaşık 80.000'i tarafsız sınırlardan kaçtı.

Almanlar ve Ruslar Doğu Prusya'dan güneye uzanan Bialystok, Brest-Litovsk ve Lviv'den geçerek Karpatlar'a ulaşan hatta buluştular ve ortaklar olarak birbirlerini selamladılar. Bu ortaklık Polonya'nın karşılıklı olarak paylaşılmasıyla mühürlenmiş ancak sağlamlaştırılmamıştı.

Bu arada Fransızlar, Almanya'nın batı cephesinde sadece küçük bir çentik açmışlardı. Ancak bu müttefikinin üzerindeki baskıyı hafifletmek için zayıf gibi görünen ve gerçekten de öyle olan bir çabaydı. Alman kuvvetlerinin ve savunmasının zayıflığı karşısın-

da Fransızların daha fazlasını yapabilmelerini beklemek doğaldı. Fakat burada yine, derin bir tahlil düşman kuvvetlerinin karşılaştırmalı rakamlarınca ileri sürülen bariz sonucu düzeltebilir gibi görünmektedir.

Fransızların kuzey sınırı 800 kilometre uzunluğunda olmakla birlikte Fransızlar, Belçika ve Lüksemburg'a karşı tarafsızlık yükümlülüğünü ihlal etmedikçe, kalkışacakları bir taarruz girişiminde Ren ile Moselle nehirleri arasındaki 150 kilometrelik dar bir bölgeye mahkûmdular. Almanlar mevcut kuvvetlerinin en iyilerini bu dar bölgeye yığabildiler ve Siegfried Hattı (West Wall) yaklaşma istikametlerini geniş mayın tarlaları kuşağı haline getirdiler; böylece mütecavizi geciktirdiler.

Daha da kötüsü Fransızlar bazı hazırlık yoklama taarruzları dışında yaklaşık 17 Eylül'e kadar genel taarruzlarını başlatamadılar. O tarihe gelindiğinde Polonya o denli aşikâr bir şekilde çöküyordu ki bu Fransızların emri iptal etmeleri için iyi bir mazeret oldu. Fransızların daha erken taarruz etmedeki kapasitesizliği, yapısal olarak geri olan seferberlik sisteminden doğuyordu. Bu çok büyük sayıdaki "eğitimli ihtiyatların" sivil işlerinden çağrılıp, silahaltına alınıncaya ve birlikler faal hale getirilinceye kadar muharebeye etkili bir şekilde iştirak edemediği zorunlu (mecburi) askerlik sisteminin meydana getirdiği bir orduya bağlı olmalarının vahim bir sonucuydu. Bu gecikme Fransız Komuta Kademesi'nin eski taktik fikirlere, özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın hareket tarzı uyarınca her taarruzun, yoğun topçu hazırlık ateşiyle hazırlanması gerektiği görüşündeki ısrarıyla daha da arttı. Ağır topçuyu hâlâ her savunma mevzisinin "üstünü açmak" için elzem olarak kabul ediyorlardı. Ancak ağır topçu silahlarının büyük bir bölümü depolardan çıkartılmak zorundaydı ve seferberliğin son safhası olan on altıncı güne kadar faal hale getirilemediler. Bu durum taarruza geçme hazırlıklarını belirledi.

Fransız siyasi liderlerinden biri olan Paul Reynaud, birkaç yıldır sürekli olarak bu kavramların eskidiğini ileri sürmüş, eski ve yavaş bir seferberliğe neden olan mecburi askerlik sistemine bağlı olmak

yerine derhal muharebeye girmeye hazır, profesyonel askerlerden oluşan mekanize birliklerin teşkil edilme gerekliliğini ısrarla teşvik etmişti. Fakat onunki ıssızlıkta haykıran bir feryat olmuştu. Birçok Fransız askeri gibi Fransız devlet adamları da mecburi askerlik sistemine ve sayılara güvendiler.

1939'daki askeri durum iki cümlede özetlenebilirdi. Doğuda, son derece geri kalmış bir ordu, üstün bir hava gücü ile müştereken yeni bir tekniği uygulamaya koyan küçük bir tank kuvveti tarafından çok çabuk dağıtıldı. Aynı zamanda batıda yavaş hareket eden bir ordu iş işten geçmeden hiçbir etkin baskı geliştiremedi.

“Garip Savaş”

“Garip Savaş” Amerikan basını tarafından icat edilen bir deyimdi. Birçok çarpıcı Amerikan deyimleri gibi Atlantik’in her iki yakasında kısa zamanda benimsendi. Bu deyim, savaşın Polonya’nın Eylül 1939’da çökmesiyle, müteakip baharda Hitler’in Batı Cephesi taarruzunu başlatana kadar geçen döneminin adı olarak iyice yerleşmiştir.

Deyimi icat edenler savaşın yanıltıcı olduğunu aksettirmek istediler – çünkü Fransız-İngiliz ve Alman birlikleri arasında büyük muharebeler cereyan etmiyordu. Aslında, perde arkasında çok kaygı verici bir faaliyet dönemiydi. Bütün bunların arasında bir Alman karargâh subayının başına tuhaf bir olay geldi. Bu olay Hitler’i korkuttu ve sonraki haftalarda Alman askeri planı tamamen değiştirildi. Eski plan, yeni planın ulaştığı aynı başarı şansını elde etmemiş olacaktı.

Fakat bütün bunlardan dünyanın haberi yoktu. Her yerde halk sadece cephelerin sakin olduğunu görebiliyor ve Savaş Tanrısı’nın pineklediği sonucuna varıyordu.

Görünüşteki pasif durumun gözde açıklamaları farklılık gösteriyordu. Bu açıklamalardan biri, Polonya adına savaş ilan etmelerine karşın, Britanya ve Fransa'nın savaşma niyetlerinde gerçekten ciddi olmadıkları ve barış müzakerelerini bekledikleri idi. Rağbet gören bir diğer açıklama ise bu devletlerin kurnaz davrandıklarıydı. Amerikan basınında Müttefik Yüksek Komutanlığı'nın, kurnazca tasarlanmış bir savunma stratejisi planını bilerek kabul etmiş olduğuna ve Almanlar için tuzak hazırladığına ilişkin birçok "rapor" vardı.

Bu açıklamaların herhangi birinin dayanağı yoktu. Müttefik hükümetleri ve yüksek komutanlığı sonbahar ve kış boyunca Hitler'in yaklaşan taarruzuna karşı etkin bir savunma hazırlığına yoğunlaşmak yerine mevcut kaynaklarıyla Almanya ya da Almanların kanatlarına karşı yapılacak hiç başarı ihtimali olmayan, taarruz planlarını tartışarak çok zaman harcadı.

Almanlar Fransa'nın düşmesinden sonra Fransız Yüksek Komutanlığı'nın belgelerini ele geçirdiler ve belgelerden şaşkınlık verici bir koleksiyon yayımladılar. Bu belgeler Müttefik lider ve komutanların kış ayını bütün cephelerden taarruz planları tasarlayarak nasıl geçirmiş olduklarını göstermişti – bu planlara göre Norveç, İsveç ve Finlandiya üzerinden Almanya'nın arka kanadına; Yunanistan ve Balkanlar üzerinden uzak doğu kanadına taarruz edilecek; Rusya'nın Kafkasya'daki büyük petrol yataklarına taarruzla yegâne petrol ikmal kaynağı kesilecekti. Bu, muhteşem bir hayal ürünü koleksiyonu ve Hitler'in taarruzunun soğuk düşünden uyanana kadar hayal âleminde yaşayan Müttefik liderlerin beyhude düşleriydi.

Aklı olayların daima ilerisinde olan Hitler, Polonya seferi sona yaklaşırken ve alenen bir genel barış konferansı için öneride bulunmadan önce Batı'ya taarruz etmeyi düşünmeye başladı. Hitler'in böylesi önerileri Batılı Müttefikler tarafından değerlendirmeye alınmayacağını çoktan fark etmiş olduğu aşikârdır. Bununla birlikte şimdilik sadece en yakın maiyetinin fikrinin değişmekte olduğunu

öğrenmesine müsaade etti. Barış önerisini 6 Ekim'de resmen açıklayana kadar genelkurmayı habersiz bıraktı ve öneri resmen reddedilmişti.

Üç gün sonra, Batı'ya taarruzun Almanya'ya bırakılan biricik muhtemel yol olduğunu, bu kanaatine ilişkin nedenleri göstererek görüşlerini Alman ordusu komutanlarına uzun bir talimatla* açıkladı. Bu, çok aydınlatıcı bir belgedir. Bu belgeden Fransa ve Britanya ile uzun süreli bir savaşın, Almanya'nın kaynaklarını tüketeceği ve arkasını Rusya'dan gelecek öldürücü taarruza açık hale getireceği sonucuna vardı. Rusya ile imzaladığı paktın, amacına uymadığı andan itibaren Rusya'nın tarafsızlığını bir dakika bile sağlamayacağından korktu. Hitler'in korkusu onu erken bir taarruzla Fransa'yı barışa zorlamaya sevk etti. Hitler, Fransa yenilince Britanya'nın da anlaşacağına inandı.

Hitler şu an için Fransa'yı yenecek kuvveti ve teçhizatı olduğunu hesaplamıştı – çünkü Almanya çok önemli olan yeni mekanizmada (mekanize ve zırhlı birlikler) üstünlüğe sahipti:

> Şu anda tank sınıfı ve hava kuvveti –sadece taarruz silahları olarak değil aynı zamanda savunma silahları olarak– diğer hiçbir gücün erişmediği en yüksek teknik seviyeye ulaşmıştı. Stratejik harekât kapasiteleri ve diğer her ülkeden daha iyi olan kuruluşları ve iyi eğitimli liderlikleriyle sağlanmıştır.

Hitler, Fransızların eski silahlardaki, özellikle ağır topçudaki üstünlüğünü kabul etmekle birlikte "bu silahların herhangi bir hareket harbinde belirleyici bir önemi olmadığını" ileri sürdü. Yeni silahlardaki teknik üstünlüğü nedeniyle Hitler, Fransa'nın eğitimli askerdeki sayı üstünlüğünü de göz ardı edebildi.

Hitler şayet Fransızların savaştan usanacağı umuduyla beklerse, "İngiliz savaş gücündeki gelişmenin Fransa'ya savunmasını hem psikolojik hem maddi olarak destekleyecek, onun için çok önemli olacak yeni muharebe unsuru getireceğini ileri sürmeye devam etti."

---

* Nürnberg Belgeleri C- 62.

> Her şeyden önce düşmanın kendi silahlarındaki, özellikle tanksavar ve uçaksavardaki zafiyeti telafi etmesi ve dolayısıyla güç dengesi kurması önlenmelidir. Bu açıdan her geçen ilave ay, Alman taarruz gücü aleyhine olan zaman kaybını göstermektedir.

Hitler Polonya'nın kolay işgalinin coşkulu etkisi geçince Alman askerinin "savaşma iradesinin" azalacağına ilişkin endişe duydu. Kendine duyduğu saygı artık diğerlerinden gördüğü saygı kadar büyüktü. Ancak savaşın altı ay daha gecikmesi ve düşmanın yapacağı etkin bir propaganda bu önemli niteliklerin bir kez daha zayıflamasına neden olabilirdi.* Hitler iş işten geçmeden hemen taarruza geçmesi gerektiğini düşündü ve şunu söyledi: "Mevcut durumda zamanın belki bizden ziyade Batılı güçlerin müttefiki olduğu sanılabilir." Muhtırası şöyle sonuca bağlandı: "Eğer koşullar elverirse bu sonbahar taarruza geçilmelidir."

Hitler, Belçika'nın taarruz bölgesi içinde olmasında ısrarlıydı, bunda sadece "Fransız Maginot Hattı"nı kuşatmak amacıyla manevra alanı sağlamak için değil, aynı zamanda İngiliz-Fransız birliklerinin Belçika'ya girmesini ve Ruhr Havzası cephesine yakın yığınak yapmasını ve "böylelikle savaşın silah endüstrisinin kalbine" getirilmesi tehlikesini önlemek için ısrar etti. (Fransız arşivlerinin gösterdiği gibi bu tam da Fransız başkomutanı Gamelin'in savunduğu gibiydi.)

Hitler'in niyetlerini açıklaması Alman Kara Kuvvetleri Komutanı Brauchitsch ve Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Halder'i şok etti. Üst rütbeli Alman generallerin birçoğu ile birlikte Brauchitsch ve Halder Hitler'in mekanize birliklerin düşmanlarının askeri açı-

---

* Olaylar Hitler'in endişesinin isabetsiz olduğunu gösterdi. Gerçekten meydana gelen yedi aylık gecikme zarfında Fransızların morali Almanlardan daha fazla bozuldu. Müttefik propagandası etkili değildi – Almanya'yı devirmekten çok fazla bahsediliyordu ve sıradan Alman ile Nazi liderlerini ayırma konusunda pek az çaba vardı. Daha kötüsü Almanya'da Hitler'i devirmek ve Müttefiklerin niyetlendikleri barış koşullarına ilişkin tatmin edici güvence alabilirlerse barış yapmak isteyen gruplarca girişilen birkaç gizli teşebbüs İngiliz hükümetince yeterince cesaretlendirilmedi.

dan eğitimli insan gücü üstünlüğünün üstesinden geleceklerine ilişkin inancını paylaşmadı. Tümen sayılarını geleneksel görüş çerçevesinde değerlendiren komutanlar Alman ordusunun Batılı ordularını yenecek yeterlilikte gücü olmadığını ileri sürdüler. Almanya'nın seferber etmeyi başardığı doksan sekiz tümenin diğer taraftaki genel toplamdan ciddi derecede az ve bu tümenlerden otuz altısının silahlarının kötü olduğuna ve neredeyse eğitimsiz olduklarına işaret ettiler. Ayrıca savaşın bir başka dünya savaşına dönüşeceğinden endişeliydiler ve Almanya için yıkıcı bir sonu olacağından korkuyorlardı.

O kadar huzursuzdular ki tehlikeli çareler düşündüler. Bir yıl önce tam Münih Krizi zamanında olduğu gibi Hitler'i devirmek için harekete geçmeyi düşünmeye başladılar. Fikir, cepheden seçkin bir birliğin Berlin'e yürümesiydi. Ancak Anavatan Savunma Birlikleri Komutanı Friedrich Fromm işbirliğini reddetti – ve bu yardım şarttı. Fromm, birliklerin Hitler'e karşı gelmesi emredildiği takdirde itaat etmeyeceklerini ileri sürdü – çünkü eratın birçoğu Hitler'e inanıyordu. Fromm'un birlikler hakkındaki kanaati muhtemelen doğruydu. Bu görüş askerlerle temas halindeki subayların çoğunluğu tarafından destekleniyordu ve daha üst karargâhlarda ne tartışılmakta olduğunu bilmiyorlardı.

Birliklerin ve halkın büyük bir bölümü, eğer zaferle kendilerinden geçmedilerse, Goebbels'in, Müttefiklerin Almanya'nın yıkımı konusunda kararlıyken, Hitler'in barış arzu ettiği propagandasına inandırıldılar. Maalesef Müttefik devlet adamları ve basın, Goebbels'in Alman kuzusunu bir çırpıda yutmak isteyen Müttefik kurdu tanımlamasını destekleyebilecek haddinden fazla alıntı yapılacak bu tür kırıntılar temin etti.

Hitler'e karşı savaş dönemindeki bu ilk komplo ölü doğmakla birlikte, Hitler umduğu gibi sonbaharda taarruza geçmeyi başaramadı. Kaderin garip bir cilvesi olarak bu olay kendisi için bir talih, Alman halkı da dahil olmak üzere dünyanın geri kalan kısmı için talihsizlik oldu.

Taarruz için geçici olarak saptanan tarih 12 Kasım'dı. Brauchitsch ayın 5'inde Hitler'i caydırmak için, taarruza karşı çok ayrıntılı

nedenler ortaya koyarak yeni bir girişimde bulundu. Fakat Hitler, Brauchitsch'in tezlerini reddetti ve onu ağır biçimde azarladı; taarruzun 12'sinde başlaması gerektiğinde ısrar etti. Ancak meteoroloji uzmanları, kötü hava koşulları öngördüklerinden emir 7 Kasım'da iptal edildi. Taarruz tarihi üç gün ve daha sonra defalarca ertelendi.

Her ne kadar bastıran kötü ve sert hava ertelemenin bariz gerekçesi olmakla birlikte, Hitler durumu kabullenmiş olmaktan kızgındı ve havanın yegâne sebep olmasından hiç hoşnut olmadı. 23 Kasım'da bütün üst rütbeli komutanları konferansa çağırdı. Burada ortaya çıkan Rusya tehlikesi hakkındaki endişesini ifade ederek, Batılı Müttefiklerin kendisinin barış tekliflerini dikkate almayacağını ve silahlanmalarını artırdıklarını vurgulayarak komutanların taarruz gerekliliği konusundaki kuşkularını gidermeye koyuldu. "Zaman düşmanımıza çalışıyor. 'Ruhr' zayıf noktamız... Eğer Britanya ve Fransa, Belçika ve Hollanda üzerinden Ruhr Havzası'na girerlerse, çok büyük tehlike altında olacağız," dedi.

Hitler, komutanları korkaklıkları nedeniyle azarlamaya devam etti ve planlarını baltalamaya çalıştıklarından kuşku duyduğunu bilmelerini istedi. Hitler, Rhineland bölgesinin tekrar işgalinden bu yana her adımına karşı çıktıklarını, her seferinde kazandığı başarıyla haklı çıktığını ve şimdi ise onlardan fikirlerine kayıtsız koşulsuz riayet etmelerini beklediğine dikkat çekti. Brauchitsch'in yeni bir taarruz konusundaki farklılıkları ve daha büyük riskleri belirtme çabası daha sert azarlanmasına neden oldu. O akşam Hitler Brauchitsch'i özel olarak gördü ve tekrar "fırçaladı." Brauchitsch bunun üzerine Hitler'e istifasını verdi, ama Hitler bunu dikkate almadı ve emirlere itaat etmesini söyledi.

Ancak hava, generallerden daha iyi bir sabotajcı olduğunu gösterdi ve Aralık'ın ilk yarısında bir dizi yeni ertelemelere yol açtı. Ondan sonra Hitler yılbaşına dek beklemeye karar verdi ve askerlere Noel izni verdi. Hava Noel'den hemen sonra yine kötüydü, ancak Hitler, 10 Ocak'ta taarruz tarihini 17 Ocak olarak belirledi.

Fakat tam kararı aldığı gün en çarpıcı "müdahale" meydana geldi. Bu olayın öyküsü pek çok yerde izah edilmiştir, fakat en kısa

ve öz olanı Alman Hava İndirme Kuvvetleri Komutanı General Student'in açıklamalarıdır:

> 10 Ocak'ta tarafımdan ayrıntılı bir şekilde bilgilendirilen 2. Hava Filosu irtibat subayı bir binbaşı planının bazı önemsiz ayrıntılarını hava kuvvetleri ile görüşmek üzere Münster'den Bonn'a uçtu. Bununla birlikte ***Batı'ya yapılacak taarruzun bütün harekât planı yanındaydı.***
>
> Buz gibi hava ve kuvvetli rüzgârda, buz ve kar kaplı Ren bölgesi üzerinde yolunu kaybetti ve zorunlu iniş yapması gerektiği Belçika'ya uçtu. Hayati belgeyi tamamen yakamadı. Belgelerin önemli kısımları ve neticede Almanların Batı taarruzu planının ana hatları Belçikalıların eline geçti. Hague'de (Lahey'de) bulunan Alman Hava Ataşesi aynı akşam Belçika Kralı'nın Hollanda Kraliçesi'yle çok uzun bir telefon konuşması yaptığını bildirdi.*

Elbette Almanlar o zaman belgelerde tam olarak ne olduğunu bilmiyorlardı, ama doğaldır ki en kötü ihtimalin gerçekleşmesinden korkuyorlardı ve bunu hesaba katmak zorundaydılar. Hitler bu krizde diğerlerinin aksine soğukkanlılığını korudu:

> Bu olayın Almanların önde gelenleri üzerindeki tepkilerini gözlemek ilginçti. Goering çileden çıkmışken, Hitler oldukça sakin ve kendine hâkim bir vaziyetteydi... Başlangıçta derhal taarruz etmek istedi fakat şans eseri kendini frenledi – ve bütün asıl harekât planını iptal etmeye karar verdi. Bu durum, Manstein'ın planı ile değiştirildi.**

Alman Silahlı Kuvvetler Karargâhı'nda (OKW)*** kilit bir makamı işgal eden General Walter Warlimont, Hitler'in planı 16 Ocak'ta

---

* Liddel Hart, *The Other Side of Hill* (Tepenin Öte Yanı), s. 149.

** Liddel Hart, *a.g.e.*, s. 149.

*** General Walter Warlimont (OKW - Oberkommando der Wehrmacht) [Alman Silahlı Kuvvetler Komutanlığı (bizdeki Genelkurmay Başkanlığı görevini icra eden komutanlık 1938'de kuruldu] bu karargâhta Harekât Başkanı Jodl'un yardımcısıydı.

değiştirmeye karar verdiğini ve "bunun esasen hava kazası nedeniyle olduğunu" kaydetmişti.*

Hazırlık için ilave dört aylık süre elde ettilerse de, bu Müttefikler için büyük talihsizlik oldu – çünkü şimdi Alman taarruzu süresiz olarak ertelendi. Tamamen değiştirilen plan 10 Mayıs'a kadar tamamlanmadı. Taarruz başladığında, Müttefiklerin dengelerini tamamen sarstı ve Fransız ordularının hızla çökmesine yol açtı. İngilizler Dunkerque'de denizden zar zor kaçtılar.

Binbaşının zorunlu inişinin gerçekten kaza mı olup olmadığını sormak doğaldır. Olaya karışan her Alman generalinin savaştan sonra kendisini esir alanlara bu ikazı Müttefikleri uyarmak için düzenlediklerini iddia ederek kendilerini olumlu olarak göstermeye dünden razı olacakları beklenebilirdi. Ne var ki gerçekte hiçbiri böyle yapmadı. Ancak biz şimdi Alman Gizli Teşkilatı'nın başkanı Amiral Canaris'in –daha sonra asılarak idam edildi– Hitler'in amaçlarını engellemek için birçok gizli adımlar attığını ve gereği gibi dikkate alınmamakla birlikte bahardaki Norveç, Hollanda ve Belçika taarruzlarından hemen önce tehdit altındaki ülkelere uyarılar gönderildiğini biliyoruz. Ayrıca Canaris'in esrarengiz yöntemlerle çalıştığını ve izlerini kaybettirmede hünerli olduğunu biliyoruz. O nedenle hayati 10 Ocak kazasının tartışmaya açık bir konu olarak kalması doğaldır.

Yeni plan böyle bir kuşkuya yol açmadı. Bu durum farklı bir açıdan ilginç olmakla birlikte, savaşın bir başka ilginç safhasını meydana getirdi.

Genel Karargâh'ta Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Halder'in başkanlığında hazırlanan eski planda asıl taarruz 1914'te olduğu gibi Belçika'nın merkezi üzerinden yapılacaktı. Asıl taarruz B Ordular Grubu Komutanı Bock tarafından icra edilecekti. Solda bulunan Rundstedt komutası altındaki A Ordular Grubu ise dağlık ve ormanlık Ardenler bölgesinden tali taarruzu gerçekleştirecekti. Buradan büyük sonuçlar beklenmiyordu. Ardenler bölgesi genel

---

* Liddel Hart, *The Other Side of Hill*, s. 155.

karargâh tarafından tank harekâtı için çok zorlu olarak nitelendirildiğinden bütün zırhlı tümenler Bock'un emrine tahsis edilmişti.*

Rundstedt'in Ordular Grubu Kurmay Başkanı Erich von Manstein'dı. Manstein, arkadaşlarınca genç generaller arasında en güçlü strateji uzmanı olarak kabul ediliyordu. Ona göre ilk plan çok anlaşılır bir plandı ve 1914 yılında hazırlanan "Schlieffen" Planı'nın tekrarıydı – o nedenle Müttefik Yüksek Komutanlığı'nın tam da hazırlıklı olacağı bir harekâta neden olacaktı. Manstein'ın ileri sürdüğü diğer bir sakınca, planın Fransızlardan daha çetin bir hasım olması muhtemel İngiliz ordusu ile karşılaşılacak olmasıydı. Üstelik taarruz kati bir sonuca yol açmayacaktı. Bu tespiti kendi sözlerinden okuyalım:

> Belki Belçika'daki Müttefik kuvvetlerini yenebiliriz. Manş Denizi kıyılarını işgal edebiliriz. Fakat taarruzumuzun Somme'de durdurulacağı muhtemeldir. O zaman orada 1914'teki gibi bir durum meydana gelecek... Ve barışa kavuşma şansı olmayacak.**

Manstein, sorun üzerinde kafa yorarak zaten asıl taarruzu en az beklenen cephe olduğunu hissettiği Ardenler bölgesine kaydıran cesur çözümü planlamıştı. Ancak Guderian ile Kasım 1939'da istişarede bulunduğu sırada aklında büyük bir soru vardı.

İşte Guderian'ın kendi açıklamaları:

> Manstein, bana Ardenler bölgesinden Sedan istikametinde tank harekâtının mümkün olup olamayacağını sordu. Düşmanın aşina olduğu ve bir kez daha beklemesi muhtemel, modası geçmiş Schlieffen Planı'ndan kaçınmak için Sedan'ın yanındaki Ma-

---

* Fransız ve İngiliz genelkurmayları da aynı görüşteydi. Kasım 1933'te, bana Savaş Bakanlığı'nın henüz teşkil etmeye başladığı hızlı tank birliklerimizin gelecek bir savaşta en iyi nasıl kullanılacağı danışıldığında, Almanların Fransa'yı işgali durumunda bizim Ardenler bölgesinden tank karşı taarruzuna geçmemiz gerektiğini tavsiye etmiştim. Bunun üzerine bana, "Ardenler bölgesi tanklara geçit vermez," dediler, buna karşılık araziyi şahsen incelediğimden, iki savaş arasında birkaç kitabımda vurgulamış olduğum gibi bu görüşün yanıltıcı olduğu cevabını verdim.

** Liddel Hart, *The Other Side of Hill*, s. 152.

> ginot Hattı'nın uzantısını yaracağı planını açıkladı. Araziyi Birinci Dünya Savaşı'ndan tanıyordum ve haritayı inceledikten sonra fikrini teyit ettim. Ondan sonra Manstein, General von Rundstedt'i ikna etti ve taslak plan Brauchitsch ve Halder komutasındaki Alman Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na (OKH) gönderildi. Komutanlık bu planı reddetti. Fakat Manstein planını Hitler'e ulaştırmayı başardı.*

Warlimont, Aralık ortasında Manstein ile konuştuktan sonra Manstein'ın fikrini Hitler'in karargâhına iletti. Warlimont plandan, planı Hitler'e ileten Alman Silahlı Kuvvetler Komutanlığı'nın Harekât Başkanı General Alfred Jodl'a bahsetti. Manstein'ın teklifi, 10 Ocak'taki kazadan sonra, ancak Hitler'in yeni bir plan aradığı zaman tekrar aklına geldi ve ilgilenmeye başladı. O zaman bile planın lehine kesin tavır almasından evvel bir ay geçti.

Nihai karar ilginç bir şekilde sonuca bağlandı. Brauchitsch ve Halder Manstein'ın "parlak fikrini" kendi planlarına karşı dayatma tarzından hoşlanmamışlardı. Onun için görevden alınıp ve asıl komuta zincirinin dışında olacağı ve fikirlerini çok kolay iletemeyeceği piyade kolordu komutanlığına gönderilmesine karar verildi. Fakat bu atamadan sonra Hitler'i görmesi için çağrıldı ve böylece planı bütün ayrıntıları ile açıklama fırsatı buldu. Bu görüşme Manstein'ın ateşli hayranı olan ve ona kötü davranıldığını hisseden Hitler'in başyaveri General Schmundt tarafından ayarlandı.

Hitler bundan sonra Brauchitsch ve Halder üzerinde plana ilişkin baskılarını o denli artırdı ki, her ikisi de boyun eğdiler ve planı Manstein'ın esasları dahilinde yeniden şekillendirdiler. Halder planı tadil etmekte gönülsüz davransa da çok yetenekli bir kurmay subaydı ve ayrıntılı plan taslağı olağanüstü bir lojistik planlama eseriydi.

Yeni önemli bir fikir lehinde tavır aldığında müteakip karakteristik sonuç Hitler'in hızlı bir şekilde onu bizzat kendisinin düşünmüş olduğunu taslamasıydı. Manstein'a bütün bahşettiği onunla aynı fi-

---

* Liddel Hart, *The Other Side of Hill*, s. 153-54.

kirde olmasıydı: "Batı'daki (işgali) yeni plan hakkında konuştuğum bütün generaller içinde beni anlayan tek kişi Manstein'dı."

Şayet Mayıs'ta, taarruzun başladığı zamanki olayların seyrini tahlil edersek, eski planın Fransa'yı düşürmekte hemen hemen kesinlikle başarısız olmuş olacağının netlik kazandığını görürüz. Doğrusu eski plan Müttefik ordularını en iyi ihtimalle Fransız sınırına püskürtebilirdi, ne var ki o kadarını bile yapamazdı. Zira, asıl Alman taarruzu en güçlü ve iyi donatılmış Fransız-İngiliz kuvvetleriyle doğrudan karşı karşıya gelmiş ve nehirler, kanallar ve küçük kasabalar gibi engellerin doldurduğu bir arazi kesiminde zorlukla muharebe etmek zorunda kalmış olacaktı. Ardenler bölgesi hâlâ daha zorlu gibi görülebilirdi, fakat şayet Almanlar Fransız Yüksek Komutanlığı tehlikenin farkına varmadan önce Güney Belçika'nın ormanlık ve dağlık bölgesinden hızla geçebilirlerse, Fransa'nın büyük bir tank harekâtı için ideal bir arazi olan hafif dalgalı ovaları önlerinde uzanacaktı.

Eğer eski plan uygulanmış ve muhtemel olduğu gibi çıkmaza girmiş olsaydı, savaşın bütün görünümü çok farklı olmuş olacaktı. Her ne kadar Fransa'nın ve Britanya'nın kendi başlarına Almanları yenebilmeleri mümkün gözükmemiş olmakla birlikte, Alman taarruzunun kati bir şekilde durdurulması onlara silahlarını, özellikle uçaklarını ve tanklarını geliştirmek için zaman tanımış olacak ve bu suretle bu yeni silahlarda bir denge tesis etmiş olacaklardı. Ayrıca Hitler'in zafer çabasının gizlenemez başarısızlığı zamanla birliklerinin ve halkın güvenini zayıflatmış olacaktı. Böylelikle Batı'daki durgunluk Hitler'in ülkedeki güçlü muhalifler grubuna artan bir destek sağlaması ve barışa hazırlık olarak onu devirmek amacıyla planlarını geliştirmesi için iyi bir fırsat vermiş olacaktı. İşler Almanların durdurulmasından sonra değişmiş olmakla birlikte, Avrupa Fransa'nın çökmesi sonucunda meydana gelen olaylar zinciri sonucunda halkının maruz kaldığı yıkımdan ve sefaletten büyük ölçüde kurtulmuş olacaktı.

Hitler, planını değiştirmeye neden olan uçak kazasından fazlaca istifade ederken, Müttefikler bu durumdan çok zarar gördüler. Bü-

tün hikâyenin en ilginç yanlarından biri, Müttefiklerin ayaklarına gelen bu uyarıdan yararlanmak için çok az çaba göstermiş olmalarıdır. Zira, Alman karargâh subayının taşıdığı belgeler çok kötü bir şekilde yanmamış ve kopyaları Belçikalılar tarafından derhal Fransız ve İngiliz hükümetlerine iletilmişti. Ancak askeri danışmanlar belgelerin kendilerini aldatmak amacıyla yerleştirilmiş olduğunu kabul etmeye yatkındılar. O görüş hemen hemen hiç mantıklı değildi çünkü, Belçika'yı tetikte tutarak ve onları Fransızlarla ve İngilizlerle daha yakın bir işbirliğine iterek riske sokmak aptalca bir aldatma türü olmuş olacaktı. Sınırlarını açmaya ve taarruz başlamadan önce savunmalarını takviye etmeleri için Fransız-İngiliz ordularının içeriye girmelerine kolayca karar verebilirlerdi.

Daha da ilginci, Müttefik Yüksek Komutanlığı kendi planlarında hiçbir değişiklik yapmadı ve ele geçirilen plan gerçek olduğu takdirde Alman Yüksek Komutanlığı'nın taarruzlarının ağırlığını hemen hemen kesinlikle başka yere kaydıracağı ihtimalini karşılamak için herhangi bir tedbir de almadı.

Kasım'ın ortasında Müttefik Yüksek Konseyi Fransız başkomutanı Gamelin'in "D" planını onayladı; bu İngiliz Heyeti'nin başlangıçta sorgulamış olduğu önceki planın tehlikeli bir gelişmesiydi. "D" planına göre Müttefik ordularının takviyeli sol kanadı, Hitler harekete geçer geçmez Belçika'ya girecek ve mümkün olduğunca doğuya ilerleyecekti. Bu durum yeni planına mükemmel bir şekilde uyduğundan, doğrudan Hitler'in ekmeğine yağ sürdü. Çünkü Müttefik sol kanadı Belçika'nın merkezine ne kadar ilerlerse, Hitler'in tank harekâtının Ardenler bölgesinden geçerek Müttefiklerin arkalarına dolanmaları ve onları kuşatmaları da o kadar kolay olacaktı.

Sonuç daha kesin bir hale geldi, çünkü Müttefik Yüksek Komutanlığı mekanize birliklerinin büyük bir bölümünü Belçika'ya sevk etti ve "geçilmez Ardenler"in çıkışları karşısında ilerleyen birliklerin kıvrılma istikametlerini korumak için sadece ikinci sınıf tümenlerden oluşan zayıf bir kuvvet bıraktı. Durumu daha da kötü hale getiren tutmak zorunda oldukları savunma hattının –Maginot Hattı'nın sonu ile İngiliz müstahkem cephesinin başlangıcının arasındaki boşluğun– özellikle zayıf olmasıydı.

Churchill, anılarında sonbahar süresince İngiliz çevrelerinde bu boşluk için kaygı duyulduğundan bahseder ve şunları söyler: "Savaş Bakanı Hore-Belisha, kabinede konuyu birkaç kez ortaya attı..." Ancak kabine ve askeri liderlerimiz doğal olarak orduları bizim ordularımızdan on kez daha güçlü olanları eleştirmekten utanıyorlardı.* Horse-Belisha'nın eleştirilerin yarattığı fırtınayı müteakip Ocak başında ayrılmasından sonra, hâlâ konunun üzerine gitmek için eğilim azdı. Ayrıca Fransa'nın yanı sıra Britanya'da da tehlikeli, aldatıcı bir güven artışı vardı. Churchill, 27 Ocak 1941'de yaptığı konuşmada "Hitler'in en büyük şansını kaybettiğini" ilan etti. Bu rahatlatıcı beyan ertesi gün gazetelerin manşetlerindeydi. İşte tam da bu sırada yeni plan Hitler'in kafasında mayalanıyordu.

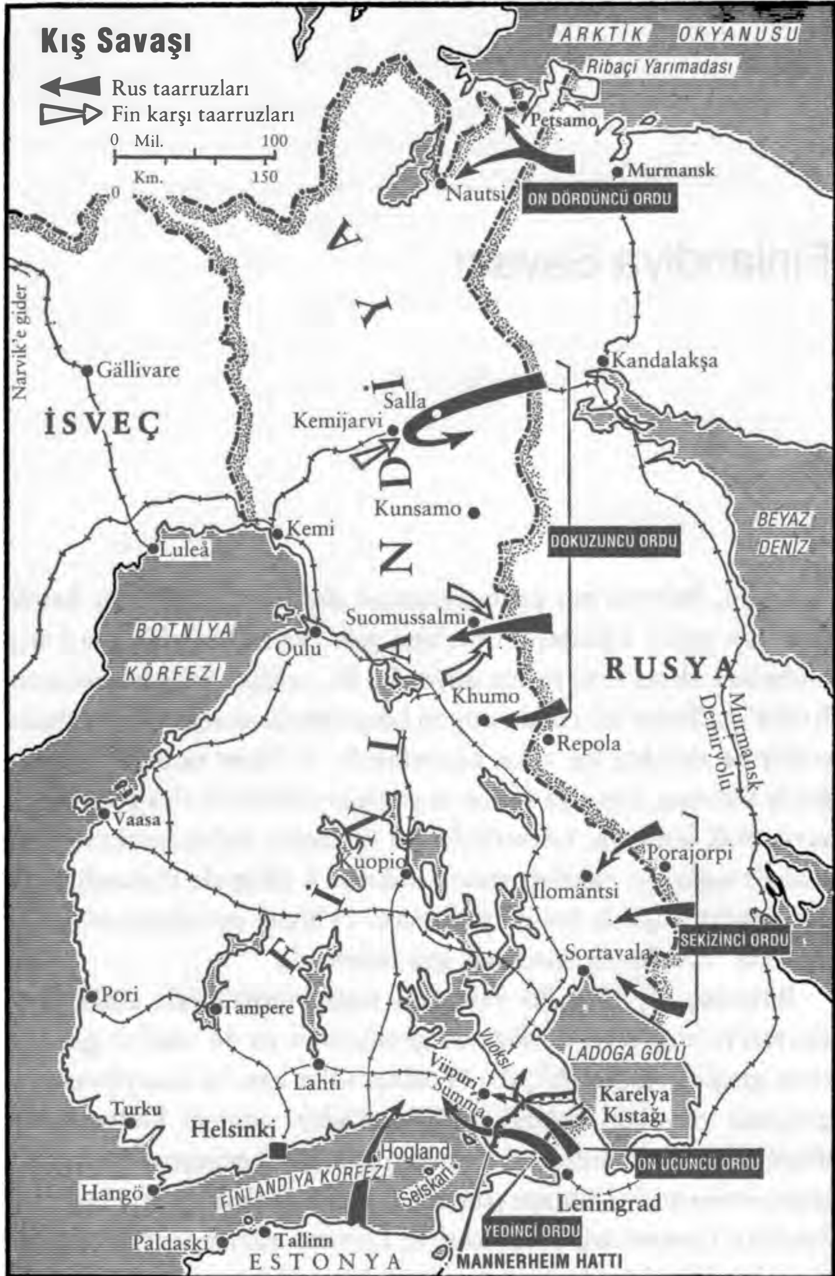
* Churchill, *The Second World War*, c. II, s. 33.

Finlandiya Savaşı

Stalin, Polonya'nın paylaşılmasının ardından Rusya'nın Baltık kanadını geçici arkadaşı Hitler'den gelecekteki bir tehlikeye karşı muhafaza altına almaya can atıyordu. Bu nedenle Sovyet hükümeti Rusya'nın Baltık'taki eski tampon bölgelerinin stratejik kontrolünü emniyete almakta hiç vakit kaybetmedi. 10 Ekim tarihine gelindiğinde Estonya, Letonya ve Litvanya ile bu ülkelerin kilit bölgelerini savunmak amacıyla kuvvetlerini bu ülkelerde bulundurabilmesine olanak sağlayan paktları sonuçlandırdı. 9 Ekim'de Finlandiya ile görüşmeler başladı. Sovyet hükümeti 14 Ekim'de taleplerini şekillendirdi. Talepler üç ana amaç için belirlendi.

Birincisi; (a) "her iki yakadaki topçu birlikleriyle Finlandiya Körfezi'ni engelleyerek düşman gemilerinin ya da nakliye gemilerinin girişini önleyerek"; (b) "Leningrad'ın batı ve kuzeybatısında girişinde yer alan Finlandiya Körfezi'ndeki adalara herhangi bir düşmanın girişini önlemeyi mümkün kılarak" Leningrad deniz yaklaşma istikametini himaye etmekti. Bu amaçla Finlilerden Hogland, Seiskari, Lavanskari, Tytarskari ve Loivisto adalarını diğer toprak parçaları karşılığında devretmeleri talep edildi; ayrıca Ruslar kar-

Harita 3

Kış Savaşı
Rus taarruzları
Fin karşı taarruzları
0 Mil. 100
0 Km. 150
ARKTİK OKYANUSU
Ribaçi Yarımadası
Petsamo
Murmansk
Nautsi
ON DÖRDÜNCÜ ORDU
Narvik'e gider
Gällivare
İSVEÇ
Kandalakşa
Salla
Kemijarvi
Kunsamo
Kemi
Luleå
DOKUZUNCU ORDU
BEYAZ DENİZ
Suomussalmi
Oulu
BOTNİYA KÖRFEZİ
RUSYA
Khumo
Repola
Murmansk Demiryolu
FİNLANDİYA
Vaasa
Porajorpi
Kuopio
Ilomäntsi
SEKİZİNCİ ORDU
Sortavala
Pori
Tampere
Vuoksi
LADOGA GÖLÜ
Lahti
Viipuri
Summa
Karelya Kıstağı
Turku
Helsinki
Hogland
Seiskari
ON ÜÇÜNCÜ ORDU
Hangö
FİNLANDİYA KÖRFEZİ
Leningrad
YEDİNCİ ORDU
Paldaski
Tallinn
ESTONYA
MANNERHEIM HATTI

şı kıyıda Paldaski'deki deniz üssü ile işbirliği yaparak, Finlandiya Körfezi'ne girişi engelleme kabiliyetinde, kıyı topçusuna sahip bir deniz üssü tesis etme ihtimali için Hangö Limanı'nı otuz yıllığına kiralamayı talep ettiler.

İkincisi; Leningrad'ın ağır topçu menzili hattının dışında kalacak şekilde Karelya Kıstağı'ndaki Fin sınırına geri çekilerek Leningrad'ın kara yaklaşma istikametine daha iyi örtü sağlamaktı. Sınırdaki bu yeniden düzenlenmeler Mannerheim Hattı'ndaki ana savunma mevzilerini hâlâ zarar gelmeyecek bir halde bırakacaktı.

Üçüncüsü; "sınırın kötü ve yapay olarak çizildiği Petsamo bölgesinde bulunan" kuzey uçtaki sınırı ayarlamaktı. Bu sınır Rybachi Yarımadası'nın dar kıstağından geçen ve yarımadanın batı ucuna uzanan düz bir hattı. Bu yeniden düzenleme besbelli ki, düşmanın Rybachi Yarımadası'nda yerleşmesini önleyerek Murmansk deniz istikametini muhafaza altına almak için tasarlandı.

Sovyetler Birliği bu yeniden toprak düzenlemeleri karşılığında Fin Beyaz Kitabı'na göre bile Rusya'ya toplam 1.705 kilometrekarelik toprak terkine karşılık Finlandiya'ya ilave 3.415 kilometrekarelik Repola ve Porajorpi bölgelerini vermeyi teklif ediyordu.

Bu taleplerin tarafsız bir şekilde incelenmesi bu tekliflerin akılcı bir temel çerçevesinde Finlandiya'nın güvenliğine zarar gelmeksizin Rus toprağına daha geniş bir güvenlik sağlamak amacıyla şekillendirildiğini akla getirmektedir. Bunlar Almanya'nın Rusya'ya karşı herhangi bir taarruzunda Finlandiya'nın bir atlama tahtası olarak kullanılmasını kesinlikle engellemiş olacaktı. Aslında Rusya'nın Finlandiya'ya terk etmeyi önerdiği bölgeler, Finlandiya'yı rahatsız edecek kadar dar olan bölgesini genişletmiş olacaktı.

Ne var ki milli duyarlılık Finlilerin bu düşünce çerçevesinde bir anlaşmayı kabul etmelerini zorlaştırdı. Her ne kadar Hogland dışındaki adaları vermekte istekli olduklarını belli etmekle birlikte anakara üzerindeki Hangö Limanı'nının terki konusunda kararlıydılar – bunun tam tarafsızlık politikalarıyla ile uyumsuzluk göstereceğini ileri sürdüler. O zaman Ruslar bu toprak parçasını satın almayı teklif ettiler, bu şekilde bir satın almanın Finlandiya'nın tarafsızlık

yükümlülükleri ile uyumlu olacağını ileri sürdüler. Ancak Finliler bu öneriyi reddettiler. Görüşmeler sertleşti, Rus basınının eleştiri üslubu tehdit edici bir hal aldı ve Sovyet hükümeti 28 Kasım'da, 1932 tarihli saldırmazlık paktı anlaşmasını iptal etti. 30 Kasım'da Sovyet işgali başladı.

İlk taarruz girişimi dünyayı şaşkına çeviren bir şekilde durdurularak sona erdi. Leningrad'dan Karelya Kıstağı'nın yukarısına doğru başlatılan doğrudan taarruz, Mannerheim Hattı'nın ileri mevzilerinde durma noktasına geldi. Ladoga Gölü yakınındaki taarruz ilerleme kaydetmedi. Ruslar cephenin diğer ucunda Kuzey Buz Denizi'ndeki küçük Petsamo Limanı'nı, o güzergâhtan Finlandiya'ya yardım girişini engellemek amacıyla kuşattı.

Hemen akabinde Finlandiya'nın eni boyunca iki tehditkâr taarruz daha gerçekleştirildi. Daha kuzeydeki taarruz, güneyden demiryolu ile kaydırılan bir Fin tümeni karşı taarruzunca püskürtülmeden önce, Salla'yı geçip Kemijarvi'ye ulaşmış, Botni Körfezi yolunu yarılamıştı. Güneydeki taarruz da Suomussalmi'yi geçtikten sonra 1940 Ocak başında karşı taarruzla durduruldu. Finliler, işgalcilerin kanatlarını sararak ikmal ve geri çekilme yollarını tıkadılar ve Rus birlikleri soğuk ve açlıktan bitkin hale gelinceye kadar beklediler, daha sonra taarruz ettiler ve onları dağıttılar.

Batı'da yeni bir saldırı kurbanı olarak Finlandiya'ya duyulan sempati çok çabuk bir şekilde, zayıfın kuvvetliyi püskürttüğü görünüşteki başarıya duyulan coşkuya dönüştü. Bu izlenim önemli sonuçlar doğurdu. Bu durum Fransız ve İngiliz hükümetlerini bu yeni harp harekât alanına sadece Finlandiya'ya yardım amacıyla değil, aynı zamanda Almanya'nın malzeme tedarik ettiği Gällivare'deki İsveç demir madenlerini emniyete almak, yanı sıra Almanya'nın Baltık kanadını tehdit eden bir mevki tesis etmeyi düşünmeye sevk etti. Bu proje kısmen Norveç ve İsveç'in itirazları nedeniyle, Finlandiya çökmeden gerçekleştirilmedi. Böylece, Fransa ve İngiltere kendi savunma güçlerinin tehlikeli bir şekilde zayıf olduğu bir zamanda Almanya'nın yanı sıra SSCB ile savaşa bulaşmaktan kaçındılar. Fakat, Müttefik harekâtının İskandinavya için aşikâr tehdidi, Hitler'in Norveç'i işgal ederek bu tehdidi önleme kararını hızlandırdı.

Finlandiya'nın başlangıçtaki başarılarının diğer bir etkisi de Sovyet askeri gücünün genel küçümseme eğilimini desteklemesiydi. Bu görüş Churchill'in 20 Ocak 1940'ta radyodan yayınlanan beyanatında Finlandiya'nın Kızıl Ordu'nun askeri açıdan kapasitesizliğini dünyanın görmesi için "açığa çıkardığı" şeklinde özetlendi. Churchill'in yanlış değerlendirmesi bir dereceye kadar Hitler tarafından paylaşılacaktı – bunun ertesi yıl çok önemli sonuçları olacaktı.

Bununla birlikte seferin daha serinkanlı bir incelemesi, ilk harekâtın etkin olamayışı konusunda daha iyi gerekçeler ortaya çıkarmıştır. Rusya'nın muazzam kaynaklarındaki geniş mühimmat ve teçhizat stokları ile donatılmış güçlü bir taarruza kalkışmak için adamakıllı hazırlıklara ilişkin hiçbir belirti yoktu. Sovyet yetkililerinin kendi bilgi kaynakları tarafından Finlandiya'daki durum hakkında yanlış bilgilendirildikleri ve ciddi bir direnişi beklemek yerine sevilmeyen bir hükümete karşı Fin halkının isyanını desteklemekten fazla bir şey yapmalarının gerekmeyebileceğini hayal ettiklerine ilişkin kesin işaretler vardı. Arazi, her defasında istilacıya yaklaşma istikametlerini daraltan doğal engellerle taarruza mâni oldu ve savunmanın lehine işledi. Ladoga Gölü ve Kuzey Buz Denizi arasındaki sınır haritada çok geniş görünüyordu ancak aslında inatçı bir direnişin yanı sıra tuzakların kurulması için göller ve ormanların birbirine girdikleri ideal bir yerdi. Üstelik Sovyet sınırındaki demiryolu ulaşımının Leningrad ile Murmansk arasında uzanan 1.280 kilometrelik bölümünde Fin sınırına giden sadece bir tali hat vardı. Bu tahdit edici unsur "Finlandiya'dan gönderilen oldukça göz boyayıcı raporlarda ülkenin ortasından" girişilen, çok güçlü gibi gösterilen harekâtların her birinde sadece üç tümen kullanılırken Ladoga'nın kuzeyini kuşatma harekâtında dört tümen kullanılmasına neden olmuştu.

Finlandiya'ya karşı en iyi yaklaşma istikameti Ladoga Gölü'yle Finlandiya Körfezi arasındaki Karelya Kıstağı'ydı. Ancak bu yaklaşma istikameti Mannerheim Hattı ve başından beri burada tertiplenmiş halde bulunan Finlandiya'nın faal altı tümeni tarafından

tutuluyordu. Rusya'nın daha kuzeydeki harekâtları kötü gitmekle birlikte, esaslı bir hazırlık yapılırken Fin ihtiyatlarının bir kısmının taarruz bölgesine çekilmesine yaradı ve Mannerheim Hattı'na yapılacak önemli bir taarruz için on dört tümen getirildi. Taarruz 1 Şubat'ta General Meretskov komutası altında başladı. Taarruzun sıklet merkezi, müthiş bir topçu bombardımanıyla dövülen Summa'nın yanındaki 15 kilometrelik bölgeydi. Müstahkem mevkiler yerle bir edildiğinden, tanklar ve kızaklı piyadeler araziyi işgal etmek için ilerledi, Rus hava kuvvetleri de karşı taarruz girişimlerini dağıttı. İki haftayı biraz aşkın bir süre devam eden sistematik bir muharebe sonrasında bütün Mannerheim Hattı'nı yaran bir gedik açıldı. Daha sonra taarruz eden birlikler, Viipuri'ye (Viborg) yönelmeden önce Fin kuvvetlerini her iki kanatta köşeye sıkıştırmak için dışa doğru çark ettiler. Buzlarla kaplı Hogland Adası'ndan ilerleyen birlikler donmuş Finlandiya Körfezi boyunca daha geniş bir kanat harekâtı gerçekleştirdiler ve Viipuri'nin epey arkasına çıktılar. Her ne kadar hâlâ Viipuri'nin önlerinde birkaç haftadır inatçı bir savunma devam etse de, Finlandiya'nın sınırlı kuvvetleri Karelya Kıstağı'nı elde bulundurma çabasından yorgun düşmüşlerdi. Geçit bir kez zorlandığında ve ulaşım yolları tehdit altına girdiğinde, nihai çöküş mutlaktı. Teklif edilen Fransız-İngiliz seferi kuvveti hemen hemen yola çıkmaya hazır olmakla birlikte henüz gelmemiş olduğundan şartlı teslim olmak çöküşü önleyebilmenin tek yoluydu.

Fin hükümeti 6 Mart 1940'ta barışı müzakere etmek için bir heyet gönderdi. Şimdi Finlandiya'dan ilk Sovyet şartlarının ötesinde; Salla ve Kunsamo bölgelerini, Viipuri dahil olmak üzere Karelya Kıstağı'nın tümünü ve ayrıca Balıkçı Yarımadası'nın Fin kısmını vermeleri talep edildi. Ayrıca Finlilerden Rus çıkıntısı ile birleşmesi için Kemijarvi'den sınıra (henüz düzenlenmemişti) kadar yeni demiryolu inşa etmeleri talep edildi. 13 Mart'ta Sovyet taleplerinin kabul edildiği ilan edildi.

Özellikle 12 Şubat'ta, Mannerheim Hattı'nın Summa bölgesindeki feci çöküşünden sonra köklü bir biçimde değişen koşullarda yeni Sovyet talepleri dikkati çekecek ölçüde ılımlıydı. Fakat çoğu

devlet adamından daha gerçekçi ve acil Fransız-İngiliz yardım teklifinden haklı olarak kuşkulu olan Mareşal Mannerheim, Sovyet taleplerinin kabul edilmesini destekledi. Stalin de 1940'ın çok önemli baharının kapıda göründüğü bir zamanda yüksek orandaki tanklarının ve uçaklarının yanı sıra bir milyondan fazla Rus askerini meşgul eden bir çatışmayı bırakmaya apaçık istekli olduğu için, taleplerini çok az tutarak devlet adamlığını gösterdi.

Halbuki Polonya'daki koşullar bir yıldırım savaşına Avrupa'nın herhangi bir yerinden daha uygundu. Finlandiya özellikle işgalin başladığı yılın bu zamanında, böyle bir harekât için en elverişsiz harp alanıydı.

Polonya sınırının coğrafi olarak kuşatılması, Alman ulaşım tesislerinin çok geniş ve Polonyalıların olanaklarının sınırlı olması nedeniyle daha pekiştirildi. Ülkenin açık arazi yapısı, kuru Eylül havasında mekanize kuvvetlerin taarruzlarına imkân tanıyordu. Polonya ordusu taarruz geleneğine birçok orduya göre daha bağlıydı ve böylece kıt savunma sistemi unsurlarını kullanmakta daha zayıf duruma düşüyordu.

Buna karşılık Finlandiya'da savunan taraf, dahili ulaşım tesislerinden, hem karayolundan hem de demiryolundan mütecavizin ülkesinin sınırları içinde yararlandığından daha fazla yararlanıyordu. Finlilerin ihtiyat birliklerinin ülke içinde hızlı bir şekilde enine gerçekleştirilen kaydırmalar için sınıra paralel birkaç demiryolu hattı vardı; Rusların Fin sınırına tek bir tali hattı olan Leningrad'dan Murmansk'a uzanan sadece bir tenha demiryolu hattı vardı. Ruslar, başka bir yerde demiryolundan itibaren sınırı geçmeden önce 80 ila 240 kilometre ve tehdit oluşturacak stratejik önemdeki herhangi bir noktaya ulaşmadan evvel bir hayli ilerlemek zorunda kalacaklardı. Üstelik bu ilerleme göl ve ormanlık arazi ile bozuk ve karla kaplı yollardan olmak zorundaydı.

Bu zorluklar, Karelya Kıstağı'ndan kuvvetli bir şekilde savunulan Mannerheim Hattı'na doğrudan ilerlemenin dışında Sovyetler Birliği'nin sevk edebileceği ve bunu idame ettirebileceği kuvvetler için kısıtlayıcı bir unsur teşkil etti. Haritadaki genişliği yüz on iki

kilometre olan kıstağın stratejik değeri çok azdır. Koridorun yarısı, geniş Vuoksi Nehri tarafından engellenirken, geri kalan kısmının büyük bir bölümü de arasında ormanlar bulunan bir dizi göllerle kaplıdır. Sadece Summa civarında dikkate değer bir kuvvetin tertiplenmesi için yer vardır.

Bundan başka, Fin sınırının bariz bir şekilde açıkta bulunan kısmında herhangi büyük bir birliği toplamanın ve onları düşman topraklarının derinliklerine sürmenin stratejik zorluklarının ötesinde, araziyi bilen ve avantajlarından yararlanabilen savunmadakilerin direnişinin üstesinden gelinmesi gereken taktik zorluk vardır. Göller ve ormanlar işgalci kuvveti makineli tüfek ateşiyle taranılabilecek dar ilerleme istikametlerine yönlendirmeye elverişliydiler; bunlar gerilla tacizi yanı sıra gizli kanat hareketleri için sayısız fırsatlar tanımaktadırlar. Zaten böyle bir ülkede yetenekli bir düşman karşısında yazın yapılacak yarma harekâtı yeterince tehlikelidir; hele buna ağır yürüyüş kollarının, spor ayakkabılı rakibi ile boğuşmaya çalışan takunyalı bir adam kadar garip olduğu kutup kışında girişmek çok daha zordur.

Mareşal Mannerheim, Ruslar niyetlerini belli edene kadar bütün ihtiyatlarını en güneyde tutma riskini açıkça göze almakla birlikte, düşmanın başlangıçtaki yarma harekâtlarının müteakip karşı taarruzlara –özellikle kış koşulları altında söz konusu bir ülkede– tanıdığı fırsatlar genel olarak stratejisini haklı çıkardı.

Ruslara gelince, hatalı varsayıma dayanmış olan planlar gerçeğin sınavına tabi tutulduğunda sadece başarısızlığa uğraması gerekir. Fakat bunun kendisi tamamen ordu ile ilgili bir askeri yetersizliğin kanıtı değildir. Her ne kadar otoriter rejimler özellikle kendi arzularına uygun duruma ilişkin raporlara yatkın olmakla birlikte, hiçbir hükümet şekli böylesine risklerden muaf değildir. Belki modern tarihteki en büyük hatalı varsayımların, 1914 ve 1940'lardaki Fransız planları için esas alınan varsayımlar olduklarını hatırlamak akıllıca olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAVAŞ TIRMANIYOR
(1940)

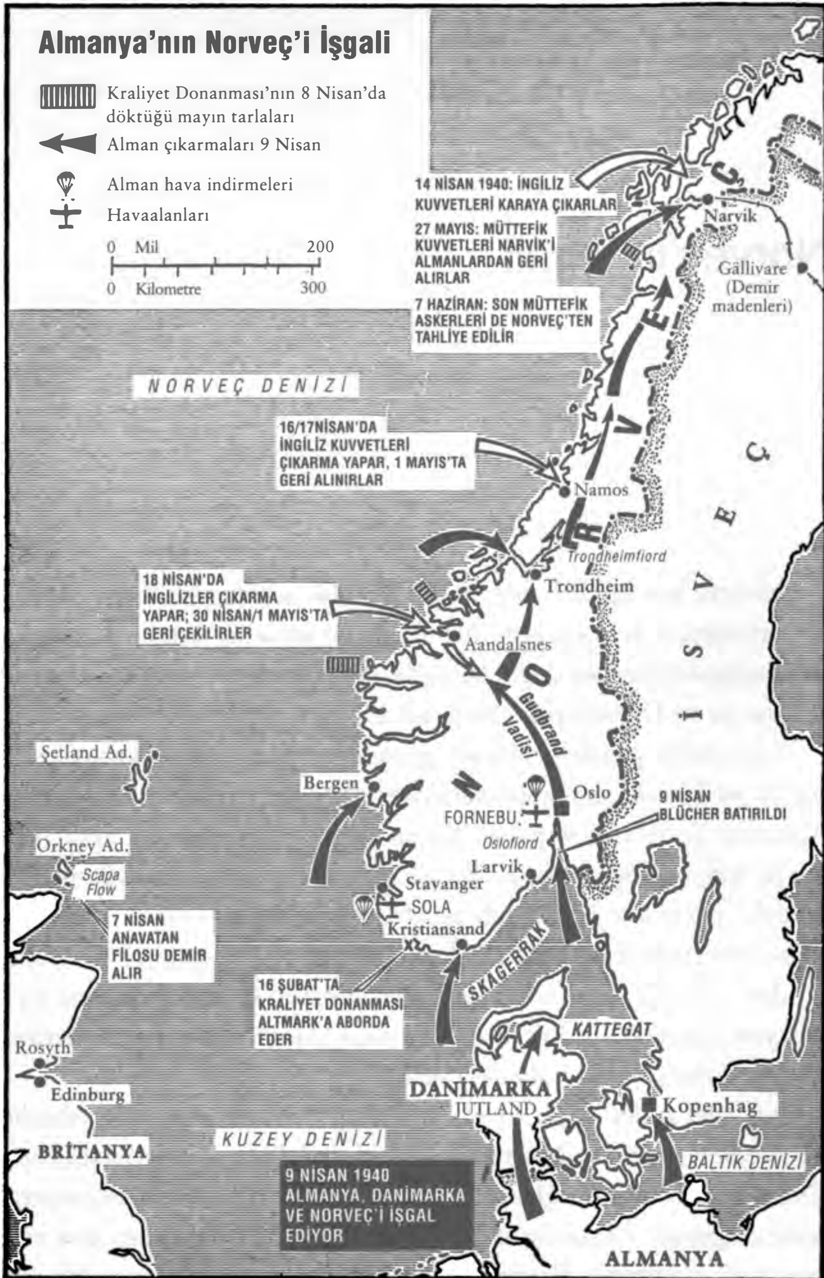
Norveç'in İşgali

Polonya'nın işgalini müteakip altı aylık aldatıcı sükûnet, ani bir gök gürlemesi ile sona erdi. Ne var ki bu gürleme fırtına bulutlarının toplandığı yerden değil, İskandinavya çevresinden geldi. Huzurlu Norveç ve Danimarka ülkelerine Hitler'in yıldırımı çarptı.

9 Nisan'da gazeteler önceki günün haberini öne çıkarmışlardı; İngiliz ve Fransız deniz kuvvetleri Norveç karasularına girmişti ve Almanya ile ticaret yapacak bütün gemileri engellemek amacıyla oraya mayın döşemişlerdi. Bu girişim konusundaki tebrik niteliğindeki yorumlar Norveç'in tarafsızlığının ihlalini haklı gösteren iddialarla birbirine karıştı. Fakat o sabah radyo, gazeteleri geride bıraktı – çünkü Alman kuvvetlerinin Norveç kıyıları boyunca birçok yere çıkmakta olduklarına ve ayrıca Danimarka'ya girdiklerine ait çok daha şaşırtıcı haberleri verdi.

İngilizlerin deniz gücündeki üstünlüğünü hiçe sayan bu Alman hareketlerinin cüreti, Müttefik liderlerini afallattı. İngiliz Başbakanı Chamberlain o gün öğleden sonra Avam Kamarası'nda beyanatta bulunduğunda Almanların Norveç'in güney kıyıları yanı sıra yukarı batı kıyılarına, Bergen ve Trondheim'a çıkarma yaptıklarını

Harita 4

Almanya'nın Norveç'i İşgali
Kraliyet Donanması'nın 8 Nisan'da döktüğü mayın tarlaları
Alman çıkarmaları 9 Nisan
Alman hava indirmeleri
Havaalanları
0 Mil 200
0 Kilometre 300
14 NİSAN 1940: İNGİLİZ KUVVETLERİ KARAYA ÇIKARLAR
27 MAYIS: MÜTTEFİK KUVVETLERİ NARVİK'İ ALMANLARDAN GERİ ALIRLAR
7 HAZİRAN: SON MÜTTEFİK ASKERLERİ DE NORVEÇ'TEN TAHLİYE EDİLİR
Narvik
Gällivare (Demir madenleri)
NORVEÇ DENİZİ
16/17NİSAN'DA İNGİLİZ KUVVETLERİ ÇIKARMA YAPAR, 1 MAYIS'TA GERİ ALINIRLAR
Namos
Trondheimfiord
Trondheim
18 NİSAN'DA İNGİLİZLER ÇIKARMA YAPAR; 30 NİSAN/1 MAYIS'TA GERİ ÇEKİLİRLER
Aandalsnes
Gudbrand Vadisi
NORVEÇ
İSVEÇ
Şetland Ad.
Bergen
Oslo
9 NİSAN BLÜCHER BATIRILDI
FORNEBU
Osloflord
Orkney Ad.
Scapa Flow
Larvik
Stavanger
SOLA
Kristiansand
7 NİSAN ANAVATAN FİLOSU DEMİR ALIR
16 ŞUBAT'TA KRALİYET DONANMASI ALTMARK'A ABORDA EDER
SKAGERRAK
KATTEGAT
Rosyth
Edinburg
DANİMARKA
JUTLAND
Kopenhag
KUZEY DENİZİ
BRİTANYA
BALTIK DENİZİ
9 NİSAN 1940 ALMANYA, DANİMARKA VE NORVEÇ'İ İŞGAL EDİYOR
ALMANYA

söyledi ve ekledi: "Narvik'e de benzer bir çıkarma yapıldığına ilişkin bazı raporlar var, ancak doğru olup olmadığından çok şüpheliyim." İngiliz yetkililerine göre Hitler'in bu kadar kuzeye çıkarma yapabilmeye cüret etmesi inanılmaz gözüktü. Daha da inanılmazı kendi donanmalarının mayın döşeme faaliyetini ve planlanan adımları himaye etmek için tam kadro olay mahalinde olduklarını bilmeleriydi. "Narvik" imla hatası sonucu güney kıyıda bulunan "Larvik" ile karıştırılmış olsa gerek diye düşündüler.

Bununla birlikte gün sona ermeden Almanların Norveç'in başkenti Oslo'yu ve Narvik dahil olmak üzere bütün ana limanları ele geçirmiş oldukları belirginleşti. Bütün eşzamanlı deniz çıkarma harekâtları başarılı olmuştu.

İngiliz hükümetinin bu konudaki çabuk hayal kırıklığını yeni bir yanılgı izledi. O zaman Amirallik Birinci Lordu olan (Bahriye Nazırı - Deniz Bakanı) Churchill iki gün sonra Avam Kamarası'nda şunları söyledi:

> Yetenekli danışmanlarımca da paylaşılan görüşüme göre Bay Hitler vahim bir stratejik hata işlemiştir... İskandinavya'da olup bitenden kazancımız büyüktür... Norveç kıyılarına, çok üstün deniz kuvvetleri olan ve bu birlikleri ondan daha kolay bir şekilde muharebe mahaline sevk edebilecek güçlere karşı gerektiğinde bütün bir yaz boyunca savaşmak zorunda kalabileceği bir dizi çıkarma harekâtı gerçekleştirdi. Herhangi mukabil bir avantaj kazanmış olduğunu göremiyorum... Can düşmanımızın sürüklendiği büyük stratejik hatadan çok büyük avantaj elde ettiğimizi hissediyorum.*

Bu güzel sözlerle müteakip olaylar birbirine uymadı. İngiliz karşı hamleleri yavaş, mütereddit ve acemiceydi. Amirallik Dairesi harekete geçme zamanı geldiğinde, hava gücünü küçümsemesine rağmen aşırı temkinli bir hale geldi ve müdahalelerinin kati sonuç sağlayabileceği yerlerde gemileri tehlikeye atmaktan çekindi. Birliklerin harekâtları hâlâ zayıftı. Kuvvetler Alman işgal birliklerini püs-

* Churchill, *The War Speeches* (Savaş Demeçleri), c. I, s. 169-70.

kürtmek amacıyla birkaç yere çıkarılmakla birlikte, bütün birlikler neredeyse on beş gün içerisinde Batı'daki asıl Alman taarruzunu müteakip bir ay sonra terk edilen Narvik'teki tek kıyıbaşı haricinde tekrar gemilere bindirildiler.

Churchill'in yarattığı düşten kaleler yıkılmışlardı. Bu düşler durumun ve modern savaştaki değişikliklerin, özellikle hava gücünün deniz gücü üzerindeki etkisinin temel bir yanlış değerlendirmesi üzerine inşa edilmişti.

Churchill, Norveç'i Hitler için bir tuzak olarak nitelendirdikten sonra Alman işgalinden Hitler'in içine "sürüklenmiş olduğu" bir adım olarak bahsettiği kapanış sözlerinde daha fazla gerçekçilik ve önem vardı. Sefere ilişkin savaş sonrasının en şaşırtıcı bulgularından birisi bütün vicdansızlığına karşın, Hitler'in Norveç'i tarafsız olarak muhafaza etmiş olmayı tercih edeceği ve Norveç'i Müttefiklerin o bölgede düşmanca bir harekâtı planladıklarına ilişkin açık belirtiler sonucunda tahrik edilinceye kadar istila etmeyi planlamadığı idi.

Saldırgan zihniyetli devlet adamlarının yıkıcı bir kuvvetin infilakı için birbirlerine karşı nasıl şiddetli bir şekilde karşılık vermeye yatkın olduklarını görmek acıklı ve korkunç olmakla birlikte, her iki tarafın perde arkasında birbirini izleyen olayların izini sürmek etkileyicidir. Taraflardan birinin ilk kesin adımı 19 Eylül 1939'da Churchill'in (anılarında yer aldığı gibi) İngiliz kabinesine "Norveç karasularına" mayın döşeme projesi ve böylece Narvik'ten Almanya'ya Norveç'in İsveç demir cevheri sevkıyatının durdurulması konusunda baskı yapmasıydı. Böyle bir adımın "düşmanın savaş sanayisini felce uğratmakta çok fazla önemi" olacağını ileri sürdü. Deniz Birinci Lordu'na verdiği müteakip emre göre: "Dışişleri Bakanı (Halifax) dahil olmak üzere kabine bu tedbirin şiddetli bir taraftarı gibiydi."

Bunu öğrenmek oldukça şaşırtıcıdır ve ayrıca kabinenin araçları dikkatlice hesaba katmaksızın amaçları kabul etmeye eğilimli olduğunu da – ya da neye yol açabileceğini düşünmediklerini akla getirmektedir. Resmi Deniz Harp Tarihi kayıtlarında belirtildiği gibi benzer bir proje, 1918 yılında tartışılmıştı:

> ... Komutanı (Beatty), küçük fakat cesur bir halkın karasularına ezici bir üstünlükle girmek ve onları baskı altına almak Büyük Donanma'daki subay ve erler için çok iğrenç olacak dedi. Şayet Norveçliler direnirlerse, ki muhtemelen direneceklerinden, kan dökülecek; komutan ise bunun "Almanların başka yerlerde işledikleri kadar kötü bir suç teşkil edeceğini" söyledi. Denizcilerin devlet adamlarından daha vicdanlı ya da İngiliz hükümetinin 1939'da savaşın başlangıcında, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda olduklarından daha düşüncesiz bir ruh hali içinde olduğu aşikârdı.

Bununla birlikte Dışişleri Bakanlığı yetkilileri engelleyici çabalar gösterdi ve kabinenin Norveç'in öngörüldüğü şekliyle tarafsızlığının ihlaline karşı itirazların anlaşılmasını sağladı. Churchill, anılarında bu konudan üzüntüyle bahseder: "Dışişleri Bakanlığı'nın tarafsızlık hakkındaki tezleri ciddiydi ve etkili olamadım. Ben her ne şekilde olursa olsun ve her fırsatta görüşümde ısrar etmeyi sürdürdüm."* Daha geniş çevrelerde tartışma konusu haline geldi ve lehindeki iddiaları desteklemek için basında kampanya bile yapıldı. Tam da Almanları tedirginliğe ve karşı önlemleri almaya sevk edecek bir vaziyetti.

Alman cephesinde ilk önemli görüş, ele geçirilen belgelerde, Ekim ayının başında Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Raeder'ın Norveçlilerin limanlarını İngilizlere açabileceğine dair korkusunu ifade ettiğinde ve bir İngiliz işgalinin getirebileceği stratejik dezavantajı Hitler'e bildirdiğinde ortaya çıktı. Amiral Raeder ayrıca örneğin Norveç kıyılarında "Rusya'nın baskısıyla Trondheim'da üsler elde edilmesinin" Alman denizaltı muharebelerinde Almanya'ya yararlı olacağını belirtti.

Fakat Hitler öneriyi bir yana koydu. Onun aklı Fransa'yı barış yapmaya zorlamak için Batı'ya taarruz planlarındaydı ve konu dışı hiçbir harekâtın içine çekilmek ve kaynaklarını başka tarafa sevk etmek istemedi.

---

* Churchill, *The Second World War*, c. I, s. 483.

Kasım ayının sonunda Rusya'nın Finlandiya'yı işgalinden her iki taraf için yeni ve çok daha güçlü bir tahrik unsuru doğdu. Churchill bunda Finlandiya'ya yardım bahanesi altında Almanya'yı kanatlarından vurmak için yeni bir imkân gördü: "Bu yeni ve uygun havayı, Almanya'nın hayati demir cevheri ikmal kaynağının kesilmesi nedeniyle önemli stratejik avantajı başarmanın bir vasıtası olarak olumlu karşıladım."*

Churchill, "önemli bir taarruz harekâtı" olarak nitelendirdiği bu adım için bütün iddialarını 16 Aralık tarihli bir notunda derleyip toparladı. Bunun Almanları İskandinavya'yı istila etmeye sevk etmesinin muhtemel olduğunu kabul etti, çünkü dediği gibi, "Şayet siz düşmana ateş ederseniz o da ateşe karşılık verecektir." Fakat "Almanların Norveç ve İsveç'e taarruzundan, kaybedeceğimizden çok, kazancımız olacağını" kuvvetle savunmaya devam etti. (İskandinavya ülkelerinin ele geçirilmesi ve bu nedenle bir muharebe alanına dönmesi sonucunda çekeceklerine ilişkin herhangi bir değerlendirmeye yer vermedi.)

Bununla birlikte kabinenin çoğunun Norveç'in tarafsızlığının ihlal edilmesine ilişkin kuşkuları vardı. Churchill'in güçlü ricalarına karşın, bu projenin derhal uygulamaya konmasını onaylamaktan geri durdular. Fakat Silahlı Kuvvetler Komitesi'ne İsveç'teki Gällivare demir cevheri bölgesine ve oradan da Finlandiya'ya uzanan terminal demiryolu istasyonunun (son istasyonu) bulunduğu "Narvik'e birlik çıkarmak için planlama yetkisi" verdiler. Finlandiya'ya yardım böyle bir sevkıyatın görünürdeki amacı olmakla birlikte altındaki ve önemli amaç İsveç demir yataklarının hâkimiyeti olacaktı.

Aynı ay içinde (Aralık) Norveç'ten Berlin'e önemli bir konuk geldi. Bu konuk, Norveç'te, Almanya'ya güçlü bir yakınlık duyan Nazi türü küçük bir partinin başkanı olan eski Savunma Bakanı Vidkun Quisling'ti. Geldiğinde Amiral Raeder ile görüştü ve İngilizlerin yakında Norveç'i işgal edeceği tehlikesini aklına soktu. Mevcut

---

* Churchill, *The Second World War*, c. I, s. 489.

Norveç hükümetini devirecek bir darbeyi organize edecek planları için para ve yeraltı direniş hareketi için yardım istedi. Bazı ileri gelen Norveçli subayların kendisini desteklemeye hazır olduğunu, aralarında Narvik'te komutan olarak bulunan Albay Sundlo'nun da bulunduğunu iddia etti. İktidara gelince Almanları Norveç'i korumaları için içeri davet edecek ve böylece İngilizlerin girişini önleyecekti.

Raeder, Hitler'i Quisling'i şahsen görmesi için ikna etti. Hitler ve Quisling 16 ve 18 Aralık'ta iki kez buluştular. Konuşmaların kaydı Hitler'in "İskandinavya'nın geri kalan kısmının yanı sıra Norveç'in tamamen tarafsız kalmasını tercih edeceğini" göstermektedir, çünkü "harp harekât alanını genişletmek istememişti." Fakat, düşman savaşı yaymak için hazırlık yaparsa kendisini tehlikeye karşı korumak için adımlar atacaktı. Bu arada Quisling'e para yardımı sözü ve askeri yardım desteği sorununun inceleneceğine ilişkin güvence verildi.

Yine de Alman Deniz Kuvvetleri Karargâhı Savaş Ceridesi bir ay sonra, 13 Ocak'ta Almanların "İngiltere'nin Norveç hükümeti ile zimnı (gizli) bir anlaşma çerçevesinde Norveç'i işgale niyetli olduğuna ilişkin" endişelenmeleriyle birlikte "en uygun çözümün Norveç'in tarafsızlığını sürdürmesi düşüncesinde" olduklarını göstermektedir.

Tepenin öte yanında neler oluyordu? 15 Ocak'ta Fransız başkomutanı General Gamelin, Başbakan Daladier'ye İskandinavya'da yeni bir harp alanı açmanın önemine dair bir not gönderdi. Ayrıca bir Müttefik kuvvetinin, "Norveç'in batı kıyısındaki liman ve havaalanlarının koruyucu amaçlı ele geçirilmesiyle" birlikte Finlandiya'nın kuzeyinde Petsamo'ya bir çıkarma yapmasını kapsayan bir plan hazırladı. Plan ilave olarak "harekâtın İsveç'e uzanmasını ve Gällivare'de bulunan demir cevheri madenlerini işgal etme" ihtimalini öngörüyordu.

Churchill'in Hitler'e karşı mücadele görevine iştirak etmeleri için tarafsız ülkelere yaptığı radyo yayını, doğal olarak Alman kor-

kularını körükledi.* Bu Müttefik faaliyetine dair çok fazla belirgin ipucu vardı.

27 Ocak'ta Hitler, askeri danışmanlarına çok açık bir şekilde, gerektiği takdirde Norveç'in işgali için kapsamlı bir plan hazırlamaları için emir verdi. Bu amaçla teşkil edilen özel heyet 5 Şubat'ta ilk kez toplandı.

Aynı gün Müttefik Yüksek Savaş Konseyi Paris'te toplandı ve Chamberlain yanında Churchill'i götürdü. Bu toplantıda, "Finlandiya'ya Yardım" adı altında iki İngiliz tümeni ve daha küçük bir Fransız birliğinin hazırlanması onaylandı – bu birlikler Rusya ile bir açık savaş ihtimalini azaltma çabası çerçevesinde "gönüllüler adıyla gizlenecekti." Ancak birliklerin sevk edilecekleri yolun güzergâhı konusunda tartışma çıktı. İngiliz Başbakanı Petsamo'ya yapılacak çıkarmanın zorluklarını, Narvik'e yapılacak çıkarmanın, özellikle "Gällivare demir cevheri yatağının kontrol altına alınmasının avantajlarını" vurguladı. O ana hedef olacaktı ve kuvvetin sadece bir kısmı Finlandiya'nın yardımına gidecekti. İngiliz görüşü ağır bastı ve birlik Mart başında denize açılacak şekilde düzenleme yapıldı.

16 Şubat'ta çok önemli sonuçları olan bir kaza meydana geldi. Güney Atlantik'ten İngiliz esirlerini taşıyarak dönmekte olan Alman tankeri *Altmark*, bir İngiliz muhribi tarafından takip edildi ve bir Norveç fiyorduna sığındı. Churchill, *Cossack* muhribinin komutanı Vian'a Norveç karasularına girmesi, gemiye çıkması ve esirleri kurtarması için doğrudan bir emir gönderdi. İki Norveç gambotu olay yerindeydi, fakat korkutuldular ve Norveç hükümetinin karasularının ihlaline ilişkin müteakip protestosu şiddetle reddedildi.

---

* Churchill 20 Ocak 1940'taki radyo beyanatında Müttefik donanmalarının denizde başarı kazandığını iddia etti ve tarafsız gemilerin U-botlar (denizaltı) karşısında uğradığı kayıplarla konvoy halindeki Müttefik gemilerin güvenliğini karşılaştırdı. *Kısa ve kapsamlı bir özetten* sonra: "Şayet burada söz ettiğim bütün tarafsız milletler –ve söz etmediğim diğer bazıları– Milletler Cemiyeti uyarınca görevlerini yerine getirmek için kendiliğinden bir istek içinde olsalar ve İngiliz ve Fransız imparatorluklarıyla birlikte saldırganlığa ve haksızlığa karşı birlikte dursalar ne olur?" diye sordu (Churchill, *The War Speeches*, c. 1, s. 137). Öneri heyecan yarattı ve Belçika, Hollanda, Danimarka, Norveç ve İsviçre basını öneriyi ret etmek için vakit yitirmezken, Londra'da biraz yatıştırma politikası günlerine dönercesine beyanat sadece Churchill'in kişisel görüşü olarak duyuruldu.

Hitler protestoyu sadece kendisinin gözünü boyamak için bir hareket olarak kabul etti ve Norveç hükümetinin İngiltere'nin gönüllü suç ortağı olduğuna inandı. Bu inancı iki gambotun pasifliği ve Quisling'in *Cossack*'ın hareketinin "danışıklı" bir tertip olduğuna dair raporlarınca beslendi. Alman amirallerine göre *Altmark* olayı Hitler'in Norveç'e müdahale lehinde fikir değiştirmesinde tayin ediciydi. Bu olay, barut fitilini tutuşturan kıvılcımdı.

Özellikle Norveç'teki Alman gözlemcilerin Quisling'in partisinin çok yavaş bir ilerleme kaydetmekte olduğunu rapor etmişken ve İngiltere'den gelen raporların birliklerin ve ulaştırma araçlarının toplanmasıyla birlikte Norveç bölgesindeki bazı hareketlerin planlandığını işaret ederken, Hitler, Quisling'in planının işlemesini bekleyemeyeceğini anladı.

Hitler, 20 Şubat'ta General von Falkenhorst'u çağırttı ve, "İngilizlerin oraya çıkarma yapacakları haberini aldım ve onlardan önce orada olmak istiyorum. Norveç'in İngilizlerce işgali, bizim ne birliklerimizin ne kıyı tahkimatımızın olduğu Baltık'a ulaşmasına yol açan stratejik dönüm harekâtı olur... Düşman kendisini orada Berlin'e ilerleyecek bir konumda bulur ve iki cephemizin omurgasını çökertir," diyerek onu Norveç seferi kuvvetlerine komuta etmesi ve hazırlaması için atadı. Hitler, 1 Mart'ta bütün işgal hazırlıkları için talimatı yayımladı. Danimarka da gerekli bir stratejik sıçrama tahtası olarak ve ulaşım tesislerinin muhafazası için işgal edilecekti.

Yine de taarruz için kesin karar verilmemişti. Raeder'ın Hitler'le konferanslarının kayıtları bile Hitler'in hâlâ "Norveç'in tarafsızlığının sürdürülmesinin Almanya için en iyi şey" olduğu kanaati ile oraya İngiliz çıkarmasının an meselesi olduğu korkusu arasında ikilemde kaldığını göstermektedir. Hitler 9 Mart'taki deniz planının sunumunda "deniz savaşının bütün ilkelerine aykırı bir harekâtı icra etmenin tehlikeleri" üzerinde durdu, aynı zamanda bunun "acil" olduğunu söyledi.

Sonraki hafta, Alman cephesindeki endişe hali daha da arttı. 13 Mart'ta İngiliz denizaltılarının Norveç'in güney kıyısı açıklarında toplandıkları bildirildi; 14'ünde Almanlar Müttefik araçlarının ha-

rekete hazır olmalarını emreden telsiz mesajını yakaladılar; muhabere birlikleri Müttefiklerin harekâta hazırol emrini telsizden tespit ettiler. 15 Mart'ta birkaç Fransız subayı Bergen'e geldi. Almanlar, kendi seferi kuvvetleri henüz hazır olmadığından, Müttefiklerin kendilerinden önce davrandıklarının kesin olduğunu hissettiler.

Müttefik cephesinde işler nasıl gidiyordu? 21 Şubat'ta Daladier, *Altmark* olayının Norveç limanlarının "ani bir harekât" ile "derhal ele geçirilmesi" için bahane olarak kullanılması gerektiğinde ısrar etti. Daladier, "harekât ne kadar hızlı icra edilirse ve Norveç'in *Altmark* olayındaki yeni suç ortaklığı anısından propagandamız için ne çok istifade edebilirsek dünya kamuoyu gözündeki haklılığın o kadar kolay olacağını" ileri sürdü. Bu, dikkati çekecek derecede Hitler'inki gibi bir konuşma tarzıydı. Seferi kuvvetleri hazır olmadığından ve Chamberlain hâlâ Norveç ve İsveç hükümetlerinin Müttefik birliklerinin girişlerini kabul edeceklerini umduklarından, Fransız hükümetinin önerisi Londra'da bazı kuşkularla karşılandı.

Bununla beraber Savaş Kabinesi'nin 8 Mart'taki toplantısında, Churchill, büyük çapta bir birliğin Narvik açıklarına yanaşacağı ve "birlikleri kullanmaktan kaçınmak amacıyla güç gösterisi"nde bulunma prensibi uyarınca müfrezeleri derhal kıyıya çıkartacak planı açıkladı. Kabine 12 Mart'ta yapılan sonraki bir toplantıda planları Narvik'in yanı sıra Trondheim, Stavanger ve Bergen'e de yapılacak çıkarmalar için tekrar işler hale getirdiler.

Narvik'e çıkan kuvvet süratle iç kısımlara ve İsveç sınırından demir yatakları istikametinde ilerleyecekti. Planının 20 Mart'ta icra edilmesi için her şey hazır olacaktı.

Fakat öte yandan Finlandiya'nın askeri açıdan çöküşüyle planlar altüst oldu. Finlandiya'nın 13 Mart'ta Rusya'ya şartlı olarak teslim olması, Müttefikleri Norveç'e girmeleri için asıl bahanelerinden yoksun bıraktı. Bu soğuk duşa ilk tepki halen mevcut olan bir tümenle eşit büyüklükte olmakla birlikte Norveç kuvveti için tahsis edilen iki tümenin Fransa'ya gönderilmesi oldu. Diğer bir akıbet ise Daladier'nin düşmesiydi. Fransa başbakanı olarak iktidara daha saldırgan bir politika ve daha çabuk hareket etmesi için baskı gören

Paul Reynaud geldi. Reynaud, Londra'ya Müttefik Yüksek Savaş Konseyi'nin 28 Mart'ta yaptığı toplantıya, Churchill'in uzun süreden beri ısrar ettiği Norveç planının derhal yürürlüğe konması konusunda baskı yapmaya kararlı olarak gitti.

Ancak artık bu tür bir baskıya gerek yoktu – zira Churchill'in aktardığı gibi Chamberlain bu safhada "bir tür saldırgan politikaya çok fazla yatkın" hale gelmişti. 1939 baharında olduğu gibi, kesin karar verince işe balıklama daldı. Konseyi açarken Norveç harekâtını güçlü bir biçimde ileri sürmedi aynı zamanda Churchill'in diğer makbul projesini –Almanya'nın Ren ve diğer nehirlerine havadan sürekli mayın atma planının kabul edilmesini– destekledi. Reynaud, mayın projesi hakkında bazı şüpheleri bulunduğunu ve Fransız Savaş Komitesi'nin onayını almak zorunda kalacağını belirtti. Fakat Norveç harekâtını hevesle sahiplendi.

Norveç karasularının 5 Nisan'da mayınlanması ve Narvik, Trondheim, Bergen ve Stavanger'e yapılacak çıkarmalarla bu harekâtın desteklenmesi gerektiğine karar verildi. Narvik'e gönderilecek ilk birlik 8 Nisan'da denize açılacaktı. Ancak o sırada yeni bir gecikme ortaya çıktı. Fransız Savaş Komitesi, Ren Nehri'ne mayın döşeme fikrini "Fransızların Almanların misillemesine maruz kalacağı" korkusu ile kabul etmeyecekti. Fransızlar, Norveç'in diğer harekât nedeniyle maruz kalacağı misillemeye ilişkin hiç böyle bir endişe duymadılar – Gamelin harekâtın hedeflerinden birinin "düşmanı Norveç'e çıkarma yapması için tahrik ederek tuzağa düşürmek" olduğunu bile vurgulamıştı. Bununla beraber, Chamberlain, iki planın da gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda ısrarla çaba gösterdi. Churchill'le 4 Nisan'da Paris'e gitmesi ve Fransızları Ren Planı'nı kabul etmeleri için ikna etmesi amacıyla yeni bir girişimde bulunması için anlaştı – ancak bu çaba başarılı olmadı.

Bu, Wilfred harekâtının (Norveç planının) kısa bir süre için ertelenmesi demekti. Churchill'in bu konuyla mutabık olması ilginçti, zira önceki gün yapılan Savaş Kabinesi toplantısında Savaş Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın takdim ettiği raporlar, çok sayıda Alman gemisinin birlikleri ile beraber Norveç'e en yakın limanlarda

toplanmakta olduğunu göstermektedir. Daha da saçması, bu birliklerin Norveç'teki İngiliz birliklerine karşı taarruz etmek için teyakkuzda olduklarının ileri sürülmesi ve şaşırtıcı bir biçimde buna inanılmasıydı.

Norveç harekâtının başlaması 8 Nisan'a kadar, üç gün ertelendi. Bu sonraki ertelemenin başarı şansı üzerinde çok vahim sonuçları oldu. Bu gecikme Almanların, Müttefiklerden önce Norveç'e girmesini mümkün kıldı.

Hitler, nihayet 1 Nisan'da kararını vermişti; Norveç ve Danimarka'nın işgalinin 9 Nisan saat 05:15'te başlamasını emretti. Kararını müteakip kuvvetlerinin Norveç uçaksavar ve kıyı bataryalarına yukarıdan emir beklemeksizin ateş açmaları için izin verilmiş olduğuna ilişkin can sıkıcı rapor geldi – bu Norveç kuvvetlerinin harekâta hazırlandıklarını akla getirmektedir ve Hitler biraz daha beklemiş olsaydı harekâtın baskın kimliği ve başarı şansı kaybolacaktı.

9 Nisan'ın karanlık saatlerinde, büyük bölümü muharebe gemilerinde olan Alman birliklerinin ileri unsurları, Norveç'in Oslo'dan Narvik'e kadar olan bütün önemli limanlarına çıktılar ve bu limanları fazla zorlanmadan işgal ettiler. Komutanları, yerel yöneticilere, Norveç'i her an olması beklenen Müttefik işgaline karşı Almanya'nın himayesine almak için geldiklerini bildirdiler – Müttefik sözcüsü bu ifadeyi derhal yalanladı ve yalanlamaya devam etti.

O zaman Savaş Kabinesi'nin bir üyesi olan Lord Hankey'in belirttiği gibi:

> ... Alman işgalinin planlamasının başından bu yana hem Büyük Britanya hem de Almanya planlarında ve hazırlıklarında aşağı yukarı aynı seviyedeydiler. Aslında Britanya planlamaya biraz erken başladı... Şayet koşullar her iki taraf için geçerli olacaksa Britanya sözde saldırganlıkta yirmi saat önde olmak üzere her iki plan neredeyse aynı anda icra edildi.

Fakat Almanya'nın nihai hamlesi daha hızlı ve daha güçlüydü. Yarışı burun farkıyla –neredeyse "foto-finişle"– kazandı.

Nürnberg Duruşmaları'nın tartışmaya en açık noktalarından biri Norveç'e karşı girişilen tecavüzün planlamasının ve icrasının Almanya'ya karşı ileri sürülen en önemli suçlamalar arasında yer almasıdır. İngiliz ve Fransız hükümetlerinin bu suçlamanın dahil edilmesine nasıl cüret ettiklerini ya da görevli savcıların bu konudaki bir kanaatte ısrar edebildiklerini anlamak zordur. İzlenen böyle bir yol tarihteki en aşikâr ikiyüzlülüklerden biriydi.

Şimdi ise seferin seyrine geçiyoruz. Başlangıçtaki taarruzda Norveç'in başkentini ve önemli limanlarını ele geçiren birliklerin küçüklüğü şaşırtıcıydı. Bu birlikler iki muharebe kruvazörü, bir ağır kruvazör, yedi kruvazör, on dört muhrip, yirmi sekiz U-bot (denizaltı) ve birkaç lojistik destek gemisi ile işgal için kullanılan üç tümenin ileri unsurları olan yaklaşık 10.000 askerden oluşuyordu. İlk çıkarmanın yapıldığı hiçbir bölgede 2.000'den fazla asker görev almadı. Bir paraşüt taburu Oslo ve Stavanger havaalanlarını ele geçirmek için ayrıca görevlendirildi. Bu paraşüt birliklerinin savaşta ilk kez kullanılmasıydı ve bu birliklerin çok kıymetli olduğu görüldü. Fakat Almanların başarısında en belirleyici unsur Alman Hava Kuvvetleri'ydi (Luftwaffe); seferde fiilen yaklaşık 800 adet savaş ve 250 adet nakliye uçağı görev yaptı. Bu hava harekâtı ilk safhada Norveç halkını çok korkuttu ve daha sonra Müttefiklerin karşı harekâtlarını felce uğrattı.

Nasıl oldu da İngiliz deniz kuvvetleri, işgal kuvveti unsurlarını taşıyan çok zayıf Alman deniz kuvvetlerini takipte ve batırmada başarısız oldu? Buradaki denizin büyüklüğü, Norveç kıyılarının yapısı ve puslu hava önemli engellerdi. Ne var ki başka unsurlar vardı ve bunlar daha kaçınılabilir unsurlardı. Gamelin, İmparatorluk Genelkurmay Başkanı Ironside'ı, 2 Nisan'da sefer kuvvetinin sevkini hızlandırması için sıkıştırdığını kaydeder. Ironside'ın cevabı şöyle oldu: "Amirallik Dairesi bizimle birlikte çok güçlü; her şeyi sistematik olarak düzenlemeyi sever. Norveç'in batı kıyısındaki her Alman çıkarmasını önleyebileceği kanaatindedir."

7 Nisan saat 13:25'te İngiliz uçakları sahiden Skagerrak Boğazı'ndan Norveç kıyısı istikametinde "süratle kuzeye doğru ilerleyen kuv-

vetli Alman deniz birlikleri" tespit etti. Churchill, "Kopenhag'dan gelen, Hitler'in o limanı ele geçirmek istediğine ilişkin raporuna rağmen biz Amirallik Dairesi'nde bu kuvvetin Narvik'e gittiğine inanmakta zorlandık," dedi. İngiliz Anavatan Donanması (Birleşik Krallık karasularında görev yapan donanma) saat 19:30'da Scapa Flow Deniz Üssü'nden açıldı, fakat hem Amirallik Dairesi hem de gemideki amiraller Alman muharebe kruvazörlerini yakalama düşüncesiyle meşgul gibiydiler. Bunları muharebeye zorlama çabaları arasında düşmanın karaya yönelik niyetlerini gözden kaçırdılar ve küçük birlik nakliye gemilerini takip etme fırsatını kaybettiler.

Neden kuvvetler zaten gemilere bindirilmiş ve denize açılmaya hazır olduğuna göre karaya çıkmak ve Alman müfrezelerini Norveç limanlarında hâkimiyetlerini tesis etmeden evvel püskürtmek için bu kadar yavaş davranıldı? Temel neden son paragraftadır. Amirallik Dairesi Alman muharebe kruvazörlerinin tespit edildiğini haber aldığında Rosyth'taki kruvazör filosuna "askerlerinin teçhizatsız halde bile kıyıya gitmeleri ve denizdeki donanmaya katılmaları için" emir verdi. Benzer emirler Clyde'daki birlik yüklü gemilere gönderildi.

Neden Norveçliler bu kadar küçük bir işgal kuvvetine karşı daha iyi direnmediler? Esasen, bunun nedeni kuvvetlerinin seferber edilmesiydi. Berlin'deki bakan ve genelkurmay başkanının uyarılarına ve ısrarlarına rağmen seferberlik emri 8/9 Nisan gecesi, işgalden birkaç saat öncesine kadar verilmedi. Artık iş işten geçmişti ve çok hızlı hareket eden işgal kuvvetleri, seferberliği engelledi.

Bundan başka, Churchill'in işaret ettiği gibi, dönemin Norveç hükümeti, esas olarak İngiliz faaliyetleriyle ilgiliydi. İngilizlerin mayın döşeme harekâtının Almanların işgalinden önceki çok önemli yirmi dört saat zarfında Norveçlilerin dikkatini meşgul edip dağıtmış olması talihsizlikti ve ayrıca ironikti.

Norveçlilerin başlangıçtaki darbeden toparlanma şansına gelince; bu savaş tecrübelerinin eksikliği ve modası geçmiş askeri teşkilat yapısı nedeniyle azalmıştı. Hiçbir şekilde modern yıldırım savaşının, hatta kendi vakalarında olduğu gibi çok küçük çaplı olanının

bile üstesinden gelmeleri için uygun yapıda değillerdi. Direnişin zayıflığı, işgal kuvvetlerinin ülkeyi işgal etmek için çok derin vadiler boyunca gerçekleştirdiği sürat karşısında son derece belirgin bir şekilde ortaya çıktı. Direniş daha güçlü olmuş olsaydı, vadi yamaçlarındaki, birliklerin kuşatma manevralarını zorlaştıran eriyen karlar Almanların başarısı için daha ciddi bir engel teşkil etmiş olacaktı.

Harekâtın başlangıcındaki çıkarmalarının en hayret uyandıranı Narvik'tekiydi, çünkü en kuzeyde yer alan bu liman, Alman deniz üslerinden yaklaşık 1.920 kilometre uzaktaydı. İki Norveç kıyı savunma gemisi, taarruz eden Alman muhriplerini cesurca karşıladı, ancak bu muhripler kısa sürede batırıldılar. Kıyı savunma birlikleri hiç direnmedi – bu ihanetten ziyade yetersizliktendi. Ertesi gün bir İngiliz muhrip filosu fiyorda girdi ve Almanlarla karşılıklı hasar meydana getirecek şekilde muharebe ettiler, 13 Nisan'da *Warspite* ana muharebe gemisinin desteğinde güçlü bir filotilanın baskınıyla bu muharebenin üstesinden gelindi. Ancak bu süre zarfında Alman birlikleri Narvik'te ve civarında mevzilerini tesis ettiler.

Daha güneyde bulunan Trondheim, Alman gemilerinin fiyorda hâkim bataryaların tehlikesini –bu sorunu dikkate alan Müttefik uzmanlarını ürküten bir tehlikeydi– göze aldıktan sonra kolayca ele geçirildi. Buradaki bir avuç birliğin güneyden desteklenip desteklenemeyeceği hâlâ bir soru işareti olarak durmakla birlikte Almanlar, Trondheim'ı ele geçirerek Norveç'in merkezinde önemli bir stratejik yere sahip olmuşlardı.

Almanlar Bergen'de Norveç muharebe gemilerinden ve bataryalarından bazı zararlar gördüler, fakat kıyıya ulaşınca pek zorluk çekmediler.

Bununla beraber Oslo yaklaşma istikametindeki asıl işgal birlikleri şoka uğradılar. Askeri heyetin birçoğunu taşıyan *Blücher* kruvazörü Oscarborg'un tahkim edilmiş mevzilerinden atılan torpidolarla batırıldı ve bu müstahkem mevkinin öğleden sonra ağır hava saldırısını müteakip teslim olmasına kadar geçidi zorlama girişiminden vazgeçildi. Bu nedenle Norveç başkentinin ele geçirilmesi Fornebu Havaalanı'na inen paraşüt birliklerine devredildi; öğle-

den sonra bu sembolik gösteri birliği kentte resmi geçit yaptı ve bu blöfü işe yaradı. Fakat bu gecikme en azından kral ve hükümetin kuzeye kaçarak direniş hareketi örgütlemesine olanak sağladı.

Kopenhag'ın ele geçirilmesi Oslo'ya planlanan girişle aynı zamana denk getirildi. Danimarka'nın başkentine denizden ulaşım kolaydı ve saat 05:00'dan kısa bir süre önce üç küçük nakliye gemisi, uçakların havadan desteğinde limana girdi. Almanlar çıkarma sırasında hiçbir direnişle karşılaşmadılar ve bir tabur, kışladaki birlikleri gafil avlamak için harekete geçti. Aynı anda Danimarka'nın Jutland'daki kara sınırı işgal edildi, fakat kısa süreli bir ateş teatisinden sonra direnişten vazgeçildi. Danimarka'nın işgali, Almanların kendi limanlarından Güney Norveç'e kadar uzanan korunaklı deniz koridorunu kontrol altına almalarına imkân verecek kadar yayıldı ve ayrıca onlara birliklerini oradan destekleyebilecekleri ileri havaalanları kazandırdı. Danimarkalıların burada daha uzun süre muharebe edebilme ihtimaliyle birlikte, ülkeleri o kadar korumasız bir haldeydi ki, modern silahlarla yapılacak güçlü bir taarruz karşısında savunulamazdı.

Daha çabuk ve kararlı bir harekât, Almanların o sabah Norveç'te ele geçirdiği iki önemli noktayı geri alabilirdi. Zira, Almanlar çıkarma yaptıklarında Amiral Forbes emrindeki ana İngiliz donanması Bergen önlerindeydi ve oradaki Alman gemilerine saldırması için bir kuvvet göndermeyi düşündü. Amirallik Dairesi bu fikri kabul etti ve benzer bir taarruzun Trondheim'a yapılması gerektiğini tavsiye etti. Ancak kısa bir süre sonra Alman muharebe kruvazörlerinin takip edilip bulununcaya kadar Trondheim taarruzunun ertelenmesine karar verildi. Bu arada dört kruvazör ve yedi muhrip gücündeki kuvvet Bergen'e doğru yola çıktı, fakat uçaklar daha önceden bildirilen bir adet yerine iki adet Alman kruvazörü olduğunu rapor edince Amirallik Dairesi temkinli olmak zorunda kaldı ve taarruzu iptal etti.

Almanlar Norveç'te bir tutunma bölgesi tesis edince, Almanları zayıflatmanın en iyi yolu ikmalini ve birlik takviyesini kesmek olacaktı. Bu ise ancak Danimarka ve Norveç arasındaki Skager-

rak geçişini kapatmak suretiyle yapılabilirdi. Ancak çok geçmeden Amirallik Dairesi'nin Alman hava saldırısı korkusu nedeniyle Skagerrak'a denizaltılardan başka bir şey göndermeye istekli olmadığı belirginleşti. Böylesi bir ihtiyat, Amirallik Dairesi'nin savaştan önce asla göstermediği, hava gücünün deniz gücünün üzerindeki etkisinin anlaşıldığını ortaya çıkardı. Ancak, Churchill'in savaşı İskandinavya'ya sıçratma çabası kararına kötü bir şekilde yansıdı – zira Almanların takviye güzergâhı etkili bir şekilde tıkanamadıkça kuvvetlerini Güney Norveç'e yığmalarını hiçbir şey durduramazdı. Almanların zamanla bu avantajlarını geliştirmeleri muhakkaktı.

Şayet, Oslo'dan kuzeye uzanan iki uzun sıradağ kuvvetli bir biçimde elde tutulursa ve Trondheim'daki küçük Alman kuvvetinin çok çabuk üstesinden gelinirse, hâlâ Norveç'in merkezini muhafaza etme şansı var gibi görünüyordu. İngilizlerin çabaları şimdi bu amaç için elverişliydi. Alman çıkarmasından bir hafta sonra, İngilizler, Trondheim'a yapılacak asıl ve doğrudan taarruza hazırlık amacıyla sırasıyla Trondheim'ın kuzey ve güney bölgelerinde bulunan Namsos'a ve Aandalsnes'e çıkarma yaptılar.

Ne var ki kararı tuhaf bir aksilikler zinciri takip etti. Modern fikirli, yetenekli bir asker olan General Hotblack, komutan olarak atandı; ancak kendisine görevine ilişkin bilgi verildikten sonra gece yarısı civarı Amirallik Dairesi'nden ayrılıp kulübüne döndü ve anlaşıldığı kadarıyla birkaç saat sonra ani bir nöbet sonucu Duke of York's Steps'te (Londra) baygın olarak bulundu. Ertesi gün yerine bir halef atandı ve uçakla Scapa Flow Deniz Üssü'ne yola çıktı ve uçak oradaki havaalanı üzerinde daireler çizerken aniden yere çakıldı.

Bu arada Silahlı Kuvvetler Komitesi ve Amirallik Dairesi'nin görüşlerinde ani değişiklikler meydana geldi. 17 Nisan'da planı onayladılar, ertesi gün tam aksi görüşe dönüverdiler. Harekâtın tehlikeleri zihinlerini doldurmuştu. Churchill Narvik'e yoğunlaşmayı tercih etmiş olmakla birlikte, bundan vazgeçmiş olmaları nedeniyle çok sinirliydi.

Silahlı Kuvvetler Komitesi şimdi ise bunun yerine Namsos ve Aandalsnes'e yapılan çıkarmaların takviye edilmesini ve bu çıkarmaların Trondheim için kıskaç harekâtına dönüştürülmesi gerektiğini tavsiye etti. Kâğıt üzerinde şanslı görünüyordu, zira bölgedeki Alman kuvvetleri 2.000 kişiden azdı, halbuki Müttefikler 13.000 asker çıkarmışlardı. Fakat kat edilecek mesafe uzundu ve kar harekâta mâni oldu. Müttefik birliklerinin Almanların zorlukların üstesinden gelme kabiliyetlerine nazaran daha az kapasiteli oldukları ortaya çıkmıştı. Namsos'tan güneye doğru yapılan ilerleme, bölgede bulunan bir Alman muhribince desteklenen, Trondheim fiyordunun üstündeki bölgenin yanına çıkan birkaç Alman müfrezesinin, geri bölgesinde yarattığı tehdit nedeniyle sekteye uğradı. Kuzeye Trondheim'a çark etmek yerine, Aandalsnes'ten başlayan ilerleme, Oslo'dan Yukarı Gudbrand Vadisi'ne ilerleyen ve Norveçlileri bertaraf eden Alman birliklerine karşı bir savunma harekâtına dönüştü. Müttefik birlikleri hava taarruzlarıyla fena halde taciz edildikleri ve kendileri hava desteğinden yoksun oldukları için muharebe mahalindeki komutanlar tahliyeyi tavsiye ettiler. Bu iki kuvvetin tekrar bindirilmesi 1 ve 2 Mayıs'ta tamamlandı – böylelikle hem güney hem de merkez Norveç tamamen Almanların kontrolüne terk edildi.

Müttefikler şimdi, İsveç'teki demir madenlerine ulaşmak için herhangi bir umudun devam etmesinden daha ziyade sadece "saygınlığını kurtarmak" amacıyla Narvik'i ele geçirmeye yoğunlaştılar. Bu bölgedeki asıl İngiliz çıkarması 14 Nisan'da yapılmıştı, fakat Amiral Cork ve bu bölgedeki birleşik kuvvetin sorumluluğuna getirilen Orrery'nin ateşli telkinlerine karşın, General Mackesy'in aşırı temkinliliği, Narvik'e herhangi bir hızlı taarruzu engelledi. Çıkarma birlikleri yığınağı 20.000 askere ulaştığında bile birliklerin ilerlemeleri hâlâ yavaştı. Diğer tarafta General Dietl tarafından çok ustaca sevk ve idare edilen, Alman muhriplerindeki 2.000 denizci tarafından takviye edilen 2.000 mevcutlu Avusturya Alp Birliği, Norveç'in zorlu arazi yapısının savunma avantajlarından azami şekilde yararlandı. 27 Mayıs'tan önce Narvik'ten atılmadılar. Bu süre zarfında, Batı'daki Alman taarruzu çökmenin eşiğindeki Fransa'nın

derinliklerine kadar girmişti. O nedenle 7 Haziran'da Narvik'teki Müttefik birlikleri tahliye edildi. Kral ve hükümet Norveç'i aynı anda terk ettiler.

Müttefik hükümetleri bütün İskandinavya meselesi süresince zamanlama kavramı eksikliğiyle birlikte aşırı saldırganlık göstermişlerdi – sonuçta bunlar Norveç halkına sefalet getirdi. Buna karşılık Hitler, bu kez taarruz etmek için uzun süren bir isteksizlik gösterdi. Fakat, nihayet Batılı güçlerden önce davranmaya karar verince daha fazla zaman kaybetmedi – ve kuvvetleri, hayati safha süresince sayıca küçüklüklerini fazlasıyla telafi eden çabukluk ve cesaretle görev yaptılar.

Batı'nın İşgali

Günümüz dünyasının gidişatı, Hitler'in birlikleri 10 Mayıs 1940'ta Batı'nın savunma hatlarını yardığında bütün insanların geleceği üzerinde çok kapsamlı etkiler yaratacak şekilde değişti. Bu çok önemli oyunun en mühim bölümü, Alman generali Guderian'ın panzer kolordusunun Sedan'da Meuse Nehri'ni geçtiği 13 Mayıs'ta başladı.

Ayrıca 10 Mayıs'ta Chamberlain'ın yerine atılgan ve dinamik Churchill Büyük Britanya Başbakanı oldu.

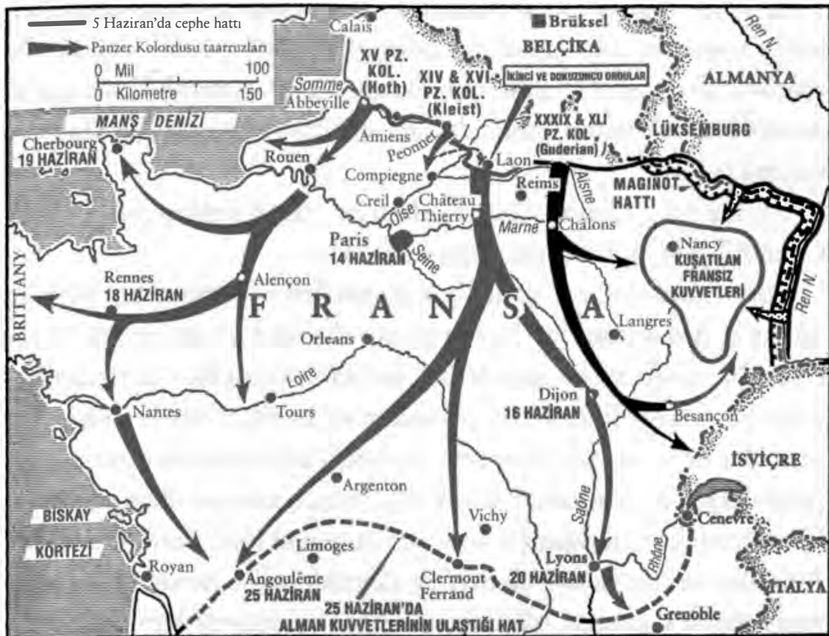
Sedan'daki daracık gedik çok geçmeden muazzam bir boşluğa dönüştü. Alman tankları bu boşluktan akarak bir hafta içinde Manş Denizi'ne ulaştı ve bu sayede Belçika'daki Müttefik ordularını kuşattı. Bu felaket Fransa'nın çöküşüne ve İngiltere'nin tecridine yol açtı. Her ne kadar İngiltere deniz hendeği arkasında dayanmayı başarabildiyse de, kurtuluşu ancak uzun süren savaşın dünya çapında bir mücadeleye dönüşmesi sonrasında gerçekleşti. Sonunda Hitler, Amerika ve Rusya'nın ağırlığı ile devrildi, ama Avrupa harap bir vaziyette ve komünist hâkimiyetinin gölgesi altında bırakıldı.

Harita 5

Fransa'nın Düşüşü 1940

La Haye
HOLLANDA
Rotterdam
Dordrecht
10 MAYIS
MÜTTEFİK KUVVETLERİ 26 MAYIS/2 HAZİRAN'DA DUNKERQUE'DEN TAHLİYE EDİLİR
Moerdijk
Ren N.
B ORDULAR GRUBU
İNGİLTERE
ALMANYA
Dover
Dunkerque
Anvers
Calais
BELÇİKA ORDUSU
Albert Kanalı
XXXIX PZ. KOL (Schmidt)
Gravelines
Brüksel
Maastricht
XVI PZ. KOL (Höppner)
Boulogne
St Omer
B.E.F.
Aa
Aire
Lille
Fr. Birinci Ordusu
EBEN EMAEL KALESİ
XV PZ. KOL (Hoth)
A ORDULAR GRUBU
Namur
Meuse
Abbeville
20 Mayıs
Arras
Fr. Dokuzuncu Ordusu
B E L Ç İ K A
XLI PZ. KOL. (Reinhardt)
KLEİST PANZER GRUBU
Dinant
Givet
XIX PZ. KOL. (Guderian)
Somme
Ardennes
Amiens
Oise
Montherme
Charleville
St Menges
LÜKSEMBURG
5 HAZİRAN'DA CEPHE HATTI
Sedan
0 Mil 100
0 Kilometre 150
Aisne
Fr. İkinci Ordusu
MAGINOT HATTI
Reims

Alman Piyade ve tank taarruzları
Panzer Kolordusu taarruzları
Sol kanadın hareketinden sonra müttefik cephe hattı ve orduları
İngiliz yarma teşebbüsü, 21 Mayıs
Alman hava indirme harekâtı, 10 Mayıs

Felaketten sonra, genellikle Fransız cephesinin yarılmasının kaçınılmaz ve Hitler'in taarruzlarının dayanılmaz olduğu düşünüldü. Ne var ki dış görünüş, şimdi ortaya çıkan gerçek durumdan çok farklıydı.

Alman ordusunun komutanlarının Hitler'in ısrarları üzerine isteksizce başlattıkları taarruzların başarılı olacaklarına ilişkin inançları azdı. Bizzat Hitler en hayati bir anda kendine olan güvenini kaybetti ve öncü birlikleri tam Fransız savunmasını yarmışken ve önlerinde açık bir yol varken harekâta iki günlük ara verdi. Şayet, Fransızlar bu moladan yararlanacak bir kapasiteye sahip olmuş olsalardı, bu Hitler'in zafer şansı açısından çok vahim sonuçlar doğuracaktı.

Ancak hepsinin en tuhafı, öncü birliklere komuta eden Guderian'ın, üstlerinin onun gerçekleştirdiği yarma harekâtından yararlanarak başarıyı genişletme temposunu frenleme endişesi sonucunda geçici bir süre komutanlıktan alınmasıydı. Ne var ki çok hızlı ilerlemesindeki "taarruzi tarzı" olmasaydı işgal muhtemelen başarısız olmuş ve dünyadaki bütün olayların gidişatı şimdi olduğundan farklı olmuş olacaktı.

Sanıldıkları gibi ezici üstünlüğe sahip olmak şöyle dursun aslında Hitler'in orduları karşısındakilerden sayıca azdı. Tank akınları belirleyici olduysa da düşmanlarından daha az ve daha güçsüz tankları vardı. Almanlar sadece en hayati unsur olan hava gücünde üstündü.

Bundan başka sonuca neredeyse büyük kısım muharebeye iştirak etmeden kuvvetlerinin küçük bir kısmı tarafından, ulaşıldı. Bu belirleyici kısım, hava kuvvetleri dışında Hitler'in topladığı yaklaşık 135 tümenin içinde bulunan on zırhlı tümen, bir paraşüt tümeni ve bir seyyar hava indirme tümeninden meydana gelmişti.

Yeni unsurların başarısının baş döndürücü etkisi sadece bu birliklerin nispeten küçük çapını değil aynı zamanda başarının kıl payıyla kazanılmış olduğunu gölgeledi. Müttefiklerin büyük hataları –bu hatalar büyük ölçüde modası geçmiş fikirlerinin hüküm sürmesinden kaynaklanıyordu– sonucu armağan edilen fırsatlar olma-

saydı onların başarıları kolayca önlenebilirdi. Buna rağmen işgalin başarısı diğer cephedeki mankafa liderlerin böylesine yardımlarıyla birlikte, bir dizi gerçekleşmesi olanaksız talihli fırsatlarla ve hazırlıklı bir adamın önüne çıkanlardan azami şekilde yararlanmasına dayandı.

Fransa Muharebesi, dinamik bir icracı tarafından gerçekleştirilen tarihin, yeni bir fikrin belirleyici etkisinin en çarpıcı örneklerinden biridir. Guderian, savaştan önce hayal gücünün bağımsız zırhlı birliklerce derinlikte stratejik yarma harekâtı –düşman ordusunun cephesinin çok gerisinde anayollarını kesmek için uzun mesafeli tank taarruzu– fikriyle nasıl coştuğunu anlatır. Bir tank hayranı olan Guderian, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Britanya'da yeni askeri düşünce akımından doğan ve ilk kez Kraliyet Tank Birliği'nce eğitimde gösterilen bu fikirlerin imkânlarını kavramıştı. Birçok yüksek rütbeli Alman generali de, İngiliz ve Fransız yetkililerinin olduğu gibi bu fikirden kuşkuluydular – bu fikirlerin savaşta kullanılamaz olduğunu düşünüyorlardı. Fakat savaş başlayınca Guderian, üstlerinin kuşkularına rağmen bu fikri gerçekleştirme fırsatını ele geçirdi. Sonuç tarihteki daha önceki yeni fikirler gibi atın, uzun mızrağın, saf düzenindeki mızraklı birliklerin, Roma ordusu birliklerinin, tek kanat hücumu düzeninin, mızraklı süvarinin, oklu atlıların, uzun yayın (İngilizlerin kullandıkları 170-185 cm uzunluğundadır), ağızdan dolma tüfeğin, topun kullanılmaları ve orduların ayrı sınıflarda ve hareket kabiliyeti olan kısımlar şeklinde teşkil edilmeleri kadar tayin edici oldu. Aslında bu çok daha hızlı bir şekilde belirleyici oldu.

Batı'nın Almanlar tarafından işgali sağ kanatta, tarafsız Hollanda ve Belçika'nın savunmasının kilit noktalarına karşı çarpıcı başarılarla başladı. Hava indirme birliklerinin öncülük ettiği bu saldırılar Müttefiklerin dikkatini birkaç gün dağlık ve ormanlık Ardenler'den, merkezde Fransa'nın kalbine doğru yapılmakta olan asıl taarruzdan başka yöne çekti.

10 Mayıs'ın ilk saatlerinde Hollanda'nın başkenti, Hague (Lahey) ve Rotterdam'daki ulaşım tesisleri merkezi hava indirme kuv-

vetlerince ve yüz altmış kilometre doğuda bulunan sınır savunma mevzileri aynı anda düzenlenen hücum ile taarruza uğradı. Cephe ile cephe gerisindeki bu ikili saldırıyla yaratılan karışıklık ve alarm Alman Hava Kuvvetleri'nin geniş çaptaki tehdidiyle arttı. Alman zırhlı kuvvetleri, kargaşadan yararlanarak güney kanattaki gedikten geçti ve üçüncü günde Rotterdam'da hava indirme birlikleriyle buluştu. Hollandalıların yardımına gelmek üzere olan Fransız Yedinci Ordusu'nun burnunun dibinde hedeflerine vardılar. Ana cepheleri hâlâ yarılmamış olmakla birlikte Hollandalılar beşinci günde şartlı teslim oldu. Kalabalık şehirlerine yakın mesafeden müteakip hava taarruzu tehdidi teslim olmalarını hızlandırdı.

Buradaki Alman kuvvetleri, düşman birliklerinden çok daha küçüktü. Üstelik kati taarruz sadece bir tümenle, 9. Alman Panzer (Tank) Tümeni'nce –Hollanda sınırı için tahsis edilemeyen yegâne tümen– gerçekleştirildi. İlerleme istikameti savunulması kolay olması gereken kanallar ve geniş nehirlerle kesilmişti. Başarı şansları hava indirme harekâtının sonucuna bağlıydı.

Ne var ki aynı zamanda bu yeni sınıf (hava indirme birliği başardıkları ile mukayese edildiğinde) inanılmaz derecede küçüktü. Almanya'nın Mayıs 1940'ta sadece 4.500 eğitimli paraşütçü askeri vardı. Bu yetersiz toplamın içinden zaten 4.000 adedi Hollanda'daki taarruzda görevlendirildi. Paraşütçüler, beş tabur meydana getirdiler ve bu kuvvet nakliye uçaklarıyla taşınan 12.000 askerden oluşan bir hafif piyade tümenince desteklendi.

Planın esas noktaları en iyi şekilde hava indirme kuvvetleri komutanı General Student'in sözlerinde özetlenmiştir:

> Gücümüzün tahditleri bizi, işgalin başarısı için en elzem gibi görünen noktalara, iki ana hedef üzerine yoğunlaşmaya zorladı. Benim kontrolüm altındaki asıl taarruz güneyden Ren Nehri ağızlarına uzanan ana güzergâhın üzerindeki Rotterdam, Dordrecht ve Moerdijk'deki köprülere yöneltilmişti. Görevimiz köprüleri Hollandalılar havaya uçuramadan önce ele geçirmek ve seyyar kara birliklerimiz gelinceye kadar açık tutmaktı. Benim kuvvetim dört

> paraşüt taburu ve havadan nakledilen üç taburlu bir alaydan meydana geliyordu. Sadece 180 zayiat karşılığında tam bir başarı elde ettik. Kazanmaktan başka şansımız yoktu, zira şayet başarısız olursak bütün işgal başarısız olmuş olacaktı.*

General Student'in kendisi de zayiat arasındaydı, başından yaralandı ve muharebe sahalarından sekiz ay ayrı kaldı.

Tali taarruz Hollanda'nın başkenti Hague'ye (Lahey) yapıldı. Hedefi hükümetin önde gelenlerini ve kara, deniz ve hava kuvvetleri karargâhlarındakileri ele geçirmek ve bütün kontrol mekanizmasını altüst etmekti. Hague'deki (Lahey) kuvvet, General Graf Sponeck'in komutasında bir paraşüt taburu ve iki havadan nakledilen alaydan oluşuyordu. Çok fazla karışıklığa neden olsa da bu taarruz önlendi.

Ayrıca Belçika işgalinin başlangıcı şaşkınlık yarattı. Buradaki kara taarruzu Reichenau'nun emrindeki güçlü Altıncı Ordu (Höppner'in 16. Panzer Kolordusu dahil) tarafından gerçekleştirildi. Bu birlik etkili bir şekilde tertiplenemeden önce çok güçlü bir engelin üstesinden gelmek zorunda kaldı. Bu taarruza yardım etmek için sadece 500 hava indirme birliği askeri bırakıldı. Bu birlik, Albert Kanalı'nda bulunan iki köprüyü ve bu kanalın su kesimi sınırını çevreleyen Belçika'nın en güçlü kalesi Eben Emael'i ele geçirmek için kullanıldı.

Bununla birlikte her şeyi değiştiren bu küçük müfrezeydi. Zira buradaki Belçika sınırı yaklaşma istikameti, "Maastricht Bölgesi" olarak bilinen güneydeki Hollanda toprağı çıkıntısının karşısında uzanıyordu. Alman ordusu Hollanda sınırını geçince Albert Kanalı'ndaki Belçikalı sınır muhafızlarının herhangi bir işgalci kara kuvvetinin yirmi beş kilometrelik şeridi geçemeden evvel köprüleri havaya uçurmak için yeterli süreleri olmuş olacaktı. Geceleyin gökyüzünden sessizce atlayan hava indirme birlikleri yeni bir yöntem ortaya çıkardı – bu önemli köprüleri hasar görmeden emniyete almanın tek yoluydu.

---

* Liddell Hart, *The Other Side of Hill*, s. 160-61. Bu bölümdeki diğer alıntılar aynı kaynaktandır.

Belçika'da kullanılan hava indirme birliklerinin çok sınırlı olan çapı Alman paraşütçülerinin birçok yere toplam olarak binleri bulan sayıda atladıklarına ilişkin o zamanki raporlara göre olağanüstü bir tezat içindeydi. General Student bu konuya şöyle açıklık getirdi: Gerçek kaynakların azlığını telafi etmek ve mümkün olduğunca fazla kargaşa yaratmak için ülkenin üzerine çok geniş bir alanda maket paraşütçüler dağıtıldı. Bu hile bütün figürleri çoğaltan doğal hayal gücü eğiliminin yardımıyla kesinlikle çok etkili oldu.

General Student'e göre:

> Tehlikeli Albert Kanalı girişimi de Hitler'in kendi fikriydi. Belki de bu adamın birçok parlak fikrinden en özgün olanı buydu. Beni çağırttı ve fikrimi sordu. Bir gün üzerinde düşündükten sonra böyle bir girişimin imkân dahilinde olduğunu doğruladım. Hazırlık yapmam emredildi. Yüzbaşı Koch'un emrine 500 asker verdim. Her ikisi de yetenekli birer asker olan Altıncı Ordu Komutanı General von Reichenau ve kurmay başkanı General von Paulus, girişimi kendilerinin inanmadıkları bir macera olarak nitelediler.
>
> Eben Emael Kalesi'ne düzenlenen baskın taarruz, Teğmen Witzig komutasındaki 78 kişilik çok küçük paraşüt müfrezesince gerçekleştirildi. Bu müfrezeden sadece 6 asker öldü. Bu küçük müfreze kalenin üstüne tamamen beklenmedik bir şekilde indi ve oradaki uçaksavar personelini bertaraf etti. Zırhlı kuleleri ve mazgallı siperleri daha önceden sakladıkları oldukça kuvvetli patlayıcılarla havaya uçurdu... Eben Emael'e yapılan bu baskın taarruzu, hedefe diğer bir yeni silahla –yük planörü– sessizce taşınan bu yeni silahın (paraşüt birliği) kullanımına dayandı.*

Bu garnizon, tepesine düşman birliklerinin indirilmesinin dışında her tehdidi karşılamak için tasarlanmıştı. Teğmen Witzig'in bir avuç "paraşütçü askeri" kalenin üstünden Alman kara birliklerinin olay mahaline varıncaya kadar geçen yirmi saat saatlik süre zarfında 1.200 askerin bulunduğu garnizonu kontrol altında tuttu.

---

* Liddell Hart, *The Other Side of Hill*, s. 163-64.

İki önemli köprüde bulunan Belçikalı muhafızlar benzer şekilde gafil avlandılar. Köprünün birinde gerçekten köprüyü havaya uçurmak için fitili tutuşturdular – fakat bir planörün mürettebatı fitili söndürmek için nöbetçilerin hemen arkasından tam zamanında korugana girdi.

İşgal cephesinin tümünde, köprülerin, paraşüt birliklerinin kullanıldıkları yerlerin dışında plan uyarınca savunan taraflarca havaya uçurulmuş olmaları dikkat çekicidir. Bu Alman cephesindeki başarı ile başarısızlığın arasındaki farkın ne kadar küçük olduğunu göstermektedir – çünkü işgalin başarı ihtimali zaman unsuruna bağlıydı.

İkinci günün sabahına gelindiğinde arkadaki sığ Belçika savunma hattını yarmak için kanaldan yeterli sayıda Alman birliği gelmişti. Daha sonra Höppner'in 3. ve 4. Panzer (Tank) tümenleri, imha edilmemiş köprülerin üzerinden geçtiler ve önlerindeki düzlüklere yayıldılar. Panzer tümenlerinin nefes kesici harekâtı tam da Fransız ve İngilizlerin onları desteklemek için gelmeye başladığı sırada Belçika kuvvetlerinin genel bir çekilmeye başlamalarına neden oldu.

Belçika'daki bu yarma harekâtı Batı'nın işgalindeki kati darbe değildi, ancak sonuç üzerinde hayati etkisi oldu. Sadece Müttefiklerin dikkatini yanlış noktaya çekmekle kalmadı, aynı zamanda Müttefik kuvvetlerin en seyyar (mekanize) kısımlarını orada gelişen muharebede meşgul etti. Bunun sonucunda bu seyyar (mekanize) tümenler geri çekilemedi ve eksik haldeki Maginot Hattı'nın batı ucunun ilerisindeki Fransız sınırının en zayıf noktasında 13 Mayıs'ta aniden beliren büyük tehlikeye karşı koymak için güneye kaydırılamadı.

Zira, bu arada Rundstedt'in Ordular Grubu'nun öncü birlikleri Lüksemburg ve Belçika Lüksemburgu'nun üzerinden Fransa'ya doğru ilerlemekteydi. Ardenler'in yüz on kilometrelik bölümünün içinden geçtikten ve zayıf karşı koymayı bertaraf ettikten sonra Fransız sınırını geçtiler ve taarruzun dördüncü gününün ilk saatlerinde Meuse Nehri'nin kıyılarında göründüler.

Uzun bir süredir geleneksel stratejistlerce geniş çaptaki bir taarruz için "geçilmez" olarak nitelendirilen böylesine zor araziden, bir

tank harekâtı şöyle dursun, toplu halde tankları ve motorlu araçları geçirmek cüretli bir teşebbüstü. Bu teşebbüs, baskın şansını artırırken aynı zamanda sık ormanlık bölge ilerlemeyi örttü ve harekâtın gücünü gizledi.

Bununla beraber Hitler'in başarısındaki en büyük katkı, Fransız Komuta Kademesi'ne aitti. Ardenler harekâtının ezici etkisi, Almanların yeni bakış açısı çerçevesinde yeniden tadil ettikleri plana tam olarak uyan Fransız planına çok şey borçluydu. Genellikle tahayyül edildiği gibi Fransızlar için ölümcül olan savunma harekât tarzı ya da Maginot Hattı savunma tesisi değil, daha çok planlarının taarruz kısmıydı. Fransa sol kanadıyla Belçika'nın içine sokulmakla düşmanın ekmeğine yağ sürdü ve kendilerini tıpkı nerde ise felaket olarak kabul edilecek 1914'ün XVII Numaralı Plan'ında olduğu gibi kuşatılmaya maruz bıraktı. Bu kez daha tehlikeliydi çünkü düşman daha seyyardı (mekanize birlik) ve hareket kabiliyeti yürüyüş hızında değil motor hızındaydı. Meşakkat de daha büyüktü, çünkü üç Fransız ordusu ve İngiliz ordusu ile yapılan sol kanat harekâtı bir bütün olarak Müttefik kuvvetlerin en modern donanımlı ve seyyar bölümünü teşkil etti.

Bu orduların Belçika'ya taarruzlarında attıkları her ileri adım geri bölgelerini, Ardenler'den ilerleyen Rundstedt'in kanatlardan yapacağı taarruzlara daha açık hale getiriyordu. İşin daha kötüsü, Müttefiklerin ilerlemelerinin mihverinin, çok önemli iki ihtiyaç olan tanksavar ve uçaksavar yönünden yetersiz bir donanıma sahip daha yaşlı askerlerden teşkil edilen birkaç düşük kapasiteli Fransız tümeni tarafından korunmasıydı. Harekâtın mihverini çok zayıf koruma altında bırakmak Gamelin ve Georges'un komutası altındaki Fransız Yüksek Komuta Heyeti'nin en başta gelen hatasıydı.

Ardenler'deki Alman ilerleyişi, ustalık gerektiren bir harekât ve olağanüstü bir karargâh çalışması başarısıydı. 10 Mayıs şafaktan önce, savaşta o âna kadar görülmemiş sayıda tank Lüksemburg sınırının karşısında tertiplendi. Üç panzer kolordusundan meydana gelen bu kuvvet, zırhlı tümenler ilk iki hatta, motorize piyade tümenleri ise üçüncü hatta olmak üzere üç kademede tertiplenmişti.

Öncü grubun komutanı General Guderian, bütün birliklerin komutanı ise General von Kleist idi.

Kleist'in grubunun sağında, Ardenler'in kuzeyinden girip Givet ve Dinant arasından Meuse Nehri'ne ulaşacak Hoth'un komutası altındaki ayrı bir panzer kolordusu, 15. Kolordu vardı.

Bununla birlikte, yedi zırhlı tümen Alman sınırı boyunca dizilmiş Ardenler'e girmeye hazır devasa zırhlı kuvvetin sadece bir kısmını meydana getiriyordu. Yaklaşık elli tümen birbirine çok yakın ancak çok derin bir cephede tertiplenmişti.

Esasen başarı şansları Alman panzer birliklerinin Ardenler'den ilerleyebilme ve Meuse Nehri'ni geçebilmedeki hızlarına bağlıydı. Tanklar ancak nehir engelini geçtikten sonra hareket kabiliyetine kavuşacaklardı. Almanların Fransız Yüksek Komuta Kademesi'nin ne olup bittiğini anlamadan ve kendilerini durdurmak için ihtiyatları toplamadan önce karşıya geçmeleri gerekiyordu.

Küçük farkla da olsa yarış kazanıldı. Şayet savunan kuvvetler önceki plana göre gerçekleştirilen tahriplerin neden olduğu kısmi duraklamalardan yararlanabilmiş olsaydı, sonuç farklı olabilirdi. Bunların yeterli savunma birlikleriyle desteklenmemesi Fransızların güvenliği açısından talihsizlikti. Fransızlar, işgalci düşmanı geciktirmek için süvari tümenlerine güvenmekle aptallık yapmışlardı.

Buna karşılık bu safhada Alman harekâtının kanadına girişilecek bir zırhlı birlik karşı taarruzunun komuta kademesinde yaratacağı etkisi ilerlemeyi muhtemelen felce uğratmış olacaktı. Buna rağmen sol kanatlarına girişilebilecek bir taarruz şüphesiyle bir an için sarsıldılar.

Harekâtın ne kadar iyi cereyan ettiğini gören Kleist zaten 12 Mayıs'ta Guderian'ın, piyade kolordusunun gelmesini beklemeden Meuse'nin geçilmesi gerektiği fikrini onaylamıştı. Ancak hazırlıklar, nehir geçişinin zorlanmasına yardımcı olmak üzere on iki pike bombardıman uçağı filosunun dahil olduğu ağır hava yığınağına göre yapılmıştı. Bombardıman uçakları, 13 Mayıs öğleden sonra olay yerinde görüldü ve Fransız topçusunu gece karanlığı çökene kadar mevzilerinde baskı altında tutacak şekilde bombardımana devam ettiler.

Guderian'ın taarruzu Sedan'ın hemen batısında nehrin iki buçuk kilometrelik şeridinde yoğunlaştı. Seçilen bölge geçişin zorlanması için en mükemmel şekilde tertiplenmeyi sağlıyordu. Nehir kuzeye, St. Menges'e doğru keskin bir şekilde kıvrılıyor ve daha sonra cep gibi bir çıkıntı yaparak tekrar güneye dönüyordu. Kuzey yakayı çevreleyen tepeler ağaçlıktı ve bu nedenle güzel topçu gözetlemesi yanı sıra, taarruz hazırlıkları ve top mevzileri için örtü temin ediyordu. St. Menges civarından bu nehir çıkıntısının ve uzakta, arka plandaki manzarayı oluşturan Bois de Marfée (Sedan/Fransa) ormanlık tepelerinin harika bir panoramik görünüşü vardı.

Taarruz 13 Mayıs saat 16:00'da kauçuk bot ve sallarda taşınan mekanize birlikleri tarafından başlatıldı. Feribotlar kısa sürede harekâta iştirak ederek hafif araçları nehrin karşısına geçirdi. Nehir çıkıntısı çabuk bir şekilde işgal edildi ve taarruz eden birlikler Bois de Marfée'yi ve güneyindeki tepeleri ele geçirmek için baskıya devam ettiler. Gece yarısı olduğunda birlikler 8 kilometre derinliğe ulaştığında tankların geçmeye başlayacakları Sedan ve St. Menges arasındaki Glaire'deki köprü tamamlanmıştı.

Yine de 14 Mayıs'ta, Almanların tutunma bölgesi hâlâ nazik bir durumdaydı – nehrin ötesine sadece bir tümen geçmişti ve takviyelerin ve ikmal maddelerinin tümene ulaşabileceği sadece bir köprü vardı. Köprü Müttefik hava kuvvetlerinin şiddetli taarruzuna uğradı; Alman Hava Kuvvetleri'nin ağırlığı başka bölgeye kaydırıldığından bu onlara geçici bir üstünlük sağladı. Fakat, Guderian'ın kolordusunun uçaksavar topçu alayı bu hayati köprünün üzerini yoğun bir ateş örtüsü ile kapladı ve Müttefik hava kuvvetleri ağır zayiat verdirilerek püskürtüldüler.

Öğleden sonra, Guderian'ın üç panzer tümeninin hepsi nehrin karşısındaydı. Guderian gecikmiş Fransız karşı taarruzunu püskürttükten sonra aniden batıya döndü. Ertesi gün akşam olduğunda son savunma hattını yarmıştı ve batıya giden yollar –Manş kıyısı– önünde uzanıyordu.

Ne var ki o gece düşman yüzünden olmasa da Guderian için çok zor bir geceydi:

> Panzer Grup Karargâhı'ndan ilerlemenin durdurulması ve birliklerin elde edilen köprübaşı içinde tutulması için emir geldi. Baskın tesiri ve başlangıçtaki başarılarımızın tümü kaybolacağından bu emre tahammül etmeyecektim ve edemezdim.*

Telefonda yapılan hararetli konuşmadan sonra, Kleist "köprübaşını genişletmek amacıyla bir yirmi dört saat daha taarruza devam etmek için izin vermeyi" kabul etti.

Bu ihtiyatlı izinden azami avantaj elde edildi ve panzer tümenlerinin dizginleri tam anlamıyla salındı. Guderian'ın batı istikametinde ilerleyen üç panzer tümeni ile Reinhardt'ın Monthermé Nehri'nden (Ardenler) geçerek gelen iki tümeni ve ayrıca Hoth'un Dinant yakınlarındaki nehir geçişinden gelen iki tümeniyle buluştular. Bu harekât, Fransız direnişinin çöküşünün yayılmasına neden oldu ve boş alanda hızla yayıldı.

16 Mayıs gecesi olduğunda batı istikametindeki harekât, Manş'a doğru seksen kilometre daha mesafe kaydetmiş ve Oise Nehri'ne ulaşmıştı. Ne var ki birlikler bir kez daha, düşman tarafından değil ancak üst kademe tarafından frenlendiler.

Alman cephesindeki yüksek rütbeli komutanlar, birliklerin Meuse Nehri'nin bu denli kolayca üstesinden gelmelerinden hayrete düştüler ve talihlerine pek inanamadılar. Kanat bölgelerine hâlâ şiddetli bir Fransız karşı taarruzu beklediler. Hitler de bu kaygıları paylaştı. Bu nedenle piyade kolordusu çıkagelip, Aisne Nehri boyunca kanatlarda kalkan meydana getirilebilsin diye taarruza iki gün ara vererek harekâta gem vurmuş oldular.

Konu, üst karargâha bildirildikten sonra Guderian görevine iade edildi ve kendisine cebri keşif yapması için şartlı izin verildi. "Cebri keşif" Guderian tarafından esnek bir şekilde yorumlandı ve bu cebri keşif iki günlük mola zarfında kendisine On İkinci Ordu'nun piyade kolordusu Aisne Nehri üzerinde kanat bölgesi için güçlü bir kalkan oluşturmaya başlamadan önce dikkate değer bir taarruz imkânı verdi ve var gücüyle Manş kıyısına ulaşmasına izin verildi.

---

* Liddell Hart, *The Other Side of Hill*, s. 177.

Önceki safhalarda o kadar çok fazla zaman kazanılmış ve düşman tarafında o denli bozulmalara neden olunmuştu ki, Oise Nehri üzerindeki duraklamanın Almanların beklentilerinde hiçbir ciddi etkisi olmadı. Yine de, Almanların zamanı algılama ve değerlendirmedeki farkı ortaya çıkardı. Yeni tarz ve eski tarz arasındaki bu fark, Almanlar ve Fransızlar arasındaki farktan daha derindi.

Savaşın sonunda olanları kaleme alan Gamelin, Almanların Meuse Nehri geçişlerinden stratejik olarak yararlandıklarından bahseder:

> Olağanüstü bir manevraydı. Lakin Almanlar bunu önceden tamamen öngörmüşler miydi? İnanmıyorum – en azından Napolyon'un Jena manevrasını planladığından ya da Moltke'nin Sedan'ı (1870) planladığından daha fazlasını yaptıklarına inanmıyorum. Koşullar mükemmel bir şekilde değerlendirilmişti. Bu geçiş, birliklerin ve tankların, uçakların ve telsizlerin onlara sağladığı imkânlarla çok iyi teşkilatlanan manevra kabiliyetine sahip bir sevk ve idareyi göstermiştir. Belki ilk kez bir muharebe kuvvetlerin büyük bölümü iştirak etmek zorunda kalmaksızın kesin bir sonuçla kazanıldı.*

Fransızların cephedeki birliklerinin komutanı olan General Georges'a göre Belçika Lüksemburgu'ndaki planlı engellemenin Almanların Meuse Nehri'ne varışını muhtemelen "en az dört gün geciktireceği" hesaplanmıştı. Kurmay başkanı General Doumenc şunları söyledi:

> Düşmanlarımızın bizimle aynı yöntemlere sahip olduğunu sanarak yeterli topçuya sahip oluncaya kadar Meuse'yi geçmeye teşebbüs etmeyeceklerini düşünmüştük: Bunun için gerekli olan beş ya da altı gün kendi mevzilerimizi takviye etmek için bize rahatlıkla zaman tanımış olacaktı.**

---

* Liddell Hart, *The Other Side of Hill*, s. 181.

** Liddell Hart, *a.g.e.*, s. 181.

Bu Fransız tahminlerinin "tepenin öte yanındaki" üst karargâhlarda yapılanlarla ne kadar fazla örtüştüğü dikkate değerdir. Fransız komutanlarının Alman taarruzu hakkındaki temel varsayımlarında haklı oldukları –hadisenin hemen akabinde göründüğünden daha haklı oldukları– görülebilir. Ancak bir bireysel unsuru hesaplamayı atladılar: Guderian. Onun, bağımsız olarak kullanılan zırhlı kuvvetleri tarafından icra edilen derin stratejik yarma harekâtı teorisini benimsemesi, bu teorinin uygulanabilirliğine olan ateşli inancı ve bunun sonucunda bu anlayışı astlarına yaymadaki isteği Fransız Yüksek Komuta Kademesi'ni hesaplarını, Alman Komuta Kademesi'nin asla kendi iradeleriyle yapmamış olacakları ölçüde, altüst etti. Guderian ve zırhlı birliklerinin Alman ordusunu peşinden sürüklediği ve bunun sonucunda modern tarihin en ezici zaferini kazandıkları açıktır.

Sonuç her safhada zamana bağlıydı. Fransız karşı harekâtları her seferinde boşa çıkartılıyordu çünkü karşı taarruzlar değişen koşullara ayak uyduramayacak kadar yavaştı. Bu nedenle Alman öncü kıtaları Alman Komuta Kademesi'nin tasavvur ettiğinden daha hızlı hareket etmeye devam ettiler.

Fransızlar planlarını, Almanların dokuzuncu günden önce Meuse'ye taarruz etmeyecekleri varsayımı üzerine dayandırmışlardı. Guderian devreye girmeden önce Alman komutanlarının kafasında asıl olarak bu zamanlama vardı. Plan altüst olunca ardından daha beteri geldi. 1918'in ağır çekim yöntemleriyle eğitilen Fransız komutanlar zihinsel olarak panzerin temposuyla baş etmeye elverişli değildi ve bu durum aralarında paniğin sirayet etmesine neden oldu.

Müttefikler cephesinde tehlikeyi zamanında fark eden çok az sayıda insandan biri, yeni Fransız başbakanı Paul Reynaud'tu. Savaştan önce muhalefette olan Reynaud, vatandaşlarına zırhlı birlik hazırlamaları konusunda ısrar etmişti. Zırhlı birliklerin etkilerini son derece net bir şekilde anlayan Reynaud, 15 Mayıs'ın ilk saatlerinde Churchill'e telefon ederek, "Savaşı kaybettik," dedi.

Churchill'in cevabı ise: "Bütün tecrübeler taarruzun bir süre sonra duracağını göstermiştir. Ben 21 Mart 1918 gününü hatırlıyo-

rum. Beş ila altı günden sonra ikmal maddeleri temini için durmak zorundalar ve işte o zaman karşı taarruz fırsatı ortaya çıkar. Ben bunların hepsini o zaman bizzat şahsen Mareşal Foch'tan öğrendim."* Churchill ertesi gün Paris'e uçtu ve orada Belçika'daki Müttefik ordularının herhangi bir şekilde çekilmesine karşı çıktı. Buna rağmen Başkomutan Gamelin birlikleri geri çekmede çok yavaştı. Şimdi piyade tümenlerini 1918'de kullanılan taktik çerçevesinde toplu halde kullanarak bir hazırlıklı karşı taarruz planladı. Churchill, bu taarruza ümit bağlamaya devam etti. Gamelin, harekât konusunda Fransa'da herkesten daha becerikli olduğundan, aklının eski moda fikirlere saplanıp kalması talihsizlikti.

O gün ayrıca, Başbakan Reynaud Gamelin'i değiştirmek için harekete geçti – Mareşal Foch'un eski yardımcısı Weygand'ı Suriye'den çağırttı. Weygand, 19 Mayıs'a kadar Fransa'ya gelmedi, bu nedenle başkomutanlık üç gün boş kaldı. Guderian 20 Mayıs'ta, Belçika'daki Müttefik ordularının ulaşım irtibatlarını keserek Manş Denizi'ne ulaştı. Üstelik Weygand, Gamelin'den bile daha geri fikirliydi ve hâlâ 1918'in düşünce tarzıyla planlama yapmaya devam etti. O nedenle kurtuluş umutları kaybolmuştu.

Özetle, Müttefik liderler işleri çok geç ya da yanlış yaptılar ve sonunda felaketin önüne geçmek için etkili hiçbir şey yapmadılar.

1940 yılındaki İngiliz Seferi Kuvvetleri'nin kurtuluşu, büyük ölçüde Hitler'in kişisel müdahalesi sayesindeydi. Tankları Fransa'nın kuzeyini işgal ettikten ve İngiliz ordusunun üssü ile irtibatlarını kestikten sonra tam hızla Dunkerque'ye –İngilizlerin kaçması için açık kalan son liman– girmek üzereyken Hitler onları durdurdu. O sırada İngiliz Seferi Kuvvetleri'nin büyük kısmı Dunkerque Limanı'ndan hâlâ kilometrelerce uzaktaydı. Ner var ki Hitler tanklarını üç gün yerinden kıpırdatmadı.

Bu hareket tarzı başka hiçbir şeyin İngiliz kuvvetlerini kurtaramayacağı bir zamanda onları korumuş oldu. Hitler onların kaçma-

* Churchill, *The Second World War*, c. II, s. 38-39.

larını mümkün kılarak İngiltere'de toplanmalarına, savaşa devam etmelerine ve işgal tehdidine karşı koymak için kıyılara asker tahsis etmelerine olanak sağladı. Böylece kendisinin ve Almanya'nın beş yıl sonraki nihai çöküşünü hazırladı. Ucuz kurtuluşun son derece farkında olan ancak bu kurtuluşun getirilerinden habersiz olan İngiliz halkı "Dunkerque mucizesi"nden bahsediyordu.

Hitler nasıl oldu da felakete yol açan bu dur emrini verdi ve niçin verdi? Bu konu, Alman generalleri için birçok açıdan bir muamma olarak kaldı. Hitler'in bu karara nasıl vardığını ve gerekçelerinin ne olduğunu kesin olarak öğrenmek asla mümkün olmayacaktır. Hitler açıklama yapmış olsaydı bile bu pek güvenilir olamazdı. Yüksek mevkilerde ölümcül hata yapmış adamlar, sonradan konuya ilişkin doğruyu nadiren söylerler ve Hitler en doğru sözlü büyük adamlardan biri değildi. Onun açıklamalarının bu konudaki gerçeğe ulaşmayı zorlaştıracağı daha muhtemeldir. Ayrıca Hitler, arzu etmiş olsa bile doğru bir açıklama yapamazdı, çünkü güdüleri çok karmaşıktı ve ani istekleri değişken olmaya yatkındı. Ayrıca bütün insanların hafızaları sonradan meydana gelenlerin etkisi altında kalma eğilimindedir.

Bu önemli olayın uzun süren keşfinde tarihçilerin sadece olayların zincirini değil fakat aynı zamanda ölümcül karara yol açan oldukça muhtemel nedensellik zincirini bir araya getirebileceği yeterli kanıt ortaya çıktı.

Guderian'ın panzer kolordusu Belçika'daki Müttefik sol kanadının ikmal hatlarını kestikten sonra 20 Mayıs'ta Abbeville'nin yakınlarında denize ulaştı. Ondan sonra kuzeye çark etti, Manş kıyısındaki limanlarına ve hâlâ Belçika'da Bock'un piyade kuvvetlerinin ilerleme istikametinin cephesinde bulunan İngiliz ordusunun geri bölgesine yöneldi. Guderian kuzey istikametinde ilerlerken, sağında aynı zamanda Kleist Ordular Grubu'nun bir kısmını teşkil eden Reinhardt'ın panzer kolordusu vardı.

22 Mayıs'ta Boulogne, ertesi gün Calais, Guderian'ın birliklerince tecrit edildi. Bu hamle neredeyse onu İngiliz Seferi Kuvvetleri'nin son kaçış limanı Dunkerque'nin on beş kilometre yakınında-

ki Gravelines'e getirdi. Reinhardt'ın panzer kolordusu da Aire-St. Omer-Gravelines kanal hattına vardı. Fakat orada harekâtın ilerleyişi yukarıdan verilen emirle durduruldu. Panzer birliklerinin komutanlarına, birliklerini kanal hattının gerisinde tutmaları emredildi. Ancak, üstlerini acil sorularla ve itirazlarla bombardımana tabi tuttular, ama ne var ki kendilerine bunun "Führer'in şahsi emri olduğu" bildirildi.

Bu kurtarma müdahalesinin köklerine inmeden önce, İngiliz cephesinde neler olup bitmekte olduğunu görelim ve büyük kaçışı takip edelim.

16 Mayıs'ta, İngiliz Seferi Kuvvetleri Komutanı General Gort, Brüksel önündeki ileri hattını geri çekti. Fakat, Scheldt üzerindeki yeni hatta varmadan önce bu hat, Guderian'ın İngiliz Seferi Kuvvetleri'nin ulaşım sisteminin irtibatını daha güneyden kesmesiyle zayıflatıldı. Kabine 19 Mayıs'ta, General Gort'un zorlandığı takdirde Dunkerque'ye doğru "muhtemel geri çekilmeyi" incelediğini haber aldı. Ancak kabine, her ne kadar kendilerine sadece dört günlük ikmal maddesi ve bir muharebeye yetecek kadar mühimmat kaldığı söylenmekle birlikte Gort'a güneye hareketle Fransa'ya girmesini ve civarında yayılmış bulunan Alman birliklerinin arasından geçmeyi zorlaması emredildi.

Bu talimatlar, Fransız başkomutanı Gamelin'in gecikmiş olarak hazırladığı ve o sabah yayımladığı yeni planla uyum içindeydi. Akşamleyin Gamelin azledildi, yerine durumu incelerken yaptığı ilk icraat Gamelin'in yayımladığı emri iptal etmek olan Weygand atandı. Üç günlük yeni gecikmeden sonra halefininkine benzer bir plan hazırladı. Ortaya kâğıt üzerinde kalacak olan bir plandan daha fazlası çıkmadı.

Bu arada, Gort, kabinenin talimatlarının uygulanabilir olmadığını ileri sürmekle birlikte on üç tümeninden ikisi ve Fransa'ya gönderilmiş olan tek tank tugayı ile birlikte Arras'tan güneye doğru taarruza geçti. Karşı taarruzun başladığı 21 Mayıs'ta, bu harekâtta iki zayıf tank taburu ve onu izleyen iki piyade taburu kalmıştı.

Tanklar biraz mesafe kaydettiler, ancak ardındaki piyade pike bombardıman uçaklarıyla hırpalandığından desteklenmediler. Komşu Fransız Birinci Ordusu, on üç tümeninden ikisiyle işbirliği yapmış olacaktı, ne var ki fiili katkısı azdı. Fransızlar bugünler zarfında Alman pike uçaklarının bombardımanları ve çok süratli hareket eden tankların moral bozucu etkisiyle defalarca felce uğratıldı.

Ancak, bu küçük zırhlı birlik karşı taarruzunun, bazı yüksek rütbeli Alman komutanlar üzerindeki endişe verici etkisi dikkat çekicidir. Taarruz Almanların bir an için öncü tank unsurlarının ilerlemesini durdurmayı düşünmelerine yol açtı. Bizzat Rundstedt bunu, "Kısa bir süre, piyade tümenleri destek için gelemeden zırhlı tümenlerimizin irtibatlarının kesileceğinden korkuldu," diyerek "kritik bir an" olarak tanımladı.* Böyle bir etki, şayet İngiliz karşı taarruzu sadece iki tank taburu yerine iki zırhlı tümeniyle yapılmış olsaydı sonuçta ne kadar hayati bir fark yaratabilmiş olacağını gösterdi.

Arras'taki sonuçsuz kalan bu hamleden sonra kuzeydeki Müttefik orduları kuşatmayı yarmak için başka bir çaba göstermezken, Weygand'ın güney istikametinden planladığı gecikmiş yardım harekâtı neredeyse saçmalık derecesinde zayıftı. Bu harekât Alman motorize tümenlerinin panzer tümenlerinin kuşatmayı tamamlamak amacıyla kuzey istikametinde ilerlerken müdahaleden uzak tutmak için Somme Nehri boyunca çok süratli bir şekilde inşa etmiş oldukları engel tarafından kolaylıkla durduruldu. Weygand'ın komutası altındaki kuvvetler çok ağır hareket ettiğinden onun tumturaklı emirlerinin Churchill'in ordulara "taarruza beton sığınaklar

---

* 1940 yılında doğan bu durumu tahmin ederek 1935 yılından itibaren *The Times* ve diğer çevrelerde Britanya'nın askeri çabalarının daha kuvvetli bir hava kuvveti ve Almanya'nın Fransa'ya girişeceği herhangi bir yarma harekâtına karşı koymak amacıyla bir karşı taarruz için, Fransızların elinde bol miktarda olan piyade tümenlerinden oluşan sefer kuvveti göndermek yerine, iki ila üç zırhlı tümen temininde yoğunlaşılması gerektiğinde ısrarla durulmuştu. Bu ilke Kabine tarafından 1937'nin sonunda kabul edildi, ne var ki 1939'un başında bilinen bir seferi kuvvetler modeli teşkili lehine gözden çıkarıldı. 1940'a gelindiğinde toplam on üç piyade tümeni (üç "işçi" tümeni dahil) tek bir zırhlı birlik olmadan Fransa'ya gönderildi, fakat durumu kurtarmak için hiçbir şey yapamadı.

ya da doğal engeller ardında direnmeyi" bırakmaları ve üstünlüğü "şiddetli ve amansız saldırıyla" ele geçirmeleri için yemin ettirmesinden daha fazla uygulama şansı yoktu.

Yüksek kademeler uygulanamaz planları tartışmaya devam ederken, kuzeyde sarılan birlikler kıyıya yakın meyilli arazide geri çekiliyorlardı. Geri çekilen ordular panzer kuvvetlerinin arkadan girişecekleri taarruzdan kurtulmakla birlikte Bock'un piyade ordularının artan cephe baskısı altındaydılar.

Weygand 24 Mayıs'ta "birliklerimizin güneyden yukarı istikamette müttefikleriyle buluşacakları kuzey istikametinde ilerledikleri bir sırada İngiliz Seferi Kuvvetleri'nin kendi başına limanlara doğru kırk kilometre geri çekildiklerinden" acı bir şekilde yakındı. Aslında, güneyden gelen Fransız birlikleri fark edilir bir ilerleme kaydetmediler ve İngilizler henüz geri çekilmiyorlardı – Weygand'ın sözleri sadece içinde yaşadığı gerçekdışı durumu gösteriyordu.

Fakat 25 Mayıs akşamı, İngiliz Seferi Kuvvetleri Komutanı Gort, denize, Dunkerque'ye çekilmek için kesin kararını verdi. Zaten kırk sekiz saat önce Alman panzer birlikleri, limandan sadece 15 kilometre uzakta olan kanal hattına gelmişlerdi. 26 Mayıs'ta İngiliz kabinesi, Savaş Bakanlığı'na Gort'a tedbirini onayladığını ve bu şekilde bir geri çekilmenin icrası için "yetki veren" bir telgraf göndermesine izin verdi. Ertesi gün yeni bir telgraf ona kuvvetlerini denizden tahliye etmesini bildirdi.

Aynı gün Belçika ordusunun cephesi Bock'un taarruzu karşısında merkezde yarıldı ve elde gediği kapatacak ihtiyat birlikleri kalmamıştı. Kral Leopold, zaten Churchill'e Amiral Keyes aracılığıyla durumun umutsuz bir hal aldığını bildiren mükerrer uyarılar göndermişti. Şimdi ise durum daha da umutsuz bir hal aldı. Belçika'nın büyük bir bölümü işgal edilmişti ve ordu sivil mültecilerle hınca hınç dolu dar bir toprak parçasında arkası denize yakın hapsolmuştu. Bu nedenle kral akşama doğru mütareke istemeye karar verdi – ve ertesi sabah erken saatlerde "ateşkes" ilan edildi.

Belçika'nın teslim olması, İngiliz Seferi Kuvvetleri'nin Dunkerque'ye ulaşamadan evvel kuşatılma tehlikesini artırdı. Churchill,

derhal Kral Leopold'a direnmesi için başvurmuştu. Gort'a gizlice bunun "kendilerini bizim için feda etmelerini istemek" olduğunu açıklamıştı. İngiliz Seferi Kuvvetleri'nin tahliye için hazırlanmakta olduklarının zaten farkında olan kuşatılmış haldeki Belçikalıların o başvuruyu Churchill'in bakış açısıyla görmedikleri anlaşılabilir bir şeydir. Kral Leopold Churchill'in kendisinin "iş işten geçmeden uçakla kaçması gerektiği" tavsiyesine de uymakta istekli değildi. Kral, "ordusu ve halkıyla birlikte kalması gerektiğini" hissetti. Kararı uzun vadede akılsızca olmuş olabilir, fakat bu mevcut şartlarda onurlu bir seçimdi. Churchill'in onun için müteakip eleştirileri pek adil değilken, Fransız başbakanı ve basını tarafından Belçika'nın çöküşüne Meuse'deki Fransa savunmasının çöküşünün neden olduğunu göz önüne alarak yapılan sert suçlamalar kabul edilemez bir haksızlıktı.

Şimdi İngilizlerin kıyıya doğru geri çekilmesi –sert Fransız itiraz ve ithamlarına rağmen– Alman kıskacı kapanmadan önce gemilere binme yarışı haline geldi. Farklı bir varsayıma dayanmakla birlikte bir hafta önce İngiltere'de hazırlık tedbirlerinin başlamış olması bir talihti. Churchill 20 Mayıs'ta mevcut plan gereği, İngiliz Seferi Kuvvetleri güney istikametinde Fransa'ya ilerlemeye çalışırken kuşatılabilirler diye bir kısmını kurtarmada yardımcı olabilir düşüncesiyle "çok sayıda küçük teknenin Fransız kıyısındaki limanlarda ve koylarda yola çıkmak için hazır vaziyette tutulmak amacıyla toplanmasını" onaylamıştı. Amirallik Dairesi hazırlık yapmak için hiç zaman kaybetmedi. Dover'de komuta eden Amiral Ramsay, önceki gün 19 Mayıs'ta harekât kontrolü görevine getirildi. "Dinamo Harekâtı" için derhal birçok küçük tekne, deniz kuvvetleri için balıkçı tekneleri ve küçük koster toplandı. Harwich civarından Weymouth'a kadar olan bölgede deniz nakliye görevlilerine bin tona kadar olan bütün gemilerin listelerinin yapılması için talimat verildi.

Müteakip günlerde durum süratle daha da kötüleşti ve çok geçmeden Amirallik Dairesi için Dunkerque'nin yegâne muhtemel tahliye güzergâhı yeri olacağı belli oldu. "Dinamo Harekât Planı" 26

Mayıs'ta Belçikalıların ateşkes istemesinden ve kabinenin de tahliye için yetki vermesinden yirmi dört saat önce yürürlüğe girdi.

Başlangıçta, Seferi Kuvvetleri'nin küçük bir bölümünden daha fazlasının kurtarılabileceği umulmadı. Amirallik Dairesi Ramsay'e iki gün içinde 45.000 kişiyi getirmeyi hedeflemesini ve düşmanın o zamana kadar yeni bir tahliyeyi imkânsız kılmış olacağının muhtemel olduğunu bildirdi. Gerçekte 28 Mayıs gecesine kadar İngiltere'ye 25.000 asker ayak bastı. Tanınan ek sürenin oldukça uzun olması bir talihti.

İlk beş gün tahliye hızı, askerleri sahilden açıkta bekleyen gemilere taşıyan küçük botların yetersizliği nedeniyle kısıtlandı. İlk başta Ramsay tarafından işaret edilmekle birlikte, bu ihtiyaç yeterince karşılanmamıştı. Fakat, şimdi Amirallik Dairesi küçük bot temini konusunda ve onları pek çok balıkçı, cankurtaran, yat sahibi sivil gönüllüler ve botları kullanma konusunda bazı tecrübeleri olan diğer gönüllülerle takviye edilen deniz personeliyle tahsis etmek için büyük çaba gösterdi. Ramsay en başarılı olanlardan birinin Londra İtfaiye Teşkilatı'ndan deniz yangın botu *Massey Shaw*'un mürettebatı olduğunu kaydetmiştir.

Ayrıca başlangıçta, sahillerde gemilere bindirilmeyi bekleyen birliklerin –o sırada çoğu üs personeliydi– dağınık vaziyetleri nedeniyle çok fazla kargaşalık vardı. Ramsay bu durumun ordunun (karacı) subaylarının üniformalarının eratınkinden farksız olması nedeniyle çok kötü hale geldiğini düşündü ve "denizci subayların çok belirgin üniformalı görünüşlerinin düzeni sağlamada yardımcı olduğunu gördü... Daha sonra, muharebe düzenindeki birlikler kıyıya intikal edince sorunlar ortadan kalktı."

İlk şiddetli hava taarruzu 29 Mayıs akşamı meydana geldi ve "hayati önemdeki Dunkerque Limanı kanalının bu yakında batık bot ve gemilerle kaplı olmaması sadece şans eseriydi." Limanın muhafazası daha önemliydi çünkü birliklerin büyük bir kısmı gemilere limandan ve üçte birinden azı sahilden bindirildiler.

Ertesi üç gün hava saldırıları arttı ve 2 Haziran gündüz vakti yapılması gereken tahliye ertelenmek zorunda kaldı. Güney İngilte-

re havaalanlarından kalkan Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne bağlı avcı uçakları, Alman uçaklarını yaklaştırmamak için ellerinden geleni yaptılar, ancak sayıca az olmaları ve mesafe yüzünden bölgenin üzerinde daha fazla kalamamaları nedeniyle yeterli hava desteği sağlayamadılar. Yumuşak kum etkilerini azaltmakla birlikte çok sık tekrarlanan bombardımanlar sahilde bekleyen birlikler üzerinde çok şiddetli bir gerilim yaratıyordu. Altı muhrip, sekiz personel gemisi ve tahliyede kullanılan İngiliz ve Müttefik her boyuttaki toplam 860 tekneden, 200'ü aşkın küçük çıkarma botunun dahil olduğu denizdeki kayıp çok daha fazlaydı. Alman donanmasının U-botlarla ya da E-botlarla müdahale etmek için çok az çaba göstermesi büyük bir şanstı. Ayrıca ne talihtir ki, son derece iyi olan hava tahliyeye yardımcı oldu.

30 Mayıs'a gelindiğinde, 126.000 asker gemilere bindirildi, bu esnada geri çekilme sırasında irtibatı kesilen kısımlar dışında İngiliz Seferi Kuvvetleri'nin diğer kalan bütün birlikleri Dunkerque köprübaşına gelmişlerdi. Sonuç itibariyle şimdi düşmanın karadan yürüttüğü kıskaç harekâtına karşı köprübaşının savunulması çok güçlü hale gelmişti. Almanlar fırsatlarını kaçırmışlardı.

Ne yazık ki Belçika'da hâlâ Weygand'ın imkânsız planına riayet eden Fransız yüksek rütbeli komutanlar, denize doğru geri çekilmek ve bunu İngilizlerle birlikte çok hızlı bir şekilde gerçekleştirmek için tereddüt etmişlerdi. Gecikme sonucunda Fransız Birinci Ordusu'ndan geriye kalan kısmının yaklaşık yarısı 28 Mayıs'ta Lille civarında kuşatılmış ve 31 Mayıs'ta teslim olmaya zorlanmıştı. Bununla birlikte Fransızların üç günlük cesurca direnişleri İngilizlerin yanı sıra geri kalan birliklerin kurtulmasına yardımcı oldu.

2 Haziran gece yarısına kadar İngiliz artçı birlikleri gemilere bindirildi ve İngiliz Seferi Kuvvetleri'nin tahliyesi tamamlandı – 224.000 asker güvenli bir şekilde taşındı ve sadece 2.000'i İngiltere'ye giderken batan gemilerde kayboldu. Ayrıca ağırlıklı olarak Fransızların oluşturduğu yaklaşık 95.000 Müttefik birlik de tahliye edilmişti. Ertesi gece, giderek artan zorluklara rağmen kalan Fransız askerlerini karşılamak için her türlü çaba sarf edildi ve 26.000

Fransız askeri daha kurtarıldı. Maalesef birkaç bin artçı asker bırakıldı – ve bu Fransa'da kırgınlığa neden oldu.

Harekâtın kesildiği 4 Haziran sabahına kadar toplam 338.000 İngiliz ve Müttefik askeri İngiltere'ye ayak basmıştı. Önceki beklentilerle karşılaştırıldığında bu inanılmaz bir sonuçtu ve Deniz Kuvvetleri'nin büyük başarısıydı.

Aynı zamanda Hitler'in on iki gün önce 24 Mayıs'ta Kleist'in panzer kuvvetlerini Dunkerque önünde durdurma kararı olmaksızın İngiliz Seferi Kuvvetleri'nin "daha sonra savaşmak için mevcut olması" imkânsız olmuş olacaktı.

O anda, Gravelines ve St. Omer arasındaki 35 kilometrelik Aa nehir hattını örten sadece bir İngiliz taburu vardı ve kanal hattının içine doğru uzanan müteakip doksan altı kilometrelik mesafe biraz daha iyi savunuldu. Köprülerin birçoğu henüz havaya uçurulmamış ve hatta bazıları tahrip için bile hazırlanmamıştı. Böylece, 23 Mayıs'ta Alman panzer birliklerinin kanal üzerinde birkaç yerde köprübaşı elde etmeleri hiç zor değildi – ve Gort'un mesajında belirttiği gibi "bu kanattaki tek tanksavar engeli kanaldı." Onu geçtikten sonra onları durduracak –ve İngiliz Seferi Kuvvetleri'nin Dunkerque çekilme hattının her iki tarafında mevzilerini sağlamlaştırmaktan alıkoyacak– Hitler'in verdiği durdurma emrinden başka hiçbir şey yoktu.

Ancak Hitler, Fransa'da gerçekleştirilen yarma taarruzundan bu yana hayli gergindi ve diken üstündeydi. Harekâtın olağanüstü rahatlığı, ordularının karşılaşmış olduğu direniş eksikliği onu huzursuz etmişti – gerçek olamayacak kadar iyi gözüküyordu. Bu etkiler Alman Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Halder'in tuttuğu günlükte görülebilir. Halder 17 Mayıs'ta yani Meuse Nehri'nin ardındaki Fransız savunmasının çarpıcı bir şekilde çöküşünden sonraki gün şöyle not düşmüştü: "Oldukça tatsız bir gün. Hitler son derece sinirli. Kendi başarısından ürkmüş, herhangi bir riske girmekten korkuyor ve bizi dizginlemeyi tercih edecek."

O gün Guderian'ın doludizgin Manş Denizi'ne doğru ilerlerken aniden durdurulduğu gündü. Ertesi gün Halder, şöyle not düştü:

"Her saat değerli... Führer'in karargâhı olayı oldukça farklı görüyor... Güney kanadı hakkında anlaşılmaz bir şekilde endişelenmeye devam ediyor. Bütün seferi mahvetme yolunda olduğumuzu ileri sürüp köpürüyor ve bağırıyordu." O akşam Halder geç vakit Hitler'e takip halindeki piyade ordusunun, kanada kalkan teşkil edecek şekilde Aisne Nehri boyunca uzanan hat istikametinde çark ettiğine ilişkin güvence verebildikten sonradır ki Hitler panzer kuvvetlerinin ilerlemesine izin verdi.

İki gün sonra, bu birlikler Belçika'daki Müttefik ordularının ulaşım tesislerinin irtibatlarını keserek kıyıya ulaştı. Bu parlak başarılar, Hitler'in kuşkularını geçici olarak gidermiş gibi görünüyordu. Fakat, panzer birlikleri kuzeye sarkmaya başladığında zayıf da olsa özellikle Arras'tan girişilen İngiliz tank karşı taarruzunun neden olduğu bir anlık korku sonucunda kuşkuları tekrar belirmeye başladı. Çok değerli olarak kabul ettiği panzer kuvvetleri şimdi özellikle çetin bir rakip olarak gördüğü, İngilizlerin işgali altındaki topraklarına doğru ilerliyordu. Aynı zamanda, güneydeki Fransızların plan yapabileceklerine ilişkin de tedirgindi.

Görünüşte, Hitler'in kritik gün olan 24 Mayıs sabahı, Rundstedt'in karargâhını ziyaret etmeyi seçmesi onun için talihsizlik olmuş gibiydi. Zira, Rundstedt olumsuz unsurları tam anlamıyla hesaba almakta dikkatli ve iyimserlik adına hata yapmaktan kaçınan temkinli bir stratejist idi. O nedenle serinkanlı dengeli tahminlerde bulunarak genellikle Hitler'in sıhhatli karar vermesini sağlayan biriydi – fakat, bu olayda aynı şey olmadı. Rundstedt durum muhakemesinde, uzun ve süratli bir harekâtta tank gücünü azaltmanın üzerinde durdu ve taarruzları kuzey ve güneyden özellikle güneyden karşılama ihtimali gereğine işaret etti.

Önceki gece Kara Kuvvetleri Komutanı Brauchitsch'ten, kuzeydeki kıskacın tamamlanması görevinin Bock'a devredilmesi emrini aldığından, güneydeki müteakip safhayı düşünmesi gerektiği çok doğaldı.

Ayrıca, Rundstedt'in karargâhı hâlâ Aisne Nehri'nin arkasına yakın Sedan civarında, Charleville'de idi ve Alman cephesinin mer-

kezinde güneye bakıyordu. O mevki cephede ne olup bittiğine yoğunlaşma ve zaferin garanti gibi göründüğü en sağ kanatta ne olup bittiğine daha az dikkatini vermeye yatkındı. Dunkerque ancak gözünün ucundaydı.

Hitler, Rundstedt'in ileri sürdüğü ihtiyati değerlendirmelerle "tamamen mutabık" kaldı ve panzer kuvvetini gelecek harekâtlar için elde bulundurmanın müthiş gerekliliğini vurgulamaya devam etti.

Hitler, öğleden sonra karargâhına döndüğünde Kara Kuvvetleri Komutanı Brauchitsch'i çağırttı. "Çok tatsız bir görüşmeydi" ve Hitler'in kesin durdurma emrini vermesiyle bitti – o akşam Halder günlüğüne görüşmenin sonuçlarını üzüntülü bir şekilde not düştü:

> Zırhlı ve motorize kuvvetlerden oluşan, önünde hiç düşman olmayan sol kanat, bu nedenle bulunduğu yerde Şef'in emriyle durdurulacak. Kıskaç altındaki düşman ordusunun halledilmesi Alman Hava Kuvvetleri'ne bırakılacak!

Hitler'in durdurma emri Rundstedt'ten mı esinlendi? Eğer Hitler kendisinin durdurma emrinin Rundstedt'in etkisinden dolayı olduğunu hissetmiş olsaydı, İngilizlerin kaçışından sonra kararına ilişkin gerekçeleri arasında bundan hemen hemen kesinlikle bahsetmiş olurdu zira, Hitler herhangi bir hatadan dolayı başkalarını suçlamaya çok yatkındı. Ancak şimdiye kadar bu olayda müteakip açıklamalar boyunca Hitler'in Rundstedt'in fikrinden bir etken olarak bahsedilmiş olduğuna ilişkin bir emare yoktu. Bunun olduğuna ilişkin olumsuz bir kanıt da yoktu.

Bu olayda Hitler'in kuşkuları, Brauchitsch ve Halder'e kabul ettirmek istediği plan değişikliği için yeni haklı gerekçeler bulmak umuduyla Rundstedt'in karargâhına gitmiş olması daha muhtemeldir. Başka birisinin neden olduğunu düşündüğümüzde, başlangıçtaki etki muhtemelen Hitler'in kendi karargâhındaki iki önemli personel olan Keitel ve Jodl'dan gelmiştir. Jodl'la pek yakın temas halinde bulunan General Warlimont'un açıklamalarının ayrı bir

önemi vardır. Dur emrine ilişkin duyduğu söylentiye hayret eden Warlimont, Jodl'a konuyu sormaya gitti:

> Jodl dur emrinin verilmiş olduğunu teyit ederken, sorularımdan oldukça rahatsızlık duyduğunu gösterdi. Jodl sadece Hitler'in değil ayrıca Keitel ve kendisinin Birinci Dünya Savaşı sırasında Flanders'taki kişisel tecrübesinin zırhlı birliklerin Flanders bataklıklarında görev yapamayacağı ya da en olmadı ağır kayıplar vermeden görev yapamayacağının –ve panzer kolordusunun halihazırdaki eksik kadrosu ve Fransa'da yaklaşan taarruzun ikinci safhasındaki görevleri göz önüne alındığında bu kayıpların karşılanamayacağının– ortaya çıktığını vurgulayarak, Hitler ile aynı görüşü savundu.*

Warlimont şayet dur emri teşebbüsü Rundstedt'ten gelmiş olsaydı, o ve Alman Silahlı Kuvvetler Komutanlığı'nda (OKW) bulunan diğerlerinin bundan haberi olmuş olacaktı; ve bu kararı savunan Jodl, bu işi başlatan ya da en azından o emri desteklemiş biri olarak Mareşal Rundstedt'i işaret etmeyi "kesinlikle ihmal etmemiş olacaktı" diye ilave etti – çünkü o açıklama Rundstedt'in "bütün kıdemli karargâh generalleri arasında harekât konularındaki tartışmasız otoritesine yöneltilen eleştirileri susturmuş olacaktı:

> Bununla beraber bana o zaman dur emrinin bir başka nedeninin Alman Hava Kuvvetleri Komutanı Göring'in ortaya çıkarak ve Hitler'e kuşatmanın kalan kısmını cebin deniz tarafındaki kısmını havadan kapatmak suretiyle hava kuvveti tarafından başarılacağına ilişkin verdiği güvence olduğu açıklandı. Göring kesinlikle kendi hava kuvvetini abartmıştı.**

Warlimont'un bu ifadesi, Halder'in günlüğünde daha önce alıntısı yapılan 24 Mayıs tarihli notundaki son cümleyle irtibatlandırı-

---

* Liddell Hart, *The Other Side of Hill*, s. 197.

** Liddell Hart, *a.g.e.*, s. 197.

lınca önem kazandı. Ayrıca, Guderian emrin kendisine Kleist'ten şu sözlerle iletildiğini belirtti: "Dunkerque, hava kuvvetlerine havale edilecektir. Şayet Calais'nin ele geçirilmesi güçlük çıkarırsa, o da benzer şekilde hava kuvvetlerine bırakılacaktır." Guderian şuna dikkat çekti: "Sanırım, Hitler'in felakete neden olan kararına Göring'in kibri neden oldu."

Aynı zamanda Alman Hava Kuvvetleri'nin bile tam olarak kullanılmadığı ya da olabileceği kadar etkin bir şekilde kullanılmadığına ilişkin kanıt vardır – hava kuvvetlerinin bazı ileri gelenleri Hitler'in burada tekrar frene bastığını söylüyorlar.

Bütün bunlar yüksek çevrelerde Hitler'in askeri kararlarının gerisinde siyasi bir gerekçe olduğuna ilişkin kuşkuya neden oldu. Rundstedt'in harekât subayı Blumentritt, bunu karargâhları ziyareti sırasında Hitler'in sürpriz konuşma tarzına bağladı:

> Hitler'in keyfi yerindeydi, seferin gidişatının "kesin bir mucize" olduğunu kabul etmişti ve bize savaşın altı hafta içinde biteceğine ilişkin fikrini belirtti. Savaş sonrasında Fransa'yla makul bir barış imzalamayı arzu ediyordu ve ondan sonra Britanya ile anlaşma yolu serbest kalacaktı.
>
> Daha sonra İngiliz İmparatorluğu'na olan hayranlığından, varlığının gerekliliğinden ve Britanya'nın dünyaya getirdiği uygarlıktan bahsederek bizi hayrete düşürdü. Omuzlarını silkerek (umursamayarak) imparatorluğun genellikle sert yöntemlerle meydana getirildiğini ancak "rendelemenin olduğu yerde talaş çıkacağına" işaret etti. İngiliz İmparatorluğu'nu Katolik Kilisesi'yle mukayese etti ve her ikisinin de dünyada temel istikrar unsurları olduğunu söyledi. Britanya'dan bütün istediği Almanya'nın kıtadaki durumunu kabul etmesi gerektiğiydi. Almanya'nın kaybedilmiş sömürgelerini geri verilmesi arzu edilirdi, fakat bu elzem değildi ve şayet herhangi bir yerde bir zorluk içindeyse Britanya'yı desteklemeyi bile teklif edecekti. Sömürgelerin esasen itibar meselesi olduğuna dikkati çekti, çünkü savaşta elde tutulamıyordu ve birkaç Alman tropik bölgelere yerleşebilirdi.

> Hitler sözlerini amacının Britanya ile kendisinin onuruyla bağdaşacağı esas üzerinde bir barış yapmak istediğini söyleyerek tamamladı.*

Olayların gidişatına ilişkin müteakip derinlemesine değerlendirmede, Blumentritt'in düşünceleri çoğunlukla bu konuşmaya atıfta buludu. Blumentritt "durdurmanın" askeri gerekçelerden daha fazla açıklama gerektirdiğini ve barışı yapmayı kolaylaştıracak siyasi planın bir parçası olduğunu hissetti. Şayet İngiliz Seferi Kuvvetleri Dunkerque'de ele geçirilmiş olsaydı, İngilizler onurlarının lekelendiklerini, bunu temizlemeleri gerektiğini hissetmiş olabilirlerdi. Hitler kaçmalarına izin vererek onları yatıştırmayı umdu.

Bu açıklamalar Hitler'i çok fazla eleştiren generallerden geldiğinden ve bu generaller İngiliz ordusunun işini bitirmek istediklerini kabul ettiklerinden dolayı daha önemliydi. Generallerin Hitler'in Dunkerque zamanında yaptığı konuşmalara ilişkin açıklamaları, daha önce kendisinin *Kavgam*'da (*Mein Kampf*) yazdıklarıyla çok uygundu. (Hitler'in vasiyetine ne kadar çok riayet ettiği dikkat çekicidir.) Bunlar yaradılışında, Britanya'ya karşı karışık bir sevgi-nefret duygusu olduğunu akla getiren unsurlardır. Bu kez Britanya hakkındaki konuşmasının üslubu Ciano ve Halder'in günlüklerinde de yer almaktadır.

Hitler'in karakteri o denli karmaşıktı ki, hiçbir basit açıklamanın doğru olması muhtemel değildi. Kararının birkaç düşünce biçiminden örülmüş olması kuvvetle muhtemeldir. Bunlardan üçü görülebilir – tankları sonraki harekât için saklaması; çoktandır mevcut olan Flanders bataklıkları korkusu; ve Göring'in hava kuvvetleri için ileri sürdüğü iddialar. Ancak, siyasi strateji yatkınlığı ve kafasında çok fazla değişkenlik olan bir adamın bazı siyasi düşünce biçimlerinin bu askeri düşüncelerle beraber örülmüş olması oldukça muhtemeldir.

Somme ve Aisne nehirleri boyunca uzanan yeni Fransız cephesi ilk cepheden daha uzundu, buna karşılık cepheyi tutan kuvvetler

---

* Liddell Hart, *The Other Side of Hill*, s. 200-201.

çok azalmıştı. Fransızlar, muharebenin ilk safhasında müttefiklerinin yardımının dışında otuz tümenini kaybetmişti. (Şimdi tam eğitimli olmayan iki tümen daha gönderilmekle birlikte Fransa'da sadece iki İngiliz tümeni kaldı.) Weygand yeni cepheyi tutmaları için on yedisini Maginot Hattı'nı savunması amacıyla bırakmak üzere, toplam kırk dokuz tümen toplamıştı. Mevcut bu kısa süre zarfında cepheyi tahkim etmek için daha fazlası yapılamazdı ve birlik noksanlığı gecikmiş derinlikte savunma taktiğinin icrasını etkisiz hale getirdi. Mekanize birliklerin birçoğu kaybolduğundan ya da çok fazla eksildiğinden ayrıca ihtiyat birliği eksiği vardı.

Buna karşılık Almanlar hiç kullanmadıkları 130 piyade tümenleriyle birlikte yeni tankların nakledilmeleri sonucunda on panzer tümeninin gücünü kadro seviyesine yükseltmişlerdi. Birlikler yeni taarruz için yeniden tertiplendiler, buna göre iki yeni ordu (2. ve 9.) Oise ve Meuse nehirleri arasındaki Aisne bölgesi boyunca ağırlığı artırmak için görevlendirildi ve Guderian, o bölgede teyakkuzda beklemek için intikal eden iki panzer kolordusundan meydana gelen grubun komutanı olarak atandı. Kleist'in emrindeki iki panzer kolordusu da Creil yakınlarında ve Oise'nin aşağı havzasında birleşmeyi hedefleyen kıskaç harekâtı için Somme'deki köprübaşlarından sırasıyla Amiens ve Peronne'ye taarruz edecekti. Hoth'un emrinde kalan zırhlı kolordu ise Amiens'le Manş Denizi arasından ilerleyecekti.

Taarruz 5 Haziran'da, ilk olarak Laon ve Manş Denizi arasında kalan batı şeridinde başladı. İlk iki gün direniş güçlüydü, fakat 7 Haziran'da en batıdaki kuvvetler Rouen'e giden yolları ele geçirdi. Daha sonra savunma büyük bir kargaşa içinde çöktü ve Almanlar 9 Haziran'da Sen Nehri'ni geçerken ciddi bir direnişle karşılaşmadılar. Fakat Almanların niyetlendikleri kati manevra bölgesi burası değildi, o nedenle taarruza ara verdiler, bu verilen ara Fransızlar teslim olduğunda, General Alan Brooke komutası altında bulunan, birçoğuna ikinci kez tahliye imkânı tanıyan küçük İngiliz birliği için bir talihti.

Bununla beraber, Kleist'in kıskaç harekâtı planlandığı gibi gitmedi. Sağdaki kıskaç kolu nihayet 8 Haziran'da yarma ile sonuç-

landı, ancak Peronne'den girişilen soldaki kıskaç harekâtı Compiegne'in kuzeyindeki sert direnişten dolayı takılıp kaldı. O zaman Alman Yüksek Komuta Kademesi, Kleist'in grubunun birliklerini geri çekmeye ve Champagne'daki yarma taarruzunu desteklemesi için doğuya kaydırmaya karar verdi.

Champagne'daki taarruz 9 Haziran'a dek başlamadı, fakat öte yandan çöküş çok hızlı oldu. Çok sayıdaki piyade birlikleri geçişleri zorlar zorlamaz Guderian'ın tankları gediklerden süratle geçerek Chalons-sur-Marne'a ve ardından doğu istikametinde ilerledi. 11 Haziran'a gelindiğinde Kleist harekâtını genişletiyor ve Chateau-Thierry'de Marne Nehri'ni geçiyordu. İlerleme, bir yarış temposuyla Langres de Platosu'ndan Besançon'a ve oradan İsviçre sınırına ulaşarak devam etti ve Maginot Hattı'ndaki Fransız kuvvetlerinin irtibatını kesti.

Weygand daha 7 Haziran'da hükümete hiç vakit geçirmeksizin mütareke istemelerini tavsiye etti ve ertesi gün "Somme Muharebesi"nin kaybedildiğini duyurdu. Görüş ayrılıkları olmakla birlikte hükümet, teslim olmakta tereddüt etti ancak 9 Haziran'da Paris'i terk etmeye karar verdi. Breton ve Bordeaux arasında bocaladı ve sonra uzlaşma neticesinde Tours'a gitti. Aynı zamanda Reynaud, "Paris'in önünde savaşacağız; Paris'in ardında savaşacağız; vilayetlerimizden birine kapanacağız ve şayet oradan atılırsak Kuzey Afrika'ya gideceğiz..." diyerek yardım için Başkan Roosevelt'e başvurdu.

10 Haziran'da İtalya Müttefiklere savaş ilan etti. Mussolini'ye geç de olsa sömürge tavizleri teklif edilmişti. Ancak Mussolini durumunu Hitler nezdinde daha ileri götürmek umuduyla bu teklifleri reddetti. Ne var ki İtalyan taarruzu on gün daha başlamadı ve ondan sonra zayıf Fransız kuvvetleri tarafından kolayca durduruldu.

Churchill 11 Haziran'da Fransız liderlerini yüreklendirmek amacıyla beyhude yere Tours'a uçtu. Ertesi gün Weygand kabineye hitap ederek savaşın kaybedildiğini bildirdi. Her iki yenilgi için İngilizleri suçladı ve sonra şunu ilan etti: "Düşmanlıklara ara verilmesinin zorunlu olduğunu açık ve seçik bir şekilde söylemek

mecburiyetindeyim." Askeri durumu tahminindeki doğruluğuna ilişkin pek az şüphe vardır, zira şimdi Fransız ordusu küçük kısımlar halinde dağılıyordu ve bunlardan birçoğu direnmek için az çok çaba harcıyorlar, ne var ki ancak güney istikametinde parçalanıyorlardı. Kabine şartlı teslim olma ile savaşa Kuzey Afrika'dan devam edilmesi arasında bölündü, aynı zamanda kabinenin Bordeaux'ya taşınmasına karar verirken, Weygand'a Loire Nehri'nde tutunması için talimat verdiler.

Almanlar 14 Haziran'da Paris'e girdiler ve kanatlardan daha derinlere doğru ilerlediler. 16 Haziran'da Rhône Vadisi'ne ulaştılar. Bu arada Weygand bütün başlıca komutanlarca desteklenen mütareke baskısını sürdürmüştü. Churchill bu kararı önlemek ve Afrika'da tutunmayı sağlamak için son bir çabayla geniş kapsamlı bir Fransız-İngiliz Birliği teklifinde bulundu. Ama bu öneri rahatsızlık yaratmanın dışından çok az etkili oldu. Öneri oya sunuldu, Fransız kabinesinin çoğunluğu reddetti ve oylama şartlı teslim olma kararına dönüştü. Reynaud istifa etti. Bunun üzerine yeni kabine Mareşal Pétain tarafından kuruldu ve mütareke talebi 16 Haziran gecesi Hitler'e iletildi.

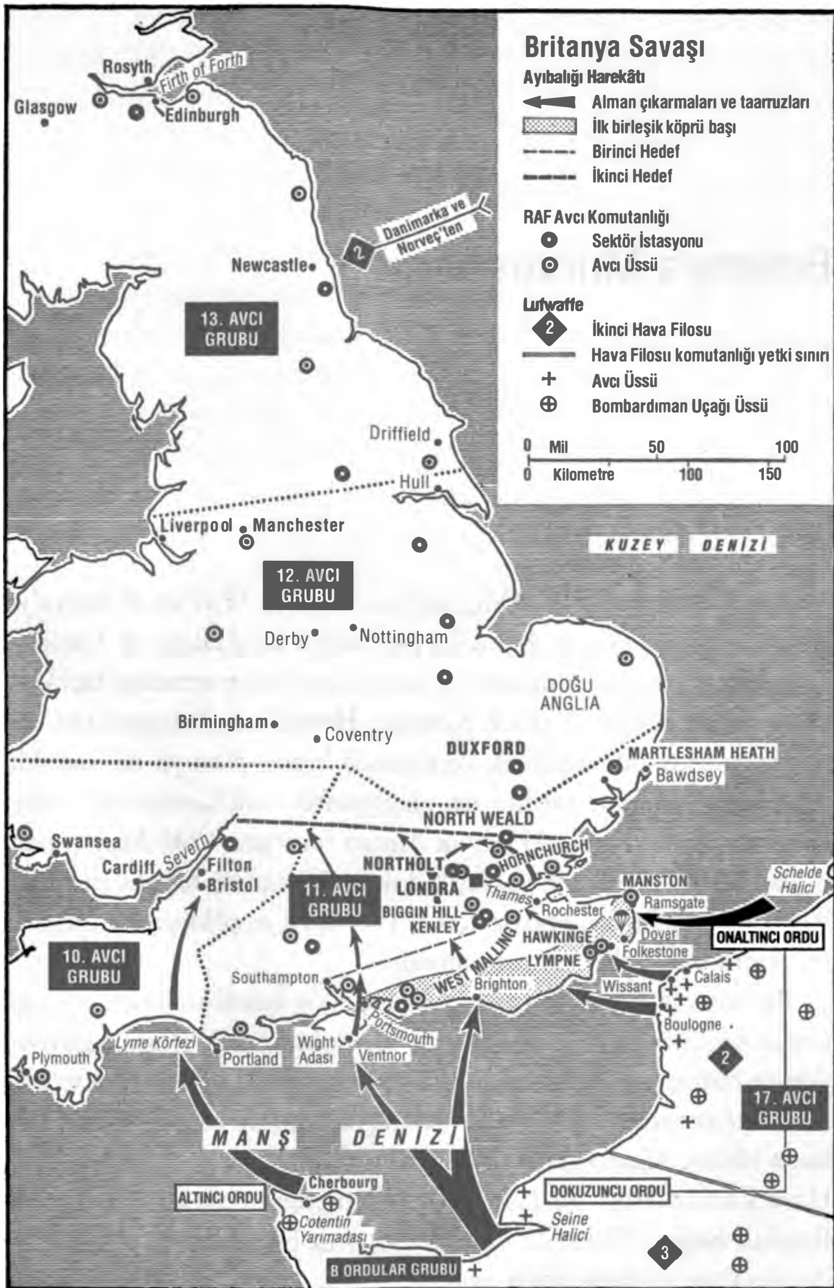
Hitler'in koşulları 20 Haziran'da Alman elçisinin 1918 mütarekesini imzaladığı Compiegne ormanındaki aynı vagonda Fransız elçisine iletildi. Mütareke görüşmeleri sürerken Almanlar Loire hattını geçtiler, fakat 22 Haziran'da Almanların koşulları kabul edildi. Ateşkes, 25 Haziran saat 01:35'te İtalya ile beraber bir ateşkes anlaşması düzenlendikten sonra yürürlüğe girdi.

Britanya Muharebesi

İkinci Dünya Savaşı Almanya'nın 1 Eylül 1939'da Polonya'yı işgaliyle başlamakla ve bunu iki gün sonra İngilizlerin ve Fransızların birbiri ardına Almanya'ya savaş ilanı takip etmekle birlikte, Hitler'in ve Alman Yüksek Komuta Heyeti'nin, Britanya'nın direnişinin üstesinden gelmek konusunda hiçbir plan ya da hazırlık yapmamış olmaları tarihin en olağanüstü özelliklerinden biridir. Daha da ilginci Batı'daki büyük Alman taarruzu 1940 Mayısı'nda başlamadan önce geçen yaklaşık dokuz aylık uzun bir ara zarfında hiçbir şey yapılmadı. Fransa açıkça yıkılırken ve çöküşü kesinleştikten sonra bile hiçbir plan yapılmadı.

Bu nedenle, Hitler'in İngiliz hükümetinin kendisinin razı olacağı uygun koşullarda uzlaşmacı bir barışa ilişkin mutabakatına güvendiği ve bütün aşırı hırslarına rağmen Britanya ile çatışmayı kati sonuca kadar zorlama arzusu olmadığı çok belirgin hale gelmiştir. Aslında Hitler, Alman generallerine Batı'da savaşın bittiğini ima etti. Hava kuvvetlerinin bir kısmı diğer muhtemel cephelere kaydırıldı. Bundan başka, Hitler 22 Haziran'da otuz beş tümenin seferberlik durumunun kaldırılmasını emretti.

Harita 6

Britanya Savaşı
Ayıbalığı Harekâtı
Alman çıkarmaları ve taarruzları
İlk birleşik köprü başı
Birinci Hedef
İkinci Hedef
RAF Avcı Komutanlığı
Sektör İstasyonu
Avcı Üssü
Luftwaffe
İkinci Hava Filosu
Hava Filosu komutanlığı yetki sınırı
Avcı Üssü
Bombardıman Uçağı Üssü
0 Mil 50 100
0 Kilometre 100 150
Rosyth
Firth of Forth
Glasgow
Edinburgh
Danimarka ve Norveç'ten
Newcastle
13. AVCI GRUBU
Driffield
Hull
Liverpool
Manchester
KUZEY DENİZİ
12. AVCI GRUBU
Derby
Nottingham
DOĞU ANGLIA
Birmingham
Coventry
DUXFORD
MARTLESHAM HEATH
Bawdsey
NORTH WEALD
Swansea
Cardiff
Severn
Filton
Bristol
NORTHOLT
HORNCHURCH
11. AVCI GRUBU
LONDRA
Thames
MANSTON
Ramsgate
Schelde Halici
BIGGIN HILL
KENLEY
Rochester
HAWKINGE
Dover
Folkestone
ONALTINCI ORDU
LYMPNE
10. AVCI GRUBU
Southampton
WEST MALLING
Brighton
Wissant
Calais
Boulogne
Portsmouth
Lyme Körfezi
Plymouth
Portland
Wight Adası
Ventnor
17. AVCI GRUBU
MANŞ
DENİZİ
Cherbourg
ALTINCI ORDU
DOKUZUNCU ORDU
Cotentin Yarımadası
Seine Halici
B ORDULAR GRUBU

Churchill'in her türlü uzlaşmayı reddetmesi vurgulandığında ve savaşma azmini ortaya koyduğunda bile, Hitler hâlâ bunun bir blöf olduğu inancına sıkıca bağlıydı ve Britanya'nın "askeri açıdan umutsuz durumunu" kabul etmesinin muhakkak olduğunu hissediyordu. O umut yavaş yavaş kayboldu. Hitler Britanya sorununun işgal yoluyla üstesinden gelinmesinin incelenmesini bile ancak 2 Temmuz'da emretti. Nihayet iki hafta sonra 16 Temmuz'da, "Denizaslanı Harekâtı" adı verilen işgalin hazırlıkları için emir verdiğinde, hâlâ işgalin gerekliliğine ilişkin şüpheleri vardı. Bununla birlikte harekâtın Ağustos ortasına hazır olması gerektiğini söyledi.

O zaman bile Hitler'in anlaşılması zor çekinceleri ya da her an değişen düşünce yapısı 21 Temmuz'da Halder'e Rusya'ya dönmek ve mümkün olursa sonbaharda düzenleyeceği bir taarruzla Rus sorununu çözümlemek niyetinde olduğunu söylemesiyle kendini göstermiştir. 29 Temmuz'da Alman Silahlı Kuvvetler Komutanlığı'nda (OKW) Jodl, Warlimont'a Hitler'in Rusya ile savaşmakta kararlı olduğunu bildirdi. Birkaç gün önce, Guderian'ın panzer grubunun harekât subayları, panzer kuvvetlerinin böyle bir seferde Rusya'ya karşı kullanılmasını içeren bir planın hazırlanması için Berlin'e geri gönderilmişlerdi.

Fransa çöktüğünde, Alman ordusu İngiltere'nin işgaline başlamak için hiçbir şekilde hazırlıklı değildi. Karargâh, konuyu incelemek şöyle dursun, üzerinde düşünmemişti bile; birliklere deniz ve çıkarma harekâtı eğitimi verilmemişti; ve bu amaçla çıkarma gemisi inşa edilmesi için hiçbir şey yapılmamıştı. O nedenle bütün yapılabilen alelacele bir çabayla deniz nakil araçları toplamak, Almanya'dan ve Hollanda'dan Manş Denizi limanlarına mavnalar getirmek ve birliklere biraz gemilere indirme ve yükleme eğitimi yaptırmak oldu. İşte sırf İngiliz kuvvetlerinin Fransa'da silahlarının ve teçhizatlarının birçoğunu kaybettikten sonraki geçici "savunmasız" halleridir ki eldeki mevcutlarla alelacele girişilen bir hazırlığa başarı ihtimali tanımıştır.

Harekâtta asıl görev, Mareşal von Rundstedt'e, bünyesinde sağda General Busch'un komutasındaki On Altıncı Ordu ve solda

General Strauss'un emrindeki Dokuzuncu Ordu'yu bulunduracak olan A Ordular Grubu'na verildi. Scheldt ve Sen Nehri ağızları arasındaki çeşitli limanlarda gemilere bindirilen kuvvetler İngiltere'nin güneydoğu kıyısındaki Folkestone ve Brighton arasında buluşurken, hava indirme birlikleri dik yamaçlı Dover-Folkestone bölgesini ele geçireceklerdi. "Denizaslanı" planı gereği dört günlük bir süre zarfındaki ilk dalgada geniş bir köprübaşı tutmak için on tümen karaya çıkacaktı. Yaklaşık bir hafta sonra, ilk hedef olan Thames Nehri ağzıyla Portsmouth arasındaki yay boyunca yer alan hâkim araziyi ele geçirmek üzere asıl kara harekâtı başlayacaktı. Müteakip safhada Londra'nın batısıyla irtibatı kesilecekti.

Tali taarruz, B Ordular Grubu'na bağlı Mareşal Reichenau komutasındaki Altıncı Ordu üç tümeniyle ilk dalgada Cherbourg'dan denize açılacak ve kuzeye, Severn Nehri ağzına doğru ilerlemek için Portland Bill'in batısında Lyme Körfezi'ne çıkarma yapacaktı.

İşgalin ikinci dalgası üç kolordunun bünyesi içinde bulunan altı zırhlı ve üç motorize tümenden meydana gelen ve seyyar başarıyı genişletme (başarıdan faydalanma) kuvvetiydi. Bunu dokuz piyade tümenli üçüncü dalga ve sekiz piyade tümenli dördüncü dalga izleyecekti. Her ne kadar ilk dalgada hiç zırhlı tümen olmasa da, tümü ilk dalganın iki kademesinde taşınacak yaklaşık olarak 650 tank tahsis edildi (ilk kademede toplam kuvvetin üçte birini aşkın yaklaşık 250.000 asker mevcuttu). İki kademeli ilk dalganın Manş Denizi'nden taşınması, 3.000'i aşkın küçük teknenin –1.720 mavna, 470 römork ve 1.160 deniz motoru– yanı sıra toplam ağırlığı yaklaşık 700.000 ton olan 155 nakliye gemisi gerektiriyordu.

Hazırlıklar ancak Temmuz'un sonlarına doğru başladı ve Alman Deniz Kuvvetleri Karargâhı, "Denizaslanı Harekâtı"nı başlatmak için bu kadar çok sayıda geminin nakliyatının en erken Eylül ortasından önce toplanarak hazır edilemeyeceğini bildirdi – halbuki Hitler hazırlıkların Ağustos'un ortasına kadar tamamlanmasını emretmişti. (Aslında donanma karargâhı, Temmuz sonunda harekâtın 1941 ilkbaharına kadar ertelenmesi gerektiğini tavsiye etmişti.)

Fakat tek engel bu değildi. Alman generalleri, birliklerin denizi geçerken karşılaşacakları risklerden çok endişeliydiler. Kendi hava ya da deniz kuvvetlerinin denizi açık tutacaklarına ilişkin kapasitelerine güvenleri azdı ve düşman kuvvetlerini zorlamak ve dikkatini dağıtmak için işgalin yeterince geniş bir cephede (Ramsgate ile Lyme Körfezi arası) yapılmasında ısrar ettiler. Alman amiralleri İngiliz donanması olay yerine vardığında neler olacağı konusunda daha da endişeliydiler. Kendi güçlerinin, İngiliz donanmasının müdahalesini önleyeceğine ilişkin güvenleri azdı ya da hiç yoktu. Ayrıca başlangıçta ordunun (Kara Kuvvetleri) geniş cepheli bir işgal planını korumasının imkânsız olacağı ve geçişin daha küçük bir kara kuvvetinin kullanıldığı nispeten dar mayın kaplı bir koridor ile sınırlandırılması konusunda ısrar ettiler – bu tahditler generallerin kuşkularını derinleştirmişti. Her şeyden önemlisi Amiral Raeder geçiş bölgesi üzerindeki hava üstünlüğünün elzem olduğunu vurguladı.

Hitler, 31 Temmuz'da Amiral Raeder'la yaptığı görüşmeden sonra donanmanın "Denizaslanı Harekâtı"nın Eylül ortasından evvel başlayamayacağı görüşünü kabul etti. Fakat Göring Hitler'e hava kuvvetlerinin İngilizleri gökyüzünden kovmalarının yanı sıra İngiliz donanmasını durduracaklarına ilişkin teminat verdiğinden harekât 1941 yılına kadar henüz kesin bir şekilde ertelenmedi. Deniz ve hava kuvvetlerinin komutanları Göring'in hazırlık hava saldırısını denemesi için oldukça istekliydiler; bu taarruz başarılı olmadıkça ve oluncaya kadar onlara herhangi kesin bir yükümlülük getirmezdi.

Harekât, fiiliyatta başarılı olmadı ve o nedenle havadaki mücadele Britanya Muharebesi'nin başlıca niteliği –aslında yegâne göze çarpan özelliği– haline geldi.

O vakitler Alman Hava Kuvvetleri'nin, Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne olan üstünlüğü genellikle tahayyül edildiği kadar büyük değildi. Alman Hava Kuvvetleri'nin hava taarruzlarına çok sayıda bombardıman uçağıyla saldırısı, İngiliz kamuoyunun korktuğu kadar arka arkaya dalgalar halinde devam etmesi mümkün değildi. Almanların avcı uçaklarının sayısı İngilizlerinkinden çok fazla değildi.

Taarruz başta Mareşal Albert komutasında Kuzeydoğu Fransa ve Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'da (Felemenk Ülkeleri) üslenen 2 Numaralı ve Mareşal Hugo Sperrle komutasında Kuzey ve Kuzeybatı Fransa'da üslenen 3 Numaralı Hava filolarıyla (Luftflotten) gerçekleştirildi. Her hava filosu her kuvvet (kara, deniz, hava) için kendi kendine yeterliydi – bu teşkilat yapısı kara kuvvetlerinin Polonya'da ve Batı'daki harekâtlarıyla işbirliği yaparken avantajlı olmuştu, ancak sırf hava muharebesinde daha az avantajlı oldular. Her hava filosu kendi planını hazırladı ve ayrı ayrı sundu; ortada genel bir plan yoktu.

Taarruz 10 Ağustos'ta ciddi olarak başlamak üzereyken 2 ve 3 Numaralı Hava filolarında toplam 875 normal (yüksek irtifa) ve 316 pike bombardıman uçağı vardı. (Pike bombardıman uçakları İngiliz avcı uçakları karşısında o denli zayıf kaldılar ki 18 Ağustos'tan sonra muharebeden çekildiler ve işgalde görev yapmak üzere ayrıldılar.)

Ayrıca Norveç ve Danimarka'da General Stumpff'un komutası altında 5 Nnumaralı Hava Filosu'nda (Luftflotten) 123 adet yüksek irtifa bombardıman uçağı vardı, ancak bunlar sadece 15 Ağustos'ta, bir gün muharebeye katıldılar ve o zaman verdikleri kayıplar, tekrarlanacak uzun menzilli bir görev için ağır kabul edildi. Bununla beraber, muharebe dışındaki varlıklarıyla İngiltere'nin kuzeydoğusunda üslenmiş bulunan İngiliz Avcı Komutanlığı'nın bir kısmının dikkatini başka yönlere çekti. Ayrıca bu hava filosu Ağustos'un ikinci yarısında 2 ve 3 Numaralı Hava filolarında meydana gelen kayıplar için yüz bombardıman uçağı temin etti.

Almanlar 10 Ağustos'ta Britanya Muharebesi'ne mevcut 929 avcı uçağıyla başladılar. Bunlar çoğu tek motorlu Messerschmitt 109'lardı. Almanların ayrıca 227 adet çift motorlu ve oldukça uzun menzilli Me-110'ları vardı. İlk örneği 1936'da ortaya çıkan Me-109'ların saatteki azami hızı 560 kilometreydi. Bu uçakların yüksek tırmanma hızı İngiliz uçaklarına karşı daha fazla bir üstünlük sağlıyordu. Ancak dönüşler ve manevralar, İngiliz uçaklarıyla yapılan muharebede bir dezavantajdı. Bunun dışında uçakların

yakıt tankları, İngiliz uçaklarındakilerin aksine kurşun geçirmez özelliğe sahipti ancak savaşın başında birçoğunun pilotlar için zırh koruması yoktu.

Alman tek motorlu uçakları sınırlı menzilli muharebede belirleyici bir unsurdu. Me-109'ların 612 kilometrelik teorik azami uçuş menzili çok yanıltıcıydı. Gerçek harekât yarıçapı (seyir yarıçapı) 160 kilometreden biraz fazlaydı ve bu menzil Pas de Calais ya da Cotentin Yarımadası'ndan ancak sadece Londra'ya kadar yeterli oluyor ve orada muharebe etmek için çok sınırlı zaman bırakıyordu. Bir başka ifadeyle toplam muharebe zamanı ancak 95 dakika idi ki, bu da 75-80 dakikalık taktik muharebe uçuş zamanı demekti. Bombardıman uçaklarındaki ağır zayiat ve çok belirgin savunmasız durumları onların avcı uçaklarıyla refakatini zorunlu bir hale getirdiğinde, bir bombardıman uçağına iki avcı uçağını refakatçi olarak tahsis edilmek suretiyle Güney İngiltere'deki hedeflere karşı bile hiçbir gün 300 ila 400'den fazla bombardıman uçağı kullanılamadı.

Ayrıca Me-109'u kalkış ve inişte kullanmak zordu. Bunun yanı sıra bu uçakların iniş takımları zayıftı. Bu sorun Fransız kıyılarında eldeki imkânlarla alelacele inşa edilmiş havaalanlarında daha da arttı.

Azami hızlarının sözde saatte 545 kilometre olmasına karşın iki motorlu Me-110'ların genellikle 480 kilometreyi zar zor aştıkları ve hatta bu hızdan bile yavaş oldukları ortaya çıktı. Böylelikle İngiliz Spitfire avcı uçaklarınca kolayca geçildiler. Me-110'ların hızlanmaları da yavaştı ve zor manevra yapıyorlardı. Me-110'ların Alman Hava Kuvvetleri avcı uçaklarının muharebenin gözbebeği olmasına niyetlenilmişti, ne var ki bu uçaklar teknik açıdan en büyük hayal kırıklığı oldular – ve sonunda bu uçakların korunması için Me-109'ların refakati zorunlu hale geldi.

Fakat, Alman avcı uçaklarının en büyük engeli telsiz teçhizatlarının ilkelliğiydi. Her ne kadar uçuş sırasında dahili haberleşmeyi sağlayan telsiz telefonları varsa da, İngilizlerinkilerle karşılaştırıldığında yetersizdi ve yerden kontrol edilemiyorlardı.

Fransa'daki 400'ü aşkın kayıptan sonra Kraliyet Hava Kuvvetleri avcı uçaklarının sayısı Temmuz ortasında Almanların Mayıs'taki

saldırısı sırasındaki gücüne, yaklaşık 650 adede çıkartılmıştı. Bunların neredeyse yüz kadarı başka ve eski modeller olmakla birlikte, uçakların çoğu Hurricane ve Spitfire avcı uçaklarıydı.

Bu olağanüstü toparlanma, Churchill hükümetinin kurulması üzerine Mayıs ayında yeni teşkil edilen Uçak Üretim Bakanlığı'na atanan Lord Beaverbrook'a çok şey borçluydu. Muhalifleri, Beaverbrook'un enerjik müdahalesinin uzun vadedeki gelişmede altüst edici etkisi olduğuna ilişkin yakınmışlardı. Fakat, Avcı Uçakları Komutanı Hava Mareşali Hugh Dowding ise, "bu atamanın sonucunu ancak sihirli olarak tanımlayabileceğini" ilan ettiğini kaydetmişti. Daha yaz ortasında avcı uçağı üretimi iki buçuk kat arttı ve Britanya bütün yıl boyunca Almanya'nın inşa ettiği 3.000'i aşkın tek ve çift motorlu avcı uçaklara kıyasla 4.283 avcı uçağı inşa etti.

Silahlardaki karşılıklı durumu tespit etmek daha zordur. Hurricane ve Spitfire avcı uçaklarında sadece kanatlarının önünde sabit monteli sekiz adet makineli tüfek vardı. Bunlar Amerikan yapısı Browning makineli tüfekleriydi – bu silahların seçilmiş olmalarındaki neden, silahların uzaktan kontrol edilebilecek kadar güvenli olması ve atış süratlerinin dakikada 1.260 mermi olmasıydı. Genel olarak Me-109 avcı uçaklarının motor kaputunda sabit iki makineli tüfek ve kanatlarında iki adet 20 milimetrelik uçaksavar topu bulunuyordu – Me-109 avcı uçağı, Alman Hava Kuvvetleri için deneme sahası olarak kullanılmış olan İspanya İç Savaşı sırasındaki tecrübeler sonucunda geliştirilmişti. Yenileriyle değiştirilen ilk avcı uçakları modellerinin yanı sıra Me-109 da orada tecrübe edilmişti.

Alman gökyüzü şövalyesi (yıldızı) Adolf Galland geriye dönüp baktığında Me-109'ların daha iyi uçaklar olduğundan kuşkusu yoktu. İngiliz kamuoyu, Browning makineli tüfeklerinin atış süratlerinin kısa darbeli atış avantajı taşıdığını düşündüğünden, ikiye bölünmüştü. Ancak yarım düzine 20 milimetrelik uçaksavar topunun Browning makineli tüfeğinin aynı uzunluktaki bir darbe atışından daha fazla zarar verebileceği kabul edildi – ve bazı İngiliz avcı pilotları, düşmanlarını vurduklarından emin oldukları halde bile "hiçbir hasar verdiremediklerinden" acı bir şekilde yakınıyorlardı.

Muharebe süresince yaklaşık 30 adet Spitfire uçağının iki adet 20 milimetrelik Hispano (Oerlikon) ve Ekim'den sonra hizmete giren Hurricane uçaklarının da 4 adet 20 milimetrelik uçaksavar toplarıyla donatılmaları anlamlıdır.

Birkaç adet genişliğine tarama atışı yapabilen makineli tüfek monteli Alman bombardıman uçaklarının, yanlarında kendi avcı refakat uçakları olmadan İngiliz avcı uçaklarını püskürtemeyecek kadar yetersiz silahlarla donatılmış olmaları daha başlangıçta su yüzüne çıktı.

Söz konusu ilgili durum avcı pilotları açısından daha karmaşıktı ve muharebenin ilk safhalarında İngilizlerin lehlerine olmaktan çok uzaktı. Pilotlar çok yüksek standartlarda eğitilmiş olmakla birlikte sayılarındaki azlık ciddi bir sorundu. Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin uçuş eğitim okullarının sayısı yavaş yavaş arttıysa da bu pilotların kusurları muharebenin icrasında büyük ölçüde belirleyici oldu. Bu durum bazı düşman baskınlarının başarılı olması anlamına gelse bile, pilot zayiatı en asgari seviyede tutulmak zorundaydı. Dowding'in asıl endişesi uçaklar değil, pilotlardı.

Dowding Temmuz'da kaynaklarını idareli kullanarak Ağustos'un başında pilot sayısını 1.434'e çıkardı – Kraliyet Deniz Kuvvetleri'ne bağlı hava filosundan "ödünç" aldığı altmış sekiz pilotun katkısı bunda yardımcı oldu. Fakat bir ay sonra bu miktar 840'a düştü. Kayıplar haftada ortalama 120 pilottu. Buna karşılık İngiliz Hava Kuvvetleri'nin Harekât Eğitim Birlikleri'nde bütün bir ay zarfında 260'tan fazla avcı pilotu yetiştirilmiyordu. Son derece yetenekli pilotların sayısı azaldığından pilot sıkıntısı daha da kötü hale geldi. Bu arada hızlandırılmış eğitimden geçerek gelen yeni pilotlar tecrübesizlik yüzünden tehlikeye daha fazla maruz kalıyorlardı. Yorgunlarıyla yer değiştirmek için getirilen yeni filolar genellikle yerini aldıklarından daha fazla kayıp verdiler. Birçok vakada yorgunluğa moral çöküntüsü ve artan "sinirlilik hali" eşlik ediyordu.

Almanların başlangıçta, pilot mevcutları bakımından böyle ağır elverişsiz bir durumları yoktu. Uçuş okulları Mayıs ve Haziran ayında Avrupa'daki ağır kayıplarına rağmen cephedeki filoların

ihtiyacından daha fazla pilotu yetiştirip cepheye gönderiyorlardı. Fakat moralleri, Göring ve hava kuvvetlerinin başındaki diğerlerinin avcı sınıfını sadece "savunma" unsuru olarak gören ve tali öneme sahip olarak nitelendiren davranış tarzları sonucu bozuldu. Ayrıca avcı uçakları, bombardıman ve pike bombardımanı uçaklarının verdiği kayıpları telafi etmek için en iyi pilotlarının birçoğundan yoksun kaldı. Göring ise avcı uçaklarını saldırganlıklarının eksik olduğu nedeniyle eleştirmekte devam ediyordu ve büyük ölçüde kendi öngörü eksikliği ve planlamadaki hataları nedeniyle meydana gelen Alman Hava Kuvvetleri'nin başarısızlıklardan onları sorumlu tuttu. Buna karşılık İngiliz avcı pilotlarının moralleri, bu kritik aylarda Churchill'in Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin gözdesi ve ulusun kahramanları olarak kabul edilmeleri ve alkışlanmalarını bilmeleriyle güçlendi.

Hem Alman pilotlarının hem de uçakların üzerindeki yorgunluk, refakat uçuşlarının artmasıyla birlikte –günde iki ya da üç çıkış ve bu sayı bazen beşe kadar çıkıyordu– ve bu görevlerle sınırlandırılmaları nedeniyle arttı. Göring istirahate ya da cephedeki birliklerin dönüşümlü olarak görev yapmasına müsaade etmiyordu. Böylece ağır kayıplarının yüküne aşırı yorgunluk eklendi. Eylül geldiğinde moralleri düşüktü. Moral bozukluğu, pilotların gördükleri hazırlıkların zayıflığı ve amatörlüğü karşısındaki gerçekten işgale karar verilip verilmediği şüphe duygusuyla daha da arttı. Bu nedenle pilotlar vazgeçilmekte olan bir harekât için kendilerinin aldatıcı dış görünüşü kurtarmak amacıyla sadece feda edilip edilmediklerini giderek daha fazla merak etmeye başladılar.

Bombardıman uçaklarının mürettebatı ağır kayıplar veriyorlardı ve Kraliyet Hava Kuvvetleri avcı uçaklarına karşı savunmasız oldukları duygusu sıkıntı yaratıyordu. Emirleri cesurca yerine getirmeye devam etmekle birlikte, morallerindeki düşüş daha bile dikkat çekici hale gelme eğilimindeydi.

Özetle, iki taraf da muharebenin ilk safhalarında yetenek ve cesaret yönünden birbirleriyle boy ölçüşmekle birlikte, muharebe ilerledikçe düşmanın kendilerinden daha fazla kayıp vermesi ve ger-

gin olması İngilizlerin üstünlüğü ele geçirmelerinde yardımcı oldu – gerçi kendilerinin hem kayıpları ağırdı hem de gerginlerdi.

Almanların muharebe boyunca daimi bir eksikliği zayıf istihbarat teşkilatıydı. Alman Hava Kuvvetleri'nin hava harekâtının icrasındaki temel kılavuz, Britanya'daki endüstriyel fabrikaların durumlarına ilişkin mevcut bilgileri ve yerleşim yerlerini "sivil rota deneme uçuşları"yla gerçekleştirilen kapsamlı fotoğraf keşfi sonucunda elde edilen savaş öncesi "Mavi İnceleme" olarak bilinen elkitabıydı. Bu elkitabının eksiklikleri Alman Hava Kuvvetleri'nin başında sadece bir binbaşının bulunduğu kendi istihbarat bölümünce yeterince giderilmedi. Binbaşı Schmid'in Temmuz 1940'ta Kraliyet Hava Kuvvetleri için yaptığı araştırmada İngiliz avcı uçak üretiminin ayda sadece 180-300 adet olduğunu tahmin ederek fazlasıyla küçümsedi – halbuki aslında Hurricane ve Spitfire avcı uçakları üretimi Uçak Üretim Bakanı Beaverbrook'un programı hızlandırma çabalarını takip eden muharebe dönemi olan sadece Ağustos ve Eylül aylarında 460 ila 500 adede yükselmişti. (Bu yanlış izlenimin neden olduğu büyük hata General Udet'in Hurricane ve Spitfire avcı uçaklarının avantajlarına işaret etmeksizin eksiklikleri üzerinde duran üretim bölümünün raporlarıyla artmıştı.)

Binbaşı Schmid'in araştırma raporunda Kraliyet İngiliz Hava Kuvvetleri'nin radar istasyonları, harekât merkezleri ve yüksek frekanslı telsiz ağlarının meydana getirdiği güçlü savunma sisteminden hiç bahsedilmemişti. Bununla beraber Suffolk kıyısındaki Bawdsey'de bulunan İngiliz radar araştırma istasyonu ve kıyının etrafını saran tel örgüler, savaştan çok önce bile istihbarat gözlemi için ardına kadar açıktı. 1939 yılına gelindiğinde Almanların İngilizlerin hava uyarı sistemlerindeki kilit önemdeki özellikler hakkında bilgi eksikleri olabileceği neredeyse imkânsız gibiydi. Almanlar 1938'de İngilizlerin radarlar üzerine deneme çalışmaları yaptıklarını biliyorlardı. Hatta 1940 Mayısı'nda Boulogne sahilinde seyyar bir radar istasyonunu ele geçirmişlerdi; ancak bilim insanları bu seti ilkel buldular. Almanların ülkenin önemli bir bölümünü işgal ettiklerinde, Fransızların güvenlik konusundaki dikkatsizlikleri nedeniyle, Fran-

sa'da İngiliz radarına ait çok daha kapsamlı bilgi mevcuttu fakat Almanlar bundan yararlanmış gibi değillerdi. Göring radarın muharebeye muhtemel etkisini fazla hesaba katmadı.

Aslında Almanlar ancak Temmuz'da Fransa kıyılarında kendi izleme istasyonlarını kurduklarında, İngiliz kıyısı boyunca radar kulelerinden yayılan sinyal dalgalarından yeni ve hayati önem taşıyan bir şeyle karşılaştıklarını fark ettiler. Yine de İngiliz radarının menzili ve tesiri, Alman Hava Kuvvetleri ileri gelenleri tarafından hafife alındı ve sinyalleri karıştırmak ya da imha etmek için fazla çaba gösterilmedi. İngiliz avcı uçaklarının yakın telsiz kontrolü altında görev yapmalarını keşfetmeleri de ihtimal dahilinde olabilmekle beraber onları korkutmadı – onlar bundan, sistemin Avcı Komutanlığı'nı sabit hale getirdiği ve kitlesel taarruzların sistemi yerle bir edeceği sonucunu çıkardılar.

Düşmanın şiddetli hava muharebesi esnasında kayıplarını abartma eğilimi, iki tarafta da görülen ortak bir yanılgıydı. Ancak bu durum Alman cephesinde daha engelleyici bir hale geldi. Başlangıçta, Alman Hava Kuvvetleri İstihbaratı, Dowding'in kaynaklarını doğru bir şekilde toplam yaklaşık 50 Hurricane ve Spitfire filosunda azami 400-500 adedi İngiltere'nin güney kısmında bulunan harekâta hazır yaklaşık 600 uçak olarak tahmin etti. Fakat, savaş başladıktan sonra, İngiliz kayıplarının olduğundan fazla değerlendirilmesinin ve İngiliz uçak üretiminin küçümsenmesinin müşterek sonucundan yanlış hesaplama ve karmaşa ortaya çıktı. Bu nedenle Alman Hava Kuvvetleri pilotları şaşırdılar ve daha sonra ikmal edilen İngiliz avcı uçağı sayısı karşısında moralleri bozuldu. Gerçekte mevcut olan uçaktan çok daha fazlasının düşürüldüğü rapor edilmişti.

Yanlış hesaplamanın bir başka nedeni Alman Hava Kuvvetleri ileri gelenlerinin herhangi bir avcı komutanlık üssünü bombaladıklarında oradaki Kraliyet Hava Kuvvetleri filosunun numarasının üzerini kırmızı kalemle çizme alışkanlıklarıydı. Bu kısmen yetersiz fotoğraf keşfinden ve kısmen sonuçların gereksiz iyimser tahlilinden dolayıydı. Örneğin Alman Hava Kuvvetleri, 17 Ağustos'a ka-

dar "tamamen imha edilmiş" havaalanı sayısının on birden az olmayacağını tahmin etti – halbuki aslında sadece bir tane, Manston Havaalanı kayda değer bir zaman muharebe dışı bırakıldı. Ayrıca Avcı Komutanlığı teşkilatının bünyesinde yer almayan güneydoğudaki havaalanlarına taarruz edilerek boşuna çaba harcandı. Aynı zamanda Alman Hava Kuvvetleri komutanları Avcı Komutanlığı teşkilatındaki Biggin Hill, Kenley, Hornchurch gibi bölge istasyonlarının hayati önemini anlayamadılar ve bunların harekât merkezlerinin yer üstünde zaaf gösteren bir biçimde açıkta bulunduklarından habersizdiler. Bu nedenle bölge istasyonlarına Alman Hava Kuvvetleri'nin Ağustos ayı sonunda düzenledikleri tahrip edici saldırıların arkası gelmedi.

Almanlar için diğer bir elverişsiz durum da hava koşullarıydı. Bu durum kendini iki açıdan gösterdi: Manş Denizi'nde hava sıklıkla taarruz eden tarafın aleyhineydi. Taarruz genellikle batı yönünden geldi ve genellikle bunu ilk İngilizler bildiler. Almanlar, İngilizlerin Atlantik'ten gönderdikleri meteoroloji şifrelerini çözdüler ancak bundan fazla yararlanamadılar. Özellikle bombardıman uçaklarıyla, refakatçi avcı uçakları arasındaki buluşma zamanlaması defalarca altüst oldu. Fransa ve Belçika üzerindeki bulut tabakaları, mürettebatı "kör uçuş - aletle uçuş" konusunda az tecrübeli olan bombardıman uçaklarını geciktirirdi; bunun sonucunda buluşma bölgelerine geç varırlar ve yakıtı boşa harcamayı göze alamayan avcı uçakları diğer bombardıman uçaklarına katılır ve böylece bir bombardıman uçağı kol düzeni çift koruma ile uçarken diğeri refakatsiz uçardı – ve ağır kayıp verirdi. Sonbahar yaklaştığında ve hava daha da kötüleştiğinde böylesine aksaklıklar feci sonuçlara neden olacak şekilde arttı.

Ancak Almanlar iyi bir planlama sonucu bir konuda yarar sağladılar. İngiliz hava-deniz kurtarma hizmeti başlangıçta çok gelişigüzeldi ve denize düşen pilotların kurtarılmaları büyük ölçüde talihli olmalarına bağlıydı. Bu konu çok ciddiydi çünkü Ağustos ortasında denizin üzerinde cereyan eden hava muharebelerinin yaklaşık üçte ikisinde bu sorunla karşılaşılıyordu. Almanlar daha iyi

teşkilatlanmışlardı. Kurtarma çalışmaları için yaklaşık otuz adet Heinkel deniz uçağı kullandılar, ayrıca avcı uçaklarının pilotları ve bombardıman uçaklarının mürettebatı şişirilebilir kauçuk bot, can yeleği, hafif tabanca ve denizde çevrelerinde parlak yeşil leke bırakan kimyasal maddeyle donatılmışlardı. Denize "mecburi iniş yapan" avcı pilotu uçak batmadan buradan çıkması için 40-60 saniyelik süresine güvenebilirdi. Denizde bu kurtarma önlemleri olmaksızın Alman Hava Kuvvetleri'nin morali öncekinden daha çabuk bozulabilirdi.

Ayrıca Alman Hava Kuvvetleri, İngiliz avcı pilotlarının dışında Büyük Britanya Hava Savunması için görevlendirilen uçaksavar toplarının müthiş karşı koymasına göğüs germek zorunda kaldı. Bu birlikler daha önce harekât açısından Kraliyet Hava Kuvvetleri Avcı Komutanlığı'na bağlı ve bünyesinde olmakla birlikte İngiliz Seferi Kuvvetleri'ne refakat edenler, ordu (kara kuvvetleri) tarafından temin edildiler. Britanya Muharebesi'nde uçaksavar birlikleri nispeten az bombardıman uçağı düşürmekle beraber, genel olarak çökertici etkileriyle ve özel olarak bombardımanlarındaki isabetiyle taarruz eden tarafın üzerinde çok fazla gerilim yarattı.

Uçaksavar Komutanlığı görevini Korgeneral Frederick Pile yürütüyordu. Aslen topçu olan Pile, Kraliyet Tank Birliği'nin 1923'te daimi kuruluşuna nakledilmişti ve kısa bir süre içinde seyyar zırhlı kuvvetlerin dinamik taraftarı ve savunucusu oldu. 1937'de tümgeneralliğe terfi ettikten sonra Ordu (Kara Kuvvetleri) Konseyi onu Londra ve Güney İngiltere'yi korumakla görevli 1. Uçaksavar Kısmı Komutanlığı'na atadı. Ertesi yıl mevcut iki uçaksavar kısmı beşe ve daha sonra yediye çıkarıldı. "Tim" (Timothy) Pile, 1939 Temmuz sonunda tam savaştan önce, alçak irtifalı uçaklarla düzenlenen taarruzlara karşı havaalanlarının ve diğer hayati noktaların savunulmaları için teşkil edilmekte olan hafif uçaksavar bataryaları dahil olmak üzere bütün uçaksavar birliklerinin komutanlığına getirildi.

Bu tür hava saldırılarının karşılanmasında diğer değerli bir unsur 1.500 metre yüksekliğe kadar çelik kablolarla yere tespit edilen sosis şeklindeki baraj balonları kümesiydi. Bu Kraliyet Hava

Kuvvetleri tarafından temin edildi ve Avcı Komutanlığı bünyesinde olmasına rağmen harekât kontrolü ayrıydı.

Bütün bu savaş öncesi yıllar boyunca, uçaksavar birliklerinin yurt savunması için yaygınlaşması en iyi durumda bile gönülsüzce kabul edilmekteydi ve onların ordu kadrosundan çıkarılması, bunu talihsizlik olarak niteleme eğiliminde olan Ordu (Kara Kuvvetleri) Konseyi'nce şiddetle tepki gördü. O nedenle Pile'in bu uçaksavar kuvvetlerini geliştirme ve etkinliklerini artırma çabaları Savaş Bakanlığı'nda çok fazla engellemeyle karşılaştı ve Pile'in ordudaki baskın görüş karşısında gözden düşmesine neden oldu. Neyse ki Pile memleket yararı için zor bir kişilik olan Dowding ile yakın ve uyumlu bir işbirliği kurdu ve birlikte fevkalade iyi çalıştılar.

1939 Eylülü'nün başında savaş patlak verdiği sırada Uçaksavar Komutanlığı'nın onaylı silah kadro mevcutları, birbiri ardına, 1.860 adet hafif uçaksavar topu ve 4.128 ışıldağın yanı sıra ağır uçaksavar topu miktarı iki yıl önce reddedilen sözde "ideal" planın yaklaşık iki katına, yani 2.232'ye yükseltilmişti. Fakat tereddütler ve gecikmeler sonucu, savaş başladığında sadece 695 ağır ve 253 hafif uçaksavar topu mevzilendirilebildi – bu miktar o zaman yetki verilen ağır uçaksavar topu mevcudunun üçte biri, hafif uçaksavar toplarının sekizde biriydi. (Bu her halükârda bir yıl öncesi, Münih Krizi dönemindeki muharebeye hazır ağır uçaksavar top mevcudunun sadece 126 olduğu göz önünde bulundurulduğunda büyük bir ilerlemeydi.) Yetki verilen 4.128 adet topun üçte ikisinden fazlası olan 2.700'ü, konuşlandırıldığından ışıldak durumu nispeten daha iyiydi.

Savaş başladıktan sonra, Amirallik Dairesi'nin altı filo üssünü savunmak için 255 adet ağır uçaksavar topu talebi yeni bir pürüz ortaya çıkardı – bu talep Amirallik Dairesi'nin gemilerinin tek başına kendi uçaksavar toplarıyla hava saldırısını püskürteceğine ilişkin gücüne inandığı savaş öncesinde yapılmamıştı. Şimdi ise Rosyth'ta Forth Halici'ndeki demirli filonun korunması için doksan altı adetten az olmamak üzere uçaksavar topu istedi – bu sayı o zaman bütün Londra için mevcut olan Rolls-Royce motor fabrikalarının

bulunduğu Derby bölgesini koruyan uçaksavar silahlarının dört katı kadardı.

Nisan 1940'taki Norveç harekâtı hem ağır hem hafif uçaksavar toplarına yeni büyük talep yaratmış hem de bu silahları azaltmıştı.

Bunun üstüne Fransa'nın Haziran ayında düşmesinden sonra, Büyük Britanya Hava Savunma Komutanlığı'nın durumu tamamıyla kötüleşti, çünkü Britanya Norveç'ten Breton'a (Fransa) kadar düşman hava üsleri tarafından sarılmıştı.

O zaman Uçaksavar Komutanlığı'nın mevcut gücü 1.204 ağır uçaksavar ve 581 hafif uçaksavar topuna yükselmişti – sırasıyla bu miktarlar savaş başladığındaki ağır uçaksavar topunun iki katı, hafif uçaksavar topunun ise iki katını aşkın bir seviye idi. Mevcutları azaltan çeşitli talepler olmamış olsaydı daha iyi olmuş olacaktı. Müteakip beş hafta içinde 124 ağır, 182 hafif yeni uçaksavar topu geldi fakat bu ağır topların yarısı ve hafif topların dörtte biri eğitim amacıyla ve İtalya'nın Almanya safında savaşa girmesi nedeniyle denizaşırı tehlikedeki yerlere tahsis edilmek zorunda kalındı. Temmuz'un sonunda hâlâ Büyük Britanya Hava Savunması'nın elinde stratejik koşulların şimdikinden çok daha fazla uygun olduğu, savaşın başında gerekli olduğu düşünülen ağır uçaksavar toplarının yarısından fazlası ve hafif uçaksavar topunun ise ancak üçte biri vardı. Değişen koşullar şu anda büyük çaplı bir artış gerektirmekle birlikte, yaklaşık 4.000 adetlik mevcuduyla ışıldaklar şimdi neredeyse kuruluş (kadro) seviyesindeydi.

Britanya Muharebesi'nin ilk safhasında İngiliz avcı pilotlarını tuzağa düşürmek için girişilen dağınık çabalarla birlikte Manş Denizi'ndeki İngiliz gemi sevkıyatına ve limanlarına karşı girişilen Alman hava harekâtları tedrici olarak gelişti. 6 Ağustos'a kadar hava kuvvetlerinin başlıca komutanları olan Kesselring ve Sperrle'ye taarruzun icrası için hiçbir kesin talimat –ki bu ilk harekâtların neden bu kadar anlaşılmaz olduğunu açıklamaya yaramaktadır– gönderilmedi.*

* General Pile bana bir ipucu bulabilirim umuduyla baskınların günlük çizelgesini gönderdi, fakat bunlardan kesin bir hareket tarzı ve amaç sezemedim.

Gemi sevkıyatlarına 3 Temmuz'da düzenli taarruzlar yapılmaya başladı. Ertesi gün Me-109'ların refakatinde seksen yedi pike bombardıman uçağı büyüklüğünde bir kuvvet, Portland'daki donanma limanına taarruz etti, ama fazla etkili olmadı. 10 Temmuz'da çok sayıdaki avcı uçakları refakatindeki az sayıdaki bombardıman uçağı Dover açıklarında bir konvoya taarruz etti. Bu bölgeyi savunmaya giden Hurricane avcı uçaklarına karşı Alman Me-110 avcı uçaklarının işleri kötü gitti. Amirallik Dairesi, konvoyun 25 Temmuz'da aynı bölgede uğradığı ağır saldırıdan sonra boğazdan geceleyin konvoy göndermeye karar verdi ve muhriplere girişilen bazı başarılı taarruzlar Dover'de üslenen muhriplerin Portsmouth'a çekilmesi kararının verilmesine yol açtı. 7 Ağustos gecesi seyreden bir başka İngiliz konvoyu, Wissant yamaçlarındaki Alman radarınca bir tespit edildi ve ertesi gün bir seferde avcı uçakları refakatindeki seksen kadar pike bombardıman uçağı dalgalarıyla hücuma uğradı. Almanlar, düşen otuz bir uçağa karşılık İngilizlerin yaklaşık 70.000 ton ağırlığındaki gemilerini batırdı.

11 Ağustos'ta çok karmakarışık cereyan eden muharebelerde Kraliyet Hava Kuvveti otuz iki avcı uçağı kaybetti. Yine de, 3 Temmuz'dan 11 Ağustos'a kadarki safhada, Almanlar 364 bombardıman ve avcı uçağı, Kraliyet Hava Kuvveti ise 203 avcı uçağı kaybetti – bu kayıp fabrikaların yaklaşık bir haftalık üretimiyle karşılandı.

Hitler'in Alman Hava Kuvvetleri'ne "düşmanın hava kuvvetini mümkün olan en kısa sürede imha etmek" amacıyla verdiği 1 Ağustos tarihli gecikmiş emirden ve Göring'in başyardımcılarıyla görüşmelerinden sonra büyük taarruzun başlangıcı 13 Ağustos olarak tespit edildi. Bugüne Kartal Günü "Adlertag" dendi. Alman Hava Kuvvetleri'nin ilk safhadaki başarılarının aşırı iyimser raporları, Göring'i dört günlük iyi hava koşullarında hava üstünlüğünü elde edebileceğine ikna etti. Bununla beraber 13 Ağustos'a gelindiğinde hava öncekilere oranla daha az elverişli hale geldi.

Buna rağmen Alman Hava Kuvvetleri Kartal Günü'nde Güneydoğu İngiltere'deki İngiliz avcı uçakları havaalanlarına ve ra-

dar istasyonlarına ilk bombardımanları gerçekleştirdiler. Manston, Hawkinge ve Lympne ileri havaalanları ağır hasar gördü ve bazı radar istasyonları ise birkaç saat muharebe dışı kaldı. Weight Adası Ventnor'da bulunan radar istasyonu tamamen muharebe dışı kaldı fakat bu gerçek diğer vericiden sinyal gönderilerek Almanlardan gizlendi. Radar kuleleri, pike bombardıman uçaklarını üslerindeki harekât merkezlerinden uzak tutmaya elverişli bir durumdaydılar ve öyle ya da böyle Almanlar yanlışlıkla bu kulelerin emniyetli bir şekilde yeraltına yerleştirilmiş olduğunu varsaydılar. Bu durumda övgüyü hak edenler kendi istasyonları bombalanana kadar baskınları rapor eden Hava Kuvvetleri Yardımcı Kadınlar Birliği'nin kadın radar işaretleyicileriydiler.

Güneydoğu İngiltere'nin üzerindeki kalın bulut tabakası, Göring'in asıl taarruzunu öğleden sonraya ertelemesine neden oldu – fakat birkaç uçuş kolu erteleme işaretlerini alamadılar ve çabalarını bu koordinesiz baskınlarda harcadılar. Öğleden sonra büyük taarruz gerçekleştirildiğinde uçaklar çok dağınık uçuş düzenlerindeydiler ve sonuçları hayal kırıklığıydı. O gün Alman Hava Kuvvetleri Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin iki katı 1.485 çıkış (sorti) yaptı. Kırk beş Alman bombardıman ve avcı uçağı kaybına karşılık, yetmiş adedini tahrip etmiş olduklarını iddia etmekle birlikte, sadece on üç Kraliyet Hava Kuvvetleri avcı uçağını düşürdüler.

Asıl taarruzun bu ilk safhasında, Alman Hava Kuvvetleri'nin çabalarının büyük bölümü onların kilit hedefleri ve amaçları olan Avcı Komutanlığı'na yönelik olması gerekirken, onlara ait olmayan havaalanlarına yapılan taarruzlarla boşa harcandı. Alman Hava Kuvvetleri ayrıca bombardıman uçakları ve onların avcı refakat uçakları arasındaki zayıf işbirliğinden zarar gördü.

Ertesi gün, 14 Ağustos'ta bulutlar taarruzun ilk günün ağırlığının üçte birine kadar düşmesinde yardımcı oldu, fakat 15 Ağustos sabahı hava düzeldiğinde Alman Hava Kuvvetleri 500'ü aşkın bombardıman uçağının toplam 1.786 çıkış yaptığı bütün muharebenin en büyük taarruzunu gerçekleştirdi. İlk saldırılar Hawkinge ve Lympne havaalanlarına yapıldı ve daha önemli olmakla birlikte

Hawkinge ciddi hasar görmekten kurtuldu, Lympne ise iki gün hizmet dışı kaldı.

Daha sonra 5 Numaralı Filo'nun bombardıman uçakları öğleden sonranın ilk saatlerinde, Newcastle ve Yorkshire yakınlarındaki havaalanlarını bombalamak için Kuzey Denizi üzerinden iki ayrı uçuş düzeninde havalandılar. Norveç'teki Stavanger üssünden gelen yaklaşık altmış beş uçaklık büyük bombardıman kolunun refakatinde yaklaşık otuz beş adet Me-110 avcı uçağı vardı, fakat bu avcı uçaklarının koruyucu değerinin az olduğu ortaya çıktı. Ayrıca bu kuvvet 13 Numaralı İngiliz Avcı Grubu'ndan ve uçaksavar toplarından öylesine sert bir direnişle karşılaştılar ki, hiçbir yere ciddi bir hasar veremediler ve on beş uçak düşürülürken, Kraliyet Hava Kuvvetleri hiç kayıp vermedi. Diğer taarruz kuvveti ise, Danimarka, Aalborg'tan kalkan, avcı refakat uçakları bulunmayan elli civarındaki bombardıman uçağıydı, fakat Kraliyet Hava Kuvvetleri bunları karşılamak için üç filo hazırlamakla birlikte, bombardıman uçaklarının büyük kısmı İngiltere üzerinde yedi ve dönüşte üç uçak kaybetti. Bununla beraber bu kuvvetler çok zarar verdiği Yorkshire Driffield'daki Kraliyet Hava Kuvvetleri bombardıman uçağı üssüne sızmayı başardı.

İngiliz savunması güneyde kısa menzil çerçevesinde düzenlenen daha ağır ve daha değişik taarruzlar altında daha başarısızdı. Öğleden sonranın ilk saatlerinde, çok fazla avcı uçağının refakatindeki otuz kadar Alman bombardıman uçağı Rochester'e girdiler ve oradaki Short uçak fabrikasını bombaladılar, bu arada yaklaşık aynı zamanda yirmi dört avcı uçağının düzenlediği baskın Suffolk'taki Martlesham Heath Havaalanı'na ciddi hasar verdi. Baskınların çokluğu radar ekranını karıştırdı ve münferit olarak gönderilen İngiliz avcı filoları bir ileri, bir geri gidip gelip takip ediyorlardı. Savunmada olan uçakların şansına, 2 ve 3 Numaralı Alman filoları taarruzlarını etkili bir şekilde koordine etmediler ve bu nedenle Kraliyet Hava Kuvvetleri'ni kaçarken takip etme avantajlarını kaybettiler. 3 Numaralı Filo'ya bağlı 200 uçaklık filo, İngiltere'nin güney orta bölgesinde yer alan havaalanlarını bombalamak için ancak

akşam saat 6'da Manş Denizi'nin üzerinden akınlar halinde geçti. Ülkenin güney bölgesini koruyan 10 ve 11 Numaralı iki İngiliz Avcı Uçak Grubu bu kitlesel taarruzu karşılamak için yaklaşık toplam 170 avcı uçağından meydana gelen, on dört adetten az olmamak üzere filolar teşkil etti ve taarruzun başarısı az oldu. Hemen ardından 2 Numaralı Filo yaklaşık 100 uçakla güneydoğuya yeni baştan taarruz etti, ama bu taarruz benzer şekilde çabuk karşılık gördü ve etkisi az oldu. Taarruzlar hedeflerine ulaştıklarında bile İngiliz avcı uçaklarını çok iyi dağılmış ve iyi gizlenmiş vaziyette buldular.

Bugün (15 Ağustos) belki Britanya Muharebesi'nin bu en tayin edici gününde Almanların bütün ülkede vermiş oldukları gerçek kayıpları otuz dört İngiliz avcı uçağı kaybına karşılık yetmiş beş uçaktı. Burada önemli olan nokta Alman Hava Kuvvetleri'nin bombardıman uçak gücünün yarısından azını burada kullanmış olmasıydı – bu ise neredeyse tümünü kullanılmış olduğu kendi avcı uçaklarının refakatine bağımlılığının bilinmesi ve dolaylı kabulü demekti. Bundan başka 15 Ağustos günkü harekâtlar, büyük umutların bağlandığı Me-110 avcı uçaklarının yanı sıra Alman pike bombardıman uçaklarının kalkıştıkları görevler için elverişsizliklerini –şimdiye dek Stukalar için alarm verdiler– açık bir şekilde gösterdi.

Churchill'in, "İnsanoğlunun çatışmasında, hiçbir zaman bu kadar çok insan bu kadar çok şeyi bu kadar az insana (pilotlara) borçlu olmamıştır," sözlerinin esin kaynağı o gündü (15 Ağustos 1940).

Bununla beraber, Alman Hava Kuvvetleri, ertesi gün 16 Ağustos'ta İngilizlerin 15 Ağustos'ta 100'ü aşkın uçak kaybettikleri ve ellerinde 300 avcı uçağı kaldığı yanılgısıyla bir başka büyük taarruza kalkıştılar. Fakat, taarruz birkaç yerde hasar verdirmekle birlikte genel olarak hayal kırıklığı yarattı. 17 Ağustos günü oldukça çok güzel havaya karşın önemli saldırılar olmadı. 18 Ağustos'ta, yeni ve daha şiddetli bir taarruz Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin yirmi yedi avcı uçağı kaybına kıyasla Almanların yetmiş bir uçak (yarısı bombardıman uçağı) kaybıyla sonuçlandı. O andan itibaren saldırılar yavaş yavaş azalmaya başladı. Aslında Kenley ve Biggin Hill'e alçak

irtifa uçuşlarıyla yapılan baskınlar önemli derecede hasar verdi ve radar ekranının tespit edebileceğinden daha alçak irtifada uçtuklarından karşılamak zor oluyordu. Fakat, Almanlar bunun farkına varmadılar ve kayıplarının taarruza devam edemeyecek kadar büyük olduğunu sandılar. Fakat o sırada kötü hava muharebeye ara verdirdi.

Göring 19 Ağustos'ta öğleden sonranın ilk saatlerinde komutanlarını bir başka toplantıya çağırdı ve görüşmelerden sonra İngiliz avcı kuvvetini yeni bir girişimle saf dışı bırakmak için hava taarruzuna devam etme kararı verildi.

10 Ağustos'u izleyen iki hafta zarfında Alman Hava Kuvvetleri kırkı pike bombardıman uçağı olmak üzere toplam 167 bombardıman uçağı kaybetti ve bunun sonucunda bombardıman uçağı komutanları çok daha kuvvetli avcı uçağı refakati talep ettiler. İki sınıf arasındaki gerilim ve sürtüşme, Göring'in bombardıman uçaklarının safında yer alması ve avcı uçaklarını suçlama eğilimiyle arttı.

Keza İngiliz cephesinde özellikle de İngiltere'nin kritik güneydoğu bölgesindeki 11 Numaralı Avcı Grup Komutanı Hava Tümgeneral Keith Park ile Midlands'da bulunan 12 Numaralı Avcı Grup Komutanı Hava Tümgeneral Trafford Leigh-Mallory arasında sürtüşme vardı. Park Almanları hedeflerinin ilerisinde karşılamanın ve bombardıman uçaklarının düşürmenin önemini vurguluyordu. Böylelikle bombardıman uçaklarını yakın refakat görevi için uygun olmayan Me-109 avcı uçaklarını daha fazla kullanmaya sevk etmiş olacaklardı. Leigh-Mallory ise bu hareket tarzının genellikle yakıt alırken yerde ya da yeterince yüksekliğe tırmanamadan önce yakalanmaya yatkın olan Kraliyet Hava Kuvvetleri avcı uçağı pilotları üzerinde büyük gerilim yarattığını düşünüyordu. Kullanılacak taktikler konusunda da farklılıklar vardı, "Leigh-Mallory grubu" çok sayıda avcı önleme uçağının yer aldığı "büyük uçuş kolu" teorisini savunurken, Park ise Alman kuvvetleri yaklaştıkça önleme avcı uçaklarını radarla uyarmanın İngilizlere daha esnek bir imkân temin edecek olan "seyrek uçuş kolu" hareket tarzına bağlıydı.

Dowding'in de, Park ile uyum içinde, sivil halkın morali için güneydoğudaki ileri havaalanlarının mevcudiyetini –bu ileri havaalanlarının Londra'nın gerisine, Me-109 avcı uçaklarının ve refakat ettikleri bombardıman uçaklarının menzilleri dışına çekilmesinin daha akıllıca olmuş olacağı bir zamanda– korumaya kararlı olduğu iddia edildi.

İngiliz Avcı Komutanlığı 8-18 Ağustos tarihleri arasındaki dönemde doksan dört pilotunu kaybetmiş ve altmış pilotu da yaralanmıştı. Fakat şu âna kadarki dönemde 175 avcı uçağı kaybına ve ayrıca altmış beş uçağın ciddi hasar görmesine ve otuz uçağın yerde imha edilmesine rağmen henüz uçak sıkıntısı yoktu.

24 Ağustos'ta hava düzelince Göring hava hâkimiyeti için ikinci taarruzunu başlattı. Taarruz bu kez daha iyi planlanmıştı. Kesselring'in komutası altındaki 2 Numaralı Filo bazı uçaklarını Manş Denizi'nin Fransız kıyısı tarafında havada tuttu ve radar, bombardıman uçağı ile avcı uçağı ayırt edemediğinden bu durum 11 Numaralı Avcı Grubu Komutanı Park'ı tahmine ya da Manş Denizi'nden ne zaman aniden akın düzenleyeceklerine ilişkin bilgi vermeye devam etmesine sevk etti. 11 Numaralı Grup'un ileri havaalanları bu yeni safhada öncekinde daha şiddetli hasar gördü ve Manston Havaalanı terk edilmek zorunda kalındı.

Yeni planın bir başka özelliği, Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin Londra ve civarındaki istasyonlara ve üslerine yapılan şiddetli taarruzdu – bu hiç hesapta olmayan bombaların Londra'ya düşmelerine yol açtı. 24 Ağustos gecesi Rochester ve Thameshaven hedeflerini bombalamak için seyir halindeyken yollarını kaybeden yaklaşık on kadar Alman bombardıman uçağı, bombalarını Londra'nın merkezine bıraktılar. Bu yanlışlık, ertesi gece yaklaşık 80 kadar İngiliz bombardıman uçağının derhal Berlin'e misilleme baskınına yol açtı. Bu baskını birkaçı daha takip etti. Tehditlerin umursanmamasının ardından Hitler'in Londra'ya misilleme baskınları düzenlenmesi için emir vermesine neden oldu.

Yeni taarruz öncesi, Almanların 3 Numaralı Filo'su, bünyesindeki Me-109 avcı uçaklarının çoğu ile birlikte Pas de Calais bölgesin-

deki avcı uçaklarının gücünü artıracak şekilde 2 Numaralı Filo'ya nakledildi. O politika işe yaradı. Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin avcı uçakları daha fazla güçlük çektiler ve avcı uçaklarının yarattığı perdeyi delmekte daha fazla kayıp verirlerken, Alman bombardıman uçakları hedeflerine daha iyi ulaşabildiler. Ayrıca uçaklar toplu halde radar ekranında göründükten sonra ayrı baskın gruplarına ayrılacak şekilde dağılarak yeni bir taktik geliştirdiler.

24 Ağustos'un ilk taarruzunda North Weald ve Hornchurch radar istasyonları sadece kendi uçaksavar toplarının savunması sayesinde korundu. Şehrin kendisi de bu bombardıman sonucu çok kötü zarar görmekle birlikte uçaksavar savunması Portsmouth Tersanesi'ni de 3 Numaralı Filo'nun şiddetli taarruzundan korudu. 3 Numaralı Filo bu taarruzdan sonra gece bombardımanlarına döndü ve 28 Ağustos'tan itibaren arka arkaya dört gece Liverpool'a taarruz düzenledi. Ancak bombardıman uçaklarından çoğu, yetersiz eğitimleri ve İngilizlerin Alman seyir sinyallerini karıştırmalarından dolayı Merseyside (Kuzeybatı İngiltere) bölgesini bulamadılar. Bununla beraber bu baskınlar İngiliz savunmasının gece taarruzlarına karşı eksik yönlerini ortaya çıkardı.

Ağustos'un son iki günü özellikle Avcı Komutanlığı için çok kötü geçti. On beş ila yirmi civarındaki küçük bir bombardıman uçağı uçuş düzeninin refakatinde üç katı kadar avcı uçağı olması dikkat çekiciydi. 31 Ağustos günü Kraliyet Hava Kuvvetleri kırk bir Alman avcı uçağına karşılık düşürülen otuz dokuz İngiliz avcı uçağı ile bütün muharebenin en ağır kaybını verdi. Bu kayıp oranı Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin sınırlı gücüye karşılayabileceğinden fazlaydı ve düşmanı caydırmakta başarısız olmaktaydı. Şimdiye kadar güneybatıdaki havaalanlarının çoğu ciddi hasar gördü ve bazıları kullanılmayacak şekilde tahrip edildi.

Uçak Üretim Bakanı Dowding bile, güneydoğudaki muharebe hattını geriye çekmeyi ve Me-109'ların menzil sahalarının dışına çıkarmayı düşünüyordu. Ayrıca gündüz sadece bir kez taarruza uğrayan ve taarruzun ardının gelmediği kuzey bölgesini savunmak için yirmi avcı uçağı filosunu elinde tuttuğu için daha şiddetli eleştirili-

yordu. Bundan başka, Doğu Anglia ve Midlands'daki 12. Grup'takiler muharebede daha doğrudan görev almak için feryat ederken, Park istediği gibi işbirliği yapmadığından yakınıyordu. Park ile Leigh-Mallory, Dowding ile Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı Newall arasındaki gergin ilişkiler sorunun düzgün bir şekilde çözümüne yardımcı olmuyordu.

Ağustos ayı boyunca Avcı Komutanlığı, Almanların kaybettiği 177 ve ağır hasar gören yirmi dört adet Me-109 avcı uçağıyla mukayese edildiğinde, muharebede çok ağır hasar gören 104 uçağın yanı sıra 338 Hurricane ve Spitfire uçağı kaybetti. Bu, avcı uçaklarında 1'e karşı 2 kayıp demekti. Diğer nedenler kırk iki Kraliyet Hava Kuvvetleri avcı uçağının ve elli dört Alman Me-109 avcı uçağının kaybını izah ediyordu.

Böylece, Eylül'ün başında, Göring'in hedefinin –Britanya'nın avcı uçak gücü ve güneydoğudaki üslerinin imhası– yakınında olduğunu hissetmesi için çok fazla neden vardı. Fakat, Göring kazandığı avantajın devam ettirilmesinin önemini kavramadı.

4 Eylül'de Alman Hava Kuvvetleri'nin, avcı komutanlıklarına düzenlediği taarruzların yoğunluğu değişti ve bir dizi taarruzun Rochester'deki Short, Brooklands'deki Vickers-Armstrong uçak fabrikalarına yönelmesiyle seyrekleşti. Değişiklik kendi başına oldukça etkiliydi, fakat beraberinde Avcı Komutanlığı üzerindeki baskıyı azalttı. Baskı daha önemliydi, çünkü pilotların dayanıklılıkları ve sinirleri kopma noktasına gelmişti ve başarıları çarpıcı bir düşüş göstermekteydi.

Dowding, sorunun temeline inme sezgisiyle güneydeki avcı uçakları fabrikalarına azami sayıda avcı uçağı refakati için emir verdi; Londra civarındaki beş bölge istasyonuna yapılacak taarruzların yanı sıra, iki gün sonra Brooklands'a girişilecek olan yeni bir taarruzun yönü değiştirildi.

24 Ağustos - 6 Eylül arasındaki bütün iki haftalık dönemde yeni üretilen ve onarılan 269 uçağa karşılık 295 İngiliz avcı uçağı düşürüldü ve 171'i de ağır hasar gördü. Yüzden fazla bombardıman uçağı kaybetmekle birlikte Alman Hava Kuvvetleri'nin Me-109 avcı uçağı kaybı bu miktarın ancak yarısıydı.

Bombardıman uçaklarına çok daha güçlü avcı uçağı refakati talebi ile birlikte Alman Hava Kuvvetleri'nin kaybı şu andaki harekâtını ciddi bir şekilde etkiliyordu ya da etkileyebilirdi. Halbuki uçaklar günde yaklaşık 1.500 çıkış yapmışlardı ve Ağustos'un son iki günü kısa bir süre için tekrar 1.300-1.400 çıkışa ulaştılar, Eylül'ün ilk haftası boyunca ise asla 1.000 çıkışa ulaşmadılar. Alman Hava Kuvvetleri savaşta yıpratma muharebeleri adını alan ilk iki ayda 800'den fazla uçağını kaybetmişti. Kesselring'in, taarruzun asıl yükünü taşıyan 2 Numaralı Filo'sunun faal bombardıman uçağı mevcudu şimdi yaklaşık 450'ye ve Me-109 avcı uçağı ise 530'a düştü. Böylece savaşın üçüncü safhasının sonunda nihayet terazinin kefesi Britanya'nın lehine ağır basmaya başladı. Bunlar dördüncü safhada Alman Hava Kuvvetleri'nin taarruzunu kaydırmasının yardımıyla daha kesin hale gelecekti.

Göring, 3 Eylül'de, Lahey'de (Hague-Hollanda) üst düzey komutanlarıyla bir başka toplantı yapmış ve bu toplantı, Kesselring'in baştan beri üstünde ısrarla durduğu gündüz bombardıman saldırılarının Londra'ya kaydırılmasına ilişkin hayati önemdeki kararı teyit etmişti ve şimdi de bunu Hitler kabul etmişti. Başlama tarihi olarak 7 Eylül saptandı.

Aynı zamanda 3 Numaralı Filo'daki mevcut 300 bombardıman uçağı gece bombardımanında kullanılacaktı. Bu ise gemi sevkıyatının ve limanların bombalanmasının daima lehinde olan ve İngiliz avcı uçak gücünün ezildiğinden ve havaalanlarını kullanılamaz hale getirildiğinden artan bir şekilde kuşkulanan Sperrle için uygundu.

7 Eylül günü öğleden sonra, 648 avcı uçağının refakatindeki 300'ü aşkın bombardıman uçağından oluşan 2 Numaralı Filo'nun yaklaşık bin uçaklık hava armadası, Calais ve Wissant arasındaki Cap Blanc Nez'deki yamaçlarda Göring ve Kesselring'in bakışları arasında Londra yolundaydı. Armada 4.000 ila 6.000 metre arasındaki yükseklikte aralıksız iki kademede, yakın uçuş düzeninde ve iki dalga halinde uçuyordu. Alman avcı uçaklarının meydana getirdiği perdeyle, bir refakatçi grubu 7.200 ila 9.000 metre irtifa-

da oldukça önde uçarken, diğeri refakatçi grubunun bombardıman uçaklarına yakın himaye sağladıkları ve bütün çevresinden sadece 300 metre mesafede bulundukları yeni bir taktiği benimsemişlerdi.

Bu yeni taktiğe karşı koymanın zor olduğu ortaya çıktı, ancak bu ilk etapta nedense yeni bir taktiğe ihtiyaç duyulmadı. Zira 11 Numaralı Grup karargâhında kontrol merkezi, iç bölgelerdeki istasyonlara başka bir taarruz beklemekteydi ve bu nedenle her bir filoda dört uçak olmak üzere havadaki avcı uçakları çoğunlukla Thames'in kuzeyinde yoğun haldeydiler. O nedenle Londra rotası açıktı. İlk dalga doğrudan Londra tersanelerine yöneldi; ikinci dalga ise Londra'nın merkezine ve daha sonra East End ve tersanelere yöneldi. Birçok bombardıman uçağının bombaları hedefe ulaşmadığından, bombardıman Almanların sandığı kadar isabetli değildi, fakat East End'in nüfusça yoğun olan bölgesinde çok daha fazla kayba neden oldu. Almanların, Londra'ya düzenledikleri bu ilk aynı zamanda son kitlesel gündüz taarruzunda 300'ü aşkın sivil öldü ve 1.300'ü aşkını ağır yaralandı.

Avcı Komutanlığı için sinir bozucu bir akşam olmuştu. Fakat, her ne kadar komutanlığın filoları muharebe mahaline çoğunlukla geç gelmekle ve yeni Alman taktikleri karşısında bocalamakla birlikte yirmi sekiz uçak kayıplarına karşılık Almanlara kırk bir uçak kayıp verdirmeyi başardılar. Almanlar için en büyük şok her şeyden fazla Northolt'tan kalkan 303 Numaralı Polonya Filosu'nun şiddetli taarruzu oldu. East End'i (Londra) kasıp kavuran yangın akşam saat 8'den sabah saat 5'e kadar devam eden gece saldırılarına kılavuz feneri hizmetini gördü. Göring, karısına telefon ederek muzaffer bir eda içinde, "Londra alevler içinde," dedi. Direnişin yetersizliği Göring'in ve birçok astının İngiliz avcı kuvvetinin neredeyse tükenmekte olduğuna inanmasına yol açtı. O nedenle Göring ertesi gün Londra'nın çevresinin bombalanmasının emrini verdi.

Bu arada Manş Denizi'nde istila için toplanan tekneler (botlar) gün geçtikçe artmaktaydı ve 7 Eylül sabahı, İngiliz hükümeti işgali önlemek için tedbirler yayımladı. Uyarının hemen akabindeki hava taarruzu sonrası tedbirler abartıldı ve sonucunda birtakım yardımcı

birlikler göreve çağrıldı ve işgali haber verecek bazı kiliselerin çanları çaldı.

Uygun gece avcı uçaklarının eksikliğinden dolayı bu çok kritik dönemde diğer bazı şehirlerin olduğu gibi Londra'nın savunması başlıca olarak uçaksavar toplarına ve ışıldaklara bağlıydı. 7 Eylül gecesi olay mahalinde Londra'yı savunmak için sadece 264 uçaksavar topu vardı. Ancak Pile'in vakit geçirmeden aldığı önlemler sayesinde bu sayı müteakip kırk sekiz saat içinde iki katına çıkarıldı. Ayrıca 10 Eylül gecesinden başlayarak her uçaksavar topu edindiği her tür bilgi sonucunda açabildiği kadar fazla ateş açması talimatıyla "baraj ateşi" tertip etti. İsabet ihtimali az olmakla birlikte, baraj ateşinin sesi halkın moralini artırdı, ayrıca avcı uçaklarını daha yükseklere sevk ederek hasarları önledi.

Kesselring, Londra'ya ikinci gündüz taarruzunu 9 Eylül öğleden sonra gerçekleştirdi. Bu kez 11 Numaralı Grup dokuz avcı uçağı filosuyla 10 ve 12 Numaralı gruplarla işbirliği halinde hazır bekliyordu. Önleme hareketleri o denli başarılıydı ki, Almanların uçuş nizamları Londra'ya varmadan çok önce dağıldılar. Bombardıman uçaklarının yarısından azı Londra'ya ulaştı ve neredeyse hiçbiri hedeflerini vurmada başarılı olamadı.

Bu yeni Alman taarruzunun en büyük etkisi, Almanların üzerine yoğunlaşmış olmalarından dolayı zor durumda olan ve Almanların taarruzlarını Londra'ya kaydırdıklarında neredeyse kırılma noktasında olan Avcı Komutanlığı'nın üzerindeki gerilimi hafifletmesiydi. Başkentin ve halkın çektiği çile, ülkenin savunmasının idamesinde kurtarıcı unsur olacaktı.

Ayrıca 9 Eylül'ün hüsran yaratan sonucu Hitler'in on günlük işgal ikaz dönemini bir kez daha ertelemesine yol açtı – bu kez on günlük işgal ikaz dönemini 14'üne, işgal tarihini de 24 Eylül'e erteliyordu.

Bozulan hava Londra savunmasına biraz soluk aldırdı, ancak 11 ve 14 Eylül'de bir miktar Alman bombardıman uçağı Londra'ya girdi. Avcı uçaklarının önleme faaliyeti o denli düzensizdi ki, Alman Hava Kuvvetleri iyimser bir şekilde Avcı Komutanlığı'nın direnişinin çökmeye başladığını rapor etti. Onun için Hitler uyarı

tarihini tekrar ertelemekle birlikte, bu kez sadece üç gün sonrası olmak üzere 17 Eylül'e erteledi.

Kesselring, 15 Eylül pazar sabahı yeni ve büyük bir taarruza başladı. Bu sefer avcı uçağı savunması taarruza karşı daha iyi planlanmıştı ve zamanlaması da başarılıydı. Hava armadası kıyıdan bu yana tek ve ikili olmak üzere, toplam yirmi iki filo tarafından hücuma uğramakla birlikte, 148 Alman bombardıman uçağı Londra'ya ulaştı – fakat bu uçakların bombalarını isabetli bir şekilde atmaları önlendi ve bombaların büyük bölümü geniş bir alana dağıldı. Daha sonra Almanlar üslerine döndüklerinde Duxford'daki 12 Numaralı Avcı Grubu'na ait yaklaşık altmış sekiz uçaklık uçuş kolu Doğu Anglia'dan hücuma geçti ve henüz yeterince yükseğe tırmanamadıklarından etkilerini biraz kaybetmekle birlikte heybetlilikleri Alman havacıları için bir şok oldu. Öğleden sonra bulutlar mütecavize yardımcı oldu ve uçakların çok büyük bir kısmı, bombalarının özellikle çok zarar verdikleri East End'in kalabalık yerleşim bölgesine, Londra'ya çok rahat bir şekilde vardılar. Fakat bütün gün zarfında bombardıman uçaklarının dörtte biri muharebe dışı kaldı ve daha fazlası hasar gördü, genellikle bir ya da daha fazla mürettebatı öldü ya da yaralandı, üslerine geri taşınan mürettebat havaalanlarında bulunanların morallerini etkiledi.

Sonraki yapılan incelemede tespit edildiği gibi Almanların o günkü gerçek uçak kaybı altmıştı. Bu rakam İngiliz Havacılık Bakanlığı'nın o zaman zafer havası içinde duyurduğu 185 adedin üçte birinden çok azdı – fakat pekâlâ Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin yirmi altı avcı uçağı kaybı ile kıyaslanırdı (pilotların yarısı sağ kurtuldu) ve son iki haftadan çok daha avantajlı bir dengeydi. Göring hâlâ sürekli bir şekilde avcı pilotlarını suçlayarak iyimser konuşmalarına devam etti ve İngiliz avcı kuvvetinin işinin dört ya da beş gün içinde bitirileceğini tahmin etti. Ne var ki ne astları ne de üstleri onun iyimserliğini paylaşmıyordu.

Hitler, 17 Eylül'de Deniz Kuvvetleri Karargâhı ile aynı görüşü paylaşarak Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin hâlâ hiçbir surette yenilgiye uğratılmadığını ve fırtınalı hava döneminin zamanı olduğunu

vurgulayarak işgalini "ikinci bir emre kadar" erteledi. Ertesi gün artık Manş Denizi'nde gemilerin toplanmasının durdurulması için emir verdi ve dağılmalarının başlayabileceklerini kabul etti – nakliye gemilerinin yüze 12'si (170 adedinden 21'i), mavnaların (tekne) yüzde 10'u (1.918 adedinden 214'ü) İngiliz hava saldırıları sonucunda batırılmış ya da hasar görmüştü. "Denizaslanı" 12 Ekim'de, 1941 baharına kadar kesinlikle ertelendi – ve Hitler, Ocak ayında birkaç uzun dönemli tedbirler hariç bütün hazırlıkların durdurulması gerektiğine hükmetti. Şimdi aklı tamamen Doğu'daydı (Rusya).

Göring ise hâlâ gündüz taarruzlarında ısrar ediyordu, ancak ücra köşelerdeki limanlarda ara sıra elde edilen başarılara rağmen taarruzlar artan bir şekilde hayal kırıklığı yaratıyordu. Bristol yakınlarındaki Filton'daki uçak fabrikası 25 Eylül'de şiddetli bir şekilde isabet aldı ve ertesi gün, Southampton yakınlarındaki Spitfire uçak fabrikası geçici olarak tahrip edildi. Fakat 27 Eylül'de Londra'ya düzenlenen büyük baskın kötü bir başarısızlıktı ve 30 Eylül'deki son büyük gündüz taarruzunda uçakların sadece bir kısmı Londra'ya ulaşırken, Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin yirmi sekiz avcı uçağına karşılık kırk yedi uçak kaybedildi.

Göring, Eylül'ün ikinci yarısında hayal kırıklığı yaratan sonuçlardan ve ağır bombardıman uçaklarının kaybından sonra avcı bombardıman uçaklarını yüksek irtifada kullanmaya yöneldi. Eylül ortasında muharebeye iştirak eden avcı uçaklarının uçuş düzenlerindeki mevcutlarının üçte birinden avcı bombardıman uçaklarına dönüştürmek amacıyla vazgeçmeleri emredilmişti ve bu şekilde 250 uçak üretildi. Fakat, pilotların tekrar eğitimi için yetersiz zaman verildi ve taşıyabilecekleri bomba miktarı fazla hasar yaratacak kadar değildi; pilotlar ise içgüdüsel olarak düşmanla temas eder etmez bombalarını atma eğilimindeydiler.

Avcı bombardıman uçakları için söylenebilecek en iyi şey, Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin üzerindeki baskıyı sürdürmesi ve Alman kayıplarını geçici olarak azaltmasıydı. Fakat, Ekim ayının sonuna gelindiğinde, kötüleşen hava eldeki mevcut imkânlarla yapılan ve bataklık

haldeki havaalanlarından göreve çıkan avcı bombardıman uçaklarının mürettebatı üzerindeki gerginliği artırırken, Alman kayıpları tekrar eski oranlara yükseliyordu. Ekim ayında Almanlar İngiliz kayıplarından çok daha fazla olacak şekilde 325 uçak kaybettiler.

Britanya'nın şimdiki tek ciddi tacizi "normal" bombardıman uçaklarının gece bombardımanlarıydı. 9 Eylül'den bu yana Sperrle'nin 3 Numaralı Filo'sunun 300 uçağı standart bir düzen tesis etti ve Londra ortalama 160 bombardıman uçağının meydana getirdiği bir kuvvet ile elli beş gece taarruza uğradı.

Göring, Kasım'ın başında hareket tarzının açık bir şekilde değiştiğini belirleyen emirler yayımladı. Hava taarruzu tamamen gece bombardımanına yoğunlaşacaktı – şehirler, endüstriyel merkezler ve limanlar. Her ne kadar bir seferde toplam uçakların sadece yaklaşık üçte biri muharebeye iştirak etmekle birlikte, 2 Numaralı Filo'nun bombardıman uçaklarına izin verilmesiyle birlikte mevcut 750'ye kadar yükseldi. Bu uçaklar daha yavaş ve daha alçakta uçabildiklerinden gündüz taşıdıklarından daha fazla bomba taşıyabiliyorlardı ve bir gecede 1.000 ton kadar bomba atılıyordu. Ancak isabet zayıftı.

Yeni taarruz 14 Kasım gecesi Coventry'ye yapılan saldırıyla başladı. Taarruza özel bir "hava kılavuzu" kuvvetinin yanı sıra parlak ay ışığı yardımcı oldu. Fakat, Coventry'deki taarruzun yıkıcılığı Birmingham, Southampton, Bristol, Plymouth ve Liverpool gibi büyük şehirlerle aynı seviyede olmadı. 29 Aralık'taki taarruzda Londra özellikle, şehrin merkezi büyük hasar gördü, fakat ondan sonra taarruzlar havanın düzeldiği Mart ayına kadar azaldı. Şiddetli taarruzlar serisi 10 Mayıs gecesi, 1940'ta Batı'da başlatılan Yıldırım Savaşı'nın (Blitzkrieg) yıldönümünde, Londra'ya çok hasar veren bir baskınla doruğa tırmandı. Fakat Britanya'nın göklerinde cereyan eden, İngiliz tarihinde "Blitz" diye adlandırılan hava muharebesi Alman Hava Kuvvetleri'nin uçaklarının büyük bölümünün yaklaşan Rusya işgali için doğuya gönderilmesinden sonra 16 Mayıs'ta sona erdi.

Temmuz'dan Ekim 1940'a kadar devam eden Alman hava taarruzu, kabul edilenden çok daha fazla zarara ve kargaşaya neden olmuştu ve ana endüstriyel merkezlere düzenlenen taarruzları devam ettirmede ve tekrarlamada daha fazla ısrarcı olunmuş olsaydı sonuçlar daha ciddi olmuş olacaktı. Ne var ki Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin avcı gücünü ve İngiliz halkının moralini yok etmek hedefinde başarılı olmamışlardı.

Temmuz'dan Ekim sonuna kadar cereyan eden "Britanya Muharebesi"nde Almanlar, İngilizlerin iddia ettiği gibi 2.698 değil 1.733 uçak, Kraliyet Hava Kuvvetleri de düşmanın iddia ettiği gibi 3.058 değil, 915 avcı uçağı kaybetti.

Mısır'dan Karşı Taarruz

Hitler'in Batı'ya taarruzu, mevcut imkânlarla tesis edilen Somme-Aisne cephesindeki gediğin açılmasıyla birlikte Fransa'nın yenilgisinin kesinleşme aşamasına ulaştığında, Mussolini zaferin bazı ganimetlerini elde etmek umuduyla 10 Haziran 1940'ta İtalya'yı savaşa soktu. Bu Mussolini açısından neredeyse tamamen tehlikesiz ve Britanya'nın Akdeniz ve Afrika'daki konumu için vahim bir karar gibi göründü. Bu ülkenin tarihindeki en karanlık dönemdi. Zira, her ne kadar ordusunun büyük bir bölümü denizden kaçmakla birlikte, silah ve teçhizatının birçoğunu artlarında bırakmak zorunda bırakılmışlardı ve o silahsız durumda muzaffer Almanların an meselesi olan işgal tehdidiyle karşı karşıyaydı. İngiliz ordusunun Mısır ve Sudan'ı Libya'daki ve İtalyan Doğu Afrikası'ndaki İtalyan ordularının an meselesi olan işgal tehditlerine karşı koruyan küçük kısmını takviye edecek mevcut hiçbir şey yoktu.

Durum daha kötü hale geldi, çünkü İtalya'nın savaşa girmesi, Akdeniz deniz güzergâhını kullanılamayacak kadar tehlikeli hale getirmişti ve takviye birlikleri Afrika kıtasının batı kıyısından aşağı inerek ve doğu kıyısından yukarı çıkarak Kızıl Deniz'e dolambaçlı

Ümit Burnu rotasından gitmek zorundaydılar. Mayıs 1940'ta sevk için hazır olan 7.000 kişilik küçük birlik Ağustos'un sonuna kadar Mısır'a ulaşmadı.

İtalyan orduları, Mısır'daki kuvvetlerin güçlendirilmesi için ilk adımlar atıldığında Savaş Bakanı Hore-Belisha'nın önerisiyle Temmuz 1939'da yeni kurulan Ortadoğu Komutanlığı görevine atanmış bulunan General Archibald Wavell'in komutası altında, karşılarındaki yetersiz İngiliz kuvvetlerinden sayıca çok üstündüler. Yarım milyon İtalyan ve İtalyan sömürge birliklerinin karşısında ancak 50.000 kişilik İngiliz birliği vardı.

İtalyan kuvvetleri güneydeki cephelerde, Eritre ve Habeşistan'da (Etiyopya) 200.000'den fazla asker topladı. Bu kuvvet yalnızca 9.000 kişilik İngiliz ve Sudanlı bir birliğin savunduğu Sudan'a ya da güney istikametinde, garnizonun daha büyük olmadığı Kenya'ya ilerleyebilirdi. Engebeli arazi ve mesafe İtalyanların yeni işgal ettiği Etiyopyalıları baskı altında tutmak konusundaki zorlukları ve kendi yetersizlikleri bu tehlikeli dönemde Sudan'ın asıl savunmasını teşkil etti. Kassala ve Gallabat'taki iki küçük sınır tecavüzünden başka İtalyanların cephesinde hiçbir taarruzi hareket meydana gelmedi.

Kuzey Afrika cephesinde, Sirenayka'da İtalyan Mareşal Graziani'nin emrinde Mısır'ı koruyan 36.000 kişilik İngiliz, Yeni Zelandalı ve Hintli birliklerin karşısında hâlâ büyük bir birlik vardı. Mısır topraklarının içindeki Batı Çölü, iki tarafı bu cephe üzerinde ayırıyordu. Mersa Matruh'taki en önemli İngiliz mevzisi sınırdan 192 kilometre içeride ve Nil Deltası'nın yaklaşık 320 kilometre batısındaydı.

Bununla beraber, Wavell pasif kalmak yerine, eksik bir zırhlı tümeninin bir kısmını çölde ileride taarruz örtme kuvveti olarak kullandı. Bu İtalyan ileri karakollarını taciz etmek için sınıra devamlı baskınlarda bulunmayı sürdüren çok taarruzi bir hareket tarzıydı. Böylece, seferin başında, çok geçmeden "Çöl Fareleri" diye ünlenecek olan General Creagh'ın 7. Zırhlı Tümen'i düşmana karşı büyük moral kazandı. General Wavell bu muharebelerde Yarbay J.F.B.

Combe komutasındaki 11. Hafif Zırhlı Alay'ın (Hussars) "bütün muharebe süresince devamlı cephe (ateş) hattında ve genellikle düşmanın ardında" olduklarını söyleyerek özel olarak takdir etmişti.

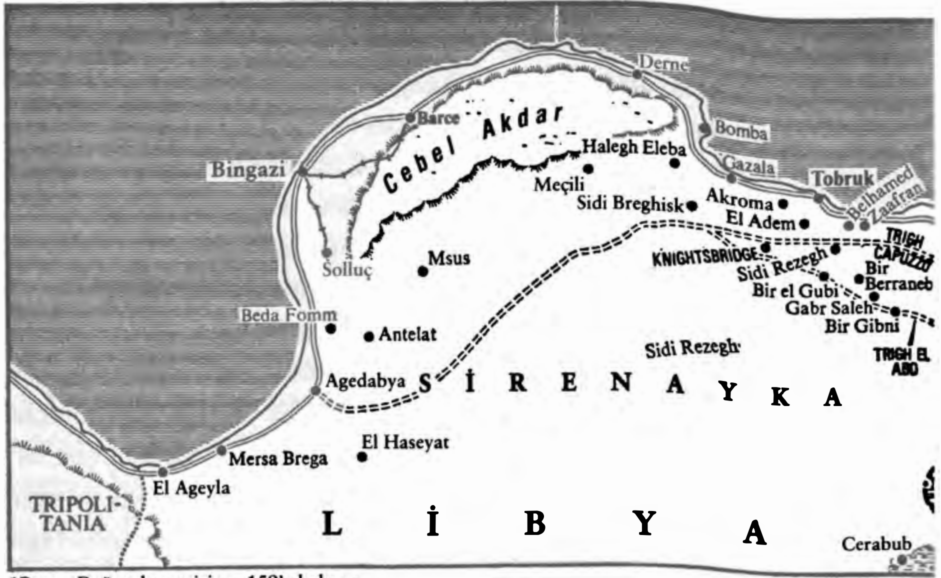
14 Haziran'da Tuğgeneral J.A.C. Caunter emrindeki bir seyyar birlik Capuzzo Garnizonu'na sürpriz saldırı düzenledi ve bu önemli sınır müstahkem mevkiini (kale) ele geçirdi. Gerçi "çölün efendileri" olan İngilizlerin stratejisi, İtalyanların yığınak yapması ve hedef teşkil etmelerini teşvik etmek için daima seyyar vaziyette bulunmak olduğundan, kaleyi sürekli olarak ellerinde tutmak için çabalamadılar. Eylül ortasına kadar geçen üç aylık dönem için yayımlanan listeye göre İtalyan zayiatı 3.500'e ulaşırken, nispeten çok sayıda İtalyan uçağının az takibe uğradığı o zamanda, sıklıkla bombalanmasına ve havadan makineli tüfek ateşine tabi tutulmasına rağmen, İngilizlerin zayiatı yalnızca 150'yi biraz aşkındı.

İtalyanlar altı tümenden daha fazla birlik hazır hale getirdikten sonra ancak 13 Eylül'de Batı Çölü'ne doğru temkinli bir şekilde ilerlemeye başladılar. İngilizlerin Mersa Matruh'taki mevzilerine yarıdan daha az mesafe kalana kadar, seksen kilometre ilerledikten sonra Sidi Barrani'de konakladılar ve birbirlerini destekleyemeyecek mesafede birçok müstahkem (tahkimli) ordugâh tesis ettiler. İlerlemek için hiçbir harekete teşebbüs etmeksizin haftalar geçti. Bu arada Churchill'in cesur girişimiyle, İngiltere'den aceleyle üç hızlı ticari gemiyle yola çıkarılan üç zırhlı alayın dahil olduğu ilave takviyeler Wavell'e ulaştı.

İtalyanlar ortada görünmediğinden Wavell, şimdi aniden dışarı çıkıp onlara saldırmaya karar verdi. Ki o taarruzun bütün İtalyan ordusunun imhasına ve İtalyanların Kuzey Afrika'daki mevzilerinin neredeyse çöküşüne yol açacak şaşırtıcı etkisi olacaktı.

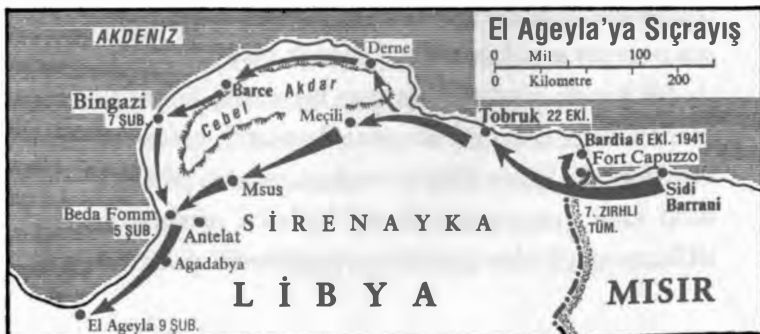
Ne var ki böylesine çarpıcı bir sonuç öngörülmedi. Sürekli bir taarruz değil daha ziyade geniş kapsamlı bir baskın planlandı. Wavell oradaki diğer İtalyan ordusunu geri püskürtmek için kuvvetinin bir kısmını aşağı doğru Sudan'a yönlendirirken, bu baskını istilacıyı geçici bir şekilde sersemletecek şiddetli bir darbe olarak

Harita 7

*Batıya Doğru devam için s. 159'a bakınız.

Beda Fomm Muharebesi

0 Mil 10 20
0 Kilometre 30

Bingazi'ye 20 mil
Ghemines
Solluç
DESTEK GRUBU
Sceleidima
7. ZIRHLI TÜM. 6/7 ŞUBAT'TA MEÇİLİ'DEN YOLA ÇIKTI
GERİ ÇEKİLEN İTALYAN KOLLARI
7. HUSARLAR
3. HUSARLAR
(4. ZIRHLI TUG.) 5/6 ŞUBAT
7. ZIRHLI TÜM. 5/6 ŞUBAT'TA İTALYAN TANKLARIYLA SAVAŞA TUTUŞTU
1. KTA (7. ZIRHLI TUG.) 5/6 ŞUB.
Beda Fomm
Kabarcık
2. KTA (4. ZIRHLI TUG.) 5/6 ŞUB.
6/7 ŞUB.
SİRTE KÖRFEZİ
Antelat
6/7 ŞUB. 7. ZIRHLI TÜM. KARARGÂHI
'COMBEFORCE' 5 ŞUBAT SABAHI YOLU TIKADI
El Ageyla'ya 100 mil

düşündü. Ne yazık ki, gerçekten kazanılmış ezici bir zaferi takip edecek yeterli hazırlık yapılmadı.

Yeterli hazırlık yapılmamasının nedeni, büyük ölçüde tatbikat sonrası uygulanabilirliğine ilişkin doğan kuşkular sonucunda, taarruz planında yapılan köklü değişiklikti. Düşmanın mevzilendiği tahkimatları arkadan ele geçirmeyi hedefleyen dolaylı yaklaşım, muhtemelen başarısızlığa uğramış olacak olan cepheden taarruzun yerini aldı – başarısızlığa uğraması çok mümkündü zira önlerinde mayın tarlası olmuş olacaktı. Taktiğin değiştirilmesi Wavell tarafından tatbikata katılması için gönderilmiş olan karargâh subayı Tuğgeneral Dorman-Smith tarafından önerildi. Ancak yararları Batı Çöl Kuvveti Komutanı General O'Connor tarafından derhal kavrandı ve müteakiben kazanılan zafer büyük ölçüde onun icraatı sayesindeydi – çünkü üst komutanlar Wavell ve Korgeneral H.M. Wilson çok hızlı cereyan eden bir muharebede olumlu bir etkide bulunamayacak kadar uzaktılar. Daha sonra aktarılacağı gibi onların önemli ve talihsiz, olumsuz etkileri oldu.

Dick O'Connor'un 30.000 askerden meydan gelen kuvvetinin karşısında 80.000 kişilik bir kuvvet vardı – fakat 120'ye karşı 275 adet tankı vardı. Düşmanın birçok tanksavar silahının karşısında etkisiz kaldığı 7. Kraliyet Tank Alayı'nın kalın zırhlı elli "Matilda" tankı bu ve müteakip muharebelerde son derece kati bir rol oynadılar.

Birlik 7 Aralık gecesi Matruh'taki mevzilerinden çıkarak çöl boyunca kat edecekleri yüz on iki kilometrelik ileri harekâta başladı. Ertesi gün düşmanın konakladığı ordugâh tahkimatlarının arasındaki boşluktan geçtiler ve 9 Aralık'ta General Beresford-Peirse'in 4. Hint Piyade Tümeni 7. Kraliyet Tank Alayı öncülüğünde Nibeiwa ordugâhına arkadan hücum etti. Garnizon gafil avlandı ve 4.000 esir alındı; hücuma geçenlerin zayiatı azdı – arasında sadece yedi tank personeli vardı.

Matilda tankları daha sonra öğleden sonranın ilk saatlerinde saldırıya uğrayan "Batı Tummar" tahkimatlı ordugâh istikametinde kuzeye doğru öncülük ederken, yanı sıra bu zafer günü sona

ermeden "Doğu Tummar" da düştü. Bu arada 7. Zırhlı Tümen* batı istikametinde harekâtına devam ederek sahil yoluna ulaştı ve böylelikle düşmanın çekilme hattının iki yanını tutmuş oldu.

Ertesi gün 4. Hint Tümeni kuzeye Sidi Barrani'nin civarına yakın İtalyan ordugâh topluluğuna doğru harekete geçti. Düşman şimdi teyakkuzdaydı, ayrıca şiddetli kum fırtınaları ilerleme için bir engeldi. Fakat, başlangıçtaki duraklamayı müteakip öğleden sonra, 7. Zırhlı Tümen'ce geri gönderilen ilave iki tank alayı ile birlikte her iki kanattan geliştirilerek bir noktada birleşecek olan taarruz başladı ve gün sona ermeden Sidi Barrani mevzilerinin büyük bir kısmı işgal edildi.

Üçüncü gün 7. Zırhlı Tümen'in ihtiyat tugayı batı istikametinde daha geniş bir kuşatma harekâtı için getirildi ve geri çekilen büyük İtalyan kollarını takip etmek için Buk-Buk bölgesinin ötesindeki kıyıya vardı. Burada ele geçirilen ilave 14.000 İtalyan esir ve seksen sekiz top, toplam esir sayısını yaklaşık 40.000'e ve top sayısını da 400'e çıkardı.

İstilacı İtalyan ordusu kendi sınırını tekrar geçtikten sonra Berdiye kıyı müstahkem mevkiine sığındı. Orada 7. Zırhlı Tümen tarafından çok hızlı bir şekilde çembere alınarak tecrit edildiler. Ne yazık ki İtalyanların moral çöküntüsünden istifade etmek için elde takviye piyade tümeni yoktu, çünkü üst rütbeli İngiliz komutanlar Sidi Barrani ele geçirilir geçirilmez 4. Hint Tümeni'ni geri çekmeyi ve Sudan'a sevk etmek üzere Mısır'a geri getirmeyi planlamışlardı. Muharebe sahasından uzakta bulunmaları onların O'Connor'un ne kadar kati bir zafer kazanmış olduğunu ya da zaferin ne kadar muazzam bir fırsat verdiğini anlamalarını zorlaştırdı ve 4. Hint Tümeni'nin geri çağrılması emrinde ısrar ettiler.

Böylece, muharebenin üçüncü günü 11 Aralık'ta, bozguna uğrayan İtalyanlar panik halinde batıya doğru kaçarken, muzaffer kuvvetin yarısı peş peşe doğuya doğru yola çıkıyordu! Bu ilginç bir görüntüydü ve hayati önemde bir gecikmeye neden oldu. 6. Avust-

---

* General Creagh geçici olarak hasta olduğundan bu muharebede tümene Tuğgeneral J.A.C. Caunter komuta etti.

ralya Tümeni'nin İngilizlerin devam eden taarruzlarına yardım etmesi amacıyla Filistin'den buraya gelmesi için üç hafta geçti.

Nihayet 3 Ocak 1941'de, 7. Kraliyet Tank Alayı yirmi iki Matilda tankıyla önde olmak üzere "cepheyi yarma" göreviyle Berdiye'ye taarruza geçti. Savunma çabuk çöktü ve üçüncü güne gelindiğinde bütün garnizon 462 top, 129 tank ve 45.000 esirle birlikte teslim oldu. Avustralya Tümen Komutanı Tümgeneral I.G. Mackay, onun için her Matilda tankının bütün bir piyade taburu değerinde olduğunu söyledi.

7. Zırhlı Tümen, Berdiye'nin ele geçirilmesinden hemen sonra Avustralyalılar kıyı müstahkem mevkiine taarruz etmek için toparlanıp gelene dek Tobruk'un irtibatını kesmek için batıya doğru harekete geçti. 21 Ocak'ta Tobruk'a taarruz edildi ve ertesi gün Tobruk 30.000 esir, 236 top ve seksen yedi tankın teslim olmasıyla birlikte düştü. Bu saldırıda kullanmak için sadece on altı Matilda tankı kaldı, ancak bunlar bir kez daha kati yarmayı gerçekleştirdiler. O gece 7. Kraliyet Tank Alayı'nın askerleri bir habere kulak misafiri oldular ve spikerin, "Saldırının ünlü bir zırhlı (süvari) alayı tarafından gerçekleştirildiğini sanıyoruz," dediğini duydular. Bir tankçı er o kadar çileden çıkmıştı ki radyoyu kuvvetli bir şekilde tekmeleyerek, "Bu savaşta takdir edilmek için ya sömürge askeri, siyah ya da süvari olman gerek," diye bağırdı. Haklı bir tepkiydi. Çünkü savaş tarihinde hiçbir zaman tek bir muharip birlik 7. Kraliyet Tank Alayı'nın sırasıyla Sidi Barrani, Berdiye ve Tobruk'ta oynadığı gibi bir dizi muharebede bu kadar tayin edici bir rol oynamamıştı.

İngiliz birliklerinin Sirenayka'ya doğru hızla ilerlemeleri çok daha dikkate değerdi, çünkü bu yeni bir olumsuz koşul altında gerçekleştirildi. O'Connor'a gönderilmesi gereken takviye kuvvetleri, ulaştırma araçları ve uçaklar Mısır'da alıkonuldu ve hatta kendisinden birtakım birlikler alındı. Zira, Churchill'in hayal gücü şimdi farklı bir fikir peşindeydi. Birinci Dünya Savaşı'ndaki eski bir serüvenin kokusu ardından ve Yunanların İtalyanlara karşı koymasından dolayı harekete geçen Churchill, Almanya'ya karşı güçlü bir Balkan ülkeleri beraberliğinin yaratılması imkânını zihninde canlandırdı.

Çekici bir tasavvurdu, ama gerçekçi değildi, çünkü ilkel Balkan ordularının, Almanların hava ve tank kuvvetlerine dayanacak güçleri yoktu, yanı sıra İngilizler bunlara çok az yardım gönderebilirlerdi.

Churchill Ocak ayının başında, Selanik'e İngiliz tank ve topçu birliklerinden meydana gelen bir kuvvetin çıkması için Yunanlara baskı yapmaya karar verdi ve böyle bir kuvvetin –O'Connor'un küçük kuvvetini zayıflatmak anlamına gelmekle birlikte– gönderilmesi amacıyla derhal hazırlık yapmasını emretti.

Fakat, o zamanki Yunan hükümetinin başı olan General Metaksas, teklif edilen kuvvetin tahrik edeceği muhtemel Alman işgaline karşı koyacak ölçüde kuvvetli olmadığını söyleyerek öneriyi geri çevirdi. Ayrıca başkomutan General Papagos, İngilizlerin herhangi yeni bir şeye girişmeden ve kuvvetlerini bölmeden önce Afrika'nın işgalini tamamlamalarının daha akıllıca olacağına ilişkin görüşünü ifade etti.

Yunan hükümetinden gelen bu nazik ret ile General O'Connor'un Tobruk'u işgali çakıştı, bu nedenle İngiliz hükümeti şimdi O'Connor'a ilerlemesinin diğer safhasına ve Bingazi Limanı'nı ele geçirmesine izin vermeye karar verdi. Bu harekât Sirenayka'nın, İtalyan Kuzey Afrikası'nın doğusunun yarısının işgalini tamamlayacaktı. Fakat İngiliz başbakanı Balkan projesini baş tacı etmeye devam etti ve Wavell'e, O'Connor'a Balkan harp harekât alanı için yığınak yapılacak olan kuvveti eksiltebilecek hiçbir takviye vermemesi bildirildi.

O'Connor ilerleme izni alması üzerine, bir kez daha elindeki yetersiz birliklerinden beklenebileceğinden çok daha fazlasını başardı. (Seyyar birliği olan 7. Zırhlı Tümen'in mevcudu sadece elli *cruiser* tank ile ince zırhlı olan ve etkili zırh delme kabiliyetli topu olmayan doksan beş hafif tanka düşmüştü.) Düşmanın Derne kıyı şeridindeki kuvvetli mevzileri işgal ettiğini öğrenen O'Connor ilave ikmal malzemeleri ve *cruiser* tankları kendisine ulaşır ulaşmaz onları kanatlardan girişeceği hücumlarla mevzilerinden atmayı planladı. Bunlar, O'Connor'un onun harekâtına 12 Şubat'ta yeniden başlaması için zamanında gelmeleri beklendi.

Fakat, 3 Şubat'taki hava keşfi düşmanın Bingazi dönemecini terk etmeye hazırlandığını ve Sirenayka'dan Trablusgarp'a giden güzergâhı tıkayabilecek olan Agheila darboğazına çekileceğini ortaya çıkardı. Büyük birliklerin ise çoktandır yolda oldukları görüldü.

O'Connor derhal sadece General Creagh komutasında eksik 7. Zırhlı Tümen'i görevlendirerek düşmanın geri çekilmesinin takibini ve onu Bingazi'nin oldukça ilerisindeki sahil yoluna ulaşması hedefiyle çölün iç kısmına göndermeyi içeren cesur bir harekât planladı. Bulundukları El-Mekili mevzilerden kat edilecek mesafe yaklaşık 240 kilometreydi – bu önlerinde uzanan aşırı engebeli bir kıyı şeridi arazisiydi. 7. Zırhlı Tümen askeri tarihin bu en cesur harekâtına ve nefes kesici yarışına iki günlük istihkak (tayın) ve kıtı kıtına bir yakıtla başladı.

Caunter'in 4. Zırhlı Tugay'ı 4 Şubat saat 08:30'da önde 11. Hafif Zırhlı Alay'ın (Hussars) zırhlı arabaları olmak üzere takibe başladı. (7. Zırhlı Tugay'ın kadrosu ise tek bir birliğe, 1. Tank Alayı'na düşürülmüştü.) Öğle vaktinde gelen hava raporu geri çekilen düşmanın çoktan Bingazi'nin güneyinde olduğuna ilişkin endişe verici haberi verdi. Creagh takibi hızlandırmak için, Caunter'e tamamen motorize piyade ve topçu birliklerinden meydana gelen bir kuvvet tertiplemesini ve Albay Combe komutasında 11. Hafif Zırhlı Alay ile birlikte önden göndermesini emretti. Bu birliklerin yürüyüş kolunun arkalarından çekip çıkartılmaları ve özel ulaştırma ile muhabere birliği teşkil edilmelerinin neden olduğu kargaşa ve gecikme Caunter'in bu emre itirazlarını haklı çıkardı. Ayrıca tanklar öğleden sonra karşılaşılan müthiş engebeli arazide neredeyse motorize kuvveti solladı. Caunter, tank mürettebatına birkaç saatlik mola vermek için durmadan önce, ay ışığında gece yarısı sonrasına kadar ilerlemesine devam etti.

5 Şubat sabahı Combe için teşkil edilen kuvvet (Combe kuvveti) kolay arazide daha hızlı ilerledi. Combe kuvveti öğleden sonra, Beda Fomm'un güneyinde düşmanın iki geri çekilme yolunu kesen bir tıkama mevzisi teşkil etti. O akşam şaşkın İtalyan topçu kolu ve tahliye edilen siviller tuzağa düşürüldü.

Bu arada, Caunter'in yakından takip etmekte olan tankları yaklaşık saat 17:00'da düşmanın Beda Fomm'un ilerisindeki çekilme hattına ulaşmıştı. Karanlıktan önce iki topçu kolunu ve ulaştırma birliğini dağıttılar. Gerçekte otuz üç saatte 170 kilometre kat ettikleri harekât çok iyi bir şekilde sona ermişti – bu zırhlı birlik hareket kabiliyet açısından asla üstesinden gelinmeyen bir rekordu. Yolların olmaması ve engebeli arazi, başarıyı çok daha fazla hayret verici kıldı.

Ertesi gün, 6 Şubat'ta, düşmanın ana kolları tankların eşliğinde muharebe alanında görünmeye başladı. İtalyanların, toplam 100'ü aşkın yeni *cruiser* (hızlı) tankı vardı, halbuki Caunter'in sadece yirmi beş *cruiser* (hızlı) tankı vardı. Neyse ki İtalyan tankları toplu halde gelmek yerine kısımlar halinde ve yola yakın geliyorlardı, halbuki İngiliz tankları gövdelerini araziye gizleyerek, ateş mevzisi tesis edecek şekilde ustaca manevra yaptılar ve arazideki çukurlarla korundular. Gün boyunca bir dizi tank muharebesi devam etti. Günün yükünü, diğer tugayın 1. Kraliyet Tank Alayı on *cruiser* tankıyla daha muharebe yerine ulaştığında, *cruiser* tank sayısı öğleden sonra on dokuzdan yediye düşen 2. Kraliyet Tank Alayı çekmişti. 3. ve 7. Hafif Zırhlı alayları hafif tanklarını cesurca kullanarak düşmanın dikkatini çekmede ve taciz etmede çok etkili oldu.

Muharebe sahasına gece çöktüğünde, İtalyan tanklarından altmışı çok ağır hasar görürken, diğer kırkı sabahleyin muharebe sahasında terk edilmiş olarak bulundu, oysa İngiliz tanklarından sadece üçü muharebe dışı kalmıştı. İtalyan piyadeleri kendilerini koruyan tankları imha edilince ve açıkta kalınca akın akın teslim oldular.

Arka tampon olarak hareket eden Combe'un kuvveti, 4. Zırhlı Tugay'dan kaçmayı başaran bu münferit grupları yakaladı. İtalyanların gün ağardıktan hemen sonraki nihai yarma saldırısı birliklerin bu geri bölgesine karşı düzenlenmiş ve on altı tank öncülük etmişti, ancak Piyade Tugayı'nın 2. Taburu tarafından durduruldu.

Beda Fomm Muharebesi'nde, 216 top ve 120 tank ile birlikte 20.000 esir alındı. İngilizlerin Caunter ve Combe kuvveti ile birlikte toplam gücü ise sadece 3.000 askerdi. Berdiye ve garnizonu 4

Ocak'ta düştüğünde yedi aylık Savaş Bakanlığı görevinden Dışişleri Bakanlığı'na henüz dönen Anthony Eden, Churchill'in ünlü deyişinin yeni bir şeklini türetmişti: "Asla, bu kadar fazla birlik bu kadar az birliğe teslim olmamıştı." Bu, Beda Fomm'daki parlak zafer için daha da doğruydu.*

Ne var ki çok geçmeden zaferin parlaklığı söndü. Graziani'nin ordusunun tamamen ortadan kalkması, İngilizlere düşmandan temizlenmiş bir geçitten geçerek Agheila darboğazından Trablusgarp'a inme olanağı vermişti. Ancak tam da O'Connor ve birliklerinin bir an önce oraya varmayı ve düşmanı Kuzey Afrika'daki son tutunma noktasından atmayı umut ederken, sonunda İngiliz kabinesinin emriyle durduruldular.

Churchill, 12 Şubat'ta, Wavell'e Bingazi'nin "umulandan üç hafta önce" ele geçirilmiş olmasından dolayı duyduğu sevinci ifade eden uzun bir telgraf göndererek, ilerlemeyi durdurması ve Sirenayka'yı elde tutmak için sadece asgari kuvvet bırakmasını ve Yunanistan'a mümkün olan en büyük kuvveti göndermek için hazırlanması talimatını verdi. O'Connor'a sadece bir avcı uçağı filosu bırakılarak, hava kuvvetinin neredeyse tümü derhal alındı.

Bu ani dramatik çöküşe ne yol açmıştı? General Metaksas 29 Ocak'ta aniden ölmüştü ve yeni Yunan Başbakanı Alexandros Koryzis daha az güçlü bir karakter sahibiydi. Churchill el üstünde tuttuğu Balkan projesini canlandırma fırsatını gördü ve ele geçirmek için atik davrandı. Önerisi için Yunan hükümetine tekrar baskı yaptı – bu kez Yunanlar ikna edildiler. 7 Mart'ta, Wavell'in mutabakatı ve Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin ve Ortadoğu'daki üç komutanın onayı ile 50.000 askerden oluşan ilk İngiliz kuvveti Yunanistan'a çıktı.

---

* Başarının büyük bir kısmı sefere iştirak etmeyen, Mısır'da ilk teşkil edildiği 1938'de zırhlı tümenin komutanlığına atanan ve onun hareket kabiliyetini çok yüksek bir seviyeye kavuşturan Tümgeneral P.C.S. Hobart sayesindeydi. Fakat bir zırhlı kuvvetin nasıl sevk ve idare edilmesi gerektiğine ve geleneksel kuvvetlerden (büyük ölçüde piyade) stratejik bir şekilde bağımsız olarak kullanıldığında neyi başarabileceğine ilişkin fikirleri daha muhafazakâr üstlerinin görüşlerine aykırıydı. "Aykırılığı" uzlaşmaz tutumuyla birleşince Alman Panzer (zırhlı) kuvvetlerinin aynı fikirleri yürürlüğe koyarak uygulanabilirliklerini kanıtlamasından altı ay önce, 1939 sonbaharında görevden azledilmesine yol açmıştı.

Almanlar 6 Nisan'da Yunanistan'ı istila ettiler ve İngiliz birlikleri çabucak ikinci "Dunkerque" olayına maruz kaldılar. İngilizler büyük güçlüklerle denizden tahliye edildiler ve bütün tanklarını, diğer teçhizatlarının birçoğunu ve 12.000 askerini geride bırakarak tam bir felaketten kıl payı kurtuldular.

O'Connor ve karargâhı Trablusgarp'ı ele geçirebileceklerinden emindi. Böyle bir ilerleme Bingazi'nin ikmal limanı olarak ve orada Yunanistan'daki kumar için ayrılmış ulaştırma araçlarının bazılarının kullanılmasını gerektirirdi. Ancak bunların hepsine çare bulunmuştu. Daha sonra Montgomery'nin kurmay başkanı olan General de Guingand'ın açıkladığı gibi Ortadoğu'daki Müşterek Planlama Heyeti'nin Trablusgarp'ın ele geçirilebileceğine ve bahardan evvel İtalyanların Afrika'dan atılacaklarına ikna olduklarını açıklamıştı.

Hitler'in karargâhının (OKW) önde gelen generallerinden Warlimont, Alman Yüksek Komuta Heyeti'nin de aynı görüşte olduğunu açıklamıştı:

> Biz o zaman İngilizlerin, neden Sirenayka'daki İtalyanları Trablusgarp'a doğru zorlayarak içinde bulundukları güç durumdan yararlanmadıklarını anlayamadık. Onları durduran hiçbir şey yoktu.* Orada kalan çok az İtalyan birliği paniğe kapılmıştı ve karşılarında her an İngiliz tanklarını bekliyordu.

6 Şubat'ta, tam Graziani'nin ordusunun nihayet Beda Fomm'dan atılmakta olduğu gün, Fransız seferinde Alman 7. Panzer (Tank) Tümeni'ni çok parlak bir şekilde sevk ve idare etmiş olan genç Alman generali Erwin Rommel Hitler'i görmesi için çağrıldı ve İtalyanların kurtarılması için gönderilecek küçük bir Alman mekanize kuvvetinin komutanlığını alması bildirildi. Bu kuvvet, 5. Hafif ve 15. Panzer olmak üzere iki küçük çaplı tümenden oluşacaktı. Fakat, ilkinin intikali Nisan ortasına kadar ve ikincisinin intikali de Mayıs ayının sonuna kadar tamamlanamadı. Yavaş bir programdı – ve İngilizlerin yolu açıktı.

---

* Liddell Hart, *The Other Side of Hill*, s. 250.

Rommel, 12 Şubat'ta Trablusgarp'a uçtu. İki gün sonra Alman kuvveti ilk kısımda bir keşif taburu ve bir tanksavar taburuyla intikal etti. Rommel bu birlikleri hemen cepheye sürdü ve kuvvetli görüntü yaratacakları umuduyla çabucak inşa ettirdiği bir avuç maket (sahte) tanklarla takviye etti. Bu maket (sahte) tanklar Almanya'da kitlesel olarak ucuza üretilen "halkın arabası" Volkswagen'lere monte edildi. 5. Hafif Tümeni'nin tank alayı ancak 11 Mart'ta Trablusgarp'a ulaştı.

İngilizlerin ilerlemediklerini gören Rommel, elindeki mevcut kuvvetlerle taarruzu denemeyi düşündü. İlk hedefi yalnızca Agheila darboğazını işgal etmekti. Bu, 31 Mart'ta kadar kolayca başarıldı; bu nedenle harekâta devam etmeye karar verdi. Rommel'e göre İngilizlerin kendisinin kuvvetini çok abarttığı aşikârdı – belki maket (sahte) tanklarıyla aldatılmışlardı. Bundan başka, Almanların karadaki zafiyetini İngiliz komutanlığından saklayan havadaki güç dengesi mevcuttu ve ayrıca bu müteakip muharebeler sırasında Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin yanıltıcı raporlar vermesine yol açtı.

Rommel zamanlamasında da talihliydi. 7. Zırhlı Tümen, Şubat ayının sonunda dinlendirilmesi ve eksikliklerini tamamlaması için Mısır'a geri gönderilmişti. Onun yerini yeni gelen ve tecrübesiz 2. Zırhlı Tümen –diğer kısmı Yunanistan'a gönderilmişti– aldı. 6. Avustralya Tümeni Yunanistan'a gönderilmişti ve yerine gelen 9. Tümen'in hem teçhizatı hem de eğitimi eksikti. O'Connor dinlendirilmeye alınmış ve tecrübesiz bir komutan olan Neame ile değiştirilmişti. Ayrıca Wavell sonradan belirttiği gibi yaklaşan Alman taarruzuna ilişkin raporlara güvenmemişti. Rakamlar onu haklı çıkardı ve Rommel'i hesaba katmadığı için neredeyse hiç suçlanamaz.

Mayıs'ın sonuna kadar beklemesi için üstlerinden gelen emirlere aldırmayan Rommel, 2 Nisan'da elli tankı, ardında onu daha yavaş bir şekilde izleyen iki yeni İtalyan tümeniyle birlikte ilerlemesine kaldığı yerden devam etti. Zayıf olan gücünü, hareket kabiliyeti ve hile unsurlarıyla büyük göstermeye gayret etti. Rommel'in ilk taarruzunun şokunu müteakiben, kuvvetlerinin gölgesi o denli heyüla

gibi dikildi ki, birbirinden yaklaşık yüz altmış kilometre ayrı duran orduları birbirine kavuşan boynuzlar haline geldi.

Rommel'in cesur saldırısının etkisi büyülüydü. İngiliz kuvvetleri apar topar geri çekildiler ve 3 Nisan'da Bingazi'yi tahliye ettiler. Bu olağanüstü durumda O'Connor, Neame'ye tavsiyede bulunması için gönderildi, ancak geri çekilme esnasında refakatsiz olan araçları 6 Nisan gecesi Alman öncü grubunun geri bölgesine rasgeldi ve her ikisi de esir alındı. Bu arada bir İngiliz zırhlı tugayı uzun ve düzensiz geri çekilme esnasında neredeyse bütün tanklarını kaybetmişti. Ertesi gün 2. Zırhlı Tümen'in komutanı yeni gelen motorize tugay ve diğer birliklerle beraber El-Mekili'de kuşatıldı ve teslim olmak zorunda kaldı – tank zafiyetlerini gizlemek için kuşatma kuvveti Rommel'in askerlerinin sıra sıra kamyonlarla kaldırdıkları toz bulutlarıyla büyük gösterilmişti. İtalyanlar ise hâlâ gerilerdeydi.

11 Nisan'a gelindiğinde İngilizler, Tobruk'ta hapsolup kalan küçük bir kuvvetin dışında, Sirenayka'dan ve Mısır sınırından temizlendiler. Bu ise kendi açısından önceki Sirenayka zaptı kadar şaşırtıcı bir başarıydı ve hatta bundan bile daha hızlı gerçekleşmişti.

İngilizler, şimdi Kuzey Afrika'yı temizleme çabalarına öncesinden daha ağır olumsuz koşullar altında ve hepsinden öte Rommel'in mevcudiyeti karşısında yeni baştan başlamak zorundaydılar. Şubat 1941'de kaybedilen altın fırsat için ödenecek bedel ağırdı.

İtalyan Doğu Afrikası'nın İşgali

Haziran 1940'ta Faşist İtalya Mussolini'nin kışkırtmasıyla savaşa girdiğinde, 1936 yılından bu yana, fethedilmiş bulunan Etiyopya'nın (Habeşistan) dahil edildiği İtalyan Doğu Afrikası'ndaki birlikleri, Kuzey Afrika'da oldukları gibi İngilizlerden sayıca çok fazlaydı. İtalyan kayıtlarına göre o bölgedeki kuvvetlerin toplamı takriben 91.000 beyaz ve yerli birlikler ise yaklaşık 200.000'di. Bununla birlikte yerli birlikler büyük ölçüde kâğıt üzerinde gibiydi. Daha makul olarak tahmin edilen, iddia edilenin yaklaşık yarısı kadardır. 1940 yılının ilk aylarında, İtalya'nın savaşa girmesinden önce İngilizlerin gücü Sudan'da bulunan yaklaşık sadece 9.000 İngiliz ve yerli ile Kenya'daki 8.500 İngiliz Doğu Afrikası askeriydi.

İtalyanlar bu muazzam, iki harp harekâtı büyüklüğündeki alanda teşebbüsü ele alma konusunda neredeyse Kuzey Afrika'da olduğu kadar yavaştılar. Asıl neden yakıt ve mühimmat ikmal maddelerini İngiliz ablukasından daha ileri götürmelerinin mümkün olmadığının farkında olmalarıydı. Ne var ki bu İtalyanların büyük kuvvet üstünlüklerinden yararlanmalarını, Afrika'daki İngiliz kuv-

vetlerinin yeterince takviye edilebilmeden önce daha önemli kıldığından hiç de haklı bir sebep değildi.

İtalyanlar Temmuz'un başında Eritre'den kuzeybatı istikametinde tereddüt ederek harekete geçtiler. Bu kuvvet, Sudan sınırından yirmi kilometre içerideki Sudan Savunma Kuvveti'nin yaklaşık 300 kişilik bir bölüğünce tutulan Kassala kasabası ileri karakolunu iki tugay, dört süvari alayı, iki düzine tank ve yaklaşık 6.500 askerle işgal etti. Sudan'daki birliklerin komutanı Tümgeneral William Platt'ın emrinde o zaman bütün o geniş bölgede sırasıyla, Hartum, Atbara ve Sudan Limanı'nda mevzilendirilen sadece üç İngiliz piyade taburu vardı. Platt, akıllıca davranarak, İtalyan işgalinin nasıl gelişeceğini görebilene kadar onları muharebeye sokmadı. İtalyanlar ilerlemek yerine Etiyopya'nın tam kuzeybatı sınırında bulunan Gallabat ve Kenya'nın kuzey sınırında bulunan Moyale gibi birkaç sınır mevzisini işgal ettikten sonra durdular.

İtalyanlar, ancak Ağustos'un başında daha ciddi bir taarruz için harekete geçtiler ve bunu Aden Körfezi'nin Afrika kıyı şeridindeki muhtemel en kolay hedef olan İngiliz Somalisi'ne karşı başlattılar. Bu çok sınırlı harekât bile savunma esaslıydı. Aslında, Mussolini İtalyanlara savunmada kalmalarını emretmişti. Fakat, Etiyopya Genel Valisi ve o bölgenin komutanı olan Aosta Dükü Fransız Somalisi'ndeki Cibuti Limanı'nın İngilizler için Etiyopya'ya kolay girme imkânı tanıdığını hissetti ve Fransızlarla yapılan ateşkes mütarekesine güvenmedi. Bu nedenle kendisine komşu ve daha geniş İngiliz Somalisi'ni işgal etmeye karar verdi.

Tuğgeneral A.R. Chater'in komutasında orada bulunan İngiliz garnizonu sadece dört Afrikalı ve bir Hint taburu ve yolda olan 2. Black Watch İngiliz düzenli ordu taburundan oluşuyordu. İtalyan işgal kuvveti ise topçu birlikleri ve tankla donatılmış vaziyette yirmi altı taburdan meydana gelmişti. Fakat, küçük Somali Deve Birliği İtalyanların ilerlemesini etkili bir şekilde geciktirdi ve İtalyanlar tam liman başkenti Berbera yaklaşma istikametindeki Tug Argan Geçidi'ne ulaşırken, Tümgeneral A.R. Godwin-Austen, komutayı devralmak için bölgeye geldi. Burada savunan taraf o denli bir çe-

tin savunma sergiledi ki mütecaviz dört günlük muharebe süresince bölgeye yanaştırılmadı. Ancak İngiliz kuvvetleri –birçoğu o anda Kenya'da tertiplenmekte olan yığınağı artırmak üzere deniz yoluyla nakledilirken– ilave takviye ya da savunma mevzileri yokluğundan deniz yoluyla Berbera'dan tahliye edildiler. Bu muharebe sadece 250'e karşılık 2.000'i aşkın zayiata neden oldu ve İtalyanların üzerinde gelecekteki muharebelerine dair kapsamlı bir stratejik etkisi olduğu izlenimi bıraktı.

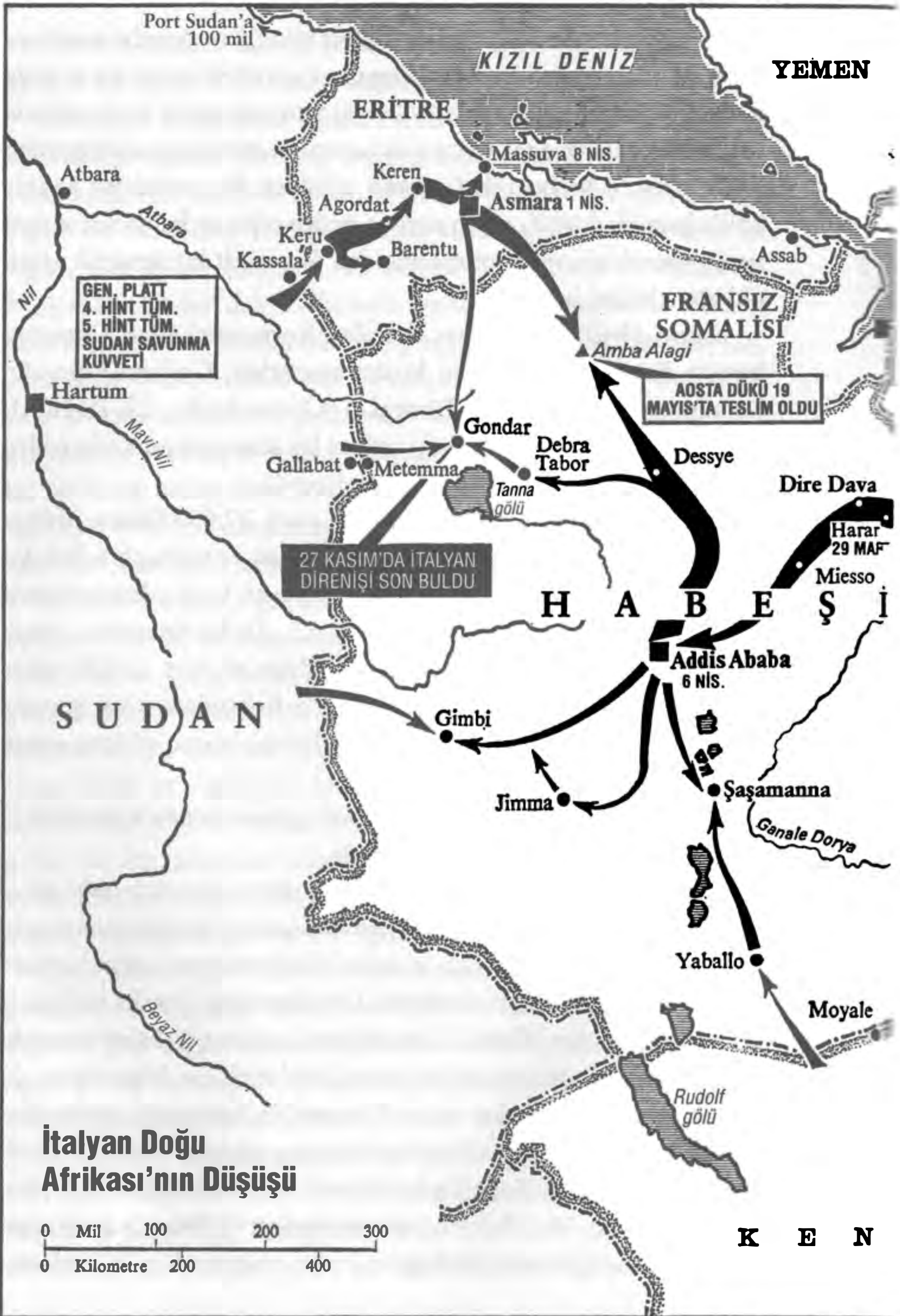
Kasım 1940'ta komutayı devralan Korgeneral Alan Cunningham'ın Kenya'da emrindeki İngiliz kuvvetleri, Godwin-Austen'in komutasındaki 12. Afrika Tümeni (1. Güney Afrika, 22. Doğu Afrika ve 24. Altın Kıyı tugayları) ve kısa bir süre sonra takviye edilen 11. Afrika Tümeni'nden meydana geliyordu.

Sonbaharda, Kenya'daki birliklerin gücü, 27.000 Güney Afrikalı, 33.000 Doğu Afrikalı, 9.000 Batı Afrikalı ve yaklaşık 6.000 İngiliz olmak üzere 75.000 askere yükseltilmişti. Bunlardan üç tümen teşkil edildi – 1. Güney Afrika, 11. ve 12. Afrika tümenleri. Şimdi Sudan'da 5. Hint Tümeni'nin dahil olduğu toplam 28.000 asker vardı, 4. Hint Tümeni, Kuzey Afrika'da İtalyanlara karşı gerçekleştirilen parlak karşı taarruzun ilk safhasına iştirak ettikten sonra oraya hareket edecekti.

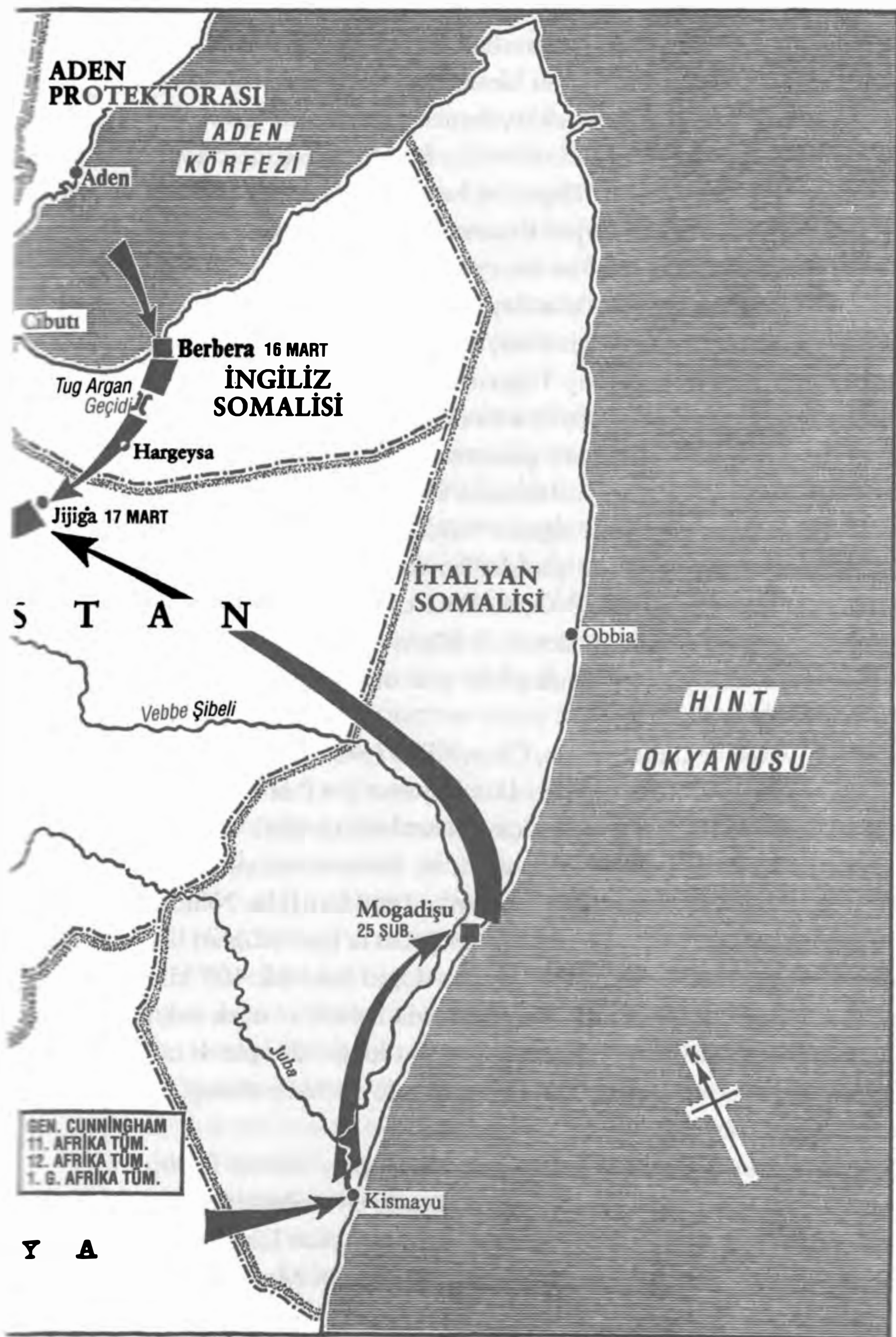
4. Kraliyet Tank Alayı'ndan bir tank taburu Sudan'a gönderildi. Ayrıca Sudan Savunma Kuvveti vardı.

Churchill, bu kadar büyük İngiliz kuvvetinin göstermiş olduğundan daha etkin olması gerektiğini hissetti ve şimdiye kadar mütemadiyen girişilenden daha saldırgan bir hareket tarzı için baskıda bulundu ya da yapmayı düşündü. Ortadoğu'daki İngiliz birliklerinin komutanı olan Wavell, Cunningham ile görüş birliğine vararak, Kenya'dan İtalyan Somalisi'ne karşı ileri harekâtın Mayıs'ta ya da ilkbahar yağmurlarından sonra Haziran'da başlaması gerektiğine ilişkin teklifte bulundu. Sonraları savaşta en ünlü yüksek rütbeli komutanlardan biri haline gelen kararlı lider Tuğgeneral W.J. Slim komutasındaki 10. Hint Tugayı tarafından Gallabat'a taarruzun gerçekleştirildiği Kasım'da Platt'ın kuzey cephesindeki ilk ilerleme-

Harita 8

Port Sudan'a 100 mil
KIZIL DENİZ
YEMEN
ERİTRE
Massuva 8 NİS.
Atbara
Keren
Asmara 1 NİS.
Agordat
Atbara
Keru
Kassala
Barentu
Assab
Nil
GEN. PLATT
4. HİNT TÜM.
5. HİNT TÜM.
SUDAN SAVUNMA KUVVETİ
FRANSIZ SOMALİSİ
Amba Alagi
AOSTA DÜKÜ 19 MAYIS'TA TESLİM OLDU
Hartum
Mavi Nil
Gondar
Debra Tabor
Dessye
Gallabat
Metemma
Tanna gölü
Dire Dava
Harar
Miesso
27 KASIM'DA İTALYAN DİRENİŞİ SON BULDU
H A B E Ş İ
Addis Ababa 6 NİS.
S U D A N
Gimbi
Şaşamanna
Jimma
Ganale Dorya
Yaballo
Moyale
Beyaz Nil
Rudolf gölü
İtalyan Doğu Afrikası'nın Düşüşü
0 Mil 100 200 300
0 Kilometre 200 400
K E N

ADEN
PROTEKTORASI
ADEN
KÖRFEZİ
Aden
Cibutı
Berbera 16 MART
İNGİLİZ
SOMALİSİ
Tug Argan
Geçidi
Hargeysa
Jijiga 17 MART
S T A N
İTALYAN
SOMALİSİ
Obbia
HİNT
OKYANUSU
Vebbe Şibeli
Mogadişu
25 ŞUB.
Juba
GEN. CUNNİNGHAM
11. AFRİKA TÜM.
12. AFRİKA TÜM.
1. G. AFRİKA TÜM.
Kismayu
K
Y A

sinin karşılaştığı çetin direniş Wavell'in kuşkularını artırdı. Gallabat'a yapılan ilk taarruz başarılı olmuştu, ama komşu Metemma mevzilerine girişilen takip harekâtı, hemen hemen aynı kuvvetteki İtalyan Sömürge Tugayı'nca durduruldu. Bu büyük ölçüde, Slim'in tavsiyesinin aksine, bu Hint Tugayı'na henüz dahil edilmiş bulunan İngiliz taburunun beklenmeyen başarısızlığı nedeniyleydi. Müteakip olayların gösterdiği gibi bu kuzey bölgedeki İtalyan kuvvetleri başka yerlerdekilerden çok daha dayanıklılardı.

Kışın tek umutlu olaylar dizisi ise, savaş patlak verdiğinde tekrar orduya çağrılan emekli subay Tuğgeneral D.A. Sandford'un faaliyetleriydi ve akabinde Etiyopya'ya Gondar yöresi civarındaki dağlık bölge şefleri arasında isyan çıkartmak için gönderildi. Bunlar, daha alışılmışın dışında bir yüzbaşı olan Orde Wingate'in bir Sudan bataryası ve onun ele avuca sığmaz "Gideon Kuvveti" tarafından desteklenen ve kış süresince genişletilen faaliyetlerdi. Sürgündeki İmparator Haile Selasiye, 20 Ocak 1941'de uçakla ülkesine geri getirildi; ve neredeyse üç ay sonra, 5 Mayıs'ta, Wingate eşliğinde –Churchill'in tahayyül ettiğinden bile çok önce– tekrar başkenti Addis Ababa'ya girdi.

Zira, Wavell ve Cunningham, Churchill'in ve Güney Afrika'daki Alman Smuts'un sürekli baskıları altında Şubat 1941'de Kenya'dan İtalyan Somalisi'ni işgal etmeleri için kışkırtılmaktaydılar. Kismayu Limanı umulmadık kolaylıkla ele geçti, bu ikmal sorununu kolaylaştırmıştı, bundan sonra Cunningham'ın birlikleri Juba Nehri'ni geçtiler. Neredeyse bir hafta sonra da 25 Şubat'ta işgal ettikleri başkent ve büyük liman olan Mogadişu'ya doğru yaklaşık 400 kilometre ilerlediler. Burada muazzam miktarda benzin ve uçak yakıtı ele geçirdiler, ilerlemenin hızı, Kismayu'da olduğu gibi planlı tahriplerin yapılmasını önledi. Süratli ilerlemede iyi hava desteği bir başka önemli unsurdu.

Ondan sonra Cunningham'ın kuvvetleri içeri, Güney Etiyopya'ya döndü ve 17 Mart'ta, 11. Afrika Tümeni 640 kilometrelik bir ilerlemeden sonra, eyalet başkenti Harar'a yakın olan Jijiga'yı işgal etti. Bu, onları Aden'den gelen küçük kuvvetin 16 Mart'ta tekrar

karaya çıktığı eski İngiliz Somalisi sınırına yaklaştırdı. Harar, bazı çetin muharebelerden sonra 29 Mart'ta işgal edildi ve daha sonra Cunningham'ın kuvvetleri batı istikametine, 480 kilometre uzakta Etiyopya'nın batı merkezinde bulunan Etiyopya'nın başkenti, Addis Ababa'ya yöneldi. Cunningham'ın kuvvetleri neredeyse bir hafta sonra –İmparator Haile Selasiye'nin Wingate'in refakatinde başkente dönmesinden bir ay önce– 6 Nisan'da Addis Ababa'yı işgal ettiler. Etiyopyalı düzensiz askerlerin (paralı-gerilla-yerli) İtalyan kadınlara yaptıkları zulümler İtalyanların teslim olmalarını hızlandırdı.

Bununla birlikte, kuzeydeki direniş başından bu yana olduğu gibi çok kuvvetliydi. Buradaki komutan General Frusci'nin Eritre bölgesinin önünde 17.000 kişilik iyi donatılmış bir İtalyan birliği ve epeyce geride ise üç tümeni aşkın kuvveti vardı. General Platt komutasında Ocak'ın üçüncü haftasında başlayan ilerleme, güçlü 4. ve 5. Hint tümenlerince icra edildi. Aosta Dükü, Eritre'deki İtalyan kuvvetlerine, İngiliz ilerlemesi başlamadan önce geri çekilmesini emretti ve bunun sonucunda, Kassala'nın doksan altı kilometre doğusunda, Eritre sınırının altmış beş kilometre içinde, Keru'da ilk ciddi çarpışma başladı.

Sırasıyla Keru'nun 72 ve 112 kilometre doğusunda, Barentu ve Agordat'taki dağlık mevzilerde bulunan iki Hint birliği daha güçlü direnişle karşılaştılar. Neyse ki General Beresford-Peirse komutasındaki 4. Hint Tümeni daha uzaktaki hedefe ilk olarak ulaştı ve bu 5. Hint Tümeni'nin Barentu'ya ilerlemesini kolaylaştırdı.

Wavell bunun üzerine, bir bütün olarak Eritre'nin işgali hedefini genişletme imkânının farkına vardı ve General Platt'a bu doğrultuda yeni emirler verdi. Ancak, başkent Asmara Agordat'tan 160 kilometre (Massawa Limanı daha da uzaktı) daha ilerideydi, ayrıca yolun yarısında Doğu Afrika'nın en kuvvetli savunma mevzilerinden biri olan Keren dağlık mevzisi vardı ve Asmara ve İtalyan deniz üssü Massawa'ya tek giriş kapısıydı.

Geçişi zorlamak için 3 Şubat'ta erken saatlerde başlayan ilk saldırılar başarısız oldu ve müteakip günlerde tekrar tekrar püskürtül-

düler. Bölgedeki İtalyan komutan General Carnimeo, olağanüstü bir mücadele azmi ve taktik maharet gösterdi. Bir hafta süren bir çabadan sonra taarruzdan vazgeçildi ve bunu uzun süren durgun bir dönem takip etti. Taarruz ancak Mart ayının ortasında 5. Hint Tümeni bölgeye getirilip muharebeye iştirak etmeye hazır hale gelince başladı. Mücadele bir kez daha uzadı ve İtalyan karşı taarruzları düşmanı püskürttü, fakat nihayet 27 Mart'ta 4. Kraliyet Tank Alayı'nın zırhları kalın olan "piyade tanklarından" meydana gelen tank taburu bloku yardı ve İtalyan cephesine nüfuz etti – aynı unsur, Kuzey Afrika'da Sidi Barrani'den Tobruk'a kadar birbiri ardına cereyan eden muharebelerde 7. Kraliyet Tank Alayı'nda da belirleyici olmuştu.

Bu tank unsuru elli üç gün sonra Keren Muharebesi'ni sonuçlandırdı. General Frusci'nin kuvvetleri güneye Etiyopya'ya geri çekildiler ve İngilizler 1 Nisan'da Asmara'yı işgal ettiler. Ondan sonra doğuya seksen kilometre ileriye Massawa'ya doğru ilerlediler ve 8 Nisan'daki çatışmadan sonra birlikleri teslim aldılar.

Bu arada, Aosta Dükü'nün emrinde kalan İtalyan kuvvetleri, yaklaşık yüz otuz kilometre ötede, Asmara'nın güneyindeki Amba Alagi'deki dağlık bir mevzide nihai bir direniş planlayarak güneye Etiyopya'ya çekilmişlerdi. Elinde sadece 7.000 asker, 40 top ve ancak üç aylık ikmal maddesi kalmıştı. Üstelik İtalyanların moralleri Etiyopyalıların esirlere karşı muamelelerine ilişkin raporlar sonucu bozuluyordu. Bu nedenle dük, cesur bir asker olmakla birlikte 19 Mayıs'ta gerçekleşen "onurlu koşullarla" teslim olmayı kabule dünden razıydı. Toplam İtalyan esir sayısı 230.000'e yükselmişti. Halen, General Gazzera'nın emrinde Etiyopya'nın güneybatısında ve General Nasi'nin komutasında Gondar'ın yakınında tecrit edilmiş durumda İtalyan kuvvetleri vardı, fakat bunlar da sırasıyla yazın ve sonbaharda toplandılar. Bu, Mussolini'nin kısa ömürlü Afrika İmparatorluğu'nun sonuydu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAVAŞ YAYILIYOR
(1941)

Balkanlar ve Girit'in İşgali

Bazıları General Wilson'un kuvvetinin –sonuçta bu birlikler alelacele tahliye edildilerse de– Yunanistan'a gönderilmesinin haklı olduğunu iddia ederler, çünkü Rusya'nın işgalinin altı hafta ertelenmesine neden olmuştur. Bu iddianın doğruluğu sorgulanmış ve bu sonu belirsiz girişim, Akdeniz'de duruma oldukça aşina birçok asker, özellikle sonradan Montgomery'nin kurmay başkanı olan, Kahire'de Müşterek Planlama Heyeti'nde bulunan General de Guingand tarafından siyasi bir kumar olarak kınanmıştır. İtalyanların Sirenayka'daki yenilgisinden yararlanılması konusundaki altın fırsatın ve Trablusgarp'ın Alman yardımı ulaşmadan ele geçirilmesinin, Yunanları bir Alman işgalinden kurtarmak için hiçbir şansı olmayan yetersiz kuvvetlerin Yunanistan'a kaydırmak için feda edildiklerini ileri sürüldü.

Bu görüş olaylarla teyit edildi. Yunanistan üç hafta zarfında işgal edildi ve İngilizler Balkanlar'dan atıldı. Ayrıca Sirenayka'da sayıları azalan İngiliz kuvvetleri Trablusgarp'a çıkartılabilen Alman Afrika Kolordusu tarafından püskürtüldü. Bu yenilgiler Britanya için itibarını ve umudunu kaybetmesi demekti ve sadece Yunan

halkının çekeceği sefaleti hızlandırdı. Yunan seferinin Rus işgalini geciktirmiş olduğu tespit edilmiş olsa bile bu gerçek, böylesine bir hedef o vakit onların kafalarında olmadığı için, İngiliz hükümetinin kararını haklı çıkarmayacaktı.

Bununla birlikte seferin böyle bir etkisinin olup olmadığını keşfetmek tarihi açıdan ilginçtir. Bunu destekleyen en kesin kanıt,

Harita 9

Hitler'in başlangıçta Rusya'ya taarruz hazırlıklarının 15 Mayıs'a kadar bitirilmesi için emir vermiş olmasıydı. Halbuki Mart ayının sonunda kesin olmayan (geçici) tarih yaklaşık bir ay sonraya ertelendi ve daha sonra 22 Haziran olarak kesinleştirildi. Mareşal von Rundstedt, kendi Ordular Grubu'nun hazırlıklarının, Balkan seferine harekâta katılan zırhlı tümenlerin geç gelmeleri nedeniyle aksatılmış olduklarını söyledi ve bu, hava koşullarıyla birlikte gecikmedeki kilit unsurdu dedi.

Rundstedt'in emrindeki zırhlı kuvvetlerin komutanı olan Mareşal von Kleist daha netti. Kleist, "Doğru," dedi, "Balkanlar'da kullanılan kuvvetler bizim toplam kuvvetimizle kıyaslandığında büyük değildi, ancak orada kullanılan tankların oranı yüksekti. Güney Polonya'da Rus cephesindeki taarruzda emrimde bulunan tankların büyük bölümü Balkan taarruzunda kullanılmışlardı ve yenilenmeye, mürettebatının ise dinlenmeye ihtiyaçları vardı. Bu tankların büyük bir kısmı güneyde Peloponnez'e (Yunanistan) kadar gitmişlerdi ve bütün o yol boyunca geri getirilmeleri gerekti."*

Doğal olarak Mareşal von Rundstedt ve von Kleist'in görüşleri, cephelerindeki taarruzun, bu zırhlı tümenlerin geri dönmesine bağlı olmasıyla sınırlıydı. Diğer generaller, Balkan seferinin etkisini daha az önemsediler. Rusya'ya karşı girişilecek taarruzda asıl rolün Mareşal von Bock'un Kuzey Polonya'daki Merkez Ordular Grubu'na verildiğinin ve zafer şanslarının başlıca olarak ordular grubunun ilerlemesine bağlı olduğunun öneminin altını çizdiler. Rundstedt'in Ordular Grubu'nun tali rolü olması nedeniyle kuvvetlerinin azaltılması, kati neticeyi etkilemeyebilirdi, çünkü Rus kuvvetleri kolayca kaydırılamıyordu. Hatta, Hitler'in işgalin ikinci safhasında sıklet merkezini güneye kaydırma eğilimini önleyebilirdi – daha sonra göreceğimiz gibi bu eğilimin kıştan önce Moskova'ya ulaşma beklentilerinin üzerinde ölümcül geciktirici etkisi oldu. İşgal gerekirse Balkanlar'dan Rundstedt'in Ordular Grubu için takviye tümenlerin gelmesi beklemeksizin başlatılabilirdi. Fakat, gecikme için ileri sü-

* Liddell Hart, *The Other Side of Hill*, s. 251.

rülen görüş, toprağın taarruza erken başlamak için yeterince kuru olup olmadığı kuşkularıyla desteklendi. General Halder'in görüşleri aslında hava koşullarının işgalin fiili başlama zamanından önce uygun olmadığı şeklindeydi.

Bununla birlikte generallerin geçmişe ilişkin görüşleri, Balkan pürüzü olmamış olsaydı nasıl bir karar verilebilmiş olacağına dair güvenilir bir rehber değildir. Geçici (kesin olmayan) işgal tarihi bu yüzden ertelenmiş olunca terazinin kefesi civardan fazla tümenlerin döndürülmesinden önceki herhangi bir taarruz fikrine karşı ağır bastı.

Ne var ki ertelemeye neden olan Yunan seferi değildi. Hitler zaten Rus işgaline hazırlık olarak Yunanistan'ın işgalini 1941 programına eklediğinde bu unsuru hesap etmişti. Zamanlamanın değişmesindeki en belirleyici etken General Simoviç ve suç ortaklarının Yugoslavya'nın daha yeni Mihver Devletleri'yle pakt yapacağını taahhüt etmiş olan hükümeti devirdiği 27 Mart'taki umulmadık darbeydi. Hitler, kaygı verici haberlere o kadar kızdı ki, o gün Yugoslavya'ya karşı büyük bir taarruz düzenlemeye karar verdi. Böyle bir taarruz için gerekli olan ilave kara ve hava kuvvetleri tek başına Yunan seferinde olduğundan daha büyük bir yükümlülük içeriyordu ve bu durum Hitler'i Rus taarruzunun planlanan başlama tarihini ertelemek için daha kapsamlı ve daha hayati kararını almaya sevk etti.

Hitler'i Yunanistan'a müdahale etmeye iten neden, İngiliz birliklerinin çıkarma yapması gerçeği değil, korkusuydu ve sonuç yüreğine su serpti. Çıkarma mevcut Yugoslavya hükümetinin Hitler'le antlaşma yapmasını bile engellemedi. Öte yandan bu çıkarma, General Simoviç'i başarıya ulaşan hükümeti devirme girişimine kalkışması ve daha az başarılı olmak üzere Hitler'e karşı gelmesi için cesaretlendirmiş olabilir.

Balkan seferini yürüten On İkinci Ordu Komutanı Mareşal List'in kurmay başkanı olan General von Greiffenberg'in Balkan seferindeki harekâtlara ilişkin özetleri daha aydınlatıcıydı.

Greiffenberg'in açıklaması, 1918 Eylülü'nde nihai olarak kati stratejik bir taarruzla sonuçlanan Müttefiklerin 1915'teki Selanik'teki tutunma bölgesini hatırlayarak, Hitler'in 1941'de İngilizlerin Selanik'e ya da Trakya'nın güney kıyısına tekrar çıkacağından korktuğunu vurguluyordu. Bu birlikler, Güney Ordular Grubu doğuya Rusya'nın güney istikametinde ilerlediklerinde arkalarında konuşlandırılmış olacaktı. Hitler, İngilizlerin daha önce olduğu gibi Balkanlar'a doğru ilerlemeye çalışacaklarını varsaydı – ve Müttefik Balkan Ordusu'nun Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda sonuca nasıl önemli bir katkıda bulunmuş olduğunu hatırladı.

Bu nedenle, Rusya'ya karşı harekât başlamadan önce ihtiyati tedbir olarak (ileriyi düşünerek) Selanik ve Dedeağaç (Aleksandropolis) arasındaki Güney Trakya kıyısını işgal etmek için kesin kararlıydı. List'in On İkinci Ordu'su, Kleist'in Panzer Grubu'yla birlikte bu harekât için tahsis edilmişti. Ordu Romanya'da toplandı, Tuna'yı geçip Bulgaristan'a girdi ve oradan Metaksas Hattı'nı yararak sağ kanadıyla Selanik'e ve sol kanadıyla Dedeağaç'a inecekti. Kıyıya ulaşıldığında Bulgarlar, sadece birkaç Alman birliğinin kalacağı kıyının asıl savunmasını devralacaklardı. On İkinci Ordu'nun büyük kısmı, özellikle Kleist'in Panzer Grubu o vakit öbür tarafa dönüp Doğu Cephesi'nin güney bölgesinde muharebeye iştirak etmek için Romanya üzerinden kuzeye sevk edilecekti. Bu ilk plan, Yunanistan'ın, esas kısmının işgalini tasarlamamıştı.

Bu plan, Bulgar Kralı Boris'e gösterildiğinde, Boris On İkinci Ordu'nun sağ kanadını tehdit edebilecek olan Yugoslavya'ya güvenmediğini söyledi. Bununla beraber Alman temsilciler, Kral Boris'e, Yugoslavya ve Almanya arasındaki 1939 paktı uyarınca o bölgeden hiç tehlike beklemediklerine ilişkin güvence verdiler. Kral Boris'in pek ikna olmadığı izlenimini edindiler.

Boris haklı çıktı. On İkinci Ordu plana göre, Bulgaristan'dan harekâta başlamak üzereyken, aniden Belgrad'da Naip Prens Paul'un tahttan feragatine yol açan darbe oldu.

Görünüşe göre Belgrad'daki belli çevreler, Naip Prens Paul'un Almanya yanlısı politikası ile aynı fikirde değillerdi ve Batılı güç-

lerden yana olmak istiyorlardı. Darbeyi ister Batılı, ister SSCB'li güçler önceden desteklemiş olsun, biz askerler olarak tahminde bulunamayız. Ancak her halükârda bu Hitler tarafından düzenlenmedi! Aksine, bu çok tatsız bir sürpriz oldu ve neredeyse On İkinci Ordu'nun Bulgaristan'daki bütün harekât planlarını altüst etti.*

Örneğin, Kleist'in panzer (zırhlı) tümenleri Bulgaristan'dan derhal kuzeybatıya, Belgrad'a doğru ilerlemek zorundaydı. Bu koşullar nedeniyle meydana gelen diğer bir gelişme ise Weichs komutasındaki İkinci Ordu'nun Carinthia ve Styria'da çabuk bir şekilde toplanan birliklerle güneye, Yugoslavya'ya düzenlediği harekâttır. Balkanlar'daki bu parlama Rus seferini Mayıs'tan Haziran'a ertelemek zorunda bıraktı. Bu nedenle, Yugoslavya'daki darbe bu yönüyle, Hitler'in Rus taarruzunun başlamasını önemli derecede etkiledi.

Aynı zamanda hava koşulları 1941'de önemli rol oynadı ve bu tesadüfiydi. Polonya'daki Bug-San hattının doğusunda, birçok yolun çamurlu ve arazinin genellikle balçık olması nedeniyle kara harekâtları Mayıs ayına kadar çok kısıtlıdır. Birçok düzensiz nehir çok geniş alanda su taşkınlarına neden olur. Doğuya gidildikçe bu dezavantajlar daha bariz hale gelirler, özellikle Rokitno (Pripyat) ve Berezina Nehri'nin bataklık ormanlık arazilerinde ortaya çıkarlar. Normal zamanlarda bile Mayıs'ın ortasına kadar hareket kabiliyeti sınırlıdır, kaldı ki 1941 istisnai bir yıldı. Kış daha uzun sürmüştü. Daha Haziran'ın başında Bug Nehri setlerinin üzerinden taşarak akıyordu.

Benzer koşullar daha kuzeyde hüküm sürüyordu. O zaman Doğu Prusya'daki öncü panzer kolordusunun komutanı olan General von Manstein, Mayıs'ın sonu ve Haziran'ın başında oraya şiddetli yağmur yağdığını söylemişti. Bu nedenle, işgale daha önce başlanmış olsaydı, başarı şansının zayıf olmuş olacağı aşikârdı. Halder'in de belirttiği gibi Balkan engelinden tümüyle ayrı tutulduğunda daha önceki bir tarihin uygulanabilir olup olmadığı çok kuşkuludur. 1940 yılının hava koşulları, Batı taarruzu için son derece

* Alman generali Blumentritt'in Liddell Hart'ın kitabında yer alan görüşü – *The Other Side of Hill*, s. 254.

elverişliydi, ancak 1941 yılının hava koşulları Doğu'nun işgalinin aleyhindeydi.

Almanlar İngiliz ordusunun küçük takviye birliğinin Selanik'e çıkmasını müteakip Nisan 1941'de Yunanistan'ı istila ettiğinde, Yunan ordusu asıl olarak Alman kuvvetlerinin yığınak yaptıkları Bulgaristan'dan uzanan dağlardaki geçitleri tutacak şekilde tertiplenmişti. Fakat Struma Vadisi'nden aşağı doğru beklenen ilerleme daha az direk bir harekâtı gizledi. Alman mekanize birlikleri aniden Struma'dan yukarı sınıra paralel Strumitza Vadisi'ne batıya döndüler ve dağlık geçitlerden ilerleyerek Vardar Vadisi'nin sonunda bulunan Yugoslavya'ya girdiler. Böylelikle Yunan ve Yugoslav ordularının arasındaki müşterek alana nüfuz ettiler ve yarılan bu bölgeyi Vardar istikametinde süratli bir taarruzla Selanik'e kadar genişlettiler. Yunan ordusunun kuşatılmış olan bu büyük bölümü Trakya'da çakılı olarak kaldı.

Almanlar, bu taarruzlarını Selanik'i güney istikametinde geçtikten sonra İngiliz ordusunun mevzilendiği Olimpos Dağı'na direk bir harekâtla değil fakat bir başka ani dönüşle, daha batıda Manastır Boşluğu'ndan devam ettirdiler. Bu harekâtın Yunanistan'ın batı kıyısı istikametinde geliştirilmesi Arnavutluk'taki Yunan tümenlerinin irtibatını kesti ve İngilizlerin kanatlarını çevirdi ve bu birliklerin sağ kalan Müttefik kuvvetlerin geri çekilme hattına ani geri dönüş tehdidi Yunanistan'daki bütün direnişin hızla çökmesine neden oldu. İngiliz ve Müttefik kuvvetlerin çok büyük bir bölümü denizden Girit Adası'na tahliye edildiler.

Girit'in yalnızca havadan işgal edilmek suretiyle ele geçirilmesi, savaşın en şaşırtıcı ve cesur başarılarından biridir. Bu ayrıca savaşın en çarpıcı hava indirme harekâtıydı. Bu, Britanya'nın zararına olmuştu – ve gelecekte "beklenmedik bir andaki" benzer baskın taarruzlarının riskini hesaba katmamanın bir uyarısı olarak kalmalıydı.

20 Mayıs 1941 sabah saat sekizde yaklaşık 3.000 Alman paraşütçüsü gökyüzünden Girit'e atladı. Ada 28.600 İngiliz, Avustralyalı ve Yeni Zelandalı askerle ve yanı sıra neredeyse aynı miktardaki iki Yunan tümeni tarafından tutuluyordu.

Taarruz, Almanların Balkanlar'ı işgalinin bir devamı olarak beklenmekteydi ve Yunanistan'daki İngiliz ajanlarınca hazırlıklar hakkında iyi bilgi temin edilmişti. Fakat hava indirme tehlikesi, gerektirdiği kadar ciddiye alınmadı. Churchill, tavsiyesi üzerine Girit'teki birliklerin komutanlığına atanan Victoria Haçı nişanı sahibi General Freyberg'in 5 Mayıs'ta verdiği raporu açıklıyordu: "Bu sinirliliği anlayamıyorum ve hava indirme harekâtından zerre kadar endişelenmiyorum."* O daha ziyade, fiiliyatta Kraliyet Donanması'nca ortadan kaldırılan deniz çıkarmasından kaygılanıyordu.

Churchill, tehlikeden, "özellikle havadan gelecek olandan" endişeliydi. Churchill orada bulunan "yalnızca yarım düzine tankı takviye etmek için" en azından bir başka düzine piyade tankının gönderilmesi konusunda ısrar ediyordu.** Hatta daha temel bir zaafiyet, Alman pike bombardıman uçaklarıyla muharebe edecek ve hava indirme birliklerini önleyecek tam bir hava desteğinin eksikliğiydi. Hatta uçaksavar topunun ikmali bile yetersizdi.

İlk akşam adadaki Almanların miktarı ikiye katlandı ve planörlerle ve ikinci akşamdan sonra kıta nakliye uçaklarıyla atılan paraşüt birlikleriyle giderek artan bir şekilde takviye edildiler. Bu birlikler, hâlâ topçu ve havan atışlarıyla savunulmakta olan, ele geçirilmiş durumdaki Maleme Havaalanı'na inmeye başladılar. Almanların hava indirme yoluyla Girit'e indirdikleri toplam asker sayısı yaklaşık 22.000'di. Bu askerlerin çoğu iniş esnasında yere çakılarak ya öldüler ya yaralandılar, fakat sağ kalanlar en güçlü savaşçılardı. Halbuki, sayıca üstün düşmanları çok iyi eğitimli değillerdi ve bazıları hâlâ Yunanistan'dan atılmalarının şokunu yaşıyorlardı. Daha önemlisi, teçhizatlarında ve özellikle kısa menzilli telsiz teçhizatlarındaki eksikliklerdi. Buna rağmen bu birliklerin birçoğu çok iyi dövüştüler ve şiddetli direnişlerinin ancak sonradan bilinen önemli etkileri oldu.

Belli bir süre yüksek İngiliz çevrelerinde iyimserlik hüküm sürmeye devam etti. Churchill harekâtın ikinci gününde alınan rapor-

---

* Churchill, *The Second World War*, c. III, s. 246.

** Churchill, *a.g.e.*, c. III, s. 249.

ların ışığında Avam Kamarası'nda, düşman hava indirme birliklerinin "büyük bölümünün" bertaraf edildiğini söyledi. Ortadoğu Karargâhı iki gün daha Almanların "mukavemetlerinin tasfiye edilmekte" olduklarına ilişkin haberlere devam etti.

Fakat, yedinci günde, 26 Mayıs'ta Girit'teki İngiliz komutanı şu raporu bildiriyordu: "Komutam altındaki birliklerin dayanma gücü sınıra dayanmıştır... Buradaki durumumuz umutsuzdur." Freyberg gibi cesur bir komutandan gelen bu hüküm sorgulanmadı. Tahliye 28 Mayıs gecesi başladı ve 31 Mayıs gecesi sona erdi – Kraliyet Donanması düşmanın hâkim hava kuvvetlerinin karşısında sürekli olarak mümkün olduğunca fazla birlik taşıması amacıyla giriştiği ısrarlı çabalar sonucunda ağır kayıplar verdi. 2.000 Yunan dahil olmak üzere toplam 16.500 kişi kurtarıldı, fakat geri kalanlar ölü ya da esir olarak Almanların ellerine bırakıldılar. Donanmanın 2.000'i epey aşkın ölü zayiatı vardı. Üç kruvazör ve altı muhrip battı. İki muharebe gemisi ve o zaman Akdeniz'deki tek uçak gemisinin dahil olduğu diğer on üç gemi ağır hasar gördü.

Almanların kaybı yaklaşık 4.000 ölü ve bu miktarın yaklaşık yarısı kadar yaralıydı. Bu nedenle Almanları kaybı Yunanlar ve yerel Giritli askerlerin dışında, İngilizlerin kaybının üçte birinden azdı. Fakat kayıpların çoğu Almanların mevcut biricik seçme paraşüt tümeninin birliklerine ait olduğundan, bunun Hitler'ce öngörülmeyen Britanya'nın yararına dönüşen bir etkisi oldu.

Bununla beraber, Girit'in çökmesi felaket gibi görünmekteydi. Bu, İngiliz halkını çok daha derin etkilemişti, çünkü diğer iki felaketin hemen ardından geldi. Zira, İngiliz kuvvetleri Rommel tarafından Nisan'da 10 gün içinde Sirenayka'dan ve Alman işgalinin başlamasından itibaren üç hafta içinde Yunanistan'dan püskürtülmüştü. Wavell'in Sirenayka'yı kışın İtalyanlardan ele geçirmesi artık hayal âleminde aldatıcı bir andan fazla bir şey değildi. Almanlar yüzünden uğranılan bu son yenilgiler ve İngiltere'ye girişilen "hava taarruzunun" (*Blitz*) baharda tekrarlanmasıyla birlikte vaziyet 1940'tan bile daha karanlıktı.

Fakat Hitler, Akdeniz'deki üçüncü zaferini İngilizlerin umduğu hiçbir şekilde –Kıbrıs'a, Suriye'ye, Süveyş'e ya da Malta'ya saldırmak– devam ettirmedi. Hitler, bir ay sonra Rusya işgaline başladı ve o zamandan itibaren İngilizleri, Akdeniz ve Ortadoğu'dan söküp atma fırsatlarını ihmal etti. Her ne kadar bu fırsatları heba etmesi aslen dikkatini Rus macerasına vermesinden dolayı olduysa da, ayrıca Girit zaferinden sonraki tepkisi nedeniyleydi. Ödediği bedel, fethin onu neşelendirdiğinden daha fazla canını sıktı. Bu önceki başarılarının kolaylığı ve ele geçirdiklerinin büyüklükleriyle böylesine bir zıtlıktı.

Hitler'in yeni zırhlı kuvvetleri, Yugoslavya ve Yunanistan'da karşılaştıkları dağ engellerine rağmen Polonya ve Fransa düzlüklerindeki kadar karşı konulmazlardı. Zırhlı birlikler hem Yugoslavya hem de Yunanistan'da fırtına gibi esmiş ve düşman ordularını dokuz kukalar gibi devirmişti.

Mareşal List'in ordusu 90.000 Yugoslav, 270.000 Yunan ve 13.000 İngiliz esir ele geçirdi – sonraki kayıtların gösterdiği gibi bunun bedeli olarak sadece 5.000 ölü ve yaralı zayiat verdiler. O zamanki İngiliz gazeteleri Almanların kaybını çeyrek milyonun üzerinde tahmin ettiler ve İngiliz resmi tebliği bunun "muhtemelen 75.000" olduğunu belirtmişti.

Hitler'in, Girit zaferinin üzerindeki leke sadece yüksek kayıplar değil, ne var ki aynı zamanda, ağır kayıplarına karşın hâlâ denize hâkim durumdaki İngiliz donanması tarafından takip edilme riski olmaksızın okyanustaki yerlere ulaşabilecek ve ele geçirebilecek kabiliyetteki elindeki kara kuvvetini geçici olarak zayıflatmasıydı. Aslına bakılırsa Hitler, Girit harekâtında bileğini burkmuştu.

Alman Hava İndirme Birlikleri Komutanı General Student savaştan sonra, şaşırtıcı bir şekilde Hitler'in, planın Girit taarruzuna dönüşmesinde isteksiz olduğunu açıkladı:

> Hitler, Yunanistan'ın güneyine ulaşıldığı zaman Balkan seferini kesmek istedi. Bunu duyduğumda uçakla Göring'i görmeye gittim

ve ona Girit'in sadece hava indirme birliklerince ele geçirilmesi planını teklif ettim. Heveslendirilmesi her zaman kolay olan Göring, fikrin sunduğu imkânları çabuk kavradı ve beni Hitler'e gönderdi. Onu 21 Nisan'da gördüm. Bu fikri ilk açıkladığımda Hitler, "Fikir iyi görünüyor, ancak uygulanabilir olduğunu sanmıyorum," dedi. Fakat sonunda onu ikna etmeyi başardım.

Harekâtta, bizim bir Paraşüt Tümeni'ni, Planör Alayı'nı ve öncesinde hiç havadan nakil tecrübesi olmayan 5. Dağ Tümeni'mizi kullandık.*

Hava desteği, 1940'ta sırasıyla Belçika ve Fransa kapılarını zorlamada belirleyici bir unsur olan Richtofen'in 8. Hava Birliği'nin pike bombardıman ve avcı uçakları tarafından sağlandı.

Denizden hiç birlik gelmedi. Başlangıçta denizden böyle bir kuvvet gelmesi planlanmıştı, ama mevcut yegâne deniz ulaşım aracı bir miktar Yunan kayığıydı. O zaman 5. Dağ Tümeni'nin iki taburuyla birlikte sefer için ağır silahlar olarak kabul edilen uçaksavar ve tanksavar topları, topçu ve bazı tankları taşımak için bu kayıklardan bir konvoy düzenlendi... Kendilerine İngiliz Filosu'nun hâlâ İskenderiye'de olduğu söylenmişti – oysa filo aslında Girit yolundaydı. Konvoy, Girit'e doğru yola çıktı, filoya rastladı ve konvoy dağıldı. Alman Hava Kuvvetleri, İngiliz donanmasını bombardımana tabi tutarak bu başarısızlığın acısını çıkardı. Fakat bizim Girit'e yapacağımız çıkarma harekâtı bel bağladığımız ağır silahların yokluğu nedeniyle çok fazla engellenmiş durumdaydı...

20 Mayıs'ta hiçbir noktada bir havaalanını tamamen ele geçirmeyi başaramadık. En büyük ilerleme, değerli Hücum Alayı'nın seçme Yeni Zelandalı birliklere karşı savaştığı Maleme Havaalanı'nda elde edildi. 20/21 Mayıs gecesi Alman komutanlığı için kritikti. Çok önemli bir karar vermek zorundaydım. Hâlâ emrimde olan paraşüt ihtiyatlarının çok büyük bir bölümünü Maleme Hava-

---

* 192. ve 193. sayfalarda General Student'ten yapılan alıntılar için, Liddell Hart, *The Other Side of Hill*, s. 238-243.

alanı'nın kati olarak ele geçirilmesi için kullanmaya karar verdim. Şayet, düşman bu gece ya da 21 Mayıs sabahı iyi tertiplenmiş düzenli bir karşı taarruzu gerçekleştirmiş olsaydı, özellikle mühimmat kıtlığı nedeniyle çok elverişsiz durumda bulunduklarından Hücum Alayı'nın çok hırpalanmış ve bitkin durumdaki arta kalan unsurlarını muhtemelen bozguna uğratmayı başarmış olacaklardı.

Fakat Yeni Zelandalılar, sadece münferit karşı taarruzlarda bulundular. Sonradan İngiliz komutanlığının tehlikeli hava indirme harekâtının dışında asıl Alman kuvvetlerinin denizden, Maleme ve Hanya arasındaki kıyıdan geleceğini ve bu nedenle kıyının işgalindeki kuvvetlerini idame ettirdiklerini duydum. İngiliz komutanlığı bu çok belirleyici dönemde, bu birlikleri Maleme'ye gönderme riskini göze almadı. 21 Mayıs'ta Alman ihtiyatları havaalanını ve Maleme köyünü ele geçirmeyi başardılar. Akşamleyin, ilk havadan nakledilen birlik olarak 1. Dağ Taburu inebildi – ve böylece Girit Savaşı Almanlar tarafından kazanıldı.

Fakat, zaferin bedeli planın taraftarlarının hesapladıklarından çok daha ağırdı – bu kısmen adada bulunan İngiliz birliklerinin varsayılandan üç kat fazla olmasından ve ayrıca başka nedenlerdendi.

Kayıpların çoğu başarısız çıkarmalar nedeniyleydi – Girit'te çok az uygun bölge vardı ve hâkim rüzgâr karadan denize doğru esiyordu. Birlikleri denize atma korkusu, pilotların onları çok daha iç bölgelere atmaya sevk etti – kimileri gerçekten İngiliz hatlarının içine düştüler. Silah sandıkları genellikle birliklerin çok uzağına düşüyordu ki, bu aşırı zayiatımıza katkıda bulunan diğer bir olumsuzluktu. Orada bulunan birkaç İngiliz tankı başlangıçta bizi çok kötü sarstı – neyse ki orada iki düzineden fazla tank yoktu. Her ne kadar gafil avlanmakla birlikte çoğu Yeni Zelandalı olan piyadeler çok çetin bir mücadele sergilediler.

Paraşüt birliklerinin verdiği ağır zayiat Führer'in canını sıkmış ve indirme harekâtının baskın değerinin kaybolduğu sonucuna varmıştı. Sonraları bana sık sık, "artık paraşüt birliklerinin gününün geçtiğini" söylerdi.

> Hitler'e, Girit planını kabul ettirdiğimde, ayrıca Kıbrıs'ı havadan ele geçirerek harekâta devam etmemiz gerektiğini ve bilahare Kıbrıs'tan sıçrayarak Süveyş Kanalı'nı ele geçirmeyi teklif ettim. Hitler, fikre karşı isteksiz değilmiş gibiydi, ama kendisini tam anlamıyla projeye vermeyecekti – kafası yaklaşan Rus işgaliyle çok meşguldü. Girit'teki bu ağır zayiatın şokundan sonra, başka büyük bir hava indirme harekâtına girişmeyi kabul etmedi. Fikrimde defalarca ısrar ettim, ne var ki boşunaydı.

Onun için Girit'teki İngiliz, Avustralyalı ve Yeni Zelandalı kayıplar boş yere verilmemişti. General Student'in Süveyş Kanalı'nı ele geçirme planı, Rommel'in, Afrika'daki panzer birlikleri ayrıca güçlü bir şekilde takviye edilmemiş oldukça gerçekleşmesi imkânsız olmuş olabilirdi ancak Malta'nın ele geçirilmesi daha kolay bir görev olmuş olacaktı. Hitler bunu bir yıl sonra üstlenmesi için ikna edildi, ama sonra kararını değiştirdi ve harekâtı iptal etti. Student, "Hitler şayet İngiliz filosu muharebe mevkiinde belirirse, bütün İtalyan gemilerinin ülkelerindeki limanlara sıvışacaklarını ve Alman indirme kuvvetlerini yüzüstü bırakacaklarını hissetti," dedi.

Ve Hitler, Rusya'ya Taarruz Ediyor

Savaşın bütün görünüşü, Hitler'in Rusya'yı 22 Haziran 1941'de, yani Napolyon'un 1812 yılında Rusya'yı işgalinin yıldönümünden bir gün önce istila etmesiyle kökünden değişti. Her ne kadar istilanın sonu çok çabuk gelmemekle birlikte Hitler için bu adım, öncüleri için olduğu kadar mahvedici oldu.

Napolyon, yıl sona ermeden Rusya'dan çekilmeye zorlandı ve Ruslar Napolyon'un işgalini izleyen ikinci yılın Nisan'ında *onun* başkentine girdi. Hitler, üç yıl geçene kadar Rusya'dan atılmadı ve Ruslar, *onun* başkentine dördüncü yılın Nisan ayına kadar girmediler. Hitler Napolyon'un Moskova'ya girmekle elde ettiği aldatıcı başarıyı tekrarlayamamakla birlikte Napolyon gibi iki kez ta Rusya'nın içlerine kadar girdi. Rusya'nın derinliklerine girmesinin nedeni üstün hareket kabiliyeti unsuruydu. Fakat bu, amacını gerçekleştirmesi için yeterli değildi. Arazi (Rusya'nın büyüklüğü) önce hüsranı, sonra yenilgisi oldu.

Tarih, saldırganın intihar adımının tali etkilerinde de tekerrür etti. Bu işgal kendi adasının sınırları dışındaki halkın çoğunun gözünde umutsuz bir vaziyette olan Britanya'ya geçici bir ferahlık

Harita 10

'Barbarossa': Hitler'in Rusya'yı İşgal Planı
birinci safha
ikinci safha
0 Mil 400
0 Kilometre 500
Ladoga Gölü
Leningrad
ESTONYA
Peipus Gölü
İSVEÇ
LETONYA
LİTVANYA
BALTIK DENİZİ
KUZEY (Leeb)
Dvina
Arhangelsk'e Gider
Volga
Moskova
URAL DAĞLARI
Kubişev
Ural
DOĞU PRUSYA
ALMANYA
Berlin
Minsk
Smolensk
MERKEZ (Bock)
Vistül
BELARUS
Varşova
Pripyat Bataklıkları
R U S Y A
Saratov
POLONYA
GÜNEY (Rundstedt)
Kiev
Bug
ÇEKOSLOVAKYA
Harkov
Don
Volga
Stalingrad
KUZEY BUKOVINA
BESARABYA
GÜNEY
U K R A Y N A
Budapeşte
MACARİSTAN
Odessa
Dinyeper
Astrahan
Prut
YUGOSLAVYA
Belgrad
ROMANYA
Bükreş
Tuna
Sivastopol
KARADENİZ
HAZAR DENİZİ
Sofya
Tiflis

getirdi. Onlar için Napolyon dönemlerinden daha sıkı sıkıya kuşatılan düşman bir kıtanın ucundaki küçük bir adanın ne kadar tehlikeli bir durumda olduğu gün gibi ortadaydı. Britanya'nın denizlerle çevrili olmasının önemi hava gücünün gelişmesiyle azalmıştı. Adanın endüstrileşmesi onu ithalata bağımlı hale getirmiş ve böylece denizaltı gücünün tehdidini artırmıştı. İngiliz hükümeti her barış önerisini dikkate almayı reddetmekle, mantıki olarak böylesine koşullar altında ülkeyi artan aşırı yorgunluk yüzünden nihai çöküşe –Hitler çabuk bir işgal girişiminden kaçınsa bile– yol açacağı muhakkak bir gidişata sevk etti. Uzlaşmasız süreç yavaş yavaş intihara eşdeğerdi.

Birleşik Devletler, İngiltere'yi su üstünde tutmak için hava basabilirdi, ancak bu yalnızca süreyi uzatmaya yetecekti, sonu önlemeyecekti. Üstelik, bu mola Churchill'in yaz ortasında Britanya'nın var olan cılız gücünün Almanya'nın bombardımanına ilişkin yaz ortası kararıyla bertaraf edildi. Bu tür bombardıman saldırıları fazla bir etki yaratmıyordu, fakat doğal olarak bunlar Hitler'in dikkatini başka yere çevirmesini engelliyordu.

Fakat, İngiliz halkı kendilerine ilişkin inkâr edilmez gerçekleri pek az hesaba kattı. Onlar içgüdüsel olarak inatçı ve stratejik olarak bilgisizlerdi (ada devleti oldukları için). Churchill'in ilham verici beyanatları Dunkerque bunalımını iyileştirmede yardımcı oldu ve adalıların istediği gücü temin etti. Churchill'in meydan okuyan notlarıyla kendilerine geldiler ve bunun stratejik olarak doğru olup olmadığını sormak için durmadılar.

Hitler'in etkisi Churchill'in nüfuzundan daha derindi. Hitler'in Fransa'yı zaptı ve kıyılarına yaklaşması, İngilizleri Hitler'in önceki hiçbir zulüm ve saldırganlık örneğinde olmadığı kadar ayağa kaldırdı. Bir kez daha bedeli ne olursa olsun yıllardır kanlarında olan dayanıklılıkla dişlerini Hitler'in derisine geçirmeye azmettiler. Ortak karakterleri olan mücadele ruhu asla bu kadar kesin bir şekilde kendini göstermedi ve bütün soy aptallılığıyla haklılığını ortaya koymadı.

Batı'nın fatihi bir kez daha "yenildiğini görmeyen" halk tarafından şaşkına çevrildi. Hitler onları *Kavgam*'ın (*Mein Kampf*) göster-

diği gibi Napolyon'dan daha iyi anlamıştı ve bu nedenle gururlarını yaralamaktan kaçınmak için olağanüstü zahmetlere katlandı. Ancak onların pratik sezgilerine güvenmişti ve geleceğin umutsuzluğunu göremediklerinden ve şartlar göz önüne alındığında barış önerisini şekillendiren koşulların olağanüstü kolay olduklarının farkına varamadıklarından dolayı şaşkına dönmüştü. Hitler bu karmaşa ortamında bundan sonra ne yapması gerektiği konusunda tereddüt etti ve Napolyon gibi aynı yöne – Britanya ile nihai çözüme hazırlık olarak Rusya'nın fethine döndü.

Bu, Hitler'in ani bir fikir değişikliği değildi, sadece derece derece şekillenmişti. Fakat nedenleri de karmaşıktı –Napolyon'un yön değiştirmesinden daha karmaşıktı– ve tek bir unsur ya da neden ile basit bir şekilde açıklanamazdı.

Alman Hava Kuvvetleri'nin Güney İngiltere üzerindeki ağır kayıpları, taktik olarak daha belirleyici olmakla birlikte, stratejik olarak 1805 yılında Fransız filosunun Finisterre Burnu'nda durdurulmasından daha az belirleyiciydi. Çünkü Göring'in yenilgisi Hitler'in kafasında Villeneuve'nin geri çekilmesinin Napolyon'da yarattığı gibi bir ani etki yaratmadı. Hitler şimdilik İngiliz halkının iradesine boyun eğdirmek için çabalarını sonuna kadar sürdürmeye kararlıydı ve düşmanın hava kuvvetini imhası teşebbüsünden sanayi şehirlerinin geceleyin bombardımanına geçerek yalnızca baskı şeklini değiştirdi. Hava koşullarının dışında baskının aralıklarla gevşemesi Hitler'in kafasının bocalamasındandı. Hitler şayet İngilizleri barışı kabul etmeye ikna edebilmesi mümkün olursa Britanya'ya karşı aşırılıklara devam etmekte isteksizmiş gibiydi ve beceriksiz bir şekilde hedefini kovalarken, umudunu koruyordu.

Bu arada aklı, kendi önyargılarıyla çoğalan ekonomik ihtiyaçlarının ve korkularının etkisi altında artan bir ivmeyle başka bir yöne kayıyordu. Stalin ile yaptığı pakt, Batı'daki zaferin zeminini hazırlamakla birlikte, Batı'daki işgalleri büyük ölçüde koşulların ürünüydü. Halbuki o daima Sovyet Rusya'yı devirmeyi düşünmüştü. Onun için o fikir ihtirasın peşinde olmanın amaca uygunluğunun ötesinde bir meseleydi; Bolşevizm karşıtlığı onun en müthiş duygusal inancıydı.

Hitler'in doğu istikametindeki dürtüsü, Britanya'nın direnişinden son derece etkilendi, fakat uyanışı Britanya'nın onun barış önerisini reddedişinden önce başlamıştı.

Hitler Haziran 1940'ın başında hâlâ seferiyle uğraşırken Stalin Litvanya, Estonya ve Letonya'yı işgal etme fırsatını ele geçirmişti. Hitler, Baltık Devletleri'nin Sovyetler Birliği'nin fiili işgalleri altında değil, nüfuz alanı içinde olmalarını kabul etmişti. Hitler'in danışmanlarının birçoğunun gerçekçi bir biçimde Rusların, Hitler'in Batı'daki zaferden sonra girişimde bulunabileceği korkusundan esinlenerek, Baltık Devletleri'ne girmesini doğal bir önlem olarak nitelendirmekle birlikte Hitler, ortağı tarafından kandırılmış olduğunu hissetti. Hitler'in Rusya'ya olan derin güvensizliği ve Batı'daki bütün sefer boyunca duyduğu kaygı, Doğu Cephesi'nde ancak on tümeni yüz Rus tümeninin karşısında bırakmasıyla kendini göstermişti.

Daha sonra 26 Haziran'da Rusya yine ortağına haber vermeden, Romanya'dan Besarabya'yı hemen iadesini ve ayrıca Kuzey Bukovina'nın, Rusya'nın 1918'de "yağmalanan" eski bölgesinin "küçük bir tazminat" olarak teslim edilmesini talep eden bir ültimatom verdi. Romanya hükümetine cevap için sadece 24 saat süre tanındı. Romanya tehdide boyun eğince Rus birlikleri derhal hem karadan hem havadan akın halinde girdiler.

Bu Hitler'e hakaretten daha kötü bir şeydi. Almanya'nın denizaşırı kaynaklarıyla irtibatı kesildiği düşünülürse durum daha da ciddiydi zira Ruslar Hitler'in kendi ikmalinin dayandığı Romanya petrol yataklarına tehlikeli olacak kadar yaklaşmışlardı. Hitler, müteakip haftalarda bu risk konusunda giderek daha sinirli ve bu riskin İngiltere'ye karşı hava taarruzuna ilişkin bağlantıları konusunda endişeli hale geldi. Buna bağlı olarak Stalin'in niyetlerine ilişkin kuşku duymaya başladı. Hitler 29 Temmuz'da Jodl ile şayet Rusya Rumen petrol kuyularını ele geçirmeye çalışırsa bunun üzerine onunla savaşma ihtimalini konuştu. Hitler birkaç hafta sonra, bir karşı hamle olarak, iki zırhlı ve on piyade tümenini Polonya'ya

nakletti. Alman İstihbarata Karşı Koyma Teşkilatı'na verilen 6 Eylül tarihli talimat, "Doğu bölgesi önümüzdeki haftalarda daha güçlü bir şekilde takviye edilecek. Bu yeniden gruplanmalar Rusya'nın üzerinde, Doğu'da bir taarruza hazırlandığımız izlenimini yaratmamalıdır," diyordu. Alman kuvvetlerinin gücü sık sık bölge değiştirmek suretiyle gizlenmelidir:

> Öte yandan Rusya, kuvvetli ve oldukça iyi eğitimli Alman birliklerinin Alman hükümetinin olduğu yerlerde, genel valiliklerde, Doğu illerinde ve Protektora'da (hamiliklerinde - Bohemya ve Moravya Protektorası) konuşlandırıldıklarını fark edeceklerdi. Rusya'nın buradan Almanya'nın kuvvetli birlikleriyle kendi çıkarlarını özellikle Balkanlar'dakileri Rusya'nın ele geçirmesine karşı korumaya hazır olduğu sonucunu çıkarması gerekiyordu.

Bu talimat ağırlıklı olarak savunmaya yönelik bir not idi. Bu, Alman saldırganlığının bir habercisi olmaktan ziyade, Rusya saldırganlığına karşı bir caydırıcılık sağlama endişesi göstermiştir. Ancak Hitler emniyete almak zorunda kaldığı petrol kuyularının cephesine olan mesafesinden dolayı, kuyulara doğrudan bir koruma sağlayabileceğine güvenemedi ve taarruzu Polonya sınırına kaydırmayı düşünmeye zorlandı. Taarruzun yönünü değiştirme fikri çok geçmeden bütün tehlikeyi ortadan kaldırmak suretiyle bu dikkate değer riskin önüne geçecek büyük bir işgale dönüştü.

Eylül'ün ortasında, Rus propaganda teşkilatının Kızıl Ordu içinde Almanya karşıtı bir hareket tarzına geçmiş olduğuna ilişkin birçok rapor geldi. Bu, Alman kuvvetlerinin Doğu'daki ilk artışlarına ve birliklerini bir Rus-Alman çatışmasına hazırlamaktaki çabukluğa karşı Rusların kuşkulu tepkisini gösteriyordu. Ne var ki, Hitler'in fikrine göre bunlar Rusların taarruz tasarılarının kanıtıydı. Hitler, Rusya'nın hakkından gelmeden önce, Batı'daki zaferini tamamlayıp ve sağlamlaştırıncaya kadar beklemeyi göze alamayacağını hissetmeye başladı. Korkuları, hırsları ve önyargıları, birbirlerini etkilemeleri sonucunda yeni düşünce değişikliğine ivme

kazandırdı. Bu ruh halinde kuşkuları kolayca hız kazanıyordu. İngilizlerin umutsuz durumlarını anlamamış gibi görünmelerinden dolayı ne yapacağını bilmez halde olan Hitler, Rusların İngilizlerle ilişkisi olacağından şüphelendi. Aylar geçip giderken Jodl ve diğerlerine sürekli olarak Britanya'nın Rus müdahalesini umut ediyor olsa gerektiğini ya da boyun eğmiş olması gerektiğini söyleyip durdu. Zaten bazı gizli anlaşmalar olmalıydı. Stafford Cripps'in büyükelçi olarak Moskova'ya gönderilmesi ve Stalin'le görüşmeleri bu görüşün bir teyidiydi. Almanya derhal taarruz etmeliydi ya da kendisi boğazı sıkılarak öldürülecekti. Hitler, benzer şekilde Rusya'nın kendisinin saldırganlığına dair korkularının olabileceğini göremedi.

Rusya'ya karşı düzenlenecek taarruz planı zaten (daha sonra Ruslar tarafından Stalingrad'da kuşatılarak teslim alınan ordunun komutanı olarak ünlenen) Eylül başında Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı yardımcılığına atanan General Paulus tarafından tasarlanmıştı. Kendisine "planın gerçekleşme ihtimallerinin tetkiki" talimatı verildi. Hedeflerin ilki Batı Rusya'da bulunan Rus ordularının imhasıydı; daha sonra, Almanya'yı doğudan gelecek hava taarruzu riski karşısında emniyete alacak yeterlilikte, ta Arhangelsk'den Volga'ya kadar uzanan bir hatta kadar Rusya'nın derinliklerinde ilerlemekti.

Plan Kasım başında ayrıntılarıyla tamamlandı ve birkaç harp tatbikatında oynandı. Hitler, şimdi bir Rus taarruzu konusunda daha az kaygılıydı – lakin Rusya'ya karşı taarruza geçmeye daha eğilimliydi. Çok büyük stratejik planların hazırlanması ve düşünülmesi onu daima kendinden geçirmiştir. Kafasındaki eğilimi açıkladığında generallerin ifade ettikleri kuşkuları onu sadece daha fazla kati hale getirmeye yaradı. Hitler, generallerin, kendisinin başarı kapasitesinden kuşku duydukları her konuda haklı çıkmamış mıydı? Hitler generalleri tekrar haksız çıkarmalıydı ve daha çarpıcısı bütün yaranmalarına rağmen onların kuşkuları, ona bir amatör olarak hâlâ gizli bir güvensizlikleri olduğunu gösteriyordu. Üstelik amiral ve generalleri, İngiltere'ye yapacağı denizaşırı harekâttan endişeliydiler – ve o pasif kalamadı. Hitler, Akdeniz'in batı ucunu

kapatmak için İspanya üzerinden Cebelitarık Boğazı'na karşı bir plan başlatmıştı, ancak bu onun devasa ihtiraslarını tatmin edemeyecek kadar küçüktü.

Ekim sonundaki yeni bir gelişme kararı üzerinde etkili oldu – ve nihayetinde sonucu üzerinde daha büyük etkisi oldu. Bu, Mussolini'nin Hitler'e danışmadan Yunanistan'ı işgaliydi; bu küçük ortağının kendisinin rehberliğini hiçe sayması, programını altüst etmesi ve İtalyanların kendi niyetlendiği alanlara yerleşebilme ihtimali Hitler'i hiddetlendirdi. Çok geçmeden bu sonuncu risk, İtalyanların hezimetleriyle azalmakla birlikte, Mussolini'nin bağımsız girişimi Hitler'in kendi Balkan harekâtını hızlandırdı. Bu durum, batı programının tamamlanmasını sonraya bırakması için yeni bir gerekçe teşkil etti ve kafasındaki doğuya yönelme fikrini kuvvetlendirdi. İş ortaklarını Balkanlar'ın kontrolü konusundaki yarışta geçmek zorunda olduğundan, müteakiben Rusya ile anlaşacak ve İngiliz sorununu en sona bırakacaktı. Daha henüz kesin bir karar vermemişti ancak kafasındaki en güçlü düşünce buydu.

10 Kasım'da, Rus Dışişleri Bakanı Molotov, Rusya'nın Mihver Devletleri'ne kesinlikle katılması gerektiğine ilişkin Alman tavsiyesi dahil, çok geniş yelpazeli soruları görüşmek üzere Berlin'e geldi. Görüşmelerin sonunda mutabık kalınan bildiride, "Karşılıklı güven ortamı içinde fikir alışverişi yapıldı, Almanya ve Sovyetler Birliği'ni ilgilendiren bütün önemli konularda karşılıklı anlayışa yol açtı" ifadesi yer aldı. Şahsen Alman katılımcılar da 16 Kasım'da özetlenen sonuçlardan biraz memnundular.

> Şimdilik, yazılı bir anlaşma olmayacaktır. Rusya birkaç ilave soru açıklığa kavuşturulduğunda Üçlü Pakt'a (Mihver Devletleri) katılmaya istekli gibi görünmektedir... Molotov, Almanya'nın, Balkanlar'daki faaliyetlerinin İtalyanların desteği için olduğu konusunda bilgilendirdi ve itirazda bulunmadı. Molotov, Almanya'nın Romanya'daki nüfuzunun benzeri için, Bulgaristan'da Rus nüfuzu için uygun koşulların yaratılmasını teklif ettiler, fakat bu öneri Almanlarca dikkate alınmadı. Bununla birlikte Almanya Türkiye'nin

Çanakkale Boğazı'na hâkimiyeti konusunda tarafsızlığını ve Rusların oradaki üsler konusundaki arzularına ilişkin duyguları anlayışla karşıladıklarını ifade ettiler.

Fakat "karşılıklı güven" tamamen eksikti ve diplomatik ifade asla inandırıcı olmadı. Hitler'in 12 Kasım'da yayımlanan 18 Numaralı Savaş Bildirisi şöyle diyordu:

> Siyasal görüşmeler, Sovyetler Birliği'nin şu anki tutumunu açıklığa kavuşturmak amacıyla başlatılmıştır. Bu görüşmelerin sonuçlarına bakmaksızın, Doğu Cephesi için zaten şifahi olarak emredilmiş olan bütün hazırlıklara devam edilecektir.

Diplomatlar konuşurken, askeri planlar ilerliyordu. Hitler'in kendisi de Rusya'nın "Üçlü Pakt" hakkındaki yeni soruları sırf bahane olarak nitelediğinden, diğerleri gibi görüşmelerin sonucunu tatminkâr bulmadı ve artan bir taarruza geçme arzusunun baskısı altındaydı. 14 Kasım'da Hitler'i gören Deniz Kuvvetleri Komutanı Raeder, "liderin hâlâ Rusya ile bir çatışmayı tahrik etme eğiliminde olduğuna" dikkat çekti. Molotov ayrıldıktan sonra, Hitler birçok yardımcısı ile görüştü ve onlara, Rusya'yı istila edeceğini açıkça anlattı. Onların Hitler'i bu tehlikeli işten vazgeçirme girişimleri boşunaydı. Onlar bunun Almanya için Birinci Dünya Savaşı'nda ölümcül olduğu ortaya çıkan iki cephede savaşma anlamına geldiğini ileri sürdüklerinde, Hitler buna Britanya'nın direnişi kırılana dek Rusya'nın sessiz kalacağına güvenmenin imkânsız olduğunu söyleyerek sert bir şekilde cevap verdi. Britanya'nın üstesinden gelmenin hava kuvvetlerini ve donanmayı büyütmeyi gerektirdiğini, bunun kara kuvvetlerinin azaltılması demek olduğunu, ancak böyle bir azaltmanın Rusya tehdit olarak dururken makul olmadığını belirtti. "Balkan devletlerinin işgallerinde aşikâr olduğu gibi Rusya'nın güvenilmezliği" sonucunda durum değişmişti. Onun için "Denizaslanı Harekâtı" ertelenmek zorunda kalacaktı.

Hitler, 5 Aralık'ta Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Halder'in Doğu planı hakkındaki raporunu aldı ve 18 Aralık'ta, 21 Numaralı

"Barbarossa Planı Emri"ni yayımladı. Emir kesin bir ifade ile başlıyordu: Alman Silahlı Kuvvetleri, Sovyet Rusya'yı çabuk bir seferde ezmek için İngiltere'ye karşı savaş sona ermeden hazırlanmalıdır.

> Bu amaçla ordu, işgal edilen ülkelerin uğrayacağı sürpriz taarruzlara karşı emniyete alınmak zorunda kalınacağı koşulu dikkate alarak, mevcut bütün birlikleri kullanmak zorunda kalacak. Donanmanın asıl hedefi tartışmasız İngiltere olmaya devam edecek!
>
> Koşullar gerektirirse, ben harekâtların kararlaştırılan başlangıcından sekiz hafta önce birliklerin Sovyetler Birliği'ne karşı yığınak yapması için emir vereceğim. Daha fazla zaman gerektiren hazırlıklara –şayet önceden yapılmadıysa– derhal başlanacak ve 15 Mayıs 1941'e kadar tamamlanacaktır. [Bu tarih, uygun hava koşulları dikkate alınarak düşünülen muhtemel en erken tarihtir.] Taarruz niyetinin fark edilmemesi için büyük dikkat sarf edilecektir...
>
> Batı Rusya'daki, Rus ordusunun büyük bir bölümü tanklarla birlikte dört koldan saldıran cesur harekâtlarla imha edilecek ve düşmanın muharebeye hazır kuvvetlerinin Rusya'nın geniş topraklarına doğru geri çekilmesi önlenecektir.

Emir, şayet bu sonuçlar Rusya'yı felce uğratmaya yeterli olmazsa, Alman Hava Kuvvetleri'nce Urallar'daki son endüstriyel bölgesi bertaraf edilebilir, diyerek devam ediyordu. Rus donanması, Baltık'taki üslerin ele geçirilmesiyle felç edilecekti. Romanya, güneydeki Rus kuvvetlerini yerinden kıpırdatmayarak ve Almanlara geri bölgeden lojistik destek sağlayarak yardımcı olacaktı – Hitler, Kasım ayında, Romanya'nın yeni diktatörü General Antonescu'yu Rusya'ya yapacağı taarruza iştirakine dair yoklamıştı.

"Koşullar gerektirirse" ifadesinin belirsiz bir iması vardı, fakat Hitler'in niyetinin kesinleşmiş olduğuna ilişkin pek az kuşku vardı. Bu koşul talimatın sonraki bölümünde görülebilir: "Rusya, bize karşı mevcut tutumunu değiştirebilir diye, Silahlı Kuvvetler Karargâhı tarafından bu talimat uyarınca yayımlanacak bütün emirler

tedbir olarak nitelendirilecek şekilde hazırlanmalıdır." Plan ayrıntılı aldatma programıyla gizlenecektir ve bu itibarla gizlilik içeren bir programda Hitler'in liderliği ele alması doğaldı.

Ayrıca aldatma düşmanın yanı sıra kendi halkına da uygulanmak zorundaydı. Hitler'in projeyi açtıklarının birçoğu, özellikle iki cepheli bir savaş anlamına geldiği için, Rusya'nın istilasından o denli kaygılandılar ki, nihai kararını saklı tutan bir tavır takınmanın akıllılık olacağını düşündü. Bu, generallere havanın değişimine alışmaları için zaman tanırken, kendisi için de Rusya'nın düşmanca niyetlerinin daha ikna edici kanıtlarını göstermek için zaman kazandıracaktı. Özellikle generalleri öyle kuşkular ifade ettiler ki, onların gönülsüzlüklerinin etkisinden endişeliydi. Kendisi için yemin ettiklerinden dolayı generallerin itaatini sağlayabilmekle birlikte, bu, ruhlarında başarı için gerekli azmi yaratmaya yeterli olmayacaktı. Onlardan profesyonel unsurlar olarak yararlanması gerektiğinden onları ikna etmek gerekliydi.

10 Ocak'ta Rusya ile, Kasım ayında Molotov ile yapılan görüşmeler sonucunda hudut ve ekonomik sorunlarını düzenleyen yeni bir antlaşma imzalandı. Böylece, dış görünüş pürüzsüz hale getirildi. Fakat, Hitler'in şahsi görüşü, Stalin'in "duygusuz bir şantajcı" olduğu yorumunda ifade edilmişti. Bu arada Romanya ve Bulgaristan'daki Rus faaliyetlerine ilişkin endişe verici raporlar geldi.

19 Ocak'ta, Mussolini Hitler'i ziyaret etti ve bu buluşmada Hitler'in Rusya ile olan sıkıntılarından konuşuldu. Kendi taarruz planlarını açıklamadı, fakat anlamlı bir şekilde, Alman birliklerinin Romanya'daki yığınakları nedeniyle Rusya'nın sert protestosuna uğramış olduğundan bahsetti. Açıklamasında kendi düşüncesinin önemli bir ipucu vardı: "Önceleri, Rusya hiç tehlikeli olmamıştı, çünkü bizi zerre kadar tehlikeye atamazdı; fakat şimdi hava gücü çağında Romanya'nın petrol yatakları Rusya ve Akdeniz'den gelecek hava taarruzlarıyla duman enkazı alanına dönüştürülebilirdi ve Mihver Devletleri'nin hayatı bu petrol yataklarına bağlıdır." Bu ayrıca Hitler'in Ruslar işgale niyetlenseler bile, tehlikenin Rusya'ya taarruz etmek yerine sınırın ardındaki Alman kuvvetlerinin savun-

ma gücünü artırmakla yeterince karşılanabileceğini ileri süren kendi generallerine karşı bir savdı.

3 Şubat'ta Hitler, planın önemli noktalarının izah edildiği Berchtesgaden'de üst düzey komutanlarıyla yaptığı konferansı müteakip "Barbarossa" planının nihai metnini onayladı. Keitel, düşmanın Batı Rusya'daki kuvvetini yaklaşık 100 piyade tümeni, yirmi beş süvari tümeni ve otuz mekanize tümeni eşiti olarak tahmin etti. Bu tahmin hemen hemen doğruydu, zira işgal başladığında, Rusların batıda seksen sekiz piyade tümeni, yedi süvari tümeni ve kırk dört tank ve motorize tümeni vardı. Keitel, o zaman Alman gücünün çok büyük olmayacağını, "ancak çok nitelikli" olacağını söyledi. Gerçekten, istila orduları on dört adedi motorize, 116 piyade tümeni, bir süvari tümeni ve dokuz ikinci hat tümeni dışında, on dokuz adet zırhlı tümenden oluşuyordu. Kuvvetlerin listesi generallerin endişeleri nedeniyle bildirilmedi çünkü bu birlikler miktar açısından lehlerine bir üstünlük olmadan ve tayin edici unsur olan zırhlı kuvvetlerde bariz ters bir üstünlükle büyük bir taarruza kalkışıyorlardı. Planlamayı yapanların kalite üstünlüğü üzerine büyük bir kumar oynadıkları açıktı.

Keitel, şöyle devam etti: "Rusya'nın harekâta ilişkin niyetleri bilinmiyor. Sınırda güçlü birlikler yok. Herhangi bir geri çekilme ancak küçük ölçekte olabilir, çünkü Baltık ve Ukrayna, Rusların ikmali için hayati öneme sahiptir." O zaman bu görüş çok makul görünüyordu, ne var ki aşırı iyimser bir varsayım çıktı.

İstila kuvvetleri, üç ordu grubuna ayrılacaktı ve harekât görevleri belirlenmişti. Leeb komutasındaki Kuzey Ordular Grubu Doğu Prusya'dan, Baltık Devletleri üzerinden Leningrad'a taarruz edecekti. Merkez Ordular Grubu ise, Bock'un komutası altında, Varşova bölgesinden, Moskova anayolu boyunca Minsk ve Smolensk istikametinde taarruz edecekti. Rundstedt'in komutası altındaki Güney Ordular Grubu ise, hedefleri Dinyeper ve Kiev olmak üzere, Romanya'ya kadar uzanarak Pripyat bataklığı güneyine taarruz edecekti. Sıklet merkezi, Merkez Ordular Grubu'nda olacaktı. Kuvvet olarak kuzeyde ancak bir eşitlik olacağı ve güney bölgede zayıf kalınacağı hesaplandı.

DOĞU CEPHESİ'NDEKİ ALMAN ORDULAR GRUPLARI*

İsim ve komutan değişiklikleri Haziran 1941-Mayıs 1945

Yıl-Ay		Kuzey Ordular Grubu	Merkez Ordular Grubu	Güney Ordular Grubu		
1941	Haziran	von Leeb	von Bock	von Rundstedt		
	Aralık		von Kluge	von Reichenau		
1942	Ocak	von Küchler		von Bock		
				B		**A**
	Temmuz			von Weichs		List
	Eylül					Hitler
	Kasım				**Don** (11 ordu)	von Kleist
					von Manstein	
1943	Şubat			*lağvedildi*	**Güney**	
	Ekim		Busch			
1944	Ocak	Model				
					K. Ukrayna	**G. Ukrayna**
	Mart	Lindemann			Model	Schörner
	Haziran		Model			
	Temmuz	Friessner Schörner				Friessner
	Ağustos		Reinhardt			
					A	**Güney**
	Eylül				Harpe	
	Aralık					Wöhler
1945	Ocak	Rendulic				
		Kurland	**Kuzey**	**Vistül** *(yeni)*	**Merkez**	
	Ocak	von Vietinghoff	Rendulic	Himmler	Schörner	
	Mart	Rendulic	Weiss	Heinrici		
	Nisan	Hilpert	*lağvedildi*			Rendulic
	Mayıs			Student		**Ostmark**

* Yarbay Albert Seaton'un *The Russo-German War*, 1941-45 (Londra: Arthur Barker, 1970) adlı eserindeki Ek B'den yazarının izniyle alınmıştır.

Keitel, araştırmasında Macaristan'ın tutumunun hâlâ kuşkulu olduğuna işaret etmiş ve Almanya ile işbirliği yapabilecek bu ülkelerle antlaşmaların gizlilik gerekçeleriyle ancak son dakikada yapılabildiğini vurgulamıştı. Bununla birlikte Romanya bu kuralın bir istisnası olmak zorundaydı, çünkü onun işbirliği "hayatiydi." (Hitler Antonescu ile daha önceden tekrar görüşmüş ve Alman birliklerinin, Yunanistan'daki İtalyan birliklerini desteklemek için Romanya'dan geçmeleri için izin vermesini istemişti, ancak Antonescu böyle bir adımın, Rusya'nın Romanya'yı işgalini hızlandırabileceğini ileri sürerek tereddüt etmişti. Hitler üçüncü buluşmada, ona sadece Besarabya ve Kuzey Bukovina'yı değil, Romanya'nın taarruzdaki yardımı karşılığı "Dinyeper'e kadar uzanan" Güney Rusya şeridini vereceğini söz verdi.)

Keitel, Alman topçusunun çok büyük bir bölümünün doğuya gönderilmesinden dolayı Cebelitarık harekâtının artık olanaksız olduğunu ekledi. "Ayrıca 'Denizaslanı Harekâtı' bir yana bırakılmış olmakla birlikte, birliklerimiz arasında Britanya'nın işgali için 'hazırlığa devam' edilmekte olduğuna ilişkin izlenimin devam ettirilmesi için mümkün olan her şey yapılmalıdır," dedi. Bu fikri yaymak için Manş Denizi'nde ve Norveç'te belirli bölgeler derhal kapatılacak, yanı sıra doğudaki yığınak ise iki taraflı kandırmaca ile, İngiltere'ye yapılacak çıkarmanın tatbikatı olarak yansıtılacaktı.

Askeri plan işgal edilen Sovyet topraklarının sömürülmesini amaçlayan geniş kapsamlı ekonomik "Oldenburg Planı" ile birleştirildi. Silahlı Kuvvetler Karargâhı'ndan tamamen ayrı bir Ekonomik Heyet teşkil edildi. Heyetin sorunları incelemesi üzerine düzenlenen 2 Mayıs tarihli rapor şu ifade ile başlıyordu: "Savaş ancak, bütün silahlı kuvvetler savaşın üçüncü yılında Rusya tarafından beslendiği takdirde sürdürülebilir. Şayet bizim için gerekli şeyleri ülkeden çıkarırsak Rusya'da milyonlarca insanın açlıktan öleceğinden şüphe yoktur." Bunun sadece soğukkanlı bilimsel bir ifade mi yoksa aşırı hedef ve taleplere karşı bir uyarı niyeti mi olduğu açık değildir. Rapor şöyle devam ediyordu: "Pamuk ve keten tohumlarının ele geçirilmesi ve nakli çok önemlidir; buğday ise tali

önemdedir." Silahlı Kuvvetler Genel Karargâhı Savaş Ekonomisi Daire Başkanı General Thomas'ın önceki raporu ulaştırma sorunu çözülebildiği takdirde bütün Avrupa Rusyası'nın işgalinin Almanya'nın yiyecek sorununu rahatlatabileceğini, ne var ki ekonomik sorununun diğer önemli kısımları olan doğal kauçuk, tungsten, bakır, platinyum, kalay, asbest ve manila keneviri ikmali Uzakdoğu ile ulaşım emniyete alınıncaya kadar çözülmemiş olarak kalacaktı. Bu tür uyarıların Hitler'i frenlemekte hiç yararı olmadı. Fakat "Kafkas petrol ikmalinin işgal edilen topraklardan istifade edilmesi için kaçınılmaz" olduğuna ilişkin varılan diğer bir sonucun harekâtın Hitler'in dengesini kaybedeceği bir dereceye kadar genişletmesini teşvik etmekte önemli bir etkisi olacaktı.

"Barbarossa" planı başlangıçtaki aksaklıktan dolayı, uzun vadeli geciktirici etkileri olan daha kötü sonuçlara maruz kaldı. Bunun nedeni İngilizlerin desteğiyle Yunanistan ve Yugoslavya'dan aldığı iki diplomatik ret cevabın Hitler üzerindeki psikolojik etkisiydi.

Hitler, Rusya'ya saldırmadan evvel sağ kanadını İngiltere'nin müdahalesinden kurtarmak istedi. Balkanlar'ın kontrolünü, ciddi bir muharebeye girişmeden silahlı diplomasi yoluyla emniyete almayı ummuştu. Batı'daki zaferlerinden sonra, bunun her zamankinden daha kolayca başarılması gerektiğini düşünmüştü. Romanya'nın Besarabya'ya girmesi Rusya'nın Romanya'ya girişini kolaylaştırmıştı; geri çekilirken onun koluna girdi. Müteakip adım da kolay oldu. 1 Mart'ta Bulgar hükümeti rüşvetini itirazsız kabul etti ve Alman kuvvetlerinin toprağından geçmesine ve Yunan sınırında mevzilenebilmesi için bir pakta söz verdi. Sovyetler Birliği Bulgaristan'ın tarafsızlıktan ayrılmasını onaylamadığını radyodan yayımladı, ancak Rusya'nın zordan kaçınması Hitler'i Rusya'nın savaşa hazır olmadığına dair daha emin hale getirdi.

Yunan hükümeti, Yunanistan'ın Mihver Devletleri'nin ortaklarından İtalya'nın işgaline uğradıktan sonra, doğal olarak, Hitler'in diplomatik yaklaşımlarına daha az istekliydi. Yunan hükümeti tehditler karşısında cesaretini kaybetmedi. Yunan halkı cesaretlenmişti ve cesaretleri Mussolini'nin işgalini püskürtmekteki başarılarıyla

arttı. Şubat ayında, İngiliz birliklerince takviye edilmeleri için düzenlemeler yapılmıştı ve bu birlikler Almanya'nın Bulgaristan'a girmesinden birkaç gün sonra, Yunanistan'a çıkmaya başladılar.

Gözdağı Hitler'i Yunanistan'a bir ay sonra başlattığı taarruza geçmesi için tahrik etti. Bu Hitler'in ana rotasından gereksiz bir sapmaydı. Çünkü Britanya'nın temin edebileceği kuvvet sağ kanadında küçük bir rahatsızlıktan daha fazlasına neden olacak kapasitede değildi ve Yunanlar tam anlamıyla İtalyanlarla uğraşmakla meşgullerdi.

Hitler'in Rus planı üzerindeki olumsuz tesir Yugoslavya'daki olaylarla arttı. Burada yaklaşımı için uygun bir başlangıç vardı. Yugoslavya hükümeti, Alman baskısı altında, Mihver Devletleri'ne bağlı olmayı kabul etti ancak Yunan sınırına uzanan Belgrad-Niş demiryolunu Alman birliklerine hazır edeceği gizli bir koşula dayanan uzlaşma çerçevesinde askeri yükümlülüklerinden muaf olacaktı. Yugoslav temsilcileri 25 Mart'ta bir pakt imzaladılar. İki gün sonra, Hava Kuvvetleri Komutanı General Simoviç ve bir grup genç subay tarafından Belgrad'da darbe yapıldı. Radyo istasyonu ve telefon idaresini ele geçirdiler, hükümeti düşürdüler, General Simoviç'in liderliğinde yeni bir hükümet kurdular ve ondan sonra Alman taleplerine karşı geldiler. İngiliz ajanları komployu teşvik etmişlerdi ve başarı haberi Londra'ya ulaştığında, Churchill beyanatında şöyle dedi: "Size ve bütün ülkeye çok önemli bir haberim var. Bu sabah erken saatlerde Yugoslavya ruhunu buldu." Ve konuşmasına yeni hükümetin İngiltere'den "mümkün olan bütün yardımı ve desteği" göreceğini ekleyerek devam etti.

Darbe, Balkanlar'daki durumu tamamen değiştirdi. Hitler böylesine bir hakarete asla tahammül edemezdi ve Churchill'in coşkusu onun tepesini attırdı. Derhal hem Yugoslavya'yı hem de Yunanistan'ı istila etmeye karar verdi. Gerekli adımlar o denli çabuk atıldı ki, on gün sonra, yani 6 Nisan'da taarruza geçebildi.

Bu Balkan meydan okumasının doğrudan sonuçları acıydı. Yugoslavya bir hafta içerisinde işgal edildi ve başkenti Belgrad harekâtın başlangıcındaki hava taarruzunda tahrip edildi. Yunanis-

tan ise sadece üç haftayı aşkın süre zarfında işgal edildi ve İngiliz kuvvetleri, az bir çarpışma sonucunda gerçekleştirdiği uzun bir geri çekilme sonrasında apar topar tekrar gemilerine bindi. İngiliz kuvvetleri her safhada hareket üstünlüğünü kaybetmişti. Sonuç, Churchill'in hükmünü ve sadece Britanya'nın itibar kaybı karşısında değil fakat Yugoslavya ve Yunanistan halkı üzerine yüklenen muazzam sefalet karşısında başarılı askeri müdahalenin elverişliliğini ilan ederek onu destekleyenleri haksız çıkardı. Hayal kırıklığına uğramanın kalıcı etkileri oldu. Ayrıca Churchill'in inisiyatifinin nihai sonuçlarından biri Yugoslavya'nın herkese karşı hasım (komünist) bir hale gelmesi tarihin garip cilvelerinden biriydi. Fakat bu bölümün dolaylı sonuçları hayatiydi ve Hitler'in kararlarına yansıdı. Birliklerinin nitelikleriyle sayıları göz önüne alındığında bile, Rusya işgalindeki gibi, bu kadar küçük bir kuvvetle aynı anda hem Yugoslavya hem Yunanistan seferini icra etmeyi göze alamazdı. Rus işgaliyle kıyaslandığında tanklardaki sayısal dezavantajı belirgin bir engeldi. Balkanlar'ın hızlı bir şekilde işgali panzer tümenlerinin kullanılmasına bağlıydı ve Rusya'ya taarruza cesaret edip kalkışabilmeden önce tertiplenebilen her bir tümene ihtiyacı olacaktı. O nedenle "Barbarossa Harekâtı" 1 Nisan'da Mayıs'ın ortasından Haziran'ın ikinci yarısına ertelendi.

Hitler iki ülkeyi o kadar çabuk işgal edebildi ki, Rusya için yeni taarruz tarihi aynı kalabildi, bu hâlâ inanılmaz bir askeri başarıdır. Aslında Hitler'in generalleri, İngilizler, Yunanistan'da tutunabilmiş olsalardı "Barbarossa Harekâtı"nın icra edilemeyeceğini düşünmüşlerdi. Gerçekte gecikme sadece beş haftaydı. Fakat bu Yugoslavya darbesi sonucundaki tereddütten doğan Ağustos'taki beklenmedik gecikme ve o yılda kışın erken gelmesiyle birlikte Rusya'ya karşı zafer şansının kaybolmasında bir unsurdu.

1 Mayıs'a gelindiğinde kuşatılanlar ve esir düşenlerin dışında kalan İngilizler, güney sahillerden tekrar gemilere binmişlerdi. Hitler aynı gün "Barbarossa Harekâtı"nın tarihini saptadı. Talimatında ilgili birliklerin güçlerini özetledi ve sonra şunları ekledi:

> *Harekâtların seyirlerinin tahmini*: Büyük ihtimalle sınırlarda dört haftaya kadar sürecek şiddetli muharebeler. Olayların müteakip gelişimi esnasında daha zayıf bir direniş beklenmektedir. Ruslar tespit edilmiş bir bölgede son nefesine kadar savaşacaktır.

6 Haziran'da Keitel, bu tehlikeli harekâtın ayrıntılı zamanlama çizelgesini yayımladı. İşgalde görev alacak kuvvetleri sıralamasının dışında, çizelge Batı'da Britanya'nın karşısında, her ne kadar bir adetten fazla motorize olmamakla birlikte, orada kırk altı piyade tümeni ve sadece bir zırhlı tugay bırakılmış olduğunu açığa çıkardı. "Attila" Harekâtı (Fransız Kuzey Afrikası'nın ele geçirilmesi) ve "Isabella" (Portekiz'deki muhtemel İngiliz harekâtına karşı koyma) Taarruzu hâlâ on gün içerisinde, ne var ki aynı anda olmayacak şekilde icra edilebilirdi. Alman Hava Kuvvetleri'nin 2 Numaralı Filo'su muharebeden çekilmiş ve Doğu'ya nakledilmiş, 3 Numaralı Filo'su ise Britanya'ya karşı hava savaşındaki yegâne komutanlığı devralmış bulunuyordu.

Bu emirler Fin Genelkurmayı ile onların taarruzdaki işbirliklerini garanti altına alacak müzakerelerin 25 Mayıs'ta başlamış olduğunu ima ediyordu. Halihazırda güvence altına alınmış olan Rumenler 15 Haziran'da nihai düzenlemeler hakkında bilgilendirileceklerdi. 16 Haziran'da, Macarlara sınırlarını daha güçlü savunmaları için ipucu verilecekti. Ertesi gün, Doğu Almanya'daki bütün okullar kapatılacaktı. Alman ticari gemileri dikkati çekmeden Rusya'yı terk edecekler ve dışarıya gemi çıkmayacaktı. Ve 18 Haziran'dan itibaren "artık taarruz niyetini gizlemeye gerek yoktu." O vakit, Ruslar herhangi bir büyük çaplı takviye önlemi alamayacak kadar geç olacaktı. Taarruzun en son erteleneceği zaman 21 Haziran saat 13:00 idi ve bu muhtemel durum planının kod adı "Altona" idi – taarruzun başlama kod adı "Dortmund" idi. Sınırı geçmek için tespit edilen zaman 22 Haziran saat 03:30'du.

Almanların önlemlerine karşın, İngiliz İstihbarat Teşkilatı, Hitler'in niyetleri hakkında çok önceden oldukça dikkate değer bilgiler elde etti ve bunları Ruslara aktardı. Hatta nihai olarak tespit edil-

meden bir hafta önce işgalin tam tarihini doğru olarak tahmin etti. Fakat, İngiliz İstihbarat Teşkilatı'nın mükerrer uyarılarını Ruslar inançsızlık ve Sovyet-Alman Paktı'na devam eden güven çerçevesindeki tutumla karşıladı. Bu durum İngilizleri çileden çıkardığı kadar şaşırttı da. Rusların inançsızlıklarının gerçek olduğunu hissettiler –bu his Hitler'in taarruz haberi geldiğinde Churchill'in radyo yayınına yansıdı– ve Ruslar ilk felaketlere maruz kaldığında bunu kısmen gafil avlanmalarının sonuçlarına bağladılar.

Rus basını ve radyo yayınlarının incelenmesi bu izlenimi neredeyse hiç desteklememiştir. Nisan'dan bu yana hem basın hem radyo yayınları önemli tedbirlerin göstergelerini içermekte, bunun yanı sıra Alman birliklerinin hareketlerinin farkında olduklarını göstermektedir. Aynı zamanda, İngiliz ve Amerikalıların, özellikle Almanların Rusya'ya saldırı hazırlıkları söylentileri yayarak Rusya ile Almanya arasına nifak sokma girişimlerini kınamasıyla ele alındığında, Almanların pakta titiz bir şekilde riayet ettiğini gösteren çok dikkati çeken durumlar vardı. 13 Haziran'da, bu şekildeki bir radyo yayınında Stalin'in kendine özgü tarzıyla, "Alman birliklerinin Almanya'nın doğu ve kuzeydoğu bölgelerine sevk edilmelerinin Rusya ile hiçbir bağlantısı olmayan nedenlerden olduğu varsayılmalıdır," diye açıklamada bulundu – bu yorum Hitler'i pekâlâ buradaki aldatma planının arzu edilen izlenimi yaratmada başarılı olduğunu varsayması için cesaretlendirmiş olabilir. İkili kandırmaca iki misli çabayla karşılanabilir. Aynı yayın Rus ihtiyatların silahaltına alınmasına ilişkin yabancı raporlarını, bunun sadece her zamanki yaz manevraları öncesi eğitim için olduğunu açıklayarak cevapladı. Moskova radyosu 20 Haziran'da Pripyat bataklığı yakınlarında ülkedeki güveni takviye etmiş olabileceği hesaplanan tatbikatın devam ettiğini övgüyle bildirdi. Ayrıca, 22 Haziran Pazar günü Moskova sivil hava baskın savunma sistemlerinin "gerçek koşullar altında" deneneceğini duyurdu. Yine de, yaklaşan Alman işgaline ilişkin yabancı kaynaklı raporlar bir kez daha "Rusya'ya düşman kuvvetlerin hezeyan dolu uydurmaları" olarak nitelendirildi.

Almanlar, Rusları uyaran İngiliz çabaları konusunda bilgilendirildiler. Gerçekten, 24 Nisan'da, Moskova'daki Alman deniz ataşesi, "İngiliz elçisi, 22 Haziran'ı savaşın başlayacağı gün olarak tahmin ediyor," diye rapor verdi. Fakat, bu Hitler'in tarihi değiştirmesine yol açmadı. Hitler, Rusların İngiliz çevrelerinden gelen her raporu ihtiyatla ele aldıklarına güvenmiş ya da gerçekten asıl günün önemli olmadığını hissetmiş olabilir.

Hitler'in, Rusların kendisinin işgaline hazırlıksız olduklarına ne kadar inandığını kestirmek zordur. Zira, genellikle düşüncelerini kendi çevresinden gizlerdi. Hitler'in Moskova'daki gözlemcilerinden bahardan bu yana gelen raporlar Sovyet hükümetinin huzursuz bir şekilde pasif ve onu yatıştırmaya istekli olduklarını; Stalin yaşadığı sürece Rusya'nın Almanya'ya taarruz tehlikesinin olmadığını bildiriyordu. Daha 7 Haziran'da, Moskova'daki Alman büyükelçisi, "Bütün gözlemler, tek başına Rusya'nın dış politikasından sorumlu olan Stalin ve Molotov'un Almanya ile çatışmaktan kaçınmak her şeyi yaptıklarını gösteriyor," diye rapor etmişti. Bu görüşün teyidi, sadece Rusların ticari antlaşma uyarınca teslimatlarını devam ettirdiklerinden değil, aynı zamanda Yugoslavya, Belçika ve Norveç'i diplomatik olarak tanımaktan vazgeçerek Hitler'e verdikleri rüşvetti.

Öte yandan, Hitler sıkça Moskova'daki Nazi diplomatlarının dünyada en kötü bilgilendirilenler olduklarını ilan etti. Hitler ayrıca generallerini Rusya'nın önlenmesi acil bir taarruza karşı hazırlandıklarına dair aksi türdeki raporlarla donatıyordu. Hitler kendisi burada raporlara inanmaktan ziyade, generallerini kasten kandırmış olabilir, zira hâlâ işgalden kaçınmak için tezler ileri süren generallerle süregelen sıkıntıları vardı. Ya da Rusların umduğu kadar hazırlıksız olmadıklarının geç fark edilmesi onların niyetlerinin kendisininkine benzer olduğunu varsaymasına yol açmış olabilir. İşte bu düşünceler Hitler'in Rusya'yı neden işgal etmek istediğinin gerekçelerini oluşturmuş olabilir. Generaller sınırı geçtikten sonra, cephenin civarında Rusların taarruz hazırlıkları için pek az belirti buldular ve böylece Hitler'in onları kandırmış olduğunu gördüler.

Rusya'nın İşgali

Rusya'daki durum stratejiye ve taktiğe, arazi, lojistik ve mekanize birliklere olduğundan daha az bağlıydı. Harekâta ilişkin bazı kararlar çok önemli olmakla birlikte, arazinin olağanüstü büyüklüğü ile birlikte ele alındığında mekanize birliklerin (zırhlı birlikler) eksikliği kadar önemli değildi ve onların etkilerinin bu temel unsurlarla bağlantılı olarak ölçülmesi gerekmektedir. Arazi (Rusya'nın büyüklüğü) unsuru Rus haritasına bakarak kolayca kavranabilir, ancak mekanize (zırhlı birlikler) unsuru daha fazla izaha ihtiyaç göstermektedir. Olayların anlaşılabilmesi için bir ön tahlil zorunludur.

Hitler'in önceki işgallerinde olduğu gibi, toplam kuvvetin küçük bir bölümünü meydana getirmekle birlikte her şey mekanize (zırhlı) kuvvetlere bağlıydı. Mevcut on dokuz panzer tümeni Almanların ve uydularının toplam tümen miktarının ancak onda biri kadardı. Geri kalan muazzam büyük kısım içinde sadece on dört motorize tümen vardı ve böylelikle öncü zırhlı birliklere ayak uydurabildiler.

1941'de Alman ordusunun elinde, 1940 yılındaki on adet ile karşılaştırıldığında, toplam yirmi adet panzer tümeni vardı. Zırhlı gücün iki katına çıkmış görüntüsü yanıltıcıydı. Esasen bu seyreltile-

rek başarılmıştı. Batı'daki seferde her tümenin kadrosunda, bir alayında 160 muharebe tankı olan iki alaylı bir tank tugayı mevcuttu. Rusya'nın işgalinden önce, her tümenin kadrosundan bir tank alayı çıkarıldı ve her bir "iskelet üzerine" yeni bir tümen teşkil edildi.

En iyi tank uzmanlarından bazıları bunun gerçek etkisinin sözde zırhlı kuvvetlerin personel ve zırhlı olmayan yardımcı birlik (lo-

Harita 11

Rusya'ya İlk Alman Taarruzu

Ana Alman taarruzları
1 Eylül 1941'de cephe hattı
1 Aralık 1941'de cephe hattı
Kapana alınan Rus kuvvetleri
Stalin hattı

KUZEY ORDULAR GRUBU (Leeb)
Dördüncü Panzer Grubu (Höppner) de Dahil

MERKEZ ORDULAR GRUBU (Bock)
Üçüncü (Hoth) ve İkinci (Guderian) Panzer Grupları Dahil

GÜNEY ORDULAR GRUBU (Rundstedt)
Birinci Panzer Grubu (Kleist) Dahil

0 Mil 200
0 Kilometre 300

İSVEÇ
FİNLANDİYA
Ladoga G.
Leningrad
Tallinn
BALTIK DENİZİ
ESTONYA
Peipus G.
İlmen G.
Riga
LETONYA
Dvina
Dvinsk
LİTVANYA
Rjev
Klin
Vyazma
Moskova
Vitebsk
Dvina
Kaunas
DOĞU PRUSYA
ALMANYA
Berezina
Smolensk
Tula
Grodno
Minsk
Mogilev
Orşa
Roslavl
Bialystok
Slonim
Rogaçev
Briyansk
Varşova
Brest-Litovsk
Kobryn
Pripyat Bataklıkları
Bobruisk
Gomel
Novgorod Severski
POLONYA
Bug
Luck
Korosten
Desna
Don
Lwow
Brody
GALİÇYA
Kiev
Harkov
Karpat Dağları
U K R A Y N A
Dinyeper
Donetz
Dinyepropetrovsk
MACARİSTAN
Dinyester (BESARABYA)
Rostov
Odessa
Mariupol
Don
KARADENİZ
Kırım
YUGOSLAVYA
ROMANYA
Sivastopol

jistik - muharip olmayan) sayısını artıracağını ve bununla birlikte zırhlı birliklerin çapını aynı bırakacağını ve böylelikle her tümenin vurucu gücünü azaltacağına dikkat çekerek karşı çıktılar. Tümenin 17.000 askerinden şimdi sadece yaklaşık 2.600 "tankçı asker" kalacaktı. Fakat, Hitler inatçıydı. Rusya'nın toprağının enginliğini gördüğünden, derinlikte harekât icra edebilecek daha fazla sayıda tümeninin olmasını istiyor ve Rus birliklerinin teknik açıdan kalitesizliğinin, kendi birliklerinin seyreltilmiş olmasını telafi edeceğini hesaplıyordu. Ayrıca sonraki Mark III ve Mark IV model orta tanklarının artan üretimlerinden dolayı şimdi her tümenin zırhlı gücünün üçte ikisi daha geniş çaplı toplar ve zırh kalınlıkları iki katına çıkmış orta tanklardan meydana gelebileceğini önemle belirtebilirdi – halbuki Batı seferinde üçtü ve ikisi hafif tanktı. Böylece çapı yarıya indirilse de vurucu gücü artırılacaktı. Bu şimdilik iyi bir tezdi.

Bununla beraber, tankların sayısının düşürülmesi Alman "zırhlı tümenindeki" temel kusurunu, bu unsurlarının büyük bir kısmının zırhsız ve arazide hareket kabiliyetinden yoksun olduklarının altını çizmişti. Tankın savaşa getirmiş olduğu, zırhın yeniden kullanımının canlandırılmasından bile daha önemli olan en büyük gelişme yolların dışında, düz ve sertleştirilmiş yola bağlı kalmaksızın hareket etme kabiliyetiydi. Halbuki tekerlekli araçlar, yalnızca yürüyüş hızını artırmıştı ve demiryolunun oldukça esnek bir uygulamasıydı. Bu durum tank hareket kabiliyetini kökünden değiştirmişti. Paletleri üzerinde hareket ederek daha önceden hazırlanmış bir yolu takip etme ihtiyacı olmadan ilerleyen tanklar böylece tek boyutlu hareket yerine iki boyutlu harekete kavuşmuştu. Tanklar, sadece yollarda değil, yolun dışında ve arazide de hareket kabiliyeti kazanmıştı.

Tankın bu özelliğinin önemi ilk kez mekanize savaşı savunan İngilizler tarafından fark edilmişti. İngiliz tank taraftarlarının Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda önerdikleri zırhlı kuvvet modelinde ikmal malzemeleri taşıyanlar dahil olmak üzere bütün araçlar arazide hareket kabiliyeti olan paletli araçlar olacaklardı. Görüşleri, tanktan bütün ordulardan daha fazla yararlanan Alman ordusunda bile uygulanmadı.

1941'de panzer tümenlerinin yeniden teşkilatlandırılmasında, birçoğu yol tipi yaklaşık 3.000 tekerlekli araç mevcut iken, toplam tırtıllı araç 300'den azdı. Bu tür araçların aşırı bolluğu kötü tertiplenmiş bir savunmanın geniş kapsamlı bir çöküşe maruz kaldığı ve mütecavizin çok iyi döşenmiş bir yol şebekesinden başarıyı genişletmek için yararlanabildiği Batı seferinde önem taşımadı. Ne var ki düzgün yolların kıt olduğu Doğu'da, uzun vadede belirleyici bir fren oldu. Almanlar, burada başarılarının anahtarı olarak benimsedikleri teorinin uygulamasında yirmi yıl gerisinde olmanın cezasını çektiler.

Yaptıklarında şu âna kadar başarılı olmaları düşmanlarının teçhizat yönünden hâlâ daha geri kalmış olmalarındandı. Zira Ruslar tank sayısı yönünden çok üstün olmakla birlikte, motorlu araç sayısı o denli sınırlıydı ki, zırhlı kuvvetlerinin bile tam kapsamlı motorlu araçları yoktu. Bu, Alman panzerlerinin hücumlarının karşılanmasında hareket kabiliyeti yönünden hayati bir engel teşkil etti.

Bu taarruzda Alman zırhlı gücü Batı'nın işgalinden sadece sekiz yüz adet fazla olmak üzere toplam 3.550 tanktı. (Bununla birlikte Ruslar, Ağustos ayında 8.000 Alman tankını tahrip etmiş olduklarını iddia ettiler.) Stalin'in 30 Temmuz 1941'de Roosevelt'e gönderdiği mesaja göre ordudaki toplam tank sayısı yarısı Batı Rusya'da olmak üzere 24.000'ti.

Almanlar, 22 Haziran Pazar günü sabahın ilk saatlerinde, Baltık Denizi'yle Karpat Dağları arasında üç büyük paralel dalga halinde Rus sınırından sel gibi aktılar. Sol kanatta Leeb komutasındaki Kuzey Ordular Grubu Doğu Prusya'dan Rus işgali altındaki Litvanya'ya girdi. Sol merkezde, Varşova'nın doğusunda, Bock'un komutası altındaki Merkez Ordular Grubu, Rus cephesinin Kuzey Polonya'da meydana getirdiği çıkıntının her iki kanadına büyük bir taarruz başlattı. Sağ merkezde Pripyat bataklığının batı ucunun bulunması nedeniyle Alman akınının yöneldiği doksan beş kilometrelik sakin bir bölge vardı. Sağda Rundstedt komutasındaki Güney Ordular Grubu, Karpatlar'ın yanında Rus cephesinin Galiçya'da teşkil ettiği Lviv'in çıkıntısının kuzey tarafına doğru hücuma geçti.

Bock'un Ordular Grubu'nun sağı ile Rundstedt'in sol tarafı arasındaki boşluk, birliklerin burada toplanması ve mümkün olan en kısa sürede ilerlemesi için özellikle bırakılmıştı. Bu nedenle ilk safhada Alman ilerlemesinin hızı artırıldı. Fakat bu Pripyat bölgesine hiç temas edilmediğinden Ruslara ihtiyatlarını himaye edebilecekleri ve buradan daha sonraki safhada Rundstedt'in Kiev'e ilerlemesini frenleyen, güney istikametinde kanatlara karşı geliştirebildiği bir dizi karşı taarruz için sığınaklı bir bölge verildi. Şayet, Bock'un Ordular Grubu'nun Pripyat bataklığının kuzeyindeki taarruz, Rusları Minsk civarında kuşatma hedefinde başarılı olmuş olsaydı, bu daha az önemli olmuş olacaktı.

Alman taarruzunun sıklet merkezi, sol merkezdeydi. Bock burada asıl olarak Batı'nın işgalinde planlanmış olan –ne var ki Batı'daki ordular grubundan Rundstedt'inkine atanmıştı– öncü rolüyle görevlendirildi. Bock'a bu belirleyici görev için zırhlı kuvvetlerin büyük bölümü olarak, Guderian ve Hoth'un emrine iki panzer grubu verilirken, diğer ordular gruplarına ise birer panzer grubu verilmişti. Ayrıca, Bock'un emrinde, her birinde üçer piyade kolordusu bulunan Dördüncü ve Dokuzuncu ordular vardı.

Panzer grupları (daha sonra panzer orduları olarak yeniden düzenlendiler) her biri, dört ila beş panzer tümeni ve üç motorize tümenden meydana geldiler.

Bütün Alman liderleri sonucun panzer gruplarının kullanımına bağlı olduğu konusunda mutabakata varmakla birlikte, en iyi kullanımlarına ilişkin yöntemde fikir çatışması doğdu. Bu "teoriler muharebesinin" çok önemli sonuçları vardı. Daha yüksek rütbeli komutanlar, Rus ordularını, sınırı geçtikten sonra mümkün olan kısa zamanda başarılacak klasik kuşatma taktiği ile kati muharebede imha etmek istiyorlardı. Böyle bir planın tasarlanmasında Clausewitz tarafından formule edilen, Moltke tarafından tesis edilen ve Schlieffen tarafından geliştirilen geleneksel strateji teorisine sadık kalıyorlardı. Asıl Rus ordularını yenmeden Rusya'nın içlerine doğru ilerlemenin tehlikesinden endişe duyduklarından, bu stratejiye daha fazla eğilim gösterdiler. Bu planın başarılı olmasını sağlamak

için panzer gruplarının muharebede, her bir kanadın kıskaç halinde içeri dönmek ve çemberi tamamlamak için düşman kuvvetlerinin arkasına yanaşmak suretiyle piyade kolordularıyla mutlaka işbirliği yapmalarında ısrar ediyorlardı.

General Guderian'ın başını çektiği tank uzmanlarının görüşü farklıydı. Onlar Fransa'da tayin edici bir yöntem olduğu ortaya çıkan taktiği takip ederek, panzer gruplarının mümkün olan en süratli şekilde, olabildiği kadar içerilere doğru ilerlemelerini istiyorlardı. Guderian, kendisinin ve Hoth'un panzer gruplarının hiç vakit yitirmeden, başarıdan yararlanarak doğrudan Moskova istikametinde ilerlemeleri ve içeri çark etmeden evvel az da olsa Dinyeper Nehri hattına ulaşmaları gerektiğini ileri sürdü. O hattı ne kadar erken elde ederlerse Fransızların olduğu gibi Rusların direnişinin de çökme ihtimali artacaktı; İngiliz Manş Denizi'nin 1940'taki yerine getirmiş olduğu gibi Dinyeper hattının daha fazla aynı örs amacı işlevi görme şansı olacaktı. Guderian'a göre, iki panzer grubunun yarma harekâtının arasındaki bölgede bulunan Rus kuvvetlerinin kuşatılması piyade kolordularına bırakılması gerekmektedir, bu piyade kolordularına panzer grupları ileri doğru harekâtlarına hızla devam ederken içeri doğru kaydırabilecekleri nispeten küçük unsurlar yardımcı olacaktı

Bu "teoriler muharebesi," Hitler'in kararıyla geleneksel stratejiyi savunanlar lehine sonuçlandı. Bütün cüretine karşın, önceki harekâtlarında gerçekleştirdiği davranışını burada da gösterecek kadar cesur değildi. Geleneksel stratejiyle uzlaşması 1940'tan daha kötü şekilde sonuçlandı. Her ne kadar tank uzmanlarına 1940'ta olduğundan daha önemli mevkiler verilmekle birlikte, en iyi olduğunu düşündükleri hareket tarzını icra etme şansı tanınmadı. Hitler'in kararı sadece kendi endişelerinden etkilenmedi, fakat aynı zamanda kendisinin çok canlı muhayyilesinden etkilendi – aklı Rus ordusunun büyük bir bölümünü devasa bir çember içinde toplamakla meşguldü.

Bu görüntü Hitler'i Rusya'nın daha derinliklerine çeken, gerçekleşmesi güç bir hayale dönüştü. İlk iki girişim başarılı olmadı.

Üçüncüsünde daha fazla esir aldı, fakat Dinyeper hattını geçti. Dördüncü girişiminde, yarım milyonu aşkın Rus kuşatıldı, fakat kış araya girerek Almanların cephede genişleyen boşluktaki başarıyı genişletme (harekâtı devam ettirmek) harekâtını engelledi. Her safhadaki muharebelerdeki kıskaç harekâtının kollarını açmak ve kapamak süreci zaman gerektirdi, bunun sonucunda taktik planı tamamlamaya çalışırken stratejik hedef kaçırıldı.

Guderian'ın yönteminin daha başarılı olup olmayacağı hâlâ cevaplanmamış bir sorudur. Ancak, Guderian'ın yöntemi, hatta o zaman tank ekolü düşüncesine bağlı olmayan Alman Silahlı Kuvvetler Genel Karargâhı'nın bazı en güçlü mensupları tarafından desteklenmişti ve şimdi geriye bakıldığında kararları hâlâ kesin bir şekilde kendi lehlerinedir. Böylesine derinlikte icra edilen bir yarma harekâtında takviyenin ve ikmal malzemelerinin zorluklarını takdir etmekle birlikte, mevcut hava nakil imkânlarının tam kapasiteyle kullanılarak ve panzer kuvvetlerini ağırlıklarından ayırmak suretiyle onların muharip unsurlarını ileri sevk ederek, bunların idamesi üzerine yoğunlaşarak ve aynı zamanda motorize ihtiyat kollarını bu unsurların takibiyle görevlendirerek bunların üstesinden gelinebilirdi. Fakat Sherman tarzında olduğu gibi ağırlıkları bırakarak harekâta devam etme fikri, Avrupa savaş geleneğinde bu aşamada genel kabul göremeyecek kadar aykırıydı.

"Teoriler muharebesi" geleneksel strateji lehine karara bağlandıktan sonra, Dinyeper Nehri hattına varmadan önce asıl Rus kuvvetlerinin tuzağa düşürülmesini sağlayan ve imhasına imkân sağlayan büyük bir kuşatmayla sonuçlanacak bir plan tasarlandı. Şansları artırmak amacıyla Bock'un cephesi için tasarlanan plan Dördüncü ve Dokuzuncu orduların piyade kolordularının kısa menzilli çevirme manevrasını ve panzer gruplarının piyade kolorduları içeriye çark etmeden önce icra ettikleri manevranın dışında daha uzun menzilli bir çevirme manevrasını kapsıyordu. Bu iç içe geçmeli taktik yeterince mesafe kaydetmemekle birlikte Guderian, Bock ve Hoth'un görüşlerini bir ölçüde doğruladı.

Taarruzun ilerleme mihveri büyük Minsk ve Moskova karayolu boyuncaydı. Bu ilerleme istikameti, Guderian'ın panzer grubunun bağlı olduğu Kluge'nin emrindeki Dördüncü Ordu'nun bölgesinden geçiyordu. Burası Bug Nehri ile korunan Brest-Litovsk kalesince bir engel oluşturuyordu. Bu nedenle ilk sorun nehirde bir köprübaşını emniyete almak ve kalenin (müstahkem mevki) engelini ortadan kaldırmak olacaktı, böylelikle bunu izleyen ilerleme karayolunu kullanarak ivme kazanabilirdi.

Konuyu değerlendirirken panzer tümenlerinin, piyade tümenlerini bir gedik meydana getirene kadar beklemesi ya da yarma harekâtında piyade tümenleriyle işbirliği yapıp yapmaması gerektiği konusunda bir soru ortaya çıktı. Zaman kazanmaya yardımcı olması için ikinci yol benimsendi. Piyade tümenleri kaleyi ele geçirmek için kullanılırken, her iki kanadı da birkaç panzer tümenince himaye edildi. Bug Nehri geçişi zorlandıktan sonra bu birlikler Brest-Litovsk'un civarına geldiler ve kentin ilerisindeki yolun üzerinde buluştular. Hızı artırmanın diğer bir unsuru olarak yarma harekâtına katılan bütün kuvvetlerin kontrolü geçici olarak Guderian'a verildi. Ve bu yarma harekâtı başarıya ulaştığında panzer grubu ayrı olarak toptan atılan bir mermi gibi ileri fırladı.

Bock'un orduları taarruzun aniliğinin yanı sıra cephenin genişliğinin ve birliklerin düşmanla temas etmeden etrafından dolanma taktikleri sonucunda birçok noktada çok mesafe kaydettiler. İkinci gün, sağ kanattaki zırhlı kuvvetler Brest-Litovsk'un altmış beş kilometre ilerisinde bulunan Kobryn'e ulaştı, sol kanat ise Grodno kalesini ve Grodno demiryolu merkezini ele geçirdi. Kuzey Polonya'daki Rusya'nın Bialystok muharebe çıkıntısı fark edilebilir biçimde, şeklini değiştiriyor ve ortasından bastırılarak ince belli bir hal alıyordu. Kanatlardaki birlikler ileri bölgedeki bütün Rus kuvvetlerini kuşatma tehdidi yaratacak şekilde Baranoviçi'de buluştuklarından, müteakip günlerde muharebe çıkıntısının sıkıştırılması daha şiddetli olmuştu. Rusların sayıca üstün tanklarının etkisiz olmaları manevranın ilerlemesine yardımcı oldu.

Ancak Almanların ilerlemesi, Rusların çok çetin direnişi karşısında yavaşladı. Almanlar genellikle düşmanları karşısında hareket

üstünlüğü tesis ettiler, ne var ki onları mağlup edemediler. Bazen kuşatılan kuvvetler teslim olmaya zorlanıyorlardı ancak bu genellikle uzun bir direnişin sonunda gerçekleşiyordu – ve stratejik olarak umutsuz bir duruma karşı gösterdikleri inatçı tepki ve oyalama, taarruz edenin planını ciddi bir şekilde frenliyordu. Ulaşım tesislerinin seyrek olduğu bir ülkede bu çok daha önemliydi.

Bu etki ilk olarak Brest-Litovsk'a yapılan başlangıç taarruzunda görüldü. Burada eski kalenin garnizonu, kitlesel topçu ve hava bombardımanına rağmen, sonunda mağlup edilmeden önce taarruz eden birliklere ağır bedel ödeterek bir hafta dayandı. Diğer noktalarda tekrarlanan başlangıçtaki tecrübe Almanların, onları neleri beklediği konusunda gözlerini açtı; ayrıca birçok yol merkezlerinde karşılaştıkları şiddetli direniş ise yoldan ilerlemek zorunda olan ikmal kollarının güzergâhlarını tıkayarak, düşmanla temas etmeden girişecekleri hareketleri frenledi.

Yılgınlık duygusu işgalcilerin içinde ilerlediği arazinin yapısıyla daha da derinleşti. Yarattığı izlenim Alman generallerinden biri tarafından çok yerinde bir şekilde ifade edilmişti:

> Arazi sonsuz, ufuk belirsiz gibiydi. Manzaranın yeknesaklığı, orman, bataklık ve ovaların uçsuz bucaksızlığı moralimizi bozdu. İyi yollar o denli az, kötü yollar o kadar çoktu ki, şiddetli bir yağmur, toprağı hemen kuma ya da balçığa çeviriyordu. Köyler sazdan damlı ahşap evleriyle perişan ve kasvetli görünüyordu. Tabiat çetindi ve tabiatın ortasındaki insanlar da –havaya, açlığa ve susuzluğa ve neredeyse hayata ve kayıplara, ölümcül salgın hastalıklara ve kıtlığa kayıtsız oldukları gibi– çetin ve hissizdi... Rus sivil halkı dayanıklıydı, Rus askeri ise daha bir dayanıklıydı. İtaat ve dayanıklılık için hudutsuz bir gücü var gibiydi.

İlk kalkışılan çevirme hareketi, içerideki kıskacın kollarının neredeyse Bialystok muharebe çıkıntısında toplanmış bulunan iki Rus ordusunu kuşattığı yüz altmış kilometre ilerideki asıl cephe olan, Slonim civarında zirvesine ulaştı. Ancak Almanlar çemberi kapatmakta

yeterince çabuk değillerdi; küçük ve dağınık gruplar olmakla birlikte kuşatılan kuvvetlerin yaklaşık yarısı kaçmayı başardı. Almanların Dördüncü ve Dokuzuncu ordularının mekanize olmayan birliklerinin büyük çoğunluğu planın yerine getirilmesinde bir engeldi.

Kanatlarda bulunan ana zırhlı kuvvetler yüz altmış kilometreyi aşkın mesafe kat ederek, 1939 Rus sınırını geçtiler ve daha sonra dokuzuncu günde, 30 Haziran'da ele geçirdikleri Minsk'in ilerisinde içeri doğru çark ettiler. O gece, Guderian'ın çok yayılan öncü birliklerinden biri Minsk'in yüz kırk beş kilometre güneydoğusunda ve Dinyeper Nehri'ne altmış beş kilometreden daha az mesafedeki Bobruisk'in yanındaki tarihi Berezina Nehri'ne ulaştı. Fakat çemberi kapatma girişimi başarısız oldu ve büyük kuşatmalarının başarısızlığı sonucunda Hitler'in de hızlı ve kati zafer düşü kayboldu. Önceki yaz Fransızların beyhude dua ettikleri ani yağmur zor durumdaki Rusların imdadına yetişti. Kumlu toprağı çamura çevirdi.

Bu Fransa'da karşılaşabileceklerinden çok daha kötü bir engeldi, çünkü, sadece ülke boyunca taktik manevraları felce uğratmakla kalmadı, stratejik yol hareketlerini de geciktirdi. Zira, bütün bölgedeki tek iyi asfalt yol, Minsk'i geçerek doğrudan Moskova'ya giden yoldu. Bu yol, Moskova'ya çok hızlı ulaşmak için değil, fakat her iki kanattaki yumuşak satıhlı yolları kullanmak zorunda olan geniş çaplı çevirme manevrası için düşünülen yoldu. Erken Temmuz sağanaklarını müteakip, "kumlu bataklıklar" istilacının hareket kabiliyetini yok etti ve işgal etmiş oldukları bölge içinde bulunan tecrit edilmiş birçok Rus cebinin verdiği imkânla gerçekleştirilen inatçı direnişin etkisini artırdı. Her ne kadar Bialystok ve Minsk civarındaki ikili çevirme harekâtları sırasında 300.000'i aşkın Rus birliği esir alınmakla birlikte kabaca aynı miktar çember sıkılaştırılmadan evvel kaçabildi. Kurtulmuş olmalarının sonraki Dinyeper Nehri'nin önünden ve ardından geçen savunma hattının güçlendirilmesinin gerçekleştirilmesinde önemi vardı.

Ayrıca ülkenin arazi yapısı bu çok kritik safhada engelleyici bir unsur haline geldi. Minsk'in güneydoğusunda büyük ormanlık ve bataklık bir arazi uzanırken, Berezina Nehri de düzgün bir nehir

değildi; bir sürü ırmak bataklık arasından kıvrılarak akıyordu. Almanlar sadece iki anayol üzerindeki –Orşa'dan geçen ve Mogilyov'a giden– köprülerin ağır yük taşıyacak şekilde inşa edildiklerini keşfettiler. Diğer yolların üzerindeki köprüler tahtadan köhne yapılardı. Almanlar her ne kadar hızlı ilerlemiş olsalar da, Rusların çok önemli köprüleri havaya uçurmuş olduklarını gördüler. Ayrıca işgalciler ilk kez mayın tarlalarına rast geldiler ve ilerlemeleri yollarla sınırlandığından daha fazla geciktiler. Berezina Nehri, Napolyon'un geri çekilmesini mahvetmede etkili olduğu kadar, Hitler'in ilerlemesini engellemede de etkili oldu.

Bütün bu unsurlar Dinyeper'in batısındaki bölgede bulunan Rusların etrafını kuşatma için planlanan süreçteki engelin büyümesine neden oldu.

Büyük kuşatmanın yarattığı hüsran şimdi Alman komutanlığını kaçınmayı ummuş oldukları Dinyeper Nehri'nin ötesine bir harekâta sürükledi. Halihazırda, Rusya'nın 480 kilometre içlerindeydiler. Kıskacın kolları bir kez daha Rusların ardında Smolensk'in ilerisinde Dinyeper hattı üzerinde kapanmayı amaçlayan yeni bir çevirme planını icra etmek için açıldı. Fakat, Temmuz'un ilk iki günü, Minsk kuşatmasını kapatmak için, bir kısmı iki buçuk haftada günde 30 kilometre yürüyerek Stalin hattını yarmaya yardıma gelen Dördüncü ve Dokuzuncu orduların piyade kolordularını getirmekle geçmişti.

Bu hücum, Alman komutanlığının umduğundan kolay oldu, çünkü geri çekilen Rusların muharebe etmek için ne düzgün bir tertiplenme ne de çok eksiği olan mevzilerini iyileştirmek için zamanı oldu. Bizzat Dinyeper Nehri en büyük engeldi, fakat Guderian'ın zırhlı tümenleri, ana geçiş noktalarının uzağındaki birçok noktadaki çevik sürpriz taarruzlarıyla bunun üstesinden geldi. 12 Temmuz'a gelindiğinde Almanlar, Stalin hattında Rogaçev ve Vitebsk arasındaki çok geniş cepheyi yarmışlardı ve hızla Smolensk'e doğru ilerliyorlardı. Yarma harekâtının kolaylığı, Guderian'ın arzu etmiş olduğu gibi ilk başta zırhlı kuvveti ileri göndermenin tehlikeden daha çok kazanç sağlayacağını akla getirmektedir.

Arazinin sağanaklarla artan zorlukları düzensiz direnişten daha büyük bir engeldi. Bu koşullarda, duraklamada kaybedilen zaman

için ağır bedel ödendi. Zira her sağanak, istilacının hareket kabiliyetini geçici olarak aksatıyordu. Arazi boyunca uzayan, yüzlerce kilometre ve daha uzun mesafede dizilmiş hareketsiz panzer (tank) damlaları havadan ilginç bir görüntü teşkil ediyordu.

Tanklar ilerlemeye devam edebilirlerdi, ancak bunlar ve diğer tırtıllı araçlar sözde her bir zırhlı tümenin sadece küçük bir kısmını teşkil ediyorlardı. Zırhlı tümenin ikmal malzemeleri, büyük piyade unsurları arazide hareket eden (yolun dışında), yüzeyi çamura dönüşen yollarda gidemeyen büyük ve ağır tekerlekli araçlarla taşındılar. Güneş tekrar çıktığında, kumlu yollar çabuk kuruyordu –ve kafile harekete geçiyordu– ve ilerlemeye kaldığı yerden devam ediliyordu. Ama üst üste gelen bu gecikmeler, stratejik planda ciddi bir engeldi.

Bu, Guderian'ın 16 Temmuz'da girdiği Smolensk'in anayolu boyunca gerçekleştirdiği nispeten hızlı ilerleme olduğundan, dıştan belirgin değildi. Dinyeper ile Desna arasındaki yüz altmış kilometreyi aşkın bölge bir hafta içinde kat edildi. Fakat, kuzey kanattaki Hoth'un panzer grubu, yolu üzerindeki sağanakların yanı sıra bataklıklarca engellendi. Hoth'un birliklerinin yavaş ilerleyişi, doğal olarak Hitler'in kuşatma planının icrasını etkiledi ve Rusların kuvvetlerini Smolensk'in civarında toplaması için daha zaman tanıdı. Bu harekâtın son safhasında her iki kanatta, Rusların daha güçlü direnişiyle karşılaşıldı. Gerçekten, direniş neredeyse çok inatçıydı, zira kıskacın kollarının kapanmasına on beş kilometre kalmıştı ve Almanlar yarım milyon Rus'un kapana kısıldığını hesap ediyorlardı. Her ne kadar büyük bir kısmı kurtulmakla birlikte, yine de 5 Ağustos'a kadar 300.000 başka esir alındı.

Bu eksik zafer Almanları çözülmemiş bir sorunla bıraktı. Bu 320 kilometre ilerideki Moskova güzergâhının hâlâ yenice seferber edilen takviyelerle artırılmakta olan önemli sayıdaki kuvvetlerle tıkanması demekti. Aynı zamanda, Almanların yeni bir harekâta kalkışma kapasitesi kanatlarına kötü yollardan takviye birlik intikal ettirilmesinin zorluğuyla kısıtlandı.

Bu kaçınılmaz bir gecikme demekti, ne var ki hiçbiri şimdi meydana gelen gecikmenin uzunluğuna benzemiyordu. Zira, bu ge-

cikme tekrar Moskova harekâtına başlamadan önce Ekim geldi. Bock'un orduları Desna üzerinde bekletilirken, yazın en elverişli iki ayının geçmesine mahal verildi. Nedenleri Pripyat bataklığının güneyindeki Rundstedt'in ordularının gösterdiği gelişmeyle birlikte Hitler'in kararsızlığında bulunmalıdır.

Başlangıçta o güney cephesinde Almanların kuvvet üstünlükleri yoktu. Aslında onlara karşı kâğıt üzerinde müthiş bir üstünlükle başlamışlardı. Rusların, Mareşal Budenny komutası altındaki Güneybatı Ordular Grubu otuz tank ve motorize tümenler beş süvari tümeni ve Güney Polonya'da ve Ukrayna'da kırk beş piyade tümenden meydana geliyordu; bunlardan altı tank ve motorize tümeni, üç süvari tümeni ve on üç piyade tümeni Besarabya'da Rumenlerin karşısındaydı. Mareşal Budenny'nin zırhlı kuvveti Alman asıl gücünün karşısında bulunan Timoşenko'nun Batı Ordular Grubu'nun yaklaşık iki katıydı. Mareşal Budenny'nin emrinde çeşitli modellerden toplam 5.000 tank vardı, halbuki Rundstedt'in vurucu gücünü oluşturan Kleist'in panzer grubunda sadece 600 tank vardı. Üstelik Kleist'in tanklarının büyük bir kısmı Yunanistan seferine iştirak etmişti ve bu büyük tehlikeli harekâta başlamadan önce yenileştirme ve bakım faaliyetleri için az zaman tanınmıştı.

Rundstedt avantaj elde etmek için baskın, sürat ve arazi ile düşman komutan unsurlarına dayanmak zorundaydı. Rusya'da İç Savaş'ın ünlü eski süvari kahramanı Budenny, subaylarından birinin çok yerinde bir tanımlamasıyla "muazzam bıyıklı ancak küçük beyinli bir adam" olarak tasvir edilmişti. Rus ordusunun en iyi komutanlarından bazıları savaş öncesi temizliklerinde tasfiye edilmişti ve siyaseten güvenilir oldukları nedeniyle sağ kalanlar, genellikle askeri açıdan yetersizlerdi. Bu çok kıdemlilerin savaşın imtihanından ayıklamasından hemen sonradır ki daha genç seçkin nesil üst kademelere geldiler.

Rundstedt'in asıl taarruzu Bug Nehri boyunca, sol kanadındaydı. Plan Rundstedt'in sınırlı gücünden azami şekilde yararlanırken, taarruz çıkış hattının Galiçya'daki Rus bölgesince meydana getirilen Lviv muharebe çıkıntısının kanatlarının çok gerisinde bulunma-

sından istifade etti. Bu nedenle taarruz doğal kama düzeni şeklinde Karpatlar'ın yakınında bulunan bütün Rus kuvvetlerinin ulaşımını tehdit etmeye başlamadan önce biraz daha ilerlemek zorundaydı. Reichenau'nun Altıncı Ordu'su Bug Nehri'nin geçişlerini zorladıktan sonra, Kleist'in zırhlı kuvvetleri gedikten geçerek Lutsk ve Brody istikametinde ileri harekâta başladılar.

Baskın tesiri, sadece başlangıçtaki yarmayı kolaylaştırmaya yardımcı olmadı, aynı zamanda Rusların başka şekilde yapabilecekleri, muhtemelen tehlikeli olacak karşı taarruzu hükümsüz kılmakta yardımcı oldu. Rundstedt, yirmi beş adet Rus tümeninin Macaristan'ın Karpat sınırı karşısında tertiplendiğini bildiğinden Lutsk'a doğru ilerlerken bu birliklerin dönüp sağ kanadına saldırabileceklerini beklemişti. Oysa, geri çekildiler. (Bu tepki, Rusların ileri bölgedeki hazırlıksızlık halleriyle birleştiğinde, Rundstedt ve diğer Alman komutanların Hitler'in Rusların Almanya'ya taarruza geçmek üzere olduklarına ilişkin tezinin haklı olup olmadığından kuşku duymalarına yol açtı.)

Rundstedt'in kuvvetleri bu hızlı başlangıçla bile Bock'un sol merkezdeki birlikleri kadar hızlı ilerleme kaydedemediler. Guderian Rus birliklerinin sürekli olarak takip edilmesinin ve toparlanmalarına imkân tanınmamasının önemi üzerinde ısrarla duruyordu. Guderian boşa zaman harcanmazsa, Moskova'ya ulaşılabileceğine ve Stalin'in gücünün merkezine böyle bir hücumun Rusya'nın direnişini felce uğratabileceğine inanıyordu. Hoth, Guderian'ın görüşlerini paylaştı ve Bock uygun buldu. Fakat Hitler, harekâtların bundan sonraki safhası için 19 Temmuz'daki talimatta yer alan ilk fikrine döndü. Bock'un emrinde, merkezde bulunan panzer kuvvetleri buradan alınacak ve kanatlara gönderilecekti – Guderian'ın panzer grubu Ukrayna'da, Rundstedt'in karşısında bulunan Rus birliklerinin üstesinden gelmeye yardımcı olmak üzere güneye çark edecek, Hoth'un panzer grubu ise Leeb'in, Leningrad taarruzuna yardımcı olmak üzere kuzeye dönecekti.

Kara Kuvvetleri Komutanı Brauchitsch, derhal farklı plan üzerinde ısrar etmek yerine bir kez daha savsaklamak yoluna gitti. Brauchitsch başka herhangi bir harekât başlamadan önce, panzer

kuvvetlerinin silahlarının ve tanklarının bakımlarını yaptırmaları ve personel eksiklerini tamamlamaları için mola vermeleri gerektiğini ileri sürdü. Hitler böyle bir istirahatin gerekliliğini kabul etti.

Bu arada, bundan sonra izlenecek taktik hakkındaki üst düzeydeki tartışmalar devam etti ve bu tartışma, panzer kuvvetleri harekâta devam edebildikten sonra bile sürdü. Birkaç hafta böylesine tartışmalar içinde geçip geçtikten sonra, Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Halder, Kuvvet Komutanı Brauchitsch'e Moskova'ya daha hızlı ilerlenmesini içeren bir teklifte bulunması için teşvik etti. Hitler ise buna aşağıda, 21 Ağustos'ta yeni ve daha kati bir talimatla sert bir şekilde cevap verdi:

> Ordunun (kara kuvvetleri) 18 Ağustos'ta verdiği Doğu'daki savaşın icrası hakkındaki teklifleriyle aynı fikirde değilim. Kışın girmesinden önceki en önemli mesele Moskova'nın ele geçirilmesi değil, fakat daha ziyade Kırım'ın, endüstri ve kömür madenlerinin olduğu Donetsk havzasının işgal edilmeleri, Kafkasya petrol yataklarından gelen Rus ikmal güzergâhlarının kesilmesidir...

Hitler bu bildirisinde yer alan görüşlere uygun olarak, güney hedeflerine uzanan yolun temizlenmesine ilişkin emirler verdi. Guderian'ın panzer kuvvetleri dahil olmak üzere, Bock'un Ordular Grubu'nun bir kısmı güneye dönecek ve Rundstedt'in karşısında Kiev civarındaki Rus ordularının üstesinden gelinmesinde yardımcı olacaktı.

Bu emirler alındığında Halder, Brauchitsch'i müştereken istifa etmeleri konusunda ikna için gayret sarf etti. Fakat Brauchitsch, Hitler'in tek kelimeyle istifalarını reddedeceği için bunun yararsız bir davranış olacağını söyledi. İleri sürülen gerekçelere gelince, Hitler bunları sıkça tekrarladığı bir görüşle, "Benim generallerim savaşın ekonomik cephesine dair hiçbir şey bilmezler," diyerek umursamadı. Bütün kabul edeceği, Kiev bölgesindeki Rus orduları yok edildikten sonra Bock'a Moskova'ya ilerlemeye devam etmesi ve bu amaçla Guderian'ın panzer kuvvetlerinin ona iade edilmesi olacaktı.

Kiev kuşatması kendi içinde büyük bir başarıydı ve umut verici beklentiler yarattı. Guderian Rusların arka bölgesi boyunca aşağı doğru ilerlerken, Kleist'in panzer grubu yukarı doğru ilerledi. Kıskacın iki kolu Kiev'in 240 kilometre doğusunda Almanların iddiasına göre 600.000'i aşkın Rus askerinin bulunduğu çemberi kapatarak buluştu. Ancak, kötü yollar ve yağışlı hava çevirme manevrasının hızını yavaşlatmış olduğundan muharebenin sona ermesi Eylül'ün sonunu buldu. Kışın gölgesi tarihsel tehdidini Rusya'nın istilacısına taşıyarak zaferin parlaklığını kararttı. Yazın boşa harcanan iki ayı Moskova'ya ulaşma beklentileri için ölümcül oldu.

Yenilenen ilerleme 30 Eylül'de başladı. Bock'un orduları ayrıca 600.000 Rus askerinin ele geçirildiği Vyazma'nın etrafındaki büyük kuşatma harekâtını başardığında Moskova umutları gelecek vaat ediyordu. Bu durum bir an için neredeyse Almanlar için Moskova güzergâhını açmıştı. Fakat Vyazma muharebesi Ekim'in sonuna kadar tamamlanamamıştı. Alman birlikleri yorulmuş, hava kötüleştikçe arazi balçığa dönmüş ve yeni Rus birlikleri Moskova'nın önlerinde belirmeye başlamıştı.

Alman generallerinin birçoğu taarruzu kesip uygun bir kış hattının işgal edilmesini istediler. Napolyon'un ordusunun başına ne gelmiş olduğunu hatırladılar. Birçoğu Caulaincourt'un 1812'deki acı notlarını tekrar okumaya başladı. Fakat daha üst kademelerde, farklı bir görüş egemendi. Bu kez tamamen, hem artan güçlüklerden hem de kış koşullarından etkilenen ve bunalıma düşen Hitler'den dolayı değildi. Hitler 9 Kasım'da sıkıntılı bir şekilde görüşünü açıkladı: "Hiçbir kuvvetin diğerini imhaya muktedir olmadığının kabulü, uzlaşmacı bir barışa yol açacaktır." Fakat Bock, Alman taarruzunun devam etmesi gerektiğinde ısrar ediyordu. Brauchitsch ve Halder onunla aynı görüşteydiler – Halder, 12 Kasım'da, yüksek rütbeli personele verdiği konferansta, Rusların direnişinin çökmenin eşiğinde olduğuna inanmak için haklı sebep bulunduğunu anlattı.

Bock'un yanı sıra, doğal olarak Brauchitsch ve Halder, güneydeki hedefleri ele geçirmekten ziyade Moskova'nın ele geçirilmesi amacıyla tezlerini Hitler'e kabul ettirmek konusundaki önceki

mücadeleleri nedeniyle taarruzu yarıda kesmekte daha isteksizdiler. Ve bu nedenle Moskova taarruzuna havada geçici bir düzelmenin görüldüğü 15 Kasım'da kaldığı yerden devam edildi. Fakat, çamur ve karla geçen iki haftalık mücadeleden sonra, taarruz Moskova'ya otuz kilometre kala durma noktasına geldi.

Her ne kadar Bock hemen bundan önce, "Son tabur sonucu belirleyecek," diye ilan etmekle birlikte ilerlemeye çabalamanın değeri konusunda kuşku duymaya başlamıştı. Fakat, en arkada bulunan Brauchitsch ne pahasına olursa olsun taarruzun devam etmesi gerektiğinde ısrar etmekte devam ediyordu. Hasta bir adamdı ve elde edilen kötü sonuçlara dair Hitler'in öfkesinden aşırı derecede endişeliydi.

2 Aralık'ta, yeni bir taarruz başladı ve bazı unsurlar Moskova'nın varoşlarına sızdılar, fakat bu ilerleme, başkenti örten ormanlık bölgede Rus birlikleri tarafından genel olarak durduruldu.

Bu, Mareşal Jukov tarafından hazırlanıp, sevk ve idare edilen büyük çaptaki bir Rus karşı taarruzunun işaretiydi. Bu karşı taarruz yorgun Almanları geriye püskürttü, kanatlarından sardı ve kritik bir duruma neden oldu. Generallerden alt kademeye kadar istilacılar, Napolyon'un Moskova'dan geri çekilişine dair dehşetli düşüncelerle doldular. Hitler, bu olağanüstü durumda en kısa bölgesel geri çekilmenin dışındakileri yasakladı ve bu durumda haklıydı. Kararı Moskova karşısında ileri mevzilerde bulunan birlikleri dehşetli güçlüklere maruz bıraktı –çünkü Rus kış seferi için ne kıyafetleri ne teçhizatları vardı– fakat geri çekilmeye bir başlamış olsalardı, bu kolayca, panik sonucundaki bozguna dönüşebilirdi.

Hitler, Moskova'yı ele geçirme şansını, birliklerinin o istikametteki ilerlemesini durdurmak ve Güney Rusya güzergâhını açmak amacıyla yönünü değiştirmek için verdiği Ağustos kararıyla kaybetmişti. Moskova'nın kaybı ordularının güneyde elde ettikleriyle telafi edilmedi. Kırım'da büyük miktarda esir ele geçirildikten sonra Rundstedt'in birlikleri Kırım'ı ve Donetsk havzasını ele geçirdiler, ne var ki Guderian'ın tankları olmadığından Kafkasya petrol yatakları için düzenlenen taarruzu aksadı. Birlikler Don Nehri hattın-

da Rostov'a ulaşmayı başardılar, ama çok yorgun bir haldeydiler ve çok geçmeden Ruslar tarafından püskürtüldüler. Rundstedt o zaman, Mius Nehri üzerinde iyi bir savunma hattına çekilmek istedi, ama Hitler böyle bir geri çekilmeyi yasakladı. Rundstedt, böyle bir emre uyamayacağını bildirdi ve komutanlıktan affını istedi. Hitler onu derhal değiştirdi, fakat bundan hemen sonra cephe yarıldı ve Hitler, geri çekilmenin gerekliliğini kabul etmek zorunda kaldı. Bu, Aralık ayının ilk haftasında, Moskova'daki geri püskürtülme ile aynı zamana denk geldi.

Aynı hafta, Brauchitsch hastalık gerekçesiyle görevden affını istedi, ertesi hafta Bock benzerini yaptı ve kısa bir süre sonra Leeb Hitler'in Leningrad'ın civarında kuzey cephedeki geri çekilme önerisini reddettiğinde istifa etti. Böylece en üst düzeydeki dört komutanın hepsi ayrılmıştı.

Hitler, Brauchitsch'e halef atamadı, fakat bunu Kara Kuvvetleri Komutanlığı görevini doğrudan uhdesine alarak değerlendirdi. Noel geldiğinde, yorgun birliklerini Hitler'in izni olmadan geri çekmiş olan, ilk zaferlerinin asıl etkili kişisi Guderian'dan kurtulmuştu.

İşgalin başarısızlığındaki temel etken istilacının Stalin'in Rusya'nın derinliklerinden getirebildiği ihtiyatları yanlış hesaplamasıydı. Bu açıdan bakıldığında, Silahlı Kuvvetler Komutanlığı Karargâhı ve İstihbarat Teşkilatı da, Hitler kadar aldatılmıştı. Bu ölümcül hata, Halder'in günlüğüne Ağustos'un ortasında not düşülen anlamlı bir cümlede özetlenmektedir: "Biz, Rusya'yı küçümsedik: Biz 200 tümen hesaba kattık, ne var ki şimdi halihazırda 360 adet tespit ettik."

Bu, başlangıçtaki harika başarının etkisini büyük ölçüde ortadan kaldırdı. Almanlar, savunan birliklerden temizlenmiş bir güzergâha sahip olmak yerine şimdi bölgeye gelmiş olan yeni ordularla uğraşmak zorundaydı. Muazzam Sovyet seferberlik sistemi Alman ordularının uzağında faaliyete geçmeyi başardı ve 1941 kışından sonra Alman birlikleri, Rus cephesinde sayıca daima az olacaklardı. Almanlar sonunda, kendi üstün teknik ve eğitimleri sayesinde bu orduları birbiri ardına gerçekleştirdikleri kuşatma muharebeleriyle

imha etmeyi başardılar – ancak öte yandan sonbahar çamuruna saplandılar. Kış ayazının toprağı sertleştirdiği zamana kadar yeni orduların güzergâhları tuttuklarını gördüler ve hedefleri için mücadele edemeyecek kadar yorgundular.

Rusya'nın kaynaklarını yanlış hesaplamalarının yanında en hayati önemdeki etken Hitler ve en üst düzey generallerinin Ağustos ayını, müteakip hareket tarzlarının ne olması gerektiği konusunda tartışmakla harcamış olmalarıydı – Alman komutanlığının en üst kademesinde inanılmaz bir zihin bulanıklığı hali mevcuttu.

Daha aşağı kademelerde, özellikle Guderian'ın ne yapmak istediğine ilişkin net fikri vardı – geçtiği bölgelerdeki dağınık grupların temizliğini piyade ordularına bırakarak mümkün olan en süratli şekilde Moskova'ya ilerlemek. Guderian 1940 yılında, Fransa Muharebesi'ni bu şekilde kazanmıştı. Bu büyük tehlikeleri göze almak anlamına gelmiş oluyordu, ancak Moskova'yı Rus ikinci hat birliklerinin himaye etmeye hazır olmadan önce ele geçirebilirdi. Müteakip safhada çok daha büyük ve ölümcül tehlikeler meydana geldi.

Yani, Rusya'nın varlığını sürdürmesi Sovyet Devrimi'nden bu yana başarılan bütün teknolojik gelişmeden daha uzun devam eden ilkelliğine borçluydu. Bu görüş sadece güçlüklere dayanma kapasitesi ile Batı halklarını ve ordularını felç etmiş olacak olan yokluklar altında sebat etme kapasitesi olan Rus halkının ve askerlerin dayanıklılığı için geçerli değildi. Daha büyük bir varlık hâlâ Rus yollarının ilkelliğiydi. Çoğu neredeyse kumlu yollardan iyi değildi. Yağmur yağdığında çamur haline gelmeleri Alman işgalini bütün Kızıl Ordu'nun kahramanca fedakârlıklarından daha fazla engelledi. Eğer Sovyet rejimi Rusya'yı Batı ülkelerine benzer yollara kavuşturmuş olsaydı, neredeyse Fransa kadar çabuk işgal edilmiş olacaktı.

Ne var ki varılan bu sonuç Almanları ve stratejisini yeterince suçlamamaktadır. Hitler zafer şansını kaybetti, çünkü ordusunun hareket kabiliyeti paletler yerine tekerleklere bağlıydı. Rusya'nın çamurlu yollarında tanklar hareket edebilirken tekerlekli araçları çamura gömüldü. Eğer panzer kuvvetlerine *tırtıllı* araçlar sağlanmış olsaydı, çamura rağmen sonbahara kadar Rusya'nın hayati merkezlerine ulaşabilirlerdi.

Rommel Afrika'da

1941'de Afrika'daki savaşın gidişatı sırasıyla her iki tarafta beklentiyi altüst eden bir dizi şaşırtıcı değişikliklere maruz kaldı, lakin kati sonuç yoktu. Çok hızlı bir hareket harbiydi – sürekli bir aşağı bir yukarı inip çıkan tahterevalli hareketi gibiydi. Yıl İngilizlerin, İtalyanları Sirenayka'dan atmasıyla başlamıştı, ama sonra bölgeye General Erwin Rommel liderliğinde bir Alman kuvveti geldi ve İngilizler handiyse iki ay sonra küçük Tobruk Limanı'nda elde tuttukları bir köprübaşı dışında Sirenayka'dan atıldılar. Rommel de Tobruk'a peş peşe düzenlenen iki hücumla püskürtüldü, ama daha sonra İngilizler abluka altındaki garnizona yardım amacıyla art arda düzenlenen iki teşebbüste yenilgiye uğradı. Birlik yığınağı için aradan geçen beş aylık süreden sonra, İngilizler Kasım ayında düşman ordularının yorgun kalıntılarının Sirenayka'nın batı sınırlarına bir kez daha çekilmeye zorlanmadan önce talihin bir o yana bir bu yana döndüğü bir aylık tahterevalli muharebelerine (üstünlüğünün bir o yana bir bu yana geçtiği muharebeler) yol açan daha büyük harekâta giriştiler. Fakat Rommel bütün bunlara rağmen yılın son

haftasında İngiliz ilerlemesinin tersine dönmesinin diğer çarpıcı habercisi olan sınır hamlesini yaptı.*

Rommel'in, Mart 1941'in sonunda gerçekleştirdiği ilk taarruz ve o taarruzun geniş kapsamlı başarıyı genişletme harekâtı çok büyük şok yarattı, çünkü düşmanın erkenden harekete geçme ihtimali İngiliz tarafında dikkate alınmamıştı. Wavell, Alman birliklerinin Trablusgarp'a gelmeye başladıklarını uyaran raporu müteakip 2 Mart'ta Londra'ya Silahlı Kuvvetler Komitesi'ne gönderdiği durum muhakemesinde, Almanların ciddi bir taarruza kalkışmadan önce kuvvetlerini iki tümen ya da daha fazlasına çıkarmaya ihtiyaç duyacaklarını vurguladı ve Alman tarafındaki güçlüklerin "böyle bir taarruzun yazın sonundan evvel gelişebilmesini mümkün kılmadığı" sonucuna vardı. Churchill'in mesajlarının aksine, Almanların geleneksel şekildeki bir yığınağın tamamlanmasını beklemeyecekleri ve mevcut İngiliz kuvvetlerinin kapasitesi hakkında aşırı iyimser olmakla birlikte güçlü bir şekilde karşı taarruz ihtiyacı duygusu endişesini taşıyordu.

26 Mart'ta Wavell'e telgraf çekti:

> Doğal olarak Agheila'ya doğru süratli bir Alman ilerlemesinden endişeliyiz. Direniş görmedikleri her yerde ilerlemeye devam etmeleri alışkanlıklarıdır. Sanırım sadece kaplumbağanın kafasını uçurmadan önce yeterince çıkarmasını bekliyorsunuz. Kalitemizi tattırmanız son derece önemli görünmektedir.**

Ne var ki kalite hem teknik, hem taktik olarak noksandı. Rommel'in iki zırhlı birliğine karşılık hâlâ üç zırhlı birliği ile eksik kadrolu 2. Zırhlı Tümen ileri bölgede görevlendirmekle ve top monteli tanklarda lehte sayısal dengeye sahip olmakla birlikte, bunların büyük oranı neredeyse tümü fena halde yıpranmış İngiliz *cruiser* tanklarının eksikliklerini telafi etmek için İngiliz mürettebatınca ele

---

* 158-159. sayfalardaki haritalara bakınız.

** Churchill, *The Second World War*, c. III, s. 178.

geçirilen M13 İtalyan tanklarıydı. Wavell'in "taarruza uğranıldığı takdirde geriye çekilerek oyalama muharebesi yapılacaktır" talimatlarıyla böyle bir toplama kuvvetten beklentiler azaldı. Çünkü Rommel'in 31 Mart'ta başlangıçtaki hücumu Wavell'in Agheila'nın doğusundaki dargeçitteki mevzileri terk etmesine neden oldu, bu Wavell'e alternatif güzergâhlar ve içinde bulunduğu karmaşaya alternatif hedefler bulabileceği çöl boşluğuna girmenin yolunu açtı, halbuki Wavell'in durumu böyle çaba gerektiren manevraya uygun değildi. Rommel sonraki günlerde karşı hamleye izin vermedi. Wavell'in tanklarının birçoğu kayboldu, ancak muharebede değil, arızadan ve uzun süren düzensiz geri çekilmelerden dolayı yakıtlarının tükenmesi nedeniyle kayboldular.

İngilizler bir haftadan kısa bir süre zarfında, Sirenayka'nın batı sınırındaki mevzilerinden 320 kilometreden daha fazla geri çekildiler. On beş günden az bir sürede, Tobruk'taki abluka için bırakılan bir kuvvetin dışında Sirenayka'nın doğu sınırına ve Mısır'ın batı sınırına kadar, 640 kilometre geri çekildiler. Bu küçük limanda tutunma ve bu mevziyi "düşmanın başına bir bela" olarak alıkoyma kararının Afrika seferinin sonraki on iki aylık seyri süresi zarfında çok önemli etkisi oldu.

Çok hızlı yayılan çöküş doğal olarak İngiliz tarafında komutanların ve birliklerin güvenini sarsma eğilimi gösterirken, düşmanın gücünü abartmasına yol açtı. Uzakta, düşmanın sınırlı gücünü ve stratejik engellerini değerlendirmek daha kolaydı. Churchill onları Londra'da gereği gibi değerlendirerek 7 Nisan'da Wavell'e telgraf çekti:

> Tobruk'u sabit İtalyan mevzileriyle birlikte en azından düşman kuvvetli topçu kuvveti getirene kadar ya da getirmedikçe muhakkak elde tutabilmelisiniz. Rommel'in bunu birkaç hafta içinde yapabileceğine inanmak zor gibi. Denizden takviye edilebildiğimizi ve ulaşımını tehdit edeceğimiz gözlemlendiğinde Tobruk'u gizlemek ve Mısır'a ilerlemek için büyük riski göze alacak. Bu nedenle

> Tobruk geri çekilmeyi düşünülmeksizin ölene kadar elde tutulacak bir yer gibi görünmektedir. Niyetinizi duymaktan memnun olacağım.*

Wavell zaten mümkün olursa, Tobruk'u elde tutmaya karar vermişti, fakat 8 Nisan'da, uçakla Kahire'den Tobruk'a döndüğünde, durumun çok kötüleştiğini rapor etti ve Churchill'in Silahlı Kuvvetler Komitesi ile özel bir toplantıda, "Tobruk kalesinin terk edilmesi düşünülemez gibi görünmektedir," diyen daha sert bir mesajın kaleme alındığı bir yerin savunulması ihtimaline ilişkin çok kuşkuluydu. Mesaj gönderilmeden önce Wavell'den Tobruk'u belli bir süre elde tutmak, düşmanın yönünü değiştirmek ve baskıyı azaltmak için seyyar bir kuvvet toplamaya ve aynı zamanda 320 kilometre geride Mersa Matruh'ta, eski savunma planını hazırlamak için gayret sarf etmeye karar vermiş olduğuna dair haber geldi. Aslında yardım görmeden yaklaşık sekiz ay geçse de, Tobruk'un inatçı direnişi sayesinde başka bir geri çekilme olmadı.

Garnizonun asıl kısmı Bingazi bölgesinden emniyetle geri dönen General Morshead'in komutasındaki 9. Avustralya Tümeni'nce tutuldu. Ayrıca, 7. Avustralya Tümeni'nin 18. Piyade Tugayı deniz yoluyla geldi ve onu 1. ve 7. Tank alaylarının unsurlarının 50 küsur tankla meydana getirdikleri küçük bir zırhlı kuvvet yığınağı takip etti.

Rommel'in harekâtı 11 Nisan'da Kutsal Cuma günü, yoklama taarruzlarıyla başladı. Asıl taarruz, Paskalya günü 14 Nisan'da erken saatlerde, limandan yaklaşık on beş kilometre mesafede, elli kilometrelik bir çevrenin güney yüzündeki bölgeye karşı başlatıldı. Zayıf savunma hatlarını kolayca yardı ve öncü panzer taburu üç kilometre kuzeye ilerledi ve orada düşman topçusu tarafından durduruldu ve ondan sonra kendi teşkil ettiği dar cepten muharebeye giren otuz sekiz tanktan on altı tank kaybederek çıktı – muharebeye iştirak eden tank toplamı Rommel'in kuvvetinin zayıflığını açığa çıkarmıştır. İtalyanlar 16 Nisan'da bir taarruza kalkıştılar, fakat bu

---

* Churchill, *The Second World War*, c. III, s. 183.

saldırı çok çabuk çöktü ve bir Avustralyalı taburunun karşı taarruzuna uğradığında yaklaşık bini teslim oldu.

Zaten Rommel'in çok fazla ilerlemesinden huzursuz olan Roma'daki İtalyan Yüksek Komutanlığı, şimdi Alman Yüksek Komutanlığı'ndan onun maceraperest inisiyatifinin engellenmesini rica etti ve Rommel'in Mısır'a taarruz niyeti olduğunu bildirdiler. Alman Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Halder şu anda Rusya'yı istilaya hazırlanan ana harp harekât alanındaki Alman kuvvetlerinin pahasına takviye gerektirebilir diye bütün denizaşırı harekâtları denetime almak konusunda aynı derecede endişeliydi. Ayrıca Halder Hitler'in kara kuvvetlerinin hareket tarzlarına riayet etmeyen Rommel gibi dinamik liderleri destekleme eğiliminden içgüdüsel olarak hoşlanmıyordu. O nedenle, Halder'in yardımcısı General Paulus, Halder'in günlüğünde müstehzi bir şekilde yazdığı gibi "çıldırmış olan bu askerin önüne geçmek için" Afrika'ya ziyarete gönderildi. Paulus geldi, gördü ve inceledi – ancak uyardıktan sonra Tobruk'a yeni bir saldırıyı onayladı.

Saldırı 15. Panzer Tümeni'nin bazı ileri unsurlarının –tank alayı olmamakla birlikte– 5. Hafif Tümeni takviye etmek için Avrupa'dan geldikleri 30 Nisan'da başladı. Bu kez taarruz bölgesi olarak, savunmanın güneybatı köşesi hedeflendi ve karanlıktan yararlanarak başladı. 1 Mayıs gün ışıdığında Alman piyadesi iki kilometreden daha geniş bir gedik açmıştı ve o sırada öncü tank dalgası on beş kilometre ilerideki Tobruk istikametinde başarıdan faydalanma harekâtına başladı. Ne var ki bir kilometre ilerledikten sonra tuzak olarak yenice döşenmiş olduğu muhakkak bir mayın tarlasına rast geldiler ve beşi dışında geri kalan tümü ateş altında paletleri onarıldıktan sonra emniyetli bir şekilde geri dönmekle birlikte kırk tankından on yedisi muharebe dışı kaldı. İkinci tank dalgası ve piyade, savunma mevzilerine yanlardan yüklenmek için güneydoğuya çark etti. Fakat cepheye paralel gerçekleştirilen yaklaşık beş kilometrelik ilerlemeyi müteakip, nihayet mayın tarlasının ardında mevzilenen topçu ateşi, yirmi İngiliz tankı ile girişilen karşı taarruz ve sustu-

ramadıkları birkaç Avustralyalı mevzinin devam eden direnişinin birleşmesiyle durduruldu. İtalyanların destek birliklerine gelince, yardımda ağır ve sözlerinden caymada çabuktular.

Ertesi gün, başlangıçtaki yetmiş küsur Alman tankından sadece otuz beş adedi muharebeye devam edebilecek durumdaydı ve taarruz ertelendi. Morshead 3 Mayıs gecesi, piyade ihtiyat tugayı ile karşı taarruza geçti, ama bu da başarısızlığa uğradı ve bu iki taraf için de yılgınlık verici bir durumdu. Çevrenin güneybatı ucu Rommel'in hâkimiyetindeydi, ancak Rommel'in gücünün Tobruk'u ele geçirmek için yeterli olmadığı aşikârdı ve Paulus Almanya'ya dönmeden önce taarruzu yenileyecek her teşebbüsü veto etmişti. Böylece, Wavell'in Rommel'i püskürtmek ve garnizona yardım götürmek için giriştiği iki erken taarruzunun başarısızlığından sonra yılın son dönemine kadar süren abluka başlamış oldu.

Bunlardan ilki Mayıs'ın ortasında, kapalı kod adında da ifadesini bulan "Brevity (Kısalık) Harekâtı"nın geçiciliğiydi, fakat bu harekâtın Haziran ortasındaki halefi "Battleaxe (Savaş Baltası) Harekâtı"na daha fazla ağırlık verildi ve daha büyük umut bağlandı. Başarıyı temin etmek için Churchill'in girişimiyle göze alınan ağır risklerin karşılığındaki sonuç yetersizdi – bunlar İngiltere'yi savunan kuvvetlerin hâlâ yetersiz olarak donatılmış olduğu ve Hitler'in henüz taarruz için Rusya'ya dönüp gitmediği bir zamanda Mısır'a büyük miktarda tank takviyesi temin etmek; ayrıca bu takviyeyi Akdeniz güzergâhından göndererek "düşmanın hava kuvvetlerinin tehlikesini göze alma" riskleriydiler.

Churchill'in Afrika'da başarı kazanmak ve Mısır'daki İngiliz durumunu muhafaza etmek için sarf ettiği gayret konusunda böylesi ikili bir tehlikeyi göze almadaki cesur istekliliği Akdeniz harp harekât alanındaki Alman varlığını azaltmayı denemek konusunda mutabakat içinde olan Hitler ve Halder'in tutumuyla çarpıcı bir zıtlık içindeydi. Ekim ayında General von Thoma bir araştırma gezisi için Sirenayka'ya gönderildiğinde dört panzer (zırhlı) tümen kuvvetine ihtiyaç olduğunu ve Mısır'ın işgalinin başarılmasında ye-

terli olacağını bildirdi, fakat Mussolini Hitler'in temin konusunda olduğu gibi o da bu çapta bir Alman yardımını kabul etmekte isteksiz olmuştu. Rommel'in iki tümenlik küçük kuvveti oraya İtalyan yenilgisinden sonra sadece Trablusgarp'ı elde tutmak için gönderilmişti. Rommel bu kadar küçük bir kuvvet ile ne kadar uzağa gidebileceğini göstermiş olduğunda bile Hitler ve Halder büyük bir ihtimalle sonucu belirleyecek nispeten küçük bir takviyenin tahsisinde isteksiz davrandılar. Fakat reddetmeleri sonucunda Mısır'ı zapt etme ve İngilizlerin hâlâ zayıf oldukları bir zamanda onları Akdeniz bölgesinden kovma şansını kaybettiler – oysa kendileri uzun vadede daha büyük yükümlülüklere ve fedakârlıklara sürüklendiler.

Bütün kıt kaynaklarına karşın, Britanya'da büyük zırhlı birlik takviye konvoyu zaten Nisan ayında Mısır'a gönderilmek amacıyla toparlanmıştı. Konvoy, 20 Nisan'da, Wavell'den durumun vahametini ve daha fazla zırhlı birlik ihtiyacının aciliyetini vurgulayan bir telgraf geldiğinde yola çıkmak üzereydi. Churchill derhal tankları taşıyan beş hızlı geminin Cebelitarık Boğazı'ndan doğuya dönmesini ve Akdeniz'den kestirmeden gitmeleri gerektiğini teklif* etti ve Silahlı Kuvvetler Komitesi'ne kabul ettirdi – bu varış zamanında yaklaşık altı haftalık bir zaman kazandıracaktı. Churchill, ayrıca takviyenin çapının artırılması ve İmparatorluk Genelkurmay Başkanı (Ordu - Kara Kuvvetleri Komutanı) General Dill'in muhtemel bahar işgaline karşı koymak için anavatandaki mevcut zayıf kuvvetten böyle bir eksiltmeye karşı çıkmasıyla birlikte, son üretilen yüz *cruiser* tankının dahil edilmesi gerektiğinde ısrar etti.

Bu "Kaplan Harekâtı" Alman Hava Kuvvetleri'nin Akdeniz'de ilk kez ortaya çıktığı Ocak ayından bu yana Akdeniz'den ilk kez konvoy geçirme girişimiydi. Her ne kadar konvoy Sicilya Boğazı'nı geçerken gemilerden birinin elli yedi tankıyla bir mayın tarafından

---

* Churchill o gün tuttuğu şahsi notunda Silahlı Kuvvetler Komitesi için sertçe ifadeler kullanmıştı: "Ortadoğu'da savaşın kaderi, Süveyş Kanalı'nın kaybı, Mısır'da yığınak yaptığımız muazzam kuvvetin gerilimi ve karmaşası, Kızıl Deniz'den yapılacak bütün Amerikan işbirliği beklentilerinin sona ermesi – hepsi birkaç yüz zırhlı araca bağlı olabilir. Mümkünse, ne pahasına olursa olsun zırhlı araçlar oraya taşınmalıdır" (*The Second World War*, c. III, s. 218).

batırıldıysa da, sisli havanın yardımıyla havadan hasara maruz kalmadan başarıyla yol aldı. Diğer dört gemi zarar görmemiş bir şekilde Wavell'in Mısır'ın savunması için toparlayabilmiş olduğunun dört katı, 238 tankla (135 Matilda, seksen iki *cruiser* ve yirmi bir hafif tank) 12 Mayıs'ta İskenderiye'ye ulaştı.

Bununla beraber Wavell, bu kadar büyük bir takviyeyi beklemeksizin Rommel'in Tobruk'tan püskürtülmesinden yararlanmaya karar vermiş ve Tugay Komutanı Gott'un komutası altında sınırda toparlanmış birliklerle saldırı için gayret göstermiş ve ikmal maddelerinin çok kıt olduğunu bildirmişti. Bu "Brevity Harekâtı"ydı. Wavell'in ilk hedefi, zayıf bir şekilde savunulduğunu bildiği kıyıya yakın sınır mevzilerini tekrar ele geçirmek ve düşman onları takviye etmeden garnizonlarına ani baskın yapmaktı. 13 Mayıs'ta Churchill'e çektiği telgrafta söylediği gibi daha fazlasını umut ediyordu: "Şayet başarılı olursa düşmanı Tobruk'un batısına püskürtmek için Gott'un kuvvetiyle ve Tobruk garnizonuyla müşterek acil harekât düşüneceğim."

Gott'un vurucu gücünü artırmak için bölgeye iki tank birliği getirildi – 2. Kraliyet Tank Alayı yenileştirilmiş yirmi dokuz adet eski model *cruiser*, 4. Kraliyet Tank Alayı ise kalın zırha sahip, nispeten yavaş, resmi olarak "piyade tankları" olarak sınıflandırılan yirmi altı Matilda tankı ile donatılmışlardı. 2. Kraliyet Tank Alayı, motorize piyade grubu ve topçu unsurların desteğiyle Sidi Azeiz müstahkem mevzilerini çöl kanadından çevirmek için harekete geçecek ve düşmanın takviye ve geri çekilme güzergâhını tıkayacaktı. 4. Kraliyet Tank Alayı, direk hücumda 22. Muhafız Tugayı'nın önünde bulunacaktı.

Geceleyin icra edilen elli kilometrelik yaklaşma yürüyüşünden sonra, yedi Matilda tankı yaklaşma esnasında düşmanın topçu ateşiyle muharebe dışında kalmakla birlikte, İtalyanların Halfaya Geçidi'nin üstünde tuttukları mevzi 15 Mayıs'ın ilk saatlerinde baskın tarzında bir saldırıya uğradı ve birkaç yüz esir alındı. Diğer iki mevzi, Bir Waid ve Musaid çok çabuk ele geçirildi; ne var ki baskın tesiri Capuzzo Kalesi'ne ulaşılamadan önce kayboldu ve Alman muharebe grubunun kanatlara müdahalesiyle taarruz dağıldı.

Sonunda kale ele geçirilmekle birlikte, bilahare tahliye edildi. Bu arada, Sidi Azeiz'e düzenlenen kuşatma, karşı taarruz tehdidi altında kesilmişti. Öte yandan sınırda bulunan düşman komutanı, taarruzun görünüşteki gücünden o denli etkilenmişti ki, geri çekilmeye başlamak zorunda kaldı.

Böylece, gece olduğunda, her iki taraf da geri çekiliyordu. Fakat, Alman-İtalyanların geri çekilmesi Tobruk'tan muharebe bölgesine çok acele olarak bir panzer taburu gönderen Rommel tarafından aksine emirle derhal iptal edilirken, Gott Halfaya'ya çekilmeye karar vermişti ve uzakta bulunan komutanlıktan ona "bekle!" emri ulaşmadan birlikler zaten harekete geçmişlerdi. Gün ağarırken cepheye ulaşan Almanlar muharebe sahasını boş buldular – derin bir oh çektiler, çünkü takviye panzer taburunun yakıtı tükenmişti ve günün ilerleyen saatlerinde tekrar yakıt gelene kadar hareketsiz kaldılar.

İngilizlerin geri çekilmesi Halfaya'da durmadı, fakat orada küçük bir garnizon bıraktılar. Almanlar garnizonun açıkta kalmasından (düşman taarruzuna maruz - savunmasız) çok çabuk yararlandılar ve 27 Mayıs'ta birkaç istikametten burada birleşen ani bir hücumla Halfaya Geçidi'ni tekrar ele geçirdiler. Geçidin tekrar ele geçirilmesi onlar için değerli bir kazançtı, çünkü sonraki ve daha şiddetli İngiliz taarruzunu, "Battleaxe/Savaş Baltası"nı ciddi bir şekilde güçleştirdi. Bundan başka, Rommel bu duraklama esnasında Halfaya Geçidi'nde İngiliz tankları için tuzaklar döşemenin yanı sıra çok etkili bir şekilde uçaksavar işlevinden tanksavar işlevine dönüştürülen 88 milimetrelik topçu bataryalarını, diğer ileri mevzilerde siperlere yerleştirdi.

Bu beklenmedik adım yaklaşan muharebenin sonucu için çok önemli oldu. Bu kez Alman tanksavar silahlarının yaklaşık üçte ikisi savaştan beş yıl önce geliştirilen eski 37 milimetrelik toplardı ve bunlar 2 pounder (40 mm/1,575 inch) İngiliz tankından ve tanksavar toplarından çok daha az etkiliydiler. İngiliz *cruiser* tanklarına karşı pek az etkili olabiliyorlar ve Matilda tanklarına karşı çaresiz kalıyorlardı. Şu anda Rommel'in elindeki 50 milimetrelik kırk küsur top bile Matilda tanklarının kalın zırhlarını ancak çok yakın

mesafeden delebiliyordu. Fakat, 88 milimetrelik toplar Matilda'nın 77 milimetre kalınlığındaki ön zırhını 1.800 metreden delebiliyordu. Rommel'in elinde bu toplardan sadece 12 adet vardı, fakat bir batarya (dört toplu) Halfaya'da, diğeri Hafid Sırtı'nda, İngilizlerin taarruzlarının başında ele geçirmeyi hedefledikleri iki noktada mevzilendirildiler.

Bu Rommel için bir şanstı, zira taarruz başladığında birçok yönden, özellikle bu çöl muharebelerinin birinci sınıf silahı olan tank sayısında ciddi bir şekilde dezavantajlı durumdaydı. Almanya'dan başka takviye gelmemişti ve muharebe başladığında elinde yarısından fazlası yüz otuz kilometre geride Tobruk'un ablukasındaki kuvvetle birlikte olmak üzere, silah monteli ancak yüz tank mevcuttu. Öte tarafta ise "Kaplan" tank konvoyunun gelişi, Almanlar karşısında İngilizlere ilk safhada 1'e karşı 4 oranında avantaj sağlayan 200 adet silah monteli tankı konuşlandırma olanağını veriyordu. Rommel'in uzak mesafedeki Tobruk'tan tanklarının geri kalan kısmını (5. Panzer Alayı) getiremeden önce sınır bölgesinde bulunan düşman kuvvetlerine taarruz ederek bu avantajdan yararlanıp yararlanamayacakları çok önemliydi.

Maalesef, İngilizlerin şansı taarruzun "piyade kafasıyla" planlanmasıyla azaldı. Bu eğilim, tank modellerinin karışık bir şekilde kullanılmasıyla desteklendi ve aslında sayısal avantajın çarçur edilmesine yol açtı.

"Kaplan" tank konvoyunun gelişi, Wavell'in yeni taarruz için iki zırhlı tugayı yeniden teşkil etmesine olanak sağlamıştı, lakin Mayıs ayının ortasındaki beyhude "Brevity Harekâtı"ndan sonra o kadar az tank kalmıştı ki, kalan toplam ancak her tugaydaki üç alaydan ikisini donatmaya yetti.* Bundan başka, gelmiş olan yeni

---

* Churchill her tugaydaki üçüncü alayın donatılması için gerekli olan ilave yüz tankın Akdeniz güzergâhından sevk edilmesi gerektiğinde ısrar etti, fakat Amirallik Dairesi tekrar tehlikeyi göze almakta isteksizdi. Churchill anılarında bundan sert bir şekilde bahseder: Konuya ilişkin Kabine'nin karar alması amacıyla gösterdiğim çabanın engellenmemesi gerekirdi, fakat bizzat Wavell konuyu desteklemedi ve aslında diğer taraftan yana oldu. Bu benim planlarımı bozdu (*The Second World War*, c. III, s. 223). Böylece konvoy Afrika Burnu'nu dolaştı ve Temmuz ortasına kadar Süveyş'e ulaşmadı.

cruiser tanklarının miktarı sadece bir alayı donatmaya yetti ve önceki *cruiser* tanklarından sadece ikinci alaya yeter miktarda kaldı. Diğer tugayın iki alayı, Matilda "piyade tanklarıyla" donatıldılar – bu durum mevcut bütün tank kuvvetini toplu halde kullanarak ileri bölgedeki düşman panzer kuvvetlerini imha etmek yerine, başlangıçta bu tugayın düşmanın tahkim edilmiş mevzilerine karşı direk taarruzda piyadeye yardımcı olmak için kullanması için verilen komutanlık kararını güçlü bir şekilde etkilemişti. Bu kararın sonuçları taarruzun gelişimi için çok umut kırıcı olmuştur.

Churchill tarafından belirlenen "Battleaxe Harekâtı"nın hedefleri iddialıydı, Kuzey Afrika'da "kati" bir zafer kazanacaklar ve Rommel'in kuvvetlerini "imha" edeceklerdi. Wavell, böylesine tam bir başarı ihtimaline ilişkin ihtiyatlı kuşkularını ifade etti, lakin taarruzun "düşmanı Tobruk'un batısına püskürtmede başarılı" olacağını umduğunu söyledi. Bu Wavell'in taarruzu icra edecek olan Batı Çöl Kuvveti Komutanı General Beresford-Peirse'e verdiği harekât talimatlarında belirlenen hedefti.

Taarruz planı üç safhadan oluşuyordu. İlk safhası Matilda tanklarıyla donatılmış 4. Zırhlı Tugay'ın yardımıyla, 4. Hint Tümeni, tahkim edilmiş Halfaya-Es-Sellum-Capuzzo bölgesine taarruzu başlatırken, 7. Zırhlı Tümen'in geri kalan unsurları çölün kanat kısmını örteceklerdi. İkinci safhada, 7. Zırhlı Tümen iki zırhlı tugayı ile beraber Tobruk'a başarıdan yararlanma harekâtı düzenleyecekti. Üçüncü safhada ise bu tümen Tobruk garnizonuyla birlikte batıya doğru ilerleyecekti. Bu kendi başarısızlık tohumlarını taşıyan bir plandı. Çünkü, 7. Zırhlı Tümen ilk safhada, zırhlı birliklerin yarısını yardım amacıyla piyadeye tahsis etmekle ileri bölgedeki düşmanın panzer alayını, Tobruk'taki diğer panzer alayı takviye edemeden önce yenme şansını yarıdan aza indirmiş ve bu nedenle İngiliz planının ikinci ve üçüncü safhalarındaki başarı şanslarını büyük ölçüde azaltmış oluyordu.

Taarruz eden kuvvet, düşmanın sınırdaki mevzilerine ulaşmak için 14 Haziran öğleden sonra başlayan 50 kilometrelik yaklaşma

yürüyüşü yapmak zorunda kaldı. 13 kilometrelik son merhale, 15 Haziran'ın ilk saatlerinde ay ışığında gerçekleştirildi ve muharebe İngilizlerin, düşmanın Halfaya Geçidi'ndeki en dış mevzilerine sağ kanat birliklerinin taarruzuyla başladı. Fakat, düşman savunması Mayıs ayından daha iyi hazırlanmıştı; öte yandan topçunun atış için yeterli aydınlığa kavuşana kadar tankların taarruza geçmemesi gerektiğine ilişkin planlama kararı sonucunda baskın şansı kaybedildi. Bu karar kötü olmuştu çünkü Halfaya Geçidi'ne taarruz etmek için tahsis edilen bir topçu bataryası kuma saplandı. Taarruza öncülük eden Matilda tank taburu harekâtın son safhasına başladığında gündüz olmuştu ve komutanın sesiyle telsizden ilk haber duyuldu: "Tanklarımı imha ediyorlar." Bu onun son mesajıydı. Rommel'in dört adet 88 milimetrelik tanksavar topunu yerleştirdiği ve İngilizlerin yerinde bir şekilde "Cehennem Geçidi" adını verdikleri "tank tuzağından" 13 Matilda tankından, sadece bir tankı kurtulabilmişti.

Bu arada merkez kol bütün Matilda tank alayı öncülüğünde çöl platosu boyunca Capuzzo Kalesi'ne doğru ilerlemekteydi. Güzergâhlarında 88 milimetrelik tanksavar topları yoktu ve garnizonun direnişi bu büyük tehdit karşısında çöktü. Kale ele geçirildi ve günün ilerleyen saatlerinde iki karşı taarruz püskürtüldü.

Fakat, düşmanın kanadını kuşatmayı amaçlayan, sol kanat birliklerine öncülük eden *cruiser* tank tugayı, Rommel'in Hafid Sırtı'ndaki tank tuzağına rastladı ve orada durduruldu. Öğleden sonra tekrarlanan taarruzda, sadece tuzağın daha içine doğru girilerek düşmana ağır kayıplar verildi. Bu zaman zarfında ileri panzer alayının büyük kısmı bölgeye gelmişti ve kalan İngiliz tanklarının yavaş yavaş sınırdaki tel engellerine doğru geri çekilmesine neden olan, kanatlarına yönelik karşı taarruz tehlikesi meydana getirdiler.

İngilizler ilk gün karanlık bastığında, başlıca iki tanksavar tuzağında olmak üzere tanklarının yarısından fazlasını kaybetmişlerdi. Halbuki Rommel'in tank gücü neredeyse hiç zarar görmedi ve Tobruk'tan diğer panzer alayının gelmesiyle denge lehine döndü.

Rommel ikinci gün, çölde İngiliz sol kanadını kuşatmak için Tobruk'tan gelen 5. Hafif Tümeni'nin tümünü, 15. Panzer Tüme-

ni'nin Capuzzo'ya giriştiği karşı taarruzla işbirliği içinde kullanarak üstünlüğü ele geçirdi. Capuzzo'daki bu karşı taarruz püskürtüldü – İngilizler burada iyi seçilen ve gizlenen mevzilerin savunmaya dair avantajlarından yararlandılar. Fakat, cepheden ve kanatlardan meydana gelen tehditlerin müşterek etkisi İngilizlerin o gün için taarruzu yenileme planlarını bozdu ve karanlık çöktüğünde Almanların çembere alma harekâtı kaygı verici derecede ilerleme kaydetmişti.

Avantajı kovalayan Rommel, üçüncü günün ilk saatlerinde seyyar kuvvetlerinin tümünü, Halfaya Geçidi istikametinde tırpanvari bir harekât ve İngilizlerin çekilme hatlarını kesmek hedefiyle çölün kanat kısmına kaydırdı. Kuşluk vakti tehlike belirgin hale gelince üst seviyedeki İngiliz komutanlar, süratli bir durum muhakemesinden sonra dağınık haldeki birlikleri için acele geri çekilme emirleri yayımladılar. Capuzzo'daki ileri kısım kıl payı kurtuldu, fakat orada kalan İngiliz tanklarının inatçı direnişi kamyonla taşınan piyadenin kurtulması için zaman kazandırdı ve dördüncü günün sabahında, İngiliz kuvvetleri elli kilometre geriye, çıktıkları hatta geri dönmüşlerdi.

Üç günlük "Battleaxe" Muharebesi'nde insan kaybı azdı – İngiliz tarafında binden az ölü, yaralı ve kayıp vardı, diğer taraf da yaklaşık aynıydı. Fakat, İngilizler doksan bir tank, Almanlar ise yalnızca on iki tank kaybetmişlerdi. Muharebe sahası Almanlara terk edildiğinden hasarlı tanklarının çoğunu kurtarıp onarabildiler. Halbuki İngilizler hazırlıksız geri çekilmelerinde sadece teknik arıza nedeniyle muharebe dışı kalan tankların birçoğunu terk etmek zorunda kaldılar, oysa zaman olmuş olsaydı tamir edilebilirlerdi. Oransız tank kayıpları, bu taarruzun girişilmesindeki büyük umutların ve geniş kapsamlı hedeflerin yerine getirilmesindeki başarısızlığın altını çiziyordu.

Tobruk, "Brevity" ve "Battleaxe" muharebeleri savaşın taktik yöneliminde yeni bir çığır açıyordu. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve önceki yüzyılın ilk yarısında hüküm sürmüş olan savunmanın üstünlüğü şimdiye kadar neredeyse tamamen tersine dönmüştü. 1939 Eylül'den bu yana, taarruz hızlı hareket eden zırhlı kuvvet-

lerle icra edildiğinde her harp harekât alanında defalarca ve ezici şekilde o denli başarılı oldu ki, hem halk hem de askeri kamuoyunun savunmayı yapısal olarak zayıf nitelendirmesi ve her taarruzun başarısının muhakkak olduğuna inanması sonucunu doğurdu. Fakat, "Brevity" ve Tobruk harekâtlarının önceden gösterdikleri gibi, "Battleaxe" Kuzey Afrika çölü gibi açık arazide bile maharetle icra edildiği ve modern unsurların özelliklerinin kavrandığı takdirde savunmanın ne kadar etkili olabileceğini gösterdi. Bundan sonra, savaş devam ettikçe ve tecrübe arttıkça giderek savunmanın daha seyyar (hareketli) şekliyle Birinci Dünya Savaşı'ndaki avantajını yeniden kazandığı ve ancak büyük kuvvet üstünlüğü ya da düşmanın dengesini altüst edecek çok yüksek bir ustalıkla üstesinden gelinebildiği gittikçe bariz hale geldi.

Maalesef, İngilizlerin Rommel'i mahvetmek ve Kuzey Afrika'yı temizlemek amacıyla sonraki girişiminde "Battleaxe"den alınan derslerden yararlanılamadı ya da yanlış anlaşıldı. İngiliz yüksek karargâhının ulaştığı sonuçta kaçırılan en önemli nokta 88 milimetrelik topların savunmada oynamış oldukları roldü. Bu ağır uçaksavar topunun, tanksavar topu olarak kullanılmakta olduklarına ilişkin raporları dikkate almadılar. Bu topların atışlarının neden olduğu ağır tank kayıplarından sonra, sonbaharda o gerçeği gecikerek fark ettiklerinde, böylesine büyük bir silahın yalnızca mevzilenerek kullanılabileceğinden inatla emin olmaya devam ettiler. Bu nedenle, sonraki harekâtta Rommel'in 88 milimetrelik topları seyyar rolde kullanacağı savunma taktiklerini karşılamak için, taktikleri öngörmede ve geliştirmede başarısız oldular.

Hem İngiliz muharip birliklerince hem de üst komutanlarınca kaçırılan diğer önemli gelişme düşmanın normal tanksavar toplarını tanklarıyla yakın işbirliği içinde sadece savunmada değil ayrıca taarruzda da cesurca kullanmasıydı. Yaklaşan muharebelerde bu müşterek kullanım sonuç üzerinde 88 milimetrelik toplardan bile daha etkili, baskın bir unsur haline geldi. Aslında yapılan çözümlemede İngiliz tarafında görülen oransız ağır tank kayıplarının başlıca nedeni nispeten küçük ve kullanışlı 50 milimetrelik Alman

tanksavar toplarının kendi tanklarının önündeki çukurlardaki gizli mevzilere yerleştirilmiş olmalarıydı. Tanklarının zırhlarını delen bu zırh delici merminin tanktan mı yoksa tanksavar topundan mı atıldığını bilmeyen ve doğal olarak onu en görünür düşmandan sanmaya yatkın İngiliz tank mürettebatınca fark edilmedi. Varılan bu hatalı sonuç sonradan, kendi tankları ve tanksavarlarının düşmanınkilerden daha kalitesiz olduğuna ilişkin hatalı bir inanca ve dolayısıyla güven kaybının yayılmasına yol açtı.

Yaz seferinin gidişatının değerlendirmesinde gözden kaçırılan noktaların dışında, ayrıca İngilizlerin sonraki taarruz planında yanlış anlaşılan, ciddi sonuçları olan önemli bir nokta vardı. Wavell, "Battleaxe"den yaklaşık üç ay sonra hazırladığı raporunda "başarısızlığımızın asıl nedeni hiç kuşkusuz *cruiser* ve "I" (Piyade) tanklarının harekâtlarının birleştirilmesinin zorluğu..." olduğu sonucuna ulaştı. Fakat, aslında böyle bir birleştirme denenmemişti. İki Matilda tank alayı zırhlı tümenden alınmış ve başlangıçta, piyade tümen komutanının emrine verilmişti ve piyade tümen komutanı, onları plan uyarınca ilk safhadan sonra serbest bırakmak yerine, onları bütün muharebe boyunca yanından ayırmamıştı. "I" (Piyade) tankları, akıllıca müşterek kullanılmak suretiyle *cruiser* tanklarının manevra yapabilmeleri için etraflarında seyyar mukavemet mihverleri meydana getirerek zırhlı muharebede değerli bir rol oynayabilirlerdi. Matilda tanklarıyla, ilk Libya seferi ve "Battleaxe Harekâtı"ndaki hızlı *cruiser* tanklarıyla etkili bir işbirliği içinde bulunmuş olan A10 *cruiser* tankları arasında çok az bir sürat farkı vardı. Almanlar hem bu kez hem de daha sonra, hızlı İngiliz *cruiser* tankları ve Matilda tankları gibi aralarında büyük hız farkları bulunan tank modellerini müştereken kullanabilmişlerdir.

Maalesef, farklı tank modellerinin müştereken kullanılmasının çok zor olduğuna ilişkin sınanmamış varsayım müteakip İngiliz taarruzunda *cruiser* ve "I" (Piyade - Matilda) tank tugayları arasında tam bir bölünmeye yol açtı ve bu İngiliz tarafında muharebe boyunca, iki ayrı hareket tarzı olarak devam etti.

Crusader (Tobruk) Harekâtı

1941 yılının yaz ortasındaki harekâtın Afrika'da kati bir zafer kazanmasının ve düşmanın o kıtadan temizlenmesinin engellenmesi, Churchill'i, bu hedefi elde etme konusunda her zamankinden daha kararlı hale getirmişti. Harekâtı mümkün olan en kısa zamanda, daha kuvvetli birliklerle yenilemeye kararlıydı. Bu amaçla, Mısır'a takviye birlikleri yağdırdı ve askeri danışmanlarının, Uzakdoğu'nun, özellikle Singapur'un savunmasının, Britanya'nın savunmasından sonra ikinci önceliği taşıdığını ve Ortadoğu'dan önce geldiğine ilişkin eskiden beri süregelen kararı hakkındaki hatırlatmalarına aldırmadı. İmparatorluk Genelkurmay Başkanı –Kara (Ordu) Kuvvetleri Komutanı– John Dill, Churchill'e iki bölge ve riskleri arasında dikkatlice hesaplanmış kararı hatırlatmaya çalıştı; ne var ki Dill Churchill'in kişiliğinin, tezinin ve mevkiinin gücü karşısında fikrinde ayak diretemeyecek kadar kibar bir şahsiyet idi ve mizacen saygılıydı.

Ne var ki, şu anda Uzakdoğu'daki tehlike derinleşmişti, oysa oradaki İngiliz kuvvetleri hâlâ acınacak derecede zayıf durumdaydı. Her ne kadar, Japonya, şimdiye kadar savaştan uzak durmakla

birlikte, Roosevelt ve Churchill'in Temmuz'da Japonya'nın ekonomik kaynaklarını kesmeye ilişkin attıkları adımların, Japonya'ya onun için mümkün olan yegâne yolla, silahla karşılık verdirmesi muhakkaktı. Japonya'nın tereddüdü Pasifik'teki savunmalarını güçlendirmeleri için Amerika ve Britanya'ya dört aylık bir süre tanıdı, ancak bundan yararlanamadılar – Britanya'nın durumunda bu ihmal büyük ölçüde Churchill'in ilgisinin ve girişimlerinin Kuzey Afrika'ya yoğunlaşması nedeniyleydi. Bu nedenle Rommel, Nil Vadisi ve Süveyş Kanalı için muhtemel tehdit oluşturduğu kadar, kuvvetli şahsiyetlerden etkilenen başbakan üzerindeki şahsi etkisiyle Singapur'un düşmesine dolaylı olarak neden oldu.*

Kapalı adı "Crusader (Tobruk) Harekâtı" olan Afrika'da yenilenen taarruz için İngiliz kuvvetlerinin sayısı çok fazla artırıldı ve ayrıca yeniden donatıldılar. Dört adet tank birliği on dörde çıkarıldı, böylelikle vurucu kuvvet için tam kadrolu dört zırhlı tugay (her birinde üç birlik mevcut) temin edildi. Tobruk garnizonuna ise yarma harekâtında vurucu kuvvetle buluşmak için denizden gönderilen iki tank birliği ve ilave bir tank taburu olan bir tugay verildi. (Ana grup için tugaylar ya yeni "Crusader" tanklarıyla ya da muharebe sahasının en hızlı tankı olan yeni Amerikan "Stuart" tanklarıyla donatıldılar, fakat dört "I" [Piyade], Matilda ya da Valentine tank birliği vardı.) 70. İngiliz Tümeni'nin ablukanın asıl yükünü çeken 9. Avustralya Tümeni'yle yer değiştirdiği Tobruk'a gönderilen yeni bir tümenin dışında oraya toplamı dört adede çıkaran üç motorize tümen daha getirildi.

Buna karşılık Rommel, Almanya'dan çok az takviye aldı ve ilk dört birliğini büyütmek için ilave tank birliği almadı. 5. Hafif Tümeni, 21. Panzer Tümeni adını aldı, ancak ilave tank verilmedi, ancak kuvvetini büyütmek için bütün yapabildiği eldeki imkânlarla bazı fazla topçu ve piyade taburlarından, motorize olmayan piyade tümeni (başta Afrika Tümeni, sonradan 90. Hafif Tümen) teşkil etmeyi başarabilmek oldu. Biri zırhlı, üç tümenli İtalyan kuvveti üç

---

* 158-159. sayfalardaki haritalara bakınız.

küçük piyade tümeni daha ilavesiyle genişletildi – fakat eski model teçhizatları ve motorlu araç eksikliği nedeniyle kıymetleri azaldı, bu şekliyle sadece sabit bir görevde kullanılabiliyorlardı ve Rommel'in stratejik manevra kabiliyeti için güçlük çıkaran engellerdi.

Ayrıca şimdi İngilizlerin havada büyük bir avantajı vardı. İngilizlerin gücü Almanların 120 ve İtalyanların 200 uçağına karşı, taarruzun desteği için hazır toplam yaklaşık 700 uçaktı.

İngilizlerin tanklardaki üstünlüğü daha bile fazlaydı. Taarruz başladığında, İngilizlerin silah monteli yaklaşık 200'ü "I" (Piyade) modeli olmak üzere 710'dan fazla tankı vardı, oysa düşmanın silah monteli 174 Alman tankı ile eski model ve daha az değerli 146 İtalyan tankı mevcuttu. Böylece İngilizlerin genel olarak düşmana üstünlüğü 1'e karşı 2'yi oldukça aşıyordu ve İngiliz başkomutanlığınca "düşman ordusunun belkemiği" olarak kabul edilen, her birinde iki tank birliği mevcut iki panzer tümeni olan Almanlara üstünlüğü 1'e karşı 4'tü. Üstelik onarımdaki birkaç tankının dışında tank ihtiyatı yoktu, halbuki İngilizlerin ihtiyatta ya da yolda yaklaşık 500 tankı vardı – böylelikle uzun süreli bir muharebeyi sürdürebilme kabiliyetine çok daha fazla sahiptiler. Sonuçta, o ihtiyat zamanla muharebenin kefesine ağır bastı.*

Rommel'in, tanklarda kendisine karşı olan önemli üstünlüğe karşı koymak için en mühim varlığı sonbahar itibariyle zırh delmede eski 37 milimetrelik toplarından yüzde 70 ve 2 pounderlık (40 mm/1,575 inçlik) İngiliz toplarından yüzde 25 üstün olan yeni uzun namlulu 50 milimetrelik toplardı. Böylelikle artık yazın olduğu gibi, savunması bir avuç 88 milimetrelik tanksavar topuna fazla bağımlı değildi.

Churchill, büyük takviye kuvvetlerini ve Britanya'nın birçok yeni imal edilmiş teçhizatlarını Mısır'a göndermenin dışında, yeni komutan grubuyla oraya vurucu kuvvet gönderdi. "Battleaxe Ha-

* İngiliz Resmi Harp Tarihi'nde yer alan karşılaştırmalı tank kuvveti ve kaynakların rakamları 30. ve 31. sayfalarda yer almaktadır. İngiliz harekât gücüne ilişkin verilen toplam 713 tank (201 "I" - Piyade tankı dahil) rakamı farklı olarak derlenen birkaç değişik kayıttan elde edilmiştir. Kayıtlardan elde edilen diğer hesaplamada tank toplamı 756 adet (225 "I" - Piyade tankı dahil) bulunmuştur.

rekâtı"nın başarısız olmasından dört gün sonra, Wavell komutanlıktan alındı ve yerine Hindistan'daki komutan Claude Auchinleck getirildi, hemen akabinde kuvvet komutanı ve zırhlı tümen komutanı değiştirildi. Churchill'in, giderek Wavell'in temkinliliğine tahammülü kalmamıştı ve "Battleaxe Harekâtı"nın düş kırıklığı yaratan sonucu yeni bir komutan atama kararını perçinledi. Fakat, Churchill Auchinleck'in taarruzun erken tekrarına ilişkin baskısına direnmekte kararlı olduğunu ve tam anlamıyla hazırlanana ve iyi, kati bir başarı şansı temin edecek denli güçlü olana dek beklemekte ısrarlı olduğunu gördü. Onun için sonraki taarruz "Crusader (Tobruk) Harekâtı", "Battleaxe Harekâtı"ndan beş ay sonra, Kasım ayı ortasına kadar başlatılmadı. Bu arada çok büyüyen kuvvet, Sekizinci Ordu adını aldı ve komutası İtalyan Somalisi'nin temizliğini ve müteakiben güneyden Etiyopya'ya girişilen, İtalyanların atılmasını sağlayan harekâtı gerçekleştiren Korgeneral Alan Cunningham'a verildi. Yeni ordu, Korgeneral A.R. Godwin-Austen komutasında 13. Kolordu ve Korgeneral C.W.M. Norrie komutasında 30. (Zırhlı) Kolordu olarak teşkil edildi. Bir süvari olan Norrie'nin dışında, yeni komutanların hiçbirinin tankların kullanılmasında ve zırhlı kuvvetlere karşı harekâtlarda tecrübesi yoktu ve Norrie, zırhlı kolordu komutanlığına seçilen uzman tankçının taarruz başlamadan kısa bir süre önce uçak kazasında ölmesi sonucunda buraya atandı.

13. Kolordu'nun kuruluşunda, Yeni Zelanda Tümeni ve kadrosunda piyade tankları olan bir tugay bulunduran 4. Hint Tümeni vardı. 30. Zırhlı Kolordu'nun kadrosuna 7. ve 22. Zırhlı tugayları olan 7. Zırhlı Tümen, 4. Zırhlı Tugay Grubu, 22. Muhafız (Motorize) Tugayı ve 1. Güney Afrika Tümeni dahildi. 2. Güney Afrika Tümeni ihtiyattaydı.

Taarruz planının esası, 13. Kolordu sınır mevzilerini tutan düşman birliklerinin çok şiddetli ateş altında hareket etmesini engellerken, 30. Zırhlı Kolordu Rommel'in zırhlı kuvvetini "bulup ve imha etmek" için bu tahkim edilmiş mevzilerin kanatlarından dolanacak ve daha sonra kendisiyle buluşmak için yarma harekâtı yapacak Tobruk garnizonu birlikleriyle sınırın 110 kilometre ile-

risinde bir araya gelmesiydi. Böylece iki kolordu ve zırhlı birlik unsurları müşterek bir etki yaratmaktan ziyade çok ayrı bölgelerde görev yapıyor olacaklardı. İngiliz zırhlı birliklerinin en güçlü yanı olan Matilda ve Valentine tank tugayları, zırhlı muharebeye hiç katkıda bulunmayacaklar, ancak yalnızca piyade ile birlikte küçük gruplar halinde görev yapacaklardı. Ve harekât gelişince bu ayrı düzenleme çok kısa zamanda her tarafta zafiyet yaratan bir dağılmaya dönüştü.

Bu nedenle, İngilizler başlangıçta düşmanı gafil avlayan ve geçici olarak şaşırtan stratejik kanat manevrasından elde ettikleri avantajı kaybetti. İngilizlerin taarruzu dağıldı – ve büyük ölçüde kendi kendini dağıttı. Rommel'in alaylı bir şekilde şöylediği gibi: "Tanklarınızı yaydığınızda ve bana onları imha etme imkânı verdiğinizde, bir tankıma karşılık iki tankınız olsa ne fark eder? Önüme peş peşe üç tugayı sürdünüz."

Sorunun kaynağı, her resmi askeri talimnamede uzun süredir aşılanan ve Harp Akademisi'nde "muharebe sahasındaki düşmanın asıl zırhlı kuvvetlerinin imhasının" bir komutan için temel ve yegâne güvenilir hedef olmasına ilişkin eski ilkede yatmaktadır. İki savaş arasında (Birinci ve İkinci Dünya Savaşları) bu ilke emirlerine verilen tankların nasıl kullanılması gerektiğini düşünen piyade kafalı komutanlar tarafından daha bile ateşli uygulandı ve, "Düşmanın tanklarını imha edin ve ondan sonra muharebeye devam edebiliriz," diye emir verme eğilimindeydiler. O düşünce alışkanlığındaki ısrar Sekizinci Ordu'ya ve zırhlı kolordularına verilen talimatlarda son derece belirgindi: "İlk hedefiniz, düşmanın zırhlı birliklerini imha etmektir." Fakat, zırhlı kuvvet aslında ilk hedef için uygun değildi. Zira zırhlı kuvvet esnek bir teşkilat yapısına sahipti, piyade sınıfı kuruluşunda olabildiği gibi kolaylıkla sabit hale gelebilen kuruluş yapısı yoktu (hareket kabiliyeti yüksekti). Zırhlı birliği imha etme hedefi büyük bir ihtimalle üstün hareket kabiliyetiyle düşmanın zırhlı birliklerini geri çekilemeyecekleri yerlere sürmek ya da düşmanın ikmal hatları yönünden önemli olan bölgeleri ele geçirilerek dolaylı yoldan elde edilebilirdi. İngiliz zırhlı birlikleri

Rommel'in "ele avuca sığmaz panzer kuvvetlerini" tam direk bir şekilde imha etmeyi denemekle, sadece yayılmakla ve dağılmakla kalmadılar, fakat aynı zamanda kendilerini çok kolayca Rommel'in ateş mevzisindeki bataryaların tank tuzaklarına düşürdüler.

İngiliz 30. Zırhlı Kolordusu, 18 Kasım'ın ilk saatlerinde sınırı geçti ve yüz kırk beş kilometre uzaktaki Tobruk istikametinde sağa çark etmeye başladı. İlerleme "hava şemsiyesiyle" himaye edildi, fakat keşif ve takibe karşı alınan bu koruma önlemine, geceki şiddetli fırtınada düşman havaalanlarını su bastığından ve uçakları havalanamadığından hemen ihtiyaç duyulmadı. Ve aynı nedenle kötü havanın İngilizlerin ilerleyişlerini yavaşlatması da önem taşımadı. Rommel'in üzerine gürlemek üzere olan "şiddetli çelik yığını (tank)" taarruzundan zerre kadar şüphesi yoktu. Kafası şimdi Tobruk'a planladığı kendi taarruzunun hazırlıklarına yoğunlaşmıştı ve her ne kadar müdahaleye karşı bir engel olarak güneyde çölde güçlü bir örtme kuvveti konuşlandırmakla birlikte, vurucu gücü taarruza geçmeye hazır bir şekilde oraya intikal etmişti.

18 Kasım'da karanlık bastığında İngiliz zırhlı birlik kolları Trigh el Abd'ın iki tarafındaydı ve ertesi sabah kuzeye harekete geçtiler. Rommel'in örtme kuvvetini geri püskürtme sırasında elli beş kilometre olan cepheleri seksen kilometreyi buldu. Cephenin çok genişlemesinin olumsuz etkilerinin ortaya çıkması pek uzun sürmedi.

Merkezde, 7. Zırhlı Tugay'ın öncü iki alayı, Tobruk çevresindeki dış mevzilerinden sadece yirmi kilometre mesafedeki Sidi Rezegh'deki dik kayalıklarla çevrili tahkimatın üstündeki düşman havaalanına ulaştılar ve ele geçirdiler. Fakat tugayın geri kalan birlikleri ve tümenin destek grubu ertesi sabaha, 20 Kasım'a kadar gelmediler ve Rommel o zamana kadar, dik kayalıklı tahkimatın kenarını elde bulundurması ve yolu tıkamaları için Afrika Tümeni'nin bir kısmını çok sayıda tanksavar topu ile birlikte aceleyle buraya intikal ettirdi. Oradaki İngiliz kuvvetini desteklemek için hiç takviye gelmedi. Onun için diğer iki zırhlı tugay, biri çok uzakta batıda, diğeri çok uzakta doğuda zor durumda kalmıştı, 1. Afrika Tümeni'nin yönü ise batı istikametine çevrilmişti.

Batı kanadında 22. Zırhlı Tugay İtalyan tanklarına rast geldi ve onları geri püskürtmek girişimi Bir El Gubi yakınlarındaki İtalyanların tahkim edilmiş mevzilerine taarruza yol açmıştı. 22. Zırhlı Tugay, uzun süredir tank kullanmamış gönüllü süvari (Yeomanry) alaylarından oluşan bir tugaydı ve ayrıca çöl savaşı için yeni gelmişlerdi. Balaklava'daki "Hafif Tugay Hücumu"nun ölümsüz ruhunda olduğu gibi çok cesur bir şekilde icra edilen saldırıda İtalyan siperlerinde mevzilenmiş tanksavar toplarının ateşleriyle şiddetli bir yenilgiye uğradılar ve 160 tankın kırktan fazlasını kaybettiler. Taarruzun iyi gittiği izlenimine sahip olan kolordu komutanı, Güney Afrika Tümeni'ni Bir El Gubi'yi işgal etmesi için oraya yönlendirdi.

Doğu kanadında Alman keşif birliğini kovalarken kırk kilometrelik bir alana dağılan 4. Zırhlı Tugay Grubu, arkasında güçlü bir Alman zırhlı kuvveti belirmesiyle aniden afallamıştı ve en arkasındaki birliği, diğer birliklerinden biri düşmanı engellemeye yardım etmek için dönmeden evvel çok hırpalandı. Bu darbe, Rommel'in ilk karşı taarruzunun bir devamıydı ve durumun keşfi için –21. Panzer Tümeni'nin iki tank birliği dahil– güneye gönderilen güçlü bir zırhlı muharebe grubunca icra edilmişti.

Bu kanattaki İngiliz zırhlı birlikleri, ertesi sabah bütün Afrika Kolordusu'nun giriştiği toplu bir taarruzu karşılaşmak zorunda olmadıkları için talihliydiler. Bu duraklama Afrika Kolordusu komutanının en tehlikeli İngiliz ilerlemesinin kuzey güzergâhı, Trigh Capuzzo boyunca geliştiğini tahayyül etmesine yol açan yanıltıcı bir haber almasındandı. Onun için her iki panzer tümenini oraya, Capuzzo istikametine sevk etti – ve bölgeyi boş buldu. Hava keşif bilgilerinden yoksun olduklarından ne olup bittiğinden habersiz Almanlar "savaşın göz gözü görmediği ortamında" hâlâ el yordamıyla ilerliyorlardı. Daha kötüsü, 21. Panzer Tümeni doğu istikametindeki ilerlemesi esnasında yakıtını tüketti ve geçici olarak yolda kaldı. O gün sadece 15. Panzer Tümeni dönebildi ve öğleden sonra Gabr Saleh'te hâlâ irtibatı kesilmiş halde bulunan 4. Zırhlı Tugay'a hücum etti – böylelikle bu tugay ikinci gün peş peşe Alman karşı taarruzunun asıl yükünü çekti ve bir başka ağır zayiata maruz

kaldı. Her ne kadar yüksek rütbeli İngiliz komutanlarının düşmanın hareketlerine ilişkin güvenilir bilgilerinin olmalarına rağmen, duraklamanın avantajlarından ve Afrika Kolordusu'nun bölgede geçici olarak ayrılmasının sağladığı fırsattan yararlanmakta geciktiler. Çok geniş bir alana dağılmış olan üç tugayın toplanması için hiçbir acil adım atılmadı. Fakat, öğlene doğru, 4. Zırhlı Tugay'ın tehlikede olduğu apaçık ortaya çıkınca, 22. Zırhlı Tugay, önceden planlandığı gibi 7. Zırhlı Tugay'la Sidi Rezegh'de buluşmak yerine, 4. Zırhlı Tugay'ın takviyesi için gönderildi. Fakat 22. Zırhlı Tugay bir kanattan diğer kanada kaydırıldığından epey yolu vardı ve gece oluncaya kadar Sidi Rezegh'e varmadı. Bu nedenle muharebede yardımcı olamayacak kadar gecikmişti.

Oysa bunca zaman zarfında Yeni Zelanda Tümeni ve 13. Kolordu'nun, "I - Piyade" tank tugayı sadece on kilometre ötede Bir Gibni'de ilerlemeye can atar bir vaziyette ve yardıma istekli bir şekilde tertiplenmişlerdi. Fakat, bu birlik zırhlı muharebe için talep edilmedi ve yardım teklifleri reddedildi. Bu, muharebenin sevk ve idaresinde "iki farklı" hareket tarzının ne kadar ileri safhaya kadar uygulandığının olağanüstü bir şekilde ortaya çıkmasıdır.

21 Kasım'da sabah olduğunda, Gabr Saleh'teki İngiliz zırhlı tugayları düşmanın cephelerinde yok olduklarını gördüler. Bu kez havadaki fırtınadan dolayı değildi – zira Rommel şu âna kadar İngiliz birliklerinin tertiplenmeleri hakkında net bir bilgi edinmişti ve Cruewell'e, Sidi Rezegh'deki ileri İngiliz kuvvetine karşı her iki panzer tümeniyle birlikte karşı taarruza geçmesi için emir vermişti.

Norrie, birliklerine Tobruk'a doğru ilerlemeleri için henüz talimat vermiş ve Tobruk garnizonuna yarma harekâtına başlamalarını emretmişti. Fakat taarruz daha başlamadan dağıldı. Saat 08:00'da, iki Alman zırhlı kolunun güneyden ve doğudan yaklaşmakta olduğu görüldü. Sidi Rezegh'deki üç İngiliz zırhlı birliği aceleyle onları karşılamaları için o yöne sevk edildi. Bu nedenle Tobruk'a yapılacak ilerlemeye öncülük edecek sadece bir birlik (6. Kraliyet Tank Alayı) kalmıştı ve çok geçmeden ateşlerini bu tek birliğe toplayabilen düşmanın çok iyi mevzilendirilmiş toplarınca yok edildiler.

Bu bir başka "Hafif Tugay Hücumuydu" – bu durum çok hafif bir tugay vakasıydı. Bu arada, diğer iki İngiliz zırhlı birliği, Afrika Kolordusu'nun bütün gücüyle katıldığı hücuma maruz kaldı. Bunlardan biri, 7. Hafif Zırhlı Alay (Hussars), 21. Panzer Tümeni'nin saldırısına uğradı ve neredeyse imha edildi. Diğeri, 2. Kraliyet Tank Alayı, 15. Panzer Tümeni'ne hareket halindeyken üstün ateş kabiliyetiyle o denli cesurca ve etkili bir şekilde taarruz etti ki, düşman çekip gitti. Fakat Almanlar öğleden sonra yeniden taarruz ettiler ve tanksavar toplarını tanklarının önünde ve düşmanın kanatlarının etrafına dikkati çekmeyecek şekilde mevzilendiren yeni taktiklerini akıllı bir şekilde uyguladılar. Bu taktikle o kadar büyük zayiata neden oldular ki, 7. Zırhlı Tugay'ın hızla tükenen arta kalan birlikleri imha olmaktan ancak Gabr Saleh'ten çok uzun zamandır beklenen ve geciken 22. Zırhlı Tugay'ın gelmesiyle kurtuldu – 4. Zırhlı Tugay ertesi güne kadar görünmedi. Tobruk'tan Alman-İtalyan abluka mevzilerinin altı kilometre derinliğine sokulmuş olan yarma harekâtına gelince, bu harekât İngiliz 30. Kolordusu'nun uğradığı başarısızlık karşısında ertelendi – ve böylece yarma taarruz kuvveti tehlikeli bir şekilde derin ve dar olan muharebe çıkıntısında bırakıldı.

Beşinci gün şafak sökerken Afrika Kolordusu tekrar ortadan kaybolmuştu – ancak bu kez sadece yakıt ve mühimmat ikmali içindi. Bu kısa duraklama bile Rommel'in hazzettiği bir şey değildi ve Rommel yaklaşık öğle vakti muharebe sahası yakınındaki 21. Panzer Tümeni karargâhına geldi ve tümeni dolaylı yaklaşma istikametinden sevk etti ve taarruzu başlattı. Sidi Rezegh'in kuzeyindeki vadiden batıya doğru ilerleyen panzer alayı aniden döndü ve buradaki İngiliz mevzilerinin batı kanadına hücum etti. Yamaçlara tırmanarak havaalanını işgal etti ve kalan iki zırhlı İngiliz tugayı muharebeye müdahale edemeden destek grubunun bir kısmını saf dışı bıraktılar. İngilizlerin gecikmiş karşı taarruzları koordine edilmemişti ve karanlık çökerken karmaşayla son buldu. Ama kötü gün bununla da bitmiyordu. Zira, 15. Panzer Tümeni "istirahat gününden" sonra alacakaranlıkta muharebe sahasına dönerek 4.

Zırhlı Tugay'a arkadan hücum etti ve tugay karargâhı ile ihtiyatını, 8. Hafif Zırhlı Alay'ın (Hussars) bulunduğu ordugâhı kuşattı. Gafil avlanan personelin birçoğu ile tanklar ve telsiz sistemleri ele geçirildiler. Tugay komutanı Sidi Rezegh'de karşı taarruzu sevk ve idare etmekteydi; bu nedenle ele geçmekten kurtuldu – fakat 23 Kasım'da şafak söktüğünde, kendisini bozulmuş ve dağılmış bir tugayla baş başa bulurken, sevk ve idare ile birlikleri bir araya getirmek için unsurlarından yoksundu. Bu çıkmaz durum çok kritik bir günde onun harekâtını felç etmişti.

Her ne kadar hemen olmadıysa da, 23 Kasım'ın ilk saatlerinde Afrika Kolordusu karargâhının benzer bir kadere maruz kalması bir telafi sayılırdı. Bunun nedeni, Cunningham'ın en sonunda sınırlı da olsa 13. Kolordu'ya ilerlemeye başlama emrini vermesiydi. Yeni Zelandalılar, 22 Kasım'da Capuzzo'yu aldılar ve o sırada bir tugaya (6.) Sidi Rezegh'e doğru ilerlemesi bildirildi. 6. Tugay 23 Kasım şafaktan hemen sonra Afrika Kolordusu Karargâhı'na rast geldi ve onlara hücum etti. Cruewell ele geçmekten sırf muharebenin sonraki safhasını icra etmek için ayrıldığından kurtuldu. Fakat harekât personeli ve telsiz bağlantısının kaybı müteakip günlerde kendi sorunlarıyla ve artan sıkıntılarıyla uğraşan İngilizlerin farkına vardıklarından daha ciddi bir engel haline geldi.

23 Kasım Pazar günüydü – İngiltere'de "Noel'den dört Pazar önce başlayan dönem" ve Almanya'da "Ölüler Pazarı" günüydü. O gün çölde ne olduğu göz önüne alındığında Almanların daha sonra muharebeye o adı vermeleri son derece yerindeydi.

Sidi Rezegh'deki İngiliz kuvveti geceleyin, şu anda getirilmekte olan 1. Güney Afrika Tümeni'nce temin edilecek takviyeyi beklemek için biraz güneye çekilmişti. Ne var ki bu buluşma asla gerçekleşmedi. Sabahın ilk saatlerindeki siste beliren iki panzer tümenince gerçekleştirilen, aynı noktada buluşan taarruz İngiliz ve Güney Afrikalıları gafil avladı ve ikiye böldü; ayrıca ulaştırma (araç) parklarına girdiler ve bozguna neden oldular. Şayet panzer tümenleri bu anda durum hakkında net bir bilgi sahibi olmayan Cruewell'in mesajıyla çağrılmamış olsaydı ve kati taarruza kalkışmadan önce

İtalyan Ariete Tümeni'yle buluşmak isteseydi felaket daha büyük olmuş olacaktı. Fakat, İtalyanlar ihtiyatlı bir şekilde yavaş ilerliyorlardı ve Cruewell, Norrie'nin ileri kuvvetlerinin büyük bölümü olan, şu anda tecrit edilmiş durumdaki 5. Güney Afrika Tugayı ve 22. Zırhlı Tugay'a –arada bazı küçük kısımları kuşatmadan kaçmayı başardı– güneyden karşı taarruzu ancak öğleden sonra başlattı. Cruewell taarruz ettiğinde iyi bir savunma hazırlanmıştı. Güçlü taarruzun sonunda mevzilere girmeyi ve yaklaşık 3.000'i esir edilen ya da öldürülen savunmadaki birlikleri yenmeyi başardı. Fakat, Afrika Kolordusu kalan 160 tankından yetmişten fazlasını kaybetmişti.

Savunma mevzilerine girişilen bu direk taarruzda kaybedilen tanklar önceki günler zarfındaki hünerli manevralarda elde edilen araç, gereç ve silah malzeme kazancını dengeledi. Aslında, bu çok hasarlı taktik başarının bedeli, "Crusader Harekâtı" süresince Almanlara stratejik olarak her şeyden daha fazla zarar vermiştir. İngiliz 30. Kolordusu çok daha ağır kayıplara uğramakla ve harekâta başladığı 500 tankından muharebeye elverişli yaklaşık sadece yetmiş tankı kalmakla birlikte –İngilizlerin tank gücünü yenileyebilecekleri çok geniş stokları vardı oysa– Rommel'in böyle bir stoku yoktu.

24 Kasım'da muharebe bir başka çarpıcı sürece girdi. Zira, Rommel şimdi elindeki bütün seyyar kuvvetle Sekizinci Ordu'nun geri bölgesinin derinliklerinde gerçekleştireceği, başarıdan faydalanma harekâtının peşindeydi. Onlar toplanırken vakit kaybetmek yerine, 21. Panzer Tümeni harekete hazır olur olmaz onunla birlikte yola koyuldu ve 15. Tümen'in kendisini takip etmesi talimatını vererek bizzat komutayı ele aldı ve Ariete zırhlı ve Trieste motorize tümenlerinden oluşan, İtalyan Seyyar Kolordusu'nun, İngiliz kuvvetlerinin etrafındaki çemberi kapatmak amacıyla panzer tümenlerine destek olacakları sözünü aldı.

Berlin ve Roma'ya gönderilen gece raporunda belirtildiği gibi Rommel'in başlangıçtaki niyeti İngiliz kuvvetlerinin parçalanmış durumundan yararlanmak ve Alman-İtalyan sınır garnizonlarına

yardımcı olmaktı. Fakat ileri gelen karargâh personelinin açıklamalarına göre geceleyin Rommel'in hedefi genişledi ve onların ifadeleri karargâhın harp ceridelerinin kayıtlarıyla doğrulanmaktadır: "Komutan, zırhlı tümeniyle, Es-Sellum cephesindeki durumu eski haline getirmek ve aynı zamanda, Sidi Ömer bölgesindeki İngiliz birliklerinin geri bölgesindeki ulaştırma tesislerine yaklaşmaya karar verdi... Bu, düşmanın kısa zamanda muharebeden vazgeçmeye zorlanması demek olacaktı."

Rommel, düşman kuvvetlerinin ve ikmal malzemelerinin geri bölgesinin yanı sıra düşman komutanın taktiğine hücum ediyordu. O anda böyle bir saldırı Rommel'in bildiğinden daha umut vericiydi. Zira, önceki gün, Cunningham zırhlı muharebenin feci sonucunu müteakip, sınır boyunca çekilmeyi düşünmüştü ve ancak Kahire'den uçakla gelen ve mücadelenin devam etmesinde ısrar eden Auchinleck'in gelmesiyle geri çekilme durdurulmuştu. Bununla beraber, Rommel'in daha sonra sınırda giriştiği hamle, yolu üzerinde bulunanlar arasında bozguna neden oldu ve doğal olarak Sekizinci Ordu Karargâhı'nda daha büyük bir telaşa yol açtı.

Öğleden sonra saat dörde geldiğinde, Rommel çölde beş saatte doksan beş kilometre kat ettikten sonra Bir Şeferzen dış mevzilerine ulaştı. Buraya varır varmaz, bir muharebe grubunu derhal Sekizinci Ordu'nun kıyı çekilme yoluna ve ikmal malzemelerine hâkim olmak ve aynı zamanda tehdit unsurunu geri bölgesine kadar uzatmak için kuzeydoğu istikametinde dış mevzilerin dikenli tel engelleri boyunca Halfaya Geçidi'ne gönderdi. Rommel yolda belirli bir süre muharebe grubunun başında bulunduktan sonra geri döndü, fakat motor arızası nedeniyle aracı çölde yolda kaldı. Rommel'in şansına, Cruewell komuta arabası ile tesadüfen bölgeden geçiyordu ve Rommel'i aldı. Fakat, karanlık çöküyordu ve cephenin dikenli telleri arasında gedik bulamadılar. Böylelikle iki komutan, kurmay başkanlarıyla birlikte geceyi o bölgedeki İngiliz ve Hint birlikleri arasında geçirdiler – güvenlikleri sadece sıradan askerlerin "uyuyan generali uyandırma" doğal içgüdüsüne bağlıydı. Çünkü Cruewell'in komutan aracı, İngilizlerden ele geçirilmiş bir araçtı. Ayrıca

o araç ertesi gün şafakta sorgulanmadan ayrılmalarını sağladı ve 21. Panzer Tümeni karargâhına salimen geri döndüler.

Fakat, Rommel on iki saatlik bir "alıkonmadan" sonra oraya döndüğünde, 15. Panzer Tümeni'nin henüz dış mevzilere varmadığını ve aynı zamanda 1. Güney Afrika Tümeni'ni Ariete Tümeni'nin güzergâhı üzerinde mevzide görünce, takip harekâtının ilk safhasında durma noktasına geldiğini gördü. Yakıt ikmali yapan ulaştırma kolları da gelmemişti. Bu gecikmeler, Rommel'in karşı taarruzunun gelişimini sadece engellemekle kalmamış aynı zamanda ihtimalini de azaltmıştı. Rommel, muharebe grubunu doğuya, hem dik kayalarla çevrili tahkimatın inişini hem de zirvesi boyunca Mısır'ın içine uzanan âna güzergâhını tıkamak amacıyla, İngiliz baş istasyonunun olduğu Habata'ya gönderme planını gerçekleştiremedi. Muharebe grubunu buraya göndermekteki amacı Mısır'a ana girişlerini engellemek ve yamaçlardaki mevzileri etkisiz hale getirmekti. Ayrıca Rommel güney istikametinde Maddalena Kalesi'ni geçtikten sonraki rota boyunca Jarabub Vahası'nda bulunan İngiliz Sekizinci Ordusu'nun ileri karargâhının bulunduğu yere başka muharebe grubu gönderme fikrinden vazgeçti – aslında bu harekât oradaki karışıklık ve korkuyu artırmış olacaktı. Dış mevzilerin bulunduğu cephede bile bütün gün 21. Panzer Tümeni'nin zaten zayıf olan tank alayının Sidi Ömer'e yaptığı yarar sağlamayan ve bedeli ağır olan taarruzdan daha verimli bir faaliyet olmaksızın geçip gitti. Daha kuvvetli olan 15. Panzer Tümeni gecikerek muharebe bölgesine geldiğinde, dış mevzilerin kenarı boyunca kuzeye doğru yaptığı ilerleme sadece on altı İngiliz tankının onarımda olduğu sahra atölyesinin imhasını başarabilmişti.

Evvelki gece çok büyük bir şekilde belirivermiş olan tehlikenin böylesine küçük bir gelişme göstermesi İngilizlerin soluk alması ve dengesini bulması için imkân tanıdı. Bundan başka, muharebenin üçüncü günü 26 Kasım'ın ilk saatlerinde, Auchinleck'in kurmay başkan yardımcısı Neil Ritchie, bu acil durumda, tehlikesi ne olursa olsun muharebeye devam edilmesini temin amacıyla Cunningham'ın yerine Sekizinci Ordu'nun komutanlığına atandı. Düşman

harekâtının İngilizlerin muharebeyi ve ilerlemelerine kaldıkları yerden devam ettirme ihtimalinin büyük ölçüde bağlı bulunduğu Trigh el Abd'ın güneyindeki iki büyük ikmal deposunu gözden kaçırması kendileri için büyük talihti. Panzer tümenlerinin Sidi Rezegh'den güneydoğu yönündeki harekâtı ikmal depolarının oldukça kuzeyinden geçti, fakat şayet İtalyanlar ilerlemelerine devam etmiş olsalardı ilerleme istikametleri depolara daha yakınlaşmış olacaktı.

Fakat, Rommel'in taarruzu ivmesini kaybetmekle birlikte 26 Kasım sabahında İngilizlerin durumu hâlâ çok nazikti. İngiliz 30. Kolordusu o denli bozulmuştu ki düşmanın 13. Kolordu'nun geri bölgesi için oluşturduğu tehlikeye yardımcı olmak için hiçbir şey yapmadı – ve bunlar, sadece çok geniş bölgeye yayılmış olmanın dışında ayrıca telsiz muhaberesindeki teknik arızalardan dolayı irtibatsız durumdaydılar. Ancak Almanlar da telsiz irtibatlarını kaybettiklerinden dahili haberleşmeden yana sıkıntı içindeydiler ve onların durumu söz konusu olduğunda bu çok daha zarar vericiydi. Zira, onların başarı şansları İngiliz geri bölgesinde yaratacağı tehlikenin çabuk ve koordine edilmiş bir hareket olmasına bağlıydı, oysa 13. Kolordu'nun ileri kısmı batı istikametinde ilerlemeye ve Rommel'in geri bölgesi için ikili bir tehlike meydana getirmek amacıyla, Tobruk kuvveti ile temas sağlamaya çalışırken İngilizlerin orada yapabilecekleri en iyi şey sınır mevzilerinde sıkıca durmaktı. Bu tehlike şimdi geride El Adem'de bulunan Panzer Grup Karargâhı'ndan, panzer tümenlerinin baskıyı hafifletmeleri amacıyla geri dönmesini talep eden ardı ardına mesaj gönderilmesine neden olmuştu.

Geri bölgeden gelen bu rahatsız edici çağrılar, telsiz haberleşmesindeki teknik arızalar ve ileri bölgedeki yakıt kıtlığı ile birlikte Rommel'in karşı taarruzunun devamını engelleyecekti. Rommel o 26 Kasım sabahı Cruewell'e, 15. Panzer Tümeni'yle bir tarafını ve 21. Panzer Tümeni'yle diğer tarafını olmak üzere eşzamanlı bir taarruzla "Es-Sellum cephesini çabucak temizlemesi" için emir vermişti. Ne var ki 15. Panzer Tümeni'nin sabahın ilk saatlerinde yakıt ve mühimmat ikmali için geriye Berdiye'ye hareket ettiğini gördü-

ğünden endişelendi ve daha sonra tümen tam muharebe sahasına dönerken 21. Panzer Tümeni'nin emri yanlış yorumlaması üzerine Halfaya'dan çekilmiş olduğunu ve benzer şekilde mühimmat ile yakıt ikmali için Berdiye'ye döndüğünü tespit etti. O nedenle o gün bir çatışma olmadı ve Rommel akşamleyin istemeyerek 21. Panzer Tümeni'nin Tobruk'a geri dönüş yolculuğuna devam etmesine izin verdi. Rommel, ertesi gün 15. Panzer Tümeni'ne, Yeni Zelanda Tugayı'nın en arkadaki karargâhını ve destek unsurlarını yenmeyi başardığı, sabahın ilk saatlerindeki taarruzundan sonra Tobruk'a dönmesini emretti. Bu, çok umut verici bir şekilde başlayan bir karşı taarruzun yavaş yavaş zayıflayıp, kaybolup gitmesiydi.

Karşı taarruza ilişkin geriye dönük yorumlar doğal olarak harekâtın başarısızlığından etkilenmişlerdir. Taktik esaslı düşünen eleştirmenler Rommel'in Sidi Rezegh'deki başarısından bölgesel olarak daha fazla yararlanması gerektiğini göz önünde bulundurmuşlardır: İngiliz 30. Kolordusu'dan geriye ne kaldıysa temizlenmesi ya da kolordunun ileri mevzilerindeki Yeni Zelanda Tümeni'ni imha edilmesi – böylece kanatlarını ve ikmal hattını temizlemiş olacaktı. Fakat bu taktik yolların hiçbiri, İngilizlere karşı, büyük bir kati stratejik sonuç şansı vermiyordu, oysa bu taktikler ona daha fazla zaman kaybettirme ve yararsız bir saldırıda kesinlikle zayıflayacağı tehlikesi taşıyordu. Başından bu yana sayısal denge Rommel'in o kadar fazla aleyhineydi ki, uzun süren bir yıpratma muharebesinde yenilmesi muhakkaktı. Şayet takip etmeye çalışıp İngiliz 30. Kolordusu'nun kalan tanklarını imha etmek istese, tankları kendisininkilerden daha hızlı olduğundan kolordu muharebeden kolayca kaçıp kurtulabilirdi. Diğer seçenekler savunma mevzilerindeki piyade ve topçu birliklerine taarruz etmekti. Yıpratma muharebesini göze alamadığından, şayet daha iyi bir başarı şansı mevcutsa, o zaman bu taktiklerden herhangi birini uygulamak aptallık olmuş olacaktı. Böyle bir başarı ihtimali Rommel'in kendi seçtiği harekât tarzı olan tüm seyyar kuvvetleriyle kalkışacağı derin stratejik taarruzun yapısında mevcuttu. Şanslar Rommel'in Mussolini'yi, İtalyan Seyyar Kolordusu'nu kendi emrine vermesi için ikna etmesiyle artmıştı.

Rommel'in taarruzu olaydan sonra cüretinden dolayı sıkça eleştirilmiştir. Ancak savaş tarihi bu tür harekâtların –özellikle düşman birliklerinin morali üzerindeki ve hatta daha fazlasıyla düşman komutanı üzerindeki etkisiyle– birçok defalar başarılı olduğunu göstermiştir. Bu harekât Rommel'in kendi tecrübesiyle de desteklenmişti. Bundan önce Nisan ve Haziran'da iki kez İngilizlerin geri çekilmesine neden oldu – ilk vakada daha az kuvvetle gerçekleştirilen ve böylesine tehlikeli duruma ulaşmayan benzer stratejik ilerlemede çöküşe yol açmıştı. İki ay sonra Ocak 1942'de, her ne kadar Kasım ayında olduğu gibi İngiliz çekilme hattını kesecek denli ilerlememekle birlikte, bu dördüncü derin taarruzu diğer bir çöküşe neden oldu. Bundan başka Rommel Kasım ayında taarruza geçtiğinde düşman kuvvetler, stratejik hamlelerinin başarılı olduğu üç vakanın hepsinden daha dağınık ve parçalanmış durumdaydılar.

Bu olaydaki başarısızlığının nedenleri zaten o çok kritik günlerin dökümünde ortaya çıkmıştır – 15. Panzer Tümeni'nin gecikmesi ve İtalyan Seyyar Kolordusu'nun, Rommel'in 21. Panzer Tümeni'nin taarruzunu desteklemekteki ataleti; bunun sonucu olarak "şok dalgasını" genişletmekte ortaya çıkan ivme kaybı ve yayılma; beceriksizlik ve dış mevzilerdeki yararsız faaliyetler: Kısmen doğru bilgi eksikliğinden, telsiz arızaları ve yanlış yorumlanan emirler; İngilizlerin düşmanın geri bölgesinde yarattığı tehlike; Auchinleck'in muharebeye devam azmi ve geri çekilme yerine karşı taarruz tehdidinde ısrar; kritik bir anda Sekizinci Ordu komutanının değiştirilmesi. Böylesine koşullarda atandığından tehlikesi ne olursa olsun halefinin muharebeye devam etmesi muhakkaktı – ve her ne kadar bu ölümcül olabilmekle birlikte talihli bir karar olduğu ortaya çıktı. (İki ay sonra daha az tehlikeli bir duruma halefin tepkisi selefinin Kasım'da gösterdiği tepkiye benzer oldu.)

Her askeri vakanın tahlilinde ve onun derslerinde dikkate değer ve altı çizilmesi gereken başka bir etken vardır, şayet Rommel'in neden olduğu kaçışma daha fazla yayılmış olsaydı muharebeye devam etme kararının hiçbir yararı olmamış ve sadece daha kötü bir felakete yol açmış olacaktı. Fakat 30. Kolordu'nun Rommel'in

güzergâhında bulunmayan "unsurlarının" birçoğu, diğer birliklerle irtibatları kesilmiş bile olsa ya önceki mevzilerinde idiler ya da yanındaydılar ve 13. Kolordu'nun unsurları da aynısını icra ettiler. İngiliz 13. Kolordusu'nun çok parçalanmış ve 30. Kolordu'nun önceki günlerde düşmanın ateşinden dolayı çok hırpalanmış olması bu şekildeki dağınık (münferit) grupların üslerine doğru geri çekilme eğilimini önledi. Bu durumda düşman doğu istikametindeki harekâtında İngilizlerden o denli bariz bir şekilde hızlı gitmişti ki, ikmal maddelerinin sevkinin devamı belirsiz bile olsa, girdabın kıyısında "olduğun yerde kalmak" daha güvenli olmuş olmalıydı.

Rommel'in stratejik karşı taarruzu amacını gerçekleştiremediğinde, ilk soru Rommel'in hatalı uygulamadan kurtulup kurtulamayacağı ve müteakip soru ise üstünlüğü yeniden ele geçirip geçiremeyeceği idi. Zafiyeti göz önüne alındığında her iki soruya cevabı da şaşılacak derecede başarılı oldu. Ne var ki yeniden ele geçirdiği avantajlarından yararlanamadı ve sonunda yıpranmanın biriken etkileri yüzünden geri çekilmek zorunda kaldı. Bu nihai sonuç, durumu kati olarak kendi lehine çevirmek için iyi bir şans arz eden, tek bir hareket tarzı olan 24 Kasım stratejik taarruzunu derinlikte ve görünüşe bakılırsa cesur bir şekilde denemekte haklı olduğunu göstermeye yatkındır.

Afrika Kolordusu üçte biri hafif tanktan oluşan, kalan toplam 60 tankıyla batıya döndüğünde, Tobruk'taki durumu direk bir taarruzla eski haline getirme şansları ümitsiz bir haldeydi; aynı zamanda kendi durumu da çok tehlikeli gözüküyordu. Çünkü, yaklaşık doksan adet Valentine ve Matilda tanklarıyla desteklenen Yeni Zelanda Tümeni'nin batı istikametindeki ilerlemesi, 26 Kasım gecesi Rommel'in abluka perdesini yardı ve Tobruk'ta yirmisi hafif, yetmişi aşkın tanktan oluşan İngiliz kuvveti ile buluştu. Bu arada, yapılan yeni teslimat 7. Zırhlı Tümen'in tank gücünü yaklaşık 130'a kadar yükseltmişti, böylelikle şimdi İngilizlerin tanklarda 1'e karşı 5 (silah monteli tanklarda 1'e karşı 7) üstünlükleri vardı. Şayet, tanklar tamamen toplu halde kullanılmış olsalardı, Afrika

Kolordusu'nun kurtulma şansı zayıf olacaktı ve tek başına 7. Zırhlı Tümen'in bu birliği imha edebilmesi gerekirdi.

Afrika Kolordusu, geri çekilmesinin ilk safhası esnasında tehlikedeydi ve tehlike giderek artıyordu çünkü 21. Panzer Tümeni yolu üstündeki tıkama mevzisi nedeniyle gecikmişti ve 15. Panzer Tümeni, 27 Kasım öğleden sonra 7. Zırhlı Tümen'in iki zırhlı tugayınca takip edildi ve kendisinin üç katı tankla taarruza uğradığında hiç yardım edemedi. 22. Zırhlı Tümen'in bir tugayı yolunu kapadı, diğeri, 4. Tugay ise yürüyüş koluna yandan taarruz etti ve ulaştırma konvoyu arasında hasara neden oldu. Her ne kadar Almanlar kritik birkaç saatten sonra taarruzu durdurmayı başarmakla birlikte, batı istikametinde Trigh Capuzzo rotası boyunca olan yürüyüşleri durma noktasına geldi. Fakat, İngiliz tankları alacakaranlık çökerken usulleri uyarınca geceyi tankların diğer araçları ortasına alan dairesel bir savunma tertibiyle düzenledikleri ordugâhta geçirmek için güneye çöle geri çekildiler. Bu, Almanlara karanlıktan yararlanarak batıya doğru ilerleme olanağı tanıdı. Ertesi gün, İngiliz zırhlı tugayları taarruzlarını yenilediler, fakat düşmanın tanksavar silahlarının perdelemesi nedeniyle yanaştırılmadılar – ve Almanlar gece olduğunda karşılık görmeden tekrar ilerleyebildiler.

Böylece, 29 Kasım sabahında, Afrika Kolordusu, Rommel'in kalan kuvvetleriyle tekrar bağlantı kurdu ve üzerlerindeki baskıyı hafifletti. Rommel ertesi gün kuvvetlerini tecrit edilmiş durumda Sidi Rezegh sırtında bulunan 6. Yeni Zelanda Tugayı'na karşı yöneltti. Bu sırada İngilizlerin müdahalesine karşı kanatlarını savunmak için Ariete Tümeni'ni kullanırken güneyde bulunan İngiliz zırhlı birliğinden gelecek müdahaleye karşı hazırdı. Mevzilerinin uzak tarafını çevrelemiş olan tanklar batıdan taarruz ederken, piyade birlikleri güneyden saldırdı. Akşam olduğunda 6. Yeni Zelanda Tugayı sırttan püskürtülmüştü, fakat tugayın kalan birlikleri geri çekildiler ve aşağı vadide, Belhamed yakınında yeniden tümenin asıl kısmına katıldılar. Yeni tankların teslim edilmesiyle yeniden kadro gücüne kavuşmak ve 4. Zırhlı Tugay'ın emrinde toplanmakla birlikte İngiliz zırhlı kuvveti Rommel'in "perdesini" yarmak ve imdada yetişmek

için güçlü bir saldırıda bulunmadı. İngiliz komutanları o kadar sık tuzağa düşmüşlerdi ve düşmanın tank ile tanksavar silahlarının birlikte çok ustaca kullanılmalarından o denli fazla zayiat vermişlerdi ki aşırı temkinli olmayı öğrenmişlerdi.

1 Aralık, sabahın ilk saatlerinde, Rommel'in kuvvetleri, Belhamed'deki Yeni Zelandalı birliklerin çevresini kuşatarak onlarla ve Tobruk kuvveti ile aralarında bulunan "koridoru" kestiler. Saat 04:30'da 4. Zırhlı Tugay'a, ilk ışıkla birlikte kuzey istikametinde "son sürat" ve ne pahasına olursa olsun düşman tanklarıyla muharebeye girmesi emredildi. Zırhlı tugay yaklaşık 07:00'da harekete geçti, 09:00'da Sidi Rezegh Havaalanı'na ulaştı ve dik kayalıklı tahkimattan indikten sonra Yeni Zelandalılarla teması sağladı. O sırada "yaklaşık kırk adet" olduğu tahmin edilen düşman tankları için karşı taarruz planlandı. Fakat, bu süre zarfında Yeni Zelandalı birliklerin bir kısmı yenilgiye uğramıştı ve bir genel çekilme emredildi. Yeni Zelanda Tümeni'nden geriye kalanlar doğuya, Zaafran'a (daha sonra geceleyin dış mevzilere) geri çekildiler. 4. Zırhlı Tugay da güneye dönerek Bir Berraneb'e kadar kırk kilometre geri çekildi.

Bu muharebenin üçüncü raundunun sonucu, raundun başında muharebeye iştirak eden tank sayısı 7'ye karşı 1 olan düşman açısından inanılmaz bir başarıydı ve muharebe sona erdiğinde İngilizler tank toplamında hâlâ 1'e karşı 4 üstündü.

Auchinleck, şimdi tekrar Sekizinci Ordu Karargâhı'na uçtu. Rommel'in kuvvetlerinin zafiyetinin temelini doğru tahmin ettiğinden, yeni kuvvetler ve bu amaçla getirebildiği yedek tanklarla muharebeye devam etmeye kararlıydı. Sınırdaki 4. Hint Tümeni 2. Güney Afrika Tümeni'yle değiştirildi ve bu birlik Rommel'in ikmal ve çekilme yollarını kesecek kuşatma harekâtı için 7. Zırhlı Tümen'e iştirak etmesi amacıyla ileri gönderildi.

Rommel bu yeni ve kuvvetli tehlikenin bilgilerini alınca, batıya doğru çekilmeye ve kalan tanklarını İngilizlerin kanat bölgesine yapacağı kuşatmayı bozmak için düzenleyeceği taarruzda kullanmaya karar verdi. Onun için, Afrika Kolordusu 4 Aralık gecesi Tobruk ablukasını terk ederek sessizce batıya doğru kaydı.

O sabah 4. Hint Tümeni'nin öndeki tugayı, Sidi Rezegh'in otuz kilometre güneyindeki Bir El Gubi'deki İtalyan mevzisine saldırmıştı, fakat savunan tarafın ateşi altında dağıldı. Saldırı ertesi sabah tekrarlandı, ne var ki yine püskürtüldü. Bu harekâtlar sırasında İngiliz zırhlı birlikleri Rommel'den gelecek müdahaleye karşı taarruzun kuzey kanadını himaye ettiler, fakat ne yazık ki 5 Aralık öğleden sonra zırhlı birlikleri yeni bir ordugâh sistemini denemek için geri çekildiler. Fakat sabah saat 05:30'da Rommel'in panzer birlikleri olay yerinde Bir El Gubi'de bitiverdiler ve korumasız Hint Tugayı'nın bir kısmını imha ettiler – kalanlar karanlık çökerken kaçmayı başardılar.

İngiliz 30. Kolordusu Komutanı Norrie, bu aksiliği müteakip, Rommel'in geri çekilme hattını kesme şansını kaybetmesine neden olan, Acroma'ya gerçekleştirilecek planlı kanat harekâtını ertelemeye karar verdi. 4. Zırhlı Tugay'a, düşmanın zırhlı birliğini yenilenecek olan ilerlemesi başlamadan evvel bulup imha etmesi emredildi. Fakat, bu hedef gerçekleştirilemedi ve yeni teslim edilen kırk tankın tugayın gücünü 136'ya kadar yükseltmesine rağmen –ki neredeyse Afrika Kolordusu'nun kalan tank kuvvetinin üç katıydı– kayıtların incelenmesi sonucunda bu teşebbüsün icrası için az çaba harcandığı açığa çıkmaktadır. Tugay müteakip iki gününü Bir El Gubi'nin yanındaki mevzide düşmanı 4. Hint Tümeni'nin top mevzilerine doğru direk bir taarruza çekmeyi umut eden, ancak boşuna planlanan düzensiz kısa hücumlarla geçirdi.

Yılın sonundan önce takviye gelme ihtimalinin olmadığı bildirilince Rommel 7 Aralık'ta, Gazala Hattı'na çekilmeye karar verdi; Afrika Kolordusu o gece muharebeyi kesmeye başladı. İngilizler, neler olduğunu anlamakta geciktiler ve zırhlı birlikleri ancak 9 Aralık'ta Acroma'nın güneyindeki kavşağa, "Şövalye Köprüsü"ne doğru ilerlemeye başladılar. İngilizler, "Şövalye Köprüsü"ne on iki kilometre kala düşman artçıları tarafından durduruldular – ve düşmanı tuzağa düşürmekten ziyade kendileri koruma konusuna daha fazla ilgi gösterdiler. 11 Aralık'a gelindiğinde, Rommel'in kuvvetleri, daha önceden yedek hat olarak hazırlanmış olan savunma mevzilerinin bulunduğu Gazala'ya emniyet içinde geri döndü.

13 Aralık'ta, şu anda takip harekâtı sorumluluğunu üstlenen Godwin-Austen'in İngiliz 13. Kolordusu, Gazala Hattı'na taarruz düzenledi. Cepheden gelen taarruz durduruldu, fakat Rommel'in içerideki kanat birliklerinin sorumluluğunu alan İtalyan Seyyar Kolordusu baskı altında süratle çöktü ve İngiliz sol kanadı Gazala Hattı'nın yirmi beş kilometre gerisindeki Sidi Breghisk'e ulaştı. Fakat o sırada bir panzer karşı taarruzu, kuşatma harekâtını durma noktasına getirdi.

14 Aralık'ta Godwin-Austen, 4. Zırhlı Tugay'ı, taarruzu yenilemeden önce, daha geniş bir kanat harekâtıyla kuşatmayı sağlamak için, Gazala ve El-Mekili arasında yarı yolda bulunan birçok yolun kavşak noktası olan Halegh Eleba'ya gönderdi. Rommel'in geri bölgesini iki yandan sarmak için planlanan bu harekât saat 14:30'da başladı ve tugay tam güney istikametindeki otuz kilometrelik yorucu ilerlemesinden sonra geceyi geçirmek için mola verdi. Kanatları kapatmak için saat 07:00'da başlayan doksan beş kilometrelik yürüyüş işlerin kötü gitmesiyle gecikti ve programa göre dört saat gecikerek saat 15:00'a kadar Halegh Eleba'ya ulaşmadı – ve bu tugay, Rommel'in ihtiyattaki panzer tümeninin planlandığı gibi İngilizlerin üzerine çekilmesi suretiyle asıl taarruz için planlanan yardımı gerçekleştiremeyecek kadar gecikmiş oldu. Ayrıca tugay ondan sonra kendini hissettirmemek için yerinden kıpırdamadı ve böylelikle düşman ertesi sabaha kadar varlığından haberdar olmadı.

Bu arada, 15 Aralık'ta asıl taarruz başarısızlığa uğramıştı. Kıyının yakınındaki saldırı, Gazala mevzisinde bir köprübaşı elde etmişti, ancak kuşatma taarruzu, İngiliz taarruz kuvvetinin ileri kısmını budayan panzer birliğinin karşı taarruzuyla altüst oldu.

İngiliz Yüksek Komuta Kademesi hâlâ, düşmanın gerisine yerleştirdiği kuvvetli zırhlı tugayın ertesi güne dek kati netice alabileceğini umuyordu. Fakat, 16 Aralık sabahı, tugay tam bir güvenlik içinde yakıt ikmali için otuz kilometre güneye hareket etti ve öğleden sonra cepheye yakın bir noktaya döndüğünde, tanksavar ateş perdesiyle durduruldu – ve geceleyin konaklamak için tekrar güney

istikametinde geri çekildi. Uzun mesafelerden ateş teatisinde bulunuldu, fakat zayiat yoktu. Araştırmacı üzerinde bırakılan izlenim, hâkim isteğin düşmanın çekilip gitmesini görmesi yönündeydi – ve düşman geçişi için bırakılan açık güzergâh boyunca çekip gitti.

Çünkü, 15 Aralık'ta panzer birliğinin başarılı karşı taarruzunda maruz kalınan küçük kayıplar bile Afrika Kolordusu'nu yalnızca otuz tankla bırakmıştı, halbuki İngilizlerin şu anda muharebe bölgesinde yaklaşık 200 tankı vardı. Durumu değerlendiren Rommel, uzun süre Gazala Hattı'nda tutunmanın imkânsız olduğunu görerek uzun bir geri çekilme yapmaya ve takviye kuvvetlerini beklerken ulaşılmayacak kadar uzakta olmaya karar verdi. Savunma için ideal bir mevzi olan Trablusgarp sınırındaki Mersa Brega dargeçidine çekilecekti. Burası ayrıca ilk taarruzu için sıçrama noktası olmuştu ve yine aynı amaca hizmet edecekti. Onun için 16 Aralık gecesi çekilmeye başladı – Afrika Kolordusu ve İtalyan Seyyar Kolordusu çölden çekilirken, İtalyan piyade tümenleri kıyı boyunca geri çekildiler.

Takip harekâtı başlamakta gecikti. 4. Zırhlı Tugay ertesi gün saat 13:00'a kadar harekete geçmedi ve iki saat sonra, Halegh Eleba'daki ilk mevzilerine yirmi kilometre kala gece için mola verdiler, halbuki idari hazırlıklar daha fazla ilerleyebilmek için yapılmıştı. 18 Aralık'ta çöl güzergâhı boyunca El-Mekili'nin güneyinde bir noktaya kadar ilerlediler, fakat kuzeye kıvrılırken düşmanın geri çekilen kolunun sonunu kaçırdılar.

Bu arada, motorlu araçlara bindirilmiş ve piyade tanklarının desteğindeki 4. Hint Tümeni, Cebalü'l-Ahdar'ın engebeli yollarından geçerek kıyıya yaklaşmaya devam etti. Derne 19 Aralık sabahı alındı, fakat zaten düşmanın yürüyüş kolunun büyük kısmı dargeçitten salimen geçmişti. Onları batı istikametinde daha fazla takip etme girişimi zor arazi ve yakıt sıkıntısı nedeniyle engellendi ve birkaç küçük münferit grup yakalandı. Takip harekâtına katılan birliklerin büyük kısmı şimdi yakıtsızlıktan oldukları yerde kalmışlardı.

Motorize piyade birlikleri, çölün büyük Bingazi kıvrımı boyunca düşmanı takip harekâtında öncülükle görevlendirildi. 22 Aralık'ta,

Entelat'a ulaştıklarında düşmanın panzer birliklerinin otuz tankıyla birlikte, Beda Fomm'un yanında, İtalyan birliklerinin kıyı boyunca gerçekleştirecekleri yaya geri çekilme yolunu örtme göreviyle mevzilendiklerini gördüler ve motorize piyade birlikleri Rommel'in artçı birliklerinin elli kilometre daha çekildileri, Agedabya'ya 26 Aralık'a kadar yaklaştırılmadılar. Bu arada, yeniden donatılan 22. Zırhlı Tugay, takip kuvvetini takviye etmek için geldi. Düşman artçılarını takip eden Muhafız Tugayı, Agedabya'ya cepheden taarruz etti ama taarruz başarısız oldu. 22. Zırhlı Tugay ise El Haseyat üzerinden çölün elli kilometre içine uzanan bir çevirme hareketi yaptı. Bu hareket beklenmedik bir yenilgiye uğradı. Çünkü 27 Aralık'ta kanat bölgesi aniden bir Alman panzer kuvvetinin hücumuna uğradı ve müteakiben üç gün sonraki bir diğer çatışmada kuşatıldı. Her ne kadar yaklaşık otuz kadar İngiliz tankı kaçmayı başarabildiyse de, altmış beş tank kaybı vardı. Rommel'e bu hamlesinde liman tahliye edilmeden hemen önce 19 Aralık'ta Bingazi'ye çıkarılan iki yeni tank bölüğü (otuz tank) yardımcı olmuştu – bu "Crusader Harekâtı"nın başlamasından bu yana kendisine ulaşan ilk takviye idi.

El Haseyat'taki İngiliz yenilgisi uzun takibin düş ve umut kırıcı bir sonuydu – bu ise Tobruk civarındaki muharebedeki nihai başarının verdiği rahatlamadan sonra soğuk bir duştu. Fakat, sınırdaki Alman-İtalyan birliklerini tecrit edilmiş halde ve umutsuz bırakan, Rommel'in mecburi geri çekilmesi sayesinde önemli kazançlar elde edildi. Berdiye 2 Ocak'ta, kalan diğer iki sınır mevzileri ise 17 Ocak'ta teslim oldu. Bunlar daha önce Sidi Ömer'de alınanlarla birlikte esir sayısını 20.000'e ve İngilizlerin 18.000'in biraz altındaki esir sayısı ile kıyaslandığında Mihver birliklerinin toplam zayiatını 33.000'e çıkarmıştı. Ancak Mihver birliklerinin kayıplarının yaklaşık üçte ikisi İtalyanlardı ve 13.000 Alman kaybının büyük bir bölümü idari personeldi. Halbuki altı haftalık muharebelerde İngilizlerin kaybı muharip birliklerdi ve yerlerinin doldurulması oldukça zor olan, eğitimli, kıdemli çöl savaşı görmüş olanları kapsıyordu.

Tecrübesiz askerlere bağımlı olmanın, özellikle çölde bağımlı olmanın dezavantajı, kendini müteakip muharebede tekrar göste-

recekti. Bu, Ocak ayının üçüncü haftasında sözüm ona çok kötü bir durumda olan Rommel'in umulmadık diğer taarruzlarını 1941 yılının başlangıcındakine benzer şaşırtıcı sonuçlarla gerçekleştirdiğinde meydana gelmişti.

Uzakdoğu'da Gerilim Yükseliyor

Japonlar 1931 yılından itibaren saldırganca bir tutumla Asya'daki köprübaşlarını, iç çatışmalarla ve o bölgedeki Amerikan ve İngiliz çıkarlarına zarar verecek biçimde zayıflatılan Çin'in aleyhine olmak üzere genişletmeye kalkıştı. Japonlar o yıl Mançurya'yı işgal etmiş ve bu ülkeyi bir Japon uydusuna dönüştürmüştü. 1932 yılında Çin'e nüfuz ettiler ve 1937 yılından itibaren o olağanüstü geniş bölgenin kontrolünün tesisi için kararlı bir yol izlediler. Ne var ki gerilla (gayri nizami) harbin tuzağına düştüler ve sonunda güneydeki yayılmacı hareket sorunuyla mücadele etmek için Çin'i dışarıdan gelen ikmal malzemelerine karşı kapatmayı hedeflediler.

1940'ta Hitler'in Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve Belçika'yı işgalinden sonra, Japonlar Fransız Hindiçini'nin "koruyucu" işgalini tehditle kabul ettirerek, Fransızların çaresizliğinden yararlandı.

24 Temmuz 1941'de Amerikan Cumhurbaşkanı Roosevelt, bu duruma cevaben Japon birliklerinin Hindiçin'den geri çekilmesini talep etti ve taleplerini yerine getirmek için 26 Temmuz'da Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bütün Japon varlıklarını donduran ve petrol ikmaline ambargo koyan emirler yayımladı. Churchill de eşza-

manlı olarak aynı yolu seçti ve iki gün sonra Londra'da sürgündeki Hollanda hükümeti de aynı yolu izlemesi için ikna edildi – böylece Churchill'in belirtmiş olduğu gibi "Japonya, bir defada hayati petrol kaynaklarından yoksun bırakıldı."

Daha 1931'deki ilk görüşmelerde böylesine felce uğratan bir darbenin, Japonya'nın çöküşünün ya da politikasını terk etmesinin yegâne seçeneği olduğundan daima Japonya'yı savaşmaya zorlayacağı kabul edilmişti. Japonya'nın, petrol ambargosunu kaldırmak için müzakere etmeye çabalarken, taarruzu dört aydan fazla bir süre ertelemesi dikkate değerdir. Amerika Birleşik Devletleri hükümeti, Japonya sadece Hindiçin'den değil, ayrıca Çin'den de çekilmedikçe ambargoyu kaldırmayı reddetti. Hiçbir hükümetten, hele hele Japon hükümetinden böylesine aşağılayıcı koşulları ve böyle "itibar kaybını" sineye çekmesi beklenemezdi. O nedenle Temmuz ayının son haftasından sonra Pasifik'te savaşı her an beklemek için her neden mevcuttu. Amerikalılar ve İngilizler bu koşullar çerçevesinde Japon saldırısından evvel dört aylık fırsat tanındığından talihliydiler. Ne var ki savunma hazırlıkları için bu aradan yeterince istifade edilmedi.

7 Aralık 1941 sabahı Japon donanması, Hawaii Adaları'nda bulunan Pearl Harbor Amerikan Deniz Üssü'ne altı uçak gemisiyle korkunç bir saldırıda bulundu. Bu taarruz, Japonya'nın Rusya'ya karşı savaşında, 1904'ta Port Arthur'a gerçekleştirdiği ilk saldırı örneğini izleyerek savaş ilanından önce gerçekleştirildi.

Japonya'nın 1941 yılının başına kadar Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı bir savaş durumundaki planı, Güney Pasifik'teki ana donanmasını Filipin Adaları'na yapacağı taarruzla birlikte kullanarak Amerikalıların okyanus boyunca oradaki garnizonlarına gerçekleştireceği yardım harekâtını önlemekti. Bu Amerikalıların Japonlardan yapmasını bekledikleri bir harekât tarzıydı ve beklentileri Japonların son Hindiçin işgaliyle pekiştirilmişti.

Bununla birlikte Amiral Yamamoto, Pearl Harbor'a baskın tarzında bir saldırı planlamıştı. Vurucu kuvvet Kuril Adaları'dan geçen çok dolambaçlı bir rota takip etti ve kuzeyden aşağı doğru

tespit edilmeden Hawaii Adaları'na indi ve daha sonra güneş doğmadan önce 360 uçakla Pearl Harbor'a yaklaşık 300 mil mesafedeki bir mevkiden saldırıya geçti. Sekiz Amerikan ana muharebe gemisinden dördü battı, biri sahile çekildi ve diğerleri ağır hasar gördüler. Japonlar bir saatten biraz fazla bir süre zarfında Pasifik'in kontrolünü ele geçirmişlerdi.

Bu saldırıyla o okyanustaki Amerikan, İngiliz ve Hollanda topraklarına yapılacak devamlı çıkarma harekâtları için rota temizlenmişti. Ana Japon vurucu kuvveti Hawaii Adaları'na doğru seyretmekteyken, diğer deniz birlikleri Güneybatı Pasifik'e giden kıta nakliye gemilerine refakat ediyorlardı. Neredeyse Pearl Harbor'a gerçekleştirilen hava taarruzuyla eşzamanlı olarak hem Malay Yarımadası'na hem de Filipinler'e çıkarma harekâtları başladı.

Malay Yarımadası'na gerçekleştirilen çıkarma harekâtı Singapur'daki İngiliz deniz üssünü hedef almıştı, fakat asıl olarak denizden, savunmanın önlemeyi tasarladığı türden bir taarruz girişimi yoktu. Yaklaşma istikameti dolaylıydı. Havaalanlarını ele geçirmek ve dikkati buraya çekmek için Malay Yarımadası'nın kuzeydoğu kıyısındaki Kota Bharu'ya çıkarma yapılırken asıl kuvvetler, Singapur'un yaklaşık 500 mil kuzeyinde, yarımadanın boğaz kısmına, Siamese'ye çıkarma yapıyorlardı. Japon birlikleri kuzeydoğudaki bu en uç noktadaki çıkarma yerlerinden, yarımadanın batı kıyısına akınlar halinde hücum ederek İngiliz kuvvetlerinin kendilerini durdurmak girişiminde bulundukları hatları birbiri ardına yanlardan kuşattılar.

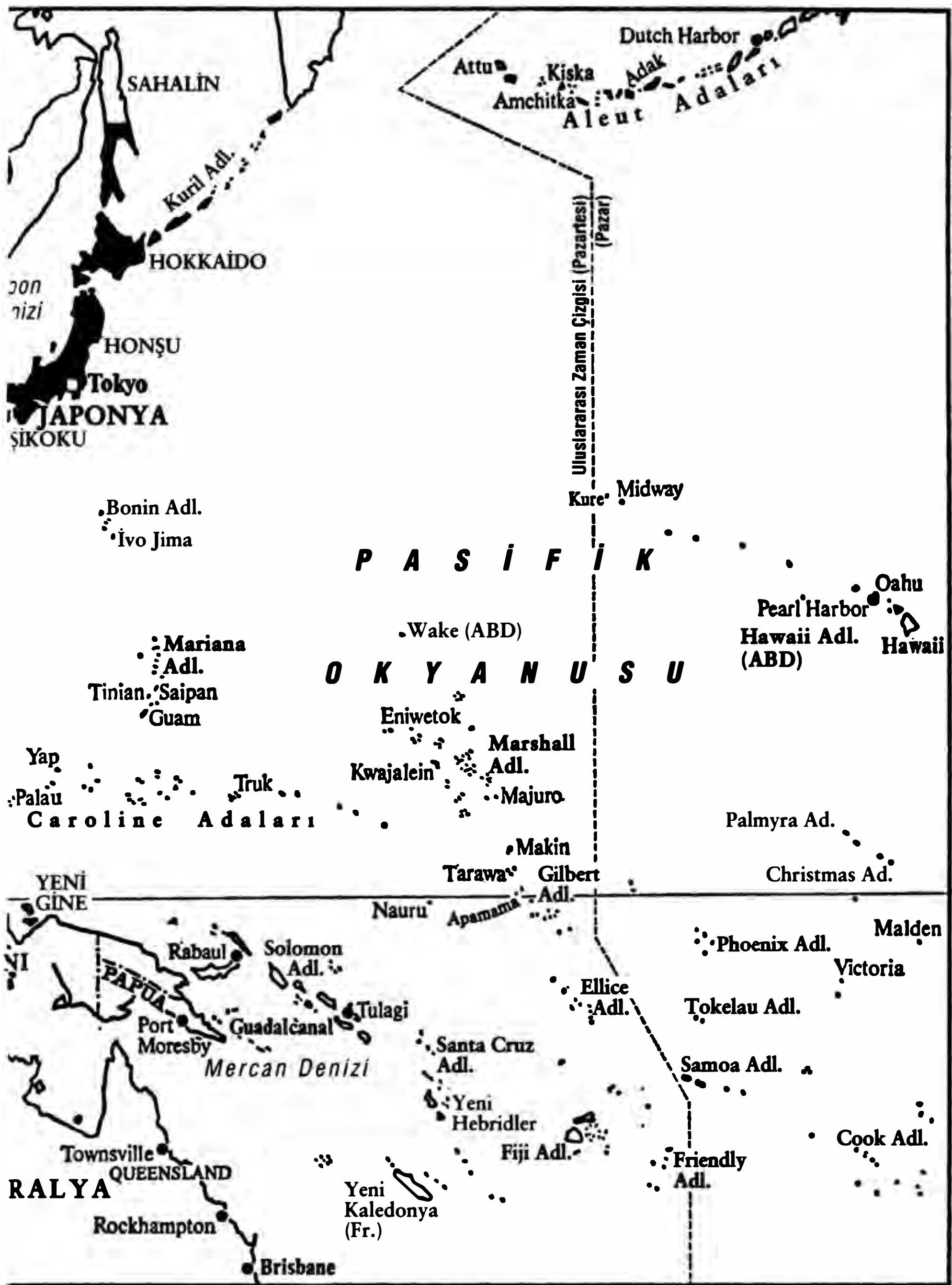
Japonlar sadece böylesine umulmadık zor güzergâhların seçiminden değil ve fakat genellikle kalın bitki örtüsünün sağladığı beklenmedik sızma fırsatlarından yararlandılar. Neredeyse altı haftalık sürekli geri çekilmeden sonra İngiliz kuvvetleri Ocak sonunda anakaradan Singapur Adası'nın içlerine doğru terke zorlandı. Japonlar, 8 Şubat gecesi iki kilometrelik boğaz boyunca taarruza geçtiler, birkaç noktada sahile çıktılar ve geniş cephe boyunca yeni sızma harekâtları icra ettiler. 15 Şubat'ta savunan kuvvetler teslim oldular, teslim olmalarıyla birlikte Güneybatı Pasifik'in kilit noktası kaybedildi.

Harita 12

Pasifik: 8 Aralık 1941

Aralık 1941 itibariyle Japon işgalindeki topraklar

Dutch Harbor
Attu
Kiska
Adak
Amchitka
Aleut Adaları
SAHALİN
Kuril Adl.
HOKKAİDO
HONŞU
Tokyo
JAPONYA
ŞİKOKU
Uluslararası Zaman Çizgisi (Pazartesi)
(Pazar)
Kure
Midway
Bonin Adl.
İvo Jima
P A S İ F İ K
O K Y A N U S U
Oahu
Pearl Harbor
Hawaii Adl.
(ABD)
Hawaii
Wake (ABD)
Mariana
Adl.
Tinian
Saipan
Guam
Eniwetok
Marshall
Adl.
Kwajalein
Majuro
Yap
Palau
Truk
Caroline Adaları
Palmyra Ad.
Makin
Tarawa
Gilbert
Adl.
Christmas Ad.
YENİ
GİNE
Nauru
Apamama
Malden
Rabaul
Solomon
Adl.
Phoenix Adl.
Victoria
PAPUA
Ellice
Adl.
Tulagi
Tokelau Adl.
Port
Moresby
Guadalcanal
Santa Cruz
Adl.
Mercan Denizi
Samoa Adl.
Yeni
Hebridler
Fiji Adl.
Cook Adl.
Townsville
QUEENSLAND
Friendly
Adl.
RALYA
Yeni
Kaledonya
(Fr.)
Rockhampton
Brisbane

Japonlar 8 Aralık'ta başlayan daha küçük ve ayrı bir harekâtta, Hong Kong'daki İngiliz üssüne saldırdılar ve sömürgeyi garnizonla birlikte Noel'e kadar teslim olmaya zorladılar.

Manila'nın kuzeyine ana Filipin adası Luzon'a yapılan ilk çıkarmanın hemen ardından başkentin arkasına çıkarma yapıldı. Amerikan kuvvetleri bu sarsıcı etken ve bir noktada birleşen tehdit altında adanın büyük bölümünü terk ettiler ve Aralık'tan önce küçük Batan Yarımadası'na çekildiler. Buna karşılık orada sadece çok dar bir hatta, cepheden gelecek bir taarruza açık vaziyette olmalarına rağmen mağlup oldukları Nisan ayına kadar dayanmayı başardılar.

Ondan çok önceleri, hatta Singapur'un düşmesinden evvel, Japon istila dalgası Malay Yarımadası'na kadar yayılıyordu. Japon birlikleri 11 Ocak'ta Borneo ve Selebes'e ayak bastılar ve bunu 24 Ocak'ta daha kuvvetli birlikler takip etti. Japonlar beş hafta sonra 1 Mart'ta, ada kuşatma harekâtlarıyla tecrit edildikten sonra, Hollanda Doğu Hint Adaları'nın asıl merkezi Cava'ya saldırdılar. Neredeyse bir hafta içinde, Cava Japonların eline olmuş bir armut gibi düşmüştü.

Fakat, Avustralya için an meselesi olan tehlike belirmedi. Asıl Japon harekâtı aksi istikamete batıya Birmanya'nın fethine yöneltildi. Tayland'dan Rangun'a girişilen, doğrudan fakat geniş cepheli harekât bir bütün olarak Asya anakarasında önemli bir hedef için, Çin'in direnme gücünü felç eden dolaylı bir hareket tarzı idi. Zira, Rangun İngiliz-Amerikan teçhizat ikmalinin Birmanya Yolu'yla Çin'e giriş limanıydı.

Aynı zamanda, bu harekât tarzı Pasifik'in batı kapısının işgalinin tamamlanmak ve orada bilahare karadan girişilebilecek herhangi bir İngiliz-Amerikan taarruzunun güzergâhı boyunca sağlam engeller tesis etmek için zekice tasarlanmıştı. 8 Mart'ta, Rangun düştü ve müteakip iki ay zarfında dağlardaki İngiliz kuvvetleri Birmanya'dan geriye Hindistan'a atıldılar.

Böylelikle Japonların emniyete aldıkları örtme mevzisi, doğal olarak o denli güçlüydü ki, her tekrar ele geçirme girişimi çok kötü bir şekilde engellenecekti ve ele geçirme teşebbüsünün çok yavaş bir şekilde olması muhakkaktı.

Müttefiklerin güneydoğu ucundan başlamak üzere Japonların işgal ettikleri toprakları geri almak için yeterli kuvvet yığmaya başlamalarından evvel uzun bir zaman geçti. Müttefikler burada kendilerine Japon ileri karakollarına yakın, büyük ölçekli üs temini sağlayan Avustralya'nın elde olmasından yararlandılar.

Japonya 1868 yılından bu yana İmparator Meiji döneminde (restorasyon) başlayan hızlı yenileştirme süreci sayesinde Avrupa ve Kuzey Amerika dışında, gelişmiş tek sanayi ülkesiydi. Bununla beraber, Japon toplumu aslında imalatçının ya da tüccarın değil askerin yüceltildiği "feodal" bir toplum olarak kalmıştı. İmparator kutsal, yönetici sınıf çok güçlüydü. Ayrıca, askerlerin nüfuzu muazzamdı. Ateşli vatansever ve genellikle şiddetli yabancı karşıtı olan Japonlar özellikle Çin üzerinde olmak üzere bütün Doğu Asya'da ülkelerinin egemenliğini kurmayı umut ediyorlardı. Ordu 1930 yılından bu yana tehdit ve suikastlerle, neredeyse tüm Japon politikasının kontrolünü üstlenmişti.

Japonların siyasal ve stratejik sorunlara yaklaşımı, yenileştirmelerinin başlamasından bu yana hiç yenilgiye uğramamış olmalarından, çok etkilendi. Halkın, ülkesinin yenilmezliğine olan inancı, kuvvetlerinin hem karada hem denizde üstünlüklerini ve Avrupalıların dünyanın geri kalan halkları üzerindeki hâkimiyetinin kırılabileceğini göstermiş olduğu 1904-1905'te Rusya ile yaptıkları savaştan sonra yaygınlaştı.

1902'den bu yana Britanya'nın müttefiki olan Japonya, Ağustos 1914'te Çin'deki Alman mülkiyeti (imtiyazı) olan Tsingtao ve Shantung ile birlikte tümü Alman kolonileri olan Pasifik'teki Marshall, Caroline ve Mariana adalar grubunu aldı. Bu kazançlar Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda 1919 yılındaki Versay Antlaşması'yla kabul edildi – böylelikle Japonya'yı Pasifik'in batı yakasında hâkim güç olarak bıraktı. Buna rağmen halkı savaşta elde ettiklerinden tatmin olmadı ve kendisinin İtalya gibi yoksul bir ülke olduğu duygusuna kapıldı. O nedenle Japonlar, Almanya ve İtalya ile ortak bir yönleri olduğunu hissettiler.

Hüsran duygusu Japonların muhtemelen, 1915'teki Çin'i kontrol altına girişimi olan "21 maddelik taleplerini" Amerikan itirazları karşısında geri çekilmek zorunda kaldığında meydana gelen başarısızlıktan kaynaklandı. 1895'teki Çin-Japon Savaşı'ndan bu yana Çin'in daima Japon ordusunun asıl hedefi olması dikkat çekicidir. Her ne kadar Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda İmparatorluk Savunma Siyaseti deniz kuvvetlerinin görüşüne uyarak Amerika Birleşik Devletleri'ni muhtemel baş tehlike olarak ilan etmekle birlikte ordu (kara kuvvetleri), Uzakdoğu'daki büyük kara gücünün Japonların kıtaya dair tasarıları için çok daha büyük bir tehdit olarak kabul edilen Sovyet Rusya hakkında daha fazla endişeliydi.

Daha sonra 1921-1924 yıllarında Japonlar için bir dizi aşağılayıcı olay meydana geldi. Önce, İngilizler Japonlarla aralarındaki ittifakı yenilemeyi nazikçe geri çevirdiler. Bu ayrılığa bir ölçüde Japonların Pasifik'teki çeşitli yayılmacı planlarının emareleri neden oldu, fakat kesin karar güçlü Amerikan baskısı altında alındı. Japonlar bunu bir hakaret saydı ve beyaz halkın kendilerine karşı bir araya geldiklerine ilişkin bir işaret olarak kabul ettiler. Bu kızgınlıkları Japon göçünü kısıtlamak için Asyalıların göçmenlikten çıkarılması amacıyla 1924 Yılı Göç Yasası'yla sonuçlanan, birbiri ardına gelen Amerikan yasama adımlarıyla arttı. Bu çift "irtibar kaybı" zorlarına gitti.

Bu arada İngilizler Uzakdoğu'da Singapur'da, muharip filoya yeterli bir deniz üssü inşa planları olduklarını duyurmuşlardı. Bunun Japonlar için bir engel olduğu çok aşikârdı. Üssün inşası Japonlar tarafından bir meydan okuma olarak yorumlandı.

Bütün bu olanlar, 1921 tarihli Washington Deniz Silahsızlanma Konferansı çerçevesinde Amerikan ve İngiliz muharip filolarına dair 3-5-5 esasını kabul etmeleri nedeniyle artan bir saldırı altında olan Japon siyasi liderlerinin aleyhine gelişti. Diğer sıkıntılar Shantung Eyaleti'nin Çin'e geri verilmesini kabul etmiş olmaları ve daha sonra 1922 yılında imzalamış oldukları Çin'in bütünlüğünü güvence altına alan Dokuz Devlet Antlaşması'ydı.

Gerçekten ve garip olan Washington Deniz Silahsızlanma Antlaşması'nın Pasifik'te üzerlerindeki kısıtlamaları zayıflatarak Ja-

ponların müteakip yayılmacı hareketlerine yardımcı olmalarıydı – anlaşma çerçevesinde tasarlanan Amerikan ve İngiliz deniz üsleri ya geciktirildiler ya da zayıf olarak tahkim edildiler. Japonya'nın anlaşmayı açıkça reddetmeden önceki on üç yıllık dönemde tespit edilen silah ve tonaj özelliklerinden kaçınması kolayına geldi.

Ayrıca daha liberal Japon siyasi liderleri, 1929 yılında meydana gelen dünya ekonomik krizinden dolayı sıkıntı çektiler, çünkü Japonya bunun sonucunda ordu taraftarlarının, yayılmanın Japon ekonomik sorunu için yegâne çözüm olduğuna ilişkin tezlerini zorlama konusunu istismar edebileceklerinden dolayı hoşnutsuzluğun artmasıyla ekonomik buhrandan ağır hasar görmüştü.

Eylül 1931'deki "Mukden Vakası" Japon ordusunun bölgesel liderlerine Mançurya'ya girmek ve onu kukla Manchukuo Devleti'ne dönüştürme bahanesi ve fırsatı verdi. Anlaşma uyarınca Güney Mançurya demiryolunu muhafaza eden birlikleri, taarruz tehdidine karşı meşru müdafaa bahanesiyle, Mukden'deki Çin garnizonu ile komşu garnizonlara saldırdılar ve onları silahsızlandırdılar. Gerçekler çapraşıktı ve üzeri örtüldü, böylece bu durum Japonların bütün Mançurya'yı müteakip birkaç ay zarfında işgal etmesine yardımcı oldu. İşgal, Milletler Cemiyeti ya da Amerika Birleşik Devletleri tarafından tanınmamakla birlikte, itirazlar ve yaygınlaşan ağır eleştiriler 1933 yılında Japonların Milletler Cemiyeti'nden çekilmesi için teşvik edici oldu. Japonlar üç yıl sonra Nazi Almanyası ve Faşist İtalya ile birlikte Anti-Komintern Paktı'na girdi.

Temmuz 1937'de başka oldukça kuşkulu bir "vaka," Marco Polo Köprüsü'ndeki sözde bir çatışma, Japon Kwantung Ordusu'nun Kuzey Çin'i istila etmesine yol açtı. İşgal sonraki iki yıl boyunca devam etti ve genişledi, fakat Japonlar, Çan-Kay-Şek yönetimindeki milliyetçi Çin kuvvetleriyle yaptıkları mücadelede giderek çıkmaza girdiler. Bunun yanı sıra 1937 yılının yazında Şanghay'a yaptıkları taarruzda püskürtüldüler. Ancak bu sonuç uzun vadede işlerine yaradı, çünkü onları tartışmalı Batı Mançurya sınır ihtilafı konusunda Sovyet ordusu vasıtasıyla maruz kaldıkları yeni bir dersten önce olmasa da, Rus-Japon Savaşı'na uzanan taktik hatala-

rını ve aşırı güven eğilimlerini düzeltmeye sevk etti. Ruslar Ağustos 1939'da beş mekanize tugay ve üç piyade tümeni getirdiklerinde, burada Nomonhan bölgesinde, yaklaşık 15.000 kişilik bir Japon kuvveti askeri çembere alındı ve 11.000'i aşkını kayboldu.

Aynı ay, umulmadık Nazi-Sovyet Paktı haberi ılımlı Japon hükümetlerinin geri gelmesine neden oldu. Fakat, bu tepki ancak Hitler'in 1940'ta Batı Avrupa'yı işgaline dek sürdü ve Temmuz 1940'ta, ordu tarafından Prens Konoye'nin başkanlığında, Mihver yanlısı bir hükümet iktidara getirildi. Ondan sonra Çin'deki Japon yayılması hızlandı ve aynı zamanda Japonya Eylül sonunda, Almanya ve İtalya ile birlikte, bu üçlünün Müttefiklere yeni katılan her yeni ülkeye karşı olacaklarını üstlendikleri, başlıca Amerika'nın müdahalesine karşı olmayı hedefleyen "Üçlü Pakt"ı imzaladı.

Japonlar Nisan 1941'de kendilerini ayrıca Sovyet Rusya ile imzaladıkları tarafsızlık anlaşmasıyla garanti altına aldılar. Bu anlaşma her ne kadar o zaman bile Rusya'dan ve onun planlarından duyulan kuşku nedeniyle Japonların bu tür harekâtlar için Mançurya'da on üç ve Çin'de yirmi iki tümen bulundurmalarına yol açmakla birlikte, Japon kuvvetlerinin güney istikametindeki yayılmacı harekâtları için serbest kalmasına imkân tanıdı.

Japonlar, 24 Temmuz'da Vichy hükümetinin gönülsüz bir şekilde kabulüyle Fransız Hindiçini'ni devraldılar. İki gün sonra Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı Roosevelt, bütün Japon varlıklarını dondurdu, Amerika'yı İngiliz ve Hollanda hükümetleri takip etti. Böylelikle Japonya ile ticaret, özellikle petrol alanında durma noktasına geldi.

Japonlar barış zamanındaki petrol tüketiminin yüzde 88'ini ithal ediyorlardı. Ambargo zamanında, Japonların elinde normal kullanım için üç yıl, tam savaş tüketiminin ise yarısına yetecek kadar petrol stoku vardı. Ayrıca Japon Savaş Bakanlığı'nın araştırması stokların Çin'deki savaşı bitirmesi için gerekli olduğu hesap edilen üç yıldan önce tükeneceğini göstermişti, o nedenle oradaki zafer çok önemli görünüyordu. Kalan mevcut yegâne kaynak Hollanda Doğu Hint Adaları'ndaki petrol yataklarıydı ve Hollandalı-

ların oradaki tesislerini ele geçmeden evvel tahrip etmeleri imkân dahilinde olmakla birlikte, ülkedeki stoklar çok fazla eksilmeden bunların onarılabilip ve kullanıma sunulacağını hesap ettiler. Cava ile Sumatra'dan gelen petrol durumu kurtarmış olacak ve Çin'in zaptının tamamlanması sağlanacaktı.

Malaya dahil bölgenin işgali, Japonya'yı dünya kauçuk üretiminin beşte dördünü ve kalay üretiminin üçte ikisinin sahibi yapacaktı. Bu Japonlar için sadece çok kıymetli bir kazanç olmayacak aynı zamanda düşmanlarını, petrolün kaybından daha kötü bir şekilde vuracaktı.

Bunlar Japon liderlerin ticaret ambargosuyla karşılaştıklarında dikkate almak zorunda kaldıkları başlıca etkenlerdi. Amerika bu ambargoyu kaldırmaya ikna edilemedikçe, Japon liderler ihtiraslarını terk etmek –ki o zaman bunu ordunun darbesi takip edebilirdi– ya da petrol yataklarını ele geçirmek ve beyaz güçlerle savaşmakla yüz yüze kalacaklardı. Güç, kötünün iyisi bir seçenekti. Şayet, Çin'deki sefere devam ederlerse, ne var ki bu kez Hindiçin'den çekilecekler ve güneye doğru yayılmalarını durduracaklardı. Ambargoyu biraz hafifletebilirlerdi, ancak bu sefer Japonya'nın kendisi zayıflayacaktı – ve Amerika Birleşik Devletleri'nin herhangi yeni bir talebine daha az dayanabilecekti.

Ya hep ya hiç seçimindeki doğal tereddüt, Japonların taarruza geçmede neden bu kadar yavaş davrandıklarını ve dört aydır karardan kaçındıklarını açıklayabilir. Ayrıca askeri liderlerin hazırlıkları tamamlamak için yeterli zamanı arzu eden doğal içgüdüleri ve benimsenecek stratejiye ilişkin uzayan tartışmalar vardı. Bir düşünce okulu, şayet Japonya kendisini Hollanda ve İngiliz topraklarını ele geçirmekle sınırlarsa, iyimser bir şekilde Amerika'nın kenara çekilmeye devam edebileceğini umut bile etmiş ve ileri sürmüştü.

Japonlar 6 Ağustos'ta Amerika Birleşik Devletleri'nden ambargoyu kaldırmaları için ricada bulundular. Aynı ay savaş vukuunda Amerika'nın bütün Filipinler'i elde tutma kararı ve Japonların buraya Amerikan takviyesinin sevkinin durdurulması isteği çıkageldi.

İki ay devam eden dahili tartışmalardan sonra, Prens Konoye hükümeti, General Hideki Tojo başkanlığındaki hükümet ile değiş-

tirildi – bu muhtemelen belirleyici bir olaydı. Yine de, başka uzayan tartışmalar vardı ve 25 Kasım'a kadar savaş kararı alınmadı. Bir hızlandırıcı etken ise toplam petrol stoklarının Nisan ve Eylül ayları arasında dörtte bir oranında azaldığını gösteren rapor oldu.

O zaman bile, Japon Birleşik Donanması Komutanı Amiral Yamamoto'ya, Washington'da devam eden görüşmeler bir ihtimal başarılı olursa, Pearl Harbor saldırısının iptal edileceği emredildi.

Aralık 1941'de Pasifik'teki deniz kuvvetleri aşağıdaki çizelgede özetlenmiştir:*

	Ana muharebe gemisi	Uçak gemisi	Ağır kruvazör	Hafif kruvazör	Muhrip	Denizaltı
İngiliz İmparatorluğu	2	–	1	7	13	–
ABD	9	3	13	11	80	56
Hollanda	–	–	–	3	7	13
Hür Fransa	–	–	–	1	–	–
Müttefik Toplam	11	3	14	22	100	69
Japonya	10	10	18	18	113	63

Burada dikkati çeken asıl nokta, iki taraf birçok açılardan birbirine yakın bir dengede olmakla birlikte, Japonların çok önemli bir silah olan uçak gemisinde büyük avantajı olmasıdır. Ayrıca böyle bir çizelge nitelik farklılıklarını gösteremez. Japon kuvvetleri küçük ve iyi eğitimlidirler, özellikle de gece muharebelerinde; Müttefiklerde olduğu gibi komuta ve dil sorunlarına maruz kalmadılar. Müttefiklerin iki ana üssü Pearl Harbor ve Singapur arasında 6.000 mil boyunca uzanan bir okyanus vardır. Japon donanması silah ve gemi açısından çok daha iyiydi. Donanmanın çok daha fazla yeni gemisi vardı. Bunların birçoğu oldukça iyi silahlarla donatılmış ve daha hızlı gemilerdi. Ana muharebe gemilerinden sadece *Prince of Wales*

* Tablo Roskill'den alınmıştır: *The War at Sea*, c. I, s. 560.

bu açılardan daha iyi Japon muharebe gemileriyle boy ölçüşebilecek durumdaydı.

Ordunun gücüne (kara kuvvetleri) bakarsak Güneybatı Pasifik'teki harekâtları için toplam elli bir tümenden sadece on birini kullandılar. Bu çeyrek milyonun altında muharip birlik demekti ve idari birliklerle birlikte muhtemelen toplam yaklaşık 400.000 kişiydi. Müttefiklerin sayıları daha belirsizdi. Japonlar taarruza karar verdiklerinde İngilizlerin Hong Kong'da 11.000, Malaya'da 88.000 ve Birmanya'da 35.000, toplam 134.000; Amerikalıların Filipinler'de 11.000 kendi askerleri ve yaklaşık 110.000 Filipin askeri; Hollandalıların 25.000 düzenli askeri ve 40.000 milis kuvveti olduğunu tahmin ediyorlardı. Yüzeysel olarak bakıldığında, kapsamlı bir taarruzu bu kadar küçük bir üstünlük ile başlatmak cesur bir kumar gibi görünebilir. Aslında bu, genellikle deniz ve hava kontrolü Japonlara bölgesel sayı üstünlüğü vereceğinden ve bu üstünlük özellikle amfibik çıkarmalarda, cengel (çok sık ve yüksek ağaçların bulunduğu ormanlık alan) harbinde ve gece taarruzlarında tecrübe ve üstün eğitim nitelikleriyle artırılacağından, iyi hesaplanmış bir kumardı.

Japonlar, havada orduya (kara kuvvetleri) ait toplam 1.500 adet birinci hat uçağından sadece 700 adedini kullanıyorlardı. Ancak bunlar Pearl Harbor baskını için tahsis edilen 360 uçağın yanı sıra, Formoza'da üslenen 11. Hava Birliği'ne ait 480 adet Deniz Kuvvetleri uçağı ile takviye ediliyorlardı. Başlangıçta uçak gemileri tahsis edilmiş ve güneydeki harekâtlara hava örtüsü sağlamak için ihtiyaç duyulmuştu. Fakat, neredeyse savaştan dört hafta önce Kasım'da mevcut Müttefik avcı uçaklarından üstün olan Japon Zero avcı uçaklarının menzilleri artırıldı, böylece bu uçaklar Formoza'dan kalkıp Filipinler'e gidip oradan da geri dönmek suretiyle 720 kilometre (harekât yarıçapı) uçabiliyorlardı. Bu nedenle uçak gemileri Pearl Harbor saldırısı için serbest kaldılar.

Bu güçlü Japon hava kuvvetlerinin karşısında Amerikalıların, Filipinler'de uzun menzilli otuz beş adet B17 Uçan Kale bombardıman uçağının dahil olduğu 307 adet faal Amerikan uçağı vardı,

fakat bunlar menzillerinin dışında diğer yönlerden daha niteliksizlerdi. İngilizlerin Malaya'da çoğu eski model 158 adet birinci hat birliği vardı. Hollanda'nın ise topraklarında 144 uçağı bulunuyordu. Birmanya'da, o vakit İngilizlerin sadece otuz yedi avcı uçağı vardı. Japonların, havadaki sayısal üstünlüğü, özellikle Zero avcı uçaklarındaki kalite üstünlüğü ile artıyordu.

Ayrıca, Japonlar okyanustaki bu tür adalar ve körfez bölgesi için amfibi muharebeyi geliştirmelerine çok şey borçluydular. Tek ciddi zayıflıkları ticaret filosunun nispeten –taşıma kapasiteleri 6 milyon tondan biraz fazla– küçük olmasıydı, fakat bu savaşın son zamanlarına kadar belirleyici bir engel haline gelmedi.

Özetle Japonlar savaşa, özellikle nitelik yönünden büyük bir üstünlükle başladılar. İlk safhada, tek gerçek korkuları Amerikan Pasifik Donanması'nın derhal müdahale etmesiydi – ne var ki o tehlike Pearl Harbor baskınlarıyla önceden önlendi.

İstihbarat, güç dengesini belirlemekte nadiren yeterli bir şekilde hesaba katılan diğer bir etkendi. Genel olarak, Japonlar bölgeleri önceden uzun ve dikkatli bir şekilde inceledikleri için bu açıdan iyi durumdaydılar – fakat, Amerikalılar 1940 yazında Japonların diplomatik şifresini çözmüş olduklarından dolayı (Albay William F. Friedman'ın başarısı) Müttefikler muazzam bir avantajdan yararlandılar. Bundan sonra, bütün Japon Dışişleri Bakanlığı'nın ve komuta kademesinin gizli mesajları Amerikalılar tarafından okunabildi ve Amerikalılar savaş öncesi müzakereler esnasında en son Tokyo önerilerini, sunulmadan evvel biliyorlardı. Japon büyükelçisine sadece harekâtın tam tarihi ve yerleri aktarılmıyordu.

Her ne kadar Amerikalılar, Pearl Harbor'da gafil avlanmakla birlikte, Japonların şifrelerini bilmeleri tabiatı gereği daha iyi kullanmayı öğrendikçe temel avantaj haline geldi. Japon stratejisi, aynı yayılma sürecinde direnişi sürdürmek için ihtiyaç duyacağı ikmal maddelerinden yoksun bırakılacak olan Çin'in üstesinden gelmesini sağlayacak gerekli petrol ikmalini emniyete alacak şekilde savunmada ve taarruzda, ikili hedefe göre ayarlandı. Potansiyel gücü kendisinden çok fazla olan Amerika Birleşik Devletleri'ne meydana

okuma riskini göze alan Japon liderler, Mihver Devletleri'nin şimdi neredeyse bütün Kıta'ya hâkim olduğu Avrupa'daki beklenmedik olaylardan cesaret aldılar ve Sovyet Rusya Hitler'in taarruzu nedeniyle o denli baskı altında idi ki Uzakdoğu'ya neredeyse hiç müdahale edemedi. Şayet Japonlar, kuzeyde Aleut Adaları'ndan güneyde Birmanya'ya kadar uzanan ortak merkezli savunma çemberini tesis ederlerse, Amerika Birleşik Devletleri'nin, savunma hattını yarmak için girişeceği boşuna çabalardan sonra, eninde sonunda Japonların fetihlerini ve onların "Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı" adını verdikleri sistemin kurulmasını kabule yanaşacaklarını umuyorlardı.

Planın, Hitler'in Arhangelsk'den Astrahan'a kadar uzanan Asya sınırını kapatan ve kimseyi yaklaştırmayan taarruzi esaslı bir savunma engeli tesis etme kavramıyla temel benzerliği vardı.

Asıl olarak Japonların planı Filipinler'i ele geçirmek olmuştu; daha sonra da Amerika'nın kurtarma hareketini beklemekti –bu manda altındaki adalarından bekleniyordu– bu arada onu püskürtmek için kendi kuvvetlerini yığmaktı. (Japonlar üç aşamalı plana göre, Filipinler'in elli, Malezya'nın 100 ve Hollanda Doğu Hint Adaları'nın 150 günde ele geçirilmelerinin tamamlanacağını hesap ettiler.) Ağustos 1939'da uçak gemilerinin kıymetini takdir eden, ateşli bir taraftar olan Amiral Yamamoto, Japon Birleşik Donanması'nın komutanlığına atandı. Yamamoto zeki bir şekilde "Japonya'nın boğazına doğrultulmuş bir hançer olarak" tanımladığı Amerika Birleşik Devletleri Pasifik Donanması'nın derhal ve baskın şeklinde bir saldırıyla felç edilmesinin gerekliliğini zekice gördü. Japon Deniz Kuvvetleri Karargâhı tezini oldukça kuşkulu ve gönülsüzce kabul etti.

İlk taarruz sorunu, zaman çizelgesi ve saat dilimi farklarıyla karmaşık hale geldi (Hawaii'de 7 Aralık Pazar günü iken, Malaya'da 8 Aralık Pazartesi olacaktı). Fakat, bütün ana harekâtlar Greenwich saatine göre 17:15 ile 19:00 saatleri arasında başlayacak ve bütün hücumlar yerel saatle sabah erken icra edilecekti.

Amerikan cephesinde uzun süre siyasi olarak Filipinler'i terk etmenin üzücü olacağı düşünülmüştü, ancak Hawaii'deki Pearl

Harbor üssünden 5.000 mil uzakta olan bu adaları savunmanın imkânsız olduğu askeri tezi baskın çıkmıştı. Bunun üzerine bu plan yalnızca başkent Manila'nın yanındaki, Luzon'da tahkim edilmiş Batan Yarımadası'nda bir köprübaşı idame ettirecekti. Bununla beraber, Ağustos 1941'de plan değiştirildi ve bütün Filipinler'in elde tutulması kararı alındı.

Değişiklikteki bir etken 1935 yılından beri Filipin hükümetinin askeri danışmanı olan General Douglas MacArthur'un baskısıydı ve daha sonra Temmuz 1941'de tekrar Amerika Birleşik Devletleri ordusuna çağrılarak Uzakdoğu Genel Komutanlığı'na atandı. Başkan Roosevelt'in MacArthur'un kararına değer vermesi, bizzat 1934'te dört yıllık Amerika Birleşik Devletleri Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı görev süresini bir yıl uzatmasıyla daha önceden gösterilmişti. Diğer unsur ise, Başkan Roosevelt'in, Almanya'nın Rusya'yı başına bela etmiş olduğunu anladığından petrol ambargosunu koyarken yaptığı gibi Japonya'ya karşı daha sert bir tutum takınabilirdi. Üçüncü etken ise sadece Formoza'yı değil, fakat bizzat Japonya'yı vurması umut edilen uzun menzilli B17 Uçan Kale bombardıman uçaklarının gelişlerinin neden olduğu iyimserlikti. Ne var ki Japonya büyük miktarda B17'nin Filipinler'deki hava kuvvetini takviyesini beklemeden saldırdı. Üstelik Japon Pearl Harbor baskını Amerikan Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı'nca ciddiye alınmadı.

Japonya'nın Fetih Dalgası

Pearl Harbor taarruz planının icrası, Amiral Yamamoto'nın itici gücüne, planın kabul edilmesinde olduğu kadar çok şey borçludur. Aylardır Honolulu'daki Japon konsolosluğunda görevli eğitimli deniz istihbarat subayları tarafından, özellikle Amerikan gemilerinin hareketlerine ilişkin, yağmur gibi bilgi aktı. Japon donanmasındaki gemi ve uçak mürettebatı bu harekâtta ve bu harekâtın bütün hava koşullarında görev yapmak için çok yoğun bir şekilde eğitildiler; bombardıman uçak mürettebatı en az elli eğitim uçuşu yaptı.

Önceden de belirtildiği gibi son dönemde menzilleri arttırılan, uçaksavar gemisi donanmasını Güneybatı Pasifik harekâtlarına yardım etmekten kurtaran Zero avcı uçakları bu plana en büyük katkıda bulundular. Bu plan ayrıca İngiliz Donanması Hava Birliği'nin sadece yirmi bir torpido bombardıman uçağı ile kuvvetli bir biçimde tahkim edilmiş bir limanda üç İtalyan gemisini batırmayı başardığı 1940 Kasımı'nda Taranto'daki (Güney İtalya) İngiliz deniz saldırısının tecrübesinden yararlandı. O zaman bile, ortalama derinliği 25 metreden az olan sularda (Taranto) havadan torpidolamanın olanaksız olduğu düşünülmüştü – bu nedenle, su derinliği

ortalaması sadece 9 ila 13 metre olan Pearl Harbor'un bu tür saldırılardan muaf olacağı kabul edilmişti. Fakat, İngilizler, 1941 yılına gelindiğinde Taranto'daki tecrübelerinden yararlanmak suretiyle, torpidoların "sağa sola yalpalamalarını" ve sığ deniz dibine çarpmasını önleyen tahta kanatçıklar koyarak neredeyse 13 metrelik sularda hava torpidolarını fırlatabilmişlerdi.

Roma ve Londra'daki elçilikleri aracılığıyla bu ayrıntıları öğrenen Japonlar, benzer deneyleri sürdürmek için kamçılandılar. Bundan başka, planlı saldırılarını daha etkili kılmak için yüksek irtifa bombardıman uçaklarını 38 ve 38,5 santimetrelik kanatçıklı zırh delici mermilerle donattılar, böylelikle bunlar bombalar gibi düşeceklerdi. Dikey olarak atıldıklarında hiçbir güverte zırhı bunlara dayanamazdı.

Amerika Birleşik Devletleri Pasifik Donanması, büyük gemilerini torpidosavar ağlarla donatarak "Taranto" tehlikesine karşı koyabilirdi –ve o ihtimal Japonları kaygılandırmıştı– fakat donanma ile aynı düşünen bu birliğin komutanı Amiral Husband E. Kimmel, o zaman mevcut olan bu hantal ağların gemilerin çabuk hareketlerini ve gemi trafiğini çok fazla engelleyeceği düşüncesindeydi. Olayların da gösterdiği gibi bu karar Pearl Harbor'daki donanmanın hemen hemen mahvolmasına neden oldu.

Etkenlerin bir araya gelmesi taarruzun tarihini belirledi. Japonlar, Amiral Kimmel'in donanmasını daima hafta sonunda Pearl Harbor'a geri getirdiğini ve bu esnada gemilerde personelin tam kadro halinde bulunmadığını ve bunun baskın taarruzunun etkisini artıracağını biliyorlardı. O nedenle pazar günü doğal bir şeçimdi. Muson yağmurları doruğa ulaşacağından havanın Aralık'ın ortasından sonra Malaya ve Filipinler'e amfibik çıkarmalar için uygun olmaması mümkündü ve ayrıca Pearl Harbor baskın kuvveti için hava denizde tekrar yakıt ikmali için elverişli değildi. Tokyo saatiyle 8 Aralık'ta, ki bu Hawaii'de ay ışığının hiç olmayacağı 7 Aralık Pazar günüdür, karanlığın örtüsü uçak gemisi kuvvetinin Hawaii'ye sürpriz bir şekilde yaklaşmasına yardımcı olacaktı. Sonuç olarak birlik nakliye gemilerinin eksik ve böylesine bir işgal kuvvetinin tes-

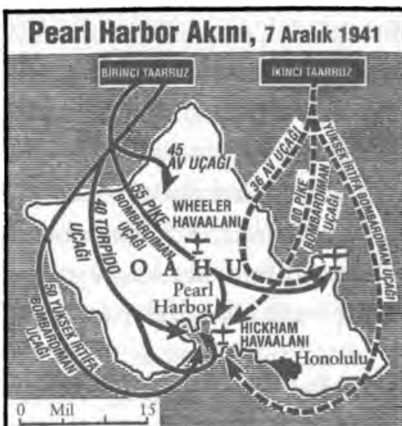
pit edilmesinin muhtemel olması gerekçesiyle reddedilmekle birlikte, başta düşünülen fikre göre gelgitler de çıkarmalar için elverişli olacaktı.

Donanmanın vurucu gücünün yaklaşma güzergâhının seçiminde üç seçenek üzerinde duruldu. Biri, güneyden Marshall Adaları'ndan ve diğeri merkezden, Midway Adası'ndan geçen güzergâhlardı. Bunlar kısa olan seçeneklerdi, fakat yeniden yakıt ikmali amacıyla kuzeyden Kuril Adaları'ndan geçen güzergâh için bir yana bırakıldılar – çünkü bu seçenek sevkıyat güzergâhlarından kaçınıyor ve ayrıca Amerikan keşif devriye uçakları tarafından daha az tespit edilme tehlikesi taşıyorlardı.

Japonlar ayrıca "avantajlı uçuş mesafesi" (*unequal leg*) adı verilen taarruzdan istifade ettiler. Karanlıkta yaklaşan uçak gemileri sabahın ilk ışıklarında hedefe en yakın bir noktaya geldiklerinde uçaklarını havalandırdılar. Daha sonra tam aksi istikamette olmamak üzere hedeften uzaklaştılar ve uçakların gemiden hedefleri için havalandıkları noktadan daha uzak bir mesafede uçaklarıyla tekrar buluştular. Böylece Japon uçakları bir kısa sorti (mesafe) ve bir uzun sorti (mesafe) uçmuşlardı – oysa takipteki Amerikan avcı uçakları bir gidiş ve bir dönüş olmak üzere iki kez uzun mesafe uçmak zorunda kalacaklardı. Bu dezavantaj Amerikan savunmasını planlayanlarca düşünülmemişti.

Önem derecesine göre hedefler; Amerikan uçak gemileri (Japonlar en azından üçü Pearl Harbor'da olmak üzere, altı kadar uçak gemisi bulmayı umuyordu); muharebe gemileri; yakıt tankerleri ve diğer liman tesisleri; Wheeler, Hickam ve Bellows Field ana üslerindeki uçaklardı. Japonlar tarafından bu baskın için kullanılan kuvvet 104'ü yüksek irtifa, 135'i pike, kırkı torpido bombardıman ve seksen biri avcı uçağı olmak üzere 360'ı saldırıda kullanılan altı uçak gemisinin taşıdığı toplam 423 uçaktı. Refakat kuvveti iki muharebe gemisi, üç kruvazör, dokuz muhrip ve refakatindeki dokuz tankerle birlikte üç denizaltıdan oluşuyordu; Amiral Nagumo'nun emrindeydi. Ayrıca beklenen karmaşada yararlanmak için cep denizaltılarıyla eşzamanlı bir taarruz planlandı.

Harita 13

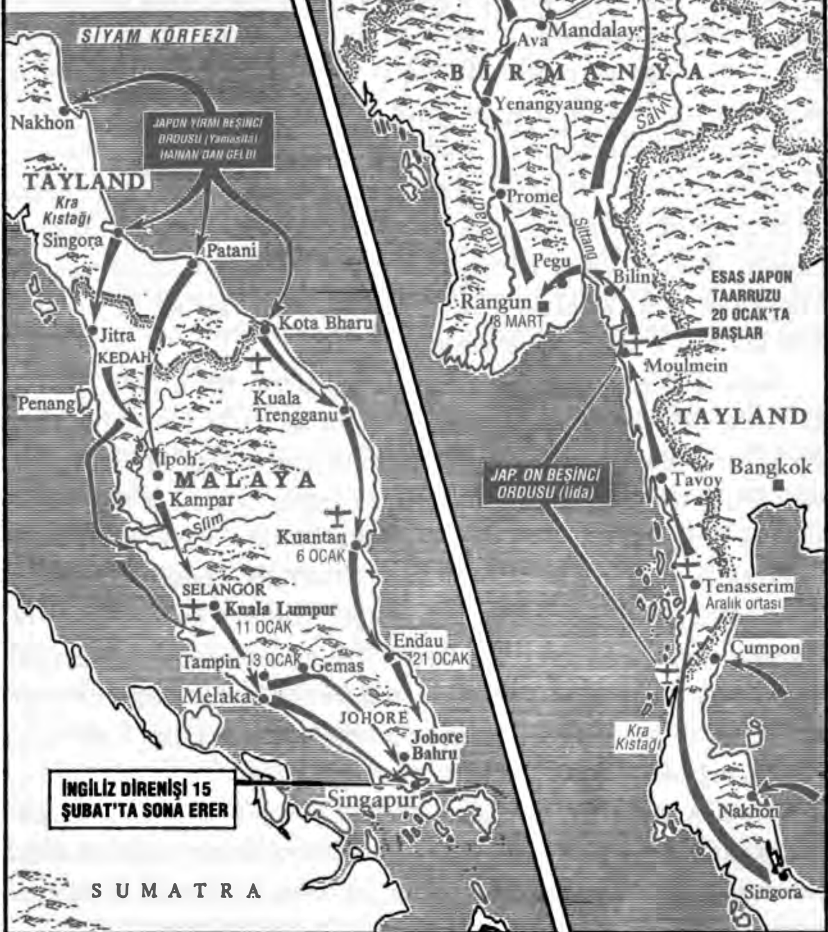
Filipinler'in İstilası, 10 Aralık 1941

*Güney Filipinler'deki Mindanao'da direniş 9 Haziran 1942'de sona erdi.

0 Mil 300
0 Kilometre 200

JAPON ON DÖRDÜNCÜ ORDUSU (Homma) Tayvan'dan geldi

Batan Adası
Camiguin 10 Aralık
Aparri 10 Aralık
Vigan 10 Aralık
L U Z O N
Ilagan
PASİFİK OKYANUSU
Lingayen Körfezi
FİLİPİNLER
Lingayen 22 Aralık
Cabanatuan
24 ARALIK'TA RYUKYU ADALARI'NDAN GELEN BİRLİKLER
ABD BİRLİKLERİ 6 OCAK-9 NİSAN ARASINDA YARIMADAYI SAVUNUR
Ipo
Manila 2 OCAK
Bataan Yarımadası
Corregidor
Lamon Körfezi
12 ARALIK'TA PALAU'DAN GELEN BİRLİKLER
KUZEY FİLİPİNLER'DEKİ SON AMERİKAN DİRENİŞİ 6 MAYIS'TA SONA ERDİ
Nasugbu
Batangas
Legaspi
Mindoro

Birmanya'nın İstilası
Aralık 1941/Mayıs 1942
0 Mil 300
0 Kilometre 400
Malaya ve Singapur'un İstilası
8 Aralık 1941/15 Şubat 1942
0 Mil 100
0 Km. 100 200
SİYAM KÖRFEZİ
JAPON YİRMİ BEŞİNCİ ORDUSU (Yamaşita) HAINAN'DAN GELDİ
Nakhon
TAYLAND
Kra Kıstağı
Singora
Patani
Kota Bharu
Jitra
KEDAH
Penang
Kuala Trengganu
İpoh
MALAYA
Kampar
Kuantan
6 OCAK
SELANGOR
Kuala Lumpur
11 OCAK
Endau
21 OCAK
Tampin
13 OCAK
Gemas
Melaka
JOHORE
Johore Bahru
İNGİLİZ DİRENİŞİ 15 ŞUBAT'TA SONA ERER
Singapur
SUMATRA
HİNDİSTAN
ÇİN
Kohima
MANİPUR
Tamu
Myitkyina
BİRMANYA YOLU
Congçang Yönü
Irravadi
Lasio
Mandalay
Ava
BİRMANYA
Yenangyaung
Salvin
Prome
Sittang
Pegu
Rangun
8 MART
Bilin
ESAS JAPON TAARRUZU 20 OCAK'TA BAŞLAR
Moulmein
TAYLAND
JAP. ON BEŞİNCİ ORDUSU (Iida)
Tavoy
Bangkok
Tenasserim
Aralık ortası
Cumpon
Kra Kıstağı
Nakhon
Singora

19 Kasım'da, denizaltı kuvveti, yedeğinde beş cep denizaltısıyla Japonya'daki Kure deniz üssünden ayrıldı. Ana görev kuvveti 22 Kasım'da Kuril Adaları'ndaki Tankan Körfezi'nde toplandı ve 26 Kasım'da buradan ayrıldı. 2 Aralık'ta taarruz emirlerinin teyit edildiği haberini aldı. O nedenle gemiler karartıldılar; o zaman bile, eğer donanma 6 Aralık'tan önce tespit edilir ya da Washington'da bir son dakika anlaşması olursa taarruzdan vazgeçileceği koşulu vardı. 4 Aralık'ta son yakıt ikmali yapıldı ve hız 13 knottan 25 knota yükseltildi.

Japonya'ya Honolulu Konsolosluğu'ndan sürekli haberler geliyordu. Bu nedenle 6 Aralık'ta baskının arifesinde Pearl Harbor'da hiç uçak gemisi olmadığı bildirildiğinde düş kırıklığı vardı. (Aslında biri Kaliforniya kıyısında idi, diğeri ise Midway'e bombardıman uçaklarını götürüyordu ve bir başkası Wake Adası'na avcı uçaklarını henüz teslim etmişti, bu arada diğer üçü Atlantik'te idi.) Bununla beraber, Pearl Harbor'da sekiz adet muharebe gemisinin olduğu ve torpido ağlarının döşenmemiş olduğu bildirildi, bunun üzerine Amiral Nagumo ileri gitmeye karar verdi. Ertesi sabah uçaklar Hawaii saatiyle 06:00 ile 07:15 arasında, Pearl Harbor'un yaklaşık 440 kilometre kuzeyinden havalandılar.

Sonucu değiştirebilecek iki gecikmiş uyarı vardı ama, ne var ki sonuç değişmedi. İlki yaklaşan Japon denizaltı kuvvetinin saat 03:55'ten sonra birkaç kez tespit edilmesiydi; denizaltılardan biri saat 06:51'de Amerikan muhripleri ve diğeri ise saat 07:00'da donanma uçağı tarafından batırıldı. Daha sonra adadaki altı Amerikan radarından en kuzeyindeki, saat 07:00'dan hemen sonra yüzü aşkın olduğu belli olan büyük bir uçak filosunun yaklaşmakta olduğunu tespit etti. Fakat bu tespit, her ne kadar sadece 12 uçak olmakla ve kuzeyden değil doğudan gelmekle birlikte, harekât merkezince Kaliforniya'dan beklenen bir miktar B17 Uçan Kale uçağı olarak değerlendirildi.

Taarruz saat 07:55'te başladı ve 08:25'e kadar devam etti. Daha sonra, pike ve yüksek irtifa bombardıman uçaklarıyla ikinci dalga taarruz saat 08:40'ta başladı. Lakin, ilk dalgada torpido bombardıman uçaklarının kullanılması belirleyici unsur olmuştu.

Sekiz Amerikan muharebe gemisinden *Arizona, Oklahoma, West Virginia* ve *California* batırılmış ve *Maryland, Nevada, Pennsylvania* ve *Tennessee* ağır hasar görmüştü.* Ayrıca batırılan üç muhrip ve dört küçük geminin yanı sıra üç hafif kruvazör ve bir deniz uçağı taşıyıcısı epeyce hasar görmüştü. Amerikan uçaklarından 188 adedi imha edilmiş ve 63 adedi hasar görmüştü. Japonların tam bir başarısızlık olan beş adet cep denizaltısının taarruzda kaybı dışında kayıpları imha edilen sadece yirmi dokuz ve hasar gören yetmiş uçaktı. Amerikalıların insan kaybı 3.435 ölü ya da yaralıydı; Japon rakamları ise daha belirsizdir, ölenler 100'den azdı.

Taarruzdan dönen Japon uçakları, 10:30 ile 13:30 saatleri arasında uçak gemilerine indiler. Ana görev kuvveti 23 Aralık'ta Japonya'ya geri döndü.

Pearl Harbor baskını, Japonya'ya üç büyük yarar sağladı. Amerika Birleşik Devletleri Pasifik Donanması hemen hemen muharebe dışı kaldı. Güneybatı Pasifik'teki harekâtlar donanmanın telsiz karıştırmalarına karşı güvenli hale getirildi; bu arada Pearl Harbor görev kuvveti bu harekâtları desteklemek için kullanılabilirdi. Japonların şimdi savunma çemberini genişletmek ve inşa etmek için daha fazla zamanları vardı.

Asıl başarısızlıklar, baskının baş hedefini ve gelecek için kilit önemdeki Amerikan uçak gemilerini kaçırmış olmalarıydı. Ayrıca Pearl Harbor yegâne tam bir donanma üssü olduğundan, imhası Amerika'nın kendini toparlamasını çok daha yavaşlatmış olacak olan yakıt tankerlerini ve diğer önemli tesislerini vuramamıştı. Görünen o ki, önceden herhangi bir savaş ilan edilmediği için sürpriz olan baskın Amerika'da kamuoyunu Başkan Roosevelt'in arkasında birleştirecek kadar büyük bir kızgınlığı ve Japonlara karşı duyulan şiddetli bir öfkeyi harekete geçirdi.

Ne gariptir ki, Japonlar baskının öneminden yararlanırlarken meşruiyetin sınırları içinde kalmaya niyet etmişlerdi – bir başka ifadeyle meşruiyeti ihlal etmeden olabildiğince sınıra yaklaşmışlardı.

---

* *Nevada* kıyıya çekildi, *California* daha sonra yüzdürüldü.

Japonların 26 Kasım tarihli Amerikan taleplerine verdikleri cevap, Washington'daki Japon Büyükelçiliği'ne 6 Aralık Cumartesi günü akşamın ilerleyen saatlerinde gönderilecek ve Amerika Birleşik Devletleri hükümetine Pazar günü saat 13:00'da –bu aynı zamanda Hawaii saatiyle sabah 07:30 olacaktı– teslim edilecek şekilde ayarlanmıştı. Bu Amerika Birleşik Devletleri'ne, Hawaii'de ve başka yerdeki komutanlarına savaşın başladığına ilişkin çok az bir şans –yaklaşık yarım saat– tanıyacaktı, lakin uluslararası savaş hukuku uyarınca yasal açıdan doğru olduğu iddia edilebilecekti. Ne var ki Japon Notası'nın uzunluğu (5.000 kelime) ve notanın şifrelerinin Japon Büyükelçiliği'nde çözülmesindeki gecikmeler nedeniyle Washington saatiyle 14:20'ye kadar büyükelçi tarafından gönderilmeye hazır değildi – bu ise Pearl Harbor baskınının başlamasından yaklaşık 35 dakika sonrasıydı.

Pearl Harbor'un Amerika tarafından insanlık dışı bir tutum olarak kınanmasının şiddeti ve baskın şeklinde meydana gelmesi geçmiş tarihli olaylara bakıldığında hayret vericiydi. Çünkü Japon saldırısının 1904'ta Port Arthur'daki Rus donanmasına düzenledikleri saldırı ile yakın bir koşutluk vardı ve olacakların habercisi olmuştu.

Ağustos 1903'te Japonya ile Rusya arasında Uzakdoğu'daki anlaşmazlıklarının çözümü konusunda görüşmeler başlamıştı. Fakat 5,5 ay sonra Japon hükümeti Rusların tutumunun hiçbir tatmin edici düzenleme arz etmediği sonucuna vardı ve 4 Şubat 1904'te kuvvete başvurmayı kararlaştırdı. 6 Şubat'ta müzakereler savaş ilanı olmaksızın kesildi. Amiral Togo komutasındaki Japon donanması, Rus deniz üssü Port Arthur'a doğru gizlice denize açıldı. Togo, torpido botlarını 8 Şubat gecesi, Port Arthur'da demirlemiş bulunan Rus filosuna karşı saldırıya geçirdi. Togo filonun en iyi muharebe gemisini ve bir kruvazörünü gafil avlamak suretiyle muharebe dışı hale getirdi – bunun sonucunda bundan böyle Uzakdoğu'da Japon deniz hâkimiyeti tesis edildi. Japonlar ancak, 10 Şubat'ta savaş ilan ettiler – Ruslar da aynı zamanda savaş ilan etti.

İki yıl önce Japonlarla samimi antlaşma (*entente*) yapmış olan İngilizlerin tutumu, otuz yedi yıl sonra Amerika'nın Japon davra-

nışını kınamasını yansıtma tarzı garip (ironik) bir zıtlıktı. Şubat 1904'ta *The Times*'taki yorum şöyleydi:

> Japon donanması, Mikado'nun erkekçe kararı sayesinde üstünlüğü ele almıştır ve cesur bir hareketle savaşı başlatmıştır... Rus filosunun dış liman mevkiinde bulunması nedeniyle taarruza açık bir vaziyetteydi ve taarruzu davet etti. Davet cesur müttefiklerimizin donanmalarını şereflendirecek çabukluk ve dakiklikle kabul edilmiştir... Bu başarı, moral etkisinin muazzam olacağını vaat ediyor ve savaşın bütün icrasını etkileyebilir ve yön verebilir... Japon donanması bu enerjik eylemlerle devlet idaresinin onlara bahşettiği inisiyatiften yararlanmışlar ve moral üstünlüğünü tesis etmişlerdir.

Ayrıca *Britannica Ansiklopedisi*'nin 1911 basımındaki "Japonya" maddesi, Japonya'nın savaşı seçmesindeki davranışını ve "askeri diktatörlüğe ve bencil kısıtlayıcı politikaya karşı silaha sarılmasını" övmektedir.

21 Ekim 1904'te –Trafalgar'ın 99. yıldönümünde– Amiral John Fisher Britanya'da Deniz Birinci Lordu oldu. Fisher derhal Kral VII. Edward ve diğer nüfuzlu çevrelerde Alman donanmasının büyümesiyle yükselen tehlikenin savaş ilan etmeden ani bir saldırıyla "baskına uğratılmasıyla" (Copenhagening) önlenmesi gerektiğine ilişkin öneri üzerinde ısrar etmeye başladı. Hatta böyle bir baskın için propaganda yapacak kadar ileri gitti. Fisher'in böyle bir taktiğin daimi savunucusu olması doğal olarak Alman hükümetinin kulağına gitti ve elbette İngiliz siyasi çevrelerinden daha fazla ciddiye alındı.

Amiral Fisher'in önerilerinin Port Arthur'daki Japon baskını başarısının öncesinde tartışılıp tartışılmadığı belli değildir. Her halükârda Nelson'un Danimarka donanmasını Kopenhag'da savaş ilan etmeksizin mahvettiği saldırı her denizcinin aşina olduğu İngiltere'nin deniz tarihinin ünlü bir bölümüydü. Togo genç bir deniz subayı olarak yedi yılını İngiltere'de mesleğinin eğitimiyle geçirmiş-

ti. Bu nedenle Nelson'un Kopenhag baskınının Amiral Togo'nun 1904'teki inisiyatifi üzerindeki etkisi pekâlâ Amiral Togo'nun Fisher'in planı üzerindeki etkisi kadar büyük olmuş olabilir.

Amerikalılar için 1941'deki Pearl Harbor baskını, tarihin ibretine rağmen öyle bir sürpriz oldu ki meydana gelen şok sadece Cumhurbaşkanı Roosevelt'in başını çektiği yetkililerin yaygın bir şekilde eleştirilmesine neden olmadı, fakat felaketten körlük ve karmaşadan daha korkunç nedenlerin sorumlu olduğuna ilişkin derin bir şüpheye yol açtı. Böylesine bir kuşku özellikle Roosevelt'i eleştirenlerin ve siyasi muhaliflerinin arasında yaygın hale geldi ve uzun süre devam etti.

Fakat her ne kadar Başkan Roosevelt uzun bir süredir savaşta Amerika'nın ağırlığını Hitler'in karşısına çıkarmanın bir yolunu umut etmesinin ve aramasının kesin olmasıyla birlikte, ordu (kara kuvvetleri) ve donanma karargâhlarındaki kayıtsızlık ve hesap hatası bulgusu Amerikan değişim taraftarı (revizyonist) tarihçilerinin Roosevelt'in Pearl Harbor felaketini bu amaç için planladığı ya da tertiplediği iddialarına ve böylesi iddiaların dayandığı zayıf kanıtlara ağır basması için yeterlidir.

Hong Kong'un Düşüşü

Uzakdoğu'daki bu İngiliz ileri karakolunun erken kaybı hayali itibar uğruna stratejinin ve sağduyunun nasıl boşuna feda edilebildiğine ilişkin bütün örneklerin en açığıydı.* Japonlar bile İngilizlerin bu olayda yaptığı gibi "itibar" için asla böylesine aptalca davranmadılar. Hong Kong açıkça Britanya'nın mevkii açısından zayıf

---

* Mart 1935'te Askeri Harekât ve İstihbarat Başkanı olan General Dill benden kendisiyle güncel ve gelecekteki savunma sorunları hakkında konuşmak için Savaş Bakanlığı'na gelmemi rica etti. Görüşme Uzakdoğu ve özellikle Japonya ile bir savaş vukuunda Hong Kong'u elde tutmaya çalışma sorunu üzerinde yoğunlaştı. O akşam yapılan görüşmede tutulan nota göre: "Hong Kong'u çok zayıf bir şekilde tutmak suretiyle kaybını göze almak, kaybedildiği takdirde itibarımız için moral açısından büyük bir tehlike haline gelecek bir 'Verdun' ya da 'Port Arthur' kadar güçlendirmekten daha iyi olacağını önerdim ve Dill kabul etmiş gibi görünüyordu."

bir noktaydı ve yapısal (mevkii) olarak Singapur'da tutunmaktan çok daha zordu. Çin'in kıyısına komşu olan bu ada limanı, Formoza'daki Japon hava üssünden sadece 640 kilometre uzaktaydı, halbuki Singapur'daki İngiliz deniz üssüne 2.560 kilometre mesafedeydi.

İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin 1937'nin başında yaptığı durum muhakemesinde Japonya, Almanya'nın ardından gelen muhtemel düşman olarak kabul edildi ve Singapur Britanya ile birlikte, İngiliz Milletler Topluluğu'nun varlığını idame ettireceği temel taşlar olarak sınıflandırıldı. Bu nedenle Akdeniz'deki İngiliz çıkarlarının güvenliği için hiçbir düşüncenin (mülahazanın) Singapur'a bir donanma gönderilmesini engellemesine izin verilmemesi gerektiği vurgulandı. Hong Kong'u tartışırken yardım öncesi dönemin doksan günden az olamayacağı konusunda anlaştılar ve devamla takviye edilen garnizon sömürgeyi elde tutabilse bile, limanın kendisi Formaza'da mevzilenen Japon hava kuvvetleri tarafından bertaraf edilebilir olduğunu söylediler. Fakat, mevcut durumdan daha umutlu ve daha az gerçekçi bir harekât tarzını da, garnizonun tahliyesinin itibar ve Çin'in Japonya'ya direnişinde gerekli cesaret kaybına neden olacağı mantıki gerekçesiyle reddettiler. Onların vardıkları sonuç şuydu: "Hong Kong mümkün olduğunca uzun süre savunulacak kadar hayati bir ileri karakol olmamakla birlikte önemli olarak kabul edilmelidir."* Varılan bu sonuç garnizonu peşinen mahkûm etti.

İki yıl sonra, 1939'un başında durumun yeni bir değerlendirmesinde aynı genel sonuca varıldı, lakin Akdeniz'in güvenliğini öncelik sırası olarak Uzakdoğu'nun önüne geçirmekle çok önemli bir değişiklik gösterdi. Bu, üstelik tabiatiyle Hong Kong'un savunmasını daha umutsuz hale getirdi; dahası Japon sefer kuvveti şimdi kuzeyde kıta Çin'inde ve Hong Kong'un güneyinde yerleşmişti. Bu kuvvet mevcut haliyle İngiliz sömürgesini tecrit ediyor ve kara taarruzuna açık hale getiriyordu.

---

* Resmi Harp Tarihi, *The War Against Japan*, c. I, s. 17.

Fransa'nın düşüşünü müteakip Ağustos 1940'ta durum, General Dill'in orduyu (Kara Kuvvetleri Komutanı) temsil ettiği yeni Silahlı Kuvvetler Komitesi ekibi tarafından değerlendirildi. Kara Kuvvetleri Komutanı Dill'in resmi unvanı şimdi İmparatorluk Genelkurmay Başkanı'ydı. Bu kez, Hong Kong'un savunulmasının olanaksız olduğu gerçeği ile karşılaştılar ve o sırada dört taburla tutulan garnizonun geri çekilmesini teklif ettiler. Görüşleri, şu anda Churchill'in başkanı olduğu Savaş Kabinesi tarafından kabul edildi. Fakat bu kararı yerine getirmek için hiçbir şey yapılmadı. Üstelik bir yıl sonra karardan tekrar dönüldü ve Churchill'e Kanada hükümetinin garnizonun iki taburla takviye edilmesine ilişkin teklifinin kabul edilmesini tavsiye ettiler – bu, yakın geçmişte Hong Kong'da komutanlık yapmış olan Kanadalı Tümgeneral A.E. Grasett'in iyimser görüşünün neden olduğu teklif ve politika değişikliğiydi; İngiltere'ye dönerken Kanada Genelkurmay Başkanı'na böyle ilavenin burayı taarruza uzun bir süre dayanacak kadar güçlü yapacağını söyledi. Silahlı Kuvvetler Komitesi Britanya'da önerinin kabul edilmesini tavsiye ederken, en kötü halde bile garnizonun adanın "daha layık bir şekilde" savunmasını sağlayacağını ifade etmişti – bu ise bir başka "itibar" düşüncesiydi. 27 Ekim 1941'de, iki Kanada taburu Hong Kong'a doğru denize açıldı, böylece boşa giden fedakârlığı yaklaşık yüzde 50 artırıyordu.

Anakaradan düzenlenen çok iyi donatılmış Japon taarruzu, yeterli hava himayesi ve topçu desteğiyle, bir tümeni aşkın (12 tabur) kuvvetle 8 Aralık'ta erken saatlerde başladı. İngilizler ertesi güne kadar, Kowloon Yarımadası'nda bulunan sözde Gindrinkers Hattı'na geri çekildiler. 10 Aralık'ın ilk saatlerinde buradaki tahkimli kilit bir mevzii bir Japon müfrezesince ele geçirilmişti. Bu baskın Gindrinkers Hattı'nın erkenden terk edilmesini ve Hong Kong adasına geri çekilmeyi hızlandırdı, Japonlar ise bu hatta girişecekleri planlı taarruz için hâlâ ileri hareketlerine devam ediyorlardı.

Boğazları geçmek için girişilen başlangıçtaki saldırılar püskürtüldü, ancak bunlar savunan birliklerin yayılmasına yaradı. Daha sonra 18/19 Aralık gecesi ana Japon kuvveti kuzeydoğu köşesine

çıktı ve çok geçmeden kuvvetlerini birleştirdiği taarruzla, savunma kuvvetini ikiye bölerek güneyde Deep Water Körfezi'ne kadar ilerledi. Savunmadaki birliklerin bir bölümü Noel akşamı teslim oldu ve ertesi sabah diğer kısım aynı yolu izledi. Hong Kong takviye edilmesine rağmen ancak on sekiz gün dayanmıştı – bu umulan sürenin beşte biriydi. Japon zayiatı 3.000'in altındaydı, oysa takviyeli bütün garnizonu, yaklaşık 12.000 askeri ele geçirmişlerdi. Adanın kaybı işgalinin 100. ve Çin tarafından resmi olarak Britanya'ya devrinin 99. yılına denk gelmişti.

Filipinler'in Düşüşü

Pearl Harbor'daki baskının haberi, 8 Aralık saat 02:30'da Filipinler'deki Amerika Birleşik Devletleri Komutanlığı'na ulaştı ve alarma geçirdi. Bu arada, Formoza'daki sabah sisi, Japonların adalara karşı planlı hava taarruzunu geciktirdi. Fakat bu olumsuz durum Japonların lehine oldu. Zira Amerika cephesinde Formoza'nın B17'lerle derhal bir karşılık verilerek bombalanıp bombalanmamasına ilişkin süregelen ihtilaf nedeniyle bir karışıklık vardı. Bu tartışmanın sonucunda B17'lere yerde yakalanmaktan kaçınmaları için Luzon Adası'nın etrafında uçmaları emredilmişti. B17 Uçan Kale bombardıman uçakları saat 01:30'da geciken Japon uçakları tam tepelerinde belirmeye başladığı anda, taarruzlarına hazırlanmak için piste inmişlerdi. Hatalı Amerikan uyarı sistemi yüzünden, o ilk gün Amerikan uçaklarının birçoğu, özellikle B17 bombardıman ve modern P40E avcı uçakları yerde imha edildiler. Böylece bundan böyle hava gücündeki denge kara kuvvetlerine bağlı 190 ve Formoza'da üslenen karadan havalanan donanmaya ait 300 uçakla havaya hâkim olan Japonların lehine döndü. 17 Aralık'ta, kalan on adet B17 uçağı Avustralya'ya çekildi ve ayrıca Amiral Hart'ın gösterişli adı olan Asya Donanması'ndan bir avuç su üstü gemisi başka yere gönderilerek, bölgede onun sadece yirmi dokuz adet denizaltısı bırakıldı.

Karadaki birliklere gelince, MacArthur'un ısrarı üzerine alınan, bütün Filipinler'in elde tutulması gerektiğine ilişkin yeni karara

rağmen, MacArthur aksine ancak akıllı bir şekilde 31.000 düzenli ordu askerini (Amerikalı ve Filipinli yerli askerler) Manila'nın merkezinde tutmuştu. Böylelikle çok fazla dağınık kıyılar daha az nitelikli sözde sadece 110.000 Filipinliyle himaye edildi. Bu karar stratejik olarak akıllı olmakla birlikte, Japonların karaya çıkmak için nereyi seçerlerse seçsinler az zorlukla karşılaşacakları anlamına geliyordu.

Taarruz görevi General Homma komutasındaki On Dördüncü Ordu'ya verildi. Çıkarma ve başlangıçtaki harekâtlarda 57.000 asker görevlendirildi. Nispi olarak asker sayısı fazla değildi. Sayının az olması baskın tesirini ve hava üstünlüğünü daha elzem kılıyordu. Ayrıca Japonların çevredeki adaları ve zayıf bir şekilde savunulan kıyı bölgelerini ele geçirmesi gerekliydi. Böylece kara kuvvetlerinin kısa menzili uçakları için havaalanları çabucak inşa edilebilirdi.

Taarruzun ilk günü Japonlar Luzon'un 190 kilometre kuzeyinde bulunan Batan grubunun ana adasını ele geçirdiler ve 10 Aralık'ta Luzon'un hemen kuzeyindeki Camiguin Adası'na bir başka sıçrama gerçekleştirdiler. Aynı gün diğer iki müfreze kuzey kıyısında bulunan Aparri ve Vigau bölgelerine çıkarma yaptı; 12 Aralık'ta, Palau Adaları'ndan gelen dördüncü müfreze Luzon'un uzak güneydoğu ucunda yer alan Legaspi'ye direnmeyle karşılaşmadan çıktılar. Bu harekâtlar, 22 Aralık'ta Manila'nın sadece 190 kilometre kuzeyinde Lingayen Körfezi'nde gerçekleştirilen asıl çıkarmaların zeminini hazırlıyordu. Seksen beş adet nakliye gemisi General Homma'nın 43.000 askerini taşıdı. 24 Aralık'ta, Ryukyu Adaları'ndan gelen 7.000 kişilik başka bir kuvvet, Manila'nın karşısında, doğu kıyısında bulunan Lamon Körfezi'ne çıktı. Bu kuvvetlerden hiçbiri herhangi bir ciddi direnişle karşılaşmadılar, çünkü acemi ve yetersiz donatılmış Filipin ordusu, özellikle tanklar üzerlerine geldiklerinde ve Amerikalılar yardımlarına çok geç kaldıklarında çabucak dağıldılar. Şu âna kadarki Japon zayiatı 2.000'den az olmuştu.

Kıyıda gereği gibi tertiplenmeden önce istilacıları mağlup etmeye yönelik planlarını gerçekleştiremeyeceğini anlayan MacArthur,

zaten 23 Aralık'ta, kalan bütün kuvvetleriyle Batan Yarımadası'na geri çekilmeyi öngören asıl plana dönmüştü. MacArthur'un kararı Japon gücünü neredeyse iki katı fazla gösteren ve kendi Filipinli birliklerinin birçoğunu göz ardı eden raporlar nedeniyle çabuklaştırıldı. 26 Aralık'ta Manila açık şehir ilan edildi. Başlangıçtaki kargaşaya rağmen MacArthur'un birlikleri baskı altında adım adım geri çekilmeyi başardılar ve gerçekten Japonların gücünün kendi birliklerinin yaklaşık yarısı kadar olmasının yardımıyla 6 Ocak'a kadar Batan Yarımadası'na yerleştiler.

Fakat, Amerikalılar, yaklaşık kırk kilometre uzunluğunda ve otuz iki kilometre genişliğindeki yarımadaya çekildiklerinde asıl planda hesaplanan 43.000 yerine, siviller dahil 100.000'i aşkın boğazı beslemek zorunda kaldılar. Üstelik adada sıtma had safhadaydı, o nedenle çok geçmeden Amerikan kuvvetlerinin ancak dörtte biri muharebeye elverişli durumda kaldı.

Japonların yarımadadaki mevzilere düzenlediği ilk taarruzlar ve dolayısıyla yanlardan giriştikleri amfibik çıkarma harekâtları püskürtüldü. Japonlar bir ay süren muharebelerden sonra, kuvvetleri çok zayıfladığından –10.000'i sıtmadan hastalanmıştı– 8 Şubat'ta taarruzlarını ertelediler, bu arada 48. Tümen, Hollanda Doğu Hint Adaları'ndaki taarruza yardım etmek için gönderilmişti. Mart ayının başına kadar Japon hatlarında muharebe eden sadece 3.000 asker vardı, fakat bu durumdan haberdar olmayan Amerikalılar taarruza geçmek için hiç girişimde bulunmadı. Ayrıca şimdi Amerikalıların buradaki hazır kıta birliklerinin mevcutları beşte bire düşmüşü ve MacArthur'un 10 Mart'ta Avustralya'ya gitmesiyle moralleri bozulmuştu. Yanı sıra yardım için hiçbir çaba gösterilmediği aşikârdı – bu, Ocak başında Washington'daki yetkililerce alınan bir karardı.

Japonlar Mart sonlarına kadar, birçok ilave uçak ve topun yanı sıra 22.000'i aşkın birlikle takviye edildi. Taarruzları 3 Nisan'dan itibaren devam etti ve Amerikalılar 9 Nisan'a kadar yarımadadan aşağı püskürtüldüler. Orada kalan komutan General King "toplu katliamı" önlemek için kayıtsız şartsız teslim oldu.

Muharebeler şimdi komşu üç küçük adanın dahil olduğu yaklaşık 15.000 askerin bulunduğu tahkimli Corregidor Adası'na kaymıştı. Fakat bu adayı Japonlara boğaz üzerinden sürekli hava taarruzlarının yanı sıra, ağır topçu bombardımanını sürdürmesi imkânı tanıyan Batan Yarımadası'ndan sadece üç kilometre ayırıyordu. Bu topçu ateşi haftalarca devam etti, yavaş yavaş savunma tesislerini yerle bir etti ve Amerikan toplarından çoğunu muharebe dışı bıraktı; aynı zamanda adanın su ikmal sistemini de vurdu. Bombardımanın şiddeti 4 Mayıs'ta 16.000 mermiye yükseldi. 5 Mayıs gece yarısından hemen önce, 2.000 kişilik Japon birliği boğazı geçti ve adaya çıktı. Şiddetli direnişle karşılaştılar ve kıyıya çıkmadan güçlerinin yarısından fazlasını kaybettiler ancak, sadece fiilen üç tank muharebeye iştirak etmesine rağmen, tankların karaya çıkması dengeyi bozdu ve savunan tarafın çökmesine neden oldu. Ertesi sabah, 6 Mayıs'ta, yarımadanın terk edilmesinden bu yana Corregidor'da komutayı elinde bulunduran General Wainwright, boş yere kayıp vermekten kaçınmak amacıyla teslim olmak için mesaj gönderdi.

Japon General Homma, başlangıçta güneydeki adalarda Amerikan ile Filipinli müfrezeler ve diğerleri Luzon Adası'nın daha uzak bölgelerinde gerilla tipi savaşı devam ettirirlerken, bu şekilde bir bölgesel teslim olmayı reddetti. General Wainwright o zaman, şimdi silahsızlandırılmış olan Corregidor garnizonunun katledileceği korkusuyla genel olarak teslim olmayı kabul etti. Fakat, Avustralya'daki MacArthur'un taleplerine bağlı olan birliklerden bazıları hâlâ teslim olmayı reddiyorlardı – direnişleri ancak 9 Haziran'da sona erdi.

Amerikalılar seferde yaklaşık 30.000, Filipinli müttefikleri ise yaklaşık 110.000 asker kaybetti. Firar sonucu Filipinlilerin büyük bir bölümü eksilmekle birlikte, Batan Yarımadası'nda her iki taraftan teslim olanların toplam sayısı yaklaşık 80.000 ve ayrıca Corregidor'da 15.000'di. Japonların kaybı, tespiti güç olmakla birlikte, hastaların dışında, yaklaşık sadece 12.000 gibi görünmektedir.

Yine de, başlangıçtaki çöküşlerine karşın, neticede Filipinler'i savunan birlikler, Filipinler'in dışından etkili destek görmemek ve

ikmal takviyesi almamakla birlikte, başka herhangi bir yerden daha fazla (dört ayı Batan'da olmak üzere toplam altı ay) dayandılar.

Malaya ve Singapur'un Düşüşü

Japonların planında Malaya ve Singapur'un işgali görevi destek birlikleriyle birlikte, muharip gücü yaklaşık 70.000 ve toplam gücü yaklaşık 110.000 askerin meydana getirdiği, üç tümenin teşkil ettiği General Yamaşita'nın Yirmi Beşinci Ordu'suna verilmişti. Bundan başka, mevcut nakliye gemileri birliklerin ancak dörtte birini –17.000'i muharip olmak üzere toplam 26.000'ini– direk olarak Siyam Körfezi'nin karşısına taşımaya yeterliydi. Bu ileri kısım kuzeydeki havaalanlarını ele geçirecekti. Yamaşita'nın ordusunun büyük bölümü Hindiçin'den Tayland'a kadar karadan ilerleyecek, oradan mümkün olan en kısa zamanda deniz çıkarma birliklerini takviye etmek için Kra Kıstağı'na inecek ve daha sonra Malay Yarımadası'nın batı kıyısı boyunca aşağı doğru ilerlemesine devam edecekti.

Dıştan bakıldığında, bu kadar geniş kapsamlı bir hedef için dikkate değer ölçüde küçük bir seferdi – ve aslında Japon kuvveti, General Percival komutasında Malaya'yı savunan İngilizlerin toplam 88.000 kişilik kuvvetinden (19.000 İngiliz, 15.000 Avustralyalı, 37.000 Hintli ve 17.000 Malayalı) sayıca daha azdı. Ancak Yamaşita'nın İmparatorluk Muhafız Tümeni, 5. ve 18. tümenlerinden meydana gelen, bütün Japon ordusunun en iyileri arasındaki üç tümeniyle kıyaslandığında, Malaya'yı savunan birlikler yetersiz teçhizatlı ve eğitimli, karma bir birlikti. Japon kuvveti 211 tankla –oysa İngilizlerin Malaya'da hiç tankı yoktu– ve İngilizlerin Malaya'daki uçaklarının yaklaşık dört katı kadar ve aynı zamanda üstün nitelikli 560 uçakla destekleniyordu. Ayrıca Japonlar Kasım'dan Mart ayına kadar hüküm süren Muson yağmurlarının, İngilizlerin, harekâtlarına karşı girişecekleri hareketlerini engelleyeceğini hesap ettiler, çünkü bu kötü hava süresince sadece iyi yollar geçit verecekti. Ayrıca Japonlar, Malaya'nın 2.200 kilometreye dek yükselen, yoğun ve sık ağaçlarla (cengel) kaplı dağlık arazisinin savunmayı

böleceğini ve kendilerinin doğudan batıya planlı geçişlerine yardımcı olacağını hesapladılar.

İngilizlerin tertiplenmesindeki temel gariplik (ironi) kara birliklerinin bünyesinde yeterli hava kuvveti barındırmayan havaalanlarını muhafaza etmek için çok geniş alana yayılmaları ve bu havaalanlarının, donanması olmayan deniz üslerini korumak için inşa edilmiş olmalarıydı. Hem havaalanlarından, hem deniz üssünden asıl yararlananlar Japonlar olacaktı.

Asıl Japon çıkarmaları Malay Yarımadası'nın Tai Boğazı üzerindeki Singora ve Patani'ye yapılırken, dört tali çıkarma daha kuzeyde Tayland kıyısına yapıldı. Üçüncü derecede önemli çıkarmalar ise hemen Malaya sınırı içindeki Kota Bharu'ya yapıldı. Asıl harekât batı kıyısından aşağı doğru devam ederken, bu kuvvetin orada bulunan İngiliz havaalanını ele geçirdikten sonra doğu kıyısından aşağı istikamette şaşırtma harekâtı yapması planlandı. Bu çıkarmalar yerel saatle 8 Aralık'ın ilk saatlerinde gerçekleştirildi – Kota Bharu'ya 5.500 kişilik bir Japon birliği tarafından yapılan çıkarma gerçekte Pearl Harbor baskınından bir saati aşkın bir süre önce gerçekleştirilmişti. Oradaki havaalanı kısa bir çatışmadan sonra Japonlara terk edildi, ayrıca Tayland'daki bölge daha kolay ele geçmişti. İngilizlerin giriştiği planlı önleme teşebbüsü "Matador Harekâtı," sınırın, Tayland'ın tarafsızlığının Japonlar tarafından ihlal edilmesinden önce geçilmesindeki isteksizlik nedeniyle çok geç başlamıştı. 6 Aralık günü İngiliz hava keşfi Siyam Körfezi'nde bir Japon donanması tespit etti, fakat kötü hava keşfin sonraki faaliyetlerini ve hedeflerini engelledi. "Matador" taarruz harekâtı için yapılan ön hazırlıkların yaptığı, sadece İngilizlerin savunma için yaptığı tertiplenmeyi bozmak olmuştu. 10 Aralık sabahına gelindiğinde Japon 5. Tümeni çoktan batı kıyısına çark etmişti ve Malaya sınırını yararak iki yoldan Kedah'a ilerliyordu.

O gün denizde İngilizlerin başına çok önemli bir felaket geldi. Churchill, Temmuz ayındaki Japonların petrol ikmal kaynaklarını kesme kararından sonra "ambargoların müthiş etkisini gecikerek fark etmişti" ve bir ay sonra, 25 Ağustos'ta Doğu'ya "caydırıcı"

olarak nitelendirdiği bir deniz gücünün gönderilmesini önerdi. Amirallik Dairesi orada bir muharebe kruvazörü ve iki ila üç tane uçak gemisi ile birlikte *Nelson*, *Rodney* ve dört eski muharebe gemisini toplamayı planlıyordu. Churchill ise "en iyi gemilerden küçük bir grup" göndermeyi tercih ediyordu ve bir muharebe kruvazörü ve bir uçak gemisi, yeni "King George V" sınıfından bir muharebe gemisi ile birlikte bir kruvazör ve bir uçak gemisi göndermeyi önerdi ve Amirallik Dairesi'ne 29 Ağustos'ta şunu söyledi:

> Japonların şu anda kendisine karşı oluşan Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya ve Rusya birliğine karşı geleceğini sezinleyemiyorum... Hiçbir şey onun tereddüdünü sözünü ettiğim kuvvetin ortaya çıkmasından daha fazla artırmayacaktır ve hele hele "King George V." Bu gerçekten kesin caydırıcı olabilir.*

Bu öneriye uygun olarak *Prince of Wales* ve *Repulse* ana muharebe gemileri Singapur için denize açıldılar – fakat yanlarında hiç uçak gemisi yoktu. Tahsis edilen uçak gemilerinden biri Jamaika kıyılarında karaya oturmuş ve onarım için tersaneye alınmak zorunda kalınmıştı. Aslında bir başkası Hint Okyanusu'nda ve Singapur'a ulaşma mesafesi içindeydi, ancak oraya hareketi için hiçbir emir verilmedi. Böylece iki büyük gemi kıyıda üslenen avcı uçaklarının korumasına bağlı olmak zorundaydı ve bu uçaklar kuzeydeki havaalanlarının erken kaybını bir kenara bıraksak bile çok azdı.

Prince of Wales ve *Repulse* (ana muharebe gemileri) 2 Aralık'ta Singapur'a vardılar ve ertesi gün Amiral Tom Phillips, "Uzakdoğu Donanması"nın komutasını devralmak üzere Singapur'a geldi. Önceden bahsedildiği gibi 6 Aralık'ta büyük bir Japon ulaştırma konvoyunun Hindiçin'den Malaya yönüne doğru seyir halinde olduğu bildirilmişti. Phillips 8 Aralık'ta günün ortalarına doğru, Japon konvoyunun birliklerini en azından bir adet *Kongo* sınıfı muharebe gemisi, beş kruvazör ve yirmi muhribin himayesi altında Singora ve Kota Bharu'ya çıkarttıklarını haber aldı. Phillips, halihazırda hava-

* Churchill, *The Second World War*, c. III, s. 774.

alanlarının kaybedilmesi nedeniyle kıyıda üslenen avcı uçaklarınca kuzeye kadar hava koruması temin edilememekle birlikte akşama doğru cesur bir davranışla, Z Kuvveti –iki büyük gemi ve dört refakat muhribi– adını verdiği birlikle ulaştırma konvoyuna saldırmak için kuzey istikametinde denize açıldı.

9 Aralık akşamı hava açıldı. Havanın açılmasıyla birlikte Amiral Phillips'in gizliliği de ortadan kalktı. Amiral Phillips'in Z Kuvveti havadan tespit edildi. O nedenle Phillips güneye döndü ve Singapur'a yöneldi. Fakat o gece gelen bir rapor hatalı bir şekilde, Japonların orta noktada bulunan Kuantan'a çıkarma yapmış olduklarını bildirdi. Sürprizin mümkün ve riske girmenin doğru olacağını hesaplayan Amiral Phillips rotayı Kuantan'a çevirdi.

Japonlar, Singapur'a geldiği radyo yayınıyla bütün dünyaya duyurulmuş olan Z Kuvveti'nin herhangi bir takip hareketi için çok iyi hazırlanmışlardı. Donanma Hava Birliği'nin en iyi pilotlarının görev aldığı seçkin 22. Hava Filosu Hindiçin'in güneyinde, Saygon'un yanındaki havaalanlarında üslendi. Ayrıca on iki denizaltılık devriye hattı Singapur'dan Kota Bharu ve Singora'ya uzanan yaklaşma istikametlerini himaye ediyordu. Daha 9 Aralık öğleden sonranın ilk saatlerinde Z Kuvveti'nin kuzey istikametindeki hareketi tespit edilmiş ve en doğuda bulunan denizaltı örtü kuvvetince bildirilmişti. Bu rapor geldiğinde Singapur'a saldırıya hazırlanmakta olan 22. Hava Filosu, aceleyle bombalarını torpidolarla değiştirdi ve Z Kuvveti'ne geceleyin taarruz etmek için havalandı; ne var ki Amiral Phillips güneye döndüğünden dolayı onu bulamadı. Bununla beraber, filo şafaktan hemen önce tekrar havalandı; ve bu kez Z Kuvveti Kuantan yakınlarında bulundu. Japonlar saat 11:00'dan hemen sonraki ilk hücumda ardı ardına dalgalar halinde otuz dört yüksek irtifa ve onu takiben elli bir torpido bombardıman uçağı kullandılar. Her iki tür bombardıman Pearl Harbor'daki gibi sabit olmayan ve gafil avlanmayan yüksek hızda manevra yapan büyük gemilere karşı olmasına rağmen dikkate değer biçimde isabetliydi. Ayrıca 175 adet uçaksavar topu olan *Prince of Wales* ana muharebe gemi-

si dakikada 60.000 mermi yağdırabiliyordu. Her iki ana muharebe gemisi, *Repulse* 12:30 ve *Prince of Wales* 13:20 civarlarında batırıldılar. Bizzat Amiral Phillips kaybolanlar arasında olmakla birlikte, refakat muhripleri iki gemideki 2.800 mürettebatın 2.000'i aşkınını kurtardılar. Japonlar kurtarma çalışmalarına müdahale etmekten kaçındılar. Sadece üç uçak kaybettiler.

Savaştan evvel Amirallik Dairesi'nin ileri gelenleri, muharebe gemilerinin hava hücumuyla batırılabileceği fikrini küçümsemişlerdi ve Churchill onların görüşünü desteklemeye yatkındı. Bu yanılgı Aralık 1941'in ölümcül günlerine kadar bile varlığını sürdürdü. Dahası Churchill'in yazdığı gibi: "Japonların hava savaşındaki yeterliliği, bu kez hem biz, hem Amerikalılar tarafından büyük ölçüde küçümsenmişti."*

Bu taarruz Malaya ve Singapur'un kaderini belirledi. Japonlar çıkarma harekâtlarına engelle karşılaşmadan devam edip kıyıda hava üslerini tesis edebildiler. Japonların, İngilizlerin Malaya'daki zayıf hava gücü üzerindeki hava üstünlükleri İngiliz birliklerinin direnişini çökertmede ve kendi birliklerini Malay Yarımadası'ndan aşağı doğru sevk etmekte ve Singapur'un arka kapısını zorlamakta belirleyiciydi. Singapur'un düşüşü, esasen Londra'daki önceki gaflet ve yanlış kararların bir sonucuydu.

10 Aralık'tan sonra, İngilizlerin batı kıyısından aşağı doğru icra ettikleri geri çekilme neredeyse sürekli hale geldi. Jitra'daki gibi büyük yol tıkamalarının üstesinden ya Japon tankları ve topçuları ya da Japon piyadesinin sınırdaki cengellerden (sık ve yüksek ağaçlıklı orman) sızması sonucu kanatlarda yarattığı tehlike geldi. Kuzey Malaya'daki komutan General Heath, Perak Nehri'nde tutunmayı umuyordu, fakat bu hat Patani'den dik aşağı doğru ilerleyen Japonlar tarafından çevrildi. Geride, Kampar'da bulunan kuvvetli mevzi ilerleme esnasında ele geçirilen küçük çıkarma gemilerini kullanan birliklerce denizden girişilen kanat hareketiyle çevrildi.

27 Aralık'ta Korgeneral Henry Pownall, Uzakdoğu'daki birlik-

---

* Churchill, *The Second World War*, c. III, s. 551.

lerin komutasını Hava Orgeneral Robert Brooke-Popham'dan devraldı.

İngilizler, Ocak başında Selangor bölgesinin ve Kuala Lumpur yakınındaki güney havaalanlarının yaklaşma istikametlerini örten Slim Nehri'ne çekildiler. Fakat 7/8 Ocak gecesi bir Japon tank bölüğü hatalı düzenlenen savunma mevzilerini yarmış ve cephe hattının yaklaşık otuz kilometre ilerisindeki yol köprüsünü ele geçirmek için hızla harekâtına devam etmişti. Nehrin kuzeyindeki İngiliz birlikleri kuşatıldılar ve Japonlara verdirdikleri sadece altı tank ve birkaç piyade zayiatı karşılığında donatımlarını ve yaklaşık 4.000 personelini kaybettiler. 11. Hint Tümeni mağlup edildi. Bu felaket Malaya'nın merkezinin erkenden bombardımanına neden oldu ve Ortadoğu'dan Singapur'a denizden gönderilen takviye kuvvetlerin ulaşması amacıyla Kuzey Johore'nin yeterince uzun elde tutulması şansını tehlikeye düşürdü.

Wavell tam felaket günü Cava'ya yeni, fevkalade (Amerikan, İngiliz, Hollanda, Avustralya) Başkomutanlık görevini devralmaya giderken Singapur'a geldi. Daha sonra Pownall Amerikan, İngiliz, Hollanda, Avustralya Müttefik Birliklerin Kurmay Başkanı oldu, Uzakdoğu Karargâhı lağvedildi. Wavell, şimdi savunma hattının Johore'de tesis edilmesine, en iyi birliklerin ve takviye kuvvetlerin burada tutulmasına karar verdi. Bunun anlamı, General Percival'ın planladığı gibi tedrici bir geri çekilmenin yerine, daha çabuk bir geri çekilme demekti. Kuala Lumpur 11 Ocak'ta, Tampin'deki dargeçit mevzisi 24 Ocak yerine 13 Ocak'ta terk edildi. Ayrıca bu terk edilmenin sonucu Japonlara Johore'deki daha iyi yol şebekesi sağlamak suretiyle tümenleri sırasıyla kullanmak yerine ikisini aynı anda kullanma imkânı verdi – bu da Avustralyalıların Gemas'ın çetin bir şekilde savunmasını geçersiz kıldı. Bu nedenle Johore'ye kadar amaçlanan geri çekilme planlanandan bile daha çabuk gerçekleşti.

Bu arada, doğu kıyısında İngiliz kuvvetinin benzer bir geri çekilme hareketi, Kuantan'ın ve havaalanının 6 Ocak'ta; Endau'nun denizden yapılacak bir çıkarma harekâtı tehlikesini müteakip 21 Ocak'ta terk edilmelerine yol açtı. 30 Ocak'ta, hem "Doğu Kuvve-

ti" hem de "Batı Kuvveti" tekrar Malay Yarımadası'nın en güney ucundaydılar. Artçılar ertesi gece boğazı geçtiler ve Singapur Adası'na çıktılar. Japon Donanma Hava Birliği'nden daha az etkili olan Japon Kara Kuvvetleri Hava Birliği geri çekilmeyi taciz edemedi ve sadece havaalanlarına karşı etkili oldu.

Böylece Japonlar, Malaya'yı elli dört günde işgal etmişlerdi. Toplam verdikleri zayiat yaklaşık sadece 4.600'dü. Halbuki İngilizler çoğunluğu esir olmak üzere yaklaşık 25.000 kişi ve büyük miktarda teçhizat kaybetmişlerdi.

Japon işgal birliklerinin kuzeyden güneye 800 kilometre uzunluğundaki Malay Yarımadası'nı önüne katıp ilerleyen öncü iki tümeni 8 Şubat 1942 Pazar gecesi, Singapur Adası'nı anakaradan ayıran dar kanalı geçtiler. Japonlar elli kilometrelik boğazın, genişliği bir kilometre civarındaki on iki kilometrelik şeridinde karşıya geçtiler. Bu bölge Avustralya 22. Tugayı'na bağlı üç tabur tarafından tutuluyordu.

Zırhlı çıkarma araçları taarruz birliklerinin ilk taarruz dalgasını taşıdılar, fakat diğerleri toplanabilen her tür botla taşındılar; hatta bazı Japonlar karşıya tüfek ve cephaneleriyle yüzerek geçtiler. Bazı çıkarma botları batırıldı, fakat hücum birliklerinin çoğu savunan (düşman) tarafın asla tatmin edici bir şekilde izah edilmeyen başarısızlıklarının yardımıyla emniyet içinde karaya çıktılar. Sahil ışıkdakları kullanılmadı, muhabere vasıtaları aksadı ya da kullanılmadı ve topçu ateşi planlı savunma ateş perdesini tesis etmede ağır kaldı.

Gün ışıdığında 13.000 Japon kıyıdaydı ve Avustralyalılar iç kısımdaki mevzilere çekilmişlerdi. İstilacıların gücü öğleyi bulmadan 20.000'i aşmıştı ve adanın kuzeybatı kısmında derin bir köprübaşı tesis etmişlerdi. Daha sonra üçüncü Japon tümeni karaya çıkmış ve toplam birlik sayısı 30.000'i epeyce aşmıştı.

Adada hemen arkada iki tümen daha vardı, fakat General Yamaşita, bunları adadaki harekâtta etkili bir şekilde konuşlandırabileceğini düşünmedi. Bununla beraber, müteakip günlerde takviye olarak birçok yeni asker sevk etti.

Sayısal olarak adada savunan tarafın (İngiliz), özellikle işgalin

en çok beklendiği bölge söz konusu olduğunda işgali püskürtmek için yeterince gücü vardı. General Percival'ın komutası altında şimdi bile çoğunluğu İngiliz, Avustralyalı ve Hintlilerden, bazı yerel Malayalı ve Çinli birliklerden oluşan yaklaşık 85.000 kişilik bir kuvvet vardı. Fakat çoğunluğu, özellikle bu amaç için seçilmiş Japon taarruz kuvvetiyle boy ölçüşmek için yetersiz eğitime sahiplerdi ve düşman karşısında yoğun ormanlık bölgede ya da kauçuk tarlalarında hareket üstünlüğünü defalarca kaybetmişlerdi. Genel olarak sevk ve idare zayıftı.

İngilizlerin hava kuvveti seferin başından bu yana sayıca azdı ve üstün değildi; geri kalan çok az sayıda uçak da son safhada geri çekildi. Düşmanın şiddetli ve aralıksız hava saldırıları karşısındaki himaye eksikliği, Malay Yarımadası'ndan aşağı doğru gerçekleştirilen uzun geri çekilme nedeniyle zaten moralleri bozuk birlikler için daha da moral bozucu oldu.

Anavatandaki hükümetin böylesine zorunlu bir hava korumasını temin etmedeki başarısızlığı, Churchill ve askeri danışmanlarının gönderdikleri "ne pahasına olursa olsun sonuna kadar savaşılması gerektiği" ile komutanların "İngiliz İmparatorluğu'nun şerefi için birlikte ölmeleri gerektiği", "taş üstünde taş bırakmama" ve "birlikleri kurtama ya da nüfusu esirgeme düşüncesi olmaksızın işgalciye yararı olabilecek her şeyin imhasının yerine getirilmesine" ilişkin emirlerle tamir edilmedi. Bütün bunlar ülkedeki yetkililerin olağanüstü psikoloji cehaletini ortaya koymaktadır. Cephe hattındaki askerin morali arkasında yanan yakıt tanklarından yükselen kara duman bulutlarının görüntüleriyle yükseltilmedi. Ne de bunlar onları, ölüme ya da esarete mahkûm olduklarını bilmeleri için cesaretlendirdi. Bir yıl sonra, Hitler'in ne pahasına olursa olsun Tunus'un elde tutulacağına ilişkin emrinden sonra Afrika'daki dayanıklı, savaş görmüş Almanlar bile çok çabuk çöktüler; cepheleri yarıldı ve arkalarında düşmanın hâkimiyetindeki deniz uzanıyordu. Birlikleri "umutsuz, herhangi bir geri çekilme ve başka imkânın kalmadığı durumlarda kanlarının son damlasına kadar savaşmaya" çağırmak cesaretlerini güçlendirmede nadiren başarılı

olan bir unsurdur.

Singapur'un sonu 15 Şubat'ta, Japonların adaya çıkmalarından tam bir hafta sonra geldi. Bu süre zarfında İngilizler adanın güney kıyısındaki Singapur'un varoşlarına kadar püskürtülmüşlerdi. Yiyecek stokları azalıyordu ve su kaynakları her an kesilebilirdi. General Percival o akşam beyaz bayrakla Japon komutanına teslim olmak istediğini bildirdi. Cesur bir adam için bu acı bir adımdı, ne var ki teslim olmak kaçınılmazdı ve askerler ile halka daha iyi muamele edilmesi umuduyla bizzat gitmeyi seçti.

Singapur'daki bu iki kara pazar yıllardır övünerek söylenmiş olan "üzerinde güneş batmayan imparatorluk" hükümranlığı için ölümcüldü.

Bununla birlikte Japon ordusunun taarruzunun püskürtülmesindeki başarısızlık başlıca neden değildi. Singapur'un teslim olması iki ay önce denizdeki yenilginin devamıydı.

Ayrıca bu uzun hatalar ve gafletler zincirinin en sonuydu. Yeni üssün ve savunma sistemlerinin gelişimi acınacak ölçüde yavaştı. Para harcamaktaki siyasi isteksizlik tek fren değildi. Bu üssün inşası kararını takip eden yıllarda Başbakanlık'ta (Whitehall) bu üssü en iyi savunma vasıtaları konusunda şiddetli bir tartışma hüküm sürdü. Tartışmaların en şiddetlisi güya bir üçlü grup (yekvücut) gibi birleşmesi gereken Silahlı Kuvvetler Komitesi'ndeydi – Hava Kuvvetleri Komutanı (Chief of the Air Staff) Trenchard, uçağın müthiş öneminin üzerinde duruyordu. Deniz Kuvvetleri Komutanı (Deniz Birinci Lordu) Beatty ise büyük çaplı topları savunurken, uçağın muharebe gemileri için çok önemli bir tehlike olabileceği fikrini küçümsüyordu. Her ikisi de ünlü ve güçlü insanlardı.

Hükümet karar vermek için onların görüşleri arasında tereddütte kaldı ve ihtilaf onlar emekli olduktan sonra bile uzun bir süre devam etti. Etraflıca düşünüldükten sonra "Kıdemli Kuvvet - Deniz Kuvvetleri" ağır bastı. Uçaklar değil büyük toplar mevzilendirildi. Maalesef nihayet taarruz gelip çattığında, namluların çevrildiği yönden değil, lakin arkadan gelmişti.

1930'larda sorunu inceleyen çeşitli askerler, taarruzun arkadan

Malay Yarımadası'ndan gelebileceğini öne sürmeye başladılar. Bu daha mümkündü çünkü, deniz üssü Singapur'un kuzey tarafında anakara ile adanın arasındaki darboğazda inşa edilmişti. Askerler arasında bu görüşte olan Percival, 1936-1937 yıllarında Malaya'da kurmay başkanıydı. Bu görüş 1938 yılında, Malay Yarımadası'nın güneyindeki savunma hattı inşaatını başlatan, o dönemdeki komutan General Dobbie tarafından onaylandı.

Şimdi Savaş Bakanı olan Hore-Belisha küçük garnizonun büyütülmesi gerekliliğini hemen takdir etti – çünkü göreve başlarken benimsediği programın ana özelliği İmparatorluk Savunması'nın Kıta Avrupası karşısındaki önceliğiydi. Almanya ve İtalya'nın ikisine karşı savaş tehlikesi o kadar büyümüştü ki Akdeniz birliklerinin kuvvetlendirilmesi muhakkak ilk önceliğe sahip olmalıydı. Ne var ki Hore-Belisha Hindistan hükümetini oradaki garnizonun gücünü üç katına çıkarmak için Malaya'ya iki tugay göndermeye ikna etti. Savaş öncesi sınırlı kaynaklar nedeniyle daha fazlası neredeyse imkânsızdı.

Eylül 1939'da savaş patlak verdiğinde, Britanya'nın kaynakları çoğalmaya başladı. Ancak savaş, o zaman henüz Batı ile sınırlı olduğundan, kaynaklarının büyük bölümünün bölgeye tahsis edilmesi doğaldı. Fransa çökünce ve İtalya savaşa girince Mayıs ve Haziran 1940'taki felaketler meydana geldi. Bu dehşet verici krizde ilk ihtiyaç Britanya'nın savunmasının inşası ve ikincisi ise Akdeniz bölgesinin savunmasının teminiydi. Bu iki ihtiyacı aynı anda karşılamak yeterince zordu. Aslında Churchill'in en cesur ve büyük eylemi Britanya'yı işgale karşı emniyete almadan evvel Mısır'ın savunmasını güçlendirmek için göze aldığı tehlikelerde görüldü. Bu dönemde Malaya'ya yapılan yardımı hatalı bulmak haksızlık olacaktır. Koşullar gereği gibi dikkate alındığında, garnizonun 1940-1941 kışında altı tugayla takviye edilmesi dikkate değerdir. Ne yazık ki daha hayati öneme sahip olan hava gücünde benzer bir artış yoktu.

1940'ın başında, yeni komutan General Bond, Singapur'un savunmasının bir bütün olarak Malaya'nın savunmasına bağlı olduğunu ifade etmişti. Bu amaç için en az üç tümenin gerektiğini tahmin etmiş, yanı sıra savunmanın asıl sorumluluğunu Kraliyet Hava Kuv-

vetleri'nin alması gerektiğini önermişti. Anavatandaki yetkililer bu görüşlere ilke olarak, ancak önemli bir değişiklikle katıldılar. Halbuki Malaya'da bulunan komutanlar 500'ü aşkın modern uçağın teşkil ettiği bir kuvvete ihtiyaç olduğunu düşünürlerken, Silahlı Kuvvetler Komitesi yaklaşık 300 uçağın yeterli olacağı kanaatine vardı ve toplam bu miktarın bile 1941'in sonuna dek sağlanamayabileceğini söylediler. Ayrıca Aralık 1941'de, Japon işgali başladığında Malaya'daki fiili uçak adedi sadece 158'di ve uçakların çoğu eski modeldi.

1941 yılı zarfında mevcut modern avcı uçaklarından Britanya hava savunmasının ihtiyaç fazlası olan büyük bir bölümü Akdeniz bölgesindeki yararsız taarruzi seferler için gönderildi. Yılın ikinci yarısında yaklaşık 600 uçak Rusya'ya gönderildi. Fakat Malaya'ya neredeyse hiç uçak gönderilmedi. Oraya hiç uzun menzilli bombardıman uçağı gönderilmedi, lakin yüzlercesi açıkça savaşın bu aşamasında boşuna olan, Almanya'ya düzenlenen gece bombardımanlarında kullanıldı. Malaya'nın savunma ihtiyaçlarının yetersiz ilgi gördüğü aşikârdı.

Bulmacanın ipucu bizzat Churchill'in savaş anılarında mevcuttur. Mayıs'ın başında İmparatorluk Genelkurmay Başkanı John Dill (Kara Kuvvetleri Komutanı), başbakana Kuzey Afrika'da Britanya'yı ya da Singapur'u tehlikeye sokacak bir vurucu gücün yığınağına devam etmeye karşı olduğunu ileri süren bir rapor verdi.

> Mısır'ın kaybının felaket olacağına katılmıyorum... Sadece başarılı bir işgal bizim nihai yenilgimiz olur. Bu nedenle hayati olan Birleşik Krallık'tır, Mısır değil Birleşik Krallık'ın savunması en başta gelmelidir. Mısır, öncelik sırasında ikinci bile değildir, zira stratejimizde Singapur'un güvenliği son çare olarak Mısır'dan önce gelmesi kabul edilmiş bir ilkedir. Ancak, Singapur'un savunması hâlâ standartların oldukça altındadır.
>
> Savaşta mutlaka riske girilmelidir, ancak bunlar hesap edilmiş riskler olmalıdır. Hayati noktaların güvenliğini azaltma hatalarına düşmemeliyiz.*

Bu rapor Churchill'in bamteline basmıştı, zira bu onun Rom-

* Churchill, *The Second World War*, c. III, s. 375.

mel'e karşı taarruza geçmesine ve Kuzey Afrika'da kısa sürede kesin bir zafer kazanma rüyasına aykırıydı. "Bu rapora uymak tam anlamıyla savunmaya dönmüş olmak demekti... Üstünlüğü ele almak için elde hiçbir şey olmayacaktı." Verdiği cevap sertti:

> Singapur'u kaybetmekten ziyade orada toplamış olduğumuz yarım milyonluk ordunun teslim olması ya da imha edilmesiyle birlikte Mısır'ın ve Nil Vadisi'nin kaybını göze almaya hazırlıklı olacağınız sonucunu çıkarttım. Bu görüşe katılmıyorum, ve de bu seçeneğin mümkün olduğunu düşünmüyorum... Şayet Japonlar savaşa girerse, Amerika Birleşik Devletleri büyük bir ihtimalle bizim tarafımızda olacak; ve Japonya'nın her halükârda başlangıçta Singapur'u kuşatma ihtimali olmayacaktır, çünkü bu onun için kruvazörlerini ve muharebe kruvazörlerini Doğu ticaret yollarına dağıtan, bize daha az zararı dokunan, kendisi için çok daha tehlikeli olacak olan bir harekât olacaktır.*

Churchill'in öfkesiyle İmparatorluk Genelkurmay Başkanı (Kara Kuvvetleri Komutanı) John Dill'in iddialarını çarpıttığı aşikârdı. Bu, Mısır'ın savunmasının zayıflatılması sorunu değil, ancak sırf Churchill'in candan istediği ve beklentilerini abartmış olduğu taarruzu ertelemek sorunuydu. Fiiliyatta Kuzey Afrika'daki Haziran taarruzu fiyasko ile sonuçlandı ve büyük miktardaki ilave takviyelerle Kasım'da yenilenen taarruz herhangi kati bir sonuç elde edemedi. Churchill'in Mareşal Dill'e gönderdiği cevap ayrıca Singapur tehlikesini ne kadar vahim bir şekilde hatalı hesapladığını açıklığa kavuşturmaktadır. Geriye dönüp bakıldığında yaptığı yorum şaşırtıcıdır:

> Gördüğüm birçok hükümetin, en yüksek rütbeli bir yetkilinin ağır bir bildirisi karşısında cesareti kırılmış olurdu, ancak benim siyasi meslektaşlarımı ikna etmekte bir sıkıntım olmadı ve elbette deniz ve hava kuvvetleri komutanları tarafından desteklendim. Bu

---

* Churchill, *The Second World War*, c. III, s. 376.

nedenle benim görüşlerim etkili oldu ve Ortadoğu'ya takviyelerin sevki azalmadan devam etti.*

Başkan Roosevelt, Temmuz ayında özel danışmanı Harry Hopkins'i bu siyasetin akılcılığına ilişkin kuşkularını ve Ortadoğu'da "gereğinden fazla çaba gösterilmesi" sonucunda başka yerlerde meydana gelen riskler konusundaki uyarıları aktarmak göreviyle Londra'ya gönderdi. Amerikalı kara ve deniz kuvvetleri uzmanları bu uyarıyı onayladılar ve Singapur'a Mısır karşısında öncelik verilmesi gerektiğini ifade ettiler.

Bunların hiçbiri, Churchill'in görüşünü değiştirmedi. "Mısır'daki mücadeleyi terk etmeye istekli değilim ve bu Malaya'da ağır zayiat anlamına gelse bile kabul ediyorum. Fakat gerçekte tehlikeyi oradan (Japon) beklemedi. Dürüstçe, "Diğer ihtiyaçlarımızla (Mısır'daki muharebemizle) karşılaştırdığımda, Japon tehlikesinin olmadığını itiraf ediyorum," diyordu. Malaya'nın yetersiz savunmalarını takviye etmekteki başarısızlığın sorumluluğu en başta Churchill'indi – ve bu Kuzey Afrika'da erken taarruza kalkışmaktaki ısrarı nedeniyleydi.

Singapur'un kaybının ilk stratejik sonuçları felaketti, çünkü hemen akabinde Birmanya ve Hollanda Doğu Hint Adaları işgal edildi – bu düşman cephesinin farklı iki noktasına aynı anda girişilen ve Japonya'yı bir tarafıyla Hindistan için, diğer tarafıyla Avustralya için yakın tehdit oluşturacak bir hale getiren harekâttı. Singapur'un, Japonya'nın tükenmişlikten ve atom bombası şoku neticesinde nihai olarak çökmesi sonucunda, kurtarılmasından evvel muazzam kayıplara neden olan yaklaşık dört savaş yılı geçti.

Fakat, Singapur'un ilk önce düşmesinin uzun ve kapsamlı sonuçlarının tamiri mümkün değildi. Singapur, Batılı güçlerin Uzakdoğu'daki görkemli bir güç simgesiydi, çünkü bu güç İngiliz deniz gücü tarafından tesis edilmiş ve uzun süre devam ettirilmişti. Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Singapur'da büyük bir deniz üssü oluş-

* Churchill, *The Second World War*, c. III, s. 377.

turulması üzerinde o kadar durulmuştu ki, sembolik değeri stratejik değerini aşar hale bile gelmişti. 1942 Şubatı'nda çok kolay bir şekilde ele geçirilmesi, Britanya ve Avrupa'nın Asya'daki saygınlığı için mahvediciydi.

Geciken hiçbir yeniden ele geçirme bu izlenimi silemezdi. Beyaz adam, büyüsünün aksinin kanıtlanmasıyla egemenliğini kaybetmişti. Beyaz adamın zayıflığının fark edilmesi savaş sonrasında Avrupa'nın hâkimiyetine ya da davetsiz müdahalelerine karşı Asya'daki isyanları besledi ve cesaretlendirdi.

Birmanya'nın Düşüşü

Britanya'nın Birmanya'yı kaybetmesi, Malaya'nın düşmesinin erken bir sonucuydu ve Japonlara, Pasifik ile Çin'e giriş kapılarını ele geçirme harekâtlarını tamamlama olanağı verdi – böylece Japonya stratejik tasarılarında tahayyül ettiği büyük savunma engelini tamamlamış oluyordu. Her ne kadar öncekilerin devamı olmakla birlikte, Birmanya seferi bağımsız bir harekâttı ve görev Korgeneral S. Iida'nın emrindeki On Beşinci Ordu'ya verildi.

Bu "ordu" sadece iki tümenden meydana geliyor ve destek birlikleriyle bile toplam 35.000 kişiyi ancak buluyordu. Görevi, Kra Kıstağı'nın büyük bir bölümü dahil olmak üzere Tayland'ı işgal etmek ve Singora kıstaklar bölgesinden karaya çıkan Yirmi Beşinci Ordu güneye Malaya'ya doğru inerken geri bölgesini himaye etmekti. Ondan sonra On Beşinci Ordu bağımsız görevi olan Birmanya'yı, ilk hedefi başkent Rangun olmak üzere istilaya başlayacaktı.

Bu kadar tehlikeli bir teşebbüse, çok küçük bir kuvvetle kalkışılmasına Birmanya'yı koruyan kuvvetlerin hem sayı hem de nitelik olarak yetersizliği gerekçe gösterildi. Başlangıçta bunlar, sadece iki İngiliz taburu ve bir Hint tugayı, ayrıca yolda olan ve genel ihtiyatı teşkil edecek ikinci bir Hint tugayı ile takviye edilen, çoğu yakın zamanda teşkil edilmiş Birmanyalı birliklerin oluşturduğu sayıca tümenden biraz fazla bir kuvvetti. Kriz baş gösterdiğinde, mevcut takviye kuvvetlerinin çoğu Singapur'u kurtaramayacak kadar geç

bir vaziyette Malaya'ya sevk edildi ve yarı eğitimli ve eksik 17. Hint Tümeni söz verilen daha büyük takviye kuvvetlerinin öncüleri olarak Birmanya'ya ancak Ocak'ın sonunda gelmeye başladılar. Havada koşullar daha kötüydü çünkü başlangıçta 100 Japon uçağına karşı koymak için sadece otuz yedi uçak vardı – Manila'nın düşmesinden sonra Ocak ayının başında diğer hava tugayı ile bu miktar iki katına çıktı.

Japonya'nın Birmanya'yı işgali daha Aralık'ın ortasında On Beşinci Ordu'nun bir müfrezesinin Kra Kıstağı'nın batı ya da Birmanya tarafında bulunan Tenasserim'e, kilit önemdeki üç havaalanını ele geçirmek ve böylece İngiliz hava takviyelerinin Malaya'ya ulaşmasını engellemek için girdiklerinde başlamıştı. Japonlar 23 ve 25 Aralık'ta Rangun'u çok şiddetli hava saldırılarına tabi tuttular ve işçilerin savunma tesislerindeki çalışmalarını terk etmesine ve kaçışmaları sonucu yolların tıkanmasına neden oldular. 20 Ocak'ta Tayland'dan Moulmein'e doğrudan taarruz başladı. Savunan tarafla girişilen çetin fakat karmaşık bir muharebeden sonra İngilizler arkalarında geniş Saluen Nehri halici olmak üzere felaketten ve ele geçirilmekten kıl payı kurtulduktan sonra Moulmein 31 Ocak'ta işgal edildi.

Wavell, Aralık sonunda Hindistan'daki kurmay başkanı Korgeneral T.J. Hutton'u, komutayı devralması için Birmanya'ya gönderdi ve o da, Moulmein'i ve Rangun yaklaşma istikametlerini savunan muhtelif birlikleri, Viktorya Haçı nişanı sahibi 17. Hint Tümeni Komutanı Tümgeneral J.G. Smyth'in emrine verdi.

Japonlar, Moulmein'in düşmesinden sonra kuzeybatıya doğru ilerlediler. Bu bölge yakınlarındaki Saluen Nehri'nden geçtiler ve Şubat'ın ilk on beş gününde nehrin yukarısına doğru yaklaşık kırk kilometrelik bir bölge elde ettiler. Smyth, birliklerini toplayabileceği, yeterli sayılabilecek bir stratejik mevziye geri çekilmek için ısrar etmekteydi. Ne var ki birçok noktada yürüyerek geçilebilen, dar Bilin Nehri'nde böyle bir savunma tesis edemeyecek kadar geç olana dek geri çekilme izni verilmedi. Bu mevzi çok geçmeden sarıldı. Ondan sonra birlikleri Rangun'dan yüz on ve mevcut noktadan elli

kilometre geride bulunan üç kilometre genişliğindeki Sittang Nehri'ne geri çekme yarışı başladı. Japonlar, kendi kuşatma harekâtlarını cengel (sık ormanlık) patikalarına bağlı bir şekilde icra etmelerindeki engellere rağmen, geri çekilmenin başlamasının gecikmesi nedeniyle İngilizlerin önünü kesebildiler ve hayati önemdeki Sittang Köprüsü 23 Şubat'ın ilk saatlerinde havaya uçuruldu. Bunun neticesinde Smyth'in birliklerinin birçoğu hâlâ nehrin doğu yakasında kalmıştı. Dolambaçlı yollardan ancak 3.500 kişi geri çekilebildi ve bunların ancak yarısından azı silahlıydı. 4 Mart'ta gelindiğinde Japonlar, avantajlarını genişleterek, Smyth'in birliklerinden kalan askerlerin ve birkaç takviye birliğin toplanmakta olduğu, yol ve demiryolu kavşağı olan Pegu'ya vardılar ve burayı kuşattılar.

Ertesi gün General Harold Alexander, General Hutton'dan görevi devralmaya Birmanya'ya geldi. Churchill tarafından verilen o acil karar bu koşullar altında oldukça doğaldı ve yüksek çevrelerde erken çöküşün öngörülmüş olduğu göz önüne alındığında daha da anlaşılırdı. Lakin bu, sadece Rangun'u elde tutma ihtimaline ilişkin kuşkusunu belirtmekle kalmamış aynı zamanda Rangun'un 640 kilometre kuzeyindeki Mandalay bölgesine ikmal maddeleri gönderme basiretini göstermiş ve bununla birlikte de Hindistan'da Manipur Devleti'nden Mandalay'a ve Birmanya Yolu'ndan Çongçang'a karadan irtibat kurmak için bir dağ yolu inşası konusunda tereddüt eden General Hutton'a karşı bir haksızlıktı. Bu dönem sırasında ve öncesinde anavatandaki görüşler Wavell'in, Japonların yeteneklerinin güçlü karşı hareketle çökertilebilecek aslı olmayan düşünceler olduğu fikrinden çok etkilendiler.

Alexander Birmanya'ya vardığında, ilk olarak Rangun'un elde tutulması gerektiğinde ısrar etti ve durumu eski haline getirmek için taarruza geçilmesini emretti. Ancak bu harekâta girişildiğinde, yeni gelen 7. Zırhlı Tugay ve bir miktar takviye piyade birliğinin enerjik bir şekilde muharebe etmesine karşın az yer ele geçirildi. O nedenle Alexander çok geçmeden Hutton'un söylediğine geldi ve ertesi gün tahriplerin gerçekleştirilmesini müteakip 6 Mart öğleden sonra Rangun'un tahliyesini emretti. Böylece Japonlar 8 Mart'ta, şaşkın-

lık içinde terk edilmiş kente girdiler. Yine de, oradaki kuvvetler Japonların kuşatmasından bir gedik bularak Prome yoluyla kuzeye kaçtıkları için talihliydiler.

Şimdi orada Japonların, hem iki tank alayı ve hava kuvvetlerini iki katına çıkaran 400'ü aşkın uçağı hem de 18. ve 56. tümenler olmak üzere iki tümenle daha takviye edildikleri esnada geçici bir duraklama vardı. İngilizler çok az birlik takviyesi almışlardı. Havada mevcudu eksik üç avcı uçağı filosu ve General Çan-Kay-Şek'in ödünç verdiği Amerikan Gönüllüler Grubu'na ait iki filo ile birlikte toplam sadece kırk dört adet Hurricane ve Tomahawk avcı uçağı ile başlangıçta Japonların Rangun'a düzenledikleri hava taarruzlarını etkili bir şekilde püskürtmüşler ve orantısız şekilde ağır kayıp verdirmişlerdi. Fakat, Rangun'un terk edilmesiyle birlikte İngiliz hava kuvvetinin büyük bir kısmı, Mart'ın sonuna kadar Ortadoğu'dan ilk takviye olarak yaklaşık 150 avcı ve bombardıman uçağının takviye olarak alındığı Hindistan'a geri çekildiler. Rangun'un kaybı erken uyarı sistemini işlemez hale getirdi. Bu nedenle kalan İngiliz uçakları, daha önce Malaya'da olduğu gibi Japonlara karşı herhangi etkili bir direnişte bulunamadılar.

Nisan'ın başında, takviyeli Japon On Beşinci Ordusu, kuzey istikametinde İrravadi Nehri yukarısına, Mandalay'a doğru Çin'e uzanan Birmanya Yolu'nu kesmek hedefiyle harekete geçti. Şimdi toplam yaklaşık 60.000'i bulan İngilizler doğu kanatlarındaki Çin kuvvetlerine yardım amacıyla Mandalay'ın 240 kilometre güneyindeki doğu-batı hattını tutuyorlardı. Fakat Japonlar cesur bir hareketle batı kanatlarından dolanarak düşmanı sardılar ve Nisan ortasında Yenangyaung petrol yataklarını ele geçirdiler. Çan-Kay-Şek'in sağ kolu olan Amerikalı General Joseph Stilwell, Japon birliklerinin Sittang Nehri'ne kadar ulaşmalarına izin veren ve daha sonra onları kıskaç harekâtıyla tuzağa düşürecek bir plan tasarladı. Ancak Stilwell'in planı, Birmanya Yolu üzerindeki Lashio istikametinde doğu kanadını çeviren daha büyük bir Japon harekâtının oyalaması sonucu önlendi ve yönü değiştirildi. O kanatta hızlı bir geri çekilme vuku buldu ve çok geçmeden ne Lashio'nun ne de Çin'e

doğru uzanan ikmal yolunun elde kalabileceği anlaşıldı.

Bunun üzerine General Alexander akıllı bir şekilde Mandalay'da tutunmamaya –çünkü Japonlar onun bir köprübaşı tutacağını umuyorlardı– lakin Hindistan sınırına çekilmeye karar verdi. 320 kilometreyi aşan bu uzun geri çekilme artçıların himayesinde 26 Nisan'da başladı ve İrravadi Nehri üzerindeki Ava Köprüsü, Japonların kanat harekâtının Lashio'ya ulaşmasından bir gün önce, 30 Nisan'da havaya uçuruldu.

Şimdi asıl sorun, musonların Mayıs ortasında başlamasından ve yolların yanı sıra arada akan nehirler taşmadan evvel Hindistan sınırına ve Assam'a ulaşmaktı. Japonlar İngiliz geri çekilmesini takip etmek için süratle Çindvin Nehri yukarısına doğru ilerliyorlardı, fakat İngiliz artçı birlikleri, güzergâhtan saparak kurtulmayı başardılar ve muson yağmurları başlamadan bir hafta önce Tamu'ya ulaştılar. Bütün tankları da dahil olmak üzere teçhizatlarının çoğunu nihai koşuşturmada kaybettiler, fakat birliklerin çoğu kurtuldu. Yine de, Birmanya seferindeki zayiat Japonların 4.500 zayiatına karşılık onların üç katı olmak üzere 13.500'dü. Birmanya'da kuvvetlerin 1.600 kilometrelik bir geri çekilmeden kurtulmaları büyük ölçüde 7. Zırhlı Tugay'ın tanklarınca girişilen karşı taarruz neticesinde meydana gelen defalarca müdahaleler ve Rangun'un terk edilme kararından sonra geri çekilmenin soğukkanlı bir şekilde sevk ve idare edilmesi nedeniyleydi.

Seylan ve Hint Okyanusu

Birmanya'daki Japon ordusu anlaşıldığı kadarıyla Rangun'dan Mandalay'a doğru karşı konulmaz bir şekilde ilerlerken, İngilizler de Japon donanmasının Hint Okyanusu'na girişinden dolayı korku içerisindeydi. Çünkü Hindistan'ın güneydoğu köşesinin açıklarında bulunan büyük Seylan adası, İngilizler tarafından Japon donanmasının hem Britanya'nın birlikleri ile Ümit Burnu'nu dönerek Güney Afrika'dan gelen ikmal yolu güzergâhını hem de Hindistan ile Avustralya deniz güzergâhlarını tehdit edebilecek muhtemel bir

sıçrama tahtası olarak hayati bir önemdeydi. Ayrıca, Malaya'nın kaybından sonra Seylan'dan gelen kauçuk Britanya için çok önemli hale gelmişti.

İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi Wavell'e, Seylan'ın elde tutulmasının Kalküta'dan daha elzem olduğunu bildirdi. Bu nedenle, altı tugaydan az olmayan bir kuvvet Birmanya'daki birliklerin açıkça yetersiz olduğu ve Hindistan'daki birliklerin tehlike arz edecek bir şekilde zayıf oldukları bir zamanda Seylan'ı tutmak için görevlendirildi. Ayrıca Mart'ta orada Amiral James Somerville'nin komutası altında, beş muharebe gemisi (gerçi dördü eski ve modası geçmiş modellerdi) ve üç uçak gemisinden (*biri Hermes – hem eski hem de küçüktü*) oluşan yeni bir deniz kuvveti yığınağı yapıldı.

Aynı zamanda, Japonlar Pearl Harbor baskınında kullanılan beş donanma uçak gemisi ve dört muharebe gemisinden oluşan daha güçlü bir kuvvetle Selebes'ten Hint Okyanusu'na taarruza hazırlanıyorlardı. Bu nedenle bu haber geldiğinde Seylan'ı elde tutma ihtimali zayıf görünüyordu. Ancak tehdit çok ciddi değildi ve de göründüğü kadar büyük değildi. Zira, Japon deniz taarruzu esasında, savunma amaçlıydı. Seylan'ın işgalini gerçekleştirecek mevcut birlikleri yoktu. Hedefleri, burada yığınak yapan İngiliz deniz kuvvetini dağıtmayı ve deniz yoluyla Rangun'a gitmekte olan kendi takviye kuvvetlerini korumayı amaçlayan bir baskındı.

1 Nisan'da saldırı bekleyen Sommerville'nin kuvveti iki kısıma ayrılmıştı – daha hızlı ve etkili olan A Kuvveti, Seylan'ın 960 kilometre güneybatısında Maldive Adaları'nda yeni bir gizli üs olan Addu Atolü'ne tekrar yakıt ikmaline gidene dek devriye görevindeydi. Japon saldırısı, sahiden 5 Nisan'da yüzü aşkın Japon uçağının Colombo'daki limana taarruzu sonucunda gerçekleşti. Saldırı çok fazla hasar verdi ve karşı hava hücumlarıyla püskürtüldü. Diğer taarruz iki İngiliz kruvazörünü batıran elli bombardıman uçağı ile öğleden sonra gerçekleştirildi. Somerville'nin iki kısımdan oluşan kuvveti müdahale edemeyecek kadar geç kaldı ve ondan sonra eski muharebe gemileri Doğu Afrika'ya ve daha hızlıları Bombay'a çekildiler. Fakat Japon donanması 9 Nisan'da Trincomalee'ye giriştiği

kısa süreli baskından sonra geri çekildi. Bu arada donanma Bengal Körefzi'ndeki ticari gemilere düzenlediği kısa süreli baskında yirmi üç gemiyi (112.000 ton) batırdı.

Bu İngiliz deniz gücü için bir başka aşağılayıcı yenilgiydi, ancak şans eseri yenilgi daha da kötüleşmedi. Aslında, eğer İngilizler Seylan'da, eski ve modası geçmiş olduğu aşikâr bir kuvvet yığınağı yapmayı denemek suretiyle böyle bir taarruzu kışkırtmamış olsalardı, Seylan tasarladıkları sınırların ilerisinde olduğundan Japonlar muhtemelen taarruz etmemiş olacaklardı.

Kuvvetin başka yöne sevk edilmesinin yanı sıra Britanya'nın Fransa ile ilişkilerini yeniden gerginliğe sokan diğer bir gelişme, Japonya'nın herhangi bir işgal ihtimalinin önüne geçmek amacıyla Fransız Madagaskarı'nın kuzeyindeki Diego Suarez Limanı'nı ele geçirmek için birleşik kara ve deniz gücünün gönderilmesiydi. Mayıs'taki bu oldukça masraflı harekâtı, Eylül ayında adanın tamamının işgaline yönelik daha büyük bir sefer izlemişti. 1940'ta Cezayir'de Oran askeri limanında, Mers-el-Kebir'deki Fransız donanmasının batırıldığı olaydaki gibi korkunun uzun vadede kötü bir danışman olduğu ortaya çıktı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DÖNÜM NOKTASI
(1942)

Rusya'da Savaşın Seyri Değişiyor

Almanlar 9 Nisan 1940'ta, baharla birlikte Norveç ve Danimarka seferlerine başlamışlardı. 1941'de, seferlerine 6 Nisan'da Balkanlar'a taarruzla başladılar. Ne var ki 1942'de bu kadar erken bir açılış yoktu. Bu gerçek Almanların 1941'de Rusya karşısında çabuk bir zafer kazanmak için giriştikleri sonuca ulaşmayan harekâtlarının yıpratıcı sonuçlarını ve taarruzlarının onları ne derece oyaladığını göstermektedir. Çünkü, Rus cephesine baharın başında düzenlenecek bir harekât için hava koşulları uygun olmamakla birlikte, Britanya'nın Akdeniz'deki tehlikeli mevkilerinin doğu ya da batı uç bölgelerine girişilecek harekât için bir engel yoktu. Bununla birlikte İngiliz denizaşırı ulaşımının bu kilit bölgesinde yeni bir tehlike meydana gelmedi.

Azalan bir gelişme göstermekle birlikte, Kızıl Ordu'nun Rus harp harekât alanındaki kış karşı taarruzu başladığı Aralık'tan bu yana üç ayı aşkın bir süredir devam etti. Mart ayı geldiğinde Kızıl Ordu harekâtı bazı bölgelerde 240 kilometreden daha fazla mesafe kaydetmişti. Ancak, Ruslar bu yerlerin birçoğunun kilometrelerce arkasında bulunmasına ve bunun yanı sıra, Almanların ellerinde

Harita 14

Rusya: Aralık 1941-Nisan 1942
0 Mil 100 200
0 Kilometre 200 300
FİNLANDİYA
Helsinki
Finlandiya Körfezi
Ladoga G.
Leningrad
Volhov
Tihvin
Tallinn
ESTONYA
Peipus G.
KUZEY ORDULAR GRUBU
Novgorod
İlmen G.
Staraya Russa
Pskov
Ribinsk
Volga
Riga
LETONYA
Holm
Ostaşkov
Kalinin
Klin
Rjev
Velikye Luki
Moskova
LİTVANYA
Kaunas
Dvina
Vyazma
Vitebsk
Demidov
Smolensk
Kaluga
Tula
Riyazan
Dinyeper
Minsk
Mogilev
MERKEZ ORDULAR GRUBU
Roslavl
Briyansk
Tambov
BELARUS
Oryol
Livnyi
Yelets
Pinsk
Gomel
Berezina
Desna
Pripyat
Kursk
Voronyej
POLONYA
Konotop
Rovno
Kiev
Jitomir
Don
Harkov
İzyum
Dinyester
GÜNEY ORDULAR GRUBU
Dinyeper
Donetz
UKRAYNA
Kirovograd
Dnepropetrovsk
Zaporoje
MOLDOVA
Taganrog
Mariupol
Rostov
MACARİSTAN
Kişinev
Odessa
Azak Denizi
Kerç
KIRIM
ROMANYA
Bükreş
Novorossiysk
Sivastopol
KARADENİZ
BULGARİSTAN
Rusya'daki Alman ilerleyişinin uç noktası, 5 Aralık 1941
Rus kuvvetlerinin geri aldığı arazi, 5 Aralık 1941 - 1942 Nisan sonu

tuttukları bu mukavemet noktalarının aralarından ilerlemeye çalışmasına rağmen Almanlar onların Schlüsselburg, Novgorod, Rjev, Vyazma, Bryansk, Oryol, Kursk, Harkov ve Taganrog gibi kış cephelerindeki ana kalelerini (müstahkem mevki) ellerinde tutuyorlardı.

Bu kale-kasabalar taktik açıdan çok güçlü engellerdi; stratejik açıdan genellikle duruma hâkimdiler çünkü, seyrek ulaşım merkezlerinin olduğu bir yerde odak noktalarıydılar. Her ne kadar Alman garnizonları bu müstahkem mevkilerin aralarındaki büyük alanlara sızmaları önleyememekle birlikte, bu kaleler iyi ikmal edildikleri, iyi teçhizatlı ve güçlü oldukları sürece Rusların sızma harekâtlarının yarma harekâtına dönüşmesini önledi. Böylelikle bu kaleler (müstahkem mevkiler) büyük çapta Fransız Maginot Hattı'nın kaleler için tasarlanmış olan fren görevini yerine getirdiler ve şayet Maginot Hattı'nın Fransız sınırı boyunca uzanan kaleler zinciri Almanlara kuşatma imkânı verecek şekilde yarıda bırakılmamış olsaydı sızmayı önleme görevini yerine getirebilirdi.

Kızıl Ordu bu kalelerin çökmelerini sağlayacak kadar zayıflatmakta başarısız olduğundan, arada bulunan bölgelerde derinlikte gerçekleştirdikleri ilerlemeler daha sonra kendi aleyhlerine oldu. Çünkü birliklerin ilerlemelerinin meydana getirdiği uzantılar doğal olarak kale-kasabalardan daha az savunulabilir durumdaydı ve böylece onları elde tutmak için çok fazla birlik kullanıldı. Oysa Almanların elinde tuttukları kaleler taarruz için sıçrama tahtası olarak kullandıklarında bu çıkıntılar yanlardan daha kolay kuşatılabilirlerdi.

Rus cephesi 1942 ilkbaharında, fiyortları neredeyse ta içerilere kadar girmiş Norveç kıyılarının bir kopyasıymış gibi görünecek kadar girintili ve çıkıntılı hale gelmişti. Almanların "yarımadalarda-fiyortlarda" tutunabilmiş olmaları, maharetle ve inatla icra edildiğinde ve yeterli silahla desteklendiğinde modern savunma gücünün olağanüstü kanıtıydı. Bu savaşın başında yumuşak direnişlere karşı çabuk taarruz başarılarının elde edildiğine ilişkin, taarruz edenin silahta kati üstünlüğe sahip olduğu ya da eğitimsiz ve kötü bir

şekilde afallamış bir savunmayla karşılaştığı durumlarda düşmanın çöktüğüne ilişkin yüzeysel sonuçları çürütmekte 1941'deki Rus savunmasını bile aşan bir konuydu. Bu modern savunma gücü daha büyük ölçekte Birinci Dünya Savaşı'nda St. Mihiel çıkıntısındaki tecrübelerde kendini gösterdi ve dört yıllık bir dönemde teorik olarak savunulamayacak projeksiyonun imkânlarını kanıtladı. Ayrıca 1941 kış seferinin tecrübesi, tesadüfün etkisinin esasen psikolojik ve tehlikenin ilk safhalarda azami seviyede olduğunu ve kuşatılma aşamasında olan birlikler şoka girmezlerse tehlikenin azaldığını ve derhal çöküşe yol açmadığını tarihin uzun dönemdeki olayları teyit etmektedir.

Geriye dönüp bakıldığında Hitler'in herhangi geniş kapsamlı bir geri çekilmeyi reddetmesinin Alman birliklerinin güvenini yeniden tesis edecek şekilde sonuçlandığı ve muhtemelen onları geniş çaplı çöküşten kurtardığı ve ayrıca "kirpi engeli" savunma sistemindeki ısrarı 1942 seferinin başında Almanlara önemli avantajlar getirdiği açıktır.

Buna rağmen, Almanlar bu katı savunma için dolaylı ağır bir bedel ödediler. Bu katı savunma başarısı, müteakip kış mevsimlerinin daha olumsuz koşullarında başarılı bir şekilde tekrarlanabileceği inancını cesaretlendirdi. Daha halihazırdaki bir engel ise hava kuvvetlerinin kış koşullarında bir dereceye kadar tecrit edilmiş kale-kasabalarının (müstahkem mevki) garnizonlarına ikmal maddelerinin sürekli havadan idamesinde maruz kaldıkları gerginlikti. Kötü hava koşulları nedeniyle kaza oranı yüksekti, aşırı sayıda uçak iyi hava koşulları fasılalarında ikmal maddesi eksikliğini tamamlamak için kullanılmak zorundaydı – bazen tek bir kolorduyu ikmal etmek için 300'ü aşkın nakliye uçağı kullanılmak zorundaydı. Açıkta bulunan bütün ileri mevzilere bu ölçekte hava nakliyesinin sağlanması Alman Hava Kuvvetleri'nin hava taşıma sistemine hasar verdi ve tecrübeli hava birliklerinin diğer harp harekât alanlarına çekilmesi Alman Hava Kuvvetleri'nin Rus cephesindeki muharebe etkinliğini sınırladı.

O kış seferinin, muazzam yükünün onun için hazırlanmamış bir ordu üzerinde başka yönlerden de ciddi bir oyalayıcı etkisi vardı.

Birçok tümen kış sona ermeden asıl kadro mevcutlarının neredeyse üçte birine inmişti. Asla tekrar kadro mevcutlarına ulaşmadılar; faal harekâtlara katılmak için yeterli bir seviyeye ulaşmadan önce zaten yaz gelmişti. Bundan başka, kış süresinde Almanya'da hazırlanan ilave tümenler aslında hayali olan toplam bir rakam yarattı. 1942'de ve akabindeki şiddetli muharebelerde neredeyse imha edilen tümenlerin varlıkları gizlilik amacıyla kadrolarındaki eksiklikler ikmal edilmeden devam ettirildi. Bazen bu sözde tümenler sadece iki ya da üç taburdan meydana geliyorlardı.

Generalleri tarafından Hitler'e, şayet taarruzun 1942'de kaldığı yerden devam etmesi gerekiyorsa ilave 800.000 askerin temin edilmesi gerektiği söylendi. Alman Silah Üretim Bakanı Albert Speer ise, bu kadar sayıdaki insanın fabrikalardan orduya gönderilmesinin olanaksız olduğunu söyledi.

Sonunda bu açık, kuruluşlarda (ordu teşkilatında) yapılan kökten bir değişiklikle karşılandı. Piyade tümenleri dokuz taburdan yedi tabura indirildi. Piyade bölüğünün mevcudu önceki 180 mevcutla kıyaslandığında en fazla 80 asker olarak tespit edildi. Şiddetli çarpışmalar sonucu kaybedilen eğitimli subayların yerlerine geçen bölük komutanı genç subaylar eski fazla mevcutlu bölüklerin sevk ve idaresinde kontrolü kaybetmeye yatkın oldukları ve ayrıca sonuçta fazla etkili olmayan büyük bölüklerin daha fazla zayiat verdikleri görüldüğünden, bu indirim iki amaca hizmet etti.

Taburların ve askerlerin miktarlarında gerçekleştirilen müşterek indirim, Müttefik İstihbarat Teşkilatları'ndaki personelde müteakip yıllarda Alman tümen miktarlarının sanki kendi tümenlerine benzer olduğuna ilişkin gerçekdışı hesaplama yapma yatkınlığının devam etmesine neden oldu. Aslında, iki Alman tümenini bir İngiliz ya da Amerikan tümeni eşiti saymak daha iyi bir tahmin olmuş olacaktı. O oran bile, gerçekten çok az sayıdaki tümenin kâğıt üzerindeki azaltılmış birlik mevcuduna yaklaştığı 1944 yazının sonuna gelindiğinde doğru bir rehber olmaktan çıkmıştı.

Ayrıca 1942 seferinde Alman ordusunun tank gücündeki artış gerçek olmaktan ziyade yüzeysel bir artıştı. Kış süresince şimdiye

kadar muhafaza edilen atlı süvari tümenlerinin kısmen dönüştürülmesi sonucunda iki yeni zırhlı tümen teşkil edildi – ne var ki önemsiz olduğu görüldü. Motorize piyade tümenlerinin tank mevcutlarına bazı ilaveler yapıldı, fakat mevcut yirmi zırhlı tümenin ancak yarısının tank miktarı kadro seviyesine yükseltildi.

Böylece, özetle, Almanların bilançosu taarruzun devamının tehlikeli bir zemin olduğunu gösteriyordu. En üstün gayretlerle bile önceki mevcut sayılarına ancak ulaşabildiler ve bunu da ancak kendi müttefik kuvvetlerinin nitelik olarak yetersiz olan acemi askerlerin sayısını artırarak temin ettiler. Bedeli ağır başka bir seferin kayıplarını karşılayacak fazla birlikleri yoktu. İki ana taarruzi unsurları olan hava ve zırhlı kuvvetlerini güvenilir bir üstünlük için ihtiyaç duyulan çapta geliştirmedeki yetersizlikleri hâlâ büyük bir engeldi.*

Durumun olumsuz yönleri Alman Silahlı Kuvvetler Karargâhı tarafından fark edildi, fakat karargâhın ileri gelenlerinin gücü Hitler'in kararını etkilemek için yetersizdi. Hitler'in baskısı dayanamayacakları kadar şiddetliydi. Hitler olayların baskısı altında, durmaksızın devam etmeye zorlandı.

1942'de taarruza devam etme sorunu Kasım 1941'de, Moskova'yı ele geçirmek amacıyla düzenlenen nihai taarruzdan önce bile tartışılıyordu. Rundstedt, o Kasım tartışmalarında sadece savunmaya geçilmesini değil de Polonya'daki ilk taarruz çıkış hattına geri çekilmenin uygun olduğunu ileri sürmüş olduğunu iddia etti. Leeb'in kabul etmiş olduğu söylendi. Her ne kadar diğer ileri gelen generaller bu denli tam bir harekât tarzı değişikliğini desteklememekle birlikte, birçoğu Rus seferinin kendilerini nereye sürüklediklerine ilişkin artan bir endişe içindeydiler ve taarruzu devam ettirmek için hiç isteklilik göstermediler. Aralık'ta Moskova'ya düzenlenen taarruzun başarısızlığı ve kışın sıkıntıları kuşkularını pekiştirdi.

---

* Bu aksaklıklar Batı'daki, uzakta bulunan gözlemciler tarafından bile anlaşılabilirdi. Mart 1942'de yazdığım bir yorumda vardığım sonuç "bu yaz, sadece Almanların geçen sonbaharda uğradıkları düş kırıklıklarının bir tekrarı değil, aynı zamanda gidişattaki kesin değişikliği beklemenin makul olacağı" idi.

Fakat askeri muhalefetin ağırlığı 1941'deki seferin başarısızlığını müteakip yüksek komuta kademesinde yapılan değişikliklerle zayıflatıldı. Kasım sonunda Hitler, Kafkasya'ya doğru inmek ve Mius Nehri'ndeki kış savunma hattına kadar çekilme önerisini reddettiğinde, Rundstedt istifa etmek istedi ve istifası kabul edildi. Rundstedt en azından ayrıldığı zaman ve ayrılış tarzı itibariyle nispeten talihliydi. Bütün seferin başarısızlığı dünya tarafından farkına varılınca, Kara Kuvvetleri Komutanı Brauchitsch'in 19 Aralık'ta ayrılması suçlu olduğunu ima eden resmi açıklamayla duyuruldu. Bu hareket iki amaca hizmet etti: Hitler'e bir günah keçisi bulmak ve Hitler'in Alman Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nı doğrudan uhdesine almasının yolunu açmak. Moskova'yı son işgal teşebbüsünde Hitler'in ateşli destekçisi olan Bock, Aralık ortasında endişe ve gerginlikten dolayı midesinden hasta olduğunu bildirdi ve 20 Aralık'ta istifası kabul edildi. Leeb, şimdilik yerinde kalıyordu ve Leningrad'ın ele geçirilmesindeki başarısızlıktan dolayı Leeb'i suçlamak pek kolay değildi, çünkü, Leeb'in planlı taarruzu tam başlamak üzereyken sokak çarpışmalarında verilebilecek kayıpların korkusuyla Hitler'in emriyle iptal edilmişti. Ancak, Leeb hiçbir şeyin Hitler'i Demyansk muharebe çıkıntısından geri çekilmeye ikna edemeyeceğini görünce, görevden affını istedi.

Kara Kuvvetleri Komutanı Brauchitsch ve üç ordular grubunun asıl komutanlarının ortadan çekilmeleri, Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Halder'in Hitler'i frenleme gücünü azalttı. O etken ve Hitler'in avantajı, haleflerin kuşkularını bastırma ve daha işin başında Führer'in arzuları karşısında daha uysal hale gelmeleri konusundaki doğal eğilimleriyle derinleşti. Hitler, terfi unsuru etkisinin insanların kararını çelmekte ve sadakat yaratmadaki etkisini pek güzel anlamıştı. Profesyonel bir ihtiras, ayartmanın bu şekline nadiren direnirdi.

Rundstedt'in yerine Reichenau; Bock'un yerine Kluge, sonra Leeb ve daha sonra Küchler getirildi. Bock'un, Merkez Ordular Grup Komutanlığı'ndan ayrılması geçici bir hastalık nedeniyleydi ve Reichenau Ocak ayında kalp krizinden aniden ölünce, Bock

onun halefi olarak tekrar göreve getirildi. Bununla beraber Bock, Temmuz'da yazın yapılacak taarruz için güneydeki kuvvetler tekrar teşkilatlandığında görevden nihai olarak uzaklaştırıldı. Bu yeniden teşkilatlanmada Güney Ordular Grubu'ndan Kafkasya'ya sevk edilecek özel bir "A Ordular Grubu" kuruldu ve komutanlığı Mareşal List'e verildi. "Güney Ordular Grubu"ndan geriye kalanlar o zaman tekrar "B Ordular Grubu" olarak adlandırıldı, önce Bock'un, sonra Weichs'in komutasına verildi.

Bir başka büyük taarruzun yapılması planı 1942'in ilk aylarında şekillendi. Hitler'in kararı ekonomi uzmanlarından gelen baskıdan etkilendi. Hitler'e, Almanya'nın savaşı Kafkasya'dan buğday ve maden cevherinin yanı sıra petrol temin etmedikçe sürdüremeyeceğini söylediler – bu görüş Almanya'nın Kafkas petrollerini emniyete alamaması, ancak savaşa üç yıl daha devam etmeyi başarabilmesi sonucunda hatalı çıkan bir görüştü. Ancak, Hitler böylesi ekonomik iddialara daha tepkili yaklaştı; çünkü bu iddialar olumlu ve taarruza yönelik bir şeyler yapma konusundaki içgüdüsel dürtüleriyle çakışıyordu. Ne denli yardım ya da muhtemel avantajı barındırabilirse barındırsın onun için geri çekilme fikri iğrençti. Geri çekildiğinden bu yana, tekrar ilerlemekten başka yapabilecek hiçbir şeyin olmadığını görmüştü.

O içgüdü onu can sıkıcı gerçeklere karşı duyarsız hale getirdi. Örneğin, Alman İstihbarat Teşkilatı'nın Urallar'da ve başka yerlerdeki Rus fabrikalarında ayda 600 ila 700 arasında tankın imal edilmekte olduğuna ilişkin bilgisi vardı. Fakat Halder, bu konudaki kanıtları ona verdiğinde, Hitler masayı yumruklamış ve bu çaptaki bir üretimin olanaksız olduğunu söylemişti. Hitler, inanmak istemediği şeye inanmıyordu.

Bununla beraber bu Hitler'in, Almanya'nın kaynaklarının sınırlarını, yeni taarruzunun kapsamını sınırlama gerekliliğini itiraf edecek derecede kabul etmesine neden oldu. Taarruz, bütün cephe boyunca değil, ilkbahar başında belirlendiği gibi her iki kanatta icra edilecekti.

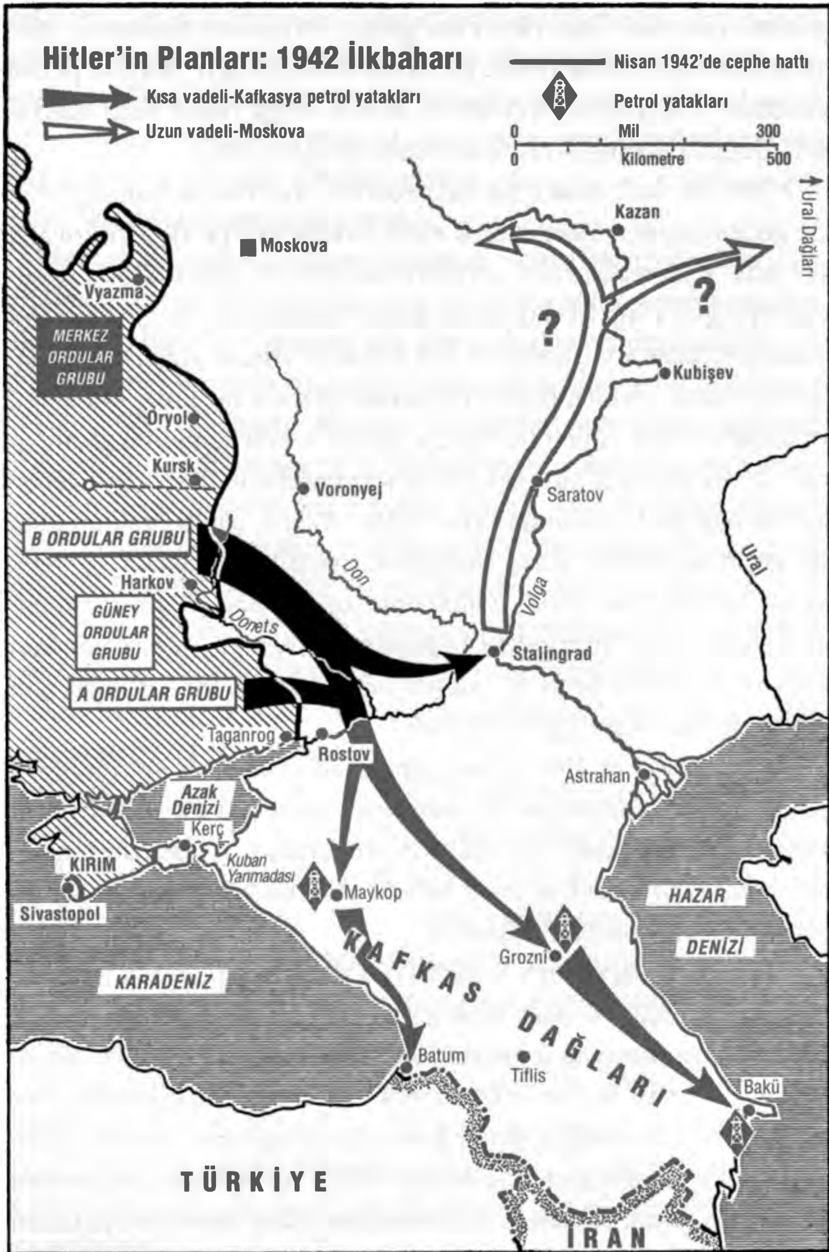
Asıl taarruz, Karadeniz yakınındaki güney kanattan başlayacaktı. Don ve Donetsk nehirleri arasındaki koridordan aşağı gelişecekti. Harekât, Don Nehri'nin güney kıvrımı ve Karadeniz ağzı arasındaki düz kısma erişip, geçtikten sonra güneye, Kafkas petrol yatakları istikametine dönecek ve ayrıca Volga Nehri hattı üzerinden, doğuya Stalingrad istikametinde genişleyecekti.

Hitler bu ikili amacı formüle ederken asıl olarak Stalingrad'ın ele geçirilmesinin, kuzeye çark etme imkânı tanıyarak Moskova'yı savunan Rus ordularının gerideki birlikleriyle irtibatlarının kesilmesini sağlayacağı fikrini göz önünde bulundurdu. Bunun yanı sıra maiyeti Urallar'a yürümekten bile bahsetti. Ancak yoğun tartışmalardan sonra, Halder, bunun olanaksız ihtiraslı bir proje olduğunu ve aslında tespit edilen hedefin, o stratejik kilit noktanın (Stalingrad) taktik emniyetinin sağlanması için harekâtın ileri doğru genişlemesi olduğu konusunda ikna edildi. Ayrıca, şimdi Stalingrad'ın ele geçirilmesindeki amaç Kafkaslar'a girişilen harekâta stratejik kanat himayesinin temin edilmesinin bir vasıtası olarak belirlendi. Çünkü Volga üzerindeki Stalingrad, Volga ve Don arasındaki köprüye hâkimdi. Şehir bir ulaşım odağı olarak, bu darboğaz için muhtemel bir tıkacı teşkil ediyordu.

Ayrıca Hitler'in 1942 planı Leningrad'ı yazın ele geçirecek bir tali taarruzu kapsıyordu. Bu taarruzun getireceği itibarın dışında, kuzey istikametindeki bu hareketin, Finlandiya ile kara ulaşımının emniyete alınmasının ve tecrit halinin rahatlatılmasının bir vasıtası olarak önemli olduğu düşünüldü.

Alman orduları Doğu Cephesi'nin diğer kısımlarında yalnızca tahkimli mevzilerini ıslah ederek savunmada kalacaklardı. Kısaca, 1942 Alman taarruzu iki kanat harekâtıyla sınırlı kalacaktı. Bu sınırlama, Alman ihtiyat birliklerinin tükenmesi karşılığındaki bir tedbirdi. Bundan başka, güney kanat için planlanan harekât derinleştikçe, kanatların geri bölgelerinin büyük bir bölümü için gereken himayenin ancak Alman müttefiklerinden daha fazla takviye temin edilmesiyle gerçekleştirilebilirdi.

Harita 15

Hitler'in Planları: 1942 İlkbaharı
Kısa vadeli-Kafkasya petrol yatakları
Uzun vadeli-Moskova
Nisan 1942'de cephe hattı
Petrol yatakları
0 Mil 300
0 Kilometre 500
Ural Dağları
Kazan
Moskova
Vyazma
MERKEZ ORDULAR GRUBU
Kubişev
Oryol
Kursk
Voronyej
Saratov
B ORDULAR GRUBU
Ural
Harkov
Don
GÜNEY ORDULAR GRUBU
Donets
Volga
Stalingrad
A ORDULAR GRUBU
Taganrog
Rostov
Astrahan
Azak Denizi
Kerç
Kuban Yarımadası
KIRIM
Maykop
Sivastopol
HAZAR DENİZİ
Grozni
KAFKAS DAĞLARI
KARADENİZ
Batum
Tiflis
Bakü
TÜRKİYE
İRAN

Düşmanın merkezine aynı anda baskı yapmaksızın bir kanada bu kadar derin bir harekât fikri Alman generallerinin gençliklerinden bu yana öğrenmiş oldukları stratejik düşünce biçimlerine aykırıydı. Bu harekât tarzı generallere çok kötü görünmekteydi, çünkü kanat harekâtı ana Rus ordularıyla, Karadeniz arasında tehlikeye maruz kalmak zorunda kalacaktı. Alman generalleri içerideki kanat kısımlarının himayesinin büyük ölçüde Rumen, Macar ve İtalyan birliklerine bağlı olmak zorunda kalacakları düşüncesiyle bir kat daha endişe duymaktaydılar. Hitler, generallerin endişeli sorularını Almanya'nın savaşı ancak Kafkas petrol ikmal kaynaklarını emniyete almak suretiyle idame ettirebileceğine ilişkin kesin bir ifadeyle cevapladı. Hitler, yanlarının korumasının müttefik birliklere bağlı olmasının tehlikesine gelince, bu birliklerin Stalingrad ve Kafkasya arasındaki Don ve Volga nehir hatlarını tutmaları için görevlendirileceklerini söyledi – bu nehir hatlarının kendileri kanatları korumaya yardımcı olacaklardı. Stalingrad'ın ele geçirilmesi ve o kilit noktanın elde tutulması Alman birliklerine havale edilecekti.

Kırım'daki Alman kuvvetleri 8 Mayıs'ta anakarada asıl taarruz öncesi Rusların sonbaharda kendilerini durdurmayı başarmış oldukları Kırım'ın doğusundaki Kerç Yarımadası'na karşı taarruza geçtiler. Pike bombardıman uçaklarının toplu ateşiyle korunan iyi hazırlanmış olan taarruz, savunmada gedik açtı. Gedikten akan Almanlar kuzeye çark ettiler ve savunan birliklerin büyük bir bölümünü, pike bombardıman uçaklarının çok geçmeden teslim olmak zorunda bıraktıkları kıyıya hapsettiler. Önündeki güzergâhları temizlenen Almanlar, seksen kilometre uzunluğundaki yarımadayı hızla kat ettiler. Yarımadanın ucundan yirmi kilometre mesafedeki tarihi savunma hattı "Tartar Çukuru"ndaki geçici bir duraklamadan sonra 16 Mayıs'ta Kerç'i ele geçirdiler ve böylece güneybatı köşede, uzun zamandır tecrit altında bulunan Sivastopol kalesi dışında Rusları Kırım'dan temizlediler.

Bu harekât, Kerç Boğazı'ndan Kafkasya'nın batı ucunu teşkil eden Kuban Yarımadası'na sıçramak suretiyle asıl hedefe yardımcı olmayı amaçlayan bir itici gücün yaratılmasının vasıtası olarak ta-

sarlanmıştı. Fakat, asıl taarruz karadan Kafkasya içlerine o kadar hızlı ilerledi ki, bu itici unsur gereksiz hale geldi.

Alman ilerlemesinin önündeki güzergâhın temizlenmesindeki en etkin unsur, 12 Mayıs'ta Sovyet Izyum muharebe çıkıntısını bertaraf etmek için hazır tutulan General Paulus'un Altıncı Ordu'suna hücumla başlayan, Rusların Harkov istikametindeki taarruzuydu. Almanların savunma hünerlerinin karşısında bu taarruz, Rus ordusunun gücünü aşan, vakitsiz bir taarruzdu. İhtiraslı hedefler ve aşırı beklentiler, Mareşal Timoşenko'nun günlük emrinde, "Şimdi birliklerime kati taarruza geçmelerini emrediyorum," şeklinde yer almıştı. Harkov taarruzunun uzaması, Rus ihtiyatlarının çok fazla bölümünü buraya çektiğinden Almanların işine yaramıştı ve bunun sonucunda onları öldürücü bir akına açık hale getirmişti. Ruslar, Harkov'da Alman savunmalarını yardı ve kuzeybatı ve güneybatı istikametinde yayıldılar. Paulus'un Altıncı ve Kleist'in Birinci Panzer orduları ile Izyum muharebe çıkıntısına karşı girişilen planlı taarruz Hitler'in emriyle bir gün daha uzatıldı ve Rus taarruzu Bock'un karşı taarruzuyla durduruldu. İki tam mevcutlu Rus ordusu ve diğer ikisinin unsurları bozguna uğratıldı ve Mayıs ayının sonunda 241.000 Kızıl Ordu askeri esir düştü. Haziran'da asıl taarruzlarını başlattıklarında Rusların elinde Almanları karşılayacak çok az ihtiyat kalmıştı.

Alman taarruzu hem mevki hem de zamanlama yönünden farklı zamanlarda icra edilecekti; "kademeliydi." Güney Rusya'da tüm Alman cephesi boyunca Taganrog kıyısı civarından geriye doğru dik olarak uzanan, Donetsk boyunca Harkov ve Kursk istikametinde gelişecek şekilde planlandı. Bu kademeli bir muharebe cephesiydi. Solda en arkada bulunan kısımlar harekâta ilk başlayacaklardı. Sağda, daha ileride bulunan kısımlar, harekete geçmeden önce sol kanadın yetişmesini bekleyeceklerdi, fakat bu arada sağ kanat, sol kanadın (Rus) direnişini zayıflatan kuşatmaya yardım edecekti.

Sağ kanatta Kırım'daki On Birinci Ordu ile birlikte On Yedinci Ordu vardı. Daha geride, On Yedinci Ordu'nun yanında, Birinci Panzer Ordusu vardı. 9 Temmuz'dan sonra bu iki ordunun mey-

dana getirdiği List'in "A Ordular Grubu" Kafkasya'yı işgale tahsis edildi. Solunda ise, Dördüncü Panzer Ordusu, Altıncı Ordu, İkinci Ordu ve Macar İkinci Ordusu'nun oluşturduğu Bock'un "B Ordular Grubu" vardı. İki panzer ordusu, her ikisi de Almanların arka kanatlarından hareketle Rusların en ileri mevzilerine hücum edeceklerdi – Birinci Panzer Ordusu Harkov bölgesinden hücum ederken, Dördüncü Panzer Ordusu Kursk bölgesinden hücum edecekti. "Piyade" orduları panzer ordularını takip edecek ve onları destekleyecekti.

7 Haziran'da asıl taarruz öncesi, Sivastopol kalesine derhal bir kuşatma taarruzu başlatıldı. Bu taarruz Manstein'ın On Birinci Ordu'su tarafından icra edildi. Direniş sert olmakla birlikte, kale ve onunla birlikte bütün Kırım, ancak 4 Temmuz'da tamamen Almanların eline geçtiyse de, Almanlar çok üstün olmaları ve yetenekleri sayesinde sonunda kazandılar. Böylece Ruslar Karadeniz'deki ana deniz üslerinden mahrum kaldılar. Fakat, her ne kadar aslında pasif durumda kalacak olsa da, "donanmalarının varlığı" (*fleet in being*) hâlâ devam ediyordu.

Bu arada, Kırım'daki bu ilk harekâtı, asıl taarruzun icra edildiği noktalara yakın yerlerde gerçekleştirilen başka önemli bir şaşırtma taarruzu izledi. Zira Almanlar 10 Haziran'da, Donetsk Nehri'ni düşman mukavemeti karşısında geçmek suretiyle, Izyum çıkıntısındaki başarılarını genişlettiler ve nehrin kuzey yakasında bir tutunma bölgesi elde ettiler. Buradaki tutunma bölgesini safha safha genişleterek büyük bir köprübaşı haline getirdikten sonra, 22 Haziran'da buradan kuzey istikametinde güçlü bir zırhlı birlik taarruzuna kalkıştılar ve iki gün içerisinde, Donetsk Nehri'nin yaklaşık altmış beş kilometre kuzeyinde bulunan Kupyansk kavşağına ulaştılar. Bu sonuç Almanlara 28 Haziran'da başlatılan asıl taarruzlarının doğu istikametindeki hücumuna yardımcı olan, çok kıymetli bir kuşatma unsuru imkânı yaratmıştı.

Asıl taarruzun sol kanadında, Rus ihtiyatları azalmadan ve Dördüncü Panzer Ordusu Kursk ve Belgorod arasındaki bölgeyi yarmadan evvel çok şiddetli bir çarpışma vardı. Harekât bundan sonra

Voronej yakınındaki Don Nehri'ne kadar yüz elli kilometrelik ova boyunca çok hızlı ilerledi. Bu, Yukarı Don Nehri karşısına ve Voronej'in ötesi boyunca, Moskova'dan Stalingrad'a ve oradan Kafkasya'ya uzanan cepheye paralel demiryolu bağlantısını kesecek direk bir harekâtın habercisi gibiydi. Aslında, Almanların hiç böyle bir niyeti yoktu. Verilen emirler nehre ulaşıldığında durulması ve harekâtın güneydoğu istikametinde devam edebilmesi için kanatların savunulmasına dönülmesi yönünde olacaktı. Macar İkinci Ordusu, o sırada Don ve Donetsk havzası arasındaki koridordan aşağı güneydoğu istikametine dönen Dördüncü Panzer Ordusu'na yardıma geldi. Dördüncü Panzer Ordusu'nu Stalingrad'ı almakla görevli Altıncı Ordu takip etti.

Sol kanattaki bütün harekâtlar sağ kanatta gelişen tehdidi gizleme amacı taşıyordu. Zira her ne kadar dikkatler Kursk'tan Voronej'e yöneltilen taarruza yoğunlaşmakla birlikte, Harkov bölgesinden Kleist'in Birinci Panzer Ordusu tarafından daha tehlikeli bir taarruz gerçekleştiriliyordu. Bu harekât hem Rus kuvvetlerinin taarruzları engellendikten sonra tutundukları bu kötü hazırlanmış mevzilerden hem de Rusların kanatlarındaki Kupyansk çıkıntısından istifade etti. Kleist'in zırhlı tümenleri çabuk elde edilen bu yarma harekâtından doğu istikametinde Don-Donetsk koridorundan Moskova-Rostov demiryolu üzerinde bulunan Chertkovo'ya indiler. Daha sonra güneye dönerek Millerovo ve Kamensk'i geçtiler, Rostov'da ve yukarısındaki Aşağı Don istikametinde ilerlediler.

Sol kanat 22 Temmuz'da taarruz çıkış hattından yaklaşık 400 kilometre kat ettikten sonra, az bir direniş gördükten sonra nehri geçti. Ertesi gün, Rostov savunması eteklerine ulaşan sağ kanat savunmada bir gedik açtı. Don Nehri'nin batı yakasında uzanan kent, böyle bir yarma harekâtına karşı korumasızdı ve hızlı bir geri çekilme kargaşası esnasında savunma mevzileri gereği gibi düzenlenmemişti. Almanların kanatlardan geliştirdiği akınlar karışıklığı artırdı ve şehir çabucak ellerine geçti. Rostov kentinin ele geçirilmesi, Kafkasya'dan gelen petrol boru hattını keserek Rus ordularını Hazar Denizi'nden tankerle ve denizin batısındaki stepler boyun-

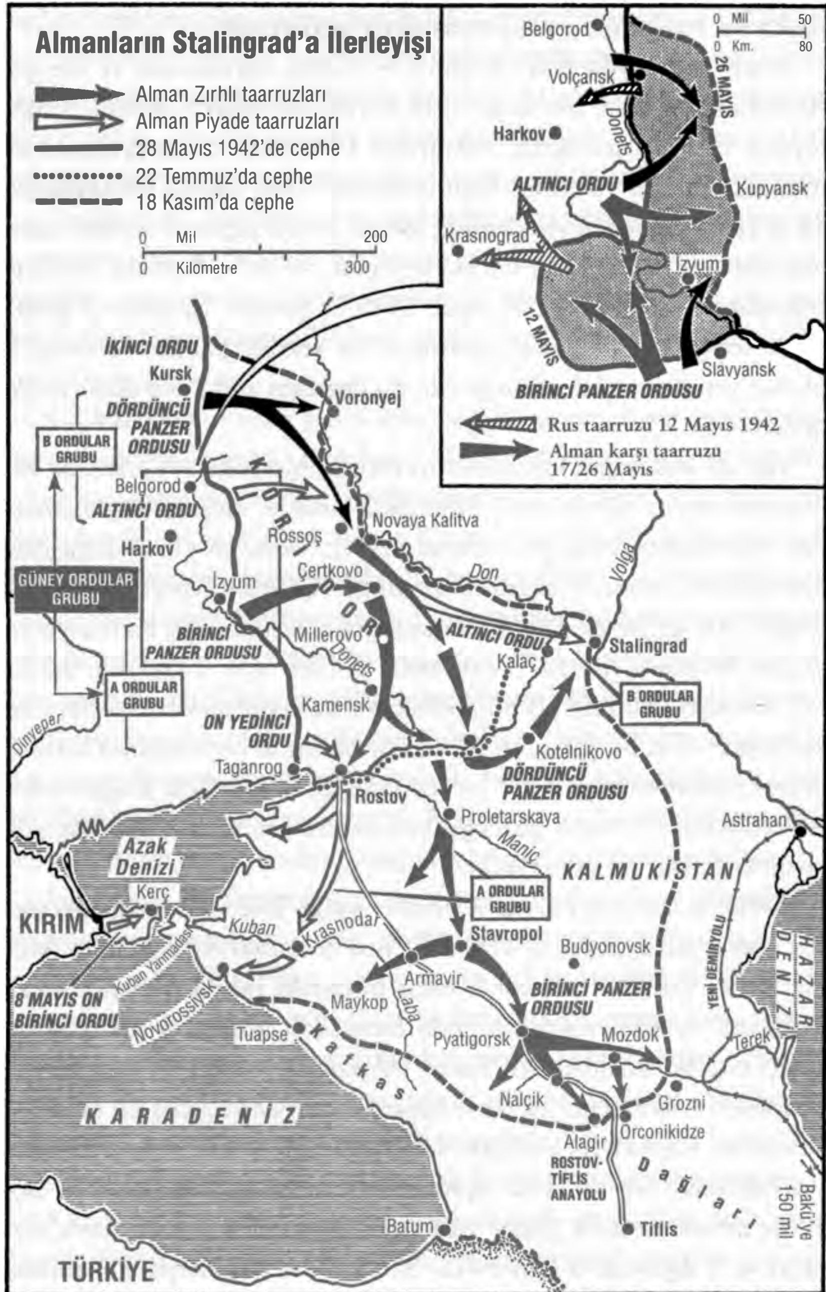
ca aceleyle döşemiş oldukları yeni demiryolu hattından taşınabilen petrol ikmaline bağlı hale getirdi. Ayrıca Rusya, ekmek temin ettiği başka bir muazzam arazi parçasını da kaybetmişti.

Büyük miktarda Rus birliğinin yenilgiye uğratılması ve ele geçirilmesiyle birlikte bu olağanüstü harekâtın yegâne önemli eksiği, toplam ele geçirilen birlik miktarının 1941'deki kadar fazla olmamasıydı. Tempo yeterince hızlı olmamıştı. Bu, büyük bir direnişle karşılaşılması nedeniyle değildi, ancak en iyi eğitimli Alman tank birliklerinin birçoğunun önceki kayıpları ve daha temkinli usulleri benimseme eğilimi nedeniyleydi. 1941'in panzer "grupları," piyade ve topçu sınıfı oranları artırılmış bir şekilde panzer "orduları" olarak yeniden teşkil edilmişlerdi; bu desteğin artışı hızı düşürmeye neden oldu.

Her ne kadar çok sayıdaki Rus birliği, Almanların ilerlemesi sonucunda geçici olarak tecrit edilmekle birlikte, birçoğu toplanamadan önce geriye sızabildi. Alman ileri harekâtının güneydoğu istikametindeki akını, Rusların kuzeydoğu yönünde geri çekilmelerini doğal hale getirerek Rus komutanlığının birliklerini, Kafkasya'ya doğru ilerleyen Alman harekâtının yanları için doğal bir tehdit teşkil edeceği Stalingrad bölgesinde ya da civarında tertiplemesine yardımcı oldu. Bu sonucun Alman ordularının bir kısmının Kafkas petrol yataklarına ve diğer bir kısmının Stalingrad'da Volga Nehri istikametlerinde farklı güzergâhlara saptıkları, seferin sonraki safhasında hayati bir etkisi oldu.

Kleist'in Birinci Panzer Ordusu Aşağı Don havzasını geçtikten sonra güneydoğuya, Hazar Denizi'ne kanal ile bağlanan Maniç Nehri vadisine yöneldi. Ruslar buradaki büyük barajı havaya uçurarak ve vadiyi sular altında bırakarak tankların saldırılarını geçici olarak durdurdular. Fakat, Alman kuvvetleri iki günlük gecikmeden sonra nehri geçmeyi başardılar ve daha geniş bir cepheye yayılarak Kafkasya'ya doğru ilerlemelerine devam ettiler. Direniş yokluğundan ve arazinin açıklığından cesaret alan Kleist'in sağ kolu, neredeyse tam güney istikametinde ilerleyerek Armavir'den geçti ve 9 Ağustos'ta Rostov'un 320 kilometre güneydoğusundaki

Harita 16

Almanların Stalingrad'a İlerleyişi
Alman Zırhlı taarruzları
Alman Piyade taarruzları
28 Mayıs 1942'de cephe
22 Temmuz'da cephe
18 Kasım'da cephe
0 Mil 200
0 Kilometre 300
Belgorod
Volçansk
Harkov
Donets
26 MAYIS
0 Mil 50
0 Km. 80
ALTINCI ORDU
Kupyansk
Krasnograd
İzyum
12 MAYIS
Slavyansk
BİRİNCİ PANZER ORDUSU
Rus taarruzu 12 Mayıs 1942
Alman karşı taarruzu 17/26 Mayıs
İKİNCİ ORDU
Kursk
DÖRDÜNCÜ PANZER ORDUSU
Voronyej
B ORDULAR GRUBU
Belgorod
ALTINCI ORDU
Harkov
Rossoş
Novaya Kalitva
Çertkovo
Don
Volga
GÜNEY ORDULAR GRUBU
İzyum
BİRİNCİ PANZER ORDUSU
Millerovo
Donets
ALTINCI ORDU
Kalaç
Stalingrad
A ORDULAR GRUBU
Kamensk
B ORDULAR GRUBU
Dinyeper
ON YEDİNCİ ORDU
Kotelnikovo
Taganrog
Rostov
DÖRDÜNCÜ PANZER ORDUSU
Proletarskaya
Astrahan
Azak Denizi
Maniç
KALMUKİSTAN
Kerç
A ORDULAR GRUBU
KIRIM
Kuban
Krasnodar
Stavropol
Budyonovsk
Kuban Yarımadası
YENİ DEMİRYOLU
HAZAR DENİZİ
Armavir
8 MAYIS ON BİRİNCİ ORDU
Novorossiysk
Maykop
Laba
BİRİNCİ PANZER ORDUSU
Tuapse
Pyatigorsk
Mozdok
Terek
Katkas
Nalçik
Grozni
KARADENİZ
Alagir
Orconikidze
ROSTOV-TİFLİS ANAYOLU
Dağları
Bakü'ye 150 mil
Tiflis
Batum
TÜRKİYE

büyük petrol merkezi Maykop'a ulaştı. Aynı gün, Kleist'in merkez kolunun öncüleri, Kafkas Dağları eteklerinde, Maykop'un 240 kilometre doğusundaki Pyatigorsk'a girdiler. Sol kolu daha doğuya, Budenovsk'a doğru ilerledi. Ordunun seyyar unsurları daha hızlı gidecek bir şekilde ileri sevk edildiler. Don Nehri'nin ilerisindeki bu erken Ağustos harekâtının temposu müthişti.

Ne var ki bu tempo adeta ani geliştiği gibi ani yavaşladı. Başlıca nedenleri petrol sıkıntısı ve dağların fazlalığıydı. Bu ikili fren bilahare Kafkasya harekâtına kati bir ivme kazandırmak için kullanılabilecek kuvvetlerin büyük bir kısmını tüketen Stalingrad muharebesinin uzaktan neden olduğu etkiyle güçlendi.

Bu kadar uzun menzilli bir harekât için gerekli akaryakıt ikmal akışını sağlamak zordu ve sıkıntı büyüdü. Bunun nedeni petrolün Rostov dargeçidinden demiryolu ile getirilmesi zorunluluğuydu. Ne var ki geniş hat olarak inşa edilmiş olan Rus demiryolu, Avrupa'da kullanılan dar hattına dönüştürülmek zorundaydı. Rus donanması mevcudiyetini devam ettirirken, Almanlar ikmal maddelerini deniz yoluyla göndermeyi göze alamadılar. Sınırlı bir miktar hava yoluyla sevk edildi, ancak demiryolu ve havayoluyla gelen toplam miktar harekâtın ivmesini idame ettirmek için yetersizdi.

Dağlar Almanların hedeflerini elde etmenin önünde doğal bir engeldi, fakat bu bölgeye ulaşıldığında dağların etkisi giderek artan inatçı direnişin tesiriyle artmıştı. Önceleri, harekâta karşı koymaya çalışan Rus kuvvetlerini çevirmekte fazla bir güçlükle karşılaşılmamıştı. Rus birlikleri 1941'deki gibi inatçı bir şekilde dövüşmeye devam etmek yerine, kuşatılmadan önce geri çekilme eğilimi göstermişlerdi. Alman komutanlığı esirlerin sorgulanmasından sonra, özellikle Asyalı Rusların arasında ülkelerine dönmenin yolunu arayanların artan bir eğilim olduğuna ikna olmakla birlikte, bu değişiklik daha esnek bir strateji nedeniyle olmuş olabilirdi. Fakat Kafkasya'ya ulaşıldığında direniş sertleşti. Burada savunmadaki kuvvetler, kendi vatanlarını koruduklarını hisseden ve muharebe ettikleri dağlık arazi türüne aşina, büyük ölçüde bölgeden askere alınan birliklerden meydana gelmişti. Bu unsurlar savunmanın gü-

cünü artırmıştı. Halbuki arazinin yapısı sel gibi akan zırhlı kuvvetlerin ilerlemesini kanalize etmek suretiyle mütecavizi engellemiş oldu.

Birinci Panzer Ordusu Kafkaslar'a doğru kanat (kuşatma) harekâtını icra ederken, On Yedinci Ordu düşmanı yaya olarak Rostov Geçidi'nden güneye, Karadeniz kıyısına döndüğü yere kadar takip etmekteydi.

Maykop petrol yataklarının ele geçirilmesinden sonra, Kafkasya Cephesi yeniden bölündü ve yeni hedefler tahsis edildi. Birinci Panzer Ordusu'na Laba Nehri ile Hazar Denizi arasındaki ana bölgenin sorumluluğu verildi. Ordunun ilk hedefi Rostov'dan Tiflis'e uzanan büyük anayolun bulunduğu dağlık arazi kesimini ele geçirmekti; ikinci hedefi, Hazar Denizi'ndeki Bakü idi. On Yedinci Ordu Laba'dan geriye Kerç Boğazı'na doğru uzanan dar bölgeden sorumluydu. İlk görevi, Karadeniz'deki Novorossiysk ve Tuapse limanlarını ele geçirmek için Maykop ve Krasnodar'dan güneye hareketle Kafkasya mıntıkasının batı ucu boyunca ilerlemekti. İkinci hedefi, Tuapse'nin ilerisindeki kıyı yolunun aşağısındaki geçişi zorlamak ve bu suretle Batum yolunu açmaktı.

Her ne kadar Tuapse'den güneye inen kıyı şeridi yüksek dağlarla çevrilmiş olsa da, kıyıya ulaşmadan önce seksen kilometreden daha az kat edecek yolu olduğundan, On Yedinci Ordu'nun görevi nispeten kolay görünüyordu ve dağ silsilesinin bu batı ucu eteklere doğru alçalıyordu. Ne var ki görev kolay olmadı. İlerleyen birlikler, ağzı civarında geniş bataklık alanlarının mevcut olduğu Kuban Nehri'ni ve daha doğuda zor engeller meydana getirecek denli engebeli tepeleri geçmek zorunda kaldılar. On Yedinci Ordu Novorossiysk'i ele geçirdiğinde yaklaşık Eylül'ün ortasıydı. Tuapse'ye ise hiç ulaşmadı.

Ana ilerleme hattındaki Birinci Panzer Ordusu, On Yedinci Ordu'ya kıyasla daha iyi, lakin daha düşük tempoda ve artan duraklamalarla ilerlemişti. Dağlara doğru uzanan harekâtta, yakıt sıkıntısı belirleyici bir engeldi. Panzer tümenleri, üst üste birkaç gün kımıldamadan yeni ikmal maddelerini bekliyorlardı. Bu engel, baskın tesiri devam ederken ve savunma mevzileri güçlendirilmeden önce

Almanlar için en iyi fırsat olan geçitleri hızla geçmelerini önledi. Dağlarda muharebe etmek söz konusu olduğunda, Birinci Panzer Ordusu dezavantajlıydı, çünkü uzman dağ birliklerinin birçoğu On Yedinci Ordu'nun Tuapse'ye ulaşmak amacıyla düzenlediği taarruz ve Batum kıyı yolunu açması için bu orduya tahsis edilmişti.

İlk ciddi duraklama hem Tiflis'e uzanan dağlık yolun yaklaşma istikametlerini hem de dağların kuzeyinde daha savunmasız halde bulunan Grozni petrol yataklarını örten Terek Nehri'ne ulaşıldığında meydana geldi. Terek Nehri'nin, Volga gibi büyüleyici bir genişliği yoktu, ancak hızlı akıntısı onu tehlikeli bir engel haline getiriyordu. Kleist, o vakit doğu istikametinde, akıntı yönünde manevrayı denedi ve Eylül'ün ilk haftasında Mosdok yakınlarında düşman mukavemeti karşısında nehirden geçti. Fakat, Kleist'in birlikleri Terek Nehri'nin ötesindeki yoğun ormanlık tepelerde tekrar durduruldu. Grozni, Mosdok geçiş noktasından sadece seksen kilometre ötedeydi, ne var ki Almanların Grozni'yi elde etmek için giriştikleri bütün çabaları başarısız oldu.

Rusların birkaç yüz bombardıman uçağını Grozni yakınlarındaki havaalanlarına kaydırmaları, Almanların başarısızlıklarındaki önemli bir etkendi. Bu uçakların aniden belirmeleri, Kleist'in ilerlemesinin frenlenmesinde çok daha etkili oldu, çünkü Kleist'in uçaksavar birliklerinin ve hava kuvvetinin büyük bir bölümü Stalingrad'daki Alman kuvvetlerine yardım amacıyla geri çekilmişti. Böylece, Rus bombardıman uçakları hiçbir engelle karşılaşmadan Kleist'in ordusunu taciz edebildi, ayrıca Kleist'in ordusunun ilerlemeye çalıştığı ormanın geniş arazi kesimlerini ateşe vererek onun çetin sınavını zorlaştırdılar.

Ruslar, Kleist'in açıkta bulunan sağ kanadını taciz etmek için süvari tümenlerini Hazar kıyılarından aşağı doğru getirmek suretiyle onun birliklerini daha fazla oyaladı. Çok geniş alana yayılmış olan bir düşman savunma perdesine karşı muharebeye iştirak eden Rus süvarisi özel nitelikleri için fevkalade iyi bir hareket alanı bulmuştu. Rus süvarisi bu muazzam düzlükte, seçtikleri her yerde Kleist'in ileri karakollarına nüfuz edebilmiş ve ikmal kaynaklarını kesebilmişti.

Rusların doğu kanadında artan yığınağına, Astrahan'dan güneye doğru inşa ettikleri demiryolu yardımcı oldu. Bu demiryolu, engin stepler boyunca herhangi bir temel olmaksızın, hafriyata ve toprak sete ihtiyaç duymaksızın döşenmişti. Almanlar çok geçmeden demiryolunu tahrip etmekten pek bir şey kazanmadıklarını anladılar, çünkü demiryolunun herhangi bir kısmı tahrip edilir edilmez, çok kısa sürede yeni bir hat döşeniyordu. Aynı zamanda düşman (Ruslar) aynı ölçüde gözle görülmez haldeydi ve kuşatma tehditleri sürekli olarak arttı. Her ne kadar Alman seyyar birlikleri Hazar Denizi kıyılarına kadar ilerledilerse de, o denizin görünüşü "çölde bir serap"tı.

Kleist Eylül ve Ekim boyunca, farklı noktalardan baskın şeklindeki taarruzlarla Mosdok'tan güneye doğru ilerleme çabasına devam etti. Her saldırısında durduruldu. Kleist, ondan sonra, dağ yolunu Tiflis'e bağlayan Daryal Geçidi'nin girişindeki Ordzhonikidze'ye karşı girişeceği kıskaç harekâtı için, sıklet merkezini, sol merkezden sağ merkeze kaydırmaya karar verdi. Bu taarruz Ekim'in son haftasında başladı ve başka bir yere sevk edilebilecek hava desteği, planda olmayan taarruz için tahsis edildi. Kleist'in sağ kıskacı, batı istikametindeki kuşatma hareketiyle Nalçik'i ve daha sonra Mamison Geçidi'ne uzanan alternatif askeri yolun başlangıcı üzerindeki Alagir'i ele geçirdi. Alagir'den Ordzhonikidze ve Terek Vadisi'ne uzanan harekâta devam edildi. Yağmur ve kar nihai safhayı geciktirdi, fakat Kleist'in kuvvetleri, Rusların zamanlaması ve hedefi iyi hesaplanmış karşı taarruzlarına başladıklarında, hemen hemen ilk hedeflerine ulaşmak üzereydiler. Bu karşı taarruz, ilerlemede başarılı olan ancak bu başarının yükünü çeken Rumen dağ tümeninin ani çöküşüne neden oldu. Sonuçta, Kleist geri çekilmek ve planından vazgeçmek zorunda kaldı. Daha sonra Almanların boşuna yarmaya çalıştıkları dağ engellerinin karşısında kalmalarıyla, cephe istikrara kavuştu.

Merkez Kafkasya'daki bu nihai püskürtme, Stalingrad'daki büyük Rus karşı taarruzunun başlamasıyla çakıştı.

Batı Kafkasya'da da nihai bir taarruz planlanmıştı, fakat hiçbir zaman olgunlaşmadı. Hitler bu nihai taarruz için, çok dikkatli şekilde bir sakladığı hava indirme kozunu gecikerek oynamaya karar vermişti. Gizlilik gerekçesiyle hâlâ 7. Hava Tümeni olarak bilinen Paraşüt Tümeni, On Yedinci Ordu'yla birlikte yenilenen bir taarruzla Tuapse'den Batum'a uzanan kıyı yoluna ani bir baskın için Kırım'da ve yakınında toplanmıştı. Ancak bu sırada Stalingrad'da Rus karşı taarruzu başladı. Bu taarruzu Jukov'un ordularının Stalingrad'a dolaylı yardım götürmek için başlattığı ve Ağustos'ta neredeyse cepheyi yardıkları Rjev yakınlarındaki yeni bir Rus taarruzu izledi. Hitler bu ikili tehditten o denli telaşa kapıldı ki, Batum için yapılan son taarruzu iptal etti ve merkez cepheyi takviye amacıyla paraşüt kuvvetlerinin demiryoluyla acele kuzeye, Smolensk'e gitmelerini emretti.

Bütün bu başarısızlıklar ve tehlikeler, tali hedefin tedricen asıl hedefi elde etmek için gerekli kara ve hava ihtiyat birliklerini kendine çeken başlıca taarruza dönüştüğü ve sonunda Almanya'nın gücünü boşuna tüketen Stalingrad'daki hüsranın sonucuydu.

Tuhaftır ki Almanya, ilkin geleneksel stratejinin (ortodoks strateji) düşünce kalıplarını yerine getirip Stalingrad'a doğrudan taarruz düzenlediği için ağır zayiat verdi. Ne var ki daha sonra Stalingrad'da başlattığı geleneksel stratejiyi, taarruzu devam ettirmek yerine sokak savaşına döndü (geleneksel olmayan strateji) ve ağır kayıplar vermeye devam etti. Kuvvetlerin başlangıçta birleştirilmesi (toplu olarak Stalingrad'a taarruz) sonuçta taarruzun farklı hedeflere (sokak çatışmaları) kaymasına neden olmuştu.

Stalingrad'a doğrudan taarruz Paulus komutasındaki Altıncı Ordu tarafından gerçekleştirildi. Taarruz, Don ve Donetsk havzaları arasındaki koridorun kuzey kısmından aşağı doğru gelişti. Altıncı Ordu başlangıçta, güneyde devam etmekte olan büyük zırhlı harekâtın yardımıyla başarı kaydetti. Fakat harekât genişledikçe gücü azaldı, çünkü Don Nehri boyunca çok fazla yayılan kuzey kanadını himaye etmek için bünyesinden daha fazla tümen görevlendirilmek zorunda kalındı. Ordunun mevcudundaki bu azalma, muharebe

zayiatının yanı sıra aşırı sıcakta icra edilen uzun ve süratli yürüyüşlerden kaynaklandı. Bu da geriye çekilen Rusların art arda gösterdiği direnişlerin üstesinden gelmekte bir engel haline geldi. Şiddetli çarpışmalar ağır kayıplara neden oldu ve bu nedenle daha sonraki tutunma bölgesinde baş edecek daha az kuvveti kaldı.

Altıncı Ordu Don Nehri'nin doğudaki büyük kıvrıma yaklaştığında akıbet belirginleşmişti. 28 Temmuz'da ordunun seyyar unsurları taarruz çıkış hattından 560 ve Stalingrad'da Volga Nehri'nin batı ucundan ancak altmış kilometre uzaktaki Kalaç Nehri'ne ulaştı. Ne var ki bu saman alevi gibi bir şeydi ve genel ilerleme Don Nehri kıvrımındaki inatçı Rus direnişiyle geciktirilmişti. Dar cephe ve Altıncı Ordu'da daha düşük oranda mevcut olan seyyar birliklerin varlığı, panzer ordularıyla kıyaslandığında ordunun hareket kabiliyetini engelleyici unsurlar oldu. Almanların nehrin kıvrımında yer alan Rus kuvvetlerini mağlup edebilmeleri on beş günü buldu. O zaman bile nehrin ötesinde köprübaşları tesis etmeleri için on gün daha geçti.

Almanlar 23 Ağustos'ta, Stalingrad harekâtının son safhasına başlamak için hazırdılar. Altıncı Ordu kuzeybatı ve Dördüncü Panzer Ordusu güneybatı mevkiinde kıskaç (kuşatma) taarruzu için tertiplendiler. Aynı gece Alman seyyar birlikleri Stalingrad'ın elli kilometre yukarısında Volga kıyılarına ulaştılar ve şehrin yirmi beş kilometre güneyinde Volga kıvrımı yakınlarına geldiler. Fakat kıskacın kolları savunan birliklerce (Rus) birbirlerine pek yaklaştırılmadılar. Almanlar müteakip safhada taarruzu batıdan geliştirdiler, böylece yarım daire şeklindeki harekâtlarını tamamladılar ve vaziyetin gerginliği Rus birliklerini her ne pahasına olursa olsun son neferine kadar savaşmaya çağıran bir harekât tarzına büründü. Ruslar bu çağrıya olağanüstü dayanıklılıkla cevap verdiler, üstelik Ruslar ikmal ve takviye birlik yönünden yıpratıcı koşullar altında savaşıyorlardı. Arkalarındaki üç kilometre genişliğindeki nehir büsbütün bir dezavantaj değildi. Nehir bu kadar birlikle hem direnişi sertleştirdi hem de karmaşık hale getirdi.

Rus savunma çemberi boyunca sıkça değişen mevki ve yöntemlerle ardı ardına sonsuz gibi görünen taarruzlar birbirini izledi. Ne var ki sonuçta mütecavizin kaybını telafi edecek önemsiz bir gelişme kaydetti. Savunma zaman zaman delindi, ancak yarma taarruzu asla bölgesel bir geri çekilmeden daha fazlasına neden olacak derinlikte gelişmedi. Taarruzlar savunmayı yarmada çoğunlukla başarısız oldular. Duraklamalar birbirini takip ettiğinden 1916'da Verdun'da olduğu gibi mevkinin psikolojik önemi arttı. Muharebenin yapıldığı yerin adının psikolojik bir önemi vardı. "Stalingrad" Ruslar için ilham verici bir semboldü. Almanlar, özellikle önderleri (Hitler) için hipnotize (uyutucu) bir simgeydi. Stalingrad, Hitler'i, stratejik görüşünü ve geleceğe ilişkin bütün fikrini kaybettiği bir ruh haline sokacak şekilde hipnotize etmişti. Stalingrad, Moskova'dan daha ölümcül bir hale geldi – çünkü adı daha fazla anlam taşıyordu.

Devam eden harekâtın yararsızlığı ve tehlikesi, savaş tecrübesi olan, mantıklı her analizci için aşikârdı. Böylesine tekrarlanan taarruzlar, savunmada olan kuvvetlerin takviye birliklerinden irtibatı kesilmedikçe ya da ülkelerindeki ihtiyat birlikleri azalmadıkça nadiren işe yaramaktadırlar – halbuki buradaki uzayan yıpratma muharebesine daha az dayanabilen Almanlardı.

Rusya'nın, muazzam zayiatına karşın, insan gücü Almanya'nınkinden çok daha fazlaydı. Rusya'nın en ciddi eksiği teçhizattı. Bu, 1941'deki kayıplardan dolayı meydana gelen ve kısmen de Rusya'nın 1942'de tekrarlanan yenilgilerin sorumlusuydu. Topçu birlikleri silah yönünden eksikti ve büyük ölçüde, kamyonlarla getirilen havanlarla ikame edildiler. Tanklar ve bütün motorlu araç türleri diğer ciddi noksanlıklardı. Fakat, yazın sonuna doğru hem Amerikan ve İngiliz ikmal maddelerinin hem de iç bölgelerdeki yeni fabrikalardan artan yeni teçhizat akışı başladı. Aynı zamanda, savaşın patlak vermesinden sonra silahaltına alınmak isteyenlerin fazlalığı meyvelerini veriyor ve Asya'dan gelen tümenlerin miktarı artıyordu.

Stalingrad muharebe alanı uzak doğu istikametindeydi. Öyle ki birliklerin sevkini doğudan gerçekleştirmek daha uygundu. Bu du-

rum kentin savunmasına yardımcı oldu. Her ne kadar şehrin tehlikeli durumu doğrudan birlik takviyesinin çapını engellemekle birlikte, şehrin kuzey kanadındaki Rus ordularının artan gücünün önemli bir takviye birliğine eşdeğerde dolaylı etkisi vardı. Şayet modern savaşın en etkili silahları malzeme eksiklikleri nedeniyle engellememiş olsaydı, Rusların bu kanattan oluşturdukları karşı taarruzlar etkilerini çok önceleri göstermiş olacaktı. Ne var ki, Almanların bölgesel yıpratma muharebeleri yüzünden başlarını derde sokmaları sonucunda, sınırlı yedek insan ve silah gücünü tükettiklerinden bu etki artmıştı. Bu türdeki yıpratma muharebesinde taarruz eden taraf olduklarından kayıpları (insan gücü ve silah) oransal olarak yüksekti ve kayıplarını daha az oranda karşılayabiliyorlardı.

Yıpratma muharebesinin (vaziyetin) tehlikeleri çok geçmeden Genel Karargâh tarafından anlaşıldı. Hitler'le günlük görüşmesinden dönen Halder, genellikle yardımcılarına Hitler'in aklını başına getirmek için bir beyhude çaba daha gösterdiğini anlatan, kızgınlık ve karamsarlık ifadesi olan el kol hareketleri yapardı. Halder'in, taarruza devam edilmesine karşı olan iddiaları kış yaklaştıkça daha acil hale geldi ve müşterek etki Hitler'in sinirlerini yıprattı. Bu nedenle ilişkileri her ikisi için dayanılmaz bir hal aldı. Hitler, planları tartışırken, her ne kadar mevcut ilerlemeler çok az olduğu için zor ayırt edilebilmekle birlikte, elini havalı bir şekilde büyük daireler halinde haritanın üzerinde gezdirme alışkanlığını sürdürdü. Hitler, Rusları alt etme konusunda daha güçsüz hale geldiğinden, karargâhından engelleyici danışmanlarını ayıklamaya daha fazla yöneldi. Hitler, daima "eski generallerinin" planları hakkında gönülsüz olduklarını hissetmişti ve bu planlar ne kadar başarısız olurlarsa Genel Karargâh'ın o denli engelleyici olduğunu hissediyordu.

Onun için Halder, bazı yardımcılarını müteakip Eylül'ün sonunda ayrıldı ve yerine, Batı'da, Rundstedt'in kurmay başkanlığını yapan, çok daha genç olan Kurt Zeitzler atandı. Zeitzler 1940'ta o vakit Kleist'in panzer grubunun kurmay başkanıydı. Ren'den Manş Denizi'ne kadar gerçekleştirilen uzun menzilli zırhlı birlik harekâtı-

nın idari yönden mümkün olması, büyük ölçüde onun cesur ikmal planlamasıyla sağlanmıştı. Hitler, onun bu önemli niteliğinin dışında, genç generalin (özellikle en üst mevkiye, Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı'na ani bir terfinin teşvikiyle başladığı göz önüne alındığında) uzun dönemli bir sorun olan Hazar Denizi ve Volga üzerine yürümede daha az sıkıntı çekeceğini düşündü. Zeitzler başlangıçta Hitler'in bu yöndeki güvenini haklı çıkardı. Zeitzler Halder'in yapmış olduğu gibi sürekli itirazlarla Hitler'in canını sıkmadı. Ancak Zeitzler kısa bir süre zarfında kaygılanmaya başladı ve Stalingrad'ı ele geçirme ihtimali azalmaya başladığında, Alman cephesinin bu kadar ileri mesafede tutulması fikrinin uygulanamaz olduğunu Hitler'le tartışmaya başladı. Olaylar uyarılarını haklı çıkardığında, Hitler generalinin tavsiyelerinden hiç hoşlanmadı ve 1943'te ona karşı soğuk bir tavır takındı, böylelikle Zeitzler'in tavsiyeleri giderek daha etkisiz hale geldi.

Almanların Stalingrad'a yöneltilen taarruzunun başarısızlıklarını belirleyen aynı temel unsurlar nihai Rus karşı taarruzuna yardımcı olarak ölümcül bir hezimete dönüştü.

Almanlar kente ne kadar yaklaştılarsa, manevra kabiliyetleri de o ölçüde kısıtlandı. Halbuki, cephenin daralması Rusların ihtiyatlarını küçülen savunma çemberinde tehlikede bulunan noktaya daha çabuk kaydırmasına yardımcı olmuştu. Aynı zamanda Almanlar, daha önceden yararlanmış oldukları düşmanın dikkatini başka yöne çekme konusundaki avantajlarını kaybettiler. Don kıyılarına ulaşan başlangıçtaki yaz seferinde, hedeflerine ilişkin belirsizlik Rus direnişini felç etmede yardımcı olmuştu, ancak şimdi Almanların hedefi belirgin hale gelmişti – ve Rus komutanlığı ihtiyatlarını emniyetli bir şekilde muharebeye iştirak ettirebilirdi. Böylelikle Almanların Stalingrad'a üzerine artan kuvvet yığınağı hedef belli olduğundan giderek daha az etkili hale geldi – çünkü toplu halde taarruz (kuvvetlerin bir yere yığılması) toplu halde savunma ile karşılaşıyordu.

Aynı zamanda, Almanların kuvvetlerini Stalingrad'a yığması, kanat birliklerinin himayesine tahsis edilen birliklerini eksiltmişti

– bu kanat birlikleri zaten Voronej'den Don boyunca Stalingrad "kıstağı"na kadar yaklaşık 640 kilometre ve oradan da Kalmuk Stepleri boyunca Terek Nehri'ne kadar yayılmış bulunduğundan halihazırda yük altındaydılar. Her ne kadar, bu çorak araziler herhangi bir Rus karşı taarruzunu, ikinci arazi kesiminde taarruza kalkışmasını kısıtlamakla birlikte, açık arazi için söz konusu olan bu tahdit edici unsur nehirle himaye edilmesine rağmen, nehir donduğunda ya da Ruslar kalabalık bir şekilde geçmek için savunulmayan bir nokta bulduklarında çok mukavemetsiz bir halde olacak olan Don bölgesi için geçerli değildi. Ayrıca Ruslar Stalingrad'ın 160 kilometre batısında, Serafimoviç yakınında Don üzerinde bir köprübaşını elde tutmayı başarmışlardı.

Bu çok uzun kanat cephesinin yarattığı tehlike, Rusların Ağustos'tan bu yana giriştiği birtakım küçük yoklayıcı taarruzlarla ortaya çıkmıştı. Bu saldırılar, bu cephenin ne denli zayıf tutulduğunu ve cephenin başlıca olarak Voronej'den güneye Macarlara; doğuya döndüğü Novaya Kalitva civarında İtalyanlara; Stalingrad'ın ilerisinin yanı sıra Stalingrad'ın batısındaki nihai güney kıvrımının civarının Rumenlere olmak üzere Almanya'nın müttefiklerine havale edildiklerini göstermişti. Bu uzun kanat cephesinde sadece Almanların sayısı belirsiz küçük alayları ya da müttefik birlikler arasına düzensiz olarak serpiştirilen tümenleri vardı. Tümen bölgeleri altmış kilometreye kadardı ve doğru düzgün tahkimli mevziler yoktu. Demiryolları cepheden yüz elli kilometre ya da daha fazla gerideydi ve arazi o kadar çıplaktı ki savunma mevzileri inşası için çok az kereste mevcuttu.

Bu engellerin farkına varılmasının rahatsızlığı daha Ağustos'un başında Alman Genel Karargâhı tarafından Hitler'e, kış süresince Don'u kanat savunma hattı olarak tutmanın olanaksız olduğunu bildirmesine yol açtı. Genel Karargâh'ın uyarıları dikkate alınmadı. Bütün savunma esaslı düşünceler Stalingrad'ın ele geçirilmesi hedefinden sonra geldi.

Doğrudan taarruzun engelleyici karakteri, Almanlar Stalingrad'ın dağınık varoşlarına ve daha sonra fabrika bölgesine nüfuz

ettiği Eylül'ün ortasında daha belirgin hale geldi. Sokak çatışmalarına sürüklenmek taarruzda daima bir engel olmuştur ve bu, avantajı esasen üstün hareket kabiliyet gücüne sahip olan bir ordunun özellikle zararına oldu. Aynı zamanda savunma, kendi yurtları ani tehlikede olanların azmiyle dövüşen insanların bulunduğu işçi birliklerinden yararlandı. Böylesine koşullarda savunan kuvvetlerin gücüne –General Chuikov'un komutasındaki Altmış İkinci Ordu ve General Shumilov'un komutasındaki Altmış Dördüncü Ordu'nun bir kısmına– yapılan bölgesel katılımlar, takviye birliklerin gidişatı değiştirmeye başlayana kadar geçen kritik haftalar zarfında önemli bir katkıydı. Zira Altmış İkinci Ordu, Don'un batısındaki muharebelerde kötü hırpalanmıştı ve bu arada bütün bölgenin sorumluluğuna getirilen General Eremenko tarafından bu ordu için çok az kaynak bulunabilmişti.

Almanların meskûn alana girmeleri aynı zamanda taarruzlarının bölünerek, şiddetini azaltan bir dizi bölgesel saldırılara dönüşme eğilimi taşıyordu. Aynı sınırlama eski düşünce okulunun (ekol) piyade kafasına yatkın komutanların tankları toplu halde değil, gruplar halinde kullanma alışkanlıklarının canlandırılmasını teşvik etti. Hücumların çoğu yalnızca otuz tankın yirmi adediyle gerçekleştirildi ve her ne kadar daha büyük hücumların birkaçında yüz tank kullanılmakla birlikte, bu rakam muharebede yaklaşık 300 askere sadece bir tankın düştüğü anlamına gelmektedir. Tankların bu kadar küçük bir oranda kullanılması karşılığında tanksavar silahlarının üstünlüğü elde tutması doğaldı. Ancak bu cüzi miktarlar yetersiz taktiklere neden olurken, Almanlar artan tank eksiklerini karşılayamıyorlardı. Bu azalan hava desteğinde de aynı çapta ortaya çıktı. Almanların başarılarının asıl olarak bağlı bulunduğu iki önemli silah tükeniyordu. Doğal bir sonuç olarak piyadenin üzerindeki yük ağırlaştı ve herhangi bir ilerlemenin bedeli arttı.

Dış görünüşte savunan birliklerin durumu, çember daraldıkça ve düşman şehrin merkezine doğru yaklaştıkça giderek daha nazik ya da hatta umutsuz hale geldi. En kritik gün 14 Ekim'di, fakat Alman saldırısı General Rodimtsev'in 13. Muhafız Tümeni tarafından

önlendi. Bu krizin üstesinden gelinmesinden sonra bile durumun vahameti devam etti, çünkü saldırı Rusların geri bölgesi Volga'ya o kadar yaklaşmıştı ki, olağanüstü taktikleri uygulamak için çok az alan kalmıştı. Artık zaman kazanmak için topraktan fedakârlık edemezlerdi. Ne var ki aslında temel unsurlar lehlerine çalışıyordu.

Artan kayıplar, artan düş kırıklığı hissi ve kışın yaklaşması nedeniyle saldırganın (Almanların) morali bozuluyordu. Aynı zamanda bütün ihtiyatlar birlikleri, aşırı yayılmış vaziyetteki kanat cepheleri boyunca görevlendirdiklerinden, olağanüstü bir durumda neredeyse ellerinde hiç ihtiyat kalmamıştı. Bu nedenle bu Alman birlikleri Rus komutanlığının hazırlandığı karşı taarruz için elverişli hale geliyorlardı ve şimdi üzerinde bu kadar aşırı yükü olan bir düşman karşısında etkin kılınmak için yeterli ihtiyat toplamıştı.

Karşı taarruz 19 ve 20 Kasım'da gerçekleştirildi. Saldırının zamanlaması iyiydi. Karşı taarruz, toprağı hızlı hareket için sertleştiren kuvvetli ilk donlar ve manevrayı engelleyen şiddetli kar yağışları arasındaki dönemde başladı. Karşı taarruz Almanları tam da zaferi onlara getirecek olan taarruzlarının başarısızlığından dolayı duydukları doğal tepkiyi en şiddetle hissettikleri, yorgunluklarının doruğunda yakalayacaktı.

Karşı taarruz, stratejik ve psikolojik yönlerden akıllıca yapılan hedef tespitleri sonucunda dolaylı yaklaşımdan iki açıdan başarılı bir şekilde istifade etmiştir. Her biri birkaç koldan oluşan bir kıskaç harekâtı, Stalingrad taarruzunun kanat kısımlarına dahil edildi. Böylelikle Altıncı Ordu'yu ve Dördüncü Panzer Ordusu'nu B Ordular Grubu'ndan ayırdı. Kıskaç harekâtı çoğunlukla kanat himayesinde Rumenlerin görev aldığı bölgelere karşı düzenlendi. Plan, Rus Genelkurmayı'nın parlak üçlüsü General Jukov, Vasilevsky ve Voronov tarafından tasarlandı. Bu planın baş icracıları güneybatı cephesi komutanı General Vatutin, Don cephesi komutanı Rokossovsky ve Stalingrad cephesi komutanı General Eremenko'ydu.

Burada bütün Doğu Cephesi'nin, Moskova'daki Genel Karargâh'ın komutası altında on iki "cepheye" ayrılmış olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Bu cepheleri devamlı olarak büyük gruplar

halinde teşkilatlandırmak yerine, bu düzenleme şimdi Genel Karargâh'tan herhangi belirli bir harekât serisi ile ilgili birkaç "cepheyi" koordine etmek için kıdemli bir general ve personel gönderen bir Rus uygulaması haline geldi. "Cepheler" Batı'dakilerden daha küçük, ortalama yaklaşık dört ordudan oluşuyordu – ve genellikle ordular, arada kolordu karargâhı olmaksızın tümenleri doğrudan kontrol ediyorlardı. Zırhlı ve motorize birlikler "kolordu" adıyla tugay grupları şeklinde teşkilatlandırıldılar, fakat büyük tümenlerin eşiti durumdaydılar ve bu kolordular "cephe" komutanlarınca kontrol ediliyorlardı.

Kolordu sistemi Ruslar tarafından, yeni sistemin tam anlamıyla denenme şansı olmadan önce, 1943 yazında tekrar inşa edildi. Çünkü, harekâtlar komuta zinciri arasındaki kademeleri çıkartmak ve yönetmeleri için üst düzey komutanlara fazla miktarda "ast birlik" vermek suretiyle çabuklaştırılmalı ve manevra esnekliği geliştirilmeliydi. Zincirdeki her ilave kademe en hakiki anlamıyla bir *engeldi.* Hem bilgileri geriye yüksek komuta kademesine hem de komutanlığın emirlerini gerçek icracılara iletmekte zaman kaybına yatkındı. Ayrıca her kademe hem durumdan uzak kaldığı izlenimi yaratarak hem de icracılar (bölgedeki komutan ve subaylar) üzerindeki nüfuzunu zayıflatarak kontrol gücünü zayıflatmaktadır. Bu nedenle ara karargâh ne kadar az olursa, harekâtlar o denli dinamik hale gelirlerdi. Öte yandan bir karargâhtan sevk ve idare edilen ast birliklerin miktarındaki artış, daha fazla esneklik sağlamak suretiyle manevra (hareket) gücünü artıracaktı. Daha fazla esnek bir teşkilat daha büyük bir vurucu güç etkisi yaratabilir, çünkü bu kuruluşun değişen koşullara ve kati noktada toplanabilmeye daha fazla uyum sağlama kapasitesi vardır. Şayet bir insanın başparmağına ilave olarak sadece bir ya da iki parmağı varsa onun için herhangi bir cisme ya da düşmanına gereği gibi hâkim olabilmek, bir başparmağı ve dört parmağıyla hâkim olabilmekten çok daha zor olacaktır. Daha güçlü bir baskı için eli daha az esnek ve daha az kapasiteli olacaktır. Bu engelleyici sınırlama birçok kuruluşun ve

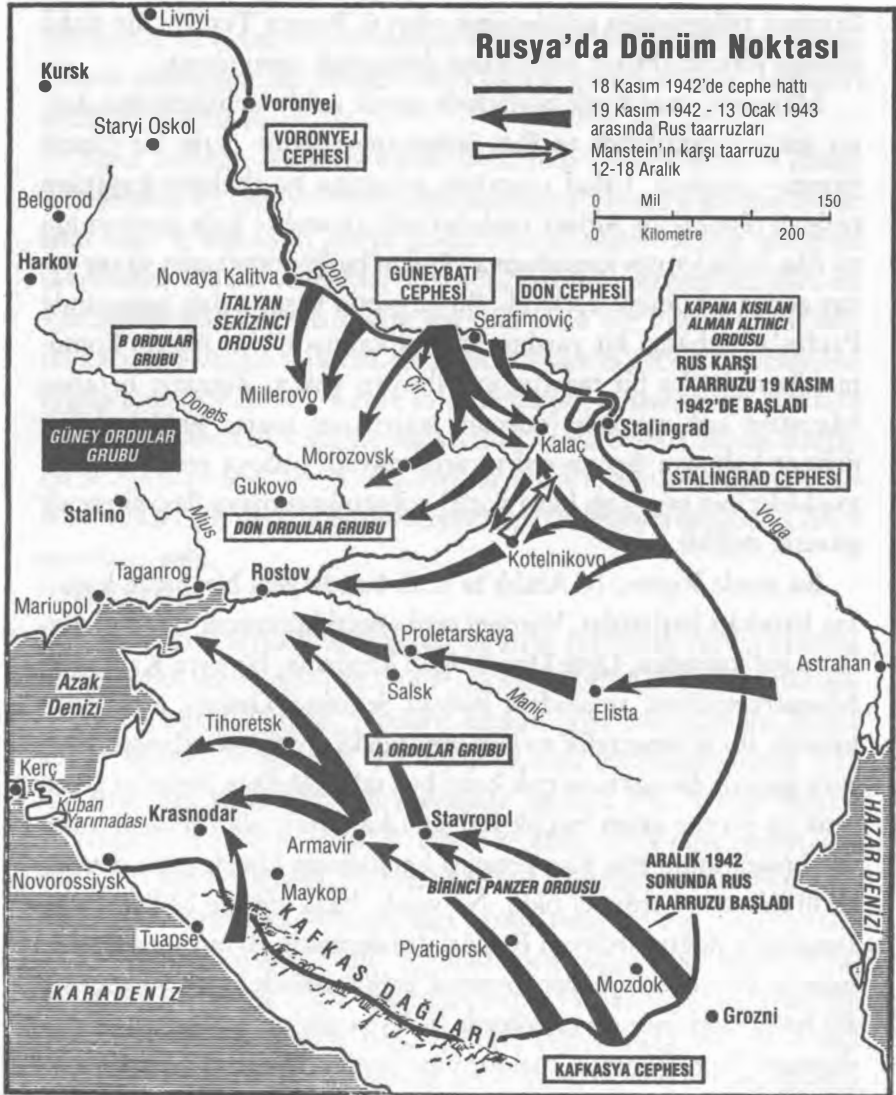
birliklerin sadece iki ya da üç hareket kabiliyeti yüksek kısımlara ayrıldığı Batı Güçleri'ndeki ordularda görüldü.

Rus karşı taarruzunun öncüleri, Stalingrad'ın kuzeybatısında Don Nehri'nin kıyılarından aşağı doğru Kalaç'a ve geriye Donetsk havzasına uzanan demiryoluna kadar ilerledi. Sol kıskacın kolları Stalingrad'ın güneydoğusundan batıya döndü, güneye Tihoretsk'e ve Karadeniz'e uzanan demiryolu istikametine yöneldi. Bu hattı kestikten sonra Kalaç'a yöneldiler ve 23 Kasım'a gelindiğinde kuşatma tamamlandı. Bu kuşatma müteakip günlerde Altıncı Ordu ve Dördüncü Panzer Ordusu'nun bir kolordusunun çevirmesiyle daha güçlü hale getirildi. Ruslar o hızlı hareketin cereyan ettiği birkaç gün zarfında durumu stratejik olarak değiştirirken, genellikle dolaylı yaklaşım (*Indirect Approach*) yönteminin iki açıdan (taktik-stratejik) başarılı olduğu savunma esaslı taktik avantajı muhafaza ettiler. Zira, Almanlar şimdi taarruza değil de kuşatmayı yarmaya zorlanıyorlardı. Almanların kuşatmayı yarma harekâtları önceki taarruzları gibi başarısızdı.

Bu arada, başka güçlü bir Rus kuvveti Serafimoviç köprübaşından ileri fırlamış ve Don Nehri kıvrımının batısındaki arazide, kıskacın sol kolu Kalaç'tan ilerlemesini sürdürürken, Çir Nehri üzerinde birleşmek üzere güney istikametinde birçok kolun yer aldığı bir harekâtla Don-Donetsk koridoruna yayılmıştı. Bu birliklerin dıştan çembere alınması hareketi planın bütününün başarısı için hayati öneme sahipti, çünkü bu, düşmanın harekâtlarının esaslarını bozmuş ve Paulus'un yardımına gelebilecek yardım kuvvetlerinin geçeceği daha direk yollara demir perde indirmişti.

Bu nedenle, Almanların Aralık ortasındaki cevabı, Don'un ötesinden, güneybatıdan Kotelnikovo'dan Stalingrad'a kadar uzanan hatta gerçekleştirilen taarruz oldu. Bu taarruz için gelen birlikler Merkez Ordular Grubu'ndan geri çekilmek zorunda kalınan, Manstein'ın komutasındaki, On Birinci Ordu Karargâhı'nda aceleyle bir araya getirilen toplama bir kuvvetti – Manstein'ın On Birinci Ordu'su "Don Ordular Grubu" adı altında yeniden düzenleniyordu.

Harita 17

Rusya'da Dönüm Noktası
18 Kasım 1942'de cephe hattı
19 Kasım 1942 - 13 Ocak 1943 arasında Rus taarruzları
Manstein'ın karşı taarruzu 12-18 Aralık
0 Mil 150
0 Kilometre 200
Livnyi
Kursk
Voronyej
Staryi Oskol
VORONYEJ CEPHESİ
Belgorod
Harkov
Novaya Kalitva
Don
GÜNEYBATI CEPHESİ
DON CEPHESİ
İTALYAN SEKİZİNCİ ORDUSU
B ORDULAR GRUBU
Serafimoviç
KAPANA KISILAN ALMAN ALTINCI ORDUSU
RUS KARŞI TAARRUZU 19 KASIM 1942'DE BAŞLADI
Millerovo
Çir
Donets
Stalingrad
GÜNEY ORDULAR GRUBU
Kalaç
Morozovsk
Gukovo
STALİNGRAD CEPHESİ
Stalino
Mius
DON ORDULAR GRUBU
Volga
Kotelnikovo
Taganrog
Rostov
Mariupol
Proletarskaya
Astrahan
Salsk
Azak Denizi
Maniç
Elista
Tihoretsk
A ORDULAR GRUBU
Kerç
Kuban Yarımadası
Krasnodar
Stavropol
Armavir
HAZAR DENİZİ
ARALIK 1942 SONUNDA RUS TAARRUZU BAŞLADI
Novorossiysk
Maykop
BİRİNCİ PANZER ORDUSU
Tuapse
KAFKAS DAĞLARI
Pyatigorsk
KARADENİZ
Mozdok
Grozni
KAFKASYA CEPHESİ

Onun küçüklüğü böylesine etkileyici bir unvanı hiç haklı çıkarmıyordu ve Manstein Stalingrad'a yardım teşebbüsünde, Fransa'da Brittany bölgesinden gönderilmiş olan 6. Panzer Tümeni'nin dahil olduğu yetersiz ihtiyat birliklerine dayanmak zorundaydı.

Manstein, maharetli taktiklerle kısıtlı zırhlı birliklerinden azami şekilde yararlandı ve Rus örtme mevzilerine derin bir çıkıntı yapmayı başardı. Fakat çarçabuk yaratılan bu ilerleme kuşatılan orduya (Paulus'un Altıncı Ordu'su) elli kilometre kala durduruldu ve Rus birliklerince kanatlarına yapılan baskı sonucunda yavaş yavaş geriye çekilmeye zorlandı. Bu girişimin başarısızlığı sonucunda Paulus'a herhangi bir yardım umudu kalmadı, zira Alman komutanlığının başka bir taarruz için ihtiyatı yoktu. Bununla beraber, Manstein açık mevzide (düşman taarruzuna maruz halde) olabildiğince kalmaya devam etti ve artık zavallı orduya yetersiz ikmal maddelerinin taşındığı hava ikmal yolunu korumaya devam etmek güvenli değildi.

Bu arada Ruslar, 16 Aralık'ta uzak batıda yeni bir dıştan kuşatma harekâtı başlattılar. Voronej cephesinin komutanı General Golikov sol kanadını, Orta Don bölgesi karşısına, Novaya Kalitva ve Monastyrshchina arasındaki İtalyan Sekizinci Ordusu tarafından tutulan yüz kilometrelik şeridin üzerindeki çeşitli noktalardan taarruza geçirdi. İlk ışıklarla çok kalın buz tabakalı Don Nehri'ni geçen tank ve piyade zaten birçok İtalyan'ı kaçırtmış olan şiddetli bombardımanı takip etti. Kar fırtınası karşılaşılan küçük çaplı direnişi etkili kılmaya yardımcı oldu. Ne var ki hızla güneye Millerovo ve Donetsk'e doğru ilerleyen Rusları durdurmadı. Aynı zamanda Vatutin'in kuvvetleri Çir'den Donetsk istikametinde taarruza geçtiler. Bir hafta içerisinde, aynı bölgede birleşen taarruz kolları neredeyse düşmanı Don-Donetsk koridorunun tamamından atmışlardı. Her ne kadar savunma hatları çok zayıf ve bozgun ilk sıçramada birçok esirin emniyete alınamayacağı kadar hızlı olmakla birlikte, müteakip safhada daha fazla geri çekilen düşman birliği mağlup edildi ve toplandı; böylelikle ikinci haftanın sonunda –ki ayrıca yılın sonuydu– toplam esir sayısı 60.000'e ulaştı.

Rusların bu harekâtı, Aşağı Don ve Kafkaslar'daki bütün Alman ordularının geri bölgelerini tehdit ediyordu. Fakat derin kar ve Millerovo ve Donetsk havzasının kuzeyinde bulunan diğer birkaç ulaşım merkezindeki Alman birliklerinin inatçı direnişi tehlikeyi şimdilik önlemişti.

Buna rağmen tehdit o kadar belirgindi ve büyümesi o kadar muhtemeldi ki, nihayet Hitler eğer Kafkasya'yı zapt etme hayalinde ısrar eder ve kanatları geriye doğru 950 kilometre açıkta (düşman taarruzuna maruz vaziyette) iken, orduların o vaziyeti sürdürmesi için zorlarsa Stalingrad kuşatmasından daha bile büyük bir felaketin kaçınılmazlığını fark etti. O nedenle Ocak'ta geri çekileceklerine ilişkin emir gönderildi. Karar, kuşatılmaktan kurtulmaları için tam zamanında verildi. Başarılı bir şekilde kurtulmaları savaşı uzattı, fakat bu olay Stalingrad ordularının fiilen teslim olmalarının Alman yükselişin gerilediğini dünyaya karşı netleştirmesinden önce meydana geldi.

Rus karşı taarruzunun gidişatı General Jukov'un yarma taarruz bölgelerinin seçiminde psikolojik (moral) açıdan göstermiş olduğu hüner topoğrafik (arazi yapıları) açıdan göstermiş olduğu hüner kadar belirleyici olmuştu. Jukov, düşmanın tertiplenmesinde moral açısından zayıf gördüğü noktalara taarruz etti. Ayrıca vurucu kuvvetlerinin mevcut bölgesel ivmeyi ve genel bir çöküşe neden olacak şansı kaybettiğinde, alternatif tehdit geliştirme yeteneğini göstermişti. Kuvvetlerin birleştirildiği yarma taarruzunun, savunmada olan tarafın direniş gücünü zayıflatmakta azalan bir etkisi olduğundan Jukov geniş alana dağıtılan, baskıyı yaymayı amaçlayan bir dizi yarma taarruzlarıyla başlangıçtaki etkiyi tekrarlamıştı. Karşı taarruzun taarruza dönüştüğü ve artık başlangıçtaki itici gücünden yararlanmadığı zaman, bu başlangıçta meydana gelen etki daha verimli ve daha az yorucu bir strateji şeklini meydana getirmektedir.

Malzeme ve moral ile diğer bütün etkenlerin altında, olayların gidişatını belirleyen arazi (büyüklüğü) ve kuvvet arasındaki temel oran koşuludur. Doğu Cephesi'nde arazi o kadar genişti ki, şayet

taarruz eden taraf 1941 yılında Moskova'da, 1942 yılında Stalingrad'da olduğu gibi aşikâr bir şekilde toplu halde hedefe yönelmediği takdirde kuşatma manevrası için daima alan bulabilirdi. Bu nedenle, Almanlar nitelik olarak üstün oldukları sürece, sayıca üstün olmaksızın taarruzda başarılı olmuşlardı. Bunun birlikte Doğu Cephesi'nde arazinin bu kadar derin olması, Ruslar için Almanlarla mekanize güç ve hareket yeteneği alanında baş edemediği dönemde bir kurtarıcı unsur olmuştu.

Fakat, Almanlar o teknik ve taktik avantajı kaybetmiş, insan gücünün büyük bir bölümünü harcamışlardı. Kuvvetlerinin azalmasıyla, geniş Rusya arazileri dezavantaja dönmüş, Almanların bu kadar geniş bir cepheyi tutma kapasitelerini tehlikeye atmıştı. Şimdi soru Almanların cephelerini daraltarak kendilerini toparlayabilip toparlayamayacakları mı yoksa güçlerini kendilerine hiç şans bırakmayacak kadar tüketip tüketmedikleri miydi.

Rommel'in Yükselişi

1942'de Afrika'da cereyan eden sefer, 1941'deki seferden bile daha şiddetli ve geniş kapsamlı bir şekilde talihin döndüğüne tanık oldu. 1942 seferi düşman ordularının tam da dokuz ay önce karşılıklı olarak durdukları Sirenayka'nın batı sınırında başladı. Fakat, Rommel yeni yıl üç haftasını doldurduğunda, 400 kilometreyi aşkın derinliğe ulaşan stratejik karşı taarruzlarından birini başlattı ve İngilizlerin üçte ikisini, toparlanmalarından evvel Mısır sınırına geri sürdü. Cephe, orada Gazala Hattı'nda belirginleşti.

Rommel Mayıs ayının sonuna doğru tekrar taarruz etti ve tıpkı Kasım ayında kendi taarruzunun önlenmiş olduğu gibi erken davranarak İngiliz taarruzunu önledi. Bu kez, birbirini takip eden nefes kesici değişiklikleri içeren başka bir muharebeden sonra İngilizler o kadar hızla ve o kadar uzağa geri çekilmek zorunda kaldılar ki, Nil Deltası'na son giriş noktası olan El-Alameyn Hattı'na ulaşana dek toplanamadılar. Bu kez, Rommel'in yarma harekâtındaki başarıyı genişletme harekâtı bir haftada 480 kilometreden fazla mesafe kaydetmişti. Fakat ivmesi ve gücü o zaman zarfında tükenmeye yüz tuttu. Rommel'in İskenderiye ve Kahire'ye ilerleme çabaları durdu-

ruldu. İki taraf da muharebede karşılıklı olarak bitkin hale düşmeden önce Rommel mağlubiyete çok yakındı.

Rommel, Ağustos ayının sonunda, takviye almasını müteakip, zafer için bir hamlede daha bulundu. Fakat, İngilizler daha kuvvetli bir şekilde takviye edilmişlerdi. Rommel'in yarma taarruzu General Harold Alexander ve General Bernard Montgomery'nin komutası altındaki yeni ekiple bertaraf edildi ve başlangıçta elde ettiği cüzi kazançlarından geri çekilmeye zorlandı.

Daha sonra, İngilizler Ekim'in sonunda, taarruza şimdiye kadar olandan daha büyük bir kuvvetle ve bu kez kati bir şekilde kaldığı yerden devam ettiler. On üç günlük muharebeden sonra, Rommel'in kaynakları bitti ve tankları neredeyse tamamen tükendi. O zaman cephesi çöktü. Rommel ordusunun kalan unsurlarıyla kaçabildiği için talihliydi. Herhangi başka ciddi bir direniş gösteremeyecek kadar zayıf düşmüşlerdi ve sekiz hafta sonra yılın sonuna gelindiğinde El-Alameyn'den 1.600 kilometre geriye, Traplusgarp'ta Buerat'a kadar sürülmüşlerdi. Bu sürülme Mayıs'ta, Afrika'daki Alman ve İtalyan kuvvetlerinin tamamen atılmasıyla Tunus'ta son bulan geri çekilmede sadece bir molaydı.*

İngilizler 1942 yılının Ocak ayı başında Agedabya'dan püskürtülmelerinin Trablusgarp'a doğru ilerlemelerinde geçici bir duraklamadan daha fazla bir şey olmadığını düşündüler. İngilizler ziyadesiyle isabetli bir şekilde "Akrobat" olarak adlandırılan bu harekâtın planları ve yığınaklarıyla meşguldüler. Ay sona ermeden geriye doğru bir dizi takla atmışlardı.

5 Ocak'ta İngiliz deniz ve hava perdesinden sızmayı başaran altı gemilik bir konvoy, Rommel'in gücünü yüzün üstünde tanka çıkaran yeni bir tank grubuyla birlikte Trablusgarp'a ulaştı. Rommel o yardım ile ve İngiliz ileri kuvvetlerinin zayıflıklarına ilişkin raporun ışığında niyetini gizli tutarak ani bir karşı taarruz planlamaya başladı. 21 Ocak'ta taarruzunu başlattı. 23 Ocak'ta, İtalyan savaş bakanı itirazda bulunmak için karargâhına geldi, fakat Rommel'in

---

* 158-159. sayfalardaki haritalara bakınız.

öncüleri o zamana kadar doğu istikametinde çoktan yüz altmış kilometre mesafe kaydetmişlerdi ve İngilizler de hızla doğuya ilerliyorlardı.

Rommel'in taarruz ettiği anda karşısındaki İngiliz ileri kuvveti, zırhlı tugayı (150 *cruiser* tankı olan), zırhlı birlik harekâtlarında az ve çöl harekâtlarında hiç tecrübesi olmayan üç süvari alayından dönüştürülerek teşkil edilen, yeni gelen 1. Zırhlı Tümen'den meydana geliyordu. Bu tümenin dezavantajı artmıştı, çünkü Rommel'in yeni Panzer III grubu tanklarının zırhları (kalınlığı 50 mm) eski tanklardan daha kalındı. Bu arada Alman tanksavar nişancıları, taarruz taktiklerini kendi tankları ile işbirliği halinde daha da geliştirmek için eğitim yapmaktaydılar.

Rommel'in yaveri Heinz Schmidt bu gelişmeyi şöyle açıklıyordu:

> On iki adet tanksavar silahımızla gözetleme için uygun bir noktadan diğer bir uygun noktaya sıçrama yaparak ilerlerken, panzerlerimizde bizi sabit bir şekilde ve kule mevzisinde iken mümkünse ateşleriyle himaye ediyorlardı. Daha sonra onlar tekrar ilerlerken, onların koruyucu ateş açmalarına imkân tanıyacak şekilde mevziye giriyorduk. Taktikler çok başarılı oldu ve ateşlerinin şiddetlerine rağmen düşman tankları ilerlememizi durduramadı. Düşman devamlı kayıp verdi ve durmadan toprak kaybetmek zorunda kaldı. Biz o vakit kendimizi, bizi Trigh Capuzzo'da yakıp yıkmış olan çetin ve tecrübeli düşmanlarımıza karşı olmadığımızı düşünmekten alıkoyamadık.*

Daha da kötüsü, üç adet İngiliz zırhlı alayı muharebeye ayrı ayrı iştirak ettirilmişti. Almanlar, bunlara Entelat'ta sürpriz bir biçimde saldırdıkları, ilk çatışmada tanklarının yaklaşık yarısını kaybettiler. Daha sonra Rommel'in ilerleyişi İtalyan Seyyar Kolordusu'nun Afrika Kolordusu'nu takip etmesine izin vermeyi reddeden İtalyan Savaş Bakanı General Cavallero'nun müdahalesi ile geçici olarak durduruldu. Fakat, İngilizler bu duraklamadan yararlanmayı başa-

* Schmidt, *With Rommel in the Desert*, s. 125-126.

ramadılar. İngiliz cephesinde herhangi kuvvetli bir karşı hareketin yokluğu, Rommel'i 25 Ocak'ta Msus'a tekrar taarruz için cesaretlendirdi ve elinde kalan otuz tankla ilerleme hattından ayrılarak kuzey istikametinde geri çekilen Muhafız Tugayı ve 1. Zırhlı Tümen'in tuttuğu hattı yarıp geçti.

Rommel'in, Msus'a karşı giriştiği derin ve tehdit edici yarma taarruzu, Bingazi'de bulunan 4. Hint Tümeni'nin ikmal malzemeleriyle tıka basa dolu olan bu limanı tahliye etmesi ve Derne-El-Mekili hattına geri çekilmesi için acele bir emir verilmesine yol açtı. Auchinleck'in Ritchie'yi Sekizinci Ordu Karargâhı'nda görmek için Kahire'den gelmesini müteakip, o gece geri çekilme iptal edildi ve bir karşı taarruz hazırlığı için emir verildi. Fakat, müdahalesi Kasım ayındaki gibi çok uygun ya da etkili olmadı. Zira, karşı taarruz İngilizlerin yayılmasına ve Bingazi ile El-Mekili arasındaki 225 kilometrelik bölgeyi örtme çabası esnasında sabit hale gelmeleriyle sonuçlandı. Oysa Rommel Msus'ta bulunduğu merkezi konumdan alternatif hedef seçimlerinin yanı sıra harekâtını geliştirecek zaman ve hareket serbestisi buldu.

Sekizinci Ordu cephesindeki mevcut bu tehdit çeşitliliği müteakip günlerde, İngiliz komutanlığında "emirlere, karşı emirlere ve kargaşaya" yol açtı. Bu olayın sonuçlarından biri, ordu komutanının doğrudan ast birlik komutanlarına emir yayımlıyor olmasından dolayı kolordu komutanı Godwin-Austen'in görevden affını istemesiydi.

Rommel'in gücü az olduğundan, o yönden geri bölgesine gelecek herhangi bir tehdidi bastırmak ve bu sırada doğuya, El-Mekili'ye ilerliyormuş gibi yaparken hareket yönünü batıya, Bingazi'ye çevirmeye karar verdi. Bu yanıltma hareketi İngiliz komutanlığını uyuttu ve o nedenle geniş alana dağılmış bulunan 4. Hint Tümeni destekten yoksun bırakılırken, El-Mekili'ye acele takviye gönderildi. Rommel'in Bingazi'ye hızlı bir şekilde yönelmesi İngilizleri şoke etti ve limanı bütün birikmiş malzemeleriyle birlikte alelacele terk etmelerine yol açtı. Şok tesirinden yararlanan Rommel, iki küçük muharebe grubunu doğuya sevk etti. Cesur yarma taarruzlarının ve

tehditlerinin birleşimi İngilizlerin bir dizi muhtemel savunma mevzilerini terk etmelerine –her ne kadar Afrika Kolordusu'nun ikmal malzemesi sıkıntısı nedeniyle henüz Msus'tan daha doğuya geçmemiş olmakla birlikte– Gazala Hattı'na geri çekilmelerine neden oldu. İngiliz Sekizinci Ordusu 4 Şubat'ta, Gazala savunma siperlerine çekildi, ne var ki Rommel İtalyan komutanlığının tereddütlerinin üstesinden geldikten sonra kuvvetlerini ancak Nisan başında İngiliz mevzilerine yaklaştırabildi.

Gazala savunma mevzileri şimdiye kadar sahra tahkimatı inşası ve geniş mayın tarlalarının döşenmesi suretiyle tam anlamıyla tahkimli bir hatta dönüştürülmekteydi. Fakat hattın savunma hazırlığı tekrarlanacak bir İngiliz taarruzu planlaması nedeniyle gölgede kaldı ve bu amaç için uygun bir sıçrama tahtası haline geldiğinde ise, bu kez çok düz olduğundan ve yeterli derinliğe sahip olmadığından savunma için daha az elverişli bir hale gelmişti. Kıyı bölgesinin dışında, tahkim edilmiş mevziler etkili ateş desteği sağlayamayacak kadar birbirlerinden uzakta idiler. Mevziler güney istikametinde artan aralıklarla seksen kilometre mesafeye yayılmışlardı. General Koenig komutasında 1. Hür Fransız Tugayı tarafından tutulan Bir Hâkim'daki sol kanat mevzisi, Sidi Muftah'taki mevziden yirmi beş kilometre ilerideydi. Savunma için diğer bir sıkıntı, yenilenecek bir taarruz amacıyla Belhamed'de tesis edilen ileri üs ve demiryolu indirme istasyonuydu. Bu, düşmanın kuşatma taarruzu için çok belirgin bir hedefti ve orada yığılan muazzam miktardaki ikmal maddelerini koruma ihtiyacı muharebedeki İngiliz komutanlarının hareket serbestisini engelleyen daimi bir endişeydi.

Ayrıca, hareket tarzı ve planlama konusu İngiliz tarafında erken bir taarruzun uygunluğu ve uygulanabilirliğine ilişkin cereyan eden bir fikir çatışmasına maruz kalmıştı. Churchill, Ruslar canlarını dişine takarak savaşırken ve daha yakında Malta, Kesselring'in devamlı hava taarruzlarına hedef olurken, Şubat ayından bu yana, İngilizlerin Ortadoğu harp harekât alanında 635.000 askerinin boş durmasına işaret ederek erken bir taarruzda ısrar ediyordu. Fakat, İngiliz kuvvetlerinin teknik ve taktik eksikliklerini zekice kavramış

olan Auchinleck, Ritchie'nin gücünün, Rommel'in nitelik yönünden üstünlüğünün etkisinin kırılmasından emin olacak seviyeye kadar yükseltilmesini beklemeyi arzu etti. Sonunda Churchill Auchinleck'in görüşlerini kabul etmeyerek ona taarruz etmesine ilişkin kesin emirler göndermeye karar verdi; "ya itaat edecek ya da görevden azledilecekti." Lakin Rommel 26 Mayıs'ta, taarruzları Haziran ortasında başlaması planlanan İngilizlerden yine önce davranarak, saldırdı.

Tümen miktarları aynı kalmakla birlikte –altı İngiliz tümenine karşı (ikisi zırhlı), üç Alman tümeni (ikisi zırhlı) altı İtalyan tümeni (biri zırhlı)– takviye birlikler her iki tarafı Kasım başındaki "Crusader (Tobruk) Harekâtı"ndan daha kuvvetli hale getirmişti. Genel olarak hem devlet adamları hem de generallerin yaptıkları gibi tümen sayıları hesaba katıldığında Rommel İngilizlerin altı tümenine karşılık dokuz tümenle taarruz ediyordu – ve böylesine askeri bir matematik İngilizlerin yenilgisinin izahı için kullanılmıştı.

Fakat, kuvvetlerin karşılaştırmalı incelemesinde gerçekler çok farklıydı ve "tümen" sayılarının hesaba katılmasının ne kadar yanıltıcı olabileceğini gösteriyordu. Eksik kadrolu beş İtalyan piyade tümeninden dördü motorize değildi. O nedenle Gazala Muharebesi'ndeki gibi hareket harbi taktiğinin cereyan ettiği bir çatışmada hiçbir faal rol oynayamadılar. İngiliz Sekizinci Ordusu'nun sadece bol miktarda motorlu ulaşım aracı yoktu; ayrıca altı tümenine ilave olarak iki "Ordu" tank tugayı, iki zırhlı tümenden birinin (1.) –şu anda normal kadro (kuruluş) uygulaması olan– bir yerine iki zırhlı tugayı vardı. Sekizinci Ordu'nun muharebe mahalinde toplam olarak on dört tank birliği vardı ve Rommel'in sadece dördü etkili Alman tanklarıyla donatılmış yedi tank birliğine karşılık üç adet tank birliği daha yoldaydı.

İngiliz Sekizinci Ordusu'nun zırhlı birliklerinde 850 tankı vardı ve takviye olarak gönderilmek üzere 420 tank daha mevcuttu. Düşmanlarının toplam 560 tankı vardı, fakat bunlardan 230'u eski ve güvenilmez İtalyan tanklarıydı. Mevcut 330 Alman tankından ise 50 adedi hafif tanktı. Gerçekte sadece 280 adet silah monteli

orta Alman tankı muharebede güvenilir durumdaydı. Onarımdaki yaklaşık otuz adet tank ile henüz Trablusgarp'a yeni çıkan yaklaşık yirmi adet yeni grup tankların dışında hiç tank ihtiyatı yoktu. Bu nedenle gerçekçi bir hesaplamada İngilizlerin zırhlı muharebenin başlangıcında üstünlükleri 1'e karşı 3'tü ve şayet yıpratma muharebesine dönüşürse bu oran 1'e karşı 4'ten daha fazla olurdu.

Topçu silahlarında İngilizlerin sayısal üstünlüğü 2'ye karşı 3'tü, fakat bu üstünlük, İngilizlerin bütün topçu silahları tümenlere dağıtıldığından kısmen dengelenmişti. Oysa Rommel kontrolü altında tuttuğu elli altı orta seyyar ihtiyat topundan çok tesirli bir şekilde yararlandı.

Havada ise, iki taraf herhangi diğer bir muharebeden daha yakın bir denge içindeydiler. İngiliz Çöl Hava Kuvveti'nin, toplam 530 Alman-İtalyan uçağına karşılık (350'si avcı, 140'ı bombardıman ve 40'ı keşif), birinci hatta 380'i avcı, 160'ı bombardıman ve 60'ı keşif olmak üzere yaklaşık 600 uçağı vardı. Fakat 120 adet Alman Me-109 avcı uçağı, İngilizlerin Hurricane ve Kittyhawk avcı uçaklarından nitelik olarak üstündü.

Daha büyük sorun ise, iki tarafın tankları arasındaki nitelik yönündeki dengeydi. İngilizler Sekizinci Ordu'nun yenilmesinden sonra, çok doğaldır ki, tanklarının düşmanınkilerden geri oldukları fikrindeydiler ve bu görüş Auchinleck'in resmi raporunda bir gerçek olarak belirtildi. Fakat, bu, tankların top ve zırhlarına ilişkin teknik analiz ve test verileriyle teyit edilmedi. Alman orta tanklarından birçoğu, bütün İngiliz yapımı tanklarına monte edilen, daha yüksek namlu ilk hızına sahip, "2 pounder" (40 mm/1,575 inç) çapındaki toptan delme gücü biraz daha az kısa 50 milimetrelik toplarla monteliydi. 1941'de Alman tanklarının birçoğu zırh kalınlıkları açısından daha yeni İngiliz *cruiser* tanklarından (Almanların 30 milimetrelik zırh kalınlığı olan tanklarına karşı zırh kalınlıkları 40 milimetreydi) daha zayıf bir şekilde korunmaktaydı, fakat şimdi bazı yeni gelen Alman tankları, kuleleri dışında, gövdeleri daha kalın zırhla (50 mm) kaplıydılar ve diğerlerinin gövdelerinin en açıkta olan kısımlarında ilave kuşaklar vardı. Bununla beraber bütün Al-

man tankları, zırh kalınlığı 78 milimetre olan Matilda'lardan ve zırh kalınlığı 65 milimetre olan Valentine'lerden daha savunmasızdılar.

Yeni Alman orta sınıf tankı olan Özel Panzer III (J) tankları, kendi tanksavar toplarına benzer uzun namlulu 50 milimetre çapındaki toplarla monteli olarak bu muharebeye iştirak ettiler. Fakat bu tanklardan sadece on dokuzu cepheye ulaştı. Bunun yanı sıra aynı sayıda ilave bir grup tank Trablusgarp'a çıkmıştı. Mısır'a gelen 400'den fazla yeni Amerikan Grant tankı Rommel'in bu takviyelerinden çok daha ağır basmıştı. Muharebe başladığında Gazala'daki iki İngiliz zırhlı tümeni Alman Panzer III (J) tanklarının 50 milimetrelik toplarından daha kabiliyetli delme gücü ve 50 milimetrelik zırhıyla kıyaslandığında 57 milimetrelik zırhıyla daha iyi koruma sağlayan ve 75 milimetrelik tanksavar silahlarıyla monteli yaklaşık 170 adet yeni Grant tankı ile donatılmışlardı. Bu nedenle İngilizlerin kullandığı tankların Almanlardan aşağı kaldıklarına ilişkin sıkça tekrarlanan iddianın temel bir gerekçesi yoktu. Aksine, İngilizlerin çok büyük sayısal üstünlüklerinin yanı sıra nitelik yönünden de avantajları vardı.*

Ayrıca İngilizler tanksavar silahlarında Almanların uzun namlulu 50 milimetrelik tanksavar silahları karşısında yüzde otuz daha fazla bir zırh delme kabiliyetine sahip 57 milimetrelik (6 pounder) tanksavar silahlarının gelmesi sayesinde üstünlüğü tekrar ele geçirdiler. Hem motorize piyade tugaylarını hem de zırhlı tugayların motorize taburlarını donatacak yeterlilikte 57 milimetrelik (6 pounder) tanksavar silahları gelmişti. Her ne kadar, Almanların 88 milimetrelik tanksavar silahı halen mevcut en müthiş "tank imha silahı" olmakla birlikte, Rommel'in elinde bunlardan ancak kırk sekiz adet vardı ve bu topların yüksek kaideleri (monte edildikleri destek/yatak) onları her iki taraftaki standart tanksavar toplarından çok daha savunmasız hale getiriyordu.

Teknik unsurların tahlili, Sekizinci Ordu'nun Gazala'daki mağlubiyeti için yeterli bir izahat temin etmemektedir. Buradaki kanıt-

---

* Bu konunun daha kapsamlı bir şekilde incelenmesi için Liddell Hart'ın *The Tanks*, adlı eserinin II. cilt sayfa 92-98 ve 154-156'ya bakınız.

lar yenilginin esasen Almanların genel olarak üstün taktiklerinden ve özel olarak tanklar ile tanksavar toplarının taktik işbirliğinden dolayı olduğunu açıkça göstermektedir.

Tahkim edilmiş bulunan Gazala Hattı, iki piyade tümeni ileri hatta –1. Güney Afrika Tümeni sağda, 50. Tümeni solda olarak– tertiplenmiş bir vaziyette "Strafer lakaplı" Korgeneral Gott'un komutasındaki 13. Kolordu tarafından tutuluyordu. 30. Kolordu halen Norrie'nin komutası altındaydı ve çoğunlukla zırhlı unsurlardan meydana geliyordu. Bu kolordu güney kanadı örtecekti ve ayrıca merkezdeki herhangi bir panzer saldırısını karşılayacaktı – oldukça tuhaftır ki bu güzergâh İngiliz komutanlarca Rommel'in muhtemel ilerleme istikameti olarak kabul edilmişti. Bu ikili görev İngiliz zırhlı birliklerinin hatalı tertiplenmelerine yol açtı. Buna göre 1. Zırhlı Tümen Trigh Capuzzo yakınında muhafaza edilirken, sadece bir zırhlı tugayı bulunan 7. Zırhlı Tümen yaklaşık on beş kilometre güneye sevk edilmiş ve Bir Hâkim'ı tutan Fransız tugayını himaye etmek ve desteklemek için geniş bir alana yayılmıştı. Auchinleck, Ritchie'ye yazarak, daha yakın tertiplenilmesini tavsiye etti, fakat ne yazık ki teklifi muharebe mahalindeki askerler tarafından yerine getirilmedi.

Rommel, 26 Mayıs'ta, geceleyin ay ışığı altında çok çabuk hareketle üç Alman tümeni ve iki seyyar İtalyan Kolordusu ile İngiliz kanat birliklerinin etrafına dolandı. Bu sırada motorize olmayan dört İtalyan tümeni Gazala Hattı'nda "hareketlenmişlerdi." Her ne kadar Rommel'in on bini aşkın araçla gerçekleştirilen bu kuşatma harekâtı karanlıktan önce ve tekrar şafakta Bir Hâkim'ın etrafına doğru ilerlerken tespit ve rapor edilmekle birlikte, düşman komutanları Rommel'in asıl taarruzunun hâlâ kendi beklentileri uyarınca merkezden gelebileceğini umuyorlardı. İngiliz zırhlı tugayları yavaş harekete geçtiler ve bu nedenle muharebeye kısım kısım iştirak ettiler, dış kısımda güney kanadında bulunan iki motorize tugay ayrı ve desteksiz bir vaziyette iken etkisiz hale getirildi. 7. Zırhlı Tümen'in karargâhı ve sonradan kaçmayı başarmakla birlikte ko-

mutanı Tümgeneral F.W. Messervy ele geçirilmişti. Bu onun birkaç ay içindeki ikinci talihsizliğiydi, zira, Ocak'ta Entelat'ta Rommel tarafından baskına ve bozguna uğratıldığında Messervy 1. Zırhlı Tümen'e komuta etmekteydi.

Ne var ki Rommel başlangıçtaki başarılarına karşın, denize inmeyi başaramadı – ve bu nedenle umduğu gibi Gazala Hattı'ndaki tümenlerin irtibatını kesemedi. Panzer tümenleri ilk kez karşılaştıkları, 75 milimetrelik top monteli Grant tankları karşısında şoka uğradılar. Alman panzer tümenleri kendilerini maruz kaldıkları tahripkar ateş altında, karşılık veremeyecek kadar menzil dışında buldular ve ancak 88 milimetrelik üç tanksavar bataryasının dahil olduğu tanksavar silahlarını getirdiklerinde karşılık verebildiler. Bu sırada kendi tankları, tugaylarının yanı sıra birlikleri ayrı olan ve bu nedenle bu şekildeki kanat hareketlerine daha kolay hedef olan İngiliz zırhlı birliklerini yandan dolandı. Yine de panzer tümenleri ağır bedel pahasına, gece karanlığı çökene kadar, Trigh Capuzzo'nun ancak beş kilometre kuzeyine kadar ilerleyebilmişlerdi ve hâlâ sahilden otuz kilometre uzaktaydılar. Rommel, günlüğüne şöyle yazdı: "Gazala Hattı'nın ardında İngiliz birliklerini mağlup etme planımız başarılı olmamıştı... Yeni Amerikan tankının gelişi büyük kayıplara neden oldu... Alman tanklarının üçte birinden çok daha fazlası bir gün içinde kaybolmuştu."*

Rommel'in denize ulaşmak için ikinci günde tekrarladığı taarruz az bir ilerleme kaydederken fazla kayba neden oldu. Her ne kadar İngilizler Rommel'in sarsılan durumundan yararlanmak için hiçbir şey yapmamakla birlikte –ki bu Rommel'i çökertmek için en iyi şanslarıydı– karanlık çöktüğünde Rommel'in çabuk zafer elde etme mücadelesi zaten başarısız olmuştu. Ancak, ikmal kollarının İngiliz zırhlı kuvvetlerinin ve uçaklarının sürekli takip tehlikesi altında uzun tali yollardan Bir Hâkim'ı dolaşmak zorunda kaldıklarından Rommel'in durumu çok tehlikeliydi. Rommel arabasıyla ileri doğru gittiğinde ele geçmekten kıl payı kurtulmuştu – ve ne var ki çok

* *The Rommel Papers*, s. 207-208.

talihliydi çünkü muharebe karargâhına döndüğünde "yokluğunda İngilizlerin karargâh personelini ele geçirmiş olduğunu" müşahade etmişti. Afrika Kolordusu'nun elinde, muharebe edebilecek 150 tank vardı. İtalyanların 90 tankı kalmıştı, oysa İngilizlerin hâlâ 420 tankı mevcuttu.

Sonuç vermeyen bir başka günden sonra, Rommel vurucu kuvvetine bir savunma mevzisi işgal etmesini emretti. Bu tehlikeli bir mevziydi. Zira, bu mevzi tahkim edilmiş Gazala Hattı'nın ilerisinde uzanıyordu ve bu tertiplenme şekli Rommel'i İngiliz garnizonu ve onların geniş alana yayılan mayın tarlaları yakınındaki geri kalan kuvvetlerinden ayrı düşürmüştü. "Çok zor ve umutsuz bir durumda" savaşmak korku vericiydi, ne var ki arkada mayınlı engel bulunan bir durumda savaşmak daha da korkunçtu.

Müteakip günlerde, İngiliz hava kuvveti, isabetli bir şekilde "Kazan" (Cauldron) adı verilen bu mevziye bomba yağdırırken, Sekizinci Ordu da bu mevzilere karadan saldırdı. Gazeteler Rommel'in şu anda kuşatıldığını gösteren, zaferle övünen yazılarla dolmuştu. İngiliz askeri karargâhında ise Rommel'in yavaş yavaş hakkından gelinebileceğine ve teslim olmasının muhakkak olduğuna ilişkin rahatlatıcı bir güven mevcuttu.

Ne var ki 13 Haziran gecesi bütün görünüm değişmişti. 14 Haziran'da, Ritchie Gazala Hattı'nı terk etti ve Tobruk'taki birlikleri tecrit edilmiş bir şekilde bırakarak sınıra doğru hızla geri çekildi. 21 Haziran'a gelindiğinde Rommel o kaleyi ve içindeki 35.000 askeri, muazzam miktardaki malzemeleriyle birlikte ele geçirdi. Bu, Singapur'un düşüşü dışında, İngilizlerin İkinci Dünya Savaşı'nda uğradıkları en büyük felaketti. Ertesi gün, Sekizinci Ordu'nun kalan birlikleri Es-Sellum yakınında sınırda bulunan mevzilerini terk ettiler ve artlarında Rommel olduğu halde çölde doğu istikametinde alelacele geri çekildiler.

Böylesine çarpıcı bir geri dönüşe neden olan neydi? Orada bu kadar arapsaçına dönen bir muharebe nadiren cereyan etmiştir ve nedenleri asla düzgün bir şekilde açıklığa kavuşturulmamıştır. "Kazan'ın esrarı" hikâyesini İngiliz cephesinden yazmak için çaba

gösterenleri hayrette bırakmaya devam etmiştir ve ortaya çıkan efsanelerle daha anlaşılmaz hale gelmiştir.

Rommel'in tankça üstün olduğu efsanesinin dışında, diğer bir söylenti, dengelerin değiştiği ve İngiliz tanklarının büyük bir bölümünün uğursuz bir günde, 13 Haziran'da kaybedildiğiydi. Gerçekte, 13 Haziran, sırf felaketli günler serisinin doruğuydu. "Kazan'ın (Cauldron) esrarının" asıl ipucu Rommel'in notları arasındadır. Rommel 27 Mayıs akşamı, şu satırları yazıyordu:

> Tehlikeli duruma ve zor sorunlara karşın, muharebenin getirebileceklerine ilişkin umut doluydum. Zira, Ritchie, zırhlı birliklerini muharebeye kısım kısım sürmüştü ve böylece bize, onlara karşı her fırsatta kendi tanklarımızı yeter miktarda kullanarak çatışmaya girme fırsatı vermişlerdi... Kuvvetlerini bölme gafletine asla düşmemeleri gerekirdi...*

Daha sonra Rommel, düşman taarruzuna çok tehlikeli şekilde maruz vaziyette bulunan savunma mevzilerini işgal ettiğini kaydeder...

> Kesinlikle İngilizlerin, Gazala Hattı'nda (kuvvetli Alman panzer birlikleri İngilizlerin geri bölgesini tehdit edecek bir vaziyette dururken) bulunan İtalyanlara taarruz etmek için, zırhlı birliklerinin önemli herhangi bir bölümünü kullanmaya cesaret etmeyeceklerini varsaydım... Bu nedenle İngiliz mekanize tugaylarının, çok iyi hazırlanmış savunma cephemizde boş yere vakit kaybedeceklerini ve güçlerini bu faaliyette tüketmeye devam edeceklerini sezdim.**

Rommel'in hesabı ziyadesiyle tuttu. İngilizler bu mevziye karşı ağır zayiat karşılığında bir dizi bölük pörçük saldırıda ısrar ettiler. Bu tür doğrudan taarruzlar en kötü ihtiyatlı hareket tarzıydı. Rommel bir taraftan İngiliz birliklerini püskürtürken, aynı zaman-

---

* *The Rommel Papers*, s. 208.

** *A.g.e.*, s. 211.

da arkasında bulunan ve Sidi Muftah'ta İngiliz 150. Piyade Tugayı tarafından tutulan tecrit edilmiş "tahkimli mevzi" mukavemet noktasını (*box*) ele geçirdi ve ikmal maddeleri için mayın tarlası içinden yol açtı.

Dört gün sonra, 5 Haziran'da, Ritchie, Rommel'in bulunduğu mevziye daha geniş kapsamlı bir taarruz başlattı. Fakat, bu taarruzda da birlikler muharebeye kısım kısım iştirak ettirildi. Oysa savunmadaki birlikler kendilerine tanınan bu uzun aradan mevzilerini düzenlemek ve tahkim etmek için yararlanmışlardı. Bu karmaşık taarruz planı bir dizi beklenmedik engelle maruz kaldı. Taarruz ardı ardına düzensiz ve doğrudan saldırılara dönüşerek püskürtüldü. İkinci gün akşam olduğunda, İngilizlerin tank sayısı muharebe kayıpları ve arızalar yüzünden yaklaşık 400 adetten 170'e düşmüştü. Ayrıca Rommel mütecavizin (İngilizler) kargaşa halinden yararlanarak ilk akşam, o sırada bütün tümen destek topçu birlikleriyle birlikte ertesi gün imha edilen, tugayın geri bölgesine yanaşmış olan 5. Hint Tümeni'nin tugaylarından birini dağıtan kıskaç harekâtı benzeri bir hamleyi başlattı. 4.000 esirin yanı sıra dört topçu alayının ele geçirilmesi önemli bir "esir miktarıydı."

Bu harekât devam ederken İngiliz zırhlı tugaylarına yaklaşma fırsatı tanınmadı. Yardım çabaları aralıklı ve koordinesizdi – daha da kötüsü kontrol ortadan kalkmıştı, çünkü 5. Hint Tümeni'nin karargâhı, önceki akşam Alman tankları tarafından işgal edildiğinde, 7. Zırhlı Tümen Komutanı Messervy olay mahalinden uzaklaştırılmıştı. Bu, onun aynı muharebe alanından ikinci kez ayrılışıydı. Bu arada Rommel de Sekizinci Ordu'nun başka önemli bir mevzisini ortadan kaldırıyordu. Zira, Rommel 1 Haziran akşamı, Sidi Muftah'taki "tahkimli mevzinin/mukavemet noktasının" ele geçirilmesinden hemen sonra, Alman muharebe grubu ile Trieste Tümeni'ni güney kanatta, Bir Hâkim'da 1. Hür Fransız Tugayı'nca tutulan ve hâlâ tecrit edilmiş durumda olan "tahkimli mevziye/mukavemet noktasına" taarruz etmeleri için sevk etti. Buradaki muharebeler çok çetin cereyan ettiğinden, Rommel karargâhından çıkmak ve bizzat birliklerin başına geçmek zorunda kaldı ve, "Afri-

ka'nın hiçbir yerinde daha zorlu bir savaşla karşılaşmadım," dedi. Ancak taarruzun onuncu gününde savunmayı yardı ve Fransızların birçoğu gece karanlığından yararlanarak kaçtılar.

Rommel, şimdi daha yeni ve uzun süreli ani bir baskın için serbestti. İngiliz zırhlı tugayları yapılan yeni takviyelerle toplam 330'a tanka ulaşmakla birlikte –ki bu miktar Afrika Kolordusu'nun kalan tank gücünün iki katından daha fazlaydı– güvenleri fena halde sarsılmıştı. Almanlar zaferin kokusunu alıyorlardı. 11 Haziran'da Rommel, doğu istikametinde tekrar saldırıya geçti ve ertesi günü üç İngiliz zırhlı tugayından ikisini, panzer tümenleri arasında köşeye sıkıştırdı ve İngilizleri ateş toplamasıyla daha iyi ateş altına alabileceği sıkışık alanda muharebeye zorladı. Şayet 7. Zırhlı Tümen Komutanı Messervy, ordu komutanını görmeye giderken düşman harekâtı nedeniyle üç hafta zarfında üçüncü kez tekrar birliklerinden irtibatı kopması nedeniyle İngilizler sevk ve idareden yoksun kalmamış olsalardı, kuşatmadan kurtulmak için çok daha fazla çaba göstermiş olabilirlerdi. 12 Haziran günü öğleden sonra, iki zırhlı tugay kuşatıldı ve kalanlar zar zor kaçabildiler. Kurtarma faaliyeti için aşağı doğru gelen üçüncü tugay ise çok iyi mevzilenen Almanlar tarafından ağır zayiata uğratıldı. 13 Haziran'da, Rommel kuzeye doğru yönelerek İngilizleri "Şövalye Köprüsü"nde (Knightsbridge) mağlup etti ve aynı zamanda İngiliz zırhlı birliğinden arta kalanları taciz etmeye devam etti. Gece olduğunda, İngilizlerin tank sayısı neredeyse yüze düşmüştü. Şimdi Rommel ilk kez tankta sayıca üstündü – ve muharebe sahasına hâkimdi, İngilizlerin aksine, hasar görmüş tankları kurtarabilir ve onarabilirdi.

Gazala Hattı'nı tutan İngiliz 50. ve 1. Güney Afrika tümenleri şimdi neredeyse tecrit edilme ve kuşatılma tehlikesi altındaydı, zira Rommel 14 Haziran'da Afrika Kolordusu'nu kuzeye, Acroma üzerinden sahil yolu istikametinde sevk etmişti. Fakat, kolordunun ilerlemesi oradaki mayın tarlaları nedeniyle gecikti. Bu nedenle kolordu öğleden sonra geç vakitlere kadar ulaşmadı ve panzer birlikleri şu âna kadar o denli yorgun düşmüşlerdi ki, karanlık çökerken Rommel'in ilerlemeye devam etme ve sahil yolunu kesme çağrılarına aldırmadan mola verdikleri yerde uyuya kaldılar. Bu durakla-

ma, bütün gece yol boyunca geri çekilen Güney Afrika Tümeni'nin motorlu konvoyu için tam bir şanstı. Fakat tümenin artçılarının bir kısmı panzer birlikleri sabahleyin kıyıya doğru hızla harekete geçtiğinde birlikleriyle irtibatları kesilmişti. Gazala Hattı'ndaki diğer İngiliz 50. Tümeni, ancak İtalyan cephesinin içinden batı istikametine saparak kaçmayı başarmış, ardından uzun çember çizerek güneye, daha sonra doğu istikametinde sınıra yönelmişti. 1. Güney Afrika Tümeni kıyı yolu boyunca sessizce çekilip gittikten sonra, ayrıca yüz elli kilometre uzakta ve Tobruk'un yüz on kilometre ötesinde bulunan sınıra doğru geri çekilmesine devam etti.

Bu kadar uzun bir geri çekilme harekâtı Auchinleck'in planına aykırıydı. Onun Ritchie'ye verdiği talimatlar Sekizinci Ordu'nun Tobruk'un batısındaki bir hatta toplanması ve tutunması gerektiği şeklindeydi. Fakat, Ritchie harekât alanı komutanı olan Auchinleck'e, Gazala Hattı'ndaki tümenlerin sınıra geri çekildiklerini bildirememişti ve Auchinleck geri çekilmenin farkına vardığında tümenleri durdurmak için çok geçti. Daha da kötüsü, İngiliz kuvvetleri "iki işi bir arada yapmaya çalışırken hiçbirini yapamamışlardı."

14 Haziran'da İngiliz birlikleri geri çekilirken Churchill sert bir mesaj gönderdi: "Tobruk hiçbir koşulda terk edilemez." 15 ve 16 Haziran tarihli telgraflarında bu uyarısını tekrarladı. Londra'dan uzaktan gönderilen tavsiye büyük hataya yol açtı. Zira, Sekizinci Ordu'nun bir kısmının Tobruk'ta bırakılması için atılan acele bir adım, kalan birliklerin sınıra geri çekilmesi Rommel'e, Tobruk'un savunması gereği gibi düzenlenmeden evvel, burada tecrit edilmiş birlikleri mağlup etme fırsatı verdi.

Kıyıya yaptıkları harekâttan sonra Rommel tarafından çabucak tekrar doğu istikametine döndürülen panzer kuvvetleri, Tobruk civarına taarruz ettiler. Sekizinci Ordu'nun geri bölgesinde tesis edilen "tahkimli mevzileri/mukavemet noktalarını" ele geçirdiler ya da tecrit ettiler ve Tobruk'un doğusunda bulunan Gambut'taki havaalanlarını ele geçirmek için harekâta devam ettiler. Panzer kuvvetleri bu ilerleme esnasında sınıra doğru çekilen İngiliz zırhlı tugayının kalan

birliklerini dikkate almadı. Ancak Rommel onları daha fazla takip etmedi. Zira Rommel Gambut havaalanlarını emniyet altına alır almaz, kuvvetlerini, geriye batıya döndürdü ve şaşılacak bir çabuklukla Tobruk'a taarruz etti. Tobruk'un takviye edilmiş bulunan garnizonu, 11. Hint Tugayı'nın dahil olduğu General Klopper komutasındaki 2. Güney Afrika Tümeni, Muhafız Tugayı ve yetmiş tankıyla Otuz İkinci Ordu Tank Tugayı'ndan meydana gelmişti. Fakat, bu birlikler, Rommel'in panzer kuvvetlerinin doğuya doğru gittiğini gördükten sonra bir taarruz beklemediler ve ona karşı koymak için bir hazırlık yapmadılar. 20 Haziran saat 05:20'de, savunma mevzisinin güneydoğu bölgesini topçu ve pike bombardıman uçaklarıyla kısa ancak çok şiddetli bombardımana tabi tuttular ve bunu piyadenin taarruzu takip etti. Alman birlikleri saat 08:30'da savunmadaki gedikten girdiler ve Rommel başarıyı genişletme harekâtı amacıyla gelen tank akınını hızlandırmak için bizzat muharebe yerindeydi. Panzer kuvvetleri öğleden sonra, şaşkın vaziyetteki savunan kuvvetlerin direnişinin üstesinden geldiler ve Tobruk'a girdiler. Sabah olduğunda garnizon komutanı General Klopper devam eden direnişin umutsuz ve geri çekilmenin olanaksız olduğu sonucuna vardı, o nedenle kaçınılmaz olarak teslim olma kararını verdi. Her ne kadar birkaç küçük grup kaçmayı başarmakla birlikte, 35.000 asker esir düştü.

Bu felaketin sonucu, Ritchie'nin kurtulan birliklerinin, Rommel'in yakın takibinde bozgun halinde Mısır'a geri çekilmesiydi. Rommel bu takibi devam ettirmede en büyük desteği, Tobruk'ta ele geçirmiş olduğu muazzam miktardaki malzemelerden gördü. Afrika Kolordusu Kurmay Başkanı Bayerlein'e göre, Rommel'in bu sıradaki mevcut ulaştırma araçlarının yüzde 80'i İngilizlerden ele geçirilen araçlardı. Fakat, her ne kadar bu ele geçirilen malzemeler hareket kabiliyetini idame ettirmek için kendisine araç, yakıt ve yiyecek temin etmekle birlikte, muharip gücünü eski haline getirmedi. Afrika Kolordusu, 23 Haziran'da sınıra hareket ettiğinde elinde muharebeye elverişli sadece kırk dört ve İtalyanların ise on dört tankı vardı. Buna rağmen Rommel yine "bozgunun ardından harekâta devam etme" kuralına riayet etmeye kararlıydı.

Mareşal Kesselring, Tobruk'un düştüğünün ertesi günü, Afrika'da daha fazla ilerlemeye karşı çıkmak ve önceden anlaşıldığı üzere hava kuvvetlerinin Malta'ya taarruz amacıyla geri gönderilmesi nedeniyle Sicilya'dan Afrika'ya geldi. Ayrıca Afrika'daki İtalya Yüksek Komutanlığı ilerlemeye devam etmeye karşı isteksizdi ve 22 Haziran'da aslında Bastico Rommel'e dur emri vermişti – Rommel bunun üzerine "tavsiyeyi kabul etmeyeceğini" bildirdi ve resmi amirini şaka yollu Kahire'de akşam yemeğine davet etti. Rommel böyle bir zaferden sonra cüretli hareket etmeyi göze alabilirdi ve dahası Hitler'in karargâhından gönderilen bir mesaj zaferin ödülü olarak mareşalliğe terfi ettiği haberini vermişti. Aynı zamanda, Rommel harekâta devam etme izni için doğrudan Mussolini ve Hitler'e başvurmuştu. Hitler ve askeri danışmanları, Malta'ya planlanan saldırı konusunda çok kuşku duyar hale gelmişlerdi. İtalyan donanmasının İngiliz donanması karşısında Almanları destekleyemeyeceklerini ve Malta'ya atılan Alman paraşüt birliklerini ikmal malzemesinden ve takviye birlikten yoksun yüzüstü bırakacaklarını hissediyorlardı. Bir ay önce, 21 Mayıs'ta, Hitler eğer Rommel Tobruk'u ele geçirebilirse, Malta için planlanan taaruzdan, "Herkül (Hercules) Harekâtı"ndan vazgeçmeye karar vermişti. Ayrıca Mussolini bu meşakkatli "Herkül (Hercules) Harekâtı"na karşı daha az birlik gerektiren bir seçenek ihtimali nedeniyle ferahladı ve daha görkemli bir başarıyı benimsemeye istekliydi. O nedenle Rommel 24 Mayıs'ta bir telsiz mesajı aldı: "Duce (Benito Mussolini) panzer ordusunun düşmanı Mısır'a kadar kovalanması planını onaylamaktadır." Mussolini, Kahire'ye muzaffer bir komutan edasıyla girmek için takibindeki diğer uçaktaki bir cenk atıyla, birkaç gün sonra Derne'ye uçtu. İtalyanlara göre, Kesselring bile, Mısır'a yapılacak takibin Malta'ya taarruza göre tercih edilebilir olduğunu kabul etmiş görünmekteydi.

İngilizlerin sınırdan, Rommel'in oraya varmış olmasından bile önce, çok acele olarak geri çekilmesi, Rommel'in cesaretinin hem haklılığını hem de doğruluğunu gösterdi. Moral tesirinin ve Napolyon'un sıkça alıntı yapılan, "Savaşta moral, maddiyattan (si-

lah-teçhizat-birlik miktarı) üç kat daha üstündür," özdeyişinin çok çarpıcı bir kanıtıydı. Zira Ritchie, "geri çekildiği yerde mevzi inşa etmek için zaman kazanmak amacıyla bulunduğu" sınırı terk etmeye karar verip bunu telgrafla Auchinleck'e bildirdiğinde Ritchie'nin orada neredeyse tam mevcutlu üç tümeni vardı ve yeni bir tanesi de yoldaydı; ayrıca elinde muharebeye elverişli Afrika Kolordusu'nun üç katı tank vardı.

Fakat Tobruk'tan gelen haberin şok etkisi, Ritchie'nin sınırı elde tutmak için her çabadan vazgeçmesine neden oldu – bu kararı 20 Haziran gecesi, Klopper'in teslim olma kararından altı saat önce almıştı.

Ritchie'nin niyeti, Mersa Matruh'ta tutunmak ve Suriye'den henüz dönmekte olan 2. Yeni Zelanda Tümeni'nin takviye ettiği, sınırdan geri getirilen tümenlerle birlikte muharebe etmekti. Fakat 25 Haziran akşamı Auchinleck, Sekizinci Ordu Komutanlığı görevini Ritchie'den devraldı. Auchinleck kurmay başkanı Eric Dorman-Smith ile yaptığı durum muhakemesinden sonra Matruh'taki tahkim edilmiş mevzilerin elde tutulması emrini iptal etti ve El-Alameyn bölgesinde hareket harbi icra etmeye karar verdi. Zor bir karardı; zorluğu sadece birliklerin teçhizatlarının ve depolarının geriye intikal edilmeleri değil, ancak İngiltere'de, özellikle Başbakanlık'ta yeni bir telaşa neden olacağı muhakkak olduğu içindi. Auchinleck bu kararı alırken soğukkanlı ve cesur davrandı. Her ne kadar müteakip geri çekilme malzeme (araç, silah ve teçhizat) dengesi göz önüne alındığında haklı olamamakla birlikte, muhtemelen çok kolayca etrafından dolanılabilen Mersa Matruh mevzilerinin zayıflığı ve moral dengesi açısından zekiceydi. Zira sınırdan geri gelen birliklerin morali bozuk olmamakla birlikte, güvenleri sarsılmıştı ve karmaşa içindeydiler. Savaş tarihçisi ve Yeni Zelandalı komutan Tümgeneral Howard Kippenberger onların Matruh bölgesine o kadar "karışık ve düzensiz bir şekilde geldiklerini gözledi" ki, piyade, zırhlı ya da topçu olsun tek bir tertipli ve düzenli muharip bir birlik görmedi.* Rommel onlara yeniden tertiplenip teşkilatlanacakları

---

* Kippenberger, *Infantry Brigadier* (Piyade Tugayı), s. 127.

bir zaman tanımadı ve takip hızı, Ritchie'nin "sınırı terk ederek zaman kazanma gerekçesini" etkisiz kılmıştı.

Rommel 23/24 Haziran gecesi harekâtı için Roma'dan "izin" alması üzerine sınırı geçti ve ay ışığında çölde ilerleyerek 24 Haziran akşamına kadar yüz elli kilometreden fazla yol kat ederek İngilizlerin hemen ardında, Sidi Barrani'nin epey doğusundaki sahil yoluna ulaştı. Bununla birlikte İngiliz artçılarının sadece küçük bir bölümünü yakaladı. Rommel'in kuvvetleri ertesi akşam olduğunda İngilizlerin Matruh'ta ve güneyinde işgal ettikleri mevzilerin yakınlarındaydılar.

Gott'un 13. Kolordu'sunun seyyar kuvvetleri Yeni Zelanda Tümeni'nin desteğinde, Matruh mevzilerinin etrafından kolayca dolaşabilmesinin rahatlığıyla çölde güney istikametinde tertiplenmişken, Matruh savunma mevzileri, Holmes'un 10. Kolordu'sunun iki tümeniyle tutuldu. İki kolordu arasında on beş kilometrelik mayın tarlası kuşağıyla kaplı bir boşluk vardı.

Dikkatlice hazırlanmış bir taarruza kalkışmak için zaman yoktu. Rommel kuvveti eksik olduğundan sürat ve baskın unsurlarına güvenmek zorundaydı. İngiliz zırhlı birliklerindeki tank sayısı, yaklaşık yarısı yeni Amerikan Grant tanklarından olmak üzere toplam 160'a ulaşmakla birlikte, Rommel'in dörtte biri hafif Panzer II tankları olmak üzere ancak 60 tankı ve bir avuç İtalyan tankı vardı. Rommel'in üç Alman tümeninin toplam piyade mevcudu sadece 2.500 ve İtalyanların altı tümeninin toplam mevcudu sadece yaklaşık 6.000 idi. Bu kadar zayıf bir kuvvetle herhangi bir taarruza kalkışmak mutlak bir cüretti – ne var ki aşırı cesaret moral tesiri ve süratin yardımıyla zafere ulaştı.

Harekâtın önünde bulunan eksik mevcutlu üç Alman tümeni 26 Haziran öğleden sonra taarruzlarına başladılar. Tümenlerden ikisi daha önce bahsedilen 15 kilometrelik mayınlı kuşağın önüne geldiler. 90. Hafif Tümen mayınlı kuşağın en seyrek kısmına geldikleri için talihliydiler ve gece yarısı olduğunda, mayınlı bölgenin yirmi kilometre ilerisindeydiler (90. Hafif Tümen ertesi akşam tekrar sahile ulaştı ve böylelikle Matruh'tan direk geri çekilme hattını tıkadı). 21. Panzer

Tümeni'nin geçisi karşılaştığı sık döşeli mayın tarlasından dolayı daha uzun sürdü, fakat gün ağarınca otuz kilometre daha ilerlediler ve daha sonra aniden dönerek, Minqar Qaim'de bulunan Yeni Zelanda Tümeni'nin geri bölgesine dolandılar ve durdurulmadan önce tümenin araçlarının bir kısmını imha ettiler.

Daha güneyde bulunan 15. Panzer Tümeni İngiliz zırhlı birliğine rastladı ve günün büyük bir bölümünde kontrol altında tutuldu. Fakat, 21. Panzer Tümeni'nin gerçekleştirdiği çevik ve derin ilerleme hareketi ve hareketin İngilizlerin geri çekilme hattında yarattığı tehdit öyle bir tesire neden oldu ki, Gott öğleden sonra geri çekilme emri verdi – bu da hemen çok düzensiz bir geri çekilmeye dönüştü. Yeni Zelanda Tümeni tecrit edilmiş bir vaziyette bırakılmıştı, ancak bu tümen, karanlık çöktükten sonra düşmanın zayıf çemberini yarmayı başardı. Matruh'ta bulunan 10. Kolordu neredeyse ertesi gün şafak sökene dek 13. Kolordu'nun geri çekilmesine –geri çekilme hattının kesilmesinden dokuz saat sonra– ilişkin hiçbir haber alamamıştı. Bununla beraber, ertesi gece Matruh'ta bulunan birliklerin yaklaşık üçte ikisi, gece karanlıktan yararlanarak küçük gruplar halinde güneyden kaçmayı başarabilmişlerdi. Fakat, Rommel'in bütün vurucu gücünden daha fazla sayıda, 6.000 asker esir alındı ve geride muazzam miktarda ikmal maddesi ve teçhizat Rommel'in yararına olacak şekilde bırakılmıştı.

Bu arada, Rommel'in öncü panzer birlikleri ilerliyorlardı. O denli süratlilerdi ki İngilizlerin Fuka'daki geçici tutunma umutlarını yok ettiler. Öncü birliklerin 28 Haziran akşamı sahil yoluna bu kadar çabuk ulaşmaları neticesinde taarruzun başlangıcında dağıtılmış olan Hint Tugayı'nın artık (münferit) birliklerini yakalayıp mağlup ettiler ve ertesi sabah Matruh'tan kaçmış olan bazı yürüyüş kollarını kuşattılar. Matruh'u temizlemekte olan 90. Hafif Tümen, o öğleden sonra kıyı boyunca doğu istikametindeki ilerlemesine kaldığı yerden devam etti; gece yarısı olduğunda 145 kilometre kat etmiş ve öncü panzer birliklerini geçmişti. Ertesi sabah, 30 Haziran'da, Rommel sevinçle karısına şöyle yazıyordu: "İskenderiye'ye sadece 150 kilometre kaldı!" Akşamleyin Rommel hedefinden neredeyse yüz kilometre uzaktaydı ve Mısır'ın anahtarları elinde gibiydi.

Afrika'da Gidişat Değişiyor

Almanlar 30 Haziran'da, İtalyanların gelmesini beklerken nispeten kısa bir ilerlemeyle El-Alameyn Hattı'na yaklaştılar. Kuvvetini toplamak için verilen kısa ara Rommel'in şansının aleyhine dönmesine oldu. Çünkü, o sabah İngiliz zırhlı tugaylarından geride kalan birlikler, geri çekilmeleri esnasında Rommel'in zırhlı birliklerinin kendilerini geçtiklerinden habersiz hâlâ kıyı güzergâhının güneyinde bekliyorlardı. Kuşatılmalarını ve El-Alameyn Hattı siperlerine geri dönmeden önce "esir alınmalarını" sadece takip eden kuvvetin zayıflığı kurtardı.

Rommel'in geçici duraklamasına, savunma hattının kuvvetine ilişkin hatalı istihbarat raporları neden olmuş olabilir. Aslında bu savunma hattı, kıyı ile tuzlu bataklık ve yumuşak kumu nedeniyle kuşatma harekâtını sınırlayan büyük Kattara Çöküntüsü'nün dik kayalıkları arasındaki 55 kilometrelik bölgede döşenmiş bulunan dört "tahkimli mevzi - mukavemet noktasından" meydana geliyordu. En geniş ve en güçlü "tahkimli mevzi - mukavemet noktası" El-Alameyn kıyısındaydı ve 1. Güney Afrika Tümeni tarafından işgal edilmişti.

Güneydekine benzer olan yanındaki, Deyrü'l-Şeyn'de yeni inşa edilmiş ve 18. Hint Tugayı tarafından işgal edilmişti. On bir kilometre ileride bulunan üçüncüsü ise Babü'l-Kattara "tahkimli mevzi - mukavemet noktası" (Almanlar bu mevziye Quaret el Abd diyorlardı) idi ve 6. Yeni Zelanda Tugayı'nca tutuluyordu. Daha sonra yirmi iki kilometrelik bir boşluğu takiben 5. Hint Tümen'inin bir tugayı tarafından tutulan Naqb el Dweis "tahkimli mevzi - mukavemet noktası" geliyordu. Arada kalan boşluklar bu üç tümenin ve Mersa Matruh'u savunmak için bulunan o iki tümenin arta kalan birliklerinden teşkil edilen küçük seyyar kollar tarafından himaye edildiler.

Rommel 1 Temmuz'da, gerçekleştireceği taarruz için plan yaparken, Deyrü'l-Şeyn'deki yeni "tahkimli mevzinin - mukavemet noktasının" varlığını bilmiyordu. İlerlemesi esnasında geri çekilmekte olan İngiliz zırhlı birliklerini geçtiğini de bilmiyordu ve El-Alameyn'e henüz geri dönüyordu. Onun için İngiliz zırhlı birliğinin o kanadı örtmek için muhtemelen güneyde tertipleneceğini hesapladı. Bu yaptığı durum mahkemesi sonucunda orada bir tespit taarruzu icra etmeyi (baskı altında tutmak - tespit etmek), ardından Afrika Kolordusu'nun El-Alameyn ve Babü'l-Kattara arasındaki bölgeye yarma taarruzu için çabuk bir şekilde sevkini planladı. Fakat Afrika Kolordusu "meçhul" Deyrü'l-Şeyn "tahkimli mevzi - mukavemet noktası" ile karşılaştı ve burayı savunanların birçoğu ile birlikte ele geçirmeyi başardığı akşam vaktine kadar durduruldular. Fakat, mevziyi savunanlar Rommel'in çabuk bir yarma taarruzunu ve onu takip eden çevik bir başarıyı genişletme harekâtına ilişkin umutlarını yok edecek kadar uzun bir süre dayanmışlardı. İngiliz zırhlı birlikleri muharebe bölgesine "tahkimli mevziyi - mukavemet noktasını" kurtaramayacak kadar geç gelmişlerdi, ancak İngiliz zırhlı birliklerinin gecikerek ortaya çıkması, Afrika Kolordusu'nun harekâtına devam etmesinin engellenmesine yardımcı oldu. Rommel, birliğine ay ışığında ilerlemesini emretti, fakat bu niyeti, ay ışığından yararlanıp, Alman ikmal kollarını bombalayan ve dağıtan İngiliz uçakları tarafından önlendi.

Harita 18

FRANSA
Marsilya
Toulon
Cenova
Belgrad
YUGOSLAVYA
PORTEKİZ
Lizbon
Madrid
İSPANYA
Barselona
İTALYA
KORSİKA
Roma
Napoli
Taranto
ARNAVUTLUK
SARDİNYA
Algeçiras
AKDENİZ
YUNANİSTAN
Tanca
Cebelitarık
İSPANYOL FASI
Mehdia
Fedala
Kazablanka
Rabat
Pt. Lyautey
Fez
Safi
Marakeş
FAS
(Fransa)
Mersa Bou Zedjar
Oran
Arzeu
Tafaraoui
La Sénia
Les Andalouses
Castiglione
Cezayir
Blida
Maison Blanche
Bougie
Djidjelli
Constantine
Bône
Tabarka
Bizerte
Beja
Tunus
Souk Ahras
Souk el Arba
SİCİLYA
Pantelleria
(Ital.)
Malta
Sousse
TUNUS
Djelfa
Aflou
Biskra
Tebessa
Ain Sefra
Laghouat
Gafsa
Sfax
Gabes
Mareth
Ghardaia
Touggourt
Colomb-Béchar
Trablus
Homs
Tarhuna
Bingazi
Buerat
Nofilia
El Ageyla
CEZAYİR
(Fransa)
LİBYA
Kuzeybatı Afrika*
Havaalanları ve Pistler
0 Mil 300
0 Kilometre 400

Bugün, 1 Temmuz Çarşamba, Afrika'daki mücadelenin en tehlikeli anıydı. Bu Rommel'in Ağustos sonunda tekrarlanan taarruzunun püskürtülmesi ya da daha bariz çarpıcı sonucu nedeniyle "El-Alameyn" adını tekelinde tutmuş ve sonuçta geri çekilmesiyle sonuçlanan Ekim muharebesinden daha gerçek bir dönüm noktasıydı. Aslında "El-Alameyn Muharebeleri" serisi vardı ve "Birinci El-Alameyn" en önemlisiydi.

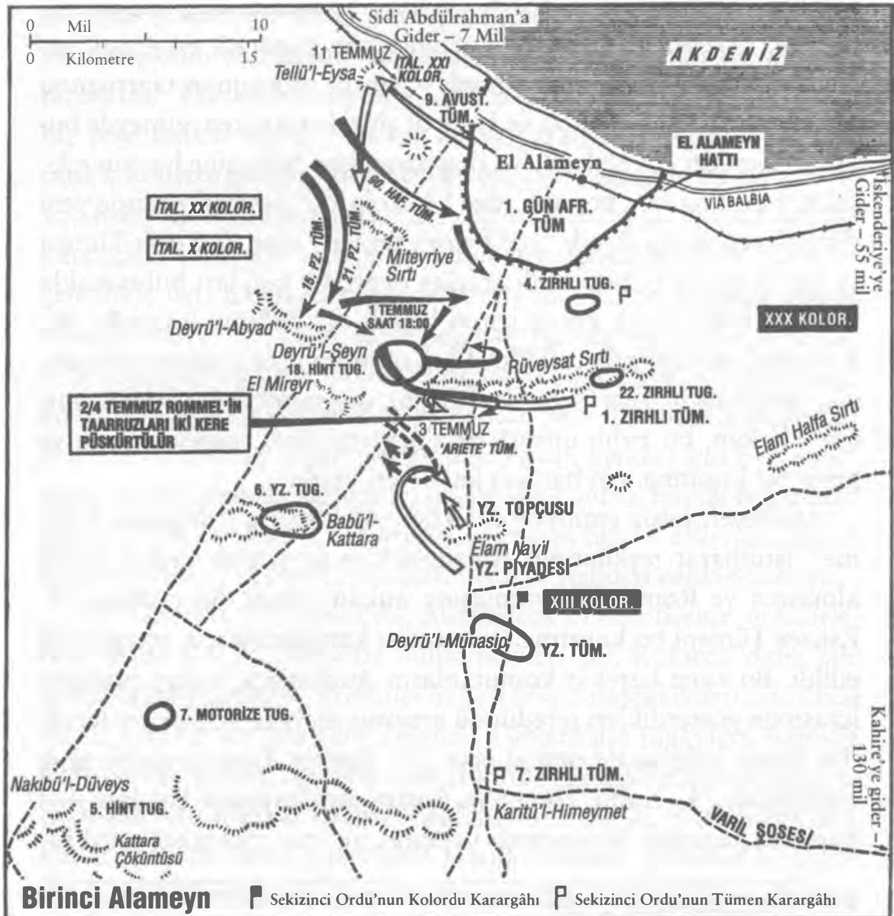
Rommel'in El-Alameyn'e ulaştığı haberi İngiliz donanmasının İskenderiye Limanı'nı terk etmesine ve Süveyş Kanalı'ndan Kızıl Deniz'e inmesine yol açmıştı. Dosyalar alelacele yakılırken Kahire'deki askeri karargâhın bacalarından dumanlar yükseliyordu. Askerler kara mizah örneği o güne "Kül Çarşambası" (Ash Wednesday) demişlerdi. Birinci Dünya Savaşı'na iştirak etmiş olan askerler, o günün, 1916'da İngiliz ordusunun tarihinde bir günde verdiği en ağır kayıp olan 60.000 askerini kaybettiği Somme Muharebesi'nin ilk gününün yıldönümü olduğunu hatırladılar. Yanan kâğıtların kara dumanlarını gören Kahire halkı, doğal olarak bunu İngilizlerin Mısır'dan kaçışının bir işareti olarak kabul etmiş ve kitleler kaçmak için istasyonu abluka altına almıştı. Bu haberi duyan dış dünya, Britanya'nın Ortadoğu'da savaşı kaybettiğini sanmıştı.

Fakat karanlık çöktüğünde, cephedeki durum daha umut vericiydi. Cephe gerisinde bulunanların panik hallerinin aksine, savunmadaki birlikler kendinden daha emin bir haldeydiler.

Rommel, 2 Temmuz'da taarruzuna devam etti ve fakat Afrika Kolordusu'nun muharebeye elverişli kırk tank vardı ve birlikler bitkindiler. Rommel'n yenilediği taarruz öğleden sonraya kadar başlamadı ve çok geçmeden biri güzergâhı üzerinde diğeri kanatlarına doğru gelmekte olan iki büyük İngiliz tank grubunu gördüğünde ise durma noktasına gelmişti. Rommel'in taarruz eden birliklerinin güçsüzlüğünü fark eden Auchinleck, durumu soğukkanlı bir şekilde değerlendirdi ve kati karşı taarruz olacağını umduğu planını yaptı. Planı, amaçlandığı biçimde icra edilmedi ve icrasındaki aksaklıklar umutlarını kırdı ancak Rommel'in hedefine mâni oldu.

Rommel, 3 Temmuz'da yeni bir taarruz teşebbüsünde bulundu. Ancak o sırada Afrika Kolordusu'nda muharebe edebilecek durumda sadece yirmi altı tankı vardı. Rommel, öğleden sonra girişilen harekât durdurulmadan önce on beş kilometre mesafe kattetti ancak o sabah doğu istikametindeki ilerlemesi İngiliz zırhlı birliklerince durduruldu. Ariete Tümeni tarafından bir noktada buluşacak olan ilerleme de püskürtüldü ve bu harekât sırasında 19. Yeni Zelanda Taburu, hemen hemen Ariete Tümeni'nin bütün topçusunu, kanattan

Harita 19

geliştirdiği ani bir karşı taarruzla ele geçirmişti ve "kalanlar da panik içinde kaçıştılar."* O çöküş aşırı yıpranmanın açık bir belirtisiydi.

Ertesi gün, 4 Temmuz'da, Rommel evine kederli bir şekilde yazıyordu: "Maalesef işler istediğimiz gibi gitmiyor. Direniş çok fazla ve gücümüz tükendi." Rommel'in yarma girişimleri sadece bertaraf edilmekle kalmamış, aynı zamanda güçlü hamlelerle karşılık görmüştü. Rommel'in birlikleri şu anda hem yeni bir taarruza kalkışamayacak kadar yorgundu hem de sayıca çok azdılar. Auchinleck'in takviye getirmesi, nefes alma anlamına gelse bile, Rommel taarruzu kesmeye ve birliklerine mola vermeye mecbur kaldı.

Bundan başka Auchinleck üstünlüğü yeniden ele geçirmiş ve hatta takviyeler bile gelmeden olayların gidişatını kati olarak değiştirme aşamasına gelmişti. Auchinleck'in o günkü programı genel olarak önceki günün aynısıydı – panzer ordusunun taarruzunu Norrie'nin 30. Kolordu'su ile kontrol altında tutarken, güneyde bulunan Gott'un 13. Kolordu'su düşmanın geri bölgesine hücum edecekti. Fakat bu kez, her ne kadar 13. Kolordu'nun kadrosunda yeni düzenlenen ve şimdi adı "hafif zırhlı tümen" olan 7. Zırhlı Tümen ve bir motorize tugay, zırhlı araçlar ve Stuart tankları bulunmakla birlikte, zırhlı birlik unsurlarının büyük bir bölümü kuzeyde, 30. Kolordu'nun emrinde tutuldu. 13. Kolordu vurucu güçten yoksundu, ancak güçlü Yeni Zelanda Tümeni, düşmanın kanatlarına taarruz ederken, bu zırhlı unsurların düşmanın geri bölgesine hızlı ve geniş bir kuşatma için hareket kabiliyeti vardı.

Maalesef, telsiz emniyeti eksikliği, Almanların "düşman dinleme" istihbarat teşkilatının Auchinleck'in tasarısına ilişkin haber almasına ve Rommel'i uyarmasına imkân tanıdı. Bu nedenle 21. Panzer Tümeni bu kuşatma taarruzunu karşılamak için geriye sevk edildi. Bu karşı harekât komutanların Auchinleck'in kati planının icrasında gösterdikleri tereddüdü artırmış olabilir. Benzer bir tereddüt kuzey bölgesinde ortaya çıktı. 21. Panzer Tümeni geriye sevk edildiğinde, 1. Zırhlı Tümen'in Stuart tanklarından bazıları ileri harekete geçmişti. Bu önemsiz ilerleme, mevcut muharebe gücü ye-

---

* *The Rommel Papers*, s. 249.

tersiz sadece on beş tank ve yaklaşık 200 piyade askerinden oluşan 15. Panzer Tümeni arasında ani bir paniğe neden olan çok önemli bir etki yarattı. Bu kadar dayanıklı Alman birliklerindeki böylesi bir panik birliklerin ne kadar yorgun olduklarını ortaya çıkardı. Fakat, zırhlı tümen ve kolordu ile pekâlâ belirleyici olabilecek bir genel taarruz fırsatını yakalamak için hiçbir şey yapılmadı.

O gece Auchinleck, önceki emirlerden daha kesin bir ifade ile birliklerine taarruz emrini verdi: "Bizim görevimiz düşmanı mümkün olduğunca en doğuda imha etmek ve hazır kuvvet olarak geri çekilmelerine izin vermemek... düşmana hiç dinlenme fırsatı verilmeyecektir... Sekizinci Ordu, düşmanı bulunduğu mevzilerde taarruz etmek suretiyle imha edecektir." Fakat, Auchinleck, bu şevk ve inanç dolu emirlerini "komuta zincirinden" aşağıya doğru aktaramadı. Taktik karargâhını, 30. Kolordu Karargâhı'na yakın bir yere intikal ettirdi. Ne var ki bu karargâh cephenin yaklaşık otuz kilometre gerisinde tesis edilmişti, aynı zamanda da güneydeki 13. Kolordu'nun karargâhından eşit uzaklıktaydı. Panzer ordusu karargâhı, cephenin sadece on kilometre gerisindeydi ve Rommel genellikle ileri hattaki birliklerle beraberdi ve anında karar alarak onlara cesaret veriyordu. Rommel, karargâhından çok sık ayrılması ve muharebenin kontrolünü doğrudan eline almaya düşkünlüğü nedeniyle, geleneksel doktrine bağlı olan hem Alman hem de İngiliz askerler tarafından çok eleştirilmiştir. Fakat, kendisi için bazı sıkıntılara neden olmakla birlikte, o doğrudan kontrol büyük başarılarının en başlıca nedeniydi. Rommel, geçmişin büyük askerlerinin uygulamalarını ve etkilerini modern savaşta yeniden canlandırmıştı.

13. Kolordu 5 Temmuz'da, Auchinleck'in hedeflerine ve emirlerine ilişkin pek az faaliyette bulunmuşken, 30. Kolordu daha bile azını yerine getirmişti. Rommel'in geri bölgesindeki taarruzda öncü rol ile görevlendirilen Yeni Zelanda Tümeni'nin tugayları, harekât alanı komutanının niyetleri konusunda bilgilendirilmemişlerdi ve onlardan kati sonuçlu hareket bekleniyordu. Belki, Auchinleck makul bir şekilde zırhlı unsurların büyük kısmını, Rommel'in ordusuna geri bölgeden yarma taarruzu yapacak olan 13. Kolordu'nun

takviyesi yerine, 30. Kolordu'ya bıraktığı için eleştirilebilirdi. Bununla birlikte düşmanın zayıflığı karşısında bu zırhlı unsurların, güçlü bir yarma taarruzunun kolayca başarılı olabileceği merkez yerine 13. Kolordu'nun takviyesine verildiğinde daha etkili olarak tertiplenmiş olacağına ilişkin pek az neden vardır. Şimdi 1. Zırhlı Tümen'in tank mevcudu doksan dokuza yükseltilmişti. Oysa karşısındaki 15. Panzer Tümeni'nin sadece on beş tankı ve bütün Afrika Kolordusu'nun ise ancak otuz tankı kalmıştı.

En iyi gerekçe ve aslında en doğru açıklama, uzun süren gerginlikten doğan korkunç yorgunluktu. Yorgunluk, sonunda bu ilk önemli safhada belirleyici unsur olmuştur – sonuçta muharebenin seyri mevzi harp (birliklerin karşılıklı olarak hareketsiz kalması - kilitlenme) (*stalemate*) şeklini aldı.

Her şey göz önüne alındığında, nihai olarak aleyhlerine olmakla birlikte, muhtemelen bu durum yakın vadede Almanların ve İtalyanların yararına idi. İngilizlerin durumu dıştan göründüğü kadarıyla hiç bu kadar umutsuz olmamıştı, halbuki 5 Temmuz'da Rommel'in kuvvetleri tam bir zaferden ziyade topyekûn bir çöküşün eşiğindeydiler.

Bu durumu izleyen kısa duraklama sırasında, İtalyan piyade tümenlerinin kalan unsurları çıkageldiler ve kuzeyde bulunan sabit cepheyi işgal ettiler. Böylece Rommel'in güney bölgesinde planladığı yeni yarma taarruzu için Alman birlikleri serbest bırakılmış oldu. Fakat, 8 Temmuz'da, tam bu yarma taarruzuna kalkışmak üzereyken, üç Alman "tümeninin" muharip kuvveti elli tank ve yaklaşık 2.000 piyade askerinden daha fazlasına yükselmemişti. İtalyanların elinde ise yedi İtalyan "tümeninin" kuvveti (son gelen Littorio zırhlı tümeni dahil) sadece kırk dört tank ve yaklaşık 4.000 piyade askeri vardı. İngilizler ise, 1941 yılında Tobruk'u çok etkili bir şekilde savunan 9. Avustralya Tümeni'nin gelmesiyle ve kuvvetini 200 tanktan fazlasına çıkaran iki yeni alay ile takviye edildi. Avustralya Tümeni daha önce 50. Tümen'e komuta eden Korgeneral W.H. Ramsden'in şimdi yeni komutan olarak atandığı 30. Kolordu'ya katılmak için gönderildi.

Rommel'in birliklerini güneye sevk etme niyeti, Auchinleck'in arzularına ve Avustralyalıları batıda, kıyı boyunca yapılacak bir taarruzda kullanacak yeni planı ile denk düştü. Almanlar güneye doğru hareket edince, Yeni Zelandalılar Babü'l-Kattara mevzisini tahliye ederek doğuya çekildiler, böylelikle, Almanların 9 Temmuz'da giriştikleri taarruzda elde ettikleri bu "tahkimli mevzinin - mukavemet noktasının" "boş mülkiyetiydi."

Avustralyalılar ertesi sabah erken saatlerde kıyı yakınlarında taarruza geçtiler ve o bölgeyi tutan İtalyan Tümeni'ni çok süratli bir şekilde mağlup ettiler. Avustralyalılar durdurulmakla ve çatışma alanına hızla gelen Almanlar birlikleri tarafından kaybedilen toprakların bir kısmı tekrar ele geçirilmekle beraber, Rommel'in kıyı ikmal hattı için söz konusu olan bu güçlü tehdit (taarruz) onu güneydeki yarma taarruzundan vazgeçmeye zorladı. Auchinleck, derhal, Rüveysat Sırtı'nda şu anda zayıf durumda bulunan Rommel'in hattının merkezini amaçlayan yarma taarruzunu genişletmenin çarelerini aramaya başladı. Fakat, bir kez daha iyi tasarlanmış bir plan ast birlik komutanlarının kötü sevk ile idaresinden ve Almanların birçok başarılarını borçlu oldukları zırhlı birlik ve piyade arasındaki hünerli işbirliğinin İngilizlerde eksik olması nedeniyle istenen sonucu vermedi.

İki sınıf (tank-piyade) işbirliğindeki hatalı taktik, ileri fırlayıp kendilerini panzer birliklerinin karşı taarruzuna maruz bıraktıklarında, kendi zırhlı birliklerinden almaları muhtemel desteğe ilişkin piyade sınıfı arasında uzun bir süredir artmakta olan güvensizlikle daha kötü bir hale geldi:

> Bu sırada sadece Yeni Zelanda Tümeni'nde değil bütün Sekizinci Ordu'da zırhlı birliklerimize karşı şiddetli bir güvensizlik, neredeyse nefret vardı. İnsan her yerde diğer sınıfların düş kırıklığı hikâyelerini duyuyordu; tankların istendikleri yerde zamanında olmayacakları genel bir kural olarak kabul edildi.*

---

* Kippenberger, *Infantry Brigadier*, s. 180.

Yine de yarma taarruzu ve tehdit, Rommel'in yetersiz kaynaklarını yıprattı. Bunun yanı sıra kuzeyde kalkıştığı karşı taarruz fazla bir başarı kazanamadı. İngiliz tankları kendi piyadesine yöneltilen Alman tank karşı taarruzunu karşılamakta yavaş olmakla birlikte, İtalyanların korkup büyük kitleler halinde teslimine yardımcı oldular. Rommel 17 Temmuz'da eve şöyle yazıyordu:

> Şu anda benim için işler askeri açıdan her halükârda tam anlamıyla kötüye gidiyor. Düşman, İtalyan birliklerini bir bir imha etmek için özellikle piyadede bütün üstünlüğünü kullanıyor ve Alman birlikleri tek başına kalamayacak kadar zayıf durumdalar. Bu kadarı bile birisini ağlatmaya yeterli.*

Ertesi gün, Auchinleck, kendisine yeni katılan takviyelerle yeni ve daha güçlü bir taarruza hazırlanırken, 7. Tümen baskıyı genişletmek amacıyla, Rommel'in güney kanadı için bir tehdit geliştirdi. Yine merkezden yarma taarruzuna girişmek hedef alınmıştı, fakat bu kez harekât, El Mireyr yönünde Rüveysat Sırtı'nın güney tarafına idi. 150 adet Valentine tankıyla henüz gelen yeni 23. Zırhlı Tugay bu taarruzda kullanılacaktı – fakat üç alayından biri, kuzeyde Miteiriya Tepesi'ne yapılacak tali taarruzda, Avustralyalılara yardıma gönderilecekti.

Sekizinci Ordu ilave tugayı ve diğer birliklerine yeni katılan tanklarla birlikte muharebe bölgesinde şimdi yaklaşık 400 tankı olduğundan durum çok daha iyi görünüyordu. Rommel'in tank mevcudu, düşmanlarının farkına vardıklarından daha bile azdı – Afrika Kolordusu'nun otuzdan az tankı kalmıştı. Fakat, talihin ve verilen kararın birleşmesi sonucunda tanklar tam da İngiliz asıl yarma taarruzunun ortaya çıkacağı noktada mevzilendirilmişti – ve fiili olarak orada İngiliz tanklarının gerçekte sadece küçük bir kısmı muharebeye iştirak etti.

Auchinleck'in planına göre bu kez düşmanın merkezi 5. Hint Piyade Tümeni'nin geniş cepheli bir gece taarruzuyla yarılacak ve

---

* *The Rommel Papers*, s. 257.

Yeni Zelanda Tümeni'nin kuzey istikametinde kanat bölgesine giriştiği kuşatma taarruzu sonucu direniş zayıflatıldıktan sonra tümen doğruca Rüveysat Sırtı ve güneyindeki vadi boyunca ilerleyecekti. Daha sonra, gün ışıdığında yeni 23. Zırhlı Tugay vadinin sonuna El Mireyr'e kadar ilerleyecek ve ondan sonra 2. Zırhlı Tugay başarıyı genişletme harekâtının icrasına devam edecekti. Bu çok güzel bir şekilde tasarlanmış bir plandı, fakat icracılar tarafından en ince ayrıntısına kadar eksiksiz incelenmesi gerekirdi ki bu olmadı. Müteakip adımlar kolordu konferansında yeterince koordine edilmedi ve Gott'un ast birlik komutanları birbirleriyle ilgili kısımlarda kararsız kaldılar.

Taarruz 21 Temmuz gecesi başladı ve Yeni Zelandalılar hedeflerine ulaştılar. Fakat o sırada Alman tankları çıkageldiler ve karanlıkta karşı taarruza geçerek kargaşaya neden oldular. Gün ışıyınca en ileride bulunan Yeni Zelanda Tugayı'na hücum ettiler – bu sırada Yeni Zelanda Tugayı'nın yan tarafını koruması gereken 22. Zırhlı Tugay muharebe yerine varmamıştı. Zira, Almanların aksine, bu birliğin komutanı tankları gece hareket ettiremeyeceğini ilan etmişti.

Bu arada, 5. Hint Tümeni'nin gece taarruzu hedeflerine ulaşamadı. Daha kötüsü, 23. Zırhlı Tugay'ın takip harekâtı için mayın tarlalarında geçit açamadı. Bu tugayın 40. ve 46. Kraliyet Tank alayları, sabahleyin taarruza iştirak ettirildiklerinde, geri çekilen Hint birlikleriyle karşılaştılar, fakat güzergâhları üzerindeki mayınların temizlenip temizlenmediğine ilişkin kesin bir bilgi alamadılar. Öylece büyük bir cesaretle ilerlediler ve Yeni Zelandalıların hayranlıkla ancak çok yerinde bir şekilde adlandırdıkları "gerçek bir Balaklava Hücumu" icra ettiler. Fakat, çok geçmeden, mayın tarlasında geçit açılmamış olduğunu gördüler; mayın tarlasına rastladıklarında Alman tank ve tanksavarlarının şiddetli ateşi altında, üçlü bir tuzağa düştüler ve orada saplanıp kaldılar. Sadece on bir tank geri döndü. Bu talihsiz taarruzun tek iyi yanı, bu iki yeni tank alayının piyadenin güvenini yeniden tesis etmede yardımcı olmaları ve özellikle Yeni Zelandalıların kendi zırhlı birliklerinin aşırı

temkinliliği nedeniyle zor durumda bırakılmayacaklarıydı. Tugayın, diğer alayı kuzeydeki taarruzda benzer bir ataklık gösterdi. Ancak bedeli ağırdı – bugün Almanların üç tank kaybına karşılık, toplam 118 tank kaybedildi. Yine de, İngilizlerin tank gücü hâlâ Rommel'in on katı idi. Fakat, ilk taarruzun hedefine ulaşmaması o kadar aleyhte oldu ki, bu taarruza devam etmek ve İngiliz tarafındaki kuvvetlerin potansiyel ezici ağırlığını kullanmak için az çaba gösterildi.

Yeniden teşkilatlanma ve tertiplenme için verilen dört günlük aradan sonra, Rommel'in cephesini yarmak için kuzeyde yeni bir taarruz düzenlendi. Bu harekât Avustralyalıların Miteiriya Tepesi'ni ay ışığında ele geçirmeleri sonucunda iyi başladı ve güneylerinde bulunan 50. Tümen de iyi bir başlangıç yaptı. Fakat takipte olacak ve açılan gedikten geçecek olan 1. Zırhlı Tümen komutanı, mayın tarlasında yeterince geniş bir gediğin açılmış olduğuna ikna edilmedi. Gecikmesi, genel olarak taarruz şansını zora soktu. Öncü tankların mayın tarlalarına girmeye başlaması öğleyi buldu ve hızla kuzeye sevk edilen Alman tankları tarafından tespit edildiler (ateşle baskı altına alındılar). Mayın tarlasının uzak kısmında bulunan piyadelerin irtibatları kesildi ve ardından karşı taarruzla bozguna uğratıldılar. Bu arada Avustralyalılar da sırttan püskürtülmüşlerdi ve bir kısmı benzer şekilde kuşatıldılar.

Şimdi Auchinleck, taarruzu isteksiz bir şekilde ertelemeye karar verdi. Birliklerin çoğu, uzun süren mücadeleden sonra yorgunluk belirtileri ve tecrit edildikleri takdirde artan bir teslim olma eğilimi gösteriyorlardı. Ayrıca bu kadar dar bir cephede savunmanın avantajlı olduğu ve nihayet şimdi Rommel'e ulaşan takviye birliklerle avantajın artacağı kesindi – Ağustos ayının başlamasıyla birlikte Rommel'in tank gücü 22 Temmuz'dakinin beş katından daha fazla artmıştı.

Muharebe İngilizler açısından hüsranla sonuçlanmakla birlikte, durumları muharebe başladığı zamana göre çok daha iyiydi. Rommel'in muharebenin izahına ilişkin cümlesi nihai hükmü açığa vuruyordu: "Bu El-Alameyn muharebesinde İngilizlerin kayıpları

bizimkilerden çok yüksek olmakla birlikte, yine de Auchinleck'in ödediği bedel fazla değildi. Bir defa onun için önemli olan bizim ilerlememizi durdurmaktı ve maalesef onu başarmıştı."*

Her ne kadar Sekizinci Ordu, Temmuz ayı esnasındaki El-Alameyn'de cereyan eden muharebede 13.000'in üzerinde zayiat vermekle birlikte, bini aşkını Alman olmak üzere toplam 7.000'den fazla esir almıştı. Eğer planlar daha güçlü ve etkili bir şekilde icra edilmiş olsalardı, bedel daha düşük ve elde edilenler çok daha fazla olmuş olacaktı. Fakat, buna rağmen, iki tarafın toplam kayıpları arasındaki fark fazla değildi ve Rommel kaybı çok daha az bir şekilde göğüsleyebildi. Mısır'a şimdi sevk edilen İngiliz takviye birliği akını karşısında Rommel'in başarısızlığının neredeyse kesinlikle ölümcül olması kaçınılmazdı.

Rommel'in kendi ifadesi Temmuz ortasında ne kadar tehlikeli bir şekilde yenilginin eşiğine geldiğine açıklık getiriyordu. 18 Temmuz'da Rommel'in karısına yazdığı mektupta kendinin o zamanki itirafı daha açıktı: "Dün özellikle zor ve kritik bir gündü. Tekrar düze çıktık. Ne var ki bu uzun süre böyle gidemez, aksi takdirde cephe yarılacak. Bu şimdiye kadar askeri yönden yaşadığım en zor dönem. Elbette ufukta yardım görünüyor, lakin sorun onu görene kadar sağ kalıp kalamayacağımız."** Dört gün sonra, hâlâ çok az takviye edilmiş olan birlikleriyle daha bile ağır bir saldırıyı karşılamak zorunda kaldı ve hücumdan sağ kurtuldukları için talihliydiler.

Rommel, muharebe için sonradan yaptığı değerlendirmesinde, İngiliz komutanını takdir etmiştir: "El-Alameyn'de komutayı üzerine almış olan General Auchinleck, kuvvetlerini büyük bir ustalıkla sevk ve idare ediyordu... Durumu soğukkanlılıkla değerlendirdiği anlaşılıyordu, zira giriştiğimiz herhangi bir hareket karşısında kendisini 'ikinci sınıf' bir çözümü kabul edecek bir duruma düşürmeye izin vermedi. Bu, özellikle müteakip olaylarda belirgin hale gelecekti."***

---

* *The Rommel Papers*, s. 260.
** *A.g.e.*, s. 257.
*** *A.g.e.*, s. 248.

Fakat, Auchinleck'in (verimli kurmay başkanı Dorman-Smith'in yardımıyla) art arda bulduğu "birinci sınıf" çözümlerin her biri üçüncü sınıf icracılar elinde aksadı. Ayrıca, inisiyatifleri tıkanmıştı. Tıkanmanın önemli bir nedeni böylesine yıpratıcı koşullar altında İngiliz Milletler Topluluğu'nun farklı ülkelerinden gelen bu tür karışık askeri birliklerin varlığı ve ilgili hükümetlerin endişeli soruları ve uyarıları sonucunda komutanların dikkatlerinin dağıtılmasıydı. Son ayların talihsiz tecrübelerinden sonra böylesine endişe çok normal olmakla birlikte, savaşın olağan beklenmedik durumunu (*friction of war*) artırdı.

Ayrıca, Temmuz'daki muharebenin sonunda hüküm süren düş kırıklığının, Haziran'daki felaketten devrolan kötü sevk ve idare izlenimini tekrarlaması ve yüksek komuta kademesinde köklü değişikliklere ihtiyaç duyulduğuna ilişkin fevri duygular geliştirmesi doğaldı. Her zaman olduğu gibi eleştiriler, hataların ve beceriksizliklerin meydana geldiği daha aşağı kademelerden ziyade üst kademeye yoğunlaştı. Auchinleck'in karşı taarruzunun başarısızlığı nedeniyle birliklerin yeniden sarsılan güvenlerini tesis etme ihtiyacında daha haklı gerekçe vardı. Böylesine koşullarda komuta değişikliği zindeliği sağlamak için en kolay yoldu ve canlandırıcılığı sağlamak için elzem olabilirdi – ne var ki bu değiştirilen komutana karşı bir haksızlıktı.

Churchill, durum hakkında kanaat edinmek için Mısır'a uçmaya karar verdi. 4 Ağustos'ta Britanya'nın Birinci Dünya Savaşı'na girdiği kader gününün yıldönümünde Kahire'ye geldi. Her ne kadar, Churchill'in kabul ve ifade ettiği gibi Auchinleck "kötü gidişatı durdurmuş olmakla" birlikte, geriye dönüp bakıldığında görüldüğü gibi, gidişatın gerçekten dönmüş olduğu pek belirgin değildi. Rommel, hâlâ rahatsız edici bir yakınlıkta İskenderiye ve Nil Deltası'ndan neredeyse doksan beş kilometre mesafede duruyordu. Churchill zaten komuta kademesinde değişiklik yapmayı düşünüyordu ve bu konudaki eğilimi, taarruzun erken bir zamanda yenilenmesine ilişkin baskısına Auchinleck'in şiddetli bir şekilde karşı çıktığını ve yeni takviye birliklerin koşullara alışmaları ve çöl koşullarında bi-

raz eğitim görmelerine zaman tanımak amacıyla taarruzun Eylül ayına dek ertelenmesi gerektiği konusunda ısrar ettiğini gördükten sonra karara dönüştü.

Churchill'in kararı, ricası üzerine Mısır'a gelen Güney Afrika Başbakanı Mareşal Smuts ile yaptığı görüşmeden etkilendi ve destek gördü. Churchill'in ilk fikri komutanlığa çok güçlü, İmparatorluk Genelkurmay Başkanı Alan Brooke'u teklif etmekti – ancak Brooke, hem nezaket hem de politik etkenlerle Savaş Bakanlığı'ndaki görevini bırakmak ve Auchinleck'in yerine geçmeyi arzu etmedi. O nedenle Churchill müteakip görüşmeden sonra Londra'daki Savaş Kabinesi'nin diğer üyelerine telgraf çekti ve Harekât Alanı Komutanlığı'na Alexander'ı atamayı ve Sekizinci Ordu'nun komutanlığını Gott'a vermeyi önerdi – bu cesur askerin kolordu komutanı olarak son muharebelerdeki beceriksizlikleri göz önüne alındığında şaşırtıcı bir seçimdi. Fakat Gott, ertesi gün Kahire'ye giderken bir uçak kazasında öldü. Ondan sonra Montgomery şans eseri bu mevkiyi doldurmak için İngiltere'den getirildi. Ayrıca iki yeni kolordu komutanı uçakla geldi – 30. Kolordu Komutanlığı'nı devralmak için Korgeneral Oliver Leese ve 13. Kolordu Komutanlığı'ndaki açık bulunan komutanlık görevini doldurmak için Korgeneral Brian Horrocks geldi.

Fakat, bu değişiklilerin garip bir sonucu İngiliz taarruzunun devamının Auchinleck'in önermiş olduğu tarihten çok daha sonraya ertelenmesiydi. Zira sabırsız başbakan, Montgomery'nin hazırlıkların ve eğitimin tamamlanıncaya kadar beklenilmesine ilişkin kesin kararlılığına boyun eğmek zorunda kaldı. Bu, üstünlüğün Rommel'e bırakılmasına yol açtı ve ona zafer için mücadele etmesi için "Alam Halfa Muharebesi" adını alacak olan çatışmada başka bir şans tanıdı – aslına bakılırsa bu, Rommel'e sadece "kendini asacak kadar ip vermişti."

Ağustos süresince Rommel'i takviye etmek için sadece iki yeni birlik geldi – bir Alman paraşüt tugayı ve bir İtalyan paraşüt tümeni. Her ikisi birlikte "paraşüt teçhizatından yoksun" sadece pi-

yade olarak kullanılmak üzere geldi. Fakat, her ne kadar Almanlardan İtalyan tümenlerini bütünlemek (ikmal etmek - eksiklerini tamamlamak) için çok daha fazla takviye birlik gelmekle birlikte, halihazırda tümenlerde verilmiş olan kayıplar büyük ölçüde acemilerle ve yeni teçhizatlarla desteklendi. Rommel'in Ağustos sonunda planladığı taarruzun arifesinde iki panzer tümeninde yaklaşık top monteli 200 tank ve iki İtalyan zırhlı tümeninde ise 240 tank vardı. İtalyan tankları zaten eski model olmakla birlikte, artık daha da eskimişlerdi. Alman tanklarının yetmiş dört adedi 50 milimetre top monteli Panzer III'ler ve yirmi yedi adedi ise yeni uzun namlulu 75 milimetre top monteli Panzer IV'lerdi. Kalite yönünden bu önemli bir üstünlüktü.

Fakat cephedeki İngilizlerin tank gücü 160 adedi Amerikan Grant tankı olmak üzere toplam 700'ü aşkındı. Aslında bu kez kısa süren zırhlı muharebede, bu tankların sadece beş yüz adedi kullanıldı.

Tahkim edilmiş halde bulunan cephe, Temmuz ayında olduğu gibi hâlâ takviyeli dört piyade tümeni ve 7. (Hafif) Zırhlı Tümen ile tutuluyordu. 1. Zırhlı Tümen ise eksiklerini gidermek için geriye gönderildi ve Tümgeneral A.H. Gatehouse komutasındaki 10. Zırhlı Tümen ile değiştirildi. Bu tümenin kadrosunda 22. Tugay ile yeni gelen 8. Zırhlı Tugay mevcuttu. Bunun yanı sıra yeniden teçhizatla takviye edilen 23. Tugay muharebeye başladıktan sonra zırhlı tümenin komutasına verildi. Ayrıca cepheye Alam Halfa Sırtı'ndaki geri bölge mevzilerini tutması için yeni gelen bir piyade tümeni getirildi.

Dorman-Smith tarafından tasarlanmış olan ve Auchinleck'in halen komutanken onayladığı savunma planında köklü hiçbir değişiklik yapılmadı. Muharebe kazanıldıktan sonra planın tamamen değiştirildiği yaygın bir şekilde rapor edildi. Onun için Alexander'ın resmi raporunda bu tür hikâyeleri ve iddiaları yerle bir eden gerçekleri dürüst bir şekilde ifade ettiğini vurgulamak gerekmektedir. Alexander Auchinleck'ten komutayı devraldığında şöyle söylemektedir:

> Bu plana göre, deniz ile Rüveysat Sırtı arasındaki bölge mümkün olduğunca elde tutulacak ve Alam el Halfa Sırtı'nda kuvvetli

> bir şekilde savunulan hazırlıklı mevzinin güneyinden gelişecek herhangi bir düşman harekâtının kanadını tehdit edecekti. Şimdi Sekizinci Ordu'nun komutanı olan General Montgomery, benim de katıldığım gibi, bu planı ilke olarak kabul etti ve şayet düşman yeterli zaman tanırsa sol ve güney kanatlarımızı güçlendirerek durumumuzu iyileştirmeyi umuyordu.*

Alam Halfa mevzisi Rommel taarruz etmeden önce takviye edildi, fakat savunması ciddi bir şekilde kontrol edilmemişti – zira, muharebenin kaderi zırhlı birliklerin iyi mevzilendirilmesi ve etkili savunması ile belirlenmekteydi.

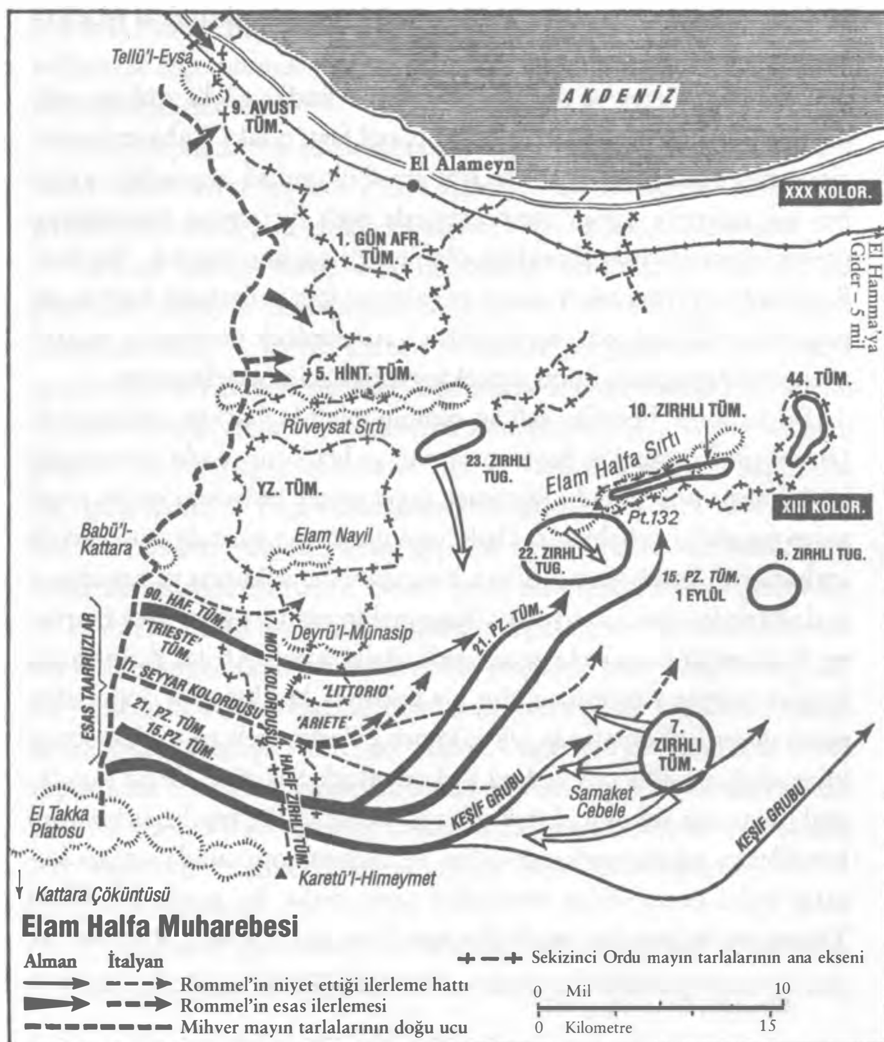
Cephenin kuzey ve merkez bölgeleri o kadar güçlü tahkim edilmişti ki, Yeni Zelandalıların Alam Nayil Sırtı'ndaki "tahkimli mevzisi - mukavemet noktası" ve Kattara Çöküntüsü arasındaki yirmi beş kilometrelik güney şerit, cephede hızlı bir yarma harekâtının gerçekleştirilmesinin mümkün olabileceği yegâne kısımdı. Böylece, Rommel'in yarma taarruzunu başarması için o ilerleme hattını ele geçirmesi muhakkaktı. Bu aşikârdı – Auchinleck tarafından geliştirilen savunma planı bunu gerçekleştirmek için tasarlanmıştı.

Bu nedenle hedefin aşikâr olduğu planda baskın imkânsızdı. Onun için Rommel'in başarısı zaman ve hız konusunda göstereceği baskın tesirine bağlıydı. Rommel, şayet güney bölgesini bir an evvel yarıp geçebilir ve Sekizinci Ordu'nun ulaştırma vasıtalarının geriyle irtibatlarını kesebilirse, orduyu kargaşa içine sokmayı ve savunmayı dağıtabileceğini umuyordu. Rommel'in planına göre gece taarruzu ile mayınlı kuşak ele geçirilecek, daha sonra Afrika Kolordusu, İtalyan Seyyar Kolordusu'nun bir kısmıyla birlikte gün doğmadan evvel doğu istikametinde elli kilometre ilerleyecek ve ondan sonra kuzeydoğuya dönecek ve kıyı istikametinde Sekizinci Ordu'nun ikmal bölgesine yanaşacaktı. Rommel, bu tehdidin, İngiliz zırhlılarını kendilerini takibe sevk edeceğini ve bunun sonucunda onları kuşatıp imha etme fırsatı vereceğini umuyordu. Bu arada 90. Hafif Tümen ve İtalyan Seyyar Kolordusu'nun kalan kısmı, Rommel'in,

* Alexander, *Despatch*, s. 841.

İngilizlerin geri bölgesindeki zırhlı muharebeyi kazanana dek, kuzeydeki karşı taarruzlara direnecek kadar güçlü koruyucu koridor teşkil edeceklerdi. Rommel anılarında, "İngiliz komutanlığının yavaş tepkisine bilhassa güveniyordum; çünkü tecrübe bize onların bir karara varmalarının ve uygulamaya koymalarının biraz zaman aldığını göstermişti," demektedir.

Harita 20

Fakat 30 Ağustos gecesi taarruz başladığında, mayınlı kuşağın beklenildiğinden çok daha derin olduğu görülmüştü. Gündüzleyin, Rommel'in öncüleri mayınlı kuşağın sadece on iki kilometre ilerisindeydi ve Afrika Kolordusu'nun çok büyük bir bölümü doğu istikametindeki hareketine yaklaşık 10:00'a kadar başlayamadı. O âna dek araçlarının büyük bir bölümü İngiliz hava kuvvetleri tarafından şiddetli bir şekilde bombalanıyorlardı. Afrika Kolordusu Komutanı General Walter Nehring, ilk safhada yaralandı ve muharebenin geri kalan kısmında, Afrika Kolordusu'na kurmay başkanı Korgeneral Fritz Bayerlein komuta etti.

Herhangi bir baskın tesirinin kaybolduğu ve ilerleme temposunun planın çok gerisinde kaldığı bariz hale geldiğinde Rommel taarruzu kesmeyi düşündü. Fakat, Bayerlein ile görüştükten sonra ve kendi doğal eğilimi doğrultusunda, tadil edilmiş ve daha mahdut hedeflere yönelik olmakla birlikte, taarruza devam etmeye karar verdi. İngiliz zırhlı birliklerinin muharebe mevzilerini işgal etmelerine zaman tanınmış olduğu ve bu nedenle kendi birliklerinin yanlarını derin bir harekât sonucunda tehdit edebildikleri aşikâr olduğundan "planladığından daha önce kuzeye dönmesinin" muhakkak olduğunu hissetti. Bu nedenle Rommel, Afrika Kolordusu'nun derhal çark etmesi için emir verdi, böylelikle Alam Halfa Sırtı'nın hâkim arazisi olan 132 rakımlı tepeye doğru yola koyuldular. Bu istikamet değişikliği onları İngiliz 22. Zırhlı Tugayı'nın mevzilendiği –ve ayrıca yumuşak kumlu, manevrayı (hareket kabiliyetini) kısıtlayıcı– bölgeye yöneltti. Başlangıçta planlanmış olan taarruz istikameti bu "balçık" bölgeden oldukça uzaktı.

8. Zırhlı Tugay'ın muharebe mevzileri, 22. Zırhlı Tugay'dan yaklaşık on beş kilometre uzakta, güneydoğu mevkiinde, düşmanı dolaylı bir yoldan engelleme ya da kanatlarına bir tehdit unsuru olmak yerine, yanlardan dolanarak geçmeyi amaçlayan bir harekâtı engellemek amacıyla daha direk olarak tertiplenmişlerdi. Montgomery'nin bu iki zırhlı tugayı birbirinden bu denli uzak mevzilendirmekle kabul ettiği risk, her bir tugayın zırhlı birlik yönünden neredeyse bütün bir Afrika Kolordusu kadar güçlü olduğuna güvenebilmesi ve bu nedenle diğer tugay yardıma gelene kadar dayanabilmeleriydi.

Bununla beraber, 8. Zırhlı Tugay kendisine tahsis edilen mevzilere 04:30'a dek ulaşamadı – düşman çok fazla gecikmiş olduğundan talihliydi, zira Rommel'in ilk planına göre, Afrika Kolordusu aynı bölgeye sevk edilmiş ve şafaktan önce oraya varmaları planlanmıştı. 8. Zırhlı Tugay mevzilerine tam anlamıyla yerleşmeden, karanlıkta meydana gelebilecek bir çatışma ya da sabahleyin vuku bulacak bir taarruz, özellikle ilk kez muharebe edecek birlikler için tehlikeli bir durum yaratabilirdi.

Rommel'in planlamış olduğundan önce kuzeye dönmüş olması, taarruzun doğrudan gerçekleşmesine ve sadece 22. Zırhlı Tugay'a yönelmesine neden oldu – ancak taarruz günün sonuna kadar devam etmedi. Çünkü devamlı hava saldırılarının, yakıt ve mühimmat konvoylarının gecikmesinin Afrika Kolordusu'nun harekâtı üzerinde o kadar geciktirici etkisi oldu ki, Afrika Kolordusu ikindi vaktine kadar kısaltılmış olan kuzey istikametine bile dönemedi. Panzer kolları Alam Halfa'ya ve 22. Zırhlı Tugay muharebe mevzilerine yaklaşırken, tugayın yeni ve genç komutanı Tümgeneral "Pip" lakaplı Roberts tarafından ustalıkla sevk ve idare edilen çok iyi mevzilenmiş tankların ve daha sonra tam teşkilli zırhlı birlik grubunun destek topçusunun ateşi altındaydı. Düşmanın giriştiği hücumlar ve bölgesel kanat hareketleri durduruldu – akşam olduğunda savunmakta olan birlikler hak ettikleri molaya kavuşurlarken mütecavizin (taarruz edenler) arasında bir karamsarlık yayıldı.

Bununla birlikte taarruzun yararsızlığı sadece fiili bir geri püskürtülmeden ibaret değildi. Zira, Afrika Kolordusu'nda yakıt o kadar azdı ki, Rommel o gün öğleden sonra, 132 rakımlı tepenin ele geçirilmesine ilişkin saldırı emrini dahi iptal etti.

1 Eylül sabahı bile, hâlâ o kadar fazla yakıt sıkıntısı vardı ki, Rommel o gün geniş kapsamlı bir harekât icra etmek fikrinden vazgeçti. En fazla yapabildiği Alam Halfa Sırtı'nı ele geçirmek için bir tümenle, 15. Panzer Tümeni'yle, giriştiği bölgesel ve sınırlı taarruzdu. Afrika Kolordusu artık çok tehlikeli bir çıkmazdaydı. Gece boyunca İngiliz bombardıman uçaklarının ve Horrocks'un İngiliz 13. Kolordusu topçusunun gün boyunca devam eden ateşlerinden do-

layı artan kayıplara maruz kaldı. Alman zırhlı birliklerinin azalan saldırıları takviye edilen savunma birlikleriyle peş peşe durduruldu – zira aynı sabahın ilk saatlerinde, artık düşmanın doğu istikametinde geri bölgesine ilerlemediğinden emin olan Montgomery, diğer iki zırhlı tugayın da Tümgeneral Roberts'in kolordusunun yanında toplanmasını emretmişti.

Montgomery ikindi vakti "üstünlük sağlayacak karşı taarruza başlamak amacıyla planlama yapılmasını" emretti. Buradaki fikir uyarınca amaç Almanların içinde bulundukları mevziyi kapatmak için Yeni Zelandalıların mevzilerinden güney istikametinde bir noktayı sabit bırakarak diğer kısımlarıyla çark ederek (birliklerin bir kısmı çark noktasında sabit kalırken diğer kısımlarının daha uzak bölgeden taarruza geçmesi, kapının açılıp ya da kapanması gibi) taarruza geçmesiydi. Montgomery ayrıca, "mevcut bütün ihtiyat birlikleriyle Daba'ya kadar ilerlemek için hazırlanacak" olan "bir takip kuvvetine komuta etmesi için" 10. Kolordu'nun karargâhını intikal ettirmek için düzenlemeler yaptı.

Panzer ordusunun artık elinde bir günlük yakıtı kalmıştı – bu birlikleri için ancak yaklaşık yüz kilometre yetecek kadar bir miktardı. Onun için, neredeyse sürekli devam eden bombardımandan sonra ikinci gece Rommel taarruzu kesmeye ve yavaş yavaş çekilmeye karar vermişti.

Alam Halfa karşısındaki Almanların gün esnasında azaldıkları görüldü ve batıya doğru hareket etmeye başladılar. Ne var ki onları takip etmek için talep edilen izin reddedildi – zira bu, daha önceleri çok sık başına geldiğinden, Montgomery'nin zırhlı birliklerini Rommel'in tuzağına düşme tehlikesinden sakınması için bir hareket tarzıydı. Aynı zamanda Montgomery, Yeni Zelandalıların diğer birliklerce desteklenen güney istikametindeki taarruzunun ertesi gece 3/4 Eylül'de başlayacağına ilişkin emirler verdi.

Fakat Rommel'in kuvvetleri 3 Eylül'de, genel bir çekilme harekâtına başladılar ve artlarında sadece devriye birlikleri vardı. O gece düşmanın 90. Hafif Tümen ve Trieste Tümeni'nce korunmakta olan arka kanat bölgesine onu "geri bölgesinin hareket serbes-

tisini kısıtlayacak şekilde" taarruza başladı. Taarruz çok düzensiz gelişti, ağır kayıp verildi ve durduruldu.

Müteakip iki gün, 4 ve 5 Eylül'de, Afrika Kolordusu geri çekilmesine tedrici olarak devam etti ve geri çekilmenin önünün kesilmesi için başka bir girişimde bulunulmadı; sadece küçük öncü müfrezelerle ihtiyatlı bir biçimde takip edildi. Almanlar, 6 Eylül'de, başlangıçtaki cephelerinin on kilometre doğusunda, hâkim arazi hattında mola verdiler; açıkça orada kuvvetli bir şekilde mevzilenmeyi planlıyorlardı. Ertesi gün, Montgomery, Alexander'ın onayı ile muharebeyi kesmeye karar verdi. Böylelikle Rommel, güneyde ele geçirdiği sınırlı toprakla kaldı. Bu elde ettiği sınırlı kazanç kayıpları ve ilk hedeflerindeki kati başarısızlık için küçük bir teselliydi.

Sekizinci Ordu'nun askerlerinin, birkaç adım bile olsa düşmanın geri çekildiğini görmesi, onu kuşatmakta gösterdiği başarısızlığın yaratığı düş kırıklığından çok daha önemli olmuştu. Bu, gidişatın değiştiğinin kesin bir işaretiydi. Montgomery, birliklerde çoktan yeni bir güven ruhu havası yaratmıştı ve kendisine duyulan güven teyit edildi.

Bununla birlikte, Afrika Kolordusu'nun "hareket kabiliyeti kısıtlanmışken," düşmanın müteakip direniş kapasitesinin imha edilmesine ilişkin büyük bir fırsatın kaçırılıp kaçırılmadığı hâlâ bir soru olarak durmaktaydı. Düşmanın direniş kapasitesinin imha edilmiş olması Montgomery'yi sonraki bütün sorunlardan ve ona hazırlıklı mevzilerinde girişilecek taarruzda vermiş olacağı ağır zayiattan kurtarmış olacaktı. Ancak, aslına bakılırsa Alam Halfa Muharebesi İngilizler için büyük başarıydı. Muharebe sona erdiğinde, Rommel üstünlüğünü kesinlikle kaybetmişti – ve İngilizlerin artan takviye yığınağı karşısında, bundan sonraki muharebenin, Rommel'in de yerinde bir şekilde adlandırdığı gibi "Umutsuz Muharebe" olması muhakkaktı.

İlgili kuvvetlerin ve kaynakların savaş sonrasının daha net bilgileri ışığında, Rommel'in nihai yenilgisinin Mısır'a giriştiği harekâtın ilk kez durdurulduğu Temmuz'daki Birinci El-Alameyn Muharebesi'nden itibaren muhtemel hale geldiği görülebilmekte-

dir. O nedenle bu muharebe gerçek bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Buna rağmen Rommel, Ağustos sonunda yenilenmiş ve takviye edilmiş taarruzuna kalkıştığında hâlâ büyük bir tehdit gibi görünüyordu ve neredeyse iki tarafın kuvveti dengeli olduğundan, Rommel'in hâlâ zafer ihtimali vardı – ve şayet düşmanları daha avantajlı olduklarından emin oldukları önceki birkaç olaydaki gibi duraklar ya da sakarlık ederlerse zaferi kazanabilirdi. Fakat, aslına bakılırsa bu ihtimal kaybolmuştu. Her ne kadar diğer El-Alameyn muharebeleri gibi aynı bölgede cereyan etmekle birlikte, "Alam Halfa"nın hayati önemi ona ayrı ve özel bir ad verilmesiyle simgeleştirilmiştir.

Taktik olarak da bu muharebenin özel ve dikkat çekici bir yönü vardır. Zira, bu muharebe sadece savunan tarafça kazanılmadı, fakat muharebenin sonucunu, hiçbir karşı taarruza girişilmeden ya da hiçbir taarruz girişimi planlanmadan sırf savunma belirledi. Bu açıdan bakıldığında Alam Halfa "İkinci Dünya Savaşı'nın birçok" dönüm noktası olmuş muharebeler ve daha önceki muharebeler için bir karşıtlık teşkil etmektedir. Her ne kadar Montgomery'nin, savunma başarısını müteakip taarruzi bir takipten kaçınma kararı, bir an için Rommel'in kuvvetlerini kuşatmak ve imha etmek açısından çok iyi bir şansı kaybetmiş olmasına neden olmakla birlikte, muharebenin bu seferdeki temel belirleyiciliği olan dönüm noktası özelliğini zedelemedi. Bu muharebeden sonra, İngiliz birliklerinin nihai zafere ilişkin kendilerine güvenleri geldi. Bu da morallerini yükseltti. Oysa düşman kuvvetler umutsuzluk duygusu altında zorluk içinde hareket ediyor, çabaları ve fedakârlıkları ne olursa olsun, sonucu geçici olarak ertelemekten öte bir şeyi başaramayacaklarını hissediyorlardı.

Ayrıca bu muharebenin taktik tekniğinden alınacak çok ders vardı. İngiliz birliklerinin mevzilendirilmesinin ve arazinin seçiminin sonucun üzerinde büyük etkisi oldu. Tertiplenmedeki esnekliğin de sonuç üzerinde etkisi oldu. Hepsinden en önemlisi çok iyi hesaplanmış bir hava ile kara kuvvetleri işbirliği planıydı. Planın etkinliği, kara birliklerinin çemberi tutarken, hava kuvvetlerinin

Rommel'in şu anda içine itildikleri kuşatma arenasını devamlı olarak bombalamasını öngören, muharebenin savunma esaslı hareket tarzıyla kolay hale getirildi. Bu muharebe tarzında, hava kuvvetleri çember içindeki bütün birliklerin "düşman" olduklarına ve böylelikle hava muharebelerinin kısıtlandığı daha belirsiz muharebe türlerinin aksine hedeflerine güvenebildiklerinden daha serbest ve etkili bir şekilde görev yapabiliyordu.

İngilizler taarruza geçmeden önce yedi hafta geçti. Sabırsız başbakan bu gecikmeye sinirlendi, fakat Montgomery, hazırlıklarının tamamlanmasına dek beklemeye kararlıydı ve başarıdan mantık çerçevesinde emin olabilmeliydi. Alexander da onu destekliyordu. O nedenle savaşın başlamasından bu yana meydana gelen felaketler dizisinden sonra, o sıralar siyasi durumu sallantıda olan Churchill, taarruzun Ekim'in sonuna kadar ertelenmesine ilişkin tezlere boyun eğmek zorunda kalmıştı.

Harekâtın tam başlama tarihi (D-Day) ayın evrelerine göre belirlendi, zira taarruzun gece baskını ile başlaması planlandı – amaç düşmanın savunma ateşini engellemekti. Bu arada düşmanın mayın tarlasını temizlemek için yeterli ay ışığına ihtiyaç vardı. O nedenle taarruz başlangıcı, dolunayın başladığı 24 Ekim'den bir önceki gece, yani 23 Ekim gecesi olarak tespit edildi.

Churchill'in erken taarruz arzusundaki kilit bir unsur, Fransız Kuzey Afrikası'na yapılacak "Torch (Meşale) Harekâtı" adı verilen, büyük birleşik Amerikan ve İngiliz çıkarma harekâtı projesinin şimdi Kasım başına planlanmış olmasıydı. El-Alameyn'de, Rommel'e karşı kati zafer Mihver Devletleri'nin egemenliğinden kurtaracak özgürlük meşale taşıyıcılarını iyi karşılamaları için Fransızları cesaretlendirecek ve ayrıca General Franco'nun Alman kuvvetlerinin İspanya ve İspanyol Fası'na girişlerini daha gönülsüz karşılamalarında yardımcı olacaktı – İspanya ve İspanyol Fası'ndaki karşı bir hareket Müttefik çıkarmalarını altüst eder ve tehlikeye sokabilirdi.

Fakat Alexander, eğer kendisinin "Lightfoot Harekâtı", "Meşale Harekâtı"ndan on beş gün önce başlatılırsa, bu sürenin "karşı-

mızda bulunan Mihver ordularının büyük bölümünü imha etmek için yeterince uzun olacağını, ne var ki öte yandan bu sürenin düşman için Afrika'yı önemli sayılabilecek bir ölçekte takviye etmeye başlayamayacak kadar kısa olacağını" düşündü. Her halükârda, şayet Afrika'nın yeni çıkarmaların yapılacağı diğer ucunda iyi sonuçlar elde edilirse, Kuzey Afrika'da kendisinin bulunduğu uçta başarıyı garanti altına almanın elzem olduğunu hissetti. "Ben hazır olmadan taarruz etmenin felakete yol açmasa da, başarıyı tehlikeye atmada belirleyici unsur olduğundan kesinlikle eminim," dedi. Bu tezler üstün geldi ve her ne kadar şu anda önerdiği tarih, Churchill'in Auchinleck'e daha önce önerdiği tarihten yaklaşık bir ay sonra olmakla birlikte, 23 Ekim'e erteleme isteği Churchill tarafından kabul edildi.

İngilizlerin o tarihteki gücü hem sayı hem de nitelik olarak her zamankinden daha fazlaydı. Geleneksel olarak "tümenler" seviyesinde bir değerlendirme yapıldığında, her bir tarafın dördü zırhlı olmak üzere on iki "tümeni" olduğundan, görünüşte iki taraf başa baş gibiydiler. Ancak birliklerin gerçek sayılarına bakınca, denge çok farklıydı, Sekizinci Ordu'nun muharip gücü 230.000 iken, Rommel'in gücü sadece 27.000'i Alman olmak üzere 80.000'den azdı. Üstelik Sekizinci Ordu'nun yedi zırhlı tugayı ve Rommel'in toplam dördü Alman, yedisi İtalyan tank taburu ile kıyaslandığında toplam yirmi üç zırhlı alayı vardı. Ayrıca daha çarpıcı olanı fiili tank kuvvetindeki kıyaslamaydı. Muharebe başladığında, Sekizinci Ordu'nun, 1.229 adedi muharebeye hazır toplam 1.440 adet silah monteli tankı vardı – bu arada uzun muharebelerde Mısır'daki üs depolarında ya da atölyelerde bulunan ilave bin adet tankın bazılarından yararlanabilirdi. Rommel'in ise, yirmisi onarımda ve otuzu hafif Panzer II'ler olmak üzere sadece 260 ve İtalyanların tamamı eski model 280 adet tankı vardı. Zırhlı muharebede sadece 210 Alman silah monteli orta tank güvenilirdi – o nedenle gerçekçi olarak bakıldığında İngilizler muharebeye kayıplarını giderecek çok büyük bir kapasite desteğinde, faal tanklarda 1'e karşı 6 üstünlükle başladılar.

Tanka karşı tankın kabiliyeti esas alındığı muharip güç kıyaslamasında İngilizlerin avantajı daha bile büyüktü, çünkü şimdi Grant tankları Amerika'dan fazla miktarlarda gelmekte olan daha yeni ve üstün Sherman tanklarıyla takviye ediliyorlardı. Muharebenin başlangıcında Sekizinci Ordu'nun daha yolda olmak üzere 500'ü aşkın Sherman ve Grant tankı vardı, oysa Rommel'in sadece otuz adet –Alam Halfa Muharebesi'ndekinden dört adet fazla– namlu yüksek ilk hızına sahip 75 milimetrelik top monteli ve yeni Amerikan tanklarıyla boy ölçüşebilecek yeni Panzer IV tankları vardı. Üstelik Rommel tanksavar toplarındaki önceki üstünlüğünü yitirmişti. 88 milimetrelik tanksavar silah sayısı seksen altı adede çıkarılmıştı ve her ne kadar bu silahlar, ele geçirilen altmış sekiz adet 76 milimetrelik Rus tanksavar silahlarının gelmesi sonucu takviye edilmekle birlikte, Rommel'in standart 50 milimetrelik Alman tanksavar topları, çok yakın menzilin dışında, Sherman, Grant ya da Valentine tanklarının zırhlarını delemiyordu. Bu durum yeni Amerikan tanklarının uzak mesafelerdeki düşman tanksavar toplarını imha edebilen yüksek infilaklı mermilerle donatılmasıyla daha kötü engelleyici bir unsur oldu.

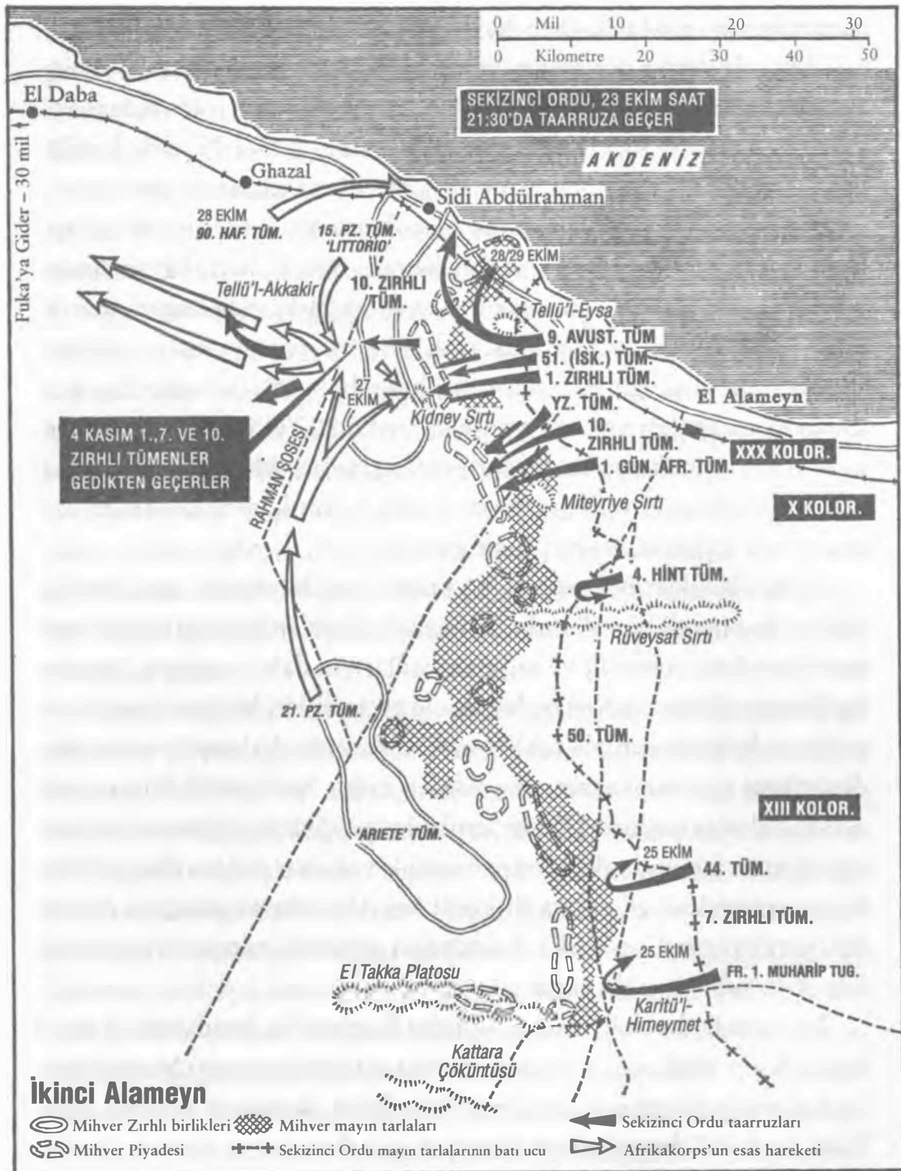
Ayrıca İngilizler havada hiç olmadığı kadar büyük üstünlüğe sahiptiler. Ortadoğu Harekât Alanı Hava Kuvvetleri Komutanı Mareşal Tedder'in şu anda elinde on üç Amerikan, on üç Güney Afrikalı, bir Rodezyalı, beş Avustralyalı, iki Yunan, bir Fransız ve bir Yugoslav olmak üzere toplam faal doksan altı filo vardı. Bu filolar toplamda 1.500'ü aşkın birinci hat uçak ediyordu. Bu toplam uçak miktarından, Mısır ve Filistin üslerinde faal 1.200 adedi Sekizinci Ordu'yu desteklemeye hazırdı. Halbuki Alman ve İtalyanların birlikte panzer ordusunu desteklemek için Afrika'da sadece 350 faal uçağı vardı. Bu hava üstünlüğü, hem panzer ordusunun hareketlerini ve tümenlerinin acil ikmallerini taciz etmekte hem de Sekizinci Ordu'nun ikmal akışını benzer şekilde kesintiye uğramaktan korumak açısından büyük öneme sahipti. Ancak muharebenin akıbeti açısından çok daha önemlisi, hava kuvvetinin İngiliz donanması denizaltılarıyla birlikte panzer ordusunun deniz ikmal

güzergâhını kesmesindeki dolaylı ve stratejik sonucuydu. Eylül ayı esnasında, deniz yoluyla Alman panzer ordusuna sevk edilen ikmal maddelerinin yaklaşık üçte biri Akdeniz'i geçerken batırıldı, birçok gemi de geriye dönmeye zorlandı. Ekim'de ikmal maddelerinin kesintiye uğraması daha da arttı ve gönderilenlerin yarısından azı Afrika'ya ulaştı. Topçu mühimmatı o kadar azaldı ki, elde İngiliz bombardımanlarına karşı koymak için çok az malzeme mevcuttu. En ağır kayıp yakıt tankerlerinin batırılmasıydı. Bu tankerlerin hiçbiri, İngiliz taarruzu başlamadan hemen önceki haftalar zarfında Afrika'ya ulaşamadı – o nedenle savaş başladığında asgari seviye olarak düşünülen otuz günlük stok seviyesi yerine panzer ordusu sadece mevcut üç günlük yakıt istihkakıyla kaldı. Bu şiddetli yakıt kıtlığı karşı manevrayı her yönüyle kısıtladı. Yakıt sıkıntısı seyyar kuvvetleri kısım kısım sevke zorlayarak, bu birliklerin taarruz noktalarında çabucak toplanmalarını önledi ve muharebe devam ettikçe giderek onları hareketsiz hale getirdi.

Ayrıca birliklerin arasında hastalığın yayılmasında iaşe ikmalinin kaybı önemli bir etkendi. Bu özellikle İtalyanların bulundukları siperlerin kötü temizlik ve sağlık koşullarıyla daha artmıştı. İngilizler Temmuz'daki muharebede bile ele geçirdikleri İtalyan siperlerini pislik ve koku nedeniyle tahliye etmek zorunda kalmışlar ve bu nedenle yeni siperler kazamadan Alman zırhlı birliklerine birkaç kez açıkta yakalanmışlardı. Fakat temizlik ve sağlık koşullarının umursanmaması sonunda dizanteri ve sarılık vakaları sadece İtalyan birlikleri arasında değil ayrıca Müttefikleri Almanların arasında yayan bir bumerang haline geldi – kurbanları arasında panzer ordusunun bazı kilit subayları da vardı.

En önemli "hastalık zayiatı" bizzat Rommel'in kendisiydi. Ağustos'ta Alam Halfa taarruzundan önce yatağa düşmüştü. Muharebede komutanlık yapacak kadar iyileşti fakat akabinde hastalık ağır bastı ve Eylül'de tedavi ve istirahat için Avrupa'ya döndü. Rommel'in yerine geçici olarak General Stumme getirildi, kadrosu boş olan Afrika Kolordusu Komutanlığı General von Thoma ile dolduruldu – her iki komutan da Rus cephesinden gelmişti. Rommel'in

Harita 21

0 Mil 10 20 30
0 Kilometre 20 30 40 50
El Daba
Fuka'ya Gider – 30 mil
SEKİZİNCİ ORDU, 23 EKİM SAAT 21:30'DA TAARRUZA GEÇER
AKDENİZ
Ghazal
Sidi Abdülrahman
28 EKİM
90. HAF. TÜM.
15. PZ. TÜM.
'LITTORIO'
28/29 EKİM
Tellü'l-Akkakir
10. ZIRHLI TÜM.
Tellü'l-Eysa
9. AVUST. TÜM
51. (İSK.) TÜM.
1. ZIRHLI TÜM.
27 EKİM
Kidney Sırtı
YZ. TÜM.
El Alameyn
4 KASIM 1.,7. VE 10. ZIRHLI TÜMENLER GEDİKTEN GEÇERLER
RAHMAN SOSESİ
10. ZIRHLI TÜM.
1. GÜN. AFR. TÜM.
XXX KOLOR.
X KOLOR.
Miteyriye Sırtı
4. HİNT TÜM.
Rüveysat Sırtı
21. PZ. TÜM.
50. TÜM.
XIII KOLOR.
'ARIETE' TÜM.
25 EKİM
44. TÜM.
7. ZIRHLI TÜM.
25 EKİM
FR. 1. MUHARİP TUG.
El Takka Platosu
Karitü'l-Himeymet
Kattara Çöküntüsü
İkinci Alameyn
Mihver Zırhlı birlikleri
Mihver mayın tarlaları
Sekizinci Ordu taarruzları
Mihver Piyadesi
Sekizinci Ordu mayın tarlalarının batı ucu
Afrikakorps'un esas hareketi

yokluğu ve yeni komutanların çöl şartlarındaki tecrübesizliği, yaklaşan İngiliz taarruzunu karşılamak için alınacak önlemlerin planlamasında ve hazırlığında ilave bir olumsuzluktu. Stumme, İngiliz taarruzunun (İkinci El-Alameyn Muharebesi) başladığının ertesi günü cepheye kadar gitti ve şiddetli ateşe maruz kaldı. Arabasından düştü ve kalp krizinden öldü. O akşam Rommel'in Avusturya'daki nekaheti, Hitler'in Afrika'ya dönüp dönemeyeceğini sorduğu telefonla kısa kesildi. Rommel, ertesi gün 25 Ekim akşamı, El-Alameyn yakınına, o süre zarfında gediğin derin bir şekilde açıldığı ve neredeyse faal tanklarından yarısını o günkü yararsız karşı taarruzlarda kaybettiği savunmayı devralmaya geldi.

Montgomery'nin hazırladığı ilk plana göre Oliver Leese'in 30. Kolordu'su kuzeyden ve Brian Horrocks'un 13. Kolordu'su güneyden eşzamanlı olarak, sağ ve sol taraftan taarruza geçmiş olacaklardı – ve daha sonra Herbert Lumsden'in emrindeki 10. Kolordu'da toplanan zırhlı unsurlar düşmanın ikmal yollarının birlikleriyle irtibatını kesmek için ileri harekete geçeceklerdi. Fakat, Montgomery, Ekim'in başında "kara kuvvetlerindeki eğitim standardındaki noksanlıklardan dolayı" bu harekâtın fazla iddialı bir harekât olacağı sonucuna vardı ve daha sınırlı bir planı benimsedi. "Lightfoot Harekâtı" adındaki bu yeni plana göre yarma taarruzu kuzeyde, Tellü'l-Eysa ve Miteiriya sırtları arasındaki altı kilometrelik kıyının yanında yoğunlaşacaktı – bu arada 13. Kolordu, düşmanı oyalamak için güney istikametinde tali bir taarruzda bulunacak, ancak savunma çökmedikçe yüklenmeyecekti. İhtiyatlı bir şekilde hazırlanan bu sınırlı plan uzun ve ağır zayiata neden olan bir muharebeye yol açtı. Oysa Sekizinci Ordu'nun muazzam üstünlüğünü göz önüne alan daha cesur asıl planla bundan kaçınılabilinirdi. Bu muharebe, manevradan ziyade meşakkatli bir yıpratma muharebesi halini aldı ve bir an mağlubiyetin eşiğine gelinir gibi oldu. Fakat, iki taraf arasındaki orantısızlık o kadar büyüktü ki, çok farklı yıpratma oranları bile Montgomery'nin üstlendiği, her şeyde karakteristiği olan korkusuz kararlılığı ile şekillenen amacının lehine çalışması muhakkaktı. Ayrıca Montgomery planlamasının seçilen sınırla-

rı içerisinde, taarruzlarının istikametini değiştirmek ve düşmanını şaşırtmak amacıyla taktik unsur geliştirme konusunda eksiksiz bir kabiliyet sergiledi.

On beş dakikalık bini aşkın topun katıldığı kısa ve şiddetli bombardımanın ardından, 23 Ekim Cuma gece saat onda piyade taarruzu başladı. Taarruz, düşmanın mermi kıtlığının yardımıyla çok başarılı bir şekilde başladı. Bu mermi kıtlığı Stumme'nin topçusunun İngiliz toplanma yerini bombardımanını durdurmasına yol açtı. Fakat mayın tarlalarının derinliği ve yoğunluğu büyük bir engel teşkil etti ve temizlenmesi tahmin edilenden daha uzun zaman aldı. Bu nedenle gün ağardığında, İngiliz zırhlıları hâlâ geçitlerdeydi ya da hemen biraz ilerisinde düşman baskısı altındaydılar. Ancak, ikinci günün sabahında, piyadenin ilave gece taarruzlarından sonra, dört zırhlı tugay, ilk cephe hattının on kilometre gerisinde tertiplenmeyi başarabildiler ve bu şekilde daraltılmış geçitlerden ilerlerken çok zayiat verdiler. Bu arada, 13. Kolordu'nun güneydeki tali taarruzu benzer bir zorlukla karşılaştı ve ikinci günde, 25 Ekim'de taarruzdan vazgeçildi.

Fakat, kuzeydeki Alman savunma mevzilerinde İngilizlerin meydana getirdiği çıkıntı o kadar tehdit ediciydi ki, savunmadaki komutanlar gediğin genişlemesini önlemek amacıyla tanklarını gün içerisinde kısım kısım muharebeye soktular. Bu taktik, Montgomery'nin hesabına hizmet etmiş ve şimdi iyi mevzilerde bulunan olan zırhlı birliklerine bu dağınık ve aralıklı karşı taarruzlara ağır kayıplar verdirmişti. Akşam olduğunda 15. Panzer Tümeni'nin elindeki tanklardan sadece dörtte biri elverişliydi – 21. Panzer Tümeni ise hâlâ güney bölgesinde idi.

Ertesi gün, 26 Ekim'de, İngilizler taarruza devam ettiler, fakat ilerleme çabaları durduruldu ve bu beyhude taarruz için zırhlı birlikleri ağır bir bedel ödediler. Yarma harekâtını genişletme şansı kaybolmuştu ve İngiliz zırhlı birliklerinin toplu halde hücuma kalkmaları sonucunda elde edilen çıkıntı kuvvetli Alman tanksavar toplarının kuşatmasında kalmıştı. Zaten 10. Kolordu Komutanı Lumsden ve tümen komutanları, zırhlı birliklerin ikinci gece bu

kadar dar mayın geçitlerinden zorlanmalarına itiraz etmişlerdi ve harekâtın hâlâ dar cepheli bir şekilde sürdürülmesi sonucu kayıplar çoğaldıkça subaylar ve erat arasında zırhlı birliklerin yanlış kullanıldıkları duygusu giderek yaygınlaşmıştı.

Montgomery üstün güven ortamını sürdürmekle birlikte, ilk taarruzunun başarısız olduğunu, gediğin tıkandığını, yeni bir plan tasarlaması ve bu arada asıl vurucu gücüne istirahat vermesi gerektiğini fark etti. Hedefini bu ve diğer olaylarda koşullara göre değiştirme hızı birlikler için daha iyi bir güç kaynağı idi ve bu sevk ile idaresi için, geçmişe bakarak güya her şeyin "plana göre cereyan" etmiş olduğunu anlattığı eski alışkanlığından daha büyük bir övgüydü. Ne gariptir ki, o alışkanlık onun uyum sağlama ve çok yönlülüğü nedeniyle elde ettiği başarısını gizlemeye ve azaltmaya yatkındı.

Yeni plan "Supercharge Harekâtı" olarak adlandırıldı – planı icra edecekler için kesinlikle farklı ve daha iyi başarı umudu taşıyan bir isimdi. 7. Zırhlı Tümen takviye birliği olarak kuzeye getirildi. Aynı zamanda Rommel bu duraklamadan istifade ile kuvvetlerini yeniden gruplama fırsatını yakaladı ve 21. Panzer Tümeni zaten kuzey istikametinde yola koyulmuştu ve onu Ariete Tümeni takip ediyordu. İngiliz 13. Kolordusu'nca güneyde giriştiği tali taarruz düşmanın dikkatini başka yöne çekmek ve onu güneyde kendi birlikleriyle oyalamak amacını yerine getirememişti. Kuzeye doğru hareket edilmesi ve bunun sonucunda her iki ordunun orada birbirlerine yaklaşmaları, taktik olarak Rommel'in avantajıydı. Bu durum İngilizler için çok daha yorucu ve yıpratıcı oldu. Neyse ki İngilizlerin, sayısal üstünlüğü o denli fazla idi ki çok olumsuz bir oranda bile, şayet "öldürme" faaliyeti yılmaz bir kararlılıkla sürdürüldüğü takdirde, bu oranın sonucu lehlerine çevirmesi muhakkaktı.

Montgomery'nin yeni taarruzu 28 Ekim gecesi, düşmanın cephesinde meydana getirilen büyük bir çıkıntıdan kuzey istikametinde sahile girişilen hücumla başladı. Montgomery'nin amacı, düşmanı kıyıdaki "cebinde" (açılan gedik) yanlardan sıkıştırmak ve daha sonra bu harekâtı Daba ve Fuka istikametinde kıyı yolu boyunca batıya doğru genişletmekti. Fakat yeni yarma taarruzu, mayınlı ara-

zide takıldı kaldı ve Rommel'in 90. Hafif Tümen'ini çabuk karşı bir hareketle bu kanada kaydırmasıyla, taarruzun başarı şansı kayboldu. Yine de bu taarruz durma noktasına geldiğinde, Rommel kendini talihli kabul etti, zira kaynakları tükeniyordu. Afrika Kolordusu'nun sadece doksan tankı kalmıştı, oysa Sekizinci Ordu'nun muharebe alanında, hâlâ faal sekiz yüzü aşkın tankı vardı – bu nedenle İngilizler bir Alman tankına karşılık dört tank gibi yüksek bir bedel ödemekle birlikte, şu andaki üstünlük oranı yükselmişti ve 1'e karşı 11'di.

Rommel, 29 Ekim'de eşine şöyle yazıyordu: "Pek umudum kalmadı. Gece boyu gözüm açıktı, omuzlarımdaki yükten uyuyamadım. Gün boyu ölü gibi yoruldum. Burada işler ters giderse ne olacak? Bu düşünce bana hiç durmadan azap çektirdi. Böyle olursa, çıkış yolu göremiyorum."* Bu mektuptan, gerginliğin sadece birlikleri değil ayrıca hâlâ hasta olan komutanlarını ne kadar yıprattığı açıkça görülmektedir. O sabah erken saatlerde yüz kilometre batıda olan Fuka mevzilerine geri çekilmek için emir vermeyi düşünmüştü, fakat böyle bir geri adım atmakta isteksizdi, çünkü bu geri çekilme, seyyar olmayan piyade birliklerinin büyük bir kısmının feda edilmesi anlamına geliyordu ve bu nedenle böylesine hayati bir kararı, Montgomery'nin bir kez daha durdurulmasının onun taarruzunu kesebilmesine yol açacağı umuduyla ertelendi. Akabinde kıyıya doğru yapılan İngiliz taarruzunun durdurulması, İngilizlerin yararına dönüştü. Zira Rommel, bu arada kaçabilmiş olsaydı, bütün İngiliz planı altüst olmuş olacaktı.

Montgomery, kıyı taarruzunun başarıya ulaşmadığını görür görmez, düşmanın zayıf ihtiyatlarıyla kuzey istikametinde yön değiştirmesinden yararlanmayı umarak asıl planı olan yarma taarruzuna dönmeye karar verdi. İyi düşünülmüş bir karardı ve Rommel'in esnekliğini gösteren başka bir örnekti. Fakat kuvvetleri bu kadar esnek değildi ve yeniden tertiplenmede harcanan zaman, 2 Kasım'a kadar yeni bir yarma harekâtını önledi.

Mükerrer engellemeleri izleyen bu duraklama, Londra'daki karamsarlığı ve kaygıyı derinleştirdi. Churchill taarruzun bu denli ya-

---

* *The Rommel Papers*, s. 312.

vaş ilerlemesine ilişkin şiddetli bir hayal kırıklığı yaşıyordu ve Ortadoğu Harekât Alanı Komutanı Alexander'a iğneleyici bir telgraf çekmesi güçlükle önlendi. Asıl yük kabinenin kaygılarını gidermek için büyük bir çaba gösteren, ne var ki içten içe şüpheleri artan ve endişeli bir şekilde acaba, "Ben hatalıyım ve Monty yenildi," mi diye merak eden İmparatorluk Genelkurmay Başkanı (Kara Kuvvetleri Komutanı) Alan Brooke'un üstündeydi. Hatta, bizzat Montgomery bile, artık dışarıdan görüldüğü kadar emin değildi ve şahsen endişesini itiraf ediyordu.

2 Kasım'ın ilk saatlerindeki yeni taarruz başlangıçta yine zayıftı – bu durum taarruzun kesilmesi gerekebileceği duygusunu artırdı. Zira, bir kez daha mayın tarlaları daha fazla gecikmeye neden olmuş ve direniş umulandan daha çetin çıkmıştı. Gün ağardığında, öncü zırhlı tugay planlandığı gibi kendilerini Rahman'ın ilerisinde bulmak yerine, Rahman güzergâhı üzerindeki tanksavar toplarının güçlü ateş perdesinin karşısında buldular.* Montgomery'nin zırhlı birlikleri bu sıkışık vaziyetlerinde Rommel'in elinde kalan zırhlı birliklerinin karşı taarruzuna uğradı ve gün boyu devam eden çarpışmada tank kuvvetinin üçte ikisini kaybettiler. Kalanlar cesurca dayandılar ve arkadan gelen takip tugaylarının gedikten geçmelerini temin ettiler, fakat onlar da Rahman güzergâhının ilerisinde kaldılar. Gece karanlığı çarpışmaya son verdiğinde, İngilizler muharebede ve teknik arızalardan dolayı yaklaşık iki yüzden fazla tank kaybetmişlerdi.

Bu duraklamadan sonra, durum özellikle uzaktan umutsuz görünmekle birlikte, bulut açılmak üzereydi. Zira, günün sonunda, Rommel kaynaklarının sonuna gelmişti. Savunmanın bu kadar uzun süre dayanmış olması hayret vericiydi. Bu savunmanın çekirdeği Afrika Kolordusu'nun iki panzer tümeniydi, fakat muharebenin başlangıcında bile, muharip güçleri sadece 9.000'di ve muharebede 2.000'den biraz fazlasına kadar inmişti. Daha kötüsü, Afrika Kolordusu neredeyse muharebeye elverişli otuz tankıyla kalmıştı, halbuki İngilizlerin hâlâ 600'ü aşkın tankı vardı – bu nedenle şimdi

---

* Alexander, *Despatch*, s. 856.

İngilizlerin, Almanlar karşısındaki tank üstünlüğü 1'e karşı 20 idi. İnce zırhlı İtalyan tanklarına gelince, İngiliz ateşiyle tahrip edilmişlerdi ve sağlam kalanların birçoğu batıya ricat sırasında muharebe sahasından kaybolmuşlardı.

O gece Rommel, iki kademe halinde Fuka mevzilerine çekilmeye karar verdi. Bu geri çekilme 3 Kasım öğleden hemen sonra, Hitler'den ne pahasına olursa olsun El-Alameyn mevzilerinin savunulmasında ısrar eden iptal emri geldiğinde epey yol almıştı. O nedenle daha önce Hitler'in müdahalesine maruz kalmamış ve itaatsizliğin gerekliliğinden ders almamış olan Rommel geri çekilmeyi durdurdu; ve zaten dönüş yolunda olan birliklerini tekrar çağırdı.

Bu dönüş, daha geride etkili bir şekilde tutunma şansı için ölümcüldü, buna karşılık El-Alameyn'de bir köprübaşı tesisine girişmeye devam etmek boşunaydı. 3 Kasım'ın ilk saatlerinde batı istikametindeki geri çekilme havadan saptanmış ve rapor edilmişti. Bu da doğal olarak, Montgomery'yi çabalarını sürdürmesi ve yoğunlaştırması için gayrete getirmişti. Her ne kadar, gün içerisinde düşman perdesini çembere almak için kalkışılan iki saldırı durdurulmakla birlikte, o gece 51. Highland ve 4. Hint Tümeni'nin giriştiği güneybatı istikametindeki yeni piyade taarruzu, Afrika Kolordusu ve İtalyanların kesiştikleri bölgeyi yarmayı başardı. 4 Kasım şafaktan hemen sonra, üç zırhlı tümen gedikten geçerek kuzeye dönmek ve düşmanın kıyı boyunca geri çekilme hattını kesmeyi içeren aldıkları emirleri icra etmek için burada tertiplendiler. Başarıyı genişletme harekâtları motorize Yeni Zelanda Tümeni ve tümenin komutası altındaki dördüncü zırhlı tugay tarafından takviye edildi.

Artık Rommel'in bütün ordusunu kuşatmak ve imha etmek için muhteşem bir fırsat vardı. Bu şans çok büyüktü, çünkü Afrika Kolordusu Komutanı General Thoma, sabahki kargaşada ele geçirilmişti ve öğleden sonrasına kadar geri çekilme emri verilmemişti – bu arada Hitler'in geciken izni ertesi güne kadar alınmamıştı. Ancak Rommel tarafından çekilme emri verilir verilmez Alman birlikleri çok hızlı hareket ettiler ve kendileri için bırakılan araçlara tıka basa doluştular. Oysa İngilizlerin başarıyı genişletme harekâtı eski

ihtiyat, tereddüt, ağır hareket ve dar alanda manevra hatalarına maruz kalmıştı.

İngiliz zırhlı tümen gedikten geçtikten ve tertiplendikten sonra yarılan cephenin sadece on beş kilometre gerisinde, kuzey yönünde Ghazal'daki kıyı yoluna yönlendirildiler. Bu dar cepheli çark, Afrika Kolordusu'nun kalan unsurlarına, yaptıkları çabuk ve kısa bir yana çekilme hamlesiyle, İngilizlerin önünü kesme şansı verdi. İngiliz birlikleri birkaç kilometre ilerledikten sonra bu zayıf Alman birlikleri tarafından durduruldular ve panzer ordusunun emredildiği üzere geri çekilmeye başladığı ikindi vaktine kadar kontrol altında tutuldular. Daha sonra karanlık çöktüğünde İngilizler ihtiyatlı bir şekilde gece molası verdiler. Bu daha talihsiz bir durumdu, çünkü mola veren İngiliz birlikleri panzer ordusunun arta kalan büyük kısmının çok gerisindeydiler.

Ertesi gün, 5 Kasım'da, İngilizlerin kuşatma hareketleri yine çok dar cepheli ve çok yavaştılar. 1. ve 7. Zırhlı tümenler önce Ghazal'ın on beş kilometre ilerisindeki Daba'ya gönderildiler ve öncü birlikler öğleye kadar Daba'ya ulaşmadılar; vardıklarında ise geri çekilen düşmanı ellerinden kaçırdıklarını tespit ettiler. 10. Zırhlı Tümen, yirmi beş kilometre daha batıdaki Galal'a sevk edilmişti ve orada düşmanın artçı unsurlarını yakalamış ve çoğu yakıtı tükenmiş İtalyan tankı olmak üzere yaklaşık kırk tank ele geçirmişti. Akşama dek, asıl çekilen grubu takip etmek için hiçbir girişimde bulunulmadı ve daha sonra İngiliz zırhlı birlikleri alışkanlıkları üzere, on sekiz kilometrelik kısa bir ilerlemeden sonra – yeni hedefi olan dik kayalıklarla çevrili Fuka tahkimatına on kilometre kala gece molası için durdular.

Yarma harekâtı başarıya ulaştığında, Yeni Zelanda Tümeni ve bağlı zırhlı birlik unsurlarına Fuka'ya gitmeleri emredildi. Ne var ki zırhlı tümenlerin ardından geçitten ilerlerken kısmen kötü trafik kontrolünden dolayı geç kaldılar – ve daha sonra güzergâhı üzerinde bulunan İtalyan birliklerinin temizliğinde daha da zaman kaybettiler. O nedenle 4 Kasım'da geceleyin, Fuka yolunun yarısına gelmeden mola verdiler. Tümen 5 Kasım öğleyin hedefine yaklaştı,

fakat bu kez kuşkulu bir mayın tarlası karşısında mola verdi – aslında bu İngilizlerin, El-Alameyn'e geri çekilirken döşemiş olduğu sahte mayın arazisiydi. Yeni Zelanda birlikleri mayın arazisinden geçmeden evvel karanlık çöküyordu.

Bu arada, 7. Zırhlı Tümen, Daba'ya dönmek için çok erken içeri çark etmesinden sonra, Fuka'nın yirmi beş kilometre ilerisinde bulunan Baqqush'a geri gönderildi. Fakat, Yeni Zelandalı artçı birlikleri şüpheli mayın tarlasını geçerken gecikti – ve daha sonra gece için mola verdi.

Ertesi sabah takip harekâtına katılan üç tümen Fuka ve Baqqush civarına yaklaştılar – fakat çekilen düşman çoktan batı istikametinde kaçmıştı. Bütün yakaladıkları birkaç yüz münferit (döküntü-kaçak) asker ve yakıtı biten birkaç tanktı.

Rommel'in kollarını yakalamak için asıl umut, onları Daba'da elinden kaçırdıktan sonra çölden daha uzun dolaşarak Mersa Matruh'un batısındaki sahil şeridini kesmesi için emir verilen 1. Zırhlı Tümen'e bağlıydı. Fakat tümenin harekâtı yakıt kısıntısı nedeniyle iki kez durduruldu – ikinci kez durdurulduğunda kıyı şeridine sadece birkaç kilometre kalmıştı. Bu komutanı için çok daha sinir bozucu bir durumdu, çünkü o ve diğer komutanlar birliğin üzerindeki mühimmatın bir kısmının fazla yakıtla değiştirilmesi suretiyle en azından zırhlı tümenlerden birinin Sellum'a kadar daha uzun bir takip için hazırlıklı olması gerektiğinde ısrar etmişlerdi.

6 Kasım öğleden sonra, kıyı kuşağında yağmur başladı ve geceleyin çok şiddetlendi. Bu yağmur bütün takip harekâtlarını frenledi ve Rommel'in kaçmasını sağladı. Bu harekâttan sonra, yağmur Rommel'in geri çekilmesini önlemedeki başarısızlığın ana bahanesini oluşturdu. Ne var ki yapılan tahlilde en iyi fırsatların yağmurun engellemesinden önce çok dar cephede icra edilen hareketlerle, aşırı temkinli olmakla, zaman unsuruna çok az dikkat ederek (zamanın kıymetini bilmemek) ve harekâtın kati başarıyı genişletme işlevinin temel gereklerini hesaba katamayacak kadar fazla muharebe sahasına yoğunlaşmak oldukları net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Şayet bu takip harekâtı dik kayalıklarla çevrili el-Sellum tahkimatı gibi,

uzak tıkama noktasına ulaşmak için çölde daha fazla mesafe kaydetmiş olsaydı, direnişten ya da hava koşullarının müdahalesinden kaçınmış olacaktı – zira her ne kadar yağmur kıyı şeridinde imkân dahilinde olmakla birlikte, çölün iç kısımlarında nadirdi.

Rommel 7 Kasım gecesi Mersa Matruh'tan Sidi Barrani'ye çekildi ve İngiliz hava kuvvetlerince şiddetli bir şekilde bombardımana tabi tutulmakta olan el-Sellum ve Halfaya dik yamaçlı tahkimatlarındaki geçitlerinden geçmek suretiyle sınırdaki darboğazdan sızarken, ulaştırma kolları orada kısa süreli bir başka köprübaşı tesis etti. Kıyı şeridinde belli bir süre muazzam bir trafik keşmekeşi vardı. Kuyruğun uzunluğu kırk kilometreydi buluyordu, fakat, İngiliz bombardımanına rağmen çok iyi düzenlenmiş bir trafik kontrolüyle, araçların birçoğu ertesi gece buradan çıkmayı başardı. Böylece 9 Kasım'da, her ne kadar hâlâ bin kadar araç bu darboğazdan geçmek zorunda kalmakla birlikte, Rommel artçılarına sınıra doğru çekilmelerini emretti.

Bu arada, Montgomery, 7. Zırhlı ve Yeni Zelanda tümenlerinden oluşan yeni özel bir takip kuvveti teşkil etti ve diğer iki zırhlı tümeni yakıtlarının tükenmesi ihtimaline karşılık emniyet olarak ihtiyatta tuttu. Rommel'in muhtemel bir karşı taarruzu vukuunda ona karşı kullanacak ve kolay hedef (av) olmayacaktı. Bu uzun takip 8 Kasım'da başladı, fakat Yeni Zelandalılar 11 Kasım'a dek sınıra ulaşmadılar ve her ne kadar 7. Zırhlı Tümen'in iki zırhlı tugayı çölde kıyı şeridinin güneyinde ilerleyerek önceki ikindi vakti sınırı geçmekle birlikte, 11 Kasım'da Capuzzo'dan geçen düşman artçılarını yakalamayı kıl payı kaçırdı.

Her ne kadar Rommel, Montgomery'nin art arda kuşatma girişimlerinden başarılı bir şekilde kaçınarak pençesinden kurtulmakla birlikte, sınırda ya da daha geride Sirenayka'da, tekrar yeni bir savunma hattı tesis edemeyecek kadar zayıftı. Şu andaki muharip gücü yaklaşık 5.000 Alman, 2.500 İtalyan asker ve on bir Alman, on İtalyan tankı, otuz beş Alman tanksavar silahı, altmış beş Alman sahra topu ve birkaç İtalyan topuydu. Zira, her ne kadar yaklaşık 15.000 mevcutlu Alman muharip birliği emniyet içinde kaçmış olmakla birlikte, askerlerin üçte ikisi bütün muharebe teçhizatlarını

kaybetmişlerdi. Buna ek olarak kaçan İtalyanların ise daha büyük bölümü teçhizatlarını arkalarında bırakmışlardı. Sekizinci Ordu, öldürdükleri birkaç bin askerin dışında 10.000 Alman ve idari personel dahil olmak üzere 20.000'i aşkın İtalyan ve 450 tankla birlikte ve 1.000'in üzerinde top ele geçirmişti. Bu hem kendi verdikleri 13.500 kişilik zayiatın hem de Rommel'in "tekrar savaşmak için" sıvışmasını görmenin düş kırıklığının çok büyük bir karşılığıydı.

İkmal tedariki için verilen kısa bir aradan sonra İngilizlerin ilerlemesi devam etti. Fakat bu, kovalamadan ziyade takipti. Rommel'in geçmiş karşı taarruzları o denli derin bir iz bırakmıştı ki, çölde Bingazi yayı boyunca harekâta devam etmek yerine kıyı şeridi boyunca temkinli bir şekilde ilerlediler. Öncü zırhlı birlikler Sirenayka'nın doğu sınırını geçtikten sonra, iki haftayı aşkın süre, 26 Kasım'a kadar Mersa Brega'ya ulaşmadılar. Rommel ise uzun bir süre sonra o dargeçit mevzisi sığınağını tekrar elde etmişti. Rommel'in, Sirenayka üzerinden gerçekleştirdiği geri çekilme esnasında yegâne ciddi sorun ve tehlike, yakıt sıkıntısından meydana gelmişti. Mersa Brega'da yeni bir İtalyan tümeni olan Centauro ve üç İtalyan piyade tümeninin unsurları Rommel'i takviye ettiler – gerçi bu piyade tümenleri motorize olmadıklarından bir kazanç olmaktan ziyade pürüz meydana getirdiler.

Artık İngilizler, Mersa Brega mevzilerine taarruz etmek için takviye birlik ve ikmal maddelerini getirirken on beş günlük bir duraklama yaşandı. Montgomery, Rommel'i cepheden yapacağı bir tespit (düşmanı şiddetli ateşle baskı altına almak - hareket etmesine mâni olmak) taarruzu ile hareketsiz hale getirirken, aynı zamanda geri çekilme hattını tıkamak için geniş bir kuşatma manevrası yapacak güçlü bir kuvvet göndermek suretiyle "düşmanı savunma mevzilerinde imha etmek" için tekrar bir plan hazırladı. Cepheden gerçekleştirilecek bu taarruz 14 Aralık'ta başlayacak ve bundan önce düşmanın dikkatini o sırada çöldeki mevzilerine girişilecek kuşatma manevrasından çekmek için 11/12 Aralık gecesi geniş çaplı baskınlar düzenlenecekti. Ne var ki Rommel, 12 Aralık gecesi, kaçtı – ve böylece İngiliz planını boşa çıkardı. Rommel çok hızlı

bir sıçramayla Mersa Brega'nın 400 kilometre batısındaki Buerat mevzilerine geri çekildi – ve bu mevziler Sekizinci Ordu'nun Bingazi'deki yeni ileri üssünden bu mesafenin iki katı daha uzaktaydı.

Rommel yıl sona erdiğinde Buerat mevzilerini hâlâ elinde tutuyordu, ancak bu kez Montgomery'nin harekâta devam etmeye hazır olmasından önce Rommel'in yukarı doğru harekete geçmesi ve yığınak yapması için bir aylık mühlet vardı. Fakat her şeye rağmen, Afrika'daki savaşın seyrinin kesinlikle değiştiği açıktı. Zira, Rommel'in ordusunun, Sekizinci Ordu'nun muharip gücüyle boy ölçüşecek duruma getirilebilmesi ihtimali çok azdı. Üstelik artık geri bölgeler ve muhtemel geri bölge mevzileri Amerikan Birinci Ordusu'nun Cezayir ve Tunus'tan doğu istikametindeki ilerlemeleri sonucunda tehlike altındaydı.

Ne var ki Hitler'in hayalleri çok geçmeden yeniden canlandı. Mussolini ise kendi hayaline çaresizlik içinde tutunmuştu, çünkü İtalya'nın Afrika İmparatorluğu'nun çökmesini görmeye dayanamıyordu. Aslında, Rommel'in İngilizlerin takibinden kaçmayı ve hırpalanan ordusunun arta kalan birliklerini kurtarmayı başarıp başaramayacağı bile hâlâ belirsiz iken Hitler ve Mussolini'nin hayalleri tekrar son derece önemli hale gelmişlerdi. Rommel, Mersa Brega'ya emniyet içerisinde ulaştığında "ne pahasına olursa olsun" o hatta tutunmasına ve İngilizlerin Trablusgarp'a girmelerini önlemesine ilişkin emirler aldı. Rommel ayrıca o hayaller ülkesi talebine bir destek olarak, daha önce Mısır'a ilerlerken olduğu gibi tekrar Mareşal Bastico'nun emrine verildi. Rommel, 22 Kasım'da Bastico'yu gördüğünde açık açık o çöl sınırında "sonuna kadar direnme" emrinin, kalan birliklerin kesin imhası demek anlamına geldiğini söyledi – "Ya mevzileri dört gün önce kaybedeceğiz ve orduyu kurtaracağız ya da dört gün sonra hem mevzileri hem de orduyu kaybedeceğiz."

Ondan sonra İtalyan Cavallero ve Alman Kesselring, 24 Kasım'da, Rommel'i görmeye geldiler. Rommel kendilerine elinde ancak 5.000 silahlı Alman askeri olduğunu söyledi. Rommel, Montgomery saldırmadan önce Mersa Brega mevzisini tutmak için yeni uzun namlulu 75 milimetrelik top monteli 50 adet Panzer IV tankı

ve aynı tür 50 adet tanksavar topu, yanı sıra yeterli yakıt ve mühimmat ikmali ile birlikte hızlı bir taarruza ihtiyaç duyacaktı. Bu, Rommel'in ihtiyacının makul bir tahminiydi, ancak bunların karşılanma ihtimalinin olmadığı çok aşikârdı, çünkü mevcut teçhizatın ve takviyenin büyük bir bölümü Tunus'a yönlendiriliyordu. Bununla beraber hâlâ Mersa Brega'da tutunma emrinde ısrar ediyorlardı.

O nedenle Rommel, Hitler'e durumun gerçeklerini gösterebilmek umuduyla, Doğu Prusya ormanlarında Rastenburg dolaylarındaki Hitler'in karargâhına uçtu. Burada soğuk karşılandı. Rommel, Kuzey Afrika'dan birliklerin tahliye edilmelerinin en akıllıca hareket tarzı olduğunu önerdiğinde Hitler "küplere bindi" ve başka bir öneri dinlemeyeceğini söyledi. Bu parlama Rommel'in Hitler'e olan inancını her şeyden çok sarstı. Günlüğüne yazdığı gibi: "Hitler'in olayları olduğu gibi görmek istemediğini ve kendi istihbaratının doğru olarak aktarmış olduklarına karşı duygusal olarak tepki gösterdiğini anlamaya başladım." Hitler, "Afrika'da önemli bir köprübaşını elde tutmak siyasi bir gerekliliktir ve bu nedenle Mersa el Brega hattından geri çekilme olmayacak," diyerek ısrar etti.*

Fakat Rommel, dönüşte Roma'ya uğradığında, Mussolini'yi daha mantıklı buldu. Mussolini'nin yeterli ikmal maddelerinin Trablusgarp'a sevk edilmesinin ve o malzemelerin Mersa Brega'ya iletilmesinin zorluklarının daha farkında olduğunu gördü. Böylece, Buerat'a ara mevzisi hazırlamak, motorize olmayan İtalyan piyade birliklerini zamanında geri getirmek ve şayet İngiliz kuvvetleri taarruz ederse zayıf kuvvetinin geri kalanlarını geri çekmek için Mussolini'nin iznini almayı başarmıştı. Rommel, bu izin üzerine harekete geçmiş, İngilizlerin taarruza geçme emaresinden hemen sonra karanlıkta kaybolmuştu. Ayrıca, Buerat'ta ya da Trablusgarp önünde durmayacağı ve Montgomery'ye kendisini kuşatma şansı vermeyeceği konusundaki kararını vermişti. Zaten şekillenmiş olan planına göre derhal Tunus sınırına, kolayca kuşatılamayacağı ve orada daha el altında olacak takviye birlikleriyle etkili bir şekilde karşı taarruza geçebileceği Kabis darboğazına çekilecekti.

---

* *The Rommel Papers*, s. 366.

“Meşale (Torch) Harekâtı” - 8 Kasım 1942: Atlantik’ten Gelen Yeni Dalga – Müttefikler Kuzey Afrika’ya Ayak Basıyorlar

Müttefikler Fransız Kuzey Afrikası’na 8 Kasım 1942’de çıkarma yaptılar.* Kuzeybatı Afrika’ya yapılan bu çıkarma, İngilizlerin Rommel’in Kuzey Afrika’nın en kuzeydoğusunda bulunan El-Alameyn mevzilerine başlattıkları taarruzdan on beş gün ve o mevzilerin çökmesinden dört gün sonrasına rastladı.

Churchill, Amerika Birleşik Devletleri’ni savaşa sokan Pearl Harbor baskınını müteakip 1941 Noeli’nde Washington’daki ilk Müttefik Konferansı olan “Arcadia Konferansı”nda “Almanya’nın etrafındaki çemberi kapatmaya ve daraltmaya” yönelik bir adım olarak “Kuzeybatı Afrika Projesi”ni önerdi. Churchill, Amerikalılara İngiliz Sekizinci Ordusu Sirenayka’da yeterince kesin bir zafer kazandığı takdirde bu ordunun Tunus sınırına doğru ilerleyişini destekleyebilmek için Cezayir’e çıkarma yapacak “Atlet” (Gymnast) adında bir plan olduğunu söyledi. Churchill, “aynı zamanda Fransızlarla anlaşıldığını varsayarak, Amerika Birleşik Devletleri

---

* 385. sayfadaki haritaya bakınız.

birliklerinin, davet üzerine Fas'a ayak basmaları gerektiğini" ileri sürerek önerisine devam etti. Cumhurbaşkanı Roosevelt, bu projenin büyük stratejideki siyasi yararlarını çok çabuk kavrayarak plandan yana tavır aldı. Ne var ki, Silahlı Kuvvetler Komuta Kademesi (Kara-Deniz-Hava) bu planın uygulanabilirliğinden kuşkuluydu, ayrıca bu tür harekâtın Hitler'in Avrupa'daki varlığına girişilmesi düşünülen erken ve daha doğrudan bir planı engelleyeceğinden endişeliydiler. Anlaşmakta en çok istekli oldukları, şu anda "Süper Jimnastikçi (Gymnast)" olarak yeniden adlandırılan harekâtın incelenmesinin devam etmesinin gerekli olduğu idi.

Müteakip birkaç hafta süresince tartışmalar, Stalin'in "İkinci Cephe"nin (Normandiya Çıkarması) açılmasına ilişkin taleplerini karşılamak için Ağustos ya da Eylül'de başlayacak Manş ötesi projesinde yoğunlaştı. Bu cephe için Amerika Birleşik Devletleri Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı General Marshall ve daha sonra Londra'ya, Avrupa harp harekât alanındaki Amerikan kuvvetlerinin komutanlığına seçilen ve gönderilen Tümgeneral Eisenhower tarafından ısrar edildi. Harekât için en uygun yer Cotentin (Cherbourg) Yarımadası'ydı. İngilizler, Avrupa'da yetersiz kuvvetlerle erkenden yapılacak bir çıkarmanın karşılaşabileceği sakıncaların altını çizdiler. Bu şekilde elde edilecek bir köprübaşında sıkışıp kalma ya da Ruslara kayda değer bir yardım ulaştıramadan yenilgiye uğramasına ilişkin risklerine işaret ettiler. Ancak Cumhurbaşkanı Roosevelt ağırlığını bu projenin desteklenmesinden yana koydu ve Mayıs sonunda Rus Dışişleri Bakanı Molotov Washington'u ziyaret ettiğinde "İkinci Cephe'nin 1942'de Avrupa'da" açılacağını "umut ettiğine" ve "beklediğine" ilişkin teminat verdi.

Rommel'in erken davranarak Gazala Hattı'na giriştiği taarruzdan sonra, İngilizlerin Haziran'da Kuzeydoğu Afrika'da meydana gelen beklenmedik çöküşleri, Kuzeybatı Afrika'ya çıkarma yapma fikrine dönülmesine neden oldu.

Churchill, 17 Haziran'da, yanında Silahlı Kuvvetler Komitesi ile yeni bir konferans için Washington'a uçarken, Gazala Muharebesi çoktandır kötü gitmekteydi. Churchill, Washington'a indiğinde,

özel görüşme yapmak için Roosevelt'lerin baba ocağının bulunduğu Hudson'a Hyde Park'a uçtu. Burada Roosevelt'e, Avrupa'ya yapılacak erken bir çıkarmanın sakıncalarını tekrar vurgularken, aynı zamanda daha iyi bir seçenek olarak "Atlet (Gymnast) Harekâtı"nın, canlandırılmasını önerdi. 21 Haziran'da, Washington'da toplanan Birleşik İngiliz ve Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi "Cherbourg Projesi" üzerinde anlaşamadı, ancak Kuzey Afrika projesinin kusurlu olduğu konusunda tam bir mutabakat içerisindeydiler.

Birleşik İngiliz ve Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin bu proje hakkında müştereken vardığı olumsuz sonuç, olayların baskısı ve Roosevelt'in, planlandığı kadar doğrudan olmasa da Ruslara verdiği sözü yerine getirmek için 1942'deki bazı olumlu gelişmelere yönelik ısrarlı arzusuyla birleşince çok geçmeden tersine döndü. 21 Haziran'da, Tobruk kalesinin Rommel'in taarruzu sonucu düştüğü ve İngiliz Sekizinci Ordusu'nun kalan unsurlarının Mısır'a geri çekilmekte olduğu haberi geldi.

Müteakip haftalarda, İngilizlerin durumu daha da kötüleşti ve bunun sonucu olarak Amerikalıların Afrika'ya doğrudan ya da dolaylı müdahalesi tezi güçlendi. Rommel, Haziran sonunda, İngilizlerin geri çekilmesinin hemen ardından El-Alameyn Hattı'na ulaştı ve taarruza başladı. Churchill, 8 Temmuz'da, Roosevelt'e telgraf çekerek, bu yıl içinde yer alan Fransa çıkarma planı "Sledgehammer (Balyoz) Harekâtı"nın mutlaka rafa kaldırılmasının gerektiği konusunda ve bir kez daha "Atlet (Gymnast) Harekâtı-Kuzey Afrika Çıkarması" planında ısrar etti. Bunu şu anda Washington'daki Birleşik İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi Başkanı Mareşal John Dill aracılığıyla gönderdiği mesajla sürdürdü: "Atlet (Gymnast) Harekâtı" Amerika Birleşik Devletleri'nin 1942'de Hitler'e saldırabileceği yegâne imkânı temin etmektedir ve aksi takdirde her iki Batılı müttefik "1942'de hareketsiz kalmak zorunda kalacaklar."

Birleşik Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi bu görüşe "Atlet (Gymnast) Harekâtı"na yenilenen itirazlar çerçevesinde tepki gösterdi – Amerika Birleşik Devletleri Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı General Marshall'ın bu harekâtı "pahalı ve etkisiz" olarak

kınaması, "başka harp harekât alanlarında deniz kuvvetlerinin yükümlülüklerini yerine getirmenin ve aynı zamanda bu harekât üstlenilecekse elzem olan gemi sevkıyatı ve refakat hizmetlerini temin etmenin imkânsız" olduğunu bildiren Donanma Komutanı ve Deniz Harekât Başkanı Oramiral Ernest J. King tarafından desteklendi. Birleşik Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi ayrıca İngilizlerin Fransa'ya çıkarma (İkinci Cephe) yapılmasını reddetme girişimini İngilizlerin 1943'te bile gerçekten Fransa'ya çıkma konusunda tehlikeye atılmak istemediklerine ilişkin kesin bir kanıt olarak görme konusunda mutabakata vardılar. O nedenle, Amiral King'in gönüllü bir şekilde desteğini alan General Marshall, köklü bir strateji değişikliği önerdi – "İngilizler erken bir Manş ötesi harekâtı kabul etmediği sürece" yönümüzü Pasifik'e çevirmeliyiz ve kati bir şekilde Japonya'ya taarruz etmeliyiz; diğer bir deyişle, "hava harekâtları dışında Almaya'ya karşı savunmaya yönelik bir harekât tarzını kabul etmeliyiz ve mevcut bütün imkânları Pasifik'te kullanmalıyız."

Ancak Cumhurbaşkanı Roosevelt, İngiliz müttefikine böyle bir ültimatom verilmesi fikrine karşı çıkarak önerilen stratejik değişimi onaylamadığını ifade etti ve Silahlı Kuvvetler Komitesi'ne 1942 yılında İngilizleri Manş ötesi bir çıkarma harekâtını üstlenmeye ikna edemedikleri sürece, ya Fransız Kuzey Afrikası'na bir çıkarma yapılması ya da Ortadoğu'ya güçlü bir takviye gönderilmesi gerektiğini bildirdi. Ayrıca yıl sona ermeden önce bazı çarpıcı girişimlerde bulunmanın siyasi açıdan bir zorunluluk olduğunu vurguladı.

Birleşik Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin cumhurbaşkanının kararını karşısında şiddetli ve ısrarlı bir şekilde karşı çıktıkları "Atlet (Gymnast) Harekâtı-Kuzey Afrika Çıkarması" planına girişmekten ziyade İngilizleri Ortadoğu'da geçici olarak takviye eden bir hareket tarzını seçmeleri beklenebilirdi. Bundan başka Marshall'ın planlama heyeti iki hareket tarzını değerlendirdikten sonra öncekinin (Kuzey Afrika Çıkarması) kötünün iyisi olduğu (ehveni şer) sonucuna ulaştı. Fakat beklentinin aksine General Marshall ve Amiral King "Atlet (Gymnast) Harekâtı-Kuzey Afrika Çıkarması" lehine çark ediverdiler. Bu durum, Temmuz ortasında

Harry Hopkins (Roosevelt ve Truman döneminde her ikisinin de özel temsilcisi olan siyasetçi ve diplomat) ile birlikte cumhurbaşkanının temsilcileri olarak Londra'ya uçtuklarında tercih ettikleri bir seçenek haline geldi ve Birleşik İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin Eisenhower'ın Cherbourg civarına yapmayı planladığı erken çıkarma harekâtına (İkinci Cephe) çok sert bir şekilde karşı çıktığını müşahede ettiler.

Cumhurbakanı Roosevelt'in özel temsilcisi Harry Hopkins'e göre Marshall'ın Ortadoğu'ya takviye göndermekten ziyade Kuzeybatı Afrika'yı alternatif olarak seçmesindeki temel gerekçe, "birliklerimizi Mısır'daki İngilizlerle karışık olarak teşkil etmedeki zorluktu." Her ne kadar bu birlikte karışık olarak teşkil edilme hali Kuzeybatı Afrika'daki müşterek harekâtta da vuku bulacak olmakla birlikte, Ortadoğu'ya gönderilecek Amerikan takviye birliklerinin İngiliz komutanlığı emrine verileceği aşikârdı.

"Süper Atlet (Gymnast) Harekâtı-Kuzey Afrika Çıkarması – öncekinin tadil edilmiş hali"nin kabul edilmesi Birleşik İngiliz ve Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin 24 ve 25 Temmuz tarihlerinde Londra'da yaptıkları iki toplantıda düzenlendi – ve Roosevelt tarafından derhal onaylandı. Bundan başka Roosevelt, telgrafında çıkarmanın "30 Ekim'den daha sonraya kalmayacak şekilde" planlanması gerektiğini vurguladı – bu Hopkins'in özel mesajından "sürünceme ve gecikmelerden kaçınmanın" bir vasıtası olarak tavsiye edilen bir talimattı. Harekât Churchill'in girişimiyle, daha ilham verici bir adla "Meşale" (Torch) olarak yeniden isimlendirildi. Ayrıca komutanlığın Amerikalılara verilmesi konusunda anlaşmaya varıldı –Churchill'in evet demeye çoktan razı olduğu Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin yarası için bir merhemdi– ve 26 Ekim'de, General Eisenhower'a General Marshall tarafından komutanlığa atanacağı bildirildi.

Şimdi "Meşale" (Torch) kararı kesin olmakla birlikte, bu karar zaman ve yer sorunları halledilmeden ya da tam anlamıyla incelenmeden önce alınmıştı. Bu nedenle her iki sorun hakkında yeni fikir çatışmaları ortaya çıktı.

Zaman konusunda Churchill'in desteğini alan Birleşik İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi hedeflenen tarih olarak 7 Ekim'i teklif etti. Fakat Birleşik Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi "birliklerin muharebe yüklemesi hazırlığı mevcudiyetine bağlı olarak makul en erken çıkarma tarihi olarak" 7 Kasım'ı önerdi.

Yer konusundaki ilgili görüşler birbirinden daha bile farklıydı. İngilizler çıkarmaların Afrika'nın kuzey kıyısında, Akdeniz'in iç kısmına yapılmasında ısrar ediyorlardı, böylelikle Tunus'a süratli bir şekilde ilerleme mümkün olacaktı. Fakat Birleşik Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi, Haziran'da tadil edildiği şekliyle tamamen bir Amerikan harekâtı olarak düşünülen "Atlet" (Gymnast) planının sınırlı (mahdut) hedefinde ısrar ettiler. Amerikalılar çıkarmaları Fas'ın batı kıyısındaki –Atlantik kıyısı– Kazablanka bölgesiyle sınırlı tutmayı arzu ediyorlardı. Sadece Fransızların karşı koymasından değil aynı zamanda düşmanca İspanyol tepkisinden ve Almanya'nın karşı taarruzla Cebelitarık'ı eline geçirmek suretiyle Akdeniz girişini kapamasından korktular. Bu meselede stratejik soruna gösterilen bu denli temkinli yaklaşım İngilizleri yıldırdı. İngilizler bu planın Almanlara Tunus'u ele geçirmesi için ya da Cezayir ve Fas'taki Fransız muhalefetini sertleştirmesi ya da yerine geçmesi için zaman tanıyacağı ve böylelikle Müttefik harekâtın hedefini engelleyeceğini ileri sürdüler.*

Eisenhower ve karargâhı İngilizlerin görüşüne katılma eğilimindeydiler. Eisenhower'ın 9 Ağustos günü düzenlediği ilk taslak, bir uzlaşma planı olarak tasarlanmıştı. Bu ilk taslak planda Akdeniz'in içinde ve dışında eşzamanlı çıkarmalar yapılması önerildi, fakat bu

---

* Kuzeybatı Afrika Projesi'ne ilişkin görüşlerim için 28 Haziran'da, Washington Konferansı'nın yenilenmesinin ortaya atılmasından hemen sonra çağrıldım. O vakit asıl çıkarmaların Atlantik kıyısında Kazablanka'ya yapılmasının planlandığının anlatılması üzerine, bu mekânın, stratejik kilit noktalar olan Bizerte ve Tunus'tan 1.750 kilometre uzakta olduğunu ve en iyi erken başarı şansının bunları mümkün olan en kısa zamanda ele geçirmekte yattığını ve bunun da çıkarmaların onlara mümkün en yakın bölgelere yapılması demek olduğunu işaret ettim. Ayrıca, Kazablanka'da vuku bulacak bir cephe taarruzu ve Kazablanka'dan gerçekleştirilecek yavaş bir ilerleme karşısında gelişmesi muhtemel bir direnişi azaltmak amacıyla Cezayir'in kuzey kıyısında "Fransızların geri bölgesine" yapılacak çıkarmaların önemini vurguladım.

çıkarmalar Sicilya ve Sardinya adalarından yapılabilecek düşman hava saldırıları tehlikesi nedeniyle Cezayir'den daha doğuda olmayacaktı – bunun istisnası Bône'daki havaalanını ele geçirmek için oraya yapılacak küçük bir çıkarmaydı. (Bône, Cezayir kentinin 430 kilometre doğusunda ancak Bizerte'den 210 kilometre berideydi.) Bu uzlaşma İngiliz planlamacılarını tatmin etmedi, çünkü bu uzlaşma, "Cebelitarık'ı geçtikten sonra 26 gün zarfında ve tercihan 14 gün içinde Tunus'un kilit noktalarını işgal etmiş olmalıyız," diye tanımlanan başarının temel koşulunu yerine getirecek gibi görünmüyordu. Onların görüşlerine göre Tunus istikametinde yeterince hızlı bir ilerlemenin başarılabilmesi için büyük çıkarmanın Bone'a ya da bu kentin daha doğusuna yapılması elzemdi.

Bu tezler, General Marshall ve Amiral King'e projeyi tekrar incelemeleri talimatı veren Cumhurbaşkanı Roosevelt'i etkiledi. İngilizler ayrıca karargâhın Amerikan üyelerinin İngilizlerin akıl yürütmesindeki tutarlılık konusunda şimdi ikna olduklarını, Washington'a bildiren Eisenhower'ı etkilemişlerdi. Eisenhower şimdi Kazablanka çıkarmalarını ortadan kaldıracak ve diğerlerinin tarihlerini ileri atacak yeni bir plan hazırlıyordu.

Eisenhower'ın karargâhı 21 Ağustos'ta büyük ölçüde İngiliz fikrine uyan ikinci bir taslak plan hazırladı. Kazablanka çıkarmasını bir kenara bırakan bu taslak hem Amerikalılara Oran'da (Cebelitarık'ın 400 kilometre doğusu) hem de İngilizlere Cezayir kenti ve Bône'da çıkarma yapma imkânları sağlıyordu. Fakat Eisenhower'ın bu plandaki desteği isteksizdi ve Eisenhower'a göre tümüyle Akdeniz içinde kalan bir seferin yan tarafı çok savunmasız bir vaziyette kalacaktı. Bu kanaat, General Marshall'ın görüşüyle uyuşuyordu.

Birinci taslak İngilizlere hoş gelmediği gibi, ikinci taslak da Birleşik Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi tarafından beğenilmemişti. Marshall, başkana "boğazlardan tek bir ulaştırma hattının geçmesinin çok tehlikeli olduğunu" ve Akdeniz'in iç kısmında, Oran'dan daha doğuya (Bizerte'ye 960 kilometreden daha yakın olmamak üzere) herhangi bir çıkarma yapılmasına karşı olduğunu söyledi.

Churchill, planda yapılan bu ihtiyatlı dönüş haberini General Brooke'u Mısır'da ve Stalin'in kendisini Batılı güçlerin "İkinci

Cephe"yi açmadaki başarısızlığına ilişkin, "Siz oturduğunuz yerde olup biteni seyrederken, her şeyi bize mi yaptıracaksınız? Savaşmaya hiç mi başlamayacak mısınız? Bakın savaşmaya başlayınca o kadar zor olmadığını göreceksiniz!" şeklindeki küçümseyici sorularla alay ederek kışkırttığı Moskova gezisi dönüşünde aldı. Bunlar doğal olarak Churchill'e zehir gibi işlemişti. Ancak "Meşale (Torch) Harekâtı"nın imkânları konusunda Stalin'de ilgi uyandırmayı başarmış ve Rusya'nın üzerindeki baskıyı nasıl dolaylı bir şekilde hafifletebileceğini çok açık bir şekilde anlatmıştı. O nedenle, Amerikalıların bu planı kırpmayı önermekte olduklarını öğrenince şok oldu.

Churchill 27 Ağustos'ta, Roosevelt'e uzun bir telgraf çekerek, Birleşik Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin önerdiği değişikliklerin "bütün planı mahvedici nitelikte olabileceği" ve "şayet biz ilk gün hem Cezayir kentini hem de Oran'ı almazsak harekâtın bütün esasının kaybolacağı" nedeniyle itiraz etti. Churchill hedefin daraltılmasının Stalin'in üzerinde bırakacağı kötü izlenimin altını çizdi.

Roosevelt, 30 Ağustos tarihli cevabında, "her halükârda çıkarmalarımızdan biri Atlantik kıyısına yapılmalıdır" dedi. Onun için Amerikalıların, Kazablanka ve Oran'a yapılacak çıkarmaları gerçekleştirmeleri, doğu istikametindekilerin İngilizlere bırakılması gerektiğini teklif etti. Ayrıca Kuzey Afrika, Suriye ve diğer yerlerdeki Fransız Vichy kuvvetlerine karşı İngiliz askeri faaliyetlerinin farkında olan Roosevelt, yeni bir konu ortaya attı:

> İlk taarruzların sadece Amerikan kara birlikleri tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğine kuvvetle inanıyorum... Hatta daha ileri giderek şunu da söyleyebilirim ki, Amerikan ve İngilizlerin yapacakları eşzamanlı bir çıkarmanın Afrika'daki bütün Fransızların tam bir direnişi ile sonuçlanacağından oldukça eminim. Oysa İngiliz kara birlikleri olmadan Amerikalılar tarafından gerçekleştirilecek ilk çıkarma harekâtı hiçbir Fransız direnişinin olmayacağı ya da sembolik bir direnişin olacağı gerçek bir fırsat yaratacak-

tır... Bize göre Alman hava ya da paraşüt birlikleri harekâtın başlamasını müteakip en az iki hafta içerisinde Cezayir ve Tunus şehirlerine herhangi büyük bir kuvvet intikal ettiremez.*

İngilizler, stratejik hedef açısından batıya yapılacak çıkarmalardan daha önemli ve acil olan doğu istikametindeki çıkarmalardan önce bir haftalık ara olması fikri karşısında dehşete kapıldılar ve Amerikalıların Almanların iki haftadan daha az süre zarfında etkili bir şekilde müdahale edemeyeceklerine ilişkin iyimser tahminlerinden hiç mutlu değildiler.

Churchill, Vichy hükümeti nezdindeki Amerikan Büyükelçisi Amiral Leahy'in ortamı siyasi ve psikolojik açısından rahatlatmaya yönelik ikna edici nüfuzundan yararlanmak için çok istekliydi. Churchill, "seferin Amerikan karakterini muhafaza etmeye istekli" ve bu nedenle "İngiliz kuvvetlerini fiziki olarak (çıkarmada ikinci planda) mümkün olduğunca geri planda" tutmak istemekle birlikte, gemi sevkıyatının, hava desteğinin ve donanmanın büyük bölümünün İngiliz olacağının gizlenmesinin mümkün olduğuna inanmadı – ve kara birliklerinden önce ilk bu unsurlar görünecekti. 1 Eylül'de, Roosevelt'e yazdığı cevabında bu noktalara incelikle değindi ve şayet "sizinle hemfikir olduğum başarı şansı yüksek bu siyasi kansız zafer kazanılamazsa, ardından büyük sonuçları olan bir askeri felaketin sökün edeceğinin" altını çizdi. Sözlerine şöyle devam etti:

Sonuçta, zorluklarına karşın, Cezayir şehrinin Kazablanka ve Oran ile aynı anda işgali bizim için hayati görünmektedir. İşte siyasi tepkinin bütün Kuzey Afrika'da en belirleyici olacağı en dostça ve umutlu yer. Kazablanka'ya yapılacak çıkarmadan uygulamadaki kuşkular adına Cezayir şehrinden vazgeçmek bize çok ciddi bir karar gibi görünmektedir. Eğer bu karar Almanların bizi sadece Tunus'ta değil de Cezayir'de engellemesine yol açarsa, her şeyi göz önüne alındığında bütün Akdeniz'deki sonuçlar üzüntü verici olacak.**

---

* Churchill, *The Second World War*, c. IV, s. 477.

** Churchill, *a.g.e.*, c. IV, s. 479-480.

Planın bir bölümü olarak Cezayir'e çıkarma yapılmasını ileri süren bu yerinde görüş, daha doğuda ve Bizerte'ye yakın çıkarmaların öneminden bahsetmedi – bu erken stratejik başarı şansları için hayati sonucu olan bir atlama (üzerinde durmama) ve tavizdi.

3 Eylül'de Churchill'in telgrafına cevap veren Roosevelt, Cezayir'e çıkarma yapılmasının plana dahil edilmesi gerektiğini kabul ederken, Amerikan birliklerinin ilk olarak karaya çıkmasını, "birkaç saat sonra İngilizlerin" takip etmesi gerektiğini tavsiye etti. Churchill, bu çözümü Kazablanka'ya tahsis edilen kuvvetlerden Cezayir şehrine yapılacak çıkarmayı daha etkili kılacak şekilde indirme yapılması koşuluyla hemen kabul etti. Roosevelt, bu öneriyi Cezayir şehrinde "kullanılmak üzere 10.000 asker" temin edecek şekilde biri Kazablanka'da ve bir diğeri Oran'da olmak üzere "bir alay muharebe grubu" azaltmayı teklif ederek tadil edilmiş şekliyle kabul etti. Churchill, 5 Eylül'de gönderdiği cevabi telgrafında, "Önerdiğiniz askeri tertiplenme planında mutabıkız. Çıkarma için oldukça eğitimli fazla birliğimiz var. Uygunsa, sizin üniformalarınızı giyebilirler. Bunu yapmaktan onur duyacaklardır. Sevkıyat tamamdır," dedi. Roosevelt aynı gün tek kelimelik bir telgrafla cevap verdi: "Yaşasın!"

Nihayet böylece sorun, Roosevelt ile Churchill arasındaki telgraf yazışmalarıyla çözülmüştü. Eisenhower, üç gün sonra, 8 Kasım'ı çıkarma günü olarak belirledi, ayrıca ilk çıkarmalarda "sırf Amerikalı" görünümünü muhafaza etmek istediği için Churchill'in İngiliz komando birliklerinin Amerikan üniforması giyme önerisini geri çevirdi. Churchill gecikmeye ve plan değişikliğine razı oldu. Aslında 15 Eylül'de, Roosevelt'e çektiği müteakip telgrafta itaatkâr bir tarzda, "Meşale (Torch) Harekâtı'nın tümünde askeri ve siyasi olarak, kendimi nezdinizde sadece görüşlerimi basitçe size arz etmek isteyen bir yardımcınız olarak gördüm," dedi.*

Her ne kadar, Marshall kuşkularını ifade etmeye devam ederken, ilk siyasi amiri Savaş Bakanı Henry Stimson (örneğin Kara

---

* Churchill, *The Second World War*, c. IV, s. 488.

Kuvvetleri - Ordu için) Kuzey Afrika'ya yapılacak çıkarma kararına ilişkin Cumhurbaşkanı Roosevelt'e şiddetli şikâyetlerde bulundu. Roosevelt'in 5 Eylül'de çektiği, "Yaşasın!" telgrafı, isabetli bir şekilde "transatlantik makale yarışması" olarak adlandırılan haberleşmeyi sonuçlandırmıştı. Fakat Roosevelt'in kararı, gecikmenin sonuçlarını giderecek, çalışmaları hızlandıracak ayrıntılı bir planlamayı olanaklı kıldı. Bununla birlikte plan iki sonucu olan bir uzlaşmaydı. Kuzey Afrika'da çabuk ve kati başarı şanslarını azaltarak, Amerikan resmi harp tarihçilerinin kabul ettikleri ve vurgulamış oldukları gibi Müttefiklerin Akdeniz'deki harekâtının uzamasını kesin hale getiriyordu.*

Nihai planda, Atlantik kıyısındaki Kazablanka'nın ele geçirilmesi görevi, tamamını 24.500 Amerikan askerinin meydana getirdiği, Tümamiral H. Kent Hewitt komutasında nakledilen Tümgeneral George S. Patton komutasındaki Batı Deniz Görev Kuvveti'nce gerçekleştirilecekti. Bu kuvvetin asıl kısmı Virginia, Hampton Roads'dan olmak üzere Amerika'dan denize açıldı. Kuvvet, yirmi dokuzu nakliye olmak üzere 102 gemiden meydana geliyordu.

Oran'ın ele geçirilmesi, 18.500 Amerikan askerinden meydana gelen Tümgeneral Lloyd R. Fredendall'ın komutasındaki Merkez Görev Kuvveti'ne verildi. Bu birliğe Tuğamiral Thomas Troubridge'in komutasında İngiliz donanması refakat ediyordu. Bu kuvvet, Ağustos'un başında İskoçya ve Kuzey İrlanda'ya getirilmiş olan Amerikan birliklerinden müteşekkil olduğundan Clyde'dan (İngiltere) denize açıldı.

Cezayir şehrine karşı girişilecek harekâtta görev alacak Doğu Deniz Görev Kuvveti de Tümamiral Harold Burroughs'un komutasında, tamamen İngiliz askerlerinden meydana geliyordu, ancak Çıkarma Hücum Kuvveti 9.000 İngiliz ve 9.000 Amerikan askerinden oluşuyordu. Bu kuvvetin komutanı Tümgeneral Charles Ryder Amerikalıydı. Bundan başka, Amerikan birlikleri 2.000 kişilik güçlü İngiliz komando birliği bünyesine dahil edilmişlerdi. Amerikalı-

* Özellikle Maurice Matloff ve Edwin M. Snell'in *Stratejic Planning for Coalition Warfare 1941-1942* adlı çok başarılı ve etkili tahliline bakınız.

ları dükkânın vitrinine koymanın Fransızların çıkarma hücum kuvvetinin, sırf Amerikalılardan meydana geldiklerini varsaymalarına yol açacağı umudu, bu tuhaf karma birliğin esin kaynağı olmuştu. Çıkarmanın ertesi günü, 9 Kasım'da, Cezayir'deki bütün Müttefik birliklerin komutası yeni kurulan İngiliz Birinci Ordusu'nun komutanı Korgeneral Kenneth Anderson tarafından üstlenildi.

Oran ve Cezayir kentleri çıkarma hücum kuvvetleri, İngiltere'den iki büyük konvoy halinde, yavaş seyredecek olanı 22 Ekim'de, hızlı seyredecek olanı dört gün sonra birlikte denize açıldılar. Bu zamanlama, iki konvoy 5 Kasım gecesi Cebelitarık Boğazı'ndan aynı anda geçebilsinler diye ayarlandı ve oradan Amiral Andrew Cunningham komutasındaki İngiliz Akdeniz Donanması'nın bir kısmı tarafından himaye edildi. Bu donanmanın varlığı, çıkarmalardan sonra bile İtalyan donanmasını müdahaleden caydırmaya yeterli oldu – o nedenle Cunningham üzülerek güçlü donanmasının "atıl seyretmek zorunda kaldığına" işaret etmişti. Fakat, Cunningham, Eisenhower'ın komutası altında Müttefik Deniz Kuvvetleri Komutanı olduğundan sorumluluğu altında yapacak çok işi vardı ve bu nedenle "Meşale (Torch) Harekâtı"nın bütün deniz cephesinden sorumluydu. Ekim başında öncü konvoylarla gelen ikmal gemileri dahil, yaklaşık kırk adedi nakliye gemisi (üçü Amerikan) 250'yi aşkın ticari yük gemisi Britanya'dan denize açıldı. Harekâtta refakat ve koruma görevi alan İngiliz donanması ise çeşitli sınıflarda toplam 160 gemiydi.

Çıkarmalar öncesi diplomatik faaliyetler, bir casus hikâyesi, "Kovboy (Western)" ve perde aralarındaki komik bölümlerin karışımına benziyordu. Kuzey Afrika'daki baş Amerikan diplomatik temsilcisi Robert Murphy, projeye yakınlık duyması muhtemel ve yardım edeceğini hissettiği Fransız subayları arasında yaptığı ihtiyatlı yoklamalarla, çıkarmalara zemin sağlama konusunda çok faaldi. Robert Murphy özellikle, Cezayir şehrindeki birliklerin komutanı General Mast'a (daha önce komutan General Juin'in kurmay başkanıydı) ve her ne kadar o bölge bir bütün olarak –bu, Amerikalıların anlayamadıkları bir gerçekti– Amiral Michelier'in

komutasında olmakla birlikte, Kazablanka bölgesindeki birliklere komuta eden General Béthouart'a güveniyordu.

Mast, kıdemli bir Müttefik askeri temsilcisinin Juin ve diğerleriyle perde arkası konuşmalar yapmak için ve planın görüşülmesi amacıyla gizlice Cezayir'e gelmesi konusunda ısrar etmişti. Bunun üzerine "Meşale" (Torch) Harekât Komutan Yardımcılığı'na henüz atanmış olan General Mark Clark, dört kilit karargâh subayı ile Cebelitarık'a uçtu. Bu ekip bir İngiliz denizaltısı olan *Seraph* (Yüzbaşı N.A.A. Jewell komutasında) ile Cezayir şehrinin yaklaşık doksan beş kilometre batısındaki kıyıda bulunan bir villadaki randevuya götürüldü. Denizaltı 21 Ekim günü erken saatlerde kıyının açıklarına vardı, ancak denizaltı General Mark Clark'ın ekibini gün ağarmadan karaya çıkartamayacak kadar geç kalmıştı. Bu nedenle bütün gün sualtında kalmak zorunda kalırken, şaşkın ve düş kırıklığına uğramış Fransız grubu geri döndü. Cezayir üzerinden aktarılarak denizaltıdan Cebelitarık'a gönderilen gizli telsiz mesajı sonucunda ertesi gece, Mark Clark ve ekibi dört branda kano ile kıyıya geldiklerinde –biri karaya çıkarken alabora oldu– Robert Murphy ve bazı Fransızlar villaya geri gelmişlerdi. Toplantı yerine pencereden ışığı yansıtacak şekilde arkasına örtü konan bir lambanın kılavuzluğunda gittiler.

Mark Clark, Mast'a kabaca çok büyük çapta bir Amerikan kuvvetinin Kuzey Afrika'ya gönderilmek üzere hazırlanmakta olduğunu ve İngiliz hava ile deniz kuvvetlerince destekleneceklerini söyledi – bu, samimiyetten yoksun bir ifadeydi. Üstelik Mast güvenlik nedeniyle Müttefik çıkarmalarının zamanı ve yerleri hakkında net bir bilgi vermekten çekinmişti. Yardımının hayati bir önem teşkil ettiği bir kişiyle ortaya çıkan bu aşırı gizlilik akıl kârı değildi, çünkü bu durum Mast'ı ve arkadaşlarını planlama yapmak ve destekleyici adımları atmak için gerekli zaman ve bilgiden yoksun bırakıyordu. Clark, Murphy'yi Mast'ı çıkarmaların tarihinden hemen önce bilgilendirmesi için yetkilendirdi, fakat o zaman bile yerler konusunda bilgi verilmesini istemedi. Zaten artık Mast'ın Fas'taki arkadaşlarını bilgilendirmesi için çok geçti.

Konferans kuşkulu Fransız polisinin olay mahalinde beliriver-mesiyle geçici ve dramatik bir şekilde kesildi. Polisler villayı ararlar-ken Mark Clark ve arkadaşları, alelacele boş bir şarap mahzeninde saklandılar. Ekibe kılavuzluk eden İngiliz komando subaylarından biri öksürmeye başlayınca tehlike daha vahim bir hale geldi. Mark Clark subaya öksürüğünü durdurması için bir parça sakız verdi, ancak subay bunun tatsız olduğunu söyleyerek bir parça daha is-tedi – Mark Clark'ın buna cevabı, "İki saattir çiğnediğim için, hiç şaşırtıcı değil!" oldu. Nihayet dönmesi muhtemel polisler gittikten sonra, Clark ve ekibi akşamın alacakaranlığında tekrar kanolara bindiklerinde, yeni bir sorunla karşılaştılar. Çünkü dalgalar şiddet-lenmişti. Ekip, kanosu alabora olduğundan boğulmaktan kıl payı kurtuldu. Şafaktan hemen önceki yeni denemelerinde, diğerleri alabora oldular, fakat sonunda bütün ekip dev dalgaları aştılar ve ıslanmakla birlikte sağ salim denizaltıya ulaştılar. Ertesi gün onları Cebelitarık'a geri götüren deniz uçağına nakledildiler.

Bu konferansta müteakip görüşmelerde ortaya çıkan önemli bir konu, Kuzey Afrika'daki Fransız kuvvetlerini Müttefik safında top-layacak en uygun Fransız liderinin seçimiydi. Her ne kadar Fran-sız kuvvetlerinin komutanı olan Juin özel konuşmalarda lehte olan eğilimini belirtmekle birlikte, mümkün olduğunca "tarafsız kalma" eğilimi ve teşebbüsü ele almakta isteksizlik gösterdi. Ana ast bir-lik komutanları yeterli itibardan yoksunlardı ve Vichy hükümetin-den gelen emirleri saymamak ya da direnmek için kesin adım atma konusunda isteksizlerdi. Vichy hükümetine bağlı bütün birliklerin komutanı olan ve yaşlı Mareşal Pétain öldüğü takdirde muhtemel devlet başkanı olacak olan Amiral Darlan, 1941'de Amiral Leahy'e ve daha yakınlarda Murphy'ye, Almanya ile işbirlikçi politikasını bozabileceğini ve şayet yeterli ölçekte Amerikan yardımı garanti edilirse, Fransızları Müttefiklerin safına çekebileceğini ima etmişti. Ne var ki Amiral Darlan, Hitler ile o kadar uzun bir süre içli dışlı olmuştu ki bu imaları güven telkin etmedi. Bundan başka, Amiral Darlan'ın İngiliz karşıtı bir önyargısı vardı. Bu da 1940'tan sonra Fransızların çöküşüyle birlikte İngilizlerin Oran'daki Fransız do-

nanmasına karşı ve başka yerlerdeki tutumuyla doğal olarak artmıştı. Bu olay, Darlan'ın önyargılı tutumunu, İngilizlerin "Meşale (Torch) Harekâtı"nda oynadıkları büyük rolü gizleme zorluğu karşısında daha kuşkulu hale getirdi.

General de Gaulle ise zıt bir gerekçeyle bu işin dışında tutuldu – 1940 yılında Mareşal Pétain'e karşı gelmesi ve müteakiben Churchill'in Dakar, Suriye ve Madagaskar'a karşı hareketlerinde yer alması Vichy hükümetine sadık kalmış olan bütün subayları ve hatta Alman boyunduruğundan kurtulmaya çok istekli olanları onun liderliğini kabul etmekte isteksiz hale getirecekti. Murphy tarafından bu konunun altı çizildi ve de Gaulle'ün kanaatine karşı güvensizlik geliştiren ve onun küstahlığını sevmeyen Roosevelt tarafından seve seve kabul edildi.

Yakın zamanda kendisine Roosevelt'in "yardımcısı" payesini yakıştırmış olan Churchill, efendisinin talimatına boyun eğdi ve General de Gaulle'e proje hakkında çıkarmalar olana dek haber verilmedi.

Bu koşullarda Amerikalılar başkandan başlayarak aşağıya doğru, Murphy'nin konferans toplanmadan önce aktarmış olduğu gibi, General Mast ve arkadaşlarının, General Giraud'nun, Kuzey Afrika'daki Fransızların liderliği için en arzu edilen ve kabul edilebilir bir aday olduğu görüşünü isteyerek kabul ettiler. 1940 yılında ordu komutanı olan Giraud, Almanlar tarafından esir alınmış, fakat Nisan 1942'de kaçmayı başarmıştı ve Pétain'in otoritesini destekleme sözü üzerine kalmasına izin verilen Fransa'nın işgal altında olmayan kısmına gelmişti. Lyons civarında yerleşme izni aldı. Her ne kadar takip altında olmakla birlikte, oradan hem Fransa'da hem de Kuzey Afrika'da kendisinin Amerikan yardımıyla Alman hâkimiyetine karşı bir isyan örgütleme arzusunu paylaşan birçok subayla irtibat kurdu. Giraud'nun görüşü kendini destekleyenlerden biri olan General Odic'e yazdığı mektupta ifade edildi: "Amerikalıların bizi özgürlüğümüze kavuşturmasını istemiyoruz; özgürlüğümüze kavuşmak için Amerikalıların bize yardım etmesini istiyoruz ki bu pek aynı şey değildir." Ayrıca onlarla yaptığı özel müzake-

relerinde şartlarından biri kendisinin Fransız birliklerinin savaştığı bütün Fransız topraklarında Müttefik birliklerin komutanı olması gerektiğiydi. Aldığı bir mesajdan koşullarının Roosevelt tarafından kabul edildiğini anladı, fakat bu koşullar Giraud 7 Kasım'da çıkarmaların arifesinde onunla buluşmak için Cebelitarık'a geldiğinde Eisenhower için tam bir şok oldu.

General Giraud, Fransa'nın güney kıyısındaki buluşma noktasından Mark Clark'ı gizli görevle Cezayir kıyısına taşımış olan aynı İngiliz denizaltısı *Seraph** ile alındı. Giraud daha sonra deniz uçağına nakledildi. Gerçi nakledilirken neredeyse boğuluyordu. Daha sonra Cebelitarık'a götürüldü. Oraya vardığında Müttefiklerin ertesi sabah erken saatlerde Kuzey Afrika'ya çıkarma yapacakları haberi karşısında –çünkü kendisine çıkarmanın müteakip ay için planlandığı söylenmişti– harekâtın komutasının kendisinin yerine Eisenhower'ın sorumluluğunda olduğunu öğrendiğinde sersemledi. Bu durum Giraud'nun hem rütbece daha kıdemli olmasına, hem kendisine verilen teminata bel bağladığı ve sürekli olarak başkomutanlıktan aşağı herhangi bir görevi almasının ülkesinin ve kendisinin saygınlığını kaybedeceğini vurguladığı şiddetli bir tartışmaya yol açtı. Fakat, 8 Kasım sabahı konuşmalar kaldığı yerden devam ederken, General Giraud kendisine, Kuzey Afrika'daki Fransız kuvvetlerinin ve yönetimin başı olacağı konusunda kesin güvence verildikten sonra duruma rıza gösterdi – bu söz çok geçmeden amaca uygunluk ve Amiral Darlan'ın üstün nitelikleri gerekçeleriyle bir kenara konacaktı.

Amerikalılar "Meşale (Torch) Harekâtı"nın özgürlüğünü Kuzey Afrika'ya getirmekle, arkadaşlarını ve dostlarını düşman cephesinden daha fazla şaşkınlığa düşürerek tam bir sürprize yol açmışlardı.

---

* Giraud siyasi nedenlerle kendisini götürmesi için bir Amerikan gemisinin gönderilmesi gereğini şart koşmuştu, o nedenle talepleri *Seraph* denizaltısının bir Amerikalı deniz subayı olan Albay Jerauld Wright'ın sözde komutasına verilmek ve gerektiğinde bir Amerikan bayrağı asmak suretiyle karşılandı. Giraud'ya oğlu ve biri Fransız ordusunu Almanlara karşı harekete geçiren bu dramatik hareketi planlamakta etkin bir rol oynamış Albay André Beaufre olmak üzere iki genç kurmay subay refakat etti. Hem Wright hem Beaufre sonraki yıllarda Kara ve deniz kuvvetlerinde yüksek rütbeli mevkilere ulaştılar ve NATO Komutanlığı bünyesinde görev yaptılar.

Amerikalıların Fransız işbirlikçileri, engelleri ortadan kaldırmak amacıyla etkili yardımda bulunmak için hazırlıksız yakalandılar ve Fransız komutanların birçoğu ani çıkarmanın şok tesiri altında böylesine koşullarda doğal kabul edilebilecek bir tarzda ve Vichy'de Mareşal Pétain'de toplanmış meşru otoriteye bağlılıklarıyla uyumlu bir tepki sergilediler. Böylece çıkarmalar başlangıçta, her ne kadar Cezayir şehrinde, Oran ve Kazablanka'dan daha az olmakla birlikte, direnişle karşılaştılar.

Kazablanka'daki Fransız tümen komutanı General Béthouart, 7 Kasım'da akşam geç saatlerde çıkarmanın 8 Kasım saat 02:00'da yapılacağına ilişkin bir mesaj aldı. Alman Mütareke Komisyonlarını tutuklamak için müfrezelerini gönderdi ve Rabat'ta kıyı savunma bataryası olmadığından ve Fas'taki Fransız hükümetinin merkezi olması nedeniyle, Amerikalıların oraya çıkacağını varsaydığından, bazı subaylarını Amerikalıları karşılamak için seksen kilometre kuzeyde bulunan Rabat sahilinde görevlendirdi.

Bu ön tedbirlerden sonra, bizzat Béthouart bir taburla, Rabat'taki ordu karargâhını işgale gitti ve ordu komutanını muhafızlarla uğurladı. Béthouart, ayrıca Fas'taki Garnizon Komutanı General Noguès (ve bütün birliklerin komutanı) ve Amiral Michelier'e Amerikalıların çıkarma yapmak üzere olduğunu ve Giraud'nun bütün Fransız Kuzey Afrikası'nın komutasını devralmaya geleceğini ve kendisinin Giraud tarafından Fas'taki ordunun komutanlığına atanmış olduğunu bildiren mektuplar gönderdi. Béthouart, Noguès ve Michelier'e yazdığı mektuplarında, Amerikalılara karşı koymadan çıkarma yapmalarına ilişkin yayımladığı emri desteklemelerini ya da aksi takdirde emrivakiyi kabul etmelerinin uygun olacağı zamana kadar uzakta durmalarını istedi.

Noguès, mektubu alması üzerine durum daha netleşinceye kadar "tarafsız" kalmaya çalıştı. Noguès tereddüt ederken, Michelier derhal tavır aldı. Michelier'in hava ve denizaltı devriyeleri karanlık çökmeden yaklaşan bir donanma tespit etmemişlerdi, bunun üzerine Béthouart'ın kandırıldığı ya da aldatıldığına ilişkin alelacele bir karara vardı. Michelier'in açıklarda hiçbir büyük kuvvetin görül-

memiş olmasının teminatı Noguès'i o denli etkiledi ki, kendisine sabah saat 05:00'dan hemen sonra ilk çıkarma raporları ulaştığında bile bunların İngiliz komando baskınlarından daha fazla bir şey olmadığına inandı. Bu nedenle, iki görüş arasında bocaladıktan sonra, aceleyle Amerikan karşıtı bir tutum aldı ve Fransız birliklerine, Amerikalıların çıkarma harekâtına karşı koymaları için emir verirken, Bèthouart'ı ihanet suçlamasıyla tutukladı.

General Patton'un asıl çıkarması Kazablanka'nın yirmi beş kilometre kuzeyinde, Fedala'ya, tali çıkarmalar ise doksan kilometre daha kuzeydeki Mehdia'ya ve Kazablanka'nın 225 kilometre güneyindeki Safi'ye yapıldı. Fedala, Kazablanka'ya en yakın uygun çıkarma plajlarına ve Fas'ın Atlantik kıyısındaki biricik büyük ve iyi donatılmış, kuvvetli bir şekilde savunulan limanına sahipti. Mehdia ise, Fas'taki tek beton piste sahip Lyautey Limanı havaalanına en yakın çıkarma yeri olduğu için seçilmişti. Safi ise orada görev yapan sağ kanat kuvvetinin iç bölgede bulunan Marakeş şehrindeki güçlü Fransız garnizonunun Kazablanka'ya müdahalesini savuşturabilmesi ve ayrıca orta tankların indirilebileceği bir liman olduğu için seçildi – çünkü o zaman inşa edilmekte olan Tank Çıkarma Gemileri "Meşale (Torch) Harekâtı" için hazır değildiler.

6 Kasım'da, Amerikan armadası (büyük donanma), okyanusu rahat bir şekilde geçtikten sonra Fas kıyısına yaklaşırken, çıkarma bölgesinde "denizin fırtınalı" ve 8 Kasım'da deniz dalgalarının çıkarmayı olanaksız kılacak kadar yüksek olacağı rapor edilmişti. Fakat, Amiral Hewitt'in kendi hava tahmin uzmanı fırtınanın geçeceğini tahmin etti ve Hewitt Atlantik kıyısına yapılacak çıkarma planına riayet etme tehlikesini göze almaya karar verdi. 7 Kasım'da deniz durulmaya başladı. Deniz 8 Kasım'da sakindi, sadece fırtına sonrası (soluğan) mutedil dalgalar vardı. 8 Kasım, ayın herhangi bir gününden daha hafif dalgalıydı. Yine de, tecrübesizlikten dolayı birçok aksaklıklar ve gecikmeler meydana geldi.

Fakat en azından işler, Patton'un gemilere binmeden önce, denizcilere alaylı bir şekilde karmaşık çıkarma planlarının "ilk beş dakikada" fiyaskoyla sonuçlanacağını söylemiş olduğu ve devam-

la, "Tarihte hiçbir zaman donanma orduyu (kara birliklerini) planlanan zaman ve yerde karaya çıkarmamıştır. Ancak şayet siz bizi Fedala'nın seksen kilometre civarında herhangi bir yere, çıkarma gününden (D – day) itibaren bir hafta içinde karaya çıkartırsanız, Ben bu işe başlayıp ve kazanacağım," dediği nihai konferansta yaptığı tipik gösterişli "sert ve hamasi" konuşmadaki tahminden daha iyi gitmişti.

Şans eseri, Fransızlar arasındaki karmaşa ve tereddüt o kadar fazlaydı ki çıkarma birliklerinin hücum dalgaları, savunan tarafın ateşleri ciddi hale gelmeden kıyıya emniyet içinde ayak bastılar. Havanın aydınlığı Amerikan donanma topçularının kıyı bataryalarını bastırmasına fazlasıyla yardımcı oldu. Fakat sahildeki ordu (kara birliklerinin) tecrübesizliklerinden ve keşmekeşinden dolayı kıyıbaşında ve kıyıbaşının genişletilmesinde yeni bir sorun çıktı. Bu nedenle Patton, eleştiri oklarını kendi kuvvetine ve ordunun (kara kuvvetleri) hatalarına çevirdi. Hem birlikler hem de botlar aşırı yüklenmişlerdi. Her ne kadar Kazablanka harekâtı ikinci gün başlamakla ve ciddi bir direniş görmemekle birlikte, kol sonu, teçhizat eksikliği nedeniyle aniden durdu – bu teçhizatlar sahilde istifleniyordu, ancak muharip birliklerin peşlerinden sevk edilemediler. Üçüncü gün az bir ilerleme kaydedildi ve direniş arttı, onun için görünüş umutsuzdu.

Şayet ilk gün Fransız donanmasının tehlikesi bastırılmamış olsaydı durum daha ciddi bir hal almış olacaktı. Bu, Kazablanka açıklarında cereyan eden eski tarz (Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma) bir muharebe sayesinde başarıldı. Muharebe, saat 07:00'dan hemen önce, El Hank Burnu'ndaki kıyı savunma bataryası ve Fransızların en yeni muharebe gemisi olan ancak hâlâ tamamlanmamış olduğundan bağlandığı yerden hareket edemeyen limandaki *Jean Bart*, Tümamiral R.L. Giffen'in *Massachusetts* ana muharebe gemisi ve iki ağır kruvazör ile dört muhripten meydana gelen Örtme Grubu'na ateş açtığında başladı. Her ne kadar birkaç merminin vurmasına ramak kalmakla birlikte, gemiler isabet almadı ve Örtme Grubu'nun misillemesi hem El Hank Burnu'ndaki bataryayı hem de *Jean Bart*'ı

geçici olarak susturacak kadar tesirliydi. Fakat kendilerini bu şiddetli çarpışmaya o denli kaptırdılar ki, diğer Fransız gemilerini oraya hapsetme görevlerini ihmal ettiler. Saat 09:00 olduğunda bir hafif kruvazör, yedi muhrip ve sekiz denizaltı sessizce sıvışmışlardı. Denizaltılar Amerikan nakliye araçlarının "kolay hedef" oldukları Fedala sahiline yöneldiler. Şans eseri bu muhriplerin önü, Amiral Hewitt'in bu gemileri takip etmelerini emrettiği bir ağır kruvazör, bir hafif kruvazör ile iki muhrip tarafından kesildi ve geri çekilmeye zorlandılar. Daha sonra, Amiral Hewitt'in çağrısı üzerine Örtme Grubu, bu Fransız gemilerinin geri çekilme yollarını kesmeye geldi. Fransızlar, güçlü denizcilik, maharetli sis perdesi kullanımı ve denizaltıların diğer denizaltıları rahatlatmaları için giriştikleri taciz edici saldırısı sayesinde ezici ateş toplamasından sadece bir muhrip kaybıyla kurtulmayı başardılar ve ondan sonra nakliye gemileri demirleme yerine ulaşmak için cesur bir teşebbüste bulundular. Bununla beraber, bu ikinci çatışmada, başka bir muhripleri batırıldı ve sekiz gemiden sadece biri, limana hasar görmeden döndü. İki gemi daha batırıldı ve diğerleri bombardıman sonucu daha fazla hasar gördü.

Fakat, El Hank bataryaları ve *Jean Bart*'ın 38 cm'lik topları yeniden faal hale geldiğinden sonuç kesin değildi. Bu arada Amerikan gemileri mühimmatlarını o kadar çok sarf etmişlerdi ki, şayet korkulduğu gibi bu gemiler çıkagelirlerse Dakar'da üstlenen Fransız savaş gemilerini püskürtemeyebilirlerdi.

Şans eseri, Kazablanka'da ve bir bütün olarak Atlantik kıyısındaki durum, Cezayir şehrindeki olumlu siyasal gelişmeler sonucunda kesin olarak değişti. General Noguès, öğleden sonranın ilerleyen saatlerinde, orada Amiral Darlan liderliğindeki Fransız yetkililerin çarpışmayı durdurmak için bir emir yayımladıklarını dolaylı olarak duymuştu. Noguès, bu teyit edilmemiş rapor üzerine derhal harekete geçti ve ana ast birlik komutanlarına ateşkes sırasında faal direnişi durdurmaları için emir verdi.

Bu arada, Oran'a yapılan Amerikan çıkarmaları, Kazablanka bölgesine çıkarma yapan Batı Deniz Görev Kuvveti'nden biraz

daha sert bir direnişle karşılaştı. Bununla beraber, Amerikan kara görev kuvveti ve İngiliz deniz görev kuvveti arasında dikkate değer müşterek planlama ve işbirliği vardı – bu işbirliği, birlikleri çıkarma mahaline getirmek için gerekli zemini hazırlamış ve birlikleri kıyıya çıkarmıştı.

Ayrıca Tümgeneral Terry Allen'in komuta ettiği bu çıkarmanın öncü birliği, Amerikan 1. Piyade Tümeni oldukça iyi eğitim görmüş bir birlikti ve 1. Zırhlı Tümen'in yarısı tarafından destekleniyordu.

Plan uyarınca liman ve Oran şehri iki taraflı kuşatmayla ele geçirilecekti – buna göre Terry Allen'in iki alay muharebe grubu kırk kilometre doğusundaki Arzeu Körfezi'ndeki sahillere çıkarken, Tuğgeneral Theodore Roosevelt (Amerika Birleşik Devletleri'nin 26. başkanının en büyük oğlu) komutasındaki üçüncü alay muharebe grubu da, kentin yirmi üç kilometre batısındaki Les Andalouses sahillerine çıkacaktı. Daha sonra hafif zırhlı bir kol Arzeu'daki kıyıbaşından içeriye doğru ilerleyecek ve Oran'ın elli kilometre batısında Mersa Bou Zedjar'daki diğer çıkarma noktasındaki daha küçük zırhlı bir kol ise Oran'ın güneyindeki havaalanlarını ele geçirecek ve şehrin arka bölgesine yaklaşacaktı. En önemlisi şehrin irtibatını kesmekti, çünkü tahmin edildiği gibi 10.000 kişilik bu garnizon iç bölgedeki üslerden sevk edilecek takviyelerle yirmi dört saat içerisinde neredeyse iki katına çıkarılabilirdi.

Harekât iyi başladı. 7 Kasım'da konvoy karanlık basarken düşmanı kandırmak için Oran'dan geçti ve doğu istikametine yöneldi, ancak karanlıkta aynı yoldan geri geldi. Çıkarmalar Arzeu'da saat tam 01:00'da ve sadece yarım saat sonra Les Andalouses ve Mersa Bou Zedjar'da başladı. Baskın tesiri tamdı ve sahillerde hiçbir direnişle karşılaşılmadı. Her ne kadar on üç kıyı savunma bataryası bu şeridi himaye etmekle birlikte, gün ağardıktan sonrasına kadar taciz ateşi olmadı ve taciz ateşi olduğu vakit bile donanmanın etkili desteği ve temin ettiği sis perdesi gizlemesi sayesinde çok az hasara neden oldu. Her bir askerin taşıdığı yaklaşık kırk kilogram ağırlığındaki aşırı teçhizat nedeniyle ağır ilerlemekle birlikte genel olarak gemiden karaya çıkma ve yük boşaltma çok düzgün gitti.

Orta tanklar nakliye gemilerinde taşındı ve Arzeu Limanı ele geçirildikten sonra rıhtıma boşaltıldılar.

Tek ciddi başarısızlık, araç ile gereçlere ve orada bulunan gemilere sabotajı önlemek amacıyla Oran Limanı'nı ele geçirmek için girişilen doğrudan taarruzda yaşandı. Bu cesur planı yerine getirmek için 400 Amerikan askerini taşıyan iki küçük İngiliz zırhlı devriye botları *Walney* ve *Hartland*'ın refakatinde iki işkampaviya (üstü açık motor) görevlendirildi – bu plan Amerikan donanma yetkililerince çok tehlikeli olarak nitelendirildiğinden şiddetle karşı konmuştu. Sonuç, onların bunun bir "intihar görevi" olduğuna ilişkin görüşlerini teyit etti. Bu görev akılsızca, çıkarma saatinden (H-hour) iki saat önce tam da Fransızların başka yerlerdeki çıkarmalar nedeniyle harekete geçirildikleri bir zamanda başlayacak şekilde ayarlanmıştı. Büyük bir Amerikan bayrağının göndere çekilmesi önlemi, Fransızları sürekli yaylım ateşiyle karşılık vererek her iki zırhlı devriye botuna çok ağır hasar verdirmekten, mürettebatın ve birliklerin yarısını öldürmekten, çoğu yaralı olan geri kalanları esir almaktan caydırmadı.

Birlikler, kıyıbaşlarından saat 09:00'da ya da daha erken ileri harekete geçtiler ve saat 11:00'dan hemen sonra Albay Waters'un Arzeu'dan ilerlemekte olan hafif zırhlı kolu Tafaraoui Havaalanı'na ulaştı. Bir saat sonra bu havaalanının Cebelitarık'tan gelen uçakların inmesi için hazır olduğu bildirildi. Fakat, bu hafif zırhlı birlik yürüyüş kolu havaalanından kuzeye döndüğünde La Sénia Havaalanı'na kısa bir mesafe kala durduruldu. Bu nedenle Albay Robinett'in Mersa Bou Zedjar'dan gelen kolu da durduruldu. Arzeu ve Les Andalouses'ten Oran'da birleşmek üzere ilerleyen piyadeler de Oran'a yaklaşırken direnişle karşılaştıklarından geri kaldılar.

İkinci gün az ilerleme kaydedildi, çünkü Fransız direnişi sertleşmiş ve Arzeu'daki kıyıbaşının yan taraflarına girişilen karşı taarruz, korkutucu raporlarla büyütülen tehdit yüzünden bütün planı bozmuş, bu da General Fredenhall'ın kuvvetlerini diğer görevlerden buraya sevk etmesine yol açmıştı. Her ne kadar La Sénia Havaalanı öğleden sonra ele geçirildiyse de, Fransız uçaklarının birçoğu zaten

havalanmıştı ve havaalanı inatçı mermi yağmuru nedeniyle kullanılamadı. Üçüncü gün geceleyin, yaklaşma istikametlerindeki yollar üzerinde direniş gösteren bazı adaların etrafından dolanıldıktan sonra Oran'a karşı ortak merkezli bir taarruz başladı. Doğudan ve batıdan girişilen piyade taarruzları tekrar duraklamalara maruz kaldılar, ancak savunan birliklerin dikkatini başka yöne çekmeye yardımcı oldular. Bu sırada iki hafif zırhlı kolun öncü unsurları, ara sıra maruz kaldıkları pusu ateşi dışında direnişle karşılaşmadan güney istikametinden kente girdiler ve öğleden önce Fransız askeri karargâhına ulaştılar. Bunun üzerine Fransız komutanlar teslim olmayı kabul ettiler. Amerikalıların karadaki üç günlük muharebe zayiatı dört yüzün altındaydı ve Fransızlarınki daha bile azdı. Bu küçük kayıplarda ve özellikle nihai günde azalan direnişte Fransız komutanların Cezayir'de müzakerelerin devam etmekte olduğunun farkında olmaları etkili olmuştu.

Cezayir'e yapılan çıkarmalar büyük ölçüde bölge komutanı General Mast ve onun işbirlikçi arkadaşları sayesinde daha rahat ve kısa bir seyir izledi. Oran'da olduğu gibi, limana erken girmek için zorlamanın dışında hiçbir yerde ciddi bir direnişle karşılaşılmadı.

Bir Amerikan nakliye gemisi olan *Thomas Stone*, 7 Kasım şafak sökerken Cezayir şehrine 240 kilometre kala U-botların birinden atılan bir torpido mermisiyle geçici olarak muharebe dışı kalmıştı, fakat daha sonra Akdeniz'in daha derinliklerinde icra edilen deniz çıkarma harekâtlarında başka hiçbir sorunla karşılaşılmadı. Her ne kadar birkaç düşman gözlem uçağı tarafından saptanmakla birlikte, konvoy karanlıktan sonra çıkarma sahillerine çıkmak için güneye sapmadan önce hava hücumuna uğramadı. Bir grup, Cezayir şehrinin yaklaşık yirmi beş kilometre doğusuna, Matifou Burnu yakınına, diğeri şehrin on beş kilometre batısına Sidi Ferruch Burnu yakınına ve üçüncü grup ise, on beş kilometre daha ileriye Castiglione yakınlarına çıktı. Siyasi gizlilik nedeniyle Cezayir şehrine en yakın çıkarma harekâtları İngiliz komandolarının ilavesiyle birlikte Amerikalılar tarafından ve asıl İngiliz çıkarması Castiglione yanındaki daha batıdaki sahillere yapıldı.

Buradaki çıkarma harekâtları tam 01:00'da başladı ve engebeli ve tehlikeli sahillere karşın aksilik olmadan devam etti. Kısa bir mesafe sonra iç bölgede karşılaşılan Fransız birlikleri, direniş göstermeyeceklerine ilişkin talimat almış olduklarını söylediler. Saat 09:00'da Blida Havaalanı'na ulaşıldı. Cezayir şehrinin doğusundaki çıkarmalar küçük bir gecikmeye uğradı ve biraz kargaşa meydana geldi, fakat direnişin yokluğunda durumu çabucak düzeltmek mümkün oldu.

Önemli Maison Blanche Havaalanı'na saat 06:00'dan hemen sonra ulaşıldı. Havaalanı sembolik direniş amacıyla atılan birkaç kurşundan sonra işgal edildi. Bununla birlikte Cezayir şehrine yöneltilen ilerleme, geçişi reddeden bir köy mukavemet noktası ile karşılaştı ve daha sonra üç Fransız tankının hücum tehdidi altında durdu. Matifou Burnu'ndaki kıyı savunma bataryası da teslim olma çağrılarını kabul etmedi ve ancak öğleden sonra, gemilerin ve pike bombardıman uçaklarının iki kez bombardımanından sonra teslim oldu.

Kuzey Cezayir kenti limanına bir an önce varma çabası daha kötü gitti. Gönderinde büyük Amerikan bayrakları bulunan ve Amerikan piyade taburlarını taşıyan İngiliz muhripleri *Broke* ve *Malcolm*, rızaları alınmamış olsa bile savunan birliklerin boşaltılmış olacakları umuduyla çıkarmadan üç saat sonra limana girmek için planlanan bu tehlikeli teşebbüs için kullanıldılar. Oysa muhripler liman girişine yaklaşır yaklaşmaz şiddetli ateşe maruz kaldılar. *Malcolm*, çok kötü isabet aldı ve geri çekildi. *Broke*, dördüncü denemesinde, girmeyi başardı ve birliklerini indireceği rıhtım boyunca demir attı. Başlangıçta, direniş gösterilmeden tesisleri işgal etmelerine izin verildi, fakat 08:00 sularında, toplar *Broke* muhribini avara etmeye (kıyıdan açılmaya) ve çekilmeye zorlayan ateşine başladı. Çıkarma grubu Fransız Afrikası birliklerince kuşatma altına alındı ve cephaneleri azaldığından ve ana kuvvet tarafından hiçbir yardım gönderilme emaresi olmadığından öğleden hemen sonra teslim oldu. Bununla beraber, Fransızların ateşi çıkarma grubunu imha etmekten ziyade durdurmak şeklindeydi.

Cezayir şehrinin batısında Sidi Ferruch Burnu yakınına yapılan çıkarmalarda çok daha fazla gecikme ve karmaşa oldu. Bazı çıkarma gemileri sürüklendi ve daha batıdaki İngiliz sahillerine vardı. Her bir taburun unsurları kıyının yirmi beş kilometre civarına dağıldılar, çıkarma araçlarından birçoğu dalgalarda alabora oldu ya da motor arızası nedeniyle gecikti. Bereket versin ki birlikler başlangıçta dostça ya da pasif bir şekilde karşılandılar, Mast ve bazı subayları onları karşılamaya ve engelleri ortadan kaldırmaya geldiler – aksi takdirde bu çıkarmalar bedeli ağır bir bozguna dönmüş olacaktı. Fakat, hızlı bir yeniden tertiplenmeden sonra, birlikler Cezayir şehrine doğru ileri harekete geçtiklerinde birkaç yerde direnişle karşılaştılar. Çünkü, Mast şu an itibariyle görevden azledilmiş, işbirliği emirleri iptal edilmiş ve birliklerinin Müttefik ilerlemesine karşı koymaları yasaklanmıştı.

Cezayir'deki Müttefik işbirlikçileri, görevlerini çıkarmalara ilişkin çok kısa süre önce bilgilendirilmenin ve hedefleri konusunda çok az bilgi sahibi olmanın neden olduğu zorluklar altında dikkate değer bir şekilde başarıyla ifa ettiler. Böyle bir çıkarmaya yardımcı olmaya yönelik kendi planları hemen yürürlüğe kondu. Amerikalıları karşılamak ve rehberlik etmek için kıyı boyunca subaylar görevlendirildi, kontrol noktaları teşkil edilmiş gruplar tarafından ele geçirildi, telefon büyük ölçüde kesildi, polis karargâhları ve dış bölgelerdeki istasyonlar işgal edildi ve yakınlık duymayan üst düzey yetkililer kilit altına alındılar ve radyo istasyonları Giraud'nun ya da onun adına, kati etkisi olacağı umulan bir yayın için hazır tutulmak üzere devralındı. Özetle, Fransız işbirlikçileri, çıkarmalar meydana gelene kadar meydana gelen direnişleri felce uğratmaya yetecek kadar başarılı oldular ve hesapladıklarından ya da gerekli gördüklerinden daha uzun bir süre olmak üzere yaklaşık 07:00'a kadar şehri kontrol altında tuttular. Fakat çıkarma yapılan sahillerden sonraki ilerleme ihtiyaçları karşılayamayacak kadar yavaştı.

Amerikalılar saat 07:00'a kadar görünmeyince, işbirlikçilerin vatandaşları üzerindeki nüfuzlarının sınırları ortaya çıktı. Bundan başka Fransız işbirlikçileri Giraud adına çağrı yapmış ve o da bek-

lendiği gibi gelemeyince, bu durum Giraud adının ağırlığının abartıldığını göstermişti. Çok geçmeden durumun kontrolünü kaybettiler ve ya kenara itildiler ya da tutuklandılar.

Bu arada, daha üst düzeyde hayati görüşmeler devam ediyordu. Robert Murphy gece yarısını yarım saat geçe, General Juin'i görmeye gitmiş, muazzam güçlü birliklerin çıkarma yapmak üzere olduklarını haber vermiş ve kendisinden bu birliklerin direnişle karşılaşmaması için hızlı talimatlar vermek suretiyle işbirliği yapması için ısrar etmişti. Murphy, Fransa'yı özgürlüğüne kavuşturmasına yardımcı olmak için Giraud'nun daveti üzerine geldiklerini söylemişti. Juin, Giraud'nun liderliğini kabul etti ya da yetkisinin yeterli olduğuna ilişkin hiçbir isteklilik göstermedi. Bu başvurunun mutlaka, ağır hasta olan oğlunu görmek için geldiği için o anda tesadüfen Cezayir şehrinde olan Amiral Darlan'a iletilmesi gerektiğini söyledi. Darlan, telefonla uyandırıldı ve Murphy'nin çok ivedi bir mesajını alması için Juin'in villasına gelmesi rica edildi. Darlan, villaya geldiği zaman yaklaşan çıkarmanın haberini duyduğunda, ilk tepkisi hiddetli bir şekilde, "İngilizlerin aptal olduğunu uzun zamandır biliyordum, fakat Amerikalıların daima daha akıllı olduklarına inanırdım. Fakat, onlar kadar hata yaptığınıza inanmaya başladım," dedi.

Darlan sonunda bazı tartışmaları müteakip Mareşal Pétain'e duruma ilişkin telsiz mesajı göndermeyi ve mareşal adına serbestçe yetki kullanmayı talep etmeyi kabul etti. Bu arada villa, Vichy Fransası karşıtı silahlı bir grup tarafından sarılmıştı; bu nedenle Darlan fiilen kuşatma altındaydı. Fakat, kısa bir süre sonra Murphy'yi tutuklayan bir jandarma müfrezesi (*gardes mobiles*) tarafından oradan uzaklaştırıldılar. Ondan sonra Darlan ve Juin, kediler gibi birbirlerine kuşkulu gözlerle bakarak, Cezayir şehrindeki karargâha çekip gittiler. Juin, tekrar kontrolü ele geçirmek için karargâhtan girişimlerde bulundu, Mast ve arkadaşları tarafından tutuklanmış olan General Koeltz'i ve diğer subayları serbest bırakırken, dönüşlerinde Mast ve arkadaşlarını tutuklattı. Bununla beraber, Darlan, Mareşal Pétain'e, saat 08:00'dan hemen önce yeni bir telgraf göndererek, "Durum daha da kötüleşiyor ve savunma yakında çöke-

cek," dedi – açıkça zorunlu nedenlere boyun eğilmesinin akıllıca olacağı ima ediliyordu. Pétain'in cevabı, istenen yetkiyi verdi.

Saat 09:00'dan hemen sonra, Vichy'deki Amerikan maslahatgüzarı Pinkney Tuck, Pétain'i görmeye gitmiş ve Roosevelt'in işbirliği rica eden mektubunu sunmuştu. Pétain, Amerikan maslahatgüzarı Pinkney Tuck'a, zaten o süre zarfında hazırlanmış olan, Amerika'nın "saldırganlığına" ilişkin "şaşkınlık ve üzüntüsünü" ifade eden cevabını verdi ve Fransa'nın eski dostlarından bile gelse imparatorluklarına girişilecek taarruza direneceklerini bildirerek, "Verdiğim emir budur," dedi. Fakat, Tuck'a yaklaşımı çok cana yakındı ve hiç de üzüntülü görünmüyordu. Gerçekte tutumu, resmi cevabının aslında Almanların kuşkularını ve müdahalesini yatıştırma anlamına geldiği izlenimi taşıyordu. Fakat, birkaç saat sonra Fransız Başbakanı Pierre Laval, Hitler'in baskısı altında, Alman hava desteği teklifini kabul etti – ve akşama doğru, Mihver Devletleri, kuvvetlerini Tunus'a yollamak için hazırlıyorlardı.

Bu arada, Darlan kendi sorumluluğu altında olmak üzere, Cezayir şehrinde bulunan Fransız birliklerine ve gemilerine ateşkes için emirler yayımlamıştı. Her ne kadar bu emir Oran ve Kazablanka bölgelerinde uygulanmamakla birlikte Darlan, Juin'i bütün Kuzey Afrika için bir anlaşma hazırlaması için yetkilendirdi. Bundan başka, akşamın ilk saatlerinde Cezayir'in kontrolünün saat 20:00'dan itibaren Amerikalılara devredilmesi ve Müttefiklerin, limanı ertesi sabah 9 Kasım'ın ilk ışıklarıyla birlikte kullanması gerektiği kabul edildi.

Mark Clark 9 Kasım öğleden sonra, gerekli olan tam kapsamlı görüşmeleri yapmak ve İngiliz General Kenneth Anderson ise Tunus'a ilerleyecek Müttefik birliklerin komutasını üstlenmek üzere geldi. Ayrıca Giraud biraz daha erken gelmiş, ne var ki orada bulunan başlıca hemşerilerinden hiçbir sıcak karşılama görmemiş ve ücra bir yerde yaşayan ailesinin yanına sığınmıştı. Mark Clark bunu, "Giraud uygun bir şekilde yeraltı faaliyetine katıldı," diye yorumladı – gerçi Giraud ertesi sabah Mark Clark'ın Darlan, Juin ve onların başlıca ast birlik komutanlarıyla yaptığı ilk konferans için ortaya çıkmıştı.

Clark, burada Darlan'a, Fransız Kuzey Afrikası'nın her yerinde acil bir ateşkes emri vermesi için baskı yaptı. Darlan Vichy'ye koşulların özetini içeren bir mektup göndermiş olduğunu ve oradan haber beklenilmesi gerektiğini ileri sürerek tereddüt gösterince, Clark, masayı yumruklamaya başladı ve onun yerine emri Giraud'ya yayımlattıracağını söyledi. Bunun üzerine Darlan, Giraud'nun yasal yetkisinin ya da yeterli kişisel ağırlığının bulunmadığını işaret etti. Ayrıca böyle bir emrin, "Güney Fransa'nın Almanlar tarafından derhal işgaliyle sonuçlanacağını," söyledi – çok geçmeden doğrulanan bir tahmindi. Masaların yumruklanması eşliğinde biraz daha devam eden tartışmalardan sonra Clark, Darlan'a, emri derhal yayımlamazsa gözaltına alınacağını sert bir şekilde söyledi – Clark, binanın çevresine zırhlı muhafızlar yerleştirmek suretiyle önlem almıştı. Bunun üzerine Darlan, heyetiyle yaptığı kısa bir durum muhakemesinden sonra bu ültimatomu kabul etti – saat 11:20'de emri yayımlandı.

Emir Vichy hükümetine bildirildiğinde, Pétain'in tepkisi bunu onaylamak olacaktı, fakat Başbakan Laval bu haberi, Hitler'den gelen kaba bir davet için Münih'e giderken duyduğunda Pétain'i telefona çağırdı ve onu emri reddetmesi için ikna etti. Clark öğleden sonra, Vichy hükümetinin mütarekeyi reddettiği haberini aldı. Darlan bu haberi, Clark'tan öğrenince düş kırıklığına uğramış bir şekilde, "Bu sabah imzaladığım emri geri almaktan başka yapabileceğim bir şey yok," dedi. Bunun üzerine Clark, sert bir şekilde cevap vererek, "Böyle bir şey yapmayacaksınız. Bu emirler geri alınmayacak ve bunu garantiye almak için sizi nezaret altında tutacağım," dedi. Zaten bu çözümü ima etmiş olan Darlan kabul etmek için çok hevesli gözüktü ve Pétain'e cevabi mesajında, "Emirlerimi iptal ediyor ve kendimi esir olarak kabul ediyorum," dedi – emrin hükümsüz olması sadece Vichy hükümeti ve Almanların kulağına gitmesi içindi. Ertesi gün, Hitler'in, Laval'a yaptığı baskılar sonucu Pétain, Kuzey Afrika'daki bütün yetkinin Darlan'dan, Noguès'e devredildiğini duyurdu, fakat daha önceden Darlan'a göndermiş olduğu gizli mesajda, bu reddin Alman baskısı altında alındığını

ve kendi isteklerine aykırı olduğunu bildirdi. Böylesine kaçamak konuşmalar Fransa'daki tehlikeli durumun zorunlu hale getirdiği bir manevraydı. Ancak bu manevralar vaziyeti ve Cezayir kenti dışında bulunan Kuzey Afrika'daki Fransız komutanları hâlâ şaşkın bir halde bırakmıştı.

Şans eseri Hitler bu karmaşayı açıklığa kavuşturmaya ve 1940 ateşkes antlaşması hükümleri uyarınca Vichy hükümeti kontrolüne bırakılmış olan Fransa'nın işgal edilmemiş kısmını istila etmesi amacıyla kuvvetlerine emir vererek, Fransız komutanların kuşkularını gidermeye yardımcı oldu. 8 ve 9 Kasım'da, Vichy hükümeti, Hitler'in ısrar ettiği silahlı destek önerilerini, onun kuşkularını alevlendirecek çekinceler ileri sürerek savsaklamıştı. Laval 10 Kasım'da, Hitler ve Mussolini ile görüşmek için Münih'e geldi. Hitler o öğleden sonra, Tunus'taki limanların ve hava üslerinin Mihver kuvvetleri için hazır hale getirilmelerinde ısrar etti. Laval, Fransa'nın içeri girmek için İtalyanlarla anlaşamadığını ve her halükârda sadece Pétain'in karar verebileceğini söyleyerek hâlâ lafı dolandırmaya çalışıyordu. İşte o zaman, Hitler'in bütün sabrı tükendi ve toplantıdan hemen sonra zaten teyakkuzda bulunan kuvvetlerine gece yarısı Fransa'nın işgal edilmeyen kısmına girmesi ve İtalyanlarla birlikte Tunus'un hava ve deniz üslerini ele geçirmesi için emirler verdi.

Güney Fransa, Alman mekanize kuvvetleri tarafından çok süratli bir şekilde işgal edildi. Altı İtalyan tümeni ise ülkeye doğudan girdi. Alman uçakları 9 Kasım öğleden sonra onları karada koruyacak birliklerin refakatinde Tunus şehrinin yakınlarındaki havaalanına gelmeye başlamışlardı. Ancak bu uçaklar Fransız birliklerinin sardığı havaalanında kuşatma altındaydı. 11 Kasım'dan itibaren havadan ikmal artmış, komşu Fransız birlikleri silahsızlandırılmış, tanklar, toplar ve nakliye araçları ile ikmal malzemeleri denizyoluyla Bizerte'ye getirilmişti. Her ne kadar büyük bir kısmı üssü teşkilatlandırmak üzere gelmiş idari personel olmakla birlikte, ayın sonuna kadar yaklaşık 100 tankıyla birlikte 15.000 Alman askeri gelmişti. Ayrıca büyük bir kısmı karayoluyla Trablusgarp'tan olmak üzere yaklaşık 9.000 İtalyan askeri geldi ve güney kanadı örtmek

için görevlendirildiler. Mihver birliklerinin her yerde zorda olduğu bir zamanda eldeki imkânlarla girişilen bu hareket, mükemmel bir başarıydı. Ancak bu çaptaki bir kuvvet, Müttefiklerin Kuzey Afrika'ya çıkarmış oldukları kuvvetle kıyaslandığında çok küçüktü ve şayet "Meşale (Torch) Harekâtı" planı Tunus harekâtı için daha büyük oranda bir Müttefik sefer kuvveti tahsis etmiş olsaydı ya da Müttefik Komutanlığı, Tunus'a daha hızlı bir harekât tertip etmiş olsaydı, Almanların zayıf bir direnme şansı olmuş olacaktı.

Almanların Güney Fransa'yı işgali, oradaki Fransız komutanlarda yarattığı şok tesiri sonucunda Afrika'daki Müttefiklerin durumuna her şeyden fazla yardımcı oldu. 11 Kasım sabahı, Almanların işgal haberi ulaşmadan önce, Cezayir şehrinde bir başka tahterevalli oyunu (duruma hâkim olan tarafın her an değiştiği bir tablo) vardı. İlk işaret, Clark'ın Darlan'ı görmeye gittiği ve ona iki acil adım atması için Toulon'daki Fransız donanmasının Kuzey Afrika limanına gelmesi ve Tunus Valisi Amiral Esteva'dan Almanların girişine direnmesi için emir vermesini istediği zamandı. Darlan, önce kendisinin Fransız kuvvetleri komutanlığından azledilmiş olduğunun radyo ile duyurulduğundan emirlerine itaat edilmeyebileceğini ileri sürerek kaçamak davrandı – ve üstelenince Clark'ın taleplerine riayet etmeyi reddetti. Clark, rahatlamak için kapıyı vurarak evden dışarı çıktı. Fakat Clark'a öğleden sonra Darlan'la tekrar görüşmesi için telefon geldi. Her ne kadar Darlan'ın Toulon'daki donanma komutanına gönderdiği mesaj emirden ziyade acil tavsiye niteliğinde kaleme alınmış olmakla birlikte, Darlan şimdi Fransa'daki gelişmeler karşısında, Clark'ın isteklerini kabul etti. Diğer olumlu bir değişiklik ise, Darlan'ın Vichy hükümetince kendisinden sonra tayin ettiği aday olan General Noguès'in, ertesi günkü konferans için Cezayir şehrine gelmeyi kabul etmesiydi.

Bununla birlikte Clark 12 Kasım'ın ilk saatlerinde, Darlan'ın, Tunus'taki direniş için verdiği emrin iptal edilmiş olduğunu duyunca yeni bir sarsıntı geçirdi. Clark, Darlan ve Juin'i oteline çağırdığında çok geçmeden, değişikliğin bir iptal olmadığı, fakat bu durumun artık kendisinin meşru amiri olan Noguès'in gelişi sırasında

sadece önceki emrin ertelendiğini ileri süren Juin'den kaynaklandığı ortaya çıktı. Her ne kadar Fransız ordusunun iç hizmet ve kanunun karakteristiği olmakla birlikte, yasallığa ilişkin böylesine endişeler Clark'a sırf kanuni kaçamaklar gibi görünüyordu. Darlan ve Juin, Tunus'ta Almanlara direniş gösterilmesi için Noguès'in gelişini beklemeden derhal tekrar emir yayımlama ısrarına oyun eğmekle birlikte, Giraud'nun toplantıya katılmasının kabulünde gösterdikleri isteksizlik, Clark'ın kuşkularını depreştirdi. Clark, onların direniş emrini nedensiz yere ertelemelerinden o denli çileden çıktı ki, bütün Fransız liderleri tutuklamaktan ve yirmi saat zarfında tatmin edici bir karar verinceye kadar bir gemiye kilitlemekten söz etti.

Bu arada Darlan'ın Afrika'daki diğer liderlere nazaran durumu, her ne kadar Almanların varlığı nedeniyle düşündüğünü açıkça söyleyememekle birlikte, Pétain'in Darlan'a güvenini tekrar teyit eden ve kendisinin Başkan Roosevelt ile özel bir anlaşması olduğunu vurgulayan el altından gönderilen ikinci mesajın alınmasıyla güçlenmişti. Bu durum hemşerilerinin birçoğundan daha zekice bir gerçeklik duygusuna sahip olan Darlan'a Noguès ile antlaşmasını ve Giraud'nun tanınması dahil olmak üzere diğerlerinin Müttefiklerle çalışma koşulları antlaşmalarını garantiye alması için yardımcı oldu. 13 Kasım'daki müteakip konferanstaki görüşmeler Clark'ın bölgeyi kapatacağına ilişkin yeni tehdidiyle hızlandırıldı. O öğleden sonra anlaşmaya varıldı ve henüz Cebelitarık'tan dönen Eisenhower tarafından derhal onaylandı. Bu koşullara göre Darlan Yüksek Komiser ve Deniz Kuvvetleri Komutanı; Giraud Kara ve Hava Kuvvetleri Komutanı; Juin Doğu Bölgesi Komutanı; Noguès hem Batı Bölgesi Komutanı hem de Fransız Fası Garnizon Komutanı olacaktı. Tunus'u özgürlüğüne kavuşturmak için Müttefiklerle yoğun işbirliği hemen başlayacaktı.

Eisenhower, anlaşmayı daha istekli bir şekilde onayladı, çünkü o da Clark gibi sonunda Darlan'ın Fransızları, Müttefiklerin safına çekebilecek yegâne kişi olduğunu anlamaya başlamıştı. Ayrıca Londra'yı terk etmeden hemen önce Churchill'in kendisine, "Her ne kadar çok nefret etsem de Darlan ile buluşabilsem, donanmasını

Müttefik kuvvetlere dahil edilmesini temin etmeye ikna edebilmek için keyifli bir şekilde ellerimin ve dizlerimin üzerinde bir kilometre sürünürdüm," dediğini hatırladı. Eisenhower'ın kararı Roosevelt ve Churchill tarafından derhal onaylandı.

Fakat, uzun bir süredir basında uğursuz bir Nazi yanlısı figürü olarak tanıtılan "Darlan ile yapılan böyle bir antlaşma" Britanya ve Amerika'da bir protesto fırtınası yarattı – bu Churchill'in ya da Roosevelt'in öngörmüş olduklarından daha kötü bir fırtınaydı. De Gaulle de orada olduğundan Britanya'daki protesto daha kötüydü. De Gaulle'ün destekçileri halkın öfke patlamasını artırmak için ellerinden geleni yaptılar. Roosevelt, Churchill'in kendisine çektiği özel telgraftaki, Darlan ile yapılan antlaşmanın "ancak muharebenin gerginliğiyle haklı görülebilecek, sadece geçici bir çıkar yol" olduğunu söylediği ifadeyi benimsediği halka açık bir basın açıklamasıyla kargaşayı sakinleştirmeye çalıştı. Ayrıca yazılmamak kaydıyla yapılan basın konferansında Roosevelt, bu anlaşmayı Ortodoks Kilisesi'nin eski bir atasözünün uygulaması olarak tanımladı: "Oğullarım, çok tehlikeli zamanlarda köprüyü geçene kadar şeytanla yürümenize izin verilmiştir."

Roosevelt'in, antlaşmayı "sadece geçici bir önlem" olarak açıklayarak örtbas etmeye çalışması, aldatılmış olduğunu hisseden Darlan'ı doğal olarak şok etti. Clark'a yazdığı protesto mektubunda, hem basın açıklamasında hem de özel görüşmelerde kendisinin "Amerikalıların sadece suyunu sıkıp posasını çıkaracağı limon" olarak görüldüğünü sert bir şekilde ifade etti. Darlan'ı Müttefiklerle anlaşmaya varılmasında desteklemiş olan Fransız komutanlar, Roosevelt'in basın açıklamasına daha büyük bir tepki gösterdiler. Son derece huzursuz olan Eisenhower, Washington'a çektiği telgrafta "mevcut Fransız duyarlılığının önceki tahminlere küçük bir nebze bile benzemediğini ve tesis edebildiğimiz böylesine bir dengeyi altüst edebileceği için düşüncesiz bir adım atılmaması gerektiğini" vurguladı. Londra'dan, Güney Afrika'ya dönüşünde Cezayir kentine uğrayan General Smuts, Churchill'e çektiği telgrafta, "Darlan hakkında basında çıkan açıklamalar yerel Fransız liderler üzerinde

tedirgin edici etkiler yaratmıştır ve bu tarzı daha fazla sürdürmek tehlikeli olacaktır. Noguès, istifa tehdidinde bulunmuştur ve Fas nüfusunu kontrol ettiğinden böyle bir adımın sonuçlarının etkisi çok geniş olabilir," dedi.

Bu arada Darlan, Clark ile kesin ve ayrıntılı bir işbirliği antlaşması yapmıştı. Ayrıca Batı Afrika'daki Fransız liderlerini kendi önderliği için ikna etmiş ve hava üsleriyle birlikte kilit Dakar Limanı'nı Müttefikler için hazır hale getirmişti. Fakat Darlan, Noel arifesinde Darlan'ın iktidardan uzaklaştırılması için baskı yapmakta olan kral taraftarı ve de Gaulle çevresinden bağnaz bir genç, Bonnier de la Chapelle tarafından bir suikast sonucu öldürüldü. Bu süratli ortadan kaldırma Müttefiklerin müşkül siyasi sorununun çözümünde ve de Gaulle'ün gelmesinin önündeki engelleri kaldırmaya yardımcı olurken, Müttefikler "Darlan ile antlaşmalarının" semeresini çoktan almışlardı. Churchill'in anılarındaki yorumu şöyledir: "Darlan'ın öldürülmesi, suç olmakla birlikte, onunla birlikte çalışmış olmanın verdiği mahcubiyet konusunda Müttefikleri rahatlatmış ve aynı zamanda Müttefik çıkarmalarının en hayati saatleri esnasında verebildiği bütün avantajları onlara bırakmış oldu." Darlan'ın suikastçısı, Giraud'nun emriyle derhal askeri mahkemede yargılandı ve kurşuna dizildi. Ertesi gün, Fransız liderler Giraud'yu Darlan'ın halefi olarak Yüksek Komiser seçmeyi kabul ettiler. Giraud, kısa bir süre için bu "boşluğu doldurdu."

Şayet Müttefikler, Darlan'ın yardımını almakta başarılı olmamış olsalardı, sorunları çok daha çetin olmuş olacaktı. Zira, Kuzey Afrika'da yaklaşık 55.000'i Fas'ta, 50.000'i Cezayir'de ve 15.000'i Tunus'ta olmak üzere, neredeyse 120.000 Fransız askeri vardı. Bu birlikler çok geniş bir alana dağılmış olmakla birlikte, Müttefiklere karşı direnişlerini sürdürmüş olsalardı, çok güçlü bir şekilde karşı koyabilirlerdi.

Darlan'ın yardımında ve yetkisini kullanmada arzu edilen sonucu elde etmede başarısız olunan yegâne önemli konu ana Fransız donanmasının Toulon'dan (Güney Fransa) Kuzey Afrika'ya getirilemeyişi idi. Donanmanın komutanı Amiral de Laborde, Darlan'ın

çağrılarına, Pétain'den teyit edici bilgi gelmeden cevap vermekte tereddüt etti ve Darlan'ın Amiral de Laborde'u ikna etmek için gönderdiği özel temsilci Almanlar tarafından tutuklandı. Laborde'un tereddüdü devam etti ve Almanların deniz üssünün dışında beklemekte ve Fransız birlikleri tarafından korunan garnizonu işgal etmeden bırakmalarıyla gösterdikleri akıllılık sonucunda endişesi yatışmıştı. Bu arada Almanlar, donanmayı hasarsız bir biçimde ele geçirmek için bir baskın planı hazırladılar. Liman çıkışlarını mayınla kapattıktan sonra 27 Kasım'da saldırıya geçtiler. Fakat her ne kadar bu gecikme yarma harekâtı şansını heba etmekle birlikte, Fransızlar donanmayı Almanların ele geçirmesini önleyecek çabuklukta kasten batırmak için hazırladıkları planı gerçekleştirmeyi başardılar – böylelikle Darlan'ın 10 Kasım'da Cezayir'de Clark ile yapılan ilk konferansta, "Donanmamız hiçbir koşul altında, Almanların ellerine düşmeyecektir," diye verdiği teminatı yerine getirmiş oluyorlardı. Müttefiklerin Fransız donanmasının Kuzey Afrika'ya gelmediğine ilişkin hayal kırıklığı, donanmanın batması sonucu kendilerine karşı kullanılma tehlikesinin kaybolmasının verdiği rahatlık nedeniyle giderilmişti.

Bu kritik dönem esnasında ve özellikle ilk birkaç gündeki diğer bir rahatlama nedeni, İspanyolların herhangi bir müdahaleden kaçınmaları ve Hitler'in İspanya üzerinden Akdeniz'in batı giriş kapısına geçmek için karşılık verme girişiminde bulunmamasıydı. İspanya ordusu, Algeçiras'tan açacakları topçu ateşiyle Cebelitarık'taki limanı ve havaalanını kullanılmaz hale getirebilirdi ve ayrıca Patton'un kuvvetleriyle Cezayir'deki Müttefik birliklerinin arasındaki irtibatı kesebilirdi, çünkü Kazablanka-Oran demiryolu İspanyol Fası hududuna neredeyse otuz kilometre kadar yakın geçiyordu. "Meşale (Torch) Harekâtı" planlanırken İngilizler, şayet Franco müdahale ederse, Cebelitarık'ı* kullanmaya devam etmenin

---

* Bu hiç yeni bir kanaat değildi. Bu noktanın altını 1936'da İspanya İç Savaşı patlak verdikten sonra, şayet İspanya faşist bir rejim tarafından ele geçirilirse ve bu rejim Mihver güçleriyle etkin bir şekilde işbirliği yapmaya karar verirse, bundan doğabilecek tehlikeyi tartışırken pek çok makalede, konferansta, özel görüşmelerde çizmiştim.

olanaksız olduğunu söylemişlerdi. Eisenhower planlama heyeti ise yaptıkları planda, İspanyol Fası'nı işgal etmek için beş tümenlik bir kuvvetin gerekli olacağını ve bu görevin üç buçuk ay süreceğini hesap etmişlerdi. Şans eseri Franco Mihver Devletleri İttifakı'nın "savaşmayan müttefiki" olarak sessiz kalmakla yetindi – ve bundan çok memnundular zira Amerikalılar hem İspanyol ürünlerini satın alıyor hem de onun Karayipler'den petrol almasına izin veriyordu. Ayrıca Mihver Devletleri'nin arşivleri, Hitler'in, İspanya topraklarından Cebelitarık'a müdahale arzularına karşı, Franco'nun bundan kaçınma konusunda gösterdiği önceki tecrübesindeki hünerden sonra Kasım 1942'de gerçekten böyle bir karşı harekâtı düşünmediğini gösteriyor. Bu fikir ancak, müteakip Nisan'da Tunus'taki Müttefik kuvvetler zorda iken ve İtalya'nın erken Müttefik işgalinden korktuğunda Mussolini tarafından canlandırıldı. Hitler o zaman bile, hem İspanya üzerinden girişilecek bir harekete, "savaşmayan" müttefiki tarafından şiddetli ve inatçı bir şekilde direnileceğinden hem de Mihver kuvvetlerinin Tunus'ta tutunabileceklerinden emin olduğu için Mussolini'nin ricasını geri çevirdi. Onun bu güveni, Kasım sonunda Tunus'a gönderilen çok zayıf Mihver kuvvetlerinin o zamanki Müttefik ilerlemesini durdurmada gösterdiği üstün başarıyla pekişmişti.

Tunus Şehrini Ele Geçirme Yarışı*

Tunus ve Bizerte'ye karşı başlatılan harekât, deniz çıkarması ile başladı ancak bu küçük kapsamlı harekâtlardan biriydi. Harekât Cezayir şehrinin yaklaşık yüz altmış kilometre doğusundaki Bicaye Limanı'na kadar uzanıyordu ve burası Bizerte'ye kadar olan mesafenin sadece dörtte biri kadardı. Bu tam ve hızlı bir Fransız işbirliğini varsayan, çıkarma harekâtında sırasıyla 11, 12 ve 13 Kasım günlerinde Bône, Bizerte ve Tunus şehrindeki havaalanlarını ele geçirmek için paraşüt birlikleri ve deniz çıkarma komandoları kullanacak olan küçültülmüş asıl plandı – bu sırada ise, Cezayir şehrine çıkan kuvvetin amfibi ihtiyat kıtaları denize açılacak ve Bicaye Limanı'nı ve ileri karakolun altmış kilometre ötesindeki Djidjelli Havaalanı'nı ele geçirecekti. Ancak bu plan, Cezayir şehrine çıkıldıktan sonraki belirsizlik hali karşısında, çok tehlikeli bulundu ve planda yer alan daha uzaktaki harekâtlardan vazgeçildi. Onun yerine 9 Kasım'da, Bicaye ve havaalanının işgal edilmesine ve hızla Tunus sınırına yakın demiryolu indirme istasyonuna bir kuvvet

* 385., 558. ve 569. sayfalardaki haritalara bakınız.

gönderilmesine ve ikinci deniz çıkarma ile hava indirme kuvvetinin Bône'u işgal etmesine karar verildi.

10 Kasım akşamının ilk saatlerinde, iyi korunan iki konvoy Tümgeneral Vyvyan Evelegh'in komutasındaki İngiliz 78. Tümeni'nin öncü 36. Tugay grubu ve sefer için ikmal maddeleriyle Cezayir şehrinden denize açıldı. Konvoy, ertesi sabah ilk saatlerde Bicaye açıklarına ulaştı. Konvoy aslında dostça karşılanmakla birlikte, düşmanca bir karşılama korkusuyla şiddetli dalgalar altında yakınlarındaki plajlara çıkarma yapmaları nedeniyle zaman kaybetti. Şiddetli dalgalardan dolayı, Djidjelli'nin yakınlarına planlanan çıkarmaya teşebbüs edilmedi ve havaalanı iki gün içinde, etkili bir avcı uçağı koruması sağlayacak şekilde zamanında işgal edilmedi. Bu nedenle hava baskınlarında birkaç gemi tahrip edildi. Bununla beraber 12 Kasım'ın ilk saatlerinde komando kuvveti Bône Limanı'na sızdı ve bir paraşüt müfrezesi havaalanına indi; her iki birlik de oradaki Fransızlar tarafından iyi karşılandı.

13 Kasım'a gelindiğinde Bicaye'deki tugay grubu ileri harekete geçti. Bu sırada tümenin diğer unsurları Cezayir şehrinde karadan ilerliyorlardı. Onları süratli bir şekilde Albay R.A. Hull'un komutasında 17. ve 21. Süvari alaylarından meydana gelen, zırhlı kol bir olan Blade Kuvveti ve bağlı birlikleri takip ediyordu – bu birlik 6. Zırhlı Tümen'in öncü unsuruydu.* İşleri kolaylaştırmak için 15 Kasım'da Tunus hududundan içeride, Tunus kentinden yüz otuz kilometre ileride Souk el Arba'ya bir İngiliz paraşüt taburu ve oradaki ileri havaalanının güney kanadını örtmek ve emniyete almak için Tebessa yakınına bir Amerikan paraşüt taburu atılması planlandı. Amerikan paraşüt taburunun atlayışı planlandığı gibi gerçekleştirildi – bu tabur iki gün sonra Albay E.D. Raff'ın komutasında Kabis Körfezi'nden ve Trablusgarp'ın yaklaşma istikametindeki darboğazdan ancak yüz on kilometre uzaktaki Kafsa'daki havaalanını emniyete almak için güneydoğu istikametinde yüz otuz kilometrelik

---

* Bu tümenin 17. ve 21. Süvari alayları ve diğer zırhlı alaylarında, her bir taburun iki birliğinin, yeni ve hızlı, güçlü 57 milimetrelik (6 pounder) top monteli Crusader III, diğer iki birliğinin, yavaş olmakla birlikte çok daha güvenilir ve daha iyi zırh koruması olan, 40 milimetrelik (2 pounder) top monteli Valentine tankları vardı.

bir sıçrama gerçekleştirdi. Hava koşulları nedeniyle İngiliz paraşüt taburunun indirilmesi bir gün gecikti ve öncü kara birlikleri o denli hızla geldiler ki, onlar da 16 Kasım'da Souk el Arba'ya ulaştılar. O âna kadar, kıyı yolu boyunca ilerleyen diğer kol da Bizerte yolu üzerindeki küçük Tunus limanı Tabarka'ya ulaşmıştı.

Ertesi gün, 17 Kasım'da, General Anderson, 78. Tümen'e, ileri bölgedeki toparlanmasını tamamladıktan sonra "Tunus kenti üzerine yürümesi ve Mihver kuvvetlerini" imha etmesi için emirler verdi. Bununla beraber, toparlanmak için verilen duraklama uygun gibi gözükmekle birlikte, o zamana kadar oraya gelmiş olan Mihver kuvvetlerinin –11 Kasım'da İtalya'dan hava yoluyla gelen Tunus'taki eksik kadrolu iki taburlu paraşüt alayı ve Bizerte'deki iki taburdu (bir paraşüt ve bir piyade)– zayıflığı göz önüne alındığında bu talihsizlikti. Alam Halfa Muharebesi'nde ağır şekilde yaralanan ve henüz iyileşen, Afrika Kolordusu'nun önceki komutanı General Nehring 16 Kasım'da, tek bir karargâh subayı ile yaklaşık 3.000 kişilik ve "90. Kolordu" adını alan bu çekirdek birliğe komuta etmek üzere geldi. Ayın sonunda bile bu kolordunun gücü ancak bir tümen seviyesindeydi.

Yeniden toparlanmayı beklemeyen Almanlar, hızlı bir şekilde doğu istikametinde harekete geçtiler ve bu cesaret zayıflıklarını gizledi. Tunus'taki Fransız birlikleri çok daha fazla olmakla birlikte, Müttefik takviye birlikleri gelmeden önce erken bir çatışmadan kaçınmak için geri çekildiler. 17 Kasım'da, Yüzbaşı Knoche'nin komutasında sadece 300 kişiden oluşan bir Alman paraşüt taburu, Tunus-Cezayir şehirleri yolu boyunca ilerledi ve orada görevlendirilen Fransız grubu, Tunus şehrinin elli beş kilometre batısında üzerinde önemli bir köprü olan Medjerda Nehri'nin bulunduğu Mecezü'l-Bab yol merkezine geri çekildi. 18 Kasım gecesi, Fransızlar burada, bir İngiliz paraşüt taburunun ve bir Amerikan sahra topçu taburunun dahil olduğu Blade Kuvveti'nin unsurlarıyla takviye edildi. (17. ve 21. Süvari alayları ve tankları henüz gelmemişti; öncü tank taburu 18 Kasım'da Souk el Arba'ya geldi, ancak ileri gönderilmedi.)

Saat 04:00'da, Tunus'taki Fransız komutanı General Barré, Nehring'in, Fransız birliklerinin Tunus sınırı yakınındaki hatta çekilmesi gerektiğini içeren bir ültimatomu verecek Alman delegesiyle buluşmak üzere oraya çağrıldı. General Barré gayri resmi bir görüşme yapmayı denedi, fakat Almanlar bunun sırf vakit kazanmak için bir girişim olduğunu fark ettiler. Almanlar, sabahın ilk saatlerindeki keşfin ardından Müttefik birliklerin varlığını tespit ettiler. O nedenle saat 09:00'da gayri resmi görüşmeleri kestiler ve çeyrek saat sonra ateş açtılar. Bir buçuk saat sonra saldırıya daha sahicilik katmak için Alman pike bombardıman uçakları bölgeye geldiler. Savunan birlikleri çok kötü hırpalayan bombardıman akınlarını müteakip, paraşüt birlikleri iki küçük kara saldırısında bulundu ve enerjik etkinin yarattığı hava güçlerine ilişkin abartılı bir izlenim yarattı. Düşman (Müttefik) komutanlar kurtarmak amacıyla ilave takviye birlikler gelmedikçe dayanamayacaklarını hissettiler – ve General Anderson'un talimatları, Müttefiklerin, Tunus kentine planlı harekâtı amacıyla yığınaklarını tamamladıklarından, bu esnada böyle bir yardıma mâni oldu.

Yüzbaşı Knoche karanlık çöktükten sonra birliklerini nehirden küçük gruplar halinde yüzerek karşıya geçmeleri için gönderdi. Bu gruplar artan bir kuvvetle bir taarruz icra ediliyor görüntüsü yarattılar. Müttefik birlikler köprüyü sağlam bırakarak geri çekildiler. Gece yarısından hemen önce İngiliz bölge komutanı, Fransız komutanını kendi komuta yerine çağırdı ve acil bir şekilde on iki kilometre geride, hâkim bir mevkide daha emniyetli bir mevziye çekilmesi konusunda ısrar etti. Bu istek yerine getirildi ve Almanlar Mecezü'l-Bab'ı işgal ettiler. Bu işgal, elindeki kuvvetin onda birinden daha azıyla teşkil edilen küçük bir müfrezenin cesaretiyle başarılan çarpıcı bir aldatma (blöf) örneğiydi.

Daha kuzeyde, Bizerte'de bulunan Binbaşı Witzig'in paraşüt taburu, birkaç tankla birlikte kıyı boyunca batı istikametinde ilerlemiş ve Djebel Abiod'da 36. Piyade Tugay Grubu'nun öncü taburu 6. Royal West Kents ile karşılaşmıştı. Fakat, her ne kadar Almanlar

taburun bir kısmını ele geçirmekle birlikte, tabur tugayın diğer unsurları yardımına yetişene kadar Almanları orada tuttu.

Bu arada, güneye gönderilen daha küçük Alman birlikleri, Trablusgarp yaklaşma istikametindeki Suse, Sefakis ve Kabis gibi kilit kasabaları emniyete almışlardı. Havadan nakledilen yaklaşık elli kadar paraşüt askeri, Fransız garnizonunu kandırarak Kabis'e tahliye edilmelerine neden oldu. Bu birlik 20 Kasım'da, Trablusgarp'tan yaya olarak gelen iki İtalyan taburuyla takviye edildi. Bu takviye birlikleri Albay Raff'ın komutasındaki Amerikalı paraşüt kıtalarının Kabis'e hareketini önlemek için tam zamanında gelmişlerdi. 22 Kasım'da küçük bir Alman zırhlı kolu, Fransızları Subeytila merkez yol kavşağından attı ve Tunus şehrine dönmeden önce oraya bir İtalyan müfrezesi yerleştirdi – fakat bu birlik Raff'ın taburunun başka bir müfrezesince derhal buradan atıldı.

Buna rağmen, Nehring'in elindeki asgari kuvvet sadece Tunus ve Bizerte'deki köprübaşlarını muhafaza etmekle kalmadı, aynı zamanda bu noktaları Tunus'un kuzey yarısını kucaklayan büyük bir köprübaşı haline getirdi.

Anderson'un Tunus kentini ele geçirmek için planladığı taarruz 25 Kasım'a kadar başlamadı. Her ne kadar Nehring'in yakın muharebe unsurları her biri sadece iki taburlu iki küçük paraşüt alayı, bir paraşüt taburu, üç acemi (yeni celp eratından teşkil edilen) piyade taburu ve otuz tankıyla birlikte iki bölüklü 190. Panzer taburundan meydana gelmekle birlikte, bu duraklama esnasında zayıf Alman birlikleri üç katına çıkmıştı. Bu otuz tank önemli bir unsur olan uzun namlulu 75 milimetre top monteli bir miktar yeni model Panzer IV'leri kapsıyordu. Mihver birlikleriyle, Müttefik kuvvetleri arasındaki bu aşırı oransızlık, Anderson'un yığınak faaliyetlerini tamamlamak için Tunus sınırındaki uzun duraklaması nedeniyle azalmıştı.

Anderson 21 Kasım'da o hedefi ele geçirmek için yeterli kuvveti olup olmadığına ilişkin kuşkusunu dile getirdi. O nedenle Anderson Eisenhower'ın emri üzerine aceleyle, özellikle 1.100 kilometre geriden, Oran'dan, tekerlekli araçları ve yarı tırtıllı araçları karayo-

lu ve tankları demiryoluyla nakledilen 1. Zırhlı Tümen'in B Muharip Grubu Komutanlığı olmak üzere daha fazla Amerikan birliğiyle takviye edildi.* Ne var ki harekât başladığında bu birliğin sadece bir kısmı zamanında geldi.

Bu harekât düşman hattına aynı anda üç istikamette girişilen bir taarruzdu, 36. Piyade Tugay Grubu solda kıyının yakınında, daha büyük bir birlik olan Blade Kuvveti merkezde ve 11. Piyade Tugayı Grubu, anayol boyunca sağda olacak ve her biri Amerikan zırhlı ve topçu birliklerince takviye edilecekti.

Dağlık kıyı bölgesinde bulunan soldaki grup taarruza bir gün geç başladı ve temkinli bir şekilde ilerleyerek ilk iki günde sadece onar kilometre yol kat etti – Witzig'in küçük paraşüt taburu ondan önce geri çekildi. Daha sonra, 28 Kasım'da, Müttefikler iki kat daha fazla mesafe kat ettiler, ancak Witzig'in Djefna istasyonu yakınındaki geçide döşediği pusuya düştüler ve öncü tabur fena hırpalandı. 30 Kasım'da gerçekleştirilen daha büyük taarruz, takviyeli savunma karşısında başarısızlığa uğradı ve daha sonra taarruzdan vazgeçildi. Bu püskürtülme de ertesi sabahın ilk saatlerinde Djefna'nın kuzey kıyısına çıkan karma İngiliz-Amerikan komando birliğince gerçekleştirilen amfibik harekâtın başarısız olmasına yol açtı ve Matir'in doğusunda bulunan arkadaki yolu tıkadı, fakat üç gün sonra herhangi bir yardım işareti gelmeyince ve ikmal maddeleri azalınca geri çekilmek zorunda kaldılar.

Merkezdeki taarruz bir Amerikan hafif tank taburunun (1. Zırhlı Alay'ın otuz Stuart tankıyla donatılan 1. Tabur'u) dahil edilmesiyle ayrıca güçlendirilmiş Blade Kuvveti'nden oluşuyordu, o nedenle bu birliğin şu anda yüzün oldukça üzerinde tankı vardı. Bu kuvvet 25 Kasım'da, küçük bir Mihver müfrezesince tutulan ileri karakol hattını yardıktan sonra Chouigui Geçidi'ne doğru elli kilometre iler-

* Savaşın bu dönemindeki Amerikan zırhlı tümenlerinin kuruluşlarında her birinde, bir hafif ve dört orta zırhlı tabur bulunan iki zırhlı alay, üç zırhlı piyade ve üç zırhlı sahra topçu taburu bulunan bir zırhlı piyade alayı vardı. Tümenin kadrosunda 158'i hafif ve 232'i orta olmak üzere 390 tank vardı. Harekât sevk ve idaresi yönünden A ve B olmak üzere iki Zırhlı Muharebe Grubu olarak teşkil edilmişler ve sonradan üçüncüsü ilave edilmişti.

lemişti. Bununla beraber bu kuvvet ertesi sabah Matir'in güneyinden hareket eden on tanklık bir panzer ve artlarındaki iki piyade bölüğünden meydana gelen bir Alman müfrezesince durduruldu. Bu tanklardan sekizi, çoğu 37 milimetrelik Amerikan tanksavar silahlarıyla olmak üzere imha edildi, ancak bu kanat tehlikesini yaratmada gösterdikleri fedakârlık İngiliz Yüksek Komutanlığı'nın Blade Kuvveti'nin taarruzunu kesmesine ve bu kuvveti sağ istikametteki taarruzun kanatlarını koruması için dağıtmasına yol açtı.

Her iki taraf da, savaşın bu "karmaşası ve sınırlı muhabere imkânları" arasında el yordamıyla hareket ediyordu. Ne var ki çok önemli bir anda böylesine bir ihtiyat Almanların cesaretiyle akılsız bir zıtlık halindeydi – ve daha önemlisi, önceki ikindi vakti Blade Kuvveti'nin küçük bir müfrezesi kazara Alman Yüksek Komutanlığı'nı ürkütmüştü. Albay Hull, Amerikan hafif tank tabur komutanı Yarbay John K. Waters'a, Tebourba ve Djedeida yakınlarındaki Medjerda Nehri'nin üzerindeki köprülerin keşiflerini yapmasını emretti. Binbaşı Rudolph Barlow'un emrindeki C Bölüğü bu göreve gönderildi ve bölük kendini yeni kullanıma açılan Djedeida Havaalanı'nın kıyısında buldu. Fırsatı kavrayan ve kaçırmayan Barlow, on yedi tankıyla havaalanına hücuma geçti ve yaklaşık yirmi uçağı tahrip etti – bu kayıp raporlarda büyütülerek kırk adet gösterildi. Bu kadar derin bir yarma hücumu, ki ayrıca Nehring'e gönderilen raporlarda abartılmıştı, öylesine bir şok etkisi yarattı ki, Nehring birliklerini Tunus kentinin yakın savunması için geri çekti.

Müttefiklerin sağ istikamette, anayolda Mecezü'l-Bab'a* gerçekleştirdikleri taarruz erkenden durduruldu ve maruz kaldıkları küçük karşı taarruzlar düzensiz bir şekilde geri çekilmeye neden oldu. Djedeida baskınında sarsılan Nehring ise 25 Kasım karanlık çöktükten sonra tekrarlanacak bir taarruz sonucu yenilme ihtimalinden korktuğundan, savunmadaki birliklere geri çekilme emri verdi. Almanların geri çekilmesini takip eden Müttefikler, otuz kilometre

---

* Mecezü'l-Bab, bir Alman paraşüt taburu, bir İtalyan tanksavar bölüğü ve 17 tanklı 190. Panzer Taburu'nun bir bölüğünce desteklenen iki 88 milimetrelik tanksavar topu ile tutuluyordu.

ilerideki Tebourba'yı 27 Kasım'ın ilk saatlerinde işgal ettiler. Fakat ertesi gün, kısa bir ilerlemeden sonra, Tunus şehrine yirmi kilometre kala, Djedeida'da karma bir tabur tarafından aniden durduruldular. 29 Kasım'da tekrarlanan taarruz da püskürtüldü. O zaman General Evelegh, ilave birlikler gelene ve Müttefik birliklerini artan bir şekilde taciz etmiş ve sinirlerini yıpratmış olan Alman pike bombardıman uçaklarına karşı yakın muharebe güvenliği sağlanana kadar bir ara verilmesini tavsiye etti.

Bu tavsiye, Anderson ve Eisenhower tarafından kabul edildi. Eisenhower, o iki gün ileri bölgeyi ziyaret etti ve Amerikan subayları tarafından hep aynı şikâyetle karşılandı: "Nerede bizim bu lanet Hava Kuvvetleri? Neden Alman askerlerinden (Heinies) başka bir şey görmüyoruz?" Eisenhower, anılarında bu konudan şöyle bahseder: "Yol boyunca her konuşma hasar konusunda şaşırtıcı bir abartmayı gözler önüne seriyordu, fakat bununla birlikte, 'Birliklerimiz mutlaka geri çekilmek zorunda kalacak; insan bu koşullarda yaşayamaz,' gibi yorumları duymak hayra alamet değildi."*

Bu arada, aynı zamanda Tunus şehrini ziyaret eden Mareşal Kesselring, Nehring'i aşırı temkinli ve savunmaya dönük olduğundan dolayı suçluyordu. Kesselring, Müttefiklerin çok fazla güce sahip olduklarına ilişkin iddiaları ve Mihver Devletleri'nin takviye birliklerinin sevkinin Müttefiklerce havaalanlarının bombalanması sonucu şiddetli bir şekilde engellendiğini önemsememişti. Mecezü'l-Bab'tan geri çekilme kararını tenkit ederek, Nehring'e, en azından Tebourba'ya kadar kaybedilen toprakları ele geçirmesini emretti. Onun için, 1 Aralık'ta yaklaşık kırk tanklık üç panzer bölüğü,** birkaç destek unsuru, üç toplu bir sahra bataryası ve iki tanksavar silah bölüğünün dahil olduğu bir karşı taarruz icra edildi. Bu karşı taarruzun hedefi, Djedeida'ya saldıran kuvvete doğrudan hücum etmek değil, fakat Tebourba yakınlarında bu kuvvetin geri

---

* Eisenhower, *Crusade in Europe*, s. 120.

** 10. Panzer Tümeni'nin öncü unsurları Tunus'a henüz gelmişlerdi ve bu öncü unsurlara 32 Panzer III ve ikisi yeni model Panzer IV tankları olan yeni bir panzer taburunun iki bölüğü dahildi. Bu iki bölük, derhal önceden gelmiş olan panzer taburunun bir bölüğü ile birlikte karşı taarruzda görevlendirildiler.

bölgelerine sarkmak niyetiyle, kuzeyden hareketle Chouigui istikametinde yan tarafına hücum etmekti. İleride kesişecek iki kol şeklinde ilerleyen Alman birlikleri, önce kanat birliklerinin korunması amacıyla çok geniş alana dağıtıldığından eksilen Blade Kuvveti'ne taarruz ederek bir kısmını mağlup ve imha etti. Daha sonra ikindi vakti Almanlar Tebourba'ya doğru ilerlemeye başladılar, fakat burada hedeflerine ulaşmadan ve anayolun irtibatını kesmeden önce topçu ateşi ve hava bombardımanıyla durduruldular.

Bununla beraber Almanların devam eden baskıları bu anayol için o denli bir tehlikeye neden oldu ki Djedeida'daki Müttefik öncü birlikleri, Tebourba yakınlarındaki mevzilere geri çekildiler. Bu baskı 3 Aralık'ta, doruk noktasına ulaştı ve Nehring, Tunus şehrinde sadece bir avuç nöbetçi bırakarak ulaşabildiği diğer bütün Alman müfrezelerini muharebeye iştirak ettirmesi sonucunda baskı her tarafta kendini hissettirdi. O gece Müttefiklerin öncü kuvvetleri Tebourba'da kanatlardan baskıya maruz kaldılar ve teçhizatlarını ve ulaştırma araçlarını terk etmek zorunda kaldıkları nehir kıyısı boyunca uzanan toprak yolu kullanarak zar zor kaçmayı başardılar. Almanlar karşı taarruzlarında bini aşkın esir aldılar ve "ganimetlerinde" elliden fazla tank da vardı.

Son Alman takviyelerin içinde beş adet uzun namlulu 88 milimetrelik top monteli, yeni elli altı tonluk Tiger tankı bulunduğundan bahsetmeye değer. Bu canavarlar "gizli bir silahtı." Hitler bunlardan birkaçını muharebede denenmesi için Tunus'a göndermeye karar vermişti ve iki tanesi Tebourba'daki muharebe için Djedeida muharebe grubunun kadrosuna dahil edildi.

Müttefik komutanlar, müteakip günlerde taarruzlarını güçlendirilmiş bir vaziyette daha erken bir zamanda tekrarlamayı planladılar. Ancak, çok geçmeden bu ihtimal, Nehring'in elde ettikleri avantajları genişletmek amacıyla giriştiği erken hücum nedeniyle azaldı. Nehring şimdi, küçük zırhlı kuvvetini, Mecezü'l-Bab'ı Medjerda Nehri'nin güneyinden geniş bir kuşatma harekâtı ile ele geçirmek için kullanmayı planladı. Amerika Birleşik Devletleri'nin 1. Zırhlı Tümen'ine bağlı B Muharip Grubu Komutanlığı burada, hem yeni-

lenen taarruz için hem de bu taarruzu İngilizlerden ayrı icra etmek amacıyla henüz konuşlandırılmıştı. Böylelikle müstakil birlik olarak ayrı olarak muharebe edebilecekti. Bir keşif ucu, Tebourba'nın güneybatısında, daha güneydeki düz araziyi gören hâkim arazi kesimi Djebel el Guessa'da görevlendirildi. Almanlar, kuşatma harekâtlarına hazırlık olarak 6 Aralık'ın ilk saatlerinde bu gözetleme noktasına saldırdılar ve acele geri çekilmek için dağılan savunmadaki birlikleri etkisiz hale getirdiler. Takviyeler gönderilmişti, fakat harekete geçmekte geciktiler ve muharebe yerine vardıklarında ağır zayiat vererek püskürtüldüler.

Bu yeni Alman saldırısı ve tehdidi İngiliz 5. Kolordusu'nun yeni atanmış komutanı Korgeneral Allfrey'i, nehrin kuzeyindeki birliklerini, Tebourba yakınlarında bulunan mevzilerinden, Mecezü'l-Bab'a yakın 290 rakımlı tepeye (İngilizler buraya "Longstop Tepesi" adını vermişlerdi) çekilmelerini emretmesine neden oldu. Allfrey ayrıca Mecezü'l-Bab'ın batısındaki bir hatta, daha uzun bir geri çekilmeyi tavsiye etti. Bu öneri, Anderson tarafından onaylandı ama Eisenhower tarafından reddedildi. Bununla birlikte Longstop Tepesi tahliye edildi.

Eisenhower 7 Aralık'ta Harekât Dairesi Başkan Yardımcısı arkadaşı General Thomas T. Handy'ye yazarak şu yorumda bulundu: "Sanırım şimdiye kadarki harekâtlarımızı tanımlamamızın en iyi yolu, savaşın bilinen her ilkesini ihlal etmiş oldukları, talimnamalerde yer alan harekât ve lojistik usulleriyle çatışma içinde olmaları ve bütün Leavenworth (Kansas - Kara Kuvvetleri Müşterek Sınıflar Merkezi'nin bulunduğu yer) ve Harp Akademisi devrelerince (aynı yıl mezun olanlarca) müteakip yirmi beş yıl boyunca her yönüyle kınanacak olmasıdır."

Yaklaşık otuz kadar orta ve iki Tiger tankıyla 10 Aralık'ta kanatlara giriştiği taarruza devam eden Almanlar, Mecezü'l-Bab'a üç kilometre kala, çok iyi mevzilenen Fransız bataryası tarafından durduruldu. Almanlar kuşatmak amacıyla yoldan araziye geçmeye çabaladıklarında geçici olarak bataklığa saplandılar. O vakit Amerikan B Muharip Grubu'na mensup bir müfrezenin geri bölgelerinde yarattığı tehlike geri çekilmelerine yol açtı. Fakat Almanlar,

Amerikan B Muharip Grubu karanlık bastıktan sonra tehlikeye maruz bulunan mevzisinden ve yanlış bir Alman tehlikesi rivayeti üzerine şaşkın bir vaziyette güzergâhını ters yönde değiştirerek geri çekilmeye ve geriye kalan birçok tankın ve diğer araçlarının çamura saplandığı ve terk edildiği nehir kenarındaki çamurlu yol boyunca ilerlemeye başlayınca, dolaylı ve öngörülmeyen bir başarı elde ettiler. Bu felaket geçici bir felç yaratırken, Müttefiklerin bir an önce Tunus harekâtına devam etme ihtimaline çok zararlı verdi. Amerikan B Muharip Grubu Komutanlığı'nın şu anda elinde muharebeye elverişli sadece kırk dört tankı kalmıştı – bunların ancak dörtte biri muharebeye tam anlamıyla elverişliydi. İki Alman karşı taarruzu, Müttefiklerin planlarını ve beklentilerini son derece tesirli bir şekilde altüst etmişti.

Bu arada, Orgeneral Jurgen von Arnim, Hitler tarafından yeniden Beşinci Panzer Ordusu olarak adlandırılan Mihver kuvvetlerinin başkomutanlığını teslim almak üzere gönderildi. Bu görevi 9 Aralık'ta ilave takviye birliklerin gelmesiyle birlikte Nehring'ten teslim aldı ve yüz elli kilometrelik savunma zincirinden oluşan ve Bizerte'nin yaklaşık otuz kilometre batısında kıyıdan başlayıp doğu kıyısında Enfidaville'ye uzanan savunma mevzileri zincirini teşkil eden, Tunus kentini ve Bizerte'yi örten iki tahkimli dış savunma çemberini genel bir köprübaşı olacak şekilde genişletme faaliyetine girişti. Köprübaşı üç bölgeye ayrıldı; kuzeydeki bölge, eldeki imkânlarla teşkil edilen von Broich Tümeni (adını komutanından alıyor) tarafından, merkez bölge (Chouigui'nin batısından tam Pont-du-Fahs'ın ilerisine kadar) parça parça gelmiş olan 10. Panzer Tümeni ve güney bölgesi ise İtalyan Superga Tümeni tarafından tutuluyordu. Müttefik İstihbarat Teşkilatı, Aralık ortasında Mihver kuvvetlerini yaklaşık 25.000 muharip ve 10.000 idari personel ile seksen tank olarak tahmin ediyordu – bu, son derece isabetsiz bir tahmindi. Müttefiklerin hazır kıta muharip birliklerinin sayısı yaklaşık 20.000'i İngiliz, 12.000'i Amerikan ve 7.000'i Fransız olmak üzere aşağı yukarı 40.000 kişiydi – ve idari teşkilatlanmaları daha geniş olduğu için toplam kuvvetleri çok daha fazlaydı.

Kısmen kötü hava nedeniyle yığınakta meydana gelen gecikme, Anderson'un tekrarlayacağı taarruzu ertelemesine yol açtı. Fakat 16 Aralık'ta, piyadenin gece taarruzunu dolunaydan yararlanarak yapmasına olanak sağlamak için, taarruzun 24 Aralık'ta başlaması gerektiğine karar verdi. Taarruz İngiliz 78. ve 6. Zırhlı tümenleri ve Amerikan 1. Piyade Tümeni'nin bir kısmıyla birlikte gerçekleştirilecekti.

Tertiplenme alanı kazanmak amacıyla Longstop Tepesi'ni ve ayrıca daha kuzeydeki Tebourba yaklaşma hattındaki 466 rakımlı tepeyi tekrar ele geçirmek için hazırlık taarruzları yapıldı. Her iki taarruz kötü hava koşullarının meydana getirdiği karmaşaya maruz kaldı ve gereğinden fazla uzun süren tahterevalli (bir o tarafın, bir bu tarafın kazanmak üzere olduğu) muharebelerine dönüştü; bu nedenle asıl taarruz ertelenmek zorunda kaldı. 25 Aralık'a gelindiğinde, Almanlar ilk mevzilerini baştan sona yeniden ele geçirmişlerdi – ve doğal olarak "Longstop Tepesi"ne "Noel Tepesi" adını verdiler.

Zaten Eisenhower ve Anderson Noel arifesinde, muharebe sahasını bataklığa çeviren bu sel gibi yağmur ve aksaklıklar karşısında planlı taarruzdan istemeyerek vazgeçmeye karar vermişlerdi. Müttefikler, "Tunus yarışını" kaybetmişlerdi.

Ne var ki, kaderin bir cilvesi olarak bu başarısızlığın sonu umulmadık bir şekilde iyi çıktı. Zira, böyle bir başarısızlık olmaksızın, Hitler ve Mussolini'nin Tunus'a çok büyük miktarda takviyeler yağdırmak ya da arkalarında düşman hâkimiyetindeki bir deniz ile boğuşmak zorunda kalan ve yenildikleri takdirde kuşatılacak olan, çeyrek milyonu aşkın askerin meydana getirdiği bir güce ulaşan o köprübaşının savunmasının yığınağı için zaman ve cesaretleri olmamış olacaktı. Mihver kuvvetleri nihayet Mayıs ayında yenildiklerinde, Avrupa'nın güneyini savunacak neredeyse kimse kalmamıştı. Bu nedenle Müttefiklerin Temmuz'daki Sicilya işgali kolay olmuştu. Fakat Müttefiklerin Mayıs'ta muazzam miktarda "esir" vermelerine yol açan Aralık'taki başarısızlıkları olmasaydı, Müttefiklerin Avrupa'ya tekrar girişleri çok büyük bir ihtimalle püskürtülmüş olacaktı. Churchill'in söylemeye bayıldığı "yumuşak karın" bir istila kuvveti için çok zorlu bir arazi olacak kadar dağlıktı ve ancak yetersiz savunma birlikleri olduğunda kolay hedef oluyordu.

Pasifik'te Gidişat Değişiyor

Japonlar, Pasifik'teki "Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı" olarak adlandırdıkları fetih hedeflerine neredeyse dört ay içinde ulaşmışlardı.* O zamana kadar hem Malaya ve Hollanda Doğu Hint Adaları hem de Hong Kong tamamen fethedilmişti. Bunun sonucunda neredeyse Filipinler'in tamamı ve Birmanya'nın güney bölgesi ele geçmişti. Diğer ay zarfında, bir kale (müstahkem mevki) adası olan Corregidor'un teslim olması, Amerika'nın Filipinler'deki son tutunma noktasının düşmesine neden oldu. Bir hafta sonra, İngilizler Birmanya'dan Hindistan'a geri püskürtüldüler. Böylece Çin'in müttefikleriyle irtibatları kesildi. Bu muazzam fetih serisi Japonlara sadece 15.000 asker, 380 uçak ve dört muhribe mal olmuştu.

Japonlar, bu kadar kolay zafer serilerinden sonra doğal olarak stratejik planlarının öngördüğü şekilde savunma stratejisine dönmekte isteksizdiler. Böyle bir değişikliğin yavaş yavaş savaşçı ruhu köreltebileceğinden ve ekonomik olarak çok güçlü olan Batılı düşmanlarına toparlanmaları için zaman tanıyabileceğinden korktular.

---

* 278-279. sayfalardaki haritaya bakınız.

Japon donanması özellikle Amerika'nın Pasifik'te geri döneceği muhtemel iki üs olan Hawaii ve Avustralya'yı ortadan kaldırmayı arzu ediyordu. Japonların işaret ettiği gibi, Birleşik Devletler donanmasının uçak gemisi kuvveti hâlâ Hawaii'de görev yapabiliyor, Avustralya'daki üs ise besbelli ki güçlü bir müstahkem mevki (kale) olmanın yanı sıra bir sıçrama tahtası haline getiriliyordu.

Aklı hâlâ Çin ve Mançurya'da olan Japon ordusu (kara kuvvetleri) böyle seferler için gerekli olan birlikleri tahsis etmekte isteksizdi, çünkü Avustralya'nın istilası çok fazla birliği gerektirecekti. Ordu (kara kuvvetleri) zaten Birleşik Donanma Heyeti'nin Seylan'ı ele geçirme planıyla ilişkin olarak işbirliği yapmayı reddetmişti.

Bununla beraber donanma, her iki istikametten birinde elde edilecek müteakip başarılı bir harekât sonucunda ordunun (kara kuvvetleri) komutanlarının itirazlarının üstesinden gelebileceğini ve bu seferlerden biri ya da diğeri için gerekli birlikleri temin etmeye ikna edebileceklerini umdu. Ne var ki bizzat donanma en iyi taarruz istikameti konusunda fikir ayrılığına düştü. Amiral Yamamoto ve Birleşik Donanma Heyeti, Pearl Harbor'un 1.750 kilometre batısındaki Midway Adası'nın, Birleşik Devletler Pasifik Donanması'nı bir yem olarak muharebeye çekilmesi ve imha edilmesi amacıyla ele geçirilmesi planını destekledi. Bununla beraber Donanma Heyeti, Solomon Adaları üzerinden bir harekâtla Yeni Kaledonya, Fiji ve Samoa adalarını almak ve bu ada zincirinin ele geçirilmesiyle birlikte Amerika ile Avustralya arasındaki deniz güzergâhını kesmeyi tercih etti. Avustralya'nın tecrit edilmesini içeren ikinci plandaki mühim iddia, zaten Japonya'nın çemberi tamamlama yönünde epey bir mesafe kaydetmiş olmasıydı. Zira, Japonlar Mart sonuna gelindiğinde, Rabaul'dan Solomon Adaları'na, keza Yeni Gine'nin kuzey kıyılarına kadar ilerlemişlerdi.

Alternatif deniz harekât planları üzerindeki tartışma, Amerikalıların 18 Nisan 1942'de Tokyo'ya gerçekleştirdikleri hava baskını sonucu kesildi ve başka yöne çevrildi.

Tokyo Hava Baskını

Japon anavatanının kalbine, başkent Tokyo'ya yapılan bu hava baskını, Pearl Harbor için misilleme yapılması fikrinden esinlendi. Baskının planlaması Ocak ayında başlamıştı. Tokyo'ya olan mesafe, baskından kurtulan herhangi bir Amerikan üssünden çok uzak olduğundan, baskın zorunlu olarak uçak gemilerinden yapılmalıydı. Fakat, Japon karakol gemilerinin anakaranın 800 kilometre civarında devriyede oldukları bilindiğinden, baskına katılacak uçakların, gidiş-dönüş uçuş mesafesi en az 1.750 kilometre olacak şekilde, donanmanın uçak gemilerinden kalkan uçaklar için çok uzun bir mesafe olan yaklaşık 900 kilometreden havalanmaları gerekecekti. Ayrıca Birleşik Devletler donanmasının çok az sayıdaki değerli uçak gemileri, baskına katılan uçaklar dönene kadar bölgede beklemek zorunda kalırlarsa, tehlikeye maruz kalacaklardı. O nedenle Birleşik Devletler Kara Kuvvetleri Hava Birliği'nin daha uzun menzilli bombardıman uçaklarının kullanılmasına karar verildi. Ayrıca bu uçakların Tokyo'yu bombaladıktan sonra Çin havaalanlarına inmek için batı istikametinde uçmaları gerekiyordu.

Bu baskın 3.200 kilometreden daha fazla bir uçuş menzili ve uçak gemilerinden havalanabilme kabiliyeti gerektiriyordu. Onun için "B25 Mitchell" bombardıman uçakları seçildi. Bu bombardıman uçakları, kendilerine monte edilen fazladan yakıt depolarıyla 900 kilogramlık bombaları 3.850 kilometre mesafeye taşıyabiliyorlardı. Yarbay James H. Doolittle'in komuta ettiği pilotlar kısa mesafeden kalkış ve deniz üzerinde uzun mesafe uçuş eğitimleri yaptılar. Uçak gemisinin aşağı güvertesinde dizilemeyecek kadar büyük olduklarından ve kalkışları için yeterli yer tahsis edilmesi gerektiğinden ancak on altı uçak görevlendirildi.

Bu görev için seçilen *Hornet* uçak gemisi 2 Nisan'da, San Francisco'dan refakatçi kruvazör ve muhripleriyle denize açıldı. 13 Nisan'da, *Hornet*'in kendi uçakları aşağı güvertede bulunduğundan, *Enterprise* uçak gemisi etrafında tertiplenen 16 Numaralı Görev Kuvveti, hava desteği sağlamak için uçak gemisi kuvvetine katıl-

dı. 18 Nisan'ın ilk saatlerinde uçak gemisi kuvveti Tokyo'ya daha 1.000 kilometre kala, bir Japon devriye gemisi tarafından tespit edildi. 16 Numaralı Görev Kuvveti Komutanı Koramiral William F. Halsey, Yarbay Doolittle ile müzakere etti ve aradaki fazla mesafeye rağmen bombardıman uçaklarını derhal baskına göndermenin daha iyi olacağı konusunda anlaştılar. Bu akıllı ve talihli bir karar oldu.

Saat 08:15 ile 09:24 arasında ağır denizde havalanan bombardıman uçakları, dört saat içinde Japonya'ya ulaştı, savunmayı gafil avladı ve yangın bombaları dahil olmak üzere bombalarını Tokyo, Nagoya ve Kobe'ye atarak daha sonra rüzgârının yardımıyla Çin'e doğru uçtu. Maalesef, bir anlaşmazlık sonucu, Chuchow Havaalanı inişe hazır değildi, o nedenle mürettebat ya mecburi iniş (gövde üzerine) yapmak ya da paraşütle atlamak zorunda kaldı. Toplam seksen iki mürettebattan, yetmişi döndü – dönmeyen üçü sivil hedefleri bombaladığından Japonlar tarafından infaz edildi. İki uçak gemisi hasar görmeden kaçtı ve 25 Nisan'da Pearl Harbor'a vardı.

Karakol gemilerinin uyarılarına karşın şanslı oldukları diğer bir nokta Japonların baskını 18 Nisan yerine, kendilerinin hesapladıkları gibi Amerikan uçak gemilerinin donanma bombardıman uçaklarını havalandıracakları kadar yaklaşacakları 19 Nisan'da beklemiş olmalarıydı. O zamana kadar ise Japon hava kuvvetleri hazır olmuş ve Amiral Nagumo'nun uçak gemileri, karşı taarruz için planladıkları mevkiye ulaşmış olacaklardı.

Bu baskının en önemli sonucu, Pearl Harbor'la kötü bir şekilde sarsılan Amerikan moralini düzeltmesi için sağladığı katkıydı. Ayrıca bu baskın, Japon Kara Kuvvetleri'ne bağlı dört avcı uçak grubunu Tokyo ve diğer kentleri savunmak için Japonya'da bırakmaya zorladı. Bunun yanı sıra meydana gelen diğer bir değişiklik Japonların Amerikan bombardıman uçaklarının indiği Chekiang Eyaleti'ne elli üç cezalandırma taburunun sevk edilmesiydi. Doğal olarak kuvvetin başka istikamete sevk edilmesine neden olan daha önemli bir sonuç ise, hem Midway harekâtı hem de Avustralya'nın Amerika ile irtibatının kesilmesi için gerekli taarruzun üstlenilme-

siyle birlikte müteakip baskınların önüne geçilmesi kararıydı. Bu ikili harekât, çabanın ve kuvvetin bir merkezde toplanmasının zararına bir hareket tarzıydı.

Gözden geçirilen Japon planına göre, iki safhalı olan harekâtın ilkinde, güneydoğu istikametinde müteakip sıçramayı himaye etmesi için, deniz uçağı üssü yapmak amacıyla Solomon Adaları'nın derinliğine doğru ilerlemek suretiyle Tulagi ve Yeni Gine'nin güney kıyısındaki Moresby Limanı ele geçirilecekti. Böylece Queensland (Doğu Avustralya) Japon bombardıman uçaklarının menziline alınacaktı. Ondan sonra Yamamoto komutasındaki Birleşik Donanma, Midway Adası'nı ve Batı Aleut Adaları'nın kilit noktalarını işgal edecekti. Amerikan Pasifik Donanması gereken ölçüde tahrip edildikten sonra, üçüncü harekette ise Amerika'nın Avustralya istikametindeki deniz güzergâhlarını kesmek için güneydoğu yönündeki ilerlemeye devam edilecekti.

Bu harekâtların ilki Mercan Denizi Muharebesi'ne, ikincisi Midway Muharebesi'ne ve üçüncüsü, Tulagi'ye yakın büyük adadan ismini alan, uzun ve şiddetli Guadalcanal Muharebesi'ne yol açtı.

Birleşik Devletler Nisan'ın başında, Sumatra dışında bütün Pasifik bölgesinin sorumluluğunu üstlenmişti. İngilizler ise Sumatra ve Hint Okyanusu'ndan sorumlu olmaya devam edeceklerdi. Çin ise, Amerikan himayesinde ayrı bir harp harekât alanı olarak kalacaktı. Amerikan harp harekât alanı ikiye ayrıldı – karargâhı şu anda Avustralya'da olan General MacArthur'un sorumluluğundaki Güneybatı Pasifik bölgesi ve Amiral Chester W. Nimitz'in sorumluluğundaki Pasifik Okyanusu bölgesiydi. Her ikisi de çatışmaları muhtemel, güçlü ve etkileyici kişilerdi. Japon planı iki harp harekât alanı için farklı yaklaşma istikametleri ve farklı kaynaklar gerektiriyordu. Ayrıca her ikisinin ilgili sorumluluk alanları arasındaki sınır Japon amfibik çıkarma tehdidi nedeniyle MacArthur'un kara birlikleriyle, Nimitz'in deniz birliklerinin müşterek kullanılmasını gerektiren Solomon Adaları'ydı. Bu nedenle bir çalışma planı geliştirmek zorundaydılar.

Mercan Denizi Muharebesi

Japon kara ve hava kuvvetleri ilk harekât için Yeni Britanya Rabaul'da, deniz kuvvetleri ise bin beş yüz kilometre kuzeyde Caroline Adaları'nda, Truk'ta toplandı. Amfibik çıkarma gruplarının arkasında iki işgal için sevk edilmiş, herhangi bir Amerikan müdahalesini püskürtmeye hazır bir uçak gemisi vurucu kuvveti vardı. Bu görev kuvveti *Zuikaku* ve *Shokaku* adlı uçak gemileriyle, bunlara refakat eden kruvazör ve muhriplerden oluşuyordu ve bu uçak gemileri 42'si avcı, 83'ü bombardıman olmak üzere donanmaya ait toplam 125 uçak taşıyordu. Rabaul'daki 150 uçak da yardım edebilirdi.

Müttefiklerin en büyük avantajı olan Amerikan İstihbarat Teşkilatı, Japon planının anahatlarını keşfetmişti ve Amiral Nimitz mevcut bütün kuvvetlerini güneye gönderdi – bu kuvvet Pearl Harbor'dan *Yorktown* ve *Lexington* uçak gemileriyle gönderilen, 42'si avcı ve 99'u bombardıman uçağı olmak üzere toplam 141 uçak ve onlara refakatindeki iki grup kruvazördü. (Ayrıca Tokyo hava baskını görevlerinden dönmekte olan *Enterprise* ve *Hornet* uçak gemilerine acele olarak Mercan Denizi'ne [Coral Sea] seyretmeleri emredildi ama ne var ki, muharebeye iştirak edemeyecek kadar geç kaldılar.)

Japonlar 3 Mayıs'ta Tulagi'ye çıktılar ve hiçbir direnişle karşılaşmadan o adayı aldılar – küçük Avustralya garnizonu önceden uyarıldığından geri çekilmişti. *Lexington* uçak gemisi denizde yakıt ikmali yaptığı sırada, Tümamiral Fletcher'in komutasındaki *Yorktown* uçak gemisi olay yerinden çok uzaktaydı. Fakat ertesi gün *Yorktown* Tulagi'den yaklaşık 150 kilometre uzakta, çok sayıda hava saldırısında bulundu. Bu bombardımanlar, bir Japon muhribini batırmanın ötesinde az etkili oldu. *Yorktown* misillemeden kurtulduğu için talihliydi. Zira, sadece fazladan feribotla nakilden tasarruf etmek amacıyla bir avuç avcı uçağını Rabaul'a teslim etmek üzere bölgeye iki Japon uçak gemisi gönderilmişti. Bu her şey göz önüne alındığında sonuçta Amerikalıların yararlandıkları her iki taraftaki hatalar ve anlaşmazlıklar serisinin başlamasıydı.

Şimdi Amiral Takagi'nin uçak gemisi grubu, Amerikan uçak gemisi kuvvetinin arkasına sarkmak umuduyla Solomon Adaları'nın doğusundan geçip, güneye Mercan Denizi civarına indiler. Bu arada *Lexington*, *Yorktown*'a katılmıştı ve iki uçak gemisi Moresby Limanı'na doğru ilerleyen, Japon işgal kuvvetini takip etmek için kuzeye dümen kırdılar. Corregidor'un teslim olduğu 6 Mayıs'ta düşman (Japon ve Amerikan) uçak gemisi grupları, bir defasında birbirlerinden sadece yüz kilometre mesafede olmalarına rağmen, temas kuramadan, birbirlerini aradılar.

7 Mayıs sabahı ilk saatlerde, Japon keşif uçakları bir uçak gemisi ve bir kruvazör tespit ettiklerini bildirmişlerdi. Bunun üzerine Tümamiral Takagi gemilere çok şiddetli bir bombardıman emri verdi ve her iki gemi çok süratli bir şekilde batırıldı. Fakat aslında onlar sadece bir tanker ve bir refakat muhribiydi, bu nedenle zaman ve çaba boşa harcanmıştı. Takagi o akşam başka ve daha küçük bir bombardıman denedi, fakat sonuçta görevlendirdiği yirmi yedi uçaktan yirmisi kaybolmuştu. Bu arada hatalı bir rapor sonucunda benzer şekilde yanlış istikamete sevk edilen Amiral Fletcher'in uçak gemisi de gücünü Moresby Limanı işgali için görevlendirilen yakın örtme kuvveti üzerine sevk ettiği bir taarruzda kullandı. Bu saldırıda Japon hafif uçak gemisi *Shoho*'yu batırdı ve bunu on dakika içinde başardı – bu bütün savaş süresince en hızlı batırma rekoruydu. Daha önemli bir sonuç ise Japonların işgali ertelemelerine ve uçak gemisi kuvvetine geri dön emri vermelerine yol açmasıydı. Bu yanlış bir gemiye, hatalı bir saldırıyla elde edilen ilginç bir kazançtı. Ayrıca o günkü birkaç kör atıştan biriydi.

Sonunda 8 Mayıs sabahı düşman uçak gemileri kapıştılar. Her iki tarafın kuvvetleri birbirine çok yakındı. Japonların 121, Amerikalıların ise 122 uçağı vardı, refakat kuvvetleri neredeyse eşitti – Japonların dört ağır kruvazörü ve altı muhribi, Amerikalıların, beş ağır kruvazörü ve yedi muhribi vardı. Ancak, Japonlar, bulutların gölgesinde ilerlerken, Amerikalılar açık gökyüzü altında ilerlemek zorundaydılar. Bunun en önemli sonucu *Zuikaku* uçak gemisinin dikkatten kaçmasıydı. Bununla beraber *Shokaku* üç isabet aldı ve

muharebeden çekilmek zorunda kaldı. Diğer yanda *Lexington* iki torpido ile iki bomba isabeti aldı ve bunun sonucundaki dahili patlamalar, denizcilerin "Lady Lex" adını verdikleri, üzerine titredikleri bu uçak gemisinin terk edilmesini zorunlu kıldı. Çevik *Yorktown* uçak gemisi sadece bir bomba isabetiyle kaçmayı başardı.

Amiral Nimitz öğleden sonra uçak gemisi kuvvetine Mercan Denizi'nden çekilmesi için emri verdi – Moresby Limanı'na yönelen tehdit şimdilik ortadan kalkmış olduğu için bu emri çok istekli bir şekilde vermişti. Japonlar da her iki Amerikan uçak gemisinin batırılmış olduğuna ilişkin hatalı bir inanç nedeniyle muharebe alanından çekildiler.

Bütün kayıplar değerlendirildiğinde, Amerikalılar sekseni aşkın uçağa karşılık yetmiş dört uçak kaybıyla bu konuda biraz daha iyi durumdaydılar. İnsan kaybında ise bini aşkın askere karşılık 543 kayıp vermişlerdi, ancak donanmaya ait bir uçak gemisini kaybettiler, oysa Japonlar sadece bir hafif uçak gemisi kaybetmişlerdi. Daha da önemlisi Amerikalılar, düşmanın stratejik hedefleri olan Yeni Gine'deki Moresby Limanı'nı işgalini engellemişlerdi. Ve şimdi teknik başarıdaki üstünlükle *Yorktown* uçak gemisini Pasifik'teki muharebenin bundan sonraki safhası için zamanında onarmayı başardılar. Halbuki Japonların Mercan Denizi Muharebesi'nde yer alan iki uçak gemisinden hiçbiri ikinci ve daha kati sonuçlu muharebede kullanmak üzere hazır olamadı.

Mercan Denizi Muharebesi, denizcilik tarihinde ilk defa donanmada bulunan gemilerin birbirlerini görmeden ve ana muharebe gemilerinin en uzun menzili olan otuz kilometreden, yüz elli ve daha uzak menzillere uzanan bir alanda cereyan etti. Bu muharebenin daha büyük çaptaki tekrarı çok geçmeden bunu takip edecekti.

Midway Muharebesi

Japonya'daki İmparatorluk Genel Karargâhı, muharebenin ikinci safhasını 5 Mayıs'taki emriyle başlatmıştı. Birleşik Donanma Heyeti tarafından hazırlanan plan olağanüstü kapsamlı ve ayrıntı-

lıydı, ne var ki esneklikten yoksundu. 8 uçak gemisi, 11 ana muharebe gemisi, 22 kruvazör, 65 muhrip ve 21 denizaltının dahil olduğu toplam yaklaşık 200 gemiden meydana gelen, neredeyse bütün donanma bu harekâta katılacaktı. Bu gemiler 600'ü aşkın uçakla destekleniyordu. Amiral Nimitz sadece 76 gemi toparlayabildi ve Kuzey Pasifik Kuvveti'ne ait olan bu gemilerden yaklaşık üçte biri muharebeye hiç iştirak etmedi.

Japonlar esas itibariyle Midway harekâtı için (1) üç kordonda devriye gezecek olan ileri denizaltı kuvveti çıkardılar ve Amerikan donanmasının karşı saldırılarını felç etmeyi planladılar; (2) Amiral Kondo'nun komutasında 5.000 kişilik bir birlik taşıyan on iki nakliye gemisi ve refakatinde yakın koruması için dört ağır kruvazör ve daha uzaktan koruması için iki muharebe gemisi, bir hafif uçak gemisi ve ilave dört hafif kruvazörden oluşan bir işgal görev kuvveti; (3) Nagumo'nun, 250 uçak taşıyan, refakatinde iki muharebe gemisi ve iki ağır kruvazör ve bir muhrip örtme kuvveti bulunan, dört uçak gemisinden meydana gelen Birinci Uçak Gemisi Kuvveti; (4) Amiral Yamamoto'nun emrinde, üç ana muharebe gemisiyle birlikte bir muhrip örtme kuvveti ve bir hafif uçak gemisinden oluşan ana muharebe donanması. Ana muharebe gemilerinden biri, yeni inşa edilen 70.000 tonluk, 9 adet 45 cm'lik top monteli devasa *Yamato*'ydu.

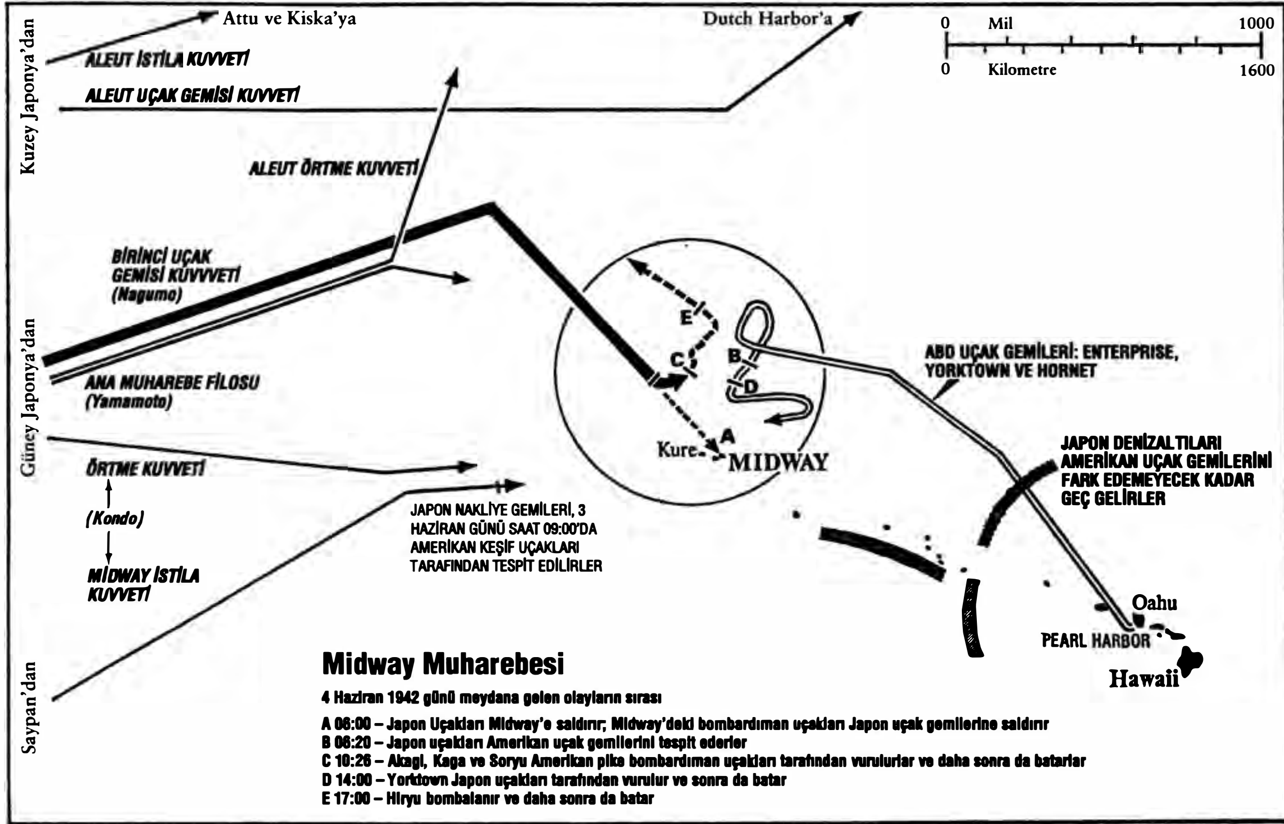
Japonlar Aleut Adaları harekâtı için (1) 2.400 asker taşıyan üç gemi ve refakatinde iki ağır kruvazör grubundan meydana gelen bir işgal kuvveti; (2) iki hafif uçak gemisinden oluşan bir uçak gemisi kuvveti; (3) dört eski ana muharebe gemisinden oluşan bir örtme kuvveti tahsis etmişlerdi.

Aleut Adaları'ndaki muharebe, 3 Haziran'daki Dutch Limanı'na hava saldırısını müteakiben 6 Haziran'da, 3 noktadaki çıkarmalarla başlayacaktı. Bu arada, 4 Haziran'da Nagumo'nun uçak gemisindeki uçaklar Midway'deki havaalanına saldırı düzenleyecekler ve ertesi gün, yüz kilometre batıdaki Kure Atolü'nü deniz üssü elde etmek amacıyla işgal edecekti. Kruvazörler 6 Haziran'da Midway'i bombalayacaklar ve birlikler karaya çıkacak. İşgal Kondo'nun ana muharebe gemilerince himaye edilecekti.

Midway bölgesinde Japonların beklentisi, çıkarma sonrasına kadar hiçbir Amerikan gemisinin olmayacağı yönündeydi. Birleşik Devletler Pasifik Donanması'nın, Aleut Adaları'na ilk hava saldırısını duyar duymaz hemen kuzeye hareket edeceğini umuyorlardı. Bu durum onlara Pasifik Donanması'nı iki uçak gemisi kuvveti arasında tuzağa düşürme imkânı tanıyacaktı. Ancak Japonlar stratejik hedefleri olan Amerikan uçak gemilerinin imhasını, kendi taktik düzenlemelerinin engellemesi nedeniyle gerçekleştiremediler. Yamamoto, Haziran başındaki elverişli ay ışığı nedeniyle, *Zuikaku* uçak gemisinin Mercan Denizi Muharebesi'ndeki uçak kayıplarını tamamlamasını ve diğer uçak gemilerini takviye edebilinceye kadar beklemeye razı değildi. Mevcut sekiz uçak gemisine gelince, ikisi Aleut Adaları'na ve diğer ikisi de ana muharebe gemisi gruplarının refakatine gönderilmişti. Aynı zamanda, donanmanın seyir hızı, yavaş seyreden kıta nakliye gemilerine bağlıydı. Ayrıca, şayet Japonların asıl hedefi sırf Midway'i ele geçirmek değil, Amerikan uçak gemilerinin imhasıysa, Aleut Adaları'na giriştikleri şaşırtma hareketini anlamak zordur. En kötüsü, Japonlar kendilerini belirli bir yeri, belirli bir zamanda ele geçirme yükümlülüğü altına soktuklarından stratejik esnekliği kaybettiler.

Amerikan cephesinde ise, Amiral Nimitz'in temel kaygısı, Japonların kuvvet üstünlüğüydü. Pearl Harbor felaketinden bu yana elinde hiç ana muharebe gemisi kalmamıştı ve Mercan Denizi Muharebesi'nden sonra elinde muharebeye elverişli sadece *Enterprise* ve *Hornet* uçak gemileri vardı. Ancak *Yorktown*'ın tahmini doksan günlük onarım süresi yerine, inanılmaz bir gayretle iki günde onarılması sayesinde uçak gemisi sayısı üçe çıkarıldı.

Nimitz'in büyük ve dengeleyici bir avantajı, kapasitesindeki ve bilgi teminindeki üstünlüktü. 233 uçağıyla birlikte üç Amerikan uçak gemisi, Midway'in oldukça kuzeyinde Japon keşif uçaklarının görüş mesafesi dışında olacak bir mevkide bulunuyorlardı. Aynı zamanda Midway'de üslenen uzun menzilli Catalina deniz uçaklarından Japon hareketleri konusunda erken haber alabilme imkânları vardı. Bu nedenle Japon kuvvetlerine yanlardan taarruz etmeyi

Kuzey Japonya'dan
Attu ve Kiska'ya
ALEUT İSTİLA KUVVETİ
ALEUT UÇAK GEMİSİ KUVVETİ
Dutch Harbor'a
0 Mil 1000
0 Kilometre 1600
ALEUT ÖRTME KUVVETİ
BİRİNCİ UÇAK GEMİSİ KUVVETİ (Nagumo)
Güney Japonya'dan
ANA MUHAREBE FİLOSU (Yamamoto)
ÖRTME KUVVETİ
(Kondo)
MİDWAY İSTİLA KUVVETİ
Saypan'dan
JAPON NAKLİYE GEMİLERİ, 3 HAZİRAN GÜNÜ SAAT 09:00'DA AMERİKAN KEŞİF UÇAKLARI TARAFINDAN TESPİT EDİLİRLER
E
C
B
D
A
Kure
MIDWAY
ABD UÇAK GEMİLERİ: ENTERPRISE, YORKTOWN VE HORNET
JAPON DENİZALTILARI AMERİKAN UÇAK GEMİLERİNİ FARK EDEMEYECEK KADAR GEÇ GELİRLER
Oahu
PEARL HARBOR
Hawaii
Midway Muharebesi
4 Haziran 1942 günü meydana gelen olayların sırası
A 06:00 – Japon Uçakları Midway'e saldırır; Midway'deki bombardıman uçakları Japon uçak gemilerine saldırır
B 08:20 – Japon uçakları Amerikan uçak gemilerini tespit ederler
C 10:26 – Akagi, Kaga ve Soryu Amerikan pike bombardıman uçakları tarafından vurulurlar ve daha sonra da batarlar
D 14:00 – Yorktown Japon uçakları tarafından vurulur ve sonra da batar
E 17:00 – Hiryu bombalanır ve daha sonra da batar

Harita 22

ümit ettiler. 3 Haziran'da, uçak gemilerinin muharebe düzeni aldığının ertesi günü, hava keşfi, Midway'in 1.000 kilometre batısında yavaş seyreden nakliye gemilerini tespit etti. Japon uçaklarının arama uçuş düzenlerindeki gedikler kuzeydoğudan gelen Amerikan uçak gemilerinin görünmeden yaklaşmalarına olanak tanıdı. Ayrıca Yamamoto ve Nagumo'nun, Birleşik Devletler Pasifik Donanması'nın seyir halinde olmayacağına ilişkin inançları uçak gemilerine yardımcı olmuştu.

Nagumo, 4 Haziran'ın ilk saatlerinde 108 uçağıyla Midway'e saldırdı. Bu arada benzer büyüklükte diğer bir uçak dalgası, tespit edilen herhangi bir gemiye saldırmak için hazırlanıyordu. İlk taarruz dalgası, az kayıpla Midway'deki tesislere çok hasar verdirdi, ancak bu Nagumo'ya, ikinci bir taarruza ihtiyaç olduğu şeklinde rapor edilmişti. Nagumo'nun uçak gemileri Midway'de üslenen uçaklar tarafından bombalandığından, adadaki havaalanlarının hâlâ bertaraf edilmelerine ihtiyaç olduğunu hissetti. Onun için, henüz Amerikan uçak gemilerine ait hiçbir belirti olmadığından ikinci dalga uçaklarına torpidoların yerine bombalarını yerleştirmelerini emretti.

Kısa bir süre sonra, başlangıçta sadece kruvazörler ve muhriplerden oluştuğu sanılmakla birlikte, 320 kilometre uzakta bir grup Amerikan gemisinin olduğu bildirildi. Fakat 08:20'de gelen daha kesin bir habere göre grubun içinde bir uçak gemisi olduğu bildirildi. Bu, Nagumo için çok müşkül bir andı çünkü torpido bombardıman uçaklarının çoğu şu anda bomba ile yüklenmişlerdi ve avcı uçaklarının çoğu devriyedeydi. Ayrıca Midway'deki ilk hücumdan dönen uçakları gözden geçirmek ve bakımlarını yapmak zorundaydı.

Bununla birlikte Naguma'nın aldığı haber üzerine, kuzeydoğu istikametinde yaptığı rota değişikliği Amerikan uçak gemilerinden ona gönderilen ilk pike bombardıman uçak dalgasından kaçınmasına yardımcı oldu. Nispeten yavaş olan torpido bombardıman uçakları saat 09:30 ile 10:24 arasında, ardı ardına üç dalga halinde Japon uçak gemilerine saldırdı ve hücuma katılan kırk bir Ameri-

kan uçağından otuz beşi Japon avcı uçakları ya da uçaksavar toplarıyla düşürüldüler. O anda Japonlar muharebeyi kazandıklarını hissettiler.

Fakat, iki dakika sonra Binbaşı Clarence W. McClusky'nin komutasındaki *Enterprise* uçak gemisinden havalanan otuz yedi pike bombardıman uçağı 6.000 metreden, gemilere o kadar beklenmedik bir şekilde çullandılar ki, hiç karşılık görmediler. Japon avcı uçakları üçüncü dalga torpido bombardıman uçaklarını yeni yeni düşürdüklerinden, tırmanıp ve karşı hücuma geçmek için hiç şansları olmadı. Nagumo'nun amiral gemisi, *Akagi* uçak gemisinin uçakları mermilerini değiştirirlerken bombardımana yakalandılar ve torpidolarının birçoğu infilak etti ve mürettebatı gemiyi terk etmek zorunda bıraktı. *Kaga* uçak gemisi köprüsünü tahrip eden ve pruvasından kıçına kadar tutuşmasına neden olan bombalara maruz kaldı; sonunda akşam olduğunda battı. *Soryu* uçak gemisi muharebe bölgesine şimdi gelen *Yorktown* uçak gemisinin pike bombardıman uçaklarının attığı yarım tonluk bombalardan üç isabet aldı ve yirmi dakika içinde terk edildi.

Hâlâ hasar görmeyen yegâne uçak gemisi *Hiryu*, *Yorktown*'a tekrar hücum etti ve ikindi vakti onu terk edilmesine neden olacak kadar kötü bir şekilde vurdu. Uçak gemisi Mercan Denizi muharebelerinde gördüğü hasar sonucu güçten düşmüş, aceleyle onarılmıştı. Fakat on adedi *Yorktown*'dan olmak üzere yirmi dört Amerikan pike bombardıman uçağı, öğleden sonranın ilerleyen saatlerinde *Hiryu* uçak gemisini yakaladılar ve o kadar çok şiddetli bombardımana tabi tuttular ki, uçak gemisi 5 Haziran'ın ilk saatlerinde terk edilmek zorunda kaldı ve saat 09:00'da battı.

Dört Haziran günkü muharebe, deniz savaş tarihinde talihin olağanüstü bir çabuklukta değiştiğine tanık oldu ve yeni tarzda, çok büyük mesafelerde cereyan eden deniz-hava muharebelerinin "talihe olan bağlılığını" gösterdi.

Amiral Yamamoto'nun, kendi uçak gemisi kuvvetinin felaket haberine ilk tepkisi, ana muharebe gemilerini toplamak ve durumu eski haline getirmek amacıyla –hâlâ eski tarz deniz muharebe tak-

tikleriyle savaşmak umuduyla– Aleut Adaları'nda bulunan iki uçak gemisini geri getirmek oldu. Fakat, müteakiben gelen *Hiryu*'nun kayıp haberi ile Nagumo'nun ümitsiz raporları, Yamamoto'nun fikrini değiştirmesine yol açtı ve 5 Haziran'ın ilk saatlerinde Midway taarruzunu ertelemeye karar verdi. Yamamoto, hâlâ Amerikalıları batıya çekerek tuzağa düşüreceğini umut ediyordu, fakat bu plan kritik muharebede *Enterprise* ve *Hornet* uçak gemilerine komuta eden Amiral Raymond A. Spruance tarafından ortaya konan cesaret ve ihtiyatın başarılı birleşimiyle önlendi.

Bu arada, Japonların Kuzey Pasifik'teki Aleut Adaları'na düzenlediği taarruz planlandığı gibi 3 Haziran'ın ilk saatlerinde, harekât için tahsis edilen iki hafif uçak gemisindeki yirmi üç bombardıman uçağını on iki avcı uçağı ile birlikte Dutch Limanı'na karşı havalandırdıklarında başlamıştı. Bu, şansın dışında ciddi bir hasar veremeyecek kadar küçük bir kuvvetti ve bulutlar yeri kapattığından az hasar verdi. Ertesi günü daha açık bir havada gerçekleştirilen taarruzun tekrarı, bazı isabetler sağlamakla birlikte esaslı bir zarar vermedi. Daha sonra 5 Haziran'da, uçak gemileri, asıl harekâta yardım etmeleri için güneye çağırıldılar. Bununla beraber, 7 Haziran'da, Japonların küçük bir deniz çıkarma birliği karaya çıktı ve direniş görmeden hedef olarak belirlenmiş olan üç adadan ikisini –Kiska ve Attu'yu– ele geçirdi. Japon propagandası, Midway'deki kritik başarısızlıklarını telafi etmek için, bu küçük başarıdan azami derecede istifade etti. Yüzeyden bakıldığında, Kuzey Pasifik'te uzanan Aleut Adaları zinciri, San Francisco ile Tokyo arasındaki en kısa güzergâha yakın olduğundan bu noktalar önemli bir kazanç gibi görünüyordu. Ama, gerçekte genellikle sis perdesiyle kaplı ya da fırtınalı olan bu kayalık ve kasvetli adalar, Pasifik'teki her iki yöndeki harekât için hava ya da deniz üssü olarak oldukça elverişsizdiler.

Özetle, Haziran 1942'deki muharebeler, Japonya için ezici bir yenilgiydi. Midway Muharebesi'nde dört uçak gemisi ve çoğu uçak gemileriyle suya gömülen 330 uçak ve bir de ağır kruvazör kaybetmişlerdi – halbuki Amerikalılar bir uçak gemisi ve yaklaşık 150

uçak kaybetti. Pike bombardıman uçakları Amerikan cephesinde kilit silah olmuşlardı – buna karşılık, torpido uçaklarının yüzde 90'ı düşürülmüş ve kara kuvvetlerinin (ordu) B17 Uçan Kale bombardıman uçakları gemilere karşı oldukça etkisiz kalmışlardı.

Önceden zikredilen stratejik hataların dışında Japonlar ayrıca diğer çeşitli engelleyici hatalara da maruz kaldılar. "Komuta" hataları arasında, Yamamoto'nun *Yamato* ana muharebe gemisi komuta merkezindeki kimsenin kararlarını tartışmaya istekli olmadığı görüldü. Yamamoto'nun aslında tartışılmaz yalnızlığı, Nagumo'nun sakin ve makul düşünme kabiliyetini kaybetmesi, Yamaguchi ve diğer liderlerin sağ kalıp üstünlüğü ele geçirmeye gayret etmek yerine, denizci gelenekleri uyarınca, gemiyle birlikte suya gömülmelerine neden oldu. Nimitz, Yamamoto'nun aksine kıyıda kalarak, stratejik durum üzerindeki bütün hâkimiyetini muhafaza edebildi.

Japonların sorunları bir dizi taktik hatayla çoğaldı. Bu hatalar arasında Amerikan uçak gemilerini tespit etmek için yeterince keşif uçağı görevlendirmemek; yüksek irtifada yeterli sayıda avcı uçağı korumasının eksik olması; yetersiz atış önlemleri; dört uçak gemisindeki bütün uçaklarla saldırılara iştirak etmek vardı. Bu ise uçakların hepsini aynı zamanda bakıma almak ve silahlandırmak zorunda kalacakları anlamına geliyordu. Böylece uçak gemisinin üzerinde hiçbir vurucu kuvveti olmadığı bir dönem ortaya çıktı. Düşmana değişiklik yapılırken (avcı ve bombardıman uçaklarının bakımı ve yeniden bomba yüklenmesi zamanı) dümen kırmak, bu da Amerikan uçaklarına Nagumo'nun kuvvetini daha kolayca tespit etme ve o geri dönüp vurmadan, hatta avcı uçaklarıyla kendini savunmadan önce onu vurma şansı tanıyordu. Bu hataların çoğu aşırı derecede kendini beğenmişlikten kaynaklanabilmektedir.

Japonlar dört uçak gemisini ve onların iyi eğitimli hava mürettebatını kaybedince, ana muharebe gemilerinde ve kruvazörlerdeki daimi üstünlüklerinin pek bir önemi kalmadı. Bu gemiler, sadece, karada üslenebilen kendi uçaklarınca korunabilen alanlarda seyre çıkmaya cesaret edebilirlerdi – uzun süren Guadalcanal mücadelesindeki Japon yenilgisi asıl olarak hava kontrolü eksikliği nede-

niyleydi. Midway Muharebesi Amerikalılara, yılın sonunda yeni "Essex" sınıfı uçak gemileri hizmete girene kadar çok değerli bir süre tanımıştır. Bu nedenle mantıken, Midway'in Japonya'nın nihai mahvolması anlamına gelen dönüm noktası olduğu söylenebilir.

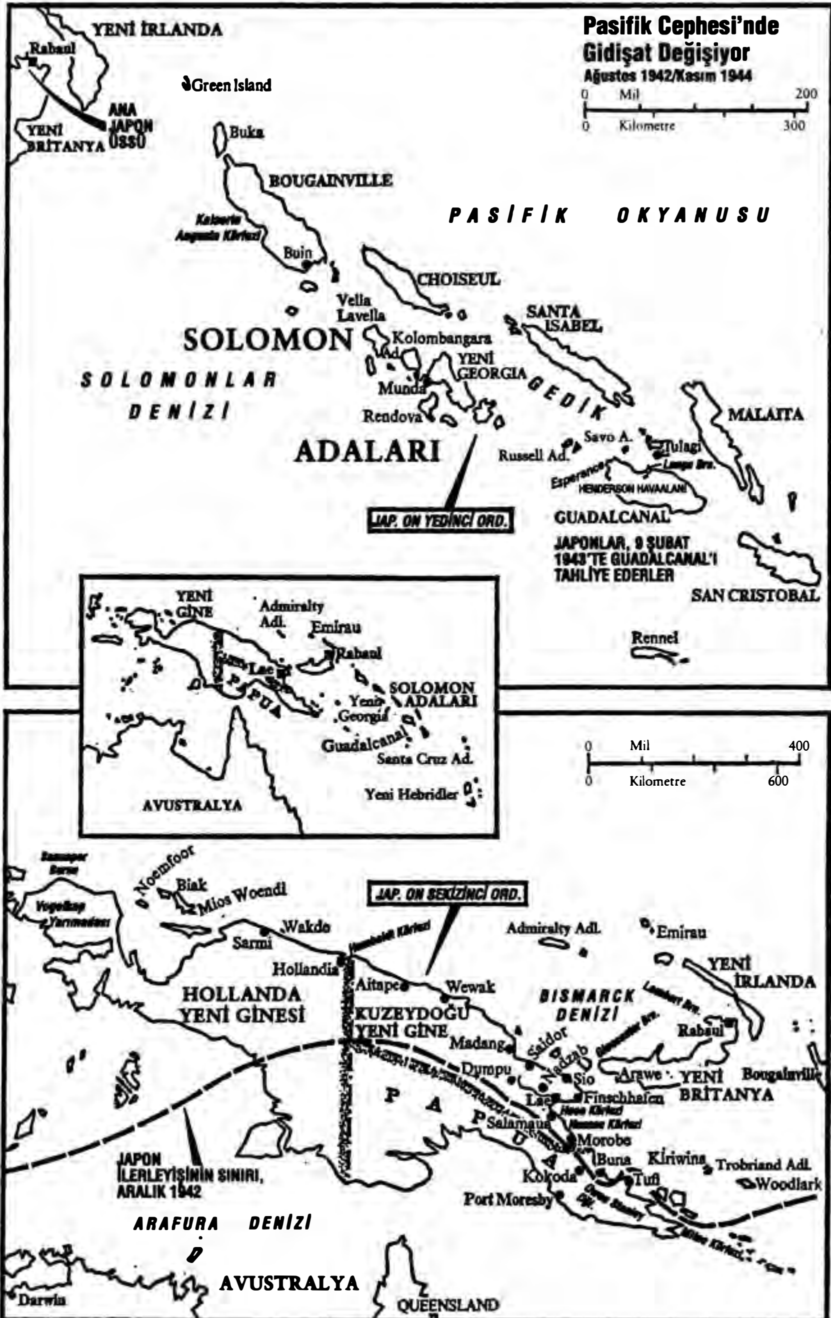
Midway Muharebesi'nden Sonra Güneybatı Pasifik

Yine de, her ne kadar Midway Muharebesi Japonların Güneybatı Pasifik'teki ilerlemelerini büyük ölçüde engellemekle ve aslında önlemekle birlikte durdurmadı. Japonlar artık ilerlemelerini baskı altına almak için donanmalarını kullanamamakla birlikte, yine de harekâtlarına devam etmeye karar verdiler ve bu ilerlemeyi iki yönde planladılar – Yeni Gine'de önlerindeki büyük adanın doğu ucundaki Papua Yarımadası'na karadan taarruz icra etmek ve Solomon Adaları arasında sıçrayarak ilerlemek ve art arda gerçekleştirilecek küçük sıçramaları himaye edecek havaalanları tesis etmek.

Yeni Gine ve Papua

Aralık 1941'de Japonlar savaşa girdiğinde, Avustralya'nın faal birliklerinin birçoğu, olağanüstü bir durum meydana geldiğinde geri çağrılacak olmakla birlikte Kuzey Afrika'da İngiliz Sekizinci Ordusu saflarında çarpışıyordu. Avustralya'ya çok tehdit edici bir şekilde yakın olan Yeni Gine'deki, tek dikkate değer kuvvet güney kıyısında, Papua'nın başkenti Moresby Limanı'ndaki tugay büyüklüğünde olan idi. Kuzey kıyısında ve hem Bismarck Adaları hem de Solomon Adaları'nda bulunan çok küçük Avustralya garnizonları, Japonlar yaklaşır yaklaşmaz geri çekilmişlerdi. Fakat, Moresby Limanı'nda tutunmanın bir zorunluluk olduğu kabul edilmişti, çünkü oradan yapılacak Japon hava taarruzları bizzat Avustralya kıtası üzerindeki Queensland'a (Doğu Avustralya) ulaşabilirdi. Doğal olarak Avustralya halkı böyle bir tehlike karşısında çok hassastı.

Harita 23

Pasifik Cephesi'nde
Gidişat Değişiyor
Ağustos 1942/Kasım 1944
0 Mil 200
0 Kilometre 300
YENİ İRLANDA
Rabaul
Green Island
ANA JAPON ÜSSÜ
YENİ BRİTANYA
Buka
BOUGAINVILLE
Buin
PASİFİK OKYANUSU
CHOISEUL
Vella Lavella
SANTA ISABEL
SOLOMON
Kolombangara Ad.
YENİ GEORGIA
SOLOMONLAR DENİZİ
Munda
GEDİK
Rendova
MALAITA
ADALARI
Savo A.
Tulagi
Russell Ad.
Esperance
HENDERSON HAVAALANI
JAP. ON YEDİNCİ ORD.
GUADALCANAL
JAPONLAR, 9 ŞUBAT 1943'TE GUADALCANAL'I TAHLİYE EDERLER
SAN CRISTOBAL
Rennel
YENİ GİNE
Admiralty Adl.
Emirau
Rabaul
Lae
PAPUA
SOLOMON ADALARI
Yeni Georgia
Guadalcanal
Santa Cruz Ad.
Yeni Hebridler
AVUSTRALYA
0 Mil 400
0 Kilometre 600
Noemfoor
Biak
Mios Woendi
JAP. ON SEKİZİNCİ ORD.
Wakde
Sarmi
Admiralty Adl.
Emirau
Hollandia
YENİ İRLANDA
Aitape
Wewak
BISMARCK DENİZİ
HOLLANDA YENİ GİNESİ
KUZEYDOĞU YENİ GİNE
Rabaul
Madang
Saidor
Dumpu
Nadzab
Sio
Arawe
YENİ BRİTANYA
Bougainville
PAPUA
Lae
Finschhafen
Salamaua
Morobe
Buna
Kiriwina
Trobriand Adl.
Kokoda
Tufi
Woodlark
JAPON İLERLEYİŞİNİN SINIRI, ARALIK 1942
Port Moresby
ARAFURA DENİZİ
AVUSTRALYA
Darwin
QUEENSLAND

1942 Martı'nın başında Japonlar Rabaul'dan, Papua Yarımadası yakınında bulunan Yeni Gine'nin kuzey kıyısındaki Lae'ye çıktılar. Fakat, zaten önceden nakledildiği gibi Mercan Denizi Muharebesi'nin sadece tek bir kati sonucu olmuştur ve bu da Moresby Limanı'nı ele geçirecek Japon deniz çıkarma sefer kuvvetinin geri dönmesine neden olmasıdır. Bu arada, General Douglas MacArthur Güneybatı Pasifik bölgesi Müttefik Kuvvetler Komutanlığı'na atanmıştı. Haziran'ın başındaki Midway Muharebesi'nden sonra Müttefiklerin vaziyeti hem doğrudan hem dolaylı olmak üzere çok daha güvenli hale geldi çünkü şu âna kadar Avustralyalı birliklerin çoğu ülkesine dönmüştü ve yeni tümenler teşkil ediliyordu. Aynı zamanda Birleşik Devletler Avustralya'ya iki tümen ve sekiz hava grubu yerleştirmişti. Papua'da da Avustralya'nın gücü tümenden daha büyük bir seviyeye yükseltilmişti – iki tugay Moresby Limanı'na ve üçüncüsü de yarımadanın doğu ucundaki Milne Körfezi'ne yerleştirildi. Bu arada, iki tabur Müttefiklerin Yeni Gine'nin batı kıyıları boyunca yapacağı planlı amfibik çıkarma harekâtına örtme görevi sağlamak için orada bir hava üssü kurmak hedefiyle Kokoda yolundan Buna'ya ilerliyorlardı.

Fakat 21 Temmuz'da bu hareket engellendi ve bu kez Japonlar, Moresby Limanı'nı ele geçirme harekâtının bir parçası olarak karadan 2.000 kişilik bir kuvvetle Buna'nın yakınına çıkınca, görünüşe göre azalan Japon tehlikesi yeniden canlanmıştı. Müttefikler, Japonlar 29 Temmuz'da neredeyse yarımadanın yarı mesafesindeki Kokoda'yı aldıklarında başka bir şok yaşadılar. Ağustos ortasına gelindiğinde Japonlar 13.000'i aşan bir kuvvetle Avustralyalıları cengellerden (yoğun ve sık ormanlık bölge) geriye doğru atıyorlardı. Fakat, her ne kadar yarımada burada yüz elli kilometreden biraz daha geniş olmakla birlikte, cengel yolu Owen Stanley Sıradağları'ndan 2.800 metre yükseklikten geçmek zorundaydı ve bu kadar zor bir arazide artan ikmal zorlukları –elbette ki taarruz eden taraf için daha kötüydü– Müttefik hava taarruzlarıyla çoğalmıştı. Japonların ilerlemesi bir ay zarfında hedefine elli kilometre kala durma noktasına geldi. Bu arada, bilahare takviye ile 2.000 kişi-

ye çıkarılan 1.200 kişilik küçük bir Japon kuvveti, 25 Ağustos'ta Milne Körfezi'ne çıktı ve beş günlük şiddetli çarpışmalardan sonra oradaki küçük toprak pistin kıyısına ulaşmayı başardı. Ancak burada Avustralyalıların karşı taarruzuna uğradılar ve tekrar gemilere binmeye mecbur kaldılar.

MacArthur Eylül ortasında, 6. ve 7. Avustralya tümenlerinin büyük bir bölümünü ve bir Amerikan alayını Papua'da taarruza geçmeye hazır vaziyette konuşlandırmıştı. 23 Eylül'de, Güneybatı Pasifik Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanı, Avustralyalı General Thomas Blamey, harekâtların kontrolünü almak için Moresby Limanı'na geldi. General Blamey'in kuvvetleri Kokoda ve Buna üzerine ilerlemeye gayret ederlerken şiddetli bir direnişle karşılaştılar, fakat ikmal maddesi tedarikindeki zorluklar hava nakliyesinin artışıyla giderildi. Japonlar Ekim sonunda, dağ silsilesinin tepesinde, Templeton Geçidi'nin yanında peş peşe inşa ettikleri üç mevzinin sonuncusundan sökülüp atıldılar. Avustralyalılar 2 Kasım'da, Kokoda'yı tekrar işgal ettiler ve havaalanını tekrar faaliyete geçirdiler. Japonlar Kumusi Nehri üzerinde yeni bir mevzi oluşturmaya çabaladılar, fakat havadan atılan taşınabilir köprü malzemelerinin yardımıyla ve hava yoluyla kuzey kıyısına getirilen yeni Avustralyalı ve Amerikan birliklerin kanatlarda meydana getirdiği tehdit ile bu birliklerin savunma mevzilerinin üstesinden gelindi.

Buna rağmen Japonlar Aralık boyunca Buna çevresinde nihai bir mevzide uzun süreli tutunmayı başardılar ve ancak kıyıdaki son Japon direniş grubu deniz ve hava yoluyla ilave Müttefik takviye birliklerin geldiği 21 Ocak 1943'te tasfiye edildi. Altı aylık seferde, Japonlar 12.000 asker kaybetmişlerdi. Avustralyalıların muharebe zayiatı 5.700, Amerikalıların 2.800, toplam 8.500'dü – bunun yanı sıra Müttefikler bu zayiatın üç katını tropik nemli sıcak ve cengellerdeki sıtma nedeniyle vermişti. Bununla beraber Müttefikler bu kadar dehşetli cengel koşullarında Japonlarla başarılı bir şekilde mücadele edebilmişler ve hava gücü bütün değişik icra şekilleriyle kati avantajı temin etmişti.

Guadalcanal

Guadalcanal seferi, General MacArthur ve Amiral Nimitz'in Pasifik'teki savunma stratejisini hızlı bir şekilde karşı taarruz stratejisine dönüştürmek suretiyle Midway zaferinden yararlanmayı amaçlayan, karşılıklı ve doğal arzularından doğdu. Onların arzuları Washington'daki ilgili amirleri General Marshall ve Amiral King tarafından, böyle bir taarruzun İngilizlerle mutabık kalınan "önce Almanya'nın mağlup edilmesine" ilişkin büyük stratejiyle uzlaşabildiği kadarıyla desteklenmiştir. Herhangi erken bir karşı taarruz için en uygun bölge Güneybatı Pasifik'ti ve bu konuda herkes mutabıktı. Fakat, karşı taarruza kimin komuta edeceği konusunda, ki bu oldukça doğaldı, fikir ayrılığı ortaya çıktı. Madem ki, Orta Pasifik'te Hawaii Adaları'ndaki baskı geçiştirilmekle kalmayarak ortadan kaldırıldığına göre donanma, esasında bir amfibi çıkarma olmak zoruna olan bir harekâtta tam rol oynamakta daha istekli hale gelmişti. Amiral King, önce Almanya'nın hakkından gelinmesi ve bu amaçla Amerikan kuvvetinin Britanya'da yığınak yapılması politikasını istemeyerek kabul etmişti. İngilizlerin 1942'de erken bir Manş ötesi harekâtına karşı olan tezleri General Marshall'ın aksi yönde görüş değiştirerek, Pasifik'e öncelik vermesine neden oldu. Amiral King geçici olsa bile (Roosevelt'in bu kesin politika değişikliğini onaylama ihtimali yoktu) böyle bir görüş değişikliğinden memnundu.

Güneybatı Pasifik'te taarruz stratejisine geçilmesine ilişkin mutabakat, harekâtın sorumlusunun kim olması gerektiğine ilişkin tartışmayı derhal sertleştirdi. Münakaşa Haziran'ın son bölümünde hararetlendi. Sonuç, Marshall'ın telkiniyle Birleşik İngiliz ve Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin 2 Temmuz'daki talimatında belirtildiği üzere bir uzlaşmaydı. Taarruz, üç safhada icra edilecekti. İlk safhada Santa Cruz Adaları ve Doğu Solomon Adaları, özellikle Tulagi ile Guadalcanal işgal edilecekti. Bu amaçla, bölgeler arasındaki sınır kaydırıldı. Böylelikle bu bölgenin komutası, taarruzun ilk safhasını icra edecek Amiral Nimitz'in sorumluluğuna geç-

ti. Taarruzun ikinci safhasında ise Solomon Adaları'nın geri kalan kısımları ve Yeni Gine'nin, hemen Lae'nin ilerisinde yer alan Huon Yarımadası'na kadar olan kıyıları işgal edilecekti. Üçüncü safhada ise, Güneybatı Pasifik'te ana Japon üssünün bulunduğu Rabaul ve Bismarck Adaları'nın geri kalan kısımları ele geçirilecekti – bölgelerin yeniden dağıtılması uyarınca bu iki safha MacArthur'un sevk ve idaresinde olacaktı.

Uzlaşma yoluyla tasarlanan bu plan, Midway zaferinin hemen ardından Rabaul'a hızlı ve geniş kapsamlı bir taarruzu destekleyen, kendinden emin bir şekilde Bismarck Adaları'nın geri kalan kısmıyla birlikte çabuk bir şekilde Rabaul'u ele geçirebileceğini ve Japonları, 1.100 kilometre uzakta Caroline Adaları'ndaki Truk'a sürebileceğinden emin olan MacArthur'u memnun etmemişti. Fakat, MacArthur gerekli olduğunu düşündüğü kuvveti –zaten elinde olan üç piyade tümenine ilave olarak bir deniz piyade tümeni ve iki uçak gemisi– almayı umut edemeyeceğini anladı. Böylece üç safhalı uzlaşma planı kabul edildi – ve planın tamamlanması bütün liderlerin beklediğinden daha uzun sürdü.

Müttefiklerin Doğu Solomon Adaları'nı ele geçirme planı, Papua'da olduğu gibi önlendi. 5 Temmuz'da keşif uçakları, Japonların Tulagi Adası'ndan bazı kuvvetlerini, yandaki daha büyük Guadalcanal Adası'na (yüz kırk beş kilometre uzunluğunda, kırk kilometre genişliğinde) sevk ettiklerini rapor ettiler ve daha sonra "Henderson Havaalanı" olarak adlandırılacak Lunga Roads'a bir toprak pist inşa ediyorlardı. Oradaki havaalanından kalkan Japon bombardıman uçaklarının apaçık tehdidi Amerikan stratejisinin derhal tekrar gözden geçirilmesine neden oldu ve bizzat Guadalcanal asıl hedef haline geldi. Ormanlarla kaplı sıradağları, şiddetli yağmurları ve sağlıksız iklimiyle bu topraklar herhangi bir sefer için uygun bir hedef değildi.

Nimitz'in sorumluluğu altındaki harekâtın bütün stratejik sevk ve idaresi bölgenin komutanı Koramiral Robert L. Ghormley'e, taktik komutanlık ise Tümamiral Fletcher'e verildi – ayrıca sırasıyla *Enterprise*, *Saratoga* ve *Wasp* uçak gemilerinin etrafında teşkil

edilen üç uçak gemisi örtme kuvvetini de kontrol ediyordu. Karadaki üslerden desteklenecek hava saldırıları Moresby, Queensland ve çeşitli ada pistlerinden kalkacak uçaklarla gerçekleştirilecekti. Tümgeneral Alexander A. Vandegrift'in komutasındaki çıkarma kuvveti, 1. Deniz Piyade Tümeni ve 2. Deniz Piyade Tümeni'nin bir alayından oluşan toplam 19.000 deniz piyadenin taşındığı on dokuz nakliye gemisi ve onların refakat gemilerinden meydana geliyordu. Armada yaklaşırken, düşmanın görüldüğüne ilişkin bir işaret yoktu ve 7 Ağustos'un ilk saatlerinde havadan ve denizden bombardıman ile saat 09:00'da da çıkarmalar başladı. Akşam olduğunda 11.000 deniz piyade sahildeydi ve ertesi sabah havaalanı işgal edildi; havaalanının neredeyse tamamlandığı görüldü. Guadalcanal'da büyük bir bölümü inşaat işçisi olan 2.200 Japon'dan çoğu cengellere kaçmıştı. Tulagi'deki 1.500 kişilik Japon garnizonu sert direniş göstermişti ve ancak ikinci akşam orada karaya çıkan 6.000 Amerikan deniz piyadeyle üstelerinden gelindi ve yok edildiler.

Japonların tepkisi ani oldu – ve işin ilginç yanı bu tepkinin çok çabuk olmasıydı çünkü raporlar Japonların Amerikan çıkarma kuvvetinin gerçek miktarın sadece küçük bir kısmı olduğuna inanmalarına yol açmıştı. Bu nedenle yeterli bir karşılık vermek amacıyla hazırlık yapmak için ara vermediler, fakat bir dizi parça parça, devamlı artan bir şekilde birlik gönderdiler. Böylelikle iki taraf da hızlı bir hücumun ve karşı taarruzun uzun bir sefere dönüştüğünü algıladı.

Bununla beraber, Japon donanmasının refakat gemileri daha güçlüydü. Bu gemilerin birbirini takip eden ilerlemesi bir dizi önemli deniz çatışmalarına yol açtı. Bunlardan ilki ve Amerikalılar için en kötü olanı, Guadalcanal'ın kuzeybatı kıyısı açıklarında cereyan eden Savo Adası Muharebesi'ydi. 7 Ağustos akşamı, Japonların Rabaul'daki komutanı Koramiral Mikawa, beş ağır ve iki hafif kruvazör hazır ederek Guadalcanal'a doğru denize açıldı. Müttefiklerce ertesi güne kadar tespit edilmeden Solomon Adaları'nın iki zinciri arasında *the slot* adı verilen dar sulardan geçerek –Amiral Fletcher'in Amerikan uçak gemilerini yakıtları ve avcı uçağı kapasitesi

azalıyor gerekçesiyle geri çekmesinden hemen sonra– akşamleyin Savo Adası'na ulaştı. Her ne kadar, Müttefik kruvazör ve muhrip kuvveti gece için koruyucu tertipleri almakla birlikte, işbirliği ve gözetleme zayıftı. Mikawa, sabahın ilk saatlerinde, Amerikan ağır kruvazörlerinin güney ve kuzey yönünde seyreden gruplarını gafil avladı. Bir saat zarfında arkasında batan ve batmakta olan dört ve biri de ağır hasarlı olmak üzere beş Müttefik ağır kruvazörü –beşte beş– bırakarak darboğazdan (*the slot*) dönüyordu, oysa kendi kuvveti neredeyse hasar görmemişti.

Japonlar, üstün optik araç ve gereçlerinin ve özellikle 61 cm çapındaki "uzun (9 metre ve 22.000 metre etkili menzil) torpidolarının" yardımıyla gece muharebesindeki üstün yeteneklerinden fazlasıyla istifade etmişlerdi. Bu yenilgi Birleşik Devletler donanmasının savaş süresince, denizde aldığı en kötü yenilgilerden biriydi. Müttefiklerin şansına, Mikawa uçak gemilerinin geri çekilmiş olduklarından haberi olmadığından ve bu nedenle nispeten bir sığınak olan darboğazı tekrar çabucak ele geçirmediği takdirde hemen bir hava hücumu beklediğinden, Lunga Roads'ta savunmasız bir vaziyette duran nakliye ve ikmal gemilerinin büyük bir bölümünü imha etmeyerek görevini eksik tamamladı. Ayrıca, Guadalcanal'a yapılan Amerikan çıkarma harekâtının gerçekte bu kadar büyük olduğunu bilmiyordu. Bir komutan kararını verdiği anda, sahip olduğu bilgi çerçevesinde yargılanmalıdır.

Ancak, o zamana kadar deniz piyadelerinin yiyecek ve mühimmatının yarısından daha azı boşaltılmış olmakla birlikte, Müttefik donanmasından geriye kalan kuvvetler, başka bir taarruzdan kaçınmak için o gün öğleden sonra güneye çekildiler. Birliklerin günlük kumanya istihkakları (tayın bedeli - iaşesi) üçten ikiye düşürülmüştü. Deniz piyadeleri müteakip iki hafta, 20 Ağustos'ta, ilk deniz piyade uçak filosunun gelmesi sonucu Henderson Havaalanı'nın faaliyete geçene kadar adada donanma desteği ve ayrıca hava koruması olmaksızın adada tecrit edilmiş halde kaldılar. O zaman bile hava himayesi çok sınırlıydı.

Japonlar, fırsatı büyük ölçüde, Guadalcanal'a çıkan deniz piyadesi kuvvetini hâlâ çok küçümsemiş oldukları için kaybetmişlerdi

– Japonlar adaya çıkan birlik sayısını 2.000 kişi tahmin etmişlerdi ve onları yenilgiye uğratmak ve adayı yeniden ele geçirmek için 6.000 kişilik bir kuvvetin yeterli olacağını varsaydılar. Japonlar 18 Ağustos'ta Lunga Roads'ın doğu ve batısında karaya çıkan, muhriplerin taşıdığı toplam 1.500 askerin meydana getirdiği bir keşif ucu kuvveti gönderdi; bunlar takip konvoyunu beklemeden taarruz ettiler ve deniz piyadeleri tarafından derhal yok edildiler. Sadece 2.000 askerden oluşan takip konvoyu 19 Ağustos'ta, Rabaul'dan denize açıldı. Her ne kadar kendi başına küçük bir konvoy olmakla birlikte, Midway Muharebesi fikrinde olduğu gibi Birleşik Devletler donanmasını tuzağa düşürecek yem niyetiyle gönderildiğinden, donanma tarafından kuvvetli bir şekilde desteklendi. Bu harekâtın önünde kendisi de yemin bir parçası olan *Ryujo* hafif uçak gemisi, arkasında Amiral Kondo'nun emrindeki iki ana muharebe gemisi ile üç kruvazör vardı ve onların arkasında Amiral Nagumo'nun komutasındaki iki uçak gemisi, *Zuikaku* ve *Shokaku* geliyordu.

Bu tuzak, Doğu Solomon Adaları Muharebesi'ne yol açtı, ancak bu Japonların niyetlendikleri tuzağın başarısından dolayı meydana gelmemişti. Çünkü, Amiral Ghormley, Japonların yaklaştığını, çoğunluğunu Avustralya Kraliyet İstihbarat subayları ve bölgenin çiftçilerinin meydana getirdiği "kıyı gözetleyicilerinin" vakitli uyarısından almıştı. Amiral Ghormley üç deniz görev kuvvetini Guadalcanal'ın güneydoğusunda, *Enterprise*, *Saratoga* ve *Wasp* uçak gemilerinin etrafında topladı. *Ryujo* uçak gemisi 24 Ağustos sabahı tespit edildi ve öğleden sonra, Amerikan uçak gemilerinden havalanan uçaklar tarafından batırıldı. Bu arada, iki Japon uçak gemisi daha tespit edildi ve bu nedenle onlardan beklenen taarruzlar geldiğinde uçak gemilerinin bütün avcı uçakları onları karşılamak için havadaydı. Çatışmaya iştirak eden seksen düşman uçağından yetmişini vurarak ve kendilerinden sadece on yedi adet avcı uçağı kaybederek ağır zayiat verdirdiler. Ciddi hasar gören tek gemi *Enterprise* idi. Japon donanması kesin bir sonuca ulaşmayan bu muharebeden sonra geceleyin çekildi. Amerikan donanması da aynı şeyi yaptı.

Denizde sonuç vermeyen bu teşebbüsten sonra, "ölümüne savaşmalarına" ve hemen hemen hepsinin ölmelerine rağmen, zayıf Japon kuvvetlerinin Henderson Havaalanı'na ulaşmak için giriştikleri deniz piyadelerince püskürtülen başarısız saldırıların gerçekleştiği karanın (ada) dışında sakin bir dönem vardı. Ancak, Japon birlikleri muhriplerin taşıdığı bir dizi küçük müfrezelerle tamamlanıyorlardı – bu sevkıyat o kadar düzenli birbirini takip eden bir işlem haline geldi ki, deniz piyadeleri buna "Tokyo Ekspresi" adını verdiler. Bu nedenle Guadalcanal'daki Japon kara birliklerinin gücü düzenli bir şekilde artırıldı; Eylül başına kadar ilave 6.000 kişi sevk edilmişti. Bu kuvvet 13/14 Eylül gecesi deniz piyadelerinin "Kanlı Sırt" adını alan mevzilerine çok şiddetli bir şekilde taarruz etti – ne var ki bütün saldırılar püskürtüldü ve kuvvetin kaybı 1.200'ü aşkındı.

Bununla birlikte bölgedeki Amerikan donanması, Japon denizaltı saldırıları sonucunda uçak gemileri *Saratoga* ve *Wasp*'ın kaybı sonucunda çok kötü bir şekilde eksilmişti – *Saratoga* ağır hasar görmüş, *Wasp* ise batmıştı. *Enterprise* hâlâ onarımda olduğundan, bu durum hava örtüsü desteği için geride sadece *Hornet*'i bırakmıştı.

Japonların, Guadalcanal'ı önceki tekrar ele geçirme girişimlerinin başarısız olmasından sonra İmparatorluk Genel Karargâhı, 18 Eylül'de Yeni Gine muharebesine nazaran Guadalcanal Muharebesi'ne öncelik verdiğine ilişkin yeni bir talimat yayımladı. Fakat, Japonlar hâlâ, oradaki deniz piyadelerinin gücünü 7.500'den daha büyük tahmin etmeyerek büyük ölçüde küçümsüyordu ve bu tahmine dayanarak Birleşik Donanma'nın geçici olarak kullanılmasıyla işbirliği içinde bir tümenin sevkinin yeterli olacağını hesapladılar. İlk takviye birliğinin hazırlık çıkarma hareketi, 11/12 Ekim'de Guadalcanal kıyılarının açıklarında cereyan eden bir başka deniz muharebesine yol açtı. Esperance Burnu Muharebesi adı verilen bu çatışmada, karşılıklı zayiat ağır değildi, ancak her şey göz önüne alındığında durum Amerikalıların lehineydi – bu da Amerikalılara moral vermişti. Bununla birlikte Japonlar birlik sayısını toplam 22.000'e çıkaran takviye birlikleri karaya çıkarmayı başardılar. Aynı zamanda Amerikalıların gücü, daha Tulagi'de 4.500 kişi olmak üzere, toplam 23.000'e ulaşmıştı.

Yine de, Amerikalılar için, özellikle iki Japon ana muharebe gemisinin bombardımanı Henderson Havaalanı'nı yerle bir ettiğinde, yakıt stoklarını tutuşturduğunda, uçakların sayısını doksandan kırk ikiye düşürdüğünde ve aynı zamanda Birleşik Devletler Kara Kuvvetleri'nin ağır bombardıman uçaklarını Yeni Hebridler'e kadar geriye mecburi inişe zorladıkları Ekim ortası, seferin en kritik dönemiydi. Tekrar eden Japon bombardımanları başka bir gerilim unsuruydu. Bunun yanı sıra nemli sıcaklık ve yetersiz beslenme ağır zayiata neden oluyordu.

24 Ekim'de Japon kara taarruzu şiddetli yağmur ve cengelin geciktirmesinin ardından başladı. Asıl taarruz güneyden geldi. Buradaki deniz piyadeleri savunma mevzilerinde iyi tertiplenmişlerdi ve topçu birlikleri iyi yönetildiler. Japonlar püskürtüldüler. Amerikan tarafının birkaç yüz kaybıyla kıyaslandığında, kayıpları binlere varıyordu ve 26 Ekim'e gelindiğinde arkalarında 2.000 ölü bırakarak çekilmek zorunda kaldılar.

Bu arada, Yamamoto'nun komutasında iki uçak gemisi, iki hafif uçak gemisi, dört ana muharebe gemisi, on dört kruvazör ve kırk dört muhripten oluşan Birleşik Donanma seyir halindeydi. Donanma Solomon Adaları'nın kuzeydoğusuna geldi ve Henderson Havaalanı'nın Kara Kuvvetleri tarafından ele geçirilmiş olduğuna ilişkin umulan haberi beklemeye başladı. Amerikan cephesinde ise yeni ana muharebe gemisi *South Dakota*'nın ve birkaç kruvazörün gelmesine karşın, deniz gücü düşmanın ancak yarısı kadardı. Ana muharebe gemilerinde Japonların dört gemisine karşılık Amerikalıların bir gemisi vardı. Ancak artık uçak gemisi *Hornet* onarılan *Enterprise* ile takviye edilmişti ve modern donanma açısından bu daha önemliydi. Ayrıca çok yorulan Ghormley'in yerine Amiral Halsey'in atanmasıyla Amerikan tarafına yeni bir canlılık geldi. İki donanma, 26 Ekim'de her iki tarafta hava unsurunun bir kez daha hâkim olduğu, "Santa Cruz Adaları Muharebesi" adını alan çarpışmada karşı karşıya geldiler. İki donanma 27 Ekim'de muharebe bölgesinden çekilmeden önce *Hornet* uçak gemisi batırıldı, *Enterprise* hasar gördü, diğer tarafta ise *Shokaku* ve ayrıca *Zuiho* hafif

uçak gemisi ağır hasar gördüler. Fakat uçak kaybında Japonların durumu çok kötüydü – uçaklarının yetmişi geri dönememişti; on günlük bu muharebelerde 200 uçak kaybetmişlerdi. Buna Ağustos'un son haftasından bu yana kaybedilen 300 uçağı da eklemek gerekmektedir. Üstelik Amerikalılar 2. Deniz Piyade Tümeni'nden kalan ve Amerikan Tümeni'nin bir kısım uçaklarının yanı sıra çok geçmeden 200'ü aşkın uçakla takviye edilmişlerdi.

Bununla birlikte ayrıca Japonlar gurur meselesi sonucu ve ayrıca verdikleri hasarın saçmalık derecesine varan iyimser raporlarına aldanarak, saldırılarına devam edecek yeterlilikte takviye edildiler. Bu saldırılar "Guadalcanal Deniz Muharebesi" olarak bilinen iki çarpışmaya yol açtı. İlki, 13 Kasım Cuma günü erken saatlerde meydana geldi ve ancak yarım saat sürmekle birlikte, Amerikalıların iki kruvazörü battı; Japonların *Hiei* ana muharebe gemisi o denli ağır yara aldı ki, ertesi gün kendini batırmak zorunda kaldı – bu savaşta kaybedilen ilk Japon ana muharebe gemisiydi.

Bu deniz muharebesinin ikinci kısmı 14/15 Kasım gecesi başladı ve Japonlar 11.000 kişilik bir takviye birliği Amiral Kondo'nun ana muharebe gemileri himayesinde, boyun eğmez bir yapıya sahip Tümamiral Tanaka'nın komutasındaki büyük bir muhrip konvoyu eşliğinde getirmeyi denediklerinde, roller değişmişti. Nakliye gemilerinin yedisi yaklaşırlarken batırıldılar ve diğer dördü Guadalcanal'a ulaşmakla birlikte, sabahleyin Amerikan uçaklarınca bombardımana maruz kaldılar. Bu nedenle sadece 4.000 asker ve acil ihtiyaç duyulan ikmal maddelerinin çok azı karaya çıktı.

Devamındaki deniz muharebesinde Amerikan muhripleri ağır hasara uğradı. Öte yandan gece yarısı Amerikan ana muharebe gemisi *Washington*'un radar kontrollü topları 7.500 metre mesafeden Kondo'nun kalan ana muharebe gemisi *Kirishima*'ya ateş açtı ve o kadar tahrip edici bir isabet sağladı ki, gemi yedi dakika içinde muharebe dışı kaldı ve çok geçmeden kendini batırmak zorunda kaldı.

Bu arada, artık karada ikmal malzemelerinin avantajını yaşayan deniz piyadeleri ile diğer Amerikan birlikleri taarruza geçtiler ve alanlarını genişlettiler. Ayın sonunda, adadaki Amerikan uçak sayısı 188'e ulaşmıştı ve artık Japonlar yavaş seyreden konyoyla

takviye birlikler ya da ikmal malzemeleri göndermeye cesaret edemiyorlardı. Aralık ayında, takviye birlikler ve ikmal malzemeleri denizaltılarla azar azar sevk edilir hale geldi.

Japon donanması o kadar ağır hasar görmüştü ki, amiraller Guadalcanal'ın terk edilmesinde ısrar ettiler. Ancak aynı anda Rabaul'da 50.000 asker toplamış olan kara kuvvetlerinin ileri gelenleri hâlâ bunları adada bulunan 25.000 askeri takviye etmek için göndermeyi umuyorlardı. Bununla beraber Amerikalılar, Guadalcanal'daki birliklerinin gücünü 7 Ocak 1943 gününe kadar 50.000 kişinin üzerine çıkartmışlardı. Bu birlikler çok iyi ikmal ediliyorlardı. Oysa normal iaşeleri (kumanyaları) üçte bire düşürülmüş olan Japonlar, açlık ve sıtma nedeniyle o kadar bitkin düşmüşlerdi ki, savunmada inatçı bir şekilde savaşmakla birlikte taarruza geçmeyi ümit edemiyorlardı.

O nedenle 4 Ocak'ta, İmparatorluk Genel Karargâhı istemeyerek gerçeklerle yüzleşti ve birliklerin yavaş yavaş tahliye edilmesi için emir verdi. Bu karardan habersiz olan Amerikalılar temkinli bir şekilde ilerlediler. Bu nedenle Japonlar bütün birliklerini, 1 Şubat gecesi başlamak ve 7 Şubat gecesi tamamlamak üzere ve bu süreçte sadece bir muhrip kayıp vererek üç safhada alıp götürebildiler.

Bununla beraber, her şeyi göz önüne aldığımızda, uzun süren Guadalcanal Muharebesi, Japonlar için çok ciddi bir yenilgiydi. Japonlar 9.000'i açlık ve hastalıktan olmak üzere yaklaşık 25.000 asker kaybetmişlerdi. Halbuki Amerikalıların kaybı çok daha azdı. Daha kötüsü, Japonlar eğitimli mürettebatıyla birlikte 600 uçak kaybetmişlerdi. Amerika'nın insan gücü ve endüstriyel seferberliği tam yoluna girdiğinden ülkenin kuvveti bütün alanlarda giderek artıyordu.

Birmanya, Mayıs 1942-Mayıs 1943 – Sonuçsuz Kalan Hamle

Mayıs 1942'de, İngilizlerin Birmanya'dan Hindistan'a çekilmesiyle, Japonlar Güneydoğu Asya'da planladıkları yayılmanın sınırlarına ulaşmayı başarmışlardı. O nedenle savunmaya döndüler

ve istila ettikleri yerleri kuvvetlendirmek için çaba gösterdiler. Bu arada, İngilizler Kasım 1942'den sonra yağışsız mevsim geldiğinde tekrar Birmanya'ya dönmek için planlar yaptılar. Hiçbiri, lojistik zorluklardan dolayı uygulanabilir değildi. Ve hatta girişilen yegâne son derece mahdut hedefli Arakan taarruzu felaketle sonuçlandı.*

Lojistik açıdan çok önemli bir bölge olan Assam ve Bengal hiçbir zaman askeri bir üs olarak kabul edilmemiş ya da planlanmamıştı. Havaalanları, depolar, yollar, demiryolları ve petrol boru hatları inşa edilmek zorunda kalınmış, limanlar genişletilmiş ve bütün bölge yeniden teşkilatlandırılmıştı.

İhtiyaçlarının büyük bir bölümü denizaşırı yollardan gelmek zorunda olduğundan, Hindistan Komutanlığı'nı bekleyen önemli zorluklardan ilki sevkıyattı. Ancak diğer bütün harp harekât alanlarının önceliği vardı ve Atlantik ve Kutup konvoylarıyla, Akdeniz ve Pasifik harp harekât alanlarına sevkıyat yapıldıktan sonra işgal tehdidi altında olduğunda bile Hindistan'a pek az sevkıyat yapılıyordu. Hindistan için tahsis edilen miktar, taarruzun sıçrama tahtası olarak bölge için gerekli olan yığınağın ancak yaklaşık üçte biriydi.

Dahili ulaşım da önemli bir zorluktu. Kuzeydoğu Hindistan'daki yol ve demiryolu sistemi eski ve gelişigüzeldi. Kalküta ve diğer limanlardan gelen ikmal malzemelerinin cepheye taşınmasından önce ulaşım sisteminin iyileştirilmesi gerekiyordu. Her türlü yokluk çalışmaların gelişimini önledi. Toprak kaymalarına neden olan ve köprüleri göçüren musonlar da çalışmanın ilerlemesini engelledi. Ayrıca Japon hava baskınları bu olumsuzluğa katkıda bulundu. İşgücüne ilişkin zorluklar ve siyasi huzursuzluk, özellikle de Hint Kongresi'nin sivil itaatsizlik eylemi için çağrıda bulunduğu 1942 yaz sonundaki Cripps görev heyetinin başarısızlığını takip eden yaygın kargaşa ve tehlikeler daha kötü engellerdi. Bu hem Japon yanlısı unsurlar hem de Hindistan'da kötüye giden ekonomik durumla körüklendi. En kötü engel lokomotiflerin eksikliğiydi –Wavell en az 185 lokomotif adet talep etmişti– ama verilen dört adetti!

---

* 710. sayfadaki haritaya bakınız.

Buna ilaveten lojistik sorun, Hindistan'ın otuz dört tümen ve 100 hava filosunu barındırabilecek bir üs olarak inşa edilmesi kararıyla muazzam bir şekilde artmıştı. Bir milyonu aşkın insan 220 yeni havaalanının inşasında istihdam edildi. Böylece yol inşasının temel ihtiyaç olduğu diğer projeler için mevcut iş gücü büyük ölçüde azaldı. Bundan başka Birmanya'dan kaçan 400.000 sivil mülteciyi besleme ihtiyacı nedeniyle ikmal sorunu arttı.

Her ne kadar Hindistan Komutanlığı artık çoğunluğu Hindistan ordusunun savaş zamanındaki büyüme dönemindeki birliklerinden yeni teşkil edilen tümenlerden meydana gelmekle birlikte tecrübeli subaylar ve astsubayların yanı sıra teçhizat ve eğitimleri de noksandı. Biraz savaş tecrübesi olan çok az sayıdaki birlik sadece Birmanya'daki seferden dolayı bitkindi. Birliklerin kadrosu eksik değildi, fakat sıtmadan kırılmışlardı. Ayrıca geri çekilmede teçhizatlarının birçoğunu kaybetmişlerdi. Sözde mevcut olan on beş tümeninin sadece üçü yakın gelecekteki harekâtlar için hazırdı.

İdari sorunlar özellikle 10. Amerikan Kara Kuvvetleri Hava Birliği ile birlikte Hindistan'a geri çekilen Çin kuvvetleriyle ve alıngan General Stilwell ile olan komuta sorunlarıyla artmıştı.

Diğer önemli bir etken Hindistan'ın kendisini koruması, Çin'e devamlı ikmal akışını sağlamaması ve Birmanya'yı tekrar istila edecek her teşebbüsün başarısı için elzem olan hava üstünlüğüne duyulan gereksinimdi. Neyse ki Mayıs 1942'de, muson yağmurları başlar başlamaz, Japonlar Güneybatı Pasifik seferlerine yardım etmek için çok sayıda uçak göndermişler ve kalanlarına istirahat vermişlerdi. Bu durum Müttefiklere nispi sükûnet ortamında kendi hava güçlerini oluşturma imkânı verdi. Eylül 1942'ye gelindiğinde Hindistan'da otuz bir İngiliz ve Hint filosu vardı. Ancak, bunlardan altı filo harekâtlar için elverişli değildi, dokuzu Seylan'ın savunması için tutuluyordu ve beş filo ulaşım ile keşif görevleri için ayrılmıştı – geriye Kuzeydoğu Hindistan'daki harekâtlar için sadece yedi avcı uçağı ve dört bombardıman uçağı filosu kalıyordu. Fakat, hem Britanya hem de ABD'den sevk edilen uçak sayısı her ay giderek artıyordu. Bu sayı 1943 yılının Şubat ayında elli iki filoya yüksele-

cekti. Üstelik uçaklar daha yeni modeller olan Mitchell, Hurricane, Liberator, Beaufighter'lar ile değiştiriliyorlardı. Bunların birçoğu, Mercan Denizi ve Midway muharebelerinden sonra Japonların, Hindistan'ı deniz çıkarma harekâtıyla işgal etme ihtimali zayıfladığından, doğrudan Assam ve Bengal havaalanlarına gidebilirlerdi.

Wavell Nisan 1942'de Hindistan Komutanlığı'nı yeniden düzenlemişti. Artık Agra'da bulunan Merkez Komuta Karargâhı eğitim ve ikmalden sorumluydu. Ayrıca Kuzeybatı, Güney ve Doğu Ordu komutanlıkları olmak üzere üç bölgesel ordu komutanlığı vardı.

Birmanya'nın tekrar istilasının planlanması artık hem Assam'da hem de Çin'in Yunnan Eyaleti'nde bulunan Çin ordularıyla işbirliğini gerektiriyordu. Çin'in Ekim 1942'deki planına göre sözde on beş kadar Çin tümeni Yunnan'dan ve üç tümen Assam'dan, on İngiliz ya da Hint tümeniyle birlikte Birmanya'da buluşarak bir harekât gerçekleştireceklerdi. İngiliz ya da Hint tümenlerinin Çin planındaki görevi sadece Kuzey Birmanya'yı istila etmek değil, fakat aynı zamanda Rangun'a deniz çıkarma harekâtı yapmaktı. Wavell, iki temel gerekliliğin –Birmanya'da gökyüzü hâkimiyetini sağlayacak kadar güçlü hava kuvvetlerinin ve Hint Okyanusu'na hâkim olup Rangun taarruzunu himaye edecek dört ya da beş uçak gemisi olan, kuvvetli bir İngiliz donanmasının– elde edilip edilemeyeceğinden kuşkulu olmakla birlikte planı ilke olarak kabul etmişti. Donanmanın başka yerlerdeki yükümlülükleri göz önüne alındığında aslında ikinci koşul imkânsızdı. Bu elzem koşulları Wavell'in kaçamak tutumu ve İngilizlerin ciddi bir teşebbüse kalkışmayacağının bir işareti olarak kabul eden Çan-Kay-Şek, 1942'nin sonunda harekâttaki rolünü kızarak terk etti.

Arakan Taarruzu: Aralık 1942-Mayıs 1943

Buna rağmen Wavell, Mayu Yarımadası'ndan aşağı istikamette yüz altmış kilometrelik mahdut hedefli bir taarruz ile Arakan kıyı bölgesini kurtarmaya ve bu harekâtla birlikte Japon uçaklarının Hindistan'ın kuzeydoğusunun büyük bir bölümüne taarruz edebi-

lecekleri havaalanlarını tekrar ele geçirmek için, yakındaki yarımadanın ucundaki Akyab Adası'nı çıkarma harekâtı sonucunda işgal etmeye karar verdi. Şayet Müttefik filolar burada tekrar üs tesis edebilirlerse Birmanya'nın bütün kuzeyini ve merkezini koruyabilirlerdi. Bununla beraber, bu önemli kısım çıkarma aracı eksikliği nedeniyle plandan çıkarılmıştı.

Yine de Wavell, hiçbir şey yapmamaktansa Arakan'a, karadan taarruz etmekte ısrar etti. Aralık 1942'de 14. Hint Tümeni ileri hareketine başladı, fakat o kadar yavaş ilerledi ki, Japon On Beşinci Ordusu Komutanı General Iida, bölgeye takviye gönderebildi ve İngilizlerin ilerlemesini Ocak sonunda durma noktasına getirdi – General Iida, Şubat ayında bile hâlâ takviye gönderiyordu. Bununla beraber Wavell, birliklerin çok eksik olduğunu ve sıtma nedeniyle morallerinin etkilendiğine ilişkin kendisini uyaran Doğu Ordusu Komutanı General Noel Irwin'in görüşlerine ve itirazlarına karşın, ilerlemenin mutlaka devam etmesinde ısrar etti. Böylece, Japonlar, 14. Tümen'in arka bölgesine saldırabildiler ve 18 Mart'a kadar Mayu Nehri üzerindeki Htizwe'ye ulaştılar. Dolayısıyla İngilizlerin kanadını tehlikeye maruz bıraktılar ve çekilmelerine neden oldular. 14. Hint Tümeni 26. Tümen'le değiştirildi, fakat Japonların Mayu üzerinden gerçekleştirdikleri karşı taarruz devam etti ve Nisan başında İndin kıyısına ulaştı. Japonlar daha sonra muson mevsiminin beklendiği Mayıs ayına kadar Maungdaw-Buthidaung hattını ele geçirmek amacıyla kuzeye yöneldiler. Böylece Kasım 1943'ten Mayıs 1944'e kadarki müteakip yağışsız mevsimde İngilizlerin Birmanya'ya karşı yenileyecekleri herhangi bir taarruz planını önlemiş oldular.

Korgeneral W.J. Slim, 14 Nisan'da, Arakan'da bulunan 15. Hint Kolordusu'nun komutasını devraldı. Slim, kolordunun fiziki ve ruhsal durumunun, sıtmanın yıkıcı tesirinden ve Japon mevzilerine girişilen cephe taarruzlarının neden oldukları muharebe kayıplarından dolayı ne kadar kötü olduğunu görünce afallamıştı. Korgeneral Slim, deniz ile Mayu Nehri arasındaki Maungdaw-Buthidaung hattını tutmayı umarken, gerekirse seksen kilometre kuzeyde ve sınırın hemen üzerindeki Cox Bazar'dan içeri doğru uzanan daha uzak bir

hatta çekilmeyi planlamıştı. Burada arazi nispeten açıktı ve İngiliz topçu ile tank birlikleri için Mayu Yarımadası'nın tropik ormanlık ve bataklıklarından daha elverişliydi. Aynı zamanda Japonların kıyıya dek uzanan ulaştırma hatları yayılmıştı. Böylece Japonlar daha savunmasız olacaklardı.

Ne var ki planların hiçbiri uygulanmadı. Zira, Japonlar 6 Mayıs karanlık çöktükten sonra İngilizleri Buthidaung'u terke zorlayacak şekilde püskürtmüşlerdi. Kanatlarda meydana gelen tehlike kıyıdaki Maungdaw'ın terk edilmesine yol açtı. Daha sonra Japonlar muson zamanı olduğundan yeni ele geçirilen hatta durmaya karar verdiler. Özetle, İngilizlerin Akyab ve havaalanlarını, karadan ilerleyerek ve denizden çıkarma yardımı olmaksızın yeniden ele geçirme teşebbüsü tam bir başarısızlık olmuştu. Japonlar, kuşatma ve cengellerde sızma yeteneklerini göstermişlerdi. Oysa İngilizler ağır zayiata neden olan cephe taarruzlarıyla ve dolaylı yaklaşımı (kanatlardan - geri bölgeden düşmana gerçekleştirilen taktik) aptalca bir şekilde göz ardı etmek suretiyle, birliklerinin güvenini zedelemişti. Mayıs 1943'e gelindiğinde İngilizler yine geçen sonbaharda tuttukları hattaydılar.

Chinditler

Savaşın bu karanlık safhasında biricik ışık parıltısı Birmanya harp harekât alanının kuzey ucundaki, ilk "Chindit" harekâtından geldi – hareket adını, birliklerin kurucusu Orde Wingate'in verdiği heykelleri Birmanya'daki birkaç katlı Budist tapınaklarında çokça bulunan yarısı aslan yarısı kartal bir mitolojik hayvan olan Chinthe'den almıştı. Orde Wingate, ejderha benzeri hayvanın bu tür harekâtlarda yakın kara ve hava işbirliği için ihtiyaç duyulan kuvveti temsil ettiğini düşündü. İlk harekâtın Birmanya'nın kuzeyindeki Çindvin Nehri çevresinde ve ötesinde gerçekleştirilmesi bu adın kamuoyunun hafızasına kazımasında etkili olmuş olabilir.

1938'in sonbaharında, o zaman Filistin'den izne gelen bir İngiliz yüzbaşısı olan Orde Wingate bazı etkili kişilerle tanışmış ve onların üzerinde, yılın başında o zamanlar Filistin'de komutan olan General Wavell ve daha sonra kuzey bölgenin sorumlusu Tuğgeneral John Evetts'in üzerinde olduğu gibi güçlü bir izlenim bırakmıştı.* Ne var ki Orde Wingate Aralık 1938'de Filistin'e döndüğünde Siyonist çevrelerdeki siyasi faaliyetleri, kendisini İngiliz resmi çevrelerinde o kadar kuşkulu bir hedef haline getirmişti ki, Wavell'in halefi olan ve başlangıçta "Özel Gece Mangaları" teşkilatını onaylayan General Haining, onu bu teşkilatın kontrolünden almaya ve kendi karargâhında silik bir göreve atamaya karar vermişti. Daha sonra Mayıs 1938'de, Haining'in isteği üzerine ülkeye geri gönderildi ve Uçaksavar Komutanlığı'nda küçük bir karargâh görevine atandı.

Ancak 1940 sonbaharında geri bölge hizmetinden alındı ve İtalyan kontrolü altındaki Doğu Afrika'ya karşı bir gerilla (gayri nizami harp) seferini teşkilatlandırması için Etiyopya'ya gönderildi. Kabineye katılmış olan Leo Amery tarafından tavsiye edilen atama, Wavell'in öneriyi derhal kabul etmesiyle kesin sonuca bağlandı. Doğu Afrika Seferi'nin Mayıs 1941'deki başarılı sonucunu, Wingate'in bir başka şahsi talihsizliği takip etti ve sıtma nöbeti esnasında girdiği bunalım intihara teşebbüs etmesine neden oldu. Fakat İngiltere'de nekahet devresindeyken bu kez Uzakdoğu'daki İngiliz felaketleri neticesinde ortaya çıkan yeni bir durum nedeniyle yardıma çağırıldı. Bu fırsat, bir kez daha bizzat Haziran ayında, oradaki yaz taarruzunun başarısızlığından sonra Ortadoğu komutanlığı görevinden alınan ve Hindistan'a gönderilen Wavell tarafından temin edilmişti. Wavell, yılın sonunda Japonlar sırasıyla Malaya ve Bir-

* Orde Wingate Filistin'de çok soruna neden olan Arap silahlı çetelerinin hakkından gelmek için Yahudi "yeraltı" savunma kuvveti Hagana'nın genç ve seçkin üyelerinden baharda teşkil edilmelerine izin verilmiş olan "Özel Gece Mangaları"nın eğitimlerini tartışmak için beni birkaç kez görmeye geldi. Bana, benim taktik fikirlerimi bu gerilla türü harekâtlarda nasıl uygulamış olduğunu anlattı ve konuya ilişkin birtakım belge verdi. Ayrıca o zaman, her ne kadar daha sonradan kendisi ünlü olunca Lawrence'in aleyhinde konuşmakla birlikte son derece mağrur bir şekilde T.E. Lawrence'in uzaktan kuzeni olduğunu vurguladı. Wingate'in ricası üzerine tanışmayı etkili hale getirmek için hakkında Winston Churchill'e yazdım.

manya'yı işgal ettiklerinde kendisini daha büyük bir kriz içerisinde bulmuştu. Wavell Şubat 1942'de durum Birmanya'da dahi karanlık olduğunda Wingate'in, gerilla savaşını geliştirmesi amacıyla buraya gönderilmesini istedi.

Wingate geldikten sonra, Birmanya ormanlarında (cengeller) savaşmak ve Japon ulaşım ile lojistik tesislerine ve ileri karakollarına saldırmak amacıyla "Özel Uzun Menzilli (mesafeli) Sızma Grupları"nın teşkil edilmesinde ısrar etti. Wingate, bu kuvvetin güçlü etki yaratacak yeterlilikte büyük ve düşmandan kaçacak kadar küçük olması gerektiğini ileri sürdü. Tugay büyüklüğünün uygun olduğu düşünüldü ve 77. Hindistan Tugayı bu amaçla yeniden teşkilatlandırıldı. Bu "Chinditler" (Wingate Akıncıları), Japonlardan daha iyi tropik orman (cengel) savaşçıları olmalıydılar. Birliğin özellikle tahrip konusunda ve telsiz muhaberesinde uzmanlığına ihtiyaç vardı. Ayrıca, hava yoluyla gelecek ikmal maddelerine bağlı olacaklarından, kara ve hava işbirliğini geliştirmeleri gerekmekteydi. Bu amaçla her bir kolun bünyesine az sayıda İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri mensubu dahil edildi. Bu kolda ulaşımı yük hayvanları sağlayacaktı.

Wingate, hem güçlerini göstererek düşmanın moralini bozmak suretiyle İngilizlerin moralini düzeltmek hem de Özel Uzun Menzilli (mesafeli) Sızma Grupları'nı denemek için erken bir harekâtta ısrar ediyordu. Wavell, bu grupların İngiliz genel taarruzunun hemen öncesinde ya da sırasında kullanılması gerektiğini tercih ediyordu ancak Wingate'in arzusuna verdiği cevapta, kazanılabilecek tecrübe ve bilgi nedeniyle, erken denemeye girişmenin tehlikesini göze almaya değer olduğuna karar verdi.

Tugay, yedi koldan oluşuyordu ve planlanan harekât için iki gruba ayrılmıştı: 2.200 asker ile 850 katırdan oluşan 5 kolun yer aldığı Kuzey Grubu ve 1.000 asker ile 250 katırdan oluşan Güney Grubu. İki grup 1943 yılının 14 Şubat gecesi, düzenli birliklerin düşmanın dikkatini başka yöne çeken faaliyetlerinin yardımıyla, Çindvin Nehri'ni geçtiler. Doğuya hareket eden gruplar önceden belirlenen kollara ayrıldılar ve daha sonra hem Japon ileri karakollarına saldırdılar

hem de demiryolu hatlarını kestiler. Köprüleri havaya uçurdular ve yollara pusu kurdular. Mart ortasında, Çindvin Nehri'nin yüz elli kilometre doğusundaki İrravadi Nehri'ni geçtiler. Bununla beraber Japonlar o vakte kadar tehlikenin farkına varmış ve Birmanya'daki beş tümenlerinden ikisinin büyük bir kısmını harekâta karşı koymak için konuşlandırmışlardı. Bu kollar karşı baskıların ve diğer zorlukların karşısında geri çekilmeye zorlandılar. Kuvvetlerinin üçte birini kaybettikten ve malzemelerinin birçoğunu geride bıraktıktan sonra Nisan ortasında Hindistan'a geri döndüler.

Harekâtın stratejik etkisi küçüktü ve Japonların zayiatı azdı. Ancak bu harekât İngiliz ile Hint birliklerinin cengellerde işbirliği yapabileceklerini gösterdi ve hava üstünlüğüne olan ihtiyacın yanı sıra havadan ikmal konusunda yararlı tecrübeler kazandırmıştı.

Ayrıca Japon On Beşinci Ordusu Komutanı General Mutagachi'nin, Çindvin Nehri'ni güvenli bir engel olarak kabul edemeyeceğini ve İngilizlerin karşı taarruzunu önlemek için harekâtına devam etmek zorunda kalacağını anlamasına yol açtı. Bu nedenle bu Japonların 1944'te Hint sınırı ötesine geçmesine ve çok önemli İmphal Muharebesi'ne yol açtı.

Geleceğin Planlanması

1942-1943'ün yağışsız mevsimindeki ciddi bir İngiliz taarruzu idari güçlükler ve kaynak noksanlığının birleşmesi nedeniyle iptal edilmişti. Ocak 1943'te Kazablanka'daki konferansta kararlaştırıldığı gibi müteakip 1943-1944 yağışsız mevsimi için düşünülen ana plan, Kuzey Birmanya'daki İngiliz ile Çin taarruzlarından ve kıyıdaki kilit noktaların ele geçirilmesinden sonra, Rangun'a deniz çıkarmasının planlandığı "Anakim Harekâtı" idi. Bu hedefler, hem hava üstünlüğünün ele geçirilmesi ve yeterli deniz aracının dahil olduğu güçlü bir deniz kuvvetinin toplanması hem de idari ve kara ulaşım sorunlarının çözülmesi gerektiği anlamına gelmekteydi.

Bütün bu ihtiyaçları karşılamanın zorlukları kesinlikle o denli büyüktü ki, Wavell 1943 baharında, Birmanya'dan vazgeçme ve

Japonların mağlup edilmesinde dolaylı bir yaklaşım olarak Sumatra'ya taarruz edilmesini destekleme eğilimindeydi. Wavell'in Churchill ve Silahlı Kuvvetler Komitesi ile Nisan'da Londra'da yaptığı görüşmeler onları "Anakim Harekâtı"nın ertelenmesi ya da bir kenara bırakılması ve yerine Sumatra'ya taarruzu içeren "Culverin" kod adlı harekâtın seçilmesi konusunda ikna etti. Bu dolaylı harekât Churchill'e çekici geldi. Ancak bu plan "Anakim" harekâtından vazgeçilme gerekçelerinin aynıları ve Amerikalıların mümkün olan kısa zamanda Çin'e karadan ikmal yolunun tekrar açılmasındaki ısrarları nedenleriyle terk edildi. Bu nedenle, planlamalar devam etmekle birlikte, güneydeki harekâtlar rafa kaldırıldı. Harp harekât alanında yapılması gerekenler Birmanya'nın kuzeyinde yapılacaktı.

Atlantik Savaşı

Atlantik Savaşı'ndaki en kritik dönem 1942 yılının ikinci ve 1943 yılının ilk yarısı sırasındaydı, fakat uzun ve iniş çıkışlı gidişat, savaşın bütün altı yıllık süresi boyunca devam etmişti. Aslında Atlantik Savaşı'nın ilk açık deniz U-botları (denizaltıları) 19 Ağustos 1919'da Almanya'dan Atlantik'teki savaş üslerine gitmek için denize açıldığında, dünya savaşının önce başlamış olduğu söylenebilir. Ağustos ayının sonunda, Almanya'nın Polonya'yı işgalinin arifesinde on yedi U-bot Atlantik'te, on dört kıyı U-botu ise Kuzey Denizi'ndeydi.

Almanlar denizaltılarla silahlanmalarına geç başlamamışlardı. Buna rağmen savaş patlak verdiğinde Almanya'nın toplam denizaltı gücü elli altı (on adedi tam faaliyete geçmemekle birlikte) adetti ki bu rakam İngiliz donanmasından sadece bir adet azdı. Bunlardan otuzu "Kuzey Denizi için Kolay Hedeflerdi" (North Sea Ducks) ve Atlantik için uygun değillerdi.

Kazanılan ilk başarı 3 Eylül akşamı liman dışında bulunan *Athenia* adlı yolcu gemisinin batırılmasıydı. Aynı gün, Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesinden iki gün sonra, Britanya Almanya'ya savaş

ilan etti. Aslında yolcu gemisi, Hitler'in denizaltı savaşının sadece Lahey Sözleşmeleri uyarınca icra edilmesi gerektiğine ilişkin kesin emrinin aksine, ikazda bulunulmadan torpillendi. U-bot komutanı, yolcu gemisinin silahlı bir ticari gemi olduğunu ileri sürerek kendi davranışını haklı gösterdi. Müteakip birkaç gün zarfında birkaç gemi daha batırıldı.

Ondan sonra 17 Eylül'de İngiliz *Courageous* uçak gemisi İngiliz Adaları'nın karşısındaki dikdörtgen bölgenin açıklarında (Western Approach - British Isles) *U29* U-botuyla batırıldığında daha önemli bir başarı elde edildi. Üç gün önce İngiliz *Ark Royal* uçak gemisi *U39* U-botundan kılpayı kurtulmuştu – ancak denizaltı, refakat muhriplerince derhal karşı saldırıya maruz kaldı ve batırıldı. Bu açık tehdit uçak gemilerinin denizaltı avından vazgeçmelerine yol açtı.

Ayrıca U-bot saldırıları ticari gemi sevkıyatına karşı hatırı sayılır başarı kazandı. Savaşın ilk ayı olan Eylül'de, toplam ağırlığı 154.000 tonu bulan kırk bir Müttefik gemisi ve tarafsız gemi batırıldı. Yıl sonuna gelindiğinde kayıplar 114 gemiye ulaşmış ve 420.000 tonu aşmıştı. Ayrıca Ekim ortasında Yüzbaşı Prien'in komutasındaki *U47* U-botu Scapa Flow Deniz Üssü'nü aştı ve ana muharebe gemisi *Royal Oak*'ı batırılınca savunma tesisleri iyileştirilene kadar bu ana üssün geçici olarak terk edilmesine neden oldu.

Bununla beraber Kasım ve Aralık'taki ticari gemi kayıplarının ilk iki aydan daha az olması ve gemi kayıplarına U-botlardan daha çok mayınların neden olması önemlidir. Ayrıca toplam denizaltı kuvvetinin altıda biri olan dokuz U-bot batırılmıştı. Ticari gemi sevkıyatlarına düzenlenen hava saldırıları bir sıkıntı yaratmıştır ancak daha öteye gitmemiştir.

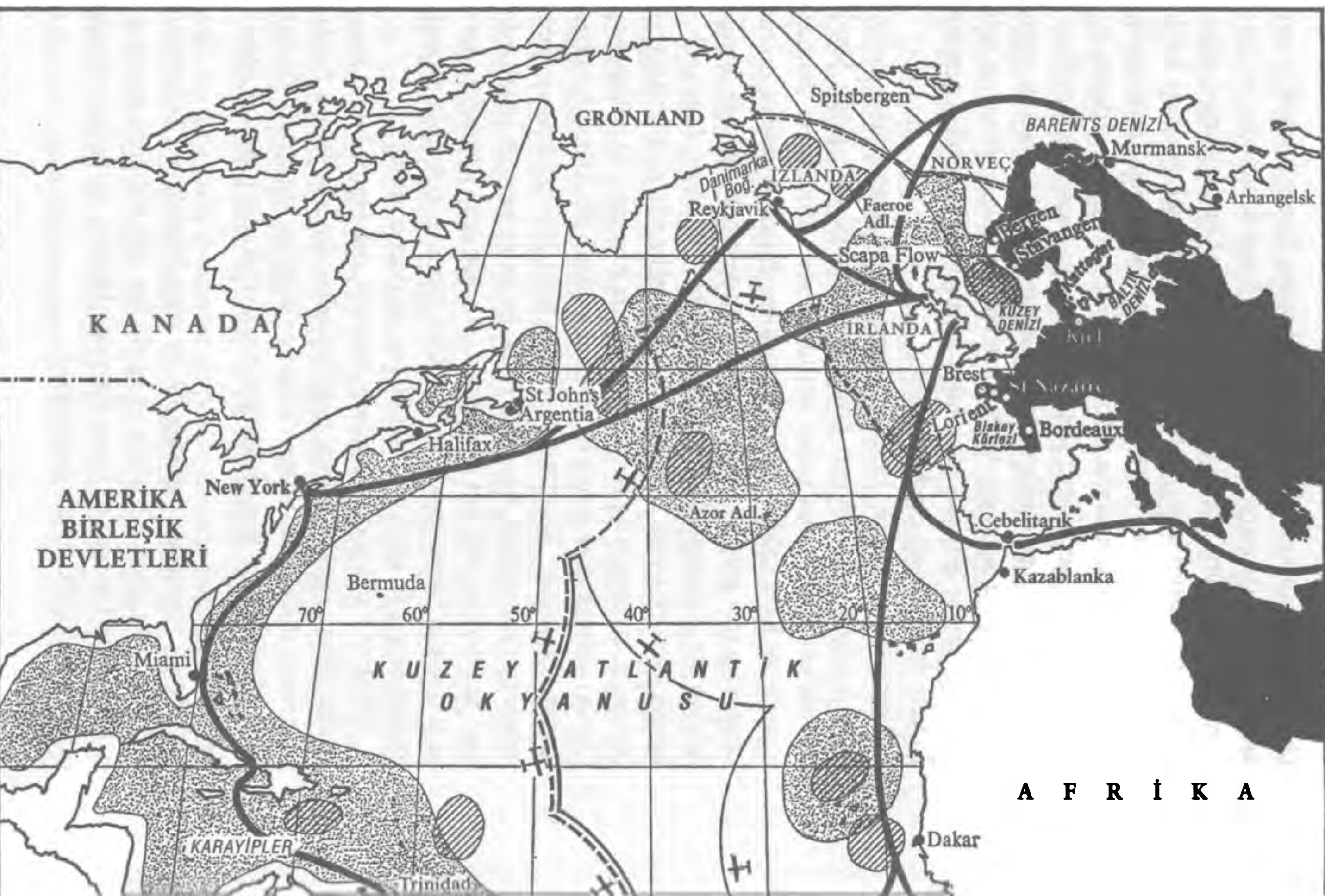
Alman donanması savaşın bu ilk safhasında sadece U-botlarına değil, su üstü savaş gemilerine de büyük umutlar bağlamıştı. Fakat, böylesine umutlar tecrübeyle teyit edilmediler. Her ne kadar Hitler 26 Eylül'e kadar İngiliz gemi sevkıyatına saldırılmasına izin vermemekle birlikte, savaş başladığında ağır kruvazörler *Amiral Graf Spee* Atlantik'in ortasında ve eş gemisi (bütün özellikleri aynı olan gemiler)

Deutschland (adı sonradan *Lützow* olmuştur) Kuzey Atlantik'te muharebe nizamında seyrediyorlardı. Hiçbiri başarılı olmadı – ve *Graf Spee* River Plate'in (Atlas Okyanusu-Arjantin-Uruguay arası) ağzında köşeye sıkıştırıldı ve Aralık'ta kendini batırmak zorunda kaldı. Yeni muharebe kruvazörleri *Gneisenau* ve *Scharnhorst* Kasım ayında kısa bir süre denize açıldılar, fakat silahlı bir ticari gemiyi İzlanda-Faeroes kanalında batırdıktan sonra Almanya'ya kaçtılar. Müttefik gemileri 1917-1918 tecrübelerinden sonra zaten konvoy halinde seyrediyorlardı ve her ne kadar refakat yetersiz olmakla birlikte –ve hâlâ çok fazla sayıda geminin hiç refakat gemisi yoktu– refakat gemileri dikkate değer ölçüde caydırıcı oldular.

Fransa'nın Haziran 1940'ta düşmesinden sonra, Britanya'nın gemi sevkıyatı güzergâhları çok daha tehlikeli hale geldi. Şimdi İrlanda'nın güneyinden geçen bütün gemiler Almanların denizaltı, gemi ve hava saldırılarına maruzdular. Büyük tehlikeye maruz kalmayan tek geliş ve gidiş rotası İrlanda'nın kuzeyinde İngiliz Adaları'nın karşısındaki dikdörtgen bölge (Western Approach - British Isles) civarıydı. Saldırıların o güzergâha bile ulaşılabildiği ve Norveç'te Stavanger ile Bordeaux yanında Merignac'ta (Güneybatı Fransa) üslenen dört motorlu ve uzun menzilli ilk Alman bombardıman uçağı olan "Kondorlar" (Focke-Wulf 200) tarafından bombalandığı rapor edildi. Kasım 1940'ta, bu uzun menzilli bombardıman uçakları 66.000 ton ağırlığında on sekiz gemi batırdılar. Ayrıca U-botların Ekim ayında verdirdikleri kayıplar çok fazla artarak toplam altmış üç gemi ve 350.000 ton ağırlığa ulaşmıştı.

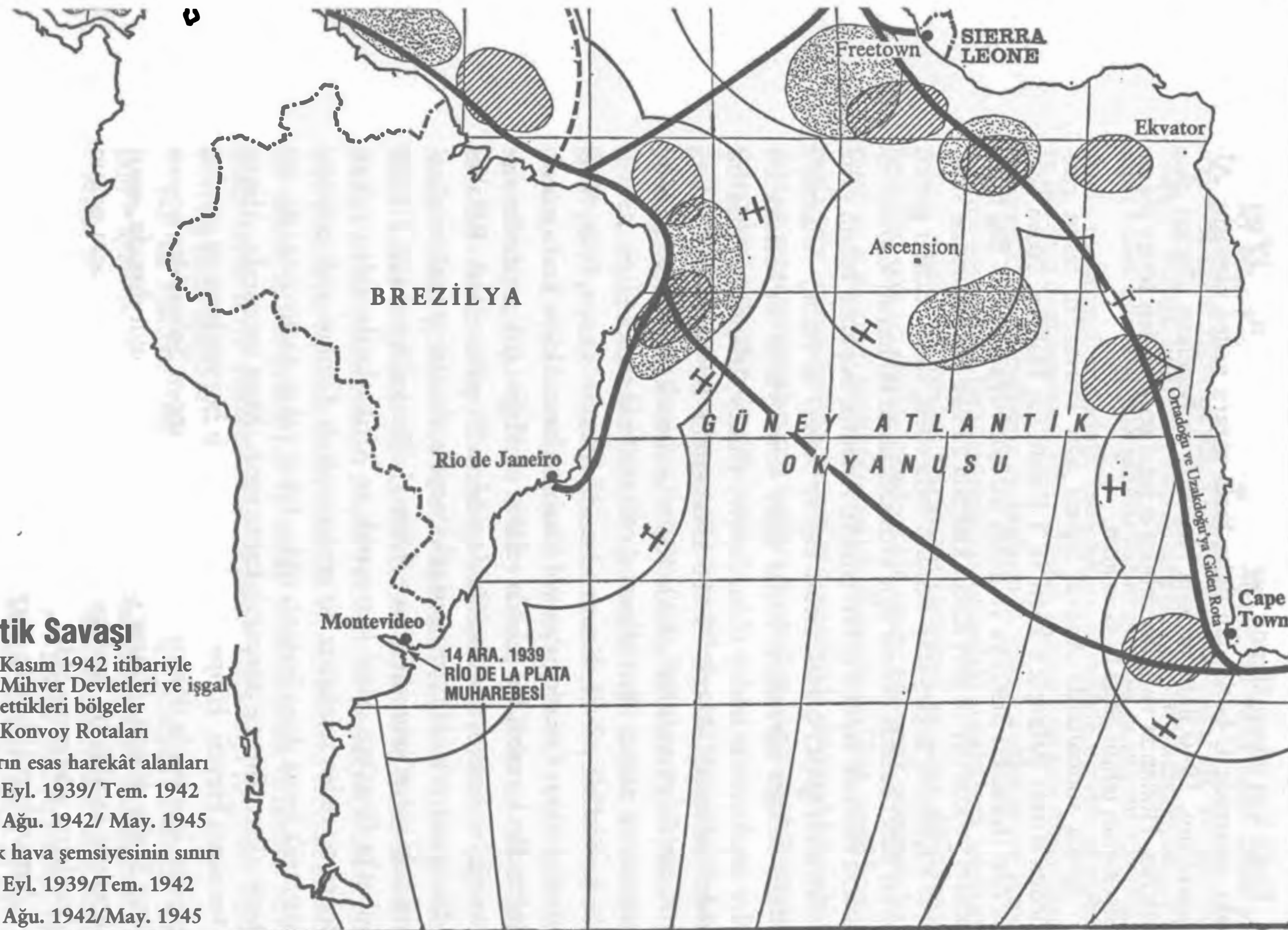
Tehlike o kadar ciddi bir hale gelmişti ki, çok sayıda İngiliz savaş gemisi Alman işgalini önleme görevlerinden alındı ve İngiliz Adaları'nın karşısındaki dikdörtgen bölgeye (Western Approach - British Isles) gönderildiler. Yine de gemi ve hava refakati tehlike arz edecek kadar zayıftı.

Stratejik durumun değiştiği ilk ay olan Haziran'da U-botların batırdığı gemi sayısı elli sekize ve ağırlıkları 284.000 tona sıçramıştı. Bu miktar Temmuz'da biraz düşmekle birlikte, müteakip aylarda ortalama 250.000 tonun üzerindeydi.

GRÖNLAND
Spitsbergen
BARENTS DENİZİ
Murmansk
Arhangelsk
Danimarka Boğ.
İZLANDA
Reykjavik
NORVEÇ
Faeroe Adl.
Bergen
Stavanger
Scapa Flow
Kattegat
BALTIK DENİZİ
KUZEY DENİZİ
İRLANDA
Kiel
KANADA
St John's
Argentia
Halifax
Brest
St Nazaire
Lorient
Biskay Körfezi
Bordeaux
New York
AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
Azor Adl.
Cebelitarık
Kazablanka
Bermuda
70°
60°
50°
40°
30°
20°
10°
Miami
KUZEY ATLANTİK OKYANUSU
AFRİKA
KARAYİPLER
Trinidad
Dakar

Harita 24

SIERRA
LEONE
Freetown
Ekvator
Ascension
BREZİLYA
GÜNEY ATLANTİK
OKYANUSU
Rio de Janeiro
Ortadoğu ve Uzakdoğu'ya Giden Rota
Cape
Town
Montevideo
14 ARA. 1939
RİO DE LA PLATA
MUHAREBESİ
Atlantik Savaşı
Kasım 1942 itibariyle Mihver Devletleri ve işgal ettikleri bölgeler
Konvoy Rotaları
U-botların esas harekât alanları
Eyl. 1939/ Tem. 1942
Ağu. 1942/ May. 1945
Müttefik hava şemsiyesinin sınırı
Eyl. 1939/Tem. 1942
Ağu. 1942/May. 1945

Doğu kıyı güzergâhında havadan döşenen mayın, 1939'un sonraki aylarında U-botlardan daha fazla zarara neden olmuştu. Almanya'nın, 1940 ilkbaharında Norveç'i ve Benelüks ülkeleri olan Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'u işgal etmesinden sonra mayın döşemenin tehdit edici baskısı arttı.

Ayrıca sonbaharda *Amiral Scheer* ağır kruvazörü tespit edilmeden Kuzey Atlantik'e kaçtı ve 5 Kasım'da, Halifax, Nova Scotia'dan (Kanada) Britanya'ya giden bir konvoya saldırdı. Beş ticari gemiyi ve konvoyun geri kalan kısmına zaman kazandırmak suretiyle kaçmasını sağlayarak kendini feda eden, silahlı ticaret gemisi *Jervis Bay*'i batırdı. *Scheer* ağır kruvazörünün bu hayati konvoy rotasının önünde aniden belirivermesi, Atlantik boyunca bütün gemi sevkıyatını geçici olarak altüst etti ve *Scheer*'in Güney Atlantik'e gitmiş olduğu öğrenilene kadar diğer konvoyların iki haftalık bir süre gecikmesine neden oldu. *Scheer*, Güney Atlantik'te fazla bir hedef bulamadı. Ancak 73.600 kilometrelik bir "seyirden" sonra 1 Nisan'da güvenli bir şekilde Kiel'e dönene kadar batırdığı gemi sayısını on altıya, ağırlıklarını da 99.000 tona çıkarmıştı. Kruvazör *Amiral Hipper* de, Kasım sonunda Atlantik'e kaçtı, fakat Noel günü şafakta, Ortadoğu'ya yol alan bir kıta nakliye konvoyu olduğundan kuvvetli bir şekilde refakat edildiğini çok geçmeden öğrendiği bir konvoya saldırdığında şiddetli bir şoka uğradı. Refakat eden kruvazörler *Hipper*'i geri çekilmeye zorladılar ve makine aksamındaki sorun geminin Brest'e (Fransa) dönmesine yol açtı. *Hipper* Şubat'ta Brest'ten ikinci kez ayrıldı ve Afrika kıyılarından yukarı doğru seyreden refakatsiz bir gruba saldırdı. Grubun yedi gemisini batırarak biraz daha başarılı oldu, fakat yakıtı azalıyordu. Bu nedenle albay, Brest'e dönmeye karar verdi. Mart ortasında, Alman Donanma Heyeti, *Hipper*'e daha kapsamlı bir yenileme ve gözden geçirme için yurda dönmesini emretti ve *Hipper*, *Scheer*'den hemen önce Kiel'e döndü. *Hipper*'in mekanik kusurlarının dışında, seyir süresinin kısalığı bu sınıf gemilerin ticari gemi baskını için uygun olmadığını göstermiş oldu.

Almanların U-bot ve mayın döşeme yanında savaşta denizdeki en etkili silahı, baskın amaçları için dönüştürülen gizlenmiş ticari

gemiler olmuştu. Bunlar Nisan 1940'tan bu yana uzun deniz seferlerine gönderilmekteydi. O yılın sonuna kadar ilk altı gemilik "dalga" büyük bölümü uzak denizlerde, toplam ağırlığı 366.000 tonu bulan elli dört yük gemisi batırmıştı. Bu gemilerin varlıkları ya da muhtemel varlıkları, batırdıkları gemilerle birlikte endişeye ve düzenin bozulmasına neden oldular. Bunun yanı sıra Almanların bu gemileri gizli buluşma noktalarında yakıtlı vaziyette ve ikmal edilmiş bir şekilde bulundurma konusundaki ustalıkları, tehlikeyi artırdı. Gizlenmiş baskın gemileri ustaca sevk ile idare edildiler ve hedefleri çok iyi seçildi – sadece bir tanesi çatışmak zorunda kalmıştı ve o da ciddi bir hasar almadı. Bununla birlikte, gemi komutanları bir istisna dışında, insana yaraşır şekilde davrandılar. Saldırdıkları gemi mürettebatının botlara binmeleri için zaman tanıdılar ve esirlerine düzgün davrandılar.

Kraliyet Donanması'nın refakat gemileri çeşitli tehlikeler karşısında, özellikle Atlantik Okyanusu'nda Britanya yaklaşma istikametinde bulunan U-botlardan yılmışlardı. U-botlar, Fransa'nın Atlantik kıyısında bulunan Brest, Lorient ve La Rochelle'nin yakınındaki La Pallice limanlarından 25 derece Batı istikametine kadar seyredebiliyorlardı. Halbuki 1940 yazında, İngilizler ancak 15 derece Batı istikametine, İrlanda'nın yaklaşık 320 kilometre batısına kadar refakat gemileri temin edebiliyorlardı. Denize açılan gemiler daha sonra dağılmak ya da refakatsiz seyretmek zorundaydılar. Ekim'de bile, yakın refakat ancak yaklaşık 19 dereceye, İrlanda'nın 650 kilometre batısına kadar uzatıldı. Ayrıca normal refakat sadece bir silahlı ticaret gemisiydi ve ancak yılın sonunda ortalama refakatçi sayısı ikiye yükseltilebildi. Sadece, Ortadoğu'ya giden konvoylara daha güçlü koruma verildi.

Burada Halifax'daki Nova Scotia (Doğu Kanada) üssünün Atlantik konvoyları için ana Batı terminal (son) üssü olduğunun ve yiyecek, yakıt ve cephane taşıyarak ülkesine dönmekte olan konvoylara ilk 500-650 kilometreye kadar Kanada muhriplerinin eşlik ettiğinin, daha sonra konvoyların İngiliz Adaları'nın karşısında daha iyi korunan, dikdörtgen bölgeye (Western Approach - British

Isles) ulaşana kadar okyanus refakat gemilerince devralındıklarının belirtilmesi gerekmektedir.

Refakat gemisi sorununu gidermeye yönelik kıymetli yardım 1940 ilkbaharında denizaltı arama gemilerinin (korvet) gelmeleriydi. Yalnızca 925 ton ağırlığındaki bu küçük gemiler fena havalarda mürettebat için yorucu oluyorlardı ve su üstündeki bir U-botu geçecek kadar süratli olmamanın ya da aynı tempoda gitmemenin dezavantajını yaşadılar ama bütün hava koşullarında konvoylara refakat ederek en cesur görevi yerine getirdiler.

İki aylık ikna edici çabalardan sonra, Churchill'in Eylül'de Başkan Roosevelt ile müzakere ettiği anlaşma sonucunda daha büyük bir yardım geldi. Bu anlaşma sayesinde Birleşik Devletler donanmasının Birinci Dünya Savaşı'ndan kalan elli adet eski ve fazla muhribi, Atlantik'in uzak tarafındaki sekiz İngiliz üssünün doksan dokuz yıllığına kiralanması karşılığında alındı. Her ne kadar bu muhripler eski model olmakla birlikte, kullanılmadan önce Asdic denizaltı tespit aygıtlarıyla donatılmak zorundaydılar. Muhripler çok geçmeden refakat sorununa ve denizaltı savunma savaşına önemli bir katkıda bulunabildiler. Bundan başka, bu ikili yer değiştirme (transfer) Amerika Birleşik Devletleri'ne, seyir esnasındaki gemilerinin ve kıyı sevkıyatının korunması için üsler hazırlama imkânı verdi. Bu, aynı zamanda büyük ve tarafsız ülkenin Atlantik Savaşı'nda attığı ilk adımlardı.

Kışın gelmesi ve kötü hava koşulları, doğal olarak konvoyların ve konvoya refakat gemilerin güçlüklerini artırdı ama Alman denizaltı saldırılarını da azalttı. Temmuz 1940'ta Alman rakamları savaşın başlamasından bu yana U-botu gücünün yüzde elli artmış olduğunu gösteriyordu. U-botlardan yirmi yedisi imha edilmiş ve elde elli bir adet kalmıştı. Müteakip Şubat ayına kadar faal, muharebeye hazır toplam U-bot sayısı yirmi bire düştü. Fakat, Almanlar Fransız üslerinden yararlanarak azalmış bulunan toplam küçük kuvvetinden U-botları denizde tutabildiler ve daha küçük kıyı tipi U-botlarını okyanus güzergâhlarında kullanabildiler.

Öte yandan, İtalyan donanmasının bu mücadeleye katkısı önemsenmeyecek seviyedeydi. İtalyanların denizaltıları Ağustos'tan bu yana Atlantik'te görev yapmaya başlamış ve Kasım geldiğinde sayıları yirmi altı adetten az olmasa da gerçekte hiçbir şey başaramadılar.

Her ne kadar U-bot seferinin baskısı kış esnasında, asıl olarak kötü hava nedeniyle azalmakla birlikte, 1941 başında U-bot baskısı tekrarlandı ve aynı zamanda saldırılar Amiral Dönitz'in "Kurtsürüsü" taktiğini önermesiyle çoğaldı – U-botlar, "Kurtsürüsü" taktiğinde tek başına hareket etmek yerine topluca hareket ediyorlardı. Bu yeni taktikler, Ekim 1940'ta kabul edilmiş ve sonraki aylarda geliştirilmişti.

Kurtsürüsü taktiğine göre, bir konvoyun varlığı yaklaşık olarak tespit edildikten sonra, kıyıdaki U-bot komuta karargâhı en yakındaki U-bot grubunu uyaracaktı. O da konvoyu bulmak ve gizlice izlemek için telsizle diğerlerine "yerini" bildirmesi amacıyla bir denizaltıyı gönderecekti. Denizaltılar konvoy bölgesinde toplandığında U-botlar su üzerindeyken, tercihen konvoy rüzgârının istikametinde gece saldırılarına başlayacaklar ve bu saldırılara birkaç gece devam edeceklerdi. Gündüzleyin ise, U-botları konvoy ve refakat gemilerinden epey geri çekileceklerdi. U-botlar su üstünde taarruz ederlerken sürat yönünden refakat gemilerinin birçoğundan avantajlılardı. Birinci Dünya Savaşı'nda geceleyin su üstünde denizaltı saldırıları gerçekleştirilmişti ve bizzat Amiral Dönitz, ikinci savaştan önce bir kitapta bunu nasıl yapacağını açıklamıştı.

Asıl olarak su altındaki denizaltı saldırıları düşündüklerinden ve yaklaşık 1.350 metre menzili olan su altı tespit cihazı Asdic aygıtına bel bağladıklarından, bu yeni taktikler İngilizleri hazırlıksız yakaladı. Asdic aygıtı, konvoyların yanında su üstü torpido botları gibi görev yapan U-botlarını tespit edemedi. Denizaltılar gece göreve çıktıklarında, aslında konvoy gemilerinin gözleri bağlı gibiydi. Almanların su üstünde görev yapan U-botlarının gece saldırılarından yararlanmaları, İngilizlerin denizaltı savunma savaşı için yapmayı düşündükleri hazırlıklarını geçersiz ve etkisiz kılmıştı.

Yeni taktikleri göğüslemenin en iyi fırsatı konvoyu gizlice takip eden, "irtibat" U-botunu erkenden tespit etmek ve onu uzaklaştırmaktı. Eğer, refakat gemileri, U-botların dalmalarını sağlayabilirlerse, periskopları gece işe yaramaz hale geleceğinden bu engelleyici bir unsur olacaktı. Gece saldırılarına karşı çok önemli bir karşı tedbir de denizin aydınlatılmasıydı. İlk başlarda bu işaret fişeği ve havai fişeklere bağlıydı, fakat bunların yerini çok uzaklara giden, karanlığı gündüze çeviren "kar tanesi" adı verilen daha etkin aydınlatma aldı. Bunun yanı sıra mucidinin adını alan Leigh adındaki kuvvetli ışıldak konvoy refakatinde görev alan uçaklara ve denizaltı savunma devriyelerine yerleştirildi. Daha önemlisi görerek tespite yardımcı olan radarın gelişimiydi. Yeni yararlı cihazlardaki gelişmelerle birlikte, refakat gemileri ve refakat grupları için daha mükemmel bir eğitim ve istihbarat teşkilatlarında belirgin bir ilerleme kaydedildi.

Fakat, bütün bu gelişmeler zaman aldı ve bu dönemde mevcudu az olan U-botların yeni "Kurtsürüsü" saldırılarını kısıtlaması bir şanstı. Amiral Dönitz savaştan önce, İngilizlerin dünya çapında bir konvoy sistemini benimsemesi halinde, Almanya'nın kati netice için 300 U-bota ihtiyacı olacağını tahmin etmişti, halbuki 1941 ilkbaharında, Almanya'nın elinde o miktarın sadece onda biri kadar faal U-bot vardı.

Bu daha büyük bir talihti çünkü diğer savaş gemileriyle ve uçaklarla ticaret gemilerine yapılan baskınlar Mart'ta zirveye ulaşmıştı. Ağır kruvazör *Scheer* ve muharebe kruvazörleri *Scharnhorst* ile *Gneisenau* on yedi gemi batırdı ya da ele geçirdi. Uzun menzilli bombardıman uçakları kırk bir gemiyi batırdı ve U-botlar da aynı sayıda gemi batırdı. Böylece toplam 139 gemi ve yarım milyon tonu aşkın sevkıyat malzemesi imha edilmişti.

Bununla birlikte muharebe kruvazörleri 22 Mart'ta Brest'e ulaştıktan sonra İngilizlerin taciz edici hava taarruzları sonucunda oradan hareket edemediler.

Mayıs ortasından hemen sonra, yeni Alman ana muharebe gemisi *Bismarck*, yeni kruvazör *Prinz Eugen*'in eşliğinde, tehlikeyi artırmak amacıyla Atlantik'e açıldı. İngiliz İstihbarat Teşkilatı

iyi çalıştı ve 21 Mayıs'ın ilk saatlerinde gemilerin Kattegat'ta (İsveç-Danimarka arasındaki boğaz) bulundukları Londra'da haber alındı. Daha sonra aynı gün bu gemiler Bergen yakınlarındaki Sahil Komutanlığı'na bağlı uçaklar tarafından tespit edildi. Koramiral L. Holland komutasındaki *Hood* muharebe kruvazörü ve ana muharebe gemisi *Prince of Wales*, İzlanda'nın kuzeyi civarında gemilerin beklendiği geçidi kesmek amacıyla derhal Scapa Flow Deniz Üssü'nden (Kuzey İngiltere) yola çıktı ve ertesi akşam hava keşfi Alman gemilerinin artık Bergen bölgesinde olmadığını gösterdikten sonra, Amiral Tovey komutasındaki ana donanma da Scapa üssünden aynı yönde denize açıldı. 23 Mayıs akşamı, iki Alman gemisi, *Norfolk* ve *Suffolk* kruvazörleri tarafından Grönland'ın doğusundaki buz kütlelerinin kıyısı ile İzlanda'nın batısı arasında kalan Danimarka Boğazı'nda tespit edildi. O sırada Amiral Holland'ın kuvveti boğazın güney ucuna yakındı.

Kâğıt üzerinde bu kuvvetin büyük bir avantajı vardı, çünkü 42.000 tonluk *Hood* görünüşte iki donanmanın (İngiliz ve Alman) en büyük gemisiydi ve sekiz adet 38 cm'lik topu vardı. Aynı zamanda kendisine 35.000 tonluk ve üzerinde on adet 35 cm'lik top monteli yeni ana muharebe gemisi *Prince of Wales* refakat ediyordu. Fakat 1920'de Washington Deniz Silahsızlanma Konferansı'ndan önce inşa edilen *Hood*, hiçbir zaman tam anlamıyla yenileştirilmemişti – 1939'da savaşın başlaması, Amirallik Dairesi'nin Mart ayında o yıl gemi zırhının tümüyle iyileştirilmesi yönünde aldığı kararı engelledi. *Prince of Wales* o kadar yeniydi ki, silahları tam anlamıyla denenmemişti.* Alman gemileri, anlaşma maddelerinin sınırlamalarına –ana muharebe gemileri 35.000 ton ve ağır kruvazörler 10.000 ton– riayet etmesi gerekmekle birlikte gerçekte sırasıyla 42.000 ton ve 15.000 ton olarak inşa edilmişlerdi, bu da onlara göründüğünden daha kalın bir zırh verilmesini mümkün kılıyordu. Ayrıca ana silahlardaki (en büyük çaplı silah/top) –*Bismarck*'taki sekiz adet 38 cm'lik top ve *Prinz Eugen*'deki sekiz adet 20 cm'lik top– dezavantajları, sadece *Prince of Wales* gemisinin

* Aslında gemide hâlâ bazı Clydeside (Glasgow Tersanesi) işçileri vardı.

toplarının kusurlarıyla ve Almanların üstün telemetre (mesafe ölçer) aletleriyle değil, fakat İngilizlerin muharebeye iştirak tarzlarıyla dengeleniyordu.

Alman gemileri alacakaranlıkta saat 05:35'te, güneşin doğmasından tam bir saat önce tespit edildi. 05:52'de dört gemi birden 22.500 metreden ateşe başladı. İngiliz cephesinde, *Hood* öndeydi ve her iki Alman gemisi ateşlerini onda toplamışlardı. *Hood* amiral gemisi olmasının dışında en savunmasız olanıydı ve mümkün olan en kısa sürede mesafeyi kapamak istediği için özellikle aşırtma atışları için savunmasızdı. Gemiler neredeyse baş başa gelmişlerdi. Bu nedenle İngiliz gemileri, taretlerini hedefe çeviremediler. Oysa Almanlar bordalarındaki bütün topları ateşleyebildi. İkinci ya da üçüncü salvo ateşi (bütün top bataryalarının aynı anda ateş etmesi) etkisini gösterdi. Bu ateş öyle etkili oldu ki *Hood* 06:00'da infilak etti ve birkaç dakika içerisinde battı – 1.400'ü aşkın mürettebatından sadece üç kişi kurtuldu. Bu, çeyrek yüzyıl önce İngiliz muharebe kruvazörlerinin Jutland'daki (Kuzey Denizi, Danimarka yakını) son derece korkunç kaderini hatırlatıyordu.

Her iki Alman gemisinin ateşlerini toplayabildiği *Prince of Wales* de birkaç dakika içinde hem *Bismarck*'tan hasara neden olan isabetli atışlara hem de *Prinz Eugen*'den üç atışa maruz kalmıştı. O nedenle saat 06:13'te *Prince of Wales* komutanı akıllı bir şekilde muharebeyi kesmeye karar verdi ve sis perdesi altında geri döndü. Geminin menzili 13 kilometreden azdı. İki kruvazöre ve Holland'ın ölümünden sonra şimdi bütün kuvvete komuta eden Tümamiral Wake-Walker kararı teyit etti ve Amiral Tovey'in komutasındaki ana donanma muharebe bölgesine gelene kadar düşmanla temasın devam etmesine karar verdi. Tovey'in donanması şimdi 500 kilometre uzaktaydı ve sabahleyin görüş mesafesi daha da kötüleştiğinden Alman gemilerini yakalama ihtimali zayıftı. Tovey öğleden sonra *Bismarck*'ın rotasını değiştirmiş olduğunu ve hızını yaklaşık 24 knota düşürdüğünü öğrendiğinde rahatlamıştı.

Zira, sabah kısa süren çatışmada *Prince of Wales Bismarck*'a iki isabet kaydetmişti ve bunlardan biri yakıt sızıntısına neden olarak

seyir süresini azalttı. Alman amirali Lütjens, Atlantik'teki baskından ve o anda muharebe bölgesine doğru gelmekte olan İngiliz kuvvetinin onu takip edebilmesinden önce Almanya'ya dönme seçeneğinden vazgeçerek Batı Fransa'daki limanına doğru seyretti.

O ikindi Tovey, 2. Kruvazör Filosu'nu ve avcı uçaklarıyla birlikte Akdeniz'e açılmak üzere olan uçak gemisi *Victorious*'u ana muharebe gemisi *Bismarck*'ın 150 kilometre mesafesinde ve *Victorious* uçak gemisindeki 9 torpido bombardıman uçağının havalanmasını sağlayacak yakınlıkta olacak şekilde ilerlemesi için Amiral Curteis'in emrine müfrez (ayrı) bir kuvvet olarak verdi. Bu uçaklar saat 22:00'dan hemen sonra çok kötü bir havada havalandılar ve *Bismarck*'ı bulmakta zorlandılar fakat sonunda gece yarısından hemen sonra gemiye art arda saldırdılar. Bir isabet kaydettiler ne var ki kalın zırhları olan ana muharebe gemisinde ciddi bir hasar oluşmadı. Ayrıca 25 Mayıs'ın ilk saatlerinde kendisini takip eden gemileri atlatmayı başaran *Bismarck* günün geri kalan kısmındaki tüm arama çabalarını geçersiz kıldı.

Bismarck'ın ancak 26 Mayıs saat 10:30'da, Sahil Komutanlığı'na bağlı Catalina deniz devriye uçakları tarafından Brest Limanı'ndan 1.100 kilometre uzakta olduğu tespit ve rapor edildi. Tovey'in çok geniş bir alana dağılmış bulunan donanması o sırada onu sığınağa ulaşmadan önce yakalayamayacak kadar kötü bir şekilde tertiplenmiş durumdaydı ve yakıtları azalıyordu. Fakat, Cebelitarık'tan yukarı doğru gelen Amiral Somerville'nin H kuvveti şimdi, *Bismarck*'ı takip edecek kadar yakındı. Ayrıca Amiral Somerville'nin kuvvetinde büyük uçak gemisi *Ark Royal* vardı. İlk saldırı boşa gitti, fakat gece saat 21:00 civarında yapılan ikincisi daha başarılıydı. Atılan on üç torpidodan ikisi hedeflerini bulmuştu. Her ne kadar torpidolardan birisi *Bismarck*'ın gövde zırhına isabet etmiş ve az hasar vermiş ise de, geminin sağ kıç tarafına isabet eden diğer toripdo pervaneye hasar vermiş, dümen donanımını harap etmiş ve dümenleri sıkıştırmıştı. Bu kati bir darbe olmuştu.

Albay Vian'ın muhripleri geceleyin ilave torpido saldırıları düzenlemenin yanı sıra burada durumu kontrol altında tutarken ana

muharebe gemileri *King George V* ile *Rodney* muharebe bölgesine geldiler ve 1,5 saat boyunca ağır toplarının zırh delici mermileriyle *Bismarck*'ı bombardımana tabi tutarak felç ettiler. *Bismarck* 10:15'te alevler içinde bir enkaz halindeydi. Tovey'in emri üzerine, Alman Hava Kuvvetleri'nin (Luftwaffe) ağır bombardıman uçakları İngiliz ana muharebe gemileri *King George V* ve *Rodney*'i tehlikeye atmaya gelmeden önce, kruvazörleri batmakta olan geminin işini bitirmek üzere bırakarak geri çekildiler. *Dorsetshire* batırma işini üç torpido ile halletti ve *Bismarck* saat 10:36'da dalgaların altında kayboldu.

Bismarck batırılmadan evvel en azından sekiz, muhtemelen on iki torpido ile çok daha fazla ağır mermi isabetine maruz kalmış ve kurtulmuştu. Bu, tasarımcıları için olağanüstü bir övgüydü.

Prinz Eugen, 24 Mayıs'ta Atlantik'in ortasında yakıt ikmali için *Bismarck*'ı bırakmıştı, fakat yakıt aldıktan sonra makine dairesinde bir arıza çıktı. O nedenle albay bu seferden vazgeçmeye ve Brest'e dönmeye karar verdi. Brest Limanı'na yaklaştığı tespit edilmekle birlikte, oraya 1 Haziran'da güvenli bir şekilde ulaştı.

Bununla beraber, sonunda, Mayıs 1941'in bu çarpıcı olayları Almanların Atlantik Savaşı'nı su üstü gemileriyle kazanma planlarının ve çabalarının doruğa çıkışını ve nihai yenilgisini belirlemiştir.

U-bot seferi, çok daha uzun süre devam etti ve inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte çok ciddi bir tehlike haline geldi.

Mayıs ayında U-botlarını batırdığı gemi sayısı çok fazla arttı ve bu rakamlar Haziran'da, 300.000 tonu aşan yüksek rakamlara ulaştı – rakamlar tam olarak altmış bir gemi ve 310.000 tondu. Batırılan bu miktar büyük bir konvoydaki gemi kadardı. Denizcilerin bu gemilerde görev almaktan caymamaları dikkate değerdi, zira hiçbir zaman mürettebat sıkıntısı yaşanmadı.

Bununla beraber o ilkbaharda, U-botların etkisini azaltan birtakım önemli unsurlar devreye girdi. 11 Mart'ta, Amerika Birleşik Devletleri'nde, Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu çıktı ve aynı ay Amerikan muhriplerinden ve uçan botlarından "Atlantik Donanması Destek Grubu" teşkil edildi. Nisan ayında Birleşik Devletler

donanması tarafından devriye gezilen Amerikan "Güvenlik Bölgesi" 60 derece doğudan, 26 derece batıya kadar uzatıldı.

Keza, Mart ayında Grönland'ın doğu kıyısında Amerikan hava üsleri ve Bermuda'da tesisler açıldı. Birleşik Devletler Donanması Mayıs'ta, Newfoundland'ın güneydoğusunda ve Arjantin'de birer üs kiraladı. Amerikan Deniz Piyadeleri Temmuz başında Reykjavik'teki (İzlanda) İngiliz garnizonunu devraldı ve ondan sonra Birleşik Devletler donanma birlikleri İzlanda'ya gelen ve giden Amerikan gemi sevkıyatını korudular. Atlantik'teki Amerikan "tarafsızlığı" gözle görülür bir şekilde daha "az tarafsız" bir hale geliyordu. İngiliz gemilerinin, Amerikan tersanelerinde yenileştirilmeleri zaten Nisan ayında onaylanmıştı. Bu arada Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu uyarınca savaş ve ticaret gemilerinin inşası başlamıştı.

Kanada ise Britanya'nın Atlantik'teki mücadelesinde daha güçlü bir destek haline geliyordu. Haziran'da bir Kanada Refakat Kuvveti kuruldu ve Newfoundland, St. John'da üslendi. Kanada Kraliyet Donanması artık doğu istikametinde, İzlanda'nın güneyindeki buluşma noktasına kadar olan okyanus denizaltı savunma refakati sorumluluğunu aldı. Böylece İngiliz Amirallik Dairesi'nin kesintisiz refakat planları gerçekleşti.

1941 yazında Kanada ile İngiliz refakat gemileri, konvoyları Orta Okyanus Buluşma Noktası olan 35 derece batı boylamında buluşuyorlar ve konvoyları birbirlerine teslim ediyorlardı. İzlanda ve Batı Yaklaşma Bölgesi refakat gemileri buluşuyorlar ve konvoyları yaklaşık 18 derece batı boylamındaki Doğu Okyanus Buluşma Noktası'nda devir ve teslim ediyorlardı.

Temmuz'dan sonra da refakat grupları Cebelitarık konvoylarına bütün yol boyunca eşlik ettiler ve ayrıca Sierra Leone konvoylarına Batı Afrika kıyısından aşağı istikamette devamlı refakat gemileri verildi.

Konvoylara, artık ortalama beş refakat gemisi verilebiliyordu. Kırk beş gemilik bir konvoyun korunması gereken elli kilometreyi aşkın çemberi vardı. Öyle olmakla birlikte refakat konvoyundaki her bir geminin Asdic mesafe tespit aygıtı sadece iki kilometrelik

bir kavis tarayacaktı – bu nedenle hâlâ U-botların tespit edilemeden sızacağı geniş gedikler olacaktı.

Hava örtüsüne gelince, Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu uyarınca Catalina deniz uçaklarının ilavesiyle bahardan bu yana hava örtüsü, U-botların İngiliz Adaları'nın karşısında bulunan diktörtgen bölgenin açıklarındaki (Western Approach - British Isles) Batı Yaklaşma Bölgesi'ne girmesini önlemek için Britanya Adaları'ndan 1.100, Kanada'dan 950 ve İzlanda'dan güneye kadar 650 kilometre uzatıldı. Fakat, Atlantik'in ortasında hâlâ 500 kilometrelik bir boşluk vardı ve bu bölgeyi himaye edebilen çok uzun menzilli Amerikan Liberator ağır bombardıman uçakları 1943 Mart ayı sonuna kadar düzenli bir şekilde hazır değildiler; Nisan ortasından sadece 41 adedi görevdeydi.

Bu arada, U-botların sayısı giderek artıyordu. Temmuz 1941'e gelindiğinde altmış beşi ve Ekim ayında seksen adedi faaldi. 1 Eylül'de U-botların toplam sayısı 198 idi – o âna kadar kırk yedisi kaybolmuştu. Özetle, yeni U-botlar batırılanlardan çok daha hızlı bir şekilde hizmete giriyorlardı. Ayrıca U-botlar daha güçlü olarak inşa ediliyorlardı. Kaynak basınçlı sistemle imal edilen gövdelerinin, İngilizlerin madeni levha kaplamalı ve perçinli gövdelerinden daha zor su sızdırdıkları ortaya çıkmıştı ve bir su bombası denizaltıyı batırmak çok yakınında infilak etmek zorundaydı.

Eylül ayı esnasında, dört konvoy çok ağır kayıp verdi – bunların hepsi yeterli hava desteğinden yoksundu.

Bununla beraber, Ağustos'taki Roosevelt ve Churchill arasındaki buluşmanın ardından iki donanma arasındaki işbirliği, iyi planlanan Amerikan "4 Numaralı Batı Yarıküresi Savunma Planı"nın başkan tarafından onaylanmasından sonra daha da arttı. Bu plan uyarınca Birleşik Devletler Donanması'na Amerikalı olmayan konvoylara refakat etme izni verildi ve donanma doğu istikametinde Orta Okyanus Buluşma Noktası'na kadar giden konvoylara refakat etmeye başladı. Buluşma noktası ise doğu istikametinde yaklaşık 22 derece batı boylamına kaydırıldı.

Bu işbirliği İngilizlerin Orta Okyanus Buluşma Noktası ve Britanya Adaları arasındaki yeterli refakat gemisi temin etme sorunu-

nu kolaylaştırmaya yardımcı oldu. Yıl sonunda refakat gemileri her birinde üç muhrip ve yaklaşık altı denizaltı arama (korvet) gemisi olmak üzere sekize gruba yükselmişti. Ayrıca her biri beş muhripten oluşan, zorda olabilecek herhangi bir konvoy refakatindeki gemileri takviye edecek ya da toplu haldeki U-botlarla mücadele edecek görünüşte ihtiyat halinde on bir grup vardı, ancak bu gruplar büyük ölçüde sıradan işlerle meşguldüler.

Ekim'de U-botların batırdığı gemi sayısı otuz ikiye, tonajı 156.000 tona düştü. Sahil Komutanlığı üssünün 650 kilometre civarında hiçbir geminin batırılmamış olması dikkat çekicidir. Düşüş kısmen U-botların Rommel'in Kuzey Afrika'daki harekâtlarını desteklemek için Akdeniz'e gönderilmesi nedeniyle olmakla birlikte, U-botların uzun menzilli keşif ve bombardıman uçaklarının koruduğu bölgeye girmekteki isteksizlikleri ortadaydı.

U-botların Kasım'da batırdıkları gemi sayısı, Ekim ayı toplamının üçte birinden biraz daha fazla olmak üzere tekrar düştü – ve Aralık'ta Kuzey Atlantik'teki kayıplar hâlâ daha azdı. Ne var ki Japonya'nın savaşa girmesinin ardından Uzakdoğu'da meydana gelen ağır kayıplar, batırılan toplam miktarı 282 gemi ve yaklaşık 600.000 tona yükseltti.

Batı'da, 1941'in ikinci yarısı esnasında Alman uzun menzilli bombardıman uçakları özellikle Cebelitarık konvoyları için U-botlardan daha tehlikeli bir hale gelmişlerdi. Bu durum her konvoyun avcı uçaklarının yakın desteğine olan ihtiyacının fark edilmesine yol açtı ve böylece Haziran'da ilk refakat uçak gemisi *Audacity* konvoya katıldı. Kendisi dokuz günlük muharebede batırılmakla birlikte, yurda dönen Cebelitarık konvoyunun başarılı savunmasında kilit bir rol oynadı.

Yılın sonunda faal U-bot sayısı seksen altıydı. U-botların yaklaşık daha 150'si eğitimde ya da deneme seyrindeydiler. Fakat artık elli adedi Akdeniz'de ya da yaklaşma istikametlerinde olduklarından Kuzey Atlantik'te kullanılmak üzere sadece otuz altı U-bot kalmıştı. Haziran'da Kuzey Atlantik'teki ikmal gemilerinin aranması faaliyeti dokuz adedinin takibiyle ve U-botların Güney Atlantik'ten

geri çekilmeleriyle sonuçlanmıştı. Nisan'dan Aralık'a kadar geçen dokuz aylık süre zarfında Alman ve İtalyan denizaltılarının batırdıkları gemi sayısı toplamı 328, tonajı ise 1.576.000'di. Ancak bunların sadece üçte biri refakat gemileri ile seyreden konvoylardı. Bundan başka kaybolan otuz U-bottan yirmi adedi konvoya refakat eden gemiler tarafından imha edilmişlerdi. Güçlü refakat desteği ve düşman yolundan uzaklaşan güzergâhlar U-botlara karşı geçici bir üstünlük sağlamıştı.

Burada, 1942'nin başındaki refakat gemilerinin durumunun özetini vermek yararlı olabilir. Amiral Percy Noble'un komutasındaki Batı Yaklaşma İstikameti Komutanlığı'na bağlı üç büyük harekât üssü Liverpool, Greenock ve Londonderry'di. Bu üsler toplam yetmiş muhrip ve doksan beş küçük gemiden meydana gelen yirmi beş refakat grubunu kontrol ediyordu.

Bu üslerdeki konvoy refakat gemileri dört sınıfa ayrılıyordu: 1) Ortadoğu ve Kutup konvoylarının ilk safhaları için ve yolcu gemileri Amerikan askerlerini Atlantik'te taşımaya başladıklarında refakat eden kısa seyir (menzil) mesafeli muhripler; 2) Batı Okyanus Buluşma Noktası'ndan Britanya'ya giden Kuzey Atlantik konvoyları ile Cebelitarık'a giden konvoylar için uzun seyir menzilli muhrip ve denizaltı arama gemileri (korvet); 3) Sierra Leone konvoylarının yolculuklarının asıl bölümleri için uzun menzilli yelkenli tekneler, muhripler ve koruma botları; 4) Alman bombardıman uçaklarının menzili içerisindeki ve Kutup ile Cebelitarık konvoylarının konvoy refakat gemilerini destekleyen uçaksavar grupları.

Ayrıca Cebelitarık'ta bölgesel refakat görevi için iki grup eşiti büyüklüğünde bir kuvvet ve bir muhrip filotilasının meydana getirdiği Freetown Refakat Görev Kuvveti ile yaklaşık on iki denizaltı arama gemisi vardı. Büyük bölümü Kanada Kraliyet Donanması'nca sağlanan Newfoundland Refakat Görev Kuvveti'nin on dört muhribi ve yaklaşık kırk denizaltı arama gemisi, buna ek olarak bölgesel refakat görevi için çok sayıda başka küçük gemi vardı.

Fakat, Atlantik Savaşı'nın iyiye doğru giden seyri 1942'nin başında olumsuzluklara maruz kaldı. Sorunlardan biri uçak eksikliğiy-

di. Önceki yaz, Sahil Komutanlığı'nı devir ve teslim alan Hava Orgeneral Philip Joubert de la Ferté, her türden toplam uçak ihtiyacını 800 olarak tespit etmişti ve özellikle uzun menzilli bombardıman uçaklarının önemi üzerinde durmuştu. Fakat Sahil Komutanlığı'na bağlı bombardıman uçakları yeni yılda Bombardıman Uçak Komutanlığı'na nakledildi ve bütün yeni uçaklar Almanya'ya karşı hava taarruzu için o komutanlığa tahsis edildi. Öncelikler çatışması şiddetlendi. Ayrıca Donanma Hava Birliği, sipariş edilen otuz bir adet yeni refakat uçak gemisi için avcı uçağı temininde sıkıntı yaşıyordu.

Diğer bir olumsuzluk Amerika'da İngilizler için inşa edilmekte olan yeni fırkateynlerin, büyük ölçüde Amerikalıların 1942'de olmasa da, 1943'te başlatmayı umut ettikleri Manş ötesi harekât için ihtiyaç duydukları çıkarma araçlarına öncelik vermeleri nedeniyle hizmete umulduğu kadar hızlı girmemesiydi. Bu öncelik, İngilizlerin Atlantik'teki mücadelesinin zafiyetine ve ilave ağır gemi kayıplarına büyük ölçüde katkıda bulundu.

Üçüncü elverişsiz durum ise 1942'nin ilk aylarında, Amerika'nın kendi denizyolları ve gemi sorunlarından kaynaklandı – bu sorunlar, sadece Pasifik'te Pearl Harbor felaketinden değil, ayrıca Atlantik'teki U-bot saldırılarının genişlemesinden ve bunun sonucunda meydana gelen Amerika'nın gemi kayıpları nedeniyleydi.

Amiral Dönitz ve karargâhı, Mayıs 1942'de Britanya'yı yenmek için ayda ortalama yaklaşık 700.000 tonajında gemi batırmaları gerektiğini tahmin ettiler. Her ne kadar aylık ortalamanın gerçekte 180.000 tondan daha fazla olmadığını bilmemekle birlikte, 1941'de batırılan tonajın böyle bir ortalamaya ulaşmadığını biliyorlardı. Fakat, Amerika'nın savaşa girmesinin, Batı Atlantik'te onlara artan bir serbest hareket alanı ve daha fazla refakatsiz hedef bulma imkânı vereceğini düşünmüşlerdi.

Sadece çok az sayıda U-bot, Amerika kıyıları açıklarına görev yapması için gönderilebildi, ne var ki bunlar sayılarına göre büyük başarılar elde ettiler. Zira Amerikalı amiraller, Birinci Dünya Savaşı'ndaki İngiliz amiraller gibi konvoyları başlatmakta yavaş ve isteksizdiler. Ayrıca Amerikalılar diğer önlemleri almakta ağır dav-

randılar. Işıklı şamandıralar ve gemi telsizlerinin sınırsız (yaygın ve şifresiz) bir şekilde kullanımı U-botlara istedikleri bütün yardımı sağladı. Miami gibi sayfiye kıyıları geceleri kilometrelerce uzayan neon ışıklı plajlarını gemi silüetlerini belli edecek bir biçimde aydınlatmaya devam ediyorlardı. U-botlar gündüzleyin kıyı açıklarında su altında kalıyorlar ve geceleri top ya da torpidolarla saldırmak amacıyla su üstüne çıkarak kıyıya yaklaşıyorlardı.

Her ne kadar Amerika kıyılarının açıklarında muharebeye katılan U-botların sayısı hiçbir zaman bir düzineden fazla olmamakla birlikte, Nisan başına kadar yüzde 57'si tanker olmak üzere, yaklaşık yarım milyon ton gemi batırmışlardı.

İngiltere'nin durumuna gösterilen tepki tehlikeliydi. Birleşik Devletler Donanması artık refakat gemileri ile uçaklarını kendi kıyılarına doğru çekiyordu ve İngiliz ticaret gemileri Atlantik'i kazasız belasız geçtikten sonra Amerikan karasularında kolay bir av haline geliyorlardı.

Amiral Dönitz, sonuçlardan o kadar cesaretlendi ki, olabildiğince çok sayıda U-botu Amerika kıyılarına göndermek istedi. Neyse ki bu kritik anda Müttefiklerin şansı yaver gitti ve Hitler'in "sezgisi" onlara yardımcı oldu. Hitler 22 Ocak'taki konferansında, kendi kanaatine göre Norveç'in "kader alanı" olduğunu belirtti ve mevcut her su üstü gemisinin ve U-botunun Norveç'i bir Müttefik işgalinden korumak için oraya gönderilmesi gerektiği konusunda ısrar etti. Dönitz, üç gün sonra o ülkenin deniz yaklaşma istikametlerini himaye etmek amacıyla ilk grup olan sekiz adet U-botun Norveç'e gönderilmesine ilişkin tamamen beklenmeyen bir emir aldı. Ayrıca yeni ana muharebe gemisi *Tirpitz* Ocak'ta Norveç'e hareket etti. Onu *Scheer*, *Prinz Eugen*, *Hipper* ve *Lützow* takip etti.

Churchill Nisan'da İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi'ne Kutup konvoylarına karşı Alman baskısını hafifletmek amacıyla Norveç'e bir çıkarma yapılmasının uygulanabilirliğini araştırmalarını söylediğinde, Hitler'in bu konuda tedbiri vardı – ancak komitenin kuşkuları Amerikalılar tarafından desteklendi ve proje asla olgunlaşmadı.

Müttefiklerin şanslı olduğu diğer bir konu da şiddetli geçen 1941-1942 kışının Baltık'ta U-bot eğitimini engellemesiydi. Neticede toplamda sadece altmış dokuz denizaltı 1942'nin ilk yarısındaki harekâtlar için hazırdı. Sonunda bu denizaltılardan yirmi altısı Kuzey Norveç'e, ikisi Akdeniz'e gönderildi ve on ikisi tanesi kayıpları tamamladı. Böylece Atlantik Savaşı için tahsis edilen net U-bot sayısı sadece yirmi dokuzdu.

Buna rağmen Mihver Devletleri denizaltılarının batırdığı gemi ve tonaj sayısı aylık olarak giderek arttı – Şubat ayında yaklaşık 500.000 ton, Mart ayında 500.000 tonu aşkın; Nisan ayında 430.000 tona düşmüş, fakat Mayıs'ta 600.000 ton ve Haziran'da uğursuz 700.000 ton rakamına ulaştı. Haziran sonunda denizaltıların batırdığı yılın ilk yarısındaki toplam kayıp, yaklaşık yüzde 90'ı Atlantik ve Kutup konvoylarına ait olmak üzere her türlü şekilde (denizaltı, gemi ve uçak) batırılan 4.147.406 tonajın 3 milyon tonu aşkın kısmıydı. Denizaltı savunmasının her alanındaki gelişmeler ve Amerika'nın konvoy sistemini kabul etmesi sayesinde denizaltıların neden olduğu aylık ortalama kayıp ancak Temmuz'da 500.000 tonun altına düştü.

1942 yazındaki iyileşme yanıltıcıydı. Ağustos ayına gelindiğinde yeni inşa edilen U-botların gelmesiyle toplam denizaltı sayısı 300'ün üzerine yükseltmişti ve bunların yarısı göreve hazır durumdaydı. Bu U-botlar Grönland, Kanada kıyıları, Azor Adaları, Kuzeybatı Afrika açıklarında ve Karayip Adaları yanında ya da Brezilya açıklarında gruplar halinde teşkil edilmişlerdi. U-botların Ağustos'ta batırdığı gemi tonajı tekrar 500.000 ton hedefinin üzerine çıktı. U-botlar müteakip birkaç ay içerisinde, özellikle birçok geminin hâlâ tek başına dolaştıkları Trinidad yakınlarında, büyük miktarda gemi batırdılar. Siyaseten ve büyük strateji açısından daha kuşkulu bir hareket de beş Brezilya gemisinin Ağustos ortasında batırılmasıydı; bu da Brezilya'nın derhal Mihver'e savaş açmasına yol açtı. Brezilya üslerinin kullanılması bundan sonra Müttefiklere bütün Güney Atlantik'i daha kuvvetli bir şekilde kontrol etme ve su üstü baskın gemilerini kovma imkânı verdi.

Bununla beraber bu durum öncekinden daha az önem arz etti, çünkü ticari gemilere baskın yapan okyanusun uzak bölgelerinde seyreden Alman silahlı ticari gemilerinin yerini, yeni ve büyük – sözde 1.600 ton ağırlığında ve seyir yarıçapları 50 kilometre olan– U-botlar alıyordu.

U-botlar şimdi çok daha derinlere, 200 metreye kadar ya da daha acil durumlarda daha da derinlere dalabiliyorlardı – gerçi bu avantaj çok geçmeden hem daha derin mesafelerde infilak ettirilen su bombalarıyla hem de bunların çok büyük miktarlarda üretilmesiyle dengelenmişti. U-botlar ayrıca yeni denizaltı yakıt tankerlerinin okyanuslarda kendilerine yakıt ikmali yapabilmelerinden ve giderek artan etkili telsiz istihbaratından yararlanıyorlardı. Üstelik Almanlar artık 1940 Ağustos ayına kadar yapmış oldukları gibi, İngilizlerin şifreli konvoy kontrol işaretlerinin birçoğunu tekrar okuyabiliyorlardı.

Diğer taraftan, İngiliz bilim insanlarının diğer bütün başarıları arasında en önemli olanı, U-botların telsiz karıştırması yaparak engelleyemediği yeni 10 santimetrelik radar setiydi. Bu 10 santimetrelik radar seti uçaklarda 1943'ün başında Leigh Projektörü ile birlikte tam anlamıyla kullanılmaya başlandığında, geceleyin ya da düşük görüş şartlarında Müttefiklerin üstünlüklerini tekrar ele geçirmesini temin etmiş ve U-botların 1,5 metrede çalışan radar arama alıcılarına engel olmuştur.

Dönitz'in bu döneme ait savaş günlükleri, onun hem İngilizlerin bu yeni yer tespit cihazından hem de Doğu Atlantik'te sayıları artan İngiliz uçaklarından nasıl endişe duyduğunu göstermektedir.

Dönitz bütün sefer boyunca daima zayıf noktaları yoklayan ve savunma zayıf olduğunda kuvveti orada yoğunlaştırarak taarruz eden güçlü bir strateji adamı olarak sivrilmişti. İnisiyatifi başından bu yana elde tutmuştu. Müttefik denizaltı savunma kuvvetleri ise daima bir kademe gerideydi.

Dönitz'in 1942'nin ikinci yarısındaki planı, Grönland'ın güneyindeki hava koruması refakatinde meydana gelen boşluk üzerinde yoğunlaştı. Planın amacı Müttefik konvoylarını Grönland'ın güne-

yine ulaşmadan tespit etmek, konvoylar bu mesafeyi kat ederken kuvvetlerini üzerlerinde toplamak ve hava himayesi devreye girdiğinde geri çekilmekti.

Ayrıca sonbahar geldiğinde Dönizt'in her fırsat doğduğunda kendi inisiyatifiyle "Kurtsürüsü" taktiğiyle saldıracak yeterlilikte U-botu vardı.

Bu nedenle U-botların baskısı Temmuz'dan itibaren arttı ve Kasım ayında batırdıkları gemi sayısı 119'a, ağırlığı 729.000 tona çıktı. U-botlar büyük ölçüde Güney Afrika ve Güney Amerika açıklarında konvoy harici tek başına seyreden gemileri yakaladılar.

Refakat gemilerine duyulan talep o sonbaharda Kuzeybatı Afrika'da, Amerikan-İngiliz çıkarması olan "Meşale (Torch) Harekâtı"nın donanmaya duyduğu ihtiyaçlar nedeniyle arttı. Cebelitarık, Sierra Leone ve Kutup konvoyları geçici olarak ertelenmek zorunda kalındı. Ayrıca, İzlanda'dan Britanya'ya Amerikan birliklerini taşıyan kıta nakliye gemi konvoyları için yeni refakat talebi vardı. Bu hızlı konvoyların üç kıta nakliye gemisine refakat eden en az dört muhribi vardı.

Refakat görevi talebi için tek istisna 80.000'er tonluk devasa iki yolcu gemisi olan *Queen Mary* ve *Queen Elizabeth*'in, 15.000 ve daha fazla –tümenin önemli bir bölümü– asker taşıma kapasitesine sahip olacak şekilde kıta nakliye gemilerine dönüştürülmesi suretiyle temin edildi. 28 knotu aşkın süratleri, yolculuklarının başlangıç ve bitiş zamanlarının dışında onlara herhangi bir muhribin eşlik edemeyeceği kadar yüksekti, bu nedenle bu kadar devasa yolcu gemilerinin güvenlikleri zikzak çizen (dolambaçlı) ve durmadan değişen güzergâhlarla birlikte sadece sürate bağlıydı. Bu tehlikeli hareket tarzı o kadar başarılı oldu ki, hiçbir denizaltı onları Ağustos'tan bu yana birçok denizaşırı yolculuklarında takip etmeyi başaramadı.

Genel olarak deniz konvoylarına verilen gemi ve hava himayesi refakat desteği U-bot üretimindeki artıştan doğan tehlikenin hızına ayak uyduramadı. Bu U-botlardan her ay ortalama yaklaşık on yedi adedi hizmete girmişti ve yılın başında mevcut 249 U-bottan faal

olan doksan bir adediyle karşılaştırıldığında, yılın sonunda toplam 393 adet U-bottan 212 adedi faaldi. Seksen yedi Alman ve yirmi iki İtalyan denizaltısı imha edilmişti – bu, U-bot inşaa temposunu dengelemek için oldukça yetersiz bir orandı.

Yıl boyunca Mihver Devletleri'ne bağlı denizaltılar bütün sularda toplam tonajı 6.266.000'u bulan 1.160 gemi batırdılar – bunun yanı sıra düşmanın toplam kaybı 1.664 gemiye ve tonajı ise 7.790.000'ye yükselmişti.

Her ne kadar, yaklaşık 7 milyon ton ağırlığında yeni Müttefik sevkıyat malzemeleri hizmete girmesine rağmen, o bile savaşın patlak vermesinden bu yana her yıl açıklanan hesaplarda olumsuz bakiye (bilanço açığı) olarak gösterilen yaklaşık bir milyon ton ilave açık bıraktı. Yıl boyunca, İngilizlerin ithalat miktarı, 1939 rakamlarının üçte birinden daha azına, 34 milyon tonun altına düştü – Britanya'da özellikle, ticari gemi kazan yakıtı, aylık 130.000 ton tüketimle karşılaştırıldığında tehlikeli seviyeye kadar düşmüş, ancak 300.000 ton kalmıştı. Her ne kadar gemi kazan yakıtı donanmanın ihtiyat stoklarından idareli olarak kullanılabilmekle birlikte, bu olağanüstü hal dışında kaçınılması gereken bir yoldu.

Böylece, Müttefik Konferansı, Ocak 1943'te Fas kıyısında Kazablanka'da Müttefik stratejisindeki müteakip adımları kararlaştırmak için toplandığında, oldukça rahatsız edici ticari gemi tonajı bilançosu ile karşı karşıyaydı. U-bot tehlikesinin üstesinden gelininceye ve Atlantik Savaşı kazanılana dek, Avrupa'nın gerçek anlamda bir işgali mümkün değildi. Atlantik Savaşı, 1940'taki Britanya Muharebesi kadar önemli hale gelmişti. Esasen mesele, hangi tarafın maddi ve manevi olarak daha fazla dayanabileceğine bağlıydı.

Mücadelenin gidişatı, komuta değişikliklerinden etkilendi. Kasım'da Amiral Percy Noble, Washington'daki İngiliz Deniz Heyeti'nin başına getirildi ve böylece Birinci Deniz Lordu'nun Birleşik Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi'deki temsilcisi oldu. Amiral Noble'un yirmi aylık Batı Yaklaşma İstikameti Komutanlığı (Western Approach) görevi sırasında, denizaltı savunması tedbirlerini geliştirme, refakat gemileri ile uçak mürettebatının sorunlarına gösterdiği anlayış ve tesis ettiği yakın şahsi temas neticesinde moralleri-

ni ayakta tutma konusunda çok çaba göstermişti. Şans eseri, halefi olarak iyi biri seçilmişti. Halefi, Birinci Dünya Savaşı'nda olağanüstü bir denizaltı komutanı ve 1940 başından bu yana Britanya'da üslenmiş bulunan denizaltıların komutanlığını yapan Amiral Max Horton'du. Amiral Horton, güçlü enerjisi ve hayal gücüyle denizaltı ile denizaltı mürettebatı konusundaki uzman bilgileriyle birlikte denizaltı savuma muharebesine katkıda bulundu. Bu niteliklerin bir araya gelmesi onu Dönitz'in hakkından gelebilecek birisi haline getirdi.

Horton'un planı, U-botlara karşı daha güçlü ve toplu halde karşı taarruzlar geliştirmekti. Denizaltı arama gemileri ve diğer küçük gemiler U-botlarla giriştikleri savaşlarda onları takip edecek yeterlilikte hıza sahip değillerdi, zira U-botları çok uzak mesafelere kadar takip ederlerse, refakat ettikleri konvoylara yetişemiyorlardı. Konvoya refakat eden gemilere yardım etmek ve U-botlarla temas sağladıktan sonra onların her birini batırıp imha etmek için ayrı olarak görev yapan daha fazla muhrip ve fırkateyne ihtiyaç vardı. Bu amaca yönelik grupların teşkili zaten Eylül ayında başlamıştı, ancak Horton bu çalışmaları derhal yoğunlaştırdı. Hatta bu amaçla yakın refakat gemi gruplarını azalttı. Horton, Orta Atlantik'teki düşmanı, refakat gemileri ve çok uzun menzilli uçaklarla işbirliği yaparak, yeni destek grubunun birkaçı ve uçak gemisiyle taşınan uçaklarla yapacağı koordineli karşı taarruzlarla baskına uğratmayı amaçladı. Horton, destek gruplarının geçmişte yapılan hata gibi geniş çaplı U-bot aramalarında vakit harcamamaları gerektiği üzerinde durdu. Onların bulunacağı yer, konvoyların yakınıydı ve destek grupları, konvoy refakat gruplarıyla yakın temas halinde çalışmalıydılar. Bu grupların her biri Grönland'da hava refakat boşluğunda iken bir destek grubu ve mümkün olduğunda uçakla takviye edilecekti. Horton, konvoy istikametinden saldırıya uğramaya alışkın olan U-botların, her yönden saldıran destek grupları geldiğinde etkisiz hale geleceklerini hesapladı.

Alman cephesinde ise, yeni yıl arifesinde (Aralık 1942) Altenfiord'da (Norveç) ağır kruvazörler *Hipper*, *Lützow* ve altı muhrip-

ten oluşan bir kuvvetle Kutup konvoyuna yapılan saldırının sonucu etkisiz olunca Hitler'in tepesi atmıştı ve bunun önemli sonuçları oldu. Hitler, nefret dolu bir şekilde büyük gemilerini buradan kıpırdatmayacağını "kararlı ve değişmez" bir şekilde ifade etti. Bu bir ay sonra Büyük Amiral Raeder'ın istifasıyla sonuçlandı ve yerine Deniz Kuvvetleri Komutanı olarak ve aynı zamanda U-bot Komutanlığı unvanı uhdesinde kalmak üzere Dönitz atandı. Dönitz, Hitler'i idare etmede daha marifetliydi ve sonunda *Tirpitz*, *Scharnhorst* ana muharebe gemilerinin ve *Lützow* ağır kruvazörünün, Norveç'te "oldukça güçlü bir görev kuvveti olarak alıkonmasına" ilişkin Hitler'in mutabakatını temin etti.

Atlantik'te U-botların batırdıkları gemi tonajı neredeyse 200.000 tona düştüğü Aralık ve Ocak sırasında bir durgunluk vardı. Bu durum büyük ölçüde fırtınalı havadan kaynaklanıyordu. Ancak bu dinlenme dönemi, özellikle daha güçsüz refakat konvoylarındaki ticari gemilerin dağılması ve yarattığı kargaşa nedeniyle dengelendi.

Şubat ayında, U-botların batırdığı gemi sayısı neredeyse iki katına çıktı; Mart ayında ise bu rakam 108 gemi ve 627.000 ton idi – böylece, bir kez daha 1942'nin Haziran ve Kasım aylarında ulaşılan en yüksek rakamlara yaklaşıldı. En kaygı verici durum ise batırılanların üçte ikisinin konvoylarda yer almasıydı. Mart ortasında otuz sekiz U-bot, Britanya'ya doğru birbirine çok yakın seyreden iki konvoya toplu halde saldırdı ve 20 Mart'ta, hava koruması tekrar başlamadan önce 141.000 ton tutarında 21 gemiyi batırdılar ve bu saldırıda sadece bir U-bot kaybettiler. Bu çarpışma bütün savaşın en büyük konvoy muharebesinden biriydi.

Geriye dönüp bakıldığında, Amirallik Dairesi'nin "Almanların Yeni Dünya ile Eski Dünya'nın ulaşımını Mart 1943'ün ilk yirmi günündeki kadar altüst etmeye bu kadar yaklaşmadıklarını" kaydetmiş olduğu görülmektedir. Üstelik, Donanma Heyeti konvoyların devam edip etmeyeceği ve etkili bir savunma sistemi olarak kullanılıp kullanılmayacağını sorgulama noktasına gelmişti.

Fakat, Mart'ın son on bir günü –o kader ayının son üçte biri– büyük bir değişiklik ortaya çıktı. Mart'ın ilk üçte ikisinde batırılan

107 gemiye karşılık, Kuzey Atlantik'te sadece on beş gemi batırıldı. Nisan'da aylık kayıp yarıya düştü ve Mayıs'ta bu çok daha azdı. Horton'un koordineli karşı taarruzları uygulanmaya başlamış ve olağanüstü kısa sürede arzu edilen sonuçları vermişti.

Amerikalılar, Mart'ta en kritik zamanda, Güney Atlantik güzergâhlarının, özellikle Akdeniz'in sorumluluğunu alarak, Kuzey Atlantik refakat sisteminden çekilmek istemişlerdi. Ayrıca akılları fazlasıyla Pasifik'teydi. Bununla birlikte, uygulamadaki etkisi büyük değildi. Birleşik Devletler hükümeti ilk uçak gemisi destek grubunu, İngiliz komutanlığının emrine verdi ve grubu hayati önemdeki çok uzun menzilli Liberator ağır bombardıman uçaklarıyla donattı. Böylece, 1 Nisan'dan itibaren, Britanya ve Kanada, Amerika kıtasıyla Britanya arasındaki bütün konvoyların tam sorumluluğunu almışlardı.

1943'ün baharında, U-botlar bir dizi konvoy muharebelerinde yenilgiyle tanıştılar ve bu çatışmalarda ağır kayıplar verdiler. Mayıs ayının ortasında Dönitz Hitler'e olaylara vakıf bir şekilde rapor verdi: "Denizaltı savaşında en büyük krizle karşı karşıyayız, çünkü düşman elindeki yeni yer tespit cihazları vasıtasıyla ... savaşmayı imkânsız hale getiriyor ve bu bizim ağır kayıplar vermemize neden oluyor." Zira U-botların kaybı, denizdeki kayıpların yüzde 30'una yükselerek Mayıs ayında iki katını aşmıştı – uzun süre dayanılabilecek bir oran değildi. Bu nedenle Dönitz 23 Mayıs'ta kullanacağı yeni silahları edinene kadar U-botlarını Kuzey Atlantik'ten geri çekti.

Temmuz ayı geldiğinde batırılan ticaret gemilerinden daha fazla Müttefik ticari gemisi inşa ediliyordu. Bu meselenin dönüm noktası ve U-bot taarruzunun yenilmiş olduğunun kanıtıydı.

Ne var ki, geriye dönüp bakıldığında, Britanya'nın Mart ayında yenilgiden kıl payı kurtulmuş olduğu aşikârdı. Ayrıca içinde bulunduğu tehlikenin başlıca nedeninin konvoyların koruması için gerekli uzun menzilli uçak eksikliği olmasıydı. Ocak'tan Mayıs'a kadar, hava refakati mevcut iken Atlantik'te konvoyda sadece iki gemi batırıldı. Konvoylar için, özellikle uzun menzilli Liberator ağır bombardıman uçaklarıyla yeterli hava himayesi tedarik edi-

lince, U-botların "Kurtsürüsü" taktiği saldırmaları giderek zorlaştı. U-botlar şimdi, her an tepelerinde, bir destek grubunu bulundukları mevkiye sevk eden bir uçak bulabiliyorladı.

Fakat, Dönitz'in fark ettiği ve vurguladığı gibi U-botların kendilerini takip etmelerini önleyemediği 10 santimetrelik kısa dalga boyundaki radar kesinlikle çok önemli bir unsurdu. Denizaltı savunma roketi (Hedgehog) gibi yeni silahlar ve ağır su bombaları ayrıca katkıda bulundular. Bunun yanı sıra 1942'nin başında kurulan Batı Yaklaşma İstikameti Taktik Birliği'nin U-botların üstesinden gelmek için en iyi taktik sistemi geliştirmek amacıyla yapılan analitik çalışması ve Profesör P.M.S. Blackett'in konvoyların tertiplenmelerine ilişkin harekât analizi de katkıda bulundu. Ayrıca gemi sevkıyatı konvoy kontrolü için geliştirilen ve 1943 Mayıs sonunda kabul edilen yeni şifre sistemi, Almanları en değerli istihbarat kaynağından yoksun bıraktı. Bununla birlikte muhtemelen, zaferdeki en önemli unsurlar, refakat gemilerinin eğitim standartlarındaki iyileştirmeler ve denizciler ile havacılar arasında artan işbirliğiydi.

Önceden vurgulandığı gibi U-botların yenilgiye uğratılmasında en olağanüstü rolü Amiral Max Horton oynadı. Ayrıca savaşın kritik döneminde, Şubat 1943'te Sahil Güvenlik Komutanı olan Hava Korgeneral Slessor'un büyük katkıları oldu. İlk refakat gemisi grup komutanları arasında başarılarından dolayı bahsedilmeyi hak edenler arasında 1941'den sonra Albay olan F.J. Walker ve 1942-1943'te Yarbay olan P.W. (daha sonra Koramiral Peter) Gretton vardı.

1943'ün Haziran ayında, hiçbir konvoy saldırıya uğramadı, oysa U-botlar için Temmuz ayının, özellikle Sahil Güvenlik Komutanlığı devriyelerinin zengin bir hasat topladıkları Biskay Körfezi'ndeki (Atlantik'te İspanya-Fransa arasında) bedeli çok ağırdı. O ay körfezi geçmek isteyen seksen altı U-bottan elli beşi tespit edilmiş, on yedisi (biri hariç hepsi uçakla) batırılmış ve altısı da dönmeye zorlanmıştı. Dönitz'in de Hitler'e ümitsiz bir şekilde bildirdiği gibi dışarı açılan biricik güzergâhları Biskay Körfezi'nde İspanya kıyısının yakınından geçen dar bir hat olmuştu. Ne var ki denizaltı

savunma devriyeleri, on dört uçak kaybederek başarıları için hatırı sayılı bir bedel ödediler.

Alman U-botları 1943'ün Haziran ve Ağustos arasındaki üç ay süresinde, Akdeniz'in dışındaki bütün denizlerde elli sekizden fazla Müttefik ticaret gemisi batırdılar ve bunların yaklaşık yarısı Güney Afrika açıklarında ve Hint Okyanusu'ndaydı. Almanlar bu vasat sonucu elli sekizden az olmamak üzere uçakların batırdığı, toplam yetmiş dokuz U-botun bedeli karşılığında kazandılar.

Dönitz üstünlüğü yeniden ele geçirmek umuduyla Atlantik'te daha fazla uzun menzilli keşif uçağı ve transit rotalar üzerinde daha güçlü bir hava örtüsü için Hitler'e baskı yaptı – ve Göring'in hava işbirliğini temin etmedeki isteksizliğinin üstesinden gelinmesine ilişkin tezlerini Raeder'dan daha fazla savunma şansı elde etti. Dönitz, ayrıca aylık U-bot üretiminin otuzdan kırka çıkartılması ve su altındayken daha hızlı gidebilen yeni tip denizaltılara öncelik verilmesi konusunda onay aldı. Fakat, dizel ve hidrojen peroksid karışımı bir yakıtla çalışan çok umut verici "Walter" (Alman mühendis Hellmuth Walter adını alan) sınıfı denizaltı başlangıçta o kadar çok sorunla karşılaştı ki, hiçbiri 1945'te savaş sona ermeden hizmete hazır olmadı. Bununla birlikte, denizaltı periskop derinliğinde, su altındayken bataryalarını şarj etme imkânı veren, aslen 1940 öncesi Hollanda kökenli olan "temiz havayı emen ve dizel egzoz gazlarını dışarı atan" "Şnorkel"in monte edilmesiyle yeni ve önemli bir gelişme ortaya çıkmıştı. 1944 ortasına kadar otuz denizaltı şnorkel ile donatıldı.

1943 ortasındaki dönemin diğer iki yeni Alman cihazı, gemi pervanelerine akustik (sesle) olarak yönelen "hedefe güdümlü" torpido ve kanatlı bombaydı. Fakat Müttefikler U-bot seferinin (saldırılarının) yenilendiği ilk iki ay olan Eylül ve Ekim'de, Kuzey Atlantik'te seyreden altmış dört konvoya ait toplam 2.468 gemiden sadece dokuz ticaret gemisi kaybettiler – halbuki, yirmi beş U-bot batırıldı. Dönitz bu ağır yenilgiyi müteakip büyük miktardaki seyyar U-bot gruplarıyla saldırı düzenlemekten vazgeçti.

Britanya, Portekiz ile yaptığı antlaşma sonucunda 8 Ekim'de Azor Adaları'ndaki iki hava üssünü devraldı ve bundan sonra bütün Kuzey Atlantik üzerindeki hava örtüsü gerçekleştirilebildi.

U-botlar 1944 yılının ilk üç ayında daha ağır kayıplara uğradılar. Atlantik'i geçen 105 konvoyda bulunan 3.360 gemiden sadece üç ticaret gemisi batırıldı – oysa otuz altı U-bot kaybedildi. Dönitz Hitler'e, yeni tip U-botlar ile yeni savunma cihazları mevcut oluncaya ve daha iyi hava keşfi sağlanıncaya kadar saldırıların tekrarlanamayacağını söyleyerek konvoylara karşı bütün harekâtları iptal etti.

Mart 1944'ün sonunda Dönitz'e, Batı Avrupa'yı bir Müttefik işgali vukuunda kıyılardaki harekât için kırk U-botluk bir grup kurması emredildi. Dönitz, Mayıs ayı sonunda, yetmiş U-botu Biskay Körfezi limanlarında topladı ve Kuzey Atlantik'te sadece üç adet U-bot kaldı; bunlar ise sırf hava durumu raporu göreviyle bırakıldılar.

Almanların Kuzey Atlantik'te U-bot seferinden vazgeçmeleri, Mayıs 1944'e kadar kırk bir aylık denizaltı savunma harekâtları süresinde Biskay Körfezi üslerine 2.425 kez gerçekleştirdikleri giriş ve çıkışlarında elli U-botu batırmış ve elli altısına zarar vermiş olan 19 Numaralı Grup'un uçaklarının bağlı bulunduğu Sahil Güvenlik Komutanlığı'nı rahatlatmıştı. 19 Numaralı Grup, o dönemde Biskay Körfezi'nde 350 uçak kaybetmişti. Şayet Sahil Güvenlik Komutanlığı'na görevinin kilit derecedeki önemine daha uygun olacak şekilde daha fazla uçak tahsis edilmiş olsaydı muhtemelen komutanlığın kayıpları daha az ve etkisi daha büyük olmuş olacaktı.

Dönemin diğer olayları arasında Eylül 1943'te ana muharebe gemisi *Tirpitz*'e Kuzey Norveç'te geminin bağlanma yerlerine üç cep denizaltısıyla gerçekleştirilen, hasara neden olan iki saldırı ve Kraliyet Hava Kuvvetleri ağır bombardıman uçaklarınca o yılın Kasım ayında nihai olarak batırılmadan evvel Mart 1944'te Donanma Hava Birliği'ne bağlı uçaklarla yapılan saldırılar vardı. *Tirpitz* ana silahını (38 cm'lik toplarını - sahip olduğu en geniş çaplı silahı/topu) muharebede sadece Spitzbergen'deki baskında (Norveç) sadece bir kez ateşledi, ancak aldığı hasarlardan dolayı batmaması Alman do-

nanmasının inşa gücünün ve tasarımının bir kanıtıydı. Ayrıca sırf "mevcudiyeti" ve yakın gelecekte bir tehlike olarak, Britanya'nın deniz stratejisi üzerinde büyük etkisi oldu. Ayrıca Britanya'nın büyük miktarda deniz gücünü onun için tahsis etmesine neden oldu.

Ana muharebe gemisi *Scharnhorst* tehlikesine, önceki Aralık'ta, kendisinin bir Kutup konvoyunu takip girişimi sırasında, İngiliz Anavatan Donanması'nın güçlü bir birliğince takip edilip batırıldığında son verilmişti.

1944'ün ilk yarısında Britanya'nın karasularındaki başlıca sorun Almanların geliştirmiş olduğu "Ebot" adı verilen küçük hücum botlardan geldi. Miktarları hiçbir zaman üç düzineyi aşmamakla birlikte bu botlar bir konvoy rotasından diğerine süratli bir şekilde kaydırılabiliyordu. Ebotlar uygun fırsatların seçilmesi sonucunda büyük bir bela haline geldi.

Haziran'da Normandiya Çıkarması zamanı geldiğinde şinorkel cihazlarıyla donatılmış olmaktan yararlanmakla ve bu nedenle hava taarruzlarına karşı daha az maruz kalmakla birlikte, Müttefiklerin Manş Denizi ötesi harekâtına karşı koymak için Fransa'nın batı kıyısındaki limanlarda toplanan U-botlar pek etkili olmadı.

Amerikan Üçüncü Ordusu, Ağustos 1944'te, yarma harekâtıyla Normandiya'dan çıkarak Ağustos ortasında batıdaki Brest, Lorient ve St. Nazaire limanlarına yaklaştığında, U-botların birçoğu Norveç'e gönderildi. Ve ondan sonra Britanya'ya geliş ve gidiş gemi sevkıyatı için hem eski ve normal olan Güney İrlanda'nın etrafındaki rota hem de kuzey kıyısı etrafındaki rota tekrar kullanılabildi.

Ağustos'un daha sonraki kısmında Norveç ve Almanya'dan çıkıp gelen U-bot akınları İskoçya ve İrlanda'nın kuzeyinde ortaya çıkmaya başladı. U-botlar İngiltere'nin güney kıyısında bulunan Portland Bill'e kadar uzanan kıyının yakın ve işlek köşelerinde mevzilendiler. U-botlar daimi su altında kalmak ve yeni takılan şinorkellerin kullanılması sayesinde öncesine göre daha az kayıp vermekle birlikte, sahillere yakın bölümlerdeki muharebelerde daha az başarılı oldular. 1944'ün Eylül ile Aralık zarfındaki dört ayda İngiliz kıyı sularında sadece on dört gemi batırdılar.

Kutup Konvoyları

İngiliz konvoyları 1941 Eylül sonunda Kuzey Rusya'ya gitmeye başladı. Arhangelsk, kışın buzla kaplıydı. O nedenle Rusya'nın buzlarla kaplı olmayan tek önemli limanı Murmansk kullanıldı. Almanların bu önemli limanı güçlü bir kara harekâtıyla ele geçirememeleri tuhaf bir stratejik atlamaydı, çünkü bu onlara en savunmasız olduğu bir zamanda bu kuzey ikmal güzergâhının kapatma şansını kaybettirdi.

Almanlar, İngiliz ve daha sonra Amerikalıların bu rotayı kullanarak, Rusya'ya yardım taşıyan gemilerin çaplarının büyüklüklerinin farkına vardıklarında, Norveç'teki deniz ve hava gücünü takviye etmeyi hızlandırdılar. Mart, Nisan ve Mayıs 1942'de Müttefiklerin Kutup konvoylarına bir dizi güçlü saldırılar gerçekleştirdiler. En büyük hasarı Haziran'da doğuya seyreden PQ17 Konvoyu almıştır. Konvoyun ve refakat gemilerinin Alman savaş gemileri tarafından imha edilmek üzere olduklarına inanan Amirallik Dairesi, 4 Temmuz'da konvoya Barents Denizi'nde dağılmasını emretti. Çaresiz ticari gemiler uçak ve U-botların saldırılarına uğradılar. Otuz altı adet gemiden sadece on üçü kurtuldu. Bu konyoyun taşıdığı uçaklardan seksen yedisi teslim edildi, lakin 210'u kayboldu; tanklardan 164'ü teslim edildi, 430'u kayboldu; lojistik araçlardan 896'sı teslim edildi, 3.350'si kayboldu – bunlarla birlikte diğer malzemelerin üçte ikisi, yaklaşık 99.316 ton malzeme kayboldu.

Bu felaketten sonra, müteakip konvoy Eylül'e kadar Rusya'ya gönderilmedi. Eylül'deki konvoya daha güçlü refakat unsurları verildi ve telsiz istihbaratıyla uyarılan Raeder temkinli bir şekilde, refakat gemilerinin üstesinden gelebilecek büyük gemilerini alıkoydu. Bu nedenle PQ18 Kutup Konvoyu'na ait kırk adet ticaret gemisinden yirmi yedisi Arhangelsk'e emniyet içerisinde ulaştı; bu arada Alman uçak ve U-botları ağır hasar gördüler. Almanlar, bir daha kuzeyde hiç bu denli büyük çapta bir hava gücü konuşlandırmadılar.

Başka bir duraklamadan sonra kışın birkaç küçük konvoy daha gönderildi. Fakat daha fazla konvoyun gönderilmesi için defalarca

baskı yapan Ruslar, onları uzun okyanus seyirlerinde korumakta hiç yardımcı olmadılar ve ancak malları teslim alırken yardım ettiler. Anavatan Donanma Komutanı Amiral Tovey, Mart 1943'ten sonra, günler uzadığı için başka konvoyların riskini almakta isteksizdi. Atlanik'teki kritik durum tartışmanın sonucu belirledi. Kutup konvoylarına refakat eden gemilerin istikametleri, o bahar U-botların kati olarak yenilmesinde büyük bir rol oynadıkları Atlantik'e çevrildi.

Kutup konvoylarının tekrar başladığı Kasım ayına gelindiğinde yeni uçak gemilerinin dahil olduğu çok daha güçlü refakat grupları mevcuttu. Bu konvoylar emniyet içinde Rusya'ya kadar muazzam malzemeler taşırken, zayıflayan Alman Hava Kuvvetleri'ne (Luftwaffe) ve U-botlarına ağır kayıplar verdirdiler.

1941 yılından itibaren Rusya'ya gönderilen kırk Kutup konvoyunda yer alan 811 gemiden elli sekizi batırıldı, otuz üçü çeşitli nedenlerle geri dönerken, 720 gemi güvenli bir şekilde hedefine ulaştı – ve yaklaşık dört milyon ton yükü Rusya'ya teslim etti. Teslim edilen malzemeler 5.000 tank ve 7.000'i aşkın uçağı kapsıyordu. Müttefikler bu kadar büyük çapta yardım malzemesinin teslimi sırasında on sekiz ana muharebe gemisi ve İngiltere'ye dönen konvoydakiler dahil olmak üzere doksan sekiz ticaret gemisi kaybetmişti; Almanlar ise muharebe kruvazörü *Scharnhorst*'u, üç muhribi ve konvoyları durdurmaya çalışan otuz sekiz U-botu kaybetmişlerdi.

Son Safha

1945'in ilk aylarında U-bot donanması Atlantik'teki uzun mesafeli harekâtların ertelenmesinin yanı sıra yeni üretim nedeni ve şinorkel cihazı sayesinde azalan kayıplar sayesinde hâlâ büyüyordu. Son ayın on sekiz adet U-bot ortalaması ile kıyaslandığında, Ocak'ta otuz yeni U-bot hizmete girmişti. Bazıları yeni ve daha uzun seyir mesafelerine sahip geliştirilmiş modellerdi ve su altında daha yüksek hıza sahiplerdi – bunlar açık deniz modelleri olan

1.600 tonluk XXI sınıfı ve kıyı modeli olan 230 tonluk XXIII sınıfı (bunların yaklaşık üçte ikisi büyük sınıf idi) idiler. U-bot donanması Mart'ta gücünün zirvesine, toplam 463'e ulaşmıştı.

Bombardımanların üretim üzerindeki ciddi etkisi ancak Mart ayında başladı. Müttefiklerin şansına, her ne kadar gösterilen çabaya rağmen az maddi hasar vermekle birlikte, Baltık Denizi'ndeki havadan mayın döşeme faaliyetinin, U-botların deneme seferlerini ve eğitimlerini, bu nedenle de yeni denizaltı türlerinin büyük miktarda faal olarak muharebeye dahil olmasını engelleme konusunda Müttefik donanmasının ileri gelenlerinin fark edebildiklerinden daha önemli bir etkisi oldu. Eğer bu yeni sınıf U-bot modelleri topluca denize açılmış olsalardı, U-bot tehdidini 1943 yılında olduğu kadar tehlikeli bir hale sokabilirlerdi. Mart ayındaysa Müttefikler Ren Nehri'ni geçip, Rusların doğudan harekâtı ile işbirliği halinde Berlin'e yaklaşmaya başlayınca bütün baskılar felç edici bir halde şiddetlendi.

Savaşın son birkaç haftasında U-botların saldırıları Britanya'nın doğu ve kuzeydoğu açıklarında yoğunlaştı. Az başarı elde etmekle birlikte dikkati çeken bir husus, bu sularda şimdiye kadar yeni sınıf denizaltılardan hiçbirinin batırılmamış olmasıydı.

Almanya'nın Mayıs'ta teslim olmasından sonra 159 U-botu teslim oldu, fakat diğer 203 U-botu mürettebatı tarafından batırıldı. Bu, U-bot mürettebatının inatçı gururunun ve sarsılmayan moralinin göstergesiydi.

Beş buçuk yıllık savaş sırasında, Almanlar 1.157 adet U-bot inşa edip sefere çıkarmış ve on beş eski yabancı denizaltı devralmıştı: Bunlardan 789 adedi kaybolmuştu (üç eski yabancı denizaltı dahil). Ayrıca yaklaşık 700 adet cep denizaltısını sefere çıkarmışlardı. Şu âna kadar *denizde* batırılanlar içindeki en büyük oran –632 denizaltıdan 500'ü– İngiliz ya da İngilizler tarafından kontrol edilen kuvvetlerce imha edildi. Diğer tarafta ise Alman, İtalyan ve Japon denizaltıları 15 milyon ton tutarında 2.828 adet gemi batırdılar. Bu muazzam toplamda en büyük oran Almanlarındı. Ayrıca U-botlar, çoğu İngiliz 175 Müttefik gemisini batırmışlardı. Müttefiklerin,

U-botlar karşısında verdiği toplam kayıbın yüzde 61'ini, konvoylardan ayrı seyreden, yüzde 9'unu konvoylardan ayrılan (perakende - döküntü) gemiler meydana getirdi ve sadece yüzde 30'u konvoya dahil olan gemilerdi – ve hava koruması mevcut olduğu zamanlarda konvoylarda çok az gemi kayboldu.

Dört yıldır Almanların elinde olan Biskay Körfezi'ndeki Fransız deniz üsleri ve İrlanda'nın, konvoyların getirdiği ikmal malzemelerine bağlı olduğu halde, Müttefiklerin batı ve güney kıyı şeritlerini kullanma talebini reddetmesi Müttefiklerin, Atlantik'te kayıplarına muazzam bir katkıda bulundu. Britanya'ya uzanan mevcut tek güzergâhı açık tutan unsur, Müttefiklerin büyük ölçüde Kuzey İrlanda ve İzlanda'da tutunmuş olmasıydı.

ALTINCI BÖLÜM

DÜŞÜŞ BAŞLIYOR
(1943)

Afrika'nın Temizlenmesi

Müttefiklerin, Aralık 1942'de Tunus şehrini ele geçirememesinin ilk sonucu Rommel'i, takipteki İngiliz Sekizinci Ordusu ve onunla buluşmak için Tunus'ta doğuya doğru ilerleyen yeni Birinci Ordu'nun arasında kuşatılması için düşünülen ilk fikirden vazgeçilmesiydi.* Şimdi iki ordu bir süre Rommel'in Trablusgarp ve Arnim'in Tunus'taki kuvvetleriyle ayrı ayrı uğraşmak zorunda kalacaklardı. Oysa bu iki ordu, Rommel'in ordusu Arnim'e sokulurken, müşterek gücünü mütecavizlerinden (saldırgan) birinin ya da diğerinin üzerine kaydırma imkânını verecek merkezi konumun avantajından yararlanacaktı.

Müttefikler Noel'de Tunus şehri önünde durdurulduklarında, orada yağmurlu mevsim sona erene kadar devamlı çamurda kalma ihtimaliyle karşı karşıya olan Eisenhower, Sefakis kenti yakınından kıyıya ulaşmak için daha güneyden geçen bir harekât hazırlamak istedi – böylelikle Rommel'in ikmal ve çekilme hattını kesecekti. Eisenhower bu "Saten Harekâtı" için asıl olarak Amerikan birliklerini

---

* 385. sayfadaki haritaya bakınız.

kullanmayı planladı ve onları Tümgeneral Fredendall komutasında Amerikan 2. Kolordusu adında teşkil ederek Tebessa civarında topladı. Eisenhower bu niyetini, Ocak ortasında gelecekteki hedefleri belirlemek için Kazablanka'daki yeni Müttefik Konferansı'na Roosevelt ve Churchill ile birlikte Afrika'ya gelen Birleşik İngiliz ve Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi'ne bildirdi –Eisenhower'ın yeni planının tartışmasında, özellikle İmparatorluk Kara Kuvvetleri Komutanı General Alan Brooke tarafından, çok geçmeden Rommel'in savaş görmüş tecrübeli askerlerinin gelebileceği bir bölgede acemi birliklerle girişilecek böyle bir harekâtın tehlikesi vurgulandı– ve Eisenhower harekâtın iptal edilmesi için ikna edildi.

O karar müteakip adımı, Rommel'in Mısır'dan uzun geri çekilmesinin önceki safhasında ordusunun geri kalan kısmını geri çekmiş olduğu 225 kilometre batıdaki Buerat mevzisine taarruzdan evvel Aralık ortasında gücünü gerekli seviyeye çıkarmak için Nofilia yakınında mola veren Montgomery'ye bıraktı.

Montgomery yeni taarruzunu Ocak ortasında başlattı. Taarruzun icra tarzı bir öncekinin aynısıydı – düşmanın cephesine yapılacak tespit taarruzu (düşmanı mevzide baskı altında tutmak, asıl taarruz hakkında yanıltmak) ile birlikte çölün iç kısımlarından girişilecek bir kuşatma taarruzu ile geri çekilme yolunu kapamak. Bununla beraber, Montgomery, bu kez niyetini gösterecek ve "düşmanı mevcut hattından korkutup kaçıracak" herhangi bir ön yoklamadan kaçındı. Ayrıca düşmanın mevzisini gözetlemek için sadece zırhlı araç perde kuvveti kullanıldı. Montgomery'nin asıl kuvvetleri, taarruzdan bir gün öncesine kadar geride tutuldu ve doğrudan muharebeye iştirak ettikleri 15 Ocak sabahı uzun yaklaşma yürüyüşüne başladılar. Zırhlı birliklerin desteğindeki 51. Tümen kıyı boyunca taarruzlarını sürdürürken, 7. Zırhlı ve Yeni Zelanda tümenleri planlı manevrayı icra ettiler. Ancak, başlangıçta hiçbir karşı koymayla karşılaşılmadı. Buerat'ın batısında direnişle karşılaştıklarında ise, bu direniş sadece artçı birliklerden gelmişti. Rommel, Buerat mevzisinden sıvışmış ve bir kez daha planlanan kuşatmadan kurtulmuştu. Kaçış çok kolay olmuştu çünkü Alexander'ın rapo-

runda kibar bir paylamayla belirttiği gibi "Yeni Zelandalılar ve 7. Zırhlı Tümen düşmanın tanksavar perdesinin güney ucu çevresinde biraz temkinli hareket etme gereği duydu."

Ayrıca Rommel'in asıl muharebesi bir kez daha, Mihver Yüksek Komutanlığı ile oldu. Güvenlik içinde uzakta Roma'da bulunan Mussolini, gerçeklerle bağını tekrar kopartmıştı ve Noel'den bir hafta önce, Buerat mevzisinde "sonuna kadar direnilmesi" için emir göndermişti. Rommel bunun üzerine telsizle İtalyan Silahlı Kuvvetler Komutanı Mareşal Cavallero'yu arayarak, şayet İngilizlerin etraflarından dolanmanın daha kolay olduğu o mevziyi göz ardı ederler ve doğuya doğru ilerlerlerse ne yapması gerektiğini sordu. Cavallero bu soruya cevap vermedi, fakat İtalyan birliklerinin El-Alameyn'de olduğu gibi yine esir olarak bırakılmaması gerektiğinin altını çizdi.

Rommel, Afrika'daki Mihver kuvvetlerinin komutanı olan Bastico'ya, Mussolini'nin emriyle Cavallero'nun şartları arasındaki bariz çelişkiye dikkat çekti. Otoriter rejimin birçok hizmetçisi gibi Bastico da, liderinin umutlarına ve hayallerine denk düşmeyecek bir harekât tarzı için seçim yapmak ve sorumluluk almaktan kaçınmaya gayret etti. Fakat Rommel, ısrarları sonucu isteğini Bastico'ya kabul ettirdi ve motorize olmayan İtalyan birliklerinin, 210 kilometre daha geride Trablus'un yakınındaki Terhune-el-Hums hattına kadar çekilmesi için emir verdirdi. Ondan sonra, Cavallero Ocak'ın ikinci haftasında, bir Alman tümeninin, geriye Kabis Geçidi'ne oradaki Amerikan taarruz tehlikesine karşı gönderilmesini istedi – önceden belirtildiği gibi bu taarruz gerçekleşmedi. Rommel, doğal olarak, kendisinin tasarlamış olduğu plana çok iyi uyan bir talebe cevap vermekte isteksiz değildi ve 21. Panzer Tümeni'ni gönderdi. Bu durum onu Montgomery'nin yeni taarruzu için getirdiği 450 tankına karşı koymak için 15. Panzer Tümeni'nin sadece otuz altı tankı ve İtalyan Centauro Tümeni'nin eski model elli yedi tankı ile bıraktı. Rommel'in, bu kadar ezici kuvvete karşı umutsuz bir muharebeye girişmeye hiç niyeti yoktu. O nedenle telsiz dinleme-

siyle İngilizlerin 15 Ocak'ta taarruz etmeye hazır olacaklarından haberdar olur olmaz Buerat mevzisinden geri çekildi.

Rommel, geniş alana serpilmiş mayınlar nedeniyle çok ihtiyatlı bir hale gelmesi nedeninin yanı sıra Montgomery'nin örtme kuvveti perdesini delmek için giriştiği hücumda yaklaşık elli tankını kaybettiği ilk iki gündeki engellemelerden sonra 17 Ocak'ta motorize birliklerini Terhune-el-Hums hattına çekti ve zaten orada bulunan İtalyan piyadelerine derhal Trablus'a geri gitmelerini söyledi. Terhune-el-Hums hattı Buerat mevzisinden daha savunabilir bir yerdi, fakat Montgomery'nin ağırlığını kanatlarda tertiplediği zırhlı birlikler, 19 Ocak'a gelindiğinde Rommel'i orada uzun bir süre tutunmanın umutsuz olacağına ve kendisinin geri çekilme hattını tehlikeye atacağına ikna etti. O nedenle Rommel kalan birliklerini geceleyin geri çekmeye başladı. Bu sırada Trablus'taki liman tesisleri de havaya uçuruldu.

Sabahleyin ilk saatlerde İtalyan Silahlı Kuvvetler Komutanı Cavallero'dan, Mussolini'nin Rommel'in geri çekilmesinin kesin olarak reddedildiğini ve hattın en azından üç hafta elde tutulmasında ısrar eden talebini ileten mesajı geldi. Cavallero o gün öğleden sonra mesajı desteklemek amacıyla bölgeye geldi. Rommel alaylı bir şekilde, böylesine herhangi bir zaman sınırlamasının, taarruzu karşılamak için yeterli takviyenizin yokluğunda düşmanın hareket tarzına bağlı olduğuna işaret etti. Rommel, sözünü Cavallero'ya konunun en can alıcı noktasını ileri sürerek, Kasım ayında Bastico'ya Mersa Brega hattında tutunma talebi üzerine ifade ettiği gibi tamamladı: "Ya Trablus'ta birkaç gün daha tutunabilirsiniz ve orduyu kaybedersiniz ya da birkaç gün önceden Trablus'u kaybeder ve Tunus için orduyu kurtarmış olursunuz. Kararınızı verin." Cavallero, kesin bir karar vermekten kaçındı, ancak Rommel'e Trablus'un mümkün olduğunca uzun süre elde tutulmasının gerekliliği ile birlikte, ordunun mutlaka muhafaza edilmesi gerektiğini söyleyerek kararı dolaylı olarak verdi. Rommel, derhal motorize olmayan İtalyan birliklerini ve ayrıca taşınabilen malzemelerini geri çekmeye başladı. Daha sonra 22 Ocak gecesi, birliklerin geri

kalan kısmını Terhune-el-Hums hattından, Trablus'un yüz altmış kilometre batısına, önce Tunus sınırına, sonra yüz otuz kilometre ilerideki Mareth Hattı'na geri çekti.

Buerat hattının ötesine yapılan İngiliz takip harekâtı, bizzat Montgomery'nin tasviriyle "müşkül" olmuştu. Bu müşkülat sadece mayınlar ve yol tahriplerinden dolayı değil, ayrıca düşmanın artçı örtme kuvvetlerinin hakkından gelme konusundaki aşırı temkinden dolayıydı. Montgomery, anılarında kıyı boyunca icra edilen ilerlemenin, genellikle inisiyatif ve canlılıktan yoksun olduğunu vurgular ve günlüğündeki 20 Ocak'taki bir alıntıyla bu yorumunu şöyle destekler: "51. (Highland) Tümen komutanını çağırttım ve 'sert bir şekilde' fırçaladım; bu derhal etkisini gösterdi." Fakat aslında, Rommel Terhune-el-Hums hattına çoktan geri çekilmişti, ancak 22 Ocak'ta Terhune-el-Hums hattından vazgeçmesine neden olan ve Tunus sınırına çekilme emrini vermesini süratlendiren kıyı yolu boyundaki güçlü baskı değil, kanatlarına doğru yığılan zırhlı birlik sıklet merkeziydi. Önde, tankların üzerindeki piyade birlikleri olmak üzere 51. Tümen ay ışığında ilerlerken, düşmanın ortadan kaybolmuş olduğunu gördü. 23 Ocak'ta gün ağarırken çeşitli İngiliz kollarının öncüleri direnişle karşılaşmadan Trablus'a girdi.

1941'den bu yana İngilizlerin birbiri ardına gerçekleştirdikleri taarruzların gayesi olan hedefin (Trablus) elde edilmiş olması Rommel'in El-Alameyn'den bu yana 2.250 kilometredir devam eden takibini taçlandırdı. Taarruzun başlamasından tam üç ay sonra hedefe ulaşıldı. Montgomery ve askerleri için bu sevindirici bir başarıydı, fakat Montgomery'nin yazdığı Rommel'e derin bir oh çektirmişti: "Sekizinci Ordu Komutanlığı'nı üstlendikten bu yana gerçekten ilk kez endişeliydim." Ocak ayının ilk haftasındaki fırtına Bingazi Limanı'nı harap etmiş, limanın günlük ikmal malzemesi teslim alma kapasitesini üç tondan, bir tondan daha azına düşürmüş ve onu Trablus'tan yaklaşık bin üç yüz kilometre mesafedeki Tobruk'u kullanmak için geri çekilmeye zorlamıştı. Bu ise zaten karayoluyla çok uzun olan ikmal hattının hatırı sayılır bir şekilde uzatılması demekti. Fazla ikmal malzemesi temin etmek için 10. Kolordu'yu

"yerinde" bıraktı ve ulaştırma araçlarını kullandı; ne var ki yeni harekâtının başlamasından sonra on gün zarfında Trablus'a ulaşamadığı takdirde, taarruzu ertelemek zorunda kalacağından korktu.

Rommel'in şansına, düşman onun zaman ve ikmal sorunundan haberdar değildi, halbuki onlara göre Montgomery'nin ezici bir tank üstünlüğü ile ilerlediği kesindi – gerçekten müttefikler, muharebeye elverişli tankların mevcut olduğu 15. Panzer Tümeni'ne karşı 1'e karşı 14 üstündü. Şayet 21. Panzer Tümeni, Kabis Geçidi'ne yönelen Amerikan yarma taarruzu tehlikesini önlemek için çağrılmasaydı –ki bu harekât 21. Panzer Tümeni'nin gönderilmesinden iki gün sonra 13 Ocak'ta iptal edilmişti– Terhune-el-Hums'daki savunma hattında tutunmak mümkün olmuş olacaktı. Rommel'e göre o durumda Montgomery ilerlemeyi kesmek ve Buerat'a çekilmek zorunda kalabilirdi, zira Trablus'a girdiğinde on günlük zaman sınırının sona ermesine iki gün kalmıştı.

Montgomery kuvvetini normal seviyeye çıkarmak ve tahriplerle kullanılmaz hale gelen limanı temizlemek için Trablus'ta birkaç hafta kaldı. İlk gemi limana ancak 3 Şubat'ta, ilk konvoy 9 Şubat'ta girebildi. Düşmanın çekilişini sadece piyade birlikleri takip etmişti. Montgomery'nin öncü tümeni 16 Ocak'a kadar Tunus sınırını geçmedi – çünkü Rommel'in artçı birlikleri önceki gece Fransızların esasen İtalyanların Trablusgarp'tan Tunus'u işgal etmelerini önlemek için inşa ettikleri Mareth Hattı önlerine çekilmişlerdi. Mareth Hattı yalnızca eski tip korugan zincirlerinden oluşuyordu. Rommel bu eski koruganlar arasındaki bölgede yeni kazılmış olan sahra siperlerine güvenmenin daha iyi olacağını düşündü. Aslında, Rommel, Mareth Hattı'nı teftiş ettikten sonra, birliklerinin kanatlarının iç kısımlarının bataklık olan Şattü'l-Cerid bölgesine dayanması nedeniyle kuşatılamayacağından, Tunus kenti için savunma yaklaşma istikametini, altmış beş kilometre geride ve Kabis'in yirmi beş kilometre batısında Wadi Akarit hattında tesis etmenin daha akıllıca olacağını düşündü. Ne var ki önerileri hâlâ umutla "hayallere kapılan" uzaktaki diktatörler tarafından kabul edilebilir değildi ve Rommel'in stokları artık en düşük seviyedeydi.

Mussolini Trablus'un kaybedilmesinin hırsını Afrika'daki Mihver birliklerinin komutanı Bastico'yu geri çağırarak ve General Ambrosio ile değiştirilen İtalyan Silahlı Kuvvetler Komutanı Cavallero'yu azlederek çıkardı. Bu arada, Rommel 26 Ocak'ta, sağlık durumunun kötüleştiği göz önüne alındığından Mareth Hattı'nda yeni durumunu sağlamlaştırdıktan sonra komutanlıktan alınacağı ve ordusunun adının İtalyan Birinci Ordusu ve komutanının General Giovanni Messe olacağını haber veren bir telgraf almıştı. Bununla beraber, devir teslim ve ayrılma tarihi kendisine bırakılmıştı – Rommel'in Müttefiklerin aleyhine yararlandığı bir ayrıcalıktı.

Rommel hasta bir adamdı ve son üç ayın yorgunluğu ile gerginliği sağlığına iyi gelmemişti. Fakat, Rommel, Şubat ayında içinde hâlâ güçlü olduğunu gösterecekti.

Rommel, Amerikalıların Güney Tunus'tan geri çekilme hattına yaklaşmalarından endişelenmek yerine, Montgomery kendisine tekrar yetişmeden evvel oraya taarruz etme fırsatının kokusunu almıştı. Mareth Hattı zayıf olmakla birlikte Montgomery'nin tank hücumları için bir engel teşkil ediyordu ve en azından Montgomery'yi geciktirmesi gerekirdi. Ayrıca Rommel'in kendi birlikleri kendine geliyorlardı. Batıya doğru çekilme esnasında, ikmal limanlarına yaklaşmıştı ve uzun geri çekilme esnasında kaybettiklerinden daha fazla malzeme elde etmişti. Şu andaki birlik mevcudu sonbahardaki El-Alameyn Muharebesi'nin başladığı zamanki kadardı. Tunus'a vardığında ordusunun Alman asker toplamı 30.000'e* yaklaşmıştı ve 48.000 civarında İtalyan askeri vardı – gerçi bu liste Kabis-Sefakis bölgesine geri gönderilmiş olan 21. Panzer Tümeni ve ayrıca Kafsa mevzisindeki Amerikalıların karşısına, El Guettar Geçidi'ni korumaya gönderilmekte olan Centauro Zırhlı Tümeni'ni de kapsıyordu. Bununla beraber, silahlar açısından durum o kadar iç açıcı değildi – Alman birliklerinin tank mevcutları kadrolarının üçte biri, tanksavar silah mevcutları dörtte biri ve topçu silahları ise altıda biri kadardı. Bundan başka yaklaşık 130 tankın, yarısın-

* Bu, kadro mevcudunun yaklaşık yarısıydı – El-Alameyn Muharebesi başladığı zamanki mevcudun aynısı.

dan daha azı muharebeye elverişliydi. Buna rağmen genel durum, Montgomery'nin Trablus Limanı'nı bütün imkânlarıyla kullanmak için zamanı olduğundan ve üstün kuvvetlerini Tunus sınırında toplandığından mevcut durum beklenen duruma göre nispeten daha iyi idi. Rommel duraklamadan yararlanmaya istekliydi.

O nedenle Rommel strateji uzmanlarının "iç hatlar teorisi" olarak adlandırdıkları –birleşen iki düşman (Müttefik) kuvvetinin arasına girerek, düşman kuvvetlerden birine, diğerine yardım edemeden önce hücum etmek suretiyle merkezi konumda bulunmanın avantajını kullanmak– savaş prensibinden istifade etmek için Napolyon usulü ikili taarruzu planladı. Şayet Rommel, arkasında harekete geçmeye hazır Amerikalıları hezimete uğratabilirse, ikmal hatlarının çok uzun olması nedeniyle şimdi birlikleri seyrekleşen Montgomery'nin Sekizinci Ordu'sunun hakkından gelmek için iki eli boşta olmuş olacaktı.

Bu parlak bir plandı, fakat Rommel'in bunu uygulamadaki en büyük engeli, büyük ölçüde kendi emrinde olmayan birliklere bağlı olmak zorunda olmasıydı. Rommel, Albay von Liebenstein'ın komutasında tümenin yarısından daha az çapta, büyük bir muharebe grubu teşkil etmek için ancak Mareth Hattı'ndan birlik alabildi. Rommel'in ünlü ve güvendiği, daha önce Tunus'a geri gönderilen 21. Panzer Tümeni, tam taarruz etmek istediği yerdeydi – ne var ki General von Arnim'in komutasındaki orduya bağlanmıştı. Bu nedenle işin başında, asıl taarruzun hedefleri ve tahsis edilmesi gereken kuvvetin kararı Arnim'e bırakılmıştı, Rommel ise şu âna kadar harekât konusunda yapabileceği yardımda sınırlanmıştı.

Bünyesinde bir Fransız tümeni bulunduran Amerikan 2. Kolordusu bu karşı taarruzun hedefiydi. Cephesi yüz kırk beş kilometreydi, fakat bu kolordu kuvvetinin gerçek sıklet merkezleri, öncü birlikleri General Koeltz komutasındaki Fransız 19. Kolordusu ile irtibatları olan Kafsa, Faid ve Fondouk'un yakınlarındaki geçitlerde bulunan, dağlardan denize uzanan üç güzergâh üzerindeydi. Bu geçitler o kadar dardı ki, burada mevzilenen birlikler kendilerini emniyette hissediyorlardı ve Müttefik Yüksek Komutanlığı'nın dik-

kati büyük ölçüde Fondouk'un kuzeyindeki bir dizi Mihver yoklama taarruzlarını durdurmaya çevrilmişti.

Fakat, Ocak ayının sonunda, savaş görmüş 21. Panzer Tümeni, Faid Geçidi'ne ani bir baskın yaptı. Geciken Amerikan yardımından evvel oradaki yetersiz donatımlı Fransız garnizonunu mağlup etti ve böylece müteakip büyük taarruz için çıkış kapısı elde etti. Bu saldırı yüksek Müttefik komutanları düşman tarafından böyle bir taarruzun planlanmakta olduğuna ilişkin kuşkuya düşürdü, ancak nereden geleceğini kestiremediler. Bundan önceki Faid Geçidi saldırısının bir şaşırtma olduğunu kabul ederek, taarruzun Fondouk'un yakınlarından geleceğine inandılar. General Omar Bradley'in anılarında belirttiği gibi: "Bu inanç neredeyse ölümcül bir varsayım haline gelmişti." Bu görüş hem Eisenhower'ın karargâhında hem de Alexander'ın gelmesini beklerken şu anda Tunus'taki bütün Müttefik birliklerin sorumluluğuna getirilen, Anderson'un komutasındaki İngiliz Birinci Ordusu'nda yaygındı. Alexander Kazablanka Konferansı'nda, Eisenhower'ın emrinde, Birinci ve Sekizinci orduların meydana getirdiği ve Sekizinci Ordu Tunus'a girdikten sonra teşkil edilecek olan 18. Ordular Grubu Komutanlığı'na atanmıştı. Taarruzun beklendiği hattı koruması, Anderson'un yarısı Amerikan zırhlı birliklerinden meydana gelen B Muharip Grubu'nu geride Fondouk Geçidi'nin arkasında ihtiyatta tutmasına yol açtı. Bu yanlış durum muhakemesi düşmanın ilerlemesini kolaylaştırmaya yardım etti.

Şubat başında Tunus'taki Mihver birliklerinin mevcudu 74.000'i Alman, 26.000'i İtalyan olmak üzere toplam 100.000'e yükselmişti – bu miktarın Mihver birliklerinin Aralık'taki mevcut Müttefik gücüne oranı çok daha iyiydi yahut Müttefik yığınağı tamamlandığındaki gücüne oranının çok daha iyi olması muhtemeldi. Mevcut kuvvetlerin yaklaşık yüzde 30'u idari personeldi. Neredeyse tamamı Almanlar tarafından temin edilen zırhlı birliklerdeki tank sayısı 280'in biraz üzerindeydi – bunlardan 110 adedi 10. Panzer Tümeni'ne, 91'i 21. Panzer Tümeni'ne (mevcut kadro miktarının tam yarısıydı) aitti ve özel bir birlikte bir düzine Tiger tankı vardı. Ayrıca Rommel

Kafsa yolunda Centauro Tümeni'nin kalan yirmi üç tankını takviye etmek için Albay Liebenstein'ın muharebe grubundan yirmi altı tanklık bir tabur getiriyordu. Bu toplam, Müttefik gücünden çok gerilerdeydi ve tankların tümü Tunus'un güney bölgesindeki planlı cephe taarruzunda kullanılsa bile sayısal üstünlük sağlamayacaktı. Çünkü, tam kadro mevcudundan eksik olmakla birlikte Amerikan 1. Zırhlı Tümen'in harekâta katılan yaklaşık 300 tankı –gerçi doksan adedi Stuart idi– ile otuz altı adet tank tahrip aracı vardı ve bir panzer tümeninden çok güçlü topçusu vardı.* Fakat, 10. Panzer Tümeni'nin sadece bir kısmının (bir orta tank taburu ve dört Tiger tanklık bir bölük) 21. Panzer Tümeni'ni desteklemeye gönderilmesi Rommel'i düş kırıklığına uğrattı ve bu takviye Arnim 10. Panzer Tümeni'ni daha kuzeydeki bir girme harekâtında kullanmayı planladığından sırf taarruzun başlangıç safhası için gönderilmişti.

Gerçek taarruz 14 Şubat'ta, 21. Panzer Tümeni'nin, 10. Panzer Tümeni'nin bir unsuruyla birlikte Faid'den hücumuyla tekrar başladı. Arnim'in yardımcısı, General Ziegler, taarruzun harekât komutanıydı. 10. Panzer Tümeni'ne ait iki küçük muharebe grubu Amerikan 1. Zırhlı Tümeni'nin öncü kısmını –A Muharebe Grubu– yakalamak için Faid Geçidi'nden kuşatma kıskacının kolları gibi yayılarak ilerlerken, her birinin bünyesinde birer tank taburu bulunan 21. Panzer Tümeni'ne bağlı iki muharebe grubu daha,

---

* Kaynaklardan alınan bu rakamlar, Müttefiklerin ve Mihver birliklerinin gücünü, Müttefik komutanların ve birçok resmi harp tarihçisinin kitaplarında yaptıkları gibi her iki tarafta muharebeye iştirak eden "tümen" sayılarıyla kıyaslamanın ne kadar asılsız olabileceğini anlamlı bir biçimde göstermektedir. Bu dönemde bir Amerikan zırhlı tümeninin tank mevcudu (390), normal bir Panzer tümeninin tank (180) mevcudunun iki katından fazlaydı. Fakat genellikle gerçek oran daha büyüktü, çünkü Almanların eksiklikleri tamamlamaktaki zorlukları daha fazlaydı. Görülebileceği gibi eksik mevcutlu 1. Zırhlı Tümen'in bile karşısındaki panzer tümeninin tank mevcudu ortalamasından yaklaşık üç kat daha fazla tankı vardı.
İngiliz zırhlı tümen tank kadro mevcudu, özel kuruluşu olanların dışında, yakın zamanda 270'e düşürülmüştü ve belirli istisnaların dışında Amerikan tümenleri, yılın daha sonraki dönemlerinde benzer ölçekte tekrar düzenlendi. Fakat 1944'te, İngiliz zırhlı tümenlerinin tank kadro mevcutları keşif birliklerinin zırhlı arabalar yerine tanklarla donatılmasıyla 310'a yükseltildi – ve Müttefik zırhlı tümenlerin muharebeye hazır fiili tank miktarları genellikle Almanlardan iki ila üç katı daha fazlaydı. Almanlar dengeyi idame ettirmek için kalite avantajına dayanmak zorundaydı.

Amerikalıları kuşatmak ve tuzağa düşürmek için geceleyin güney istikametinde geniş bir çember çizdi. Bazı birlikler Sidi Bou Zeyd civarında çember kapanmadan evvel kaçmayı başarmakla birlikte, teçhizat kaybı çok fazlaydı. Muharebe alanı, kırkı muharebede imha olmak üzere yanan tanklarla kaplıydı. Ertesi sabah, C Muharip Grubu karşı taarruz için ivedi olarak ileri sevk edildi. Almanlar tarafından derhal çembere alınan grubun tanklarından sadece dördü kurtuldu. Böylece düşmanın yetersiz kaynaklarından temin ettiği üstün kuvvetini hünerli bir şekilde toplu halde kullanmasının karşısında parça parça muharebeye sürülen iyi yetişmiş iki orta tank taburu ardı ardına imha edildi. Almanlar takip harekâtında ağır kaldıklarından Müttefikler talihliydi.

Rommel 14 Şubat'ta, Arnim'in yardımcısı General Ziegler'e, gece harekâtı ve başlangıçta elde edilen başarıdan sonuna kadar yararlanılması konusunda ısrar etmişti – Rommel'e göre "Amerikalıların muharebe tecrübesi yoktu ve başlangıçtan itibaren onları derin bir aşağılık kompleksine sokmak bize düşerdi." Fakat, Ziegler Arnim'den yetki alıncaya kadar beklemesinin muhakkak olduğunu hissetti ve ancak 17 Şubat'ta Amerikalıların toplanmış olduğu kırk kilometre ilerideki Subeytila'ya kadar ilerledi. Bu nedenle, şu anda Tuğgeneral Paul Robinett'in komutasındaki B Muharip Grubu acele olarak güneye sevk edilmiş olduğundan Almanlar orada sert bir direnişle karşılaştılar. B Muharip Grubu, Almanları öğleden sonraya kadar o bölgeye sokmadı ve kendisi, İngiliz Birinci Ordusu Komutanı General Anderson'un Müttefiklerin güney kanadının Batı Dorsal Dağları sırtlarının teşkil ettiği hatta genel geri dönme emrinin bir kısmı olarak geri çekilmeden önce, diğer iki muharebe grubunun geri çekilen muharebede yorgun düşen arta kalan unsurlarını örtme görevinde yardımcı oldu. Almanların Subeytila'ya girişleri geciktirilmiş olmakla birlikte, toplam kayıpları yüzü aşkın tanka ve yaklaşık üç bin esire yükselmişti.

Bu arada Rommel tarafından getirilen ve Müttefiklerin Kafsa'daki en güney kanadına sevk edilen muharebe grubu, kentin tahliye edildiği 15 Şubat günü yol merkezine ulaşmıştı. Temposunu

Harita 25

Rommel'in Birinci Ordu'yu Çevirme Teşebbüsü, 14/22 Şubat 1943

artıran ve kuzeybatıya dönen bu muharebe grubu Furriyane'den geçerek 17 Şubat'a kadar seksen kilometre mesafe kat etmiş ve Thelepte'ki Amerikan havaalanlarını ele geçirmişti. O nedenle şimdi 21. Panzer Tümeni'yle hemen hemen aynı hizaya gelmişti. Ancak bu kuvvet Almanların elli beş kilometre batısında ve bu nedenle Müttefiklerin ulaşım ile lojistik tesislerine daha yakın bir haldeydi. Muharebe alanına o gün gelen ve 19 Şubat'ta her iki ordunun (İngiliz Birinci ve Sekizinci orduları) komutasını alan Alexander yayımladığı mesajında, "Geri çekilen Amerikan, Fransız ve İngiliz birliklerinin karışıklığı içinden çıkılmaz bir hal almıştı, bu nedenle koordine edilmiş bir savunma planı yoktu ve komutaya ilişkin kesin bir belirsizlik vardı," dedi. Rommel, Müttefiklerin sonraki dağlık silsileden altmış beş kilometre ileride yer alan Tebessa'daki ikmal depolarını ateşe vermiş olduklarını duydu. Rommel'e göre Müttefiklerin "korku içinde oldukları" kesin gibiydi.

Müttefik komutanlar üç gün sonrasını tahmin etmekle birlikte, artık şimdi gerçek dönüm noktası gelmişti. Rommel, mevcut bütün mekanize kuvvetleriyle Tebessa'ya kadar müşterek bir harekâtla kargaşa ve panikten istifade etmek istedi. Müttefiklerin ana ulaşım ve ikmal tesislerine girişilecek böyle derin bir yarma harekâtının "İngiliz ve Amerikalıların, kuvvetlerinin büyük bir kısmını Cezayir'e doğru çekmeye zorlayacağını anladı – bu şu anda Müttefik komutanların endişeli kafalarında başta gelen bir ihtimaldi."

Fakat, Rommel 10. Panzer Tümeni'nin taarruzunu durduran Arnim'in böylesine bir tehlikeye kalkışmakta isteksiz olduğunu gördü. O nedenle Mussolini'nin "iç siyasetteki vaziyetini destekleyecek bir zafere olan arzusuna güvenerek" tekliflerini İtalyan Silahlı Kuvvetleri Komutanı Ambrosio'ya gönderdi – bu arada General Fritz Bayerlein Tunus'taki hava kuvvetleri komutanını ikna etmiş ve plan için desteğini kazanmıştı.

Saatler geçip gidiyordu ve Rommel'i taarruzun icrasıyla görevlendiren ve bu amaçla her iki panzer tümeninin komutasıyla görevlendiren mesaj Roma'dan ancak 18 Şubat'ta, neredeyse gece yarısı geldi. Ne var ki bu emir harekâtın kuzeybatı istikametinde Tebes-

sa'ya kadar değil, kuzey yönünde Thala ve El-Kef'e doğru yapılması gerektiği mesajını taşıyordu. Rommel'e göre, bu değişiklik "korkunç ve inanılmaz bir basiretsizlik örneğiydi" – çünkü bu müşterek yarma taarruzunun "cepheye çok yakın olması ve bizi kuvvetli düşman ihtiyatlarıyla karşı karşıya getirmesinin muhakkak olması" demekti.

O nedenle taarruz Alexander'ın beklediği gibi, Anderson'a "Thala savunması için zırhlı birliklerini yığmasını emrettiği" bölgeden geldi – gerçi Rommel hatalı durum muhakemesi sonucunda stratejik bir hedef yerine taktik bir zaferi" tercih etme peşinde olacaktı. Neyse ki bu hatalı durum değerlendirmesi, İtalyan başkomutanı sayesinde Müttefiklerin işine yaradı – ancak Rommel'in harekâtına arzu ettiği gibi izin verilmiş olsaydı Müttefikler, çok kötü bir şekilde hazırlıksız yakalanmış olacaklardı. Zira, hızla güneye sevk edilmiş olan Amerikan ve İngiliz takviye birliklerinin büyük bir bölümü Thala ve onun doğusundaki Sbiba bölgesine gönderilmişti. Oysa Tebessa, Amerikan 1. Zırhlı Tümeni'nin kalan birliklerince yetersiz bir şekilde himaye edildi.

Asıl İngiliz takviye birliği 6. Zırhlı Tümen'di. Bu tümenin zırhlı unsuru, 26. Zırhlı Tugay Thala'da görevlendirildi, ilave olarak şimdi yolda olan Amerikan 9. Piyade Tümen'inin piyade ve ayrıca topçu unsurları tugayı desteklemek için oraya getirildi. 1. Muhafız Tugayı, 6. Zırhlı Tümen'inin kamyonla taşınan piyade unsuru, Amerikan 1. ve 34. Piyade tümenlerinin üç Alay Muharebe Grubu ile birlikte, Subeytila'nın tam kuzeyindeki Sbiba boşluğunu savunmak için görevlendirildiler.

Rommel'in taarruzu İtalyan Silahlı Kuvvetler Komutanı Ambrosio'nun onayının alınmasını müteakip birkaç saat içerisinde, 19 Şubat'ın ilk saatlerinde başladı. Fakat, başarı ihtimali hem önceki gecikmeler hem de Arnim'in 10. Panzer Tümeni'ni kuzeye sevk etmesi nedeniyle azalmıştı. O nedenle bu birlik geri çağrılmak zorundaydı ve yeni taarruzunun ilk safhasındaki rolünü oynamak için vaktinde gelemedi. Bu nedenle elverişsiz durumda kalan Rommel, El-Kef'ten Thala'ya kadar uzanan harekâta öncülük etmesi için Afrika Kolordusu muharebe grubunu geri döndürmeye ve 21. Panzer Tüme-

ni'yle Sbiba'dan geçen yolu kullanmak suretiyle girişeceği taarruzla El-Kef'e ulaşmaya karar verdi. Böylelikle iki taarruz hattı her iki birliğe karşılıklı yardımcı olacak bir şekilde geliştirilebilirdi.

Thala yaklaşma istikameti Subeytila ve Furriyane yarı yolundaki El-Kasreyn Geçidi'nden geçiyordu ve buradaki mevzi Albay Stark emrindeki Amerikan karma kuvvetince tutulmaktaydı. Rommel'in, bu bölgeyi süratli bir baskın tesiriyle ilk aşma girişimi durduruldu ve öğleden sonra ulaşan takviyeler, Stark'ın kuvvetinin miktarını taarruzu gerçekleştiren Afrika Kolordusu grubunun (üç küçük tabur – biri tank, diğer ikisi piyade taburu) oldukça üzerine çıkarmıştı. Fakat, savunma iyi koordine edilmemişti. Bu nedenle Almanlar akşamleyin bazı noktalardan sızmayı başardılar ve karanlıktan sonra daha da ilerlediler. Bu arada Sbiba'ya doğru ileri harekâtına devam eden 21. Panzer Tümeni bir mayın tarlası ve ardında konuşlanan güçlü Müttefik gücü tarafından engellendi – bu kuvvet mütecavizin (saldırganın-düşmanın-taarruz eden Almanların) iki taburuna karşılık on bir taburdu ve bunun yanı sıra çok fazla sayıda top ile tank (21. Panzer Tümeni'nin harekâtta şu andaki tank sayısı kırktan azdı) vardı. Onun için Rommel geceleyin savunmanın daha güvensiz olduğu El-Kasreyn Geçidi'ni zorlamak için kuvvetini burada toplamaya ve geciken 10. Panzer Tümeni'ni orada kullanmaya karar verdi. Ne var ki, 10. Panzer Tümeni'nin bünyesinde sadece bir tank taburu, iki piyade taburu ve bir motorsiklet taburu olduğundan başarı ihtimali azalmıştı. Arnim, neredeyse tümenin yarısını ve Rommel'in son kozunu oynamak için güvenmekte olduğu tümene bağlı Tiger tank taburunu geride alıkoymuştu.

Rommel, El-Kasreyn Geçidi'ne yapacağı toplu taarruzu, 10. Panzer Tümeni'nin unsurları o zamana kadar gelmediğinden 20 Şubat öğleden sonrasına kadar başlatamadı – bu Rommel'i "son derece kızdıran" bir gecikmeydi. Sabah taarruzu savunmanın ateşiyle durdurulmuştu, fakat Rommel saat 16:30'da bizzat cepheye geldikten sonra mevcut bütün piyadeyi –beş tabur (5. İtalyan Bersaglieri Taburu dahil)– eşzamanlı bir taarruzla cepheye sürdü ve bu taarruz mevziyi çabucak yardı. Fakat taarruz eden taraf daha sonra

Yarbay A.C. Gore komutasında geçidin savunmasını desteklemek için gönderilen çok küçük bir İngiliz müfrezesinin (bir zırhlı tabur, bir piyade bölüğü ve bir sahra topçu bataryası) inatçı direnişiyle karşılaştı. Bu direnişin üstesinden ancak bir panzer taburunun takviyesiyle gelindi ve taburun on bir tankı muharebe dışı kaldı. Amerikan Resmi Harp Tarihi, sadece bu müfreze tarafından gösterilen görülmemiş çetin direnişi herhangi bir ülkenin resmi harp tarihinde nadir görülen bir dürüstlükle vurgulamamış, lakin aynı zamanda başka yerlerde mukavemetin kolayca kırılmasına ilişkin anlamlı bir yorumda bulunmuştur: "Düşman aşağı yukarı hiç hasar görmeden ele geçirilen Amerikan teçhizatının kalitesi ve miktarından hayrete düşmüştü."*

Rommel geçidi ele geçirdikten sonra, Müttefikleri ihtiyatlarını sevk etmeleri konusunda ikilemde bırakmak ve ayrıca kendisinin ilk hedefi olan Tebessa'daki muazzam Amerikan depolarını ele geçirme ihtimalini keşfetmek için Yukarı Thala yoluna ve ayrıca Tebessa yol kavşağına keşif müfrezeleri gönderdi. İlk hedef ve sonucu zaten Rommel'in birliklerinin ilerlediği haberiyle gerçekleşmiş oldu. Çünkü Tümgeneral Fredendall, sabah Tuğgeneral Robinett'in emrindeki B Muharip Grubu'nu en sağ kanattan Thala'ya kaydırdıktan sonra, bilahare muharebe grubunu El-Kasreyn'den Tebessa'ya uzanan kavşağının korunma için buraya intikal ettirdi. Bu arada, Tuğgeneral Charles Dunphie'nin emrindeki iki zırhlı alay ve iki piyade taburundan oluşan İngiliz 26. Zırhlı Tugay Grubu Thala'nın güneyinden hareket etmiş ve B Muharip Grubu'nun kendisini desteklemek için geleceği umuduyla El-Kasreyn Geçidi'nin on beş kilometre ilerisinde bir mevzi işgal etmişti. Müttefiklerin şansına, Almanların gücü tahayyül ettiklerinden çok zayıftı.

Ertesi sabah, 21 Şubat'ta, Rommel başlangıçta Müttefiklerin El-Kasreyn Geçidi'ni tekrar ele geçirmek için karşı taarruza geçecekleri beklentisinden vazgeçmemişti. Bu duraklama artık toplamış bulundukları kuvvetle karşılaştırıldığında kendisinin gücünün ne

---

* George F. Howe, *U.S. Army in World War II. Northwest Africa: Seizing the Initiative in the West*, s. 456.

kadar zayıf olduğunun farkına varmayan düşmanlarına (Müttefiklerine) şaşırtıcı görünmüştü. Rommel, Müttefiklerin hareketsiz durduğunu anladığında 10. Panzer Tümeni'nin komutası altındaki zayıf kısmıyla Thala yolu istikametinde ileri harekete geçti – bu kuvvet otuz tank, yirmi kundağı motorlu top ve iki motorize piyade taburundan meydana gelen sadece bir muharebe grubuydu. Tuğgeneral Dunphie'nin İngiliz 26. Zırhlı Tugay Grubu Almanların önünde, birbiri ardına sırtlarda çarpışarak, kuşatılıncaya ve yan ateşine maruz kalana dek yavaş yavaş geri çekildiler. Fakat, Dunphie'nin tankları alacakaranlıkta önceden hazırlanmış olan mevziye geri çekildiğinde, arkalarından, çok zeki bir şekilde öne konan, ele geçirilmiş bir Valentine tankı ardında bir dizi Alman tankı kendilerini yakından takip etmişti, o nedenle bunların İngiliz döküntü (birliğinden çeşitli nedenle ayrı düşmüş - münferit unsurlar) birlikleri oldukları varsayıldı. Böyle olunca Almanlar aniden mevzilere daldılar, piyadenin bir kısmını bertaraf ettiler, birçok araca rasgele ateş açtılar ve kargaşa yayıldı. Almanlar üç buçuk saatlik göğüs göğüse bir muharebeden sonra durdurulmakla birlikte, geri çekilirken 700 esiri alıp götürdüler. El-Kasreyn Geçidi'nde yolun yukarı kısmında cereyan eden bu bir dizi çarpışmalarda Almanlar bir düzine tank kaybetmişler, ama yaklaşık kırk düşman tankını imha etmişlerdi. Buna, yolunu kaybeden ve ertesi sabah şafaktaki karşı taarruzda Alman tanklarının toplu halde bulundukları tank parkının ortasına rastlayan tank taburundakiler dahildi.

Ardından daha büyük bir karşı taarruz bekleyen Rommel bu karşı taarruzu püskürtme fikriyle beklemeye karar verdi. Fakat, sabahleyin yapılan hava keşfi, bölgeye büyük çapta Müttefik takviye birliklerinin gelmiş ve daha da yaklaşmakta olduğunu gösteriyordu. Bu nedenle, Thala'ya kadar başarıyı daha fazla genişletme ihtimali kaybolmuştu. Ayrıca Mihver birliklerinin sol kanadına yönelik tehlike giderek artmaktaydı. Önceki gün öğleden sonra, Afrika Kolordusu muharebe grubu Thala'ya yapılacak bir kuşatmanın yan tarafını örtmek için, oradaki geçitleri emniyete almayı hedefleyerek Tebessa yol kavşağına doğru ilerlemişti, fakat hâkim arazideki

Amerikan topçu mevzilerinden gelen çok şiddetli ateş sonucu durdurulmuşlardı. 22 Şubat sabahı tekrarlanan hücum çok az ilerleme sağladı ve taarruz eden birlikler (Mihver) karşılayabileceklerinden daha ciddi kayba maruz kaldılar – zira, bu bölgede Tuğgeneral Robinett'in komutasındaki B Muharip Grubu Komutanlığı ve Terry Allen'in emrindeki 1. Piyade Tümeni'nin bir kısmının bünyesinde burada toplanan Amerikan kuvvetleri Mihver birliklerinden sayıca çok üstündüler.

O gün öğleden sonra Rommel ve onu görmeye giden Kesselring, batı istikametinde karşı taarruza devam etmekle başka bir yarar elde edilemeyeceğine ve vurucu kuvvetin İngiliz Sekizinci Ordusu'na karşı doğu istikametinde gerçekleştirilecek bir karşı taarruz için kaydırılması nedeniyle batı istikametindeki karşı taarruzun kesilmesi gerektiğine karar verdi. Bu kararı müteakiben, o akşam Mihver birliklerine, ilk aşamada El-Kasreyn Geçidi'ne geri çekilmeye başlamaları için emir verildi.

Bu arada Tümgeneral Terry Allen sabahın ilk saatlerinden bu yana, Mihver birliklerinin kanatlarına doğru bir karşı taarruz düzenlemeye çalışıyordu, fakat Robinett ile irtibat kurmada karşılaştığı güçlük nedeniyle bu karşı taarruz gecikti ve öğleden sonranın geç vakitlerine kadar başlamadı. Ondan sonra taarruz hızlandı ve Afrika Kolordusu grubunun El-Kasreyn Geçidi'ne doğru hızla geri çekilmesine neden oldu. İtalyanlar düzensiz bir şekilde geri çekildiler. Rommel Amerikan birliklerinin burada göstermiş olduğu taktik ustalığından, topçu ateşinin isabetinden ve silahlarının bolluğundan etkilenmişti. Şayet daha büyük ve geniş cepheli bir karşı taarruz icra edilmiş olsaydı Rommel'in nispeten zayıf olan kuvvetleri çok vahim bir tehlike içinde kalmış olacaklardı.

Fakat, Rommel'in zayıf hali ve durumun değişmiş olduğu Müttefik Komutanlığı'nın üst kademelerinde fark edilmedi. Birleşik Devletler Resmi Harp Tarihi'nin işaret ettiği gibi Fredendall'ın "geri çekilen düşmana karşı, tam en savunmasız durumdayken verdiği kara harekâtı talimatında fevkalade tereddüt edilmişti." Anderson da hâlâ savunma düşüncesindeydi. Aslında, Sbiba'daki büyük Müt-

tefik kuvveti Rommel'in Thala'yı yarıp ve geri bölgelerini tehdit edebilir korkusuyla o gece on beş kilometre kuzeye çekildi. Diğer kanattaki Tebessa'nın tahliyesi de benzer bir korkuyla, düşünüp taşınılıyordu. Düşmanın Thala'dan çekildiğinin öğrenildiği 23 Şubat sabahı bile, takip etmek için hiçbir şey yapılmadı ve ancak gece yarısı geç saatlerde –o da 25 Şubat günü başlamak üzere– genel bir karşı taarruzun düzenlenmesi için emirler verildi. Düşman o vakte kadar El-Kasreyn Geçidi'den emniyetli bir şekilde geri çekilmişti ve Müttefiklerin düşmanı "imha etmek" ve geçidi yeniden "ele geçirmek" teşebbüsü, ortadan kaybolan düşmanın ardında sağa sola serpiştirdiği yol tahripleri ve mayınlarla karşılaştıkları, sırf bir tören yürüyüşü haline gelmişti.

Kuvvetlerin son durumları (sayı ve kalite) ve sertleşen direniş göz önüne alındığında Mihver birliklerinin taarruzunun sona erdirilmesinin çok iyi bir şekilde hesaplandığı kesinleşti. Artık Müttefik safında toplanan olağanüstü üstün kuvvet göz önüne alındığında, taarruzu daha fazla devam ettirmek aptallık olmuş olacaktı. Taarruzun maddi olarak (insan ve malzeme) kazancı, binden biraz fazla insan zayiatı karşılığında 4.000'i aşkın esir alması ve çok az tank kaybına karşılık yaklaşık 200 tankın tahrip edilmesi ya da muharebe dışı bırakması, ödediği bedelle kıyaslandığında büyüktü. Bu nedenle "mahdut hedefli" bir taarruz olarak parlak bir başarıydı. Ancak, mahdut hedefli taarruz, tehlike arz edecek kadar çok yaklaşmakla birlikte Müttefiklerin Tunus'tan geri çekilmesine yol açacak stratejik hedefi gerçekleştiremedi. Şayet 10. Panzer Tümeni karşı taarruz için tahsis edilmiş ve başından bu yana Rommel'e Tebessa'ya karşı girişilecek harekâtın sevk ve idare inisiyatifi verilmiş olsaydı, stratejik hedefin gerçekleştirilebileceği bir sonuç mümkün olmuş olabilirdi. Muazzam büyüklükte bir ikmal malzemesi yığınıyla birlikte Amerikan üssünün ve havaalanı merkezinin çok atik bir şekilde ele geçirilmesi Müttefik kuvvetlerin Tunus'taki durumunu idame ettirmesini imkânsız kılmış olacaktı.

23 Şubat'ta Roma'dan Tunus'taki bütün mihver birlikleri Rommel'in komutasına veren emrin gelmesi kaderin garip bir cilvesiydi.

Kısa bir süre önce teşkil edilen "Afrika Ordu Grubu" Komutanlığı'na yapılan bu atama, karşı taarruzun dramatik etkisinin Mussolini ve Hitler'in kafalarındaki Rommel'in ününü nasıl diriltiğini göstermekle birlikte, geri çekilme başladıktan sonraki sabah geldiği ve kaybolan fırsatı yakalamak için çok geç olduğundan Rommel için buruk bir tattı.

Emir ayrıca, Arnim'in kuzeyde niyetlendiği yarma taarruzunu iptal ettiremeyecek kadar geç geldi. Arnim'in bu karşı taarruz için geride tuttuğu ihtiyatlar Rommel'in taarruzunda çok daha iyi kullanılabilirlerdi. Planlandığı gibi Mecezü'l-Bab'ın ele geçirilmesi mahdut hedefli bir taarruz olacaktı ve taarruz 26 Şubat günü iki panzer taburu ve diğer altı taburla başlayacaktı. Fakat, Arnim 24 Şubat şafak vakti, karargâh personelinden birini mahdut hedefli taarruz hakkında Rommel'e haber vermek için gönderdikten sonra Kesselring'i görmek için Roma'ya uçtu ve yaptıkları görüşmelerden o günün ilerleyen saatlerinde çok daha iddialı bir plan ortaya çıktı. Bu plana göre taarruzlar, kuzey kıyısında ve Pont-du-Fahs arasında uzanan yüz on kilometrelik cephe şeridinde sekiz ayrı noktadan İngiliz 5. Kolordusu'na (46., 78. ve Y tümenleri ve kıyı yakınında bulunan Fransız Alay Grubu) karşı yapılacaktı. Zırhlı grup tarafından yapılacak asıl taarruz Tunus şehrinin doksan beş kilometre batısındaki Becaye yol merkezi bölgesini hedef alacaktı ve Mecezü'l-Bab'ı ele geçirmek için kısa menzilli bir kuşatma (kıskaç) taarruzuyla birlikte icra edilecekti. Mevcut bütün kuvvetler harekâtta kullanılmakla birlikte kuvvet artışı harekâtın hiçbir kısmında eşit değildi. Becaye'ye gerçekleştirilecek taarruzda iki taburlu zırhlı grubun gücü on dördü Tiger tankı olmak üzere yetmiş yedi tanka çıkarılmıştı ama ne var ki bu yetersiz miktar bile ancak Tunus kentine henüz gelmiş, güneydeki 21. Panzer Tümeni için sevk edilen, yoldaki on beş tankın aşırılmasıyla elde edilmişti. Rommel yeni planı haber aldığında bu planı yanlışlıkla, İtalyan Silahlı Kuvvetler Komutanı Ambrosio'ya atfetmekle birlikte, şaşırmış ve planı "tamamen gerçekdışı" olarak tanımlamıştı.

Arnim'in harekât emri 25 Şubat'ta yayımlandı ve ertesi gün taarruz başladı – böylece küçük plan için niyetlenilen tarihe uyul-

muş oldu. Bu kadar geniş kapsamlı değişikler için çok acele hareket edildi ama bu Alman planlamasının hızının ve esnekliğinin çarpıcı bir kanıtıydı. Yine de en iyi başarı en kuzey bölgede Manteuffel'in tümenince, yeni ilave edilen taarruzlar sonucunda elde edildi. Bu harekât neredeyse Müttefiklerin Djebel Abiod'deki paralel yoluna ulaştı ve bu bölgeyi tutan Fransız ile İngiliz birliklerinden 1.600 esir aldı. Lakin, Alman zırhlı grubu İngilizlerin Sidi Nsir'de bulunan ileri mevzilerini ele geçirdikten sonra, İngiliz sahra ve tanksavar topçusunun ağır zayiata neden olduğu Becaye'ye on beş kilometre kala dar bir bataklık geçitte kıstırıldı. Altı tankın haricinde bütün Alman tankları muharebe dışı kaldı ve taarruz yavaş yavaş dağıldı. Mecezü'l-Bab'a girişilen, yan tarafları baskı altına almayı amaçlayan tali taarruz başlangıçtaki bir nebze başarıdan sonra başarısızlıkla sona erdi ve bununla birlikte daha güneydeki diğer taarruzlar da başarısız oldu. Arnim'in bütün taarruzu sonucunda 1.000'in hemen üzerinde bir zayiat karşılığında 2.500 esir aldı, fakat bu durum Rommel'in yetmiş bir tankının imha edilmesi ya da muharebe dışı kalması karşısında daha az önemli hale geldi. Oysa İngilizler yirmiden az tank kaybettiler. Almanlar zaten tank sıkıntısı çekiyorlardı ve eksiklikleri kolayca tamamlanamıyordu.

Daha kötüsü, boşa giden bu taarruz Rommel'in, Mareth Hattı karşısındaki Montgomery'nin Medeniyin'deki mevzilerine karşı planlı ikinci taarruzu için ihtiyaç duyduğu tümenlerin sevk edilmesini geciktirdi. Çünkü, Kesselring 10. ve 21. Panzer tümenlerinin, Amerikan birliklerinin Arnim'in taarruzunu karşılamaya yardım edecek ihtiyat birliklerini kuzeye göndermekten caydıracak denli uzun bir süre içinde, Amerikalıların kanat bölgelerine yakın durmaları gerektiğini talep etmişti. Bu gecikmenin Rommel'in doğu istikametindeki karşı taarruzu açısından hayati derecede önemi oldu. Montgomery'nin 26 Şubat'a kadar ilerideki Medeniyin'de sadece bir tümeni vardı. Montgomery endişelendiğini kabul etti ve karargâhı Rommel taarruz edemeden evvel dengeyi sağladı. Taarruzun başladığı 6 Mart'ta Montgomery'nin gücü dört katına çıkmıştı – bu yaklaşık olarak 400 tank, 350 top ve 470 tanksavar topu olan dört tümenin dengi bir kuvvetti.

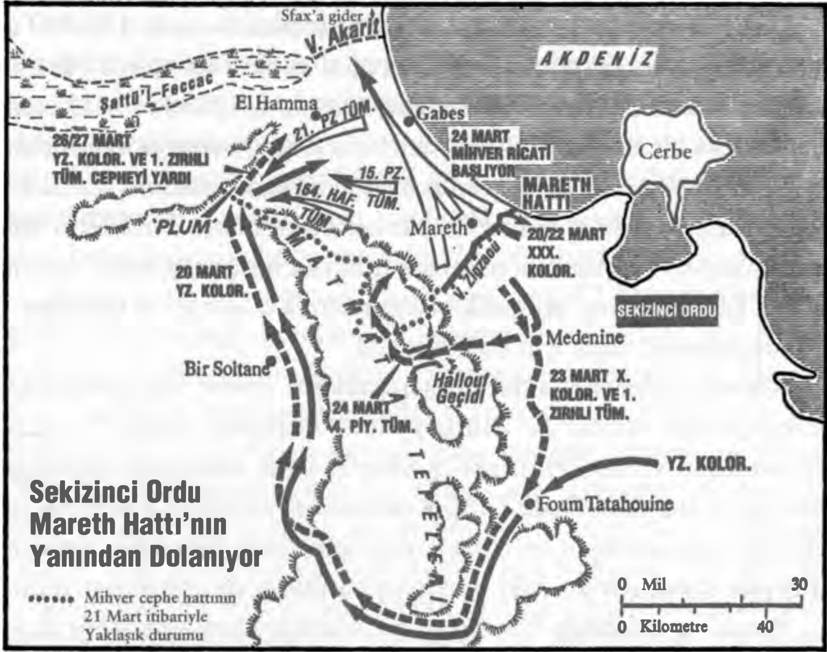
Bu nedenle duraklama döneminde, Rommel'in üstün kuvvetlerle taarruz etme şansı kaybolmuştu. Üç panzer tümeni (10., 15. ve 21.) –bir panzer tümeninin tam kadro mevcudundan daha azı olan sadece 160 tank bir araya getirdi– ve taarruzda Mareth Hattı'nda konuşlandırılan bir dizi zayıf İtalyan tümenlerinin dışında 200 topu aşmayacak şekilde ve 10.000 piyade ile desteklendi. Bunun dışında, Montgomery'nin şimdi ileri havaalanlarında üslenen üç avcı uçak filosu vardı, yani hava üstünlüğüne sahipti. O nedenle 4 Mart'ta, taarruzlarından iki gün önce panzer tümenlerinin yaklaştığı tespit ve rapor edildiğinde, Rommel'in baskın şansı önlenmiş oldu.

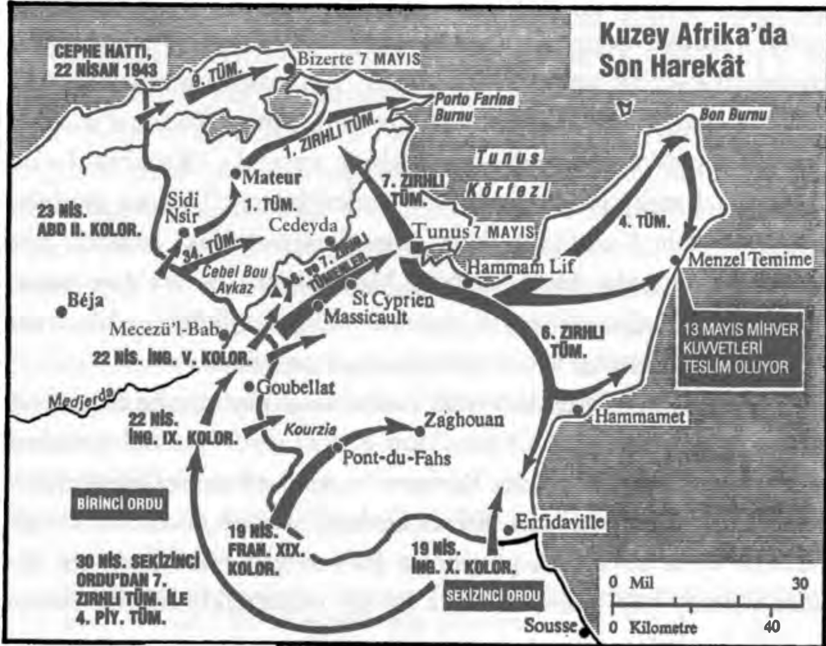
Montgomery böyle bir durumda çok sağlam bir savunma planlaması için imkânlarından azami olarak yararlanabildi ve taarruz altı ay önceki Alam Halfa'dan daha etkili bir şekilde dağıtıldı. İlerleyen Alman birlikleri çok geçmeden hareketsiz hale getirilip, kontrol altına alındılar ve İngilizlerin ateş toplaması sonucunda yavaş yavaş azaldılar. Taarruza devam etmesinin yararsızlığını fark eden Rommel, akşamleyin taarruzu kesti. Ne var ki o âna dek, asker kaybı sadece 645 olmakla birlikte, kırktan fazla tank kaybetmişti. Savunan tarafın (Müttefiklerin) kaybı ise çok daha azdı.

Bu taarruzun püskürtülmesi sonucunda, sayıca az ve silah yönünden yetersiz olan Mihver kuvvetlerinin iki Müttefik ordusundan birini, birbiriyle buluşmadan ve müşterek bir baskı geliştirmeden etkisiz hale getirebilme ihtimaline ilişkin bütün makul umutları yok etmişti. Zaten Rommel bir hafta önce kendisinin yanı sıra iki ordu komutanı Arnim ve İtalyan Generali Messe'nin görüşlerini içeren ciddi ve karamsar bir durum muhakemesini Kesselring'e göndermişti. Rommel bu değerlendirmede, Mihver birliklerinin, kendisinden çok üstün kuvvetlere –iki kat daha fazla birlik ve altı kat daha fazla tank–* karşı yaklaşık 640 kilometrelik bir cepheyi tuttuklarını ve büyük tehlike arz edecek bir biçimde zayıf olarak tertiplendiklerini

* Rommel Müttefiklerin gücünü 210.000 asker, 1.600 tank, 850 top ve 1.100 tanksavar topu olarak tahmin ediyordu – isabetsiz bir tahmindi. Müttefiklerin Mart'ın başındaki fiili gücü, ancak yarısı muharip olmakla birlikte 500.000'in üzerindeydi. Toplam yaklaşık 1.800 tank, 1.200'ü aşkın top ve 1.500'ü aşkın tanksavar topu vardı. Mihver Devletleri'nin muharip kuvveti muharebeye hazır ancak 200 tankıyla birlikte 200.000 idi.

Harita 26

Sfax'a gider
V. Akarit
AKDENİZ
Şattü'l-Feccac
El Hamma
21. PZ TÜM.
Gabes
24 MART MİHVER RİCATI BAŞLIYOR
Cerbe
26/27 MART YZ. KOLOR. VE 1. ZIRHLI TÜM. CEPHEYİ YARDI
15. PZ. TÜM.
164. HAF. TÜM.
MARETH HATTI
'PLUM'
Mareth
20/22 MART XXX. KOLOR.
20 MART YZ. KOLOR.
V. Zigzaou
SEKİZİNCİ ORDU
Medenine
Bir Soltane
Hallouf Geçidi
23 MART X. KOLOR. VE 1. ZIRHLI TÜM.
24 MART 4. PİY. TÜM.
YZ. KOLOR.
Foum Tatahouine
Sekizinci Ordu
Mareth Hattı'nın
Yanından Dolanıyor
Mihver cephe hattının
21 Mart itibariyle
Yaklaşık durumu
0 Mil 30
0 Kilometre 40

CEPHE HATTI, 22 NİSAN 1943
Bizerte 7 MAYIS
Kuzey Afrika'da
Son Harekât
9. TÜM.
Porto Farina Burnu
Bon Burnu
1. ZIRHLI TÜM.
Tunus
Körfezi
Mateur
7. ZIRHLI TÜM.
23 NİS. ABD II. KOLOR.
Sidi Nsir
1. TÜM.
Cedeyda
4. TÜM.
Tunus 7 MAYIS
34. TÜM.
Cebel Bou Aukaz
Hammam Lif
Menzel Temime
Béja
St Cyprien
Massicault
Mecezü'l-Bab
6. ZIRHLI TÜM.
13 MAYIS MİHVER KUVVETLERİ TESLİM OLUYOR
22 NİS. İNG. V. KOLOR.
Goubellat
Medjerda
Hammamet
22 NİS. İNG. IX. KOLOR.
Kourzia
Zaghouan
Pont-du-Fahs
BİRİNCİ ORDU
Enfidaville
19 NİS. FRAN. XIX. KOLOR.
19 NİS. İNG. X. KOLOR.
30 NİS. SEKİZİNCİ ORDU'DAN 7. ZIRHLI TÜM. İLE 4. PİY. TÜM.
SEKİZİNCİ ORDU
Sousse
0 Mil 30
0 Kilometre 40

vurgulamıştı. Rommel cephenin Tunus kenti ve Bizerte'yi örten yüz kırk beş kilometrelik bir yay mesafesinde kısaltılması gerektiğinde ısrar etti. Bu cephenin ancak, ikmal maddelerinin ayda 140.000'a tona çıkartıldığı takdirde tutulabileceğini söyledi ve açıkça yüksek komuta kademesinin Tunus seferinin uzun vadeli planları hakkında bilgi sahibi olmak istedi. Birkaç acil hatırlatmayı müteakiben aldığı cevap, basit bir şekilde Führer'in durum muhakemesine katılmadığını ifade ediyordu. Cevabın ekinde her iki tarafında birliklerin fiili kuvvetlerini ve teçhizatını hesaba katmayan bir çizelge vardı – aynı asılsız karşılaştırma, Müttefik komutanlarca o zaman ve daha sonra başarılarının izahı için kullanılmıştı.

Rommel Medeniyin'deki başarısızlıktan sonra, Alman-İtalyan kuvvetlerinin Afrika'da kalmalarının "düpedüz intihar" olacağı sonucuna vardı. Onun için 9 Mart'ta uzun zamandır ertelediği hastalık iznini aldı, Ordu Grup Komutanlığı'nı Arnim'e devretti ve efendilerine meramını anlatma gayreti için Avrupa'ya uçtu. Anlaşıldığı gibi sonuç Afrika'daki seferle irtibatının sona erdirilmesi oldu.

Roma'ya indiğinde "herhangi bir sıkıntılı süreç gerçekliği duygusundan yoksun ve bütün zamanını görüşlerinin haklılığına ilişkin tezler aramakla geçiren" Mussolini'yi gördü. Rommel daha sonra, görüşlerine kulak asmayan ve fikrini "karamsar olmuştum" diye açıklığa kavuşturan Hitler'i görmeye gitti. Hitler Rommel'in Afrika'ya dönmesini engelledi ve böylelikle zamanla "Kazablanka'da yapılacak harekâtların komutasını üstlenebilecek" forma girebileceğini söyledi. Kazablanka'nın, Atlantik kıyısındaki uzaklığı göz önüne alındığında, Hitler'in hâlâ Müttefikleri, Afrika'dan tamamen atılabileceğini tahayyül etmekte olduğu aşikârdı – bu onun aşırı derecede yanılgı içinde olduğunu gösteriyordu.

Bu arada, çok üstün kuvvetle Tunus'un güney girişini ele geçirecek ve İngiliz Sekizinci Ordusu'nun Birinci Ordu'yla buluşmasına imkân verecek ve daha önce Rommel'in Afrika Panzer Ordusu olan şimdiki Messe'nin İtalyan Birinci Ordusu'nu (her ne kadar Alman General Fritz Bayerlein, görünüşte İtalyan generali Messe'nin Alman kurmay başkanından başka bir şey olmamakla birlikte bütün

Alman unsurlarının tam kontrolünü elinde tutuyordu) kanatlardan baskı altına alacak bir Müttefik taarruzu hazırlanıyordu.

Montgomery Medeniyin'de Alman karşı taarruzunun şiddetli bir şekilde püskürtülmesinden sonra, elde ettiği savunma başarısından ve düşmanın şaşkın halinden ani bir takip harekâtıyla istifade etmeye gayret etmedi, ancak Mareth Hattı'na gerçekleştireceği hazırlıklı bir taarruz için düzenli bir şekilde kuvvetlerini ve ikmal malzemelerini tamamlamayı sürdürdü. Bu taarruzun Medeniyin muharebesinden iki hafta sonra, 20 Mart'ta başlaması planlandı.

Bu plana yardımcı olmak için üç gün önce 17 Mart'ta Tunus'un güney bölgesindeki Amerikan 2. Kolordusu düşmanın geri bölgesine taarruz düzenledi. Anderson tarafından belirlenen ve Alexander tarafından onaylanan hedefler üç safhalıydı – Montgomery'yi engelleyebilecek düşman kaynaklarını kendine çekmek; Mongtomery'nin ilerlemesine yardımcı olması için Thelepte yakınındaki ileri havaalanları yeniden ele geçirmek; Montgomery ilerlerken tedarik hazırlıklarında yardımcı olmak için Kafsa'nın yanında ileri ikmal merkezi tesis etmek. Fakat, taarruz eden birliklerden kıyı yoluna yapılacak harekâtla düşmanın geri çekilmesinin kesilmesi istenmemişti. Harekâtın hedeflerindeki bu sınırlamaya, Amerikalıların –çıkış noktasından denize kadar uzanan 250 kilometre– bu kadar derin bir yarma taarruzundaki kabiliyetlerine ilişkin kuşkular ve Şubat'ta uğradıkları gibi bir başka Alman karşı taarruzundan kaçınma arzusu esin kaynağı olmuştu. Ne var ki bu kısıtlama Fredendall'ın yerine kolordu komutanı olarak atanmış olan General Patton'un heyecanlı saldırganlığını galeyana getirdi. Amerikan 2. Kolordusu 88.000 askerin bulunduğu (karşılarındaki mevcut Mihver birliklerinden dört kat daha fazla) dört tümenden oluşuyordu. Ayrıca hedefteki bölgede, sadece 800 Alman ve büyük bir bölümü Kafsa yakınlarındaki Centauro Tümeni'ne ait olmak üzere 7.850 İtalyan vardı.*

Amerikan taarruzu umut verici bir şekilde başladı. 17 Mart'ta Terry Allen'in 1. Piyade Tümeni, Kafsa'yı muharebe etmeden işgal

* Bu bile fazla bir tahmindi – Centauro Tümeni'nin Şubat muharebelerinden önceki mevcudu sadece 5.000 idi ve ondan daha da eksildi.

etti. İtalyanlar otuz kilometre gerideki Kabis ve El-Mehres kıyı kasabalarına inen yol kavşaklarını kesen El Guettar'ın doğusundaki bir geçit mevzisine geri çekildiler. 20 Mart'ta ise Orlando Ward'ın 1. Zırhlı Tümen'i El-Kasreyn bölgesinden aşağı doğru Kafsa kasabasının yan tarafındaki üçüncü yolu takiben kıyıya doğru ilerledi ve ertesi sabah Meknessi'den geçtiler ve ileri doğru harekete geçmeden Sened'i işgal etti.

Alexander o gün Patton'a, Montgomery'nin Mareth Hattı'na karşı henüz başlattığı taarruza büyük bir destek olması amacıyla, kıyı yolunu kesecek güçlü bir zırhlı yarma taarruzuna hazırlanmasını söyleyerek kontrolü gevşetti. Fakat bu taarruz, geçidin ve çevresindeki hâkim tepelerin, Albay Rudolf Lang'in komutasında orada mevzilendirilen çok küçük bir Alman müfrezesinin inatçı savunmasıyla etkisiz hale getirildi. Her ne kadar daha önce yalnızca Rommel'in muhafızları olan seksen kişiyle savunulmakla birlikte, 23 Mart'ta, 322 rakımlı hâkim tepeyi ele geçirmek için peş peşe girişilen hücumlar durduruldu. Ertesi gün, savunan tarafın (Almanlar) gücü ancak 350'ye yükselmekle birlikte, üç piyade taburu, onu destekleyen dört topçu taburu ve iki tank bölüğünden oluşan bir kuvvetle yenilenen taarruz tekrar püskürtüldü. Taarruzun başarılı olması gerektiğinde ısrar eden 2. Kolordu Komutanı Patton'un kati bir telefon emri üzerine, General Orlando Ward'ın 25 Mart'ta bizzat sevk ve idare ettiği yeni bir taarruz icra edildi. Ne var ki bu taarruz başarılı olmadı ve düşmanın artan takviyeleri karşısında vazgeçilmek zorunda kalındı. Patton, zaten bu tümenin "miskinliğinden" şikâyetçiydi ve sonucunda Ward komutanlıktan azledildi. Fakat, Patton o kadar taarruz odaklı bir adamdı ki, çok üstün kuvvetlere karşı bile, özelikle taarruz eden tecrübesiz kuvvetlere karşı oldukça yetenekli birlikler tarafından icra edildiğinde, savunmanın yapısında mevcut olan yararları fark etmedi.

Bu arada bu avantajlar El Guettar bölgesinde de ve birliklerin nispeten tecrübesiz ancak özellikle iyi eğitimli olduğu Amerikan 1. Piyade Tümeni'nde ortaya çıkmıştı. Burada General Terry Allen'in 1. Piyade Tümeni 21 Mart'ta İtalyan mevzilerine girmiş ve ertesi

gün biraz ilerleme kaydetmişti. Ancak 23 Mart'ta, bir Alman karşı taarruzuna maruz kaldı. Bu karşı taarruz Afrika Ordu Grubu'nun asıl ihtiyatı olan eksik mevcutlu, kıyıdan acele sevk edilen, 10. Panzer Tümeni tarafından gerçekleştirilmişti. (Bu tümen iki tank, iki piyade taburu, bir motorsiklet ve bir topçu taburundan oluşuyordu.) Taarruz eden birlikler (Alman) Amerikan ileri mevzilerini ele geçirdiler, ancak bir mayın tarlasınca engellendiler ve ondan sonra Terry Allen'in topçusu ve tank imha araçlarıyla şiddetli bir biçimde dövüldüler. Bu da taarruzun şiddetini kırdı. Taarruz akşamleyin yenilendiğinde daha iyi bir başarı elde edilemedi – Amerikan piyade raporunun övünçle yazdığı gibi: "Topçumuz onları tahrip daneli (yüksek süratli infilak maddesi içeren) mermilerle cezalandırdı ve sinekler gibi düşüyorlardı." Almanların ikinci taarruzdaki kayıpları buradaki ilginç raporda belirtildiği kadar yüksek olmamakla birlikte, gün içinde yaklaşık kırk tank atış sonucu imha edilmiş ya da mayınlarla muharebe dışı bırakılmıştı.

Düşmanın asıl zırhlı ihtiyatını, ağır zayiata neden olan bir karşı taarruza çekmek suretiyle girişilen mahdut hedefli Amerikan taarruzu, Meknessi'deki başarısızlığını telafi etmişti. Bu mahdut hedefli taarruz sadece Montgomery'nin durumunu önemli bir ölçüde dengelemekle kalmamış, aynı zamanda, düşmanın zaten yetersiz olan tank sayısını daha da tüketmişti. Müttefikler nihai zaferlerine kendi taarruzlarından ziyade, düşmanın Şubat ortasında Faid'de giriştiği yararlı karşı taarruzu müteakip gerçekleştiği üç başarısız karşı taarruz sayesinde ulaştılar. Üstünlük ihtimali ancak düşmanın aşırı derecede yorulması ve gücünü tüketmesinden sonra belirdi. Daha sonra düşman kalan kuvvetini boş yere hücumlarla tüketmeseydi mücadeleyi uzatabilirdi.

Montgomery'nin Mareth Hattı'na taarruzu 20 Mart gecesi başladı. Montgomery bu taarruz için yaklaşık 160.000 asker, 610 tank ve 1.410 topuyla hem 10. hem de 30. Kolordu'yu hazır etmişti. Messe'nin sözde dokuz tümeninden meydana gelen İtalyan ordusu Montgomery'nin altı tümeniyle karşılaştırılmakla birlikte, Messe'nin ordusunda 80.000 asker, 150 tank (Kafsa yakınındaki 10.

Panzer Tümeni'nin unsuları dahil) ve 680 top vardı. Bu nedenle taarruz eden taraf (Montgomery) asker, top ve yanı sıra uçak sayısında 1'e karşı 2 ve tank sayısında ise 1'e karşı 4 oranında üstündü.

Ayrıca, Mareth Hattı denizden Matmata Tepeleri'ne kadar otuz beş kilometre boyunca uzanıyordu ve bu bölgenin ilerisi açık çöl kanadıydı. Bu koşullarda, nispeten zayıf olan Mihver kuvvetlerinin Mareth Hattı'nda seyyar birlikleriyle sırf oyalama muharebesi yapması ve Kabis'in kuzeyinde, ancak yirmi üç kilometre genişliğinde deniz ile bataklık "Şattü'l-Cerid" arasında bir geçit olan Wadi Akarit'te tutunması çok daha akıllıca olacaktı. Bu, Rommel'in savunduğu ve Kasım'da El-Alameyn'deki geri çekilmeden bu yana daima önerdiği bir hareket tarzı idi. Rommel 10 Mart'ta Hitler'i gördüğünde bu hareket tarzını ona kabul ettirmeyi ve Kesselring'e Mareth Hattı'ndaki seyyar olmayan (sadece piyade - zırhlı unsurları olmayan) İtalyan tümenlerinin, Wadi Akarit'te mevziyi işgal etmeleri için oraya intikal ettirilmelerine ilişkin talimat verdirmeyi başardı. Fakat, İtalyan liderleri Mareth Hattı'nda tutunmayı tercih ettiler ve onların görüşünü paylaşan Kesselring de emirleri iptal etmesi için Hitler'i ikna etti.

Montgomery'nin asıl planının kod adı "Pugilist Gallop" idi. Bu plana göre, harekâtın asıl darbesi, Oliver Leese'in komutasındaki 30. Kolordu'nun üç piyade tümeninin denizin yanındaki savunmayı yarmayı ve Brian Horrocks'un komutasındaki 10. Kolordu'nun zırhlı kuvvetinin başarıyı genişletme harekâtını gerçekleştireceği gediği tesis etmeyi amaçlayan cephe taarruzuydu. Aynı zamanda, Bernard Freyberg'in komutasında geçici olarak teşkil edilen Yeni Zelanda Kolordusu, düşmanın geri bölgesini tehdit etmek ve ihtiyatlarını baskı ve kontrol altına almak için El Hamma'ya (Kabis'ten kırk kilometre içeride) doğru çok geniş kuşatma harekâtı gerçekleştirdi.

Cepheden girişilen taarruz başarısız oldu. Kıyıya yakın çok dar bir bölgede bir piyade tugayı ve elli tanklık bir alayla başlatılan taarruz, 65 metre genişliğinde 7 metre derinliğindeki Wadi Zigzaou ve bunun ilerisinde bulunan tanksavar hendeği ile himaye edilen

düşman mevzisinde sadece derin olmayan bir gedik açtı. Wadi'nin (Arabistan, Suriye, Kuzey Afrika'da sel yatağı, kuru dere) yumuşak yatağı ve oraya döşenen mayınlar, tankların ve onu destekleyen topların ilerlemesini engelledi. Bu arada piyadenin Wadi'nin ilerisindeki düşman mevzisinde bulunan köprübaşı ise toplu yan ateşlerinin hedefi haline gelmişti. Müteakip gece takviyeli bir şekilde tekrarlanan saldırı köprübaşını biraz genişletmeyi başardı ve birçok İtalyan askeri İngiliz askerleri aralarına daldığında teslim olmayı fırsat bildi. Fakat tanksavar silahlarının gelişi, bataklık arazi nedeniyle gecikiyordu. Öğleden sonra ileri harekât bölgesindeki piyadeler, Alman karşı taarruzuyla* yenilgiye uğratıldı. Bu arada hâlâ yetersiz bir şekilde desteklenen ve karanlıktan istifade eden İngilizler Wadi'nin karşısına geri çekildiler. Bu nedenle 22 Mart gecesine gelindiğinde cepheden girişilen taarruz sadece yeterli bir gedik açamamakla kalmamış, aynı zamanda düşman savunmasındaki tutunma bölgesini terk etmişti.

Bu arada, kuşatma harekâtı iyi başlamış fakat daha sonra durdurulmuştu. Yeni Zelanda Kolordusu, Sekizinci Ordu'nun geri bölgesinden, çölün zorlu bölgesi boyunca gerçekleştirdiği yaklaşma yürüyüşünden sonra 27.000 askerini ve 200 tankını kıyı taarruzunun başladığı 20 Mart gecesine kadar Kabis'in elli kilometre batısında ve El Hamma'nın yirmi beş kilometre güneybatısında bulunan "Plum" adı verilen tepeye yakın olacak şekilde intikal ettirmişti. Fakat kolordu, yaklaşma istikametlerini temizledikten sonra, 21. Panzer Tümeni ihtiyatlarınca ve geriden, Mareth Hattı'nın sağından getirilen 164. Hafif Afrika Tümeni'nin dört taburuyla birbiri ardınca takviye edilen İtalyan birliklerince tepeler arasındaki vadide uzun bir süre durduruldu.

Montgomery, kıyı taarruzunun canlandırılması için kesinlikle bir şansın olmadığı 23 Mart'ın ilk saatlerinde planını yeniden düzenlemeye ve bütün kaynaklarını iç kanat kısmında yığmaya karar verdi. Çünkü iç bölgede daha büyük bir kuvvetle yenilenecek bir

---

* Bu karşı taarruz 15. Panzer Tümeni'nin otuzdan az tankı ve iki piyade taburu ile gerçekleştirildi.

taarruzun El Hamma'ya kadar ulaşabilmesi için daha fazla umut vardı. Montgomery, o gece Horrocks'un 10. Kolordu'su ve karargâhına ve Tümgeneral Raymond Briggs'in komutasındaki (160 tank) 1. Zırhlı Tümen'e iç bölgeye doğru harekete geçmesini ve çölde uzun bir kavis çizerek Yeni Zelandalıları takviye etmelerini emretti. Aynı anda, Tümgeneral Francis Tuker'in komutasındaki 4. Hint Tümeni, Medeniyin'den yana hareketle iç bölgeye yanaşacak ve Matmata Tepeleri'nden geçip Hallouf Geçidi'ni temizleyecekti. Bu geçidin kullanılması, çölün kanat istikametine ilerleyen kuşatma harekâtının sıklet merkezinin ana ikmal yolunu yüz elli kilometreden daha fazla kısaltacaktı. Tuker, bu geçidi açtıktan sonra tepeler arasındaki vadi boyunca kuzeye doğru ilerleyecek, Mareth Hattı'nın hemen yanından geçecek, böyle yapmakla düşmanın kanadı için ilave bir tehlike meydana getirecek ve şayet daha geniş biçimde "Plum" Boşluğu'ndan icra edilecek olan kuşatma engellenirse, başarıdan yararlanmak için alternatif taarruz hattı açacaktı.

Yeni plan iyi bir fikirdi ve ustaca bir değişiklikti. Bu plan Montgomery'nin yarma noktalarını değiştirmekteki esneklik kabiliyetini ve durdurulduğu zaman El-Alameyn'dekinden bile daha iyi yeni bir seçenek yarattığını göstermişti – gerçi alışkanlığı olduğu üzere, sonradan sanki her şeyin başından bu yana "plana göre gitmiş" olduğunu söyleyerek, kendisine atfedilen böylesine bir esneklik, sevk ve idaredeki ayırt edici niteliklerini gözden uzak tutma eğilimindeydi. Mareth, ilk planında kıyı yanında dar ve bataklık bir bölgede yarma harekâtını zorlamayı denemekten ve çöldeki kuşatma harekâtının hızlı bir şekilde icra edilebilmesi için yeterli kuvvet kullanmaması nedeniyle kaynaklanan sorunlara rağmen birçok açılardan onun savaştaki en başarılı muharebesiydi.

Bu erkenden açığa çıkma "Supercharge II" adı verilen yeni taarruz planının başlıca dezavantajı olmuştu – bu isme El-Alameyn'de sonunda başarılı olan planın anıları neden olmuştu. 20 Mart'ta, Yeni Zelandalıların "Plum" bölgesine gelmesi nedeniyle alarma geçen Mihver Komutanlığı, tepelerdeki gözlemciler tarafından 23 Mart akşamı, tekrar 24 Mart'ta tespit edilen o istikametteki mü-

teakip hareketlerin Montgomery'nin planındaki değişikliği ve sıklet merkezini çölün kanatlarına doğru kaydırdığına delalet ettiğini (kötüye işaret) çok çabuk kavradı. Bu nedenle 15. Panzer Tümeni, İngiliz takviye birlikleri bölgeye ulaşmadan iki gün önce –26 Mart öğleden sonra başlaması planlanan taarruz için tam zamanında– 21. Panzer ve 164. Hafif tümenlerini desteklemeye hazır bir vaziyette geriye, El Hamma yakınına getirilmişti.

"Supercharge II" harekâtının başarı şansı, baskın tesiri ortadan kaybolduğunda azalmış, ancak bu kayıp diğer dört unsurun birleşmesiyle telafi edilmişti. Bu unsurların en başta geleni Arnim'in 24 Mart'ta Messe'nin ordusunu kuşatılma tehlikesine maruz bırakmaktan ziyade Wadi Akarit mevzisine çekmeye karar vermiş olması ve Messe'nin Mareth Hattı'nda sıkıca tutunma arzusunu reddetmesiydi – böylelikle tepeler arasındaki vadiyi savunan birliklerin, taarruza sadece Mareth Hattı'nda seyyar olmayan tümenlerin kurtulmasına yetecek kadar direnmelerine ihtiyaç duyuldu. İkinci unsur ise, taarruz güzergâhının, on altı avcı bombardıman uçak filosuna ait, her seferinde on beşer dakikalık sürelerle görev yapan iki filosunun birbiri ardınca bomba ve top ateşiyle gerçekleştirilen alçak irtifa saldırıları sonucunda hava "baraj" ateşiyle dövülerek temizlenmesiydi. Her ne kadar uzakta bulunan Kraliyet Hava Kuvvetleri'ndeki üstleri tarafından Hava Kuvvetleri doktrininde bir gedik olarak nitelendirildiği için uygun bulunmamakla birlikte, Almanların "İngiltere'yi hava bombardımanına tabi tutması" (*blitz*) taktiğinin savunmaya çok başarılı bir şekilde uyarlanmış bu şekli, Çöl Hava Kuvveti Komutanı Hava Tümgeneral Harry Broadhurst tarafından düzenlenmiş ve çok etkili olmuştu. Üçüncü unsur ise, Almanların sıklıkla büyük kazanç elde ederek izledikleri taktik olan, ne var ki İngilizlerin denemekte isteksiz olmuş oldukları zırhlı birlik harekâtına geceleyin devam edilmesine ilişkin cesur karardı. Dördüncü unsur İngilizlerin talihiydi – İngiliz zırhlı birliklerinin toplanmasını ve her iki kanatta düşman tanksavar toplarıyla dolu tepeler arasındaki vadide ilerlemesinin ilk safhasını gizleyen fırtınanın kopmasıydı.

Taarruz, 26 Mart'ta saat 16:00'da, güneşin arkada aşağıda, savunan tarafın gözünü alacak şekilde başladı. 8. Zırhlı Tugay ve Yeni Zelanda piyadesi önlerdeydi. Daha sonra Raymond Briggs'in 1. Zırhlı Tümen'i aralarından geçerek saat 18:00 civarında toz ve akşam karanlığının örtüsü altında sekiz kilometre ilerledi. Saat 19:30'da karanlık çökerken durdular ve tam gece yarısından önce ay doğduğunda "yanaşık düzende" tekrar ileri doğru harekete geçtiler. 27 Mart'ta gün ağarırken emniyet içinde geçitten geçtiler ve El Hamma yakınlarına ulaştılar.

Fakat İngilizler burada Almanların tanksavar ateşi perdesi ve 15. Panzer Tümeni'nin otuz tankla kanat bölgelerine giriştiği bir karşı taarruz neticesinde, iki gün süresince durduruldular. Bu gecikme, Mareth Hattı'ndaki garnizonun büyük bir bölümünün kuşatma tehlikesinden kurtulmasına ve Wadi Akarit mevzilerine çekilmesine olanak sağladı. Büyük bir kısmı muharebenin ilk safhasında olmak üzere yaklaşık 5.000 İtalyan esir alınmıştı. El Hamma civarındaki çatışmada ise 1.000 Alman ele geçirildi – fakat Almanların kıyı geri çekilme koridorunu korumada gösterdikleri fedakârane çaba, Mihver birliklerinin büyük bir bölümünün güvenlik içerisinde geri çekilmesine ve çok az teçhizat kaybına imkân tanıdı. Taarruz yarma hattının çok hızlı bir şekilde kaydırılması sonucunda kıyıya ulaşabilirler ve onların irtibatlarını kesebilirlerdi, ne var ki bu fırsat kaçırılmıştı. Montgomery'nin, düşmanın yeni mevzisinin hakkından gelmesi için yeniden hazır olması bir haftayı buldu.

Bu arada Patton, Amerikan 9. ve 34. Piyade tümenleriyle takviye edilerek kıyı istikametine ve düşmanın geri bölgesine taarruzlarını yeniledi. Asıl taarruz, 1. ve 9. Piyade tümenlerinin El Guettar'dan Kabis'e istikametinde 1. Zırhlı Tümen'e yol açmasıyla gelişirken, 34. Piyade Tümeni yüz elli kilometre kuzeydeki Fondouk Geçidi'ni ele geçirecek ve böylece kıyıdaki düzlüğe diğer bir güzergâhı açacaktı. Fakat, 27 Mart'ta Fondouk'a yapılan taarruz çok geçmeden zayıf tertiplenmiş savunma hattınca durduruldu ve ertesi gün taarruzdan vazgeçildi. Ondan sonra 34. Tümen menzil dışına çıkmak ve yeniden tertiplenmek için altı kilometre batıya çekildi – bu geri

çekilme düşmanlarının muharebe raporunda belirttikleri şu sonuca varmasına yol açtı: "Amerikalılar taarruza uğrar uğramaz muharebeden çekiliyorlar."

El Guettar'dan başlatılan asıl taarruz 28 Mart'ta başladı, fakat aynı zamanda şiddetli çarpışmada elde ettiği küçük bir toprak parçasından sonra durduruldu. Montgomery o âna dek, El Hamma'da cepheyi yarmış ve Kabis'e ulaşmıştı. Onun için Alexander Patton'a, piyadenin onun güzergâhını temizlemesini beklemeden zırhlı kolunu kıyıya doğru taarruza geçirmesi talimatını verdi. Bu taarruz düşmanın çok iyi hazırlanmış tanksavar top savunması zinciri tarafından engellendi ve üç günlük sonuçsuz bir çabadan sonra piyade yolun temizlenmesi için tekrar çağırıldı – ve Patton'un bütün harekete geçirme gayretlerine rağmen daha iyi bir sonuç elde edemedi. Buna rağmen düşmanın geri bölgesindeki cephenin yarılma tehdidi, 21. Panzer Tümeni'nin 10. Panzer Tümeni'ni desteklemek amacıyla bu bölgeye sevk edilmesine yol açtı ve düşmanın zayıf ihtiyat birliklerinin ayrıca buraya çekilmesinin Montgomery'nin 570 tank ve 1.470 topla Wadi Akarit mevzisine girişeceği, yaklaşmakta olan cephe taarruzu için büyük bir yardımdı.

Kıyı şeridi ancak altı kilometre genişliğinde ve Wadi Akarit'in derin yatağı ile örtülü olduğundan bu mevzi, tabiatı itibariyle güçlüydü. Ayrıca bu Wadi'nin (Arabistan, Suriye, Kuzey Afrika'da sel yatağı, kuru dere) sığlaştığı dar dik yamaçlı alçak tepelerden bir düzlük doğuyor ve tuzlu bataklık bölgesinin kıyısına kadar uzanıyordu. Fakat Mihver birliklerinin Mareth Hattı'nı terk etme kararı o kadar geç alınmıştı ki, mevziyi takviye etmek ve derinliğine genişletmek için az zaman kalmıştı. Savunan birlikler (Mihver) için daha kötüsü, vaktinden önce ve çok ileri bölgede tutunmaya çalıştıkları için sınırlı ikmal malzemelerini tükettiklerinden çok az mühimmatlarının kalmasıydı.

Mareth Hattı'nda olduğu gibi Montgomery'nin ilk fikri, düşmanın kıyı yakınındaki dar bölgede bulunan mevzilerine nüfuz etmek ve elde edilen gedikten zırhlı birliklerini geçirmek suretiyle başarıyı genişletmekti. 51. (Highland) Tümen gediği açarken, Tuker'in

komutasındaki 4. Hint Tümeni de, 51. (Highland) Tümen'in kanatlarını örtmek için tepenin doğu kısmındaki tepelerin meydana getirdiği engelleri ele geçirecekti. Fakat Tuker, "İkinci yüksek arazi kesimi işe yaramaz," diyerek dağ muharebesi ilkesine riayet ederek merkezdeki hâkim tepeleri ele geçirmek için taarruz cephesinin batı istikametinde uzatılmasında ısrar etti. Tuker, birliklerinin hem dağ hem de gece muharebelerinde böylesine zorlu bir engelin hakkından gelebilecek, bu konuda eğitilmiş bir hünere sahip olduklarından emindi. Montgomery teklifi kabul etti, taarruz cephesini genişletti ve 30. Kolordu'nun üç piyade tümenini gedik açma (yarma) taarruzuna tahsis etti. Montgomery ayrıca bir hafta daha ay ışığını beklemektense, kargaşanın yaratacağı tehlikeye daha ağır basacağı için gizliliğin (karanlığın örtüsüne) yararına güvenerek taarruzu karanlıkta başlatacak olan cesur kararını verdi.

5 Nisan'da karanlık basınca, 4. Hint Tümeni ilerlemeye başladı. 6 Nisan günü, şafaktan epey önce tepelerin derinliklerine kadar girmiş ve çoğunluğu İtalyan yaklaşık 4.000 esir ele geçirmişti. 04:30'da, 50. ve 51. tümenler, yaklaşık 400 topun desteğinde taarruzlarını başlattılar. 50. Tümen tanksavar hendek hattında durduruldu, fakat 51. Tümen çok geçmeden, 4. Hint Tümeni'nin açmış olduğu kadar geniş olmamakla birlikte, düşman savunmasında bir gedik açmayı başardı. İki istikametten ilerleyen yarma taarruzu, cephenin hemen gerisinde bu amaçla mevzilendirilen, Horrocks'un komutasındaki 10. Kolordu'nun zırhlı kuvvetlerine, süratli bir şekilde başarıdan yararlanma harekâtı için fırsat yaratmışlardı.

08:45'te, Horrocks, Tuker'in karargâhına çıkageldi ve bu, karargâh kayıtlarına şöyle intikal etti: "4. Hint Tümeni Komutanı, 10. Kolordu Komutanı'na, düşmanın cephesini yardık, 10. Kolordu'nun geçmesi için yol açık; hemen girişilecek taarruzi bir harekât Kuzey Afrika'daki muharebelerin sonunu getirecektir. Şimdi hızlı davranma, ne asker, ne silah ve ne de araç gereç esirgeme zamanı. 10. Kolordu Komutanı, Ordu Komutanı ile telefonda konuşarak 10. Kolordu'nun taarruzun ivmesini devam ettirmesi için izin istedi." Fakat, bu taarruzu başlamakta talihsiz bir gecikme oldu ve

daha büyük talihsizlik başarıyı genişletme harekâtında meydana geldi. Alexander, mesajında, "Montgomery'nin saat 12:00'da 10. Kolordu'yu muharebeye soktuğunu" duyurmuştu. Alman 90. Hafif Tümeni o vakte kadar karşı taarruz icra etmiş ve kısmen gediği kapatarak İngiliz 51. Tümeni'ni elde etmiş olduğu toprağın bir kısmından atmıştı. Ondan sonra, ikindi vakti, Horrocks'un 10. Kolordu'sunun öncü ileri zırhlı birlik unsurları gecikerek ilerlemeye başladıklarında, düşmanın yegâne ihtiyatı olan 15. Panzer Tümeni'nin yaptığı yığınak ve karşı taarruz ile durduruldular. Bu arada, o gün, 10. Kolordu'nun gücünü kullanmak suretiyle 4. Hint Tümeni'nin açtığı gediği genişletmek için hiçbir şey yapılmadı.

Montgomery ertesi sabah yarma harekâtını, kendisine özgü bir şekilde temkinli bir tarzda planladı. Gedikten geçmeye yardımcı olmak için muazzam bir hava taarruzu ve topçu bombardımanı düzenledi. Lakin sabah olduğunda düşman ortadan kaybolmuştu ve Montgomery'nin niyetlendiği imha harekâtı, bir ordunun onun pençesinden kurtulduğu bir başka takip harekâtına dönüşmüştü.

Ancak, Montgomery kati bir zafer şansını kaçırmakla birlikte, düşmanları gediği kapatmak ve Wadi Akarit hattındaki durumlarını idame ettirme şanslarını kaybetmişlerdi, çünkü üç panzer tümeninden ikisi, 10. ve 21. tümenler geri bölgelerindeki Amerikan tehdidini önlemek için sırasıyla geri çekilmişlerdi. Onun için Messe önceki akşam, Arnim'e gerekli olan takviye birlik yokluğunda Wadi Akarit'te bir gün daha tutunmanın mümkün olmadığını söylemiş ve iki yüz kırk kilometre kuzeyde kıyı düzlüğünün dar ve ayrıca tepe engelleriyle kuvvetlendirilen müteakip Enfidaville mevzisine çekilmek için mutabakatını almıştı.

Mihver birlikleri 6 Nisan'da karanlıktan hemen sonra çekilmeye başlamışlardı ve birliklerin büyük bir kısmı yürümek zorunda kalmakla birlikte 11 Nisan'da, emniyet içerisinde Enfidaville mevzisine ulaşmışlardı. Her ne kadar İngilizlerin takip harekâtını frenlemek için yer yer mevzilenen zayıf Alman artçı (emniyet müfrezesi) birlikleriyle karşılaştırıldığında, tam motorize ve ezici bir kuvvet üstünlüğüne sahip olmakla birlikte, cephesinde iki kolordusuyla

ilerleyen İngiliz Sekizinci Ordusu'nun öncü birlikleri, iki güne kadar Enfidaville mevzisine varamadılar.

Alexander, düşmanın geri çekilmesini takip etme teşebbüsü nedeniyle Birinci Ordu'ya bağlı 9. Kolordu'yu Fondouk Geçidi'ni ele geçirmesi ve daha sonra doğu istikametinde seksen kilometre ilerledikten sonra El-Kayrevan'ı geçerek Enfidaville'nin yaklaşık otuz kilometre güneyindeki Suse kıyı kentine ulaşması için taarruza geçirdi. John Crocker komutasında yeni olarak teşkil edilen bu kolordunun kadrosunda İngiliz 6. Zırhlı Tümeni, 46. Tümen'in bir piyade tugayı ve 250 tankı olan Amerikan 34. Piyade Tümeni vardı. Piyadenin görevi, zırhlı birliklerin harekâtının önünü açmak için Fondouk Geçidi'nin her iki tarafındaki hâkim tepeleri ele geçirmekti. Çok acele hazırlanan taarruz 7/8 Nisan gecesi başlayacaktı. Fakat, 34. Tümen'in birlikleri harekâta başlamakta neredeyse üç saat geç kalmışlardı. Karanlığın örtü ve gizlemesinden yararlanma olanağını kaybettiklerinden ve daha on gün önce, bir önceki taarruzun yıldırıcı etkisinden dolayı durmaya, örtü ve gizlenmeye çok daha eğilimli olduklarından çok geçmeden düşman ateşiyle durduruldular. Müttefiklerin ilerlemelerinde gösterdikleri başarısızlık, düşmana, geçidin kuzeyindeki yüksek arazi kesimlerini ele geçirmek amacıyla daha iyi bir ilerleme kaydetmiş olan 46. Tümen'in tugayını durdurmak için ateşini kuzey istikametine kaydırmasına imkân tanıdı. O nedenle Crocker, taarruzun bütün hedefi çok çabuk bir yarma harekâtıyla kıyıdaki düzlüğe ulaşmaya bağlı olduğundan, piyadeyi geçidin açılması için beklemektense, geçidi zorlamak için bütün zırhlı birliklerini muharebeye sokmaya karar verdi.

Bu harekât ertesi gün, 9 Nisan'da, Tümgeneral Keightley'in komutasındaki 6. Zırhlı Tümen tarafından otuz dört tank kaybı (fakat sadece altmış yedi asker kaybı) neticesinde icra edildi – bu ağır gibi görünen bir kayıptı, ne var ki mayın tarlalarından geçmek ve dargeçidi tutan ve hepsi imha edilen on beş tanksavar topun tehlikesinin ardından üstesinden gelinen güçlüklere nazaran şaşırtıcı derecede hafifti. Bununla birlikte zırhlı birlikler geçidi ancak öğleden sonra geçmeyi başardı. Bu nedenle Crocker başarıdan istifade

etme harekâtını ertesi sabaha kadar ertelemeye karar verdi ve birlikleri geceleyin geçidin ağzında tankların dairesel olarak tertiplendikleri, diğer araçları ortalarına aldıkları bir düzendeki ordugâhta tertiplenmeleri için geri çağırdı. O karar, önceki cesur harekât tarzı karşısında temkinli bir zıtlıktı. Fakat, tekerlekli araçların geçmesi için mayınlı arazinin hâlâ açılması gerekmekteydi ve raporlar, Fritz Bayerlein'in kontrolünde güneyden çekilmekte olan Alman zırhlı birlik unsurlarının çoktan El-Kayrevan'a doğru yaklaşmakta olduklarını gösteriyordu. 6. Zırhlı Tümen 10 Nisan günü şafakta, doğu istikametindeki ilerlemesine devam etti, fakat El-Kayrevan'a ulaştığında, düşmanın geri çekilen kolları, daha önceden emniyet içinde bu yol merkezinden geçmişlerdi. Ayrıca Fondouk bölgesini tutan, iki piyade taburu ve bir tanksavar bölüğünden oluşan küçük Alman müfrezesi, Bayerlein'in, Messe'nin ordusunun kıyı koridoruna kadar geri çekilmesini himaye etmek amacıyla 9. Kolordu'nun 10 Nisan sabahına kadar baskı altında tutulması gerektiği emrini yerine getirdikten sonra sessizce çekip gitmişti. Muazzam üstün kuvvetler tarafından cepheden ve geri bölgeden tehdit edilen bu küçük müfrezenin bu kadar tehlikeli bir durumdan başarıyla kurtulması olağanüstü ustaca bir beceriydi.

Şimdi, iki Mihver ordusu kuzey kıyıdan Enfidaville'ye uzanan yüz elli kilometrelik yay şeklindeki bir cepheyi savunmak için birleşmişlerdi. Bu Mihver birliklerinin durumunu geçici olarak iyileştirmekle birlikte, sağlanan yarar özellikle teçhizat yönünden uğranan kayıplarla azalmıştı. Bu nedenle kısaltılmış olan cephe hatları bile Müttefiklerin şimdi bu savunma çemberine girişilecek taarruz için yapılmakta olan yığınak sonucunda, sayıca ve silah yönünde artan üstünlükleri, Mihver birliklerinin azalan kuvvetleri göz önüne alındığında çok uzundu. Ayrıca Arnim'in, Şubat ayında Mecezü'l-Bab'ın yanında ve kuzeyinde, karşı taarruzla kazandığı topraklar, Korgeneral Allfrey'in komutasındaki 5. Kolordu'nun Mart sonunda ve Nisan başında giriştiği taarruzlarla büyük ölçüde tekrar ele geçirilmişti – böylelikle, Müttefikler, doğu yönünde Tunus şehrine ve Bizerte'ye yapacakları yeni taarruzlar için iyi bir şekilde mevzilenmiş oldular.

Siyasi ve psikolojik unsurlar, Müttefiklerin gelecekteki seferi büyük ve kati bir harekâtla sonuçlandırma konusundaki yer seçimini kuvvetli bir şekilde etkiledi. Eisenhower, 23 Mart'ta ve daha sonra Alexander'a yazdığı mektuplarda asıl harekâtın kuzeyde, İngiliz Birinci Ordusu'nun bölgesinde olması ve Patton'un kolordusunun Amerikalıların moral ihtiyaçlarına hizmet edecek şekilde, kati taarruza iştirak etmesi için buraya intikal ettirilmesi gerektiği konusunda ısrar etmişti. Alexander, plan taslaklarında bu tavsiyeyi kabul etti ve 10 Nisan'da Anderson'a yaklaşık 22 Nisan'da yapılacak asıl taarruz için hazırlanması talimatını verdi. Alexander, ayrıca Patton'un tekrar Birinci Ordu'nun emrine verilmesine karşı şiddetli itirazına boyun eğdi ve Amerikan 2. Kolordusu kendi talimatı altında müstakil olarak görev yapacak şekilde düzenleme yaptı. Alexander aynı zamanda Montgomery'nin, Sekizinci Ordu'yla henüz birleşen 6. Zırhlı Tümen'in kendisine bağlanması isteğini geri çevirdi – bunun yanında Montgomery'ye Sekizinci Ordu'nun bir kısmının yardımcı ve destekleyici unsur olacağını ve iki zırhlı tümeninden, 1. Zırhlı Tümen'ini, Birinci Ordu'yu desteklemesi için serbest bırakması gerektiğini bildirdi.

Bu olayda, siyasetin ve stratejinin çıkarları çakışmıştı. Çünkü geniş taarruz istikametleri ve daha kısa ikmal hatları nedeniyle kuzey bölgesi, Müttefiklerin üstün kuvvetlerini kullanmaları için daha geniş bir alan temin ediyordu. Halbuki Enfidaville güney yaklaşma istikameti, zırhlı kuvvetlerin tertiplenmeleri için daha engelleyici olduğundan etkili bir harekât için başarı şansı daha azdı.

Amerikan 2. Kolordusu'nun birlikleri, günde 2.400 aracı İngiliz geri bölgesine intikal ettirecek esasa dayalı sevkıyat programı uyarınca Tunus'un güney bölgesinden kuzey bölgesine getirildi – bu büyük bir karmaşık karargâh çalışması başarısıydı (Omar Bradley şimdi Amerika'nın Sicilya işgalindeki rolünü planlama görevine dönen Patton'un kolordusunun görevini devralmıştı). Ayrıca İngiliz 9. Kolordusu daha kısa mesafeli bir intikalle kuzeye kaydırıldı ve sağ merkeze İngiliz 5. Kolordusu ile şu anda Müttefiklerin sağ kanadındaki Sekizinci Ordu'ya bitişik Fransız 19. Kolordusu arasına yerleştirildi.

16 Nisan'da, Alexander tarafından yayımlanan "nihai plana" göre taarruz dört noktadan başlayıp, bir noktada birleşecekti. 19 Nisan gecesi Sekizinci Ordu, Horrocks'un 10. Kolordu'su ile birlikte Mihver kuvvetlerinin geri kalan kısmının Bon Burnu Yarımadası'nda daha uzun bir süre tutunmalarını önlemek için Enfidaville'nin kuzeyinden Hammamat ve Tunus kentine, Bon Burnu Yarımadası boğazını kesmek ve yarımadaya girişi tıkamak hedefiyle taarruz edecekti. Bu hedefi gerçekleştirmek çok zorlu geçit bölgesinden en az seksen kilometrelik bir ilerlemeyi gerektiriyordu. Yandaki hatta bulunan Fransız 19. Kolordusu, tehdit edici baskıyı devam ettirecek ve komşu (dost) birliklerin ilerlemesinden doğan her başarıdan yararlanacaktı. Bir piyade ve iki zırhlı tümeni bulunan İngiliz 9. Kolordusu, 22 Nisan sabahının ilk saatlerinde Pont-du-Fahs ile Goubellat arasında oradaki zırhlı birlik yarma harekâtı için yolu açacaktı. Solunda üç piyade tümeni ve bir tank tugayı bulunan İngiliz 5. Kolordusu asıl taarruzu icra edecek ve aynı gün karanlık basarken Alman 334. Tümeni'nin iki alayı tarafından tutulan Mecezü'l-Bab yanındaki yirmi beş kilometrelik bölgeye hücuma geçecekti. Amerikan 2. Kolordusu, kuzey bölgeye ertesi gün taarruz edecekti; altmış kilometrelik bu şerit Manteuffel Tümeni'nin üç ve 334. Tümeni'nin bir alayı tarafından tutuluyordu – ancak Amerikan 2. Kolordusu'nun 95.000 askerine karşılık gücü 8.000'den azdı.

Hemen hemen her bölgeden aynı anda başlatılan böyle bir genel taarruzun başarı ihtimali yüksek görünüyordu. Şimdi Müttefik cephesinde muharip gücü 300.000 askerin oldukça üzerinde ve 1.400 tankı olan yirmi tümen vardı. Yüz elli kilometrelik kavis boyunca savunmanın belkemiğini meydana getiren dokuz Alman tümeninin gücü, Müttefik istihbarat kaynaklarının doğru bir tahminiyle ancak 60.000 asker ve toplam 100'den az tanktı – bir Alman raporu muharebeye elverişli toplam tank sayısını sadece kırk beş olarak vermektedir. Ayrıca her ne kadar karanlıkta sekiz kilometre derinliğe kadar sokulabilmekle birlikte Arnim'in 20 Nisan gecesi Mecezü'l-Bab'ın güney bölgesinde icra ettiği bozucu (imha) taarruzu

gün ağardığında püskürtüldü ama yine de İngilizlerin bu bölgedeki taarruzunun hazırlığı ile icrasını engelleyemedi.

Lakin Müttefik genel taarruzu, zamanında başlamakla birlikte plana uygun gitmedi. Almanlar savunmada hâlâ çok inatçıydı ve zorlu araziden yararlanarak üstün kuvveti engellemekte ustaydı. Böylece, Alexander'ın "nihai" planı boşa gitmişti ve sondan bir evvelki olmak üzere yeniden düzenlenmek zorunda kalacaktı.

Sekizinci Ordu'nun Enfidaville'ye üç piyade tümeniyle yaptığı taarruz, kıyı şeridine sınır olan tepelerde sert bir direnişle karşılaştı ve Montgomery ile Horrocks'un, düşmanın bu boğazdan "atılabileceğine" ilişkin iyimser inançlarıyla çelişecek şekilde ağır ayıplar vererek durduruldu. Burada, İtalyanlar da Almanlar kadar canla başla savaştılar. İngiliz 9. Kolordusu, düşman cephesini daha içeride, Pont-du-Fahs'ın kuzeybatısındaki Kourzia bölgesinde on iki kilometre yarmayı başardı, ancak burada, Arnim'in şu anda taarruz birliklerinin tank miktarının (muharebeye elverişli 360 tank) onda birinden daha az tankı olan, dikkate değer yegâne seyyar ihtiyatı, eksik kadrolu 10. Panzer Tümeni'yle müdahalesi sonucu durma noktasına geldi. İngiliz 5. Kolordusu tarafından icra edilen asıl taarruz, bu merkezi bölgeyi savunan iki Alman piyade alayının inatçı direnişi karşısında yavaş ilerledi ve dört günlük şiddetli bir muharebeden sonra Mecezü'l-Bab'ın ötesine ancak on ila on iki kilometre geçebilmişti. Ondan sonra tamamen durdular ve Afrika Ordu Grubu'ndan kalan tankların büyük bir kısmından orada teşkil edilen panzer tugayının müdahalesiyle yer yer geri püskürtüldüler. Amerikan 2. Kolordusu'nun taarruzu kuzey bölgesindeki engebeli arazide az bir ilerleme kaydetti ve daha sonra 25 Nisan'da, düşmanın birkaç kilometre gerideki diğer savunma hattına sinsice çekilmiş olduğunu keşfetti. Özetle, Müttefik taarruzu, hiçbir yerde belirli bir gedik açmayı başaramadan her yerde durma noktasına gelmişti.

Fakat, Mihver kuvveleri yetersiz insan gücü ve ikmal kaynaklarının sınırlarına dayanmışlardı. 25 Nisan'a gelindiğinde Mihver birliklerinin iki ordusunun yakıt miktarı dörtte bire düşürülmüştü

– yani yirmi beş kilometrelik yakıtları kalmıştı. Kalan cephanenin ise ancak müteakip üç günlük muharebe için yeterli olacağı tahmin ediliyordu. Yarma harekâtlarını savuşturmak için umut bağladıkları mühimmat ve yakıt ikmali artık hiç gelmiyordu. İşte bu, Müttefiklerin müteakip taarruzu konusunda en belirleyici etken olmuştur. Yiyecek ikmali de son derece kıt hale geliyordu – Arnim daha sonra, "Ben Müttefiklerin taarruzu olmaksızın bile en geç 1 Haziran'a kadar teslim olmak zorundaydım, çünkü yiyeceğimiz kalmamıştı," dedi.

Rommel ve Arnim, Şubat ayının sonunda eğer İtalyan Silahlı Kuvvetler Komutanlığı Tunus'ta tutunmaya karar verdiyse Mihver kuvvetlerinin muharebe gücünü idame ettirmek için ayda en az 140.000 ton ikmal maddesine ihtiyaç duyulacağını bildirmişlerdi. Sevkıyatın zorluklarının son derece bilincinde olan Roma'daki yetkililer, toplam miktarın üçte birine kadarının nakliye sırasında batırılabileceğini hesap ederek rakamı 120.000 ton olarak belirlediler. Fakat, fiiliyatta Mart ayı esnasında dörtte biri hava yoluyla taşınan malzemelerin sadece 29.000 tonu Mihver kuvvetlerine ulaştı. Buna karşılık Amerikalılar o ay zarfında sadece Kuzey Afrika limanlarına emniyet içerisinde 400.000 ton ikmal maddesi getirdiler. Nisan ayında Mihver birliklerinin ikmal maddeleri 23.000 tona düştü ve Mayıs'ın ilk haftasında çok cüzi bir miktara, yalnızca 2.000 ton oldu. Azalan ikmal maddelerinin miktarı, istihbarat teşkilatının düşmanın gemi sevkıyat hareketlerini mükemmel bir şekilde değerlendirmesi sonucunda Müttefik hava ve deniz gücünün (büyük ölçüde İngilizler) Akdeniz ikmal güzergâhında tesis ettikleri hâkimiyetin bir mertebesiydi. Bu rakamlar Mihver kuvvetlerinin direnişinin ani çöküşünün oldukça yeterli izahıydı – ve çöküşü bütün Müttefik liderlerin söylediklerinden çok daha kesin bir şekilde açıklıyordu.

Alexander'ın yeni "nihai" planı, Enfidaville Geçidi'ndeki engelleme sonucunda, dolaylı bir şekilde ortaya çıktı. 21 Nisan'da oraya taarruz eden üç tümenin başarısızlığı üzücü bir şekilde açıklığa kavuşunca, Montgomery artan kayıplar nedeniyle bu taarruzu ertelemeye mecbur kaldı – bu erteleme daha önce aktarıldığı gibi asıl

İngiliz taarruzunu Arnim'e Mecezü'l-Bab'ın doğusundaki cepheyi yarmasını durdurması için kalan bütün zırhlı birliklerini kuzey istikametine kaydırmasına yardımcı oldu. Montgomery 29 Nisan'da taarruzunu, iç bölgedeki hâkim arazi kesimini emniyete almadan dar kıyı şeridinde yoğunlaştırarak devam ettirmeyi planladı. Bu talimat, kolordu komutanı Horrocks tarafından kabul edilmekle birlikte diğer önde gelen iki tümen komutanı Tuker ve Freyberg'in şiddetli itirazlarıyla karşılaştı. Onların uyarıcı fikirleri, yeni taarruz başladığında erkenden durdurulması sonucunda destek bulmuştu. Ertesi gün, 30 Nisan'da, Alexander, durumu Montgomery'yle görüşmek için muharebe bölgesine geldi ve ondan sonra Sekizinci Ordu'nun mevcut en iyi iki tümeninin Mecezü'l-Bab bölgesine yapılacak yeni ve takviyeli bir taarruz için Birinci Ordu'ya kaydırılması gerektiği konusunda emirler verdi. Bu alternatif hareket tarzı, sonuçsuz kalan Enfidaville taarruzundan önce Tuker tarafından ısrar edilmişti. Bu seçenek pekâlâ daha önce benimsenebilirdi, çünkü Enfidaville taarruzu, Mihver kuvvetlerin bulunduğu yerde baskı alında tutulması ve merkez bölgesinin takviye edilmesinin önlenmesi gibi mahdut hedefi bile yerine getirmemişti.

Birliğin kaydırılması karar verilir verilmez, çok çabuk uygulamaya kondu. Seçkin iki tümen, 4. Hint ve 7. Zırhlı tümenler, aynı gün karanlıktan önce kuzeybatı yönündeki uzun intikallerine başladılar. Zira geride ihtiyatta bulunan 7. Zırhlı Tümen bozuk yollar boyunca yaklaşık 480 kilometrelik dolambaçlı bir intikalle görevlendirilmişti, ancak bu intikal tanklar taşıyıcılarda sevk edildiği için birkaç günde tamamlandı. Bu iki tümen, kati taarruzla görevli ve bu amaçla 5. Kolordu tarafından tutulan bölgenin arkasında toplanmak için yana hareketle kuzey istikametine hareket eden 9. Kolordu'ya nakledildiler. Crocker yeni bir havanın tatbikatı esnasında kazaen yaralanarak –büyük bir fırsat anında kişisel bir talihsizlik– muharebe dışında kaldığından kolordu komutanı Horrocks da 9. Kolordu'nun komutasını devralmak amacıyla bizzat bu nakilde yer aldı.

Bu arada, Omar Bradley'in Amerikan 2. Kolordusu, 26 Nisan gecesi kuzey bölgedeki taarruzuna devam etti. Dört günlük sert

muharebeler esnasındaki tepelik arazideki ilerleme gayretleri düşmanın inatçı direnişiyle önlendi. Fakat, ısrarlı baskı düşmanın kaynaklarını o denli fazla tüketti ve o tarafta o kadar fazla bir cephane kıtlığına yol açtı ki, Matir'in doğusunda, yeni ve daha az kolaylıkla savunulabilir bir hatta çekilmeye zorlandılar. Geri çekilme 1 ve 2 Mayıs gecelerinde müdahaleye uğramadan ustalıkla icra edildi, fakat yeni hat, Bizerte üs limanından sadece yirmi beş kilometre mesafedeydi. Bu nedenle savunma şimdi tehlike arz edecek bir şekilde derinlikten yoksundu – zaten bu durum Tunus şehrine bakan Mecezü'l-Bab bölgesinde de böyleydi.

Savunmanın bu kadar derinlikten yoksun olması Mihver birliklerinin ikmal malzemesi kıtlığını ölümcül hale getirmişti ve bu kıtlık şu anda Müttefiklerin 6 Mayıs'ta gerçekleştirmek için hazırlandıkları yeni belirleyici taarruzun teminatı olmuştu. Cephe bir kez delindi mi çekilirken (derinlik olmadığı için) esnek savunma ve manevra ile uzun süreli bir direnme ihtimali olmayacaktı. Her ne kadar Mihver birlikleri bundan önceki taarruzları engellemeyi başarmakla birlikte, bunu ancak mütecavizin (taarruz eden tarafın) ezici ateşine kısa bir süre karşılık vermeye yetecek mühimmatı ve sadece çok kısa mesafeli karşı taarruzlara yetecek kadar yakıtı kalarak neredeyse yetersiz stoklarını tüketme bedeli karşılığında başarmıştı. Ayrıca, Tunus'taki havaalanları savunulamaz hale geldiğinden ve hemen hemen kalan bütün uçaklar Sicilya'ya çekildiklerinden hava desteğinden yoksun kalmışlardı.

Eli kulağında olan taarruz, Mihver birlikleri komutanları için hiç sürpriz olmadı, çünkü Sekizinci Ordu'ya ait büyük çaptaki birliklerin Birinci Ordu'ya kaydırılmasını açıklayan Müttefiklerin telsiz mesajlarını yakalamışlardı. Ne var ki imkânlardan yoksun oldukları zaman, harekâtın farkında olmanın onu karşılamakta pek az yararı oldu.

Alexander'ın yeni planı olan yarma taarruzu "Vulcan," 9. Kolordu'nun 5. Kolordu'nun arasından geçerek ve Mecerde Nehri'nin güneyinde üç kilometrelik çok dar bir cephede girişeceği çekiç darbesi harekâtıyla gerçekleşecekti. Taarruz, İngiliz 4. ve 4. Hint tü-

menleri ile onları destekleyen dört "piyade tankı" taburundan ve onları yakından takip edecek 6. ve 7. Zırhlı tümenlerce icra edilecekti. Bu zırhlı kuvvet 470'i aşkın tanktan oluşuyordu. İki piyade tümeni savunmayı yaklaşık beş kilometre yardıktan sonra, iki zırhlı tümen bu gedikten geçecek ve ilk sıçramalarında taarruz çıkış hattından yirmi kilometre ileride ve Tunus şehri ile yarı yol mesafesindeki St. Cyprien'e ulaşacaklardı. Alexander, verdiği talimatlarda herhangi bir toplanmayı önlemek ve düşmanın elde tutmaya devam edeceği bölgelerdeki mukavemetin tasfiyesi için "asıl hedefin Tunus kentini ele geçirmek" olduğunu vurguladı.

5. Kolordu, 9. Kolordu'nun taarruzuna hazırlık olarak 5 Mayıs akşamı Djebel Bou Aoukaz Tepesi'nin etrafını ele geçirmesi emredildi – bu görev bazı sert çarpışmalardan sonra başarıldı. Bundan sonra 5. Kolordu'nun asıl görevi, 9. Kolordu'nun yarma taarruzu yapacağı gediği "açık tutmaktı." Uygulamada bir sorun çıkmadı çünkü artık düşmanın etkili bir karşı taarruz geliştirme imkânı yoktu.

Şayet 9. Kolordu'nun taarruzu, Birinci Ordu'nun gece taarruzlarındaki tecrübe noksanlığı göz önüne alınarak aslında planlandığı gibi gündüz icra edilmiş olsaydı gediğin açılması daha zor olabilirdi. Fakat, Tuker'in ısrarı üzerine plan değiştirildi ve mehtapsız gecenin temin ettiği örtü ve gizlilikten tam olarak yararlanmak için taarruz saati 03:00 olarak tespit edildi. Ayrıca ısrarı sonucunda alışılmış baraj ateşi yerine düşmanın bilinen bütün mukavemet noktalarına bir merkezden kontrol edilen art arda ateş toplamaları icra edildi ve topçu mühimmatı tahsisatı top başına bin atıma, iki katına çıkarıldı. Bu ateş toplaması cephenin her iki yüz metresine bir topçu mermisi yağdırdı, böylelikle savunma mevzileri geçen sonbahardaki El-Alameyn'den beş kat daha fazla mermiyle dövülmüş oldu. Taarruzu akabinde hemen destekleyen 400 topun bu ateş toplamalarının felç edici etkisi, şafakta başlayan, 200 çıkıştan (sorti) meydana gelen müthiş hava taarruzuyla artırıldı ve genişletildi.

Saat 09:30'da, 4. Hint Tümeni, yüzü biraz aşkın bir zayiat karşılığında derin bir gedik açtı ve ileride herhangi ciddi bir direniş emaresi olmadığını rapor etti; kolordu karargâhına zırhlı birliklerin

şimdi "diledikleri kadar hızlı ve uzağa" gidebileceğini bildirdi. 7. Zırhlı Tümen'in öncü birlikleri, saat 10:00'dan evvel piyadenin ele geçirdiği hattan akmaya başladı. Sağ kanatta, İngiliz 4. Tümeni harekete geçmekte gecikti ve yavaş ilerledi, fakat sol kanattaki komşu birliğin yarma taarruzu yardımcı oldu ve öğleden önce hedefine ulaştı. Ve nihayet ondan sonra zırhlı tümenlerin ilerlemelerine izin verildi. Bununla birlikte, öğleden sonra, bu birlikler, taarruz çıkış hattından ancak on kilometre ileride ve piyadenin ele geçirdiği hattan beş kilometre ötede, Tunus kentine sadece dörtte bir kadar mesafe kala, Massicault'ın yanında durduruldu. Bu aşırı ihtiyatlı davranış 7. Zırhlı Tümen'in harp tarihi ceridesinde komutanın "her iki tugayın tuttukları mevzileri gevşetmekten ve uzun ikmal görevini karmaşık hale getirmektense her tugayı güçlü mevzilerde tutmanın daha akıllı olacağı ifadesiyle izah edilmişti" – başarıyı genişletme harekâtının temel ilkelerini kavramada ve onun ruhunu yerine getirmekte son derece kesin bir başarısızlığı gösteren bir açıklama. Wadi Akarit'te olduğu gibi 9. Kolordu Komutanı Horrocks ve zırhlı tümen komutanları, fırsatın çağrısına cevapta geç kalmışlardı ve mekanize hareket kabiliyetinin imkânlarını yerine getirmeye uygun düşecek hareket tarzından daha çok piyade özelliğine uygun bir tempoda hareket etmeye devam ettiler.

Böylesine bir ihtiyata hiç gerek yoktu. Mecerde Nehri'nin güneyindeki on iki kilometrelik bölgede, taarruzun gerçekleştiği üç kilometrelik cephe, neredeyse Mihver zırhlı kuvvetlerinden bütün arta kalan altmıştan daha az tankın meydana getirdiği karma bir kuvvetle desteklenen, 15. Panzer Tümeni'nin iki zayıf piyade taburu ve tanksavar taburu tarafından tutulmuştu. Bu çok zayıf savunma perdesi taarruzu destekleyen muazzam topçu mermileriyle ve bombardımanıyla sersemletilip yerle bir edildi. Ayrıca yakıt eksikliği, Arnim'in 10. ve 21. Panzer tümenlerinden kalan zırhlı olmayan unsurlarını, önceden planlanmış olduğu gibi kuzeye sevk etmesini önledi. O ölümcül yakıt eksikliği, Mihver birliklerini baskı ve kontrol altında tutma konusunda, İngilizlerin tekrar Kourzia bölgesine taarruz etmek için tasarladıkları ayrıntılı aldatma planından daha etkili oldu.

6. ve 7. Zırhlı tümenler, 7 Mayıs günü şafakta ilerlemelerine devam ettiler, fakat yine aşırı ihtiyatlı hareket ederek on tankı ve birkaç topu bulunan bir avuç Alman tarafından St. Cyprien'de öğleden sonrasına kadar alıkondular. Tunus şehrine girme emri verildiğinde saat 15:15 olmuştu. 11. Hafif Zırhlı Alay'ın (Hussars) zırhlı arabaları yarım saat sonra şehre girdiler ve böylelikle yaklaşık üç yıl önce, Kuzey Afrika seferinin başlangıcından beri bu alayın oynamış olduğu öncü rolü uygun bir şekilde başarıyla tamamlamıştı. 6. Zırhlı Tümen'in zırhlı araba (keşif) alayı olan Derbyshire Yeomanry hemen hemen aynı anda şehre girmişti. Şehrin işgalini genişletmek ve tamamlamak için bu birlikleri tanklar ile motorize piyade takip etti. Birlikler, şehrin işgalinin tamamlanması safhasında şaşkın ve düzensiz küçük Alman yuvalarının gösterdiği direnişten daha fazla onları çiçek ve öpücük yağmuruna tutan ahalinin isterik (aşırı) heyecanının neden olduğu utanma ve engellemeden daha çok çekti. O akşam epeyce miktar esir alındı ve ertesi günü daha fazlası toplandı. Bu arada çok daha fazlası şehirden kuzeye ve güneye kaçarak kurtulmaya çalıştı. Birliklerden şehrin çevresinde arta kalanlar da girişilen yarma taarruz sonucunda dağılınca, çeşitli istikametlerde geri çekildiler.

Bu arada Amerikan 2. Kolordusu, İngilizlerin yarma taarruzuyla aynı anda buluşmak için kuzey bölgedeki taarruzuna devam etmişti. 6 Mayıs'taki ilerleme yavaştı ve direniş hâlâ sert görünüyordu, fakat ertesi gün öğleden sonra, 9. Piyade Tümeni'nin keşif unsurları Bizerte yolunun açık olduğunu tespit etti ve saat 16.15'te Bizerte'ye girdi, düşman kenti tahliye etmiş ve güneydoğuya çekilmişti. Şehre resmi giriş 8 Mayıs'ta gelen Fransız kolordusu Franc d'Afrique'ye bırakıldı. Matir'den ilerleyen 1. Zırhlı Tümen, ilk iki günde çeşitli defalar durduruldu. 1. ve 34. Piyade tümenleri de daha güneyde aynı akıbete uğradılar. Fakat 8 Mayıs'ta, 1. Zırhlı Tümen, Mihver birliklerinin savunmasının çöktüğünü ve ilerlemenin kolay olduğunu gördü, çünkü düşmanın yakıt ve mühimmatı tükenmişti ve aynı zamanda, İngiliz 7. Zırhlı Tümeni, geri bölgesindeki kıyı boyunca Tunus şehrinden kuzeye dönüyordu.

İngiliz ve Amerikan öncü birliklerinin arasında kıstırıldıklarından ve direnme ya da geri çekilme imkânları olmadıklarından toplu halde teslim olmalar başlamıştı. Akşam olmadan 11. Hafif Zırhlı Alay'ın (Hussars) öncü taburunun elinde 10.000 esir vardı. Ertesi sabah 9 Mayıs'ın ilk saatlerinde 11. Hafif Zırhlı Alay'ın (Hussars) diğer taburunun bir kısmı sahilde toplanan ve bazılarının çaresiz bir şekilde sallar yapmaya çalıştıkları 9.000 esiri daha teslim aldıkları Bizerte'nin otuz kilometre doğusunda Porto Fa'rina ile aynı adı taşıyan burnun yakınına geldiler – ve bu esir topluluğunu kısa bir süre sonra gelen Amerikan zırhlı kuvvetlerine teslim edebildikleri için rahatlamışlardı. Beşinci Panzer Ordusu'nun ve kuzey bölgesinin komutanı General von Vaerst, Saat 09:30'da, Arnim'e gönderdiği mesajda, "Zırhlı araçlarımız ve topçularımız imha edildi. Mühimmatsız ve yakıtsız bir haldeyiz. Sonuna kadar savaşacağız," diyordu. Son cümle, biraz saçma bir kahramanlıktı, zira birlikler mühimmatsız savaşamazlardı. Vaerst, çok geçmeden, birliklerinin teslim olduklarını öğrenince böylesine kahramanca emirlerin ne kadar saçma olduklarını fark etti. Onun için öğleyin kalan birliklerin resmi olarak teslim olmasını kabul etti. Bu, bölgedeki esir sayısını toplam yaklaşık 40.000'e yükseltmişti.

Müttefiklerin Tunus şehrine girmesiyle bölünen Mihver kuvvetlerinin büyük bir kısmı şehrin güney bölgesinde kalmıştı. Ayrıca bu bölgenin arazi yapısı savunma için daha elverişliydi ve Müttefik komutanlar, düşmanın burada daha uzun süreli tutunabileceklerini düşünüyorlardı. Fakat, orada da, kısa bir direnişten sonra, düşmanın mühimmatının ve yakıtının tükenmesi, çabuk bir çöküşe yol açtı. Çöküş, genel bir umutsuzluk duygusuyla hızlandı, çünkü Mihver birlikleri ikmal maddelerinin hâlâ biraz mevcut olduğu yerlerde bile, bunların ikmalinin mümkün olmadığının ve aynı neden ile kurtulmanın da mümkün olmadığının farkındaydılar.

Alexander'ın şimdiki hedefi, Mihver kuvvetlerinin güneydeki kısmını teşkil eden Messe'nin ordusunu, geniş Bon Burnu Yarımadası'na geri çekmesini ve orada "son kuvvetli mevzisini" tesis etmesini önlemekti. O nedenle, Tunus şehri ele geçirilir geçirilmez

6. Zırhlı Tümen'e, güneydoğu istikametine dönmesi ve yarımadanın merkezine yakın köşesindeki Hamman Lif'e doğru ilerlemesi ve yanı sıra 1. Zırhlı Tümen'e de aynı istikamette buluşması emredildi. Hamman Lif'te, tepeler denize o denli yakındı ki, kıyı şeridi ancak 300 metre genişliğindeydi. Bu dargeçit, havaalanı savunmasından geri çekilmiş 88 milimetrelik toplarla desteklenen bir Alman müfrezesi tarafından tutuluyordu ve bu müfreze iki gün boyunca geçidi zorlayan bütün teşebbüsleri engelledi. Fakat, sonunda iyi koordine edilen bir saldırı sonucunda bu engelin üstesinden gelindi. 6. Zırhlı Tümen'in piyade unsurları, şehre bakan tepeleri ele geçirdi, topçu ateşiyle şehrin sokaklarını sistematik bir şekilde bina bina dövdü ve ondan sonra bir tank kolu, hâlâ mevzide kalan tek bir Alman topunun ateşinden daha iyi korunan kıyıya gönderildi. 10 Mayıs gece olunca harekât, yarımada merkezinden Hammamat bölgesine kadar genişletildi, böylece düşmanın kurtulan birliklerinin irtibatı kesilmiş oldu. Yakıtsızlıktan felce uğrayan Mihver birlikleri yarımadaya geri çekilememişlerdi. Ertesi gün 6. Zırhlı Tümen güneye hareketle, Enfidaville yakınlarında İngiliz Sekizinci Ordusu'nu kontrol ve baskı altından tutmakta olan Mihver birliklerinin geri bölgesine sarktılar. Her ne kadar bu birliklerin elinde hâlâ biraz mühimmat mevcut olmakla birlikte, kuşatıldıklarının ve kaçma umutlarının olmamasının hızlı bir şekilde teslim olmalarına neden olduğu kesindi.

13 Mayıs'a kadar kalan bütün Mihver komutanları ve birlikleri teslim olmuşlardı. Nisan'ın başından bu yana tahliye edilmiş olan 9.000 yaralı ve hastanın dışında sadece birkaç yüzü deniz ya da hava yoluyla Sicilya'ya kaçmıştı. Nihai esir miktarında ise belirsizlik mevcuttur. 12 Mayıs'ta, Alexander'ın karargâhı Eisenhower'a, 5 Mayıs'tan bu yana esir sayısının 100.000'e yükseldiğini ve sayım tamamlandığında muhtemelen 130.000'a ulaşacağının hesaplandığı bildirdi. Sonraki bir rapor "toplam esir sayısını yaklaşık 150.000" olarak vermişti. Fakat Alexander savaş sonrası anılarında, bu toplamın "çeyrek milyon asker" olduğunu söyledi. Churchill anılarında aynı yuvarlak rakamı vermiştir, ancak "yaklaşık"

kelimesiyle şarta bağlamıştır. Eisenhower ise bu rakamı "125.000'i Alman olmak üzere 240.000" olarak vermiştir. Fakat, 2 Mayıs'ta Afrika Ordu Grubu, Roma'ya, Nisan ayı esnasındaki kazan mevcudunun (hizmete hazır personel) 170.000 ila 180.000 arasında değiştiğini bildirmişti – ve bu mevcut seferin son haftasındaki şiddetli muharebeden önceydi. Ve bu nedenle, alınan esir sayısının, bu miktarı nasıl yüzde elli oranında aşabildiğini anlamak zordur. Birliklerin iaşesinden sorumlu idari personel mevcutları az gösterme eğiliminde değildir. Burada, savaşın nihai safhalarında, bilinen son Alman kazan mevcudu ile Müttefiklerin ele geçirdikleri esir sayısı hakkındaki iddialar arasında, hâlâ çok büyük farklılıkların aşikâr olduğunu işaret etmeye değerdir.

Fakat, Tunus'ta alınan esirlerin tam sayısı ne olmuş olursa olsun, bu kesinlikle çok büyük miktarda bir esirdi. Alınan esirlerin en önemli etkisi Mihver Devletleri'ni Akdeniz harp harekât alanında muharebe görmüş birliklerinin büyük bir kısmından mahrum bırakmasıydı, aksi halde bu birlikler Müttefiklerin Avrupa'ya tekrar girişlerinin ilk ve en önemli safhası olan Sicilya'nın işgalini engellemek için kullanılabilirlerdi.

Müttefikler Sicilya Üzerinden Tekrar Avrupa'da

Müttefiklerin 1943 yılında Sicilya'yı işgali sonradan kolay bir olay gibi görünmüştü. Fakat, gerçekte Avrupa'ya ilk giriş birçok belirsizliklerle çevrili tehlikeli bir sıçramaydı. Başarılı sonuç, uzun süredir saklı kalmış bir dizi gizli unsurlara çok şey borçluydu. Birinci unsur, Hitler ve Mussolini'nin Afrika'daki "itibarı kurtarmaya" ilişkin müştereken çabalarındaki düşüncesizlikti. Sonraki Mussolini'nin Alman müttefiklerini kıskanmaktan doğan bir korku ve onların İtalyan topraklarının savunmasında öncülük etmelerine razı olmasındaki isteksizliğiydi. Ondan sonraki unsur ise Hitler'in Mussolini ile mutabık olmayarak, Sicilya'nın Müttefiklerin gerçek hedefi olmadığı inancıydı – bu kısmen İngiliz aldatma planında "gizlice yer alan" kurnaz bir hileden doğan bir hataydı.

İlk unsur en önemlisiydi. İngiliz deniz gücünün nüfuz alanına girecek deniz aşırı bir sefere girişmekten daima korkmuş olan Hitler ve Alman Genelkurmayı'nın Rommel'e zaferlerini idame ettirmesi için yeterli kuvvet göndermekten kaçınması, ne var ki son safhada

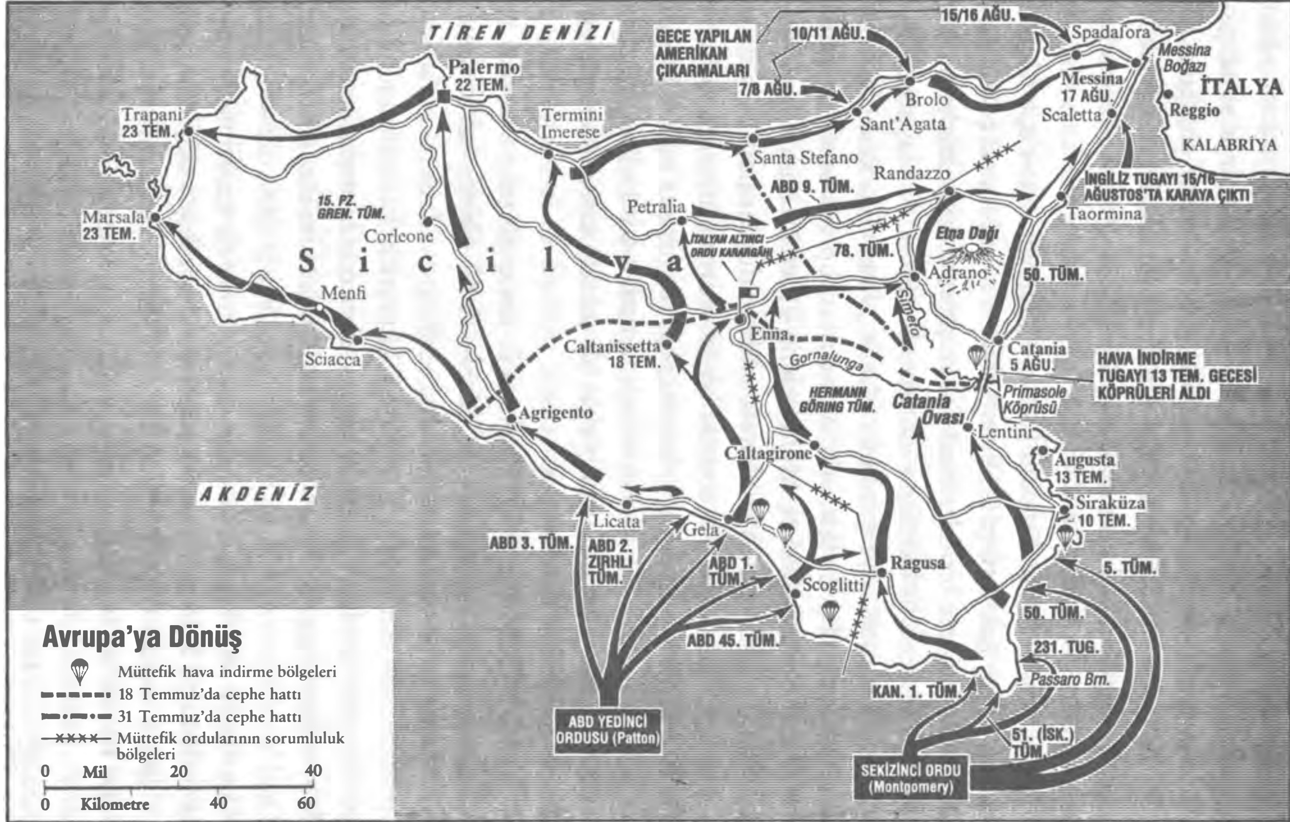
Afrika'ya kendilerinin Avrupa'yı savunma imkânlarını heba edecek kadar fazla birlik sevk etmesi, bütün savaşın en garip cilvelerinden biriydi.

Ayrıca tuhaftır ki Almanlar, bu ölümcül büyük hataya, önceki Kasım ayında Fransız Kuzey Afrikası'nın İngiliz-Amerikan kuvvetlerince işgal edilmesinde gafil avlandıktan sonra Eisenhower'ın Tunus'a ilk harekâtını durdurmada kendilerinin gösterdikleri umulmadık başarıyla sürüklendiler. Müttefik öncü birlikleri Cezayir'den doğu istikametinde oldukça temkinli bir şekilde ilerlerken Almanlar, Müttefiklerin Tunus şehri ve Bizerte limanlarını erkenden ele geçirmelerini önlemek umuduyla Akdeniz'e havadan birlikler nakletmeye başlayarak bu tehdide çok hızlı bir şekilde cevap vermişlerdi. Dağ yaklaşma istikametlerini tutmakta ve uzun süreli bir hareketsizliğe yol açmakta başarılı oldular.

Fakat bu engelleyici harekâtın başarısı Hitler ve Mussolini'yi Tunus'ta süresiz olarak tutunabileceklerine ilişkin cesaretlendirdi. Onun için Eisenhower'ın artan kuvvetleriyle boy ölçüşecek büyüklükte takviye birlikleri sevk etmeye karar verdiler. Hitler ve Mussolini ne kadar fazla kuvvet sevk ederlerse, o kuvvetleri itibar kaybetmeksizin geri çekemeyeceklerini anladılar. Aynı zamanda, Müttefiklerin üstün deniz ve hava kuvvetleri Sicilya ve Tunus arasındaki boğazlarda düşman ulaşım ve lojistik tesislerini tehdit edebilecek bir hâkimiyet tesis etmeye başladıklarından, birlik geri çekmenin ya da tutunmanın zorlukları artmıştı.

Tunus'ta teşkil edilen Alman-İtalyan köprübaşı, Müttefikleri kış boyunca uzakta tutmuş ve Rommel'in ordusunun El-Alameyn'den bu yana 3.200 kilometrelik geri çekilmesinden arta kalan birlikleri için sığınak olmuştu. Buna rağmen Müttefiklerin Tunus'u ele geçirmedeki ilk başarısızlıkları uzun vadede muazzam bir şekilde yararlarına oldu. Zira Hitler ve Mussolini, Alman ve İtalyan birliklerini kaçırmak için hâlâ zaman ve fırsat varken, bu birliklerin tahliyelerine ilişkin hiçbir gerekçeyi dinlemeyeceklerdi.

Rommel 10 Mart 1943'te, Hitler'i bu işin gerekliliğine ikna amacıyla nihai bir çaba için, Hitler'in Doğu Prusya'daki karar-

TİREN DENİZİ
GECE YAPILAN AMERİKAN ÇIKARMALARI
15/16 AĞU.
10/11 AĞU.
7/8 AĞU.
Spadafora
Messina Boğazı
İTALYA
Reggio
KALABRİYA
Palermo 22 TEM.
Termini Imerese
Trapani 23 TEM.
Marsala 23 TEM.
Brolo
Sant'Agata
Messina 17 AĞU.
Scaletta
Santa Stefano
Randazzo
ABD 9. TÜM.
İNGİLİZ TUGAYI 15/16 AĞUSTOS'TA KARAYA ÇIKTI
Taormina
15. PZ. GREN. TÜM.
Corleone
Petralia
İTALYAN ALTINCI ORDU KARARGÂHI
78. TÜM.
Etna Dağı
Adrano
50. TÜM.
S i c i l y a
Menfi
Simeto
Enna
Caltanissetta 18 TEM.
Catania 5 AĞU.
Sciacca
Gornalunga
HAVA İNDİRME TUGAYI 13 TEM. GECESİ KÖPRÜLERİ ALDI
HERMANN GÖRING TÜM.
Catania Ovası
Primasole Köprüsü
Agrigento
Lentini
Caltagirone
Augusta 13 TEM.
AKDENİZ
Siraküza 10 TEM.
Licata
Gela
ABD 3. TÜM.
ABD 2. ZIRHLI TÜM.
ABD 1. TÜM.
Ragusa
5. TÜM.
Scoglitti
50. TÜM.
ABD 45. TÜM.
231. TUG.
Passaro Brn.
KAN. 1. TÜM.
51. (İSK.) TÜM.
ABD YEDİNCİ ORDUSU (Patton)
SEKİZİNCİ ORDU (Montgomery)
Avrupa'ya Dönüş
Müttefik hava indirme bölgeleri
18 Temmuz'da cephe hattı
31 Temmuz'da cephe hattı
Müttefik ordularının sorumluluk bölgeleri
0 Mil 20 40
0 Kilometre 40 60

Harita 27

gâhına uçtu. Rommel'in günlük vukuat kayıtları bunun ne kadar beyhude olduğunu gösterir: "Elimden geldiğince kuvvetle 'Afrika' birliklerimizin Güney Avrupa kanadımızı savunmalarını mümkün kılmak için İtalya'da yeniden donatılmaları gerektiğinin altını çizdim. Ve hatta –normal olarak yapmakta çok isteksiz olduğum bir şey– bu birliklerle Güney Avrupa'daki her Müttefik işgalini püskürteceğimin garantisini verecek kadar ileri gittim. Ne var ki hiç umut yoktu."*

Müttefik orduları düşmanı kati yenilgiye uğratmak için köprübaşına doğru yaklaştıkça Mihver birlikleri orada moral çöküntüsü içindeydi. Böylece birlikler taarruzu ve şayet geri çekilmelerine izin verilmiş olsaydı birliklerinin indirme, bindirme ve ulaştırma faaliyetlerini perdelemeye yardımcı olacak Nisan'daki kesintisiz sisli dönemin sağladığı fırsatı feda ederek, oturup beklemek zorunda kaldılar. Mihver birlikleri, Müttefiklerin 20 ve 22 Nisan'da savunmalarını yarmak için giriştikleri ilk saldırıyı durdurmayı başardılar, fakat cepheleri 6 Mayıs'ta sonraki büyük taarruzda yarılınca çöktü. Bunu müteakip meydana gelen dağılmanın nedeni büyük ölçüde köprübaşının çok dar olması ve savunmada olan birliklerin arkalarının düşman denizine çok yakın bir şekilde savaştıklarının son derece bilincinde olmalarıydı.

Tunus'ta bulunan, çoğu Rommel'in savaş görmüş askerleri ve İtalyan ordusunun seçkin birliklerinin dahil olduğu sekiz tümenin tamamen ele geçirilmesi İtalya ve İtalyan adalarını neredeyse savunmadan yoksun bırakmıştı. Bu kuvvetler, İtalyanların Avrupa'dan giriş kapıları için güçlü bir savunma unsuru teşkil etmişti ve Müttefiklerin işgaline engel olmuştu. Bununla birlikte Müttefikler, Ocak'ta Sicilya'ya çıkarma yapmanın müteakip adım olması gerektiğine karar vermişlerdi. Tunus umulan sürede ele geçirilmiş olmakla birlikte bu fırsattan derhal yararlanmak için hazır değildiler.

İşte o zaman Güney İtalya'daki birliklerin komutanı olan Mareşal Kesselring'in kurmay başkanı General Westphal'in gösterdiği

---

* *The Rommel Papers*, s. 419.

diğer kanıta geliyoruz. İtalya'nın seyyar mekanize kuvvetleri kalmadığından, ülkenin askeri liderleri Almanlardan panzer modeli tümenlerden meydana gelen güçlü bir takviye temin etmeleri için ricada bulundular. O anda Hitler bu acil ihtiyacı karşılamak için etkilendi ve Mussolini'ye özel mesaj göndererek beş tümen teklif etti. Fakat Mussolini, Mareşal Kesselring'e haber vermeden Hitler'e sadece üç tümen istediğine ilişkin cevap verdi – bunun anlamı halihazırdaki imkânlarla Afrika'ya nakledilmekte olan acemi birliklerden teşkil edilen iki tümenin dışında sadece yeni bir tümen demekti. Hatta Mussolini, daha başka Alman birliği gönderilmesi gerekmediğine ilişkin arzusunu ifade etti.

Mussolini'nin, Mayıs ortasındaki bu teklifi kabul etmedeki isteksizliğinin nedeni bir gurur ve korku karışımıydı. Dünyanın ve kendi halkının, kendisinin Alman yardımına bağlı olduğunu görmesine katlanamazdı. General Westphal'in işaret ettiği gibi: "Mussolini, İtalya'nın, İtalyanlar tarafından savunulmasını istiyor ve gözlerini kuvvetlerinin dehşet içindeki durumunun böyle bir fikri bütünüyle uygulanamaz kıldığı gerçeğine kapatıyordu." Fakat Mussolini'nin diğer gerekçesi Almanların İtalya'da hâkim bir mevki edinmelerine izin vermek istememesiydi. Müttefikleri dışarıda tutmak istediği kadar Almanları da dışarıda tutmaya can atıyordu.

İtalyan ordusunun yeni Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı olan Roatta (daha önce Sicilya'da komutandı) sonunda Mussolini'yi İtalya'nın ve ileri karakollar olan adalarının her türlü başarılı bir savunması için büyük çapta Alman takviye birliklerinin elzem olduğuna ikna etti. O nedenle Mussolini taktik kontrollerinin İtalyan komutanlarına verilmeleri koşuluyla ilave Alman tümenlerinin gelmesini kabul etti.

İtalyan Sicilya garnizonu sadece dört sahra tümeni ve altı adet yetersiz teçhizatla donatılmış ve düşük moralli sabit kıyı savunma tümeninden oluşuyordu. Mihver birlikleri çöktüğünde Afrika'ya nakledilen Alman acemi birliklerinden (celp eratı) bir tümen teşkil edilmiş ve "15. Mekanize Piyade Tümeni" unvanı verilmişti, fakat bu tümenin sadece bir tank birliği vardı. Benzer şekilde yeniden

teşkil edilen "Hermann Göring" panzer tümeni Haziran sonuna doğru Sicilya'ya gönderildi. Fakat Mussolini bu iki tümenin bir kolordu kuruluşu altında, bir Alman komutanı emrine vermeyecekti. Bu iki tümen, direkt olarak İtalyan Ordu Komutanı General Guzzoni'nin emrine verildi ve adanın 240 kilometrelik çapı boyunca beş ayrı grup halinde seyyar ihtiyat birlikleri olarak yerleştirildiler. Kıdemli Alman irtibat subayı Korgeneral von Senger und Etterlin'e acil kontrol hizmetlerini yürütebilmesi için küçük bir harekât personeli ve bir muhabere bölüğü tahsis edildi.

Mussolini daha fazla Alman yardımını kabul eder hale geldiğinde, Hitler bunu teminde daha kuşkulu hale geliyor ve ayrıca tehlike noktasına ilişkin farklı bir görüşe eğilim gösteriyordu. Diğer taraftan İtalyanların Mussolini'yi devireceğinden ve barış yapacağından kuşkulanıyordu –bu çok geçmeden olaylarla doğrulanan bir kuşkuydu– ve o gerekçeyle, müttefikleri İtalyanlar çöktüğü ya da taraf değiştirdikleri takdirde kuşatılabilirler diye Alman tümenlerini daha derinlere doğru sevk etmekte tereddüt etti. Öte yandan Hitler, Mussolini, İtalyan Yüksek Komutanlığı ve Kesselring'in, Müttefiklerin, Afrika'dan yapacakları müteakip harekâtın Sicilya'ya bir sıçrama olacağına ilişkin görüşlerinde yanıldıklarını düşünmeye başladı. Hitler o noktada yanıldı.

Hitler'in, Müttefiklerin Avrupa'ya girişlerini karşılamaktaki en büyük stratejik dezavantajı Atlantik Okyanusu'nda Fransa'nın batı kıyısından Ege Denizi'nde Yunanistan'ın doğu kıyısına kadar uzanan muazzam fetih şeridiydi. Hitler'in Müttefiklerin nereden taarruz edeceğini tahmin etmesi çok zordu. Müttefiklerin en büyük stratejik avantajı çok geniş hedef seçenekleri ve deniz kuvveti sayesinde düşmanın dikkatini başka yöne çekebilmeleriydi. Hitler, İngiltere'den gelebilecek Manş ötesi bir harekâta daima hazırlıklı olmakla birlikte, Kuzey Afrika'daki İngiliz-Amerikan ordularının İspanya ve Yunanistan arasındaki güney cephesinde herhangi bir yere çıkarma yapabileceklerinden korkmakta haklıydı.*

---

* 385. sayfadaki haritaya bakınız.

Hitler Müttefiklerin, Sicilya'dan ziyade Sardinya Adası'na çıkarma yapmalarının daha muhtemel olduğunu düşündü. Sardinya, Korsika Adası'na geçmek için daha kolay bir atlama taşı imkânı verecekti ve Fransız ya da İtalyan anakarasına sıçramak için yerinde bir atlama tahtasıydı. Aynı zamanda, Yunanistan'a bir Müttefik çıkarması bekleniyordu ve Hitler ihtiyatların geride tutulmuş olmasını arzu etmişti, böylelikle bu birlikler hızla o istikamete sevk edilebilirlerdi.

Bu fikirler, İspanya'daki bir Nazi ajanından cesedi İspanya kıyısına vurmuş olan bir "İngiliz subayı" üzerinde bulunan belgelerin kopyalarının elde edilmesiyle geliştirilmişti. Kimlik belgeleri ve şahsi yazışmaların dışında cesedin üzerindeki belgeler General Alexander'ın İmparatorluk Genel Karargâhı'nda yardımcısı olan General Achibald Nye tarafından yazılmış özel bir mektubu ihtiva ediyordu. Gelecekteki harekâtlara ilişkin son resmi telgraflar ve tamamlayıcı yorumlarından bahseden bu mektupta Müttefiklerin Sardinya ve Yunanistan'a çıkarma yapmaya niyetlendikleri, bu arada da "aldatma planlarıyla" Sicilya'nın hedefleri olduğuna dair düşmanı ikna etmeyi hedefledikleri yer alıyordu.

Ceset ve mektup İngiliz İstihbarat Teşkilatı'nın bir kısmının tasarladığı mahirane aldatma planının bir parçasıydı. Bu, o kadar başarılı olmuştu ki Alman İstihbarat Teşkilatı'nın şefleri gerçekliğine ikna olmuşlardı. Her ne kadar İtalyan liderlerin ve Kesselring'in Müttefiklerin sonraki hedefinin Sicilya olacağına ilişkin görüşlerini değiştirmemekle birlikte, Hitler'in üzerinde kuvvetli bir izlenim bırakmış gibi göründü.

Hitler'in emri üzerine 1. Panzer Tümeni, üç Alman piyade tümeni ve İtalyan On Birinci Ordusu'nu desteklemek üzere Yunanistan'a gönderildi – aynı zamanda yeni teşkil edilen 90. Mekanize Piyade (Panzergrenadier) Tümeni Sardinya'da bulunan dört İtalyan tümenini takviye etti. Sardinya Adası'nın ilave takviyesi birkaç limanda bulunan iskelelerin birçoğunun bombalanması nedeniyle meydana gelen ikmal zorluğu nedeniyle engellendi, ancak Hitler ilave garanti olarak Müttefiklerin Sardinya Adası'na yapacakları çıkarmaya

karşı hava indirme karşı taarruzunu icra etmeye hazır vaziyetteki General Student'in iki paraşüt tümenli 11. Hava Kolordusu'nu Fransa'nın güneyine intikal ettirdi.

Bu arada, Müttefik planlaması yavaş ilerledi. Sicilya'yı işgal kararı bir uzlaşmadan doğmuştu ve beraberinde müteakip hedeflere ilişkin hiçbir kanaat yoktu. İngiliz ve Amerikan Silahlı Kuvvetler Komiteleri Ocak 1943'te, Kazablanka'da toplandıklarında, ilk görüş ayrılıkları ortak unvanları olan "Birleşik Silahlı Kuvvetler Komitesi" ile bir zıtlık halindeydi. Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi (Amiral King, General Marshall ve General Arnold) Kuzey Afrika Mihver birliklerinden temizlenir temizlenmez, şaşırtma olarak kabul edilen Akdeniz harekâtını sona erdirmek ve doğrudan Almanya'yı hedef almak istiyorlardı. İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi (General Brooke, Amiral Pound ve Havacı General Portal) ise Manş ötesi direk bir harekât için koşulların henüz olgunlaşmadığını ve 1943'te böyle bir girişimin felaket ile sonuçlanacağını ya da boşuna olacağını kabul ediyorlardı – geriye dönüp bakıldığında bu yapılan tahminin doğru olduğu görülmektedir. Fakat herkes baskıların devam etmesi ve Rus cephesinden Alman kuvvetlerinin çekilmesi için bazı ilave girişimlerin başlatılması gerektiği konusunda hemfikirdi. İngiliz tarafında, Birleşik Planlama Heyeti, Sardinya'ya bir çıkarma yapılmasını savunuyordu, fakat hem İngiliz hem de Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi, Churchill'in de tercihi olan, Sicilya'yı tercih etmeye yatkınlardı. O nedenle bu konuda çabucak antlaşmaya varıldı. En güçlü görüş Sicilya'nın ele geçirilmesinin Akdeniz'deki deniz geçişini fiili olarak sağlayacağı ve böylece birçok gemi seykıyatını kurtaracağı idi – zira 1940'tan bu yana Mısır ve Hindistan'a giden kıta ve ikmal konvoyları Güney Afrika'yı dolaşarak, uzun bir yolu kat etmeye zorlanmışlardı.

Birleşik İngiliz ve Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi 19 Ocak'ta, Sicilya harekâtına karar verirken hedefi şu şekilde belirlemişti: "1) Akdeniz ikmal ve lojistik hattını daha güvenli hale getirmek; 2) Almanların Rus cephesindeki baskısının yönünü değiştirmek; 3) İtalya üzerindeki baskıyı artırmak." Bunun nasıl başarılma-

sı gerektiği sorusu açık bırakıldı. Müteakip hedefi belirleme girişimi görüş ayrılıklarını canlandırmış olacaktı – lakin, bu tür konularda stratejik olarak hazırlıksız yakalanmaktan kaçınmak için kararı ertelemek incelikli bir tutum olacaktı. Sicilya harekâtının planlamasında bir nevi aciliyet anlayışı da yoktu. Her ne kadar Tunus'un işgalinin Nisan sonuna kadar tamamlanabileceği varsayılmakla birlikte, Birleşik Silahlı Kuvvetler Komitesi Sicilya Çıkarması'nın hedef tarihi olarak Temmuz'daki ay hareketinin evrelerini tespit etti. İngilizler 20 Ocak 1943'te bu "Husky Harekâtı"nın taslak planını hazırladılar – plana göre, sırasıyla Doğu ve Batı Akdeniz'den gelen deniz çıkarma ve işgal birlikleri burada birleşeceklerdi. Eisenhower'ın Başkomutan, Alexander'ın Yardımcısı olması gerektiği kabul edildi. (Birleşik Devletler'in ittifakta kıdemli ortak olarak kabul edilmesi önemliydi, zira İngiliz başkomutanlığı rütbe ve tecrübe yönünden kıdemliydi ve hâlâ İngilizler bu seferde kuvvetlerin büyük kısmını temin edeceklerdi.) Şubat'ın başında karargâhı Cezayir şehrinde olmak üzere özel bir planlama heyeti teşkil edildi, ancak planlama heyetindeki kuvvetler (kara-deniz-hava) çok geniş alana dağılmışlardı ve bu ayrılık hava kuvvetlerinde sadece mekân olarak değil aynı zamanda düşüncede idi – bunun sonucunda Sicilya seferi sırasındaki hava harekâtı, kara ve deniz kuvvetlerinin ihtiyaçlarıyla yakın ve iyi bir işbirliği içinde olmadı. Taslak plan hazırlanırken sürekli değiştirildiğinden çok zaman geçti. Eisenhower, Alexander ve seçilen iki ordu komutanı Montgomery ve Patton, müteakip harekâta yeterli dikkat gösteremediler zira Kuzey Afrika seferinin son safhasıyla meşguldüler. Montgomery'nin Nisan'ın son zamanlarına kadar taslak planı inceleyecek zamanı olmadı ve daha sonra plan içinde birçok değişiklik talep etti. Plan 3 Mayıs'ta yeniden şekillendi ve 13 Mayıs'ta, Alman-İtalyan cephesinin Tunus şehrinde çökmesinden bir hafta sonra ve son düşman unsurlarının teslim olduğu gün Birleşik Silahlı Kuvvetler Komitesi'nden nihai onayı aldı.

Planlamadaki bu gecikmeler çok daha üzücüydü, çünkü Sicilya işgaline öncülük edecek on tümenden sadece biri Kuzey Afrika seferinin son safhasına iştirak etti ve bunlardan ancak yedisi yeniydi.

Kuzey Afrika'daki Mihver birliklerinin çökmesinin hemen ardından Sicilya'ya yapılacak bir çıkarma adayı neredeyse savunmasız yakalamış olacaktı. Kazablanka Konferansı'nda ve daha sonradan, çıkarmanın Haziran'da yapılması gerektiğinde ısrar eden Churchill olmasaydı, düşmana Sicilya savunmasını takviye etmesi için tanınan uzun ara daha bile uzun olabilirdi. Churchill, Birleşik Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin desteğini kazanmıştı, fakat Akdeniz'deki komutanlar, 10 Temmuz'dan önce işgale hazır değildiler.

Planda yapılmış olan ana değişiklik, Patton'un ordusunun (Batı Görev Kuvveti) Sicilya'nın Palermo yakınında batı ucu yerine, şimdi çıkarma noktaları daha toplu halde bulunan Montgomery'nin ordusuna yakın Sicilya'nın güneydoğusuna çıkarma yapacaktı. Düşmanın muhtemel takviyesini sevk etmesi için geçmiş olan zaman göz önüne alındığında, istila kuvvetlerinin daha sık olarak tertiplenmeleri, her ne kadar sonuçta gereksiz çıkmakla birlikte, şiddetli bir karşı taarruz tehlikesi için yerinde bir önlemdi. Fakat bu önlem başlangıçta Palermo Limanı'nı ele geçirme şansının kaybedilmesine yol açtı – sahillerdeki ikmalin devam ettirilmesi, sorununu çözme kapasitesinin olduğu ortaya çıkan yeni amfibik çıkarma araçlarının (DUKW) Tank Çıkarma Gemileri (LST-Landing Ships, Tank) ile birlikte kullanımı olmasaydı bu kaybın ciddi bir etkisi olmuş olacaktı. Ayrıca gözden geçirilen planda ilkinde gayret edilen düşmanın dikkatini başka tarafa çekme unsuru büyük ölçüde etkisini kaybetmişti ve o nedenle plan bu haliyle çıkarma vuku bulduktan sonra düşmanın, dağılmış halde bulunan ihtiyat birliklerini toplamasına ve Müttefiklerin adanın dağlık merkezi boyunca gerçekleştirdiği ilerlemesine yardımcı oldu. Şayet Patton, kuzeybatı kıyısındaki Palermo'nun yakınına çıkmış olsaydı, pekâlâ düşmanın takviye ya da çekilme hattı olan, Messina Boğazı'na doğru ilerlemiş olacaktı ve bunun sayesinde Sicilya'daki bütün düşman kuvvetleri kuşatılmış olabilirlerdi. Fiiliyatta, Alman tümenlerinin kurtulmalarının Müttefiklerin müteakip harekâtları üzerinde kapsamlı sonuçları oldu.

Bununla beraber güvenlik cephesindeki hata, Müttefiklerin Avrupa'ya bu tekrar ilk girişlerinde ve düşman tarafından tutulan bir

kıyıya karşı gerçekleştirilen ilk büyük deniz çıkarma harekâtında doğal bir tercihti. Sekiz tümenle aynı anda başlayan çıkarma hücumunun on bir ay sonra Normandiya'da yapılacak olan çıkarmadan daha büyük çapta olduğu belirtmeye değecek önemdedir. İlk ve sonraki iki gün yaklaşık 150.000 asker karaya çıktı ve nihai toplam 250.000'i İngiliz, 228.000'i Amerikalı yaklaşık 478.000 kişiydi. İngilizlerin gerçekleştirdikleri çıkarmalar, adanın güneydoğusu köşesindeki altmış beş kilometrelik kıyı şeridi boyunca idi ve Amerikalılar ise altmış beş kilometrelik güney kıyı şeridine çıktılar; İngilizlerin sol kanadı ile Amerikan sağ kanadı arasındaki mesafe otuz kilometre idi.

Harekâtın deniz cephesi Amiral Andrew Cunningham komutasında planlandı ve icra edildi. Harekât geceleyin çıkarma yapmayı gerektiren karmaşık bir hareket tarzını içeriyordu. Bununla birlikte başından sonuna kadar planlayanların ve icracıların göğüslerini kabartan bir düzgünlükte cereyan etti. Bir amfibik çıkarma harekâtı olarak, çok fazla dersin alındığı önceki Kasım ayında Fransız Kuzey Afrikası'ndaki, "Meşale (Torch) Harekâtı"ndan çok daha başarılıydı.

Koramiral Bertram Ramsay komutasındaki İngiliz Doğu Deniz Görev Kuvveti 795 gemiden oluşuyordu. Aynı zamanda onlarla sahil toplanma bölgesi için ayrıca 715 çıkarma aracı taşınıyordu. 5. ve 50. tümenler (ve 231. Piyade Tugayı) gemilerle Akdeniz'in doğu ucundan Süveyş, İskenderiye ve Hayfa'dan geldiler; bu birlikler Sicilya'nın Siraküza ve Passero Burnu arasında doğu kıyısının güney şeridi boyunca karaya çıkacaklardı. 51. Tümen Tunus'tan çıkarma araçlarıyla geldi, bir kısmı safhalı sevkıyat için Malta'daydı; tümen Sicilya'nın güneydoğu köşesine çıkacaktı. Sicilya'nın hemen batı köşesine çıkacak olan Kanada 1. Tümeni, iki konvoy halinde Britanya'dan geldi – birliklerin büyük bölümünü taşıyan ikinci ve daha hızlı olan konvoy Clyde'dan, D-12'de (çıkarmadan 12 gün önce, 28 Haziran'da) denize açıldı. Bizerte yakınlarında, Amerikan konvoylarının hemen önünde, mayından korunan boğazdan geçti.

Koramiral Kent Hewitt'in komutasındaki Amerikan Batı Deniz Görev Kuvveti, ilaveten 1.124 çıkarma aracının taşındığı 580 ge-

miden oluşuyordu. Sağ kanatta Scoglitti'ye çıkacak olan 45. Piyade Tümeni Atlantik'ten iki konvoy halinde getirildi ve Oran'daki kısa bir moladan sonra Bizerte açıklarında Tank Çıkarma Gemileri'ni ve küçük çıkarma araçlarını aldı. Gela'ya çıkacak olan 1. Piyade ve 2. Zırhlı tümenler, Cezayir şehri ve Oran'dan yüklendiler. Sol kanatta Licata'ya çıkacak olan 3. Piyade Tümeni Bizerte'den gemilere bindirildi ve bu tümenin tamamı, çıkarma gemileri ile çıkarma araçlarıyla taşındılar.

Bu muazzam büyüklükteki donanmada konvoyların geçişleri ve toplanmaları, deniz ve hava himayesi altında hiçbir ciddi müdahaleye maruz kalmaksızın başarıldı. Konvoyda sadece dört gemi ve iki tank çıkarma gemisi denizaltı saldırısı sonucunda kayboldu. Yaklaşma esnasında kayda değer bir hava saldırısına maruz kalınmadı ve düşman uçakları o kadar uzakta tutulmuşlardı ki, konvoyların birçoğu tespit bile edilmedi. Müttefiklerin bu harp harekât alanında hava üstünlükleri o kadar büyüktü ki –Almanların ve İtalyanların 1.500 uçağına karşılık Müttefiklerin harekâta hazır 4.000'den fazla uçağı vardı– Haziran'da düşman bombardıman uçakları Orta Kuzey İtalya'daki üslerine geri çekildiler. Sicilya'daki havaalanları 2 Temmuz'dan bu yana o kadar şiddetli ve ısrarlı bir şekilde saldırıya uğradılar ki, çıkarma günü (D-Day) geldiğinde sadece birkaç tali iniş pisti kullanılabilir halde kalmıştı ve zarar görmeyen avcı uçaklarından birçoğu anakaraya ya da Sardinya Adası'na çekilmişlerdi (gerçi Müttefiklerin iddia ettikleri 1.100 uçağa karşılık sefer boyunca imha edilen gerçek uçak sayısı 200'den fazla değildi).

Konvoylar 9 Temmuz öğleden sonra, Malta'nın doğu ve batısındaki toplanma bölgelerine gelmeye başladılar ve aynı zamanda rüzgâr, dalgaların küçük gemileri ve çıkarmaları tehdit edecek kadar şiddetlendi. Şans eseri, rüzgâr denizde endişe verici bir dalgalanma bırakmakla birlikte hafifledi ve çıkarma araçlarının sadece küçük bir bölümü sahillere varmakta geciktiler.

Rüzgâr en kötü şekilde, deniz çıkarma harekâtından önce gerçekleştirilen, İngiliz 1. ve Amerikan 82. Hava İndirme tümenlerinin bir kısmı tarafından taşınan hava indirme birliklerinin atlamalarını

etkiledi. Her halükârda Müttefiklerin girişmiş oldukları bu tür ilk büyük dalga atlama teşebbüsleri, tecrübesizlik ve gece icra edilmesi gerekliliği nedeniyle zor olmuş olacaktı. Kuvvetli rüzgâr denizdeki ulaşım (trafik) ve planör uçaklarını (birlik taşıyan) çeken uçakların hedeflerine ulaşmasındaki sorunlarını artırdı ve daha sonra bu olumsuz etkenler inişi taciz eden uçaksavar ateşiyle birleşti. Amerikan paraşüt birlikleri küçük gruplar halinde seksen kilometrelik bir alana dağıldılar. İngiliz planör birlikleri de çok dağılmışlardı ve 134 planörden kırk yedisi denize düştü. Buna rağmen istemeden geniş alana dağılan hava indirme birlikleri düşman cephesi gerisinde büyük bir panik ve kargaşanın yayılmasında yardımcı oldular. Aynı zamanda bazı küçük grupların önemli kilit köprüleri ve yol kavşaklarını ele geçirmek suretiyle daha somut tesirleri oldu.

Her şeyi göz önüne aldığımızda ani fırtınanın, taarruz edenler için (Müttefikler) yarattığı sorun savunmanın (Mihver birlikleri) bu fırtınanın işgale imkân tanımayacağı düşüncesi nedeniyle hazırlıksız olmalarıyla fazlasıyla telafi edildi. Zira, her ne kadar öğleden sonra beş konvoyun Malta'dan kuzey istikametinde ilerledikleri tespit edilmekle ve karanlıktan evvel bir dizi raporlar alınmakla birlikte, ya üst komutanlıktan gönderilen uyarılar alt karargâha ulaşmadı ya da bu uyarılar karargâha önemsetilemedi. İhtiyatta bulunan Alman birlikleri ilk rapordan bir saat sonra alarma geçirilmekle birlikte, kıyıda bulunan yorgun İtalyanlar, rüzgârın ıslığının ve kaba denizin en azından kendileri için diğer bir gece istirahatini garantiye aldığını varsayma eğilimindeydiler – Amiral Cunnigham mesajında olumsuz koşulların "birçok gecedir" teyakkuzda bulunan yorgun İtalyanların yataklarında minnettar bir şekilde "ne olursa olsun bu gece gelemezler diye söylenip dönüp uyumalarına yol açtı" diye yerinde bir tespitte bulundu. "Ne var ki geldiler."

Fakat İtalyanların yorgunlukları fiziki olmaktan öteydi. Birçoğu savaştan bıkmıştı ve Mussolini'nin savaşçı çoskusunu paylaşan çok değildi. Ayrıca kıyı savunma birlikleri çoğunlukla Sicilyalıydı. Bu seçimin ardındaki fikir Sicilyalıların kendi vatanlarını savunurlarken savaşçı ünlerine daha yaraşır bir eğilimde olacakları yönün-

deydi. Fakat bu varsayım, Sicilyalıların Almanlardan uzun süredir bariz bir şekilde hoşlanmadıklarını ya da onların uygulamada, ne kadar şiddetli çarpışırlarsa, o kadar az yurtları kalacağının farkına varmış olmalarını hesaba katmadı.

10 Temmuz gün ağardığında Sicilyalıların karşı koymadaki isteksizlikleri daha da derinleşti. Sicilyalılar, denizi ufka kadar dolduran muazzam gemi dizilerini ve ilk saatlerde kıyıya çıkmış olan hücum dalgalarını destekleyen takviye birliklerinin dolu olduğu çıkarma araçlarının kesintisiz devam eden ilerlemelerini görebiliyorlardı.

Sahildeki savunmalar çok çabuk etkisiz hale getirildiler ve hücum birliklerinin birçoğunun deniz tutmasından çektiği ıstırap, sahile çıktıklarında düşman ateşi sonucu verdirdikleri zayiatın hafifliğiyle yeterli bir şekilde dengelendi. Çıkarmanın ilk safhası Alexander'ın iki cümlesiyle özetlendi: "Muharebe kabiliyetleri hiçbir zaman yüksek olmayan İtalyan kıyı tümenleri neredeyse tek bir kurşun atmadan dağıldılar ve sahra tümenleri de Müttefiklerle karşılaştıklarında rüzgârın samanı savurduğu gibi savruldular. Kitleler halinde teslim olmalarına çok sık rastlanıyordu." Böylece, ilk günden itibaren, neredeyse savunmanın bütün yükü, bilahare iki tümenle daha takviye edilen iki toplama Alman tümeninin omuzlarındaydı.

İstila ordularının kıyıda sıkıca tutunmalarından evvelki kritik dönemde tehlikeli bir karşı taarruz vardı. Bu karşı taarruz, Amerikan 1. Piyade Tümeni'nin çıkarma yaptığı Gela düzlüğüne bakan dağ silsilesindeki kıyıdan otuz kilometre mesafede, Caltagirone civarında görevlendirilen Hermann Göring Tümeni ile yeni 56 tonluk bir Tiger tankı müfrezesiyle birlikte icra edilmişti. Şans eseri, bu taarruz ikinci güne kadar gerçekleştirilmemişti. Küçük bir grup eski model İtalyan hafif tankı ilk sabah küçük, cesur bir karşı hücumda bulundu ve aslında, püskürtülmeden evvel Gela kasabasına kadar girdiler, fakat yoldaki asıl Alman kolu gecikti ve ertesi sabaha dek muharebe alanında görünmedi. O zaman bile şiddetli dalga ve sahillerdeki yığılma nedeniyle boşaltmalarda meydana gelen sorunlarından dolayı sadece birkaç Amerikan tankı karaya çıkmıştı. Ayrıca, kıyıda tanksavar ve topçu silahı sıkıntısı vardı. Alman tank

görev grupları aşağıda birleşecek şekilde düzlüklerden indiler, Amerikan ileri karakollarını bertaraf ettiler ve sahillerle sınır teşkil eden kumluk araziye ulaştılar. Sanki istilacılar denize dökülecekler gibi görünüyorlardı, ne var ki çok isabetli deniz topçu ateşi taarruzun tam zamanında dağılmasına yardımcı oldu. 45. Tümen'in sol kanadında, bir Tiger tankı bölüğü ile birlikte başka bir Alman kolunun tehdit edici bir taarruzu da aynı şekilde durduruldu.

Ertesi gün, 15. Mekanize Piyade Tümeni'nin iki muharebe grubu, Sicilya'nın batısından hızlı bir yürüyüşten sonra Amerikan cephesine vardı. Ancak Herman Göring Tümeni o zamana kadar, oraya doğru genişleyen ilerlemeyi önlemek için aldığı talep uyarınca İngiliz bölgesine çekilmişti. Bu ilerleme o vakit çok tehditkâr gözüküyordu – çünkü bu ilerleme zaten doğu kıyısının ortasında bulunan Catania liman kentine yakındı, halbuki tesis edilen üç Amerikan kıyıbaşı hâlâ derinlikten yoksundu ve henüz birbirleriyle irtibat kurmamışlardı.

İngiliz çıkarmaları Amerikalılar kadar az direnişle karşılaştı. Bu arada ilerlemeye herhangi bir erken karşı taarruzun yokluğu yardımcı oldu. Her ne kadar boşaltma faaliyetlerinde sorunlar ve gecikmeler olmakla birlikte, genel olarak bu faaliyetler daha açıkta olan batı sahillerinden oldukça iyi gitti. İlk günden sonra hava baskınları sıklaştı, fakat hava koruması da daha iyiydi. Bu nedenle gemi kayıpları neredeyse Amerikalıların bölgelerindeki kadar küçüktü. Aslında, Amiral Cunningham'ın işaret ettiği gibi, Akdeniz'deki savaşın ilk yıllarını görmüş olanlar için, savaş "düşman kıyılarında bulunan donanmaların, bu kadar şiddetli hava saldırılarına maruz kalmalarına rağmen taarruzları bu kadar hafif hasarlarla atlatmaları mucizevi bir şeydi." O dokunulmazlığın derecesi amfibi işgal harekâtının başarısında kilit bir unsurdu. Fakat çıkarmanın müteakip safhadaki ilerlemesi farklı taktikteki hava saldırılarınca engellendi.

İngiliz kuvvetleri ilk üç günde adanın bütün güneydoğu kısmını temizlemişlerdi. Ondan sonra Montgomery "Lentini bölgesinden Catania Ovası'na girmek için büyük bir harekâta karar verdi" ve "13 Temmuz gecesi için önemli bir taarruz" emri verdi. Kilit so-

run Catania (Sicilya) kentinin birkaç kilometre güneyindeki Simeto Nehri üzerindeki Primasole Köprüsü'nü ele geçirmekti. Bir paraşüt tugayı bu amaçla kullanıldı. Paraşüt tugayının yaklaşık yarısı doğru yere indirilebildi, ancak bu birliklerin bu kadarlık kısmı köprüyü zarar görmeden emniyete almayı başardı.

Sonraki safha, Alman hava indirme birliklerinin meydana getirdiği 11. Hava Kolordusu Komutanı General Student'in açıklamalarında özetlenmektedir. Student'in iki tümeni, Hitler'in beklediği gibi Müttefikler Sardinya'ya çıkarma yaptıkları takdirde, orada uçmaya hazır vaziyette Hitler tarafından Fransa'nın güneyine konuşlandırılmıştı. Fakat, hava indirme birlikleri Student'in vakasının gösterdiği gibi, farklı durumları karşılamak için kolaylıkla kaydırılan çok esnek bir stratejik ihtiyatı teşkil ediyordu:

> Müttefikler 10 Temmuz'da Sicilya'ya çıktıklarında, derhal her iki tümenimle ani bir hava indirme birliği karşı taarruzu önerdim. Ne var ki Hitler, bunu reddetti – özellikle Jodl buna karşıydı. O nedenle 1. Paraşüt Tümeni ilk başta sadece Güney Fransa'dan İtalya'ya –birliklerin bir kısmı Roma'ya ve bir kısmı Napoli'ye– gitti, 2. Paraşüt Tümeni Nimes'te benimle kaldı. Bununla beraber, 1. Paraşüt Tümeni çok geçmeden Sicilya'ya, İtalyan birlikleri *kitleler halinde* dağılmaya başladıklarında, oradaki yetersiz Alman birliklerini kara birlikleri gibi takviye etmesi için gönderildi. Bu tümenin bir kısmı birbiri ardına gruplar halinde havadan nakledildiler ve Catania'nın güneyinde doğu bölgedeki cephemizin gerisine atıldılar. Ben onların, Müttefik cephesinin gerisine atılmalarını istemiştim. İlk grup cephemizin yaklaşık 3 kilometre gerisine indirildiler ve tuhaf bir tesadüf eseri, Simeto Nehri'nin üzerindeki köprüyü açmak için bizim cephenin gerisine atlayan İngiliz paraşüt birlikleriyle neredeyse aynı anda yere indiler. Bizim hava indirme birlikleri bu İngiliz paraşüt birliklerinin üstesinden geldiler ve köprüyü İngilizlerin elinden kurtardılar. Bu olaylar 14 Temmuz'da cereyan etti.*

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 355.

Ana İngiliz kuvvetleri çıkıp geldiklerinde, üç günlük çok şiddetli muharebelerden sonra köprüyü tekrar ele geçirmeyi ve Catania Ovası'na uzanan yolu tekrar açmayı başardılar. Fakat, İngilizlerin kuzeye ilerleme çabaları, İtalya'nın ucuna yakın bulunan, Sicilya'nın kuzeydoğu köşesine yüz kilometre mesafedeki Messina'ya uzanan direk doğu kıyı yolunu himaye etmek için şimdi toplanmakta olan Alman ihtiyat birliklerinin giderek artan direnişleri sonucunda önlendi.

Bu, Sicilya'nın düşmandan çabuk temizlenmesi umudunu kırdı. Bu durum Montgomery'yi düşmanın seyyar birliklerinin doğu yönündeki geri çekilmesini takip edemeyecek kadar gecikmiş olmakla birlikte, kuzey kıyıya ulaşan ve 22 Temmuz'da Palermo'yu işgal eden Yedinci Ordu'nun doğu istikametteki ilerlemesiyle birlikte, dağlık iç bölgelerden daha dolambaçlı bir ileri harekât ve Etna Dağı etrafından dolaşmak için Sekizinci Ordu'nun sıklet merkezini (ağırlığını) batıya kaydırmaya mecbur bıraktı. Yeni plan, Patton'un ordusunun rolünü önemli bir şekilde değiştirdi. Sekizinci Ordu'nun Messina için planlanan kati taarruzunda kanat koruma ve düşmanın yığınağından dikkatini başka tarafa çekme olarak belirlenen Patton'un ordusunun hareket tarzı, taarruza dönüştü – ve sonunda harekâtın başını çekti.

1 Ağustos'ta başlaması planlanan bu yeni taarruz için Afrika'dan iki yeni piyade tümeni getirildi (Amerikan 9. ve İngiliz 78.) – bunlar toplamı on ikiye yükseltti. Bu arada Almanlar, 29. Mekanize Piyade ile birlikte, şu anda muharebenin kontrolünü ele alan General Hube komutasındaki 14. Panzer Kolordu Karargâhı tarafından takviye edildi. General Hube'un görevi, Mussolini'nin 25 Temmuz'da devrilmesinden hemen sonra ve Müttefiklerin tekrarlanan taarruzlardan önce, İtalyan Altıncı Ordusu Komutanı General Guzzoni ve Kesselring tarafından müstakil olarak alınan bir karar uyarınca Sicilya'nın savunmasını idame ettirmek olmayacak, lakin sırf oyalama muharebesi yapmak ve Mihver kuvvetlerin tahliyesini himaye etmek olacaktı.

Sicilya'nın hem üçgen dağlık arazi şekli hem engebeli kuzeydoğusu böyle bir oyalama muharebesini kolaylaştırdı. Arazi yapı-

sı savunmanın lehine olduğundan ve atılan her geri adım cepheyi daralttığından savunmada daha az birliğe ihtiyaç duyuldu. Buna karşılık cephe Müttefik ordularının bütün birliklerini tertiplemeyecek kadar sıkışık hale geldi. Patton, ilerlemeyi hızlandırmak için üç küçük amfibik çıkarma girişiminde bulundu –7/8 Ağustos gecesi Sant'Agata'ya, ikinci olarak 10/11 Ağustos gecesi Brolo'ya ve üçüncü olarak 15/16 Ağustos gecesi Spadafora– ne var ki her çıkarmada etkili olamayacak kadar geç kaldılar. Montgomery 15/16 Ağustos gecesi küçük çapta bir çıkarma denedi, fakat o zamana kadar düşman artçıları çıkarma bölgesinin kuzeyine gitmişti – ve düşman birliklerinin çoğunluğu çoktan Messina Boğazı'nı geçerek anakaraya (İtalya) ulaşmıştı.

Ana kısım Messina Boğazı'ndan altı gün ve yedi gece zarfında ciddi herhangi bir takibe ya da Müttefik hava ve deniz kuvvetlerinden bir kayba uğramadan başarılı bir düzenlemeyle geri çekildi. Yaklaşık 40.000 Alman askeri ve 60.000'i aşkın İtalyan emniyet içinde tahliye edildi. Her ne kadar İtalyanlar arkalarında yaklaşık 200 araç dışında her şeyi bırakmakla birlikte, Almanlar yaklaşık 10.000 aracın yanı sıra kırk yedi tank, doksan dört top ve 17.000 ton ikmal maddesi ve teçhizat götürdüler. 17 Ağustos yaklaşık saat 06:30'da öncü Amerikan devriyesi Messina'ya girdi ve çok geçmeden bir İngiliz grubu göründü – birbirlerini, "Turistler neredeydiniz?" diyerek sevinç çığlıklarıyla selamladılar.

İyi planlanan bu "kaçış harekâtının" başarısı, o gün başbakana seferin tamamlanmasını bildirirken Alexander'ı oldukça yanılttı: "17 Ağustos 1943 sabah saat 10 itibariyle son Alman askeri Sicilya'dan atıldı... Yorgun ve bitkin birkaç birlik anakaraya kaçabilmiş olmakla birlikte 10 Temmuz'da adadaki bütün İtalyan kuvvetlerinin imha edilmiş oldukları kabul edilebilir."

Şimdiye kadar kayıtlardan tahmin edilebildiği kadarıyla, Sicilya'daki Alman birliklerinin miktarı 60.000'in biraz üzerindeydi ve İtalyan birlikleri ise 195.000 kişiydi. (Alexander'ın o zaman için tahmini 90.000 Alman ve 315.000 İtalyan idi.) Alman askerlerinden 5.500'ü ele geçirilmiş, 13.500 yaralı ise geri çekilmeden evvel

İtalya'ya tahliye edilmişti. Böylelikle, öldürülenlerin sayısı birkaç binden fazla olamazdı (İngilizlerin tahmini ise 24.000 ölüydü). İngiliz kayıpları 2.721 ölü, 2.183 kayıp ve 7.939 yaralı olmak üzere toplam 12.843 idi. Amerikan kayıpları 2.811 ölü, 686 kayıp ve 6.471 yaralı olmak üzere toplam 9.968 idi. Böylece Müttefiklerin toplam kaybı yaklaşık 22.800 idi. Kayıplar seferin, Mussolini'nin düşmesine ve İtalya'nın teslim olmasına neden olan büyük siyasi ve stratejik sonuçları için ağır bir bedel değildi. Fakat, şayet Müttefikler amfibik çıkarma harekâtını tam anlamıyla yanlardan kuşatarak gerçekleştirmiş olsalardı, bunun sonucunda önlerindeki güzergâhı temizlemiş olacaklarından, Alman "esir miktarı" daha fazla olabilirdi. Bu, Amiral Cunningham'ın görüşüydü ve bu görüşünü çıkarmanın ilk günleri sonrasında mesajında açıkça dile getirmişti.

Sekizinci Ordu'nun amfibik çıkarma harekâtı imkânlarından yararlanılmadı. Küçük piyade çıkarma gemileri bu amaç için hazır tutuldular... ve çıkarma gemileri göreve hazırdı... Bana göre, paha biçilmez deniz gücünden ve manevra esnekliğinden yararlanmamanın kuşkusuz sağlam askeri gerekçeleri vardı: Ne var ki düşmanı illa tedirgin etmesi muhakkak küçük kanat hareketleriyle bile gelecekteki vakalarda zaman ve bedeli ağır muharebeden kaçınabilip kaçınılamayacağı düşünmeye değerdi.

Müttefik Yüksek Komutanlığı'nın, Alman birliklerinin Messina Boğazı'ndan geri çekilmelerini engellemek için Sicilya'dan çekilen kuvvetlerinin arkasında, İtalya'nın uç kısmındaki Calabria'ya çıkarma yapmayı denememiş olması Kesselring'i rahatlamıştı. Karşılayacak mevcut hiçbir kuvveti olmadığından bütün Sicilya seferi boyunca böyle bir çıkarmayı endişeyle beklemekteydi. Kesselring'e göre "Calabria'ya yapılacak tali bir taarruz, Sicilya Çıkarması'nı ezici bir Müttefik zaferine dönüştürmüş olacaktı." Kesselring'in elinde Sicilya seferi sona erene ve orada muharebelere iştirak eden dört Alman tümeni başarılı bir şekilde kaçana kadar, İtalya'nın bütün güneyini savunacak sadece iki tümen vardı.*

* Cunningham, *Despatch*, s. 2082.

İtalya'nın İşgali – Teslim Olma ve Duraklama

Eski bir Fransız atasözüne atfedilen, "Başarı başarıyı getirir," çok ünlü bir özdeyiştir. Ne var ki anlamına daha derin bir şekilde bakıldığında genellikle bunun aslı "başarısızlık başarısızlığı getirir" olmaktadır. Egemen otoritenin ezdiği dini ve siyasi hareketler sıkça canlanmakla ve liderleri kahramanlık mertebesi kazandıktan sonra bir uzun vadede zirveye çıkmaktadırlar. Çarmıha gerilen İsa, yaşayan İsa'dan daha güçlü hale geldi. Fetheden generaller fethedilenler tarafından gölgede bırakılmışlardır – bu Hannibal, Napolyon, Robert E. Lee ve Rommel'in ölümsüz şöhretlerinde görülmektedir.

Ulusların tarihlerinde, fark edilmesi daha zor olmakla birlikte aynı sonuç görülebilir. Herkes savaşta, "İngilizler sadece bir muharebe kazanır – o da sonuncusu," özdeyişini bilir. Bu onların felaketlerle başlayıp ancak zaferle sonuçlandırma yönündeki karakteristik eğilimlerini ifade eder. Tehlikeli ve bedeli ağır bir alışkanlık. Bununla birlikte ne gariptir ki, genellikle nihai sonuç, İngilizlerin ve müttefiklerinin uğradıkları ilk yenilgilerinin düşmanın kendine aşırı

Harita 28

Terni
Tiber
Aquila
Pesc
Ors
3. PZ. GR. TÜM.
İTALYAN ORDU KARARGÂHI
Civitavecchia
Monterotondo
Tivoli
Roma
KESSELRING'İN KARARGÂHI
Frascati
GUSTAV HATTI
Ostia
2. PARA. TÜM.
Velletri
ROUTE 6
ROUTE 7
Liri
Rapido
Cassino
Anzio
M. Maggiore
M. La Difensa
M. Camino
Gaeta
Garigliano
Volturno
İNG.
Salerno Kıyıbaşı
9/16 Eylül
0 Mil 10 20
Napoli
3. VE 15. TÜMENLERİN UNSURLARI 14 EYLÜL'DE ULAŞTILAR
Avellino
ROUTE 18
HG TÜM. MUHAREBE GRUBU
26. PZ. TÜM. 14 EYL.
Nocera
Cava
La Molina
Castellammare
Chiunzi P.
Salerno
Montecorvino
MONTECORVINO
Sorrento
Maiori
Amalfi
Vietri
Battipaglia
16. PZ. TÜM.
Eboli
Sele
Ponte Sele
Capri
ABD RANGER'LARI
İNG. KOMANDOLARI
46. TÜM.
56. TÜM.
29. PZ. GR. TÜM.
Persano
13 EYL.
Sele
İNG. X. KOLORDUSU (McCreery)
İHTİYAT: 45. TÜM. (10 EYL.)
19. PZ. GR. TÜM.
36. TÜM.
Paestum
Capaccio
Agropoli
ABD. VI. KOLORDUSU (Dawley)
9 EYLÜL BEŞİNCİ ORDU (Clark)
Castellabate
Cephe Hattı ---- 12 Eyl. —— 14 Eyl.

Palermo
Termini
S i c i l y

Güney İtalya Çıkarmaları

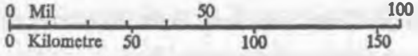
Müttefik İlerleyişi, 3 Eylül/28 Aralık 1943

İngiliz ve Amerikan taarruzları

Alman Karşı taarruzları

1 PARA. TÜM. Alman birliklerinin 3 Eylül'deki durumları

—xxx— Müttefik ordularının sorumluluk sınırları

3 EKİM SABAHI ÖZEL KUVVETLER TUG. KARAYA ÇIKTI, 27. TÜMEN DE ARDINDAN GELDİ

78. TÜM. 22 EYLÜL'DE KARAYA ÇIKTI

Pescara
Ortona 28 ARA.
Moro
İNG. V
Sangro
Trigno
Biferno
Termoli
İNG. XIII
Foggia
27 EYL.
Barletta
ABD. VI
ABD. II
Benevento
Capua
15. PZ. GR. TÜM.
Napoli 1 EKİM
16. PZ. TÜM.
Salerno
Eboli
Auletta
Potenza
20 EYL.
Polla
Melfi
Bari
1. PARA. TÜM.
A P U L I A
ADRİYA DENİZİ
Matera
Brindisi
11 EYL.
Taranto
14 EYL.'DE CEPHE HATTI
ONUNCU ORDU (Vietinghoff)
Lagonegro
Castrovillari
Belvedere
26. PZ. TÜM.
Cariati
29. PZ. GR. TÜM.
TİREN DENİZİ
Catanzaro
10 EYL.
Pizzo
İNG. XXX. KOLORDUSU
İNG. XIII. KOLORDUSU
Messina
Reggio
Messina Boğazı

AVALANCHE
BEŞİNCİ ORDU (Clark), 9 EYLÜL GÜNÜ SAAT 03:30'DA KARAYA ÇIKTI

SLAPSTICK
1. HAV. İND. TÜM. (SEKİZİNCİ ORDU) 9 EYLÜL'DE KARAYA ÇIKTI

BAYTOWN
SEKİZİNCİ ORDU (Montgomery), 3 EYLÜL GÜNÜ SAAT 04:30'DA KARAYA ÇIKTI

*HG = HERMANN GÖRING

güven duymasını sağlaması sonucunda düşmanın altından kalkamayacağı kadar yük üstlenmesine yol açabilmektedir.

Ayrıca, dengeler bozulduğunda bile, ilk başarıyı kazanamamak, ara sıra tam bir başarı kazanmaya ve nihai başarıyı daha emin hale getirmeye yardımcı olmak suretiyle çok faydalı bir hale geliyordu. Bu, İkinci Dünya Savaşı'nda Akdeniz seferlerinde iki kez çok çarpıcı bir şekilde meydana geldi.

Hitler ve Mussolini, Müttefiklerin Kasım 1942'de Cezayir şehrinden Tunus şehrine ilk harekâtlarındaki başarısızlıkları nedeniyle, sonunda Müttefiklerin onları altı ay sonra kuşatabildikleri ve iki Mihver ordusunu esir alabildikleri Afrika'ya denizden, bir dizi takviye birlik sevk etmek için cesaretlendirildiler – bunun sonucunda Müttefikler Afrika'dan deniz ötesi Güney Avrupa'ya sıçramalarının önündeki en büyük engeli ortadan kaldırmış oluyorlardı.

Boşa giden müteakip hamle sonuçta İtalya'nın işgali olup çıkıvermişti. Sicilya'nın çabuk ele geçirilmesinden ve Mussolini'nin düşmesinden sonra İtalya'ya gerçekleştirilen ikinci ve daha kısa sıçrama nispeten daha kolay bir mesele gibi görünmüştü. Başarı ihtimali çok parlaktı çünkü İtalyanların teslimi gizli bir şekilde Almanlardan habersiz düzenlenmişti ve ana Müttefik çıkarmasıyla aynı anda duyurulacak şekilde ayarlandı. O sırada Müttefik işgalinin ikili yüküyle baş etmek ve aynı zamanda eski İtalyan müttefiklerini kontrol altında tutmak için İtalya'nın güneyinde altı zayıf ve Roma yakınlarında iki Alman tümeni vardı.

Bununla beraber Mareşal Kesselring, istilacıları kontrol altında tutmayı başarırken diğer yandan İtalyanları silahsızlandırdı ve daha sonra Müttefikleri Roma'ya yüz elli kilometre kala bir hatta durdurdu. Müttefikler İtalya'nın başkentine ulaşmayı başarmadan önce sekiz ay geçti ve ondan sonra dar ve dağlık yarımadayı yarıp Kuzey İtalya'nın düzlüklerine giremeden evvel tekrar bir sekiz ay daha durduruldular.

Ne var ki Eylül 1943'te beklenmekte olan uzun süredir ertelenmiş olan Almanların çöküşünün Müttefikler için genel olarak önemli bir avantajı vardı. Hitler başlangıçta birliklerini Güney İtal-

ya'dan çekip kurtarmaya ve kuzeyde bir dağ tıkama hattı (mevzisi) tesis etmeye niyetlenmişti. Fakat, Kesselring'in beklenmeyen başarılı savunması, Hitler'i, Rommel'in tavsiyesinin aksine, birliklerini İtalya'nın olabildiğince büyük bir bölümünde tutunması ve mümkün olduğunca uzun süre kalması amacıyla güneye sevk etmeye ikna etti. Bu karar Hitler'in çok geçmeden, Rusların doğudan ve Batılı Müttefiklerin Normandiya'dan Almanya üzerine iki taraflı daha tehlikeli ilerleme tehdidini karşılamak için ihtiyaç duyacağı birlik, silah, araç ve gereçler pahasına alındı.

İtalya'daki Müttefik kuvveti, mevcut güçlerine nazaran diğer cephelerden daha yüksek oranda Alman birliklerini ve kaynaklarını üzerlerine çekmişlerdi. Ayrıca, İtalyan cephesi, Almanların en az riskle geri çekilmeyi göze alabilecekleri bir cepheydi. Ayrıca her tarafa uzanmış bulunan cephelerini tutmak için ne kadar fazla kuvvet harcarlarsa, aşırı yayıldıklarından dolayı o denli ölümcül bir çöküşe maruz kalırlardı. Bu tür düşünceler İtalya'da Alexander'ın komutası altındaki birliklerin erken zafer umutlarının uzun süre hayal kırıklığına uğramasını avutmada yardımcı oldu.

Yine de, büyük seferlerin, nihayetinde yararlı hale gelebilecek bir başarısızlığa ulaşmak umuduyla başlatılmaması gerektiğinin fark edilmesi/anlaşılması gerekmektedir. İnsan tabiatında başarısızlığı istemek ve aramak yoktur. O nedenle seferde neyin yanlış olduğunu ve nasıl olduğunu keşfetmeye değer.

Müttefiklerin başarısızlıklarındaki ilk önemli etken İtalya'da Mussolini'yi deviren savaş karşıtı darbenin sağladığı fırsattan yararlanmalarındaki gecikmeleriydi. Darbe 25 Temmuz'da meydana geldi ama Müttefiklerin İtalya'ya girmesinden evvel altı ay geçmişti. Gecikmenin nedenleri hem askeri hem de siyasi idi. Mayıs sonunda Washington'daki İngiliz-Amerikan silahlı kuvvetlerinin ileri gelenlerinin toplandığı konferansta Amerikalılar Sicilya üzerinden İtalya girilmesi fikrine, böyle bir işgalin Normandiya'nın istilasını ve Pasifik'te Japonların yenilgisini engelleyebilir diye karşı çıkmışlardı. Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi, İtalya'daki takip harekâtını ancak 20 Temmuz'da Sicilya'daki İtalyan kuvvetler teslim olmaya

istekli olduklarını gösterdikleri zaman kabul etti. Ne var ki derhal bir takip harekâtına hazır olmak için vakit çok geçti.

Ocak'taki Kazablanka Konferansı'nda Başkan Roosevelt ve Churchill tarafından düzenlenen "kayıtsız şartsız teslim olma" siyasi talebi ayrıca bir engeldi. Mareşal Badoglio'nun yönetimindeki yeni İtalyan hükümeti doğal olarak Müttefik hükümetlerle olan müzakerelerde daha uygun koşulların elde edilebileceğini görmeyi arzu ediyordu, ancak onlarla temas kurmanın zor olduğunu gördü. Vatikan'daki İngiliz ve Amerikan bakanları bariz mercilerdi ve kolayca erişilebilirdi, fakat Badoglio'nun açıklamalarının gösterdiği gibi, İngiliz ve Amerikalıların olağanüstü basiretsizlik vakalarından dolayı yararlı olmadı. "İngiliz bakan bana, maalesef kendi gizli şifresinin çok eski olduğunu, Almanlar tarafından kesinlikle bilindiğini bildirdi ve bize bu şifreyi hükümetiyle gizli haberleşme için kullanmamızı tavsiye edemedi. Amerikan maslahatgüzarı gizli şifresinin olmadığı cevabını verdi." O nedenle İtalyanlar İngiliz ve Amerikan temsilcileriyle buluşabildikleri Portekiz'e ziyaret amacıyla bir elçi göndermek için makul bir bahane buldukları Ağustos ortasına kadar beklemek zorunda kaldılar. Ancak o zaman bile bu dolambaçlı müzakere yolu sorunu çözmede başka gecikmeye neden oldu.

Buna karşılık Hitler yeni İtalya'nın hükümetinin barış arayışı ya da Almanya ile ittifaktan çekilme ihtimalini bertaraf etmek amacıyla girişimde bulunmak için hiç vakit kaybetmemişti. Roma'da darbenin olduğu 25 Temmuz günü, Rommel komutayı devralmak için Yunanistan'a varmıştı, fakat gece yarısından hemen önce Mussolini'nin azledilmiş olduğunu ve derhal Hitler'in Doğu Prusya ormanlarındaki karargâhına geri gitmesi gerektiğini bildiren telefon geldi. Ertesi gün öğleyin oraya varan Rommel "Alpler'deki birlikleri toplamasını ve İtalya'ya girişi ihtimaline karşılık hazırlık yapması için emirler aldı."

İtalya'ya giriş kısmen gizli olarak hemen başladı. İtalyanların, Müttefik paraşüt birliklerinin yardımıyla Alpler'deki geçitleri kapatmak için ani bir harekât yapabileceğinden korkan Rommel, 30 Temmuz'da öncü Alman birliklerine sınırı geçmelerini ve geçitleri

işgal etmelerini emretti. Bu işgal İtalya'ya giden ikmal yollarını sabotaja ya da indirme birliklerinin taarruzlarına karşı koruma bahanesi altında yapıldı. İtalyanlar buna itiraz ettiler ve bir an için geçitlerde direneceklerine ilişkin tehdit ettiler, ancak ateş açmakta ve müttefikleriyle bir çatışmayı hızlandırmakta tereddüt ettiler. Bunun üzerine Almanların sızma harekâtı İtalyanların ülkelerinin kuzey kısmını savunmadaki yükünü hafifletmek bahanesiyle genişletildi. Böylelikle İtalyanlar Müttefiklerin her an çıkarma yapmalarının imkân dahilinde olduğunun aşikâr olduğu güneyi takviye edebilirlerdi. Bu tez stratejik olarak o kadar makuldü ki, İtalyan liderler, kendilerinin saf değiştirme niyetlerini göstermeksizin teklifi kolayca reddedemezlerdi. Onun için Eylül'le birlikte Rommel'in komutasında sekiz Alman tümeni, güneydeki Kesselring'in kuvvetlerine muhtemel bir destek ya da takviye olarak İtalya'nın Alp sınır duvarının içinde tertiplendi.

Ayrıca, özellikle çetin bir kuvvet olan 2. Paraşüt Tümeni, Fransa'dan uçakla Roma'ya yakın olan Ostia'ya intikal ettirildi. Alman Hava İndirme Birlikleri Komutanı General Student de bu birlikle gitti. Savaştan sonra sorgulanırken şöyle dedi:

> İtalyan Yüksek Komutanlığı tümenin gelişi konusunda önceden uyarılmadı ve tümenin Sicilya ya da Calabria'nın takviye edilmesi için planlandığı söylendi. Fakat, Hitler'den aldığım talimatlar tümeni Roma yakınında tutmam ve ayrıca oraya intikal eden 3. Mekanize Piyade Tümeni'ni komutam altına almam yönündeydi. Bu iki tümenle, Roma civarındaki İtalyan kuvvetlerini silahsızlandırmak için hazır olacaktım.*

Bu tümenlerin varlığı, Müttefiklerin hava indirme birliklerinden biri olan General Matthew Ridgway'in komutasındaki Amerikan 82. Hava İndirme Tümeni'ni, İtalyanların başkentini tutmalarında destek olmak için Roma'ya indirme planlarını boşa çıkarmıştı.

---

* Liddell Hart şahsi hasbihal. Ayrıca Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 356-357'ye bakınız.

Şayet, o takviye gelmiş olsaydı, Kesselring'in kendi karargâhı tehlikeye girmiş olacaktı. Zira, bu karargâh Roma'nın ancak on beş kilometre güneydoğusunda Frascati'deydi.

Yine de General Student'e verilen görev harekât öncesi çok zor gibi görünüyordu. Mareşal Badoglio beş İtalyan tümenini, Almanların bu tümenlerden bazılarını güneydeki kıyının savunulması amacıyla göndermesine dair ikna çabalarına rağmen, Roma bölgesinde toplamıştı. Kesselring, bu tümenler silahsız hale getirilemedikçe ve getirilebilinceye kadar iki istilacı İngiliz-Amerikan ordusu ile birlikte, halihazırda Güney İtalya'daki altı Alman tümeninin ikmal ve çekilme hattını kesmiş olan üçüncü bir düşman ordusuyla tehlikeli bir durumla karşı karşıya gelecekti. Bu birlikler Genaral Vietinghoff komutasında Onuncu Ordu adıyla henüz teşkil edilmişlerdi ve kadrosunda o seferde büyük kayıplara maruz kalarak kadrosu çok eksilen Sicilya'dan kaçan dört tümen vardı.

İşgal, 3 Eylül'de, Montgomery'nin Sekizinci Ordu'sunun Sicilya'dan dar Messina Boğazı'nı geçmesi ve İtalya'nın ucuna çıkmasıyla başladı. O aynı gün, İtalyan temsilcileri, Müttefiklerle gizlice mütareke anlaşmasını imzaladı. Fakat, bu anlaşma, Müttefiklerin, İtalyan'ın ön kısmına Napoli'nin güneyine, Salerno'ya planlanan ikinci ve asıl çıkarmalarını yapana kadar gizli tutulacak şekilde ayarlanmıştı.

8 Eylül gece yarısı, General Mark Clark komutasındaki İngiliz-Amerikan Beşinci Ordusu BBC'nin, İtalya'nın teslim olduğunu resmen duyurmasından birkaç saat sonra, Salerno Körfezi'ne çıkarma yapmaya başladı. İtalyan liderler çıkarmanın bu denli erken olacağını beklememekteydiler ve ancak öğleden sonranın ilerleyen saatlerinde yayın yapılacağına dair ikaz edildiler. Badoglio, bazı haklı gerekçelerle, işbirliği yapmak için hazırlıkları tamam olmadan, hazırlıksız yakalandığı için yakındı. Fakat İtalyanların hazırlıksızlık halleri ve endişeleri Eisenhower tarafından gizlice Roma'ya gönderilmiş olan General Maxwell Taylor için o denli aşikâr hale gelmişti ki, General Ridgway'in Roma'ya planlanan hava indirme harekâtı Eisenhower'ın Maxwell Taylor'dan o sabah almış olduğu

başarı ihtimalinin zayıf olduğuna ilişkin uyarı mesajından sonra iptal edilmişti. Bu durumda, General Ridgway'in birliklerini düşman takviyelerini güneye, Salerno'ya hareket etmekten alıkoymak için, Napoli'nin kuzeyindeki Volturno Nehri boyunca atmayı öngören ilk plana dönülemeyecek kadar geçti.

İtalyanların teslim olduğunun radyodan resmen ilan edilmesi Almanları da gafil avlamıştı, fakat aynı anda güneyde Salerno'daki çıkarmanın neden olduğu fevkalade duruma rağmen Almanların Roma'daki müdahalesi zamanında ve kati idi.

Şayet İtalyanların faaliyetleri uzun süredir niyetlerini gizlemiş oldukları ve önceki günler zarfındaki gibi Kesselring'in kuşkularını yatıştıran yapmacık davranışlarına uygun olsaydı sonuç pekâlâ farklı olabilirdi. Bu konunun ilginç yazılı öyküsü Kesselring'in kurmay başkanı General Westphal'in açıklamalarında yer almaktadır:

> 7 Eylül'de İtalyan Deniz Bakanı Amiral Count de Courten, telefonla Mareşal Kesselring'e İtalyan donanmasının 8 ya da 9 Eylül'de İngiliz Akdeniz Donanması'yla muharebe etmek için Spezia'dan açılacağı bilgisini verdi. Amiral Count de Courten gözyaşları içinde İtalyan donanması ya muzaffer ya da yok olacak dedi. Daha sonra niyetlenilen muharebe planını ayrıntılı olarak anlattı.*

Bu ciddi güvenceler ikna edici bir izlenim yarattı. Ertesi gün öğleden sonra Westphal ve başka bir General Toussaint, Roma'nın yirmi beş kilometre kuzeydoğusunda Monterotondo'daki İtalyan ordu karargâhına gittiler.

> General Roatta, bizi çok candan karşıladı. Benimle, Güney İtalya'daki İtalyan Yedinci ve Alman Onuncu ordularıyla müteakip müşterek harekâtların icra tarzlarını ayrıntılı bir şekilde görüştü. Biz konuşurken Albay von Waldenburg İtalya'nın Müttefiklere teslim olduğunu duyuran radyo haberini verdi... General Roatta,

---

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 359.

> bize bunun sırf kötü bir propaganda manevrası olduğu teminatını verdi. Ortak mücadelemiz, tıpkı önceden aramızda kararlaştırdığımız şekilde devam edecek.*

Westphal, bu teminatlarla büsbütün ikna olmadı ve akşam geç saatlerde Frascati'deki Alman karargâhına döndüğünde Kesselring'in çoktan bütün ana ast birlik komutanlarına "Mihver" kod adındaki mesajı göndermiş olduğunu gördü – bu, İtalya'nın "Mihver Devletleri" safını terk etmiş olduğunu bildiren ve İtalyanların derhal silahtan arınmış hale getirilmesi amacıyla uygun eyleme geçilmesi gerektiğini bildiren önceden belirlenmiş bir mesaj koduydu.

Ana ast birlik komutanları duruma ya da kendi tertibatlarına göre ikna ve kuvvet kullanma karışımı bir yolu tatbik ettiler. General Student, kendisine karşı muhtemel üstünlüğün fazla olduğu Roma bölgesinde şok taktikler kullandı.

> İtalyan Genel Karargâhı'nı havadan birlik indirerek ele geçirme teşebbüsünde bulundum. Bu sadece kısmi bir başarıydı. Karargâhın bir kısmında otuz general ve diğer kısmında da yüz elli subay ele geçirilmekle birlikte, diğer kısım direndi. Genelkurmay başkanı, Badoglio ve kralın ardından evvelki gece kaçmıştı.**

İtalyan komutanlar, Student'in iki tümeninin üstesinden gelmeye çalışmak yerine, menzil dışına çıkmayı hızlandırmak için birlikleriyle birlikte doğu istikametinde Tivoli'ye çekildiler ve başkentlerini Almanların ellerine bıraktılar. Kesselring İtalyanlara, silahlarını teslim ettikleri takdirde derhal evlerine dönmelerine izin verileceğini önerdi. Bu nazik bir ikna tarzı müzakerelerin önünü açtı. Bu teklif, Hitler'in bütün askerlerin esir alınması gereğine ilişkin emrine aykırıydı, ancak daha az can ve zaman kaybına neden oldu. Sonuçlar Westphal'in sözleriyle nakledilebilir:

---

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 359.

** Liddell Hart, *a.g.e.*, s. 360.

Roma çevresindeki vaziyet, İtalyan kuvvetleri komutanının, Almanya'nın teslim olma önerisini bütün yönleriyle kabul ettiğinde tamamen sakinleşti. Bu durum Onuncu Ordu'nun ikmaline yönelen tehlikeyi ortadan kaldırdı...

Roma'nın, artık muharebe alanı olmaktan çıkması hepimizi daha da rahatlattı. Mareşal Kesselring teslim olma anlaşmasında Roma'nın açık şehir olacağını taahhüt etti. Telefon ve benzer muhabereleri muhafaza altına almak için Roma'nın sadece iki bölük kuvvetindeki polis birlikleriyle işgal edilebileceğini üstlendi... Bu yükümlülüğe, Alman işgalinin sonuna kadar riayet edildi. Şimdi, teslimiyet şartları sayesinde Alman Silahlı Kuvvetler Komutanlığı (OKW) ile 8 Eylül'den beri kesik olan telsiz muhaberesine tekrar devam etmek mümkündü. İtalyan kuvvetlerinin kansız olarak bertaraf edilmesinin diğer bir sonucu, takviye birliklerin karayolu ile derhal güneydeki Onuncu Ordu bölgesine intikal ettirilmesi ihtimaliydi... Böylece, başlangıçtaki birçok endişeden sonra Roma civarındaki durum, neredeyse daha iyisinin umut edilemeyeceği bir tarzda çözümlenmişti.*

O zamana dek, Hitler ve Alman Silahlı Kuvvetler Komutanlığı'ndaki (OKW) askeri danışmanları Kesselring'in ordusunun vaziyetinin umutsuz olduğunu kabul etmeye yatkındılar. Kesselring'in kurmay başkanı General Westphal bu konuda önemli katkılarda bulunmuştur:

... Ağustos'tan bu yana bize ikmal malzemeleri ve personel, silah ve teçhizat bütünlemesi, hemen hemen tamamen kesilmişti. Bu süre zarfındaki bütün taleplerimiz Alman Silahlı Kuvvetler Komutanlığı (OKW) tarafından, "Daha sonra icabına bakacağız," diyerek bir kenara itildi. Ayrıca bu görülmemiş karamsar tavır, muhtemelen Rommel'in B Ordular Grubu'nun, Yukarı İtalya'da tertiplenmesinde rol oynamıştı. Bazı kuvvetlerimiz İtalyanların ve Müttefiklerin müşterek taarruzundan kurtulmayı başardığından B Ordular Grubu'na Apeninler mevzilerini işgal etmeleri söylendi.

---

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 360-61.

Benzer şekilde Mareşal Kesselring durumu çok vahim görüyordu. Fakat, görüşüne göre belirli koşullarda hâlâ başarılı olma imkânı vardı – beklenen büyük çaplı çıkarma ne kadar güneyde vuku bulursa o kadar şanslı olacaklardı. Fakat, şayet düşman denizden ve havadan genel olarak Roma civarına çıkarma yaparsa, kimse Onuncu Ordu'nun kuşatılmaktan kurtulacağından emin olamazdı. Roma yakınlarında bulunan iki tümen, kuvvetli İtalyan birliklerinin üstesinden gelmek ve Müttefik çıkarmasını püskürtmek gibi ikili bir görevi için –ve ayrıca, Onuncu Ordu'nun geri bölgesindeki ulaşım ve lojistik tesislerini işler vaziyette tutmak için– hiç yeterli değildi. Daha 9 Eylül'de, İtalyan birliklerinin Napoli yolunu ve böylelikle Onuncu Ordu'nun ikmalini kesmiş oldukları hoşa gitmeyecek şekilde aşikârdı. Ordu, buna uzun süre dayanamazdı. Bu iki günde, her saat, Müttefiklerin İtalyan kuvvetleriyle beraber böyle bir hava harekâtı icra edileceğini bekledik. Böyle bir hava indirme harekâtı, kuşkusuz İtalyan birlikleri ve bize karşı kötü niyet besleyen sivil halk için büyük bir harekete geçirici unsur olmuş olacaktı.*

Kesselring meseleyi kısaca özetlemişti: “Roma'ya yapılacak hava indirme ve Salerno yerine Roma'nın yanı başına yapılacak çıkarma harekâtı İtalya'nın yarısını tahliye etmemize neden olmuş olacaktı.”**

Buna rağmen, Müttefiklerin Salerno'ya yaptıkları çıkarmayı takip eden günler, Almanlar için şiddetli gergin bir dönemdi ve dahası orada olup biten hakkındaki bilgi eksikliği nedeniyle çok sinir bozucuydu. Savaşın üzerindeki sis tabakası, –Almanların kendilerini aniden terk eden müttefiklerinin topraklarında savaşmalarından dolayı– hiçbir zaman bu kadar kalın olmamıştı. Almanlar, kendilerini birdenbire terk eden bir müttefikinin toprağında savaşıyordu. Buradaki izlenim yine en iyi şekilde Westphal'in açıklamalarından aktarılabilir:

---

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 361-62.

** Liddell Hart, *a.g.e.*, s. 362-63.

Başlangıçta Başkomutan Kesselring, Salerno'daki çıkarma hakkında çok az şey öğrenebildi. Muhabere İtalyan posta şebekesinin üzerinden çalıştığından telefon irtibatı vardı. Muhabere sistemi kolayca eski haline getirilemedi, çünkü bize İtalyan telefon tekniğini inceleme izni verilmemişti. İlk başta telsiz muhaberesi kolayca tesis edilemedi, çünkü yeni teşkil edilen Onuncu Ordu karargâhının muhabere personeli güneyin kendine özgü ortamına aşina değildi.

Almanlar için asıl Müttefik çıkarmasının, beklemiş oldukları ve Kesselring'in onu karşılamak için yetersiz kuvvetlerini yığabileceği en uygun bölgeden gelmiş olması bir talihti. İngiliz Sekizinci Ordu-su'nun İtalya'nın ucuna, yukarı doğru gerçekleştirdiği ilerleme beklentiye uygun cereyan etti ve Kesselring'in kuvvetleri için yakın bir tehlike arz edemeyecek kadar uzaktı. Kesselring, Müttefik komutanların hava örtüsü dışına çıkmayı göze almaktaki isteksizliklerinden fazlasıyla istifade etti ve durum muhakemeleri Müttefiklerin bu tür geleneksel sınırlamalara riayet etme konusunda istikrarlı olduklarını hesaplayabildi. Sonuçta, iyimser bir şekilde "Çığ (Avalanche) Harekâtı" adı verilen Müttefiklerin Salerno çıkarması ağır zayiata neden olan bir duraklamaya maruz kaldı. Aslında General Mark Clark'ın bu harekâttan "nerede ise bir felaket" olarak bahsetmişti.* Çıkarma kuvvetleri Alman karşı taarruzunu ancak kıl payıyla püskürttüler ve denize dökülmekten kurtuldular.

Mark Clark, asıl planlamada çıkarmanın arazinin daha açık olduğu ve Salerno'daki gibi dağlık arazinin sahillerden içeriye doğru ileri harekâtı engellemediği Napoli'nin kuzey tarafındaki Gaeta Körfezi'ne yapılması gerektiğini önermişti. Fakat, Müttefik Hava Kuvvetleri Komutanı Hava Orgeneral Tedder'in, çıkarmanın Gaeta bölgesine kadar yayıldığı takdirde hava desteğinin çok iyi olamayacağını söylediğinde buna boyun eğdi ve Salerno seçeneğini kabul etti.

Bazı Müttefik çevrelerinde Almanları ansızın ve ummadıkları bir bölgede yakalamanın en tesirli yolunun bu sınırların dışında bir

* Mark Clark, *Calculated Risk* (Hesaplanmış Risk), s. 179.

çıkarma yapmak olduğu konusunda ısrar edilmişti; ve İtalya'nın aşağı kısmına, Taranto ve Birindisi bölgesine yapılacak olan çıkarmanın, "en az beklenen bölgede" olacağı ve aynı zamanda az tehlikeyi gerektirdiği ve bunun çok iyi olan bu iki limanı erkenden ele geçirme umudu vaat ettiği ileri sürüldü.

Böyle bir çıkarma, plana son anda tali bir bölüm olarak ilave edildi, fakat Taranto kuvveti alelacele Tunus'taki dinlenme kamplarından toplanan ve mevcut donanma tekneleriyle acilen karşıya sevk edilen sadece İngilizlerin 1. Hava İndirme Tümeni'nden meydana geliyordu. Bu birlik direnişle karşılaşmadı – fakat karşıya tank olmadan geçti ve bünyesinde neredeyse hiç topçu birliği ya da motorlu araç yoktu. Aslında tam da elde etmiş oldukları başarıyı genişletmeye ihtiyaç duyacakları şeylerden mahrumdu.

Müttefik işgalinin bu geniş araştırmasından sonra Montgomery'nin Sekizinci Ordu'sunun 3 Eylül'de dar Messina Boğazı'nı geçmesiyle başlayan harekâtları daha yakından inceleyelim.

Calabria çıkarması olan "Baytown Harekâtı" için emirler, 16 Ağustos'ta son Alman artçı birliklerinin Sicilya'dan çekilmelerine dek yayımlanmadı. O zaman bile Montgomery'nin 19 Ağustos'ta Alexander'a bir mesajda alaylı bir şekilde işaret ettiği gibi emirlerde hiçbir "hedef" gösterilmemişti. Verilen cevapta hedef gecikerek belirlendi ve Montgomery'ye şunlar bildirildi:

> Göreviniz, deniz birliklerimizin Messina Boğazı'ndan geçmelerine imkân tanımak için İtalya'nın ayakucunda bir köprübaşını tesis ederek emniyete almaktır.
>
> Düşmanın İtalya'nın ayakucundan geri çekilmesi durumunda, toparlayabildiğiniz bütün kuvvetlerle, İtalya'nın güney ucunda ne kadar büyük çapta düşman kuvvetleriyle çatışmaya girerseniz "Çığ (Avalanche) Harekâtı"na (Salerno çıkarması) o kadar fazla yardımcı olacağınızı akıldan çıkarmayarak düşmanı takip edeceksiniz.

Bu, savaş görmüş Sekizinci Ordu'nun görevini tayin etmek için yetersiz ve oldukça belirsiz bir hedefti. Montgomery, anılarında şuna işaret eder: "Benim harekâtımla Salerno'ya çıkarma yapan Beşinci Ordu arasında işbirliği yapmak için hiçbir girişimde bulunulmadı..." Zira, Beşinci Ordu'ya tali açıdan yardımcı olmak amacıyla, Sekizinci Ordu'nun çıkarma harekâtı, Salerno'dan 500 kilometre uzakta, düşmanın engellemesi için ideal dar ve dağlık yaklaşma istikameti boyunca gerçekleştirilmişti. İtalya'nın ucuna kadar uzanan sadece iki düzgün yol vardı; biri batı kıyısının, diğeri doğu kıyısının çevresinden geçmekteydi. Bu nedenle her birinde öncü birer tugayın bulunduğu iki tümen görevlendirilebilirdi ve genellikle her iki ilerleme istikametinde birden fazla tabur bulundurmak zordu. Düşmanın bu bölgede büyük birlik tutmasına ihtiyaç yoktu ve Müttefik kuvvetlerin büyük kısmının başka yerde karaya çıkacağından emin olabildiğinden burada birlik bulundurmaya hiç hevesli değildi. Sekizinci Ordu Calabria Yarımadası için tahsis edilince Beşinci Ordu'nun herhangi bir baskın şansı azalmıştı, çünkü düşmanın tahmin etmek zorunda kalacağı alternatif ihtimaller aza indirgenmiş oluyordu. İtalya'nın ayakucu, düşmanın etkili bir şekilde dikkatinin çekilmesi (oyalanması) için hazırlanacak muhtemel en kötü yerdi. Düşman kuvvetlerini oradan güvenli bir şekilde geriye intikal ettirebilir ve işgali, harekât açısından sıkışık bir halde bırakabilirdi.

Çıkarmanın herhangi bir kuvvetli mukavemet ile karşılaşma ihtimali olmamasına rağmen, Montgomery'nin İtalya'nın uç kısmına gerçekleştirilen hücum çıkarması onun dikkatli olma ve kusursuzluk alışkanlığıyla hazırlandı. Sicilya kıyılarından Boğaz geçişlerini ve General Miles Dempsey'in 13. Kolordu'sunca Reggio yanındaki sahillere gerçekleştirilen çıkarmalarını himaye etmek amacıyla, ezici baraj ateşi temini için yaklaşık 600 top, 30. Kolordu Komutanlığı'nda toplandı. Bu kadar büyük bir topçu birliğinin toplanması, hücumu, planlanan çıkarma tarihinden günlerce geciktirdi. Bombardımanın çapı 120 deniz topunun ateşiyle daha da artırıldı.

Önceki günler zarfında, istihbarat teşkilatının raporları Almanların İtalya'nın uç kısmının yakınında "ikiden fazla piyade taburu

bırakmadıklarını" gösteriyordu ve bunlar bile, yarımadanın yukarısındaki yolların korunması için sahillerden on beş kilometreden daha fazla bir mesafede geride mevzilendirildiler. Düşmanın geri çekilmesi bilgisi dikkatli gözlemcilerin hazırlık baraj ateşini "balyoz kullanarak fındık kırmak" olarak yorumlamasına neden oldu. Yorum yerinde olmasına rağmen durumu tam karşılamıyordu – çünkü kırılacak bir fındık bile kalmamıştı. Bu, muazzam bir mühimmat israfıydı.

3 Eylül 04:30'da çıkarma hücumunda görev alan, İngiliz 5. ve Kanada 1. tümenleri boş sahillere, hatta üzerlerinde mayın ve tel örgü bile olmayan sahillere çıktılar. Bir Kanada anektodu "günün en sert direnişi Reggio'daki Hayvanat Bahçesi'nden kaçan bir pumadan geldi ve görünüşe bakılırsa tugay komutanına kanı kaynadı" şaka olarak kayıtlara geçmişti. Hücum eden piyadeler arasında zayiat yoktu ve akşam olduğunda yarımadanın ucunda sekiz kilometreden fazla bir mesafe direnişle karşılaşmadan işgal edilmişti. Birliklerinden ayrı düşmüş üç Alman askeri ve üç bin İtalyan esir alınmıştı. İtalyanlar, İngilizlere çıkarma araçlarını boşaltmada yardım etmeye dünden hazırlardı. İstilacı birliklerin ayak bastıkları uç kısmından yukarıya doğru ilerledikleri müteakip günlerde ciddi bir direnişle karşılaşılmadı ve düşman artçı birlikleriyle sadece kısa temaslar cereyan etti. Fakat Almanların, geri çekilirken çok ustaca gerçekleştirdikleri birçok sayıdaki tahripler Sekizinci Ordu'nun ilerlemesini defalarca durdurdu. Çıkarmanın dördüncü günü olan 6 Eylül'e gelindiğinde, Sekizinci Ordu çıkarma yaptığı sahillerden ancak elli kilometre ilerideydi ve 10 Eylül'e kadar, yarımadanın en dar bölgesi olan ayakucunun birleşme kısmına ulaşmamıştı.

Bununla birlikte Montgomery'ye göre, 5 Eylül'de Sekizinci Ordu'yu ziyaret ettiğinde ve iki gün önce İtalyanların gizlice mütareke imzalamış oldukları bilgisini getirdiğinde "en iyimser Alexander'dı." Montgomery, Alexander'ın "planlarını, İtalyanların bütün söylenenleri kesinlikle yapacakları varsayımı üzerine hazırladığına" işaret etti. Bu güven, Montgomery cephesinde kuşku yarattı – "Ben, Alexander'a, görüşümün Almanlar ne olup bittiğini anladıklarında,

İtalyanları etkileyecekleri yönünde olduğunu söyledim." Olaylar Montgomery'nin günlüğünde yazılı olan o yorumu teyit etti.

Alexander'ın "Çığ (Avalanche) Harekâtı"na olan güveni daha şaşırtıcıydı, çünkü harekâttan iki hafta önce bir Alman askeri yorumcusu olan "Sertorius" Müttefiklerin asıl çıkarmasının Napoli-Salerno bölgesinde, tali çıkarmanın da Calabria Yarımadası'nda olacağına ilişkin tahminini radyodan yayımlamıştı.

Daha bir hafta evvel, 18 Ağustos'ta Hitler bu tehdidi önlemek için emirlerini yayımlamıştı ve önemle altını çizdiği konular şunlardı:

> 1) Er ya da geç, Müttefiklerin (düşmanın) baskısı olmadan önce, İtalyanların teslimine hazırlıklı olunmalıdır.
>
> 2) Bu hazırlık için Onuncu Ordu çekilme hattını açık tutmalıdır. Merkez İtalya, özellikle Roma bölgesi o zamana kadar Alman Güney Ordu Komutanlığı (OBS) tarafından elde tutulacaktır.
>
> 3) Başlangıçta en çok tehdit altında bulunan Napoli'den Salerno'ya kadar olan kıyı bölgesinde, Onuncu Ordu'dan en az üç seyyar birlikten meydana gelen kuvvetli bir grup toplanacak. Onuncu Ordu'nun artık seyyar olmayan bütün birlikleri bu bölgeye intikal ettirilecektir. Başlangıçta tam seyyar unsurlar, seyyar harekâtlarda görev almak için Catanzaro ve Castrovillari arasında kalabilirler. 1. Paraşüt Tümeni'nin unsurları Foggia'nın korunmasında kullanılabilirler. Bir düşman çıkarması vukuunda Napoli-Salerno bölgesi elde tutulmalıdır. Castrovillari Geçidi güneyinde sadece oyalama muharebesi yapılacaktır...

Kesselring, güneydeki sekiz tümeninden altısını, karargâhını Salerno'nun güneydoğusunda, içerlek bir kasaba olan Polla'da tesis eden General Vietinghoff'un komutasında, yeni kurulan Onuncu Ordu'nun emrine verdi. Zira Hitler, 22 Ağustos'ta, ordunun harp ceridelerine aynen geçtiği gibi bizzat Vietinghoff'a Salerno'yu "ağırlık merkezi olarak" kabul etmesini söylemişti. Kesselring'in diğer iki tümeni, "İtalyanların ihanet etmeleri halinde" başkentin kontrolünü ele geçirmek ve Onuncu Ordu'nun geri çekilme hattını açık

bulundurmak üzere Roma yakınında ihtiyatta tutulmaktaydı. Güneydeki altı tümen, İtalya'ya yeni gelen 16. ve 26. Panzer tümenleri ile Sicilya'dan kaçan dört tümenden oluşuyordu. Bu dört tümenden kayıpları nedeniyle kadrosu en çok eksik olan iki tümen, Hermann Göring ve 15. Mekanize Piyade tümenleri, eksiklerin tamamlanması ve gözden geçirilmek üzere Napoli bölgesine geri getirilmişlerdi. 1. Paraşüt Tümeni ise Apulia'ya giderken, 29. Mekanize Piyade Tümeni İtalya'nın uç kısmında Montgomery'nin karşısında bırakıldı. Bu tümenle Montgomery'yi kontrol altında tutmasına yardımcı olması için tanksız* olarak gelen 26. Panzer Tümeni geçici olarak Calabria'ya gönderildi. Grubun en iyi zırhlı unsurlarıyla donatılmış olan 16. Panzer Tümeni, büyük bir çıkarma için en muhtemel bölge olan Salerno Körfezi'ni örtme ile görevlendirildi; orada diğer tümenlerle çabucak takviye edilebilirdi. Yine de, topçu yönünden kuvvetli olmakla birlikte, sadece bir tank taburu** ve dört piyade taburundan meydana geliyordu.

Bu kuvvet, yaklaşık yedi yüz gemi ve çıkarma aracıyla yapılacak ilk çıkarma için 55.000 askeri ve takip harekâtı için ilave 115.000 askeri taşıyarak Salerno Körfezi'ne doğru seyretmekte olan büyük donanmaya karşı koymak için pek az bir kuvvetti.

Çıkarma, Amerikan 36. Piyade Tümeni sağ kanatta, İngiliz 46. ve 56. tümenleri sol kanatta olmak üzere, bu arada yan bölgelerin ihtiyat görevi ise Amerikan 45. Piyade Tümeni'nin bir kısmınca temin edilecek şekilde gerçekleştirilecekti. Çıkarmada görevlendirilen tümenler sırasıyla General Dawley'in emrindeki Amerikan 6. Kolordusu ve General R.L. McCreery'nin emrindeki İngiliz 10. Ko-

---

* Bu dönemdeki birçok Alman zırhlı tümenleri gibi 26. Panzer Tümeni'nde, biri Panter ve diğeri hafif Mark IV tanklarıyla teçhiz edilmiş sadece iki tank taburu vardı – ve bunlardan Panter taburu İtalya'ya gönderilmemişken, diğeri İtalyanları korkutup sindirmeye yardımcı olmak için Roma yakınlarında tutulmuştu.

** Bu taburun yaklaşık seksen Mark IV tankı vardı. Eksik olan Panter taburu kadrosunda kırk kundağı motorlu topu –uzaktan tank ile karıştırılan– olan bir hücum topu taburu ile değiştirildi. Yine de General Mark Clark'ın savaş anıları kitabı olan *Calculated Risk*'te (Hesaplanmış Risk) Almanların "başlangıçta Salerno'da muhtemelen yaklaşık altı yüz tankı" (s. 199) –gerçek miktardan yaklaşık sekiz kat fazla– olduğu sonucuna nasıl vardığını anlamak zordur.

lordusu altında gruplandırıldı. İngiliz 10. Kolordusu, alçak ancak tehlikeli bir geçit olan Cava Boşluğu'nda uzanan dağlık Sorrento Yarımadası berzahından geçen, Napoli anayolunun yanında, Salerno'nun hemen güneyindeki on kilometrelik sahil şeridine çıkarma yapacaktı. O nedenle 10. Kolordu'nun hem kuzey istikametinde büyük Napoli Limanı yolunu açmada hem de kuzeyden gelecek Alman takviye birliklerini önlemede elde edeceği erken başarının kilit önemi olacaktı. Kolordunun bu görevini kolaylaştırmak için iki İngiliz komando birliği ve üç Amerikan Rancer taburu, bu geçidin ve yan güzergâhta bulunan Chiunzi Geçidi'nin çabuk ele geçirilmesi için görevlendirildiler.

Asıl İngiliz hücum çıkarma konvoyu, Trablus'tan 6 Eylül'de ve asıl Amerikan konvoyu önceki akşam Oran'dan denize açıldı. Diğerleri Cezayir kentinden, Bizerte'den ve kuzey Sicilya limanları olan Palermo ve Termini'den denize açıldılar. Her ne kadar gidecekleri yer son derece gizli tutulmakla birlikte, burada çok bariz bir gösterge olacak şekilde çakışan iki koşulun, hava örtüsü desteğinin uygulamadaki sınırları ve büyük bir limanın erkenden ele geçirilmesi ihtiyacı karşısında bu sonuca ulaşmak ya da tahmin etmek zor değildi. Trablus'ta gemi tankerindeki Çinli bir ahçının veda ederken, "Napoli'de görüşürüz," diye bağırması, bazı yürek çarpıntılarına neden oldu.* Ancak bu söz, denizci ve karacı askerler arasındaki olağan bir konuşma gibi yankılandı. Kuzey ve güney taarruz kuvvetleri için "N (Napoli) Kuvveti" ve "S (Salerno) Kuvveti" gibi talihsiz unvanların seçimi teşvik edici bir unsurdu. Bu sadece bir kestirme meselesi değildi, zira çok yaygın olarak dağıtılan bir idari emirde Salerno'nun içindeki ve çevresindeki birçok yerin adından bahsedilmişti.

Hedef çok belirgin olduğundan, "taktik açıdan baskın** elde edebileceğimizi varsaymanın gerçeğe dayanmadığını" net bir şekilde gören deniz refakat ve çıkarma destek görev birlikleri komutanı Amerikalı Koramiral H. Kent Hewitt'in güçlü iddialarına rağmen

---

* Eric Linklater, *The Campaign in Italy*, s. 63.

** S.E. Morrison, *History of U.S. Naval Operations in World War II*, c. IX, s. 249.

ordu komutanı Mark Clark'ın savunma mevzilerinin herhangi bir şekilde denizden hazırlık bombardımanına tabi tutulmasını yasaklayacak derecede baskın tesirine güvenmekte ısrar etmesi büyük bir engeldi. Öte yandan, burada planlanan çıkarma yeri bu şekilde daha kesin bir şekilde belirlenmiş olsaydı kıyı savunmalarının yumuşatılmasının avantajı, düşmanın ihtiyat birliklerini daha süratli bir şekilde buraya yığması neticesinde dengelenebileceği öne sürülebilirdi.

8 Eylül öğleden sonranın ilk saatlerinde Sicilya'nın batı ve kuzey kıyıları istikametinde dümen kırarak gelen konvoyların yaklaşmakta oldukları Alman karargâhınca tespit ve rapor edildi; birlikler saat 15:30'da beklenen çıkarma için alarma geçirildi. Saat 18:30'da İtalya ile yapılan ateşkes Eisenhower tarafından Cezayir şehri radyosundan ilan edildi ve 19:20'de BBC tarafından tekrar edildi. Bu ya da diğer radyo yayınları konvoylardaki Müttefik birlikler tarafından duyuldu. Bu haber bazı subayların hâlâ Almanların hakkından gelmek zorunda olduklarına ilişkin uyarılarına rağmen maalesef birliklerde çıkarmaların kolay bir zafer olacağı izlenimini yarattı. Çok geçmeden düş kırıklığına uğradılar. İyimser bir şekilde Napoli'nin üçüncü güne kadar ele geçirileceğini tahmin eden Müttefik planlayıcıları da yanılmışlardı – bu hedefe ancak üç haftalık bir mücadeleden ve felaketten kıl payı kurtulduktan sonra ulaşılmıştı.

8 Eylül ikindi esnasında yaklaşan konvoylar birkaç kez hava saldırısına uğradılar ve karanlıktan sonra Alman bombardıman uçakları tepelerinden paraşütlü aydınlatma bombaları atarken yine hücuma maruz kaldılar, fakat donanma az hasar gördüğünden şanslıydı. Nakliye gemileri gece yarısından hemen sonra kıyının on ile on beş kilometre açıklarında, koldan ayrılma noktalarına geldiler ve çıkarma araçlarını denize salmaya başladılar. Bu çıkarma araçları planlanan saat olan 03:30'da sahile ya da yakınlarına vardılar. Almanlar tarafından devralınan kıyı bataryası iki saat önce kuzey kanada yaklaşmakta olan çıkarma araçlarına ateş açmışlardı, fakat refakat muhriplerince haklarından gelindi ve susturuldu. Nihai safhada, donanma topçusu ve ilk defa sahneye çıkan çıkarma

gemilerinin kısa ve şiddetli bombardımanları yardımcı olmuşlardı. Ancak güneydeki bölgede böyle bir ateş desteği sağlanmadı, çünkü Amerikalı tümen komutanı sessiz bir çıkarmayla hâlâ bölgesel bir baskın tesiri elde edilebilir umuduyla ordu komutanının "ateş yasak" talimatlarına itaat etmişti. Sonuçta, çıkarmanın sahildeki son safhasında çıkarma gemileri kıyıdan mermi yağmuruna maruz kalmış ve birlikler çok zayiat vermişti.

Napoli'ye çabuk ilerleme ihtimali, Salerno'nun kuzeyinden dağlara uzanan yolun ele geçirilmesine bağlı olduğundan, çıkarmaları kuzey kanattan başlayarak soldan sağa doğru tekrar anlatmak uygun olacaktır. Amerikalı Rangerler burada Mairoi'deki küçük sahildeki çıkarmada direnişle karşılaşmadılar ve üç saat zarfında Chiunzi Geçidi'ni ele geçirdiler, aynı zamanda Salerno-Napoli anayoluna bakan sırtlarda mevzilendiler. İngiliz komandoları da yolun kıyıdan ayrıldığı ve yükselmeye başladığı Vietri'ye kolay çıktılar. Fakat düşman çabuk davrandı, bu kasabadaki mukavemetin temizlenmesini geciktirdi ve komandolar o sırada Vietri'nin hemen kuzeyinde Cava Boşluğu girişindeki alçak La Molina Geçidi'nde durduruldular.

Salerno'nun birkaç kilometre güneyindeki sahillere yapılan asıl İngiliz çıkarmaları, başlangıçta sert bir direnişle karşılaştı. 46. Tümen'in bir kısmının yanlışlıkla sağ kanattaki komşu 56. Tümen'in sahillerine çıkartılmış olması karmaşa ve sıkışmaya neden olduğundan birliklerin ilerlemesi de olumsuz etkilenmişti. Her ne kadar bazı öncü birlikler üç kilometre kadar içeri girmekle birlikte, birçok kayıp verdiler ve ilk günün önemli hedefleri olan Salerno Limanı, Montecorvino Havaalanı, Battipaglia ve Eboli yol kavşaklarının emniyete alınmalarını gerçekleştiremediler. Ayrıca günün sonunda Sele Nehri kuzeyindeki İngiliz sağ kanadı ve o nehrin güneyindeki Amerikan sol kanadı arasında hâlâ on kilometre boşluk vardı.

Amerikalılar Paestum'daki ünlü Yunan tapınaklarının yakınlarında bulunan dört sahile çıktılar. Şiddetli düşman ateşi altında, kendi gemilerinden ateş desteği almadan kıyıya yaklaşmanın gerilimini, hem çıkarmadan sonra yeni bir ateş perdesi hem de birbiri

ardına sahile girişilen Alman hava taarruzlarının darbelerine maruz kalınması takip etti. Bu, daha önceden muharebe tecrübesi olmayan 36. Tümen için çetin bir ateşten gömlekti. Şans eseri, şu anda mayınların arasından cesurca ilerleyen muhriplerin deniz topçu ateşiyle iyi bir şekilde destekleniyorlardı ve bu destek özellikle hem burada hem de İngiliz bölgesinde küçük Alman tank grupları tehdit edici karşı taarruzlarını durdurmada yardımcı oldu. Karanlık çökerken, Amerikan sol kanadı bir müstahkem mevki olan Capaccio kasabasının sekiz kilometre kadar içine girmişti, fakat sağ kanat hâlâ sahillere yakın bir vaziyette çakılı kalmıştı.

Çıkarmanın ikinci günü (10 Eylül), Amerikan bölgesinde sakin geçti çünkü 16. Panzer Tümeni, çok az olan kuvvetinin büyük bir kısmını, Salerno bölgesindeki tutunmaları için stratejik olarak büyük bir tehlike arz eden kuzey istikametinde, İngiliz bölgesine kaydırmıştı. Amerikalılar bu fırsattan köprübaşlarını genişletmek ve amfibik ihtiyat kıtaları olan 45. Tümen'in büyük bölümünü karaya çıkartmak için yararlandılar. Bu arada 56. İngiliz Tümeni Montecorvino Havaalanı'nı ve Battipaglia'yı sabahın ilk saatlerinde işgal etmişti, fakat daha sonra, birkaç tank eşliğindeki iki Alman motorize piyade taburunun giriştiği çok şiddetli bir karşı taarruz sonucu geriye püskürtüldüler – bu karşı taarruz, Kraliyet Scots Greys Alayı'nın tanklarının benzer bir tarzda karşı taarruzla destek temin etmeden öncesinde Muhafız Tugayı'nın bir kısmında bile bölgesel bir paniğe yol açtı.

56. Tümen o gece, Eboli Dağı'nın hâkim tepelerini ele geçirmek için üç tugayın iştirak ettiği bir taarruz düzenledi. Ne var ki Battipaglia'ya tekrar girdikleri bu taarruz çok az bir ilerleme kaydetti. 46. Tümen Salerno'yu işgal etti ve komandolara yardım etmek için bir tugay gönderdi, ancak kuzey istikametinde ilerleme sağlayamadı. Amerikan bölgesindeki yeni 45. Tümen, Persano'dan geçerek Sele Nehri'nin doğu eteklerinden yaklaşık on beş kilometre içeri girdi ve arzu edilen kıyıbaşı hattının en uç noktası olan Sele Köprüsü yol merkezine yaklaştı. Fakat, 45. Tümen burada İngiliz bölgesinde nehir hattını tutmakta olan bir Alman motorize piyade tabu-

ru ve sekiz tankının geri dönerek giriştiği karşı taarruz sonucunda durdurulup geri çekilmek zorunda bırakıldı. Böylece, üçüncü günün sonunda elindeki fazladan birliklerle beşinci bir tümene tekabül kuvvetlerle beraber karaya çıkan dört Müttefik tümeni, hâlâ derin olmayan ve ayrı iki köprübaşında sıkışmış durumdaydılar. Bu arada Almanlar hem etraftaki tepeleri hem de düz kıyı şeridindeki yaklaşma istikametlerini elde tutuyorlardı. Müttefiklerin çıkarmanın üçüncü gününde Napoli'ye ulaşma umutları kaybolmuştu. Kadrosunda bir Müttefik tümenin muharip birliklerinin ancak yarısını bulunduran 16. Panzer Tümeni, işgale mâni olmayı ve Alman takviye birliklerinin gelmesi için zaman kazanmayı başarmıştı.

İlk gelen takviye birliği, zaten Calabria'dan dönmekte olan 29. Mekanize Piyade Tümeni ve eksikleri yeniden tamamlanan Hermann Göring Tümeni'nin teşkil etmeyi başardığı iki piyade taburlu ve yaklaşık yirmi tanklı bir muharebe grubuydu. Napoli bölgesinden gelen bu muharebe grubu, La Molina Geçidi'nin yukarısında bulunan İngiliz hattına karşı taarruza geçip hattı yardı ve İngiliz komandolarının muharebeye tekrar iştirak etmesiyle birlikte 13 Eylül'de durdurulmadan önce Vietri'ye yaklaştı. Bununla birlikte geçit artık çok sıkı kapatılmıştı. İngiliz 10. Kolordusu'nun, etraftaki tepelerde çok rahat bir şekilde mevzilenen Almanların mevcut olduğu Salerno'nun yanındaki dar kıyı şeridinde hapsolmuş bir vaziyette oldukları kesindi. Bu arada, Mark Clark'ın başlangıçtaki güveni, güney bölgesinde cereyan eden olaylar nedeniyle daha kötü bir şekilde sarsılıyordu. Zira, 29. Mekanize Piyade Tümeni, 16. Panzer Tümeni'nin bir kısmıyla birlikte, Amerikalılar ve İngilizler arasındaki boşluğa hücum etmişti. 12 Eylül akşamı, İngilizlerin sağ kanadı Battipaglia'dan tekrar püskürtüldü ve ağır kayıplar verildi. 13 Eylül'de, Almanlar iki Müttefik kolordusunun arasındaki bu genişletilmiş gedikten istifade ederek Amerikan sol kanadına bir taarruz düzenleyerek onları Persona'dan attılar ve genel bir geri çekilmeye yol açtılar. Müteakiben meydana gelen kargaşada Almanlar hattı birkaç yerden yardılar ve bu noktalardan birinde sahillerin yaklaşık bir kilometre civarına geldiler.

O akşam durum o kadar umutsuz görünüyordu ki, güney bölgedeki bütün ticari gemilerin boşaltılması durduruldu. Bundan başka Mark Clark, Amiral Hewitt'te Beşinci Ordu Karargâhı'nı tekrar gemilere yüklemesi için hazırlık yapmasını ve 6. Kolordu'yu kıyıbaşından tahliye etmek ve İngiliz bölgesinde tekrar karaya çıkarmak ya da buna seçenek olarak 10. Kolordu'yu güneye nakletmek için mevcut bütün çıkarma gemilerini hazır etmesini acilen talep etti.* Böyle büyük çapta olağanüstü bir birlik kaydırması neredeyse imkânsız gibiydi. Bu öneri İngiliz 10. Kolordu Komutanı McCreery ve denizci meslektaşı Tuğamiral Oliver'den şiddetli tepki gördü, aynı zamanda Eisenhower ve Alexander'a iletildiğinde yüksek çevrelerde dehşete neden oldu. Ancak bu durum kıyıdaki birliklerin hızlandırılmış bir şekilde takviye edilmesine yol açtı. Bu amaçla Hindistan'a gönderilmek üzere yolda olan on sekiz adet tank çıkarma gemisi, geri çevrilerek ilave çıkarma gemileri temin edildi. Amerikan 82. Hava İndirme Tümeni, Mark Clark'ın emrine verildi ve onun öğleden sonraki talebine süratli bir şekilde cevap veren Hava İndirme Tümen Komutanı General Matthew Ridgway, o akşam güneydeki kıyıbaşına ilk grubu indirmeyi başardı. İngiliz 7. Zırhlı Tümeni 15 Eylül'de kuzeydeki kıyıbaşına çıkmaya başladı. Ancak o zamana kadar, büyük ölçüde Müttefik deniz ve hava gücünün sağladığı olağanüstü hızlı yardım sayesinde kriz atlatılmıştı.

14 Eylül'de, Akdeniz harp harekât bölgesindeki hem stratejik hem de taktik hava kuvvetlerine bağlı bütün mevcut uçaklar hemen Alman birliklerini ve cephe yakınındaki ulaşım ve lojistik tesislerini bombardımana tabi tutmak için sevk edildiler. Uçaklar gün boyunca 1.900'ü aşkın çıkış yaptılar. Almanların sahillere doğru ilerlemelerini durdurmada ve kontrol altına almada maruz kaldıkları deniz topçu ateşi daha bile fazla etkiliydi. Vietinghoff geçmişe ilişkin açıklamalarında şunları söylüyordu:

---

* Andrew Browne Cunningham, *A Sailor's Odyssey*, s. 569. S.E. Morison, *History of U.S. Naval Operations*, c. IX (bu kitapta bu olağanüstü önlemlerin sadece sonuncusundan bahsedilmektedir).

> Bu sabahki taarruz, şiddetli direnişi hedef aldı; ancak daha önemlisi ilerlemekte olan birlikler, sığınaklı sularda demirli bulunan en azından 16 ila 18 adet ana muharebe gemisi, kruvazör ve büyük muhriplerden açılan ateşlerden şu âna kadar hiç görmedikleri kadar şiddetli ateşe dayanmak zorunda kaldılar. Bu gemiler inanılmaz bir isabet ve manevra serbestisi ile tespit edilen her hedefi olağanüstü bir başarıyla vurdular.

Amerikan birlikleri bu kadar güçlü destekle önceki gece çekilmiş oldukları geri savunma hattını idame etmeyi başarmışlardı.

15 Eylül'de duraklama meydana geldi. Almanlar bu sırada mermi ve bombardıman yağmurundan hırpalanmış birliklerini bazı takviyelerin yardımıyla yeni bir taarruz için tekrar tertipliyorlardı. Hâlâ tankı olmayan 26. Panzer Tümeni, Salerno çıkarması günü Vietinghoff'un emrettiği gibi Montgomery'nin cephesinden gizlice kaçtıktan sonra şimdi Calabria'ya gelmişti. 3. ve 15. Mekanize Piyade tümenlerinin bazı müfrez unsurları da sırasıyla Roma ve Gaeta'dan gelmişlerdi. Fakat, Almanların gücü bu ilavelerle bile yüzden biraz fazla tankın bulunduğu ancak dört tümene tekabül ediyordu. Halbuki, 16 Eylül'de Beşinci Ordu'nun sahilde yaklaşık 200 tankı ile birlikte geniş kadrolu yedi tümene tekabül eden bir kuvveti vardı. Onun için Müttefik Komutanlığı'nın, çok çeşitli alanlardaki üstünlükleri tesirini göstermeden önce morallerinin bozulması ihtimalinin dışında kaygılanmak için bir nedenleri yoktu. Ayrıca, şimdi Sekizinci Ordu bu üstünlüğü artırmak ve düşman kanadını tehdit etmek için hazırdı.

Alexander, Bizerte'den bir muhriple geldikten sonra o sabah Clark'ın karargâhını ziyaret etti ve kıyıbaşlarını dolaştı. Her iki kıyıbaşından birini tahliye etme önerisini kendine özgü incelikli bir şekilde kesin olarak reddetti. Önceki gün öğleden sonra altı muhriple birlikte Malta'dan denize açılan İngiliz ana muharebe gemileri *Warspite* ve *Valiant*'ın yaklaşık saat 10:00'da gelmeleriyle birlikte önemli bir takviye unsuru sağlanmıştı. Bu gemiler, ileri gözetleyicilerle irtibatın gecikmesinden dolayı yedi saat muharebeye girmedi-

ler, fakat ondan sonra yaklaşık yirmi kilometre kadar içeride bulunan hedefleri bombardımana tabi tuttular ve 38 cm'lik toplarından çıkan ağır topçu mermilerinin hem fiziki hem de moral olarak yıkıcı etkileri oldu.

O sabah, gelen diğerleri Sekizinci Ordu'dan bir savaş muhabir grubuydu. Sekizinci Ordu'nun Beşinci Ordu'ya yardım amacıyla icra ettiği ilerlemenin çok yavaş ve gereksiz yere temkinli olduğunu hisseden savaş muhabirleri, önceki gün kendi başlarına birkaç jiple yola çıkmışlar, anayoldaki havaya uçurulmuş köprülerden kaçınmak için tali yolları ile toprak yolları kullanmışlar ve doksan kilometre hiçbir Almana rastlamadan "düşman arazisinden" geçerek gelmişlerdi. Sekizinci Ordu'nun ileri keşif birlikleri yirmi yedi saat sonra Beşinci Ordu'yla temas sağladılar.

16 Eylül sabahı, Almanlar İngiliz bölgesine kuzeyden biri Salerno'ya ve diğeri Battipaglia'ya olmak üzere taarruzlarını tekrarladılar. Bu yarma taarruzları topçu, deniz topçusu ve tankların ateşlerinin müşterek tesiriyle durduruldu. Bu başarısızlık ve Sekizinci Ordu'nun yaklaşması, Kesselring'in, istilacıları denize dökme ihtimalinin kalmadığı sonucuna varmasına yol açtı. O nedenle o gece "kıyı cephesinde muharebeyi kesme" ve kuzey istikametinde tedrici bir geri çekilme için yetki verdi. İlk safhada Napoli'nin otuz kilometre kuzeyinde bulunan Kesselring'in döşettiği Volturno hattına kadar çekilme olacak ve bu hat Ekim ortasına kadar elde tutulacaktı.

Deniz topçusunun Almanların karşı taarruzunu engellediği göz önüne alındığında –her ne kadar büyük ölçüde büyük gemilerin muharebe alanına gelmesinden önce olmakla birlikte– o gün öğleden sonra İngiliz ana muharebe gemisi *Warspite*'ın Almanların yeni FX telsiz güdümlü kanatlı bombalarından birinin atışıyla aldığı isabet sonrası muharebe dışı kalmış olması, onlar için bir ölçüde teselliydi. Almanlar ayrıca sabık müttefikleri İtalyanların ana donanmalarının 9 Eylül'de Müttefik donanmalarına katılmak için Spezia'dan denize açıldıklarında, aynı silahlarla çekilmeden önce bu güdümlü kanatlı bombalardan birinin son atışıyla amiral gemisi *Roma*'yı batırmışlardı.

Bu olaylar tahlil edildiğinde, Almanların işgalcileri denize dökme çabaları önlenince, Almanların Salerno'dan çekilmesinin kaçınılmaz hale geldiği aşikâr olduğu ortadaydı. Zira, her ne kadar Kesselring, "Montgomery'nin temkinli ilerleyişi" olarak adlandırdığı fırsattan yararlanmak için çok çaba sarf ettiyse de Sekizinci Ordu muharebe alanına geldikten ve dar Calabria Yarımadası'nda ortaya çıktıktan sonra iç kısımlardan ilerleyerek onun mevzilerini kanatlardan kuşatabilecek hale geldiğinde, batı kıyısı şeridinde tutunamayacağını anladı. Bu kadar geniş bir cepheyi örtemeyecek kadar az kuvveti vardı. Fakat bu tehdit Almanların geri çekilmesini tehlikeye sokacak kadar hızlı ya da geri çekilmeyi apar topar hale getirecek bir şekilde gelişmedi. Zira, Sekizinci Ordu'nun Kanadalı öncü unsurları ancak 20 Eylül öğleden sonra, Salerno Körfezi'nden seksen kilometre içeride yer alan İtalya'nın topuk kısmındaki anayol merkezi Potenza'ya girdi. Önceki gün öğleden sonra, hızla Potenza'ya giren yüz Alman paraşüt askeri bir gecelik duraklamaya neden oldu ve kendilerinin yaklaşık otuz katı kuvvetinde bir tugayın direnişlerinin üstesinden gelmek için taarruza hazırlanmasına ve taarruzun icrasına neden oldu – bu, belirsiz bir durumda hünerli bir savunmanın oyalayıcı gücü için önemli bir örnekti. Bu çok küçük müfrezeyi çekilmeye zorlayan taarruz sadece on altı esir aldı, ancak kasabaya düzenlenen hazırlık hava saldırılarında yaklaşık 2.000 İtalyan sivil öldürüldü. Kanadalı devriye birlikleri ertesi hafta süresince düşman artçı birlikleriyle kısa süreli temaslar sağladıktan sonra ihtiyatlı bir şekilde altmış kilometre kuzeyde bulunan Melfi'ye kadar ilerlediler. Bu arada, Sekizinci Ordu'nun asıl kısmı, ikmal kaynakları azaldığından mola vermiş, aynı zamanda ikmal hattını İtalya'nın güneydoğusu köşesindeki Taranto ve Birindisi'ye kaydırmıştı.

Zira, İtalya'nın ökçe tabir edilen kısmına yapılan çıkarmalar hiçbir direnişle karşılaşılmadan başarılmıştı. Birleşik Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin Eisenhower'a Sicilya'nın ele geçirilmesinden sonra takip harekâtı planları hazırlanması için talimat vermesinden sonra, Taranto Haziran'da düşünülen muhtemel hedefler arasın-

daydı. Fakat bu öneri büyük ölçüde Eisenhower'ın karargâhının yakın zamanda tesis etmiş olduğu direnişle karşılaşacak hiçbir çıkarmanın avcı uçağı himaye örtüsü sınırları dışında düşünülemeyeceğine ilişkin temel ilkeye uymadığı için reddedilmişti. Napoli gibi, Taranto da Sicilya'nın kuzeydoğusundaki havaalanlarından kalkan Spitfire avcı uçaklarının 300 kilometrelik seyir (harekât) yarıçaplarının hemen dışındaydı. Halbuki, Salerno o yarıçapın tam içerisindeydi. Taranto projesi, ancak İtalya ile mütarekenin imzalandığı 3 Eylül 1943 günü akla geldi. Ondan sonra, İtalya'nın ökçe kısmında sadece bir avuç Alman askerinin görevlendirildiği bilgisi geldi. Napoli Limanı'nın ele geçirildikten ve kullanılabilir hale getirildikten sonra bile birliklerin Apeninler'in hem doğu tarafından hem de batı tarafından yukarı doğru ilerlemelerini idame ettirmeleri için yeterli olmayacağının gecikerek fark edilmesini müteakip, eldeki imkânlarla o sırada hazırlanan "Slapstick Harekâtı" kod adlı tali bir bölüm işgal planına eklendi.

Bu harekâtı önermede önayak olan Amiral Cunningham, Eisenhower'a eğer bu amaç için birlikler temin edilecekse, onları taşıyabilecek gemileri sağlayabileceğini söyledi. O anda, İngiliz 1. Hava İndirme Tümeni, kendilerini hava indirme göreviyle intikal ettirecek nakliye uçağı yetersizliği nedeniyle Tunus'taydı. Bu kuvvetler alelacele Bizerte Limanı'nda beş muhrip ve bir mayın döşeme gemisine bindirildiler ve 8 Eylül akşamı Taranto'ya gitmek üzere denize açıldılar. Konvoy, ertesi gün öğleden sonra, Taranto'ya yaklaşırken, teslim olmak üzere Taranto'daki üsten Malta'ya gitmekte olan İtalyan filosunu geçti. Konvoy alacakaranlıkta limana girdi ve tesislerin birçoğunu sağlam olarak buldu. İki gün sonra İtalya'nın ökçe kısmında elde edilen başarı Birindisi'nin (Kral Victor Emmanuel ve Mareşal Badoglio'nun Roma'dan kaçıp geldikleri) ve ayrıca kıyıdan yüz kilometre yukarıda İtalya'nın topuk kısmının arkasında yer alan Bari'nin işgaliyle genişletildi. Böylece, bu bölgedeki üç büyük liman, batı kıyısında benzer büyüklükte herhangi bir limanın ele geçirilmesinden çok önce, harekâtın doğu kıyısından yukarı istikamette devam ettirilebilmesi için emniyete alınmıştı. Salerno'dan

Napoli'ye varırken meydana gelen uzun gecikmenin Almanlara limanı terk etmeden evvel onu tahrip etmek için yetecek kadar zaman tanıyacağı son derece barizdi.

Ne var ki doğu kıyısında sunulan harika fırsat basiretsizlik ve müteakiben onu düzeltmek için gösterilen yetersiz çaba nedeniyle değerlendirilmedi. "Slapstick Harekâtı" kod adı isabetsiz bir talihsizlikti. Bu harekâtın sırf limanları emniyete alması düşünüldüğünden 1. Hava İndirme Tümeni buraya yarım düzine jipin dışında hiçbir ulaştırma aracı olmaksızın sevk edildi ve tümen burada araçlarından yoksun bir halde 14 Eylül'e kadar bekledi. Bu beş gün esnasında, jipli birkaç devriye ve zorla el konulan arabalar kuzey istikametinde, geniş kıyı şeridinde hiçbir düşman birliğine rastlamadan Bari'ye kadar ilerlemişlerdi. Çünkü, bu bölgede tek birlik, eksik kadrolu Alman 1. Paraşüt Tümeni olmuştu ve tümenin bir kısmı Salerno'ya sevk edilmişken, kalan kısmına, Kesselring'in derin doğu kanadını örtmek için Taranto'nun 190 kilometre kuzeyindeki Foggia'ya çekilmeleri emredilmişti. Bununla beraber ulaştırma araçları, İngilizler birliklerine hareket kabiliyeti kazandırmak için geldiklerinde bile, doğu kıyısından yukarıya doğru yapılacak geniş çaplı ilerlemenin planı ve hazırlığı sistematik bir şekilde devam ediyordu; bu arada ise birlikler hâlâ kontrol altında tutuluyorlardı. Bu ihtiyat alışkanlığına bağlı kalmak ele geçen geniş kapsamlı bir fırsat döneminde daha talihsiz bir durumdu çünkü Alman 1. Paraşüt Tümeni karşı taarruza geçemeyecek kadar gerideydi ve bütün muharip gücü sadece 1.300 askerdi. Oysaki İngilizlerin muharip gücü, ileri harekâtı desteklemek için yolda olan çok daha büyük takviye birlikleriyle bundan dört katı daha fazlaydı. Lakin alışkanlık baskın çıktı.

Buradaki harekâtların sevk ve idaresi, önceki Aralık'ta Tunus şehrine çok temkinli ve sonuçsuz bir taarruzun sorumluluğunu üstlenmiş 5. Kolordu Komutanı General Allfrey'e verilmişti ve Alexander tarafından görevi, "İtalya'nın Ökçe kısmında Taranto ve Birindisi limanlarını himaye eden bir üs tesis etmek ve mümkün olursa müteakip harekâta Bari'yi de dahil etmek," olarak belirlenmişti. Bu

sınırların ötesinde herhangi erken bir yarma taarruzu ihtimali 13 Eylül'de, General Allfrey'in 5. Kolordu'sunun Sekizinci Ordu'nun emrine verildiği zaman azalmıştı, çünkü Montgomery ilerlemeye başlamadan evvel daima kuvvetlerinin büyüklüğüne güvenebilmeli ve yeterli kaynaklarının olduğundan emin olabilmeliydi.

22 Eylül'de, 78. Tümen Bari'de indirme yapmaya başladı. Onu Birindisi'de 8. Hint Tümeni izledi. Bu arada Dempsey'in 13. Kolordu'su ise doğu kıyısından intikal ettiriliyordu. Fakat, ancak 27 Eylül'de düşmanın durumunu keşfetmek için Bari'den ileri gönderilen küçük seyyar bir birlik İngilizler yaklaşır yaklaşmaz Almanların derhal tahliye ettikleri Foggia'yı işgal etti – böylelikle en çok arzu edilen havaalanları muharebe edilmeden ele geçirildi. Montgomery o zaman bile, asıl birliklerin 1 Ekim'den evvel hareket etmeyeceğine ilişkin verdiği önceki emrine bağlı kaldı ve ilerleme başladığında, 13. Kolordu'nun sadece iki tümenini kullandı. "Güçlü bir mevziyi" emniyete almak ve iç kanat kısmını korumak için 5. Kolordu'nun üç tümenini geride bıraktı.

Alman 1. Paraşüt Tümeni artık küçük Termoli Limanı'nı örten Biferno Nehri boyunca bir hattı tutuyordu – bu, tümenin yetersiz gücü için çok geniş bir cepheydi. Montgomery hattı yarmak için iyi bir taarruz tasarladı. Aynı zamanda hattın gerisine deniz çıkarma harekâtı icra edilecekti. Özel görev tugayı 3 Ekim'in ilk saatlerinde Termoli'nin ilerisine çıktı ve gecenin yarattığı baskın tesirinin avantajıyla yağan yağmurla birlikte limanı ve kasabayı çabucak ele geçirdi, daha sonra ilerlenerek nehir civarında kurulan köprübaşıyla irtibat kuruldu. Müteakip iki gün içerisinde, 78. Tümen'in iki piyade tugayı daha, köprübaşını takviye etmek ve ilerlemeyi devam ettirmek için deniz yoluyla Barletta'dan Termoli'ye getirildi.

Fakat, İngilizlerin doğu kıyısındaki ilerlemelerini düzenlemelerinden meydan gelen gecikmeden yararlanan Alman ordu komutanı Vietinghoff, 2 Ekim'de, batı kıyısında Volturno hattında bulunan 16. Panzer Tümeni'ni, ordusunun geri çekilme esnasında uzakta bulunan sol kanadını örtmekte olan paraşüt birliklerinin zayıf perde kuvvetini takviye etmek için göndermişti. İtalya'nın belkemiği

sıradağlarını hızla aşan 16. Panzer Tümeni, 5 Ekim'in ilk saatlerinde Termoli yakınlarına vardı ve derhal İngilizleri kasabanın eteklerine püskürten ve neredeyse güneydeki ulaştırma ve lojistik hattının irtibatını keser hale getiren taarruzunu başlattı. Fakat Almanlar durduruldular ve ondan sonra daha güçlü İngiliz ve Kanadalı tank grubuyla desteklenen 78. Tümen deniz çıkarma takviye birliklerini muharebeye sokunca geriye atıldılar.

Ondan sonra Almanlar muharebeyi kestiler ve yirmi kilometre kuzeyde mevzilerini koruyan Trigno Nehri hattına çekildiler. Almanların kalkıştığı şiddetli karşı taarruzun yarattığı izlenim, Montgomery'nin, Trigno hattının hakkından gelmeden önce gücünü ve ikmal malzemelerini daha takviye etmek için iki haftalık bir ara vermesine yol açtı.

Bu arada, Mark Clark'ın Beşinci Ordu'su, Salerno'dan yukarı, batı kıyısında yavaş yavaş ilerlemekte ve Vietinghoff'un Alman Onuncu Ordusu'nun geri çekilişini telaşa sokmaya çalışmaktaydı. İlk safha en müşkül olanı idi, çünkü Alman sağ kanadı, sol kanadı Battipaglia ve Paestum civarındaki güney kıyı şeridinden geriye çark ettiğinden bu kanadın kurtarılmasını himaye etmek için Salerno'nun kuzeyindeki sette inatçı bir şekilde tutunuyordu. Sol kanadın çekilmesinin başlamasından sonra İngiliz 10. Kolordusu'nu 23 Eylül'de geçidi zorlamak için Salerno'dan Napoli'ye bir taarruz düzenlemeden önce yaklaşık bir hafta geçti. 10. Kolordu bu taarruzda, geçitleri tutan üç ila dört tabur kuvvetindeki küçük Alman kuvvetine karşı sadece 46. ve 56. tümenleri değil, fakat 7. Zırhlı Tümen ve ilave bir zırhlı tugay görevlendirmişti. Karşı koyan Alman birliklerinin, güneydeki silah arkadaşlarına geri çekilmeleri için zaman kazandırdıktan sonra ortadan kaybolmuş olduklarının öğrenildiği 26 Eylül'e kadar az ilerleme kaydedildi. Ondan sonra Müttefiklerin ilerlemeleri için asıl engel tahrip edilen köprülerdi. 10. Kolordu 28 Eylül'de, Nocera'da düzlükte göründü, fakat öncü birlikler otuz kilometre ilerideki Napoli'ye ancak 1 Ekim'de girebildiler.

Bu arada, Amerikan 6. Kolordusu, iç bölgelerde tahrip edilen içerlek yollar boyunca günde ortalama ancak beş kilometre ilerledikten sonra 10. Kolordu ile aynı hizaya geldi – ve 2 Ekim'de, Benevento'ya girdi. Şimdi bu kolordunun Dawley'in yerine getirilen yeni bir komutanı vardı: Tümgeneral John P. Lucas.

Beşinci Ordu'nun çıkarmadan bu yana, İngilizlerin 7.000 ve Amerikalıların 5.000 zayiatına yakın, yaklaşık 12.000 zayiat karşılığında ilk hedefi olan Napoli'ye ulaşması üç haftasını almıştı. Bu zayiat, Salerno bölgesinin tam hava örtüsü sınırı içinde olması nedeniyle baskın tesirini feda etmek pahasına fazlasıyla belirgin bir taarruz hattı ve çıkarma yeri seçilmesinin cezasıydı.

Beşinci Ordu'nun, Almanların çekilmiş olduğu Volturno Nehri hattına yaklaşmasından önce ikinci bir hafta daha geçti. Çamurlu yollar ve iyice ıslanmış toprak ilerlemelerini frenlemişti, çünkü yağmurlu hava, beklenenden bir ay önce Ekim'in ilk haftasında gelmişti. Beşinci Ordu'nun üç Alman tümeni tarafından tutulan Volturno hattına kalkıştığı taarruz planlanandan üç gün sonra 12 Ekim gecesi başladı. Amerikan 6. Kolordusu, Capua'nın yukarısında Volturno Nehri'nde köprübaşı tesis etti, fakat bu birliğin ilerleyişine, İngiliz 10. Kolordusu'nun sağ kanadının, Napoli-Roma anayolu üzerinde Capua Nehri'nden düşman mukavemeti karşısında maruz kaldığı duraklama mâni oldu. Diğer iki İngiliz tümeninin nehirlerden kıyıya yakın bir şekilde geçmeyi başardıkları geçişler ise hızlı karşı taarruzlarla önlendi. Böylece, Alman ileri birlikleri, Kesselring'in emri gereği yirmi beş kilometre kuzeydeki müteakip savunma hattına geri çekilmeye başlamadan önce, 16 Ekim'e kadar Capua nehir hattında kalma emrini yerine getirmişlerdi – acele bir şekilde eldeki mevcut imkânlarla meydana getirilen bu hat Garigliano Nehri ağzında başlıyor ve 6 numaralı anayol ile birlikte yaklaşma istikametini örten engebeli tepeler topluluğundan devam ederek ve Mignano Geçidi'nden Garigliano Nehri'nin yukarı kollarına ve nehrin kolları olan Rapido ile Liri'nin vadilerine uzanan bir hat idi. Kesselring uzun süreli bir savunma için, Cassino Boğazı'nı mihver alan, Garigliano ve Rapido boyunca dikkatlice planlanan hattı tak-

viye ederken, bu ileri karakol hattını elde tutmayı umut ediyordu. Bu biraz geride bulunan mevzinin adı Gustav ya da Kış Hattı idi.

Kötü hava ve tahripler Beşinci Ordu'nun, bu hatlardan ilkine olan taarruzunu 5 Kasım'a kadar, üç hafta daha geciktirdi ve ondan sonra Almanların direnişi o kadar çetin çıktı ki, on günlük çatışmaların neticesinde kıyı bölgesinin dışında küçük bir ilerleme kaydedildi. Mark Clark, yorgun birliklerini geri çekmek ve onları daha güçlü bir taarruz için yeniden düzenlemek zorunda bırakıldı. Bu taarruz Aralık'ın ilk haftasına kadar hazır olmadı. Beşinci Ordu'nun Kasım ayı ortasındaki kayıpları 12.000'i Amerikalı olmak üzere 22.000'e yükselmişti.

Bu uzun duraklamalar esnasında Hitler'in görüşü sonuçları çok kapsamlı olacak şekilde değişti. Müttefiklerin Salerno ve Bari'den ilerlemesinin yavaşlığından cesaretlenen Hitler, Kuzey İtalya'ya çekilmenin gerekli olmayabileceğini hissetti ve Kesselring'e Rommel'in Kuzey İtalya'da bulunan B Ordular Grubu'na ait üç tümenin, Roma'nın güneyinin mümkün olduğunca uzun süre elde tutulmasında kendisine yardımcı olmak için gönderileceğine ilişkin söz vererek, 4 Ekim'de "Gaeta-Ortona hattının" elde tutulacağına dair bir talimat yayımladı. Hitler, Kesselring'in mevzilerin daha uzun süre elde tutulması fikrine giderek daha yatkın hale geliyordu. Ne var ki Hitler bu hareket tarzını İtalya'daki bütün Alman kuvvetleri Kesselring'in emrine vermek suretiyle ancak 21 Kasım'da kesin bir şekilde söz vermişti. Rommel'in ordular grubu lağvedildi ve kalan birlikleri şimdi Kesselring'in emrindeydiler. Yine de, Kesselring bunlardan bir kısmını o büyük bölgeyi muhafaza ve kontrol etmek için hâlâ kuzeyde tutmak zorundaydı. Bu arada en iyi tümenlerden dördü, ki üçü zırhlıydı, Rusya'ya gönderildi ve yerlerine gözden geçirilmeye ihtiyaç duyulan eksik kadrolu üç tümen geldi.

Daha küçük, ancak değerli bir takviye ise 90. Mekanize Piyade Tümeni'nin gelmesiydi. Bu tümen, İtalyanlarla yapılan mütareke sırasında Sardinya'daydı, fakat dar Bonifacio Boğazı'ndan Korsika Adası'na tahliye edilmişti ve daha sonra iki haftayı aşkın bir dönemde, Müttefik hava ve deniz kuvvetlerinin zayıf ve düzensiz,

aralıklı müdahale çabalarından kaçıp kurtularak küçük kısımlar halinde hava ve deniz yoluyla, İtalya'da Leghorn'a başarıyla nakledildi. Her ne kadar bu tümen, daha altı hafta sonrasına kadar Kesselring'in emrine verilmemekle birlikte, Kesselring ondan sonra Sekizinci Ordu'nun, İtalya'nın doğu kıyısından yukarı doğru geciktirilmiş taarruzunu durdurmaya yardımcı olmak için zamanında hızla güneye inmişti.

Hitler'in, "C" Ordular Grubu adını alan İtalya'daki bütün Alman kuvvetlerini Kesselring'in emrine verme kararı, Montgomery'nin, Almanların, Ortona ve Gustav Hattı'nın Adriyatik uzantısı örten Sangro Nehri boyunca uzanan mevzilerine karşı yoklama taarruzlarına başlamasının ertesi sabahı alındı.

Montgomery Ekim'in ilk haftasında Biferno Nehri'ni geçmekte karşılaştığı çetin direnişten sonra, kıyı bölgesini devralması için 5. Kolordu'yu getirdi ve 13. Kolordu'yu Kanadalıların ilerlemesine mütemadiyen engel olan Alman artçılarının bulunduğu, iç bölgelerdeki tepelik araziye kaydırdı. Bu yeni düzenlemeden sonra 5. Kolordu, Biferno Nehri'nin otuz kilometre ilerisinde bulunan Trigno'ya doğru ilerledi ve 22 Ekim gecesi, 27 Ekim'deki daha büyük gece taarruzuyla genişletilen küçük bir köprübaşı elde etti. Ne var ki bu ilerleme çamur ve ateşle birlikte durduruldu. Bu nedenle kolordu 3 Kasım gecesine kadar düşmanın asıl mevzilerini yaramadı. Almanlar daha sonra yirmi beş kilometre kuzeye, Sangro Nehri'ne çekildiler.

Montgomery, taarruz hazırlıklarını sürdürürken ve yeni gelen, güçlü bir takviye olan 2. Yeni Zelanda Tümeni ile Sangro taarruzu için saldırı gücünü beş tümene ve iki zırhlı tugaya çıkartırken, diğer bir uzun duraklama meydana geldi. Bu arada Sekizinci Ordu'nun karşısında bulunan sözde 76. Panzer Kolordusu, Rusya'ya gönderilmekte olan 16. Panzer Tümeni'nden kıyı bölgesini devralması için 65. Piyade Tümeni'ni kadrosuna aldı. Ancak kolordunun bu birliğin dışında sadece 1. Paraşüt Tümeni'nden arta kalan birlikler ve Müttefik Beşinci Ordusu'nun baskısı azaldığından parça parça Adriyatik kıyısına dönmekte olan 26. Panzer Tümeni'nin bir muharebe grubu vardı.

Montgomery'nin Sangro taarruzunda hedefi, Almanların kış hattını vurmak, daha sonra Pescara'ya doğru otuz kilometre ilerlemek, orada doğu-batı istikametinde Roma'ya giden yolu kesmek ve Beşinci Ordu'yu geciktiren Alman kuvvetlerinin geri bölgesini tehdit etmekti. Zira, Alexander, Müttefik orduların birbiri ardına dört safhada elde edecekleri hedefleri belirleyen iki ay önceki 21 Eylül'deki talimatına hâlâ umutla bağlıydı – ilk hedef Salerno-Bari hattının "sağlamlaştırılması;" ikincisi "Napoli Limanı'nın ile Foggia Havaalanı'nın" ele geçirilmesi; üçüncüsü; "Roma ve havaalanlarını ve Terni'nin önemli karayolu ile demiryolu merkezinin" ele geçirilmesi; ve sonraki ise Leghorn Limanı ve Roma'nın 240 kilometre kuzeyinde bulunan Floransa ve Arezzo'nun ulaşım ve lojistik tesisleri merkezlerinin ele geçirilmesiydi. Roma'nın çok süratli bir şekilde ele geçirilmesi, Eisenhower'dan benzer bir emir alınmasından sonra, Alexander'ın yeni talimatının kilit önemde bir noktası olarak 8 Kasım'da tekrar yayımlanmıştı.

Montgomery'nin taarruzunun 20 Kasım'da başlaması planlandı, lakin kötüleşen hava ve yükselen nehir, Montgomery'yi başlangıçtaki hücumu, birkaç günlük muharebeden sonra yaklaşık on kilometre genişliğinde ve bir kilometre derinliğinde bir köprübaşı tesis eden mahdut hedefli bir taarruza düşürmek zorunda bıraktı. Bu muharebe, büyük taarruz programının bir hafta gerisinde 28 Kasım gecesi başlayana kadar büyük zorluklar altında yürütüldü. Bununla birlikte Montgomery, sonuç hakkında hâlâ tam bir güven besliyordu. 25 Kasım'da birliklere yayımladığı özel bir mesajda, "Şimdi Almanları, Roma'nın kuzeyine püskürtme zamanı gelmiştir... Aslında Almanlar, tam bizim olmasını istediğimiz koşullar içindeler. Şimdi Almanlara karşı çok güçlü bir taarruza geçeceğiz," diyordu. Bu mesajı, karavanından indikten sonra, yağmur altında ayakta büyük bir şemsiyenin altında vermesi Almanlar için bir uğursuzluk işareti (taarruzun büyük felakete neden olacağı) gibi gözüküyordu.

Taarruz, 1'e karşı 5 kat sayısal üstünlükle desteklenen muazzam bir hava ve topçu bombardımanı himayesi ile başladı. Düşmanın

acemi ve yetersiz donatımlı, karışık uluslardan meydana gelen 65. Tümen'i baskıya boyun eğdi ve Sangro'nun ilerisindeki sırt 30 Kasım'a kadar temizlendi. Fakat, Almanlar daha gerideki asıl hatlarına çekilirken toparlandılar ve bu toparlanmalarında takip eden birliklerin Montgomery'nin sıkça vurguladığı "sağlam bir mevzi" tesisine riayet etmeleri yardımcı olmuştu. 2 ve 3 Aralık'ta içerideki kanat bölgesi olan Orsogna'da özellikle iyi bir başarıyı genişletme fırsatı değerlendirilemedi. Böylece, 26. Panzer Tümeni'nin geri kalan kısmı ve Kesselring'in kuzeyden aşağı getirdiği 90. Mekanize Piyade Tümeni için zaman tanınmış oldu. Bu nedenle ilerleme giderek daha zor hale geldi. Önlerine daima "geçecekleri bir nehir daha" çıkıyordu. Sekizinci Ordu, ancak 10 Aralık'ta Sangro Nehri'nin on iki kilometre ilerisindeki Moro Nehri'ni geçmeyi başardı ve ordu 28 Aralık'a kadar Moro Nehri'nin dört kilometre ötesindeki Ortona'yı temizleyemedi. Daha sonra Pescara'ya, Pescara Nehri'ne neredeyse yarı mesafedeki, Riccio ve Roma'ya paralel anayolda durduruldular. Bu Montgomery'nin Sekizinci Ordu'nun komutasını Oliver Leese'e teslim etmesi ve Manş ötesi Normandiya işgali harekâtı hazırlığı nedeniyle 21. Ordular Grubu'nu devralmak için İngiltere'ye döndüğünde yılın sonunda meydana gelen hareketsizlik haliydi. Bu arada, Mark Clark'ın Apeninler'in batısında tekrarladığı taarruz 2 Aralık'ta başlamıştı. Bu süre zarfında, Beşinci Ordu'nun gücü, on tümen dengine yükselmişti, fakat bunlardan ikisi, İngiliz 7. Zırhlı ve Amerikan 82. Hava İndirme tümenleri, yakındaki Manş ötesi harekât için İngiltere'ye geri çekiliyorlardı. Kesselring'in gücü de artmıştı ve şimdi biri ihtiyatta olmak üzere dört tümen Apeninler'in batısındaki cepheyi tutuyordu.

Tekrarlanan taarruzun ilk safhasında hedef, 6 numaralı yolun batısındaki dağlık etekler ve Mignano Boşluğu'ydu. İngiliz 10. Kolordusu ve Tümgeneral Geoffrey Keyes komutasında yeni gelen ve ilk iki günde Alman mevzilerine 4.000 tonu aşkın mermi yağdıran, 900'ü aşkın topun desteklediği Amerikan 2. Kolordusu bu taarruzda görevlendirildi. İngilizler 3 Aralık'ta 1.000 metre yüksekliğindeki Camino Dağı'nın zirvesine yaklaştılar, fakat karşı ta-

arruzlarla püskürtüldüler ve burayı 6 Aralık'a kadar emniyete alamadılar. Böylece Garigliano Nehri hattına kadar geldiler. Bu arada İngilizlerin sağında bulunan Amerikalılar, daha aşağıda bulunan, fakat anayola daha yakın olan La Difensa ve Maggiore dağlarını ele geçirdiler. 7 Aralık'ta başlayan ikinci safhada ise Amerikan 2. ve 6. kolorduları, 6 numaralı yolun doğusundaki dağın eteklerini düşmandan temizleme umuduyla, yolun her iki tarafında geniş bir cepheden giriştikleri derin bir yarma harekâtıyla Rapido'ya taarruz ettiler. Lakin düşmanın artan direnişiyle karşılaştılar ve sonraki birkaç hafta esnasında birbiri ardına gerçekleştirdikleri hücumlarda sadece birkaç kilometre "adım adım" ilerleyebildiler. Ocak ayının ikinci haftasına gelindiğinde bu taarruz daha Rapido'ya ve Gustav Hattı'nın ileri bölgesine ulaşmadan zayıfladı. Beşinci Ordu'nun muharebe zayiatı yaklaşık 40.000'e yükselmişti – bu düşman zayiatını çok fazla aşan bir toplamdı. İlave olarak, sadece Amerikalılar iki ay dağlarda cereyan eden bu çetin kış muharebesinde hastalıktan 50.000 kayıp verdiler.

İtalya işgalinin sonucu büyük hüsran olmuştu. Müttefik kuvvetleri, büyük bir kısmı ilk birkaç haftada olmak üzere, dört ayda sadece Salerno'nun yüz on kilometre ilerisine kadar ilerlemişlerdi – ve hâlâ Roma'ya yüz otuz kilometre mesafedeydiler. Bizzat Alexander bu durumu "ağır İtalya tırmanışı" olarak tanımladı. Fakat, sonbaharda daha genel bir tanım olarak "adım adım" kullanılmaya başlandı. Ülkenin coğrafyasının bir ayağa benzerliği göz önüne alındığında "kemirme" daha bile isabetli bir terim olmuş olacaktı.

İtalya seferi, arazinin zorlukları ve kötü hava koşulları tam anlamıyla dikkate alınarak incelendiğinde bile, daha süratli bir şekilde ilerlemek için uygun fırsatların Müttefik komutanların "her ilerleme hamlesinin sağlamlaştırılması ve sağlam bir mevzinin" tesis edilmesine çok önem vermesi ile beraber ileri harekete geçmeden önce fazlasıyla yeterli kuvveti ve ikmal maddelerini garantiye almaya ilişkin baskın endişeleri nedeniyle defalarca kaçırıldı. "Çok az" olduklarına ilişkin korkuları nedeniyle defalarca "çok geç" kaldılar.

Kesselring sefer hakkındaki yorumunda dikkat çekici bir şekilde şunları işaret ediyordu:

> Başından sonuna Müttefik planları, Müttefik Yüksek Komutanlığı'nın hâkim düşüncesinin başarıyı garantiye almak olduğunu gösterdi – bu onların geleneksel yöntemleri ve imkânları kullanmasına yol açan bir düşünceydi. Sonuçta bana göre, yetersiz keşif imkânları ve çok az sayıdaki rapora rağmen, düşmanımın sonraki stratejik ya da taktik harekât tarzını öngörmek ve böylece kaynaklarım imkân verdiği sürece uygun karşı tedbirleri almak hemen hemen daima mümkün oldu.*

Fakat, Müttefiklerin çektiği zorluğun asıl kaynağı, çıkarma yerleri olarak Salerno ve İtalya'nın ucunun seçilmesiydi – bu, düşmanın Müttefiklerin ihtiyatlı alışkanlıklarından edindikleri tecrübeye tamamen uyan bir beklentiydi. Bu çok aşikâr karardan yararlanan Kesselring ve kurmay başkanı Westphal, Müttefiklerin, hava taarruzuna karşı taktik emniyeti temin etme arzuları için ağır stratejik bir bedel ödemiş olduklarını düşündüler. Bu o zaman Güney İtalya'daki yetersiz Alman hava kuvveti göz önüne alındığında iddialı bir garantiydi. Ayrıca Kesselring ve kurmay başkanı Westphal Müttefik Yüksek Komutanlığı'nın, çıkarma harekâtlarının kapsamını daimi hava örtüsü sınırlarıyla kısıtlama alışkanlığının, savunmanın birçok sorununu kolaylaştırmak suretiyle, savunmada olan birlikler için (kendileri için) kurtarıcı olacağını hissetmişlerdi.

Westphal, Müttefiklerin icra etmesi gereken hareket tarzına ilişkin görüşü şöyle açıklıyordu:

> Şayet Salerno'daki çıkarmada kullanılan kuvvetler, Roma'nın elli kilometre kuzeyinde, Civitavecchia'ya çıkarma yapmış olsalardı, sonuç çok daha kati olmuş olacaktı... Roma'da sadece iki Alman tümeni vardı ve... diğerleri Roma'yı savunacak çabuklukta getirilemezdi. Roma'da konuşlandırılan beş İtalyan tümeniyle

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 364.

> müşterek bir deniz-hava çıkarma harekâtı ile yetmiş iki saat içinde İtalyan başkentine girilmiş olacaktı. Böyle bir zaferin dolaylı siyasal tepkileri bir yana, bu çıkarma Calabria'dan geri çekilen beş Alman tümeninin ikmal malzemelerinin irtibatını tek bir hamlede kopartmış olacaktı... Bu ise, Roma-Pescara hattının güneyindeki bütün İtalya topraklarının Müttefiklerin eline geçmesini sağlayacaktı.*

Westphal keza, Montgomery'nin Sekizinci Ordu'sunun, tümünde ilerlemek zorunda kalacağı İtalya'nın ayakucuna çıkartılmasının hata olduğunu düşündü. Oysa İtalya'nın savunmasız ökçe kısmı ve Adriyatik kıyıları boyunca büyük bir fırsat değerlendirilmedi:

> Sekizinci Ordu'nun tam kadrosuyla, bünyesinde sadece üç tümen topçu bataryasının bağlı bulunduğu bir paraşüt tümeninin mevzilendiği Taranto bölgesine çıkması gerekirdi. Aslında bu çıkarmayı Pescara-Ancona bölgesinde icra etmiş olmak daha bile iyi olacaktı... Mevcut kuvvetlerimizin eksikliğinden dolayı bu çıkarmaya, Roma'dan direniş gösterilemezdi. Benzer şekilde, Po Ovası'ndan (Kuzey İtalya), süratli bir şekilde aşağı doğru dikkate değer kuvvetler getirilemezdi.**

Ayrıca, şayet Beşinci Ordu tarafından gerçekleştirilen asıl çıkarma, Salerno yerine Taranto'ya yapılmış olsaydı, Kesselring'in kuvvetlerini süratli bir şekilde batı kıyısından güneydoğu kıyısına kaydırması imkânsız olmuş olacaktı.

Özetle, Müttefikler harekâtın başlangıcında ya da sonrasında en büyük avantajları olan amfibik çıkarma güçlerinden yararlanamadılar – ve onun ihmali en büyük engelleri haline geldi. Kesselring ve Westphal'in kanıtları, Churchill'in 19 Aralık'ta Carthage'den (Tunus) İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi'ne çektiği telgrafta daha geniş bir şekilde ifade ettiği sert kanaati desteklemektedir:

---

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 364-65.

** Liddell Hart, *a.g.e.*, s. 365.

İtalyan cephesinde bütün seferin durgunluğu rezalete dönüşmektedir... Adriyatik tarafındaki harekâta amfibik destek sağlanmasındaki mevcut ihmal ve batıda benzer herhangi bir taarruzun gerçekleştirilmesindeki başarısızlık felaket olmuştur.

Akdeniz'deki çıkarma araçlarından hiçbiri üç aydır bir taarruz için kullanılmamıştır... Bu savaşta bile, bu kadar değerli kuvvetlerin tamamen boşa harcandığı birkaç vaka vardır.*

Churchill'in görmediği, Müttefiklerin cephesindeki savaş öğretisinin, ihtiyatlı bir bankacılık ilkesi olan "teminat karşılığı avansa" riayet etmesiydi.

* Churchill, *The Second World War*, c. V, s. 380.

Almanya'nın Rusya'da Gerilemeye Başlaması

1943'ün başında, Kafkasya'daki Alman orduları, Stalingrad ordularıyla aynı kaderi paylaşacak gibi gözüküyordu. Kafkasya'da bulunan Alman orduları Stalingrad'da bulunan ordulardan daha derinlikte mevzilenmiş durumdaydılar. Bununla birlikte bu kuvvetler Stalingrad kuşatmasından sonra kış sertleşirken ve tehlike genişlerken bir aydan daha fazla orada kalmak zorunda bırakılmışlardı. Komutasında Mareşal List'in yerine geçen General Kleist'in bulunduğu A Ordular Grubu'nu teşkil eden Birinci Panzer Ordusu'nun ve On Yedinci Ordu'nun görünüşü ümitsizdi.

Ocak'ın ilk haftasında A Ordular Grubu'nun tehlikeli durumu gelişen birçok kuşatma tehdidiyle önem kazandı. En bariz tehlike öndeki birliklerinin saplandığı Kafkas Dağları'ydı. Ruslar önce bu ordular grubunun Mosdok kentinin yanındaki sol kanadına ve daha sonra Nalçik'in yanında bulunan sağ tarafına taarruz ettiler ve her iki bölgeyi ele geçirdiler. Daha tehlikelisi Rusların, "Don Ordular Grubu" ile arasındaki birleşme bölgesi olan sol kanadının

Harita 29

Kursk Çıkıntısı

Alman taarruzları — Rus taarruzları

Kafkasya'dan Kiev'e

Cephe Hattı

Aralık 1942 sonu

12 Temmuz 1943

Aralık 1943 sonu

320 kilometre gerisindeki Kalmuk Stepleri boyunca gerçekleştirdikleri eşzamanlı bir taarruzdu. Elista'yı ele geçiren Ruslar, Kleist'in A Ordular Grubu ile Rostov arasında uzanan ulaşım ve lojistik tesislerinden geçerek Maniç Gölü'nden Armavir istikametinde aşağı doğru indiler. En tehlikelisi Stalingrad'dan güneye, Don hattından aşağı doğru bizzat Rostov üzerine aniden gelişen hücumdu. Rus öncü birliklerinden biri o geçidin neredeyse seksen kilometre civarına gelmişti.

Kleist'e bu telaş yaratan haber, Hitler'den cephesinden hiçbir koşulda geri çekilmeyeceğine ilişkin kati emri aldığı gün ulaştı. O anda Birinci Panzer Ordusu, Rostov'un yaklaşık 640 kilometre doğusundaydı. Ertesi gün, bütün teçhizatlarıyla birlikte Kafkasya'dan çekilmelerine dair yeni bir emir aldı.

Rostov güzergâhlarını Birinci Panzer Ordusu için açık bırakmak amacıyla, On Yedinci Ordu'ya, gerektiğinde Kerç Boğazı'ndan geriye Kırım'a nakledilebilme ihtimaline karşın, Kuban Nehri boyunca batı istikametinde Taman Yarımadası'na geri çekilme emri verildi. Bu geri çekilme uzun bir etap değildi ve yakında Tuapse çevresinde kıyı şeridinde ablukaya alınan Rus kuvvetleri, geri çekilmekte olan On Yedinci Ordu üzerinde tehlikeli bir baskı yaratacak kadar güçlü değillerdi.

Buna karşılık, Birinci Panzer Ordusu'nun geri çekilmesinde hem dolaylı hem de dolaysız tehlikeler vardı. En tehlikelisi 15 Ocak'tan 1 Şubat'a kadar ordunun büyük kısmının Rustov'a ulaştığı safhaydı. Yine de, çok dar alana sıkıştırılmamakla birlikte, geri çekilme hattının devamı, üç yüz yirmi kilometreyi aşan mesafelere kadar ulaşan Rus saldırılarıyla tehdit altındaydı.

General Rokossovsky, Rusların teslim ol ültimatomunun reddedilmesinden sonra 10 Ocak'ta, Stalingrad'da kuşatılmış bulunan Alman kuvvetlerine bütün cephe boyunca ortak merkezli bir taarruz başlatmıştı. Paulus'un birlikleri açlık, soğuk, hastalık, moral çöküntüsü ve mühimmat kıtlığından o kadar zayıf düşmüşlerdi ki, hiçbir şekilde uzun süreli direnç gösterecek durumda değildiler. Çemberi katiyen yaramazlardı. Böylece Ruslar kuşatma kuvvetleri-

nin bir kısmını Almanların Kafkas kuvvetlerini kuşatmak amacıyla güneydeki taarruz için tahsis edebildiler ve çember daraldıkça daha fazla birlik buraya sevk edilmek üzere serbest bırakıldı.

Stalingrad'da nihai safha başladığında, Kafkas muharebe çıkıntısının burun kısmından geri çekilmiş olan Kleist'in kuvvetleri Pyatigorsk ve Budenovsk arasındaki Kuma Nehri hattındaydılar. On gün sonra Elista'dan güney yönünde gelişen Rus saldırısı Kuma Hattı'dan yüz elli kilometreden daha geride bulunan bir noktaya ulaşmıştı. Fakat o süre zarfında Kleist'in çekilen kolları Armavir'e yaklaşıyorlardı ve böylelikle en yakın tehlike bölgesini atlatmış oluyorlardı.

Buna rağmen daha geride, Don'un her iki tarafından Aşağı Rostov istikametinde daha kuvvetli bir Rus taarruzu nedeniyle vahim bir tehlike gelişiyordu. Ruslar şimdi doğuda Maniç Nehri'ne ve Salsk demiryolu kavşağına yakındı. Batıda ise Donetsk havzasının Aşağı Don'la birleştiği mevkiye pek uzak olmayan bir noktaya ulaşmışlardı. Kleist'in artçı birliklerinin Ruslardan önce Rostov'a ulaşabilmeleri için önlerinde onlara nazaran hâlâ üç kat yol vardı. Ayrıca, Kleist'in kaçış koridorunun kanatlarını örtmek için gayret sarf eden Manstein'ın yorgun kuvvetleri, o kadar zor durumdaydılar ki, baskının altında çökmenin eşiğinde gibiydiler.

Bununla beraber, geri çekilen Alman kuvvetleri yarışı kazandılar ve kuşatmadan kurtulmayı başardılar. On gün sonra, Kleist'in artçıları Rostov'a yaklaştılar ve güya onlara müdahale edecek birlikler (Ruslar) şaşkına dönmüşlerdi. Almanların şansına, karla kaplı ıssız arazi Rusların uzaktaki demiryolu indirme istasyonlarının ötesine yeterince hızlı bir şekilde ilerleme ve çemberi kapatacak kadar bir kuvveti sevk etmesi kapasitesini bile sınırlamıştı. Ne var ki kuşatmanın kolları arasındaki mesafe çok azdı. Manstein'ın kuvvetleri o kadar uzun süredir açık mevzilerdeydiler ki, geri çekilme şansları tehlikeye girmiş ve Kleist'in bazı tümenleri onları hem kurtarmak hem de takviye etmek için acele olarak geri sevk edilmek zorunda kalmışlardı.

Tam Stalingrad'daki kuvvetler çökerken, Kafkasya'dan gelen Alman kuvvetleri, Don Nehri'ni Rostov'da emniyetle geçtiler. Paulus ve maiyeti 31 Ocak'ta teslim oldu. Son kalan kısım ise 2 Şu-

bat'ta teslim oldu. Taarruzun başladığı üç hafta öncesinden bu yana toplam 92.000 esir alınmıştı, toplam kayıp ise bu rakamın yaklaşık üç katıydı. Teslim olanların arasında yirmi dört general vardı. Her ne kadar Doğu Cephesi'ndeki generallerin yanlarında, Rusların ellerine düşmeleri halinde kullanmaları için küçük zehir kapsülleri olmakla birlikte, çok azı bunları 20 Temmuz 1944'te, Hitler'e karşı suikast girişimi olan "Generallerin komplosunun" başarısızlığı sonrasına kadar kullanmış gibiydiler; ancak komplodan sonra Gestapo'nun eline düşmektense kapsülleri kullanmaya başladılar. Fakat bundan böyle "Stalingrad" her yerdeki Alman komutanların kafalarında kendilerinden icra etmeleri istenen stratejiye ilişkin güvenlerini tedricen azaltan fark edilmeyen bir zehir işlevi gördü – Stalingrad'da ordunun maruz kaldığı felaketin, Alman ordusunun üzerinde maddi olmaktan daha fazla olarak asla kurtulamadığı manevi etkisi oldu.

Bununla beraber, Hitler'in Stalingrad'da ordunun feda edilmesinin yüksek komutanlığa bütün Doğu Cephesi'nin kaderinin bağlı bulunduğu karşı tedbirlere zaman ve imkân tanımış olduğuna ait teselli edici bildirisinin haklılık payı vardı. Şayet Stalingrad'daki ordu, kuşatıldıktan sonraki ilk yedi hafta zarfında herhangi bir zaman teslim olmuş olsaydı, diğer Alman ordularının başına çok daha büyük felaket gelebilirdi. Zira, Manstein'ın yetersiz kuvvetleri muhtemelen Don'dan Aşağı Rostov'a akmış olacak olan Rus akınına direnemezlerdi ve Kafkaslar'daki kuvvetlerin irtibatları kesilmiş olacaktı. Ayrıca Stalingrad'daki ordu kuşatmayı yarmayı başarmış ve batıya doğru geri çekilebilmiş olsaydı onların kaderleri önceden belirlenebilirdi. Bundan başka, Alman kuvvetlerinin Ocak ayının son yarısındaki direnişleri Rusların çok büyük kuvvetlerle Rostov istikametinde aşağı doğru ilerlemesini önleyecek kadar güçlü değildi. Bununla birlikte bu kuvvet, Kafkas kuvvetlerinin zamanında Rostov'a ulaşıp geçitten geçip kurtulma şansları için hayati bir fark yaratacak yeterlilikteki Rus gücünü hâlâ kontrol altında tutuyordu.

Bu yardımla bile Kafkaslar'daki geri çekilme kıl payıyla başarıldı. Zaman, arazi, kuvvet ve hava koşulları göz önüne alındığında,

bu Kleist'in mareşalliğe yükseltildiği olağanüstü bir başarıydı. Geri çekilmede icra edilen maharet ve direnç hak ettiği övgüye layık olmakla birlikte, bunun en büyük önemi, komutanların ve birliklerin soğukkanlılıklarını ve cesaretlerini korudukları sürece, modern savunmanın yapısındaki olağanüstü direnme gücünün varlığının olmasıdır.

İlave kanıt müteakip haftalarda ortaya çıktı. Zira, geri çekilen ordular emniyet içerisinde Rostov darboğazından geçtikten sonra, Almanlar hâlâ çekilme hatlarının çok gerisinde gelişen tehlikelerle uğraşmak zorunda kaldılar. Ocak ortasında General Vatutin'in sol kanadı, güney istikametindeki harekâtına merkezi Don havzasından Rostov arkasındaki Donetsk'e, kaldığı yerden devam etmişti. Zor bir engel olan Millerovo'nın çökmesine neden olmanın dışında, o çetin engelin etrafından dolandıktan sonra, Donetsk Nehri Kamensk'te ve doğusundan geçilmişti.

Aynı hafta, iki yeni Rus taarruzu başlamıştı. Biri, çok uzaktaki Leningrad bölgesindeydi. Bu taarruz şehrin on yedi aylık kuşatmasını yardı ve ablukanın baskısını kaldırdı. Her ne kadar bu taarruz Almanların şehrin arkasında Ladoga Gölü'ne kadar uzanan Alman muharebe çıkıntısını bertaraf edememekle birlikte, göl kıyısı boyunca Schlüsselburg kentine kadar bir gedik açtı – ve o stratejik soluk borusu garnizon ve halkın rahatça nefes alabildiği bir nefes borusu meydana getirdi.

Diğer yeni taarruz ise, Almanların güneyde rahatça hareket edebilecekleri alanı tehdit ediyordu. Bu taarruz, 12 Ocak'ta, General Golikov'un Voronej'in altında bulunan Batı Don havzası şeridindeki orduları tarafından başlatıldı. Taarruz, Alman İkinci Ordusu'nun ve Macar İkinci Ordusu'nun cephelerini yardı. Ruslar bir hafta içerisinde Don Nehri'nden Harkov'a olan mesafenin yarısı olan yüz elli kilometreyi geçtiler. General Vatutin'in sağ kanadı, doğu istikametinde Don ve Donetsk arasındaki koridordan aşağı doğru aynı yerde buluşacak iki taarruz başlattı.

Ocak ayının son haftasında, taarruz yeniden genişledi. Her ne kadar dikkat, güneybatı yönündeki Harkov taarruzuna çekilirken, Rus-

ların Voronej'den geniş bir cephede başlayan batı yönündeki taarruzları, Almanların orada icra etmekte oldukları bölgesel geri çekilmeyi engelledi ve bunu yaygın bir bozguna dönüştürdü. Ruslar, neredeyse üç gün içinde Almanların yaz taarruzlarını başlatmış oldukları sıçrama tahtası olan Kursk şehrinin yarı mesafesine gelmişlerdi.

Ruslar, Şubat'ın ilk haftası esnasında sağ kanatlarını ileri sevk etmişler ve harekâtlarını Kursk ile Oryol arasındaki demiryolu ve karayolu arası boyunca bölgenin çok derinlerine taşımışlardı. Daha sonra diğer bir taarruzla Kursk ve Belgorod arasındaki hattın karşısına geçtiler. Böylece Ruslar, Kursk'u her iki taraftan kuşattıktan sonra 7 Şubat'ta kenti ani bir ileri harekâtla ele geçirdiler. Aynı hareket tarzıyla ilerleyip kama düzeninde elde bulundurdukları ikinci bölge, iki gün sonra Belgorod'un düşmesinin vasıtası oldu. Belgorod'un ele geçirilmesi de Harkov'un kuzey kanadı için tehlike oluşturmaya başladı.

Bu arada Rusların görünüşe bakılırsa Harkov'a ilerlemeleri, daha güneybatı yönünde, Azak Denizi ve Rostov'dan geri çekilme hattı istikametinde gelişmişti. Vatutin'in kuvvetleri 5 Şubat'ta, Almanların baharda kanatlarda kati bir üstünlük tesis ettikleri Izyum'u ele geçirdiler – ve Almanlara karşı üstünlük tesis etmek için Donetsk Nehri'ndeki geçiş noktalarını genişlettiler ve kontrol altına aldılar. Ruslar, Donetsk'in güneyindeki demiryolunu geçtikten sonra batıya doğru yayıldılar. 11 Şubat'ta önemli demiryolu kavşağı Lozovaya'yı ele geçirdiler.

Bu yeni başarılar 16 Şubat'ta Golikov'un eline düşen Harkov'un durumunu tedricen zayıflatmıştı. Rusların Donetsk'ten güneye Azak Denizi'ne doğru devam eden ilerleme genel olarak Almanların durumu için daha yakın tehlike olmakla birlikte Harkov bir zaferdi. Dört gün önce, seyyar bir birlik Rostov'dan geriye Dnyepropetrovsk'a uzanan ana hat üzerindeki Krasnoarmeisk'e ulaşmıştı. Böylesine gelişmeler, Kafkaslar'daki çemberden henüz kurtulmuş, geri çekilen orduları kuşatmakla tehdit ediyordu.

Rus taarruzunun farklı noktalara hücum eden hareket tarzı ve ritmi ilk safhası esnasındakinden daha bile bariz hale gelmişti. Bu

nedenle Almanların direniş güçleri ve azalan ihtiyat birlikleriyle himaye etmek zorunda kaldıkları cephenin genişliği göz önüne alındığında, zaten çok geniş alana yayılmış olan insan, silah ve araçlarının üzerinde ne kadar bir yükün olduğunu takdir etmek kolaydır. Rusların Almanların bu zafiyetinden istifade etmiş oldukları giderek gelişen ve değişken hareket tarzı, gelişen tekniklerinin ve yeni üstünlüklerinden yararlanma usulüne ilişkin aydınlatıcı bir tatbikat olmuştu. Rusların böylesine kilit yerleri birbiri ardına ele geçirme sürecini incelemenin sonucunda, her harekâtta ele geçirilen yer –bu ele geçirmenin ardından en yakın komşu birliğe müteakip bir harekât gerçekleştirildiğinde bile– o yeri neredeyse savunulamaz hale getiren ya da azami olarak stratejik değerini felç eden dolaylı harekâttır. Dolaylı taarruzların üstünlüğü harekâtların taktiklerinde görülebilir. Kızıl Ordu Komutanlığı, ellerini piyanonun tuşlarında bir aşağı bir yukarı hareket ettiren bir piyaniste benzetilebilir.

Rus taarruzunun farklı noktalarda giriştiği hücumların ritmi Mareşal Foch'un 1918'de icra ettiği hücuma benzemekle birlikte, bu taarruz o stratejik yöntemin hem daha ustalıklı hem de daha hızlı bir uygulamasıydı. Taarruzda seçilen hücum noktaları her seferinde daha aldatıcıydı ve bu işlem kısa aralıklarla devam ediyordu. Her ne kadar hazırlık hareketleri hiçbir zaman tehdit etmeyi niyetlendikleri yerleri tam doğrudan hedef almamakla birlikte, tamamlayıcı hareket, genellikle doğrudan coğrafi bölgelere yöneliyordu – ve böylece dolaylı bir psikolojik etkisi oluyordu, çünkü hücumlar en az beklenen istikametten geliyorlardı.

Fakat Şubat'ın son yarısında cephede çarpıcı bir değişiklik ortaya çıktı. Ruslar güneydeki Alman ordularının irtibatlarını kesmek için Donetsk üzerinden Aşağı Azak Denizi ve Dinyeper kıvrımına doğru döndükleri zaman avantajları kaybolmaya başlamıştı. Şimdi Rusların buradaki hedefi aşikârdı, çünkü, Almanlarla aynı bölgeye inmişlerdi. Onun için bundan sonraki safha, meselenin Rusların Almanları aşağı doğru ilerlemelerini engellemek için oraya ulaşamadan ve yığınak yapamadan önce onların kaçış koridorlarını kesecek şekilde tertiplenip tertiplenemeyecekleri sorusuna bağlı olduğu bir yarış haline geldi.

Ne yazık ki, erken eriyen karların teşkil ettiği engeller Ruslar için bir talihsizlikti ve bu durum uzun süren yürüyüşlerinden kaynaklanan olumsuz vaziyeti artırdı. Kış taarruzlarını planladıklarında, planın idari (lojistik) tarafının, stratejik tarafına uymadığını görmüşlerdi, çünkü bu kadar geniş mesafelerde girişilecek taarruzlar için gerekli asgari yakıt, mühimmat ve yiyecek ikmal maddelerinin yarısını bile taşımaya yeterli ulaştırma araçları yoktu. Tipik cesaretleriyle planı tadil etmek yerine, ihtiyaçlarının büyük bölümünü düşmandan ele geçirmeye bel bağlamaya karar verdiler! Her bir yarma harekâtından sonra ikmal depoları ve geçici depolar ele geçirildiğinden, bu hareket tarzı başarılı oldu. Fakat, Alman direnişi sertleşince ve ele geçirdikleri bu tür yerler azalınca, Ruslar demiryolu indirme istasyonlarından ne kadar uzaklaşırlarsa ulaşım aracı eksikliği engeline o denli fazla maruz hale geldiler. Böylece, aşırı yayılma kanunu bu kez Rusların aleyhine işlemeye başladı. Don-Donetsk koridorunda çok az demiryolu hattı vardı ve bunlar Rusların güneybatı ilerleme istikametlerine diktiler. Buna karşılık, Donetsk'in güneyinde, doğu-batı istikametinde işleyen nispeten fazla sayıdaki demiryolu hatları Almanların tehlikeli noktada toplanmalarının hızlanmasında yardımcı oldu. Ayrıca Almanlar artık sonbahardakinden 1.000 kilometre daha kısa olan cephelerinin daralmasından yararlanmaya başlamışlardı.

Bu nedenlerin birleşmesiyle durma noktasına gelen Ruslar çok tehlikeli bir durumda kaldılar. Dinyeper istikametinde Donetsk'in ilerisine doğru geniş kama şeklinde yüz otuz kilometre ilerlemişler, lakin Pavlograd'da Dinyeper'e elli kilometre kala durmuşlardı. Güneye Donetsk'ten yüz on kilometre ileriye, Donetsk Nehri ve Azak Denizi arasındaki koridor boyunca Krasnoarmeisk'e doğru dar bir kama biçiminde ilerlemişlerdi. Mevcut bütün kuvvetlerini toplayan Almanlar, Manstein'ın komutasında çabuk bir şekilde üç noktadan gelişecek bir karşı taarruz planladılar. Bu plan Rusların muharebe hattı çıkıntısının muntazam olmamasından ve özelikle iki çıkıntısından yararlanmak için tasarlanmıştı. Sol kanattaki saldırı Dinyeper'den güneybatı ucuna; sağ kanattaki saldırı güneydoğu

ucuna; merkezdeki saldırı ise iki ucun arasında bel veren cepheye, Lozovaya istikametine yapıldı. Her iki uç da çöktü ve Almanların zırhlı birlikleri kama biçiminde muharebe çıkıntısının derinliklerine girdiler. Almanların Rostov'dan batıya doğru çekilmeleri daha fazla takviye birliği gerektirdiğinden Şubat'ın son haftasındaki bu karşı taarruzlar genel bir karşı taarruza dönüştü. Mart ayının ilk haftası olduğunda, Almanların ilerlemesi yine Izyum civarında geniş bir cephede Donetsk'e ulaşmıştı. Rus muharebe hattı çıkıntısı hemen hemen bertaraf edilmişti ve Rus kuvvetlerinin büyük bir kısmı Harkov'un güneyinde köşeye kıstırılmışlardı.

Şayet, Almanlar Donetsk Nehri'ni çabuk bir şekilde geçebilseler ve batıya doğru ilerleyen Rus ordularının arkalarını kesebilselerdi, kendilerinin Stalingrad'da maruz kaldıkları felakete benzer bir Rus felaketine yol açabilirlerdi. Fakat Almanlar, herhangi bir engeli taarruzla aşacak yeterli güçten mahrum olduklarından bu teşebbüslerinde başarısızlığa uğradılar. Bu duraklamadan sonra ağırlık (sıklet) merkezi, Alman kuşatmasının Rusları 15 Mart'ta bir kez daha Harkov'un dışına atan kuzeybatıya kaydırıldı. Dört gün sonra, Harkov'un kuzeyinden gelişen hızlı bir Alman saldırısı Belgorod'u tekrar ele geçirdi. Fakat, bu Almanların başarılarının sınırıydı. Almanların karşı taarruzu, müteakip hafta eriyen karların çamurunda zayıfladı.

Almanlar, güneyde karşı taarruza geçmekle birlikte, kuzeyde geriye çekilmekteydiler. Bu bir yılı aşkın bir süre sonrasındaki ilk önemli geri çekilmeydi. 1941-1942 kış seferinden sonra Moskova'nın karşısında Smolensk kentinin bulunduğu yerde yer alan Alman cephesi, Rusların yumruğunu bileğinden sarmış bir şekildeydi. Ruslar Ağustos'ta, tahkim edilmiş bulunan Rjev merkezinin sol dış kısmına çok şiddetli bir şekilde merkez cephesini yarmak için taarruz ettiler. Buradaki amaç bu şaşırtma taarruzuyla düşmanın dikkatini çekerek Stalingrad'a yardımcı olmaktı. Her ne kadar kanatlarını yarmakla ve birleşme yerlerini açıkta bırakmakla birlikte, Rusların taarruzları Rjev'in inatçı direnişiyle afallamıştı. Kasım'daki yeni bir taarruz Rjev'in savunmasız durumunu artırmıştı. Bu ne-

denle Rjev dar bir kıstağı olan bir yarımadaya benzemişti. Ruslar yılın sonunda, kendi büyük muharebe çıkıntılarının uç kısmından Almanların muharebe çıkıntısının kuzeyine taarruza geçtiler ve Moskova'dan Riga'ya uzanan hat üzerinde, Rjev'in tam 240 kilometre batısındaki Velikiye Luki kavşağını ele geçirdiler. Sonuçta, tehlike sadece Rjev için değil, yumruk şekline benzeyen bütün cephe için daha aşikâr hale geldi.

Bir ay sonra, Stalingrad'daki kuvvetlerin teslim olmasıyla, tehlike önemini dolaylı bir şekilde hissettirdi. Bu arada sonradan güney bölgesine yayılan çöküşler, aşırı geniş bir cepheyi elde tutma çabasının bedeliydi. Şimdi ise bu Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı General Kurt Zeitzler'in, Hitler'i ikna etmedeki yegâne önemli başarısıydı. Führer her ne kadar her türlü geri çekilmeden ve özellikle Moskova'dan bir adım geri atmaktan nefret etmekle birlikte, çöküşten kaçınmak ve ihtiyat birliklerini serbest bırakmak için, o bölgede cephenin düzeltilmesi gerektiğini kabul etmesi için ikna edildi. Rjev, Mart başında, tam yeni bir Rus taarruzu başlarken tahliye edildi ve 12 Mart'a kadar, önemli bir ulaşım merkezi olan Vyazma da dahil olmak üzere yumruk şeklindeki bütün cephe terk edildi. Almanlar Smolensk'i örten daha düz bir hatta geri çekildiler. Velikiye Luki kenti ve İlmen Gölü arasında bulunan tahkimli daha küçük Demyansk muharebe çıkıntısı da Mart başında terk edildi. (Batı'da bu geri çekilmenin önemi, İngiliz ve Amerikan gazetelerinde yer alan haritaların bir yılı aşkın bir süredir buradaki Demyansk bölgesini Rus cephesinin epey içerisinde düz bir hatla göstermesi nedeniyle gizlenmişti.)

Bununla birlikte, Alman ordularının kuzeyde cephelerinin daralmasıyla elde ettikleri, güneydeki karşı taarruzlarının başarıları sonucunda, cephelerinde meydana gelen yeni genişleme ve dayanılmaz taleplerle fazlasıyla dengelendi. Bu talepler, generallerin, birlikleri takviye edebilecekleri ve yeniden düzenleyebilecekleri, Rusların ulaşamayacakları bir hatta uzun bir çekilmeye Hitler'in onay verebilme ihtimaline ilişkin umutlarını yok etti. Bu, içgüdüleri çoğunlukla taarruzdan yana olan ve aklı taarruz kumarının hâlâ bütün

durumu lehine çevirebileceği fikrinden vazgeçmek için son derece gönülsüz olan bir adama fazlasıyla umut verici görünüyordu.

Karşı taarruzun başarısı Donetsk havzasının herhangi bir şekilde acil olarak terk edilmesi gerekliliğini ortadan kaldırmıştı. Hitler, Taganrog yanında, Donetsk havzasının güneyinde geçen yılki hattında tutunmakla o endüstriyel unsuru muhafaza edebildi; bu arada Kafkasya için yeni bir teşebbüs umudunu da saklı tuttu. Daha batıda Harkov ve Izyum arasında bulunan Donetsk Nehri'nin kıyılarına yaptığı son dönüş neticesinde orada yeni bir kuşatma harekâtıyla düşmana üstünlük tesis etmeyi tasavvur edebildi. Belgorod'u tekrar ele geçirerek ve Oryol'ı elde tutmak suretiyle, Rusların yakınlarında işgal ettikleri Kursk'ta ve çevresindeki mevzilere bir kıskaç harekâtı için mükemmel bir kuşatma imkânı oldu. Bu büyük muharebe hattı çıkıntısına yanlardan baskı yaparak Rus cephesinde derin ve geniş bir gedik açacaktı ve panzer birlikleri bir kez bu gedikten geçti mi, her şey olabilirdi. Rusların gücü Hitler'in önceden tahmin ettiğinden daha büyüktü, ancak kayıpları çok ağırdı. Rusların kaynaklarını tükenmez olarak varsayan sadece "eski generallerdi." Doğal eğilimiyle şekillenen önyargısıyla bu düşünce yapısını takip eden Hitler'e Kursk'a düzenlenecek yarma taarruzunun giderek dengeyi tekrar lehine değiştirebilecek ve bütün sorunlara bir çözüm olacak gibi göründü. Kendini sorunlarının, Rus kışından dolayı meydana geldiğine ve daima yaz mevsimindeki avantajına güvenebileceğine ikna olmak kolayına geldi. Başarı ihtimali yaz ortasındaki rüyaya dönüştü.

Asıl taarruz Kursk bölgesinde gerçekleşecek olmakla birlikte, ayrıca yaz programı iki kez ertelenmiş olan Leningrad taarruzunu kapsıyordu – Hitler'in planının 1942'deki hareket tarzlarına ve taarruz noktalarına bu kadar benziyor olması tuhaf. Şimdi iki tümenli bir paraşüt kolordusu teşkil edilmişti ve bu birlik kara taarruzuna zemin hazırlamak için Leningrad'ın üzerine çullanmak için kullanılacaktı. Hitler, şansları kayboldukça tehlikeyi daha fazla göze alıyordu zira, bir yıl önce General Student'in Stalingrad için önerdiği hava indirme harekâtını kabul etmekte tereddüt etmişti. Fakat, Tunus'un çökmesinden sonra bu hava indirme kolordusu

Sardinya'da Müttefiklerin beklenen bir çıkarmasına karşı bir hava indirme hamlesi için Fransa'nın güneyine sevk edildi. Ve ondan sonraki Kursk taarruzu yenilgisi, Leningrad taarruzundan tamamen ve nihai olarak vazgeçilmesine yol açtı.

Generaller arasında Kursk planına dair fikir ayrılığı vardı. Generaller giderek Doğu'daki zafere ilişkin kuşku duymaya başlamışlardı ve kuşku duyanlar arasına o yıl General Kleist gibi yarma taarruzundan yana olan biri daha dahil oldu. Fakat Kleist, bu olayda taarruzla doğrudan ilgili değildi. Manstein kış seferi esnasında yeniden yapılan gruplamada, güney cephedeki asıl kısmın sorumluluğuna getirilmişti. Yılın başında Birinci Panzer Ordusu, Manstein'ın ordular grubuna nakledilmişti, Kleist'te ise sadece Kırım'ın ve Kuban köprübaşının sorumluluğu kalmıştı. Kursk muharebe hattı çıkıntısına yapılacak taarruzda, Manstein'ın sol kanadı, muharebe hattı çıkıntısının güney kanadına ve Kluge'nin Merkez Ordular Grubu'nun sağ kanadı ise muharebe hattı çıkıntısının kuzey kanadına taarruz edecekti. İki komutan, daha önceden sanki başarı şanslarından umutlularmış gibi konuşmuşlardı. Ancak umut genellikle profesyonel fırsatla teşvik edilir. Hevesli askerler sorumluluğuna getirildikleri tehlikeli görevlere ilişkin inançlarını göstermek için doğal bir eğilimleri ve üstlerinin kendi güçlerine olan inançlarını zayıflatacak kuşkularını ifade etmekte doğal bir isteksizlikleri vardır.

Ayrıca bütün askeri eğitimin eğilimi kuşkuları bastırmaya katkıda bulunmuştur. Her ne kadar şimdi generallerin birçoğu, Rundstedt'in bir yılı aşkın bir süre öncesinden savunmuş olduğu gibi Ruslardan kurtulmak için uzun bir geri çekilmeyi desteklemiş olmakla birlikte, Führer, bu tür her adımı yasaklamıştı. Kışın sonunda Alman ordularının üzerinde bulundukları hat savunma için uygun bir şekilde seçilmediğinden, generaller kendilerine öğretilmiş olan "taarruz en iyi savunmadır" ilkesinin doğruluğuna güvenmeye çok eğilimliydiler. Almanlar taarruz etmekle bulundukları durumun noksanlıklarını giderebilirler ve Rusların taarruzlarını devam ettirmek için mevcut tertiplenmelerini altüst edebilirlerdi. Onun için bütün teşebbüsler başarısızlığın sonuçlarını ve Almanya'nın

yeni toplanan ihtiyatlarının müteakip herhangi bir savunmada mahvolacağını hesaba katmaksızın bu taarruzu başarılı kılmaya yoğunlaştı.

Almanların kaynaklarının azalması aşırı dahili gizlilik ile birlikte, birliklerin kadrolarının azaltılması politikasıyla saklandı. Tümen sayıları eski seviyelere o kadar yakın tutuldu ki, kuvvetin göstergesi olarak sayıların asılsızlığı belli değildi. Almanlar, 1943'ün baharında asker ve silah yönünden kadro mevcutlarının ortalama değer olarak yarısından biraz fazlasına sahiplerdi, fakat birçok tümen o seviyenin çok altında bırakılırken, bu arada diğerleri neredeyse kadro seviyesine getirilmişlerdi. Komutanlar gizlilik politikası altında o kadar göz açtırılmayan bir ortamda tutuluyorlardı ki, çok azının genel durum hakkında kesin bir fikri vardı ve kendilerine soruşturmamanın daha sağlıklı olacağı öğretilmişti. Fakat birliklerin kadro mevcutlarının azaltılması politikası gizlilik nedeninin dışında başka unsurlarla zorunlu hale geldi.

Hitler, rakamlarla büyülenmiş ve kendinden geçmişti. Hitler'in halkı aldatmaya yönelik kafası için rakamlar güç demekti. 1940'taki zaferleri, esasen kuvvetlerinin mekanize unsurlarının nitelik yönündeki üstünlüğü nedeniyle kazanılmış olmakla birlikte, tümen standart askeri kuruluş ölçüsü olduğundan, mümkün olan en fazla sayıda tümene sahip olmanın önemini takıntı haline getirmişti. Rusya'yı istila etmeden önce, en fazla sayıda tümen elde etmek için, tümen sayısını aynı bırakan ancak kadro mevcutlarını düşüren politikasında ısrar etmişti ve daha sonradan yanıltıcı toplam miktarın azalmasından kaçınmak için birliklerin mevcudunu daha da azalttı. Böyle bir azaltmanın sonucu askeri ekonomi alanında tehlikeli bir enflasyon seviyesiydi.

Bu enflasyonun 1943'teki derecesi Alman teçhizatlarının özellikle Tiger ve Panter tanklarının kalitelerinin iyileştirilmesinde elde edilen avantajı geçersiz kılmakta başarılı olmaya kadar vardı. Tümenler ne zaman ağır kayıplara uğrarsa, ön safta olanlar daha fazla eksiliyordu – çünkü başlıca kayıplara muharip birlikler maruz kalıyorlardı. Normal olarak bir zırhlı tümende en yüksek kayıp oranı

tanklar ve tank mürettebatındadır, daha düşük kayıp oranı piyade unsurlarında ve en düşük oran ise idari birliklerdedir. Bu nedenle, harp gücü açısından tümenleri, özellikle zırhlı tümenleri kadro mevcutlarının altında idame ettirmek, ekonomik değildir. Bu israf derhal giderilmedikçe Alman ordusu yaratabileceği vurucu güçle kıyaslandığında işe yaramaz biçimde hantal kalacaktır.

Alman ordusunun bu dezavantajları iyice ortaya çıktı, çünkü Rus ordusu 1942 yılından hem kalite yönünden çok iyi hem de sayı yönünden kuvvetliydi. Rusların başarısı Urallar'daki yeni ve büyüyen fabrikalar ile Batılı Müttefiklerinden artan teçhizattan istifade etti. Tankları en azından diğer orduların tankları kadar iyiydi – birçok Alman subayı ise onların daha iyi olduklarını kabul ediyordu. Her ne kadar telsiz gibi tamamlayıcı teçhizat eksikliği çekilmekle birlikte, yüksek bir başarı, dayanıklılık ve silah seviyesine ulaştılar. Rus topçusunun kalitesi mükemmeldi ve olağanüstü etkili olan roket topçusunda kapsamlı bir gelişme kaydedilmişti. Rus tüfeği Almanlarınkinden daha moderndi ve daha yüksek atış süratine sahipti. Ağır piyade silahlarının birçoğu Almanlarla aynı seviyedeydi.

Asıl eksiklik motorlu araçlardı ve o hayati ihtiyaç şimdi artan Amerikan kamyonlarının ikmali ile karşılanıyordu. Önemi hareket kabiliyetinden hiç de az olmayan bir konu da Rusya'ya sevk edilen konserve miktarıydı. Zira konserve yiyecekler de, Rusya'nın kuvvetlerinin muazzam büyük ve ulaşım tesislerinin çok az olduğundan dolayı gücünü kullanma kapasitesi üzerindeki en büyük engeli teşkil eden ikmal sorununun çözümünde yardımcı oldu. Şayet Rus birlikleri Batı ordularının herhangi birinden daha düşük tedarik hazırlığı standardında yaşamaya ve savaşmaya alışkın olmamış olsaydı, ikmal çok daha kötü bir sorun olmuş olacaktı. Kızıl Ordu, asla eşit bir seyyar hareket kabiliyetine ulaşmamakla birlikte, teknik olanaklarına nispetle daha seyyar harekete kabiliyetine sahipti, çünkü çok daha düşük ihtiyaç seviyesinde görev yapabiliyordu. Ordunun ilkelliği hem olumlu bir unsur hem de bir eksiklikti. Rus askerleri diğer askerlerin açlıktan ölmüş olacakları koşullarda boğaz

tokluğuna hayatlarını idame ettirebiliyorlardı. Böylece, şimdi Kızıl Ordu'nun öncü birlikleri, kendilerine sunulan yeterli kaynaklar sayesinde daha uzun mesafelerde (derinliklerde) etkili sonuç elde edebilecek güce erişebildiler. Bu arada büyük çaptaki kuvvetleri çok az ulaştırma aracına ve iaşeye ihtiyaç duymaları sayesinde düşmanı takip edebildi.

Ayrıca Kızıl Ordu'nun taktik kabiliyeti adamakıllı gelişmişti. Oysa 1942'de, 1941 yılında en iyi eğitimli birliklerinin yüksek bir oranda kayba uğramasından dolayı taktik kabiliyeti kötüleşmişti. Artan muharebe tecrübesi bu kusuru 1943'e kadar büyük ölçüde gidermiş ve yeni kurulan birliklere, eskilerin savaş öncesi teorik eğitimlerinden daha iyi pratik kazandırmıştı. İyileştirme üst kademede başladı. Savaşa ilk katılan liderlerin kökten bir şekilde tasfiyesi, çoğunluğu kırk yaşın altında, seleflerinden daha profesyonel ve daha az politik, dinamik bir genç generaller neslinin hızla yükselmesi için yer açtı. Şimdi Rus Yüksek Komuta Kademesi'nin yaş ortalaması Almanlardan yaklaşık yirmi yaş daha küçüktü ve yaş seviyesinin küçülmesi hem yeterliliği hem de faal olmayı artırdı. Yeni liderliğin (sevk ve idare) ve muharebe tecrübesinin geliştirilmesinin müşterek etkileri hem karargâh çalışmalarına hem de birliklerin taktik kabiliyetlerine yansıdı.

Şayet generallerin, korkudan ya da istedikleri için çok sert direnişle karşılaştıkları yerlerde yararsız bir taarruzlara devam etmek eğilimleri olmamış olsaydı, bu gelişme daha bile etkili olmuş olacaktı. Rus birlikleri başarısızlığı kabul etmekten ziyade, genellikle aşılamaz engellerin üzerine hızla defalarca sürüldüler ve artan bir zayiata maruz kaldılar. Böylesine sonuçsuz taarruz askeri disiplin ile ast-üst ilişkisinin birleşmesi sonucunda ordularda mevcut olan yaygın bir eğilimdir, ancak bu eğilim doğal olarak Kızıl Ordu'daki Sovyet koşulları, Rus gelenekleri ve Rusya'nın kaynaklarıyla arttı. Böyle bir sistemde sadece en başarılı ve yetenekli komutanlar mümkün olan sınırları zorlamayı göze alabilirler, oysaki insan malzemesinin bolluğu kaynakları esirgemeksizin harcamayı cesaretlendirir. Askerleri acımasızca feda etmek, üst kademedeki komutanın gazabına uğramanın tehlikesini göze almaktan daha kolaydı.

Genel olarak, arazinin uçsuz bucaksızlığı bu şahmerdan eğilimlerini dengelemekte çok iş gördü. Genellikle manevra için alan vardı ve Rus Yüksek Komutanlığı, düşmanın çok geniş alana yayılmış olan cephesindeki savunmasız noktaları seçmede ustalaşmıştı. Kızıl Ordu şu anda asker sayısı bakımından genel olarak üstün olduğundan, yüksek komutanlık yarma taarruzu için birlik yığmaya karar verdiği her bölgede 1'e karşı 4 kattan daha üstün olmanın avantajına güvenebiliyordu ve bir kez cephe yarılınca manevra için alan daha genişletiliyordu. Sonuçsuz kalan cephe taarruzları ve bunların beyhude yere tekrar edilmesi Alman savunmasının birbirine daha yakın ve daha iyi tesis edildikleri kuzeyde daha yaygındı. Güneyde Rusların en iyi komutan ve birlikleri yeteneklerini göstereceklerı, manevra yapabilecekleri geniş arazilerle birliktelerdi.

Buna rağmen Almanlar –savaşın iki yıl uzamasının belli olmasından bile önce– Rus ordularının büyüklüklerinin karşısında hâlâ güçlü bir şekilde tutunuyorlardı zira Rus kuvvetleri Alman kuvvetlerinden teknik olarak çok gerideydi. Mesleki avantajın bilincinde olunması 1943 baharında her iki tarafın görüş açısını etkilemişti. Bu üstünlük Hitler'i, ve hatta askeri danışmanlarını bile, şayet geçmişin hatalarından kaçınıldığı takdirde dengenin hâlâ Almanya'nın lehine dönebileceğine ilişkin cesaretlendirdi. Bu teknik üstünlük Rus liderlerinin kış mevsimindeki başarıları nedeniyle kazanmış oldukları güveni zayıflatan bir kuşkuya neden olmuştu, çünkü evvelki kıştaki başarılarıyla canlanan umutlarının onu takip eden yazda yok olduğu gerçeğini unutamadılar. Bir başka yaz mevsiminin eli kulağındayken sonucun kesin olduğundan emin olamadılar.

Bu belirsizlik muharebe öncesi önemli diplomasi fasılasını izah etmiş olabilir. Rus Dışişleri Bakanı Molotov Haziran'da, Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop ile o vakitler Alman hatları içerisinde olan Kirovograd'da savaşı sona erdirme imkânları hakkında görüşmek için buluştu. Görüşmeye teknik danışman olarak katılan Alman subaylarına göre Ribbentrop, barışın koşulu olarak Rusya'nın gelecekteki sınırının Dinyeper Nehri boyunca geçmesi gerektiğini önerdi, Molotov ise ilk sınırlara dönmekten başka bir şey düşü-

nemeyeceğini söyledi; görüşmeler böyle bir görüş ayrılığını gidermenin zorluğu sonucunda ertelendi ve buluşmanın Batılı güçlere sızmış olduğuna ilişkin rapordan sonra kesildi. Mesele tekrar muharebenin akıbetine havale edildi.

Yaz seferi önceki iki yılın muharebelerinden daha geç başladı. Kış seferinin sona ermesinden sonra üç ayı aşkın bir süre duraklama meydana geldi. Bu uzun gecikme kısmen de olsa, Almanların diğer taarruz için kuvvetlerini yeniden gözden geçirmek, eksikliklerini tamamlamak ve gerekli ihtiyatları toplama konusunda artan zorlukları nedeniyleydi. Ayrıca Rusların taarruzda öncülüğü ele almalarını görmek için de artan bir istek vardı ve bu fikre saplanıp kaldılar; böylelikle Almanlar kati olarak karşı taarruza geçebileceklerdi. Bu kez bu istek daha ziyade Hitler'in sabırsızlığından değil, Rusların benzer balık avlama stratejisini benimseme kararı nedeniyle düş kırıklığına uğradı.

Alman liderlerin geçmişteki görüşlerine göre şayet vurucu kuvvetler taarruza geçmek için altı hafta önce zamanında hazır olmuş olsalardı taarruzları büyük bir başarı kazanabilirdi. Almanların kıskaç harekâtı, derin mayın tarlalarında saplanıp kaldığında ve Rusların ana kuvvetlerini oldukça geriye çekmiş olduklarını anladıklarında, Almanlar başarısızlıklarını Rusların bu duraklama esnasında hazırlıklarını sezmiş olduklarına ve böylece uygun bir şekilde tertiplenebildiklerine bağladılar. Bu görüş, Kursk muharebe hattı çıkıntısının hedef olarak aşikârlığını gözden kaçırmıştı. Kursk muharebe hattı çıkıntısı, Almanların Oryol civarındaki bitişik muharebe çıkıntısının bir Rus kıskaç harekâtına imkân tanıdığı kadar Alman kıskaç harekâtı için de kesin bir davetti. Böylece, her iki tarafın taarruzunun mevkiine ilişkin pek az kuşku vardı ve asıl soru kimin önce taarruz edeceğiydi.

Bu, Rus cephesinde de tartışılmıştı. Orada önce taarruz edilmesinden yana olan görüş Rus savunmasının iki yaz Alman taarruzu karşısında mağlup edilmiş olduklarıydı ve Rusların Stalingrad'dan bu yana elde ettikleri birçok taarruz başarısıyla yaratılan güven, liderlerini yazın teşebbüsü ele almada daha istekli kılmıştı. Öte yan-

dan, aslında Timoşenko'nun 1942'de, Mayıs'taki Harkov taarruzu ile başı çekmiş olduğuna, bu taarruzun Harkov ve Haziran'da Kursk arasında Rus çöküşüne yol açtığına ve felaketle sonuçlandığına işaret edilmişti.

İngiliz Askeri Heyeti'nin yeni başkanı Korgeneral G. Le Q. Martel, Rus Genelkurmayı ile Mayıs sonundaki ilk toplantısında dengenin taarruzu başlatmaktan yana olduğu izlenimini elde etmişti. Martel açıkça Ruslar Almanların yenilenen panzer kuvvetleri hâlâ ihtiyatta iken taarruza geçerlerse başlarını belaya sokacaklarını ve Almanlar da "aynısına kalkarlarsa Rusların da onları kati yenilgiye uğratacaklarını" düşündüğünü söyledi.

Birkaç gün sonra, Martel'e, İngilizlerin, Kuzey Afrika'daki taktikleri soruldu ve, "Bizim El-Alameyn'deki başarımız büyük ölçüde Almanların bize taarruz etmesine ya da her halükârda zırhlı birliklerinin savunmamızda gücünü kaybetmesine izin vermiş olmamız nedeniyleydi. Almanlar çatışmaya girdiklerinde ve kötü bir şekilde hırpalandıklarında taarruza hükmedildi," dedi. Martel, müteakip konferansta Rus Genelkurmayı'nın o plana eğilimli olduğu izlenimini edindi. Bunun üzerine onları diğer bir İngiliz tecrübesiyle etkileme fırsatından yararlandı; bu ise her iki taraftaki düşman tank hücumunun "kanatlarını" tutmanın ve şiddetli saldırıyı cepheden karşılamaktan ziyade, dolaylı bir şekilde durdurmak için gediğin kanatlarını takviye etmek amacıyla mevcut bütün ihtiyat birliklerinin kullanılmasının önemiydi.*

Herhangi bir planın gerekçelerini meydana bulup çıkartırken, genellikle bütün dosyaların (arşivlerin) incelemeye açık oldukları yerlerde bile bunları belirleyen etkenleri değerlendirmek zordur, çünkü belgeler nadiren gerçek nedenleri ortaya çıkarır. Belgeler fikirlerin fiili planlayıcıların zihinlerinde nasıl serpildiğini ve geliştiğini göstermez. Her ne kadar fikir sahiplerinden bazıları kendi özel fikirlerini gözlerinde büyütme eğiliminde olmakla birlikte, bu fikirleri zihinlerinde geliştirenler, bu fikir ne kadar etkili olmuş olursa olsun, etkisini daha bile göz ardı etme eğilimindedirler. Bu, resmi çevrelerdeki

* G. Le Q. Martel, *An Outspoken Soldier*, s. 211-54.

özel kuvvetler ve ulusal gururun söz konusu olduğu birçoğu kuvvet için geçerlidir. Müttefikler arasında, her birinin, ister maddi ya da gayri maddi (soyut) olsun aldıkları yardımı asgariye indirmesi ve yaptıkları yardımı azamiye çıkarması normaldir. Bu nedenle tarihin Rusların 1943 planını belirleme yöntemini aydınlatması imkân dahilinde olmayacaktır. Bu arada Rusların stratejik planlamacılarının benimsedikleri planda mevcut olan gizli sonuca varmak için kendi seferlerinde yeterince tecrübeleri olduğu aşikârdı.

Savunma-taarruz yöntemini müteakip çarpıcı bir şekilde ortaya çıkan kati sonuç büyük önem taşımaktadır.

5 Temmuz şafakta Kursk muharebe hattı çıkıntısının her iki kanadına Alman taarruzu başladı. O muharebe çıkıntısının düz cephesi yaklaşık yüz elli kilometre genişliğindeydi; güney tarafı yaklaşık seksen kilometre derinliğindeydi; kuzey tarafı ise aksi yönde uzanan Almanların Oryol muharebe hattı çıkıntısının kanat kısmı ile çakıştığından 240 kilometreyi aşkındı. Muharebe hattı çıkıntısının asıl uzantısı Rokossovsky'nin birlikleri tarafından tutulurken, Vatutin'in sağ kanadı güneydeki köşeyi sarıyordu.

Manstein'ın güney ve Kluge'nin kuzey kıskaç kolları yaklaşık eşit güce sahiptiler, ancak Manstein'ın zırhlı birliklerinin oranı daha fazlaydı. Bu taarruz için toplam on sekiz panzer ve mekanize piyade tümeni görevlendirilmişti. Bu birlikler muharebeye iştirak eden toplam kuvvetin yaklaşık yarısını teşkil ediyordu – ve Doğu Cephesi'ndeki mevcut bütün Alman zırhlı birliklerinin yaklaşık tümüydü. Hitler, büyük bir kumar oynuyordu.

Güneydeki kıskaç kolu ilk birkaç günde bazı noktalarda yaklaşık otuz kilometre mesafe kaydetti – bu hızlı bir yarma harekâtı değildi. Almanlar karşılaştıkları derin mayın tarlalarında yavaşladılar ve savunmadaki kuvvetlerin büyük bölümünün geri bölgeye çekilmiş olduklarını gördüler, bu nedenle ele geçirdikleri esir miktarı düş kırıklığı yaratacak kadar azdı. Ayrıca, kama şeklinde kaydettikleri ilerlemenin genişlemesi, kanatların inatçı savunmalarıyla engellendi. Kluge'nin kuzeydeki kıskaç harekâtının kolu daha sınırlı bir yarma teşkil etti ve Rusların asıl savunma hattında gedik açmayı başa-

ramadı. Panzer tümenlerinin mevcutları bir haftalık muharebeden sonra çok eksildi. Kanat bölgesindeki eli kulağındaki tehlike işaretleriyle telaşa kapılan Kluge, panzer tümenlerini çekmeye başladı.

Aynı anda, 12 Temmuz'da Ruslar kuzey kanada ve Oryol muharebe hattı çıkıntısının burun kısmına taarruzlarını başlattılar. Kuzeydeki yarma taarruzu Oryol'ın geri bölgesi istikametinde üç günde elli kilometre ilerledi, bu arada fazla mesafe kaydetmeyen diğer harekât ise kentin yirmi beş kilometre civarına geldi. Fakat, Kluge'nin taarruzdan çekmiş olduğu panzer tümenlerinden dördü, Rusların kuzey kanadının Oryol'dan geriye Bryansk'a giden demiryolunu kesmek için mevzilenmelerini önlemek amacıyla tam zamanında çıkıp geldiler. Bundan sonra taarruzun seyri, sayıca üstünlüğüne dayanarak Alman kuvvetini geriye atmaya çabalayan zorlu bir faaliyet haline geldi. Bu, çok zorlu bir ilerlemeydi. Rokossovsky'nin kuvvetlerinin güney kanatta, Kursk muharebe hattı çıkıntısından giriştikleri harekât, taktiklerini taarruza çevirmelerine yardımcı oldu. Sonunda Almanlar 5 Ağustos'ta, Oryol'dan atıldılar. Oryol 1941'den bu yana sadece Almanların asıl ve en güçlü tahkimli kalelerinden biri olmakla kalmamış, fakat bu arada Moskova için bir tehdidin yenilenmesini mümkün kılacak şekilde hasar görmeden kalmıştı. Oryol'ın stratejik mevkii, onu askeri bir simge yapmak için kanıtlanmış olan gücü ile birleşmişti – ve bu nedenle tahliyesi Ruslar için etkileyici olduğu kadar Almanların güvenini sarsıcıydı.

Bu arada, Vatutin'in birlikleri Almanların geri çekilmesini, Kursk muharebe hattı çıkıntısının güneyindeki gedikten başlangıç hattına kadar takip etmişlerdi. Vatutin 4 Ağustos'ta, zayıflayan bu hatta taarruza geçti ve ertesi gün Belgorod'u ele geçirdi. Vatutin ertesi hafta düşmanın yorgunluğundan yararlanarak, aşağı çark etmek suretiyle Harkov'un geri bölgesi ile kentin Kiev ulaştırma ve lojistik tesisleri istikametinde yüz otuz yirmi kilometre mesafe kat etti. Bu tırpan şeklindeki taarruz Almanların bütün güney cephesini altüst etme olanağını sağladı. On gün sonra Vatutin'in solundaki Koniev'in kuvvetleri Harkov'un güneydoğusunda Donetsk Nehri'ni geçtiler ve kenti çember içine alınmasının tamamlanmasıyla tehdit

ettiler. Koniev, bu tehdidi, geçmeyi hedeflediği Donetsk Nehri'ni Liubotin bataklığından cesurca geçerek yaratmıştı.

Şayet, bu iki taarruzdan biri Poltava kavşağına ulaşmış olsaydı, sadece Harkov garnizonunu kuşatmış olmakla kalmayabilir ve aynı zamanda Donetsk Nehri boyunca yayılan sağ kolu teşkil eden bütün Alman kuvvetlerinin arasındaki kargaşayı yayabilirdi. Bu anda, 3. Panzer Kolordusu kayda değer biricik ihtiyattı. 3. Panzer Kolordusu üç SS Panzer tümeniyle birlikte Alman sağ kolunun uç kısımlarındaki tehlikeyi önlemek için derhal Taganrop yakınlarında Mius Nehri'ne sevk edilmişti. Şimdi ise hızla bu kolun yukarı kısmına geri gönderildi ve Poltava civarındaki tehlikeyi durdurmaya ancak yeterli geldi. Bu Harkov'daki birliklerinin büyük bir bölümünün, 23 Ağustos'ta şehir düşmeden önce emniyet içerisinde geri çekilmesini sağladı. Eksik kadrolu panzer tümenleri, diğer yerlerde de güçleri azalmakla birlikte ilerlemekte olan büyük çaptaki Rus birliklerini hâlâ engelleyebiliyorlardı. Kriz atlatılmış ve durum, hareketsiz olmamakla birlikte istikrara kavuşmuştu. Ruslar ilerlemeye devam ettiler, ne var ki tempoları yavaştı. Ruslar taarruzlarını takip eden altı hafta zarfında 25.000 esir aldılar. Birçok bölgeyi kapsayan bu kadar muazzam bir muharebe için küçük bir toplamdı ve savunmanın herhangi bir şekilde çökmesinin bölgesel ve sınırlı olmuş olacağının göstergesiydi.

Rus taarruzu Ağustos'un ikinci yarısında daha da genişledi. Bryansk Cephesi Komutanı General Popov'un birlikleri Oryol'dan Bryansk'a doğru yavaş yavaş ilerlerken, sağ kanattaki Eremenko'nun kuvvetleri Smolensk'e doğru harekâta başladı. Sol kanatlarında ise Rokossovsky tarafından Kiev'in yanından, Dinyeper'e doğru daha derinlere uzanan bir taarruz başladı, bu arada Vatutin de o bölgeye doğru ilerliyordu. En güneyde ise Tolbukhin, Mius Nehri'ni geçti ve Taganrog'u terk edilmeye mecbur bıraktı. Daha sonra, Eylül başında Malinovsky, Donetsk Nehri karşısından Stalino'ya doğru ilerlemeye başladı ve bu kanatlarda elde edilen hâkim vaziyet Almanların Donetsk Nehri'nin güneyinde uzanan "çıkıntıdan" acele olarak geri çekilmesine yol açtı. Bununla birlikte Almanların uzun geri çekilmelerinde, hemen yan taraflarını himaye eden noktalarda

ve demiryollarında birliklerinin birçoğunun kuşatmadan emniyet içinde kurtulana kadar tutunmayı başarmaları dikkat çekicidir. Asıl hatta yakın bir noktada bulunan Lozovaya kavşağı Eylül ortasına kadar teslim olmadı.

Rus harekâtlarının, taktikleri ve düzenleri, farklı noktalara yöneltilen, her biri sertleşen direniş karşısında hızını kaybettiğinde geçici olarak kesilen, bir sonraki saldırının işini kolaylaştırmayı amaçlayan ve hepsinin zamanlaması birbirini etkileyecek şekilde ayarlanan birbirini takip eden hücumlarla Foch'un 1918 yılındaki genel taarruzunu daha bir andırır hale gelmişti. 1918'deki bu hareket tarzı Almanların ihtiyatlarını taarruza uğradıkları noktalara koşturmasına, bu arada aynı anda ihtiyat birliklerini bilahare taarruza uğrayacakları noktalara, zamanında intikal ettirme gücünü sınırlamasına yol açtı. Bu, Almanların hareket serbestisini felç etti, aynı zamanda ihtiyat birlikleri dengesini giderek artan bir şekilde bozdu. Ruslar Foch'un bu taktiğini çeyrek yüzyıl sonra daha elverişli koşullarda ve daha gelişmiş bir şekilde tekrarlıyorlardı.

Bu, hareket kabiliyeti sınırlı fakat genel kuvvet üstünlüğüne sahip bir ordu için doğal bir hareket tarzı idi. Bu harekât tarzı, cepheye paralel ulaşım ve lojistik tesislerinin ihtiyat birliklerini belirli bir başarıyı desteklemek için bir bölgeden diğer bir bölgeye çabuk bir şekilde kaydırılmasına imkân tanımayacak kadar az olduğu zaman ve yerlerde çok daha uygundur. Çünkü bu, her seferinde yeni bir cephe yarmak demek olduğundan, bu "geniş cephe yarma taarruzu" "cepheyi derinliğine yarma taarruzu"dan daha fazla zayiata mal olmaya yatkındır. Ayrıca çabuk kati sonuca ulaşma ihtimali daha azdır, ancak bunun icra eden ordunun bu harekât tarzını idame ettirmesi için yeterli malzeme üstünlüğü dengesi olması koşuluyla sonuç daha kesin olabilir.

Doğal olarak o taarruzda Rus kayıpları Alman kayıplarından daha ağırdı, fakat Almanlar taarruzlarında ağır kayba neden olan başarısızlıktan sonra karşılayabileceklerinden daha fazla zayiat vermişlerdi. Onlar için yıpranma mahvolmak demekti. Hitler'in, herhangi uzun bir çekilmeyi onaylamaktaki isteksizliği geri çekilmeyi geciktirmiş, lakin yıpranmalarını hızlandırmıştı.

Eylül'de cephelerinin zayıflaması ve ihtiyat birliklerinin azalması, Rusların ilerleme temposunun hızlanmasına yansıdı. Vatutin, Koniev ve Rokossovsky gibi yetenekli komutanlar, geniş cephedeki zayıf noktalardan çok çabuk yararlandılar. İvmelerine Amerikan kamyonlarının giderek artan sevki yardımcı oldu. Ruslar ay sona ermeden, sadece Dinyeper'in Dnyepropetrovsk'un yakınlarındaki büyük doğu kıvrımına ulaşmakla kalmamışlar, Kiev'in ilerisinde Pripyat Nehri'ne kadar uzanan yatağının büyük bir bölümü boyunca ilerlemişlerdi. Nehrin birçok noktasından çabuk bir şekilde geçildi ve köprübaşları tesis edildi. Bu durum Almanların, askeri sözcülerinin onlar için düşüncesizce "kış hattı" olarak tanımladıkları o geniş nehir engeli sığınağı ardında mola verebilmek ve yeniden teşkilatlanabilmeleri şansları açısından hayra alamet değildi. Rusların nehri rahat geçmelerine, komutanlarının arazinin imkânlarından yararlanmalarındaki yetenekleri ve cesaretleri yardımcı oldu. Poltava'nın güneybatısında, Kremençug civarında tesis edilen önemli köprübaşı, Koniev'in sıklet merkezini tek bir hat üzerinde toplamak yerine, nehir geçişlerini yüz kilometre uzunluğunda toplam on sekiz noktada, geniş bir alanda yapmış olmasına çok şey borçluydu. Bu önceden hesaplanan dağılmanın "beklenmedikliği," nehir geçişlerinin sis örtüsü altında gerçekleştirilmesiyle daha arttı. Benzer yöntemler Vatutin'e, Kiev'in kuzeyinde, bilahare birbirleriyle temas sağlayacak bir dizi mukavemet noktaları ele geçirmesini temin etti.

Bununla birlikte bu durumdaki temel unsur, Almanların artık bütün cephelerini, zayıf tutulduklarında bile himaye edecek yeterlilikte birlikleri olmamaları ve düşmanın mukavemet noktalarının genişlemesini önlemek için karşı taarruzlara bel bağlamak zorunda olmalarıydı. Bu, Almanların ihtiyat birliklerinin çok yetersiz ve mütecavizin (taarruz edenin - Ruslar) sayıca çok fazla olduğunda tehlike arz etmesi muhakkak olan bir hareket tarzı idi.

Almanlar Kiev'in beş yüz kilometre kuzeyindeki Smolensk'i 25 Eylül'de terk ettiler. Bir hafta önce Bryansk'tan atılmışlardı. Almanlar, Yukarı Dinyeper Nehri boyunca uzanan Jlobin, Rogaçev, Mogilyov ve Orşa müstahkem mevki (kale) kentleri zin-

cirlerinden yavaş yavaş Dvina Nehri üzerindeki Vitebsk'e geri çekiliyorlardı.

Almanlar daha güneydeki Kuban'da köprübaşlarını tahliye ettiler ve şu anda anakaradaki Rus akını ile tecrit edilme tehlikesi altındaki Kırım Yarımadası'ndaki Kerç Boğazı'na geri çekildiler. Kleist, kuvvetlerini Azak Denizi ile Zaporojye'deki Dinyeper Nehri kıvrımı arasındaki bölgeyi devralmak için Kuban'dan geri getirmesi için emir almıştı. Kararın alınmasında on beş gün geç kalınmıştı. Ruslar Ekim ortasında birlikleri yeni mevzilerine gelmeye başladığında, cepheyi Melitopol'de kadar yarmışlardı ve bütün bölge istikrarsız bir haldeydi.

Dinyeper'in ilk kez geçilmesinden sonra o bölge Ekim'in ilk haftasında nispeten sakindi. Bu arada Ruslar takviye birliklerini getiriyorlar, ikmal malzemelerini yığıyorlar ve bunları ileri taşımak için köprüler inşa ediyorlardı. Bunların birçoğu yığma ya da ahşap destekli köprülerdi ve yakındaki nehir geçiş alanlarındaki devrilmiş ağaçlardan çabucak inşa edilmişlerdi. Ruslar, mevcut imkânlarla köprü inşa etmekte ustaydılar – sanki Amerikalı General Sherman'ın Georgia ve Karolin eyaletlerinde gezintiye çıkmış birlikleri gibiydiler. Bu kadar büyük bir nehir üzerinde ve en ağır ulaştırma araçlarını taşıyacak bir köprünün inşası için ortalama süre dört gündü.

Dikkatler fırtınanın patlaması beklenen Kiev'e yoğunlaşmışken, sonraki safha neredeyse gün ortasında Dinyeper kıvrımı ile Kiev arasındaki uzun arazi kesiminde bir taarruzla başladı. Koniev, aniden Poltava'nın güneybatısında yer alan Kremençug köprübaşından fırladı ve kama düzenindeki bir taarruzla güney istikametinde büyük muharebe hattı çıkıntısının sonuna doğru ilerledi. Başlangıçta, orada Koniev'e karşı koyacak çok az Alman birliği vardı, fakat Manstein ihtiyatlarını çabuk bir şekilde oraya kaydırdı ve Rusları yavaşlattı. Böylece bu kıvrım içinde tehlikeye maruz kalan Alman birliklerinin geri çekilmesi için zaman kazandırdı. Yaptıkları Rusların, taarruz çıkış hatlarının yüz on kilometre güneyinde ve muharebe hattı çıkıntısının birleşen iki kanadının ortasında yer alan Krivoy Rog'un dışında geciktirmeye yardımcı oldu.

Fakat, Dinyeper Nehri'nin kıvrımının güneyindeki çöküş, ödenen bedelin bir parçasıydı, çünkü Kleist'in birlikleri onların yerlerine geçmek için gelmeden önce Manstein birliklerini o bölgeden çekmeye mecbur bırakılmıştı. Ruslar Melitopol'de elde ettikleri başarıyı genişleterek, Kasım'ın ilk haftasında Nogaisk Stepleri boyunca Aşağı Dinyeper Nehri bölgesi istikametinde ilerlediler. Kırım'a girişleri kestiler ve orada kalan düşman kuvvetlerini tecrit ettiler.

Ne var ki bu sonuçlar Dinyeper Nehri'nin doğusunda "bir milyon askerin" kuşatılmış olduğuna dair iyimser varsayımları doğrulamadı. Takibin en hızlı iki gününde sadece 6.000 esir alındı ve tahayyül edilenden çok daha az olan Alman kuvvetlerinin büyük bölümünün Dinyeper Nehri'nin karşısına geri çekilmeleri için zamanları oldu. Rusların seferin başlamasından bu yana, bütün dört aylık sürede zarfında, ele geçirdiklerini iddia ettiği toplam esir sayısı sadece 98.000'di ve bunun yarısından fazlası yaralıydı. Çok az sayıda Müttefik yorumcunun dikkatini çekse de, Rusların aynı dönem için eşzamanlı ileri sürdükleri 900.000 düşmanın öldürülmesi ve 1.700.000'in yaralanmasına ilişkin iddialarında olağanüstü bir tutarsızlık vardı. Çünkü, herhangi bir yarma harekâtında yaralıların büyük bir bölümü genellikle taarruz eden kuvvetin eline düşer ve yenilgi ne kadar şiddetli olursa o kadar küçük oranda yaralı tahliye edilebilir. Ayrıca daha çarpıcı olanı Stalin'in 6 Kasım'daki Almanların geçen yıl 4 milyon asker kaybetmiş olduğuna ilişkin beyanatıydı. Şayet o beyanattaki rakamın tamamı yahut yarısı doğru olmuş olsaydı, savaş sona ermiş olurdu. Savaşın önünde hâlâ uzun bir yol vardı, lakin azalıyordu.

Ekim'in son yarısında Kiev bölgesinden az haber geliyordu, ama Ruslar şehrin kuzeyindeki köprübaşını, kuvvetli bir kuşatma taarruzu hazırlamaya imkân verecek genişlikte bir sıçrama tahtası haline getirene kadar genişletiyorlardı. Bu taarruz, Kasım'ın ilk haftasında Vatutin tarafından başlatıldı. Taarruz, halihazırda aşırı yayılmış bulunan geniş cephe üzerinde zayıf noktalar buldu. Taarruz zayıf noktaları batı istikametinde yardı. Ruslar daha sonra Kiev'in dışındaki yolları kesmek için içeri döndüler ve şehri arkadan ele

geçirdiler. Almanlar Rusların eline sadece 6.000 esir bırakarak bir kez daha kıskaçtan kurtulmayı başarmışlardı. Ne var ki panzer tümenlerinden birçoğu, Koniev'in Dinyeper kıvrımına yaptığı yarma taarruzu nedeniyle güneye çekildiklerinden Rusların saldırısını önleme kabiliyetine sahip değildiler.

Kiev'in ele geçirildiği günün ertesi, Rus zırhlı kuvvetleri altmış beş kilometre güneybatıdaki Fastov'a ulaştılar. Bu, takip hızında bir taarruzdu. Ruslar o hattaki direnişin üstesinden geldikten sonra Pripyat bataklığının doğusunda kalan cepheye paralel yegâne demiryolu üzerindeki Jitomir kavşağını ele geçirmek için müteakip beş gün içerisinde yüz kilometre ilerlediler. Ondan sonra kuzey istikametinde yayılarak 16 Kasım'da Korosten kavşağını ele geçirdiler. O anda Alman direnişi çökmenin eşiğindeydi ve o çöküş Stalin'in 6 Kasım'daki "zafer yakın" ilanını erkenden gerçekleştirebilirdi. Zira, Manstein'ın elde hiç ihtiyatı kalmamıştı.

Manstein, bu olağanüstü durumda, 7. Panzer Tümeni'nin dinamik komutanı Manteuffel'e, kendisinin kalan kuvvetlerine ilave etmek için bulabildiği kuvvetleri toplamasını ve bu toplama kuvvetiyle Berdiçev'den çok güçlü bir taarruza geçmesini söyledi. Manteuffel'in dolambaçlı güzergâhta cesurca icra edilen hafif saldırısı gösterdiği parlak bir başarıyla Rusların kanadını yardı ve 19 Kasım'daki gece taarruzuyla Jitomir'i tekrar ele geçirdi ve daha sonra Korosten'e doğru ilerledi. Kuvvetin küçük zırhlı birlik grupları halinde dağıtılması, geniş alanda hareket etmesi, gücünün daha büyük algılanmasına yardımcı oldu. Almanlar, Rus kolları arasından hızla atıldılar ve geri bölgelerini kestiler, karargâh ve muhabere merkezlerine saldırdılar, böylelikle Rus kollarının güzergâhları boyunca altüst eden bir kargaşanın yayılmasına neden oldular.

Manstein şimdi, bu sayede yaratılan fırsattan yararlanmak için, Kiev'in batısında hâlâ davetkâr büyüklükte duran Rus muharebe hattı çıkıntısına kati bir karşı taarruz başlattı. Batı'dan birkaç yeni panzer tümeninin gelmesi kendisine yardımcı oldu. Plan, zırhlı birliklerin kuzeybatıdan Fastov'u hedef alan taarruzu ve güneyden gelişecek taarruzla burada buluşacak bir kıskaç harekâtı idi. Kuzey-

batıdan Fastov'a doğru olan zırhlı birlik yarma taarruzu, Manteuffel'in tümeninin dahil olduğu General Balck'ın üç tümenli panzer kolordusuyla gerçekleştirildi. Fakat Vatutin'in ileri birlikleri, şimdi hem Dinyeper üzerindeki köprülerden nakledilen artan sayıdaki topçu ve tanksavar silahları hem de ihtiyat tümenleriyle takviye edilmişlerdi. Alman karşı taarruzu başlangıç hamlesi olarak böylesine çarpıcı sonuçlar elde etmemişti. Harita üzerinde arazide olduğundan daha tehlikeli gibi gözüküyordu. Zira, artık Alman karşı taarruz sınırlı gücünü telafi edecek baskın avantajından yararlanmadı ve kötü hava ile daha dezavantajlı bir hale geldi. Karşı taarruz Aralık başında çamurda etkisini kaybetti. Vatutin bunu izleyen duraklama esnasında yeni bir harekât için ordularının gücünü artırdı.

Duruma ilişkin en isabetli durum muhakemesi Manteuffel'in kurtarıcı taarruzu hakkında memnuniyetini göstermek amacıyla onunla Noel'i geçirmek için Angerburg'a davet ettiğinde farkında olmadan Hitler tarafından yapıldı ve Hitler, "Noel hediyesi olarak sana elli tank vereceğim," dedi. Bu Hitler'in düşünebileceği en iyi ve kaynaklarına nazaran en büyük ödüldü. Çünkü mevcut en kuvvetli ve en tercih edilen mevcut panzer tümeninin sadece 180 tankı vardı ve panzer tümenlerinin çok azı bu miktarın yarısını aşıyordu.

Alman cephesinin kuzey uzantısı da aşırı ve uzun süren yıpranmaya ve gerilime maruz kalmıştı. Fakat, Rusların buradaki müteaddit taarruzları, Almanların, Smolensk'i tahliye ettikten sonra çekildikleri Yukarı Dinyeper önündeki hattı yarmakta başarılı olmamıştı. Rusların buradaki başarısızlığı, modern savunmanın yapısındaki güç ile birlikte, güneyden daha az manevra alanı olması ve ayrıca hedeflerini çok aşikâr hale getirmelerindendi.

Bu muharebelerde hava kuvvetleri kar ve buzun engellemesi nedeniyle önemsiz bir rol oynadı. Bu sınırlama Rusların Almanlara karşı karadaki muazzam üstünlüğünü artırmış olabilecek havadan gelecek baskıya karşı savunmaya yardımcı oldu. Bu hava koşulları savunmadakilerin hava keşfini de kısıtlamakla birlikte Almanlar Rusların muhtemel asıl taarruz istikametini ortaya çıkarabilmişler

ve bunu akıncı devriyelerinin dinamik bir şekilde kullanımıyla teyit edebilmişlerdi.

Taarruzun en şiddetli kısmına Orşa ile Rogaçev arasında yüz elli kilometre uzunluğundaki cepheyi tutan, Heinrici'nin kadroları eksik on tümenli Dördüncü Ordu'su maruz kaldı. Ruslar Dördüncü Ordu'ya Ekim ve Aralık ayları arasında her gün birkaç hücumla yenilenen, her biri beş ya da altı gün süren, beş taarruzda bulunmuştu. Ruslar Almanların henüz işgal ettikleri acele hazırlanan tek kademeli siperden meydana gelen mevzilerine kalkıştıkları ilk taarruzda yaklaşık yirmi kadar tümen kullandılar. Sonraki taarruzda otuz tümen kullandılar, fakat o zamana kadar Almanlar savunmalarını geliştirmişlerdi. Daha sonraki taarruzlar yaklaşık otuz altı tümenle icra edildi.

Rus saldırısının sıklet merkezi büyük Moskova-Minsk anayolunu kesen yirmi kilometrelik cephede Orşa'ya karşı yöneltilmişti. Orşa'nın yarma noktası olarak, ikmal ve muhtemel başarıyı genişletme harekâtı için aşikâr avantajları vardı. Lakin, Orşa'nın hedef olarak aşikârlığı Almanların taarruzu karşılamak için yığınak yapmalarında yardımcı oldu. Almanların buradaki savunma yöntemleri incelemeye değer. Dördüncü Ordu Komutanı Heinrici, bu çok dar alanda 3,5 tümen kullanırken, geniş cephesinin kalan kısımlarını koruması için 6,5 tümen bıraktı. Böylece, Heinrici'nin, cephenin hayati noktasında mevzilendireceği oldukça yoğun oranda kuvveti vardı. Topçusu neredeyse hiç zarar görmemişti ve Heinrici bu çok önemli bölgeyi savunması için 380 topunu yığdı. Dördüncü Ordu Karargâhı'nda tek bir komutanla sevk ve idare edilen topçu ateşini bölgenin tehlike altında bulunan her noktasında toplayabildi. Ordu komutanı aynı zamanda, çok şiddetli muharebeye tutuşmuş bulunan her bir tümenine günlük yeni bir tabur temin etmek için, cephesinin sakin kısımlarında bulunan tümenlerinden "kuvvet toplama" uygulamasına geçti. Bu genellikle evvelki günün kayıplarını dengelerken, aynı zamanda, ilgili tümene, karşı taarruzda kullanabileceği sağlam bölgesel ihtiyat birliği temin ediyordu. Karma birliklerin sakıncaları, mevcut haliyle iki taburlu üçer alaydan meydana ge-

len söz konusu tümenlerin içinde sıra ile görevlendirme sistemiyle uygulamasıyla azaltıldı. Çünkü muharebenin ikinci günkü takviye taburu bir gün önce getirilen taburla aynı birlikten olacak ve alay karargâhına bağlı olacaktı; iki gün sonra tamamen yeni ikinci bir alay hatta olacaktı ve altıncı güne gelindiğinde asıl tümen bütünüyle değiştirilmiş ve birlik ve birlik çekilmiş olduğu sakin cepheyi tutmaya gitmiş olacaktı.

Savunmanın 1'e karşı 6 katı aşkın sayısal üstünlüklere karşı tekrarlanan başarıları olağanüstüydü. Bu başarı savaşın uzatılabileceğini ve savunma stratejisinin taktiklerle ahenk içinde yapıldığı takdirde Rusların gücünün nasıl tükenebilmiş olacağının göstergeleriydi. Fakat, bu başarı ihtimali Hitler'in kendi izni olmaksızın geri çekilme olmamasındaki ısrarı ve beraberinde böyle bir emri vermekteki isteksizliği sonucunda mahvoldu. Küçük bir müfrezenin tehlikeli bir şekilde tecrit edilmiş bir mevziden geri çekilmesi söz konusu olduğu durumlarda bile kendi kararlarını veren ordu komutanları askeri mahkeme ile tehdit edildiler. Bu o denli yüksekti ki, küçük rütbeli birlik komutanları daha afallamış durumdaydılar ve tabur komutanlarının "bir nöbetçiyi pencereden kapıya almaya" cesaret edemedikleri söyleniyordu. Yüksek komutanlık papağan gibi, "Herkes bulunduğu yerde savaşacaktır!" cümlesini tekrarlıyordu.

Bu katı ilke, Alman ordusunun, Rusya'daki ilk kışta önemli krizin üstesinden gelmesinde yardımcı olmuştu, fakat uzun dönemde Almanlar, şiddetli Rus kışı korkusunun üstesinden geldiklerinde ancak, Rus topraklarını dolduracak çok ama çok az kuvvetleri olduğunda bu ilke çok tehlikeli hale gelmişti. Bu durum muharebe sahasındaki komutanların fark ettirmeden menzil dışına çıkmalarında, kuvvetleri yeniden gruplandırmalarında ve "daha iyi taarruz etmek için geri çekilme" ilkesini yerine getirmelerinde elzem olan esnekliği engelledi.

Katı olmanın feci sonuçları 1943'te güney cephesinde tescillenmişti. 1944'te bu sonuçlar kuzeyde tam da Alman savunmasının evvelce üstesinden gelinemeyecek kadar güçlü olduğu bölgede tekrarlanacaklardı.

Japonlar Pasifik'te Gerilemeye Başlıyor

Pasifik'teki savaşın ilk safhası Japonların o okyanusun bütün batı ve güneybatı bölgesi ile oradaki bütün adaları ve Güneydoğu Asya'daki bitişik ülkeleri fethiyle sonuçlanmıştı. Savaşın ikinci safhası ise Japonların kontrolünü, Hawaii Adaları ile Avustralya'daki Amerikan ve İngiliz üsleri istikametinde genişletme teşebbüsü ile onların Avustralya yaklaşma istikametindeki Midway ve Solomon Adaları'ndaki Guadalcanal'daki deniz-hava muharebesinde kati olarak püskürtülmeleriyle sonuçlanmıştı.

Üçüncü safhada Japonlar savunmadaydı – Güneybatı Pasifik'teki komutanlarına gönderilen emirlerde vurgulandığı gibi, "Solomon Adaları'nda ve Yeni Gine'de bütün mevzileri elde tutacaklardı." Japonlar sadece Birmanya'da, Batılı Müttefiklere karşı saldırılarını devam ettirdiler ve bu saldırılar İngilizlerin Hindistan'dan girişecekleri bir karşı taarruzu önceden önlemek ve başarısız kılmak nedeniyle savunma esaslıydı. Japonların etkili harekât ihtimali Midway'de dört uçak gemisi, Guadalcanal'da iki ana muharebe ge-

misi ve birçok küçük gemiyi ve bunlarla beraber bu iki çok önemli harekâtta yüzlerce uçak kaybetmeleri nedeniyle ortadan kalkmıştı. Batılı Müttefikler avantajı tekrar ele geçirmişlerdi. Artık asıl sorun Batılı Müttefiklerin bunu kullanıp kullanamayacaklarıydı.

Japon taarruz planı ve harekâtı Japonya'nın coğrafi konumunun stratejik avantajından fazlasıyla yararlanmıştı. Japonlar ve planları bu temel avantajdan hem taarruzi olarak hem de savunma açısından yararlanmışlardı. Çünkü, Japonların hızlı istilalarının sonucunda elde edilen yerler, Japonya'yı Batılı Müttefiklerin Japonya istikametindeki girişecekleri herhangi bir karşı harekât vukuunda, çok güçlü engeller temin eden ortak merkezli bir savunma çemberleriyle korumuştu.*

Haritada çok fazla seçenek var gibi görünmekteydi, ama daha yakından tahlil edildiğinde bu seçeneklerin çok az oldukları görüldü. Seçeneklerin haritanın yukarısından aşağısına doğru yapılan incelemesinin sonucunda Kuzey Pasifik güzergâhı, hem yeterli üslerinin eksikliği hem de o güzergâh boyunca fırtınaların sıklığı ve sislerin yoğunluğu nedeniyle dikkate alınmadı. Sovyet Rusya'nın Uzakdoğu'daki mevkiinden yapabileceği bir karşı taarruz, Almanların Rusların, batı kanadındaki taarruzları nedeniyle baskı altında olduğu sürece Stalin'in Japonya'ya karşı bir işbirliği yapmak ve savaşa iştirak etmek konusundaki isteksizliği nedeniyle gerçekleşmedi. Müttefiklerce Çin'den düşünülen karşı harekât ise, hem mevcut koşullar altındaki ikmal zorlukları hem de Çinlilere güvensizlik nedeniyle imkânsız hale geldi. Birmanya'dan geçen daha uzak bir dönüş güzergâhı ise İngilizlerin Hint sınırı üzerinden geri püskürtülmüş ve erken bir geri dönüş için kaynaklarının yetersiz olduğunun tamamen aşikâr olması nedeniyle iptal edildi.

Böylece, çok geçmeden herhangi etkili bir karşı taarruzun Amerikalılara dayanması ve onlara uygun bir güzergâhta olması gerektiği kesinlik kazandı. İki ana seçenek vardı; bunlar Yeni Gine'den

* 278-279. ve 487. sayfalardaki haritalara bakınız.

Filipinler'e uzanan Güneybatı Pasifik güzergâhı ya da Merkezi Pasifik güzergâhı idi. Güneybatı Pasifik Bölgesi Komutanı General Douglas MacArthur, doğal olarak dönüş hattını destekliyor ve o hatta ısrar ediyordu. MacArthur, bu dönüş hattının Japonları, savaşı idame ettirmeleri için bağlı oldukları elzem hammaddelerinin bulunduğu güneyde yeni ele geçirdikleri topraklardan en çabuk şekilde mahrum etme yolu olacağını ileri sürdü. MacArthur'un görüşüne göre, Merkezi Pasifik güzergâhı, Japonların işgal etmiş olduğu ve çabuk bir şekilde deniz ve hava üsleri inşa ettiği etmiş olduğu sömürge adalar topluluğundan gelecek taarruzlara karşı savunmasız olacaktı. Ayrıca, Avustralyalıların endişeleri, böylesine uzaktaki bir karşı taarruz hattı harekâtıyla yatışmayacaktı.

Bununla birlikte, Amerikan donanmasındaki komutanlar Merkezi Pasifik güzergâhını desteklediler. Bu güzergâhın onlara, büyük ve artan sayıda hızlı uçak gemisini Yeni Gine civarındaki daha kalabalık sularda daha etkili bir şekilde kullanmalarına ve uçak gemisi görev kuvvetlerini bir adalar grubunu tecrit etmeleri ve baskı altına almaları için yeni taktiklerini daha iyi icra edeceklerine imkân tanıyacağını ileri sürdüler. Ayrıca, bu yeni kavram uçak gemilerini aralıklarla limana geri göndermek yerine onların yeni deniz çıkarma harekâtı ikmal sistemi fikrine daha uygun olacaktı. Bu fikrin güneydeki güzergâhın, sömürge adalarının arasında bulunan Japon kuvvetlerinin kanatlardan yapacağı taarruzlara maruz kalması riskinden kaçınacağı ileri sürüldü. Bu arada güney güzergâhı boyunca ilerleme çok aşikâr ve tahmin edilebilir olduğundan daha sert ve devamlı bir direnişle karşılaşması muhtemeldi. Amirallerin yeni uçak gemisi kuvvetlerinin büyük bir bölümünü MacArthur'un kontrolü ve tekeli eğilimlerinin dışında tutmak istemeleri herhangi bir stratejik gerekçeden daha güçlüydü.

Sonunda, Mayıs 1943'te Washington'daki "Trident Konferansı"nda, her iki güzergâh boyunca ilerleyen, Japonları belirsiz ve kuvvetlerini dağınık halde tutacak, bu arada onların ihtiyatlarını yığmasını ya da bir güzergâhtan diğerine kaydırmasını engelleyecek olan ikili bir harekâtın icrasına karar verildi. Sonunda her iki güzer-

gâh Filipin açıklarında birleşecekti. Bu karar, dolaylı yaklaşma stratejik kavramında hayati avantaj olan alternatif hedefleri tehdit altında bulundurma gayesini yerine getiriyordu. Ne var ki harekâtın birleşik olması ve uzlaşmayı içermesine yönelik olan bu karar, her biri düşman tarafından elde tutulmaya istekli, alternatif hedefleri tehdit eden tek bir ilerleme istikametinin seçilmesi suretiyle, böylesine ikileme neden olan iki yönden gerçekleştirilecek bir harekâtın, daha ekonomik olarak elde edilmeye yatkın olduğu gerçeği ve tarih dersini yeterince dikkate almadı.

İkili güzergâhta sürdürülen taarruz, birlikler, gemi sevkıyatı, çıkarma araçları, deniz üsleri ve havaalanları açısından çok fazla ve dolayısıyla çok uzun bir hazırlık gerektirdi. Bu uzun süren hazırlık dönemi, Japonlara kendi savunma hazırlıklarını geliştirmesi ve Amerikalıların görevlerini özellikle kara ve çıkarma harekâtlarını icra etmelerini daha zorlu hale getirmeleri için daha fazla zaman tanıdı.

Uzun duraklama dönemi esnasında önem arz eden yegâne harekât, Amerikalıların Kuzey Pasifik'teki Aleut Adaları'nı yeniden ele geçirme seferiydi. Bu harekât savaşın seyrinde stratejik bir etki yaratamayacak kadar uzaktaydı. Tamamlayıcı ya da şaşırtıcı niteliği olmayan tali bir harekât idi. Bu harekâtın yegâne önemi, geçen Haziran'da küçük bir Japon çıkarma kuvvetinin Kiska ve Attu adalarını ele geçirmesiyle Alaska'nın güvenliğinin belirgin bir şekilde tehdit altında olmasından telaşlanan Amerikan kamuoyuna psikolojik olarak güven vermesiydi. Fakat bu güven tazeleyici unsur hâlâ sınırlı olan Amerikan kaynaklarının ekonomik olmayan kullanımıyla kazanılmıştı.

Bu iki adanın ele geçirilmesine ilk tepki, Ağustos başında Kiska'nın denizden bombardımana tabi tutulması olmuştu; daha sonra o ayın sonunda, Amerikan birlikleri Kiska'nın yaklaşık 320 kilometre doğusundaki Adak Adası'na çıkmışlar ve ele geçirilen Kiska Adası'na karşı girişilecek taarruza yardımcı olmak için orada bir havaalanı inşa etmişlerdi. Ocak 1943'te Kiska Adası'nın yüz kırk beş kilometre doğusundaki Amçitka Adası'nı da aynı amaçla tekrar

işgal etmek için harekâta devam ettiler. Fakat, daha sonra, bölgede bulunan Amerikalı komutanlar, Aleut Adaları zincirinin en batısındaki Attu Adası'nın, Kiska'dan daha zayıf bir şekilde savunulduğunu keşfetmiş olduklarından adayı işgal etmeye karar verdiler. Mart sonunda donanma abluka kuvveti, üç kıta nakliye gemisine refakat eden biraz daha güçlü bir Japon kuvvetine rastladığında bir kesinti meydana geldi. Uzun menzilli üç saatlik bir çarpışmadan sonra, Japonlar geri çekildi. İki taraftan da batan gemi olmadı, fakat takviye nakliye gemileri geri döndürüldüler.

Amerikalılar, 11 Mayıs'ta, sis altında ve üç ana muharebe gemisinin bombardıman desteğiyle Attu Adası'na bir tümen çıkardılar. Bu tümen sahip olduğu 1'e karşı 4 katı aşkın üstün vaziyetleriyle yaklaşık 2.500 kişilik Japon garnizonunu on beş günlük zorlu muharebelerden sonra yavaş yavaş dağlara doğru püskürttü ve daha sonra Japonlar orada Amerikalıların üstesinden gelme sorununu onların mevzilerine giriştikleri, sadece yirmi altı esir verip, hepsinin imha edildikleri intihar saldırılarıyla çözdüler. Amerikalılar, şimdi Kiska Adası'na yüklendiler. Şu anda tecrit edilmiş olan bu adaya havadan ve denizden girişilen sürekli baskı Japonların yaklaşık 5.000 kişilik garnizonlarını 15 Temmuz gecesi sık görülen sis örtüsü altında tahliye etmelerine yol açtı. Amerikalılar adayı iki buçuk hafta daha bombardımana tabi tutmaya devam ettiler ve adaya, boş olduğuna ikna olana kadar arayıp taramak için beş gününü harcayan yaklaşık 34.000 kişilik büyük bir kuvvet çıkardılar.

Böylece, Aleut Adaları temizlendi, fakat Amerikalılar bu önemsiz görevde, büyük bir deniz ve hava kuvvetiyle desteklenen toplam 100.000 kişilik bir birlik görevlendirmişlerdi – bu harekât, kuvvet tasarrufu yönünden apaçık kötü bir örnek ve daha az zayiatla daha az yakıt ve cephane kullanarak şaşırtma harekâtının düşmanı oyaladığı iyi bir örnekti.

Güneybatı Pasifik'teki görünürdeki durgunluk 1943 yazına kadar devam etti.

Amerikalılar ve müttefikleri, düşmanlarının önleyici ve moral bozucu hareket tarzı, Japon kara kuvvetleri ile deniz kuvvetlerinin

komutanları arasındaki şiddetli görüş ayrılıkları nedeniyle engellendiği ve güçleştirildiğinden dolayı talihlilerdi. Kara ve deniz kuvvetleri, bütün Japon istilalarının devam etmesini istemekle birlikte, harekâtın en iyi şekilde icrası konusunda kati bir şekilde bölündüler. Kara kuvvetlerindeki (ordu) komutanlar, Hollanda Doğu Hint Adaları ve Filipinler'de ele geçirdikleri toprakların emniyeti için gerekli olduğunu düşündükleri, ileri mevzi olan Yeni Gine'deki kara harekâtlarını destekliyorlardı. Deniz kuvvetlerindeki komutanlar ise, 1.500 kilometre kuzeyde Caroline Adaları'nda Truk'ta bulunan büyük deniz üssünün stratejik himayesi için Solomon ve Bismarck adalarına öncelik tanınmasını istiyorlardı. Stratejik kararda, her zaman olduğu gibi kara kuvvetlerinin dediği oldu.

Nihayetinde mutabakata varılan savunma hattı, Guadalcanal'ın batısındaki Solomon Adaları'nda bulunan Santa Isabel ve Yeni Georgia'dan Yeni Gine'deki Lae'ye uzanıyordu – yani Papua Yarımadası'nın batı bölgesi. Deniz kuvvetleri, Solomon Adaları bölgesinin, kara kuvvetleri ise Yeni Gine bölgesinin sorumlusu olacaktı.

Bütün bölgenin karargâhı olan Rabaul'daki kara kuvvetleri komuta yeri Solomon Adaları'ndaki On Yedinci Ordu'nun ve Yeni Gine'deki On Sekizinci Ordu'nun harekâtlarını sevk ve idare etti – 7. Hava Tümeni On Yedinci Ordu'ya, 6. Hava Tümeni On Sekizinci Ordu'ya bağlıydı. Donanma kuvvetleri, her ikisi de Rabaul'daki deniz karargâhından yönetilen 8. Filo ve 11. Hava Filosu'ndan meydana geliyordu. Donanma birlikleri hafif kruvazörler ve muhriplerden oluşuyordu, ancak Truk'ta bulunan ağır gemilerle takviye edilebilirlerdi.

Harekât alanındaki kara kuvvetleri daha büyüktü – bunlar Yeni Gine'de bulunan On Sekizinci Ordu'nun üç tümenindeki toplam 55.000 asker ve iki tümen, ilave bir tugay ve On Yedinci Ordu'nun Solomon Adaları ve Bismarck'ta bulunan diğer birlikleriydi. Her ne kadar Japon hava gücü Guadalcanal muharebelerinde çok fazla eksilmekle birlikte, kara kuvvetlerinin 170, Deniz Kuvvetleri'nin 240 uçağı mevcuttu. Harp harekât alanının altı ay içerisinde, on ila on beş tümen ve 850'i aşkın uçakla takviye edilebileceği hesaplandı.

Onun için baskı altında tutma ya da "tespit etme (kontrol altında tutma)" stratejisinin oldukça mümkün olduğunu düşünmek için neden vardı.

Amerikan planlanması bu harp harekât alanını, Solomon Adaları ara hattı olmak üzere Pasifik Okyanusu bölgesi ve Güneybatı Pasifik bölgesi arasında verilen önceki bölme kararıyla karmaşık hale getirilmişti. Birleşik Silahlı Kuvvetler Komitesi bu planı daha uygulanabilir hale getirmek için General MacArthur'un harp harekât alanının bütün Yeni Gine-Solomon Adaları kısmının stratejik komutanı olacağını ancak, Güney Pasifik Bölgesi Komutanı Amiral Halsey'in taktik kontrolün komutasını alacağını, bu arada Pearl Harbor'daki donanma birliklerinin sorumluluğunun Amiral Nimitz'in Pasifik Okyanusu Komutanlığı'nda kalacağını emretti.

Amerikan stratejik hedefi, Bismarck Adaları'nın meydana getirdiği engeli yarmak ve Rabaul'daki ana Japon üssünü ele geçirmekti. Bu, Japonlara "göz açtırmamak" için her iki yaklaşma istikametinde birbirini izleyen saldırılarla başarılacaktı. Önce, Halsey'in kuvvetleri Guadalcanal'ın hemen batısındaki Russell Adaları'nı hava ve deniz üssü olarak işgal edecekti. Daha sonra Rabaul taarruzu için, hava üsleri ve hava birliklerini bir hattan diğerine kaydırmak için acil geçici konaklama noktaları sağlamak amacıyla Yeni Gine'nin doğusundaki Trobriand grubundaki iki ada ele geçirilecekti. İkinci safhada ise Halsey, Guadalcanal'ın batısında bulunan Solomon Adaları'ndaki Yeni Georgia'ya doğru ilerleyecek ve Munda'nın kilit havaalanını ele geçirecek, bu arada MacArthur, Yeni Gine'nin kuzey kıyısında bulunan Lae civarındaki Japon mukavemet noktalarını ele geçirecekti. O âna dek ise Halsey'in, Solomon Adaları'nın batı ucundaki Bougainville'yi emniyet altına almış olacağı umuluyordu. Üçüncü safhada, MacArthur'un kuvvetleri kuzey istikametine dönerek, denizden geçmek suretiyle kuzey ucunda, Rabaul'un bulunduğu Bismarck Adaları'ndaki büyük Yeni Britanya Adası'na geçecekti. Ondan sonra dördüncü safhada, bizzat Rabaul'a Müttefik taarruzu başlayacaktı. Bu, planlandığı gibi çok yavaş bir harekâttı – Rabaul taarruzunun, seferin başlamasından sekiz ay sonra icra edileceği hesaplanmıştı.

MacArthur'un, Güneybatı Pasifik bölgesinde, üçü Avustralyalı yedi tümeni ile dörtte biri Avustralyalı olmak üzere yaklaşık 1.000 uçak ve ilave olarak gelecek hem iki Amerikan hem de eğitimdeki sekiz Avustralyalı tümeni daha vardı. Halsey'in ikisi deniz piyade, biri Yeni Zelandalı olmak üzere yedi tümeni, 700'ü Amerikan Kara Kuvvetleri'ne ait olmak üzere toplam 1.800 uçağı vardı. Deniz gücü değişmekteydi, zira, her bir güzergâhtaki taarruz için amfibik kuvvet teşkil edilmekte birlikte, büyük miktarda savaş gemisi Nimitz'in Pearl Harbor'daki muazzam kuvvetinden kısa süreli olarak borç alındı; başlangıçta, Halsey'in birçok küçük gemisinin yanı sıra, altı ana muharebe gemisi ve iki uçak gemisi vardı. MacArthur'un arzu ettiği kadar çok olmasa bile –yaklaşık yirmi iki tümen ve kırk beş hava grubu istemişti– şimdi başarı için yeterli toplam kuvvet vardı.

Halsey, hazırlık ya da "durgunluk" dönemi sırasında 21 Şubat'ta Russell Adaları'na bir kuvvet çıkardı, fakat orada olduklarına inanılan Japon garnizonuna ilişkin bir ize rastlamadı. Bundan başka Halsey'in deniz birlikleri Japonların dar bir boğazdan düzenledikleri baskınlara son verdi. Japonların, Yeni Gine'de Huon Körfezi civarındaki Wau Havaalanı'nı ele geçirme çabası, oraya havadan tugay intikal ettiren Avustralyalılarca önlendi; ve Japonlar o bölgeye tümenin büyük bir bölümünü takviye olarak sevk ettiklerinde, sekiz muhribin refakat ettiği sekiz nakliye gemisinin teşkil ettiği konvoy Yeni Gine'deki Müttefik hava kuvvetleri tarafından derhal tespit edildi ve yakalandı – konvoy 3.600'ü aşkın askeriyle (toplam birlik miktarının yarısı), birlikte bütün nakliye gemilerini ve muhriplerinin yarısını kaybetti. Japonlar "Bismarck Deniz Muharebesi" felaketinden sonra, Yeni Gine'deki birliklerine ikmal maddelerini sadece denizaltılarla ya da mavnalarla göndermeyi göze aldılar.

Amiral Yamamoto, bundan sonra, Müttefiklerin hava gücünü hava üslerine düzenleyeceği sürekli baskınlarla yıpratmak umuduyla 3. Filo'nun uçak gemisini Truk'tan Rabaul'a göndererek Japonların havadaki aleyhteki durumunu düzeltmeye gayret etti. Fakat tam da uğursuz bir şekilde 1 Nisan'da başlayan bu taciz harekâtı, taarruza iştirak eden pilotların iyimser raporlarının aksine on beş

gün içerisinde gerçekte Japonlara neredeyse Müttefiklerden iki kat daha fazla uçak kaybına mal oldu. Ve daha sonra Yamamoto, Bougainville'ye yaptığı ziyaret uçuşu sırasında Amerikan İstihbarat Teşkilatı'nın önceden aldığı bilgiler doğrultusunda pusuya düşürüldü ve vuruldu. Yamamoto'nun Japon Birleşik Donanması için halefi Amiral Koga idi, ne var ki Yamamoto gibi güçlü çıkmadı.

Uzun zamandır planlanan Amerikan taarruzu 30 Haziran'da, General Krueger'in Amerikan Kara Kuvvetleri birliği Trobriand grubundaki, Kiriwina ve Woodlark (ya da Murua) adalarına çıkınca; General Herring komutasındaki Yeni Gine Kuvveti (büyük kısmı Avustralyalı) Huon Körfezi yakınındaki Salamaua'ya çıkınca; ve Amiral Halsey'in emrindeki birlikler Yeni Georgia'ya çıkınca üç güzergâh üzerinden başlaması bekleniyordu.

Trobriand Adaları'na yapılan çıkarma, direnişle karşılaşmadığından kolay oldu ve havaalanlarının inşaları derhal başladı. Yeni başlayan Yeni Gine taarruzu iyi başladı ve Avustralyalılara destek olan Amerikan çıkarması ciddi bir direnişle karşılaşmadı, fakat bu kısımda bulunan yaklaşık 6.000 kişilik Japon kuvveti Ağustos ortasına kadar Salamaua'nın eteklerine püskürtülemedi – ve o nedenle buradaki ileri Amerikan birliklerine, asıl hedef olan Lae taarruzdan önce Huon Yarımadası'na yapılacak planlı asıl çıkarmalara kadar beklemeleri bildirildi. Halsey'in kuvvetinin, Yeni Georgia'ya karşı gerçekleştirdiği üçüncü güzergâhtaki taarruz daha zorlu çıktı.

Geniş Yeni Georgia Adası'nda, geçit vermezliğinin, dağlık cengel bölgesi ve nemli iklimiyle arttığı yaklaşık 10.000 askerin bulunduğu bir Japon garnizonu vardı. Bu engel İmparatorluk Genel Karargâhı'nın verdiği adanın mümkün olduğunca elde tutulması emirleri uyarınca, daha zorlu hale geldi. Ayrıca, işgalin zorlukları kuzeydoğu kıyısındaki sığ kayalıklar ile güney ve batıyı çevreleyen adalar kuşağınca artmıştı.

Amerikan planına göre üç kısımdan oluşan bir çıkarma harekâtı icra edilecekti. Tümen seviyesindeki asıl çıkarma, sekiz kilometrelik boğazın geçilmesinin ve Munda Noktası'ndaki önemli havaalanına çıkarma yapılmasının planlandığı Rendova Adası'nın batı kıyısına

yapılacaktı. Bu sıçrama başarılır başarılmaz, daha küçük bir birlik, Munda'dan on beş kilometre mesafedeki Yeni Georgia'nın kuzey kıyısına çıkacaktı. Böylelikle Japonların deniz çıkarma birliklerince takviye edilmesini önleyecekti. Ayrıca güneyde üç tali çıkarma olacaktı. Donanma örtü kuvveti beş uçak gemisi, üç ana muharebe gemisi, dokuz kruvazör ve yirmi dokuz muhripten oluşuyordu. Hava kuvveti olarak yaklaşık 530 uçak tahsis edilmişti.

Japonların Yeni Georgia'nın güney kısmına doğru ilerlediklerine ilişkin bir kıyı gözetleme postasının raporu, Halsey'in 30 Haziran'a kadar beklemek yerine oraya ilk çıkarmayı 21 Haziran'da başlatmasına yol açtı. Halsey hiçbir direnişle karşılaşmadı. O bölgedeki diğer tali çıkarmalar da 30 Haziran'da başarıyla gerçekleştirildi.

Rendova Adası'ndaki asıl çıkarmaya gelince, adada bu harekâtta görev alan 6.000 Amerikan askeri, çok geçmeden sadece 200 Japon askerinin teşkil ettiği garnizonun üstesinden geldi ve Temmuz ayının ilk haftası esnasında Munda'nın yakınlarında takip çıkarmaları gerçekleştirdi. O ve sonraki hafta, küçük Japon deniz birlikleri Guadalcanal seferinde olduğu gibi birkaç hamlede bulundu ve kruvazörlere önemli ölçüde zayiat verdirmeyi, yanı sıra sahile sessizce toplam yaklaşık 3.000 kişilik bir birlik çıkarmayı başardı.

Bu harekâtta, muazzam hava, topçu ve donanma topçu ateşi desteğine karşın sahilde görevlendirilen tecrübesiz Amerikan tümeni Rendova'dan boğazı geçtikten sonra cengellerden Munda'ya doğru çok yavaş ilerledi. Tümenin moralinin düşük olması haline dair raporlar üzerine ilave, bir buçuk tümenin Yeni Georgia'ya sevk edilmesi emrine yol açtı. Bununla birlikte, Japon garnizonunun büyük bir çoğunluğu, kuzeydeki bitişik Kolombangara Adası'na çekilebilmekle birlikte, nihayet 5 Ağustos'a gelindiğinde Munda ve çevresindeki bölge ele geçirildi. Ayrıca, müteakip deniz muharebelerindeki Amerikan hava hâkimiyeti, Japonlar için mahzurlu olan gemi kayıplarına neden oldu.

Amerikalıların Yeni Georgia'daki yavaş ilerlemesinin çok önemli bir etkisi Amiral Halsey ve diğer Amerikalı liderlerin böyle adım adım ilerlemenin sakıncalarını anlamalarına ve düşmana müteakip

savunma hattını kuvvetlendirmek için yeterince bol zamanı verdiğini fark etmelerine yol açmasıydı. Böyle bir gelişme hava ve denizdeki büyük üstünlüğü kaybettiriyordu. Onun için şimdi, 10.000'i aşkın birliği barındıran Kolombangara Japon garnizonunun kordon altına alınması ve "ölmeye terk edilmeleri" gerektiğine, bu arada Amerikan kuvvetlerinin, sadece 250 kişilik Japon garnizonunca ancak zayıf bir şekilde savunulan büyük Vella Lavella Adası'na ilerlemelerine karar verildi. Ayrıca Vella Lavella Adası'na havaalanı inşa etmek, Amerikalıları, Solomon Adaları'nın en batısındaki Bougainville'nin yüz elli kilometre civarına getirecekti.

Vella Lavella'ya, 15 Ağustos'ta Yeni Georgia'nın işgalinin tamamlanmasından bile önce çıkıldı. Bundan başka, bu bölgenin komutanı olan General Sasaki'nin, Kolombangara'daki direnişi uzun süre devam ettirebilme umudu, üst kademeden gelen Merkezi Solomon Adaları'nı terk edilmesi ve Bougainville'ye çekilmesini belirtilen emirle kayboldu. Eylül sonu ve Ekim başında, büyük Kolombangara garnizonu ve küçük Vella Lavella garnizonu birkaç gece içinde arka arkaya tahliye edildiler.

Japonlar Yeni Georgia seferinde toplam yaklaşık 2.500 ölü ve on yedi savaş gemisi, Müttefikler ise yaklaşık 1.000 ölü (birçoğu hastalıktan olmak üzere) ve altı savaş gemisi kaybettiler. Bunun dışında Japonların havadaki kaybı çok daha ağırdı.

Müttefiklerin Salamaua'ya Ağustos'taki baskıları, büyük ölçüde hem kuzeydeki Yeni Britanya Adası'na müteakip sıçrama için limanlarının ve havaalanlarının ihtiyaç duyulduğu Lae ve Huon Yarımadası'na yapılacak taarruzun hazırlıklarını gizlemek ve Japonların dikkatini başka yere çekmek hem de bu sıçrama esnasında kanatları himaye etmek için devam ettirilmişti.

MacArthur'un Huon Yarımadası'nın üstesinden gelinmesi konusundaki planı, amfibik, hava indirme ve kara birlikleri harekâtlarını birleştirmekti. Bu üç kuvvetin müşterek kullanılması planı karmaşık bir harekât haline getiriyordu ve şayet istenmiş olsaydı güvenebileceği yeterli tek bir kuvveti (amfibik, hava indirme ve

kara birlikleri - herhangi birini kullanabilirdi) vardı. 5 Eylül'de, MacArthur'un amfibik kuvveti 9. Avustralya Tümeni'nin çok büyük bir kısmını Lae'nin hemen doğusuna çıkardı. Ertesi gün 503. Amerikan Paraşüt Alayı, Müttefiklerin Pasifik'teki ilk hava indirme harekâtı için Lae'nin kuzeybatısında kullanılmayan Nadzab Havaalanı'na indirildi – ve bu havaalanı kullanılır hale getirilir getirilmez 7. Avustralya Tümeni nakliye uçaklarıyla taşındı. Bu arada, Avustralya-Amerikan birliklerinin Salamaua'ya doğru karadan ilerlemeleri devam etti.

Birbirleriyle aynı noktada buluşacak olan taarruzlar, az bir direnişle karşılaştılar. Zira, Japon İmparatorluk Karargâhı, bölgedeki tek tümenlerinin irtibatının kesilebilmesinin imkân dahilinde olduğunu fark etmiş ve bu tümenin dağlık yarımadadan Lae'nin yaklaşık seksen kilometre ilerisindeki Kiari'ye doğru geri çekilmesini onaylamıştı. O nedenle Salamaua 11 Eylül'de, Lae 15 Eylül'de tahliye edildi. Fakat Japonların, yarımadanın ucunda bulunan Finschhafen Limanı'nı elde bulundurma umudu 22 Eylül'de amfibik kuvvet tarafından oraya gönderilen bir Avustralyalı tugay tarafından hüsrana uğratıldı. Her ne kadar Japonlar, takviye olarak ileriye başka bir tümen getirmekle birlikte, kıyı boyunca yavaş yavaş geri atıldılar. Bu arada, 7. Avustralya Tümeni Lae'den Yukarı Markham Nehri vadisine doğru daha hızlı ilerliyordu ve Ekim başında, Lae'nin 250 kilometre kuzeybatısında, müteakip önemli nokta ve liman olan Madang'a neredeyse 80 kilometre mesafede olan Dumpu'ya ulaştı. 1943'ün sonunda, Müttefik kuvvetler ilerlemeleri programlarının gerisinde olmakla birlikte, kıyı boyunca ve Madang'a içeriden olmak üzere iki koldan başlatacakları taarruza hazırdılar.

1943 Eylülü geldiğinde, Japon İmparatorluk Karargâhı nihayet önceki iyimser durum muhakemesini ve başarı ihtimalini gözden geçirmek zorunda kaldı. Japon birlikleri, çok büyük bir alanda çok zayıf bir şekilde yayılmışlardı. Amerikalılar ise ilk yenilgilerinden sonra son derece kısa bir sürede toparlanmışlardı. Şimdi hem havada hem denizde üstünlüğü elde bulunduruyorlardı. Japonların geri

adım atmak ve savunma çemberini daraltmak zorunda kalacakları belli oldu. Çünkü, Japonlar kanatlardan maruz kaldıkları baskının ötesinde, Amiral Nimitz'in, Amiral Jellicoe'nin Birinci Dünya Savaşı'ndaki Büyük Donanma'sından bu yana en çok sayıda geminin toplandığı merkezde bulunan Pearl Harbor'dan muhtemel bir tehdit vardı.

Japonların tehlike arz eden askeri durumu zayıf ekonomik temelleri nedeniyle önem kazandı. Uçak üretimi, Amerika'nın meydana okumasına karşı koymak için yeterli değildi ve ticari gemilerini koruyamıyordu.

İmparatorluk Genel Karargâhı tarafından Eylül ortasında tesis edilen "Yeni Harekât Politikası" Japon savaş hedeflerinin yerine getirilmesi için elzem asgari bölge tahminine dayandırılmıştı. Bu, asgari tanımlaması Birmanya'dan Malay engeli boyunca Batı Yeni Gine'ye, oradan Caroline, Mariana ve ta Kuril adalarına kadar uzanan "mutlak ulusal savunma alanı" olarak belirlenmişti. Her ne kadar altı ay daha elde tutulacak olmakla birlikte, bu savunma çemberinin daraltılması, şimdi Yeni Gine'nin büyük bir bölümü ile Rabaul dahil olmak üzere Bismarck Adaları'nın, Solomon Adaları'nın, Gilbert ile Marshall adalarının, önemsiz olarak düşünülüyor ve sınıflandırılıyor olması demekti. Altı aya kadar asgari ya da "mutlak" bölgenin geçilmez bir engele dönüşmüş olacağı, Japon uçak üretiminin üç katına çıkacağı ve Japon Birleşik Donanması'nın, Amerikan Pasifik Donanması'na muharebede bir kez daha meydan okuyacak yeterlilikte büyümüş olacağı umuluyordu.

Bu arada, Güneybatı Pasifik'teki Japon kuvvetleri güçleri şu anda neredeyse 3.000 uçağın desteğinde yaklaşık yirmi tümeni bulan Müttefik gücünü durdurmak için geri çağırılmışlardı. Japonların Doğu Yeni Gine'de üç, Yeni Britanya'da bir, Bougainville'de bir tümeni vardı ve 6.'sı yoldaydı. Yanı sıra bir Rus işgali ihtimaline karşı koymak için Çin'de hâlâ yirmi altı ve Mançurya'da on beş tümen vardı – bu nedenle Japonların, kara kuvvetlerindeki zafiyetleri miktar yönünden değil, konuşlandırılmalarından kaynaklanmaktaydı.

Müttefikler cephesindeki yavaş ilerleme, mesafesi daha kısa olduğundan ve muhtemelen daha az zaman alacağından dolayı, özellikle Birleşik Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin şimdi Merkezi Pasifik harekâtına öncelik vermeye yatkın olduğunu bilmesi, MacArthur'u baskıyı artırmak için daha istekli yaptı. MacArthur'un aciliyet duygusu komitenin Rabaul'un ele geçirilmesinin elzem olmadığı ve kuvvetli bir şekilde savunulan bu noktanın pekâlâ etrafından dolaşılabileceği ve tecrit edilmiş bir şekilde bırakılabileceğine ilişkin kesin görüşüyle arttı. Amiral Halsey de, doğuştan taarruz yanlısıydı ve Solomon Adaları üzerinden gelişecek olan ilerlemesini hızlandırmaktaki istekliliği, 2. Deniz Piyade Tümeni'nin yanı sıra, birçok gemisinin Merkezi Pasifik'teki harekâta yardım etmek için geri çağrılmasıyla artmıştı.

Bougainville Seferi

Solomon Adaları'nın en batısında yer alan bu büyük adada çoğu güneyde olmak üzere yaklaşık 40.000 kişilik bir kara ve 20.000 denizci birliğinin bulunduğu bir Japon garnizonu vardı. Şu âna kadar Amiral Halsey'in gemileri ve çıkarma araçları o kadar azalmıştı ki, ilk başta karaya sadece takviyeli bir tümen çıkarabildi. Zekice seçilen çıkarma yeri zayıf bir şekilde savunulan batı kıyısındaki Empress Augusta Körfezi'ndeydi ve bu yerin havaalanı inşası için iyi bir zemini vardı.

Bougainville'deki Japon hava üslerinin çok şiddetli bir şekilde bombardımanından ve Bougainville yaklaşma istikametindeki adaların hazırlık amacıyla ele geçirilmesinden sonra, çıkarmalar 1 Kasım'da gerçekleştirildi – taarruzun dalgaların daha hafif olduğu güneyden geleceğinden emin olan Japonlar için çıkarmalar bir sürpriz olmuştu. Japon hava ve donanma birliklerinin karşı taarruzları püskürtüldü, bu arada maruz kaldıklarından çok daha az zayiat verdirdiler. Hem Amerikan uçak gemilerinin hem de Yeni Gine'deki Müttefik hava kuvvetlerinin Rabaul'a karşı düzenledikleri hava taarruzları, Rabaul'da yakın zamanda takviye edilen Japon

hava gücünün müdahalesini önledi. Hızlı uçak gemisi kuvvetlerinin Japonların karada üslenen uçaklarının çok iyi himaye ettiği besbelli olan bölgelerde görev yapabildiklerinin ortaya çıkması gelecek için önemli bir dersti.

Karada ilave bir tümenle takviye edilen Amerikan birlikleri, kıyıbaşlarını yavaş yavaş on beş kilometreden daha geniş, oldukça büyük bir köprübaşına dönüştürdüler. Aralık ortasında sahilde köprübaşını tutacak 44.000 asker mevcuttu. Japonların verdikleri karşılık yavaştı, çünkü Japonlar asıl Amerikan harekâtının başka yerden geleceğine inanmaya devam ettiler. Hatta, Empress Augusta Körfezi'ndeki çıkarmanın asıl tehdit olduğunu fark ettiklerinde bile, kuvvetlerini güneydeki ana mevzilerinden, seksen kilometrelik cengellerden geri getirmek zorunda kaldıklarından karşı taarruzları daha da gecikti. Sonuçta, Şubat ayı sonuna kadar pek az şey yaptılar. Burada uzun süren bir durgunluk hali mevcuttu.

Bismarck ve Admiralty Adalarının Ele Geçirilmeleri

Bu arada, Yeni Gine'deki Müttefik ilerleyişi devam etti. MacArthur, 2 Ocak 1944'te Huon Yarımadası ve Madang ortasında bulunan Saidor'a yaklaşık 7.000 kişilik bir Amerikan kuvveti çıkardı ve bu kuvvet çok geçmeden iki katına çıktı. Böylece, yarımadanın tam batısında Sio'da tutunmaya çalışan, hemen hemen Müttefiklerin gücüne benzer büyüklükteki, zayıf ve yorgun Japon kuvvetinin kıyıdaki geri çekilme hattını tıkadı. Japon kuvveti kuşatmadan, uzun ve dolambaçlı dağlık cengellerden geçerek, birkaç binden fazla askerini daha kaybettiği bir geri çekilmeyle sıyrıldı. Aynı zamanda, Avustralyalıların aynı noktada birleşecek olan kıskacının kolları, tekrar Markham Vadisi'ndeki Dumpu'dan kıyıya doğru ilerliyordu. Bu kıskaç harekâtı 13 Nisan'da kıyıya ulaştı. MacArthur'un kuvvetleri ciddi bir direnişle karşılaşmadan 24 Nisan'da Madang'ı işgal ettiler. Çünkü Japon İmparatorluk Genel Karargâhı Yeni Gine'deki birliklerinin geri çekilmelerini hızlandırmak ve yaklaşık 320

kilometre daha batıdaki Wewak'a çekilmelerini emretmek mecburiyetinde kalmıştı.

MacArthur, müteakip saldırısını, Huon Yarımadası'nın düşmandan temizlenmesinden bile önce başlattı. General Krueger'in "Alamo" (özel keşif) kuvveti 15 Aralık'ta Arawe yakınında Yeni Britanya'nın güneybatı kıyısında çıkarma yapmaya başlamıştı ve daha sonra bu iki tümenlik kuvvetin büyük bir bölümü Noel'den hemen sonra, batı ucundaki Gloucester Burnu'na, oradaki havaalanının ele geçirmek için çıkmıştı. Zira, Rabaul'a yapılacak taarruz fikri bir kenara bırakılmakla birlikte MacArthur, Yeni Gine'de batı istikametinde devam eden harekâtın kanatlarının emniyeti için boğazların iki taraflı kontrolünü sağlamak istiyordu. Amerikalıların çıkarma yaptıkları Yeni Britanya'nın batı ucu, Çin'den yakın zamanda gelmiş olan yaklaşık 8.000 kişilik bir Japon müfrez birliği tarafından tutuluyordu. Ancak bu kuvvet, bu hilal şeklindeki büyük adanın 500 kilometre mesafedeki diğer ucunda bulunan Rabaul'dan geniş yabani bir arazi parçasıyla ayrılıyordu. 7. Hava Tümeni 3.200 kilometre daha batıdaki Selebes bölgesine henüz geri gönderilmiş olduğundan, bu kuvvete ancak sınırlı hava desteği temin edilebildi. Bu nedenle Gloucester Burnu yakınındaki Japon kuvveti az direniş gösterdi ve çok geçmeden Rabaul'a doğru çekilmeye koyuldu.

Daha sonra, Şubat'ın sonunda indirilmiş (piyade göreviyle) 1. Süvari Tümeni'nin bir keşif kuvveti, Gloucester Burnu'nun 400 kilometre kuzeyinde birkaç havaalanı olan ve daha birçoğunun inşası için elverişli yeri, bu arada büyük sığınaklı bir demirleme yeri de bulunan Admiralty Adaları'na çıktılar. Buradaki yaklaşık 4.000 kişilik Japon garnizonu umulandan daha şiddetli bir şekilde muharebe etti, ancak 9 Mart'ta Amerikan kuvvetinin asıl kısmı çıkarma yaptıktan sonra gafil avlandılar ve mağlup edildiler. Amerikalılar Mart ortasında başlıca hedeflerini emniyet altına almışlardı. Her ne kadar geride kalan Japonlar tamamen imha edildikleri Mayıs ayına kadar savaşmaya devam etmekle birlikte, Amerikalılar Admiralty Adaları'nı ana üs haline getirmeye başlayabildiler.

Böylece 100.000'den fazla Japon askerini barındıran Rabaul garnizonu şu anda tecrit edilmiş durumdaydı – benzer şekilde

"ölüme terk edilmişlerdi." Bismarck Adaları'nın teşkil ettiği engel, doğrudan bir taarruzda maruz kalınmış olacak zayiattan çok daha azıyla, başarıyla yarılmıştı.

Japon komutanın, Amerikalıların batı kıyısına yaptıkları çıkarmanın, asıl çıkarmalar olduklarını gecikerek fark etmesinden önce Bougainville Adası'ndaki çıkarmaların üzerinden yaklaşık dört ay geçti. Mart 1944'te, Japonlar, cengellerden kıyıya yaklaşık 15.000 kişilik bir kuvvet getirdiler ve şu anda 60.000'i aşkın askerle tutulan Amerikan kıyıbaşına taarruz ettiler. Japon komutan, buradaki Amerikan gücünü yaklaşık 20.000 kişilik kara birliği ve 10.000 kişilik uçak yer mürettebatı olarak tahmin etti – bu miktar tahmini bir toplam olsa dahi onlara gecikmiş karşı taarruzlarının ne kadar zayıf şansı olduğunu göstermesi gerekirdi. 8 Mart'ta başlayan ve iki hafta devam eden 1'e karşı 4 kat üstün kuvvete karşı düzenlenen sonuçsuz karşı taarruzda, kuvvetlerinin yarısından fazlası olan 8.000'i aşkın zayiat verdi, oysa Amerikalıların kaybı 300'den azdı. Bu şiddetli püskürtülmeden sonra, umutsuz bir vaziyette tecrit edilmiş olan Japon garnizonundan arta kalan birlikler de ölüme terk edildiler.

Merkezi Pasifik Harekâtı

Merkezi Pasifik'teki taarruz, Güneybatı Pasifik güzergâhındaki gibi doğrudan Japonya'ya karşı değil Filipinler'e ve oradaki Amerikan vaziyetinin toparlanması için yöneltilmişti. Savaşın bu safhasında Washington'daki Birleşik İngiliz ve Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin temel fikri, Filipinler'i tekrar istila ettikten sonra, Amerikan kuvvetlerinin Çin'e doğru harekâta devam etmek ve orada hem Amerikan hava kuvvetinin Japonya üzerinde hava hâkimiyetini kurabileceği büyük hava üsleri tesis etmek ve direniş gücünü yok etmek hem de Japonların ikmal maddelerinin akışını kesmek olacaktı.

Bu stratejik plan, Çan-Kay-Şek liderliğindeki Çin'deki milliyetçilerine yardım etmek ve Çinlilerin Japonlara karşı direnişlerini ida-

me ettirmedeki Amerikan teşebbüslerinin altında yatan unsurdu. Bu plan benzer şekilde, Çan-Kay-Şek'e ikmal malzemeleri göndermek ve silahlı takviye temin etmek için İngilizlerin Birmanya'daki ilerleyişlerine devam etmesini ve Güney Çin'e uzanan Birmanya Yolu'nun tekrar açmasını müşahede etme konusundaki Amerikan kaygısını izah etmektedir.

Aslında Merkezi Pasifik harekâtı o kadar çabuk ilerledi ki, Amiral Nimitz'in kuvvetinin harekât hattını kuzeye kaydırmasına ve Mariana Adaları'nı ele geçirmesine yol açtı. Bu arada yeni uzun menzilli B29 Süper Kale bombardıman uçaklarının gelişmesi, Japonları doğrudan vurmayı mümkün kıldı, zira Mariana Adaları Japon anakarasına 2.250 kilometreden daha az mesafedeydi. Ayrıca, Ekim 1944'te Mariana Adaları işgal edildiğinde Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi Çin Milliyetçilerinin yardım etme ya da İngilizlerin yakın gelecekte Güney Çin'e ulaşma ihtimalinin az olduğunu anlamıştı.

Gilbert Adaları'nın Ele Geçirilmesi

Amiral King, Merkezi Pasifik harekât planı hazırlanırken, taarruza Marshall Adaları'dan başlamak istemişti. Ancak bu fikir başarı için ihtiyaç duyulan gemi ve eğitimli birlik eksikliği nedeniyle bir kenara bırakıldı. Bunun yerine Amerika'nın Pearl Harbor'daki Hawaii üssünden biraz daha uzak olmakla birlikte, ele geçirilmeleri çok çaba gerektirmeyecek gibi görünen, bu arada amfibik harekâtlarda ve Marshall Adaları'na düzenlenecek müteakip taarruzda bombardıman uçak üsleri için tatbikat tecrübesi temin edeceği nedeniyle taarruza Gilbert Adaları'ndan başlanmasına karar verildi. Gilbert Adaları'nın en batısında bulunan iki ada, Makin ve Tarawa asıl hedefler olacaktı.

Amiral Nimitz bütün Merkezi Pasifik Bölgesi Komutanı olarak, Koramiral Raymond Spruance'yi taarruz kuvvetleri komutanı olarak seçti. 5. Amfibi (Deniz Piyade) Kolordusu adını alan kara birliği Tümgeneral Holland Smith'in komutası altındaydı. Bu arada bir-

likleri nakleden kuvvetin sorumluluğu, zaten Solomon Adaları'nda bu tür harekâtlarda çok tecrübe ediniş olan Tümamiral Richard Turner'a verilmişti. Bütün birlik iki taarruz kuvvetine ayrıldı. Kuzeydeki, altı nakliye gemisiyle 27. Tümen'in yaklaşık 7.000 askerini taşıyan kuvvet Makin Adası'nı ele geçirecek, güneyde on altı nakliye gemisiyle 2. Deniz Piyade Tümeni'ne bağlı 18.000'i aşkın askeri taşıyan kuvvet ise Tarawa Atolü'nü ele geçirecekti. Nakliye gemileriyle birlikte olan refakatçi uçak gemilerinin dışında işgal, Tümamiral Charles Pownall'ın, küçük gemilerinin yanı sıra, altı uçak gemisi, beş hafif uçak gemisi ve altı yeni ana muharebe gemisinden meydana gelen Hızlı Uçak Gemisi Kuvveti tarafından himaye edilecekti. Uçak gemilerindeki 850 uçağa ilaveten, karadaki üslerde 150 adet (kara kuvvetlerine ait) bombardıman uçağı vardı.

Buradaki en önemli gelişme, donanmanın harekâtlarını idame ettiren ve büyük savaş gemilerinin önemli onarımlarının dışındaki bütün ihtiyaçlarını karşılayan seyyar Onarım Hizmet Kuvveti'nin görevlendirilmesiydi. Bu kuvvetin tankerleri, levazım gemileri, römorkörleri, mayın tarayıcı gemileri, mavnalar layterları (altı düz tekne), mühimmat gemileri vardı. Daha sonra hastane gemileri, geçici yüzer kışla taşıyıcı mavnalar, yüzer doklar, yüzer vinçler, araştırma gemileri, duba toplama gemileri ve diğerleri ilave edildi. Bu yüzer "tren" donanmanın amfibik harekâtlardaki menzilini ve gücünü büyük ölçüde artırmıştı.

Hazırlık bombardımanından sonra, 20 Kasım 1943'te Gilbert Adaları'na 1917'de Cambrai'de (Fransa) tanklarla toplu halde gerçekleştirilen, çığır açan taarruzun yıldönümüne rastlayan kod adı "Galvanic Harekâtı" başladı. Japonların Eylül'deki "Yeni Harekât Politikası" uyarınca vaat ettikleri takviyeler henüz ulaşmamış olduğundan, Gilbert Adaları çok zayıf bir şekilde savunuldu. Makin Adası'nda sadece 800 kişilik bir garnizon vardı ve tali hedef olan Apamama Atolü'nde ise sadece yirmi beş Japon askeri vardı. Ancak, Tarawa Atolü'nde 3.000'den fazla askerin bulunduğu bir garnizon vardı ve kuvvetli bir şekilde tahkim edilmişti.

Makin Adası'ndaki küçük garnizon, tecrübesizlik nedeniyle zorda olan bir Amerikan Kara tümenine karşı dört gün dayandı. Birkaç "amfibi paletli (tırtıllı) aracın" (mercan kayalıkları engellerini aşan araçlar) gerçekleştirdikleri çok daha fazla etkiliydi, ne var ki çıkarma kuvvetinde bu yeni araçlardan sadece birkaç adet vardı.

Çok daha kuvvetli savunulan ve tahkim edilen Tarawa Atolü'ne, Guadalcanal'da seçkinleşen 2. Deniz Piyade Tümeni'nin taarruzundan önceki şiddetli hava bombardımanının yanı sıra, şiddetli donanma bombardımanı sonucunda iki buçuk saat içerisinde 3.000 ton bomba yağdı. Yine de, ilk gün adaya çıkan 5.000 askerin üçte biri, mercan kayalıkları ile sahil arasındaki 500 metrelik şeridi geçerken öldüler. Fakat sağ kalanlar çok çetin askerlerdi ve Japonları, içeri bölgedeki iki mukavemet noktasına geri çekilmeye zorladılar. Bu geri çekilme deniz piyadelerinin adaya yayılmalarını ve savunma mukavemet noktalarının etrafını sarmalarına imkân tanıdı. Daha sonra 22 Kasım gecesi, Japonlar üst üste tekrarladıkları, sonuçta kendilerinin imha olduğu, mükerrer karşı taarruz hareket tarzını seçerek deniz piyadelerinin hâlâ zor olan sorunlarını, çözdüler. Ondan sonra adanın geri kalanı hemen temizlendi.

Donanma, bir refakatçi uçak gemisi kaybetti, fakat genel olarak uçak gemisi grupları Japon hava saldırılarını hem gündüz hem de gece püskürtebileceklerini kanıtladı. Oysa Japon su üstü gemileri Amiral Spruance'nin büyük donanmasına meydan okuyamadı.

Amerikan halkı verilen kayıplardan şok oldu ve Gilbert Adaları'na yapılan taarruz şiddetli bir tartışmanın kaynağını teşkil etti. Fakat kazanılan tecrübe birçok açıdan önem kazandı ve amfibi harekât tekniklerinde önemli gelişmelere yol açtı. Resmi deniz harp tarihçisi olan Tümamiral S.E. Morison, bu harekâtı "1945'teki zaferin kaynağı" olarak nitelendirmişti.

Nimitz ve karargâhı, halihazırda müteakip Marshall Adaları harekâtını planlamakla meşguldüler, ancak Gilbert Adaları'na yapılan taarruzdan hemen sonra, Amiral Nimitz'in ısrarıyla planda çok önemli bir değişiklik yapıldı. Grubunun en yakında, en doğusunda

bulunan adalara doğrudan bir taarruz yerine adaların etrafından dolanılacak ve sonraki sıçrama 640 kilometre ilerideki Kwajalein Atolü'ne yapılacaktı. Daha sonra, şayet her şey yolunda giderse, Amiral Spruance'nin ihtiyatı 1.100 kilometrelik bu adalar zincirinin en uzaktaki ucunda bulunan Eniwetok Adası'nı ele geçirmek için gönderilecekti. Bu nedenle komutanlık Gilbert Adaları'na yapılana taarruzdakine benzer bir şekilde düzenlenmişti, fakat taarruzda hem toplam 54.000 kişilik hücum birliğinin meydana getirdiği iki yeni tümen hem de fethedilen toprağı işgal etmek için 31.000 kişilik garnizon birliği görevlendirildi. Donanmada ise on iki uçak gemisi ve sekiz ana muharebe gemisinden oluşan dört uçak gemisi grubu vardı. Çok daha fazla "tırtıllı amfibi aracı" kullanıldı. Bunlar hem silah monteli hem zırhlıydı. Avcı uçakları ve gunbotlar ise roketlerle teçhiz edilmişti. Hazırlık bombardımanı Gilbert Adaları'na yapılandan dört kat daha şiddetli olacaktı.

Japonlar sağlayabildikleri takviyeleri bu adalar grubunun en doğu kısmına göndermekle planın başarısına yardımcı oldular. Böylelikle Japonlar dolaylı yaklaşma istikameti ve etrafından dolaşma harekâtlarıyla yeniden şekillenen Amerikan stratejisine gafil avlandı.

Dinlenme, yenilenme ve gözden geçirme için kısa bir süreliğine Pearl Harbor'a dönen hızlı uçak gemisi kuvvetleri, Ocak 1944 sonunda geri döndü ve Marshall Adaları'na girişilen bütün taarruzlar boyunca, uçakların devamlı gerçekleştirdiği çıkışlarla (toplam 6.000'den fazla) Japon hava ve deniz harekâtlarını felç etti – bu arada yaklaşık 150 Japon uçağını imha etti.

Taarruzlardaki ilk hareket 31 Ocak'ta, adalar zincirinin doğusunda, Amerikalıların Seyyar Onarım Hizmet Kuvveti'ne iyi bir demirleme imkânı sağlayan savunmasız Majuro Atolü'nün ele geçirilmesiydi. Daha sonra Kwajalein Adaları'nı kuşatan küçük adalar ele geçirildi ve onu hemen 1 Şubat'taki asıl taarruz takip etti. Garnizon, vahşi ve kurbanlık "Banzai" ruhuyla defalarca gerçekleştirdikleri intihar saldırılarıyla adanın ele geçirilmesine yardımcı oldu. Her ne kadar Japon garnizonunda, 5.000'i muharip toplam 8.000'i

aşkın Japon askeri mevcut olmakla birlikte, bu zaferin kazanılmasında sadece 370 Amerikan askeri öldü.

Kolordu ihtiyatı (yaklaşık 10.000 asker) buraya çağrılmamış olduklarından, onlar Eniwetok'un işgaline gönderildiler. Amerikalılar orada Mariana Adaları'ndan hâlâ 1.600 kilometre, Caroline Adaları'nda ana Japon üssünün bulunduğu Truk Adası'ndan ise 1.100 kilometre uzakta olacaklardı. Onun için Eniwetok'a yapılacak harekâtın kanatlarını korumak amacıyla Eniwetok çıkarmasının yapıldığı gün, Amerikan uçak gemilerinin dokuzundan Truk üzerine şiddetli bir hava akını gerçekleştirildi. O gece, hedefleri belirleyen radarların yardımıyla bir taarruz daha gerçekleştirildi ve üçüncüsü ertesi sabah icra edildi. Her ne kadar Amiral Koga, basiretli bir davranışla Birleşik Donanma'sının büyük bir kısmını geri çekmiş olmakla birlikte, yirmi altı tanker ve yük gemisinin yanı sıra iki kruvazör, dört muhrip, batırılmıştı. Japonların havadaki kaybı çok daha kötüydü; Amerikalıların yirmi beş uçağına karşılık, 250 uçak kaybetmişlerdi. Stratejik sonuçlar daha bile çarpıcıydı, çünkü bu yıkıcı üçlü baskın, Japonların Rabaul'u çaresiz bırakarak Bismarck Adaları'ndaki bütün uçaklarını geri çekmesine neden oldu – bu da Merkezi Pasifik harekâtının, MacArthur'un Güneybatı Pasifik'teki ilerlemesini geciktirmeyeceğini, yardımcı olabileceğini kanıtladı.

Her şeyden önemlisi, bu harekât, uçak gemisi kuvvetlerinin önemli bir düşman üssünü işgal etmeden ve karada üslenen uçakların yardımı olmaksızın felç edebileceğini gösterdi.

Bu koşullar altında Eniwetok'un ele geçirilmesi kolay oldu. Çevredeki adalar çabucak ele geçirildi ve üç gün zarfında, yarım tümenden daha az bir çıkarma kuvveti tarafından ana ada garnizonunun bile üstesinden gelindi. Bundan sonra Amerikalıların kullanımı için Marshall Adaları'ndaki yeni havaalanı inşaları hızlandı. Gilbert ve Marshall adaları sadece iki ayı aşkın sürede ele geçirildi. Halbuki Japonlar, bu oyalama bölgesinin altı ay elde tutulabileceğini ummuşlardı ve kendilerinin "mutlak" ya da elzem güvenlik bölgesindeki Truk'un kilit konumu fena halde zedelenmişti.

Birmanya (1943-1944)

Birmanya'da muson sezonunda gerçekleştirilen sefer beklenenden farklı bir seyir izledi ve Müttefiklerin şu anda Pasifik'teki, özellikle Merkezi Pasifik'teki hızlı ilerlemeleri karşısında cesaret kırıcı bir zıtlık teşkil etti. Çünkü, Birmanya'daki savaşın ana hususiyeti, diğer Japon taarruzuydu – ve savaşta Japonların Hint sınırını geçip Güney Assam'a girmesiyle sonuçlanan yegâne saldırıydı. Halbuki İngilizler, istilacıları Kuzey Birmanya'dan temizleyecekleri ve Çin yolunu açacakları bir taarruza ve planlamaya güvenmekteydiler. Hindistan'daki ulaşım ve lojistik tesislerindeki büyük gelişme ve birliklerinin artan gücü iyi bir başarı ihtimali sunacak gibi gözükmüştü.

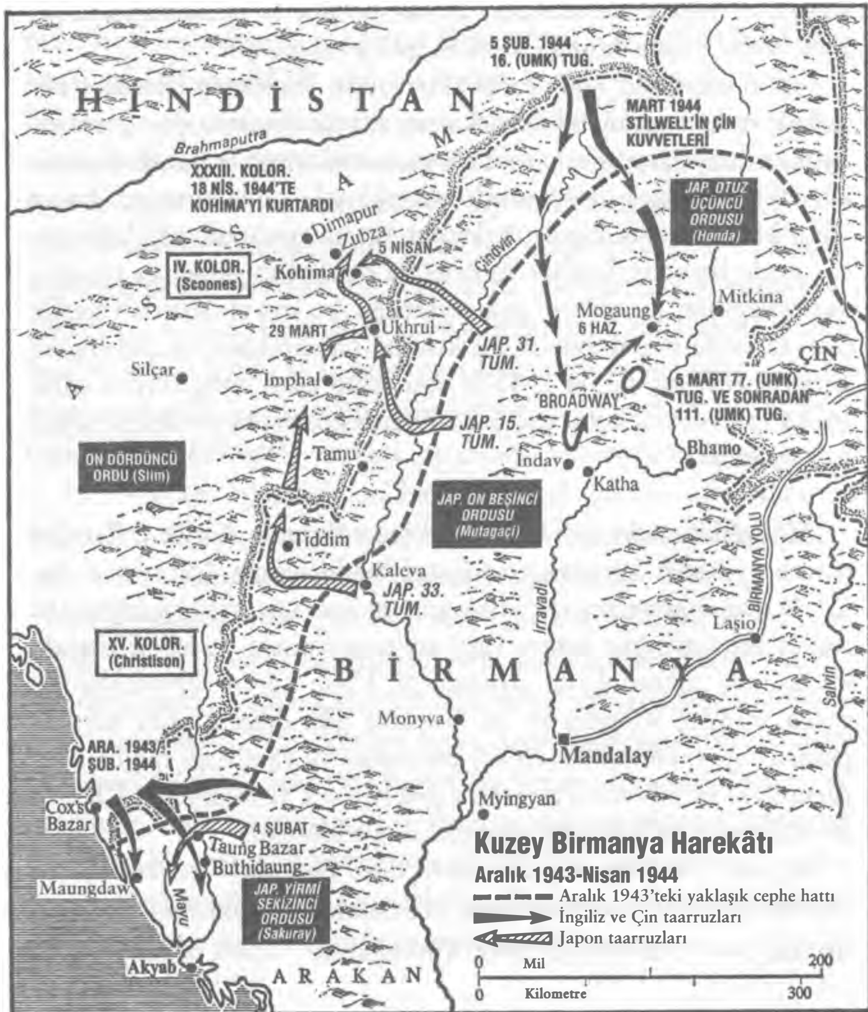
Japon taarruzu, İngilizlerin taarruzunu engelleyip bozmayı hedefledi ve kuvvetinin azlığına karşın, taktik başarıya çok yaklaştı. Aynı zamanda Japonların nihai başarısızlıklarının İngiliz ilerlemesinin 1945'e kadar ertelemesinde stratejik etkisi bile olmuştu. Fakat 1944'ün baharında İngiliz ilerlemesi Assam sınırından elli kilometre içeride bulunan İmphal ve Kohima'daki çetin savunma tarafından önlenince, Japonların çok geçmeden, bu son taarruzda yetersiz olan kuvvetinin çok büyük bir kısmını harcadıkları, ne ani İngiliz karşı taarruzuna ne de 1945'te onu takip eden daha büyük çaplı İngiliz taarruzuna karşı güçlü bir direniş gösteremeyecekleri aşikâr hale gelmişti.

Müttefikler sefer için hazırlanırken aralarında, Çin'le doğrudan temasın yeniden kurulması ve ikmal maddelerinin "Birmanya Yolu"yla dağ engelinden aşırılması için en kısa güzergâh olduğundan Kuzey Birmanya'nın tekrar işgal edilmesinin ana hedefleri olacağı konusunda mutabakata varmışlardı. Uzun süren tartışmalardan sonra, Akyab, Rangun ya da Sumatra gibi diğer amfibi harekât planları bir yana kondu. Kuzey Birmanya'ya yapılacak İngiliz taarruzundan önce Arakan'a taarruz yenilenecek ve kuzeydeki Chindit akıncılarınca bir şaşırtma taarruzu icra edilecekti.

Ağustos 1943'ün sonunda, daha önce Birleşik Harekât Başkanı olan Amiral Louis Mountbatten'in komutası altında yeni ve birleştirilmiş bir "Güneydoğu Asya Komutanlığı" teşkil edildi. Amiral

Mountbatten'in emri altındaki ilgili kuvvet komutanları Amiral Somerville, General Giffard ve Hava Orgeneral Peirse idi; Amerikalı General Stilwell ise, Mountbatten'in yardımcısı olacaktı. Hindistan Komutanlığı, Güneydoğu Asya Komutanlığı'ndan ayrıldı ve harekâtların dışında sadece eğitimden sorumlu oldu; Wavell, "önemsiz bir mevkiye terfi ettirilerek" Hindistan Genel Valisi oldu, Auchinleck ise halefi olarak Hindistan Komutanlığı'na atandı.

Harita 30

General Giffard'un emrindeki (11. Ordular Grubu) kara birliklerinin asıl kısmı, General Slim'in komutasına verilen, yeni kurulan On Dördüncü Ordu'ydu. Bu ordu Christison'un Arakan'daki 15. Kolordu'su ve Kuzey Birmanya'da, merkezi cephedeki Scoones'in 4. Kolordu'sundan oluşuyordu; aynı zamanda harp harekât alanındaki Çin tümenlerinin harekât kontrolünü elinde bulunduruyordu. Deniz gücü hâlâ küçüktü, fakat hava gücü uçak filo sayısı on dokuzu Amerikan olmak üzere, yaklaşık altmış yedi filoya çıkartılmıştı – harekâta hazır toplam uçak sayısı yaklaşık 850'ydi.

Müttefiklerin gücündeki bu büyük artış ve korkutan bariz taarruzi hareket tarzı, aslında Japonları 1942'nin başında işgal etmiş oldukları Birmanya'daki bölgede savunmada kalmaya ve bu bölgeyi sağlamlaştırmakla yetinecekleri bir zamanda Assam'a yeni ve önleyici bir taarruza girişmeye sevk etti. Wingate'in ilk Chinditler akını Japonları Çindvin Nehri'nin güvenli bir savunma kalkanı olmadığını fark etmelerini sağlamıştı. Japon taarruzunun hedefi Müttefik taarruzunu, Hindistan'ın kapsamlı bir şekilde işgaline girişmeden ya da "Delhi'ye yürümeden" İmphal Ovası'nı işgal etmek ve Assam dağ geçitlerini kontrol altına almak suretiyle 1944'ün yağışsız mevsiminde engellemekti.

Japon komuta sistemi de bu hazırlık dönemi sırasında yeniden düzenlendi. Birmanya harp harekât alanındaki en yüksek rütbeli komutan General Kawabe'nin emrinde sözde üç ordu vardı (bu ordular ancak kolordu dengiydiler) – kuzeydoğuda General Honda'nın emrindeki iki tümenli Otuz Üçüncü Ordu; Arakan cephesinde General Sakurai'nin emrindeki üç tümenli Yirmi Sekizinci Ordu; ve merkez cephede üç tümen ve "Hindistan Ulusal Tümeni"nden meydana gelen ve normal bir Japon tümeninin yarı kuvvetinden biraz daha fazla, sadece 9.000 askeri bulunan General Mutagachi'nin emrindeki On Beşinci Ordu'ydu.

Mutagachi'nin "ordusu" Arakan ve Yunnan bölgelerine yapılacak hazırlık taarruzlarından sonra İmphal'e taarruz edecekti.

Her iki taraf, merkez cepheye yapılacak büyük yarma taarruzundan evvel, Arakan'a mahdut hedefli bir taarruz planlamışlardı.

İngilizler tarafında mahdut hedefli bir taarruz General Slim'e, birliklerin geri çekileceği ve havadan ikmal ile idame ettirilecek mukavemet noktalarının tesis edilmesi fikrine dayanan, yeni cengel taktiklerini deneme fırsatı sağladı, aynı zamanda ihtiyatlar kendileri ile mukavemet noktaları arasında kalan işgalci (mütecaviz) Japonları imha etmek için getirildiler. Bu teknik, kuşatıldığında geri çekilmek olan, önceki uygulama ve alışkanlığın zıttıydı.

1944'ün başında Christison'un 15. Kolordu'su üç kol halinde, güney istikametinde, Akyab'a doğru, yavaş yavaş ilerliyordu. Ama daha sonra, kolordunun ilerlemesi Şubat başında, Arakan'daki üç tümenden sadece biriyle taarruz etmekle birlikte Japonlar planlı taarruzlarına başlayınca kesildi. Japonlar, İngilizlerin ihmalinin yardımıyla Taung Bazar'ı ele geçirebildiler ve daha sonra güneye dönerek, ilerlemekte olan İngiliz birliklerini havadan sevk edilen takviye birliklerle yardım ulaşana kadar zor durumda bıraktılar. Ancak yapılan büyük bölgesel hatalara karşın, yeni İngiliz tekniğinin kıymeti kanıtlandı ve yiyecek ile mühimmatları tükenmekte olan Japonlar, Haziran'da musonların araya girmesinden ve harekâtları durdurmasından bile önce karşı taarruzlarından vazgeçmek zorunda bırakılmıştı.

Wingate'in kuvvetleri, Mayıs 1943'te geri çekilmeyle sonuçlanmış birinci Chindit harekâtından bu yana istirahatteydi. Fakat, bu duraklama esnasında, güçleri, büyük ölçüde Wingate'in fikirlerinin ve tezlerinin Churchill'in hayal gücünü harekete geçirmiş olması ve bu fikirlerin Wingate'in Ağustos 1943'te Quebec'teki (Kanada) Quadrant Konferansı'na çağrıldığında, önceleri kuşku duyan İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin lehte tutum almasından dolayı iki tugaydan altı tugaya çıkarılmıştı. Orde Wingate, tümgeneralliğe yükseltildi ve kuvvetlerine on bir filoya tekabül eden, resmi unvanının ima ettiği çapı çok aşan, 1 Numaralı Hava Komando Birliği adı verildi. Genç Amerikalı komutanı Philip Cochran'dan sonra adı yaygın olarak "Cochran'ın Sirki" olarak bilindi.

1943'ün sonraki ve 1944'ün ilk ayları yeni tahsis edilen tugayların ihtisas eğitimleriyle geçti. Gizlilik amacıyla hâlâ 3. Hint Tüme-

ni olarak adlandırılmakla birlikte, bu kuvvette hiçbir Hintli birlik yoktu ve şimdi bu kuvvet asıl yeni unsuru İngiliz 70. Tümeni tarafından sağlanan iki zırhlı tümen dengindeydi.

Wingate'in fikirleri de vur-kaç gerilla taktiğinden, daha düzenli ve uzun menzilli sızma harekâtları yönünde değişmiş ve gelişmişti. Wingate'in Özel Uzun Menzilli (Mesafeli) Sızma Grupları, İngiliz 4. Kolordusu ve Stilwell'in Çinli kuvveti (iki tümen) arasında kalan, Mandalay'ın yaklaşık 240 kilometre kuzeyinde İndav ve İrravadi civarındaki bölgeyi ele geçirecek ve havadan nakil yoluyla ikmal edilecek mukavemet noktalarının tesis edilmesi suretiyle Japonların ulaşım ve lojistik sistemini işlemez hale getirecekti. Sadece düşmanı taciz etmeyecekler, "sonuna kadar savaşacaklardı." Esası itibariyle, Chindit akıncıları öncü unsur ve 4. Kolordu ise destekleyici ve düşman mukavemetini temizleyici kuvvet olacaktı. Wingate asıl ordunun çok ilerisinde görev yapacak birkaç Özel Uzun Menzilli (Mesafeli) Sızma tümen düşündü ve sonunda onları görevlendirmeyi planladı.

Harekât 5 Mart akşamı başladı ve ilk grup tarafından kullanılan altmış iki planörden birçoğu başarısız olduğunda ya da İndav'un seksen kilometre kuzeydoğusundaki "Broadway" bölgesine inişte çakıldığında uğursuz bir başlangıç olmuş, bu arada seçilen diğer bölgenin kesilen ağaç gövdeleriyle kapandığı görülmüş ve üçüncüsü çeşitli nedenlerden dolayı hemen devre dışı bırakılmıştı. Buna rağmen "Broadway"de bir toprak pist inşası devam etti ve Mike Calvert'in 77. (Özel Uzun Menzilli Sızma) Tugayı müteakip birkaç gece zarfında başarıyla indi ve onu Lentaigne'nin 111. (Özel Uzun Menzilli Sızma) Tugayı takip etti. 13 Mart'a kadar yaklaşık 9.000 kadar asker, düşman geri bölgesinin derinliklerinde mevzilendirilmişti. Ayrıca, Bernard Fergusson'un 16. (Özel Uzun Menzilli Sızma) Tugayı Şubat'ın başında Assam bölgesinde karadan bir yürüyüş başlatmıştı ve yürüyüş arazinin müthiş zorluklarına rağmen Mart ayının ortasından hemen sonra İndav'a yaklaşıyordu.

Her ne kadar Japonlar gafil avlanmış olmakla birlikte, hava indirme işgaliyle baş etmek için hemen General Hayashi'nin komuta-

sında, eldeki imkânlarla, bir tümen denginde bir kuvvet toplamayı başardılar. Bu birliklerin bir kısmı 18 Mart'a kadar ve büyük kısmı ise Mart sonundan önce İndav'a vardı. Bundan başka, Japon uçakları 17 Mart'taki karşı hücumda şu anda "Broadway"den havalanan yarım düzine Spitfire avcı uçağının birçoğunu imha etti ve bundan sonra İngilizlerin hava savunması, İmphal'in çevresinde bulunan uzaktaki havaalanlarından kalkan avcı devriye avcı uçaklarına bağlı kaldı. Daha sonra, Wingate 24 Mart'ta, uçağı cengelde düştüğünde öldü. Fakat bu acıklı kazadan önce bile aşırı ayrıntılı ancak oldukça dayanaksız olan planı tutarsız bir haldeydi. 26 Mart'ta, Wingate'in emrettiği, 16. (Özel Uzun Menzilli Sızma) Tugay'ın İndav'a karşı karadan giriştiği doğrudan taarruz hazırlıklı mevzilerdeki Japonlar tarafından püskürtüldü. Japonlar ayrıca diğer Özel Uzun Menzilli Sızma tugaylarının tehditlerini göğüslemeyi başardılar. Her ne kadar, planlamış olduğu âna destek kuvveti verilmemiş olmasının doğru olmasıyla birlikte, Wingate'in, gerilla (gayri nizami) savaşı kavramını daha somut bir harp şekli olan uzun menzilli sızma harekâtı haline sokmayı amaçlayan gelişimi başarılı olmadı.

Wingate'in ölümünden sonra, 111. Tugay Komutanı Lentaigne, onun yerine Özel Kuvvet'in komutanlığına atandı ve Nisan başında General Slim ve Amiral Mountbatten ile görüşmelerinde Chindit akıncılarının, Japonların İmphal'e karşı giriştikleri taarruza engel olmadıklarından, Stilwell'in, Çinlilerle birlikte ilerlemelerinde yardımcı olmaları için kuzeye kaydırılması gerektiği konusunda anlaştılar. Stilwell, onların nakline memnun olmamakla birlikte, Japon kuvvetlerini kendi yönüne çekeceğini hissetti – her ne kadar o zaman bile Stillwell'in Çinli birlikleri düşmanın Myitkyina'daki kilit mevzisini ele geçirme teşebbüsünde başarısız olmakla birlikte, Chindit akıncıları Mogaung'u ele geçirerek Stillwell'in ilerlemesine bir ölçüde yardım ettiler. Chindit akıncılarının kuzey istikametindeki harekâtı, yeni bir Japon tümeninin bölgeye gelmesinden hemen önceydi.

Japonların İmphal ve Kohima'yı ele geçirmek için Assam'a, düzenledikleri "önleyici" taarruz Mart ortasında üç tümenle baş-

lamıştı. Beklentilerin aksine bu taarruzun başlangıcı ve gelişmesi, Chindit akıncılarının, Japonların doğu kanadını ve gerisini teşkil eden İrravadi Vadisi'ne inmesinden etkilenmedi – çünkü bu tehdit Japonların kuzey ilerleme hattını, ulaşım ve loijistik sistemini tehlikeye atamayacak kadar uzaktı.

Scoones, Ocak sonunda, 4. Kolordu'sunun İmphal'den güneye doğru yapmakta olduğu yavaş ilerlemeyi durdurdu. Kolordu, Japonların İmphal'e doğru girişecekleri taarruz için Çindvin'in yukarı kısımlarında yeniden tertiplenip toplandıklarına ilişkin raporlar ve kanıtlar karşısında, savunma mevzilerini işgal etmişti. Yine de, Scoones'in üç tümeni hâlâ oldukça dağınıktı, aynı zamanda en güneyde Tiddim yakınında bulunan 17. Tümen'in yanından dolanılmış ve daha sonra bu kentin İmphal'e geri çekilme yolunun tıkalı olduğu görülmüştü. Durum o kadar tehlikeli görünüyordu ki, Arakan'dan henüz dönen dördüncü İngiliz Tümeni, diğer takviyelerin yanı sıra İmphal'e acil havadan nakil için alelacele hazır edildi. Japonların Çindvin'den kanatlardan gerçekleştirdiği ilerlemesi de mesafe kaydediyor ve 20. Tümen'in çekilmesini telaşa sokuyordu. Daha sonra, İmphal'in yaklaşık elli kilometre kuzeydoğusunda (ve gerisinde) bulunan Ukhrul'daki İngiliz mevzisi 19 Mart'ta taarruza uğradı ve bu derin Japon kanat harekâtının İmphal'in yüz kilometre kuzeyinde, Hindistan'da dağların karşısındaki arka yol üzerinde bulunan Kohima'yı hedeflediği çok endişe verici bir şekilde açığa çıktı. Gerçekten İmphal-Kohima yolu 29 Mart'ta bir süre kesildi. O vakit oraya tedbir olarak ve boşluğu kapatması için iki yeni tümen daha gönderildi. Özetle, Japonlar çeviklikleri ve yarma harekâtını cüretle icra etmeleri sayesinde sayıca üstün düşmanlarına bir kez daha beklemedikleri bir yerde taarruz etmiş ve müşkül duruma sokmuştu.

Her ne kadar İngilizler tekrar İmphal düzlüğüne geri çekilmeyi ve orada dörtten fazla tümene savunma tertibi aldırmayı başarmakla birlikte, Kohima Albay Hugh Richards'ın emrindeki sadece 1.500 askerle tutuldu. En üst rütbeli Japon komutanı General Kawabe'nin, bölgedeki ordu komutanı General Mutagachi'nin, dağlardan çıkış noktası olan, Kohima'nın elli kilometre ötesindeki

Dimapur'u ele geçirme talebini ret etmiş olması İngilizler için bir talihti. Böyle bir harekât, İmphal'e yardım edecek, herhangi bir İngiliz karşı taarruzunu önlemiş ve bozmuş olacaktı.

Böylece aradaki duraklama Korgeneral Montagu Stopford'a zaman kazandırdı ve 33. Kolordu'sunun öncü kısmı Hindistan'dan buraya getirildi. 2 Nisan'da Korgeneral Montagu Stopford kolordusunun büyük kısmını beklerken Dimapur-Kohima bölgesinin sorumluluğuna getirildi.

Japonların 31. Tümen'leriyle Kohima'ya karşı giriştikleri taarruz 4 Nisan gecesi başladı ve tümen çabucak hâkim tepeleri ele geçirdi. Böylelikle 6 Nisan'da küçük garnizonun takviye için gönderilen tugayla irtibatı kesilmiş oldu, aynı zamanda bu tugayın da Dimapur'la bağlantısı, Japonların Zubza'nın gerisinde tıkadıkları yol ile kesilmişti.

Bununla beraber General Slim, 10 Nisan'da genel bir karşı taarruz emri verdi. Stopford tarafından ileri gönderilen yeni bir tugay 14 Nisan'a kadar Zubza'daki tıkalı yolu ele geçirdi ve 18 Nisan'da iki yardım tugayı tam takatinin sonuna geldiğinde küçük ve yorgun Kohima garnizona girdi. Sonraki safhada yardım birliği Japonları etraftaki tepelerden püskürttü.

Ayrıca İmphal çevresinde, iki İngiliz tümeni, Kohima yolunu temizlemek ve Ukhrul'u tekrar ele geçirmek için kuzeydoğu istikametinde karşı taarruza geçtiklerinde ve Kohima'ya saldıran Japon tümeninin geri bölgesini tehdit ettiklerinde şiddetli çarpışmalar meydana geldi. İmphal'deki diğer iki İngiliz tümeni güneye doğru taarruzlarına devam ediyorlardı.

Neyse ki, İngilizler şu anda hemen hemen tam bir hava hâkimiyeti elde etmişlerdi –Japonların bütün Birmanya bölgesinde 200'den az uçakları vardı– ve bu nedenle İngilizler bu kritik haftalar sırasında İmphal'de bulunan büyük çaptaki birliklerini havadan ikmal edebildiler. (İngilizlerin 35.000 yaralı, hasta ve gayrı muharip-muharip olmayan [bilfiil muharebeye iştirak etmeyen] birliklerin naklinden sonra bile İmphal'de yaklaşık 120.000 askeri vardı.)

Mayıs ayında, Stopford'un yeni takviye edilen birlikleri, Kohi-

ma çevresinde mevzilerinde tutunmaya çalışan Japonları püskürttükten sonra, İmphal yolunu temizlemişler ve Scoones'in birlikleri, Japonları İmphal'in güneyinde neredeyse köşeye sıkıştırmışlardı. Fakat, şayet Mutagachi, bütün başarı ihtimali kaybolduktan ve ana ast birlik komutanlarının itirazlarından sonra uzun bir süre taarruzuna devam etmekte ısrar etmemiş olsaydı, Japonlar daha fazla kayıp vermeksizin rahat bir şekilde geri çekilebilirlerdi. Mutagachi, kızgın inadı sonucunda üç tümen komutanını görevlerinden azletti – ve müteakiben kendisi azledildi.

Slim komutasındaki İngiliz On Dördüncü Ordusu Temmuz ayı esnasında karşı taarruzuna devam etti ve sonunda Çindvin'e ulaştı. İlerlemesi, Japonların direnişinden ziyade muson yağmurlarının gelmesi nedeniyleydi – ve şimdi geriye kalan sadece açlık ve yorgunluktu.

Japonlar, çok uzun süren taarruzları sırasında muharebeye iştirak ettirdikleri 84.000 askerin 50.000'inden fazlasını kaybetmişlerdi. Daha dikkatli sevk ve idare edilen İngilizler başlangıçta ellerindeki büyük ve nihai olarak mevcut olan çok daha büyük kuvvetten 17.000'den az kayıp verdiler. İngilizler toplam olarak altı tümen ve birkaç küçük birlik görevlendirmişler, aynı zamanda hava hâkimiyetinden büyük ölçüde yararlanmışlardı. Oysa Japonlar tümenlerinden sadece üçünü ve buna ilave olarak, zayıf ve niteliksiz sözde bir Milliyetçi Hint tümeni görevlendirmişlerdi. Öte yandan Japonlar, gerçekçi olmayan askeri geleneklerine şuursuzca riayet ederek, taktik ustalıktaki yeteneklerini heba etmişlerdi – ve bu aptallıklarını savaşın sonraki safhasında daha bariz bir şekilde ödeyeceklerdi.

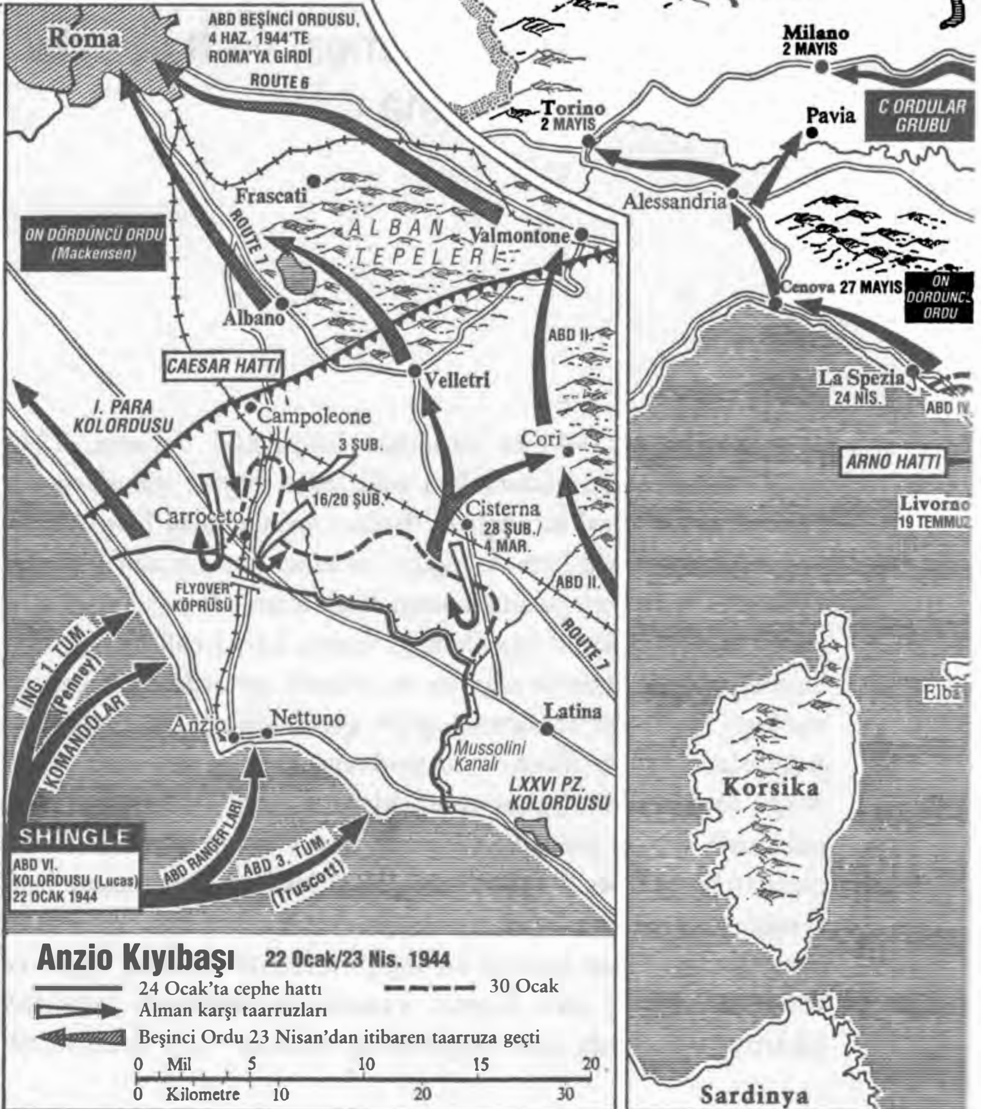
YEDİNCİ BÖLÜM

ÇÖKÜŞ
(1944)

Roma'nın Ele Geçirilmesi ve İtalya'da İkinci Kez Duraklama

Müttefiklerin 1944'ün başındaki İtalya'daki durumu, 1943 Eylülü'nde oradaki çıkarmalara eşlik eden büyük umutlarla kıyaslandığında hayal kırıklığıydı. İstilacı ordular olan hem Amerikan Beşinci Ordusu hem de İngiliz Sekizinci Ordusu ağır kayıplar vermişler ve İtalyan yarımadasının ayak kısmından yukarı doğru çıkarken yarımadanın kavalkemiği olarak kabul edilecek Apenin Sıradağları'nın sırasıyla sağında ve solunda art arda cepheden giriştikleri taarruzlar sonucunda gözle görülebilecek bir şekilde yorulmuşlardı. Müttefiklerin yarımadanın uzunluğuna, yukarısına doğru sürdürdükleri yavaş ve emekleyerek ilerleyen harekâtı, tam anlamıyla Birinci Dünya Savaşı'nda Batı Cephesi'ndeki Müttefik ordularının şahmerdan (koçbaşı) taktiği şeklinde ilerlemesine benzemişti. Almanların, Eylül'de İtalyan müttefiklerinin aynı anda hem teslim olmaları hem de saf değiştirmeleriyle birlikte, İngiliz ve Amerikalıların üç yere, Reggio, Taranto ve Salerno'ya yaptıkları çıkarma sonucunda içine düşürülmüş oldukları çok dezavantajlı

Harita 31

İtalya'da Yavaş İlerleyiş
Almanların ana savunma hatları
11 Mayıs 1944'te cephe hattı
5 Haziran'da cephe hattı
25 Ağustos'ta cephe hattı
8 Nisan 1945'te cephe hattı
ABD IV., İNG. X. Müttefik kolorduları
0 Mil 100
0 Kilometre 160
İSVİÇRE
A L P
Como G.
Milano
2 MAYIS
Torino
2 MAYIS
Pavia
C ORDULAR GRUBU
Alessandria
Cenova 27 MAYIS
ON DÖRDÜNCÜ ORDU
La Spezia
24 NİS.
ABD IV.
ARNO HATTI
Livorno
19 TEMMUZ
Elba
Korsika
Sardinya
Roma
ABD BEŞİNCİ ORDUSU, 4 HAZ. 1944'TE ROMA'YA GİRDİ
ROUTE 6
Frascati
ROUTE 7
ALBAN TEPELERİ
Valmontone
ON DÖRDÜNCÜ ORDU (Mackensen)
Albano
ABD II.
CAESAR HATTI
Velletri
I. PARA KOLORDUSU
Campoleone
3 ŞUB.
Cori
16/20 ŞUB.
Carroceto
Cisterna
28 ŞUB./ 4 MAR.
FLYOVER KÖPRÜSÜ
ABD II.
ROUTE 7
İNG. 1. TÜM. (Penney)
KOMANDOLAR
Anzio
Nettuno
Latina
Mussolini Kanalı
LXXVI PZ. KOLORDUSU
SHINGLE
ABD VI. KOLORDUSU (Lucas) 22 OCAK 1944
ABD RANGER'LARI
ABD 3. TÜM. (Truscott)
Anzio Kıyıbaşı 22 Ocak/23 Nis. 1944
24 Ocak'ta cephe hattı
30 Ocak
Alman karşı taarruzları
Beşinci Ordu 23 Nisan'dan itibaren taarruza geçti
0 Mil 5 10 15 20
0 Kilometre 10 20 30

Argenta Gediği
8 Nisan'da cephe hattı
9 Nisan'daki Müttefik taarruzları
0 Mil 30
Po
Ferrara
ARGENTA GEDİĞİ
Comacchio G.
Reno
1 NİS. KOMANDOLAR VE MUH. TUG.
Argenta
Bastia
Bolonya
Santerno
Senio
İNG. V.
Ravenna
İmola
POL. II.
R.65
Forli
ABD. IV.
İNG. X.
M. Battaglia
İNG. XIII.
ROUTE 9

Brenner Geçidi 6 MAYIS
AVUSTURYA
Trento
Belluno
Udine
VENEZİA
Garda G.
Trieste 2 MAYIS
Verona
Padua
Venedik 28 NİSAN
Adige
Po
ONUNCU ORDU
Parma
Modena
Argenta
L. Comacchio
İNG. V.
Bolonya
Ravenna
KAN. I.
POL. II.
ABD IV.
GOTİK HATTI
M. Battaglia
İNG. X.
İNG. XIII.
ABD II.
Rimini
Coriano Sırtı
Conca
Foglia
San Marino
Pesaro
Pisa
Floransa
Arno
Arezzo
Metauro
Ancona 18 TEM.
POL. II.
KAN. I.
İNG. V.
YUGO-SLAVYA
ADRİYA DENİZİ
Siena
TRASIMENE HATTI
Trasimene G.
Perugia
San Benedetto
Todi
POL.II
FR. KOLOR.
Tiber
Terni
Pescara
GUSTAV HATTI (HITLER HATTI)
Civita
ABD IV.
POL. II.
İNG. V.
Civitavecchia 7 HAZ.
İNG. X.
Roma
ABD II.
İNG. XIII.
Sangro
ABD VI.
Valmontone
Arce
İNG. X.
POL. II.
İNG. SEKİZİNCİ ORDUSU (Leese)
ON BEŞİNCİ ORDULAR GRUBU (Alexander)
Ceprano
Cassino
Anzio
ABD VI.
Liri
İNG. XIII.
FR. KOLORDUSU
AD BEŞİNCİ ORDUSU (Clark)
ABD II.
İNG. X
Garigliano
Napoli

durum verdikleri süratli karşılık sonucunda ortadan kaldırılmıştı. Kesselring'in geçici bir süre sevk ve idare kopukluğu yaşayan kargaşa içindeki kuvvetleri bu olağanüstü durumlara o kadar başarılı bir şekilde karşı koymuşlardı ki, Hitler çok geçmeden İtalyan yarımadasının terk edilmesi ve Kuzey İtalya'ya çekilinmesine ilişkin ilk fikrini ve planını yarımadanın uzun süreli savunulması lehine iptal edebildi.

Müttefiklerin 1943 sonbaharından sonra, mümkün olduğunca fazla Alman tümenini İtalya'da kontrol altında tutmak ve onların 1944 yaz ortasında Normandiya'da gelecekteki İngiliz-Amerikan Fransa işgalini karşılayacak mevcut kuvvet olmalarından uzak tutmayı başarmayı en çok umabildikleri olumsuz bir hedefti.

Kasım 1943'te üç büyük Müttefik gücün toplandığı Tahran Konferansı ve ondan hemen önce Kahire'de toplanan İngiliz-Amerikan Konferansı bu sonucu, Manş ötesi taarruzuna, "Overlord Harekâtı" (Normandiya Çıkarması'nın kod adı) ile birlikte Fransa'nın güneyine yapılacak tali çıkarma olan "Anvil Harekâtı"na öncelik verilmesi kararıyla teyit etti ve aynı zamanda İtalya'daki harekâtın hedefi Roma'nın ele geçirilmesi ve daha sonra yarımadayı kesen Pisa-Rimini hattındaki ilerlemeyle sınırlandırıldı. Kuzeydoğu istikametinde Balkanlar'a karşı bir genişleme harekâtı taahhüt edilmeyecekti. Aslında bu sıralar bu İngiliz politikasında önemli bir nokta ya da hususmuş gibi görünmüyordu.

"Overlord" ve "Anvil" harekâtlarının önceliğine ilişkin varılan temel anlaşmaya rağmen Amerikan ve İngiliz liderlerin İtalya'daki seferin önemine dair hâlâ çok fazla temel teşkil eden anlaşmazlıklar vardı. Churchill ve Alan Brooke'un savunduğu İngiliz görüşüne göre, Müttefikler İtalya'da ne kadar fazla birlik bulundururlarsa Almanlar da o kadar fazla kuvveti Normandiya'dan İtalya'ya çekebilirlerdi – bu görüş hatalı çıkmıştı, ne var ki bu fikir Churchill'in büyük ve esas olarak İngilizlerin o harp harekât alanında başarılı olacağına ilişkin cesaretlendirilen bir umuduydu. Amerikalıların görüşü ise, İtalya'da mevcut Müttefik gücün takviyesi için, kati harp harekât alanı olarak düşündükleri Fransa'daki, ki doğruydu,

Müttefik gücün eksiltilmemesi gerektiğine ilişkin endişelerinden dolayı farklıydı. Amerikalılar İtalya'daki herhangi çabuk bir başarı ve o başarıyı genişletme harekâtını engellemesi muhtemel arazi zorluklarını Churchill ya da İngiliz askeri liderlerinden daha gerçekçi bir biçimde anladılar. Amerikalılar ayrıca, İngilizlerin daha zor bir görev olan Fransız işgalinden kaçınmak için İtalya'ya yoğunlaşma eğiliminden derin bir kuşku içindeydiler.

Kesselring'in, Müttefiklerin devam eden taarruzuna karşı koymak için, Gustav Hattı olarak adlandırılan bu cepheyi tutmak amacıyla şimdi elinde (kuzeydeki On Dördüncü Ordu'yla birlikte bulunan sekiz tümeninden başka), Onuncu Ordu'nun bünyesinde on beş tümeni vardı. Alman tümenlerinin çoğu zayıf* ve bazıları çok eksik olmakla birlikte, 1943 sonuna kadar İtalya'ya çıkmış olan on sekiz Müttefik tümeninin girişeceği her cephe taarruzu karşısında tutunmaya muktedir gözüküyorlardı.

O nedenle doğal çözüm, Gustav Hattı'nın arkasına bir amfibi çıkarmaydı. Böyle bir çıkarma, Müttefiklerin hem deniz hem hava üstünlüğü olduğundan, çok daha kolay olacağa benziyordu. Şayet, amfibi çıkarma, Gustav Hattı'na düzenlenecek yeni bir taarruzla birlikte icra edilirse, bu taarruzun Almanları, o hattan ve Roma'nın güneyindeki mevzilerinden atabilmesi gerekirdi. Zaten "Shingle Harekâtı" adında böyle bir plan hazırlanmaktaydı ve İtalya'daki harekâtın yavaş gitmesinden sabırsızlanmış olan Churchill bu plana yeni ivme kazandırdı. Churchill, bu harekât için gerekli gemi sevkıyatını Kahire-Tahran Konferansı'nda, Amerikalıların yaz için planlanmış olan Güney Fransa çıkarması olan "Anvil" Harekâtı isteğini kabul ederek elde etti ve daha sonra hücum çıkarma araçlarının o zamana kadar Akdeniz'de kalmasını talep etti – böylelikle bu çıkarma gemileri, Ocak ayında Roma'nın güneyinde yapılması planlanan Anzio çıkarması için hazır olacaklardı.

---

* Alman tümenlerinin kuvvetleri çok değişiyordu ve şiddetli muharebelere iştirak etmiş olan bazı tümenler çok eksilmişti, ancak tam kadro mevcuduna sahip olanlar bile Müttefik tümenlerinin ancak üçte ikisi kadardı.

Alexander ve karargâhı tarafından hazırlanan plan, anahatlarıyla iyi tasarlanmış bir plandı. Mevcut yarımada cephesine, Gustav Hattı'na Mark Clark'ın Beşinci Ordu'su tarafından 20 Haziran civarında bir taarruz gerçekleştirilecekti. Amerikan 2. Kolordusu, sağındaki Fransız kolordusu ve solundaki İngiliz 10. Kolordusu'nun önden girişecekleri saldırılarla, General Senger'in 14. Panzer Kolordusu'nun birçoğunu üzerlerine çeker çekmez Rapido Nehri geçiş harekâtına başlayacak ve yukarı istikamette Liri Vadisi'ne taarruz edeceklerdi. Asıl taarruz başlayınca, çıkarma görevini yerine getirecek Amerikan 6. Kolordusu Anzio'ya çıkacaktı. Alman ihtiyat tümenlerinin o vakit hızla güneye doğru ilerleyecekleri ve Anzio'daki Müttefik çıkarma kuvvetlerini karşılamak için geriye dönecekleri ve bu arada ise bu kargaşada Amerikan Beşinci Ordusu'nun Gustav Hattı'nı yarabilmesi ve Anzio'da 6. Kolordu ile temas sağlayabilmesi bekleniyordu. Alman Onuncu Ordusu, iki Müttefik ordunun arasında imha edilmese bile, Müttefik Komutanlığı bu ordunun yeniden tertiplenmek ve teşkilatlanmak için Roma'ya çekilmek zorunda kalacağını umuyordu.

Ne var ki plan başarılı olmadı. Alman birlikleri, Müttefik Komutanlığı'nın umduğu kadar kargaşa içinde ve yorgun değildiler; bilinen azimleriyle dövüştüler. Öte yandan, Müttefiklerin hazırlıkları hızlandırılmıştı ve Beşinci Ordu'nun taarruzunun sevk ve idaresinde kopukluk vardı.

Taarruz, 17/18 Ocak gecesi batı bölgesindeki McCreery'nin İngiliz 10. Kolordusu'nun Garigliano Nehri'ni başarılı bir geçişiyle başladı. Ve bu Kesselring'in ihtiyatlarının büyük bir kısmını (29. ve 90. Mekanize Piyade tümenleri ve Hermann Göring Tümeni'nin bir bölümünü) cepheye göndermesine yol açtı. Fakat, 20 Ocak'ta, Amerikan 2. Kolordusu'nun sol merkezden Rapido Nehri'ne giriştiği geçiş harekâtı, öncü iki alayının büyük ölçüde imha edildiği ağır bir başarısızlık oldu. Liri Vadisi çok kuvvetli bir şekilde tutuluyordu ve buraya girişilen her taarruz, bulunduğu mevkiinin baş edilmezliği hafife alınan Monte Cassino'nun tam görüş alanındaydı. Rapido Nehri'nin çok hızlı bir akıntısı vardı ve bu nehri düşman

mukavemeti olmaksızın geçmek bile zor olmuş olacaktı. Oysa bu vakada ise Amerikan 36. Tümeni, Rapido Nehri yaklaşma istikametinde bulunan Monte Trocchio eteklerini ele geçirmeyi müteakip sadece beş günlük dinlenme ve hazırlıktan sonra taarruza geçirildi. Amerikan 36. Tümeni'nin hemen solunda ilerleyen İngiliz 46. Tümeni'nin giriştiği saldırı da başarısız oldu. Beşinci Ordu'nun taarruzu halen devam etse de çıkarma kuvvetinin Anzio'ya çıktığı 22 Ocak'ta, ümitsiz görünüyordu.

Müttefik planlamacıları Roma'nın kuzeyinde bir bölgeyi seçme tehlikesini göze almadıkça Anzio bölgesi Alman kanadının arkasındaki yegâne uygun çıkarma sahillerine sahipti – ve bu çıkarma sahilleri Gustav Hattı'ndaki asıl cepheden oldukça uzak olacaktı. Yine de, Roma'nın kuzeyine çıkarma yapılmasını kendisi için stratejik olarak daha tehlikeli olduğunu düşünen ve Müttefik çıkarması gerçekleştiğinde Anzio'da sadece tek bir birliği –29. Mekanize Piyade Tümeni'nin istirahatteki bir taburu– olan Kesselring gafil avlanmıştı. Kesselring'in şansına Salerno Muharebesi'nin son safhasında 6. Kolordu'nun komutanlığını devralmış olan istilacı kuvvetin komutanı Tümgeneral John Lucas, aşırı temkinli ve çok karamsardı; harekât başlamadan önce karamsar görüşlerini sadece günlüğünde değil, aynı zamanda 15. Ordular Grubu Komutanı İngiliz General Alexander dahil, ast birlik komutanlarına ve müttefiklerine ifade etmişti.

İlk çıkarma için görevlendirilen Tümgeneral John Lucas'ın 6. Kolordu'su, komando ve muhafız birlikleri, bir paraşüt alayı ve iki tank taburunca desteklenen, İngiliz 1. ve Amerikan 3. Piyade tümenlerinden teşkil edilmişti. Aynı zamanda bu çıkarma birliğini Amerikan 1. Zırhlı Tümeni ve 45. Piyade Tümeni takip edecekti. Bu güç, sadece çıkarma yerlerindeki ezici bir üstünlüğü değil, aynı zamanda Churchill'in Roma'nın güneyindeki Alban Tepeleri'ne çabucak ulaşacağını ve stratejik olarak hayati 6 ve 7 numaralı yolları kontrol altına alacağını ve böylece Gustav Hattı'ndaki Alman Onuncu Ordusu'nun irtibatının kesileceğini umduğu kuvvetli bir başarıyı genişletme harekâtını garanti altına alacaktı.

Anzio kasabasının hemen kuzeyine İngilizlerin ve hemen güneyine Amerikalıların yaptığı çıkarmalar neredeyse hiç mukavemetle karşılaşmadan kolayca başarıldı. Fakat Almanların tepkisi hızlı ve kararlıydı. Almanların Gustav Hattı'ndaki kuvvetlerine savunmada kalarak direnmeleri emredilirken, Hermann Göring Tümeni geriye kuzeye kaydırıldı ve diğer mevcut birlikler hızla Roma'dan aşağı sevk edildiler. Kara Kuvvetleri Karargâhı (OKW) Kesselring'e, Kuzey İtalya'daki her tümeni talep edebileceğini ve ayrıca kendisine iki tümen, üç müstakil alay ve iki ağır tank taburu gönderileceği bildirildi. Zira Hitler bu Müttefik deniz çıkarma harekâtına karşı, Müttefiklerin İtalya'da daha başka çıkarma yapmaktan ve Fransa kıyılarında yapmaları beklenen çıkarmalarından korkutup kaçıracak şekilde bir taarruza girişmeye istekliydi.

Kesselring'in kuvvetlerini yeniden düzene koyması olağanüstü bir başarıydı. Sekiz Alman tümeninin unsurları ilk sekiz gün içerisinde Anzio bölgesine getirildi. Emir komuta düzenlemesi de aynı anda yapıldı. Mackensen'in On Dördüncü Ordu'su Anzio bölgesinin sorumluluğunu ve şimdi sırasıyla Müttefiklerin tesis ettikleri köprübaşının kuzey ve güney bölgelerini tutan 1. Paraşüt Kolordusu ve 76. Panzer Kolordusu'nun kontrolünü devraldı. Vietinghoff'un Onuncu Ordu'su, 14. Panzer ve 51. Dağ kolorduları ile birlikte Gustav Hattı'nı tutmak için bırakıldı. Toplam olarak, Anzio köprübaşı civarında, Mark Clark'ın komutasındaki Müttefiklerin Beşinci Ordu'sunun karşısında yedisi Senger'in komutası altındaki 14. Panzer Kolordusu'na bağlı toplam sekiz Alman tümeni tertiplenmişti ve İtalya'nın Adriyatik kıyısındaki İngiliz Sekizinci Ordusu'nu durdurmak için 51. Dağ Kolordusu'nun emrinde sadece üç tümen vardı. Aynı zamanda General von Zangen'in emrinde altı tümen de Kuzey İtalya'da bırakıldı. (Montgomery'nin yakındaki Normandiya işgalinin planlarının ve hazırlıklarının sorumluluğunu devralması için tekrar geri çağrılması nedeniyle İngiliz Sekizinci Ordusu'na şimdi Oliver Leese komuta ediyodu.)

Churchill'in Anzio'dan Alban Tepeleri'ne doğru hızlı bir taarruz umudu, Lucas'ın, Mark Clark tarafından desteklenen içerilere

doğru taarruza girişmeden önce kıyıbaşını sağlamlaştırmaya yoğunlaşmaktaki inatçı kararlılığı sonucunda boşa çıktı. Ne var ki, Almanların atik tepkisi ile Amerikalı komutanların ve birliklerin birçoğunun beceriksizlikleri göz önüne alındığında, Lucas'ın aşırı ihtiyatı hayırlı bir aksilik olmuş olabilir. Böyle durumlarda, kıyıdan içerilere doğru yapılan ilerleme, kanatlara yapılacak taarruzlar için kolay bir hedef olabilir ve felakete yol açabilirdi.

Planlanan kıyıbaşı bölgesi ikinci güne kadar emniyet altına alınmakla ve böylelikle ikmal sorunu kolaylaşmakla birlikte, kıyıdan içeri ilk gerçek ilerleme çıkarmadan bir hafta sonrasına, 30 Ocak'a kadar başlamadı. Taarruz çok geçmeden bölgede bulunan Alman kuvvetleri tarafından durduruldu. Ayrıca, şimdi bütün kıyıbaşı Alman topçu ateşiyle taciz edilebilirdi ve Napoli Havaalanı'ndan kalkan Müttefik uçakları, Alman Hava Kuvvetleri'nin (Luftwaffe) Anzio çevresindeki yoğun Müttefik gemilerine yaptığı baskınları önleyemedi. O nedenle Mark Clark'ın Gustav Hattı'ndaki kuvvetleri Anzio'dan yardım almak yerine, Anzio'da sarılmış vaziyetteki çıkarma kuvvetine yardım etmek için tekrar direk bir taarruzu denedi.

Bu kez, Amerikan 2. Kolordusu, Gustav Hattı'nı, Cassino'ya kuzey yönünden taarruz ederek yarmaya çabaladı. 24 Ocak'ta Amerikan 34. Tümeni, sol kanadında Fransızların yardımıyla taarruza öncülük etti. Ancak bir hafta süren şiddetli çarpışmalardan sonra köprübaşını kuvvetli bir şekilde emniyete almayı başardı ve ondan önce 14. Panzer Kolordusu Komutanı Senger, bölgeye daha ihtiyat birlikleri getirmiş ve kuvvetli olan mevzilerini her zamankinden daha kuvvetli hale getirmişti. Amerikan birlikleri 11 Şubat'ta çok eksik ve çok yorgun vaziyette geri çekildiler.

Sonuçsuz kalan bu teşebbüsten sonra Korgeneral Bernard Freyberg komutasında, her ikisi de Kuzey Afrika seferinde çok başarılı olmuş 2. Yeni Zelanda ve 4. Hint tümenlerinden teşkil edilen Yeni Zelanda Kolordusu getirildi – İngiliz ve Hint birliklerinden meydana gelen 4. Hint Tümeni Almanlar tarafından oradaki en iyi tümen olarak kabul edilmişti. Freyberg'in Cassino'da birleşmesini öngör-

düğü hücum planı, çok iyi konumda olan ve inatçı bir şekilde savunulan Alman mevzilerine karşı geçmişte ağır zayiatla sonuçlanan cephe taarruzlarından farklı, gerçek bir değişiklik meydana getirmedi. 4. Hint Tümeni Komutanı Francis Tuker, Fransızların da desteklediği, dağların arasından gerçekleştirilecek dolaylı bir yaklaşımda ve daha geniş bir manevrada ısrar etti, ne var ki hasta düşmesiyle nüfuzu azaldı. Tümeni Monte Cassino'nun üstesinden gelebilecek şekilde tertiplendi ve geniş bir manevra için önerileri reddedildikten sonra bu tepede bulunan tarihi manastırın şiddetli bir hava bombardımanıyla bertaraf edilmesi gerektiğini talep etti. Her ne kadar Alman birliklerinin bu manastırı kullanmakta olduklarına ilişkin hiçbir belirti olmamakla birlikte –ve daha sonradan Almanların buraya girmekten kaçındıklarını gösteren yeterince kanıt olmakla birlikte– muazzam yapı tepeye taarruz etmek zorunda kalan birlikler üzerinde ürkütücek ve moral bozacak kadar bölgeye hâkim durumdaydı. Bu talep, Freyberg ve Alexander tarafından onaylandıktan sonra kabul edildi ve 15 Şubat'ta bu ünlü manastırın yapılarını tahrip eden müthiş bir hava bombardımanı gerçekleştirildi. O zaman Alman birlikleri, kendilerine daha kuvvetli bir savunma imkânı veren yıkıntılara girmelerinin doğru olduğunu hissettiler.

O ve müteakip gece, 4. Hint Tümeni tarafından gerçekleştirilen müteaddit taarruzlar önemli bir gelişme sağlamadı. Onun için ertesi 17/18 Şubat gecesi, Yeni Zelanda Kolordusu ilk plana döndü. 4. Hint Tümeni çok tartışılan 593 rakımlı tepeyi ele geçirmeyi başardı, fakat Alman paraşüt birlikleri tarafından gerçekleştirilen karşı taarruzlarla buradan püskürtüldü. Ertesi gün 2. Yeni Zelanda Tümeni Rapido Nehri'nde tesis ettiği köprübaşından, Alman tanklarının yaptığı karşı taarruz neticesinde püskürtüldü.

General Mackensen, Alman Kara Kuvvetleri Karargâhı'nın (OKW) Müttefik köprübaşını ortadan kaldırmaya yardım etmek için söz verdiği büyük çaptaki takviye birlikleri ulaşana kadar Müttefik kuvvetlerinin köprübaşından yayılmasını engellemek için karşı taarruzlar düzenledi. Bu karşı taarruzların ilki 3 Şubat gecesi,

İngiliz 1. Tümeni'nin 30 Ocak'ta Campoleone'ye giriştiği sonuçsuz saldırının meydana getirdiği muharebe çıkıntısına karşıydı. Şans eseri İngiliz 56. Tümeni'nin öncü tugayı henüz karaya çıkmıştı ve taarruz önlendi. 7 Şubat'ta başka ve şiddetli bir karşı taarruz düzenlendi. Her ne kadar bu taarruz püskürtülmekle birlikte, İngilizlerin kayıpları o kadar ağırdı ki, 1. Tümen, şimdi gelmiş olan Amerikan 45. Tümeni'yle değiştirilmek zorunda kaldı.

Şubat ortasında, köprübaşındaki beş Müttefik tümeni çevreleyen on tümene ve kendisine iyi destek sağlayacak kuvvetli bir şekilde takviye edilen Alman Hava Kuvvetleri'ne sahip olan Mackensen karşı taarruzunu başlatmaya hazırdı. Yeni, uzaktan komutalı, içerisinde patlayıcı madde bulunan küçük (minyatür) tanklar olan "Goliathlar" savunmadaki birlikler arasında (Müttefikler) kargaşaya neden olmak için kullanılacaklardı. Almanların yaptıkları yığınak Müttefiklerin Cassino'ya yaptıkları taarruzlardan etkilenmemişti ve ciddi bir şekilde Müttefik hava gücü tarafından engellenmişti.

Alman taarruzu bütün savunma çemberi boyunca girişilen yoklama taarruzları ve Alman Hava Kuvvetleri'nin çok sık giriştiği hava baskınlarıyla birlikte 16 Şubat'ta başladı. Akşam olduğunda Amerikan 45. Tümeni'nin tuttuğu bölgede bir gedik meydana geldi. Bu, tankların desteğindeki Hitler'in gözdesi Lehr Piyade Alayı'nın öncülük ettiği on dört tabur gücündeki bir kuvvetin 17 Şubat'ta gediği genişletmek ve Albano-Anzio yolundan aşağı inmek için Almanların beklediği fırsattı. Zafer ufukta görünmüştü.

Fakat bu tek yolda sıkışan kuvvetlerin miktarı ve çeşitli sınıflardan olması dahili bir engelleme meydana getirirken, aynı zamanda Müttefik topçusu, uçağı ve deniz bombardıman filoları için kalabalık bir hedef haline geldi. "Goliath" mayın imha tankları bir başarısızlıktı. Bununla birlikte, verilen ağır kayıplara karşın, taarruzun ağırlığı Müttefik kuvvetlerini püskürttü ve 18 Şubat'ta 26. Panzer Tümeni'yle takviye edilerek tekrarlanan taarruz sahil istikametinde daha fazla ilerleme kaydetti. Fakat, 56., İngiliz 1. ve Amerikan 45. tümenleri nihai köprübaşı savunma hattını tutmak için canlarını

dişlerine takarak başarıyla savaştılar. Alman taarruzu Carroceto Deresi'nde durduruldu ve hücum birlikleri yorgunluktan bitap düştüler. Mekanize piyade tümenleri 20 Şubat'ta nihai taarruzlarına kalkıştılar, ne var ki çok geçmeden durduruldular. Savunmanın icrasına ve başarısına, ilk önce 6. Kolordu Komutanı Tümgeneral John P. Lucas'ın yardımcısı, daha sonra halefi olan General Lucian K. Truscott'un gelişi yardımcı oldu. İngiliz bölgesindeki 1. Tümen Komutanı Tümgeneral W.R.C. Penney yaralanmıştı ve yerine hem bu tümenin hem de 56. Tümen'in savunmasını çok başarılı bir şekilde koordine eden Tümgeneral Gerald Templer atandı.

Taarruzun püskürtülmesine kızan Hitler, Cisterna yolu aşağısını hedef alan, dört tümenin girişeceği 28 Şubat'ta başlayacak ve şaşırtma taarruzları ve asıl yarma harekâtıyla gerçekleştirilecek yeni bir taarruz emretti. Fakat bu taarruz Amerikan 3. Tümeni tarafından zorlukla karşılaşılmadan kontrol altına alındı ve ilk üç günden sonra alçak bulutlar dağıldığında Müttefik uçakları, taarruz eden Alman birliklerini imha ettiler. On Dördüncü Ordu Komutanı General Mackensen 4 Mart'taki ağır kayıpları nedeniyle taarruzu durdurmak mecburiyetinde kaldı. Kuşatmayı idame ettirmek için beş Alman tümeni bırakılırken, diğerleri istirahat için geri çekildiler.

Müttefikler şimdi ise, bahar taarruzlarını kolaylaştırmak için Cassino'ya yine başka bir taarruza giriştiler. Bu kez taarruz, öncesinden bile daha direktti. Yeni Zelanda Tümeni, kasabanın içinden geçecek ve daha sonra 4. Hint Tümeni Manastır Tepesi'ne gerçekleştirilecek taarruzun sorumluluğunu üstlenecekti. Kasabadaki Alman birliklerini etkisiz hale getirmek amacıyla, 190.000 mermi ve 1.000 ton bombanın kullanıldığı çok şiddetli bir hava ve kara bombardımanı gerçekleştirildi.

Bu bombardıman, havanın yeterince açık olduğu 15 Mart'ta gerçekleştirildi. Fakat bu bölgenin savunmasındaki seçkin 1. Paraşüt Tümeni'nin üç taburlu bir alayı, sadece karadan ve havadan gelen bombardımana ürkmeden dayanmakla kalmamış, aynı zamanda taarruz eden piyadenin takip harekâtını durduracak kadar da güçlü kalmıştı. Müttefik tankların yollarını tıkayan, bombardımanın

meydana getirdiği çok büyük harabe yığınları Almanlara yardımcı oldu. Castle Tepesi ele geçirilmekle birlikte, 4. Hint Tümeni'nin tepeye müteakip harekâtı tufan gibi yağan ve savunmadaki birliklere yardımcı olan yağmur tarafından engellendi. Bir Gurka bölüğü, Manastır'ın altındaki Hangman Tepesi'ne kadar ulaşmıştı, ama orada tecrit edildi. Bu arada, kasabada şiddetli çarpışmalar devam etti. Her iki tarafın 19 Mart'taki yeni çabaları sonuçsuz kaldı ve ertesi gün Alexander, şayet harekât otuz altı saat içerisinde başarıya ulaşılmazsa, kesilmesi gerektiğine karar verdi, zira, kayıplar ağırlaşıyordu. Freyberg'in mutabakatının alınmasıyla harekât 23 Mart'ta tamamen kesildi. Böylece Üçüncü Cassino Muharebesi hüsranla sona erdi. Bundan sonra Yeni Zelanda Kolordusu lağvedildi, birliklerine istirahat verildi ve daha sonra diğer kolordulara dağıtıldı. Aynı zamanda Cassino bölgesinin sorumluluğu İngiliz 78. Tümeni ve 6. Zırhlı Tümen'in 1. Muhafız Tugayı tarafından üstlenildi.

Alexander, 22 Şubat'ta, Anzio köprübaşından düzenlenecek bir yarma harekâtı ve taarruzla birlikte Liri Vadisi'ne karşı "Diadem Harekâtı"nın düzenlenmesi gerektiğini teklif etmişti. Bu büyük ölçüde Ocak taarruzuna benzer olacaktı, fakat daha iyi planlanmış ve koordine edilmişti ve İngiltere'den Normandiya'ya karşı gerçekleştirilecek olan Manş ötesi taarruzu "Overlord"dan yaklaşık üç hafta önce başlayacaktı; böylelikle bu harekât Fransa'daki Alman tümenlerini çekebilirdi.

Alexander'ın kurmay başkanı John Harding tarafından tasarlanan plan, İtalya'nın Adriyatik kısmında sadece bir kolordu bırakarak ve İngiliz Sekizinci Ordusu'nun geri kalan kısmını Cassino-Liri Vadisi bölgesi sorumluluğunu alması için yana, batı istikametine kaydırarak taarruza fazladan vurucu güç kazandırdı. Fransızların dahil olduğu Amerikan Beşinci Ordusu, sadece sol kanattaki Garigliano bölgesinin sorumluluğunu almakla kalmayacak, aynı zamanda Anzio köprübaşından sorumlu olacaktı. Böylece Güney Fransa'ya yapılacak çıkarma olan "Anvil Harekâtı"ndan vazgeçilmesi gerekirdi.

İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi, doğal olarak planı kabul etmekle birlikte, Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi, Normandiya işgaline yardımcı olması açısından Güney Fransa'ya yapılacak çıkarmanın daha iyi bir şaşırtma unsuru olacağını düşündüklerinden bu plana karşı çıktılar. Bunun üzerine, Eisenhower, İtalyan taarruzuna öncelik verilmesi gerektiğini, ancak "Anvil Harekâtı" planlamasının devam etmesine ilişkin uzlaşmayı içeren bir plan önerdi. Şayet 20 Mart'a dek büyük bir amfibi harekâtın hazırlanamayacağı kesinleşirse, İtalyan sularındaki gemilerin çoğunluğu "Overlord Harekâtı"na yardım etmek için geri çekilmeliydi. Uzlaşma Birleşik İngiliz ve Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi tarafından 25 Şubat'ta kabul edildi.

Karar tarihi yaklaştıkça, yeni ihdas edilmiş olan Akdeniz Müttefik Kuvvetler Başkomutanlığı görevine atanmış olan General Maitland Wilson, Alexander'dan İtalya'daki bahar taarruzunun Mayıs'tan evvel hazır olamayacağını öğrendi ve Gustav Hattı karşısındaki asıl kuvvetlerin bu hattı yarıp Anzio kuvvetiyle irtibat kurmalarından evvel, "Anvil Harekâtı" için hiçbir kuvvetin geri çekilmemesi gerektiğinin altı çizildi. Bu, yeniden tertiplenmek ve hazırlık için on haftalık bir süre tanımasından dolayı "Anvil Harekâtı" nın, Normandiya Çıkarması'na yardımcı olmak amacıyla önceden bir şaşırtma harekâtı olması yerine iki ay sonra, Temmuz ayının sonundan evvel hazır olamayacağı demekti. Onun için Maitland Wilson ve Alexander, koşulların kendilerini "Anvil Harekâtı"ndan vazgeçmeleri ve İtalyan seferini kesin olarak tamamlama çabasına yoğunlaşmaları konusunda serbest bıraktıklarını hissettiler. Bu görüş, Churchill ve İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi tercihleriyle bağdaşıyordu. Eisenhower, her ne kadar Akdeniz'deki gemilerin birçoğunun şimdi "Overlord Harekâtı"na nakledilebileceklerine ilişkin az çok farklı bir gerekçesi olmakla birlikte onlarla mutabakata yatkındı. Fakat, Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi, "Anvil Harekâtı"nın Temmuz ayına kadar gecikmesini isteksizce kabul etmekle birlikte, vazgeçilmesine karşıydılar ve İtalya'daki taarruzun halihazırda belirlenmiş sınırların ötesinde devam ettirilmesinin kıy-

meti hakkında kuşkuluydular. Ayrıca, "Anvil Harekâtı"nın Alman tümenlerinin Normandiya'dan çekilmesi konusundaki etkisine ilişkin şüpheliydiler, ki çok geçmeden bu konuda haklı çıktılar. Ardından Churchill ile Başkan Roosevelt arasında, karşılıklı uzun telgraf tartışmalarının yer aldığı uzayıp giden bir çekişme sürdü.

Bu arada İtalya'da, bahar hazırlıkları İngiliz komutası yetkisinde olmak üzere gelişme kaydetti. Gemi azlığı dahil, diğer unsurların yanı sıra intikal ve İngiliz Sekizinci Ordusu'nun yeniden konuşlanması, harekâtın başlamasını 11 Mayıs'a kadar geciktirdi. Sekizinci Ordu'nun görevi Cassino'ya girmek, aynı zamanda sol kanatta bulunan Beşinci Ordu'nunki ise Garigliano'ya taarruz etmek ve Anzio köprübaşından yarma taarruzuyla 6 numaralı yol üzerindeki Valmontone'ye doğru ilerleyerek Sekizinci Ordu'ya yardım etmek olacaktı. Anzio'da şimdi beş Alman tümeninin karşısında altı Müttefik tümeni vardı – ayrıca Almanların Roma civarında ihtiyatta dört tümeni daha vardı. Müttefiklerin Gustav Hattı'nda biri ihtiyatta bulunan altı Alman tümenine karşı, dördü başarıyı genişletme harekâtı için birbirine yakın, teyakkuzda olmak üzere on altı tümeni toplanmıştı. Bu cephede yer alan Müttefik birliklerin çok büyük bir bölümü Cassino şeridinden Garigliano Nehri ağzına kadar olan bölgede tertiplenmişlerdi – bu birliklerin ikisi Amerikan, dördü Fransız, dördü İngiliz ve ikisi Polonyalı olmak üzere toplam on iki tümen cepheyi yarmak üzere tertiplenirken, bu birliklerin hemen arkasında, yarılan bu cepheyi Liri Vadisi'ne kadar genişletmek amacıyla, yaklaşık on kilometre geride bulunan Hitler Hattı'nı Almanlar orada toplanabilmeden ve kuvvet yığabilmeden yarmak umuduyla tertiplenmişlerdi.

Sekizinci Ordu'nun dokuz tümeni 1.000'i aşkın topla desteklendi. Bu tümenler kış taarruzunda hüküm süren çamur kaplı koşulların aksine tanklarına ve diğer motorlu araçlarına harekâtı takip imkânı veren kuru hava koşullarından yararlandılar. Böylece üç zırhlı tümen; İngiliz 6., Kanada 5. ve 6. Güney Afrika tümenleri, her zamankinden daha uygun muharebe koşulları imkânlarına sahiplerdi.

Taarruzda iki tümenli Polonya Kolordusu Cassino'nun hakkından gelirken, dört tümenli İngiliz 13. Kolordusu Polonya Kolordusu'nun solundan St. Angelo'ya doğru ilerleyecekti.

Genel olarak asıl cephedeki Müttefik taarruzu 2.000'i aşkın topla desteklenecek, aynı zamanda bu harp harekât alanındaki Müttefik hava kuvvetleri, nihai safhada muharebe sahası hedeflerine dönmeden önce düşmanın demiryolu ve karayolu şebekelerine girişilecek şiddetli ve geniş çaplı taarruzlarıyla işbirliğinde bulunacaktı. (Ne var ki bu "Strangle Harekâtı" Alman ulaşım, lojistik ve ikmal sistemlerini umulduğu ölçüde ciddi bir şekilde etkilemedi.) Ayrıca geniş sabotaj faaliyetlerine girişildi, ancak sonuçlar düş kırıklığı yarattı. Müttefik birlikleri, Kesselring'i özellikle Roma'nın hemen kuzeyinde bulunan Civitavecchia bölgesine çıkılacağına inandırmak için amfibi çıkarma provalarını bir aldatmaca olarak alenen yaptılar – lakin Kesselring zaten Müttefiklerin deniz çıkarma birliklerinin üstünlüklerini bu şekilde kullanmaları gerektiğine o denli kuvvetle inanmıştı ki, bu aldatmaya yönelik girişimlerin bariz hiçbir etkisi olmamış gibiydi.

Taarruz, 11 Mayıs gece saat 22:00'da yoğun topçu atışı ve hemen akabinde piyadenin ilerlemesiyle başladı. Atışın hemen akabinde piyade taarruza kalktı. Fakat, taarruz ilk üç gün bölgelerin çoğundaki şiddetli direniş karşısında yavaş ilerledi. General Anders'in komutasındaki Polonya Kolordusu, Cassino'ya karşı düzenlediği saldırıda, dolaylı yaklaşma istikametlerini kullanmasındaki büyük azim ve ustalığa rağmen, ağır zayiat verdi. İngiliz 13. Kolordusu da çok ağır ilerliyordu ve Polonyalılar düşmanın dikkatini üzerlerine çekmemiş olsalardı daha ağır kayıplar vermiş olacaklardı. Kıyı bölgesindeki Amerikan 2. Kolordusu benzer şekilde az ilerleme kaydetmişti. Fakat, iki kolordunun arasında bulunan General Alphonse Juin komutasındaki Fransız Kolordusu muharebe alanında, dört tümenine karşı tek bir düşman tümeni olduğunu saptamıştı ve Almanların ciddi bir yarma harekâtı beklemedikleri Garigliano'nun ötesindeki dağlık bölgelerin arasından nispeten hızlı ilerledi. Fransızlar 14 Mayıs'ta Ausente Vadisi'ne girdiler ve 71.

Alman Tümeni onlardan önce hızla geri çekilmeye başladı. Bu geri çekilme, şu anda kıyı boyunca Alman 94. Tümeni'ne karşı daha süratli bir şekilde ilerlemeye başlayan Amerikan 2. Kolordusu'na yardımcı oldu. Bundan başka, bu iki Alman tümeni, şimdi hemen hemen hiç yolu olmayan Aurunci Dağları'nca bölünen geri çekilme hatlarındaydılar. Bu fırsatı kaçırmayan General Juin, General Guillaume komutasında dağlı (dağda yetişmiş) tümen çapındaki Fas Goums birliğini Liri Vadisi'ndeki Hitler Hattı'nın arka bölgesini Almanlar gereği gibi tahkim edemeden yarması amacıyla dağlık bölgenin karşısındaki gediğe sevk etti.

Almanların sağ kanadı ya da batı kanadı artık çöküyordu ve toparlanma ihtimali çok zordu, çünkü Alman 14. Kolordusu'nun yetenekli komutanı Senger, Müttefik taarruzu başladığında uzaktaydı. Ayrıca bu kez Kesselring, kuzeydeki durumun nasıl geliştiğini görene kadar ihtiyat birliklerini güneye göndermede ağır davranmıştı. Güneye, Liri Vadisi'ne bir tümen ancak 13 Mayıs'ta intikal ettirildi. Her ne kadar, çok geçmeden bunları üç tümen daha takip etmekle birlikte, bu tümenler kısa bir süre sonra girdap muharebeleri haline gelen çarpışmalarda yok oldular, ayrıca cepheyi istikrara kavuşturamayacak kadar geç kalmışlardı. 15 Mayıs'ta Kanada Kolordusu başarıyı genişletmek için buraya sevk edilmekle birlikte, Cassino bölgesindeki Almanlar birkaç gün daha tutunmaya devam ettiler, fakat Almanların bu yılmaz paraşüt birliği nihayet 17 Mayıs gecesi geri çekildi – ve ertesi gün Polonyalılar cesur saldırılarında yaklaşık 4.000 asker kaybetmeyi müteakip uzun süredir çaba sarf edilen manastırın yıkıntılarına girdiler.

Yetersiz olan Alman ihtiyatlarının çoğunluğu nihayet güneye çekilmiş olduklarından, şu anda başka bir Amerikan tümeni olan 36. Tümen'le takviye edilen Anzio köprübaşından planlı yarma harekâtının icra zamanı gelmişti. Bu yarma taarruzu için 23 Mayıs'ta emir veren Alexander, içteki 6 numaralı anayolu kesmek için Valmontone'ye güçlü ve hızlı bir taarruzun yapılacağını umdu – ve böylece Gustav Hattı'nı tutmakta olan Alman Onuncu Ordusu'nun

büyük bir kısmının irtibatını kesecekti. Bu başarıldığı takdirde Roma olmuş bir armut gibi düşecekti. Fakat bu ihtimaller, Mark Clark'ın farklı görüşleri ve Beşinci Ordu birliklerinin Roma'ya ilk girmesi gerektiğine ilişkin hevesi nedeniyle ortadan kalktı. Amerikan 1. Zırhlı ve 3. Piyade tümenleri, 25 Mayıs'a kadar, yirmi kilometrelik bir ilerlemeden sonra 7 numaralı kıyı yolunun hemen ilerisinde ancak 6 numaralı yolun epeyce berisinde bulunan Cori'ye ulaşmış ve 7 numaralı yol boyunca kuzey istikametinde ilerlemekte olan Amerikan 2. Kolordusu'yla temas kurmuştu. Kesselring'in kalan tek seyyar tümeni olan Hermann Göring yarmayı durdurmak için süratle bu bölgeye intikal ettiriliyor ve Müttefik hava saldırılarıyla şiddetli bir şekilde taciz ediliyordu. Fakat, Mark Clark, bu safhada taarruzunu dört tümeniyle direk Roma'ya çevirirken, sadece bir tümeninin Valmontone'ye doğru ilerlemesine izin verdi – ve bu tümen üç Alman tümeninin büyük kısmı tarafından 6 numaralı yola beş kilometre kala durduruldu.

Alexander'ın Churchill'e ricası, Mark Clark'ın yarma taarruzunun istikametini değiştirmede başarılı olmadı ve bu taarruz Roma'nın hemen güneyindeki "Sezar Hattı" savunma mevzilerinde bulunan Almanların direnişiyle yavaşlatıldı. Ayrıca, Sekizinci Ordu'nun zırhlı tümenleri, Liri Vadisi'ne kadar olan başarıyı genişletme harekâtının umulduğu kadar kolay olmadığını görmüşler ve Appeninler'in teşkil ettiği dağ sırtlarına doğru geri çekilen Alman Onuncu Ordusu'nu durdurmak ve baskı altına almakta başarısız olmuşlardı. Oysa Almanlar dağlardaki yollardan güvenliğe kavuşabilmişler, aynı zamanda Anzio'daki Müttefik kuvvetinin müdahalesinin olmayışı Almanların kaçmasına yardımcı olmuştu.

Aslında Almanlar birkaç gündür, General Senger'in sevk ve idaresinde Arce-Ceprano bölgesindeki 6 numaralı yol boyunca gösterdikleri çetin direniş ve onunla birlikte aşırı dolu yoldan yukarı doğru ilerlemeye gayret eden zırhlı tümenlerin ulaştırma araçları kuyruğunun büyüklüğü ve hantallığından dolayı mevzilenme ve Sezar Hattı'ndaki cepheyi istikrara kavuşturma şansı elde etmiş gözüküyorlardı.

Fakat başka bir durgunluğun yarattığı umutsuzluk hali Amerikan 36. Tümeni'nin 30 Mayıs'ta Alban Tepeleri'nde 7 numaralı yol üzerinde bulunan Velletri'yi ele geçirmesi ve Sezar Hattı'nı yarmasıyla ortadan kalktı. Fırsattan yararlanan Mark Clark, 2. Kolordu'sunun Valmontone'yi aldığı ve Roma istikametinde 6 numaralı yola kadar ilerlediği, aynı zamanda 6. Kolordu'sunun büyük bir kısmının taarruzu 7 numaralı yola kadar desteklediği harekât için, Beşinci Ordu'ya genel bir taarruz emri verdi. Yaklaşma istikametlerini tutan nispeten küçük Alman kuvvetleri on bir tümenin baskısı altında pes etmek zorunda kaldılar ve Amerikalılar 4 Haziran'da Roma'ya girdiler. Kesselring Kutsal Şehrin uzun süren muharebelerde tahrip olmasını tehlikeye atmaktansa Roma'yı açık şehir ilan etmiş olduğundan köprüler sağlam kalmıştı.

İki gün sonra, 6 Haziran'da, Müttefiklerin Normandiya'yı işgali başladı – ve İtalya'daki sefer geri plana atıldı. Müttefiklerin İtalya'daki bahar taarruzu olan "Diadem Harekâtı," Roma'nın ele geçirilmesiyle taçlandırılana kadar Amerikalılara 18.000, İngilizlere 14.000 ve Fransızlara 10.000 kayba mal olmuştu. Almanların ölü ve yaralı kaybı yaklaşık 10.000 idi, ancak ardı kesilmeyen muharebelerde yaklaşık 20.000 esir daha verdiler.

Bu harekâta iştirak eden kuvvetler karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, bu harp harekât alanında yirmi iki Alman tümenine karşılık otuz Müttefik tümeninin ve fiili asker sayısının da yaklaşık bire karşı iki olduğu görülür – İtalya'da Müttefik taarruzun devam etmesi iyi bir stratejik yatırım olmamıştı. Ve kuvvetlerini İtalya'dan çekerek Normandiya işgalini de mümkün kılmadı. Aslında bu taarruz düşmanın Kuzeybatı Avrupa'yı takviye etmesini önlemeyi başaramadı.* Almanların Kuzey Fransa kısmındaki (Loire kuzeyi) ve Benelüks ülkelerindeki gücü 1944'ün başında Müttefiklerin Manş ötesi işgali başladığı Haziran'da, otuz beş tümenden kırk bir tümene çıkarılmıştı.

* John Ehrman, *Grand Strategy*, c. V, s. 279.

Normandiya Çıkarması'nın başarısına yardımcı olması açısından İtalyan seferinin stratejik etkisi için ileri sürülebilecek daha adil bir iddia, Manş cephesindeki Alman gücünün İtalyan seferinin baskısı olmaksızın daha bile fazla artırılabilecek olmuş olmasıdır. Taarruzun ve oradaki takip kuvvetlerinin büyüklüğü mevcut çıkarma araçlarının miktarlarıyla sınırlıydı, o nedenle İtalya'da görevli Müttefik kuvvetler kritik başlangıç safhası esnasında Normandiya Çıkarması'na dahil edilemezdi. Öte yandan İtalya'da alıkonan Alman kuvvetlerinin Normandiya'da kullanılması çıkarmanın başarı şansı için ölümcül olabilirdi. Tuhaftır ki birçok İngiliz bu geçerli iddiayı gündeme getirmekte başarısız olmuştur. Ancak bu iddia bile Müttefiklerin demiryollarını engelleme (tecrit) bombardımanı karşısında büyük çapta birliklerin Normandiya'ya intikalinin mümkün olup olmayacağının kuşkusunu taşıyordu.

Dönemin siyasi alandaki en dikkate değer özelliği, Kral Victor Emmanuel'in oğlu adına tahttan feragat etmesi ve Mareşal Badoglio'nun yerine başbakan olarak anti-faşist Signor Bonomi'nin geçmesiydi.

İtalya'daki Müttefik orduları için Roma'nın uzun sürede ele geçirilmesi çok büyük düş kırıklığı yaratmıştı. Bu kısmen üst kademelerin kararlarından ve kısmen Almanların toparlanması ve karşı taarruzları nedeniyleydi.

Akdeniz Müttefik Kuvvetler Başkomutanı Maitland Wilson, Akdeniz Komutanlığı'nın gecikmiş olsa bile "Anvil Harekâtı"nın Alman tümenlerini Kuzey Fransa'dan çekmeyi üstlenebilecek en etkili harekât olduğuna ve böylelikle Normandiya harekâtının ilerlemesine yardımcı olacağına ilişkin Amerikan görüşünü kabul etmiş olmakla birlikte, Alexander'ın görüşü farklıydı. Alexander, Roma'ya girildikten iki gün sonra, 6 Haziran'da kendisinin "Diadem Harekâtı"nı genişletme planını ileri sürdü. Alexander birlikleri sağlam kaldığı takdirde 15 Ağustos'a kadar İtalyan yarımadasının orta kısmında yer alan Floransa'nın kuzeyindeki Almanların "Gotik Hattı"na taarruz edebileceğini düşünüyordu – bu 15 Ağustos tarihi

Maitland Wilson'un "Anvil Harekâtı" için saptamış olduğu tarihti ve Hitler sekiz ya da daha fazla tümenini takviye amacıyla buraya kaydırmadığı sürece bu mania hattını yarabilecekti. Alexander bundan sonra, çok kısa süre içerisinde İtalya'nın kuzeydoğusunu ele geçirebileceğini ve "Ljubliana Boşluğu" olarak adlandırılan bölgeden geçip Avusturya'ya girebilmek için iyi bir şans elde edebileceğini düşünüyordu. Bu, Veneto ve Viyana arasındaki birçok muhtemel oyalama mevzileri bulunan dağ engelleri silsilelerinin hızla üstesinden gelinmesine ilişkin fevkalade iyimser bir görüştü – ve İtalyanların Birinci Dünya Savaşı sırasında başlangıç taarruzlarında bile defalarca püskürtülmüş olmaları göz önüne alındığında daha bile iyimser bir görüştü.

Fakat bu plan, Churchill ve İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi'ne, özellikle Kara Kuvvetleri Komutanı Alan Brooke'a Normandiya'da korktukları ağır kayıplar ve hatta felaket karşısında bir seçenek olarak cazip görünmüştü. Alexander planı savunurken birliklerinin İtalyan seferindeki önemini belirtmek suretiyle onları moral açısından etkileyecek iyi bir gerekçesi vardı.

Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı General Marshall'ın kılavuzluğundaki Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi İtalya'daki taarruzun bu kuşku yaratan yeniden uzatılmasına karşı çıktılar, fakat Alexander, Maitland Wilson'un üstesinden gelmeyi başardı. Ancak, daha sonra Eisenhower, "Anvil Harekâtı" lehine müdahale etti. Churchill ve Roosevelt, bir kez daha ihtilafa düştüler. 2 Temmuz'a gelindiğinde İngilizler pes etmek zorunda kaldılar ve Wilson'a 15 Ağustos'ta "Anvil Harekâtını" –şimdi daha mütevazı olarak yeniden adlandırılan "Dragon Harekâtını"– başlatması emredildi. Bu karar Amerikan 6. Kolordusu'nun üç tümeniyle ve daha sonra doğal olarak komutanlarının ve askerlerinin anavatanlarının kurtuluşuna yardım etmeyi tercih eden dört tümenli Fransız Kolordusu'nun İtalya'dan ayrılmasını gerektiriyordu. Bu nedenle Beşinci Ordu beş tümene düşürüldü ve Ordular Grubu, hava desteğinin yaklaşık yüzde 70'ini kaybetti.

Bu arada zaten Kesselring ve birlikleri, Müttefiklerin kazanmış oldukları kısmi zaferin genişletilmesini durdurmak için çok fazla

gayret göstermekteydiler. "Diadem Harekâtı"ndaki Alman kayıpları ciddiydi. Piyade tümenlerinden dördünün yeniden tertiplenmeleri ve eksiklerini tamamlamaları için geri çekilmek zorunda kalınmıştı; aynı zamanda diğer yedisinin mevcutları tehlike arz edecek şekilde azaltılmıştı. Fakat ağır bir tank alayının yanı sıra dört yeni tümen yoldaydı. Bu takviyelerden birçoğu, daha kolay ilerleme istikametlerini örten On Dördüncü Ordu'nun takviyesine gönderilmişti. Kesselring'in planı, yaz boyunca düzenleyecekleri bir dizi oyalayıcı muharebelerle Müttefiklerin ilerlemesini yavaşlatmak ve kışın kuvvetli Gotik Hattı'na geri çekilmekti. Roma'nın yaklaşık yüz otuz kilometre kuzeyinde, ilk tutunma yeri için uygun bir mevzi imkânı veren, Hannibal'in ustalıklı kuşatmasının gerçekleştiği yer olan, Trasimene'nin yanında tabii bir savunma hattı vardı. Alman istihkâmlarının ustalıklı tahripleri Müttefik ilerlemesini yavaşlatmaya yardımcı olacaktı.

Bu ilerleme, Amerikalıların Roma'ya girdiği günün ertesinde, 5 Haziran'da başladı. Fakat en tehlikeli olabileceği anda çok hızlı gelişmedi. Ondan sonra, Fransızlar Beşinci Ordu'nun bölgesinde liderliği aldılar. Bu arada İngiliz 13. Kolordusu daha içerilere, 3 ve 4 numaralı yollara doğru baskısını artırıyordu, fakat artan sert bir direnişle karşılaştılar ve Trasimene hattı boyunca durdular. Diğer bölgelerdeki ilerlemeler de durdular. Böylece Kesselring, Roma'dan geri çekildikten neredeyse on beş gün sonra çok tehlikeli bir durumu kısa bir süre için istikrara kavuşturmuştu.

Ayrıca Kesselring'e Kara Kuvvetleri Karargâhı'nın (OKW) muharebede daha yorgun düşmüş tümenlerini canlandırmak için er ikmali yapmanın yanı sıra Rus cephesinde olan ya da cephe için tahsis edilmiş dört tümenin daha gönderilmekte olduğu bildirildi. Bu zaten gelmekte olan dört yeni tümene ve bir ağır tank alayına ilave idi. Talihin garip cilvesi, Kesselring'in birliklerine gönderilen bu büyük takviye tam Alexander'ın hem yedi tümeninden, hem hava desteğinin büyük bir kısmından hem de Müttefik Ordular Grubu'nun lojistik unsurlarından ayrılmak zorunda kaldığı üzücü gerçeği ile karşı karşıya olduğu bir zamanda geldi.

Kesselring, çok güçlü bir komutan olduğunu ispatlamıştı ve şimdi talihiyle ödüllendiriliyordu. Kesselring, Müttefiklerin tam başarıyı devam ettirme harekâtının ivmesi azalırken elverişli, tabii bir savunma hattı üzerinde direnmeye karar vermişti.

20 Haziran'ı izleyen yazın iki ayı Alexander'ın orduları için bir düş kırıklığı ve başarısızlık dönemi idi. İlerlemeler tedrici idi ve asla netice alıcı gibi gözükmedi. Muharebeler, tek tek Müttefik ve Alman kolordułari arasında, Almanların karşısında bulunan Müttefik kolordusunun büyük bir taarruz için tertiplendiklerinin görülmelerine kadar bir mevzinin elde tutulduğu ve sonraki engel hattına geçildiği bir dizi münferit çarpışmalardı.

Kesselring'in hızlı yeniden gruplanmasının sonucunda, batı kıyısında bulunan 14. Panzer Kolordusu'nun şimdi Amerikan 2. Kolordusu'nun; 1. Paraşüt Kolordusu'nun Fransız Kolordusu'nun (henüz "Anvil Harekâtı" için geri çekilmemişti); 76. Panzer Kolordusu her iki İngiliz kolordusu, 13. ve 10.; aynı zamanda 51. Dağ Kolordusu'nun Adriyatik kıyısındaki Polonya 2. Kolordusu'nun karşılarında olmaları demekti.

Temmuz başında, kötü havanın engellediği Müttefik kuvvetlerin merkezi sonunda Trasimene hattını yardı – fakat birkaç gün sonra Arezzo hattında tekrar durduruldular. 15 Temmuz'da, Almanlar bu hattan sıvıştılar ve yavaş yavaş, Pisa ve Floransa üzerinden doğu istikametinde Arno hattına çekildiler. Müttefik orduları burada, hedefleri olan Gotik Hattı'na sadece çok kısa bir mesafe kala uzun bir süre durmaya zorlandılar. Polonyalıların 18 Temmuz'da Ancona'yı ve Amerikalıların 19 Temmuz'da ikmal kanallarını kısaltan Leghorn'u (Kuzeybatı İtalya) ele geçirmeleri Müttefik ordularının düş kırıklıklarının bir parça olsun karşılığı olmuştu.

İngilizlerin, özellikle Alexander ve Churchill'in, müteaddit düş kırıklıkları ve azaltılmış kuvvetlere karşın, İtalya'daki sefere devam edilmesindeki arzuları nedeniyle Gotik Hattı'na karşı düzenlenecek büyük bir sonbahar taarruzuna dair planların hazırlıkları ilerledi. Alman kuvvetlerini başlıca harp harekât alanlarından çekmenin

hâlâ bir değeri olacağı ya da Batı Cephesi'nde bir çökme meydana gelirse bunun İtalya'da bir Alman geri çekilmesine yol açacağı ve böylelikle Alexander'ın kuvvetlerinin Trieste ve Viyana istikametindeki ilerlemeleri sonucunda Kuzey İtalya'daki yarma harekâtını genişletme imkânı tanıyacağı umuldu.

Alexander'ın kurmay başkanı Harding'in ve Ordular Grubu karargâhının tasarladığı önceki Gotik Hattı taarruzu planı Apeninler'deki Alman cephesinin merkezine gerçekleştirilecek baskın şeklindeki bir yarma harekâtı fikrine dayandırılmıştı, fakat 4 Ağustos'ta, İngiliz Sekizinci Ordu Komutanı Oliver Leese, Alexander'ı farklı bir planı kabul etmeye ikna etti. Bu planın esası Sekizinci Ordu'yu gizlice geriye, Adriyatik kıyısına kaydırmaktı ve onun için oraya Rimini istikametinden ulaşacaktı. Kesselring'in dikkatini böylece Adriyatik kıyısına çektikten sonra Beşinci Ordu, hedefi Bologna olmak üzere sol merkeze karşı taarruza geçecekti. Daha sonra Kesselring, bu yeni saldırıya karşılık verince Sekizinci Ordu tekrar ileriye atılacak ve zırhlı kuvvetlerinin İtalya'ya çıkarma yaptıktan bu yana yararlanmış olduğundan daha fazla manevra sahası bulacağı Lombardy Ovası'na girecekti.

Barındıracağı idari sorunlara karşın, bu yeni plan, daha fazla kabul gördü, çünkü asıl planın imkânları nitelikli dağ birliklerine sahip Fransızların çıkartılmasıyla zayıflatılmıştı. Leese de Beşinci ve Sekizinci orduların aynı hedefe yönelmediklerinde daha başarılı olacaklarını düşündü. Alexander, hızla Leese'in görüşlerine eğilim gösterdi ve kod adı "Olive Harekâtı" olan yeni planı benimsedi.

Ne var ki harekât başladıktan sonra daha aşikâr hale gelen sakıncaları vardı. Her ne kadar Sekizinci Ordu artık bir dizi dağ sırtları silsilesiyle karşılaşmayacak olmakla birlikte, artık ilerlemesini yavaşlatacak bir dizi tehlikeli nehir geçiş harekâtlarının üstesinden gelmek zorunda kalacaktı. Buna karşılık Kesselring, kuvvetlerini Rimini'den batı istikametinde Bologna'ya kadar uzanan 9 numaralı paralel anayola kaydırma avantajından istifade etti. Planlayıcılar da kuru havanın devam edeceğine ilişkin aşırı derecede iyimserdiler. Ne olursa olsun, Rimini'nin kuzeyindeki arazi düz olmakla birlikte

bataklıktı ve aksine zırhlı kuvvetlerin hızlı bir harekâtı için elverişli değildi.

Alexander'ın taarruzu, başlangıçta taahhüt edilenden on gün sonra, 25 Ağustos'ta iyi başladı. Beş tümenli İngiliz 5. Kolordusu ve iki tümenli Kanada 1. Kolordusu'nun, Polonya 2. Kolordusu'nun arkasında bekleme mevzisini (hazırlık mevzisi) işgal ettikleri tespit edilmemiş olduğundan Almanlar yine gafil avlandı. (İngiliz 10. Kolordusu, merkez cephenin yanındaki dağlık bölgeyi tutmaya devam ederken 13. Kolordu, Beşinci Ordu'nun sonraki taarruzunu desteklemek için daha batıya hareket etti.)

Her ne kadar 1. Paraşüt Tümeni destek sağlasa da, Adriyatik bölgesini sadece ikinci sınıf iki zayıf tümen tutuyordu – Alman birliklerinin o sıralardaki hareket istikameti çoğunlukla doğudan batıya idi. Polonya Kolordusu'nun yukarıya Adriyatik'e doğru ilerlemesi az dikkat çekmişti ve ancak 29 Ağustos'ta, bu üç Müttefik kolordusunun Metauro'dan Foglia'ya geniş bir cephe üzerinde dört gün süren on beş kilometrelik bir ilerlemelerinden sonradır ki, Almanlar harekete geçmeye başladılar. Ertesi güne kadar iki tümenin bir kısmı daha Müttefik ilerlemesini durdurmak için, muharebe yerine geldi. Ancak bu birlikler, Müttefik taarruzunun yaklaşık on kilometre ilerideki Conca Nehri hattına 2 Eylül'e kadar ulaşmasını önleyemeyecek kadar geç kalmışlardı.

Fakat Sekizinci Ordu'nun ivmesi zayıflıyordu. Kilit muharebe, 4 Eylül'de, iki nehir daha ötede bulunan Ausa Nehri'nin gerisindeki Coriano sırtına ulaşmak içindi. İngilizlerin ilerlemesi burada durdu ve dağıldı. Bu arada, Almanlar biraz takviye alıyorlardı – ve şiddetli yağmurlar 6 Eylül'de imdatlarına yetişti.

Kesselring diğer tümenlerinin Gotik Hattı mevzilerine çekilmesi için bir genel geri çekilme emri vermişti. Bu, cephesini küçültmüş ve bazı birliklerinin Adriyatik bölgesi için serbest kalmasını sağlamıştı. Bu kısmi geri çekilme Arno Nehri'ni geçebilmelerini mümkün kıldı. Böylelikle Beşinci Ordu artık taarruza hazırdı. Amerikan 2. Kolordusu ve İngiliz 13. Kolordusu, 10 Eylül'den başlayarak zayıf bir şekilde tutulan, ancak inatla savunulan Alman mevzilerine taarruz ettiler ve nihayet bir hafta sonra Floransa'nın kuzeyindeki Il Gioga

Geçidi'ni aştılar. Kesselring, harekâtın başlangıcından on gün sonrasına, iki tümenini hızla o bölgeye sevk ettiği 20 Eylül'e kadar, bunun bir büyük taarruz olduğunu anlamadığından bir kez daha gafil avlanmış gibi gözüküyordu. Bununla beraber, o zamana kadar Amerikan ihtiyatı olan 88. Piyade Tümeni, Bologna'ya taarruz etmek için doğu istikametinden ilerliyordu. O zaman bile, her ne kadar Almanlar Gotik Hattı'nı ve arka bölgede Monte Battaglia'deki kilit nirengi arazi kesimini kaybetmekle birlikte, Müttefik taarruzlarını durdurmayı başarabildiler. Mark Clark Eylül sonunda, Bologna'ya yeniden, daha direk taarruz etme fikrine dönmek zorunda kaldı.

Bu arada, Sekizinci Ordu, Adriyatik kanadında hâlâ zorluklar içindeydi. 17 Eylül'e gelindiğinde, on Alman tümeninin unsurları muharebe alanındaydı. Almanlar Sekizinci Ordu'nun ilerlemesini yavaşlattılar. Kanadalılar 21 Eylül'e kadar Rimini'ye ulaşmayı ve böylelikle Po Ovası deltasına girmeyi başarmakla birlikte, Almanlar diğer savunma hattı olan Uso Nehri'ne, eski çağların tarihi Rubicon bölgesine çekildiler. Bizzat Po Nehri'nden önce bu düz ve su basmış arazide hâlâ geçilecek on üç nehir vardı ve bu nehir geçişlerinde yaklaşık 500 tank, çamura saplanarak ya da bozularak muharebe dışı kalmıştı; aynı zamanda birçok piyade tümeni asgari kadro seviyesine düşmüştü. O nedenle Almanlar, güçlerinin büyük bir kısmını Beşinci Ordu'yu durdurmak için harekete geçirebildiler.

2 Ekim'de, Mark Clark'ın Bologna'ya karşı tekrarladığı taarruz başladı. Taarruz bu kez 65 numaralı yol boyunca gerçekleşti. Mark Clark'ın 2. Kolordu'sunun dört tümeninin hepsi bu taarruza iştirak ettirildi, fakat savunmadaki Almanlar öylesine bir azimle savaştılar ki, müteakip üç hafta süresinde Amerikan ilerlemesi günde ortalama iki kilometreden daha fazla değildi ve 27 Ekim'de taarruzdan vazgeçildi. Ayrıca Ekim sonunda Sekizinci Ordu'nun ilerleme hızı daha beş nehir geçildikten sonra azalmıştı ve Po Ovası deltası hâlâ seksen kilometre uzaktaydı.

Dönemin dikkate değer yegâne değişiklikleri komuta alanındaydı. Kesselring, bir motorsiklet kazasında yaralandı ve yerine Vietinghoff getirildi. McCreery, Birmanya'ya gönderilmekte olan Leese'in

yerine Sekizinci Ordu Komutanlığı'na getirildi. Kasım sonuna doğru Maitland Wilson Washington'a gönderildi ve yerine Alexander getirildi. Mark Clark ise İtalya'daki Ordular Grup Komutanlığı'nı devraldı.

Müttefiklerin 1944 sonundaki durumu, bahar ve yazın büyük umutlarıyla karşılaştırıldığında çok büyük bir hüsrandı. Her ne kadar Alexander, Avusturya'daki ilerleme hakkında hâlâ iyimserlik sergilemekle birlikte, İtalyan yarımadasında yukarıya doğru devam eden bu yavaş sürünme bu tür uzak ufukların giderek artan bir şekilde gerçekdışı görünmesine neden oldu. Maitland Wilson aynısını 22 Kasım'da İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi'ne gönderdiği raporda itiraf etmişti. Müttefik birliklerinin kuşkuları ve hoşnutsuzlukları artan firar oranıyla aşikâr hale gelmişti.

1944'teki nihai Müttefik taarruzu Bologna ve Ravenna'yı kış üsleri olarak ele geçirmeye gayret etti. Sekizinci Ordu'daki Kanadalılar, 4 Aralık'ta Ravenna'yı ele geçirmeyi başardılar ve başarıları, Almanların Sekizinci Ordu'nun daha fazla ilerlemesini durdurmak için buraya üç tümen göndermelerine neden oldu. Bu durum, Beşinci Ordu için daha iyi fırsat yaratmış gibiydi. Ne var ki bu fırsat düşmanın, 26 Aralık'ta Mussolini'nin Hitler'in Ardenler'deki karşı taarruzuna özenip taklit etme fikrinin neden olduğu ve büyük ölçüde kendisine sadık kalan İtalyanlarla Senio Vadisi'nde giriştiği karşı taarruzla önlendi. Bu taarruz hemen ve kolaylıkla durduruldu. Fakat, Sekizinci Ordu şimdi yorulmuş ve çok az mühimmatı kalmıştı. Almanların ise Bologna yakınlarında kuvvetli ihtiyatlarının olduğu biliniyordu. O nedenle Alexander, Müttefik orduların savunmaya geçmeleri ve güçlü bir bahar taarruzuna hazırlanmaları gerektiğine karar verdi.

İtalya'daki sefere bağlanan umutları kıran diğer bir unsur, Birleşik Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin, Batı Cephesi'ndeki Müttefik ordularına Almanya'ya girişecekleri bahar taarruzunda daha fazla vurucu kuvvet kazandırmak için İtalya'daki harp harekât alanından Batı Cephesi'ne beş tümen daha geri çekme kararıydı. Sonuçta, her ne kadar daha başka tümenler gitmek zorunda kalmamakla birlikte, iki tümenli Kanada Kolordusu Batı Cephesi'ne gönderildi.

Fransa'nın Kurtuluşu

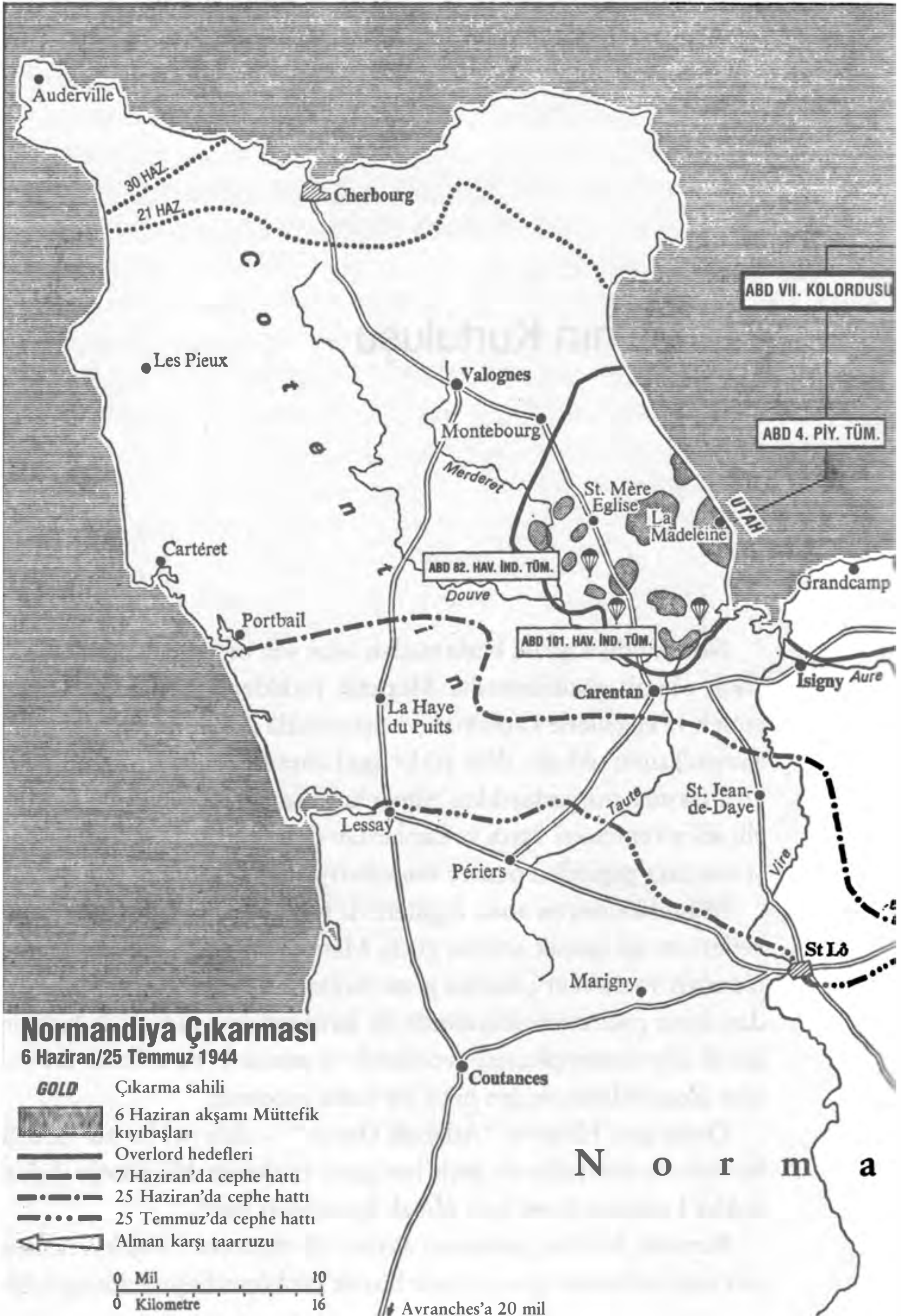
Normandiya işgali, başlamadan önce son derece tehlikeli bir harekât olarak gözüküyordu. Müttefik birlikleri, düşmanın tahkim etmek ve engellerle kaplamak ve mayınlarla döşemek için yeterince zamanlarının olduğu, dört yıldır işgal altında bulundurduğu bir kıyıya çıkmak zorundaydılar. Almanların savunma amacıyla Batı'da elli sekiz tümenleri vardı ve bunlardan onu çok hızlı bir şekilde karşı taarruza geçebilen panzer tümenleriydi.

Müttefiklerin, şu anda İngiltere'de toplanan büyük çaptaki kuvvetleri savaşa iştirak ettirme gücü, Manş Denizi'ni geçmek zorunda olmaları ve mevcut çıkarma gemi miktarlarıyla sınırlıydı. İlk havadan deniz çıkarma nakliyesinde, üç hava indirme tümeni ile birlikte ancak altı tümen çıkartabileceklerdi ve sahildeki bu miktarı iki katına çıkarabilmelerinden önce bir hafta geçecekti.

Onun için, Hitler'in "Atlantik Duvarı" –etkileyici bir ad– dediği bu duvarın taarruzla ele geçirilme şansı ve denize dökülmeye ilişkin riskler konusunda endişeli olmak için neden vardı.

Bununla birlikte, tahminin aksine, ilk tutunma bölgeleri hemen yüz otuz kilometre genişliğinde büyük bir köprübaşına dönüştürül-

Harita 32

Auderville
30 HAZ.
21 HAZ.
Cherbourg
Cotentin
Les Pieux
Valognes
Montebourg
Merderet
St. Mère Eglise
La Madeleine
UTAH
ABD VII. KOLORDUSU
ABD 4. PİY. TÜM.
Carteret
ABD 82. HAV. İND. TÜM.
Douve
Grandcamp
Portbail
ABD 101. HAV. İND. TÜM.
Carentan
Isigny
Aure
La Haye du Puits
St. Jean-de-Daye
Taute
Lessay
Périers
Vire
St Lô
Marigny
Coutances
Norma
Normandiya Çıkarması
6 Haziran/25 Temmuz 1944
GOLD
Çıkarma sahili
6 Haziran akşamı Müttefik kıyıbaşları
Overlord hedefleri
7 Haziran'da cephe hattı
25 Haziran'da cephe hattı
25 Temmuz'da cephe hattı
Alman karşı taarruzu
0 Mil 10
0 Kilometre 16
Avranches'a 20 mil

YIRMİ BİRİNCİ ORDULAR GRUBU (Montgomery)

BD BİRİNCİ ORDUSU (Bradley)

İNGİLİZ İKİNCİ ORDUSU (Dempsey)

ABD V. KOLORDUSU

İNG. XXX. KOLORDUSU

İNG. I. KOLORDUSU

ABD 29. PİY. TÜM.

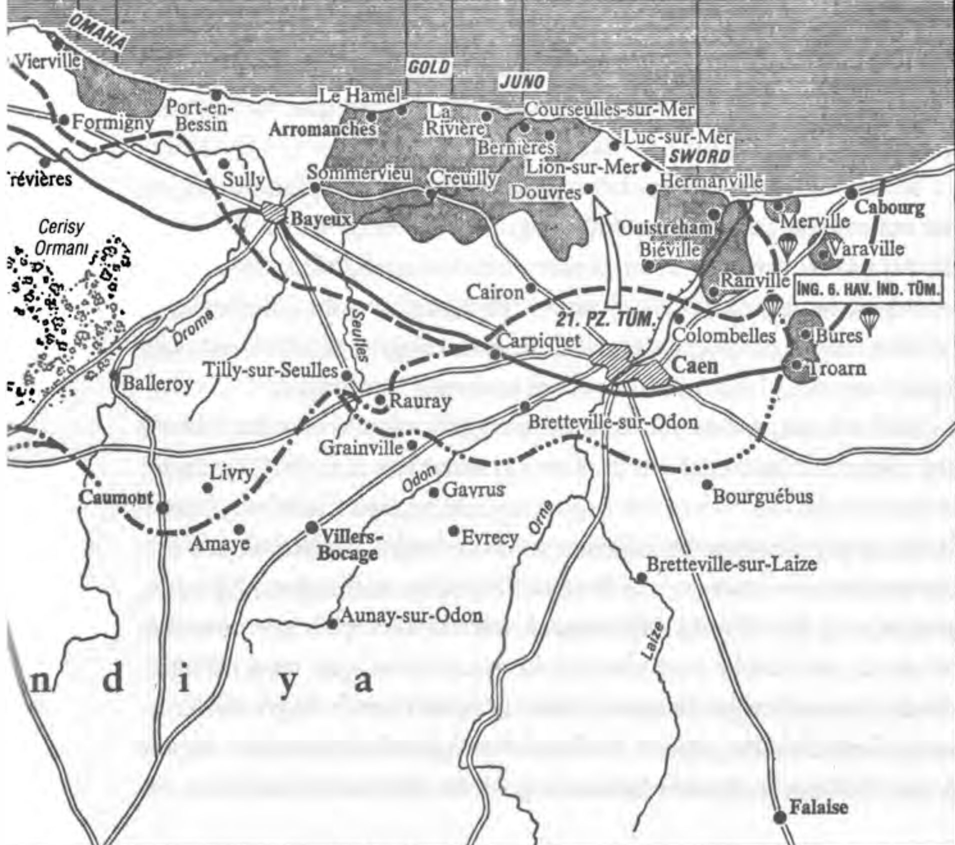
İNG. 7. ZIRHLI TÜM.

ABD 1. PİY. TÜM.

İNG. 50. PİY. TÜM.

KAN. 3. PİY. TÜM.

İNG. 3. PİY. TÜM.

dü. Düşman, Müttefik kuvvetler köprübaşından yarma harekâtıyla çıkıncaya kadar tehlikeli bir karşı taarruza girişmeyi başaramadı. Yarma taarruzu Mareşal Montgomery'nin ilk planlamış olduğu tarzda ve yerde icra edildi. O zaman Fransa'daki bütün Alman cephesi çabucak çöktü.

Geriye dönüp bakıldığında, çıkarmanın gidişatı son derece kolay ve olumlu gözükmektedir. Ne var ki görünüşler aldatıcıdır.

Nihayetinde "plana göre giden" ancak zamanlamaya göre gitmeyen bir harekâttı. Başlangıçta başarı ile başarısızlık arasında fark kıl payıydı. Nihai zafer, Müttefiklerin başlangıçta büyük bir tehlike içinde bulunduklarını ve kıl payı kurtulduklarını gizlemişti.

İşgalin sorunsuz ve olumlu bir şekilde ilerlediğine dair yaygın kanaat, Montgomery'nin, "muharebenin işgalden önce tam planlandığı gibi cereyan ettiğine" ilişkin müteakip vurgulaması ve Müttefik ordularının 90 gün zarfında Sen Nehri hattına ulaşmasıyla desteklendi – Sen Nehri, Nisan ayında hazırlanan tahmini haritanın üzerinde, çıkarmayı takip eden (D+90) doksan gün zarfında ele geçirilmesi gereken bir hat olarak işaretlenmişti.

Sanki icra etmiş olduğu her harekâtın daima tam planladığı gibi, bir makinenin kesinliği ve doğruluğunda ilerlediği ya da ilahi takdirmiş gibi konuşmak Montgomery'nin "tarzıydı." O karakteristik konuşma tarzı genellikle koşullara uyum sağlamasını gölgelemiş ve böylece ironik bir şekilde esneklik ile kararlılığı sevk ve idarede birleştirmesindeki başarıdan kendisini mahrum bırakmıştır.

Asıl planda, Caen çıkarmanın ilk günü olan 6 Haziran'da ele geçirilecekti. Başlangıç iyiydi. Kıyı savunmaları saat 09:00'a kadar bertaraf edildiler. Fakat, Montgomery'nin raporu Caen'in iç kısımlarına doğru ilerlemenin öğleden sonraya kadar başlamadığını örtbas etmiştir. Bu kısmen, sahillerdeki felç eden trafik sıkışıklığından, ama ayrıca kendilerini durduracak neredeyse hiçbir şey olmadığı bir anda, muharebe mahalindeki komutanların aşırı temkinliliğindendi. Sonunda işgal bölgesinin kilit noktası Caen'e doğru ilerlemeye başladıklarında, bütün Normandiya işgal bölgesindeki yegâne panzer tümeni muharebe sahasına geldi ve ilerlemeyi durdurdu. Er-

tesi gün ikinci panzer tümeni çıkageldi. Nihayet şiddetli çarpışmalardan sonra, Caen'in emniyete alınması ve temizlenmesi bir aydan daha uzun sürdü.

Ayrıca, Montgomery'nin asıl niyetine göre, İngilizlerin sağ kanadında zırhlı bir kuvvet, kıyıdan otuz kilometre mesafedeki Villers-Bocage'nin içine doğru derhal harekete geçecek ve böylelikle Caen'in batı ve güneybatısından geçen yolları kesecekti. Ancak, Montgomery'nin hikâyesinde bundan bahsedilmemiştir. Her ne kadar Caen'in batısında kıyı savunmaları yarılmış olduklarından dolayı önemsiz bir direniş olmakla birlikte, bu ilerleme başlamakta yavaş kaldı. Esirler sonradan, üçüncü güne kadar cephenin on beş kilometrelik bölümünün sadece bir Alman seyyar birliği olan plan keşif taburunca himaye edildiğini açıkladı. Daha sonra bölgeye üçüncü bir panzer tümeni gelmeye başladı ve orada mevzilendi. İngilizler 13 Haziran'da Villers-Bocage'ye girmeyi başarmakla birlikte, buradan tekrar atıldılar. Daha sonra bölgeyi dördüncü bir panzer tümeni takviye etti. Villers-Bocage'nin nihai olarak ele geçirilmesi iki ay sürdü.

Asıl fikir de, Cherbourg Limanı ile birlikte bütün Cotentin Yarımadası'nın iki hafta içinde ele geçirileceği ve daha sonra bu batı kanadında harekât gününden sonraki yirminci güne kadar (D+20) yarma harekâtı yapılacağı idi. Fakat bu kanatta, her ne kadar Alman kuvvetlerin büyük kısmı ve daha sonra gelen takviye birlikleri, aslında Montgomery'nin hesaplamış olduğu gibi Caen yakınında doğu kanattaki İngiliz ilerlemesini durdurmakla meşgul edilmekle birlikte, Amerikan çıkarma noktalarından içeri doğru yapılan ilerleme çok daha yavaş oldu.

Her ne kadar yarma harekâtı sonunda, Montgomery'nin planlamış olduğu gibi batı kanadından gelmiş olmakla birlikte, Temmuz ayı sonuna, çıkarmanın başlamasından 56. güne kadar (D+56) başlamadı.

Şayet Müttefikler Manş'ın uzak kısmında yığınak yapmak için yeterince geniş ve derin bir köprübaşı ele geçirebilirlerse, toplam kaynakları düşmanınkinden o kadar fazla olmuş olacaktı ki, er ya

da geç yarma harekâtı ihtimali çok güçlüydü. Eğer Müttefikler topladıkları kuvvetleri için yeterince arazi ele geçirebilirlerse, hiçbir su bendinin taşan sel sularını devamlı olarak durduracak kadar sağlam olması mümkün değildi.

Neticede, "Köprübaşı Muharebesi"nin uzaması Müttefiklere yaradı. Bu, "sonu hayırlı oldu" atasözü gibiydi. Çünkü Batı'daki Alman kuvvetlerinin büyük bölümü oraya çekilirken, aynı zamanda bu birlikler yüksek komuta kademesindeki görüş ayrılıklarından ve gökyüzüne hâkim olan muazzam Müttefik kuvvetinin daimi engellemesinden dolayı azar azar geliyorlardı. İlk gelen ve boşlukları tıkamak için kullanılan panzer tümenleri sabit birlikler olarak kullanıldılar (zırhlı birlik değil piyade unsuru gibi). Böylelikle açık arazide muharebeye girmesi gerektiğinde Almanları ihtiyaç duyacağı seyyar muharip unsurundan mahrum ettiler. Müttefiklerin bu yarma harekâtını çok fazla geciktiren direnişin sertliği, onlara yarmayı başardıklarında Fransa boyunca önü açık bir güzergâh imkânı sağlamıştı.

Şayet Müttefiklerin tam bir hava hâkimiyeti olmasaydı, sahilde tutunma şansları olmayacaktı. Donanmanın topçu ateşine de çok şey borçlulardı ancak belirleyici unsur, Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkomutanı Eisenhower'ın yardımcısı Hava Orgeneral Tedder'in komuta ettiği Müttefik hava kuvvetlerinin felç edici etkisiydi. Doğuda Sen Nehri, güneyde Loire Nehri üzerindeki köprülerin birçoğunu imha eden Müttefik hava kuvvetleri, Normandiya muharebe sahasını stratejik tecrit alanına dönüştürdü. Alman ihtiyatları uzun dolambaçlı yolları kat etmek zorunda kaldılar ve yürüyüşlerinde o kadar sürekli taciz ve saldırılara uğradılar ki, hiç bitmeyen gecikmelere maruz kaldılar ve ancak çok azı gelebildi.

Fakat bu başarısızlıkta, bombardımanlar kadar Hitler ve generalleri ile generallerin kendi aralarındaki fikir çatışmaları da etkili oldu.

Başlangıçta Almanların asıl çıkmazı, Hollanda'dan Fransız sahillerine, oradan İtalyan dağ sınırına kadar uzanan 4.800 kilometrelik kıyı şeridini korumak zorunda olmalarıydı. Elli sekiz tümenin yarısı sabit tümenlerdi (mekanize ve zırhlı olmayan) ve o uzun kıyı

şeridi boyunca bölgelerde mevzilenmişlerdi. Fakat diğer yarısı sahra tümenleriydi ve bunların içinden on panzer tümeni oldukça seyyar tümenlerdi. Bu durum düşmana, istilacıları sahilde tutunmadan ve tahliye edilemeyecek kadar güçlenmeden denize dökmek için ezici bir üstünlük imkânı sağladı.

Çıkarma günü 6 Haziran 1944'te (D-Day) Normandiya'da ve Müttefiklerin karaya çıktıkları kıyı şeridinin yakınında bulunan tek panzer tümeni o gün, Montgomery'nin kilit Caen noktasını ele geçirme planını başaramadı. Panzer tümeninin bir kısmı İngiliz cephesini gerçekten yarmış ve sahile kadar inmişti. Ne var ki yarma etkili olamayacak kadar küçüktü.

Şayet, dördüncü panzer tümeni kadar bölgede mevcut olan on panzer tümeninden üçü bile hazır olmuş ve çıkarma günü (D-Day) müdahale edebilmiş olsaydı, Müttefikler tutunma bölgelerinde birlikleri buluşmadan ve mevziler sağlamlaştırılmadan evvel denize dökülebilirlerdi. Fakat bu şekilde herhangi güçlü ve ani bir karşı taarruz, Alman komuta heyetindeki, hem muhtemel işgal yeri hem de işgale nasıl karşı konulacağına ilişkin uyuşmazlık sonucunda gerçekleşmedi.

Çıkarmadan evvel, Hitler'in sezgisi generallerinin Müttefiklerin nereye çıkacağına ilişkin tahminlerinden daha başarılı çıktı. Ne var ki, çıkarmadan sonra Hitler'in sürekli olarak müdahalesi ve katı kontrolü onları durumu düzeltme şansından yoksun bıraktı ve nihayetinde felakete yol açtı.

Batı Cephesi Komutanı Mareşal von Rundstedt, çıkarmanın Manş Denizi'nin dar kısmı olan Calais ve Dieppe karşısından geleceğini düşündü. Rundstedt'in görüşü, bu hareket tarzının Müttefiklerin için daha doğru bir strateji olduğuna ilişkin kanaatine dayanıyordu. Ancak bu kanaat eksik bilgiyle desteklenmişti. İşgal ordularının toplanmakta olduğu ağzı sıkı (ketum) adadan önemli bir şey sızmadı.

Rundstedt'in kurmay başkanı General Blumentritt, daha sonraki sorgulamasında, Alman İstihbarat Teşkilatı'nın nasıl kötü bir şekilde afallatıldığını anlatmıştır:

> İngiltere'den sızan haberlerin çok azı güvenilirdi. [İstihbarat] teşkilatımız bize, Güney İngiltere'de Amerikan ve İngiliz birliklerinin toplandıkları yerler hakkında genel raporlar verdi – İngiltere'de gözlemlediklerini telsiz vericileriyle rapor eden az sayıda Alman ajanı vardı.* Fakat bize ilettiklerinin (gözlemlerinden) dışında pek az şey öğrenebildiler... Öğrendiğimiz hiçbir şey bize işgalin gerçekten nereden geleceğine ilişkin kesin bir ipucu vermedi.**

Bununla birlikte, Hitler'in içinde Normandiya'ya dair bir "his" vardı. Hitler Mart'tan bu yana generallerine Caen ve Cherbourg arasında bir çıkarma ihtimaline ilişkin defalarca uyarılar gönderdi. Hitler bu isabetli sonuca nasıl vardı? Karargâhında bulunan General Warlimont'a göre bu sonuç İngiltere'de birliklerin, Amerikalıların güneybatıda olmak üzere genel tertiplenmeleri ile birlikte Müttefiklerin mümkün olan en kısa sürede büyük bir limanı ele geçirmeye gayret edecekleri ve bu gayeleri için en muhtemel limanın Cherbourg olacağına ilişkin inancından esinlenmişti. Hitler'in vardığı sonuç gözlemcilerin, birliklerin Normandiya'daki planlanan bölgeye benzer düz ve açık bir kıyı şeridinde karaya çıktıkları Devon'daki (Güneybatı İngiltere) büyük işgal tatbikatına ilişkin raporlarıyla güçlendirildi.

Manş kıyısındaki kuvvetlerin komutanı olan Rommel, Hitler'in dediğine geldi. Rommel, son birkaç ay içerisinde, sualtı engellerinin, bomba emniyetli koruganlarının inşalarını ve mayın sahalarını döşemesini hızlandırmak için hummalı bir gayret içindeydi ve Haziran ayına gelindiğinde Atlantik Duvarı bahardakinden çok daha kalındı. Fakat Müttefiklerin şansına, Rommel'in Normandiya'daki savunma tesislerini arzu ettiği ya da Sen Nehri doğusundakilerin durumuna bile getirecek ne zamanı ne kaynağı oldu.

Rommel ayrıca Normandiya Çıkarması'na nasıl karşı konacağı konusunda Rundstedt'le anlaşmazlık içindeydi. Rundstedt, Mütte-

---

* "Bunu destekleyecek bir kanıt neredeyse yoktur" - Liddell Hart.

** Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 391-92.

fikler karaya çıktıktan sonra onları mağlup etmek için girişilecek güçlü bir karşı taarruz planına güveniyordu. Rommel ise bunun Müttefiklerin hava hâkimiyeti ve onların Alman ihtiyatlarını böyle bir karşı taarruza kalkışmada geciktirme kapasitesi göz önüne alındığında çok geç olacağını düşünüyordu.

Rommel, istilacıları yenmek için en iyi fırsatın onları adamakılıllı bir şekilde sahile yerleşmeden önce durdurmak olduğunu anladı. Rommel'in karargâhı, "Rommel'in Afrika'da, şu anda göğüslemek zorundaki kadar kuvvetli olmayan bir hava kuvveti tarafından nasıl günlerce bitmek bilmeyen bir şekilde tespit edilmiş olduğuna (kımıldatılmadığına) ilişkin anısından derinden etkilendiğini," söyledi.

Fiili plan bu farklı fikirler arasında bir uzlaşma planı haline geldi – ve "iki işi birden yapmak isterken hiçbirini başaramadı." Daha kötüsü Hitler, muharebeyi uzaktaki Berchtesgaden'deki karargâhından kontrol etmekte ısrar etti ve ihtiyatların kullanılmasını çok sıkı bir şekilde kontrolünde tuttu.

Normandiya'da, Rommel'in sorumluluğunda sadece bir panzer tümeni vardı. Rommel bu tümeni Caen'in hemen arkasında mevzilendirdi. Böylece tümen İngilizleri çıkarma günü (D-Day - 6 Haziran 1944) orada durdurabildi. Rommel, Amerikalıların çıkarma yaptıkları sahillere yakın olan St. Lô bölgesi yanına yerleştirmek amacıyla ikinci bir panzer tümeni için boşuna yalvarmıştı.

Çıkarma günü (D-Day) Alman cephesinde değerli saatler tartışmayla harcandı. Mevcut en yakın genel ihtiyat birliğinin bir kısmı olan 1. SS Panzer Kolordusu Paris'in kuzeybatısındaydı. Ancak Rundstedt, Hitler'in karargâhının izni olmadan onu intikal ettiremedi. Mareşal von Rundstedt'in kurmay başkanı Blumentritt bu olayı şöyle naklediyordu:

> Daha saat 04:00'da Mareşal von Rundstedt adına Hitler'in karargâhına telefon ettim ve Rommel'in vurucu gücünü artırmak için bu kolordunun serbest bırakılmasını istedim. Fakat Jodl, Hitler

> adına serbest bırakmayı reddetti. Jodl, Normandiya'daki çıkarmaların bir aldatmadan öte bir şey olup olmadığından kuşkuluydu ve başka bir çıkarmanın Sen Nehri'nin doğusuna yapılmakta olduğundan emindi. Münakaşa kördöğüşü bu kolordunun nihayet bizim kullanmamız için serbest bırakıldığı saat 16:00'a kadar bütün gün sürdü.*

Çıkarma gününe ait diğer iki şaşırtıcı gerçek bizzat Hitler'in sabahın geç saatlerine kadar çıkarmadan haberi olmaması ve Rommel'in bölge dışında olmasıydı. Bu etkenler olmasaydı, Almanların tepkisi daha ani ve güçlü olabilirdi.

Hitler'in Churchill gibi gece yarılarına kadar yatmama alışkanlığı vardı – bu, geç saatlere kadar yatamayan ancak sabahleyin sorunlarla uğraşırken genellikle uykulu bir halde bulunan karargâh personeli için çok yorucu bir alışkanlıktı. Hitler'i sabahleyin uykusunda rahatsız etmekte isteksiz olan Jodl, Rundstedt'in ihtiyatların serbest bırakılması ricasına karşı direnmeyi görev edindi.

Şayet Rommel, Normandiya'dan ayrılmamış olsaydı, ihtiyat birlikleri daha önce serbest bırakılabilirlerdi. Zira, Rommel Rundstedt'in aksine, Hitler'e sık sık direk telefon ediyordu ve hâlâ üzerinde herhangi bir generalden daha fazla nüfuzu vardı. Ne var ki Rommel bir gün önce, Almanya'ya yapacağı bir ziyaret için karargâhını terk etmişti. Şiddetli rüzgâr ve dalgalı deniz şimdilik işgali mümkün kılmayacak gibi gözüktüğünden, Rommel Hitler'e Normandiya'da panzer tümenine ihtiyaç duyulması konusunda ısrar etmek için yapacağı ziyareti, karısının doğum günü için Ulm yakınlarındaki evine yapacağı ziyaretle birleştirmeye karar vermişti. Ertesi gün sabahın erken saatlerinde, daha Hitler'i görmek için hareket edemeden evvel çalan telefon çıkarmanın başlamış olduğunu bildirmişti. Rommel istilacıların sahilde tam anlamıyla tutundukları akşama kadar karargâhına dönmedi.

Normandiya'nın çıkarma yapılan bölgesinin komutanı da, bir tatbikatı yönetmek için Brittany'de (Kuzeybatı Fransa) bulunuyor-

---

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 405.

du. Panzer ihtiyat kolordusu komutanı bir ziyaret için Belçika'ya gitmişti. Başka kilit önemdeki bir komutanın geceyi uzakta bir kızla geçirmiş olduğu söyleniyordu. Eisenhower'ın, dalgalı denize rağmen çıkarma kararı alması, Müttefiklerin yararına oldu.

Hitler işgalin yerini doğru tahmin etmekle birlikte, müteakip haftaların ilginç bir özelliği, çıkarmalar gerçekleştiğinde, Hitler'in bir şekilde, bu çıkarmanın Sen'in *doğusuna* yapılacak asıl çıkarma öncesindeki tali çıkarmalar olduğu yönündeki fikre kafayı takmasıydı. Bu nedenle, o bölgedeki ihtiyatların, Normandiya'ya intikal ettirilmesine karşı isteksizdi. İkinci çıkarmada bu inanç, İstihbarat Teşkilatı'nın Manş Denizi'nin öteki yakasında hâlâ mevcut olan Müttefik tümen miktarını abartması nedeniyleydi. Bu ise kısmen İngilizlerin aldatma planından dolayıydı. Fakat bu Britanya'nın casusluğa karşı "güvenirlilik" tarzının bir başka sonucu ve kanıtıydı.

İlk karşı taarruzlar aksayınca ve Müttefiklerin köprübaşında devam eden yığınaklarını önlemede bariz bir şekilde başarısızlığa uğrayınca, Rundstedt ve Rommel, derhal batıda herhangi bir hatta tutunmaya çalışmanın umutsuzluğunu fark ettiler. Blumentritt sonucu şöyle aktarıyordu:

> Umutsuzluk içindeki Mareşal von Rundstedt, Hitler'in Fransa'ya gelmesini rica etti. O ve Rommel, beraberce, 17 Haziran'da Soissons'da Hitler'le buluşmaya gittiler ve durumu anlatmaya çalıştılar... Fakat, Hitler geri çekilme olmaması gerektiğinde ısrar etti – "Olduğunuz yerde kalmalısınız." Hitler, bize birlikleri en iyisi olduğunu düşündüğümüz şekilde hareket ettirme serbestisine bile izin vermeyi kabul etmeyecekti... Emirlerini tadil etmeyeceğinden, birlikler yarılmakta olan hatlarında tutunmakta devam etmek zorundaydılar. Artık bir plan yoktu. Biz ise sadece umutsuz bir şekilde Caen-Avranches hattını, ne pahasına olursa olsun elde tutmamız gerektiğine ilişkin emrine itaat etmeye çalışıyorduk.*

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 409.

Hitler, mareşallerin uyarılarını, onlara yeni "V" silahı olan uçan füzelerin savaşın üzerinde hemen kati bir etkisi olacağına ilişkin teminat vererek bir kenara itti. O zaman mareşaller, şayet bu silah o kadar etkili olacaksa çıkarma sahillerine atılmaları gerektiğini ya da eğer bu teknik açıdan zorsa, Güney İngiltere'de işgal edilecek limanların hedef alınmalarında ısrar ettiler. Hitler ise, füzelerin "İngilizleri barışa yöneltmek için" Londra'ya yoğunlaştırılmaları gerektiği konusunda ısrar etti.

Fakat füzeler Hitler'in umduğu etkiyi yaratmadı. Müttefiklerin ise Normandiya'da baskısı artmıştı. Bir gün Hitler'in karargâhından telefonla, "Şimdi ne yapacağız?" diye sorulduğunda Rundstedt, cevabı yapıştırdı: "Savaşı sona erdirin. Başka ne yapabilirsiniz." Hitler'in cevabı Rundstedt'i azletmek ve yerine Doğu Cephesi'ndeki Kluge'yi getirmek oldu.

Blumentritt, "Mareşal von Kluge'nin, sağlam, sert yapılı bir asker" olduğuna dikkat çekti. Başlangıçta, bütün yeni atanan komutanlar gibi çok neşeli ve kendinden emindi... Birkaç gün zarfında ciddi ve sakin hale geldi. Hitler, Kluge'nin raporlarındaki değişen tonu sevmedi.*

Rommel, 17 Temmuz'da yolda Müttefiklerin uçaklarının hava saldırısı sonucu arabası kaza yapınca çok kötü yaralandı. Ondan üç gün sonra 20 Temmuz'da Hitler'i Doğu Prusya'daki karargâhında öldürme girişimi ortaya çıktı. Komplocuların bombası asıl hedefi bulmadı, fakat bu teşebbüsün getirdiği "şok dalgasının" Batı'daki muharebenin en kritik anında müthiş etkileri oldu.

Blumentritt'in hatırladıkları şöyleydi:

> Gestapo komployu soruşturduğunda... Mareşal von Kluge'nin adının geçtiği belgeleri buldular, bu nedenle von Kluge ciddi kuşku altındaydı. Daha sonra başka bir hadise işleri daha kötü hale getirdi. General Patton'un, Normandiya'dan yarma taarruzuyla çıkmasından kısa bir süre sonra, Avranches'de kati muharebe cereyan ederken, Mareşal von Kluge karargâhıyla on iki saati aşkın

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 413.

süredir temasını kaybetmişti. Nedeni ta cepheye kadar gitmesi ve şiddetli bir topçu bombardımanı altında mahsur kalmasıydı... Bu arada, biz arkadan (karargâhtan) "bombardımana" maruz kalmaktaydık. Çünkü, bulunmuş olan belgeler göz önüne alındığında mareşalin uzun süreli "yokluğu" Hitler'in kuşkularını derhal depreştirdi... Hitler, mareşalin ta cepheye kadar gitmesindeki amacın, Müttefiklerle temas kurmak ve bir teslim koşullarını müzakere etmek olduğundan şüphelendi. Sonuçta mareşalin dönmesi, Hitler'i yatıştırmadı. Hitler'in bu tarihten sonra, mareşale gönderdiği emirler daima sert ve hatta aşağılayıcı bir dilde kaleme alındılar. Mareşal çok endişeli bir hale geldi. Her an tutuklanacağından korkuyordu – ve aynı zamanda sadakatini hiçbir muharebe zaferiyle kanıtlayamayacağını fark etti.

Mareşal von Kluge, kriz günlerinde cephede olup bitene dikkatini kısmen verebildi. Hitler'in karargâhından endişeliydi. Hitler'e karşı girişilen komplo girişimi nedeniyle endişeli olan tek general von Kluge değildi. Korku sonraki haftalarda ve aylarda yüksek komutanlıkları sardı ve felç etti.*

25 Temmuz'da Amerikan Birinci Ordusu "Kobra" adında yeni bir taarruzu başlattı. Aynı zamanda kısa bir süre önce karaya çıkmış olan General Patton'un Üçüncü Ordu'su, taarruzu takibe hazırdı. İngilizleri durdurmak için son Alman ihtiyatları muharebeye sokulmuştu. 31 Temmuz'da, Amerikan öncü birlikleri Avranches'de cepheyi yardılar. Gedikten akan Patton'un tankları önlerindeki açık araziyi çabucak kapladı. Hitler'in emirleri üzerine panzer kuvvetlerinden arta kalan birlikler bir araya toplandı ve Avranches'deki geçidi kesmek için umutsuz bir hücumda kullanıldılar. Hücum başarısız oldu – ki Hitler buna alaylı bir şekilde, "Çünkü sadece Kluge başarmak istemediği için başarısız oldu," dedi. Alman ordularından bütün geriye kalanlar şimdi, Hitler'in zamanında yapılması gereken her çekilmeyi yasaklamış olması nedeniyle içinde bulundukları ku-

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 414-15.

Harita 33

Caen'den Ren Nehri'ne

25 Temmuz'da Müttefiklerin elindeki arazi

17 Eylül'deki Müttefik hava indirme harekâtı

1 Ağustos'ta Alman cephesi

16 Ağustos'ta Alman cephesi

0 Mil 50 100 150

0 Kilometre 100 200

İNGİLTERE

Londra

Dover

Southampton

Boulogne
22 Eylül

KANADA BİRİNCİ ORDUSU (Crerar)

MANŞ DENİZİ

18 TEMMUZ
'GOODWOOD'
İNGİLİZ İKİNCİ
ORDUSU

Dieppe
1 Eylül

Cherbourg

AMERİKAN

İNGİLİZ

Le Havre
12 Eylül

Rouen

Caen

İNGİLİZ İKİNCİ ORDUSU (Dempbey)

Seine

25 TEMMUZ
COBRA
ABD BİRİNCİ
ORDUSU

Orne

Falaise

Argentan

Brest 19 Eylül

Avranches
31 Temmuz

ABD BİRİNCİ ORDUSU (Hodges)

Alençon

Chartres

BRETANYA

Rennes

Lorient

Le Mans

Châteaubriant

ABD ÜÇÜNCÜ ORDUSU

Loire

Angers

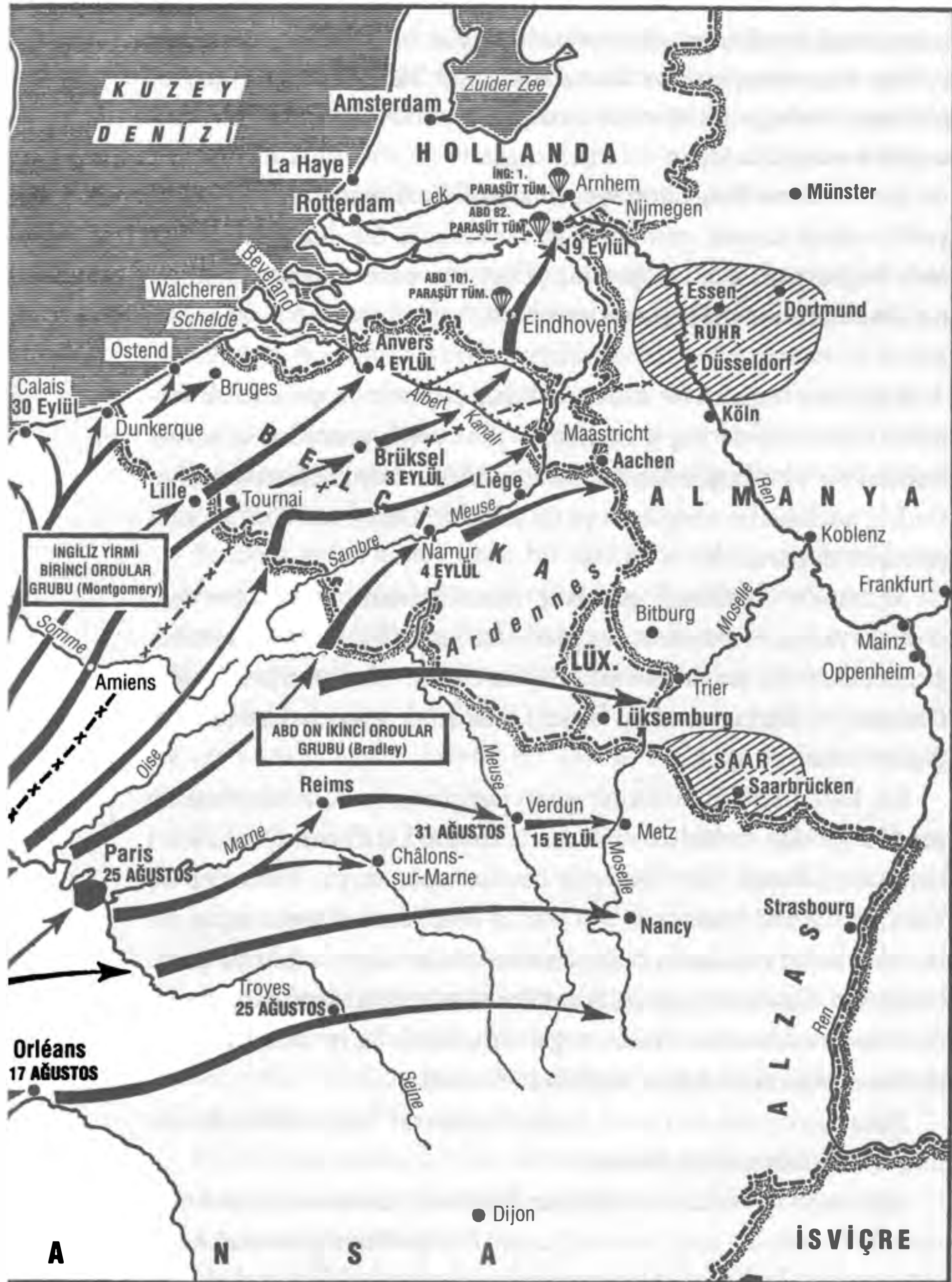
St Nazaire

Tours

SAVAŞIN SONUNA
KADAR ALMAN
İŞGALİNDE KALDI

Nantes

F R

KUZEY
DENİZİ
Zuider Zee
Amsterdam
HOLLANDA
La Haye
İNG: 1. PARAŞÜT TÜM.
Arnhem
Münster
Lek
Rotterdam
ABD 82. PARAŞÜT TÜM.
Nijmegen
19 Eylül
Beveland
ABD 101. PARAŞÜT TÜM.
Walcheren
Essen
Dortmund
Schelde
Eindhoven
RUHR
Ostend
Anvers
4 EYLÜL
Düsseldorf
Calais
30 Eylül
Bruges
Albert Kanalı
Köln
Dunkerque
Maastricht
Brüksel
3 EYLÜL
Aachen
Lille
Tournai
Liège
ALMANYA
Meuse
Ren
BELÇİKA
Namur
4 EYLÜL
Koblenz
İNGİLİZ YİRMİ BİRİNCİ ORDULAR GRUBU (Montgomery)
Sambre
Ardennes
Frankfurt
Bitburg
Moselle
Somme
Mainz
Oppenheim
LÜX.
Amiens
Trier
Lüksemburg
ABD ON İKİNCİ ORDULAR GRUBU (Bradley)
Oise
SAAR
Saarbrücken
Reims
Verdun
31 AĞUSTOS
15 EYLÜL
Metz
Paris
25 AĞUSTOS
Marne
Châlons-sur-Marne
Moselle
Strasbourg
Nancy
Troyes
25 AĞUSTOS
ALZAS
Ren
Orléans
17 AĞUSTOS
Seine
Dijon
İSVİÇRE
A N S A

şatmadan kurtulmaya çalışıyorlardı. Büyük bir kısmı "Falaise Cebi"nde kuşatılmışlardı ve kurtulanlar Sen Nehri'ni tekrar gerisin geri geçerken ağır silahlarının ve teçhizatlarının büyük kısmını terk etmek zorunda kaldılar.

İşte o zaman Kluge görevinden azledildi. Almanya'ya dönerken yolda zehirli kapsül yuttuğundan arabasında ölü bulundu – kurmay başkanının açıkladığı gibi, "Ülkesine varır varmaz Gestapo tarafından tutuklanacağına inanıyordu."

Karşılıklı suçlamalar sadece Alman cephesinde ve yüksek komuta kademesinde baş göstermedi. Şans eseri, sonradan olumsuz tesirleri olan bir hoşnutsuzluk yaratmakla birlikte, Müttefik cephesindeki suçlamalar meselenin ya da şahısların üzerinde böylesi ciddi sonuçlar doğurmadı.

Muharebe sahasının gerisinde Amerikalıların Avranches'deki cepheyi yarmalarından on beş gün önce İngilizlerin köprübaşından girişecekleri yarma harekâtına ilişkin büyük bir "tartışma" çıktı. Dempsey'in komutasındaki İkinci Ordu en uç kanada Caen'in doğusuna taarruza geçti.

Bu, bütün seferin birbirine yakın tertiplenmiş, üç zırhlı tümenin gerçekleştirdiği en büyük tank taarruzuydu. Üç tümen Orne Nehri üzerindeki küçük köprübaşında usulca toplanmıştı. Tümenler 18 Temmuz sabahı oradan, iki bin ağır ve orta bombardıman uçağının iki saat süren muazzam bombardımanından sonra saldırıya geçti. Bölgedeki Almanlar şaşkına döndüler ve esir alınanların birçoğu infilakların seslerinden o kadar sağır olmuşlardı ki, en azından yirmi dört saat sonrasına kadar sorgulanamadılar.

Fakat, savunma mevzileri, İngiliz İstihbarat Teşkilatı'nın düşünmüş olduğundan daha derindi.

Böylesine bir saldırıyı bekleyen Rommel, taarruzun arifesinde, yerinde bir şekilde ismi konmuş Sainte Foy de Montgommery köyü yakınlarında İngiliz uçaklarına yakalanana ve aracı isabet alana kadar savunma mevzilerini derinleştirmeyi ve takviye etmeyi hızlan-

dırmıştı. Ayrıca İngiliz zırhlıları taarruz için geceleyin doğuya doğru ilerlerken düşman çok fazla sayıda tankın sesini duymuştu. Alman Kolordu Komutanı Dietrich, dikkatini başka yöne çeken gürültülere rağmen Rusya'da öğrenmiş olduğu bir numaraya göre kulağını toprağa dayayarak altı kilometreyi aşkın bir mesafeden onları duyabildi.

Çok parlak bir şekilde başlayan taarruz, savunmanın ileri hatlarını geçtikten sonra derhal etkisini kaybetti. Öncü zırhlı tümen, etrafından dolanmak yerine, gerideki köy mukavemet noktaları arasında sıkışıp kalmıştı. Diğer tümenler dar köprübaşından çıkmaya çalışırken trafik sıkışıklığı nedeniyle geciktiler. Onlar muharebe alanına gelmeden öncü tümen, durmuştu. İkindi olduğunda büyük bir fırsat kaçmıştı.

Bu boşa giden hamle uzun bir süre esrarını korumuştur. Eisenhower raporunda bu saldırıdan planlı bir "yarma harekâtı" ve Sen havzası ile Paris istikametinde başarıyı genişletmek için bir taarruz olarak bahsetmiştir. Fakat savaştan sonra yazılan bütün İngiliz tarihleri, bu harekâtın böylesine geniş kapsamlı hedefleri olmadığını ve bu kanatta hiçbir zaman bir yarma harekâtı düşünülmediğini vurgulamıştır.

İngiliz tarihçileri bu harekâtın Amerikalıların yaklaşan kuşatmayı yarma taarruzuna yardımcı olmak için bir "tehdit" yaratmak ve ikinci olarak, Amerikan yarma taarruzu kuvvetleri doğu istikametinde düşmana karşı taarruza geçtiğine, büyük çaptaki Müttefik kuvvetlerin güneye ve güneydoğuya saldırıya hazır halde bulunabilmesi için araziyi emniyete almak için tasarlanan sadece "bir mevzi muharebesi" olduğunda ısrar eden Montgomery'nin açıklamalarını kabul ettiler.

Eisenhower, savaş sonrası anılarında, bu muharebeyi anlatmaktan kaçınarak meseleyi incelikle geçiştirirken, Churchill sadece yüzeysel olarak değinmiştir.

Ne var ki bu dönemde cephe gerisinde bulunan herkes patlayan şiddetli fırtınanın son derece farkındaydı. Hava kuvvetleri ko-

mutanları, özellikle Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkomutanı Eisenhower'ın yardımcısı Tedder çok kızgındı. Kızgınlık hali, Eisenhower'ın deniz yaveri Albay Butcher'in günlüklerinde gözler önüne seriliyordu: "Akşam civarı Tedder, Ike'a (Eisenhower) telefon etti ve Montgomery'nin aslında zırhlı birliklerin harekâtını durdurduğunu ve daha ileriye salmadığını söyledi. Ike, çılgına döndü." Butcher'e göre Tedder, ertesi gün Londra'dan, Eisenhower'a telefon etti ve şayet istenirse İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin, Montgomery'yi görevinden azletmeye hazır olduğunu aktardı, gerçi bu Tedder'in konuya ilişkin kendi açıklamalarında yalanlanmıştır.*

Bu nedenle Montgomery cephesinde bu tür şikâyetlere karşı, bu kanatta yarma harekâtı fikrinin asla düşünülmediğine ilişkin derhal bir tepkinin ileri sürülmesinin gerekliliği doğaldı. Bu iddia çok geçmeden öğreti haline geldi ve ondan bu yana askeri olayları kaydedenlerce sorgusuz sualsiz kabul edilmeye başlandı. Lakin, iddia taarruza İngiliz at yarış pisti adının harekât kod adı olarak verildiği "Goodwood Harekâtı"nın orijinal notlarıyla birbirini tutmuyordu. Ayrıca Montgomery'nin 18 Temmuz'daki taarruzu ilk duyurduğu "yarma taarruzu" terimi ile de birbirini tutmuyordu. Ayrıca ilk gün kaydedilen gelişmeden çok memnun olduğuna ilişkin açıklamasının, ikinci gün tekrarlanan benzer çapta bir taarruzun yokluğuyla bağdaşması zor gözükmekteydi. Bu "Goodwood Harekâtı"nın hedefinin büyük bir yarma harekâtı olduğuna inanmamış olsalardı, ağır bombardıman uçak armadasını bir kara harekâtına sevk etmeyi kabul etmemiş olacak olan hava kuvveti komutanlarını çileden çıkardı.

Montgomery'nin sonraki iddiasında gerçek payı vardı, ancak gerçeğin tamamı bu değildi. Bu olay Montgomery'nin şöhretine zarar verdi. Bu kanattan bir yarma harekâtı yapmayı planlamamıştı ve harekâta güvenmiyordu. Ancak bu kadar büyük bir saldırı altında, Alman çöküşünü ve şayet vuku bulursa onu genişletmeyi hesaba katmamış olması nedeniyle aptal durumuna düşmüş olacaktı.

---

* Arthur Tedder, *With Prejudice*, s. 563.

İkinci Ordu'ya komuta eden Dempsey, hızlı bir çöküşün mümkün olduğunu düşündü ve çöküşteki başarıyı genişletme harekâtına hazır olmak amacıyla zırhlı kolordu karargâhına gitmişti: Aklımdaki Caen'den Argentan'a kadar Orne Nehri üzerinde bulunan bütün geçiş noktalarını ele geçirmekti – bu, Almanların geri bölgesinde bir engel oluşturacak ve onları Batı kanadında girişilecek herhangi bir Amerikan yarma taarruzunun yapabileceğinden daha etkili bir şekilde kuşatacaktı. 18 Temmuz günü öğleyin Dempsey'in tam bir yarma taarruzu umudunun gerçekleşmesine ramak kalmıştı. Aklında olanların açıklaması göz önüne alındığında birçok iddianın Falaise'e ulaşma çabası fikrini taşımadığını işaret etmek eğlendirici olmaktadır – zira onun beklediği hedef olan Argentan yaklaşık iki katı uzaktaydı.

Dempsey de umutlarının yarattığı düş kırıklıklarının telafi edici bir avantaja dönüştürülebileceğini fark edecek kadar zekiydi. Karargâh personelinden biri "Goodwood Harekâtı"nın başarısızlıklarına ilişkin basının eleştirisine itiraz etmesinde ısrar ettiğinde, "Merak etme, bu bizim amacımıza hizmet edecektir ve muhtemel iyi bir aldatma planı işlevi görecektir," diyerek cevap verdi. Karşı kanattaki Amerikan yarma taarruzu, düşmanın dikkatinin Caen yakınlarındaki yarma harekâtı tehlikesine yoğunlaştırılması taktiğine kesinlikle çok şey borçluydu.

Fakat daha batıda bulunan Avranches'de gerçekleştirilen yarma taarruzu, derhal Alman kuvvetlerinin irtibatını kesmeye yaramadı. Bu yarma harekâtının başarı şansı doğu istikametinde çok hızlı bir ilerlemeye ya da düşmanın kuşatılana kadar mevzilerinde tutunmasına bağlıydı.

Aslında, 31 Temmuz'da, Avranches'deki yarma taarruzu gerçekleştiğinde, o nokta ile Loire Nehri arasında bulunan yüz kırk beş kilometrelik koridorda sadece birkaç dağınık Alman taburu vardı. O nedenle Amerikan öncü birlikleri hiçbir direnişle karşılaşmadan doğu istikametinde ilerleyebilirlerdi. Ne var ki Müttefik Yüksek Komutanlığı, bu büyük fırsattan en iyi şekilde yararlanma şansını, müteakip adımını batı istikametine hareketle Brittany limanlarının

ele geçirilmesinin yer aldığı modası geçmiş çıkarma öncesi programa bağlı kalarak heba etmişti.*

Brittany limanlarını ele geçirmek için yapılan şaşırtma bir yarar sağlamadı. Zira, Almanlar Brest'te, Patton'un bu kentin ele geçirildiğini zamansız olarak açıkladığı tarihten kırk dört gün sonra 19 Eylül'e kadar dayandılar – aynı zamanda Lorient ve St. Nazaire savaşın sonuna dek düşman elinde kaldı.

Amerikan kuvvetleri Argentan'a ulaşacak kadar doğu istikametinde ilerlemeden ve İngiliz sol kanadıyla aynı hizaya gelmeden önce iki hafta geçti – ki bu arada Caen'in hemen ilerisinde hâlâ düşman kontrol ve baskısı altındaydı. Bu yeni durum karşılıklı suçlamalara neden oldu. Çünkü Patton'a, İngilizlerle çatışma çıkar korkusuyla, boşluğu kapatmak ve Almanların kaçış yolunu tıkamak için kuzeye ilerlememesi gerektiği bildirildiğinde telefonda şöyle haykırmıştı: "Bırakın şu Falaise'e gireyim ve İngilizleri başka bir Dunkerque yaşatarak denize dökeyim."

Hitler'in oradan "asla geri çekilinmeyecektir" diyen inatçı ve aptalca emirleri olmasaydı, Alman kuvvetlerinin, Sen Nehri hattına

---

* Avranches'deki yarma harekâtı Tümgeneral John S. Wood komutasındaki Amerikan 4. Zırhlı Tümeni tarafından gerçekleştirildi. Çıkarmadan kısa bir süre önce kendisiyle iki gün geçirmiştim ve düşmanın daha derinliklerinde icra edilecek olan başarıyı devam ettirme harekâtının imkânlarının ve süratin öneminin herkesten daha fazla bilincinde olmasıyla beni etkilemişti. Patton bile o zaman benimle görüşmesinde yüksek komuta kademesine hâkim olan, Müttefik kuvvetlerin "1918 yöntemlerine geri dönmesi" gerektiğini ve Almanların, özellikle Guderian ve Rommel'in 1940'ta derinlikte ve süratli icra ettikleri taarruzları tekrarlayamadıklarına ilişkin görüşleri tekrar etti.
Yarma taarruzundan sonra bana neler olduğunu anlatan Wood: "Bizim üst kademenin kafasında ne zırhlı birlikler için bir taarruz ne de böyle taarruzları ikmal edecek geniş kapsamlı bir kavramı içeren talimatlar vardı. Hâlâ Birinci Ordu'ya bağlıydım ve bu ordu yeterince hızlı hareket edemiyordu. Ordu harekete geçtiğinde, iki kanat zırhlı tümenini, Lorient ve Brest'e karşı girişilecek abluka harekâtına iştirak etmek için asıl düşmandan 180 derece geriye sevk edilmesine dair emirler vermişti. 4 Ağustos o kara gündü. Uzun süre, yüksek sesle ve şiddetle karşı çıktım – emir almadan tank kollarımı Chateaubriant'a ve zırhlı birliklerimi Angers eteklerine ve Loire Nehri boyunca doğuya Chartres'e ilerlemeye hazır vaziyette ileri sevk ettim. İki gün zarfında düşmanın mevzilerinin göbeğinde olabilirdim. Yazık, olmadı! Sadece elimizdeki mevcut zırhlı birliklerle ve düşmanı imhaya hazır vaziyette asıl plana uymaya mecbur bırakıldık. Bu, savaşın en aptal kararlarından biriydi."

çekilmek ve orada güçlü bir savunma engeli hattı tesis etmek için yeterli zamanlarının olacağı aşikârdı. Hitler'in bu ahmaklığı Müttefikleri kaybolan fırsatlarına yeniden kavuşturdu ve o sonbaharda Fransa'yı özgürlüğe kavuşturmalarına olanak tanıdı.

Savaş, Eylül 1944'te kolaylıkla sona erdirilebilirdi. Batı'daki, Alman kuvvetlerinin büyük bir bölümü Normandiya Muharebesi'ne katılmışlardı ve orada Hitler'in "geri çekilme yok" emirleri uyarınca mahvolana kadar ve büyük bir kısmı kuşatılana kadar tutuldu. Küçük unsurlar şimdilik daha fazla direniş kapasitesine sahip değillerdi ve çok geçmeden İngiliz ve Amerikan mekanize kolları büyük ölçüde yaya olarak icra edilen geri çekilmelerinin önüne geçti. Müttefikler, Normandiya'dan gerçekleştirdikleri hızlı bir harekâttan sonra, Eylül başında Alman sınırına yaklaştıklarında, orada onların Almanya'nın merkezine girmesini önleyecek teşkilatlanmış bir direniş yoktu.*

3 Eylül'de, İngiliz İkinci Ordusu'nun öncü birliklerinden Zırhlı Muhafız Tümeni, sabahleyin Kuzey Fransa'da çıkış noktasından başlayarak Belçika üzerinden kat ettiği yüz yirmi kilometrelik ilerlemeden sonra Brüksel'e girdi. Ertesi gün, Zırhlı Muhafız Tümeni'yle aynı hizada olmak için yarışa kalkmış olan 11. Zırhlı Tümen, Antwerpen'e doğru ilerlemesine devam etti ve orada şaşkınlığa uğramış Alman üs birliklerinin herhangi bir tahribe girişme şansı olmadan önce, zarar görmemiş muazzam büyüklükteki dokları ele geçirdi.

Aynı gün, Amerikan Birinci Ordusu'nun öncüleri, Meuse Nehri üzerindeki Namur'u ele geçirdi. Dört gün önce, 31 Ağustos'ta, Patton'un Amerikan Üçüncü Ordusu'nun öncü birlikleri yüz altmış kilometre güneyde Verdun'da Meuse Nehri'ni geçmişti. Ertesi gün, devriye birlikleri elli beş kilometre daha doğuda bulunan Metz'in yanında Moselle Nehri'ne doğru mukavemetle karşılaşmadan iler-

---

* Bu sorunu savaşın hemen sonrasında meselenin içinde asıl olarak yer olan Alman generallerini araştırarak keşfettim. Batı'da kurmay başkanı olan General Blumentritt durumu bir cümlede özetledi, "Ren Nehri'nin gerisinde Alman kuvvetleri yoktu ve Ağustos sonunda cephemiz ardına kadar açıktı." Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 428.

lediler. Devriye birlikleri orada, Alman sınırındaki büyük endüstri bölgesi Saar'dan neredeyse elli kilometre ve Ren Nehri'nden yüz altmış kilometreden daha az uzaklıktaydılar. Fakat asıl kuvvetlerin yakıtları tükendiğinden, Moselle'e doğru girişilen harekâtı akabinde takip edemediler ve 5 Eylül'e kadar nehre doğru ilerlemediler.

Düşman bu zaman zarfında Patton'un taarruzuna öncülük eden altı güçlü Amerikan tümenine karşı Moselle'i tutmak için tanksavar silahlarıyla çok yetersiz bir şekilde donatılmış beş zayıf tümen toplamıştı.

Bu arada İngilizler, ayrıca Almanya'nın en büyük endüstri bölgesi olan Ruhr Havzası'nın giriş noktasındaki Ren Nehri'nden yüz altmış kilometreden daha az mesafedeki Antwerpen'e ulaşmışlardı. Şayet, Ruhr Havzası ele geçseydi, Hitler savaşı sürdüremezdi.

Bu kanatta, İngilizlerin karşısında, şimdi yüz altmış kilometre genişliğinde muazzam bir boşluk vardı. Elde henüz bu boşluğu dolduracak bir Alman kuvveti yoktu. Bir savaşta nadiren böyle bir fırsat ele geçmiştir.

Bu olağanüstü durumun haberi Doğu Cephesi'nde uzakta bulunan karargâhındaki Hitler'e ulaştığında, 4 Eylül öğle saatinde Berlin'de bulunan paraşüt birlikleri komutanı General Student'e telefon etti. Student'e Antwerpen'den Maastricht'e uzanan açık kanadın sorumluluğunu alması ve Albert Kanalı boyunca Hollanda'dan toparlayabileceği garnizon birliklerinden bir hat teşkil etmesi, aynı zamanda Almanya'nın çeşitli kısımlarında eğitimde olan dağınık paraşüt birliklerini hızla kanala sevk etmesi emredildi. Bu birlikler mümkün olan en kısa zamanda alarma geçirildi, seferber edildi ve trene bindirildi. Yeni teşkil edilen birlikler silahlarını ancak indirme istasyonlara geldikten sonra aldı ve daha sonra hemen marş marşla cephe hattına sevk edildi. Ancak bütün bu paraşüt birliklerinin toplamı sadece yaklaşık 18.000 askerdi – bu ise ancak bir Müttefik tümeninin dengiydi.

Bu döküntüler toplamı çok sayıda eksikliği örten şatafatlı bir unvanla "Birinci Paraşüt Ordusu" olarak adlandırıldı. Zayıf erat kadrosunu doldurmada yardımcı olması için on altı yaşındaki er-

kek çocukların yanı sıra, polisler, denizciler, iyileşmekte olan hastalar, yaralılar çağrıldı. Silahlar çok yetersizdi. Üstelik Albert Kanalı kuzey yakasının savunması için hazırlanmamıştı; tahkimat, mukavemet noktaları ya da siperler yoktu.

Savaştan sonra General Student şunları söyledi:

> İngiliz tank birliklerinin Antwerpen cephesini aniden yarması Hitler'in karargâhını son derece gafil avladı. O sırada bizim Batı Cephesi'nde ya da memleketimizde kayda değer hazır ihtiyatımız yoktu. 4 Eylül'de Albert Kanalı hattı üzerindeki batı cephesinin sağ kanadının komutanlığını üstlendim. O anda elimde sadece acemi ve nekahet birlikleri (hastalıktan yeni kalkan ya da iyileşmekte olanlar) ve Hollanda'dan gelen bir adet kıyı savunma tümeni vardı. Bu birlikler, sadece yirmi beş tankı ve kundağı motorlu topları olan bir müfrez panzer birliğiyle takviye ediliyordu.*

Ele geçirilen belgelerin ortaya koydukları gibi o zaman, Müttefik öncü birliklerinin 2.000 tankına karşılık Almanların, bütün Batı Cephesi'nde muharebeye hazır ancak 100 tankı vardı. Almanların, bunları desteklemek için sadece 570 faal uçağı vardı, halbuki İngiliz ve Amerikalıların o sırada Batı'da görev yapan toplam 14.000'i aşkın uçakları vardı. Böylece Müttefiklerin tanklarda fiili üstünlüğü 1'e karşı 20 iken ve uçaklarda 1'e karşı 25 idi.

Ne var ki Müttefiklerin akını neredeyse tam bir zafere kavuşmak üzereyken etkisini kaybetti. Müttefikler 17 Eylül'e dek geçen müteakip iki hafta içerisinde, çok az ilerleme kaydettiler.

İngilizlerin öncü birlikleri yeniden tertiplenme, yakıt alma ve istirahat için verilen moladan sonra 7 Eylül'de tekrar harekete geçti ve derhal Antwerpen'in doğusundaki Albert Kanalı hattı üzerindeki bir geçiş noktasını emniyete aldı. Ancak İngilizler müteakip günlerde Meuse-Escaut Kanalı istikametinde ancak otuz kilometre daha ilerlediler. Bataklık arazinin içinde serpiştirilmiş vaziyette küçük dereler vardı ve burada müthiş bir cesaretle savaşan Alman

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 429.

paraşütçüleri sayılarının azlığıyla kıyaslanmayacak oranda direniş gösterdiler.

Amerikan Birinci Ordusu İngilizlerle aynı hizaya geldi, ancak daha fazla ilerlemedi. Birinci Ordu'nun büyük kısmı Aachen şehri civarındaki tahkim edilmiş ve kömür madenlerinin olduğu bir bölgeye rast geldiler – bu şehir Almanya'nın tarihi olarak ünlü "nizamiyesinde" bulunuyor ve girişi engelliyordu. Amerikalılar burada takılıp kaldılar ve batağa saplandılar; aynı zamanda da ellerinden büyük fırsatlar kaçtı. Zira, Alman sınırına ulaştıklarında, Aachen ve Metz bölgesi arasındaki yüz otuz kilometrelik şerit Ardenler'in dağlık ve ormanlık bölgesinde tertiplenmiş sadece sekiz düşman bataryası tarafından tutuluyordu. Almanlar, bu engebeli arazi şeridini 1940 yılında Fransa'ya düzenledikleri baskın şeklindeki taarruzlarında çok etkili bir şekilde kullanmışlardı. Müttefikler Almanya'ya uzanan daha kolay gibi gözüken bu yaklaşma istikametlerini seçmek suretiyle daha büyük zorluklarla karşılaştılar.

Bu zorluk hem güneyde hem de kuzeyde görüldü. Zira, Patton'un Üçüncü Ordu'su Moselle Nehri'ni daha 5 Eylül'de geçmeye başlamıştı – hoş iki hafta sonrasında ya da aslına bakılırsa iki ay sonrasında bile az ilerleme kaydetmişti. Üçüncü Ordu'nun taarruzu Almanların başlangıçta hiçbir yerde olmadığı kadar yoğun tertiplenmiş oldukları tahkimli Metz şehrinde ve yakınlarında saplanıp kaldı.

Almanlar Eylül ortasında savunma mevzilerini bütün cephe boyunca ve özellikle en büyük boşluğun olduğu Ruhr Havzası'na uzanan en kuzey bölgede güçlendirdiler. Montgomery 17 Eylül'de, Ren üzerinde Arnhem'a (Hollanda) diğer bir büyük taarruza hazırlanıyordu ve bu Almanlar için daha büyük bir talihsizlikti. Montgomery, bu taarruzda İngiliz İkinci Ordusu'nun önünü açmak için yakın zamanda kurulan Birinci Müttefik Hava İndirme Ordusu'nu ön plana atmayı tasarlıyordu.

Bu taarruz hedefine ulaşmadan düşman tarafından durduruldu ve Arnhem'a indirilmiş olan İngiliz 1. Hava İndirme Tümeni orada tecrit edildi; ve yardım gelinceye kadar dayanmak için gösterdikleri cesaretlerinden dolayı efsanevi hale gelen bir çabadan sonra teslim

olmaya mecbur bırakıldılar. Ertesi ay Amerikan Birinci Ordusu'nun Aachen savunmalarını zayıflatmasıyla geçti. Aynı zamanda arada Montgomery, Kanada Birinci Ordusu'nu, Antwerpen Schelde halicine uzanan geçişlere hâkim Brugge'ün (Belçika) doğu kıyısındaki ve Walcheren Adası'ndaki (Hollanda) iki Alman "cebini" temizlemesi için getirdi ve böylece ordu, Arnhem harekâtı sırasında, limanın kullanımına engel oldu. Ceplerin temizlenmesi meşakkatli ve yavaş bir süreç oldu ve Kasım başına kadar tamamlanamadı.

Bu arada, Almanların Ren'i kaplayan cephe boyunca yaptıkları yığınak, malzeme kaynaklarındaki yetersizliğe rağmen Müttefiklerin yığınağından daha hızlı ilerliyordu. Batı Cephesi'ndeki altı Müttefik ordunun hepsi Kasım ortasında genel bir taarruza geçti. Taarruz ağır zayiat karşılığında düş kırıklığı yaratacak şekilde çok az yer ele geçirdi. Müttefikler sadece en güneyde Alsace'da Ren Nehri'ne ulaştılar ve bunun da pek bir önemi yoktu. Kuzeyde ise hayati önem taşıyan Ruhr Havzası'nı örten nehir bölgesinden hâlâ yaklaşık elli kilometre uzaktaydı. Bu bölge ancak 1945 ilkbaharında ele geçirildi.

Müttefik orduların Eylül başında kaçan fırsat için ödedikleri bedel çok ağırdı. Batı Avrupa'yı kurtarmak için verdikleri üç çeyrek milyon zayiatın, yarım milyonu Eylül ayındaki duraklamalarından sonra meydana geldi. Duraklamanın dünyaya bedeli ise çok daha kötüydü – savaşın bir uzantısı olarak milyonlarca erkek ve kadın muharebelerde ve Alman toplama kamplarında hayatlarını kaybetti. Ayrıca, Eylül'de Rus taarruz dalgası daha henüz Merkezi Avrupa'ya nüfuz etmemişti.

Sonuçlarıyla bu kadar felaket yaratan kaçırılan bu fırsatın nedenleri nelerdi? İngilizler Amerikalıları, Amerikalılar İngilizleri suçlamışlardı. Ağustos ortasında İngilizler ile Amerikalılar arasında, Müttefik orduların Sen Nehri'ni geçtikten sonra takip etmeleri gereken hareket tarzına ilişkin bir tartışma başlamıştı.

Takviye birliklerinin artmasıyla birlikte Normandiya'daki Müttefik kuvvetler, 1 Ağustos'ta her biri ikişer ordudan meydana gelen iki ordular grubuna ayrılmışlardı. Montgomery'nin komutasındaki

21. Ordular Grubu'nun bünyesinde sadece İngiliz ve Kanadalılar mevcutken, Amerikalılar Omar Bradley'in komutasında On İkinci Ordular Grubu'nu teşkil ettiler. Ancak, Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkomutanı Eisenhower, kendi karargâhını Kıta Avrupası'na nakledene ve direk kontrolü devralana kadar –1 Eylül'de devraldı– Montgomery'nin, her iki ordular grubunun harekât kontrolüne ve "taktik işbirliğine" devam etmesi gerektiği yönünde bir düzenleme yaptı. Muğlak bir şekilde tanımlanan ve hassas olan bu geçici düzenleme, hem Eisenhower'ın uzlaştırma ruhu ve Montgomery'nin duygularına gösterdiği anlayış hem de onun büyük tecrübesini takdir etmesine neden olmuştu. Ne var ki iyi niyetli uzlaşma sıklıkla olduğu gibi sürtüşmeyle sonuçlandı.

17 Ağustos'ta, Montgomery, Bradley'e, "Sen Nehri'ni geçtikten sonra, 12. ve 21. Ordular gruplarının toplam kırk tümenlik kuvvet olarak birlikte bulunmaları gerektiğini, böylece meydana getirecekleri bu güçle hiç kimseden korkmamaları gerektiğini tavsiye etmişti. Bu kuvvetlerin *kuzeye*" Antwerpen'e ve "*sağ kanatlarını Ardenler* bölgesine *vermek üzere*"* Aachen'e ilerlemeleri gerekiyordu.

Bu önerinin ifade biçimi, henüz Montgomery'nin düşmanın uğradığı çöküşün mertebesini ya da "topluca birlikte ilerleyen bu ordular grubunun" yavaş tempoda ilerlemedikçe lojistik desteğin idamesinin zorluğunu fark etmemiş olduğunu yansıtmaktadır.

Bu arada Bradley ile Patton Saar havzasını geçtikten sonra Frankfurt'un güneyinde Ren Nehri istikametinde bir taarruz fikri üzerinde tartışmaktaydılar. Bradley, bunun bu hat boyunca her iki Amerikan ordusunu kullandığı asıl taarruz olmasını istiyordu. Bu, kuzeydekinin tali taarruza indirgenmesi demekti ve elbette Montgomery için cazip değildi. Üstelik bu taarruz doğrudan Ruhr Havzası'nı hedeflemiyordu.

Eisenhower şimdi, ana ast birlik komutanları arasındaki şiddetli bir çekişmede sıkıntılı bir vaziyetteydi. 22 Ağustos'ta, farklı öneri-

---

* *İtalik yazılar* Liddell Hart'ındır.

leri muhakeme etti ve ertesi gün, "tek bir harekâta" yoğunlaşmanın öneminde ısrar eden ve ikmal maddelerinin büyük bölümünü o harekâta tahsis eden Montgomery ile bir görüşme yaptı. Bu doğu istikametindeki taarruzunda tam hızla ilerlemekte olan Patton'un durdurulması anlamına gelecekti. Eisenhower siyasal zorlukları işaret etmeye çalıştı: "Amerikan kamuoyu bunu asla hoş görmeyecektir." İngilizler henüz Aşağı Sen Nehri'ne ulaşmamışlardı, halbuki Patton'un doğu istikametindeki taarruzu halihazırda onlardan 160 kilometreden daha ileride ve Ren Nehri'ne 320 kilometreden daha az bir mesafedeydi.

Birbirleriyle çatışan görüşlerle karşı karşıya bulunan Eisenhower, uzlaşmayı içeren uygun bir çözüm bulmaya gayret etti. Şimdilik Montgomery'nin kuzey istikametinde Belçika'ya yapacağı taarruza öncelik verilmeliydi ve Amerikan Birinci Ordusu, Montgomery'nin harekâtının başarısını temin etmek için, onun istediği gibi İngilizleri örtmek ve sağ kanatlarına yardımcı olmak amacıyla onlarla birlikte kuzeye ilerleyecekti. Bu arada, mevcut ikmal maddelerinin ve ulaştırma ile lojistik imkânlarının büyük bir bölümünün Patton'un zararına olmak üzere kuzeydeki harekâtın idamesi için kullanılması gerekmekteydi. Fakat Antwerpen ele geçirilince Müttefik orduları "geniş bir cephe boyunca Ardenler bölgesinin hem kuzeyinden hem güneyinden" Ren Nehri'ne doğru ilerlemeyi öngören çıkarma öncesi hazırlanan plana geri dönecekledi.

Eisenhower'ın, ana ast birlik komutanlarından hiçbiri bu uzlaşma planını beğenmedi, lakin şikâyetlerini o vakit, sonraki aylarda olduğu kadar yüksek sesle dile getirmediler ve her biri Eisenhower'ın o karar sonucunda zaferden yoksun kalmış olduğunu hissetti. Patton bu kararı "savaşın en önemli hatası" olarak nitelendirmişti.

Patton'un Üçüncü Ordu'sunun ikmal ihtiyacı Eisenhower'ın emri üzerine günde 2.000 ton ile sınırlandırıldı, oysa Hodges'in Birinci Ordu'suna günde 5.000 ton ikmal maddesi tahsis ediliyordu. Bradley, Patton'un karargâhına, Hodges ve Monty'nin "canı cehenneme" diye gelerek, "Şayet Üçüncü Ordu'nun yola devam etmesine

izin verirseniz, lanet olası savaşınızı kazanacağız," diyerek "boğa gibi böğürdüğünü" söyler.

İkmal maddelerindeki sınırlamaya boyun eğmekte gönülsüz olan Patton, öncü kolordusuna petrolü kalmayana kadar harekâta devam etmesini "ve daha sonra inip yürümeleri talimatını" verdi. 31 Ağusos'ta tankların yakıtı tükenmeden önce Meuse'ye ulaşıldı. Patton'un ordusu önceki gün günlük 1.500.000 litrelik yakıt tahsisatı yerine 120.000 litre yakıt almıştı ve artık 3 Eylül'e kadar yakıt almayacağı bildirildi. 2 Eylül'de Eisenhower ile Chartres'de buluşan Patton patladı: "Askerlerim kemerlerini yiyebilir, ama tanklarımın mutlaka yakıtı olmalı."

4 Eylül'de Antwerpen'in ele geçirilmesinden sonra doğu istikametinde Ren Nehri harekâtı için, Patton'a tekrar Birinci Ordu'yla eşit miktarda yakıt tahsis edildi. Ne var ki, Patton şimdi çok daha güçlü düşman direnişiyle karşılaştı ve çok geçmeden Moselle Nehri'nde durduruldu. Bu Patton'un, Ağustos'un çok önemli son haftasında Montgomery'nin taarruzunun yararı için yakıt tahsisatının kısılmış olmasına çok daha şiddetli bir şekilde yakınmasına neden oldu. Patton, "Ike"ın ahengi stratejinin önüne aldığını ve en iyi erken zafer şansını "Montgomery'nin doymak bilmez iştahını" yatıştırmak arzusuna feda ettiğini hissetti.

Öte yandan, Montgomery, Eisenhower'ın "geniş cephe" ile Ren'e ilerleme fikrini temelde yanlış buldu ve kuzey istikametindeki harekâtın akıbeti muallakta iken, ikmal maddelerinin sevkıyatının herhangi bir şekilde Patton'un doğu istikametine sevk edilmesine karşı çıktı. Arnhem'a yaptığı harekât amaçladığı sonuca ulaşmadıktan ve umutları suya düştükten sonra şikâyetleri doğal olarak daha artmıştı. Montgomery, Patton'un Bradley'le ve Bradley'in Eisenhower'la anlaşmalarının çekişmede belirleyici olduğunu ve kendi planının başarı şansını mahvetmiş olduğunu hissetti.

Montgomery'nin, kendi planına doğrudan katkıda bulunmayan herhangi bir girişimi onaylamamasını anlamak kolaydır. Görünüşte, Montgomery'nin, Eisenhower'ın bu iki koldan taarruza devam kararına ilişkin yakınması o kadar haklı gözükmektedir ki, İngiliz

savaş yorumcularının birçoğu, bunun zaferin heba edilmesinin asıl nedeni olduğu konusunda mutabık kalmışlardır. Lakin, daha yakından incelendiğinde bu etkinin nispeten küçük olduğu açıktır.

Zira, aslında, Patton, Eylül'ün ilk yarısında günlük ortalama sadece 2.500 ton yakıt aldı – bu miktar ordusunun durdurulduğu günler zarfındakinden yalnızca 500 ton fazladır. Bu fazlalık 500 ton, kritik dönemde kuzeydeki harekâta iştirak eden orduların günlük toplam tahsisatlarıyla karşılaştırıldığında cüzi bir miktardı ve ancak bir ilave tümene kâfi gelirdi. Onun için başarısızlığın gerçek nedenlerini daha derinliğine araştırmamız gereklidir.

Önemli engellerden biri, kuzeydeki harekâta yardımcı olmak için Brüksel'in güneyinde, Belçika sınırında Tournai yakınına büyük hava indirme birliklerinin atılmasını öngören plandan kaynaklandı. Kara birlikleri, indirme harekâtının beklendiği 3 Eylül'den önce oraya vardı ve bu yüzden atlama iptal edildi. Fakat, hava indirme harekâtının hazırlığında görev alan nakliye uçaklarının geri çekilmesi, ilerlemekte olan ordulara 5.000 ton ikmal maddesine mal olan altı günlük ertelemeye yol açtı. İkmalin petrol açısından gerçekleştirildiği düşünüldüğünde bu, düşman hâlâ büyük bir kargaşa halindeyken, iki orduyu hiç mola verdirmeden ta Ren Nehri'ne kadar taşımaya yeterli olacak 5,5 milyon litreye eşit petrolün nakli demekti.

Aslında çok ağır bedeli olan bu gereksiz hava indirme planının sorumlusunu tespit etmek kolay değildir. Garip bir şekilde, hem Montgomery hem de Eisenhower savaş sonrası açıklamalarında bu plana sahip çıkmışlardır. Eisenhower, "Bana Brüksel bölgesinde yararlı bir hava indirme harekâtı için iyi bir fırsat doğuyor gibi görünmüştü ve uçakların ikmal görevlerinden geri çekilmesinin akılcılığına ilişkin farklı fikirler olmakla birlikte denemeye karar verdim," demiştir. Fakat Montgomery ise, "Benim Tournai bölgesine yapılacak hava indirmeye ait planlarım hazırdı," ve o plana "kendi fikrim" diyordu. Aksine Bradley, "Ben Ike'a hava indirme planını bir kenara bırakmasını ve uçakları ikmal için bize vermesini rica ettim... 'Siz oraya varmadan biz orada olacağız,' diye uyardım," diyordu. Bu doğru çıkmıştı.

Diğer bir unsur ise, kuzeydeki harekât için gerekli ikmal maddelerinin büyük bir oranının, düşman çöküş halinde olduğu sürece, takibinin devam ettirilmesi ve toparlanma şansının tanınmaması için ihtiyaç duyulacak yakıt ikmalinin idame ettirilmesi yerine, ihtiyaç duyulmayan cephanenin bütünlemesine tahsis edilmesiydi.

Üçüncü keşif ise Montgomery'nin taarruzu için ikmal maddesi akışının en kritik zamanda ciddi bir şekilde azaltılmasıydı, çünkü İngiliz yapımı üç tonluk 1.400 adet kamyonun ve bu model yerine ikame edilen bütün araçların pistonları hatalı çıkmıştı. Şayet bu kamyonlar kullanılabilmiş olsaydı, İkinci Ordu'ya iki tümeni daha idame etmeye yetecek kadar ilave 800 ton ikmal ikmal maddesi teslim edilebilirdi.

Dördüncü ve daha önemli olan nokta ise büyük miktardaki İngiliz ve Amerikan ikmal maddelerinin savurganlığının neden olduğu büyük dezavantajdı. Müttefiklerin planlaması, günlük olarak 520 tonu ileri bölgede olmak üzere, her bir tümenin 700 ton ikmal maddesi tüketeceği esası üzerine kuruldu. Almanlar çok daha tasarruflu idiler, onların ikmal ölçüsü bir tümen için günlük sadece yaklaşık 200 tondu. Üstelik, Almanlar havadan ve gerillalardan (gayri nizami harp unsurları) gelecek olan daimi tacizi hesaba katmak zorundaydılar – bunlar Müttefiklerin maruz kalmadıkları iki ciddi sorundu.

Müttefiklerin, haddinden fazla büyük çapta planlanan ikmal maddelerinin onlara yüklediği olumsuzluk birliklerinin müsrifliği ile arttı. Göze batan bir örnek yakıt ikmalinde çok önemli olan on dokuz litrelik (5 galonluk) benzin bidonlarıydı. Haziran ayında çıkarmadan bu yana Fransa'ya gönderilen 66 milyon litre yakıttan, sadece 9,5 milyon litre yakıtın akıbeti takip edilebildi.

Kuzeydeki taarruzdaki başarısızlıktaki diğer büyük etken, Amerikan Birinci Ordusu'nun –neredeyse Birinci Dünya Savaşı'nda Selanik'in Müttefikler için muazzam büyüklükte bir "Enterne kampı" haline gelmesi gibi– stratejik "büyük bir engel" olan Aachen civarında, tahkimli ve kömür madenleri olan bölgede saplanıp kalmasıydı. Konu tahlil edildiğinde Amerikan ikmal malzemeleri-

nin yaklaşık üçte ikisinin Patton'un aleyhine tahsis edildiği Amerikan Birinci Ordusu'nun gerçekleştirdiği taarruzun başarısızlığına, Montgomery'nin bu ordunun büyük bir bölümünün kendi sağ kanadını himaye etmesi için Ardenler bölgesinin kuzeyinde kullanılması gerektiğine ilişkin talebinin neden olduğu kesinlik kazanmıştı. Montgomery'nin kendi ilerleme hattı ve Ardenler bölgesi arasındaki mesafe o denli dardı ki, Amerikan Birinci Ordusu'nun Aachen'in etrafından dolanabilmesi için çok az hareket alanı ya da şansı vardı.

Çok kötü bir şekilde sıkışan o ordu, Eylül ortasında Arnhem saldırısını başlattığında Montgomery'ye müteakip safha için hiç yardım da edemedi. Ayrıca İngilizler burada olağanüstü bir hatanın bedelini ödediler. 11. Zırhlı Tümen 4 Eylül'de hızla Antwerpen'e girdiğinde tersaneleri sağlam bir şekilde ele geçirdi lakin varoşlarda, Albert Kanalı üzerindeki köprüleri emniyete alamadı. Bu köprüler iki gün sonra tam kanaldan geçecekleri esnada havaya uçuruldu – o vakit tümenler doğuya kaydırıldı. Tümen komutanı işgal ettiği kentin köprülerini derhal ele geçirmeyi düşünmemişti ve üst kademeden de hiç kimse köprüleri uçurmasına ilişkin emir vermeyi aklına getirmemişti – bu Montgomery'den aşağı kademeye doğru, genellikle önemli ayrıntılar hakkında hem enerjik hem de dikkatli olan sıralı dört komutanın sebep olduğu birden fazla yanlışlıktı.

Bundan başka, Antwerpen'in ancak otuz kilometre kuzeyi, sadece birkaç yüz metre genişliğinde bir geçit olan Beveland Yarımadası'ndan çıkış noktasıdır. Eylül'ün ikinci ve üçüncü haftaları esnasında, Manş Denizi kıyısında irtibatları kesilen Alman On Beşinci Ordusu'nun kalan unsurlarının kuzeye doğru kaçmasına imkân tanınmıştı. Onlar daha sonra gemilerle Scheldt Nehri'nin karşısına taşındılar ve Beveland Geçidi'nden kaçtılar. Tümenlerden üçü, Montgomery'nin Arnhem'da Ren'e yapacağı taarruzdan önce ve taarruzu durdurmaya yardım etmek için düşmanın Hollanda'da son derece zayıf olan cephesini güçlendirmek için zamanında geldiler.

Diğer tarafa (Almanlara) göre Müttefiklerin izlemeleri gereken en iyi hareket tarzı ne olmuş olabilirdi? Blumentritt sorgulandığın-

da Montgomery'nin, kuzeyden Ruhr Havzası'na ve ardından Berlin'e girmek için ileri sürdüğü güçlü yarma harekâtını onayladı ve şunları söyledi:

> Kuzey Almanya'yı ele geçiren Almanya'yı ele geçirir. Hava hâkimiyeti ile birlikte böyle bir yarma harekâtı zayıf Alman cephesini yerle bir etmiş ve savaşı sona erdirmiş olacaktı. Berlin ve Prag, Ruslardan önce işgal edilmiş olacaklardı.*

Blumentritt Müttefik kuvvetlerin gereğinden fazla geniş ve muntazam bir şekilde yayıldığını düşünmüştü. Özellikle Metz'e yapılan taarruzu eleştiriyordu:

> Metz'e doğruran bir taarruz gereksizdi. Metz müstahkem mevkinin etrafından dolanılabilirdi. Buna karşılık, Lüksemburg ve Bitburg istikametinde aniden kuzeye yön değiştirmekle büyük bir başarı kazanmış ve bizim Birinci Ordu'nun sağ kanadının, ardından Yedinci Ordu'muzun çökmesine neden olmuş olurdu. Kuzeye doğru böyle bir kanat harekâtıyla, bütün Yedinci Ordu'nun Ren Nehri'nin gerisine çekilemeden irtibatı kesilebilirdi.**

5 Eylül'de, Blumentritt'in yerine Batı Cephesi Kurmay Başkanlığı'na geçen General Westphal'e göre, bu koşullarda bir nokta taarruzunun seçilmesi, Almanya'ya karşı yapılacak toplu bir taarruzdan daha az önemliydi.

> Batı'daki genel durum son derece ciddiydi. Cephe o kadar fazla boşluklarla doluydu ki, bu ismi hak etmiyordu ve cephe boyunca herhangi bir yerde alınan ağır bir yenilgi, şayet düşman bu fırsattan ustaca yararlanırsa felakete yol açabilirdi. Ren Nehri üzerinde hiçbir köprünün tahrip için hazırlanmamış olması özel bir tehlike kaynağıydı, bu tahrip hazırlığı iki haftayı alan bir ih-

---

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 428.

** Liddell Hart, *a.g.e.*, s. 428.

> maldi... Düşman (Müttefikler) Ekim ayının ortasına kadar cepheyi diledikleri bir noktadan kolaylıkla yarabilirdi ve daha sonra Ren Nehri'ni geçebilir, neredeyse engelle karşılaşmadan Almanya'nın derinliklerine girebilirdi.*

Westphal, Eylül'de bütün Batı Cephesi'nin en savunmasız kısmının Koblenz kentinde, Ren Nehri istikametine açılan Lüksemburg bölgesi olduğunu söyledi. Westphal'in ifadesi Blumentritt'in Metz ve Aachen arasında, uzun ve zayıf bir şekilde savunulan Ardenler arazi şeridindeki bir taarruzun sonuçları hakkında söylemiş olduklarını teyit etti.

Bu kritik dönemden bu yana aydınlığa kavuşan başlıca kanaatler nelerdir?

Eisenhower'ın Normandiya Çıkarması'ndan önce tasarlanan, Ren Nehri'ne doğru geniş cepheli ilerleme planı, güçlü ve hâlâ yenilmemiş olan bir düşmanı yıpratmak ve direnişini kırmak için iyi bir yol olmuş olacaktı. Fakat bu plan, düşmanın zaten çökmüş olduğu ve akıbetinin cephelerinin yarılmasından sonra harekâtın daha derinlikte ve daha hızlı geliştirilerek onlara toplanma şansı bırakmayacak şekilde gelişmesine bağlı olduğu fiili duruma çok daha az uygundu. O mevcut durum ara vermeksizin takibi gerektiriyordu.

Bu koşullarda, ilke olarak Montgomery'nin tek ve güçlü bir taarruz tezi, çok daha iyiydi. Lakin, gerçekler ortaya çıkınca, kuzeydeki harekâtın başarısızlığının nedeninin aslında yaygın bir şekilde kabul gördüğü gibi, ikmal maddelerinin Patton'a sevk edilmesi nedeniyle olmadığı anlaşılmıştı. Çok daha büyük ve birçok unsurdan meydana gelen engel, Montgomery'nin kendi alanında ortaya çıkan bir dizi zorluklardı. Bunlar arasında Antwerpen Limanı'nın faaliyete açılmasındaki gecikme; gereksiz hedef için havadan ikmalin altı günlük kesilmesi; aşırı mühimmat ve diğer ikmal maddelerinin tedariki için ulaştırma araçlarının yakıt taşıması gerekenlerden alınması; arızalı 1.400 adet İngiliz kamyonu; Amerikan Birinci Ordusu'nun kanat kısmında "hareket kabiliyeti" olmayacak bir şe-

* Westphal, *The German Army in the West*, s. 172, 174.

kilde görevlendirilmesi; Albert Kanalı üzerindeki köprülerin imha edilmeden ele geçirilmesindeki ihmal ve düşmanın nehir geçişlerine birlik yerleştirmesi sayılabilir.

Ren Nehri'ne ulaşmanın önündeki en ölümcül engel, Brüksel ve Antwerpen'e ulaştıktan sonra, 4 ile 7 Eylül tarihleri arasındaki duraklamaydı. Bunu Montgomery'nin vurguladığı "düşmanı Sen Nehri'nden Ren Nehri'ne kadar dosdoğru kovalamak ve bize karşı koymak için tekrar bir cephe teşkil etmeden evvel Ren Nehri'nin karşısına geçmek olarak altını çizdiği hedefle bağdaştırmak zordur." Her derinlemesine yarma ya da takip harekâtındaki başarıda inatçı tempo kilit önemdedir – ve bir günlük bir duraklama bile başarıyı engelleyebilir.

Fakat, bütün Müttefik kuvvetlerinde Belçika'ya girdikten sonra genel bir dinlenme eğilimi vardı. Bu eğilim yukarıdan da destekleniyordu. Eisenhower'ın Müttefikler Arası İstihbarat Teşkilatı, ona Almanların sınırlarındaki savunma hatlarını tutmaları için yeteri kuvvet temin edemeyeceğini söyledi – ve ayrıca basına "sınırdan doğrudan gireceğiz" diye teminat verdi. Eisenhower, bu güvenceleri ana ast birlik komutanlarına aktardı – hatta, daha 15 Eylül'de Montgomery'ye şöyle yazıyordu: "Çok yakında Ruhr, Saar ve Frankfurt bölgesini ele geçirmiş olacağız ve bundan sonra ne yapmamız gerektiği konusundaki görüşlerinizi bekliyorum." Bütün çevrelerde benzer bir iyimserlik havası hüküm sürüyordu. Öncü kolordu komutanı General Horrocks Albert Kanalı üzerindeki köprülerin ele geçirilmesindeki ihmali açıklarken dürüstçe, "O zaman Albert Kanalı üzerinde ciddi hiçbir direniş beklemedim. Bize Almanlar tamamen dağılmış gibi gelmişti," dedi.

John North resmi harp tarihi kaynaklarına dayanan 21. Ordular Grubu tarihinde durumu yerinde bir şekilde özetliyordu: "Savaş kazanıldı" tavrı bütün rütbeler arasında hüküm sürüyordu."* Sonuçta Eylül'deki hayati önemdeki on beş günlük süre esnasında komutanlar arasındaki aciliyet duygusu azdı. Birlikler arasında daha

* John North, *The Achievements of 21st Army Group*, s. 115.

ileri gitmekten sakınmak ve herkesin "savaşın bittiğini" varsaydığında öldürülmekten kaçınmak için doğal bir eğilimi vardı.

Savaşı hızla bitirecek en iyi fırsat, muhtemelen Patton'un tankları Ren Nehri'ne ve köprülerine İngilizlerden 160 kilometre daha yakın oldukları Ağustos'un son haftasında, "yakıtları" kesildiğinde kaybedilmişti.

Patton, Müttefik cephede inatçı bir tempoyla takibin kilit önemi konusunda herkesten daha keskin bir sezgiye sahipti. Her istikamette başarıyı genişletme harekâtına hazırdı – aslında 23 Ağustos'ta, ordusunun doğu istikameti yerine kuzeye ilerlemesini teklif etmişti. Müteakiben yaptığı yorumu çok can alıcıydı: "Kimse bir plan yapıp daha sonra koşulları bu plana uydurmaya çalışmaz. Koşullara uygun planlar yapmaya çalışır. Bence yüksek komuta heyetinde başarı ve başarısızlık arasındaki fark tam böyle bir plan yapma konusundaki yeteneğine ya da yeteneksizliğine bağlıdır."

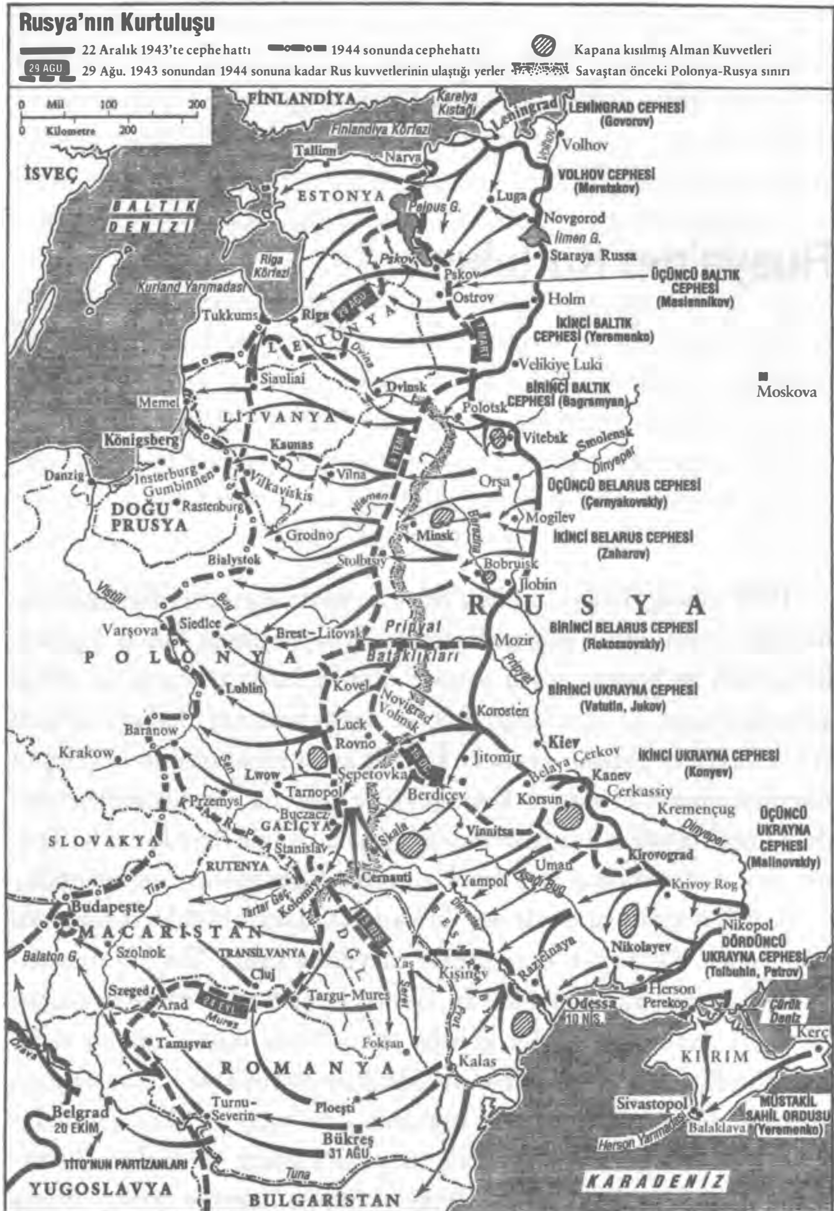
Fakat, Müttefiklerin en büyük fırsatı elde ettikleri zamandaki sorunlarının kökeninde en üst seviyede planlama yapanların hiçbirinin, Ağustos'ta vuku bulduğu gibi düşmanın böylesine tam bir çöküşünü öngörememiş olmaları vardı. Müttefikler bu fırsatı süratli, uzun mesafeli bir yarma harekâtıyla genişletmek için zihinsel ya da maddi olarak hazırlıklı değildiler.

Rusya'nın Kurtuluşu

1944 yılında Doğu Cephesi'ndeki seferde Rusların ilerlemesi esnasında, cephe eskisi gibi geniş kaldı. Aynı zamanda Alman kuvvetleri azaldı ve bunun doğal sonucu olarak Rusların harekâtı ikmal sorunlarından kaynaklanan küçük duraklamanın dışında devam etti. Olayların gidişatı arazi ile kuvvet arasındaki oranın belirleyici önemini mümkün olan en kesin şekliyle gösterdi. Ayrıca ilerlemelerdeki duraklamalar arazinin büyüklüğü nedeniyle Rus ikmal hatlarının ileri doğru intikal ettirilmek zorunda kalınmasının sonucuydu.

Asıl Rus seferi sırasıyla her iki kanatta, uzun aralıklarla birbirini takip eden iki büyük taarruzdan meydana geldi. İlki kış ortasında ve ikincisi yaz ortasındaydı. Güney kanadın bir uzantısı olarak Merkezi Avrupa'ya kadar gelişen tali seferde duraklamalar daha kısa süreliydi – bu büyük ölçüde Merkezi Avrupa'ya kadar uzanan arazinin Alman kuvvetlerine oranının ana harp harekât alanındakinden büyük olması nedeniyle meydana gelen bir farktı. Bu nedenle Rus kuvvetleri her bir Alman savunma hattının birbiri ardına üstesinden gelmeden önce daha az birlik yığınağına ihtiyaç duyuyorlardı.

Harita 34

Rusya'nın Kurtuluşu
22 Aralık 1943'te cephe hattı
1944 sonunda cephe hattı
Kapana kısılmış Alman Kuvvetleri
29 AGU
29 Ağu. 1943 sonundan 1944 sonuna kadar Rus kuvvetlerinin ulaştığı yerler
Savaştan önceki Polonya-Rusya sınırı
Mil 100 200
Kilometre 200
FİNLANDİYA
Karelya Kıstağı
Finlandiya Körfezi
Leningrad
LENİNGRAD CEPHESİ (Govorov)
Volhov
VOLHOV CEPHESİ (Meretskov)
İSVEÇ
Tallinn
Narva
ESTONYA
Peipus G.
Luga
Novgorod
İlmen G.
BALTIK DENİZİ
Riga Körfezi
Pskov
Staraya Russa
Kurland Yarımadası
Pskov
ÜÇÜNCÜ BALTIK CEPHESİ (Maslennikov)
Ostrov
Holm
Tukkums
Riga
LETONYA
İKİNCİ BALTIK CEPHESİ (Yeremenko)
Dvina
Velikiye Luki
Siauliai
Dvinsk
BİRİNCİ BALTIK CEPHESİ (Bagramyan)
Moskova
Memel
Polotsk
LİTVANYA
Vitebsk
Smolensk
Königsberg
Kaunas
Dinyeper
Danzig
Insterburg
Gumbinnen
Vilna
Orşa
ÜÇÜNCÜ BELARUS CEPHESİ (Çernyakovskiy)
Vilkaviskis
DOĞU PRUSYA
Rastenburg
Niemen
Mogilev
Minsk
Berezina
İKİNCİ BELARUS CEPHESİ (Zaharov)
Grodno
Bialystok
Stolbtsy
Bobruisk
Jlobin
Vistül
Bug
RUSYA
Siedlce
Varşova
Brest-Litovsk
Pripyat
BİRİNCİ BELARUS CEPHESİ (Rokossovskiy)
POLONYA
Bataklıkları
Mozir
Pripyat
Lublin
Kovel
Novigrad Volinsk
BİRİNCİ UKRAYNA CEPHESİ (Vatutin, Jukov)
Korosten
Baranow
Luck
Rovno
Kiev
Krakow
San
Jitomir
Belaya Çerkov
İKİNCİ UKRAYNA CEPHESİ (Konyev)
Lwow
Şepetovka
Kanev
Tarnopol
Berdiçev
Korsun
Çerkassiy
Przemysl
Kremençug
Buczacz
GALİÇYA
Dinyeper
ÜÇÜNCÜ UKRAYNA CEPHESİ (Malinovskiy)
SLOVAKYA
Vinnitsa
Stanislav
Skala
Uman
Kirovograd
RUTENYA
Çernauti
Yampol
Bug
Krivoy Rog
Tisa
Budapeşte
Tartar Geç.
Kolomiya
Nikopol
MACARİSTAN
DÖRDÜNCÜ UKRAYNA CEPHESİ (Tolbuhin, Petrov)
Balaton G.
Szolnok
TRANSİLVANYA
Yaş
Nikolayev
Kişinev
Razjelnaya
Szeged
Arad
Cluj
Targu-Mures
Herson
Perekop
Mureş
Odessa
10 NİS.
Çürük Deniz
Kerç
Drava
Tamışvar
Fokşan
Kalas
KIRIM
ROMANYA
Belgrad 20 EKİM
Turnu-Severin
Ploeşti
Sivastopol
MÜSTAKİL SAHİL ORDUSU (Yeremenko)
Balaklava
Herson Yarımadası
Bükreş 31 AĞU
TİTO'NUN PARTİZANLARI
Tuna
KARADENİZ
YUGOSLAVYA
BULGARİSTAN

Kış taarruzunun başlangıcı, sonbahardaki taarruza benziyordu ve meydana gelen benzer tesir büyük ölçüde Almanların "ihtiyaçlarını karşılamak" için yetersiz olan kapasitelerini yanlış hesaplamalarındandı. Koniev 1943 Aralık başında, Dinyeper Nehri bendine yanlardan yüklenmek için giriştiği ilk teşebbüsünde Krivoy Rog'da meydana gelen duraklamayı aşmak için yeni bir kuşatma harekâtı düzenlemişti. Güney istikameti yerine bu kez, Kremençug'daki köprübaşından batı yönüne taarruz eden Koniev neredeyse Kirovograd'a kadar ilerledi, ancak burada tekrar durduruldu. Fakat, bu ve Cherkassy köprübaşından düzenlenen ve burada birleşen taarruz yetersiz Alman ihtiyat birliklerinin dikkate değer bir oranını üzerine çekmişti. Manstein "iki müşkül şık" arasında kalmıştı. Stratejinin gerektirdiği uzun mesafeli şekilde geri çekilmesi yasaklanan Manstein, geri çekildiği takdirde Vatutin'i Kiev muharebe hattı çıkıntısı sınırları içinde tutma şansını azaltsa bile, Dinyeper bendi ve Kiev arasındaki arazi şeridindeki boşlukları kapatacağı muhakkaktı. Muharebe çıkıntısı hattı içindeki Rus birlikleri son derece hızla çoğalıyorlardı.

Vatutin'in yeni taarruzu yılbaşı arifesinde, neredeyse Birinci Dünya Savaşı'nın sonraki safhalarındaki başarılı her taarruz gibi sabahın erken kalın sis örtüsü altında başladı. Taarruz, ilk gün sis örtüsünün yardımıyla Alman mevzilerini bastı ve bir kez mevzileri yarınca, karşı taarruzları imkânsız kılacak şekilde geniş bir alana yayıldı. Bir hafta içerisinde Jitomir ile Korosten tekrar ele geçmişti ve aynı zamanda daha önceleri hiç ulaşılmamış olan Berdiçev ve Byelaya Tserkov mukavemet noktalarını kuşatmak için güney istikametine yöneldi.

Batı istikametinde ilerleyen Rus seyyar kuvvetleri 3 Ocak 1944'te, Korosten'in seksen kilometre ilerisinde bulunan Novograd Volinsky kavşağını ele geçirdiler. Ertesi gün savaş öncesindeki Polonya sınırını geçtiler. Güney kanatta bulunan Byelaya Tserkov ve Berdiçev, Odessa-Varşova cepheye paralel ana demiryolunu korumak için Vinnitsa ve Bug Nehri'nin gerisine çekilen Almanlar tarafından şimdi terk edilmişti. Manstein burada bir miktar ihtiyat

birliği topladı ve başka bir karşı taarruz girişiminde bulundu, fakat karşı taarruzun arkasında çok az kuvvet vardı ve Vatutin bu karşı taarruzu savuşturmak için iyi hazırlanmıştı. Her ne kadar bu karşı taarruz Rusların Bug Nehri'ne doğru ilerlemesini geçici olarak geciktirmiş olmakla birlikte, Rus birliklerinin burada durdurulmasının bedeli onlara kanat bölgelerinden yayılmaları için önlerini açmak olmuştur. Ruslar, Berdiçev ve Jitomir'den batıya doğru harekete geçtiler, Şepetovka'daki tıkama mevzisinin etrafından dolanarak 5 Şubat'ta Polonya'nın önemli ulaşım ve lojistik merkezi olan Rovno'yu ele geçirdiler. Aynı gün, kanatlardan ilerleyen taarruz Rovno'nun yaklaşık seksen kilometre kuzeybatısında ve Rus sınırının 160 kilometre ilerisinde bulunan Lutsk'u ele geçirdi.

Güneyden ilerleyen akının neden olduğu hasarın etkileri çok çabuk hissedildi. Çünkü, Vatutin'in sol kanadı, Koniev'in sağ kanadıyla, Hitler'in "geri çekilmek yok" emri uyarınca Rusların Kiev ve Cherkassy köprübaşları arasındaki bölgede tutulmuş olan Alman kuvvetlerine yanlardan taarruz etmek için burada birleşiyordu. Dinyeper Nehri yanındaki ileri mevzilerinde tutunan bu kuvvetler kaçmalarına müsaade edilmeyecek bir şekilde kuşatmaya davetiye çıkardılar. Ve 28 Ocak'ta, kıskacın kolları arkalarında kavuştuğunda, altı tümenin unsurları bu tuzağın içinde yakalanmışlardı. 3. ve 47. Panzer kolordularının büyük çabaları sonucunda nihayet onlara ulaşma girişimleri başarıya ulaştı. Korsun cebinde kalan 60.000 askerden, 30.000'i teçhizatsız olarak kurtarıldı ve 18.000'i esir ya da yaralı olarak bırakıldı. 11. Kolordu Komutanı Stemmermann da ölenler arasındaydı.

Burada çembere alınan birliklerin tahliyesi, daha güneyde Dinyeper Nehri kıvrımında bulunan birlikler pahasına gerçekleştirilmişti. Buradaki Almanlar Malinovsky'nin, Nikopol muharebe çıkıntısı hattının cephe hattına yöneltti̇ği saldırıyı durduramadılar. Nikopol kenti 8 Şubat'ta terk edilmek zorunda kaldı ve garnizon birliklerinin birçoğu kaçabilmekle birlikte, uzun zamandır işgalleri altında bulundurdukları önemli manganez cevheri kaynağını kaybetmişlerdi. Krivoy Rog'da on beş gün daha tutundular ve ondan

sonra daha büyük bir kuşatma tehdidi altında Krivoy Rog'u tahliye ettiler.

Rusların, Pripyat bataklığı ve Karadeniz arasında güney cephede yapmış oldukları derin çıkıntılar (cephenin bel vermesi), Almanların örtmesi gereken cepheyi daha da genişletmişti. Aynı zamanda Hitler'in katı ilkesi, cephenin düz hale getirilerek küçültmesi için zamanında geri çekilme için atılacak adımı engellemişti. Özellikle Korsun taarruzunda artan kayıplar Almanların şu anda kapatmaya güçleri yetmeyecek gedikler bıraktı. Böylece, Hitler'in ilkesinin bedeli, iki ay önce gerekmiş olandan çok daha büyük bir geri çekilme olmuştu.

Zayıflık ve geniş araziler Alman birlikleri arasında çaresizlik duygusuna neden oldu; bu çaresizlik duygusu, sadece ilerleyen ev sahibi ülkenin birliklerinin büyüklüğünden değil, ancak ikmal sorunlarındaki gözle görülen elverişli durumundan derinleşti. Ruslar sanki bir sel ya da göçebe sürüsü gibi ilerliyorlardı. Herhangi bir Batı ordusunun açlıktan ölmüş olabileceği yerde yaşabiliyorlardı ve başka bir ordunun tahrip edilen ulaştırma ile lojistik şebekelerini oturup yeniden onarılmasını bekleyeceği durumlarda, ilerlemelerine devam ediyorlardı. Rus ulaştırma ve lojistik tesislerine baskınlar düzenleyerek ilerlemelerini frenlemek isteyen Alman seyyar birlikleri, nadiren saldıracak bir ikmal kolu buldular. En cesur akıncı komutanlardan biri olan Manteuffel izlenimlerini şöyle özetler:

> Rus ordusunun ilerleyişi Batılıların tahayyül edemediği bir şeydir. Öncü tank birliklerinin ardında, çoğunluğu at sırtında muazzam bir kalabalık ilerler. Askerler sırtlarında tarlalardan ve köylerden geçerken topladıkları kuru ekmek ve çiğ sebze olan bir çuval taşıyorlar. Atlar ise evlerin damlarında bulunan samanları yerler – ilaveten çok az şey alırlar. Ruslar ilerlerken, bu ilkel tarzda üç hafta boyunca aynı şekilde harekâta devam etmeye alışkındırlar.*

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 339

Gözünden sağlık sorunu yaşayan Manstein'ın görevinden azledilmesiyle Rus taarruz dalgasını önleme ihtimali azaldı. Her ne kadar bu göz sorunu bahane olmakla birlikte, stratejisi Manstein tarafından anlamsız olarak tanımlanan Hitler ile sürtüşmesi ve Führer'in hazmedemeyeceği koşullarda tartışmış olması azlini hızlandırdı. Bundan böyle, Alman askerlerince kendilerinin en büyük stratejisti olarak kabul edilen Manstein kızağa çekildi. Her ne kadar görme yeteneği bir ameliyatla eski haline kavuşturulmakla birlikte, gözünü emeklilik kasabası Celle'de (Aşağı Saksonya/Almanya) sadece haritada Alman ordusunun körü körüne uçuruma götürülüşünü takip etmekte kullanabildi.

1944 yılının Mart ayı başında, daha geniş, yeni birleşik bir harekât cereyan etti. Dikkatler başlangıçta Bug Nehri'nin doğduğu akarsu kaynaklarının yanında, Galiçya'nın güneydoğu köşesine yöneltilen taarruza çevrilmişti. Bu harekât, Sovyet karşıtı partizanlar tarafından pusuya düşürülen ve hayati bir şekilde yaralanan Vatutin'in yerine Kiev'in batısındaki orduların komutasını ele alan Mareşal Jukov tarafından yürütülüyordu. Şepetovka'dan saldırıya geçen Jukov'un kuvvetleri günde elli kilometre mesafe kaydettiler ve 7 Mart'ta Tarnopol yakınlarında, harekâtlarına paralel Odessa-Varşova demiryolunu kestiler. Bu taarruz, Almanlar Bug Nehri savunma hattını işgal etmek için geri çekilemeden önce yapılmıştı.

Malinovsky güney cephenin diğer kanadında zaten, Nikopol ve Krivoy Rog yakınlarında yeni ele geçirdiği mevzileri kullanarak, kıskaç harekâtını başlatmak için Dinyeper kıvrımının aşağısında Almanlar tarafından işgal edilmiş, savunulması imkânsız mevzide başarıyı genişletme harekâtını icra ediyordu. Malinovsky 13 Mart'ta Dinyeper Nehri ağzındaki Khersen Limanı'nı ele geçirdi ve bu bölgedeki Alman kuvvetlerinin bir kısmını köşeye kıstırdı. Bu arada kuzeyden buradaki birliklerle, Bug Nehri ağzında Nikolayev'de birleşecek olan harekât yaklaşıyordu – gerçi buradaki direniş o kadar inatçıydı ki, bu yer 28 Mart'a kadar geçirilmedi. Bundan epey önce Jukov ve Malinovsky'nin arasındaki merkez böl-

gede meydana gelen daha çarpıcı bir gelişme, her ikisinin elde ettiği ilerlemeleri gölgede bıraktı.

Bu iki büyük harekât tarafından gizlenen Koniev, Uman istikametinden taarruza geçti ve 12 Mart'ta Bug Nehri'ne vardı. Nehir üstündeki geçiş noktaları çabucak emniyet altına alındı. Koniev'in zırhlı birlikleri, hiç zaman yitirmeden Bug'ın sadece yüz on kilometre ötesinde bulunan Dinyester istikametinde ilerlemeye koyuldular. Buzlar eridiğine göre, Dinyester Nehri hızlı akan suları ve dik yamaçlarıyla kuvvetli bir savunma hattı gibi gözüküyordu. Ne var ki Alman tarafında hattın savunması için mevcut kuvvet yoktu. Rus zırhlı kuvvetleri 18 Mart'ta nehrin yakalarına ulaştılar ve geri çekilen orduların ardında Yampol Nehri'nin ve komşu bölgelerin üzerindeki köprülerden geçtiler. Ruslar atik ilerlemeleri ve düşmanlarının karmaşa içinde olmaları sayesinde nehirden kolayca geçtiler. Burada başarının nedeni General Rotmistrov'un komutasındaki Rus zırhlı kuvvetlerinin çok geniş bir alanda tertiplenmek suretiyle direnişi afallatmaları ve böylece düşmanın ana yaklaşma hattındaki kilit noktaları tutarak kendilerini durdurma girişimini boşa çıkarmış olmalarındaki hareket tarzıydı.

Bu kama şeklinde derinlikte gelişen harekât için vaki olabilecek herhangi bir risk, Jukov'un, Tarnopol'den güney yönünde giriştiği yeni bir taarruzla azaltıldı. Saldırının zamanlaması başarılıydı. Tarnopol yakınında Rusların çok hızlı tesis edilen savunması Alman karşı taarruzlarından hemen sonra gerçekleştirilmiş ve Almanların geri çekilmesinden yararlanacak şekilde icra edilmişti. Bu harekât Koniev'in taarruzuyla birleşmeyi amaçladı. Jukov'un sol kanadı Dinyester hattına yaptığı hızlı bir ilerlemeden sonra nehrin doğu yakasından aşağı dönerek düşmanın kanadına yüklendi ve Koniev'in sağ kanadına yaklaştıracak şekilde sıkıştırdı. Böyle bir birleşik manevra hem savunma teminatı hem de daha uzun sürecek bir taarruz ihtimalini barındırmıştı.

Bu kanatvari harekâtlar gedikleri genişletirken ve çok geç geri çekilmeye başlamış olan düşman ordusunun bir kısmının irtibatını keserken, Ruslar batı istikametindeki taarruzlarına devam edi-

yorlardı. Koniev'in öncüleri Mart sonundan önce, Jassy'nin yakınlarındaki Prut hattını yarmışlardı. Jukov, düşman mukavemeti karşısında (sulardan zorla geçiş) geçtikleri Yukarı Prut Nehri'nde bulunan önemli Kolomiya ve Cernauti merkezlerini ele geçirdi. Bu ilerleme, Rusları Macaristan surları sayılan Karpatlar'ın eteklerine getirip dayamıştı.

Almanlar bu tehdide karşılık Macaristan'ı işgal ettiler. Bu adımın Karpat Dağları silsilesini emniyet altına almak için atıldığı aşikârdı. Bu engele sadece Rusların Merkezi Avrupa düzlüklerini istilasını durdurması amacıyla değil, aynı zamanda Balkanlar'ın devam eden herhangi bir savunmasının mihveri olarak ihtiyaç duydular. Güneye doğru Transilvanya Alpleri olarak uzanan Karpatlar büyük ve doğal bir savunma hattı oluşturmaktadır. Bu doğal savunma hattının görünürdeki uzunluğunun stratejik değeri üzerindeki az sayıdaki geçit nedeniyle azdı ve böylece kuvvet tasarrufunu kolaylaştırmaktaydı. Karadeniz ve Focsani yakınlarındaki dağların nihayeti arasında 190 kilometrelik bir düzlük vardır – fakat bu düzlüğün doğudaki yarısı Tuna deltası ve göller bölgesiyle kaplıdır, böylelikle "tehlikeli bölge" yüz kilometrelik Galatz Boşluğu'yla sınırlıdır.

Nisan başında, sanki Almanlar hemen, Jukov'un, Yablonica Geçidi, daha ünlü adıyla Tartar Geçidi istikametinde Tarnopol ve Cernauti arasındaki cephede kama şeklinde meydana getirdiği çıkıntı sonucunda halihazırda tehlikeli hale gelen kuzeydoğu köşesinde, geride bulunan bu hatta çekilmek zorunda kalacaklarmış gibi gözüküyordu. Jukov, Mart 1241'de üç gün içinde 300 kilometre yol kat edip Karpatlar'dan gelip Macar ovasından geçerek Tuna'ya ulaşmış olan, modern zırhlı kuvvetlerin öncüleri Cengiz Han'ın Moğol birliklerine komuta eden General Sübedey'in Budapeşte'yi yerle bir eden şiddetli akınını tekrar edecek gibi gözüküyordu.

Jukov'un öncü birlikleri 1 Nisan'da, Tartar Geçidi'ne ulaştılar. Buradaki dağlık engel daha güneydekinden çok daha alçak ve daha az derin bir engeldi ve bu geçidin yüksekliği sadece 650 metreydi. Bu kadar kolay bir yamaç bile, şayet inatçı bir şekilde savunulduğu takdirde zorlu bir geçit haline gelebilirdi – çünkü taarruz eden

kuvvetin hareket kabiliyeti kısıtlıdır. Orada da öyle oldu. Öncü birlikler geçidi aşamadı ve ikmal maddeleri böylesine uzun süreli bir harekâta ayak uyduramadığından, arkalarında taarruzun ivmesini yenileyecek bir kuvvet yoktu.

Buna karşılık Almanlar şimdi, Lviv'den yayılan ulaştırma şebekesini kullanarak geri çekilmek suretiyle bu durumdan yararlandılar; aynı zamanda kuvvetleri Galiçya istikametindeki geri çekilmeye daha fazla yoğunlaşmışlardı. Almanlar müteakip, Paskalya'dan önceki hafta, uzun süredir gerçekleştirebildiklerinden daha güçlü bir karşı taarruza geçtiler. Bu karşı taarruzun iki hedefi vardı – Rusların ilerleyişini felce uğratmak ve Jukov ile Koniev'in büyük taarruzları arasında sarılmış halde bulunan Dinyester Nehri'nin doğusundaki eksik mevcutlu on sekiz tümenli Birinci Panzer Ordusu'nu kurtarmaktı. Daha sonra bu büyük kuvvet Lviv'e doğru, batı yönünde Skala ve Buczacz'ı geçerek bir çıkış yolu bulmaya çalışmıştı.

Alman karşı taarruzu, Dinyester Nehri'nin her iki yakası boyunca geliştirilmişti. Karşı taarruz sağ kanatta, Tartar Geçidi'ndeki çıkıntı içinde epey ilerledi ve Kolomiya'dan Tartar Geçidi'ne uzanan demiryolu üzerindeki Delatyn kavşağını tekrar ele geçirdi. Solda ise Buczacz'ı tekrar ele geçirdi ve Skala yakınlarında tecrit edilmiş tümenlerin geri çekilebildiği bir güzergâh açtı. Bu birliklerin kurtulmasından sonra, Pripyat bataklığı ve Karpat Dağları arasında bulunan Güney Polonya'daki cephe, Lviv'in oldukça batısındaki bir hat boyunca istikrara kavuştu. Cephe Nisan'dan Temmuz'a kadar hareketsiz kaldı.

Koniev'in Romanya sınırını oluşturan Prut Nehri'nden giriştiği taarruz da nehrin hemen ötesinde durdurulmuştu. Taarruz biraz daha kuzeyde Sereth'e ulaşmakla birlikte, Prut'un sadece on beş kilometre batısındaki Jassy'ye girmeyi başarmadı. Bununla birlikte, Koniev'in şu an için daha önemli bir hedefi vardı. Sol kanat birlikleri şu anda güney istikamette, Dinyester Nehri'nden aşağı doğru, Karadeniz yanında bulunan, büyük bir kısmı Romanyalı tümenlerden oluşan düşman kuvvetlerinin geri gölgesine doğru çark etmişti. Koniev'in bu kanat hareketi, Malinovsky'nin Nikolayev'den batı

istikametinde Odessa üzerine geliştirdiği daha direk taarruzla yakın işbirliği halindeydi.

Bu birleşik tehdit, eski A Ordular Grubu (şimdi Güney Ukrayna Ordular Grubu) Komutanlığı görevini Kleist'ten devralmış olan Schörner'in ve Manstein'ın yerine Kuzey Ukrayna Ordular Grubu (eski adı Don Ordular Grubu ve sonradan Güney Ordular Grubu) Komutanlığı'na geçmiş olan Model için çok müşkül bir sorundu. Schörner'in zorlukları, geri bölgesindeki ulaşım şebekesinin kötü halinden ve yetersizliğinden dolayı artıyordu. Zira Schörner Rusların Karpatlar'a doğru giriştiği harekât nedeniyle, Polonya'daki ordulardan ayrılıp Balkanlar ile Macaristan'n arkasından geçen dolambaçlı hatlara bağlanmıştı.

Aynı zamanda, İtalya'dan kalkan Müttefik ağır bombardıman uçakları Nisan'ın ilk haftasında Budapeşte, Bükreş ve Ploieşti'den başlamak üzere ana demiryolu merkezlerine bir dizi bombardıman gerçekleştirdi. Bu geri bölgedeki tehlike ani bir tesir için oldukça geçti, ne var ki sonradan işe yaradı.

5 Nisan'da, Malinovsky'nin birlikleri Razdelnaya kavşağına ulaştı ve Odessa'nın dışındaki yegâne sağlam demiryolu hattına yaklaştı. 10 Nisan'da, bizzat o büyük limanı işgal etti. Fakat, düşman kuvvetlerinin birçoğu kaçmıştı. Ancak çok kısa bir mesafe olan, cephenin şimdi geriye Jassy'ye doğru kıvrıldığı Aşağı Dinyester'e çekilmişlerdi. Çünkü, Koniev'in güneye doğru yaptığı taarruz Kişinev bölgesinde durdurulmuştu.

Koniev, Mayıs'ın ilk haftasında Jassy'nin batısından, Sereth Nehri'nin iki yakasından aşağıya doğru, yeni Josef Stalin tanklarıyla şiddetli bir taarruz başlattı. Ruslar o tankların yardımıyla yarmada muvaffak oldular, fakat Schörner'in elinde, Manteuffel'in komutasında oldukça kuvvetli bir panzer ihtiyat birliği vardı. Bu ihtiyat birliği, yarma taarruzunun genişletilmesinin önlenmesinde, hızlı mukabelenin doğal avantajlarına dayanan iyi tasarlanmış savunma taktikleriyle ve zırhlı birlik ile silah avantajını dengelemek için hareket kabiliyetinin ustaca kullanılmasıyla başarılı oldu. Beş yüz tankın iştirak ettiği büyük bir tank muharebesi, Rusların püskürtülmesi ve cephenin yeniden istikrara kavuşmasıyla sona erdi.

Bu başarı Almanların üç ay sonraki felaketi oldu. Zira bu Hitler'i, sadece Jassy yakınında elde ettikleri toprakları değil, fakat aynı zamanda Dinyester ve Prut nehirleri arasındaki Besarabya'nın güney bölgesini elinde bulundurmakta ısrar etmesi için cesaretlendirdi. Bu, birliklerinin ta Karpat dağ silsilesi engelinin doğusu ve Galatz Boşluğu boyunca açık mevzide (düşman taarruzuna maruz - savunmasız) tutulması demekti. Bu duraklama esnasında Almanların geri bölgesi, Rumen halkının barış arzusu baskısı altında çöküyordu.

Ayrıca Kırım Nisan'da özgürlüğüne kavuştu. Kırım'da yarısı Rumen ve yarısı Almanlardan oluşan işgal kuvvetleri denizden tahliye edilmek suretiyle tedrici olarak azaltılmışlardı, lakin taarruz edenlerin hâlâ zor bir sorunu vardı, çünkü iki dar yaklaşma istikametinde güçlü bir engeli idame ettirmek için büyük çapta kuvvetlere ihtiyaç yoktu. Kırım'ın ele geçirilmesi güçlü ve dikkatli bir şekilde icra edilmesi gereken bir taarruzu gerektirdi. Hitler'in orada daha uzun süre tutunmak istemesindeki gerekçe, anakarayı işgal edip daha ötesine geçen Rus akınıydı. Bu vakada Hitler'in bir müfrez birliği feda etmek için başka bir yerden daha iyi bir dayanağı vardı, zira bu harekât bu kritik dönemde Rusların bütün birliklerinden büyük bir miktarı buraya tahsis etmesine yol açmıştı.

Kırım'a düzenlenen asıl taarruz, Almanların batarya mevzilerini ortaya çıkarmak amacıyla düzenlenen bir hazırlık taarruzundan sonra, 8 Nisan'da Tolbukhin'in komutasında başladı. Perekop Kıstağı'ndaki bulunan savunma mevzilerine düzenlenen cephe taarruzuna, kanatta bulunan Çürük Deniz'den geçilmesi ve geri bölgelerinin kesilmesi yardımcı oldu. Bu manevra, Kırım'ın kuzey kapısını açar açmaz, Eremenko'nun birlikleri Kerç'in doğu ucunda bulunan tutunma bölgelerinden taarruza geçtiler. Birbirleriyle birleşmeyi hedefleyen bu harekâtlar 17 Nisan'da Sivastopol eteklerinde buluştu ve 37.000 esir aldı. Esir sayısının büyüklüğü büyük ölçüde, derhal Sivastopol'e çekilmek yerine Hitler'in katı ilkesine riayet ederek Perekop Kıstağı'nın güneyinde ikinci bir hatta savunmaya çalışan Almanların hatasıydı. Bu, Tolbukhin'in tanklarını getirmesine, mevcut Alman kuvvetler için eldeki imkânlarla hazırlanan çok geniş

olan savunma hattında bir gedik açmasına ve bu birliklerin büyük bir kısmını Sivastopol'e geri dönemeden yenilgiye uğratmasına imkânı tanıdı.

Ruslar, savunma hatlarını makul bir sıklıkta doldurmak için artık yetersiz olan savunmadaki (Alman) kuvvetlerin bulunduğu bu kalenin hakkından gelmeden önce ağır topçuyu intikal ettirmek için harekâta ara verdiler. Lakin, Hitler hâlâ ne pahasına olursa olsun Sivastopol'ün elde tutulması gerektiğinde ısrar ediyordu. Taarruz 6 Mayıs gecesi başladı ve çabucak İnkerman ile Balaklava arasında güneydoğu yaklaşma istikametinde sonuca götüren bir gedik açtı. Hitler 9 Mayıs'ta, emrini gecikerek geri aldı ve garnizonun gemilerle tahliyesi için söz verdi. Garnizon 10 Mayıs'ta Sivastopol'ü terk etti ve 13 Mayıs'ta sadece bir avuç asker deniz yoluyla kaçtıktan sonra yaklaşık 30.000 askerin teslim olduğu Herson Yarımadası'na geri çekildi. Esirlerin çoğu Alman'dı. Alman komutanlığı taarruz başlamadan önce Rumenleri denizden tahliye etmeyi ve kendi birliklerine bel bağlamayı tercih etmişti. Savunma planının vahim katılığı olmasaydı, bu hareket tarzı savunma süresini uzatabilirdi.

Ruslar, güney cephesindekine eşit miktarda olmasa bile, 1944 yılının ilk ayları esnasında Doğu Cephesi'nin diğer kanadında da, toprak kazanmışlardı. Almanlar yılın başında Leningrad'ı hâlâ sıkı bir şekilde kuşatmış durumdaydılar. Almanların cephesi şehirden yaklaşık yüz kilometre doğuda bir noktaya kadar uzanıyor ve ondan sonra güneye dönerek Volkhov Nehri boyunca İlmen Gölü'ne kadar devam ediyordu; Almanlar o büyük gölün iki tarafındaki Novgorod ve Staraya Russa müstahkem kasabalarını elde tutuyorlardı. Ruslar, Ocak ortasında düşmanın Leningrad üzerindeki hâkimiyetini kırmak için uzun zamandır beklenen taarruzlarını başlattılar. Kentin hemen batısındaki kıyıdan saldırıya geçen Govorov'un kuvvetleri Alman muharebe hattı çıkıntısının sol kanadına girdiler. Meretskov'un birlikleri ise Novgorod yakınlarındaki muharebe hattı çıkıntısının sağ kanadında daha derin bir ilerleme kaydettiler. Muharebe hattı çıkıntısındaki gelişmeler Alman kuvvetlerinin

"kuşatıldığına" dair bildik yanılgıya neden oldu, fakat onlar kademeli olarak düzenli bir şekilde muharebe hattı çıkıntısının cephe çizgisine geri çekilmeyi başardılar. Abartılan beklentiler Rusların Leningrad'ı kurtarmakla, oradan Moskova'ya giden demiryolunu yeniden açmakla ve Finlandiya'yı tecrit ederek kazanmış oldukları kesin avantajları gölgelemeye yatkınlardı.

Almanlar, geri çekilmenin sonunda Finlandiya Körfezi'nden Narva yakınına oradan Pskov'a uzanan bir hatta mevzilendiler. Cephenin düz hale gelmesi ve kısaltılması şimdilik Almanların durumlarını çok düzeltmişti ve bu düzelen durum çok fazla önem arz ediyordu, çünkü savunma cephesinin uygulamada daraltılan mesafesi harita üzerindekinden çok daha fazlaydı. Zira, kıyı ile yeni kale kenti haline gelen Pskov kenti arasında uzanan 190 kilometrelik bölgenin dörtte üçü Peipus ve Pskov adlı iki çok geniş gölle kaplanmıştı. Govorov Şubat sonunda ani bir saldırıyla deniz ile Peipus Gölü arasındaki Narva Nehri üzerinde bir köprübaşı ele geçirdi, fakat daha sonra durduruldu. Rusların göllerin güneyindeki ilerlemesi, Staraya Russa'nın 190 kilometre gerisinde bulunan Pskov'a ulaştığında durdurulmuştu. Bu, 23 Şubat 1918'de Almanlara karşı cereyan eden muharebede doğan şehri tekrar ele geçirerek 26. kuruluş yıldönümünü kutlamayı umut eden Kızıl Ordu için bir düş kırıklığıydı.

Kuzeydeki bu kış taarruzunun askeri sonuçları siyasal yansımalarından daha az önemliydi. Tecrit edilme duygusuyla sarsılan Fin hükümeti, Şubat ortasında ateşkes müzakerelerine başladı. Koşullar göz önüne alındığında Rusların 1940 esaslarına ve sınırlarına dönme temeline dayanan koşulları dikkati çekecek kadar ılımlıydı – ne var ki Finliler uygulamada bunların genişletilebileceği ve Rusların anlaşmaya koymaya razı olduklarından daha kesin teminatları talep edileceklerinden endişeliydiler. Ayrıca Finliler Rusların, Kuzey Finlandiya'daki Alman kuvvetlerinin silahlandırılması gerektiğine dair talebini yerine getirme kabiliyetine sahip olmadıkları ve bu amaçla Rusların, Finlandiya'ya girmelerine izin vermekten korktuklarına ilişkin itirazda bulundular. Fakat, müzakereler Mart ayında kesilmekle birlikte, bu kesinlikle ertelenmiş karardan başka

bir şey değildi. Bundan başka, Finlilerin önderlik ettiği açık barış müzakereleri, Almanya'nın diğer uydularını, benzer başvuruları gizli saklı bir biçimde başlatması için cesaretlendirdi. Romanya'nın bu tür bir başvurusu Stalin'in, Transilvanya'nın Romanya'ya verilmesine razı olan beyanatıyla teşvik edildi.

Böylece, Almanların Mayıs'ta Doğu Cephesi'nin istikrara kavuşturması sadece yüzeysel bir iyileştirmeydi. Güçlerindeki yıpranma öyle boyutlara ulaşmıştı ki, kazandıkları zamandan pek az istifade edebiliyorlardı. Halbuki Rusların, müteakip büyük taarruzlarına hazırlanmak için ve müzakerecilerin barış çabalarını tamamlamak için zamana ihtiyaçları vardı. Ancak bir diktatör bir gecede saf değiştirebilir. Bu arada, hem barış baskısı hem de düşmanın ulaşım ve lojistik tesislerinin üzerindeki yıpranma Müttefiklerin Balkanlar'da sürdürdükleri hava saldırılarının giderek genişlemesiyle arttı. 2 Haziran'da, Amerikan Uçan Kaleleri (B17 - ağır bombardıman uçakları) Akdeniz'deki kendi üslerine dönerken ikinci bombardımanı gerçekleştirmeden önce yakıt ve bomba ikmali yapmak için Rus topraklarında yeni hazırlanan üslere indiklerinde, varagele bombardımanı devrini başlatmış oldular. 21 Haziran'da, İngiliz ve Rus hava üsleri arasında benzer bir varagele bombardımanı, bütün güzergâh boyunca uzun menzilli avcı uçaklarınca refakat edilen Amerikan bombardıman uçaklarınca başlatıldı.

10 Haziran'da mütereddit durumdaki Finlilere Rusların düzenlediği önceki hava baskısı Ladoga Gölü ve Finlandiya Körfezi arasındaki Karelya Kıstağı'na düzenlenen kara harekâtınca takviye edildi. Mareşal Govorov'un kuvvetleri birbiri ardındaki mevzileri yardıktan sonra, 20 Haziran'da Viipuri'yi ele geçirdiler, böylelikle kıstaktan açılma imkânı buldular. Bunun üzerine Finlandiyalılar, daha önce reddettikleri Rusların mütareke koşullarını kabul etmeyi teklif ettiler. Ancak Stalin şimdi sembolik olarak teslim olunmasını talep etti ve Finliler bundan ürktüler. Bu arada Ribbentrop alelacele Finlilerin korkularını istismar edip, aynı zamanda onlara Alman takviye birlikleri sözünü verdiği Helsinki'ye gitti. Rusların ilerlemesi genişlediği ve 1940 sınırının gerisindeki göller bölgesine gir-

diği için ivmesini kaybetmişti; bu durum Ribbentrop'un görevine yardımcı oldu. O nedenle, daha sakin bir şekilde geçmekle birlikte, Rus-Fin savaşı genişledi. Bu savaşın genişlemesinin ilk sonucu Amerikan hükümetinin Finlandiya ile ilişkilerini kesmesi oldu ki bu ilişkiler uzun süredir devam etmekteydi. Almanlar ise, cephelerinin ihtiyat birliklerine son derece ihtiyaç duyduğu bir zamanda Finlandiya'daki yükümlülüklerine devam ettiler ve birliklerini artırdılar.

Ruslar bu küçük kazançla yetinmekte haklıydı. Rusların Almanlara karşı düzenledikleri yaz taarruzu, İngiliz-Amerikan Normandiya Çıkarması'nın oldukça yoluna girdiği 23 Haziran tarihinde başladı. Bu çıkarma ile Müttefiklerin Roma'nın ilerisine yaptıkları harekât, Ruslar saldırıya geçmeden önce Almanları her tarafta baskı altına almayı sağladı. Bununla beraber, Ruslar en fazla, Hitler'in esnek savunma ilkesi yerine katı savunmaya devam etmesindeki ısrarından yararlandılar.

Rusların Karpatlar ve Baltık arasındaki bütün cephe boyunca hazırlıkları aşikâr haldeyken, dikkatler Pripyat bataklığının güneyindeki bölgeye çevrilmişti. Zira, Ruslar burada çoktan Polonya'nın derinliklerine girmişti ve kendilerini Lviv yakınlarına ve bir an için Kovel'e getiren bir bahar taarruzunun tekrarını ummaları doğaldı. Üç aylık ara, Jukov'a bu olağanüstü büyük çıkıntının ardındaki demiryolu şebekelerinin onarılmasına imkân tanımıştı.

Bununla beraber Ruslar taarruzlarına, Alman komutanlığının 1942'de yapmış olduğu gibi, cephelerinin en arka "kademesinden" başlamayı tercih ettiler. Ruslar, hâlâ topraklarında Almanların geniş bir tutunma bölgesi olan Pripyat bataklığının kuzeyindeki Beyaz Rusya'ya taarruz ettiler.

Seçimleri iyi hesaplanmıştı. Kuzey en az gelişmiş bölge olduğundan, oradaki Rus ulaşım tesisleri taarruza ilk ivmeyi kazandırmak amacıyla en iyi şekilde geliştirilmişti. Bu bölge 1943'te çok zorlu çıktığından Alman komutanlığının burayı daha hayati ve aşikâr bir şekilde tehlikeli olan Kovel ile Karpatlar arasındaki bölge pahasına takviye etmesi pek ihtimal dahilinde olmayacaktı. Her ne kadar asıl kuzeydeki bölge önceki sonbahar ve kış zarfında bütün taarruzlara

dayanmış olmakla birlikte, Ruslar sırasıyla Vitebsk ve Jlobin yakınlarında Alman kanatlarında iki büyük girme elde etmeyi başarmışlardı. Bunlar yenilenecek bir taarruz için onlara değerli bir üstünlük vaat etmişti. Bundan başka, Ruslar düşmanı bir kez önlerine katabildilerse, Kovel kentinin yanında, güneydeki çıkıntılarından Almanların geri bölgesi için daha avantajlı bir duruma gelebilirlerdi. Zira, Ruslar Alman ordularını ayıran bataklık kuşağının en batı ucunda bulunuyorlardı.

Taarruz öncesi, Baltık Pripyat bataklığı arasındaki bölge yeniden düzenlendi ve takviye edildi. Artık Rusların bu bölgede yönetim kolaylığı için sevk ve idaresi tek elde toplanmış yedi adet ordular grubu ya da "cepheleri" vardı. Govorov'un "Leningrad Cephesi" sağda ve yanında Maslennikov'un komutasında "3. Baltık Cephesi" ve Eremenko'nun komutasında "2. Baltık Cephesi" vardı. Bu cepheler şu anda faal değildi. Kuzeyden güneye taarruzu icra eden cepheler; Bagramyan'ın komutasında, daha önceden Vitebsk'in kuzeyinde kama şeklinde girme yapmış olan "1. Baltık Cephesi"; yüksek komuta kademesindeki komutanların en genci olan otuz altı yaşındaki Chernyakhovsky'nin komutasındaki "3. Beyaz Rusya Cephesi"; Zakharov'un komutasındaki "2. Beyaz Rusya Cephesi"; ve Jlobin kenti yakınlarında girme yapan Rokossovsky'nin komutasındaki "1. Beyaz Rusya Cephesi"ydi. Bu dört grup yaklaşık 166 tümenden meydana geliyordu.

Rus taarruzunun sıklet merkezi motosiklet kazasında ağır bir şekilde yaralanan Kluge'nin yerini doldurmuş olan Busch'un komutasındaki Alman Merkez Ordular Grubu'nu hedef aldı. Her ne kadar Rusların kış mevsiminde icra ettikleri taarruz bu bölgede savunmayı yaramamış olmakla birlikte, Busch ve ana ast birlik komutanları, bunun nasıl kıl payı bir fark olduğunu biliyorlardı ve koşulların mütecavizin lehine olduğu yaz geldiğinde, şokun tekrarında direnme şansları konusunda tedirgindi. Bu taarruzu bekleyen Almanlar, mevcut cephelerinin yüz kırk beş kilometre gerisindeki tarihi Berezina Nehri hattına geri çekilmeyi arzu ediyorlardı. Zamanında icra edilecek bir geri adım Rus taarruzunu bozmuş ola-

caktı. Lakin bu, Hitler'in ilkelerine aykırıydı ve Hitler bu konudaki tezleri dinlemeyecekti.

Dördüncü Ordu Komutanı olarak Heinrici'nin halefi olan Tippelskirch, bu taarruzun şok etkisini, ileri mevzilerinden Yukarı Dinyeper hattına yaptığı gizli, kısa bir geri çekilmeyle azaltmayı başarmıştı. Fakat elde edilen bu yarar, Rus planının her iki kanattaki girmeleri genişletmeye yoğunlaşması nedeniyle işe yaramadı.

Kuzey kanattaki Vitebsk kentine, Polotsk ile Vitebsk arasında bulunan Bagramyan'ın ve Vitebsk ile Orşa arasında bulunan Chernyakhovsky'nin kuvvetlerince girişilen ve burada birleşen taarruzlarla yanlardan yüklenildi. Vitebsk dördüncü gün düştü ve Üçüncü Panzer Ordusu'nun cephesinde büyük bir gedik açıldı. Bu kentin düşmesi Moskova-Minsk ana karayolunu kesen güney yönündeki taarruzun önünü açtı ve Zakharov'un cepheden yaptığı baskıya direnmiş olan Alman Dördüncü Ordusu'nun geri bölgesini tehdit etti. Geri bölgede yaratılan tehlike, Rokossovsky'nin diğer kanatta, Pripyat bataklığının hemen kuzeyinde Alman Dokuzuncu Ordusu'na yöneltilen taarruzla artmıştı. Ayrıca dördüncü gün düşen Jlobin'in yanından cepheyi yarıp geçen Rokossovsky, Berezina Nehri'ni geçti ve Bobruisk'teki muhtemel tıkama mevzisinin etrafından dolaştı. Rokossovsky'nin seyyar birlikleri 2 Temmuz'da, daha büyük bir ulaşım merkezi olan Minsk'in altmış beş kilometre batısındaki Stolbtsy'ye ulaştı ve böylece Ruslar Varşova'ya giden hem demiryolunu hem de ana karayolunu kesmiş oldular.

Rusların artan hareket kabiliyeti ile başarılı bir şekilde istifade edilen arazi, cephenin yarılmasından bu yana bir hafta içinde 240 kilometre kat etmiş olan bu akını durdurmak için girişilen bütün Alman çabalarını boşa çıkardı. Amerika'nın Ruslara yaptığı malzeme yardımının değeri, çok sayıdaki motorize piyade tankının yanı sıra, onları sıkı bir şekilde desteklemeleriyle kendini gösterdi. Bu arada, Chernyakhovsky'nin kuvvetleri kuzeydoğudan Minsk'te buluşmak üzere yaklaşırken, aynı zamanda ayrıca Wilan güzergâhını tehdit ediyordu. İki büyük taarruz kolu arasında, Rotmistrov'un komutasındaki bir tank ihtiyat kuvveti, Moskova-Minsk ana ka-

rayolundan aşağı indi ve son iki günde yaklaşık yüz otuz kilometre yol kat ettikten sonra 3 Temmuz'da Minsk'e girdi.

Bu büyük kıskaç manevrası, Almanların üç yıl önce aksi istikamette icra etmiş olduğu harekâtla çarpıcı bir benzerlik taşıyordu. O kıskaç harekâtında olduğu gibi, kuşatılan kuvvetlerden sadece küçük bir oranı çemberden kurtuldu. İlk haftada, kuzey bölgesindeki yarma taarruzunda yaklaşık 30.000 ve güneyde ise yaklaşık 24.000 esir alındı. Minsk'te yaklaşık 100.000 asker sarıldı. Minsk'e kadar uzanan ana dönüş güzergâhı kapatılmış olmakla birlikte, Tippelskirch'in Dördüncü Ordu'sunun bir kısmı, bir süredir Rus partizanlarının taciz edici faaliyetleri nedeniyle ikmal güzergâhları olarak kullanımından vazgeçilmiş olan tali yollara sevk edilmek suretiyle kurtarıldı. Merkez Ordular Grubu, neredeyse imha edilmişti ve toplam kayıp 200.000'i aşmıştı.

Geri çekilen Almanlar Minsk'in batısında geçici bir mevzi teşkil ettiler. Ancak kuvvetli ve doğal bir hat yoktu. Almanların azalan kuvvetleri, Rusların meydana getirdiği çıkıntının derinleşmesi nedeniyle genişleyen araziyi örtmek için kâfi değildi. Ruslar her zaman düşmanın tutunduğu kentlerin arasında yaracak ve etraflarından dolanacak hareket alanı bulabildiler. Rusların ilerlemesi, yarım daireden çıkan, sırasıyla Dvinsk, Wilan, Grodno, Bialystok ve Brest-Litovsk'a giren mızrak uçlarını andıran taarruzlar gibiydi. 9 Temmuz'da Wilan'a girdiler, Rus seyyar birlikleri kentin her iki tarafından geçtikten sonra kent 13 Temmuz'da düştü. Aynı gün başka bir mızrak ucu (taarruz) Grodno'ya ulaştı.

Temmuz ayının ortasına gelindiğinde, Kızıl Ordu Almanları sadece Beyaz Rusya'dan sürmekle kalmamış, aynı zamanda Kuzeydoğu Polonya'nın yarısını işgal etmişti. En batıdaki kuvvetleri Litvanya'nın derinliklerindeydi ve Doğu Prusya sınırına pek mesafe kalmamıştı. Ruslar hâlâ Baltık Devletleri'ne girişleri örten, Friessner komutasındaki Alman Kuzey Ordular Grubu'nun kanatlarından yaklaşık 320 kilometre ilerideydiler. Şu anda Dvinsk'e yaklaşmakta olan Bagramyan'ın mızrak uçları (taarruz kolları) Riga'daki Alman üssüne Friessner'in cephesinden daha yakındı. Wilan'ın ilerisindeki

Niemen Nehri'ne ulaşan Chernyakhovsky, çok daha batıdaki hat boyunca neredeyse Baltık Denizi'ne daha yakındı. Böylece, Friessner geri çekilebilmeden önce, sanki geri bölgesinde ikili bir engel tesis edilecek gibi gözüküyordu. Maslennikov'un "3. Baltık Cephesi"yle, Eremenko'nun cephesinin müşterek bir şekilde kuzey istikametinde Pskov bölgesine düzenledikleri Rus taarruzunun devamı Friessner'in durumunu daha zor hale getirdi.

Aynı zamanda bütün Alman birliklerinin üzerindeki yük daha büyük bir gelişme sonucunda arttı. Zira, Ruslar 14 Temmuz'da, Pripyat bataklığının güneyinden, Tarnopol ve Kovel arasındaki bölgeden uzun süredir beklenen taarruzlarını başlattılar. Bu, iki koldan gelişen bir taarruzdu. Sağ koldaki taarruz Bug Nehri'nden Lublin ve Vistül Nehri'ne doğru gelişiyordu. Bu taarruz şu anda Brest-Litovsk'un güneyini kuşatmakta olan, Rokossovsky'nin bataklıkların kuzeyindeki harekâtıyla birleşecekti. Sol koldan ilerleyen taarruz, Lutsk'un yakınlarında düşman cephesini yardı ve Lviv'i kuzeyden kuşattı.

Bu ünlü kent, 27 Temmuz'da, öncüleri hanidir Lviv'in 110 kilometre batısında San Nehri üzerindeyken, Koniev'in kuvvetlerinin eline geçti. Rus taarruzunun muazzam büyüklüğü aynı gün Karpatlar'ın eteklerindeki Stanislav'ın; Kuzey Polonya'daki Bialystok'un; Letonya'daki Dvinsk'in; ve Litvanya'da Riga'dan Doğu Prusya'ya uzanan demiryolu hattındaki Siauliai kavşağının ele geçirilmeleriyle kendini çarpıcı bir biçimde göstermişti. Bagramyan'ın zırhlı kollarından birinin bir atağının sonucundaki bu son hücum kuzeydeki Alman kuvvetlerinin kaderini tehdit ediyordu.

Ancak, bu saldırı bile merkezdeki derin ilerlemenin ve yarattığı tehlikenin gölgesinde kaldı. Zira üç gün önce, 24 Temmuz'da, Rokossovsky'nin sol kanadı Vistül Nehri'nden sadece elli kilometre mesafede ve Varşova'nın 160 kilometre güneydoğusunda bulunan Lublin'e girmişti. Rokossovsky, bu taarruzda Pripyat bataklığının Alman ordularını bölmesinden ve bataklığın güneyindeki taarruzun neden olduğu karmaşadan yararlandı. 26 Temmuz'da Rokossovsky'nin birkaç seyyar kolu Vistül'e ulaştı, aynı zamanda diğer

seyyar birlikler ise kuzeye, Varşova'ya doğru çark ediyorlardı. Ertesi gün Almanlar Brest-Litovsk'u terk ettiler, aynı zamanda aynı gün Rusların Brest-Litovsk'un etrafından dolaşan bir kolu kentin seksen kilometre batısında ve Varşova'dan sadece altmış beş kilometre mesafedeki Siedlce'ye ulaştı.

Almanlar, Siedlce'de Rusların ilerlemesini bir an için durdurdular. Vistül Nehri'nde de sertleşen direnişin belirtileri vardı, zira her ne kadar Rokossovsky'nin birlikleri 29 Temmuz gecesi nehir üzerindeki beş geçiş noktasını emniyet altına almakla birlikte, dördü ertesi sabah bertaraf edildiler.

Fakat Almanlar kuşatma baskısı sonucunda 31 Temmuz'da Siedlce'den geriye çekilmeye zorlandılar, aynı zamanda Rokossovsky'nin kollarından biri Vistül Nehri'nin doğu yakasında, Varşova'nın varoşu Praga'nın eteklerine ulaştı. Ertesi sabah Alman birlikleri nehirden şehre doğru geri çekilmeye başladı; ve Polonya'nın "yeraltı" liderleri ayaklanma işareti vermek için cesaretlendirildi.

O gün ayrıca Baltık yakınlarında çarpıcı gelişmeler meydana geldi. Bagramyan'ın cephesinde, General Obukhov'un komutasındaki zırhlı bir kol, seksen kilometrelik gece yürüyüşünden sonra Riga Körfezi'ndeki Tukums kavşağını ele geçirdi ve böylece Alman Kuzey Ordular Grubu'nun kaçış koridorunu kesmiş oldu. Chernyakhovsky, Litvanya'nın başkenti Kaunas'ı işgal etti ve bu arada ileride bulunan kuvvetleri, Insterburg Boşluğu yaklaşma istikametindeki Doğu Prusya'ya yaklaştı. Koniev'in kuvvetleri 2 Ağustos'ta, Varşova'nın 210 kilometre güneyinde San Nehri'nin Vistül'e karıştığı noktanın yukarısında Baranov yakınında, Vistül Nehri'nde yeni ve büyük bir köprübaşı tesis etti.

Almanlar için genel bir kriz anıydı. Batı'da, Normandiya'da cepheleri çöküyordu ve Patton'un tankları Avranches gediğinden akınlar halinde geçiyordu. Cephelerin gerisinde siyasal bir deprem olmuştu ve sarsıntıları dışarı yayılıyordu. Zira, Hitler'i öldürme ve Nazi rejimini devirmek için toplu halde kalkışılan girişim 20 Temmuz'da vuku bulmuş ve çok sayıda general başarısızlığa uğramış olan bu komploya karışmıştı. Sonuca ilişkin başlangıçtaki belirsiz-

lik ve daha sonraki cezalandırılma korkusu, birçok askeri karargâhı felç eden bir karmaşaya yol açmıştı.

Komplocuların bombası, Hitler'in Doğu Prusya'da Rastenburg'daki karargâhında patladıktan sonra oradan çeşitli orduların grup karargâhlarında komploya iştirak edenlere Hitler'in öldürülmüş olduğunu bildiren telgraflar gönderildi. Alman radyosundan yayınlanan çelişkili rapor ilk mesaja dair şüphe uyandırdı, lakin doğal olarak doğruluğu konusunda şaşkınlık yarattı. Ayrıca komplocular tarafından Friessner'in karargâhına çekilen telgrafın ekinde, kuzeydeki birliklerin hiç gecikmeden geri çekilmesi ikinci bir "Stalingrad"dan kaçılınması hakkında çok kesin talimatlar yer alıyordu. 20 Temmuz olaylarının Batı'da olduğu gibi orada önemli yansımaları oldu.

Fakat bundan en az etkilenen Merkez Ordular Grubu'ydu. Bu büyük ölçüde, neredeyse ilk yarma harekâtından hemen sonra, önde Ruslar ve arkada Hitler'in müşterek baskısı altında, General Busch kontrolünü kaybettiğinde Busch'un yerine geçen yeni komutan Model nedeniyleydi. Model, 1941'deki Rusya'nın işgalinde sadece bir tümen komutanıydı ve kırk dört yaşındaydı. Alman Komuta Kademesi'ndeki komutanların birçoğundan yaklaşık on yaş daha gençti. Bu hızlı yükselişinde, bir panzer tümenini sevk ve idaresinde göstermiş olduğu etkileyici enerjisini ve acımasızlığını devam ettirmişti. Model ayrıca, Hitler'le tartışmaya cesaret eden birkaç generalden biriydi. Hitler, Model'in sertliğini Manstein'ın iğneleyici tutumuna tercih ediyordu. Neticede Hitler, Model'e tam yetki vermeye daha gönüllüydü. Hitler'in alışılmamış hoşgörüsünden yararlanan Model, zor durumlarda kendi kararıyla birliklerini mevziden çekiyor ve aldığı talimatları sıkça göz ardı ediyordu. Model'in bu başkaldıran tutumu, tehlikedeki orduların kurtarılmasını sağlayan geri çekilmeyi sevk ve idarede gösterdiği maharetten daha bile önemliydi. Aynı zamanda, Model'in konumu ve Hitler'in onun kararlarını kabul etme tarzı doğal olarak Model'in Hitler'e olan sadakat duygusunu artırmıştı. Model, 20 Temmuz'dan sonra komployu kınayan ve ordusunun Hitler'e bağlılığını duyuran ilk

askeri liderlerden biriydi. Hitler'in ona olan inancı müteakip askeri olaylar tarafından da kanıtlandı.

Zira, Ağustos ayının başında Almanlarda dikkati çekici bir toparlanma görüldü ve Rusların Varşova'ya girişi ertesi yıla kadar ertelendi. 1 Ağustos gecesi olduğunda Varşova şehrinin büyük bir kısmı kent halkının kontrolündeydi. Fakat, Polonyalılar tam Rusların nehri geçeceklerini ve kendilerine yardıma geleceklerini beklerken, top seslerinin kaybolduklarını duydular ve uğursuz sessizlikte şaşkınlık içinde bir açıklama beklediler. Daha sonra bu sessizlik 10 Ağustos'ta Almanların kontrolü tekrar ele geçirmek için karadan ve havadan başlattığı şiddetli bombardımanla bozuldu. General Bor'un komutasındaki Polonya yeraltı örgütü kuvvetleri şehirde inatla savaştı, lakin çok geçmeden üç küçük bölgede tecrit edildiler ve nehrin diğer yakasından onlara yardım gelmedi.

Polonyalıların Rusların kasıtlı olarak geri durmuş olduklarını hissetmiş olmaları doğaldı.

Ayrıca, Sovyet hükümetinin Polonyalıların başkentlerini Almanların elinden kurtarmakta öncülüğü ele almaları konusunda istekli olmamaları anlaşılabilirdi. Böylelikle Polonyalılar daha bağımsız bir tavır benimsediler. Fakat her ne kadar bu ihtilafın çilelerini çözmek zor olmakla birlikte, bu aşamada Rusların duraklamasının çok geniş kapsamlı olması, askeri unsurların pekâlâ siyasi mülahazalardan daha belirleyici olmuş olabileceğini göstermektedir.*

Varşova'nın önlerinde en kaygı verici unsur, daha 29 Temmuz'da ikisi güney cephesinden, diğeri İtalya'dan gelmiş olan oldukça güçlü üç SS Panzer tümeninin müdahalesiydi. Kuzey kanadından geliştirdikleri karşı taarruz, Rusların muharebe hattı çıkıntısında derin bir gedik açtı ve onları geri çekilmeye zorladı. Aynı zamanda Rusların Vistül Nehri üzerinde tesis ettikleri köprübaşlarından giriştik-

* Buna rağmen, Rusların Batı'dan gelen Amerikan bombardıman uçaklarının Varşova'daki Polonyalılara ikmal malzemeleri attıktan sonra Sovyet havaalanlarına inme izinlerini reddetmeleri asla tatmin edici bir şekilde açıklanmamıştır. İngiliz ve Polonyalı pilotlar bu tür görevler için İtalya'dan havalanmışlar ve geri dönmüşlerdir. Pilotların çabaları cesurca olmakla birlikte uzun mesafeler nedeniyle sonucu hemen hemen hiç etkileyemedi.

leri ilerleme, Almanya'dan gelen bazı takviyelerin yardımıyla durduruldu. Ağustos'un ilk haftasının sonunda Ruslar, Karpatlar'ın eteklerinde ve Litvanya'da hızları kesilen bazı ilerlemelerin dışında her tarafta gecikmeye maruz kalmışlardı. Taarruz dalgası durmadan çok önce kuvvetini harcamıştı. Bu yarış niteliğindeki ilerlemenin sonraki safhaları seyyar kuvvetlerin küçük kısımlarınca icra edilmişlerdi ve Model'in yetersiz ihtiyat birlikleri uygun savunma arazisine ulaşınca, onları durdurmaya kâfi geldi. Ruslar beş hafta içerisinde 720 kilometre kadar –o âna dek elde ettikleri en uzun ve en hızlı ilerleme– mesafe kat ettikten sonra, ulaştırma ve lojistik tesislerini aşırı bir alana yaymanın doğal sonuçlarına maruz kaldılar ve o strateji kanununa boyun eğmek zorunda kaldılar. Ruslar, diğer büyük harekâta başlamaya hazırdılar ancak bu harekâtı icra etmeden yaklaşık altı ay Vistül Nehri üzerinde kalacaklardı.

Ağustos'un ikinci haftasına Almanların birçok noktada güçlü bir şekilde giriştikleri karşı taarruzlar ve Rusların yeni boşlukları arama gayretleri sonucunda şiddetlenen çarpışma damgasını vurdu; ne var ki hiçbir taraf kayda değer bir avantaj elde etmedi. Vistül cephesi istikrara kavuştu. Doğu Prusya sınırında Insterburg Boşluğu istikametindeki Rus ilerlemesi, Rusları Vilkaviskis yol kavşağından geri atan Rumen cephesinden henüz getirilen Manteuffel'in panzer tümenince durduruldu. Göl ve bataklığın kaplamış olduğu sınır boyunca hareketsizlik hâkim oldu. Manteuffel, daha sonra kuzeye gönderildi ve Ağustos'un sonraki safhasında Tauroggen'dan Riga Körfezi'nde bulunan Tukums'a ilerlemek suretiyle Kuzey Ordular Grubu için geri çekilme hattını tekrar açtı.

Bu kadar küçük bir zırhlı kuvvet tarafından elde edilen sonuçlar, durumun kolay değişebilir tabiatını ve ikmal zorluklarının, Rusların elde ettikleri başarıları sağlamlaştırma kapasitesini sınırlama derecesini çarpıcı biçimde gösteriyordu. Böyle koşullarda özel zırhlı birlik görev grupları piyade birliklerinden çok daha önemli hale geldiler ve seferin seyri iki tarafın kritik noktalarda bu türdeki özel görev gruplarını teşkil etme kapasitesince belirlendi. Davud ve Calut hikâyesi modern şekillerde birçok kez tekrarlandı.

Almanların Karpatlar ile Baltık arasında asıl cepheyi istikrara kavuşturmakla elde ettikleri geçici soluk, daha dolaylı bir yaklaşma istikameti boyunca gelişen büyük bir tehdit tarafından dengelendi. Bu tehdit, ilerlemenin yolunu açmaya yardımcı olmuş olan siyasi hareketten sonra Romanya cephesine girişilen bir Rus taarruzuyla başladı.

20 Ağustos'ta, şimdi Malinovsky'nin komutasında bulunan "2. Ukrayna Cephesi"nin birlikleri Jassy'nin güneyinden Sereth Nehri'nin iki yanından aşağı doğru Galatz yönünde taarruza geçti. Bu ilerleme, Besarabya'nın hâlâ güney bölgesinin içinde bulunan büyük muharebe hattı çıkıntısının kanat ve arka kısmı için bir tehditti. Şu anda Tolbukhin'in komutasındaki "3. Ukrayna Cephesi" Dinyester'den batı istikametinde ilerleyerek muharebe hattı çıkıntısına daha direkt bir şekilde taarruz etti. Başlangıçta sert bir direnişle karşılaştılarsa da düşman yavaş geriliyordu, fakat kısa bir süre sonra tempo hızlandı.

Rumen radyosu, 23 Ağustos'ta, Romanya'nın Müttefiklerle barış ve Almanya ile savaş halinde olduğunu duyurdu. Mareşal Antonescu tutuklanmış, halefi, Rusların derhal taraf değiştirmeyi içeren koşullarını kabul etmişti.

Genel kargaşadan yararlanan Ruslar, 27 Ağustos'ta Galatz'a girdiler, 30 Ağustos'ta büyük Ploieşti'nin petrol yataklarını işgal ettiler ve ertesi gün Bükreş'i ele geçirdiler. Tanklar on iki günde 420 kilometre yol kat etmişlerdi. Tanklar müteakip altı günde Yugoslavya sınırında Tuna Nehri üzerinde yer alan Turnu-Severin'e ulaşmak için yaklaşık 320 kilometre daha yol kat ettiler. Alman kuvvetlerinin büyük bir kısmı Besarabya muharebe hattı çıkıntısında kuşatıldı ya da yolda imha edildi. Toplam yirmi tümenden meydana gelen Alman Altıncı Ordusu'nun tamamı yok oldu. Bu yenilgi aynı Stalingrad felaketi gibiydi.

Romanya'nın teslim olması, Bulgar hükümetini Britanya ve Amerika ile barış talebinde bulunmaya itmişti. Zira, Bulgaristan her ne kadar Rusya'nın işgaline katılmaktan kaçınmakla birlikte, Ruslardan tedirgin olmakta haklıydı. Bu korku doğru çıktı. Bul-

garistan'ın Batılı Müttefiklerle barış yapma isteklilıği Bulgaristan'a derhal savaş ilan eden Sovyet hükümetini memnun etmedi ve ilanın ardından derhal doğudan ve batıdan işgale başlandı. İşgal yalnızca resmi bir geçitti, çünkü Bulgar hükümeti, Ruslara direniş gösterilmemesi gerektiğine dair emir vermiş ve Almanya'ya karşı savaş ilanını hızlandırmıştı.

Kızıl Ordu'nun modern savaşta şimdiye kadar bilinen en geniş açık kanat alanından yararlanması için önündeki güzergâh açıktı. Dönüş manevrası düşmanın direnişinden ziyade asıl olarak, hareket kabiliyeti ve ikmal unsurunun etkili olduğu bir lojistik sorundu. Rumenlerin kuşatmasında, 100.000'den fazla Alman esir alınmıştı ve bunların yerinin doldurulması, Eylül sonuna kadar çeşitli cephelerde yarım milyondan fazla esirin verilmiş olduğu Batı'daki umutsuz durumun sonucunda imkânsız hale geldi.

Sonbaharda, Rus sol kanadını teşkil eden ordular, Güneydoğu ve Merkezi Avrupa'nın uçsuz bucaksız toprakları boyunca tedrici olarak büyük bir dönüş gerçekleştirdiler. Almanların bütün yapabildiği sıralanmış ulaşım ve lojistik merkezlerinde olabildiğince uzun süre tutunmak ve geri çekilmek zorunda kaldıklarında bu tesisleri imha etmek suretiyle harekâtı duraklatmaktı. Eldeki kuvvetler himaye edilecek araziyle kıyaslandığında yetersizdi. Ne var ki bölgedeki ulaşım tesisleri Ruslar için de yetersizdi. Aynı zamanda çok sayıda doğal engel vardı. O nedenle yaklaşan tehdit yavaş gelişti. Böylece Almanlar, Yunanistan ve Yugoslavya'daki birliklerini kurtarmak için zaman kazandı.

Romanya'nın taraf değiştirmesi sonucu meydana gelen kargaşanın ilk haftasında Rusların Romanya'nın kuzeybatı köşesine yaptıkları atakla ele geçirmiş oldukları üstünlük olmasaydı, Almanlar daha fazla bir gecikmeye neden olabilirlerdi. Dağların güney kanadı nihayetine doğru hızla ilerleyen mekanize bir kuvvet Rumen toprağından uzanan bölgeye girmiş, 19 Eylül'de Temeşvar'ı ve 22 Eylül'de Arad'ı işgal etmişti. Bu harekât Rusları, Belgrad'ın kuzeyindeki bazı güzergâhların arkasına taşımış ve Budapeşte'ye sadece 160 kilometre uzaklıkta bulunan Macaristan'ın güney sınırına da-

yamıştı. Böylesine cesur bir ilerleme, ancak cephede meydana gelen çıkıntıya yanlardan mukabil bir saldırıda bulunmak için gücü olmayan düşmana karşı göze alınabilirdi. Buna rağmen, düşman karşı taarruza kalkışsa bile meydana gelen çıkıntıda büyük birlikler yığınak yapana kadar harekâtı genişletilemezdi. Bu, yavaş gelişen bir hareketti, ne var ki dağların arasından Transilvanya'ya inen doğrudan taarruza göre daha çabuk sonuçlandı.

Almanların, Arad'ın 210 kilometre daha doğusundaki Transilvanya'nın başkenti Cluj'dan atılması 11 Ekim'i buldu. Fakat, o âna kadar Malinovsky söz konusu çıkıntıda yığınak yapmış, Mures Nehri üzerinden Macar ovasına sarkmış ve Transilvanya'ya yayılmıştı. Cluj, Malinovsky'nin sağ kanadının eline geçtiğinde sol kanadının öncü kolları Cluj'un 270 kilometre batısında ve Budapeşte'den yüz kilometreden daha az bir mesafedeydi. Dolaylı yaklaşma taktiği çok işe yaramıştı.

Ertesi hafta, Petrov'un komutasında yeniden faal hale getirilen "4. Ukrayna Cephesi"nin birlikleri, Macaristan Birinci Ordusu'nca tutulan Tartar Geçidi'nden, Lupkov'a uzanan bölgede Karpatlar'daki geçitleri kuzey istikametinde yardığında ve Ruthenya'ya indiğinde düşmana karşı yeni bir üstünlük elde edilmişti. Petrov daha sonra batı istikametine yönelerek Slovakya'ya girdi. Keza o hafta, Yugoslavya'nın başkenti, Tolbukhin'in birliklerinin Mareşal Tito'nun partizanlarıyla birlikte çıkıntının güney kısmından, Tuna Nehri'nin karşı yakasına gerçekleştirilen harekâtın sonucunda kurtarıldı. Alman garnizonu sert bir direniş gösterdi, ne var ki sonunda 20 Ekim'de buradan atıldı. Almanların Belgrad'da çok uzun süre kalması şaşırtıcıydı, ancak daha ilginci Hitler'in kendiliğinden geri çekilmeme ilkesine sadık kayda değer miktarda Alman kuvvetinin Yunanistan'da kalmış olmasıydı. Almanlar Yunanistan'ı terk etmek için Kasım'ın ilk haftasında 950 kilometrelik zor bir araziden ve bir düşman ülkesinden Ksenefon tarzı geri çekilme harekâtına başladılar. Belgrad'ın kurtarılması ve Rusların Macaristan düzlüklerine inmesi büyük harekâtın ilk safhasının tamamlandığını gösteriyordu.

Malinovsky, Szolnok'un kuzeyinden Szeged'e uzanan yüz otuz kilometrelik bir cephe boyunca Tisa Nehri hattına yaklaştıktan

sonra, 30 Ekim'de Budapeşte'ye doğrudan bir taarruz başlattı. Malinovsky, Rumenler dahil olmak üzere altmış dörtten fazla tümen toplamıştı. Kuvvetlerinin önünde sadece seksen kilometre kalmıştı. Malinovsky'nin kuvvetleri Alman ve Macar kuvvetlerini yavaş yavaş geriye doğru püskürttü. Bazı kolları 4 Kasım'da, Budapeşte'nin varoşlarına ulaştı, lakin kötü hava koşulları, bu birliklerin savunma tertibinin güçlendirilmesinden evvel hızla şehre girme çabasını önledi. İnatçı bir şekilde savunulmuş olan diğer şehirler gibi Budapeşte de çetin ceviz çıkmıştı. Ruslar Kasım sonunda hâlâ tıkanıp kalmışlar ve şehrin eteklerini kuşatma adına az ilerleme kaydetmişlerdi.

Ayrıca Petrov'un, Ruthenya'dan batıya, Slovakya'ya yaptığı ilerleme ve Slovak partizanların yardımına koşma girişimi geciktirilmişti. Slovakya'nın engebeli arazi yapısı ve koridor şeklindeki yaklaşma istikameti hareket kabiliyetini kısıtladı.

Budapeşte'de engellenen Ruslar, daha küçük bir kuşatma harekâtına başladılar. Toplam olarak yaklaşık otuz beş tümenden meydana gelen Tolbukhin'in kuvvetleri Yugoslavya'dan getirildi ve Kasım'ın son haftasında Tuna kavşağı yakınlarında elde ettikleri bir köprübaşından ve Budapeşte'nin yaklaşık 210 kilometre güneyindeki Drava Nehri'nden geniş bir kuşatma harekâtı başlattı. Bu kuvvetler 4 Aralık'ta, Macar başkentinin arka kanadındaki Balaton Gölü'ne ulaşmıştı. Malinovsky, aynı zamanda, şehrin savunma tesislerinin yanı sıra Budapeşte'nin kuzeyinden yeni bir taarruz başlatmıştı. Fakat bu müşterek taarruz durduruldu. Budapeşte yılın sonunda hâlâ işgal edilmemişti. Budapeşte, Noel'de yenilenen bir çevirme taarruzuyla tecrit edilmesinden sonra bile Şubat ortasına kadar dayanmaya devam etti.

Doğu Cephesi'nin diğer ucunda Baltık kanadında, sonbahar seferi az çok benzer bir seyir takip etti – cephesinin çökmesiyle başlıyor ve birliklerin kontrol altına alınmayla sona eriyordu. Almanların yaz mevsimindeki yenilgileri Finlileri –neredeyse Romanya ve Bulgaristan ile aynı anda mukadder olana boyun eğdirmişti– ve Eylül başında Rusların ateşkes koşullarını kabul ettiler. Bu koşullar,

15 Ekim'e kadar Finlandiya'da mevcut her Alman kuvvetine karşı koyacakları hükmünü kapsıyordu. Finliler, Almanların Finlandiya Körfezi'ndeki Hogland Adası'na çıkma girişiminden sonra Almanya ile savaş halinde olduğunu ilan ettiler.

Finlandiya'nın teslim olması, Rusların şu anda Friessner yerine geçen Schörner'in komutasındaki Almanların Kuzey Ordular Grubu'na karşı güçlü bir taarruzun önündeki engelleri kaldırmıştı. Govorov ve Maslennikov'un iki "cephesi," Schörner'in cephesine doğru ilerlerken, aynı zamanda Eremenko'nun cephesi, onun kanadını çevirdi ve Bagramyan'ın birlikleri Schörner'in geri bölgesini tehdit etti. Almanların böylesine derin, özellikle ağzı bu kadar dar olan bir kuşatmadan kurtulabilmeleri neredeyse olanaksız gibi gözüküyordu. Ancak, Almanlar Riga savunma mevzilerinin sığınaklarına ulaşmak için, büyük miktarda birlikleri kuşatılmaksızın, bir hafta zarfında yaklaşık 320 kilometre geri çekilmişlerdi. Bagramyan'ın kuvvetlerinin bu geçidi tutma çabası başarılı olmadı. Olaylar bir kez daha, savunmanın yeterli derinlikten istifade ettiği yerlerde, dar cephede taarruza kalkışmanın zorluğunu göstermişti.

Rus komutanlığı, fırsatı yeniden ele geçirmek için Bagramyan'ın grubunu, Merkezi Litvanya'daki Siauliai istikametinden Riga'nın güneyindeki Baltık kıyısına doğru saldırması amacıyla güçlü bir şekilde takviye etti. Bu yeni taarruz 5 Ekim'de başladı. Cephenin geniş ve düşmanın Riga'nın yanında yoğun olmasından yararlanan birlikler, 11 Ekim'de Memel'in kuzey ve güneyinde kıyıya ulaştılar. Schörner iki gün sonra, Riga'yı terk etti ve Letonya'nın kuzeybatıdaki "yarımada" ili olan Courland'a çekildi. Bununla birlikte Schörner'in burada tecrit edilen kuvvetleri uzun süre direnmeyi başardılar. Aynı şekilde çok sıkı bir şekilde kuşatılmış bulunan Memel garnizonu da direndi. Lakin, Rusların bu mevzileri kuşatabilecek çok fazla gücü vardı. Onların sorunu ikmal kapasitesine ve hareket alanına bağlıydı.

Ruslar, Baltık kanadını temizledikten sonra Ekim ortasında güçlü bir taarruza kalkışmak suretiyle Doğu Prusya'daki savunmaların üstesinden geldiler. Ne var ki savunma bir kez daha, yaklaşma is-

tikametleri göller ve bataklıklarla kaplı dar bir cepheden girişilen doğrudan taarruza karşı başarılı olmuştu. Asıl taarruz Insterburg Boşluğu istikametindeydi, fakat bu taarruzunun gücü, Rusların 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nda ilk aldatıcı başarılarını elde ettikleri Gumbinnen'deki bir tank muharebesinde zayıflamıştı. Ayrıca komşu bölgelerdeki diğer taarruzlar cepheyi bozacak kadar derinliğe ulaşmamıştı. Ekim sonuna gelindiğinde taarruzun hızı kesildi ve durgunluk başladı.

Almanların doğuda ve batıdaki, keza Avrupa'nın merkezindeki inanılmaz bir hızla toparlanması, cephelerinin daraltılmış olmasının ve taarruz edenlerin (mütecavizin - Rusların) ulaştırma ve lojistik tesislerinin çok geniş alana yayılmasının müşterek etkisinin çarpıcı bir kanıtıydı. Bunun yanı sıra Müttefiklerin "kayıtsız şartsız teslimiyet" politikası, Hitler'in Almanya'nın direnişini sertleştirmesine yardımcı olmuştu. Ayrıca sonbahar seferinin gidişatı, uygun bir şekilde icra edildiğinde esnek savunmanın Almanya'ya, yeni silahları hazır olana kadar nasıl zaman kazandırabileceğini gösterdi. Ne var ki Hitler, savaşın kendi katı savunma ilkesinin teyidi olarak cereyan ettiğini kabul etmeye hazırdı.

Hitler, bu kanaatle sadece batıdaki komutanların Ardenler bölgesinde meydana gelen çıkıntıdan zamanında yapacakları çekilmeyi reddetmekle kalmadı ve Doğu Cephesi'ni ölümcül bir şekilde zayıflatan Budapeşte'ye bir harekât emrini verdi.

Giderek Şiddetlenen Bombardıman – Almanya'ya Karşı Stratejik Hava Taarruzu

Stratejik hava taarruzu teorisi ve doktrini Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ve sonraki yıllarda İngiltere'de geliştirilmişti. Bu, kısmen ya da hatta çoğunlukla, savaşın son yılında 1 Nisan 1918'de, eski Kara Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetleri havacılığı sınıflarının birleştirilerek Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin bağımsız bir kuvvet olarak teşkil edilmesinin bir sonucuydu. Teori, yeni teşkil edilmiş üçüncü kuvvet (Hava Kuvvetleri) tarafından daha ateşli bir şekilde benimsendi, çünkü bu teori Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin varlığının ve bağımsızlığının gerekçesini meydana getiriyordu.

Ne gariptir ki, teori çok geçmeden Fransa'da Kara Kuvvetleri sınıfı, Kraliyet Hava Birlikleri'nin komutanlığını yapmış olan Tümgeneral Hugh Trenchard tarafından kuvvetli bir şekilde desteklenmişti ve Trenchard Kraliyet Hava Birlikleri'nin oradaki kapasitesiyle üçüncü ve bağımsız bir kuvvet olarak kurulmasına karşı çıkmıştı. Trenchard, Ocak 1918'de Hava Kuvvetleri Komutanı olmak üzere Fransa'dan geri getirildi. Trenchard neredeyse gelir gelmez yeni atanan Hava Ba-

kanı Lord Rothermere ile çatıştı ve yerine Hava Kuvvetleri Komutanlığı görevine, bir başka hava öncüsü Tümgeneral Frederick Sykes getirildi. Daha sonra Trenchard, İngiliz askeri liderlerinin morali ve düşüncesi üzerinde verdikleri hasardan oransız bir şekilde etkili olan Gotha bombardıman uçaklarının 1917-1918'de Londra'ya düzenledikleri baskınları müteakip Berlin ve Almanya'daki diğer hedefleri bombalamak amacıyla kurulmuş olan bağımsız bombardıman kuvvetinin komutanlığına atandı. Fakat Kasım 1918'de, mütareke zamanında bile Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin bombardıman kuvveti sadece dokuz filodan meydana gelmiş ve harekâtlara henüz başlamıştı – aslında o zamana kadar Almanya'ya taarruz amacıyla tasarlanan büyük Handley-Page bombardıman uçaklarından sadece üçü teslim edilmişti. Fakat Trenchard bağımsız stratejik bombardımanın coşkulu bir savunucusu olmuştu. Bu, 1919'da savaş sona erdikten sonra Hava Kuvvetleri Komutanlığı görevini tekrar üstlenmesi için Londra'ya geri getirildiğinde açıklığa kavuştu. Trenchard 1929'a kadar on yıl boyunca o görevde kaldı. İki dünya savaşı arasındaki dönemde hava stratejisi teorisi, Frederick Sykes'ın sağ kolu ve Hava Kuvvetleri Uçuş Harekât Başkanı Tuğgeneral P.R.C. Groves tarafından oldukça geliştirilmişti.

Bu fikir Amerika'da, 1920'lerde Tuğgeneral William Mitchell tarafından ateşli bir şekilde benimsendi, lakin çok geçmeden eski kuvvetlerle (Kara ve Deniz kuvvetleri) başı derde girdi ve heyecanlı atak tutumuna duyulan tepki sonucunda kovuldu. Amerika Birleşik Devletleri ancak birçok yıl ve yeni bir nesil başa geçtikten sonra lider bir hava gücü ve stratejik hava taarruzunun savunucusu oldu.

Sonraki tarihçi nesli bile teoriyi, 1921'de geleceğin hava savaşı hakkında bir kitap yazan İtalyan generali Giulio Douhet'ye mal etmeye karar vermiştir. Ancak yazıları geçmişin incelenmesi için yararlı olmakla birlikte, en azından teorinin Avrupa'daki gelişme dönemi sırasında hiç etkisi olmadı.*

---

* 1935'te Paris'i ziyaret ettiğimde Douhet'in *The Command of the Air* (Hava Hâkimiyeti) kitabının Fransızca çevirisine rastladım. İngiltere'ye döndüğümde kitaptan Hava Kuvvetleri Karargâhı'nda bulunan birkaç arkadaşıma bahsettim ancak hiçbirinin

İngiliz Hava Kuvvetleri'nin teorisi ve doktrini, Charles Webster ve Dr. Noble Frankland tarafından yazılan, Resmi Harp Tarihi kitabı *Almanya'ya Karşı Stratejik Hava Taarruzu*'nda (*The Strategic Air Offensive Against Germany*) özetlenmiştir:

> Stratejik hava taarruzu, düşman devlete onu imkânlarından ya da savaşa devam etme iradesinden yoksun bırakmak amacıyla girişilen doğrudan bir taarruz vasıtasıdır. Stratejik hava taarruzu kendi başına zaferin bir unsuru ya da zaferin diğer kuvvetlerle kazanılabildiği bir vasıtası olabilir. Bu, düşman ülkesinin merkezine tek başına doğrudan ve tahrip edici bir şekilde derhal tatbik edilebildiğinden dolayı önceki bütün taarruzlardan farklıydı. Bu nedenle stratejik hava taarruzunun faaliyet alanı orduların (kara kuvvetlerinin) ve deniz kuvvetlerinin faaliyet alanlarının üstünde sadece gökyüzünde değil lakin onların menzillerinin dışındaydı.*

Her ne kadar, 1914-1918 arasında savaşta edinilen tecrübe çok az olmakla birlikte, stratejik hava taarruzu kavramı Kraliyet Hava Kuvvetleri komutanlarına, savaş yılları arasındaki dönemde Kara Kuvvetleri ile Deniz Kuvvetleri'nin tecavüzlerine ve söz konusu kuvvetlerin komutanlarının, özellikle ilk savaş sonrasındaki on yıllık dönemde bağımsız bir kuvvet olarak lağvedilmesi ve öncesinde olduğu gibi Kara ve Deniz kuvvetlerinin emirlerine verilmelerine dair çeşitli çabalarına karşı savunma imkânı vermişti.

Ayrıca bu kavram, doğal bir tepki olarak Trenchard ve sadık yardımcıları tarafından aşırıya kaçan, "bombardıman uçak yanlısı" şartlar çerçevesinde geliştirildi. Hava Kuvveti ve faaliyetlerinin

---

kitaptan haberi olmadığını gördüm. Aslında o vakitten epey önce Hava Kuvvetleri doktrini çok fazla gelişmişti. Douhet'in yazılarının İngilizce çevirisi Amerika'da ancak 1942'de ve Britanya'da ise 1943'te piyasaya çıktı. Ayrıca İtalya'da tesiri az olmuştu. İtalyan kuvvetlerini resmi davet üzerine 1927'de ziyaret ettiğimde, görüşmelerde fevkalade samimi ve hava stratejisi konusunda İngiltere'de ortaya çıkmış olan yeni fikirler konusunda son derece ilgi göstermekle birlikte, ne Hava Bakanı Mareşal Balbo ne de o vakit emrinde bulunan hava kuvvetleri ileri gelenlerinden hiçbiri, konuşmalarda Douhet'in yazılarından bahsetmedi bile.

* Resmi Harp Tarihi, c. I, s. 6.

(görev alanının) Kara Kuvvetleri (Ordu) ile Deniz Kuvvetleri'nin (donanma) faaliyetlerinden tamamen farklı bir tür ve farklı bir alanda olduğunu ileri sürdüler. Her ne kadar bu tez Hava Kuvveti'nin sallantıda olan müstakil olma konumunu desteklemeye yardımcı olmakla birlikte, hava harekâtının taktik kısmının bu şekilde karalanması hata oldu. İlkinden doğan ikinci fikir, en iyi hava savunma unsurunun, düşman ülkesinin merkezinin bombardımana tabi tutulmasıydı - teoride bile kuşkulu olan bu görüş, Almanya'nın 1930'ların sonunda ulaşmış olduğu hava gücü üstünlüğü göz önüne alındığında saçma bir hale geldi. Bu tezin gözettiği aşırılık İngiliz Başbakanı Stanley Baldwin'in üstünkörü olarak kabul ettiği "bombardıman uçakları her halükârda daima başarılı olacaktır" ifadesinde somutlaşan bir sonuca yol açtı. Bu hem Kraliyet Hava Kuvvetleri hem de Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetleri'nin, 1943-1944'te verdikleri ağır kayıpların kendilerini hava üstünlüğünün etkili bir stratejik taarruz için bir önkoşul olduğunu kabul etmeye zorlayıncaya kadar bağlı kaldıkları bir safsataydı.

Bir başka savaş öncesi varsayım ise, diğer bütün bombardıman türleri "verimsiz" olacağından, hava taarruzlarının gündüz yapılacağı, belirli askeri ve ekonomik hedeflere yöneltileceğiydi. Trenchard, bombardımanın sivil halk üzerindeki "moral" etkisinin üzerinde önemle durdu ve bir dereceye kadar gece uçuş tatbikatları yapıldı. Ne var ki genel olarak Hava Kuvvetleri'nde birçok Kraliyet Hava Kuvvetleri mensubunca paylaşılan, harekât zorluklarını hafife alan bir eğilim vardı.

Stratejik bombardıman kavramının savaş arası yılları esnasında alenen övülmesindeki süreklilik ve istikrar göz önüne alındığında, geleceğin tarihçileri 1939'da savaş başladığında Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin stratejik bombardıman için uygun bir kuvvete sahip olmadıklarını öğrendiklerinde hayrete düştüler. Bu büsbütün 1920'ler ve 1930'ların başlarında hüküm süren mali darlıktan ve ekonomi politikasından değil, daha çok Kraliyet Hava Kuvveleri'nin bu amaç için ihtiyaç duyulan kuvvet ve uçaklara ilişkin kavram hatasından kaynaklanmaktaydı. Eski model tek gövdeli uçaklar 1933'ten son-

ra değiştirilmeye başlandıklarında bile, hâlâ stratejik bombardıman için gereğinden fazla yararsız hafif bombardıman uçağı vardı. Aynı zamanda yeni modellerin çoğunluğu –Whitley, Hampden, Wellington– dönemin standartları ölçüsünde bile yeterince iyi değildi. 1939'da mevcut on yedi ağır bombardıman uçağı filosundan bünyesinde Wellington'ların bulunduğu sadece altı filo kabul edilebilir ölçüde etkiliydi. Bundan başka bu kuvvet, büyük ölçüde hem uzun süre iki kişilik hafif bombardıman uçaklarının üzerine yoğunlaştıklarından hem de seyrüsefer (deniz trafiği - navigasyon) ve bombardıman yardımcı gereçleri eksikliğinden dolayı, yeterli eğitimli hava mürettebatı kıtlığı nedeniyle dezavantajlı durumdaydı.

1929'un sonunda askerlikten Hava Kuvvetleri Komutanı olarak emekli olmuş olan ve Lordlar Kamarası'na terfi ettirilen Trenchard müteakip on yıl süresince taraftarları aracılığıyla Kraliyet Hava Kuvvetleri'nde büyük nüfuz sahibi oldu. Ayrıca Trenchard ve taraftarları, Alman Hava Kuvvetleri'nin (Luftwaffe) büyük bir hava hâkimiyetini ele geçirdiğinin bilinmesinden sonra uzun bir süre daha bombardıman uçaklarına öncelik vermeye devam ettiler. Hava Kuvvetleri'nce 1938'in başında hazırlanan "L Planı," 1940 baharı geldiğinde otuz sekiz avcı uçağı filosuna karşılık yetmiş üç bombardıman uçağı filosu temin etmek için tasarlandı – buradaki oran 1'e karşı yaklaşık 2 idi (fiili uçak sayısında bu oran daha da fazlaydı). 1938 Eylülü'ndeki Münih krizinden sonra Hava Kuvvetleri'nin gözden geçirilmiş olan "M Planı" programı bombardıman uçak filosu sayısını seksen beş ve avcı uçak filosunu elliye çıkartarak artırdı – böylelikle avcı uçağı filosunun bombardıman uçağı filosu karşısında 2'ye karşı 1 olan oranını 5'e karşı 3'ün hemen altına getirmiş oldu.

Trenchard bu değişikliğe üzüldü ve müteakip baharda Lordlar Kamarası'nda, bombardıman uçaklarının avcı uçaklarına 2'ye karşı 1 oranının devam ettirilmesi gerektiğini ve bunun Alman Hava Kuvvetleri'ne karşı en iyi caydırıcı unsur olduğunu ileri sürdü. Ne var ki, zaten Alman bombardıman uçak kuvveti İngilizlerin iki katına yakın olduğundan bu görüşün hayal mahsulü olduğu aşikârdı.

Buna ek olarak bombardıman uçak kuvvetinin artırılması avcı uçağı kuvvetinin artırılmasından çok daha uzun süre aldı.

Neyse ki Hava Kuvvetleri'nde daha gerçekçi bir tutum şekillenmeye başlamıştı. Daha 1937'de Savunma Eşgüdüm Bakanı Thomas Inskip kuşkularını belirterek, Alman bombardıman uçak gücünü, onun havaalanlarını ya da fabrikalarını bombalamaktan ziyade İngiltere üzerinde imha etmenin daha iyi olacağını teklif etti. Daha sonra 1920'lerde "Planlama" bölümünün başkanı olan ve Trenchard'ın bombardıman uçaklarına ilişkin birçok tezini kabine için formüle eden Hava tümgenerali genç Richard Peck, üç yıldır kıdemli Hava Kuvvetleri subayı olduğu Hindistan'dan Harekât Başkanı olmak üzere geri getirildi. Birçok genç adam gibi görüşlerini fiili durum çerçevesinde gözden geçirmeye gelmişti ve savaşın patlak vermesinden hemen sonra Hava Kuvvetleri Komutanı Cyrill Newall'ı avcı uçağı kuvvetinin miktarının artırılmasının hayati olduğuna ikna etti. Yeni ve hızlı model avcı uçakları olan Hurricane ve Spitfire'ların ortaya çıkmış olmalarının eşlik ettiği, erken tespit radarlarının gelişiminin, şimdi etkili hava savunma sistemlerinin başarı şansını artırması Richard Peck'in görüşlerini desteklemişti. Onun için Ekim'de on sekiz avcı uçağı filosunun Britanya'nın savunması amacıyla teşkil edilmesi için emir verildi. Hızla uygulanan o karar, bir yıl sonra Temmuz-Eylül 1940'ta Britanya Muharebesi'nde durumu lehe çevirmede hayati bir rol oynadı. Britanya avcı uçakları olmaksızın Alman Hava Kuvvetleri'nin şiddetli ve uzun süreli taarruzlarına karşı zor dayanabilirdi.

Ayrıca daha gerçekçi bir fikrin canlanması, kabineyi ve daha isteksiz bir şekilde Hava Kuvvetleri'ni, şayet Almanlar bombardımandan kaçınırsa, 1939'un koşullarında, Britanya'nın en azından bombardıman uçakları çok daha kuvvetleninceye ve avcı uçağı gücü daha iyi bir orana yükselinceye kadar stratejik bombardımanı başlatmamasının daha akıllı olabileceğini kabul etmesine yol açtı.

Durumun ve Hava Kuvvetleri'nin planlamasının garipliği Resmi Harp Tarihi'nin yorumunda özetlenmektedir:

> 1918'den bu yana Hava Kuvveti'nin stratejisi, bundan sonraki savaşın stratejik bombardıman olmadan kazanılamayacağına ilişkin kavrama dayandırılmıştı. Savaş patlak verdiğinde Bombardıman Komutanlığı düşmana sadece önemsiz bir zarar verebilmenin dışında bir kabiliyete sahip değildi.*

Kraliyet Hava Kuvvetleri, yukarıda özetlenen nedenlerden dolayı Polonya seferi sırasında ve onu takip eden sözde "garip savaş" döneminde çok kısıtlı faaliyetlerin –Almanya'ya havadan propaganda kitapçıklarının atılması ve deniz hedeflerine ara sıra düzenlenen taarruzlar– dışında her şeyden kaçındı. Ayrıca, bombardıman misillemelerinden daha çok korkan Fransızlar, Bombardıman Komutanlığı'nın Fransız üslerinden görev yapmalarına karşıydılar. Aynı zamanda kendileri Almanlar gibi, bombardıman uçaklarının sadece taktik değerlerine inanıyorlardı. İngilizlerin aksine Almanlar Gotha bombardıman uçaklarının Birinci Dünya Savaşı'ndaki akınlarının bütün açılardan başarısız olmuş oldukları inancını desteklemişler ve neredeyse planlamalarında stratejik bombardıman kavramından vazgeçmişlerdi.

İngiliz Hava Kuvvetleri'nin Ruhr'daki Alman endüstri merkezlerine hava taarruzu planı olmakla birlikte uygulamalara izin verilmedi. Taarruzların gündüz yavaş ve savunmasız bombardıman uçaklarıyla gerçekleştirilmiş olması muhtemelen bir şanstı. İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri Bombardıman Komutanlığı'nın 1937'den 1940'a kadar komutanı olan Hava Tümgeneral Edgar Ludlow-Hewitt, böyle bir harekâtın kuşkulu değerdeki sonuçlar karşılığında sadece aşırı kayıplar getireceğini düşündü. Aralık 1939'da, Kraliyet Hava Kuvvetleri Bombardıman Komutanlığı'na bağlı Wellington bombardıman uçakları deniz hedeflerine karşı gündüz düzenledikleri akınlarda etkili bir şekilde bombardıman sonuçlarına ulaşmaksızın ilkel radarlarla yönlendirilen Alman avcı uçakları karşısında ağır kayıplara maruz kaldılar – halbuki geceleri kitapçık atma akınlarında kullanılan daha az gelişmiş Whitley bombardıman uçakları,

---

* Resmi Harp Tarihi, c. I, s. 125.

Kasım ortası ve Mart ortası arasında düzenlenen bütün harekâtlarda hiçbir kayıp vermemişlerdi. Bu zıt tecrübe sonucunda Bombardıman Komutanlığı'nın akınları Nisan 1940'tan sonra gece taarruzlarıyla sınırlandırıldı. Bu, Hava Kuvvetleri'nin gündüz bombardımanının ağır kayıp vermeksizin mümkün olabileceğine ilişkin savaş öncesi görüşünün yanlışlığını gösterdi.

Özel hedeflerin kolaylıkla tespit edilip vurulabileceğine ilişkin başka bir yanlış inanışın, esas olarak fotoğraf keşif sonuçlarının 1941'e kadar genel hale gelmemesi nedeniyle, su yüzüne çıkması uzun sürdü. Bu nedenle mürettebatın –sonradan genellikle son derece hatalı olduğu öğrenilen– raporlarına aşırı bir güven duyuldu.

Alman Hava Kuvvetleri'nin bombardıman ile pike bombardıman uçakları, daha önce zaten Eylül'de Polonya işgalinde olduğu gibi, Nisan'da Norveç'in işgalinde hâkim bir rol oynadı ve Mayıs'ta Batı'nın işgalinde panzer kuvvetleriyle işbirliği halinde daha baskın bir durumdaydı. Ne var ki Kraliyet Hava Kuvvetleri, Kara Kuvvetleri'yle işbirliğine muhalif kaldı. Hava Kuvvetleri hâlâ stratejik bombardıman doktrininde ısrarlıydı. Bu nedenle Bombardıman Komutanlığı bu muazzam önemdeki seferlerin gidişatında çok az etkili –hatta mümkün olandan bile daha az– oldu. Hava Unsur Komutanlığı'nın İngiliz Seferi Kuvvetleri ile birlikte, Alman ordusuna karşı, özellikle Meuse Nehri üzerindeki köprülere gerçekleştirdiği bazı düzensiz taarruzlar, etkili olmaksızın ağır kayıplar verdi. Churchill'in başkanlık ettiği Savaş Kabinesi, Bombardıman Komutanlığı'nın Ren Nehri'nin doğusuna taarruz etmesine ancak 15 Mayıs'ta yetki verdi. O gece doksan dokuz bombardıman uçağı Ruhr Havzası'ndaki petrol ve demiryolu hedeflerini vurmak için gönderildi – ve genellikle bu tarih Almanya'ya karşı stratejik hava taarruzunun başlangıcı olarak kabul edilir. Ancak Bombardıman Komutanlığı, bu ve sonraki stratejik bombardıman taarruzlarının sonuçları ile etkilerini abarttılar ve uzun süre de abartmaya devam ettiler.

Hava Kuvvetleri'nin Almanya'daki petrol hedefleri için hava taarruzlarının geliştirilmesine ait planlar, Alman Hava Kuvvetleri'nin Temmuz'dan itibaren İngiltere'ye düzenlediği taarruzun yarattığı

acil tehdit nedeniyle ertelendi ve Bombardıman Komutanlığı bu "Britanya Muharebesi" dönemi esnasında Almanların işgal ihtimalini engellemek ve zayıflatmak için hem düşman limanlarını, gemi sevkıyatlarını ve mavnaları hem de uçak gövde ve motor fabrikalarını vurmaları için görevlendirildiler.

Bu arada Almanların 14 Mayıs'ta Rotterdam'ı ve daha sonra diğer şehirleri bombardımana tabi tutmaları Britanya'da düşünce iklimini değiştirmeye ve hedef gözetmeksizin (rasgele) bombardıman fikrine olan muhalefeti azaltmaya başlamıştı. O duygu değişikliği 24 Ağustos'ta yanlışlıkla Londra'ya atılan bombalarla çok daha önem kazandı. Bütün bu hadiseler, oldukça doğal olmakla birlikte yanlış yorumlamanın sonuçlarıydı, çünkü Alman Hava Kuvvetleri hâlâ eski ve eskiden bu yana süregelen bombardıman kurallarına riayet eden emirler çerçevesinde görev yapıyordu ve şimdiye kadar meydana gelen istisnalar hedef bulmadan doğan hatalardı.

Fakat, bunlar Almanlar şehirlerine misilleme yapmak ve hedef gözetmeksizin taarruz etmek için artan bir arzu yarattı. Bombardıman Komutanlığı'nın yakın gelecekte Britanya'nın yegâne taarruz silahını meydana getirdiğinin farkına varılması hem içgüdüyü hem de arzuyu artırdı. Her ikisi özellikle Churchill'in tutumunda belirgindi.

Bununla birlikte Hava Kuvvetleri'nin akıllarındaki düşünce ve tutum değişikliğinin nedeni büyük ölçüde harekât unsurlarıydı. Hem harekâta ilişkin gerçekliğin hem de Churchill'in baskısının karşısındaki zayıflıkları, havanın açık olduğu gecelerde petrol hedeflerine ve diğer gecelerde şehirlere taarruz edileceğine ilişkin 30 Ekim 1940'ta yayımlanan talimatta sergilendi. Bu talimat, onların oldukça açık bir şekilde hedef gözetmeden ya da "bölgesel bombardıman" fikrini kabul ettiklerini somutlaştırıyordu.

Hem bu hedefler hem de bu görüşler açıkça aşırı bir iyimserliği gösteriyordu. Bombardıman Komutanlığı'nın küçük petrol tesislerini 1940'taki mevcut yetersiz bombardıman imkânlarıyla vurabileceğini düşünmek, şehirlerin bombardımana tabi tutulması sonucunda Alman halkının moralinin çökeceğine ve Nazi rejiminin gözden düşürüleceğine inanmak kadar saçmaydı.

Özel hava akınlarının etkilerine ilişkin gerçeklere dayalı kanıtların tedrici olarak toplanması Hava Kuvvetleri'ni o baskınların etkisiz olduğunu kabul etmeye zorladı. Nisan 1941'de bile, atılan bombaların teorik ortalama hata payının 900 metre olacağı varsayıldı – bu genellikle petrol tesislerinin isabet almayacağı anlamına geliyordu. Bununla birlikte bu ihtilafın yönü, 1941'de "Atlantik Savaşı"ndaki krizde Bombardıman Komutanlığı'nın kaynaklarını Almanya'nın deniz ve denizaltı üslerine karşı sevk edilmesi ihtiyacına çevrildi. Bombardıman Komutanlığı'nın denizde ortaya çıkan bu krizde yardımcı olmakta gösterdiği isteksizlik, basiretsizliğin ve doktriner katılığın birleşimini gözler önüne serdi.

Başlangıçta muhafaza ettiği konumdan yavaş bir şekilde fikir değişikliğine giden ve tedrici olarak geri çekilen Bombardıman Komutanlığı, Temmuz 1941'den sonra Alman demiryolları gibi "kesin hedef" olmayan unsurları vurmaya teşebbüs etti. Bu hedefler de, havanın açık olmadığı zamanlarda büyük endüstri bölgeleri olarak değiştirildi. Lakin değişikliğe uğramış olan bu fikrin bile uygulamada nafile olduğu görüldü. Dikkatli araştırmalardan sonra hazırlanan Ağustos 1941'in başarısızlık raporu (Butt), Ruhr bölgesindeki hava baskınlarına iştirak eden bombardıman uçaklarından sadece onda birinin, kendilerine tahsis edilen hedeflerin,* teorik olarak 900 metre yanına isabet ettirmek şöyle dursun, ancak sekiz kilometre çevresine isabet kaydettiğini gösteriyordu. Hedef bulma maharetinin Bombardıman Komutanlığı'nın temel sorunu olduğu çok açıktı. Dışarıdan gelen baskıyla birlikte, harekât zorlukları sonunda Hava Kuvvetleri'ni, "Gece görevlendirilen bombardıman uçağı kuvvetinin etkili bir şekilde zarar verebileceği yegâne hedefin bütün bir Alman kasabası (münferit hedefler değil)" olduğunu kabul etmeye mecbur bıraktı.**

İngiliz bombardımanının isabetsizliği kesinleştikçe, Hava Kuvvetleri'nce sivil halkın üzerindeki moralin etkisine giderek daha fazla önem verildi – kısacası korku yaratıldı. Düşman halkının sa-

---

* Resmi Harp Tarihi, c. I, s. 178.

** A.g.e., c. I, s. 233.

vaşma azmini yok etmek, düşman kuvvetlerinin savaş imkânlarını (vasıtalarını) yok etmek kadar önemli hale geliyordu.

Churchill'in, Hava Kuvvetleri'nin özellikle 2 Eylül tarihli planında gösterildiği gibi 4.000 bombardıman uçağı kapasitesine ulaşacak bir kuvvetle Almanya'yı mahvetmeye ve bu hedefin altı ay içinde başarılabileceğine dair süregelen iyimserliği artan bir şekilde eleştiriyordu. Başarısızlık (Butt) raporlarından ve diğer raporlardan etkilenen Churchill isabetin artmasının, bombardımanın etkisini dört kat daha fazla artıracağını ve daha ekonomik olacağını işaret etti. Ayrıca Hava Kuvvetleri'nin Almanların morallerine ve savunmalarına ilişkin iyimserliğini sorguladı. Hava Kuvvetleri Komutanı Charles Portal'a şunları söyledi:

> Bombardımanın, şu anda savaşta tek başına belirleyici bir unsur olup olmayacağı çok tartışmaldır. Aksine, savaştan bu yana bütün öğrendiğimiz, etkilerinin hem fiziki hem de moral yönünden çok abartıldığını göstermektedir.*

Churchill ayrıca haklı olarak Alman savunma tesislerinin gelişmesinin "mümkün" olduğunu vurguladı. Portal'a gönderdiği bir notta "şayet düşman Hava Kuvvetleri, fabrikaların şiddetli ve isabetli gündüz hava bombardımanına imkân tanıyacak kadar bertaraf edilirse, farklı bir manzaranın ortaya çıkacağına" kâhincesine dikkati çekti. O politika ancak 1944'te uygulandı ve bunu uygulayanlar da Amerikalılar oldu.

Churchill'in Alman hava savunmasının güçlenmesi ile gelişmesine ilişkin korkuları ve uyarısı çok geçmeden gerçekleşti. Bombardıman Komutanlığı, her ne kadar daha yakın hedeflerdeki akınlarda uğradığı kayıplar daha az maliyetli olmakla birlikte Berlin'e gönderilen 169 bombardıman uçağının yüzde 12,5'unun geri dönmediği, özellikle 7 Kasım'daki 400 bombardıman uçağının birden fazla taarruza geçtiği akınlarda ağır kayıplar verdi.

---

* Resmi Harp Tarihi, c. I, s. 182.

Savaşın patlak vermesinden bu yana edinilen tecrübenin özeti, Hava Kuvvetleri ve Bombardıman Komutanlığı'nın uzun sürede oluşturdukları kavramların çok hatalı olduklarını gösterdi. Savaşın ilk iki yılındaki bombardımanları büyük düş kırıklığı yaratmıştı.

Bombardıman Komutanlığı'nın kötü durumu Mart 1942'ye kadar devam etti. Kış mevsimi sırasındaki harekâtlar başlıca olarak Brest'te bulunan, birkaç isabetin kaydedildiği Alman muharebe kruvazörleri *Scharnhorst* ve *Gneisenau*'ya yoğunlaştı. Amerika'nın Aralık 1941'de savaşa girmesinin ilk etkisi, Amerikan fabrikalarından gelen az sayıdaki bombardıman uçağı sayısındaki artış ihtimalinin azalması oldu. Bundan başka o kış Alman ordularının, Haziran ayında Rusya'yı işgali müteakip altı ay zarfında Rusya'da uğradığı yenilgiler, savaşı bombardımanla kazanmanın gerekliliği ya da değeri konusundaki soruları gündeme getirdi.

Almanya'ya karşı bombardıman seferi Şubat ortasında, Brest sorunu muharebe kruvazörlerinin "Manş Denizi Akını" sonucu ülkelerine dönmeleriyle halledilince, tekrar canlanmaya başlandı. O zamana kadar İngiliz bombardıman uçaklarından birçoğu "yön ve hedef tespitine yarayan yardımcı telsiz aleti" (Gee) ile donatılıyorlardı. 14 Şubat 1942'de Bombardıman Komutanlığı'na yayımlanan yeni bir talimat artık bombardıman seferinin yani "asıl hedefin" "düşmanın sivil nüfusun ve özellikle endüstri işçileri üzerinde yoğunlaşacağını" vurguladı.* Böylece, Parlamento'nun sorularına verilen cevaplarda hâlâ gizlenmekle birlikte, dehşete düşürme (korkutma - terör yaratma) İngiliz hükümetinin açık ve kesin politikası kesin hale geldi.

Yeni talimat, bombardımanın harekât açısından uygulanabilirliğinin kabul edilmesiydi. Hâkim görüş önceden 4 Temmuz 1941'de Portal tarafından ifade edilmişti: "Ekonomik açıdan en uygun hedef, taktik açıdan ulaşılabilir olmadığı sürece elde etmeye değmez."**

Bu talimat, Japonya'nın savaşa girmesinden kısa bir süre sonra Uzakdoğu'daki Müttefik Hava Kuvvetleri Komutanlığı için ayrı-

---

* Resmi Harp Tarihi, c.I, s. 323.

** A.g.e., c. I, s. 189.

lan, Richard Peirse'in halefi olarak 22 Şubat 1942'de Bombardıman komutanı olan Hava Korgeneral Arthur T. Harris için hazırdı. Güçlü bir şahsiyet olan Harris, Bombardıman Komutanlığı'nın mürettebatına ve teşkilatına bir hareket getirdi, ne var ki geriye dönüp bakıldığında görüşlerinin ve kararlarının birçoğunun hatalı olduğu ortaya çıktı.

Gerginlik ve bunalım zamanında başka bir destek ve cesaret, Churchill'in bilimsel konulardaki özel danışmanı olan (eskiden Profesör olan F.A. Lindemann) Lord Cherwell'in Mart sonunda hazırlanan bir muhtırasından geldi. Cherwell'in Churchill'e verdiği teminatının hemen ardından Mart başında Paris yakınlarında Billancourt'da bulunan, 235 bombardıman uçağından sadece birinin kaybolduğu Renault fabrikasını yakıp yıkan bir taarruz meydana geldi; bu, kılavuz olarak aydınlatma fişeklerinin kullanıldığı ilk büyük tecrübeydi.

O ay daha sonra, Baltık kasabası Lübeck'e "başarılı" bir taarruz düzenlendi. Oldukça yoğun bir yerleşime sahip olan Lübeck'in merkezi yangın bombalarıyla harap edildi; aynı zamanda Nisan'da Rostock'a (Baltık Denizi kıyısı - Almanya) bu şekilde dört taarruz düzenlendi. (Bununla birlikte en büyük hasarı, fabrikaların yakınında olmayan, Ortaçağ'da Loncalar Birliği'ne girmiş tarihi şehirlerin –Hansa şehirleri– merkezindeki çok güzel eski evler görmüştü.) Aslında bu şehirler telsizle yön ve hedef bulma cihazının (Gee) menzili dışındaydı, lakin tespit edilmeleri kolaydı. Gee yön bulma ve tespit cihazlarıyla donatılan bombardıman uçaklarının hedeflerini bulmaları nedeniyle gereksiz bir cesarete kapılındı. Buna rağmen Bombardıman Komutanlığı'nın Lübeck üzerindeki kayıpları ağırdı. İki ay süresince Essen'e düzenlenen sekiz hava baskını daha güçlü bir savunmayla, daha az müsait hava koşullarıyla karşılaştı ve çok az etkili oldu.

Alman tarafında ise, artan sayıdaki gece avcı uçaklarıyla birlikte, bünyesinde uçaksavar silahlarının atışlarını ve ışıldaklarını yönlendiren radar sistemlerinin mevcut olduğu savunma sistemleri hızlı bir şekilde inşa ediliyordu. 1942'nin başında bombardıman

uçaklarının gece avcı uçakları karşısındaki kaybı sadece yüzde 1'di, ancak yaz geldiğinde, artan şaşırtma ve hilelere rağmen kayıp yüzde 3,5'a yükselmişti.

"Bütün bu planlar düşman hava kuvvetinin geceleyin başarılı bir şekilde püskürtülebileceği varsayımına dayanıyordu."* Bu, Bombardıman Komutanlığı ve Hava Kuvvetleri'nin kafasındaki temel yanılgıydı. Hava Kuvvetleri, bir bombardıman uçağı ne kadar iyi korunursa korunsun –ki Kraliyet Hava Kuvvetleri'ninkiler korunmuyordu– onu imha etmek için tasarlanan ve imal edilen bir uçağa karşı savunmasız olmasının muhakkak olduğuna ilişkin temel ibretlik tecrübeyi göz ardı etti. Kaçma taktikleri ve onlara yardımcı olmak için üretilen bütün yardımcı cihazlar bombardıman uçaklarını, Kraliyet Hava Kuvvetleri hava hâkimiyetini kazanamadıkça giderek artan Alman hava savunma sisteminden uzun süre saklamayacak ve korumayacaktı.

1941'in erken döneminde başlayan ve 1942'de devam eden sözde "Sirk" (Circus) harekâtları, böyle bir hedefin habercisiydi – bu, Alman Hava Kuvvetleri'ni bombardıman ve avcı uçaklarıyla birlikte gökyüzüne çekmek suretiyle İngiliz Avcı Komutanlığı'na bağlı Spitfire avcı uçaklarının taarruzuna maruz bırakarak, kıtanın kıyı bölgelerine hâkim olmayı amaçlayan gündüz harekâtlarıydı. Bu "Sirk" harekâtlarının bazı başarıları oldu, lakin bunlar nispeten kısa menzilli İngiliz avcı uçaklarıyla sınırlıydı ve gündüz hava harekâtlarının sınırları genişletildiğinde, muhteşem Lancaster bombardıman uçağının mevcut olduğu hallerde bile, sert direnişle karşılaşılan yerlerde kayıplar ağırdı. Aksaklıklarına rağmen "Sirk" harekâtlarının asıl etkisi, daha sonraki işgal amaçları için önemli olan Müttefiklerin Fransa'nın kuzey kıyısı boyunca hava hâkimiyeti mücadelesini başlatmış olmasıdır.

1942'de asıl yeni gelişme büyük bir heyecanla karşılanan "1.000 bombardıman uçağının" katıldığı hava baskınıyla meydana geldi. Arthur Harris, bir yere toplu halde taarruz etmekle ve büyük bir

---

* Resmi Harp Tarihi, c. I, s. 350.

etki yaratmakla kayıpları azaltmaya gayret etti. Her ne kadar Bombardıman Komutanlığı'nın Mayıs 1942'deki birinci hat kuvveti sadece 416 uçak olmakla birlikte, ikinci hat uçaklarını ve eğitim filolarını kullanarak 30 Mayıs gecesi Köln'e 1.046 bombardıman uçağı göndermeyi başardı. Bu taarruzda şehrin 2,5 milyon metrekarelik alanı –Köln'e önceki dokuz ay zarfında gerçekleştirilen 1.346 çıkışın (sorti) meydan getirdiğinden çok daha fazla bir alan– yerle bir edildi. Taarruzun bedeli kırk bombardıman uçağı (yüzde 3,8) idi. 1 Haziran'da Bombardıman Komutanlığı'nın mevcut bütün gücü olan 956 uçak daha zor bir hedef olan Essen'e karşı kullanıldı – fakat bulut ve pus, şehri ciddi bir hasardan kurtardı, aynı zamanda otuz bir uçak (yüzde 3,2) kayboldu. Ondan sonra "1.000 bombardıman uçaklık" kuvvet lağvedildi. Ancak Harris benzer hava akınları planlamaya devam etti ve 26 Haziran'da 102 adedi Kıyı Komutanlığı'na ait olmak üzere, toplam 904 bombardıman uçağı büyük Bremen Limanı'na ve Focke-Wulf uçak fabrikasına taarruz etti. Bu kez şehrin üzerinde bulut vardı ve verilen zarar nispeten azdı, oysa büyük ölçüde eğitim filolarından olmak üzere kayıplar yaklaşık yüzde 5'e yükseldi. 1944'e kadar "1.000 bombardıman uçaklık" akınlar düzenlenmedi.

Kamuoyu üzerindeki izlenimleri nedeniyle özellikle genişletilen bu hava baskınları, Harris'in Bombardıman Komutanlığı'nın öncelik iddialarını sürdürmesi ve harekâta hazır filo kuvvetini elliye çıkarma iznini elde etmesi mücadelesinde kesinlikle yardımcı oldu. Ayrıca Ağustos 1942'de Kılavuz Uçak kuvveti teşkili –ne gariptir ki Harris buna karşı çıkmıştı– sırasıyla Aralık ve Ocak'ta yeni yardımcı yön ve hedef bulma cihazları Oboe ve H2S'nin bulunmaları kendisine katkıda bulundu.

Bununla birlikte, geçmişte İngiliz bombardımanının etkisinin hâlâ çok abartıldığı ve Almanya'nın silah üretiminin 1942'de yaklaşık yüzde 50 arttığı göz önüne alındığında, Alman endüstrisindeki hasarının önemsiz olduğu görüldü. Almanya'nın en zayıf noktası olan petrol tesisleri neredeyse hiç isabet almadı ve ülkenin uçak üretimi adamakıllı arttı. Alman Hava Kuvvetleri'nin gündüz faali-

yet gösterebilen avcı uçağı gücü, Batı'da hayra alamet olmayacak şekilde o yıl 292'den 453'e ve gece avcı uçağı gücü 162'den 349'a yükseldi. Buna karşılık Britanya'nın bombardıman uçağı kaybı 1942'de 1.404'e yükselmişti.

Ocak 1943'te toplanan Kazablanka Konferansı, stratejik hava bombardımanının kara işgali öncesinde yardımcı bir unsur olduğu prensibini ortaya koydu. Daha sonra Müttefik Hava Kuvvetleri'ne, "Almanya'nın askeri, endüstriyel ve ekonomik sistemini kademeli bir şekilde imha ve altüst etmek ile Alman halkının moralini, silahlı direniş kapasitesini ölümcül bir şekilde zayıflatana kadar bozmak" emri verildi. Bu Harris'i (talimatın ikinci kısmına önem veren) ve 8. ABD Kara Kuvvetleri Hava Birliği Komutanı Korgeneral Eaker'ı (talimatın ilk kısmına önem veren) memnun etti. Talimat, hedeflerin genel öncelik sıralamasını korumakla birlikte, taktik seçimi hava komutanlarına bırakmıştı. Böylece, İngilizler geceleyin ve Amerikalılar gündüz bombardıman düzenleyecek olmakla birlikte, hava akınları genelde tamamlayıcı unsur değildi.

Buna rağmen Mayıs 1943'teki Washington Konferansı, iki bombardıman uçağı kuvvetinden (İngiliz ve Amerikan) işbirliği (genellikle başarıldı) beklendiğini vurguladı; ve ayrıca o vakitler hem İngiliz hem de Amerikan bombardıman uçakları için belirgin hale gelmeye başlayan Alman avcı uçaklarının yaratacağı tehlikenin altını çizdi. Böylece, Point-blank kod adlı "Birleşik Bombardıman Taarruzu"nun ilk hedefi, "düşman savaş gücünün diğer kaynaklarına taarruz amacıyla elzem olan 'Alman Hava Kuvvetleri'nin (Luftwaffe) ve Alman uçak sanayisinin imha edilmesiydi." Bu, Amerikalılar için önemli olduğu kadar, uzun vadede Bombardıman Komutanlığı için de önemliydi. Yine de, bu Harris'e Alman kentlerinin hedef gözetmeden genel bir bombardımana tabi tutulması ve bombardıman uçaklarının ve "Overlord Harekâtı"nın (Normandiya Çıkarması) geleceğinin, 1943 yılının Ocak ve Ağustos ayları arasında gücünü iki katına çıkaran Luftwaffe'nin imhasıyla mümkün olduğu gerçeğinden kaçınmasını sağlayan, oldukça müphem bir talimattı. Ne

var ki Bombardıman Komutanlığı'nın Ruhr ve Hamburg'a düzenlediği akınlardaki büyük başarılar bu tehlikeyi gözden ırak tutmaya yatkındı.

Her ne kadar Kılavuz Uçak kuvveti yavaş yavaş kurulmakla birlikte, Oboe ile H2S yön bulma ve hedef tespit cihazları da kullanılıyordu. Bombardıman Komutanlığı için 1943'in ilk ayları, 1942 ile karşılaştırıldığında, sakin bir dönemdi. Bu dönem mürettebata yeni cihazlardaki bazı kusurları düzeltmek ve ayrıca kendilerini eski bombardıman uçaklarının yerini alan Lancaster ve Mosquitoe uçaklarının artan miktarlarına alıştırmak için bir şans verdi. (Genel olarak harekâta hazır uçak sayısı Ocak 1943'te 515'ten, Mart 1944'te 947'ye yükseldi.) Mürettebat sorunu özellikle Kanada'da İngiliz Milletler Topluluğu'nun (Commonwealth) büyük eğitim programıyla ve 1942'de ikinci pilotun kaldırılmasıyla halledildi.

Bütün bu etkenler, 1943'ün Mart ve Temmuz ayları arasında Stuttgart'tan Aachen'e kadar, ancak esas olarak Ruhr Havzası'nda yoğunlaşan kırk üç serilik önemli bir hava baskını olan "Ruhr Muharebesi"nde yardımcı olmuşlardı. Bu hava akınları, 5 Mart'ta 442 uçağın, Krupp fabrikaları nedeniyle çok güçlü bir şekilde savunulan Essen'e saldırdığında başlamıştı. Oboe yön ve hedef tespit cihazlarınca yönlendirilen kılavuz uçaklarınca belirlenen hedefler sayesinde öncesinden çok daha şiddetli bir şekilde bombardımana tabi tutuldu ve sadece 14 adet bombardıman uçağı kayboldu. Essen dört kez daha ve ayrıca müteakip aylar sırasında Ruhr'un birçok önemli merkezi şiddetli bir şekilde bombalandı. Zarar asıl olarak yangın bombalarıyla ve ayrıca yaklaşık 3.700 kilogram ağırlığındaki tahrip maddeli bombalarla verildi. Duisburg, Dortmund, Düsseldorf, Bochum ve Aachen kentlerinin hepsi, yeni Oboe hedef tespit etme sisteminden dolayı çok kötü hasara maruz kaldı. Barmen-Wuppertal'in yüzde 90'ı 29 Mayıs gecesi, tek bir saldırıda yerle bir oldu. Her ne kadar hava koşulları sıkça mâni olmakla birlikte, Bombardıman Komutanlığı'nın vuruş isabetinin çok gelişmiş olduğu ve Harris'in birliklerini kullanmasına ilişkin fikirlerinde elini güçlendirdiği ortadaydı.

Yine de Bombardıman Komutanlığı, 16 Mayıs gecesi, Filo Komutanı Guy Gibson'un komutası altında, özel olarak eğitilmiş olan 617 Numaralı Kraliyet Hava Kuvvetleri Filosu (Dambuster) ile Möhne ve Eder barajlarını yıkan istisnaların dışında, hâlâ geceleri nokta atış kapasitesine sahip değildi. Bu "baraj" hava akınlarında elde edilen parlak başarılara rağmen, taarruzda görev yapan on dokuz Lancaster uçağından sekizi kayıptı.

Özetle, Resmi Harp Tarihi'nin işaret ettiği gibi "Ruhr Muharebesi"nde sergilenen bombardıman tekniğindeki devrim gibi gelişmeler "Bombardıman Komutanlığı"nın şehir ya da varoşlarını bombardımana tabi tutmasını mümkün kılmıştı... Ne var ki henüz belirli binaları (hedefleri) isabetli bir şekilde bombardımana maruz bırakmaklarını temin edememişti.* Ayrıca, yön bulma ve hedef tespit işlevini sağlayan Oboe kritik bir unsur olduğundan, sonuçlar bu cihazın menzilinin dışındaki herhangi bir hedef için umut verici değildi.

Essen'e yapılan ilk taarruzdan sonra kayıplar hızla yükseldi ve bütün bu sefer boyunca ortalama kayıp yüzde 4,7 (872 uçak kayboldu) oldu. Bombardıman Komutanlığı'nın tehlike seviyesine yaklaşan bu tür kayıpları "göğüslemesini" ancak mürettebatın yüksek morali ve sürekli birlik takviyesi mümkün kıldı.

Müthiş hızları ve irtifaları sayesinde Alman avcı uçakları ve uçaksavar ateşleri karşısında neredeyse zarar görmez hale gelen Mosquito bombardıman uçaklarının çok az kayıp vermesi önemliydi. Oboe cihazı böyle yüksek irtifalı bir uçak olmaksızın işe yaramamış ve aksi takdirde ana bombardıman kuvveti olan Lancaster uçakları için doğru hedef tespiti yapılmamış olacaktı.

İlk kez geceleyin refakat için göreve çıkan Beaufighter avcı uçakları çözüm olmadı, çünkü bu uçaklar çok yavaştılar. Bundan başka, İngilizlerin teknik gelişmeleri gece bombardımanlarını Bombardıman Komutanlığı için gündüz bombardımanları koşullarına çevirme eğilimindeyken, Almanlar da Luftwaffe için karşı tedbirleri

---

* Resmi Harp Tarihi, c. II, s. 136.

aldılar – ve çok geçmeden bombardıman uçaklarının gündüzleri savunmasız olduğu kadar geceleri de savunmasız olacağı zaman gelecek gibi gözüküyordu.

"Ruhr Muharebesi"ni, Temmuz-Kasım 1943 arasında, Hamburg ve diğer şehirlere 17.000 bombardıman uçağının çıkış (sorti) yaptığı, önemli otuz üç taarruz serisini kapsayan "Hamburg Muharebesi" izlemişti. "Hamburg Muharebesi" 24 Temmuz'da 374 Lancaster bombardıman uçağının dahil olduğu 791 bombardıman uçağının iştirak ettiği büyük bir baskınla başladı. Yeni yön ve hedef bulma cihazları, açık hava ve iyi bir hedef tespiti sayesinde, muazzam miktardaki yangın ve tahrip gücü yüksek imha bombaları Hamburg'un merkezine atıldı – ve "Window" adı verilen yeni radar karıştırma cihazı sayesinde sadece on iki bombardıman uçağı kayboldu. Bundan başka, 8. ABD Kara Kuvvetleri Hava Birliği 24 ve 26 Temmuz'da taarruza iştirak etti ve 1.800 kilogram ağırlığında bombalar taşıyabilen İngiliz ağır bombardıman uçakları Mosquitoe'lar o iki gece Hamburg kentinin savunmasını meşgul etti. İngilizler, 27 Temmuz gecesi, 787 uçakla her tarafı yerle bir eden taarruzlarını tekrarladılar ve sadece on yedi uçak kayboldu. Saldırılar 29 Temmuz'da, Almanlar Window radar karıştırma cihazının etkisine intibak etmeye başladıklarından, daha az isabet kaydetmekteydi. Aynı zamanda kayıpları otuz üçe yükselmekle birlikte, 777 bombardıman uçağı kente tekrar taarruz etti. Kötü hava, 2 Ağustos'ta dördüncü taarruzun başarılı olmasını önledi. Özetle, şehir korkunç bir yıkıma uğradı ancak Bombardıman Komutanlığı'nın, her seferinde yükselmekle birlikte, kayıpları ortalama sadece yüzde 2,8 oldu. Bundan başka, Bombardıman Komutanlığı, "Hamburg Muharebesi"nin ortasında 25 ve 30 Temmuz'da Remscheid ile Essen'deki Krupp fabrikalarını çok şiddetli bir biçimde bombalamıştı. Komutanlığın hava taarruzlarının menzili müteakip aylarda, Mannheim, Frankfurt, Hannover ile Kassel'e uzandı ve bütün bu şehirlere çok kötü hasarlar verdirdi. Bombardıman Komutanlığı ayrıca, 17 Ağustos gecesi Baltık kıyısında, Peenemünde'deki uçan füze (V-1) araştırma ve deney merkezine ünlü taarruzunu gerçekleştirdi. Bu

taarruz, kırk adedinin kaybolduğu ve diğer otuz iki adedinin hasar gördüğü, 597 adet dört motorlu bombardıman uçağı tarafından gerçekleştirildi. Ancak bu taarruzun etkileri Londra'da tahayyül edildiği kadar büyük değildi.

Bu dönemde Berlin'e düzenlenen hava saldırıları, kötü hava, Oboe yön belirleme cihazının böylesine bir menzilde yetersiz kalması ve kentin büyüklüğünün hedef belirleme cihazı H2S'i etkilemesinden dolayı hâlâ etkisizdi. Bundan başka, Alman gece avcı uçaklarının 1.900 kilometre olan gidiş dönüş uçuş menzilleri sırasında taarruz etmek için çok fazla fırsatı vardı. Bu gece avcı uçakları, münferit bombardıman uçaklarını olmasa bile, ana taarruz grubunu tespit edecek dereceye kadar Window radar karıştırma cihazını kontrol altında bulundurulan Alman radar üslerince yönlendirdi. Berlin'e düzenlenen üç hava saldırısında kaybolan 123 bombardıman uçağından yaklaşık sekseni, gece avcı uçaklarınca düşürüldü. Bu, yaklaşan "Berlin Muharebesi"nin bir provasıydı.

Berlin saldırıları Stalin'i memnun ettiğinden Kasım 1943'ten Mart 1944'e kadar devam eden muharebe, Churchill tarafından teşvik edildi. Saldırılar Alman başkentine gerçekleştirilen on altı büyük akını kapsadı. Ayrıca Stuttgart, Frankfurt ve Leipzig'in dahil olduğu diğer on iki önemli hedefe hava baskını düzenlendi. Toplam, 20.000'i aşkın çıkış (sorti) yapıldı.

Bu muazzam taarruzun sonuçları, "Bombacı" Harris'in tahminlerinden farklı çıktı. Ne Almanya ne de Berlin dize getirildi. Oysa İngilizlerin kayıpları o kadar ağırdı ki, seferden vazgeçilmek zorunda kalındı. Kayıp oranı yüzde 5,2'ye yükseldi. Berlin'e bombardıman sonucu verilen hasar Hamburg ve Essen'e verdirilen hasarla mukayese edilmezdi. Bombardıman Komutanlığı'nın morali sarsılmıştı,* 1.047 adet bombardıman uçağı kaybolduğundan ve diğer 1.682'si hasar gördüğünden bu durum pek şaşırtıcı sayılmazdı. Alman gece avcı uçaklarının varlıkları ya da yoklukları genellikle çok önemliydi – örneğin, 7 Ekim'deki Münih taarruzunu karşılamak

---

* Resmi Harp Tarihi, c. II, s. 195-96.

için yanlış yönlendirildiklerinde, Bombardıman Komutanlığı'nın kaybı sadece yüzde 1-2 oldu. Genellikle gece avcı uçakları derhal çatışma bölgesinde beliriyor ve çok etkili oluyorlardı – Bombardıman Komutanlığı'nı yavaş yavaş daha güneydeki hedeflere doğru kaydırmaya ve gücünün büyük bir kısmını şaşırtıcı akınlarda kullanmaya mecbur bırakıyorlardı. 30 Mart 1944'te, Nürnberg'e yapılan felaketle sonuçlanan akında, baskına iştirak eden 795 uçaktan doksan dördü kaybolduğunda ve yetmiş biri hasar gördüğünde bu işin sonuna gelinmişti.

Zaten Mareşal Harris'in stratejisine karşı itirazlar artmaktaydı ve Hava Kuvvetleri özel hedeflerin bombalanmasına ilişkin hareket tarzının, diğer bir deyişle, petrol, uçak ve benzerleri gibi seçilmiş endüstriyel unsurlara taarruz etmenin, Kuzey Avrupa'nın karadan işgalinin gerekli olduğuna ve işgalin hava hâkimiyeti kesin olarak ele geçirilmedikçe başlatılamayacağına dair Kazablanka Konferansı'ndaki görüşe daha iyi uyduğunu fark etmeye başlıyordu.

Alman hava savunması güçlendikçe ve üretimi arttıkça, Harris'in görüşü daha fazla sorgulanır oldu. Harris'in asıl ilgilendiği Amerikalıları Berlin taarruzuna iştirak ettirmekti – ki onlar için geceleyin taarruz imkânsızdı, çünkü böylesine bir çarpışma için eğitimli değillerdi. 1943'ün sonlarında gündüz taarruz etmek intihar anlamına geliyordu. Hava Kuvvetleri 1944'ün başında, Harris'in Almanları Nisan ayına kadar sadece Lancaster ağır bombardıman uçakları ile dize getirebileceğine ait fikrini kabul etmedi ve Alman endüstrisine karşı, Schweinfurt'taki rulman fabrikası gibi seçilen hedeflere taarruzların düzenlenmesinde ısrar etti.

Harris tarafından isteksizce kabul edilen 25 Şubat'ta fabrikalara düzenlenen taarruz, Birleşik Bombardıman Taarruzu'nun muhtemelen ilk gerçek örneğiydi. Giderek büyüyen Alman Hava Kuvvetleri'nin, bombardıman taarruzuna ve "Overlord Harekâtı" (Normandiya Çıkarması) başarı ihtimallerine karşı yol açtığı tehdit, Harris'in görüşlerinin yenilgiye uğramasına neden oldu ve "Berlin Muharebesi" başarısızlığı bu eğilimi teyit etti. Harris, Nisan'da Amerikalıların gündüz harekâtlarını desteklemek için daha önce

uzun menzilli avcı uçakları için talep etmiş oldukları gibi bombardıman uçakları için de "ilave topçu uçaksavar desteği" talep ettiğinde, kesinlikle yenilgiyi kabul etmişti.

Bombardıman Komutanlığı'nın Alman şehirlerine düzenleyeceği şiddetli bombardımanın geleceği şüpheliydi. Bombardıman Komutanlığı, Nisan'da önceden planlandığı gibi, yaklaşan Manş ötesi Normandiya Çıkarması için, Fransız demiryolları şebeke sistemine karşı düzenlenecek harekâtlar için kaydırıldığından talihliydi. Bu kaydırma hem görevini hafifletti hem de Almanya'ya karşı giriştiği doğrudan taarruzlardaki ağır yenilgisini örtbas etmeye yardımcı oldu. Overlord Harekâtı'ndan (Normandiya Çıkarması) sonra durumun Müttefiklerin lehine kati olarak değişmiş olduğunu görmek daha talihli bir durumdu.

1942'den sonra İngiliz stratejik hava taarruzu müşterek harekâtın bir parçası haline geldi; artık önceden olduğu gibi bağımsız ve bağlantısız değildi. Washington Konferansı'nda ABD Kara Kuvvetleri Hava Birliği Komutanı General H.H. Arnold tarafından Britanya'da büyük bir bombardıman kuvveti kurmak için ortaya atılan fikir Churchill ile İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi için elbette memnuniyet vericiydi ve Amerikalılara karşı gündüz hava bombardımanı politikasına ait yöneltilen eleştiriye mâni oldu. Amerikalılar, şayet bombardıman uçakları silah ve zırhla iyi donatılır, yeterince yüksek irtifadan ve yakın nizamda uçarlarsa, gündüz akınlarını ağır zayiat vermeksizin gerçekleştirebileceklerinden emindiler. İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin geceleyin göreve çıktıklarında müdahaleden kaçınacaklarına dair inançları gibi, bu görüş de hatalı çıktı.

1942'deki ilk Amerikan hava akınları herhangi kesin bir kanıt sağlayamayacak kadar küçük çaptaydı ancak 1943'te uzun menzilli daha büyük akınlar başladığında kayıplar hemen yükseldi. 17 Nisan'da Bremen saldırısına iştirak eden 115 uçaktan on altısı kayboldu ve kırk dördü hasar gördü. 13 Haziran'daki, Kiel akınına iştirak eden altmış altı B17 Uçan Kale bombardıman uçağından yirmi ikisi; Temmuz'daki Hannover taarruzunda doksan iki uçaktan yirmi

dördü; 28 Temmuz'da Berlin'e yapılan saldırıda 120 uçaktan yirmi ikisi kayboldu. Amerikan bombardıman uçakları, refakat için fazladan yakıt depoları olan Thunderbolt avcı uçaklarını denedi, ancak menzilleri yeterince iyi değildi. Sonbaharda Frankfurt'un doğusunda Schweinfurt'taki rulman fabrikasına yapılan bir dizi baskında, daha yeterli refakat avcı uçaklarına duyulan ihtiyaç daha kesin bir şekilde ortaya çıktı.

Felakete neden olan 14 Ekim'deki hava taarruzunda, güçlü Thunderbolt avcı uçağı birliği refakatinde 291 uçaklık bir B17 Uçan Kale bombardıman kuvveti göreve çıktı, lakin bunlar Aachen bölgesinden ileri geçemedi ve B17'leri geri çektiklerinde, ta hedeflerine ve daha sonra geriye Manş Denizi'ne kadar dalga dalga gelen Alman avcı uçaklarının hücumuna uğradı. Amerikan kuvveti geri dönene kadar bombardıman uçaklarından altmış adedi düşürüldü ve diğer 138'i hasar gördü. Bu, 8. Hava Birliği'nin, avcı refakat uçağının mevcut menzilinin ötesindeki Alman savunmalarını yarmak için düzenledikleri dört akında mürettebatıyla birlikte 148 bombardıman uçağını kaybettiği korkunç bir haftanın doruk noktasıydı. Böylesine son derece yüksek bir kayıp oranı devam ettirilemezdi ve Amerikan hava kuvvetleri ileri gelenleri, şimdiye kadar göz ardı ettikleri ya da teknik olarak olanaksız olduğunu düşündükleri uzun menzilli bir avcı refakat uçak kuvvetine olan ihtiyacı fark etmek zorunda kaldılar.

Şans eseri, doğru silah Kuzey Amerika Firması'nın hazır olan Mustang avcı uçağıydı. İngilizler 1940'ta bu uçak için sipariş vermiş, Amerikalılar ise bu teklifi reddetmişti. İngiliz Rolls-Royce Merlin motorunun montesiyle uçağın kabiliyeti büyük ölçüde artırıldı. 1942 yılının sonbaharında Packard-Merlin motoruyla tecrübe edilen P51B Mustang avcı uçakları bütün yüksekliklerde dönemin bütün Alman uçaklarından daha hızlıydı ve ayrıca üstün manevra kabiliyetine sahipti. Uzun menzilli yakıt tanklarıyla donatılan bu uçağın menzili yaklaşık 2.400 kilometreydi. Böylelikle bombardıman uçaklarına üslerinden kalkıştan itibaren 950 kilometreden daha fazla refakat edebiliyordu – aslında bu Almanya'nın doğu

sınırına kadar uzanan mesafeyi kapsıyordu. Yoğun Mustang avcı uçağı üretimi Schweinfurt rulman fabrikası felaketlerinden sonra başladı ve ilk kafile avcı uçakları Aralık 1943'te 8. ABD Kara Kuvvetleri Hava Birliği'yle muharebeye katıldı. Mayıs 1945'te, savaşın sonuna gelindiğinde toplam 14.000 Mustang avcı uçağı üretilmişti.

1943-1944 kışı, bombardıman uçakları geçici olarak kısa menzilli hedeflerle sınırlandırıldığından, 8. ABD Kara Kuvvetleri Hava Birliği için göreceli sakin bir dönemdi. Aralık'taki kayıplar Ekim'deki yüzde 9,1 kayıpla karşılaştırıldığında sadece yüzde 3,4'tü. İtalya'da görev yapacak olan 15. ABD Kara Kuvvetleri Hava Birliği'nin teşkil edilmesi Alman savaş ekonomisini felç edecek Amerikan planında ileri bir adımdı. İki kuvvetin komutanlığına General Carl Spaatz atandı.

1944'ün ilk aylarına Mustang avcı uçaklarının sürekli artan miktardaki sevki ve menzillerinin artışı damgasını vurdu. Bundan başka, Mustang avcı uçakları, sırf bombardıman uçaklarının hemen yakın çevresini değil, bütün gökyüzü hâkimiyetini ele geçirmek amacıyla, bombardıman uçaklarına bağlı kalmadan, bulabildiği her yerde Alman Hava Kuvvetleri'ne müstakil olarak taarruz etmeleri için serbest bırakıldı. Bu yöntemle, Alman avcı uçaklarını, onlara giderek artan kayıplar verdiren bir çarpışmaya zorladı. Mart ayı geldiğinde Alman avcı uçakları ortaya çıkmak ve Mustang avcı uçaklarıyla çatışmak için giderek daha gönülsüz hale geldi. Bu mütecaviz tutum, sadece Amerikan bombardıman uçaklarının gündüz saldırılarını daha az müdahale ve kayıpla sürdürmesini sağlamakla kalmamış, fakat aynı zamanda "Overlord Harekâtı"nı (Normandiya Çıkarması) kolaylaştırmıştı.

Ayrıca ne gariptir ki bu durum Bombardıman Komutanlığı'nın Almanya'ya karşı gece taarruzlarını devam ettirmesine yardımcı oldu. Tam Alman Hava Kuvvetleri (Luftwaffe) geceleyin havanın hâkimi olurken, gündüz hava üstünlüğünü Amerikalılara kaptırdı. İngiliz bombardıman kuvveti, Normandiya Çıkarması'na yardımcı olmak amacıyla sevk edildikten sonra, Almanya'ya karşı stratejik bombardımanı tekrarladığında, Alman gece avcı uçak kuvvetinin

yakıtı çok azalmıştı ve ayrıca Fransa'daki erken uyarı radar sisteminin kaybından dolayı sıkıntı içindeydi – oysa Bombardıman Komutanlığı bundan Kıta Avrupası'na verici istasyonları kurarak yararlanmıştı.

Değişiklik, Bombardıman Komutanlığı'nın, Mayıs 1944'te Almanya üzerindeki birkaç akınında meydana gelen yüksek kayıp rakamlarına yansıdı – ve Haziran'da petrol hedeflerine düzenlediği hava akınlarında kayıp yüzde 11'e yükseldi. Bunun sonucunda İngilizlerin Ağustos ve Eylül'de Almanya'ya gerçekleştirdikleri saldırıların yaklaşık yarısı gündüz düzenlenmişti ve çok daha az kayıp verildi. Bununla birlikte, o zamana kadar gerçekleştirilen gece saldırılarındaki kayıp oranları bile sırasıyla yüzde 3,7 ve 2,2'ye olmak üzere çok aza iniyordu.

Uzun menzilli gece avcı uçaklarının Bombardıman Komutanlığı için ilk kez muharebeye dahil olması bu gidişata yardımcı olmuştu, ancak kullanılan uçakların yavaş ve görevin onlar için çok zor olduğunun ortaya çıkması nedeniyle hiçbir zaman önemli bir unsur olmadı. Aralık 1943'ten Nisan 1944'e kadar geçen dönemde sadece otuz bir Alman gece avcı uçağı imha edildi. Daha iyi uçak filolarının mevcut olduğu zaman bile, Aralık 1943 ve Nisan 1945 arasındaki savaşın son on yedi ayında imha edildiği iddia edilen toplam, ayda ancak on beş uçaklık bir ortalamaya denk gelen sadece 257 uçaktı. O nedenle ne uzun menzilli gece avcı uçakları, ne yeni radar ve telsiz karıştırma teknikleri Almanya'nın petrol, toprak ve gündüz hava hâkimiyeti kontrolünü kaybetmesi kadar etkili oldu.

1943'te, Almanya'ya 1942 yılında atılandan yaklaşık beş kat daha fazla, toplam 200.000 ton bomba atıldı. Lakin, Almanların verimliliği büyük ölçüde, savaş üretim bakanlığına getirilen Albert Speer tarafından gerçekleştirilen yeniden teşkilatlanmalar sayesinde yükselmişti. Aynı zamanda "hava baskınları tedbirleri" ve Almanların çabuk toparlanma yeteneği moral ya da üretim konusundaki herhangi bir krizi önledi. Artan uçak, top, tank ve denizaltı üretimi 1943'teki bütün silah üretiminin yüzde 50 artmasına katkıda bulundu.

Almanlar savaştan bu yana ilk kez Bombardıman Komutanlığı'nın kitlesel taarruzlarından bu kadar endişeliydi. Hamburg'a Temmuz 1943'te düzenlenen büyük saldırıdan sonra, Speer umutsuz bir şekilde, altı şehre daha bu çapta düzenlenecek hava akınlarının Almanya'yı dize getireceğini rapor etti. Lakin, yılın ikinci yarısı esnasında, müteakiben gerçekleştirilen hava akınlarındaki bölgesel bombardımanlarda böylesine yıkıcı ve moral bozucu sonuçlar elde edilmedi. Aynı zamanda Speer'in endüstri bölgelerinin dağıtılmasına ilişkin parlak faaliyetleri de önceki kaygılarını giderdi.

Amerikalıların özel hedeflere nokta bombardımanı taktiği bir müddet daha etkili oldu ve avcı uçağı üretimi Ağustos ayına kadar yaklaşık yüzde 25 kadar azaldı. Ancak Ekim ayında, 8. ABD Kara Kuvvetleri Hava Birliği'nin maruz kaldığı ağır zayiata neden olan yenilgiden sonra üretim tekrar yükseldi ve 1944'ün başında yeni yüksek seviyelere ulaştı. Her ne kadar uğranılan hasarın değerlendirilmesi oldukça isabetli olmakla birlikte, Müttefikler Almanların üretim gücünü hafife aldı ve Luftwaffe'nin gücündeki bariz yükselişin nedenini hatalı bir şekilde Doğu Cephesi'nden nakledilen uçaklar olduğunu varsaydı.

Bombardıman Komutanlığı için dönemin en önemli özelliği, başlangıçta barajlara düzenledikleri hava akınlarından sonra uzman bir "hedef işaretleme kuvveti" olarak 617 Numaralı Filo'nun kullanılması ile sınırlı olan, geceleyin nokta atışı bombardımanındaki gelişmeydi. Ancak Kılavuz Uçak işaretleme sistemindeki gelişmeler, yeni bombardıman nişangâhının geliştirilmesi ve 5,5 tonluk Tallboy "deprem" ve onu takip eden ve 10 tonluk Grand Slam bombalarının bulunmalarıyla geceleyin nokta atışı bombardımanı daha genel bir hale geliyordu.

İngiliz-Amerikan bombardıman seferinin en önemli genel etkisi, sonunda giderek artan bir şekilde, büyük miktarda Alman avcı uçaklarını ve uçaksavar kuvvetini Doğu Cephesi'nden, Batı Cephesi'ne çekmesiydi. Böylelikle Rusların ilerlemesine yardımcı olunurken, aynı zamanda ayrıca "Overlord Harekâtı"nın (Normandiya Çıkarması) Alman Hava Kuvvetleri tarafından çok az bir müdahale

ile devam etmesine imkân verecek ölçüde gündüz hava üstünlüğünü elde ediyordu.

Müttefikler, savaşın son yılında, Nisan 1944'ten Mayıs 1945'e kadar, büyük ölçüde Amerikalıların Şubat-Nisan 1944 arasındaki şiddetli hava taarruzları sayesinde kesin hava üstünlüğünü ele geçirmişlerdi. Fakat, "Overlord Harekâtı"nın ihtiyaçları, Birleşik Bombardıman Taarruzlarını birkaç ay için, Alman hedeflerinden, Normandiya Çıkarması'ndan hem önce hem de sonra Müttefik ordularına direk olarak yardımcı olacak hedeflere yönelmesine neden olan önemli oyalayıcı bir unsurdu.

Doğal olarak, bu oyalayıcı harekât, Arthur Harris ve diğer tek amaç güden heyecanlı bombardıman yanlılarına uymayan bir şeydi, fakat Charles Portal ve Hava Kuvvetleri Karargâhı daha dengeli bir bakış açısı sergiledi ve bombardıman uçaklarının, Müttefik stratejisinde daha tali bir rol oynaması gerektiğini kabul etti. Stratejik bombardıman kuvvetinin taktik kuvvetlere yardımına ihtiyaç duyulduğundan, Nisan ortasında hepsinin sevk ve idaresi o zamana kadar Eisenhower'ın Başkomutan Yardımcılığı'na atanmış olan Arthur Tedder'in komutasına verildi. Tedder, önceden, Ortadoğu'da hava kuvvetlerine komuta etmiş ve orada çok iyi bir izlenim bırakmıştı. Tedder, bombardıman kuvvetlerinin "Overlord Harekâtı"na (Normandiya Çıkarması) katkıda bulunabilecekleri asıl unsurun Alman ulaştırma şebekesinin felç edilmesi olduğunu anladı. Bu plan aslında, Churchill'in Fransız sivil kayıplarına ilişkin kaygılarına ve Carl Spaatz'ın, Charles Portal tarafından paylaşılan petrol hedeflerine ait tercihlerine rağmen, 25 Mart 1944'te kabul edildi.

Spaatz'ın hava saldırılarını petrol hedeflerine yoğunlaştırma yönündeki kararlılığı, 8. ABD Kara Kuvvetleri Hava Birliği'nin, 1944'ün ilkbaharında Almanya'ya taarruza devam etmesiyle sonuçlandı. Aynı zamanda İngiliz Bombardıman Komutanlığı, Nisan-Haziran aylarını, başlıca olarak Fransa'daki demiryolu hedeflerine taarruzla geçirdi. (Haziran ayında, bombalarının sadece yüzde 8'i Almanya'daki hedeflere atıldı.) Haziran ayına gelindiğinde,

ulaştırma tesislerine, kıyı bataryalarına, füze mevzilerine ve benzer hedeflere düzenlenen saldırılarla birlikte, düşmanın üzerine 65.000 tonu aşkın bomba atılmıştı. Geriye dönüp bakıldığında, Tedder'in ulaşım ya da lojistik sistemini felç etmesinin Normandiya işgalinin başarısına zemin hazırlamakta en büyük etken olduğu görülebilir. Harris'in, Bombardıman Komutanlığı'nın ihtiyaç duyulan atış isabeti için yeterli kabiliyete sahip olmadığına ilişkin itirazın aksi, daha Mart ayında Fransa'nın muharebe bindirme alanlarındaki taarruzlarının etkinliğiyle kanıtlanmıştı.

Bu çok eleştirilen "oyalayıcı harekât - hedefin yönünün değiştirilmesi" Bombardıman Komutanlığı'na sadece üzerindeki yükü ve gerilimi almasından değil, aynı zamanda bombardımanın geliştirilmesini teşvik ettiğinden yararlı oldu. Ayrıca, Fransız semalarında Alman avcı uçaklarının gösterdiği mukavemet "Berlin Muharebesi"nden ve Almanya'daki diğer hedeflere yöneltilen taarruzlardan çok daha azdı.

Bombardımandaki isabet oranının artmasına, Filo Komutanı Leonard Cheshire'ın, Mosquitoe bombardıman uçaklarıyla alçak irtifa hedef işaretleme tekniğinde geliştirdiği yenilik yardımcı olmuştu. Bu teknik, ilk kez Nisan'da Fransa'da tatbik edildiğinde Churchill'in korkmuş olduğunun aksine bombalar hedefi şaşırmadan ve Fransız sivillerini öldürmeden çok sayıda hedefi imha etmişti. Mart'ta 550 metre olan ortalama bomba isabet yanılma payı Mayıs'ta 260 metreye düşürüldü.

Çıkarma gününden (D-Day) önce Almanların "Ulaşım ve Lojistik" sistemlerine gerçekleştirilen taarruzların başarısı, Tedder'in bu tür kampanyanın en yüksek öncelik verilerek Almanya'ya doğru genişletilmesi gerektiği yönündeki görüşünü güçlendirdi. Tedder, Alman demiryolu sisteminin çökertilmesinin, birliklerin intikalini aksatmasının dışında –ve bu nedenle Ruslar tarafından hoş karşılanıyordu– ayrıca Almanya'nın ekonomisinin çökmesi anlamına geleceğini hissetti. Böylelikle bu Harris'in genel saha bombardımanı ve Spaatz'ın petrol tesisleri bombardımanı seferine bir seçenek teşkil edecekti. Bu bombardımanın Alman ordusu (Kara Kuvvetleri)

ve Hava Kuvvetleri (Luftwaffe) üzerinde genel saha bombardımanından kesinlikle daha çabuk bir etkisi oldu.

Manş ötesi işgalden sonraki dönem bombardıman uçaklarının çeşitli hedeflere taarruzlarıyla sonuçlandı. Amerikalılar bu aylar sırasında başlıca olarak petrol ve uçak hedeflerine dönerken, İngiliz Bombardıman Komutanlığı'nın bu dönemde kullandığı 181.000 ton bombadan sadece 32.000 tonu Almanya'daki hedeflere atıldı.

Saha bombardımanından uzaklaşma eğilimi çok dikkate çeker bir hale geldi. İngiliz Hava Kuvvetleri, petrol hedeflerine öncelik verilmesi gerektiğini ileri süren Amerikan görüşünü benimsedi. Daha Nisan'da, 15. ABD Kara Kuvvetleri Hava Birliği İtalya'dan kalktı ve Romanya'da, Ploieşti petrol yataklarına taarruz etti. 12 Mayıs'ta İngiltere'de üslenmiş bulunan 8. ABD Kara Kuvvetleri Hava Birliği Almanya'daki petrol hedeflerine taarruz etmeye başladı. Her ne kadar 400 Alman avcı uçağı, 935 adet Amerikan bombardıman uçağına karşı koymak için çıkagelmekle birlikte, bin Amerikan avcı uçağı tarafından püskürtüldü ve Almanlar Amerikalıların kırk altı bombardıman uçağına karşılık altmış beş avcı uçağı yitirdiler.

Bu sefer, çıkarma gününden (D-Day, 6 Haziran 1944) sonra daha da genişledi. Hava Kuvvetleri Haziran'da, geceleyin nokta bombardımanı alanında Bombardıman Komutanlığı'nda meydana gelen gelişmelerin bilincinde olarak, İngiliz taarruzlarının petrol hedeflerine yönelmesini emretti. 9 Temmuz gecesi, gerçi epeyce zayiat verilmekle birlikte, Gelsenkirchen'e düzenlenen akın oldukça başarılıydı. Ne var ki diğer akınlar hava koşulları nedeniyle fazla etkili olamadı. Bununla birlikte kayıplar felaket seviyesindeydi – üç gecede göreve sevk edilen 832 bombardıman uçağından, büyük ölçüde gece avcı uçaklarının vurduğu doksan üç bombardıman uçağı kayıptı.

Amerikan taarruzları var gücüyle devam etti. 16 Haziran'da 800 avcı uçağı refakatinde bini aşkın bombardıman uçağı göreve çıktı ve 20 Haziran'da, taarruza katılan bombardıman uçağı toplamı 1.361'di. Ertesi gün Berlin'e taarruz edildi. Başka bir kuvvet ise petrol tesislerine hücum etti ve daha sonra Rusya'ya indi. (Orada so-

ğuk karşılanmalarını müteakip uygulamaya son verildi.) Amerikan kayıpları ağırdı, fakat artan sayıda petrol tesisi Alman Hava Kuvvetleri'nin yakıt ikmaline zarar verecek şekilde işlemez hale getirildi. Eylül'de üretim miktarı 10.000 tona düşürüldü – halbuki ayda asgari 160.000 ton yakıta ihtiyaç vardı. Temmuz ayına gelindiğinde, Almanya'daki her önemli petrol tesisi vurulmuştu ve Speer'in çok büyük gayretiyle imal edilen muazzam miktardaki yeni uçak ve tank, yakıt kıtlığı nedeniyle neredeyse işe yaramaz hale geliyorlardı.

Almanların harekâta hazır uçak sayıları azalırken, Müttefiklerin hava kuvvetleri güçleniyordu. Bombardıman Komutanlığı'nın Nisan ayında 1.023 olan birinci hat birliği bombardıman uçak sayısı, Aralık'ta 1.513'e ve Nisan 1945'te 1.609'a yükseldi. 8. ABD Kara Kuvvetleri Hava Birliği'nin bombardıman uçağı gücü Nisan'da 1.049 iken, 1944 Aralık'ta 1.826'ya ve Nisan 1945'te 2.085'e yükseldi.

Bu arada Bombardıman Komutanlığı, ilk kez gündüzleri yapılacak kitlesel bombardımanı kabul etmişti. Harris'in bu konudaki şüpheciliği, gündüz karşılaşılan mukavemetin Alman Hava Kuvvetleri'nin geceleyin gösterdiği mukavemetle mukayese edildiğinde daha az olması nedeniyle yatıştırıldı. İlk büyük gündüz taarruzu, Haziran'ın ortasında Le Havre'ye karşı düzenlendi ve bunu takip eden taarruzlara Spitfire avcı uçakları eşlik etti. Bombardıman Komutanlığı Ağustos sonunda Ruhr Havzası'na gündüz taarruz ediyordu ve hâlâ karşılaştığı direnişin önemsiz olduğunu gördü.

Bu yeni koşullar Bombardıman Komutanlığı'nı Alman petrol tesislerine karşı gece taarruzlarına devam etmesi için teşvik etti. Bu taarruzlar öncesinden daha etkili oldu ve daha az kayıp verildi. Bir petrol tesisi olmamakla birlikte, uzakta bulunan Königsberg'e 29 Ağustos'ta düzenlenen çok başarılı hava akını her alanda mükemmel bir gelişme gösterdi.

Böylece Ekim 1944 ile Mayıs 1945 arası bombardıman uçaklarının hâkimiyet zamanlarıydı. Bombardıman Komutanlığı 1944'ün son üç ayında, bütün 1943 yılı esnasında attığı bombalardan daha

fazla bomba attı. O aylarda sadece Ruhr 60.000 tonu aşkın yüksek infilaklı bombayla dövüldü. Bundan başka, Resmi Harp Tarihi'ne göre o dönem bombardıman uçaklarının "mutlak harekât kudretine sahip"* oldukları bir zamandı. Alman direniş gücü şiddetli hava saldırıları altında giderek yok oldu ve ekonomisi işlemez hale geldi.

Küçük bir mukavemetle karşılaşan nokta bombardımanının yeni kapasitesi göz önüne alındığında, Bombardıman Komutanlığı'nın bu dönemde bombalarının sadece yüzde 14'ünün petrol tesislerine ve yüzde 15'inin ulaştırma hedeflerine atılmış olmasına kıyasla, yüzde 53'ünün kasaba bölgelerine tahsis edilmiş olmasının harekât ya da moral açısından akıllıca olup olmadığı tartışmalıdır. (Ocak-Mayıs 1945 arasında bunun karşılığı olan rakamlar ise kasabalara yüzde 36,6, petrol tesislerine yüzde 26,2 ve ulaştırma hedeflerine yüzde 15,4 idi – ki bu oran hâlâ çok tartışmalıydı.) Amerikan hedeflerindeki oran temelde farklıydı. Onların Almanya'nın bilinen zayıf noktalarını vurmayı amaçlayan fikri, her bombanın bir şeye isabet etmesini temin etmek ve Almanya'yı bir şekilde zayıflatmaya denemeye çalışmaktan daha makuldü. Ayrıca bu taktik Harris'in hareket tarzının yol açacağı giderek artan şiddetli moral eleştirisinden sakınmış oldu.

Son safha, en uygun öncelikleri sürdürme konusunda tamamen başarısız oldu. 25 Eylül 1944 tarihli talimat petrole birinci, ulaşım ve lojisik tesislerini dahil olmak üzere birkaç unsura da ikinci önceliği verdi. Burada savaşı kısaltmak için iyi bir şans vardı, çünkü Bombardıman Komutanlığı da Ekim ayına kadar 51.000 ton bomba atarak Almanya'daki hedeflere yoğunlaştı ve yüzde 1'den az kayıp verdi. Bununla birlikte, Ekim'deki hava akınlarının üçte ikisi genel saha bombardımanı, aynı zamanda küçük bir kısmı da petrol ya da ulaşım ve lojistik tesisleri içindi. Bu nedenle komutanlara 1 Kasım 1944'te birinci önceliği petrol tesislerine, ikinci önceliği ulaşım ve lojistik tesislerine veren yeni bir emir verildi. Emirde seçimi zorlaştıracak diğer hedefler yoktu. Artık başarılması nispeten kolay

---

* Resmi Harp Tarihi, c. III, s. 183.

iki hedef Almanya'nın çöküşünü saha bombardımanından daha çabuk hızlandırmaya neden olacaktı.

Ne var ki, Harris'in inatçılığı, planın gerektiği gibi uygulanmasını önledi – bu plana direnmek için istifa tehdidinde bile bulundu.

1945'in başında genel görünüş Almanların Ardenler bölgesindeki karşı taarruzlarıyla, jet avcı uçaklarının ve şınorkel ile donatılmış denizaltıların ortaya çıkmalarıyla karmaşık bir hale geldi. Bu yeni bir öncelikler tartışmasına yol açtı. Fakat, mesele çeşitli yetkililerin farklı düşünmeleri sonucunda bir uzlaşma halini aldı – ve birçok uzlaşmada olduğu gibi belirsizdi ve tatmin edici değildi.

En tartışmalı husus ise "dehşet yaratmanın" amaçlı bir şekilde temel bir hedef olarak yeniden diriltilmesiydi. Bu hedef, büyük ölçüde Rusları hoşnut etmek için canlandırıldı. 27 Ocak 1945'te, Harris'e bu tür dehşet yaratmaya ilişkin taarruzlar için talimatlar verildi – neticede dehşet yaratmak için düzenlenecek taarruzların önceliği, petrol hedeflerinden sonra olmuş ve ulaştırma ile diğer hedeflerin önüne geçmişti. Sonuçta, uzakta bulunan Dresden kenti Şubat ortasında, fabrikalara ya da demiryollarını değil de kasıtlı olarak sivil halkın ve mültecilerin arasında tahribat yaratmak niyetiyle şehir merkezini vuran ve her tarafı yakıp yıkan bir taarruza uğradı.

Nisan ayına gelindiğinde, önem arz eden hedefler o kadar azdı ki, ordulara doğrudan yardım etmek amacıyla hem genel saha bombardımanı hem de stratejik nokta bombardımanından vazgeçildi.

Stratejik Bombardıman Taarruzunda Karşılaştırmalı Hedef Sonuçları

1944'ün yazının ardından yapılan dehşet verici bombardıman yağmuru, Almanya'nın üretimini düşürmeye başladığında bile, Speer'in fabrikaları dağıtma ve eldeki imkânlarla üretime devam etmesine ilişkin müthiş gayretleri malzeme eksikliğinin yarattığı etkileri karşılamakta çok yararlı oldu. Ayrıca moral seviyesi Şubat 1945'teki Dresden taarruzları sonrasına kadar fevkalade bir seviyede tutuldu.

Petrol Hedeflerine Taarruzlar

Uzakta bulunan Romanya petrol yataklarına uzun süredir ulaşılamaması ve Almanya'daki sentetik fabrikalarının giderek gelişmesi nedeniyle, Almanya'nın petrol stokları 1944 Mayıs ayında gerçekten doruğa ulaştı ancak daha sonraki aylarda azalmaya başladı.

Hidrojenize (hidrojenle birleştirilmiş) petrolün üçte ikisinden fazlası savunmasız olduğu bariz olan yedi fabrikada üretildi ve ayrıca rafineriler hassas (müdaafası zor) olduğundan, bombardıman uçaklarının bu tesislere 1944 yazında düzenlediği şiddetli taarruzlar tesirini hızla göstermeye başladı. Nisan'daki araba yakıtı üretimi miktarı Haziran ayında yarıya ve Eylül'de dörtte bire düştü. Uçak yakıtı üretimi, Eylül ayında, 30.000 ton olan hedefe karşılık 10.000 tona düşmüştü – oysa Alman Hava Kuvvetleri'nin (Luftwaffe) aylık asgari talebi 160.000 tondu. En hayati ihtiyaç olan uçak yakıtının yüzde 90'ı Bergius hidronjenleme fabrikalarından geliyordu.

Almanların petrol tüketimleri "Overlord Harekâtını" (Normandiya Çıkarması) ve Doğu Cephesi'ndeki Rusların ilerlemesini karşıladıklarından dolayı arttığından, durum çok ciddi bir hale geldi – Mayıs ayından bu yana tüketim, üretimi aşmıştı. Speer'in çılgın mukabil tedbirleri sıkıntıyı biraz hafifletmede başarılı oldu ve Aralık ortasındaki Ardenler bölgesindeki karşı taarruz öncesinde yakıt stoklarında bir artış meydana getirdi. Ne var ki bu artış karşı taarruzu etkili bir şekilde idame ettirmeye yeterli değildi. Çok uzun süren muharebe, Müttefiklerin Aralık ve 1945'in Ocak aylarında petrol tesislerine yaptıkları saldırılarla birlikte stokların erimesinde etkili oldu. Bombardıman Komutanlığı'nın gece taarruzları, şimdi Lancaster bombardıman uçaklarının taşıyabildikleri çok büyük bombalardan ve gece bombardımanındaki yeni isabet standartlarından dolayı özellikle etkili oldu.

Petrol tesisleri hedeflerine düzenlenen taarruzlar da, Almanların patlayıcı ve sentetik kauçuk üretimini büyük ölçüde azalttı. Aynı zamanda uçak yakıtındaki kıtlık Alman Hava Kuvvetleri'nde neredeyse bütün eğitimin durmasına ve uçakların muharebe uçuşlarının belirgin bir biçimde azalmasına yol açtı. Örneğin, 1944'ün sonun-

da bir seferde sadece elli gece avcı uçağı görevlendirilebiliyordu. Bu eksiklikler de Alman Hava Kuvvetleri'ne yeni katılan jet motorlu avcı uçaklarının muhtemel değerini ve tehdit unsurunu azaltmakta başarılı oldular.

Ulaşım ve Lojistik Tesisi Hedeflerine Düzenlenen Taarruzlar

Taktik ve stratejinin bir karışımı olan bu hedefin, Normandiya Çıkarması'nın ve oradaki muharebenin başarısında kesinlikle muazzam bir önemi vardı, fakat Müttefik orduları Ren Nehri'ne yaklaşırken bunun etkisini değerlendirmek daha zordur. Kasım ayındaki plan, Batı Almanya'daki demiryolları ile kanallara ve kömür ikmalinin kesilmesi Alman endüstrisinin ana kısmını durma noktasına getireceğinden özellikle Ruhr Havzası civarındakilere yoğunlaşmıştı. Taarruzların tesirleri çok hasara neden oldu ve 1944 sonbaharında Speer'i çok endişelendirdi, fakat Müttefik liderler, kendi durum muhakemelerinde o tesirleri hafife alma eğilimindeydiler. Görüş ayrılıkları, bu hareketin seyrini geciktirdi ve etkilerini azalttı. Fakat, Şubat 1945'te toplam yaklaşık 8.000-9.000 uçak Almanya'nın ulaşım sistemine taarruz etmekle meşguldü. Mart ayına gelindiğinde ulaşım tesisleri harabeye döndü ve endüstri petrolsüzlükten kıvranıyordu. Rus harekâtı o bölgeyi ele geçirdiğinde, Şubat ayında Yukarı Silezya'nın kaybından sonra Almanya'nın başka kömür ikmal kaynağı seçeneği kalmadı. Her ne kadar hâlâ yeterli demir cevheri mevcut olmakla birlikte, çelik üretimi asgari mühimmat gereksinimini karşılamak için yeterli değildi. İşte o zaman Speer durumun umutsuz olduğunu fark ederek, savaş sonrası dönem için planlamalara başladı.

Doğrudan Taarruzlar

Doğrudan taarruzların sonuçları giderek daha belirgin hale geldi. Şehirler birbiri ardına yerle bir edildi. Alman endüstriyel üreti-

mi, doruk noktasına ulaştığı Temmuz 1944'ten sonra muntazaman azaldı. Essen'deki Krupp fabrikaları, Ekim'den sonra üretimlerini durdurdu. Genel olarak elektrik, gaz ya da su sistemlerinin tahrip edilmesi esas itibariyle üretimde kayıplara neden oldu. Bununla birlikte Ruhr Havzası'nın dışında, ulaşım sisteminin çökmesi sonucunda hammaddelerde görülen büyük kıtlık Alman endüstrisinin 1945'te nihai çöküşündeki ana etkendi.

Sonuçlar

Almanya'ya karşı yürütülen stratejik bombardıman çok umutlu başlasa da başlangıçta çok az etkili oldu – bu konuda sağduyuyu aşan aşırı bir güven vardı. Gerçeklik duygusunun tedrici olarak gelişmesi, ani bir değişiklikle gündüz bombardımanından gece bombardımanına geçilmesinde ve daha sonra, birçok yönlerden tartışılabilir olmakla birlikte genel saha bombardımanı taktiğinin benimsenmesiyle belirgin hale geldi.

Bombardıman 1942'e kadar Almanya için sadece güçlük yarattı, ama bu bir tehlike değildi. Bu bile tartışmalı olmakla birlikte, bombardıman İngiliz halkının moralini yükseltici bir unsur olmuş olabilir.

1943'te giderek artan Amerikan yardımı sayesinde iki Müttefik ülkenin bombardıman uçaklarının verdikleri zarar genişledi – fakat aslında Alman üretiminin ya da Alman halkının morali üzerinde büyük etkisi olmadı.

1944 ilkbaharına kadar gerçek ve belirleyici bir değişiklik meydana gelmedi. Bunun nedeni esasen bombardıman uçaklarının refakatlerine verilen, ilk kez muharebeye katılan Amerikalıların yeterli uzun menzile sahip avcı uçaklarıydı.

Müttefik bombardıman uçakları "Overlord Harekâtı"na büyük bir katkı sağladıktan sonra, Alman endüstrisine düzenledikleri taarruzlarına çok daha büyük bir başarıyla geri döndü. Bombardıman uçakları savaşın son dokuz ayında hem yön, hedef bulma ve

bombardıman tekniklerindeki yeni gelişmelere hem de gökyüzündeki mukavemetin azalmasına çok şey borçluydu.

Müttefiklerin ilerlemesi karada olduğu gibi, havadaki görüş ayrılıkları ve kararsızlıklar yüzünden, kuvveti bir yerde toplayamamanın eksikliği nedeniyle zarar gördü. Müttefik hava kuvvetlerinin gücü, başarılarından daha büyüktü. Özellikle, İngilizler, hedef gözetmeksizin (rasgele) bombardıman taktiğine, hiçbir neden ya da gerekçe göstermeden uzun bir süre devam ettiler.

Savaşın petrol, ulaştırma ve lojistik tesislerine daha iyi yoğunlaşmak suretiyle, en az birkaç ay daha kısaltılabilmiş olacağına dair gösterilecek yeterli delil vardır. Yine de, stratejideki hatalara ve temel ahlakı hiçe saymaya rağmen bombardıman seferi Hitler Almanyası'nın yenilgisinde tartışmasız hayati bir rol oynadı.

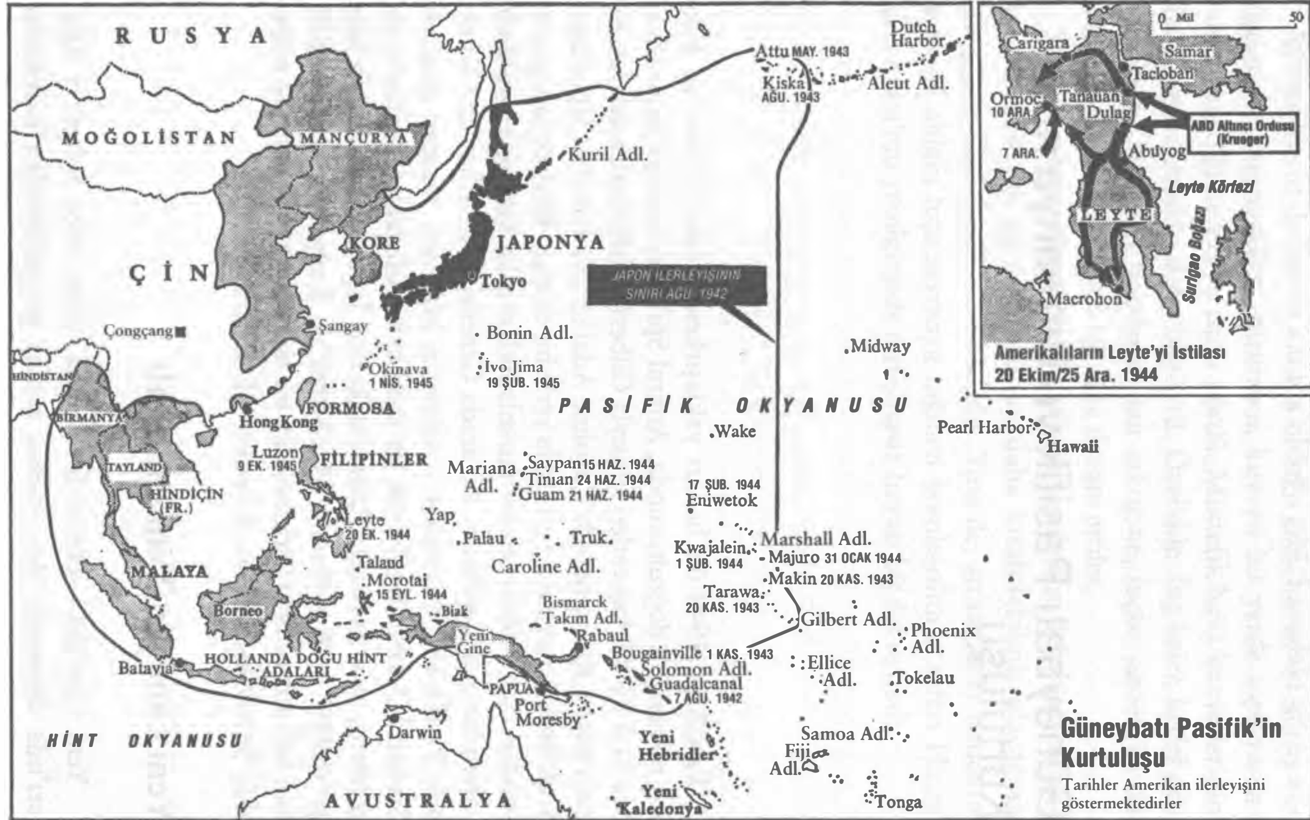
Güneybatı Pasifik ve Birmanya'nın Kurtuluşu

Pasifik'te, 1944'ün baharı yaklaşırken, Amiral Nimitz'in yüksek talimatları doğrultusunda, Amiral Spruance'nin komutasındaki Merkezi Pasifik kuvvetleri sırasıyla Gilbert ve Marshall adalarını ele geçirmiş ve aynı zamanda Caroline Adaları'nda bulunan Japonların Truk üssünü hava taarruzlarıyla yerle bir etmişti. Böylece Japonların kendileri için hayati olarak tanımladıkları arka savunma engelinde vahim bir gedik açılmıştı. Bu arada General MacArthur'un Güneybatı Pasifik'teki kuvvetleri o savunma bölgesini yararak sırasıyla Bismarck Adaları'nın büyük bir kısmını ve Admiralty Adaları'nı ele geçirmiş, aynı zamanda Rabaul'daki ileri Japon üssünü etkisiz hale getirmişti. Aynı zamanda MacArthur'un kuvvetleri Yeni Gine'de batı istikametindeki ilerlemelerini bir hayli genişletmişlerdi ve müteakip büyük hedeflerine, Filipinler'e hazırlanıyorlardı.

Yeni Gine'nin Yeniden İşgali

Yeni Gine'deki seferin devamında, daha önce Solomon Adaları'nda denenmiş olan, birbiri ardına gerçekleştirilen harekâtlar

Harita 35

RUSYA
MOĞOLİSTAN
MANÇURYA
KORE
ÇİN
JAPONYA
Tokyo
Kuril Adl.
Attu MAY. 1943
Kiska AĞU. 1943
Dutch Harbor
Aleut Adl.
JAPON İLERLEYİŞİNİN SINIRI AĞU. 1942
Çongçang
Şangay
Okinava 1 NİS. 1945
Bonin Adl.
İvo Jima 19 ŞUB. 1945
Midway
HİNDİSTAN
BİRMANYA
FORMOSA
Hong Kong
PASİFİK OKYANUSU
Wake
Pearl Harbor
Hawaii
TAYLAND
Luzon 9 EK. 1945
FİLİPİNLER
Mariana Adl.
Saypan 15 HAZ. 1944
Tinian 24 HAZ. 1944
Guam 21 HAZ. 1944
17 ŞUB. 1944 Eniwetok
HİNDİÇİN (FR.)
Leyte 20 EK. 1944
Yap
Palau
Truk
Kwajalein 1 ŞUB. 1944
Marshall Adl.
Majuro 31 OCAK 1944
Makin 20 KAS. 1943
MALAYA
Talaud
Morotai 15 EYL. 1944
Caroline Adl.
Tarawa 20 KAS. 1943
Borneo
Biak
Bismarck Takım Adl.
Rabaul
Gilbert Adl.
Phoenix Adl.
Yeni Gine
Bougainville 1 KAS. 1943
Solomon Adl.
Guadalcanal 7 AĞU. 1942
Ellice Adl.
Tokelau
Batavia
HOLLANDA DOĞU HİNT ADALARI
PAPUA
Port Moresby
Darwin
HİNT OKYANUSU
Yeni Hebridler
Samoa Adl.
Fiji Adl.
Tonga
Yeni Kaledonya
AVUSTRALYA
0 Mil 50
Carigara
Samar
Tacloban
Ormoc 10 ARA.
Tanauan
Dulag
ABD Altıncı Ordusu (Krueger)
7 ARA.
Abuyog
Leyte Körfezi
LEYTE
Surigao Boğazı
Macrohon
Amerikalıların Leyte'yi İstilası 20 Ekim/25 Ara. 1944
Güneybatı Pasifik'in Kurtuluşu
Tarihler Amerikan ilerleyişini göstermektedirler

göze çarptı. MacArthur'un kuvvetleri böyle sıçrama taktikleri icra ederek dört ayda Madang bölgesinden Yeni Gine'nin batı ucundaki Vogelkop Yarımadası'na kadar bin altı yüz kilometre ilerledi. Japonlar havaalanı inşa edilebilecek birkaç uygun kıyı noktasında tutunabileceklerini umut etmişlerdi, ancak karaya bakan bu mevzileri kuşatamayan Müttefikler, kıyı boyunca mevzilerin etrafından dolaşarak ilerlemek için, üstün hava ve deniz güçlerini kullandılar.

Japonların stratejik durumu, ana hava ve deniz kuvvetleri Merkezi Pasifik'te bulunan Amiral Spruance'nin müteakip ilerlemesini karşılamak için geride tutulduğundan zayıftı. Japonlar karada da, desteklenmemelerinin yanı sıra dağınık durumdaydılar. Rabaul'daki sözde 8. Bölge Ordusu kendi kendini savunmaya terk edilmişti. Aynı zamanda Yeni Gine'nin kuzey kıyısında, Wewak'ta bulunan Adachi'nin sözde On Sekizinci Ordusu'ndan arta kalan birlikler, Anami'nin 2. Bölge Ordusu'nun emrine verilerek, havadan ve denizden büyük bir üstünlükle desteklenen on beş Müttefik tümeni (sekiz Amerikan ve yedi Avustralyalı) karşısında, toplam altı zayıf tümen teşkil edildi.

Nisan ayı süresince 7. Avustralya Tümeni ve daha sonra 11. Avustralya Tümeni Madang'dan kıyı boyunca batıya ilerledi. MacArthur ise Wewak'ın 320 kilometreden daha batıda bulunan Humboldt Körfezi üzerinde bulunan kilit Hollandia (Yeni Gine'nin başkenti) üssünü ele geçirmek için o âna kadarki en büyük, yeni sıçrama harekâtının icrasına hazırlanıyordu.

Çıkarmalardan evvel, Japonların bölgeyi savunmak için toparladıkları 350 uçağın büyük bir bölümünü yerde imha eden bir dizi çok şiddetli hava akını düzenlendi. Daha sonra 22 Nisan'da, iki amfibik grupla Hollandia'nın her iki tarafına çıkıldı. Başka bir grup ilave bir tedbir olarak oradaki havaalanlarını ele geçirmek için Aitape'ye (Wevak'tan yaklaşık üçte bir mesafede) çıktı. Müttefik İstihbarat Teşkilatı, Hollandia'daki Japon gücünü 14.000 ve Aitape'dekileri ise 3.500 kişi olarak tahmin etmişti, o nedenle MacArthur'un başarısından emin olmak için, çoğunluğu Eichelberger'in Amerikan 1. Kolordusu'ndan olmak üzere harekâtta yaklaşık 50.000 asker

görevlendirildi. Aslında savunmadaki kuvvet tahmin edilenden bile az çıkmıştı. Bu kuvvet ciddi bir mukavemet göstermeyen ve ilk bombardımandan sonra içerilere kaçan büyük ölçüde idari (lojistik) birliklerden meydana geliyordu.

Sonuçta, Adachi'nin Wewak'ta bulunan üç zayıf tümeninin irtibatı kesildi. Adachi, iç kısımlara doğru dolambaçlı ve yorucu bir başka geri çekilme icra etmekten ziyade, kıyı boyunca yarma harekâtına teşebbüs etmeyi tercih etti. Ne var ki Temmuz'da harekâta başladığında MacArthur, Aitape'deki tutunma bölgesini üç kuvvetli tümenle takviye etmişti ve yarma harekâtı teşebbüsü büyük kayıplar verdirilerek püskürtüldü.

Amerikalılar, bu sonuçsuz kalan karşı taarruzdan çok önce, Japonların havaalanı inşa etmiş oldukları kıyıdan açıkta bulunan, müteakip hedefleri Wakde Adası'na doğru batı istikametinde 190 kilometre ilerlemişlerdi. Amerikalılar Mayıs ortasında, Yeni Gine kıyısında Toem'e bir kuvvet çıkardılar ve daha sonra Wakde Adası'na çıkmak için darboğazı geçtiler – lakin burada bulunan küçük Japon garnizonu kısa olmakla birlikte şiddetli bir direniş gösterdi. Amerikalıların kıyı boyunca Sarmi'ye doğru yaptıkları ilerleme ise daha uzun süreli bir direnişle karşılaştı. Buna rağmen, Yeni Gine'deki Japon savunması geniş anlamda düzensiz ve karmaşık bir hale gelmişti. Amerikan denizaltıları, Çin'den gelen kıta nakliye gemilerine ağır kayıplara neden oluyordu. Aynı zamanda Merkezi Pasifik'ten Mariana Adaları'na karşı yönelen tehdit, ilave Japon takviyelerinin Yeni Gine'ye gönderileceğine dair umudu yok etti.

MacArthur'un bundan sonraki sıçraması (harekâtı) Hollandia'nın ele geçmesinden zar zor bir ay ve Toem ve Wakde Adası'na yapılan çıkarmadan sadece on gün sonra başladı. Bu harekât, Hollandia'nın 560 kilometre batısında ve Wakde'nin 350 kilometre ilerisinde bulunan Biak Adası'nı, havaalanları ile birlikte ele geçirecekti. Harekât çok düzgün gelişmedi. Amerikalılar, Hollandia'nın işgalinin aksine, 11.000'in üzerindeki asker bulunan garnizonun gücünü hafife aldılar ve her ne kadar 27 Mayıs günkü ilk çıkarmalar az direnişle karşılaşmakla birlikte, havaalanlarını işgal etmek için içerilere doğru girdiklerinde durum değişti. Zira Japonlar, Müt-

tefik gemileri ve uçaklarının düzenleyecekleri bombardıman sonucu imha edilebilecekleri sahillerde tutunmak için herhangi bir girişimden kaçınmayı tercih etmişler ve garnizonun büyük bir bölümünü mağaralarda ve havaalanlarını gören hâkim arazideki tahkimli mevzilerde tertiplemişlerdi. Ayrıca Japonların tanklarla giriştikleri karşı taarruzlar Amerikan piyadesinin bir kısmının bir müddet irtibatını bile kesmişti. MacArthur buraya takviye yağdırmakla birlikte, adanın düşman mukavemetinden temizlenmesi, yavaş, sıkıcı ve zor bir faaliyet haline geldi – ve Ağustos'a kadar tamamlanmadı. Bu temizlik Amerikan kara kuvvetlerine yaklaşık 10.000 zayiata mal oldu; bununla beraber, zayiatın büyük bir oranı hastalıktandı ve muharebedeki ölümler sadece yaklaşık 400'dü. Bu kayıplar dokuz ay sonra, Şubat 1945'te İvo Jima'ya çıkarken karşılaşacakları sorunun ve zorluğun bir ön belirtisiydi.

Şayet Japonya'daki Yüksek Komuta Heyeti, Biak'ın geciken takviye kararında ısrar etmiş olsaydı, Japonların Biak Adası'ndaki çok çetin direnişlerinin etkisi daha büyük olabilirdi. Yüksek Komuta Heyeti Marina Adaları'nı savunmasına yoğunlaşan ilk karara dönerek Haziran başında Mariana Adaları'ndan Biak'a büyük bir gemi kuvveti ve uçakların himayesinde bir kıta nakliye gemi konvoyu gönderdi. Fakat harekât bir Amerikan uçak gemisi kuvvetinin Biak Adası'nda olduğuna ilişkin hatalı bir rapor nedeniyle beş gün ertelendi. İkinci teşebbüste ise Japonlar bir Amerikan kruvazörü ile muhrip grubuyla karşılaştılar ve derhal geri çekildiler. Japon Yüksek Komutanlığı, daha sonra devasa ana muharebe gemileri *Yamato* ve *Musashi*'nin dahil olduğu güçlü bir örtme kuvveti sevk etti. Ancak bu kuvvetin Yeni Gine yakınlarına vardığı günün ertesi, Amerikan Merkezi Pasifik kuvvetinin uçak gemisi grubu Mariana Adaları'na taarruzlarına başladılar ve Japon donanma kuvveti bu büyük tehlikeyi karşılamak için hızla kuzeye gönderildi. Pasifik'te, iki ayrı koldan gelişen Amerikan harekâtı yine, düşmanın tertiplenmesini bozmaya ilişkin tali amacını yerine getirdi.

Buna karşılık MacArthur, Biak havaalanlarına karşı icra edilen ilerleme yavaşladığında, hiç vakit kaybetmemişti ve yakındaki No-

emfoor Adası'na alternatif taarruz düzenlemişti. Bu çıkarma, şiddetli hava ve deniz bombardımanından sonra 2 Temmuz'da gerçekleştirildi ve 6 Temmuz'a kadar üç havaalanının hepsi ele geçirildi.

Anakarada bulunan Japonlar, hiç hava güçleri kalmadığından zaten Vogelkop Yarımadası'nın en batı ucuna çekilmeye başlamışlardı. MacArthur, 30 Temmuz'da Sansapor Burnu yakınlarında sahile bir tümen yerleştirdi ve Japon birliklerinin yarımadanın bu uzak kesiminde olmadığı bilindiğinden, bunu herhangi bir hazırlık bombardımanı ya da bombardıman olmaksızın gerçekleştirdi. Hızla bir savunma bölgesi inşa edildi ve orada ilave havaalanlarının inşa çalışmaları başladı.

Artık Yeni Gine'nin batı ucundaki üç grup havaalanının desteğiyle Filipinler'e sıçrama için bir engel kalmamıştı. Hâlâ Yeni Gine'de bulunan beş Japon tümeninden arta kalan birlikler göz ardı edilebilirdi. Bu birlikler Avustralyalıların temizlik harekâtına havale edildi.

Mariana Adaları'nın Ele Geçirilmesi – ve Filipinler Deniz Muharebesi

Amiral Spruance'nin Merkezi Pasifik'teki kuvveti tarafından Mariana Adaları'na yapılan taarruz, Japonların iç savunma çemberinin yarıldığını gösteriyordu. Amerikan bombardıman kuvvetleri oradan Filipinler, Formoza ve Çin'in yanı sıra bizzat Japonya'ya taarruz edebilirdi. Aynı zamanda Mariana Adaları'nın ele geçirilmesi, Japonya'nın yakınlarda elde ettiği güney imparatorluğunun deniz ulaşım hatlarının ikmal kaynaklarının kuşatılması ve tecrit edilmesi için bir tehdit oldu.

Başka yerlerde olduğu gibi Mariana Adaları'ndaki en hayati adalar, havaalanlarının mevcut oldukları Saipan, Tinian ve Guam adalarıydı. Bu adalar sırasıyla 32.000, 9.000 ve 18.000 askerden oluşan garnizonlarca tutuluyorlardı. Oradaki Japon hava gücü sözde 1.400 uçaktı. Fakat birçoğu Yeni Gine'ye gönderilmiş ve ondan çok daha fazlası Şubat ayından bu yana üslere saldırılarda bulun-

makta olan Amiral Mitscher'in hızlı uçak gemisi kuvvetinin, uçak gemisi grupları tarafından imha edilmiş olduğundan gerçekte bu miktar çok daha küçüktü. Yine de Japonlar, diğer bölgelerden biraz takviye alabilirlerse 500 uçağı hazır edeceklerini umut ettiler. Japonların bölgedeki deniz kuvvetleri, Amiral Ozawa'nın emrinde üç grup olarak teşkil edilmişti – bu üç grup Amiral Kurita'nın emrindeki ana muharebe filosu, dört ana muharebe gemisi, üç hafif uçak gemisi, kruvazörler ve muhriplerden; Ozawa'nın kendisinin emrindeki ana uçak gemisi kuvveti, üç uçak gemisi, kruvazörler ve muhriplerden; ve Amiral Joshima'nın emrindeki ihtiyat uçak gemisi kuvveti, iki uçak gemisi ve bir hafif uçak gemisi, bir ana muharebe gemisi yanı sıra kruvazörler ve muhriplerden meydana geliyordu.

Japonlar, Pasifik boyunca ilerleyen Amerikan deniz çıkarma harekâtına bir karşılık vermek için hazırlanmışlardı ve bu harekâttan Amiral Spruance'nin kuvvetlerini tuzağa düşürmeyi, bu sayede de uçak gemilerini bertaraf edebilmeyi umut ediyorlardı. Bu plan 1943 Ağustosu'nda Birleşik Donanma Komutanı Amiral Koga tarafından hazırlanmıştı, fakat 1944 Mart sonunda, karargâhını Truk'tan Filipinler'de Davao'ya geri çekerken Amiral Koga ve deniz uçağı kaybolmuştu – yerine karşı taarruz planını bazı değişiklerle devralan Amiral Toyoda getirilmişti. Toyoda'nın umudu ve hedefi, Amerikan uçak gemisi kuvvetlerini Filipinler'in doğusundaki sulara çekmek ve onları orada Ozawa'nın güçlü uçak gemisi kuvveti ve mandaları altındaki üslerden kalkan uçaklar arasında "kıskaca" almaktı.

Mariana Adaları için hazırlanan Amerikan işgal armadası (büyük donanma) 9 Haziran'da Marshall Adaları'ndan yola çıktı, Saipan'a yapılacak çıkarma 15 Haziran'a planlanıyordu. Mitscher'in uçak gemileri iki gün sonra, hedefteki adaları şiddetli bir şekilde bombardımana başladı. Amerikan ana muharebe gemileri 13 Haziran'a kadar Saipan ve Tinian adalarını şiddetli bir şekilde bombardımana tabi tutmuşlardı. Aynı zamanda Amiral Toyoda, uzun zamandır planlanmakta olan "A-Go Harekâtı'nın" (Japonların Filipinler Deniz Muharebesi'ndeki karşı taarruzlarının kapalı kod

adı) başlaması için emir verdi – daha önceden belirtildiği gibi, bu karar Biak Adası'nı takviye teşebbüsünden vazgeçilmesine ve Yeni Gine'de tutunulmasına neden oldu.

Amerikan çıkarma armadası bir kara kuvvetleri tümeni ihtiyatta olmak üzere, on iki refakat uçak gemisi, beş ana muharebe gemisi ve on bir kruvazörden oluşan bir donanma kuvvetinin yakın desteğindeki üç deniz piyade tümeninden teşkil edilmişti ve aynı zamanda bu armadanın arkasında yedi ana muharebe gemisi, yirmi bir kruvazör ve altmış dokuz muhripten meydana gelen dünyanın en kuvvetli filosu olan Amiral Spruance'nin 5. Filosu ile birlikte Amiral Mitscher'in dört uçak gemisi grubu (on beş uçak gemisi ve 956 uçak) vardı. Yaklaşık 130.000 askerin Hawaii ve Guadalcanal adalarından Mariana Adaları'na getirilmesi çok ustaca düzenlenmiş ve icra edilmişti.

Deniz piyadelerinin ilk dalgası 15 Haziran sabahı şiddetli deniz topçusu, kıyı gambotları ve roket atan uçakların korumasında Saipan sahillerine çıktı – 8.000 deniz piyade yirmi dakika içerisinde kıyıya ayak basmıştı; bu onların yüksek eğitim derecesinin bir kanıtıydı. Fakat, her ne kadar geceye kadar sahile çıkan toplam birlik 20.000'e yükseltilmekle birlikte, Japonların tepeleri kontrol altında bulundurmalarından ve şiddetli karşı taarruzlarından dolayı Amerikalılar sahillerden pek az ilerleme kaydetmişlerdi.

İşgal için daha uzak, ancak hâlâ büyük bir tehdit Filipin Denizi'ne doğru seyrederken o sabah Amerikan denizaltıları tarafından tespit edilmiş olan Japon filosunun ana muharebe gemileri ve uçak gemilerinden geldi. Bunun üzerine Amiral Spruance, Guam Adası'na planlanan çıkarmayı iptal etti. İhtiyat birliği olan 27. Tümen'ini, kilit Saipan Adası'nın ele geçirilmesini hızlandırmak için sahile çıkardı ve ulaştırma gemilerini güvenli sulara kaçırdı. 5. Donanma, Tinian'ın yaklaşık 300 kilometre batısında toplandı, fakat Japon donanması kaçmasın diye daha batıya hareket etmedi.

Bu savunma tertiplenmesi akıllıca olmuştu. Şayet, Mitscher'in uçak gemisindeki uçaklar Mariana Adaları'ndaki Japon hava kuvvetlerini imha ettiği için, Toyoda'nın kıskacının ikinci kolunun ha-

rekâta devam etmemesinden kaynaklanan önemli bir fark olmasaydı, Toyoda'nın planı o âna kadar iyi işliyor gibi gözüküyordu. Ozawa'nın uçak gemileri 19 Haziran 08:30'dan bu yana, peş peşe dört saldırıda bulundu – ne var ki saldırıların hepsi Amerikan radarları tarafından önceden tespit edildi ve yüzlerce avcı bombardıman uçakları onları karşılamak için havalandı. Aynı zamanda Mitscher'in uçak gemisindeki bombardıman uçakları Japonların ada hava üslerini tekrar bombaladı. Havadaki bu muazzam muharebenin sonucu "Mariana Adaları Büyük Keklik Avı" olarak bilinen bir katliamdı. Amerikalı pilotlar 218 uçak kaybeden ve sadece yirmi dokuz Amerikan uçağı düşüren daha az tecrübeli Japon pilotlar üzerinde ezici bir üstünlük elde etmişlerdi. Daha kötüsü, her ikisi de çok daha fazla uçak taşıyan *Shokaku* ve *Taiho* Japon uçak gemileri Amerikan denizaltılarınca torpidolandı ve batırıldı.

Uçaklarının Guam Adası'na inmiş olduğuna inanan Ozawa, halen muharebe alanı civarında oyalanıyordu ve bu nedenle ertesi gün öğleden sonra Amerikan keşif uçakları tarafından saptandı – bunun üzerine, Amiral Mitscher uçakları, uçak gemilerine karanlıkta dönmek zorunda kalacak olmakla birlikte, uçak gemisindeki 216 uçağı taarruz için görevlendirdi. Uçaklar, Ozawa'nın donanmasının tespitinden üç saat sonra taarruza geçti. Bu saldırı o kadar etkili oldu ki, altmış beş uçağın tahrip edilmesinin yanı sıra, bir uçak gemisi batırıldı (saldırı iki hafif uçak gemisi, bir ana muharebe gemisi ve bir ağır kruvazöre ilave olarak, iki uçak gemisine daha hasar verdi). Amerikalılar ise bu uzun gece dönüş uçuşunda ayrıca seksen uçağın kaybolması ya da uçakların yere çakılmasıyla birlikte, çatışmada sadece yirmi uçak kaybettiler. Bununla birlikte Ozawa'nın gemileri muharebe sahasından Japonya'nın güneyinde Ryukyu Adaları'ndaki Okinawa'ya doğru kaçtığı için Amerikalı mürettebatın çoğu kurtarıldı.

Japonların o âna kadar, muharebedeki uçak kaybı toplam uçak sayılarının dörtte üçünden fazlası olan yaklaşık 480'e ulaşmıştı ve mürettebatının çoğu kayıptı. Her ne kadar uçaklar ve uçak gemileri sonbahara kadar büyük ölçüde değiştirilmekle birlikte, Japon uçak

ve uçak gemilerinin bu kadar büyük bir oranda imha edilmesi çok ciddi bir kayıptı. Çok daha kötüsü çok fazla pilotun kaybıydı, zira bunların yerleri doldurulamadı. Bu, yakın gelecekte herhangi başka bir muharebede Japon donanmasının ağır zaafiyet içerisinde olması ve daha geleneksel silahlara bağlı kalmaya mecbur kalması demekti.

Böylece, Filipinler Deniz Muharebesi çok ağır bir Japon hezimetine dönüştü – Amerikan deniz tarihçisi Amiral S.E. Morison bu zaferi, daha sonra Ekim ayında kazanılan Leyte Körfezi Muharebesi'nden daha önemli olarak nitelendirmişti. Artık Filipinler yolu ardına kadar açıktı ve Mariana Adaları'ndaki kara muharebeleri başarıyı garantilemişti.

Deniz-hava muharebesinden sonra, artık Mariana Adaları'nın işgaline –karadaki direniş çok sert bir şekilde devam etmekle birlikte– ilişkin bir kuşku yoktu. Saipan Adası'nın güneyine çıkan üç tümen, güçlü bir hava-deniz desteğiyle muntazam bir şekilde kuzeye doğru ilerledi. 25 Haziran'da, Tapotchau Dağı'nın hâkim tepesi ele geçirildi. 6 Temmuz'da Saipan'daki en kıdemli iki komutan Amiral Nagumo (eski uçak gemisi komutanı) ve General Saito, "birliklerini nihai taarruzda yüreklendirmek için" intihar ettiler. Ertesi gün, sağ kalan 3.000 Japon, neredeyse benzer şekilde Amerikan hatlarına beyhude yere intihar hücumuna kalkıştı. Bu sefer Japonlara 26.000'i aşkın askere mal oldu. Oysa Amerikalıların zayiatı 3.500 ölü ile 13.000 yaralı ve hastaydı.

Saipan'daki iki deniz piyade tümeni, 23 Temmuz'da gemiyle Tinian'a gönderildi ve düşman mukavemetinden temizlenmesi daha uzun sürmekle birlikte o ada bir hafta içerisinde ele geçirildi. Tinian çıkarmasından üç gün önce, Ozawa'nın donanmasının müdahale tehdidi nedeniyle uzağa gönderilmiş olan Guam'ın işgali için tahsis edilen kuvvet, ilave bir kara tümeninin takviyesiyle, görevini icra etmek üzere geri döndü. Japon direnişi sert oldu. Çetrefilli mağara savunma ağının yardımı olmakla birlikte, ada 12 Ağustos'a kadar temizlendi.

Mariana Adaları'nın düşmesi ve ondan önceki sarsıcı deniz yenilgisi, Japon gururu daha hâlâ gerçeklerle yüzleşmeyecek olsa bile,

Japonların zayıflayan durumunu çok net ortaya çıkardı. Bununla beraber, bu çarpıcı olayları 18 Temmuz'da General Tojo hükümetinin istifasının takip etmesi çok önemliydi.

Dört gün sonra, General Koiso, Amerikan ilerlemesine karşı daha iyi bir savunmanın teşkilini vaat eden bir kabine kurdu. Her ne kadar hâlâ Çin'deki sefere devam edilmekle birlikte, temel endişe Filipinler'in savunmasıydı – bu endişe bu büyük adalar grubu kaybedildiği takdirde Japon kuvvetlerinin Hollanda Doğu Hint Adaları'ndan gelen petrolün noksanlığından ölümcül bir şekilde etkileneceğinin farkına varılmasına dayanıyordu.

Buna rağmen, Japonların petrol durumu, yakıt ikmali sıkıntısı nedeniyle çok kötüydü. Amerikan denizaltılarının Japon petrol tankerlerini batırması bu etkinin meydana gelmesindeki en önemli stratejik unsurdu. Japonya'ya giden petrolün muazzam miktarda azalması uçak pilotlarının eğitim programını kısıtladı. Bu durum ayrıca Japon donanmasının Singapur'da, ikmal kaynağının yakınında olacak şekilde tutulmasına yol açtı – ve donanma müdahale için getirildiğinde, onu geri döndürmeye yetmeyecek kadar yakıtla denize açılmıştı.

Savaşın bu safhasında, Büyük Amiral King ve diğer birkaç üst düzey donanma komutanının ısrar ettiği gibi, Birleşik Devletler kuvvetlerinin Filipinler'i dolanmak ve müteakip hedefleri Formoza ya da İvo Jima ve Okinawa'ya devam etmek pekâlâ mümkün olabilirdi. Ne var ki siyasi düşünceler ve MacArthur'un Filipinler'e muzaffer olarak dönmesine ilişkin doğal arzusu, büyük adalar grubunun etrafından dolanılmasına dair bu tür görüşlere ağır bastı.*

Filipinler'in işgali öncesi, ele geçirilmelerinin gerekli olduğu düşünülmüş olan birkaç küçük hedef vardı. Asıl plana göre Yeni Gine'nin batısında Halmaheras'ın yanında bulunan Morotai Adası, Palau Adaları, Yap Adası ile Talaud Adaları ve daha sonra Filipinler'in güneyindeki büyük Mindanao Adası, Filipinler'e yapılacak

---

* 852. sayfadaki haritaya bakınız.

ana taarruza yardımcı olmak amacıyla ileri hava ve deniz üsleri inşa etmek için işgal edilecekti. Ancak, Eylül başında Amiral Halsey'in (Amiral Spruance'nin kontrolündeyken 5. Donanma olan) 3. Donanma'sı Filipinler'in kıyı savunmasını çok zayıf buldu ve bunun üzerine ara safhaların plandan çıkarılması gerektiğini teklif etti. Bununla birlikte bu asıl planın ilk kısımları neredeyse yürürlüğe girmek üzereyken alıkondu ve fazladan bir güvence olduğu düşünüldü.

MacArthur'un kuvvetlerinden müfrez (ayrı görevlendirilen) bir kısım 15 Eylül'de az direnişle karşılaşarak Morotai Adası'na çıktı ve 4 Ekim'e gelindiğinde Amerikan uçakları orada yenice inşa edilen üslerden havalanıyorlardı. Ayrıca Eylül 15'te Palau Adaları Amiral Halsey'in Merkezi Pasifik kuvvetlerince istila edildi ve adalar birkaç gün içinde ele geçirildiler. Palau Adaları onlara, Guam'a olan uzaklığın yarısından daha fazla bir mesafede, sadece 800 kilometrede bulunan Mindanao için ileri havaalanları temin etmişti.

Artık MacArthur ve Nimitz'in Pasifik'teki iki ana ilerleme hattı birleşmişti. Birbirlerinin doğrudan destek sahası mesafesinde, Filipinler'i tekrar işgal etmeye hazırdılar ve buna teşebbüs edebilecek durumdaydılar.

Japonların, "SHO-1" olarak bilinen Filipinler savunma planı, iki kısımdı. Karada, bu görev 1941-1942'de Malaya fatihi olan ve bu amaç için dokuz piyade tümeni, bir zırhlı tümen ve üç müstakil tugay ile bunlara ilave olarak Dördüncü Hava Ordusu bulunan Genaral Yamaşita komutasındaki 14. Bölge Ordusu'na verildi. Manila civarındaki deniz kuvvetlerinden başka komutası altında karada savaşma kapasitesine sahip yaklaşık 25.000 asker vardı. Bununla beraber planın kilit noktası, denizde planlanan muharebeydi ve şimdi Japon Yüksek Komutanlığı bunun için türlü riski göze almaya hazırdı. Amerikalıların çıkarmaları yapacağı yer bilinir bilinmez, Japon uçak gemisi kuvvetleri Amerikan donanmasını kuzeye çekecek ve aynı zamanda Amerikan çıkarma kuvvetleri Yamaşita'nın birliklerince baskı ile kontrol altına ve iki Japon ana muharebe gemisi grubunca "kıskaca" alınacaktı. Toyoda, uçak gemilerinin de-

ğerinin farkına her şeyden önce varmış olan Amerikalıların kendileri gibi ana muharebe gemilerini yem ve uçak gemilerini vurucu güç olarak kullanmış olduklarından düşmanlarının (Japonların) uçak gemilerinin peşlerinden kovalayacaklarının pek muhtemel olduğunu hesapladı.

Bu planda, Japonların havada giderek artan zayıflığı etkili oldu. Ancak ana muharebe gemilerine devam eden inanç, planı destekledi. Amirallerin gurur ve güvenleri, dünyanın en büyük iki ana muharebe gemisi olan devasa *Yamato* ve *Musashi*'nin tamamlanmasıyla artmıştı. Bunların ağırlıkları 70.000'er tondan fazlaydı ve üzerlerinde dokuzar adet 45 cm'lik top monteliydi – gemiler, dünyada üzerinde bu kadar büyük çapta, bu denli çok topun monteli olduğu yegâne savaş gemileriydi. Buna karşılık Japonlar, uçak gemisi kuvvetlerinin ve uçaklarının ihtiyaç duydukları gelişmeleri sağlamak için çok az şey yapmışlardı. Tarihte sıkça meydana geldiği gibi, savaşın başlangıcında büyük başarılardan aldıkları dersi uygulamakta düşmanlarından daha yavaş davranmışlardı.

Amerikalılar planlanan programlarını iki ay hızlandırmak suretiyle Ekim'deki müteakip büyük hedefleri olan Filipinler harekâtını gerçekleştirdiler. Bu adalar güneyde İrlanda büyüklüğündeki Mindanao'dan, kuzeyde İngiltere kadar büyük Luzon'a uzanan 1.700 kilometrelik bir mesafeye yayılmıştır. İlk saldırı, merkezdeki küçük adalardan biri olan Leyte'ye düzenlendi, böylelikle savunmayı böldü. Korgeneral Walter Krueger'in emrindeki Altıncı Ordu'ya bağlı dört tümenin teşkil ettiği MacArthur'un birlikleri, bir konvoy ve Amiral Kinkaid'in eski ana muharebe gemileri ile küçük refakat uçak gemilerinin meydana getirdiği destek kuvveti olan 7. Donanma tarafından 20 Ekim sabahı Leyte Adası'na çıkarılmaya başlandı. Bu donanma Filipinler'in biraz doğusunda, üç grup halinde denizde muharebe nizamında bulunan Amiral Halsey'in 3. Donanma'sı tarafından himaye edildi ve desteklendi. Bu ana donanma daha yeni ana muharebe gemileri ve hepsi hızlı, büyük uçak gemilerinden meydana geliyordu.

Halsey'in 3. Donanma'sına bağlı Mitscher'in uçak gemilerinden kalkan uçaklar tarafından, işgalden (çıkarma) önce, 10 Ekim'den itibaren bir hafta süreyle, Formoza'ya ve daha az şiddette Luzon ile Okinawa karşı yıkıcı ve sonraki olaylar üzerinde büyük önemli etkileri olan bir dizi bombardıman düzenlendi. Öte yandan Japon pilotları o kadar abartılı iddialar ileri sürdüler ki, hükümetleri resmi bildirilerinde ve radyo yayınlarında, on bir uçak gemisinin, iki ana muharebe gemisinin ve üç kruvazörün batmış olduklarını iddia ettiler. Aslında sözü edilen Amerikan uçak gemilerinden kalkan uçakların saldırıları 500 Japon uçağını imha etmişti. Amerikalılar ise sadece yetmiş dokuz uçak kaybetmişlerdi – ve Japonların iddia etmiş olduğu gemilerden hiçbiri batmamıştı. Bir an için İmparatorluk Genel Karargâhı'nın bu iddiaların doğruluğuna inanması, geri kalan kuvvetleri "SHO-1" (Filipinler savunma planı) harekâtı için ileri göndermesine yol açtı. Donanma kuvvetleri derhal bu iddiaların saçmalığını keşfetti ve geri çekildi, lakin Kara Kuvvetleri'nin planları sonucu temelli olarak değiştirdi – Filipinler'in güneyinde bulunan Suzuki'nin dört tümeninden üçü, Yamaşita'nın planlamış olduğu gibi kuzeyde Luzon'da kullanmaya hazır tutulmaları yerine, orada kalmaları için emir verildi.

Önceden belirtildiği gibi Japon Yüksek Komutanlığı, taarruz ne zaman ve nereden gelirse gelsin, mevcut bütün donanma kuvvetleriyle ezici bir karşı taarruz planlamıştı. Leyte Adası'na yapılan çıkarmadan iki gün evvel Amerikalı komutanlardan biri tarafından gönderilen şifresiz bir mesaj Japonlara, karşı taarruzlarının kılavuzu olacak ihtiyaç duydukları hayati bilgiyi temin etti.

Toyoda bunun bir kumar olduğunu anladı, ne var ki Japon donanması, yakıt ikmali konusunda işgal altında bulundurdukları Hollanda Doğu Hint Adaları'ndan gelen petrol ikmallerine bağımlıydı ve şayet Amerikalılar Hollanda Doğu Hint Adaları'nı ele geçirirlerse, o ikmal hattı kesilecekti. Savaştan sonra sorgulanan Toyoda hesaplamalarını şöyle açıklıyordu:

> Eğer en kötüsü başa gelirse, bütün donanmayı kaybetme ihtimalimiz vardı; ne var ki bu tehlikenin göze alınmasının gerektiğini

hissettim... Şayet Filipin harekâtlarını kaybedersek, elde donanma kalsa bile güney istikametindeki nakliye güzergâhı tamamen kesilecekti. Böylece donanma, şayet Japon sularına geri dönmesi gerekirse yakıt ikmal edemeyecekti. Şayet güney sularında kalması gerekirse mühimmat ve silah ikmal malzemelerini alamazdı. Filipinler'in kaybı pahasına donanmayı kurtarmanın bir anlamı olmayacaktı.

Sahte (yanıltıcı birlik) unsur Amiral Ozawa'nın güneyden Japonya'dan gelen kuvveti tarafından temin edilecekti. Bu kuvvet, hizmete elverişli kalan dört uçak gemisi ve uçak gemisine dönüştürülen iki adet ana muharebe gemisiydi, ancak toplam uçak sayısı neredeyse yüze düştüğünden ve pilotları tecrübesiz olduğundan, sahte bir kuvvetten ötesi değildi.

Onun için, Japonlar bu büyük zafer kumarında, yedi ana muharebe gemisi, on üç kruvazör ve Singapur bölgesinden çıkıp gelen üç hafif kruvazörden oluşan eski bir donanmaya bağlıydılar. Komutan Amiral Kurita, güneybatıdan Surigao Boğazı yoluyla Leyte Körfezi'ne ilerlemesi için müfrez bir birlik gönderdi. Ayrıca kendisi de ana kuvvetleriyle birlikte kuzeybatı istikametinden San Bernardino Boğazı'ndan geliyordu. Amiral Kurita, MacArthur'un ulaştırma konvoyunu ve refakat savaş gemilerini iki çenesinin (iki kuvvetinin) arasında imha edeceğini umuyordu.

Amiral Kurita, 45 cm çapında toplarla teçhiz edilmiş *Yamato* ve *Musashi* ana muharebe gemilerinin eski Amerikan ana muharebe gemilerini kolaylıkla imha edebileceğini düşündü. Bu gemilerin zırhlı güverteleri ve çok bölmeli gövdeleri nedeniyle neredeyse batmaz olduğuna inanmıştı. Ayrıca, şayet Halsey'in uçak gemisi kuvveti muharebe alanından uzakta olursa, hava saldırısının şiddetli olmaması gerekirdi. Halsey'in uçak gemisi kuvvetinin, Kurita'nın Leyte Körfezi'ne girdiği zamana kadar oradan uzaklaştırılmış olacağı umuluyordu – Kurita'nın bu taarruzu 25 Ekim'e planlanmıştı.

Lakin sahte kuvvet planı işe yaramadı. Amiral Kurita 23 Ekim gecesi, Borneo kıyısı açıklarında önlerinde seyretmekte olan iki

Amerikan denizaltısı *Darter* ve *Dace*'e rastladı. Bu denizaltılar karanlıktan yararlanarak, su üstünde Japon donanmasının önünde tam hızla kuzey istikametinde yol aldılar. Gün ağardığında, periskop derinliğinde suya daldılar ve yaklaşan donanmayı beklediler, daha sonra da yakın mesafeden torpidolarını ateşlediler – Japon kruvazörlerinden ikisini batırdılar, diğerini muharebe dışı bıraktılar. Kurita'nın kendisi öndeki kruvazördeydi ve kruvazör batmadan kurtarıldı; daha sonra *Yamato* ana muharebe gemisine tahliye edildi – bu çok sarsıcı bir tecrübeydi. Ayrıca, Amerikalı amiraller Japonların yaklaşma istikameti ve gücü hakkında haberdar edilmişlerdi.

Ozawa, Kurita'nın denizaltılarla çarpıştığını duyduğunda, kendisinin kuzeyden yaklaşmakta olduğunun ortaya çıkmasını hızlandırmak amacıyla Halsey'in dikkatini çekmek için defalarca şifresiz mesajlar gönderdi. Fakat mesajları Amerikalılar tarafından alınmadı. Ozawa da keşif uçaklarının herhangi biri tarafından tespit edilemedi – çünkü hepsi Kurita'nın donanmasının yaklaşmasını gözlemek için batıya gönderilmişti.

Halsey'in uçak gemileri çok geçmeden bombardıman ve torpido bombardıman uçaklarını dalgalar halinde Kurita'nın donanmasına gönderdi. Onların bu şiddetli saldırılarına karşı tek müdahale Japonların adalarda bulunan üslerinden kalkan uçakları ve keza Ozawa'nın uçak gemilerinden gelen yardım saldırılarıydı. Bu saldırılar püskürtüldü ve *Princeton* uçak gemisi çok kötü bir isabet almakla ve tahliye edilmek zorunda kalınmakla birlikte, taarruz eden uçakların yüzde 50'sinden fazlası düşürüldü.

Amerikan donanma uçakları Kurita'nın donanmasına düzenledikleri saldırılarda büyük bir başarı kazandılar. Zira Calutvari (devasa) *Musashi* alabora olmuştu ve ikindi vakti 5. saldırıdan sonra aldığı toplam on dokuz torpido ve on yedi bomba isabeti sonucunda battı. Amerikalı pilotlar, Japonların diğer üç ana muharebe gemilerinin ve üç ağır kruvazörlerinin, çok kötü bir şekilde vurulmuş olduklarını rapor etmekle birlikte, gerçekte sadece bir kruvazör muharebeye devam edemeyecek kadar ağır hasar görmüştü.

Bununla birlikte, 5. şiddetli saldırıdan ve *Musashi*'nin batmasından sonra, Japon donanması geri döndü ve batı istikametinde uzaklaştı.

Kendi hava gözlemcilerden bu raporları alan Halsey'e göre, Kurita kesinlikle geri çekilmekteydi. Fakat, Kurita'nın donanmasının iki yanından birinde hiçbir uçak gemisinin görünmemesi, Halsey'in onların daha geniş bir şekilde araştırılması için keşif uçaklarını göndermesine yol açtı ve 17:00 civarında, Ozawa'nın güneye giden kuvveti tespit edildi. Bunun üzerine Halsey, kendisinin, "Ne yaparsak en hızlı şekilde yapmalıyız," ilkesine riayet ederek hızla kuzeye dümen kırmaya ve şafakta taarruz etmeye karar verdi. Halsey, Ozawa'nın kuvvetinin imha edilmesinden emin olmak için arkasında San Bernardino Boğazı'nı koruyacak hiçbir şey bırakmayarak mevcut bütün donanmasını yanına aldı.

Halsey kararını, Kinkaid'e bir mesajla bildirdikten çeyrek saat sonra, bir gece keşif uçağının Amiral Kurita'nın tekrar döndüğüne ve tam yol boğaza doğru seyretmekte olduğuna ilişkin raporunu aldı. Halsey rapora aldırış etmedi. Mademki sevdiği cesur ve atılgan bir oyun oynama fırsatını ele geçirmişti, diğer ihtimalleri umursamaz haldeydi. Savaşın başında kendisine çok yerinde bir lakap takılmıştı: "Boğa."

Kurita'nın geri çekilmesi, gün batarken, geri dönmek niyetiyle karanlıktan yararlanarak hava taarruzunun menzilinden çıkması için geçici bir çareydi. *Musashi*'nin batmasının dışında, Kurita'nın büyük gemilerinden hiçbiri, Amerikalı pilotların iyimser bir şekilde bildirdiklerinin aksine, ciddi bir hasar görmemişlerdi.

Halsey'in donanmasının 250 kilometre kuzey istikametinde ilerlemiş olduğu saat 23:00'da, hâlâ San Bernardino Boğazı'na doğru seyreden ve şimdi boğazdan sadece altmış beş kilometre uzakta bulunan Kurita'nın donanması keşif uçaklarınca tekrar tespit edildi. Halsey, artık Amiral Kurita'nın bu ilerlemesine aldırmazlık edemezdi, lakin tekrarlanan bu ilerlemeyi, kötü bir şekilde hırpalanmış bir donanmayla sırf Japon geleneksel düşünce tarzında bir intihar teşebbüsü olarak niteleyerek tehdidin ciddiyetini göz ardı etti. Çok zayıflatılmış bir mütecaviz olduğunu zannettiği Kinkaid'in donan-

masının kolaylıkla püskürtülebileceğinden emin bir vaziyette kuzeye doğru ilerlemesine devam etti.

Böylece Japon yemi, niyetlenen zamanda olmasa da, sonunda yutulmuş oldu.

Kinkaid'in donanmasının durumu çok tehlikeliydi, çünkü iki açıdan yanıltılmıştı. Amiral Kurita'nın, Surigao Boğazı'na yol alan güneydeki müfrez birliğinin görünmesi, Kinkaid'in dikkatini o yöne çekmişti ve bu tehdidi karşılamak için kuvvetlerinin büyük çoğunluğunu orada topladı.

Kinkaid, Halsey'in bütün donanmayla birlikte uzaklaştığının kesinleştirilmemesi nedeniyle, muharebe donanmasının bir kısmının hâlâ San Bernardino Boğazı'nden geçen daha kuzeydeki yaklaşma istikametini himaye ettiğini varsayıyordu. Daha kötüsü, Kinkaid, o yönden herhangi bir düşmanın yaklaşıp yaklaşmadığını anlamak için hiçbir keşif önlemi almadı.

Japonların güneydeki müfrez birliğinin düzenlediği taarruz, büyük ölçüde Japon donanmasında bulunanlardan çok üstün olan Amerikan radarlarının sağladığı "gece-görüş" sayesinde, şiddetli bir gece muharebesinden sonra yenilgiye uğratıldı. Japonların başka bir dezavantajı ise, dar Surigao Boğazı'ndan pruva hattında (kol düzeni - birbiri ardında) çıkarken, Amiral Oldendorf'un ana muharebe gemilerinin toplu ateşine maruz kalmasıydı – böylece Amiral Oldendorf bu müfrez birliği Ti'ye (T durumuna) alabildi. Müfrez kuvvetin iki ana muharebe gemisi vardı ve ikisi de batırıldı. Taarruz eden kuvvetin hemen hemen tümü imha edildi. Gün ağardığında, boğazda yüzen enkaz parçaları ve petrol lekelerinin dışında düşmandan eser yoktu.

Fakat, Kinkaid'in zaferi kutlayan mesajından birkaç dakika sonra, daha büyük bir kuvvetin –Amiral Kurita'nın ana donanması– kuzeybatıdan aşağı istikamette San Bernardino Boğazı'ndan gelmiş olduğunu ve bu kuvvetin, Samar Adası'nın doğu kıyısı açıklarında General MacArthur'un Leyte çıkarma noktalarını koruyan Kinkaid'in donanmasının küçük bir bölümüne taarruz ettiğini bildiren başka bir mesaj geldi.

Ordunun (kara kuvvetleri) Leyte Adası işgalini destekleyen bu küçük kuvvet, ticari gemilerden dönüştürülen altı refakat uçak gemisi ve bir avuç muhripten teşekkül ediyordu. Bu küçük kuvvet devasa *Yamato* ve diğer üç ana muharebe gemisinin top mermileri yağmuru altında güneye kaçtı.

Kinkaid bu telaşlı haberi aldıktan sonra Halsey'e saat 08:30'da, "Derhal acil olarak Leyte Körfezi'nde hızlı uçak gemilerine ihtiyacım var," diye mesaj gönderdi. Kinkaid saat 09:00'da bir başka acil talepte (bu kez şifreli yerine şifresiz olarak) bulundu. Fakat Halsey, Ozawa'nın uçak gemisi kuvvetini imha etme hedefini yerine getirmek üzere kararlı bir şekilde kuzeye ilerlemeye devam etti. Halsey, Kinkaid'in mükerrer yardım taleplerine rağmen, Kinkaid'in uçak gemilerindeki uçakların, altı ana muharebe gemisinden oluşan filosunun büyük kısmı imdata yetişene kadar, Kurita'nın taarruzunu püskürtebilmesi gerektiğini hissederek bu güzergâhta seyretmekte ısrar etti. Bununla beraber, Kinkaid'e yardımı hızlandırmak için o sırada Caroline Adaları'nda bulunan, Amiral McCain'in komutasında uçak gemisi ve kruvazörlerden oluşan küçük bir müfrez kuvvet teşkili için emir verdi. Ancak bu kuvvetin Kinkaid'e olan mesafesi, kendisinden seksen kilometre daha uzakta olmak üzere 650 kilometreydi.

Bu arada, Kurita'nın güney istikametindeki akını hem geri çekilen altı refakat uçak gemisini himaye eden bir avuç Amerikan muhribinin hem de uçak gemisinin uçaklarının yürekli çabalarıyla durduruldu. Bir refakat uçak gemisi ve üç muhrip batırıldı, kalanlar hasara uğramakla birlikte kaçtı.

Amiral Kurita saat 09:00'dan hemen sonra takibi kesti ve şu anda büyük miktarda Amerikan nakliye ve çıkarma gemilerinin taarruza maruz bir şekilde bulundukları Leyte Körfezi istikametine döndü. Kurita o esnada körfez girişine elli kilometreden daha az bir mesafedeydi.

Kurita, saldırıya geçmeden evvel, cereyan etmekte olan muharebede dağılmış olan gemilerini bir araya toplamak için harekâta ara verdi. Bu dönüş ve toparlanma nedeniyle meydana gelen du-

raklama, Amerikalıların cephesinde yine Kurita'nın hava baskısı ve muhrip taarruzları altında geri çekildiklerine dair hatalı bir fikre neden oldu. Çok geçmeden düş kırıklığına uğradılar. Kinkaid, Halsey'e başka bir acil yardım mesajı gönderdi: "Durum tekrar çok ciddi. Refakat uçak gemileri tekrar düşman su üstü kuvvetlerinin tehdidiyle karşı karşıya. Yardımınıza çok acil ihtiyacımız var. Refakat uçak gemileri Leyte Körfezi'ne geri çekiliyorlar."

Halsey bu kez, talebe karşılık verdi. Halsey'in uçakları şu âna, 11:15'e kadar Ozawa'nın kuvvetini ağır bir şekilde hırpalamıştı ve Halsey donanmayı kesinlikle kendi ana muharebe gemileriyle yok etmek istemekle birlikte, bu arzusuna gem vurdu ve altı hızlı ana muharebe gemisi ile üç uçak gemisi grubundan biriyle süratle geri geldi. Fakat, Ozawa'yı takip ederken o kadar kuzeye açılmıştı ki, ertesi sabaha kadar Leyte Körfezi'ne ulaşabilmesi mümkün değildi. McCain'in uçak gemisi kuvveti bile, birkaç saat daha müdahale edecek kadar yakında olmayacaktı. O nedenle, Kurita'nın donanması körfeze yaklaşırken, öğleyin durum çok ümitsiz görünüyordu.

Ancak Kurita aniden geriye kuzeye ve bu kez temelli geri döndü. Gerekçesi neydi? Dinlemede yakalanan mesajlar ve zihnindeki etkisi miydi? İlki, Amerikan refakat uçak gemilerindeki uçakların Leyte Adası'na inmelerini bildiren bir telsiz mesajıydı. Kurita bunun, gemilerine karadaki üsten havalanacak uçakların ve daha güçlü bir taarruzun hazırlığı için olduğunu tahayyül etti, oysa bu yalnızca uçakları, uçak gemileriyle birlikte batmalarından kurtarmak için alınan acil bir önlemdi. Kurita, birkaç dakika sonra saat 09:00'da, Kinkaid'in Halsey'e çektiği şifresiz mesajı yakaladı. Kurita, bu mesajdan Halsey'in, üç saatten fazla bir zamandan bu yana hızla güney istikametinde seyretmekte olması gerektiğine ilişkin acele hatalı bir sonuca vardı, zira Kurita, Ozawa ile irtibat halinde değildi ve Halsey'in ne kadar kuzeyde olduğunu bilmiyordu. Ayrıca hava örtüsünün eksikliğinden endişeliydi.

Nihai belirleyici unsur Kurita'ya Amerikan yardım birliğinin bir kısmının kendisinin sadece yüz on kilometre kuzeyinde ve halihazırda San Bernardino Boğazı çekilme hattına yakın olduğuna

ilişkin karmaşık bir dinleme mesajı oldu. O nedenle, Kurita, Leyte Körfezi'ne yapacağı taarruzdan vazgeçti ve Amerikan yardım birliği takviye almadan ve geri çekilme hattı tıkanmadan bu tehdidin hakkından gelmek için hızla kuzeye yöneldi.

Bu, tarihteki muharebelerin gerçeklerden daha çok hayal ürünleriyle belirlenmeye yatkın olduğu birçok vakadan biridir. Komutanın kafasında oluşan izlenim genellikle herhangi gerçek bir taarruzdan ve onun fiziki etkilerinden çok daha önemli olmaktadır.

Kurita, San Bernardino Boğazı'na vardığında düşman bulamadı ve usulca boğazdan geçerek batıya doğru seyretti. Peş peşe gelen hava taarruzlarını atlatmaya çalıştığı için yaklaşık 22:00'a kadar bu sığınağa ulaşamadı ancak Halsey'in öncü gemileriyle güney istikametinde yaptıkları yarış sonucunda buraya ondan üç saat önce geldi.

Fakat Japon ana muharebe gemilerinin kaçması, ki pek az başarılı olmuştu, dört Japon uçak gemisinin hepsinin batırılması sonucunda fazlasıyla telafi edildi – *Chitose* saat 09:30'da, Amiral Mitscher'in ilk saldırısıyla, diğer üçü (*Chiyoda*, *Zuikaku* ve *Zuiho*) öğleden sonra, Halsey'in donanmasının büyük kısımıyla geciktiği güney taarruzu için ayrıldıktan sonra batırıldı.

Dört ayrı ve belirgin çatışmayı bir bütün olarak kabul ettiğimizde, topluca Leyte Körfezi Muharebesi olarak adlandırılan bu çarpışma tüm zamanların en büyük deniz muharebesiydi. Leyte Körfezi Muharebesi'ne 1916'da 250 (beş deniz uçağı ile birlikte) uçağın katıldığı Jutland Muharebesi'yle kıyaslandığında, toplam 282 gemi ve yanı sıra yüzlerce uçak iştirak etmişti. Haziran'da cereyan eden Filipinler Deniz Muharebesi kati sonuçlu bir harekât olarak olmakla birlikte (Japonların kaybı çok ağırdı) Japon deniz gücü üzerinde yarattığı yıkıcı etkiler nedeniyle dört safhada cereyan eden Leyte Körfezi Muharebesi semeresini görmüş ve sonucu belirlemiş oldu. Japonların Leyte Körfezi Muharebesi'ndeki, kaybı dört uçak gemisi, üç ana muharebe gemisi, altı ağır kruvazör, üç hafif kruvazör ve sekiz muhripti – halbuki Amerikalılar sadece bir hafif uçak gemisi, iki refakat uçak gemisi ve üç muhrip kaybetmişlerdi.

Ayrıca bu muharebe, karşı konması zor yeni taktiklerin icrasına tanık olunduğundan bahsedilmeyi hak etmektedir. Zira, Kinkaid'in 7. Donanma'sındaki refakat uçak gemilerinin, Kurita'nın geri dönmesi ve San Bernardino Boğazı'ndan çekilmesine kadar, Kurita'nın "Merkez Kuvveti"nin beklenmedik ve ezici bir üstünlükle kalkıştığı şiddetli taarruzunu savuşturmayı başardıktan sonra, Kinkaid'in 7. Donanma'sı bu kez uçaklarının düşman gemileri üzerine çakılmasını, onların yakıt tanklarının alev alması, bombalarının infilak etmesi için, kendilerini intihar görevlerine adayan özel hava birlikleri için gönüllü Japon pilotları tarafından, ilk kez düzenlenen "Kamikaze" saldırısına maruz kaldılar. Bununla birlikte ilk denemelerinde birkaç gemiye zarar vermekle birlikte sadece bir refakat uçak gemisi batırıldı.

Muharebenin asıl büyük önemi Ozawa'nın dört uçak gemisinin batırılmasıdır. Hiçbir uçak gemisi olmadığından, kalan altı Japon ana muharebe gemisi çaresizdi ve savaşta başka olumlu katkıları olmadı. Ayrıca Japon donanması işe yaramaz hale geldi. Böylece, her ne kadar Halsey'in kuzey istikametindeki akını geri kalan Amerikan kuvvetlerini büyük tehlikelere açık hale getirmiş olmakla birlikte, sonuç Halsey'i haklı çıkardı. Bundan başka, bu olay ana muharebe gemisinin öcü olmasının beyhudeliğini ve bu modası geçmiş canavarlara duyulan inancın aptallığını açığa çıkardı. Bu gemilerin İkinci Dünya Savaşı'ndaki biricik önemli değeri, kıyı bombardımanıydı – ne gariptir ki, bu rol önceki nesil ana muharebe gemileri için uygun olarak nitelendirilmemiş ve çok fazla savunmasız bulunmuştu.

Japonların, Leyte Körfezi için çarpışmaya karar vermeleri ve Filipinler'i savunmalarının merkezi yapmaları, Lozan'dan gelen yaklaşık üç tümen kuvvetindeki takviyelerin, Amerikalı birliklerin adadaki kıyıbaşlarını genişletmelerinden önce adaya ulaşmalarına imkân tanımayacak kadar gecikti. Amerikalılar önce bulundukları kıyıbaşlarından taarruza geçerek doğu kıyısındaki Dulag ve Tacloban havaalanlarını ele geçirdiler. Daha sonra her iki kanatta yayıla-

rak 2 Kasım'da kuzey kıyıdaki Carigara Körfezi'ne ve doğu kıyısının orta aşağı bölgesinde bulunan Abuyog'a ulaştılar. Bu genişleyen taarruzlar, sadece beş Japon havaalanının hepsini ele geçirmekle ve düşmanın halihazırda adada bulunan bir tümenini kargaşaya sürüklemekle kalmadı, ayrıca Suzuki'nin Otuz Beşinci Ordu'sunun takviye tümenlerini Carigara Ovası'nda toplamasına da engel oldu.

Krueger, bundan sonra Japonların batı kıyısında, Ormoc'ta bulunan ana üssünü ele geçirmek için adadaki dağ silsilesinin, her iki ucundaki kıyılardan başlayan ikili bir kuşatma harekâtı gerçekleştirmeye niyet etti. Fakat, sel gibi yağan yağmurlar, ele geçirilen havaalanlarının ortak merkezli harekâtları desteklemek için hizmete elverişli hale getirilmesine dair çalışmaları engelledi. Bu duraklama esnasında iki Japon takviye tümeni 9 Kasım'a kadar Ormoc'a çıktı. Taşıma ve refakat sırasında verilen ağır kayıplara karşın takviye birliklerin sevki devam etti. Aralık ayı başında Japonlar Leyte'deki birliklerinin güçlerini 15.000'den 60.000'e çıkarmışlardı. Ne var ki bu zamana kadar Amerikalı Korgeneral Krueger'in gücü 180.000'i aşmıştı. Krueger, bu faaliyetleri hızlandırmak için yeni tümenlerinden birini, batı kıyısında, Ormac'ın hemen güneyine çıkarmıştı. Böylece savunmayı bölmüştü ve üç gün sonra, o liman üssünü 10 Aralık'ta az direnişle karşılaşarak işgal etti. Bundan sonra, aç olan Japonlar kolaylıkla çöktüler. Noel geldiğinde düzenli direniş sona erdi. Böylece, çok kötü koşullar altında bulunan ve gücü çok azalan Yamaşita, kendisinin, savunma gayretini Luzon Adası'nda toplamaya dair arzusuna geri döndü.

Bu kritik haftalar esnasında, Halsey'in 3. Donanma'sına ait üç hızlı uçak gemisi grubu, artan Kamikaze saldırılarından çok zarar görmesine rağmen, MacArthur'un birliklerini devamlı olarak desteklemek için Filipinler'in yakınlarında kaldı. Bu, dikkate değer sayıda, hasarla sonuçlanan isabetlere neden oldu ve uçak gemilerinden ikisi, ancak Kasım'ın son haftası serbest kalmakla birlikte, geniş çaplı bir onarım için geri çekilmek zorunda kaldı.

MacArthur ana hedefi olan Luzon Adası'nın işgaline hazırlık olmak üzere, kendi hava gücü olan 5. ABD Kara Kuvvetleri Hava

Birliği'nin Luzon deniz yaklaşma istikametini himaye edebileceği havaalanlarını tesis etmek için, ortadaki Mindoro Adası'nı ele geçirmeye karar verdi. Mindoro Adası Leyte Körfezi'nden yaklaşık 480 mesafede olduğundan bu tehlikeli bir hareketti, aynı zamanda Mindoro Luzon'daki Japon havaalanlarına, özellikle Manila civarındaki adalar kümesine çok yakındı. Fakat, Mindoro sadece yaklaşık yüz kişilik bir garnizondu. Terk edilmiş olan dört Japon toprak pisti, 15 Aralık'taki çıkarmada birkaç saat zarfında işgal edildi – ve bu pistler Amerikalıların kullanımı için o kadar çabuk bir şekilde dönüştürüldü ki, Amerikan Kara Kuvvetleri'nin uçakları ay sonundan evvel pistlere iniyordu. Halsey'in hızlı uçak gemisi kuvvetinin Luzon'daki havaalanlarını dövmesi ve Japon bombardıman uçaklarının Mindoro'ya ve deniz yaklaşma istikametlerine taarruz etmek amacıyla havalanmasını önlemek için avcı uçak örtüsünü tepelerinde tutması, havaalanlarının hizmete elverişli hale getirilmesine çok yardımcı oldu.

Çevreden toplanan altı ana muharebe gemisi ve on yedi refakat uçak gemisinin dahil olduğu toplam 164 gemilik Amerikan donanması, 3 Ocak'ta Amiral Kinkaid ve Oldendorf'un komutasında Leyte Körfezi'nden ayrıldı. Donanma 9 Ocak'ta, Manila'nın 175 kilometre kuzeyine, yaklaşık dört yıl önce Japonların Filipinler'i işgale başladığı Lingayen Körfezi açıklarına vardı. Donanma 10 Ocak'ın ilk saatlerinde, Krueger'in Altıncı Ordu'sunun dört tümenini karaya çıkarmaya başladı (bunu iki tümen daha takip edecekti).

Halsey'in donanmasına bağlı hızlı uçak gemisi kuvveti grubu çıkarmaya, özellikle şimdi gemilere artan bir hasara neden olan Kamikaze saldırılarını karşılamakta çok yardımcı oldu. Bu uçak gemisi grubu, Lingayen Körfezi çıkarmasını himaye ettikten sonra, Çin Denizi'nin ta derinliklerine kadar uzanan, Japon üslerini ve Hindiçin, Güney Çin, Hong Kong, Formoza ve Okinawa'ya giden gemileri tahrip eden hava akınları düzenledi. Bu Japonya'nın güney imparatorluğunun savunma zafiyetinin bir göstergesiydi.

Bu arada Krueger'in birlikleri Lingayen Körfezi'nden güney istikametinde şiddetli direniş karşısında Manila'ya doğru ilerlemeye

gayret ediyorlardı. MacArthur, Krueger'in birliklerinin ilerlemelerinin hızlandırılmasına yardımcı olmak ve Japonların Batan Yarımadası'na çekilmelerini önlemek için 29 Ocak'ta o yarımadaya yakın ilave bir kolordu çıkardı. İki gün sonra, bir hava indirme tümeni Manila'nın yaklaşık altmış beş kilometre güneyindeki Nasugbu'ya, hiçbir direnişle karşılaşmadan çıktı. Fakat indirme tümeni Manila üzerine yürürken, Krueger'in birlikleri kentin eteklerine ulaşmış ve Yamaşita'nın birlikleri dağlara çekilmişti.

Bununla birlikte, Manila, hâlâ deniz üs komutanı Amiral İvabaçi tarafından savunulmaktaydı. Amiral İvabaçi, Yamaşita'nın Manila'nın açık şehir ilan edilmesi ilişkin emrine itaat etmeyi reddeti ve bir ay daha süren sokak çatışmalarında ısrar etti – ve şehri enkaza çevirdi. Manila düşmandan ancak 4 Mart'ta temizlendi. Bu arada, her ne kadar bu kale adasındaki Japon garnizonu on gün dayanmakla birlikte Batan Yarımadası ele geçirilmiş ve Corregidor Adası tekrar geri alınmıştı. Mart ortasına gelindiğinde, hem Luzon'un dağlık kısımlarında hem de Mindanao'da ve daha küçük güney adalarındaki düşman mukavemetinden temizleme harekâtı devam etmekle birlikte, Manila Limanı Amerikan gemilerinin kullanımına hazırdı.

İvo Jima Taarruzu

Filipinler'lerdeki kilit yerlerin ele geçirilmesinden sonra, Amerikalılar MacArthur'un Formoza ya da Çin'in kıyısının bir kısmının Japonya'ya yapılacak saldırı için hava üsleri olarak ele geçirilmesine ilişkin önceki fikirlerinden vazgeçerek ilerlemeye devam etmek ve bizzat Japonya'ya taarruz etmeye istekliydiler. Fakat, Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi, Saipan ve Tokyo arasındaki Bonin Adaları'ndaki İvo Jima'nın ve Japonya'nın güneybatı ucuyla Formoza arasında bulunan Ryukyu Adaları'ndaki Okinawa'nın Japonya'nın hava bombardımanına yardımcı olacak yakın ada üsleri olduklarından ele geçirilmesinin, stratejik sıçrama taşları olarak gerekli olduğuna dair mutabakata vardılar.

İvo Jima, daha kolay bir harekât olarak kabul edildiğinden ilk önce ele geçirilecekti. Ayrıca İvo Jima, Kasım sonundan bu yana Mariana Adaları'ndan Tokyo'yu bombalamakta olan B29 Süper Uçan Kaleler için acil iniş yeri ve hiçbir avcı uçağı bütün mesafeyi uçamadığından, bombardıman uçaklarına refakat eden avcı uçakları için bir üs olarak istendi.

Sadece altı kilometre uzunluğundaki bu volkanik İvo Adası'nda garnizon birlikleri dışında kimse yoktu. Burası Eylül'e kadar büyük bir garnizon değildi ve fazla bir direniş gösteremezdi. Ancak o zamandan bu yana asker sayısı yaklaşık 25.000'e çıkarılmış ve General Kuribayashi savunma sistemini iyi gizlenmiş ve derin tünellerle birbirine bağlanan, tahkim edilmiş bir mağaralar ağına dönüştürmüştü. Amerikalılar muazzam deniz-hava üstünlüğüne sahip olduklarından, General Kuribayashi'nin hedefi daha sonra takviye alamayacağından sadece mümkün olabildiğince uzun süre dayanmaktı. General, zayiatı yüksek karakteristik Japon karşı taarruzlarına girişmekten ziyade, mevzilerinin yüksek savunma gücüne güveniyordu.

Amiral Nimitz İvo Jima'ya taarruz görevini ve 3. Donanma'nın komutasını 1945 yılının Ocak ayının son haftasında Halsey'den devralan Amiral Spruance'ye verdi –bu donanmanın adı şimdilik 5. Donanma olmuştu– ve kara harekâtı için kendisine üç deniz piyade tümeni verildi. Hava ve deniz hazırlık bombardımanı, 8 Aralık'tan itibaren, gündüz başlayan ve 3 Ocak'tan itibaren gece ve gündüz, son üç gün şiddetli deniz bombardıman olmak üzere devam eden Pasifik savaşındaki en uzun bombardımandı. Fakat, bütün bu bombardımanlar derinlikte tahkim edilen Japonların savunmasında düş kırıklığı yaratacak şekilde az etkili olmuştu. Deniz piyadeleri, 19 Şubat sabahı karaya çıktıklarında şiddetli havan ve topçu ateşiyle karşılaştılar ve uzun bir süre sahillerde baskı ve ateş altına alındılar. İlk gün karaya çıkan 30.000 askerden 2.000 zayiat verildi.

Deniz piyadeleri sonraki günlerde, Tokyo'daki büyük hava akınından sonra takviye için geri getirilen Amiral Mitscher'in hızlı uçak gemileri geldiğinde artan, havadan, denizden yoğun ve sürekli

hava ve deniz ateş desteği altında, ileri doğru neredeyse adım adım ilerlemeye çalıştılar. Ada ancak beş haftayı aşkın bir süre boyunca cereyan eden amansız çarpışmalardan sonra 26 Mart'ta işgal edildi. Deniz piyadelerin o zamana dek olan kayıpları, bütün çıkarma kuvvetinin yüzde 30'u olan yaklaşık 26.000'e yükselmişti. Japonlar o kadar inatçı bir şekilde savaşmışlardı ki, 21.000 kişi öldürülmüş, ancak 200 esir alınabilmişti. Japonların ölü olarak verdikleri toplam zayiatı 25.000'in üzerine çıkaran, aynı zamanda sadece bin esir alınan mağaraların düşman mukavemetinden temizlenmesi, iki aydan daha fazla devam etti. Üç havaalanı Mart sona ermeden Amerikan uçakları için hazırdı ve B29 Süper Kale bombardıman uçakları savaşın sonuna kadar oraya 2.400 kez inmişti.

Birmanya Seferi – Mayıs 1945, İmphal'den Rangun'un Tekrar Ele Geçirilmesine Kadar

1944 baharında Japonların, İmphal'deki taarruzunun püskürtülmüş olması ciddi bir aksaklık olmakla birlikte, bu durum onların Birmanya'daki varlıklarını yok edecek kadar kesin değildi. Japonlarının oradaki tutunmalarının sona erdirilmesi etkili bir şekilde takip edilip edilememelerine bağlıydı ve İngiliz ikmal sistemi bu amaç için adamakıllı bir şekilde geliştirilmek zorundaydı.

Birleşik Silahlı Kuvvetler Komitesi'nce tespit edilen 3 Haziran tarihli talimat uyarınca Amiral Mountbatten Çin'le olan hava bağlantısını genişletecek ve halihazırda kendisine tahsis edilmiş kuvvetlerle kara güzergâhındaki harekâtın başarısını geliştirecekti. Özel olarak bahsedilmemekle birlikte Birmanya'nın tekrar ele geçirilmesi bekleniyordu. İki ana plandan, karadan Birmanya'nın kuzey merkezinin tekrar ele geçirilmesinin "Capital," amfibik harekât ile Güney Birmanya'nın ele geçirilmesinin "Drakula" kapalı kod adlı harekâtlar olması düşünüldü. Güney Birmanya'nın ele geçirilmesinin (Drakula Harekâtı) daha etkili olma ihtimali vardı, fakat bu dışarıdan gelecek ikmal akışına bağlıydı. General Slim ve Amerikalılar mevcut koşullarda karadan yapılacak harekât planını tercih

ettiler. O nedenle her iki plan için hazırlıklar emredilmekle birlikte, ağırlık karadan yapılacak "Capital"* Harekâtı'na verildi.

Hindistan'a uzanan ulaşım tesislerindeki büyük iyileştirmelere ve Hindistan'ın önemli bir üs olarak gelişimine karşın, Birmanya gerçekten ve hızlı bir şekilde işgal edilecekse, çok daha fazla şeyin yapılması gerektiği aşikârdı. Esasen, ana sorunlar taktik olmaktan ziyade, lojistikti. Kara ulaşım ve lojistik tesislerinin ve iç bölgedeki su ikmalinin iyileştirilmesine rağmen, General Slim'in On Dördüncü Ordu'sunun havadan ikmale bağımlılığı halen devam ediyordu; bu da Amerikan yük uçaklarının malzeme ikmalinin yeterliliğine bağlıydı.

Böylece, 1944 yılının ikinci yarısı esas olarak bu tür (lojistik) gelişmelere, emir ve komuta sistemindeki yeniden düzenlemelere ayrılmıştı. Daha önemli hususlar arasında havadan ikmal sisteminin Muharebe Yükleme Görev Kuvveti adındaki birleşik bir karargâhın emrine verilmesini, istihbarat teşkilatlarının koordine edilmesini ve "Özel Kuvvet" birliklerinin lağvedilmelerini görüyoruz. Komuta kademesindeki yeniden düzenleme, Çan-Kay-Şek ile arası giderek açılan Stilwell Çan-Kay-Şek'in ısrarıyla Ekim'de Çin'den geri çağrıldığında kolay hale geldi. General A.C. Wedemeyer Stilwell'in yerine, Çan-Kay-Şek'in ve Çin kuvvetlerinin kurmay başkanlığına getirildi. Kasım'da, İtalya'da İngiliz Sekizinci Ordu Komutanlığı görevini yürütün General Oliver Leese, Mountbatten'in maiyetinde, Güneydoğu Asya Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na gönderildi.

Slim, muson yağmurlarının kesildiği ve toprağın kuruduğu Ekim ortasında "Capital Harekâtı" uyarınca merkez cepheden ilerlemeye başladı – bu harekâtta Kalemyo ve Kalewa'yı (İmphal'in 210 kilometre güneyinde) ele geçirmek için Stopford'un 33. Kolordu'sunu ileride Kabaw Vadisi'nin güney ucunda topladı; Aralık ortasına kadar Çindvin Nehri'nin karşısında Kalewa'nın yanında bir köprübaşı tesis etti ve daha sonra harekâtını, şu anda General Messervy

---

* 710. sayfadaki haritaya bakınız.

Harita 36

İmphal'den Rangun'a
3 Ara. 1944/6 May. 1945
0 Mil 150
0 Kilometre 200
Brahmaputra
IV. KOLORDU (Messervy)
ON DÖRDÜNCÜ ORDU (Slim)
Kohima
Çindvin
ÇİN
Mitkina
Mogaung
HİNDİSTAN
İmphal
36. TÜM.
İrravaddi
Banmauk
XXXIII. KOLORDU (Stopford)
ÇİN TÜMENLERİ (Wedemeyer)
İndav
Katha
Kalemyo
Kaleva
Mythta
Lasio 7 MART
Şvebo
XXXIII. KOLOR.
BİRMANYA YOLU
Gangav
Moniva
XV. KOLORDU (Christison)
IV. KOLOR.
Mandalay 20 MART
Şan Tepeleri
Pakokku
Taungtha
Kaladan
Mayu
BİRMANYA
Nyaungu
Meiktila
JAP. ON BEŞİNCİ ORDUSU
Rathedaung
Donbaik
Yenangyaung
Yamethin 14. NİS.
Akyab 4 OCAK
JAP. YİRMİ SEKİZİNCİ ORDUSU
JAP. OTUZ ÜÇÜNCÜ ORDUSU
Salvin
Sittang
Ramree
VI. KOLOR.
Tungu 22 NİS.
Prome 3 MAY.
İrravaddi
TAYLAND
Kadok
6 MAY. 1945 "DRAKULA" KUVVETLERİ VE IV. KOLOR. BİRLEŞTİ
Pegu
BENGAL KÖRFEZİ
Rangun
1 MAY. "DRAKULA HAREKÂTI": RANGUN YAKINLARINA DENİZDEN VE HAVADAN ÇIKILDI

komutasındaki 4. Kolordu'nun takviyesini alarak, Kalewa'nın 250 kilometre güneydoğu istikametinde Monywa ve Mandalay'a doğru genişletti.

Diğer tarafta ise, Filipinler'e doğru ilerleyen Amerikan deniz çıkarma birliklerinin büyük ve giderek yaklaşmakta olan tehdidiyle karşı karşıya bulunan Japon Yüksek Komutanlığı, her ne kadar General Kimura'ya Müttefiklerin Birmanya Yolu'nu açmalarını ya da Malaya'ya doğru ilerlemelerini önlemek için bulunduğu toprağı savunması gerektiğini bildirilmekle birlikte, Kimura'nın Birmanya Bölge Ordusu'na takviye birlik tahsis edemedi. Japonların, uzayıp giden İmphal taarruzu sonucu çok azalan kuvvetleriyle, bu savunma görevlerini yerine getirme ihtimalleri zayıftı. Merkez Cephe'de ise Japon On Beşinci Ordusu'nun eksik kadrolu, toplam mevcudu yalnızca 21.000 olan dört tümeni muhtemelen sekiz ya da dokuz güçlü tümenle karşı karşıya idi ve yegâne takviye Güney Birmanya'daki tümenden gelebilirdi – ki bu birliğin kullanılması Rangun'u savunmasız bırakmak demek olacaktı. Slim'in bazı birlikleri "Drakula Harekâtı" için alıkonmakla birlikte, Slim'in elinde bulunan hepsi geniş kadrolu üstün tümen sayısına, daha güçlü zırhlı birlik desteğine ve havadaki kesin üstünlüğe güvenebilirdi. Bu somut bilgiler göz önüne alındığında, Japonlar Kuzey Birmanya'dan geri çekilmelerinin zorunlu olabileceğini anlamaya başladılar. Ancak hâlâ Mandalay ve 225 kilometre güneyde, İrravadi Nehri'nin aşağısındaki Yenangyaung petrol yataklarını örten bir hattı tutmayı umuyorlardı.

Merkez Cephe'deki İngiliz taarruzu gelişirken, Arakan'ın iki tali bölgesinde ve Kuzey Birmanya'daki harekâtlar başarılı bir sonuca ulaştılar.

Christison'un, 15. Kolordu'sunun muson yağmurları kesilir kesilmez hedefi, Arakan'ı temizlemek, hava üsleri için Akyab Adası'nı ele geçirmek ve daha sonra birliklerini asıl sefer için serbest bırakmaktı. Christison'un bu görev için Sakurai'nin sözde Yirmi Sekizinci Ordu'sunun iki zayıf tümenine karşı üç güçlü tümeni vardı. İngilizlerin ilerlemesi 11 Aralık'ta başladı ve 23 Aralık'ta yarıma-

danın ucundaki Donbaik'i çabucak ele geçirdiler. Bir hafta sonra da Mayu Nehri'nin doğu yakasındaki Rathedaung ele geçti; aynı zamanda Christison'un 3. Tümen'i yarımadanın daha iç kısmında Kaladan Vadisi'ni temizliyordu. Direnişinin eksikliğinin nedeni, Japonların Arakan'dan geri çekilmeleriydi. Bu geri çekilme Akyab'ı ele geçirme planlarının hızlandırılmasına neden oldu – ne var ki İngilizler 4 Ocak'ta Akyab'ı işgal ettiklerinde şehrin terk edilmiş olduğunu gördüler.

Daha başka hava üslerine duyulan ihtiyaç, Christison'un yüz on kilometre daha güneydeki Ramree Adası'nın ele geçirilmesini planlamasına yol açtı ve bu ada, şu anda Japonlar asıl olarak Aşağı İrravadi Nehri'ne açılan dağların geçitlerini tutmakla ve İngilizlerin Birmanya merkezini yarmalarını önlemekle meşgul olduklarından, 21 Ocak'ta kolayca emniyet altına alındı. Aslında buradaki seferin itibarı, büyük ölçüde, yaklaşma istikametlerini ve geçitleri Nisan sonuna kadar tutan, böylelikle Sakurai'nin eksik ordusunun, Arakan'dan kurtulmasını sağlayan küçük Japon artçı birliklerinindi. Bununla beraber, bu artçı birliklerin inatçı savunmalarına, zaten Christison'un kolordusunun kuvvetlerinin büyük bir kısmının geri çekilmiş olduğu "Drakula Harekâtı"nın planlamasıyla daha fazla ilgilenmesi yardımcı oldu.

1944 süresince Çin'deki sefer Çan-Kay-Şek kuvvetleri için kötü gitmişti ve bu Trident Konferansı'nda Himalayalar üzerinden gerçekleştirilen tehlikeli hava ikmaline (Hump) ilişkin karardaki önceliklerin aksine çevrilmesine yol açmıştı. Şimdi ise Çin'deki Amerikan stratejik hava kuvvetlerinden ziyade Çin ordularının yığınağına önem veriliyordu. Daha batıda bulunan Yunnan Eyaleti'nde bile, on iki Çin tümeninin giriştiği taarruz, tümenin sayıca 7 kat daha fazla olmasına rağmen sadece bir Japon tümeni tarafından durduruldu.

Birmanya'daki kuzey cephede çoğu Çinlilerden oluşan Stilwell'in kuvvetleri bahar mevsimi boyunca Myitkyina'dan geçerek Birmanya Yolu'nun kuzey kanadına ilerleme gayretlerinde Honda'nın Otuz Üçüncü Ordu'sunun zayıf üç tümeni karşısında az mesafe

kaydetmişlerdi. Bununla birlikte sonbaharda yorgun Chindit akıncılarının 36. Hint/İngiliz Tümeni'yle değiştirilmesinden ve ayrıca garip bir şekilde Çin tümenlerinin çoğunluğu Çin'deki Japon taarruzuna karşı koymak için geri çekilmiş olduktan sonra bir iyileşme meydana geldi. Onu takip diğer bir gelişme Stilwell'in Wedemeyer ile değiştirilmesi ve Wedemeyer'in emri altında, Kuzey Muharebe Bölge Komutanlığı'nı diğer yeni bir Amerikalı komutan, General Sultan'ın devralmasıydı.

Aralık'ta General Sultan'ın kuvvetleri ve özellikle kalan iki Çin tümeni daha hızlı ilerledi ve Honda'nın zayıf Japon tümenleri güneybatıya, Mandalay'a doğru geri çekilmeye zorlandı. Ocak ortasında Birmanya Yolu'nun batı merkez uzantısı Japonlardan temizlendi. Nisan geldiğinde Birmanya Yolu'nun Mandalay'dan Çin'e kadar olan kısmının tümü tekrar açıktı.

Kasım ayının ortasına gelindiğinde, Stopford'un 33. Kolordu'su Çindvin Nehri'nde bir köprübaşı tesis etmişti ve ondan sonra Messervy'nin 4. Kolordu'su doğuya, Shwebo-Mandalay Ovası'na doğru taarruza geçti – aynı zamanda, o zamana kadar İrravadi Nehri üzerinde, güneyde İndav ve Katha'ya kadar sokulmuş bulunan Festing'in 36. Tümen'iyle temas kurdu. Gösterilen direnişin zayıflığından Japonların Shwebo Ovası'ndan çekildikleri anlaşıldı. Böylece Slim'in, Japonları üstün zırhlı birlik, topçu ve hava kuvvetleriyle nispeten açık arazide kuşatıp imha etme umutlarını sekteye uğradı. O nedenle Slim, planını yeniden tanzim etti. Stopford'un dört tümene tekabül eden 33. Kolordu'su, İrravadi Nehri üzerinde geçiş noktalarını ele geçirmek için kuzeyden aşağı istikamette Mandalay üzerine doğru baskıyı artırırken, üç tümene tekabül eden 4. Kolordu ise mümkün olduğunca usulca, Kalemyo'dan tam güney istikametinde Myittha Vadisi'ne doğru ilerleyecekti. 4. Kolordu daha sonra Mandalay'ı tutan Japon kuvvetlerinin geri bölgesinin ardında Meiktila yakınlarında stratejik bir engel tesis etmek ve Pakokku yanındaki Aşağı İrravadi Nehri üzerinde bir geçiş noktası ele geçirmek için Gangaw'dan güneydoğuya doğru hareket geçti – böylelikle Japonların güney istikametinde Rangun'a geri çekilmelerini

tıkanmış ve oradan ikmali önlenmiş olacaktı. Merkez cephedeki bu kuşatma planının tümü, lojistik sorunların çözümüne ve özellikle yeterli hava ikmaline bağlıydı.

1945'in başında, 4. Kolordu derin kanat (yandan - kuşatma) hareketine hazırlanırken, Stopford'un 33. Kolordu'su güneye, Mandalay'a doğru ilerlemesine devam etti. 10 Ocak'a kadar Shwebo'ya ulaşıldı ve işgal edildi. Çindvin Nehri üzerindeki Monywa 22 Ocak'a kadar ele geçti ve Stopford'un diğer bir tümeni, Mandalay'ın seksen ila yüz on kilometre kuzeyinde, İrravadi Nehri üzerinde geçiş noktaları ele geçirmişti. Böylece Stopford'un üç tümeninin üç farklı bölgeye gerçekleştirdiği taarruzların hangisinin asıl taarruz olduğu belirsizdi ve bu durum Japonlar için tehdit oluşturmuştu. Mandalay'ın karşısında ana birlikten ayrı görev yapan (müfrez) birliğin dışında şimdi Japon kuvvetlerinin tümü İrravadi Nehri'nin doğu yakasındaydı.

Slim'in yeni planı neredeyse mükemmel bir şekilde işledi. Messervy'nin, 10 Şubat'ta Pakokku yakınlarındaki Kahnla'yı işgali, harekâtın başlaması için bir işaretti. 14 Şubat'ta, Messervy'nin öncü tümeni, Pakokku'nun güneyinde Nyaunga'nın yakınlarında bir köprübaşı tesis etti. O bölgeyi tutan Hint Milliyetçi birliklerinin üstesinden kolaylıkla gelindi. Daha sonra Messervy'nin General Cowan'ın emrindeki, özel olarak motorize hale getirilen 17. Tümen ve ilave bir tank tugayından meydana gelen vurucu gücü, daha sonra köprübaşından geçti ve 24 Şubat'ta Taungtha'yı ele geçirip, 28 Şubat'da Meiktila'nın eteklerine ulaştı. Japon müfrez birliği Taungtha'yı tekrar işgal ettiğinde, buradaki vurucu gücün bir an için irtibatı kesilse de havadan etkili bir şekilde ikmal edildi ve böylece, iki günlük çarpışmalardan sonra 3 Mart'ta Meiktila'yı ele geçirebildi. Daha sonra General Cowan üstünlüğünü muhafaza etmek için elinden geleni yaptı ve tankların desteğindeki küçük piyade kollarıyla çeşitli istikametlerden geliştirdiği bir dizi şiddetli akınla Japonları şaşkın bir vaziyette bıraktı.

Japonlar tehlikeli bir durumdaydı – kuvvetleri Mandalay civarında baskı altındaydı ve geri bölgedeki ulaşım ile lojistik tesisleri

kıstırılmış vaziyetteydi. Bunun yanı sıra karada sayıca çok azdılar ve hava himayelerinden büyük ölçüde yoksundular. Buna rağmen çok şiddetli bir şekilde karşı taarruza kalktılar. Mandalay'daki mukavemet noktaları olan Dufferin Kalesi'ne yapılan müteaddit saldırılar püskürtüldü. Japonlar ulaştırma ve lojistik tesislerini bertaraf etmek için son çare olarak Meiktila bölgesinde bir karşı taarruz düzenlediler. Bunun için güneyden iki tümen sevk edilirken, aynı zamanda diğeri acele olarak Mandalay'dan aşağı gönderildi. Bu birliklerin tümü artık kuzey cephesi ve Birmanya Yolu'ndan geri çekilmiş olan Honda'nın Otuz Üçüncü Ordu'sunun emrindeydi. Bu muharebe Mart ortasında kritik bir aşamadaydı, fakat ay sonunda Japon karşı taarruzu yenilgiye uğratılmıştı ve karşı taarruzdan vazgeçildi. Bu arada, Stopford, nihayet Dufferin Kalesi'ni ve Mandalay'ı 20 Mart'ta işgal etmişti. Durumun umutsuzluğunu fark eden Japon On Beşinci Ordusu, Mandalay'ı elde tutma çabasından vazgeçmiş ve güneye çekilmişti. Merkezi Birmanya artık İngilizlerin ellerindeydi ve Rangun yolu açıktı. İki İngiliz kolordusu bu iki haftalık muharebede yaklaşık 10.000 zayiat verdi, ama Japonların kaybı çok yüksekti – kayıpları, zaten eksik olan birlik mevcutlarının muhtemelen toplam üçte birine tekabül ediyordu. Daha kötüsü, müteakip direniş ihtimali nedeniyle uğradıkları teçhizat kaybıydı, çünkü uzun ve dolambaçlı bir güzergâhtan doğu istikametinde Shan Tepeleri'ne doğru çekilmek zorundaydılar.

Artık Rangun İngilizler için müsait olmakla birlikte, muson yağmurlarının yaklaşması ve Amerikan nakliye uçaklarının Birmanya'dan çekilecek ve Haziran başında, Çin'e yardım için gönderilecek olması nedeniyle, şehre hızlı bir şekilde ulaşılması gerekiyordu. Rangun, Meiktila'dan 480 kilometreden daha uzaktı ve şayet o vakte kadar bir Güney Birmanya limanı, Amerikan uçaklarının nakliyesini telafi etmek ve Slim'in ordusuna alternatif bir deniz ikmal hattı sağlamak amacıyla ele geçirilmezse, zaten General Slim'in çok uzun mesafeye yayılmış olan On Dördüncü Ordu'sunun bütün ikmal hattı çökecekti. O nedenle Mountbatten, Slim'in ordusunun Mayıs başında Rangun'a zamanında ulaşmama ihtimaline karşı

bir güvence olarak 3 Nisan'da, "Drakula Harekâtı"nın Mayıs'ın başında başlatılması için emir verdi. Bu harekât Christison'un kolordusuna bağlı bir tümen, bir orta tank alayı ve bir Gurka paraşüt taburu tarafından gerçekleştirilecekti.

General Slim'in, Mandalay ve Meiktila'dan güney istikametindeki harekâtın başarısını genişletme planlarına göre, Messervy'nin 4. Kolordu'su anakara ve demiryolundan aşağı doğru ilerleyecek, aynı zamanda Stopford'un 33. Kolordu'su ise İrravadi Nehri'nin her iki yakasından aşağı doğru inecekti – 33. Kolordu ikmalini iç bölgelerdeki su ulaşım yolları üzerinden sağlarken, 4. Kolordu havadan ikmal edilmeye devam edecekti.

Japonlar, İrravadi Nehri'ni, Arakan'dan gelmekte olan Yirmi Sekizinci Ordu'nun birlikleriyle tutacağını umut ediyorlardı. Böylece Japonların diğer iki ordudan kalan birlikleri Messervy'yi durdurabileceklerdi. Ne var ki ordulardan geriye kalan birlikler muharebe edecek durumda olmadıklarından, umutları boşa çıktı. Bu arada, aslında Slim'in ihtiyatı olan 5. Tümen ileriye atıldı ve 14 Nisan'a gelindiğinde, Meiktila'nın yaklaşık altmış beş kilometre güneyindeki Yamethin'i ele geçirdi. Stopford'un, 33. Kolordu'su da İrravadi Nehri'nden aşağı doğru ilerlemeye başladı ve 3 Mayıs'ta öncü tümeni Rangun'a yarı mesafedeki Prome'e ulaştı. Japonların Yirmi Sekizinci Ordusu ise İrravadi Nehri'nin batı yakasında sıkıştırıldı. Yavaş başlayan bir ilerlemeyi müteakip anayol boyunca daha hızlanan Messervy'nin öncü birliği, 22 Nisan'da Shan Tepeleri'den geri çekilen Japon On Beşinci Ordusu'ndan kalan öncü unsurların önlerine çıktı ve Prome ile aynı hizada bulunan Toungoo'ya ulaştı. O sırada, arta kalan Japon unsurlar 160 kilometre gerideydiler. Bir hafta sonra, Messervy'nin öncüleri, Toungoo'dan yüz kırk beş ve Rangun'dan sadece yüz on kilometre mesafedeki Kadok'a ulaştı. Japonlar, Tayland'a kadar doğu istikametinde irtibatı açık tutmaya çalıştıklarından burada daha sert bir direnişle karşılaştılar. Birkaç gün içerisinde direnişin üstesinden gelindi, ne var ki duraklama kısa olmakla birlikte Messervy'nin askerlerini, Rangun'u kurtarma şerefinden mahrum etmeye yetti.

Çünkü "Drakula Harekâtı" 1 Mayıs'ta, paraşüt birliklerinin Rangun Nehri'nin ağzına inmesiyle ve nehrin her iki yakasına yapılan amfibik çıkarmalarla başlamıştı. Japonların, halihazırda Rangun'u tahliye ettiğini haber alınca bütün kuvvet tekrar çıkarma gemilerine bindi, nehrin yukarısına hareket etti ve ertesi gün kente girdi. 6 Mayıs'ın ilk saatlerinde, Messervy'nin Kadok ve Pegu'dan aşağı doğru inen öncü birlikleriyle karşılaşıldı. Birmanya'nın kurtuluşu şimdi neredeyse tamamlanmıştı.

Seferin müteakip safhalarındaki mukavemetin eksikliği esasen Pasifik'teki büyük Amerikan harekâtı tehlikesini karşılamak için Japonların hava ve deniz kuvvetlerinin birçoğunu geri çekmiş olmalarındandı. Müttefiklerin 800'ü aşkın muharip (650 bombardıman ve 177 avcı) uçağına karşı, Japonlar ancak eski model 50 uçak toparlayabilmişlerdi. Bundan başka, İngilizlerin gözüpek ilerlemelerinin bütün başarısı ikmallerini idame ettiren Amerikan nakliye uçaklarına bağlı olmuştu.

Montgomery, 15 Aralık 1944'te, Eisenhower'a Ren Nehri'ne düzenlenecek sonraki büyük taarruzu başlatmadan önce Noel'i evinde geçirmek istediğini söylediği bir mektup yazdı. Mektuba Eisenhower'ın önceki yıl savaşın 1944 Noeli'ne kadar biteceğine ilişkin giriştiği bahsin 5 poundluk hesap pusulasını ekledi.* O hatırlatıcı latife çok incelikli değildi, çünkü Montgomery daha on beş gün evvel "Ike'ı küplere bindiren" mektubunda Eisenhower'ın stratejisini ve Almanların sonunu getirme konusundaki başarısızlığını sert bir biçimde eleştirmiş ve devamla Eisenhower'ın komutanlığı devretmesi gerektiğini tavsiye etmişti.**

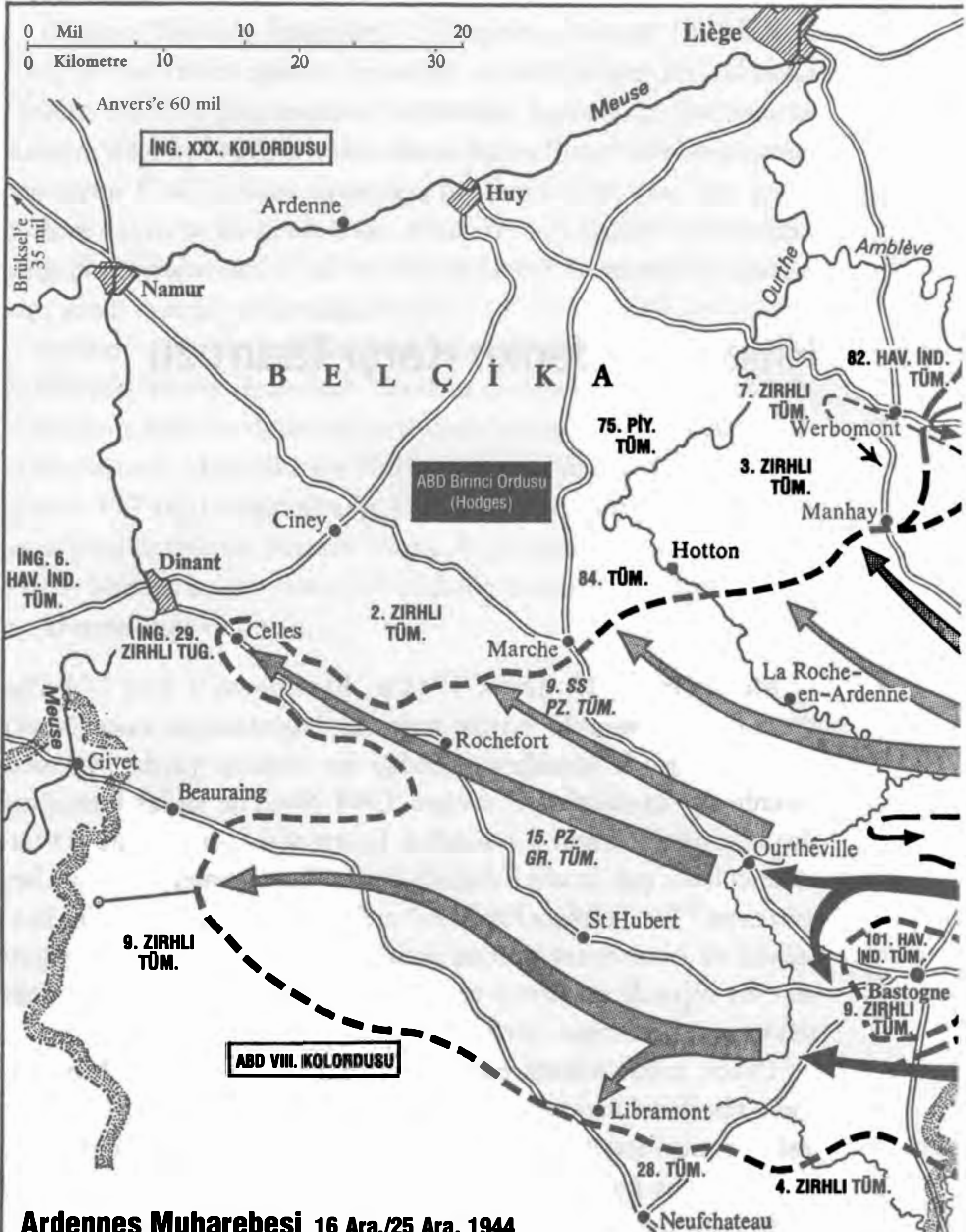
Örnek teşkil edecek bir sabır gösteren Eisenhower, Montgomery'nin ikinci mektubunu ciddi bir eleştiri yerine bir şaka olarak kabul etmeyi tercih etti. Eisenhower 16 Aralık'ta verdiği cevapta, "Hâlâ dokuz günüm var ve neredeyse Noel için fazladan bir beş poundunuzun olacağı kesin gözükmekle birlikte, o güne kadar almayacaksınız," diye yazdı.

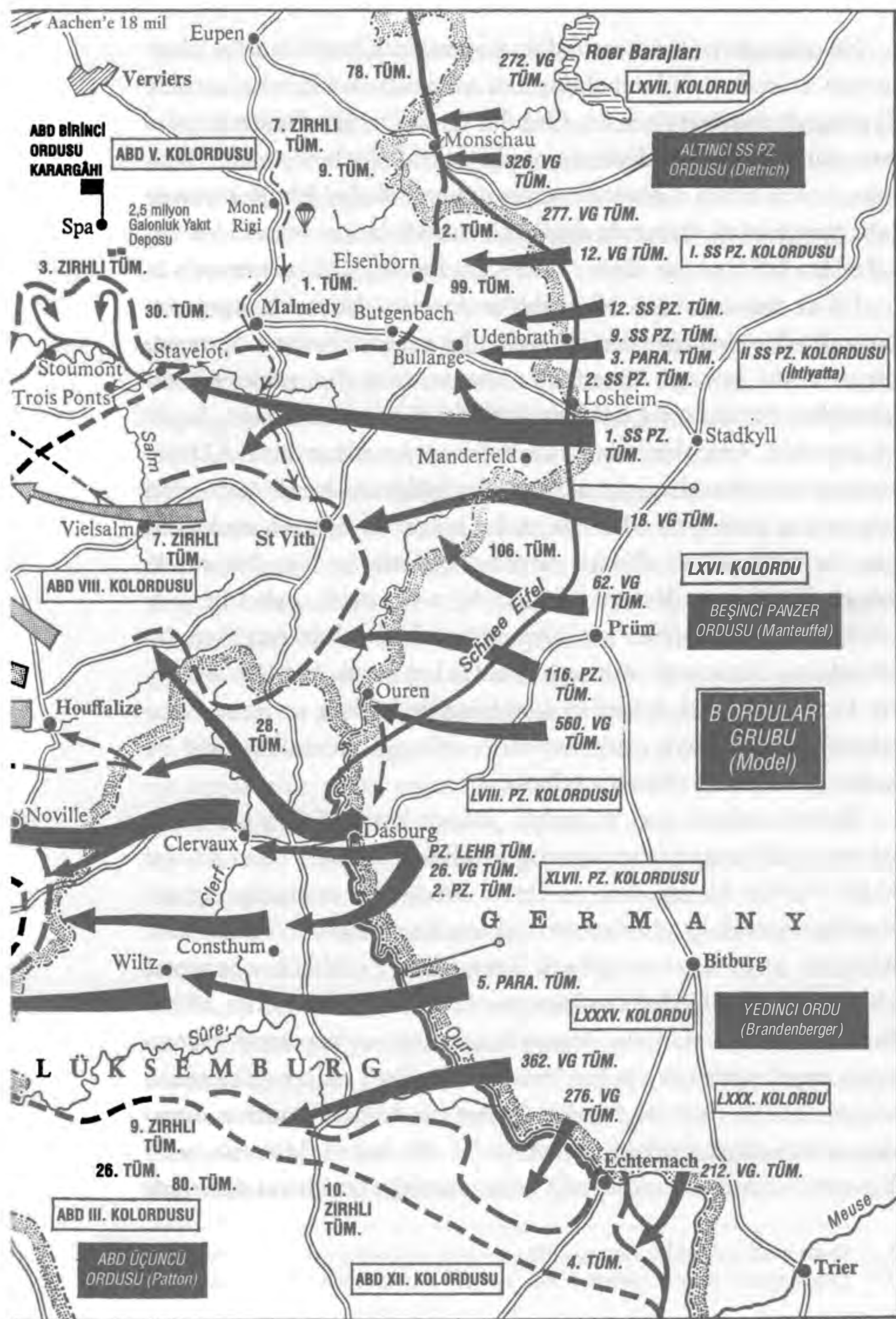
* Harry C. Butcher, *My Three Years with Eisenhower*, s. 722.

** Harry C. Butcher, *a.g.e.*, s. 718.

Harita 37

0 Mil 10 20
0 Kilometre 10 20 30
Liège
Anvers'e 60 mil
İNG. XXX. KOLORDUSU
Meuse
Huy
Ardenne
Brüksel'e 35 mil
Namur
Ourthe
Amblève
B E L Ç İ K A
82. HAV. İND. TÜM.
7. ZIRHLI TÜM.
Werbomont
75. PİY. TÜM.
3. ZIRHLI TÜM.
ABD Birinci Ordusu (Hodges)
Manhay
Ciney
Hotton
İNG. 6. HAV. İND. TÜM.
Dinant
84. TÜM.
İNG. 29. ZIRHLI TUG.
Celles
2. ZIRHLI TÜM.
Marche
9. SS PZ. TÜM.
La Roche-en-Ardenne
Meuse
Rochefort
Givet
Beauraing
15. PZ. GR. TÜM.
Ourtheville
St Hubert
9. ZIRHLI TÜM.
101. HAV. İND. TÜM.
Bastogne
9. ZIRHLI TÜM.
ABD VIII. KOLORDUSU
Libramont
28. TÜM.
4. ZIRHLI TÜM.
Neufchateau
Ardennes Muharebesi 16 Ara./25 Ara. 1944
16 Ara. 1944'te cephe hattı
20 Aralık'ta cephe hattı
25 Aralık'ta cephe hattı
Peiper Muharebe Grubu
Alman taarruzları, 16/20 Ara.
Alman taarruzları, 21/25 Ara.
Alman hava indirmesi
7. Zırhlı Tümen'in harekâtı

Aachen'e 18 mil
Eupen
Verviers
Roer Barajları
272. VG TÜM.
LXVII. KOLORDU
78. TÜM.
7. ZIRHLI TÜM.
ABD BİRİNCİ ORDUSU KARARGÂHI
ABD V. KOLORDUSU
Monschau
9. TÜM.
326. VG TÜM.
ALTINCI SS PZ. ORDUSU (Dietrich)
Mont Rigi
2,5 milyon Galonluk Yakıt Deposu
Spa
277. VG TÜM.
2. TÜM.
12. VG TÜM.
I. SS PZ. KOLORDUSU
Elsenborn
3. ZIRHLI TÜM.
1. TÜM.
99. TÜM.
30. TÜM.
Malmedy
Butgenbach
12. SS PZ. TÜM.
Udenbrath
9. SS PZ. TÜM.
3. PARA. TÜM.
2. SS PZ. TÜM.
II SS PZ. KOLORDUSU (İhtiyatta)
Stavelot
Stoumont
Bullange
Trois Ponts
Losheim
Salm
1. SS PZ. TÜM.
Stadkyll
Manderfeld
18. VG TÜM.
Vielsalm
7. ZIRHLI TÜM.
St Vith
106. TÜM.
ABD VIII. KOLORDUSU
LXVI. KOLORDU
62. VG TÜM.
Schnee Eifel
BEŞİNCİ PANZER ORDUSU (Manteuffel)
Prüm
116. PZ. TÜM.
Ouren
Houffalize
28. TÜM.
560. VG TÜM.
B ORDULAR GRUBU (Model)
LVIII. PZ. KOLORDUSU
Noville
Dasburg
Clervaux
PZ. LEHR TÜM.
26. VG TÜM.
2. PZ. TÜM.
XLVII. PZ. KOLORDUSU
Clerf
G E R M A N Y
Consthum
Wiltz
Bitburg
5. PARA. TÜM.
Sûre
Our
LXXXV. KOLORDU
YEDİNCİ ORDU (Brandenberger)
L Ü K S E M B U R G
362. VG TÜM.
276. VG TÜM.
LXXX. KOLORDU
9. ZIRHLI TÜM.
26. TÜM.
80. TÜM.
Echternach
212. VG. TÜM.
10. ZIRHLI TÜM.
Meuse
ABD III. KOLORDUSU
4. TÜM.
ABD ÜÇÜNCÜ ORDUSU (Patton)
ABD XII. KOLORDUSU
Trier

Ne onlar, ne onların emrindeki komutanlar, kendi taarruz planlarının ardından muhtemel düşman müdahalesini hesaba kattılar. O gün, Montgomery'nin 21. Ordular Grubu'na gönderilen son durum muhakemesi kendinden emin bir şekilde şöyle diyordu: "Düşman, halen bütün cephelerde savunma halindedir; büyük harekâtlara girişebilecek durumda değildir." Amerikan kuvvetlerinden teşkil edilen 12. Ordular Grubu Komutanı Bradley de aynı görüşteydi.

Fakat tam o sabah, 16 Aralık'ta düşman, Müttefik komutanların planlarını altüst eden muazzam bir taarruz başlattı. Karşı taarruz, azami kuvveti Almanya'ya uzanan daha düz yaklaşma istikametleri boyunca yığmak için birliklerin zayıf tutulduğu dağlık ve ormanlık Ardenler bölgesinde bulunan Amerikan Birinci Ordusu'nun cephesine düzenlendi. Ardenler bölgesini kendi taarruzları için uygun görmeyen Müttefikler, bu bölgeyi düşmanın muhtemel taarruz hattı olarak dikkate almama eğilimindeydiler. Ne var ki burası Almanların dört yıl önce, 1940'ta Müttefik cephesini yerle bir eden ve Batı Cephesi'nin çökmesine yol açan Yıldırım Savaşı'nı (Blitzkrieg) başlatmak için seçmiş oldukları yerdi. 1944'ün Müttefik komutanlarının, Hitler'in aynı bölgede baskını ve onun başarılarını tekrarlamaya çalışmayı deneyebileceği ihtimaline karşı bu kadar gözü kapalı olmaları tuhaftı.

Taarruz haberi, geri bölgedeki yüksek karargâhlara geç ulaştı ve karargâhlar taarruzun yarattığı tehdidi anlamakta daha da ağır kaldı. Haber, Eisenhower ve Omar Bradley'in müteakip Amerikan taarruzundaki adımları tartıştıkları Eisenhower'ın Versay'daki Müttefik Sefer Kuvveti Yüksek Karargâhı'na (SHAEF - Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force) öğleden sonra ulaştı. Bradley, açık yüreklilikle, Alman taarruzunu sadece kendi taarruzunu engellemek isteyen bir "bozucu taarruz" olarak gördüğünü söyler.* Eisenhower ise "derhal bunun bir bölgesel taarruz olmadığına kanaat getirdiğini söylemişti."** Ne var ki Müttefik Sefer Kuvveti Yüksek Karargâhı'nda bulundurduğu iki ihtiyat tümenine

---

* Omar Bradley, *A Soldier's Story*, s. 455.

** Eisenhower, *Crusade in Europe*, s. 342.

ertesi gün 17 Aralık akşamına kadar muharebe bölgesine intikal etmesi için alarm verilmemesi önemliydi.

O zaman kadar, General Middleton'un 8. Kolordu'suna bağlı dört tümenin tutmakta olduğu, yüz otuz kilometrelik zayıf Ardenler cephesi, yaklaşık bin tank ve zırhlı hücum toplarının bulunduğu yedisi zırhlı olmak üzere yirmi Alman tümeniyle sonuna kadar yarılmıştı. Bradley, Lüksemburg'daki Taktik (Seyyar) Karargâhı'na döndüğünde şaşkın kurmay başkanını harekât odasında haritanın üzerinde arpacı kumrusu gibi düşünürken buldu ve, "Bu aşağılık herifler bu kadar kuvveti nereden buldular," diye bağırdı.* Durum, karargâhının şu âna dek bildiğinden daha kötüydü. Öncü panzer birlikleri halihazırda cepheden otuz kilometre kadar içeri girmişler ve biri Stavelot'a (Belçika) ulaşmıştı. Amerikan Birinci Ordusu Komutanı Hodges da o âna kadar, Almanların yarma taarruzunu önemsememişti ve önce, daha kuzeydeki Roer Barajları'na karşı giriştiği taarruzlarına devam etmekte ısrar etti. Ancak, 18 Aralık sabahı, Almanların Stavelot'tan geçtiğini ve alelacele geriye daha güvenli bir bölgeye intikal ettirilen Spa'daki (Belçika) karargâhına yaklaştıklarını gördüğünde tehlikenin bilincine vardı.

Yüksek komutanlığın durumu yavaş kavraması, kısmen bilgilerin kendilerine yavaş gelmesindendi. Bu da büyük ölçüde, yarılan cepheden gizlilik içinde sızarak, cepheden geriye uzanan birçok telefon hattını kesen ve ayrıca kargaşanın yayılmasına yol açan Alman komandolarının hareket tarzı nedeniyleydi.

Fakat bu, yüksek komutanlığın Ardenler bölgesinde bir Alman karşı taarruz ihtimali karşısındaki körlüğünü izah etmez. Müttefik İstihbarat Teşkilatı, panzer tümenlerinin Ekim'den bu yana yeni bir taarruz amacıyla yeniden toparlanmak ve gözden geçirilmek için cephe hatlarından geri çekilmekte olduğunu ve çekilen bu kısmın yeni bir Altıncı SS Panzer Ordusu olarak teşkil edilmiş olduklarını bilmekteydiler. Altıncı Panzer Ordu Karargâhı, Köln'ün batısında Roer bölgesinden alındıktan sonra, güneye Koblenz'e kaydırılmıştı.

---

* Omar Bradley, *A Soldier's Story*, s. 466.

Ayrıca tank birliklerinin Ardenler bölgesi istikametindeki intikalleri tespit edilmişti ve yeni teşkil edilen piyade tümenleri oradaki safta tertiplenmişlerdi. Daha sonra 12 ve 13 Aralık'ta özellikle ünlü iki "Yıldırım" (Blitz) tümeni olan Grossdeutschland ve 116. Panzer tümenlerinin bu sakin bölgeye gelmiş olduklarına ilişkin raporlar geldi ve 14 Aralık'ta, Ardenler bölgesinde Amerikan güney cephesinin yarısını örten Our Nehri'nin yukarı kesimine seyyar köprü inşa malzemeleri taşınıyordu. Daha 4 Aralık'ta, o bölgede yakalanan bir Alman askeri, orada büyük bir taarruzun hazırlanmakta olduğunu ifşa etmişti ve onun açıklaması, müteakip günlerde yakalanan diğer birçok esir tarafından teyit edildi. Bu esirler ayrıca, taarruzun Noel'den bir hafta önce beklendiğini ifade etmişlerdi.

Giderek artan bu önemli işaretler neden bu kadar az ilgi gördü? Amerikan Birinci Ordusu'nun istihbarat başkanının, ne Harekât daire başkanı ne Ordular Grubu'nun istihbarat başkanı ile arası vardı ve ayrıca telaşe müdürü olmaya yatkın birisi olarak kabul ediliyordu.* Ayrıca toplamış olduğu bilgilerden kesin bir sonuç elde edemedi. En yakın tehlikeye maruz kalan 8. Kolordu, cephesindeki tümenlerin yer değiştirmeleri (rotasyon), yalnızca düşmanın yeni tümenleri başka yerlerde görevlendirilmeden önce, cephe hattında tecrübe kazanmalarına imkân tanıdığına ve arzusunun "cephenin bu kısmının sakin ve hareketsiz bir halde kalmasını gösterdiğine ilişkin tehlike arz eden hatalı bir sonuca vardı."

Lakin, istihbarat teşkilatındaki taarruzun gücüne ilişkin net durumun eksikliği dışında, Müttefik Yüksek Komutanlığı'nın, yanlış durum muhakemesi dört unsurdan kaynaklanmış gibi gözükmektedir. Müttefikler o kadar uzun bir zamandır taarruz halindeydiler ki, düşmanın üstünlüğü ele geçireceklerini hemen hemen hiç tahayyül edemediler. Müttefikler "taarruz en iyi savunmadır" askeri ilkesiyle o denli aşılanmışlardı ki, taarruzlarına devam ettikleri sürece, düşmanın etkili bir şekilde karşılık veremeyeceklerinden tehlike arz edecek şekilde emin hale gelmişlerdi. Müttefikler, şayet düşman bir

---

* Omar Bradley, *A Soldier's Story*, s. 464.

karşı taarruza kalkışsa bile, bunun ancak kendilerinin Köln'e direk ilerlemelerine ve Ruhr Havzası'nın endüstri merkezlerine karşı direk bir karşılık olacağını hesapladılar. Müttefikler düşman tarafındaki bu tür geleneksel doktriner görüşlere ve ihtiyata çok güvendiler, çünkü Hitler o zaman yetmişlerinde olan emektar Mareşal Rundstedt'i, Batı Cephesi Başkomutanı olarak atamıştı.

Müttefikler her bakımdan yanıldılar ve ilk üç unsurun yanıltıcı etkisi sonuncu varsayımdaki hatayla arttı. Zira, Müttefikler bunu "Rundstedt taarruzu" diye adlandırmakla birlikte, Rundstedt'in kâğıt üzerinde olmasının dışında bu taarruzla ilgisi yoktu – Rundstedt o zaman ve daha sonra bu konuda kızgındı, çünkü Rundstedt sadece bu taarruzu kabul etmemekle kalmadı, aynı zamanda komuta sorumluluğunu almadı. Ast birlik komutanlarının harekâtı ellerinden gelen en iyi şekilde icra edebilmeleri için karargâhını sırf Hitler'in talimatları için bir postane olacak şekilde bıraktı. (Böylece harekâta komuta etmediğini de gizlemiş oldu.)

Fikir, karar ve stratejik plan tamamen Hitler'e aitti. Taarruz parlak bir fikirdi. Eğer Hitler büyük hedeflerinde makul başarı şansını garantiye almak için kuvvetin yanı sıra yeterli silah ve teçhizata sahip olmuş olsaydı parlak bir başarı elde edebilirdi. Başlangıçtaki heyecan verici başarı kısmen, Hitler'in yakın zamanda kırk yedi yaşında tümen komutanlığından ordu komutanlığına terfi ettirdiği genç General Hasso von Manteuffel tarafından geliştirilen yeni taktiklerden kaynaklanıyordu. Buna ek olarak taarruzun başarısı kısmen, Hitler'in, milyonlarca askerden meydana gelen Müttefik ordularına karşı birkaç yüz askerinin gözü pek olarak kullanılmasıyla zaferin yolunu açmayı amaçlayan, parlak fikrinin yarı yarıya yerine getirilmesinin sonucunda oluşan yaygın felç etkisi nedeniyleydi. Hitler bu parlak fikrin icrası için buluşlarından bir başkasını, bir yıl önce, Mussolini'yi dağın tepesindeki hapishaneden planör kurtarma harekâtı baskını için göndermiş olduğu, otuz altı yaşındaki Yarbay Otto Skorzeny'yi görevlendirdi.

Hitler'in son dâhiyane buluşuna "Greif Harekâtı" kod adı verildi – bu Almancada adı Griffin olan mitolojik yaratıktı (genellikle

aslan vücutlu, kartal kanatlı ve kafalıdır). Harekât isabetli bir şekilde adlandırılmıştı, zira onun en büyük etkisi Müttefik hatlarının gerisinde devasa ve telaşa neden olan bir aldatmaya meydan vermesi olacaktı.

Bununla beraber, "Greif Harekâtı" planlandığı gibi Homeros'un efsanevi savaş hilesi olan "Truva Atı" stratejisinin modern bir yorumunu meydana getiren, iki dalga halindeki bir tasarımdı. İlk dalgada, İngilizce konuşan, Alman üniformalarının üzerine Amerikan sahra ceketleri giymiş ve Amerikan jiplerini kullanan bir komando bölüğü, cephe yarılır yarılmaz telefon hatlarını kesmek, Müttefik ihtiyatlarını yanıltmak için yol işaret levhalarını çevirmek, yolların mayınla döşeli olduğunu göstermek için kırmızı şeritler asmak ve her şekilde kargaşa yaratabilmek için ileri atılacaklardı. İkinci dalgada ise, Amerikan "üniformalı" tam bir panzer tugayı cepheyi yarıp geçecek ve Meuse Nehri üzerindeki köprüleri ele geçirecekti.

İkinci dalga hiçbir zaman başlamadı. Ordular Grubu Karargâhı gerekli Amerikan tankı ile kamyondan çok azını temin etti ve bu eksiklik kamufle edilmiş Alman araçlarıyla sağlanmak zorunda kalındı. Bu yetersiz gizleme ihtiyatı gerektirdi ve bu tugayın beklemekte olduğu kuzey bölgede kati bir yarma gerçekleşmedi. Bu nedenle tugayın ilerlemesi ertelendi ve sonunda bundan vazgeçildi.

Fakat ilk dalga, umulduğundan bile daha şaşırtıcı bir başarı elde etti. Yaklaşık kırk jip hedeflerine ulaştı ve kargaşayı yaymaya başladı – ve sekizi hariç hepsi sağ salim geri döndüler. Amerikalıların eline düşen birkaç Alman askeri derhal, çok fazla sabotaj çetesinin Amerikan cephesinin gerisinde başıboş dolaştığına ilişkin bir izlenim yaratmak suretiyle en büyük zorluğa neden oldular. Bunun sonuçlardan biri onların aranmasının neden olduğu muazzam trafik tıkanıklığı ve sorgulayanları tatmin edemeyen yüzlerce Amerikan askerinin tutuklanmasıydı. Bizzat Bradley şöyle söylüyordu:

> ... Yarım milyon Amerikan eri yolda karşılaştıkları her seferde birbirleriyle kedinin fareyle oynadığı gibi oynadılar. Ne rütbe, ne gizlilik belgeleri, ne itirazlar gelip gidenleri geçtikleri her kav-

> şakta sorgulamadan esirgedi. Temkinli Amerikan erleri tarafından üç kez kimliğimin kanıtlanması emredildi. İlkinde Springfield'ın Illinois'nin başkenti olduğunu söyledim (beni sorgulayan er Chicago'da ısrar ediyordu – Chicago Illinois'nin başkenti değil en büyük şehridir, Springfield Illinois eyalet olduğunda daha önemli idi, ne var ki daha sonra Chicago çok daha büyümüştür, buna çarpıcı bir örnek olarak New York eyaletinin başkentinin New York şehri değil Albany olması gösterilebilir); ikincisinde, Amerikan futbolunda hücum alanındaki oyuncunun yerini bildim; üçüncüsünde sarışın Betty Grable'nin o zamanki kocasının adını söyledim. Grable'nin kocasının adını bilemedim, ne var ki beni afallattığından hoşlanan nöbetçi, yine de beni durdurmadı.*

Bu sorgulama, bu tür test sorularının doğru cevaplarını bilmeyen İngiliz irtibat ve misafir subayları için daha bile zordu.

Daha sonra, 19 Aralık'ta ele geçirilen baskıncılardan biri sorgulanırken jip timlerinden bazılarının Eisenhower ve diğer yüksek rütbeli komutanları öldürme görevleri olduklarını söyledi. Bu, gerçek görevleri söylenmeden önce akıncıların eğitim kampında dolaşmış olan asılsız bir söylentiydi. Fakat, şimdi Müttefik karargâhında duyulduğunda felç edici tedbirler sistemini ta Paris'e kadar yayan güvenlik hizmeti paniğine neden oldu – ve bu sınırlamalar on gün daha devam etti.

Eisenhower'ın deniz yaveri Albay Butcher'in, 23 Aralık'a ilişkin günlüğü şöyleydi:

> Bugün çıkıp Versay'a gittim ve Ike'ı gördüm. Ike polisin bir esiriydi ve hareketlerine konan kısıtlamalardan adamakıllı rahatsız lakin bir şey yapamamaktan dolayı çaresizdi. Evin civarında kimi makineli tüfekli her çeşit muhafız vardı. Ike ofisin içinde bir aşağı ve bir yukarı dolaşmak zorundaydı ve ara sıra jipli muhafızla takip ediliyordu.**

---

* Omar Bradley, *A Soldier's Story*, s. 467-69

** Harry C. Butcher, *My Three Years with Eisenhower*, s. 727-29.

Neyse ki Almanlar da, Hitler'in aşırı ihtiraslı hedeflerini yerine getirmek için geniş alana yayılan kaynaklarını zorlamanın yanı sıra, kendilerinin yarattıkları büyük zorluklardan çok zarar gördüler. Çünkü Hitler, geniş kapsamlı planlamada hayal gücüne kapılmıştı.

Plan, Manteuffel tarafından pek güzel özetlenmişti:*

> Ardenler bölgesine yapılacak taarruz planı tamamen Alman Silahlı Kuvvetler Karargâhı (OKW) [Hitler'in Karargâhı] tarafından önceden hazırlanmıştı ve bize bir "Führer emri" olarak gönderildi. Tanımlanan hedef uyarınca, Dietrich'in emrindeki Altıncı ve benim emrimdeki Beşinci Panzer ordularının iştirakiyle Batı Cephesi'nde kati bir zafer elde edilecekti. Altıncı Panzer Ordusu, kuzeybatı istikametinde taarruz edecek, Liège ile Huy arasındaki Meuse Nehri'ni geçecek ve Antwerpen'e doğru ilerleyecekti. Asıl görev ve kuvvet bu ordunundu. Benim ordum daha dönemeçli bir hat boyunca ilerleyecek, Namur ve Dinant arasında Meuse Nehri'ni geçecek, kanatları örtmek için Brüksel'e doğru ilerleyecekti... Bütün taarruzun amacı, İngiliz ordusunun, ikmal üsleriyle irtibatını keserek, onları Kıta Avrupası'nı tahliyeye zorlamaktı.**

Hitler ikinci bir Dunkerque hadisesi yaratırsa, Britanya'nın hemen hemen savaştan çekileceğini ve Doğu'da Rusları durdurmak için soluk alacağını ve Doğu Cephesi'nde durgunluğa neden olacağını hayal etti.

Plan, Ekim ayı sonunda Rundstedt'e ve Ordular Grup Komutanı Mareşal Model'e sunuldu. Rundstedt, tepkilerini şöyle açıklıyordu:

> Afallamıştım. Hitler, planın ihtimalleri konusunda benimle istişarede bulunmamıştı. Bana göre, mevcut kuvvetlerin bu kadar ihtiraslı bir plan için çok küçük olduğu aşikârdı. Model, benim-

---

* Savaştan hemen sonra önde gelen birkaç Alman komutanı ile görüşebildim ve harekâtları harita üzerinde ayrıntılı olarak tartıştım; uygun olan yerlerde, sonradan çıkan diğer kanıtlarla kontrol ettikten sonra, açıklamalarındaki çarpıcı bölümlerden yararlanıyorum.

** Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 446-47.

> le aynı görüşü paylaşıyordu. Aslında hiçbir asker, Antwerpen'e ulaşma hedefinin gerçekten uygulanabilir olduğuna inanmıyordu. Ancak o an itibariyle Hitler'e herhangi bir seçenek için yapılacak itirazın yararsız olduğunu biliyordum. Model ve Manteuffel ile istişare ettikten sonra yegâne umudun ona cazip gelebilecek ve daha uygulanabilir alternatif bir öneri götürmek suretiyle Hitler'i bu hayali hedeften vazgeçirmek olduğunu hissettim. Bu, Aachen civarındaki Müttefik muharebe hattı çıkıntısına yanlardan baskı yapmayı hedefleyen mahdut hedefli bir taarruzdu.*

Fakat Hitler daha ılımlı olan planı reddetti ve asıl planda ısrar etti. Hazırlıklar mümkün olduğunca gizliydi. Manteuffel, şöyle devam etti:

> Benim Beşinci Panzer Ordusu'nun bütün tümenleri toplandı, fakat Trier ve Krefeld arasında çok aralıklı olarak tertiplendiler – böylelikle, casuslar ve sivil halkın olup biten hakkında bir fikri olmayacaktı. Birliklere Köln'e yaklaşmakta olan Müttefik taarruzuna karşı hazırlandıkları söylenmişti. Sadece çok sınırlı sayıda karargâh subayı gerçek plandan haberdar edildi.**

Altıncı Panzer Ordusu daha geride, Hannover ve Weser arasında toplandı. Ordunun tümenleri yeniden tertiplenmek ve yeniden teçhizat ve personel ikmali için cepheden çekilmişti. Tuhaftır ki, Sepp Dietrich'e, ne harekâta çok yakın bir zamana kadar ona verilmesi planlanan görev hakkında haber verildi ne de icra etmek zorunda kalacağı plan hakkında danışıldı. Tümen komutanlarının çoğunun ancak birkaç gün önce haberi oldu. Manteuffel'in Beşinci Ordu'su taarruz çıkış hattına üç günde gelmişti.

Stratejik gizleme, baskın tesirine yardımcı oldu, fakat özellikle Altıncı Panzer Ordusu vakasında olduğu gibi aşırı dahili gizlilik için ağır bir bedel ödendi. Taarruzdan çok geç haberli kılınan komutan-

---

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 447.

** Liddell Hart, *a.g.e.*, s. 449.

ların, durum muhakemesi, arazi keşfi ve diğer hazırlıklar için çok az zamanları kalmıştı. Sonuçta birçok şey gözden kaçtı ve taarruz başladığında birçok aksaklık meydana geldi. Hitler, karargâhında Jodl'la birlikte plan üzerinde ayrıntılı bir şekilde çalıştı ve planın bu şekliyle icrası için yeterli olacağını düşünür gibiydi. Bölgesel koşullara ya da planı icra edecek komutanların bireysel sorunlarına aldırmadı. Muharebeye katılacak birliklerin ihtiyaçları için aynı derecede iyimserdi.

Rundstedt şu konuya dikkati çekti: "Ne yeterli takviye birlik, ne mühimmat ikmali vardı ve zırhlı tümen sayısı yüksek olmakla birlikte, tank gücü azdı – büyük ölçüde kâğıt üzerinde kalan bir kuvvetti."*

Noksanlıkların en kötüsü motor yakıtıydı. Manteuffel şöyle diyordu:

> Jodl bize, birliklerimizin tam kadro ile harekâtını geliştirecek ve idame ettirecek yeterlilikte yakıt olacağına ilişkin güvence vermişti. Bu güvence tamamen boş çıktı. Sorunun bir kısmı, Alman Silahlı Kuvvetleri Karargâhı'nın (OKW) bir tümeni yüz kilometre intikal ettirebilmesi için gerekli yakıt miktarı tüketiminin hesaplanmasında matematiksel ve basmakalıp bir usulde çalışmış olmasıydı. Rusya'daki tecrübem bana muharebe şartları altında gerçekten bu miktarın iki katına ihtiyaç duyulduğunu öğretmişti. Jodl, bunu anlamadı.
>
> Ardenler bölgesi gibi zor arazilerde bir kış muharebesinde karşılaşılması muhtemel fazladan zorlukları dikkate alarak Hitler'e şahsen standart ölçüden beş kat daha fazla petrol [yakıt] tahsis edilmesi gerektiğini söyledim. Gerçekte ise taarruz başladığında, standart ikmal miktarının sadece bir buçuk katı yakıt tahsis edilmişti. Daha kötüsü, yakıtın büyük bir bölümü çok geride, Ren Nehri'nin doğu yakasında, büyük kamyonlarda muhafaza edildi. Sisli

---

* Bu bilgi, Dr Hugh Cole'ün, Alman zırhlı tümenlerinin ortalama tank gücünü 90 ila 100 olarak –Amerikan kadrosunun ancak yarısı– veren Amerikan Resmi Harp Tarihi'nce doğrulanmaktadır. Bu o dönemdeki tümen sayılarına dayanan, savaşta şimdiye kadar görülen en büyük tank gücüne dair Müttefik beyanatından farklı bir görüştü.

hava açılınca ve Müttefik hava kuvvetleri muharebeye girince, bu yakıtların ileri hatlara nakli çok kötü bir şekilde aksamıştı.*

Bütün bu temel zafiyetlerden habersiz olan birlikler, Hitler'e ve onun zafere dair güvencesine olan olağanüstü inancı muhafaza ettiler. Rundstedt, "Taarruzun başında, muharebeye iştirak eden birliklerin morali şaşırtıcı derecede yüksekti. Onlar, hakikatleri bilen üst düzey komutanlardan farklı olarak zaferin mümkün olduğuna gerçekten inandılar," dedi.

Rundstedt, Hitler'in "daha küçük" planı reddetmesinden sonra, planda göz önüne alacağı bütün teknik değişiklerle mücadele etmesi için Hitler'i daha fazla etkileme şansı olan Model ve Manteuffel'i bırakarak geri plana çekildi. Rundstedt, Bad Nauheim yakınlarında Ziegenberg'deki karargâhında 12 Aralık'ta yapılan nihai konferansta sadece göstermelik olarak görev aldı. Hitler toplantıda hazırdı ve tutanakları kontrol etti.

Teknik değişikliklere ve taktik iyileştirmelere gelince, onlar Manteuffel'in açıklamalarında –daha sonra toplanan belgeler ve diğer kaynaklardan elde edilen kanıtlarla uyum içindedirler– çok canlı bir biçimde tasvir edilmektedirler:

> Hitler'in taarruz emirlerini gördüğümde, bu emirlerin taarruzun taktiğini ve zamanlamasını bile tespit ettiğini anlayınca şaşkına döndüm. Topçu saat 07:30'da ateşe başlayacak ve piyade 11:00'da taarruza geçecekti. Alman Hava Kuvvetleri bu saatler arasında, karargâhı, ulaşım ve lojistik tesislerini bombalayacaktı. Zırhlı tümenler, piyade birlikleri cepheyi yarıncaya kadar, taarruza geçmeyeceklerdi. Topçu, bütün taarruz cephesine yayılmıştı.
>
> Bu, bana birçok açıdan aptalca geldi, onun için derhal farklı bir plan üzerinde çalışmaya koyuldum ve bunu Model'e izah ettim. General Model, planla aynı fikirde olduğunu söyledi, lakin alaylı bir şekilde, "Onu Führer'le tartışsan iyi olur," dedi. "Ta-

---

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 450-51.

mam, benimle gelirsen tartışırım," dedim. Böylece, ikimiz, 2 Aralık'ta Berlin'de Hitler'i görmeye gittik.

Söze, "Hiçbirimiz, taarruz günü havanın nasıl olacağını bilmiyoruz – siz Alman Hava Kuvvetleri'nin, Müttefiklerin üstün hava gücü karşısında üzerlerine düşeni yerine getireceğinden emin misiniz?" diye başladım. Hitler'e daha önce Vosges'te (Kuzeydoğu Fransa) meydana gelen ve zırhlı tümenlerin gün ışığında ilerlemelerinin imkânsız olduğunun ortaya çıktığı iki vakayı hatırlattım. Daha sonra, "Topçularımızın bütün yapacakları saat 07:30'da Amerikalıları uyandırmak olacak ve daha sonra bizim taarruzlarımız başlamadan evvel kendi karşı taarruzlarını düzenlemek için üç buçuk saatleri olacak," diyerek sözlerime devam ettim. Keza, kendisine piyadenin büyük bir bölümünün eskisi gibi iyi durumda olmadığını ve özellikle bu tür zor arazilerde ihtiyaç duyulan derinlikte bir yarma harekâtı kapasitesine hemen hemen sahip olmadığını işaret ettim. Çünkü, Amerikan savunma hatları, asıl (muharebe) mukavemet hattının oldukça geride olduğu ileri savunma mevzi zincirlerinden meydana geliyordu – ve bu mevzileri yarmak daha zor olacaktı.

Hitler'e birkaç değişiklik teklif ettim. İlki, taarruzun, sabah 05:30'da karanlıkta başlamasıydı. Elbette, bu topçunun hedeflerini sınırlayacaktı, fakat topçunun ateşinin, bataryalar, mühimmat depoları ve karargâh gibi kesinlikle tespit edilmiş kilit hedefler üzerinde yoğunlaşmasına imkân tanıyacaktı.

İkinci olarak, her bir piyade tümeninden, en nitelikli subay ve askerlerden oluşan bir "fırtına taburu" teşkil edilmesini teklif ettim. (Subayları bizzat ben seçtim.) Bu "fırtına taburları" saat 05:30'da karanlıkta, topçu ateşi himayesi olmadan Amerikalıların ileri savunma mevzilerini arasından ilerleyeceklerdi. Bu taburlar mümkünse cephenin derinliklerine sarkana kadar, çatışmadan kaçınacaklardı.

Hava savunma topçu birliklerince temin edilen ışıldaklar, ışık huzmelerini aşağı yansıtacak şekilde bulutlara tutulmak suretiyle fırtına birliklerinin yolunu aydınlatacaklardı. Kısa bir süre evvel, daha önceden görmüş olduğum bu gösteriden çok etkilenmiştim

> ve gün ışımadan çabuk bir yarma harekâtı için kilit önemde olacağını hissettim.
>
> Hitler'e alternatif tekliflerimi anlattıktan sonra, şayet makul bir başarı şansı elde etmemiz gerekiyorsa taarruzu başka bir şekilde icra etmemizin mümkün olmadığını ileri sürdüm. Şunların altını çizdim: "Saat 16:00'da hava kararacak. O nedenle 11:00'daki taarruzdan sonra, yarma harekâtını başarıya ulaştırmak için sadece beş saatiniz olacak. Zamanında yapabilmeniz çok şüpheli. Benim fikrimi benimserseniz yarma harekâtı için ilave beş buçuk saat kazanacaksınız. Daha sonra karanlık çöktüğünde tankları taarruza geçirebilirim. Tanklar gece boyu ilerleyecek, piyademizin arasından geçecek ve ertesi gün şafakta, temizlenmiş yaklaşma istikameti boyunca asıl mevzilere karşı taarruzlarına kalkışabilecekler."*

Manteuffel'e göre Hitler, bu teklifleri mırıldanmadan kabul etti. Bu önemliydi. Görünen o ki, Hitler inandığı birkaç generalin –biri de Model idi– yaptıkları önerileri dinlemeye istekli olacak gibiydi, ne var ki kıdemli generallerin birçoğuna karşı içgüdüsel bir inançsızlığı vardı; yakın karargâhının muharebe koşullarına ilişkin tecrübelerinin eksik olduğunu fark etmekle birlikte onlara güvenmeye devam etti.

Bununla birlikte bu taktik değişikliklerin taarruzun imkânlarını geliştirmesi yönündeki katkıları, bu taarruza dahil edilecek kuvvetin azaltılmasıyla dengelendi. Zira, söz verilen kuvvetlerin bir kısmının Doğu Cephesi'ndeki Rus taarruzlarının tehdit edici baskısı nedeniyle hazır olmayacağı haberinin çok geçmeden komutanların üzerinde cesaret kırıcı etkisi oldu.

Bunun sonucunda, şu anda Blumentritt'in komutasındaki On Beşinci Ordu'nun Maastricht'te birleşecek taarruzundan vazgeçilmek zorunda kalındı – böylece Müttefikler ihtiyatlarını kuzeyden aşağıya indirmek için serbest kaldılar. Bundan başka, taarruzun güney kolunun yan taraflarını örtme görevi alan Yedinci Ordu hiçbiri panzer tümeni olmayan sadece birkaç tümeniyle kalmıştı.

---

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 451-53.

Planlama açısından bakıldığında birkaç kilit nokta üzerinde durulmalı ve bütün bu Ardenler harekâtlarının safahatında göz önünde bulundurulmalıdır. İlki, Alman planlarındaki bulutlu havanın önemiydi. Alman liderler, Müttefiklerin gerektiğinde muharebe alanlarına 5.000 bombardıman uçağı sevk edebileceklerini pekâlâ biliyorlardı. Halbuki, Göring hava desteği için her türden ancak bin uçak söz verebildi – ve şimdiye kadar Alman Hava Kuvvetleri'nin verdiği sözler için tedbirli olan Hitler planı Rundstedt'e iletirken rakamı düşürerek 800-900 olarak bildirdi. Hitler'in tahmini, fiili olarak ancak bir gün yerine getirildi ve zaten o zaman da kara muharebesinin sonucu belirlenmişti.

İkinci unsur ise, Temmuz komplosundan sonra ne kadar cüretkâr olurlarsa olsunlar hiçbir Alman generalinin, katiyetle Hitler'in planlarına karşı çıkamayacak olmasıydı: En fazla yapabilecekleri onu teknik ve taktik değişiklikleri kabul etmeye ikna etmekti. Hitler ise sadece özel olarak inandığı generallerin tekliflerine yatkındı.

Diğer önemli etkenler kanatlarda görev önerilen ordular için başlangıçta söz verilen kuvvetin azalması; asıl olarak Alman karşı taarruzu için tahsis edilmiş tümenlerin Kasım'da Aachen civarındaki Amerikan taarruzlarında kullanılmış olmalarının etkisi; bu karşı taarruzun Kasım ayından koşulların daha az elverişli olduğu Aralık ayına ertelenmesi; ve 1940 ile 1944 yılları arasında Yıldırım Savaşı'nda Almaların başarılarına ilişkin meydana gelen birçok olumsuz değişikliklerdi.

Kilit bölgede, Meuse Nehri'nin en yakınında bulunan Dietrich'in Altıncı SS Panzer Ordusu'nun hızlı bir şekilde ilerlemesi çok önemliydi. Hava indirme birlikleri, bu yolun açılmasında çok değerli bir rol oynayabilirlerdi, fakat bu birlikler büyük ölçüde kara savunma muharebelerinde kullanılmışlardı. Taarruzdan ancak bir hafta önce sadece bin paraşüt askeri toparlandı ve Albay von der Heydte'nin emrinde bir tabur teşkil edildi. Alman Hava Kuvvetleri Komutanlığı'yla temas kuran Heydte, tahsis edilen uçak mürettebatının yarısından fazlasının paraşüt harekâtı tecrübesi olmadığını ve gerekli teçhizatının noksan olduğunu tespit etmişti.

Sonunda paraşüt birliklerine verilen görev, panzer birliklerinin harekâtının önünde bulunan tehlikeli geçitleri ele geçirmek değil, fakat Malmedy-Eupen-Verviers kavşağı yakınlarında Mont Rigi'ye inmek ve kuzeyden gelecek Müttefik takviye birliklerini geciktirmek için kanatları tıkamaktı. Fakat, taarruzdan önceki akşam, bölükleri havaalanlarına götürmesi için söz verilen araçlar gelmedi ve indirme harekâtı, kara taarruzunun çoktan başlamış olacağı ertesi geceye ertelendi. O zaman ise uçakların ancak üçte biri doğru atlama bölgelerine ulaşmayı başarabildi ve von der Heydte sadece birkaç yüz paraşütçü asker toparlayabildiğinden kavşakları ele geçiremedi ve bir tıkama mevzisi tesis edemedi. Birkaç gün yolları küçük baskın müfrezeleriyle taciz etti ve daha sonra, Dietrich'in birliklerinin kendisine yardıma geleceğine ilişkin hiçbir emare olmadığından, onunla buluşmak için doğu istikametinde ilerlemeye çalıştı, ne var ki yolda ele geçirildi.

Dietrich'in sağ taraftaki taarruz kolu Amerikalıların Monschau'yu çok çetin bir şekilde savunması sonucu erkenden durduruldu. Sol kolu ise savunmayı yardı, Malmedy'nin etrafından dolandı ve taarruz çıkış hattını elli kilometre geçtikten sonra 18 Aralık'ta Stavelot'un ötesindeki Amblève Nehri (Doğu Belçika) üzerinde bir geçiş noktası ele geçirdi. Fakat buradaki dargeçitte durduruldu ve daha sonra Amerikan karşı taarruzuyla köşeye sıkıştırıldı. İhtiyat birlikleri acele olarak cepheye sürüldüklerinden, yeni hücumlar Amerikalıların artan gücü karşısında başarısız oldular ve Altıncı Panzer Ordusu'nun taarruzu fiyaskoyla sonuçlandı.

Manteuffel'in cephesinde ise taarruz iyi başlamıştı. Kendi sözleri şöyledir:

> Fırtına taburlarım yağmur damlaları gibi süratli bir şekilde Amerikan cephesine sızdılar. Öğleden sonra saat 4'te tanklar harekete geçti ve karanlıkta "yapay ay ışığının" (uçaksavar ateşlerinin) yardımıyla ilerlemeye devam ettiler.*

---

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 459.

Fakat Our Nehri'ni aştıktan sonra, Clerf'deki (Kuzey Lüksemburg) tehlikeli Clervaux Geçidi'nden geçmek zorunda kaldılar. Kış koşullarıyla birleşen bu engeller gecikmeye neden oldu.

> Ne zaman çok sayıda tank ortaya çıksa direniş azalma eğilimi gösterdi, fakat hareket kabiliyetinin zorlukları, taarruzun bu erken safhasındaki direnişinin hafifliğini dengeledi.*

Almanlar, yaklaşık elli kilometrelik bir ilerlemeden sonra 18 Aralık'ta Bastogne'ye yaklaştılar, fakat bu kilit yol kavşağı için hızla kalkıştıkları taarruzları 19 Aralık'ta durduruldu.**

Sonunda, Eisenhower'ın iki ihtiyat tümeni serbest bırakılmıştı. Bu tümenler 18 Aralık'ta aceleyle cepheye doğru yola çıkarıldı. Fakat o sırada bu iki ihtiyat tümeni yüz altmış kilometre uzakta Reims'daydı (Kuzeydoğu Fransa) – ve daha kötüsü, Bastogne'ye gönderilmesi planlanan 101. Hava İndirme Tümeni, karargâh hatası nedeniyle, yanlışlıkla kuzeye gönderilmişti. Fakat şans eseri trafik sıkışıklığından ve bir polis komiser yardımcısının tesadüfen soruşturması sonucunda, güneyden dolandırılarak geri döndüler ve böylece kritik 19 Aralık sabahı Bastogne'ye geldiler. Tümenin gelmesi hayırlı olmuş, savunmayı sağlamlaştırmıştı.

Müteakip iki gün zarfında, peş peşe gelen Alman saldırıları önlendi. Bunun üzerine Manteuffel, Bastogne'nin etrafından dolanmaya ve Meuse Nehri'ne doğru ilerlemeye karar verdi. Fakat bu süre zarfında Müttefik ihtiyat birlikleri Almanların taarruza iştirak ettirmiş oldukları birliklerini çok aşan bir kuvvetle her tarafta toplanıyordu. Patton'un kolordularından ikisi Bastogne'ye yardım etmek için kuzeye çark etti ve Bastogne'ye uzanan yol boyunca karşı taarruza geçti. Geçici olarak kontrol altına alınmakla birlikte bu

---

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 460.

** Bu taarruzun durdurulması tamamen savunmada bulunan birliklerin (Müttefiklerden) sayesinde değildi – zira sonraki görüşmelerimizde bir öncü birlik komutanı bu hayati anda birliklerinin yenilgiye uğrattığı bir köyde kendisini büyüleyen genç "sarışın ve güzel" bir Amerikan hemşiresiyle cilveleştiğini itiraf etti. Muharebeler her zaman askeri talimnamelerin öğrettiği gibi sonuçlanmıyor!

karşı taarruz tehdidi Manteuffel'in kendi harekâtı için tahsis edebileceği kuvvetlerin giderek artan bir şekilde eksilmesine neden oldu.

Fırsat günleri geride kalmıştı. Manteuffel'in Meuse Nehri istikametinde yön değiştiren taarruzu, Müttefik karargâhında telaşa neden oldu, lakin gerçek anlamda ciddi olamayacak kadar geç kalmıştı. Plana göre, Bastogne ikinci gün ele geçirilmiş olacaktı, halbuki üçüncü güne kadar ulaşılmadı ve altıncı güne kadar etrafından dolanılmadı. Ancak, 24 Aralık'ta küçük bir birlik, Dinant'ta (Güneybatı Belçika), Meuse Nehri'nin altı kilometre civarına geldi, fakat bu ilerlemenin ulaştığı en son sınırdı ve çok geçmeden bu küçük birliğin irtibatı kesildi.

Çamur ve yakıt sıkıntısı ilerleme üzerindeki önemli engellere dönüşmüştü – yakıt noksanlığından topçunun ancak yarısı muharebeye iştirak ettirilebildi. Taarruzun başladığı günlerdeki sisli hava, Müttefik hava kuvvetlerini pistlerde tutmak suretiyle Almanların sızmasına yardımcı olmakla birlikte, bu gizlilik örtüsü 23 Aralık'ta kayboldu ve Alman Hava Kuvvetleri'nin yetersiz kaynakları başlatılan müthiş bombardıman karşısında karadaki kuvvetlere kalkan olmakta başarısız oldu. Böylece yitirilen zaman kayıpların artmasına neden oldu. Fakat Hitler, ayrıca oradaki arazinin çok dar olduğuna bakmaksızın asıl rolü, kadrosunda kendisinin kolladığı Waffen SS'lerin en nüfuzlu birlik olarak yer aldığı kuzey kanadındaki Altıncı SS Panzer Ordusu'na vermeyi tercih ettiği için bedel ödüyordu. Oysa Müttefik kuvvetleri daha yoğundu ve ihtiyat birlikleri daha yakındı.

İlk hafta sonunda, taarruz umulduğu gibi çıkmamıştı ve ikinci haftanın başındaki hızlandırılmış ilerleme aldatıcıydı – çünkü bu sadece Amerikalıların şimdi daha kuvvetli olarak tuttukları anayol merkezleri arasına kalkışılan bir müdahaleydi.

Harekâtların bu geniş özetlerinden sonra, farklı bölgelerdeki muharebenin bazı kilit safhalarıyla daha ayrıntılı meşgul olmak daha yararlıdır.

Asıl görevi üstlenmiş, ancak bunu nispeten dar bir cephede icra edecek olan Dietrich'in Altıncı SS Panzer Ordusu için yapılan plan

uyarınca üç piyade tümeni Udenbrath'ın (Almanya-Belçika sınırı) her iki tarafında bir gedik açacak ve daha sonra kuzeye bakan güçlü bir kanat koruması (diğer iki piyade tümeniyle takviyeli) teşkil etmek için kuzeybatıya yönelecek, aynı zamanda dört zırhlı tümen gedikten ikişer ikişer geçecek ve büyük kent ile ulaşım ve lojistik tesisleri merkezi Liège için ileri fırlayacaktı. Bunlar tamamen Waffen SS birliklerinden meydana gelen, 1., 12., 2. ve 9. SS Panzer tümenlerinin meydana getirdiği 1. ve 2. SS Panzer kolordularıydılar. Bu ordunun, doksan adedi Mark VI olmak üzere 500 adet Tiger tankı vardı. Dietrich'in yarma harekâtını iki panzer tümeniyle icra etmeyi arzu etmiş olması bahsedilmeyi hak etmektedir, fakat bu talep, bu tür bir görev için bölgenin tanklar için çok zor olduğunu düşünen Model tarafından reddedildi.

Bu bölge, General Gerow'un 5. Kolordu'sunun en güneyinde bulunan Amerikan 99. Piyade Tümeni tarafından tutuluyordu ve bölgenin genişliği, güneyindeki Middleton'un 8. Kolordu'sunun tümenlerininki gibi otuz kilometre kadardı. Bu herhangi bir tümen için standarttan daha geniş cepheydi – ve bu durum bölgede ne kadar küçük bir Alman taarruzunun beklendiğini gösteriyordu.

Bombardıman saat 05:30'da başladı, fakat bu bölgedeki Alman piyadesi 16 Aralık saat 07:00 civarına kadar harekâta başlamadı. Münferit, müstakil mevziler birer birer ele geçirildi, fakat birçoğu ezici üstünlüğe karşı Almanlara ağır zayiat verdirerek müthiş bir şekilde direndi – ve zırhlı tümenlerinin ilerlemelerini geciktirdi. Almanlar müteakip iki gün zarfında batı istikametinde ilerleyebilmekle birlikte kilit Berg-Butgenbach-Elsenborn (Belçika) bölgesindeki çetin Amerikan savunması Almanların planlamış oldukları gibi kuzey kanadın ele geçirmesini önledi ve bu bölge gelecekte kullanılmak üzere Amerikalıların elinde kaldı. Amerikalılar, şiddetli Alman saldırılarına karşı günlerce direneceklerdi. Bu şimdiye kadar Aachen bölgesinde Amerikan taarruzuna iştirak etmekte olan Leonard Gerow'un Amerikan 5. Kolordusu için büyük bir başarıydı, ancak acil durum karşısında geriye, güneye kaydırılmıştı. (Bu püskürtülme SS birliklerinin itibarını çok zedeledi ve 20 Aralık'ta Hitler'in

taarruzdaki asıl rolü Manteuffel'in Beşinci Panzer Ordusu'na vermesine neden oldu.)

Manteuffel'in ordusunda, Dietrich'in cephesine en yakın bölüm olan, sağ kanatta cephe çok hızlı yarıldı. Schnee Eifel'de (Belçika-Alman sınırı, Almanya) bulunan bu bölge, otuz kilometreden biraz genişti ve 14. Zırhlı Süvari Grubu'yla birlikte bölgeye yeni gelen Amerikan 106. Tümeni'yle tutuluyordu. Bu birlikler önemli bir kavşak olan St. Vith (Belçika) yaklaşma istikametlerini örtüyordu. Bu arada dikkate değer bir husus Almanların, kuzeyde tertiplenmiş olduğu gibi herhangi bir ezici güçten yoksun olmalarıydı – başlıca olarak bir tank tugayı ile birlikte Lucht'un Alman 66. Kolordusu'nun iki piyade tümeninden oluşuyordu. Fakat bu kuvvet 17 Aralık'a kadar 106. Tümen'in iki alayını kıskaç harekâtıyla kuşatmayı başardı ve en azından 7.000, muhtemelen 8.000-9.000 askeri teslim olmaya zorladı. Bu takdir, Manteuffel'in yeni taktiklerinin icra tarzı içindi. Manteuffel cephesindeki hücum müfrezeleri baraj ateşi başlamadan evvel çoktan Amerikan mevzilerinin içindeydiler. Amerikan Resmi Harp Tarihi'nin kanaatine göre Schnee Eifel Muharebesi "Amerikan birliklerinin Avrupa harp harekât alanında 1944-1945 yıllarındaki harekâtlarda uğradığı en ciddi başarısızlıktı."

Daha güneyde, Manteuffel'in cephesindeki asıl taarruz, sağ kanattan Krüger'in 58. Panzer Kolordusu ve sol kanattan Lüttwitz'in 47. Panzer Kolordusu tarafından gerçekleştirildi. 58. Panzer Kolordusu Our Nehri'ni geçtikten sonra, Ardenler ve Namur arasında Meuse Nehri üzerinde diğer bir hedef olan köprübaşı elde etmek amacıyla Houffalize'ye (Doğu Belçika) doğru ilerledi. 47. Panzer Kolordusu ise, Our Nehri'ni geçtikten sonra, kilit yol kavşağı olan Bastogne'yi ele geçirecek ve Namur'un güneyinde, Meuse Nehri üzerinde geçiş noktaları elde edecekti.

Amerikan ileri karakolu, 28. Tümen Our Nehri geçişlerinde Almanları biraz geciktirdi, lakin onları durduramadı ve 17 Aralık'ta ikinci gecede, Almanlar hem Houffalize'ye hem Bastogne'ye (Belçika-Ardenler bölgesi), tam anlamıyla tertiplenmek ve batı istikame-

tindeki ilerlemelerini geliştirmek için ihtiyaç duydukları bu iki yol merkezinin arasındaki paralel yola yaklaşıyorlardı.

En güneyde bulunan General Erich Brandenberger'in Alman Yedinci Ordusu'nun (üç piyade ve bir paraşüt tümenli) görevi Neufchateau'dan (Kuzeydoğu Fransa) Mézières'e (Batı İsviçre) ilerleyerek taarruzi bir harekâtla, Manteuffel'in yarma taarruzunu himaye etmekti. Yedinci Ordu'nun bütün tümenleri Our Nehri'ni geçmeyi başardı ve iç kanat bölgesinde bulunan 5. Paraşüt Tümeni, üç gün içerisinde yirmi kilometre ilerleyerek ta Wiltz'e (Kuzeybatı Lüksemburg) kadar geldi. Ne var ki, Amerikan 28. Tümeni'nin sağ kanadı görülmemiş bir biçimde çarpışarak mevzileri yavaş yavaş terk etti. Aynı zamanda Middleton'un 8. Kolordu'sunun iki tümeni, 9. Zırhlı ve 4. tümenler, beş ila yedi kilometre ilerledikten sonra taarruzu durdurdu. 19 Aralık'a gelindiğinde, şimdi Alman taarruz cephesinin güney kanadının kuvvetli bir şekilde tutulduğu kesindi. Ayrıca, bu kesimin çok geçmeden Saar'dan kuzeye çark eden Patton'un Üçüncü Ordu'su tarafından takviye edileceği kesinleşti ve aynı gün Alman 80. Kolordusu savunmaya geçti.

Manteuffel, sol kanadıyla aynı hizada kalabilmesi için komşu birliği olan Yedinci Ordu'ya, mekanize bir tümen verilmesi talebinde bulunmuştu, fakat talep bizzat Hitler tarafından reddedilmişti. Bu ret çok önemli olmuş olabilir.

Kuzeyde bulunan Dietrich'in cephesindeki panzer yarma taarruzu nihayet 17 Aralık'ta, seçkin 1. SS Panzer Tümeni, Liège'i güneyden sarmak için harekete geçtiğinde başladı, artık önündeki güzergâh temizlenmişti. Tümenin 100 tankından birçoğunu bünyesinde bulunduran öncü "Peiper Muharebe Grubu" Huy'da (Belçika) Meuse Nehri üzerindeki geçiş noktalarını ele geçirme harekâtında neredeyse hiç müdahale ile karşılaşmadan ilerliyordu. Bu muharebe grubu ilerlerken, hem birkaç silahsız Amerikan esir grubunu hem de Belçikalı sivilleri makineli tüfekle katlederek kötü bir şöhrete sahip oldu. (Peiper, savaş sonrası duruşmasında bu katliamın Hitler'in yarma taarruzdan önce "bir dehşet dalgasının" icra edilmesi-

ne ilişkin emrini yerine getirmek için yapıldığını iddia etti. Bununla beraber, Peiper'in birliği, bütün taarruz boyunca bu denli zalim davranan tek birlikti.) Peiper'in muharebe grubunun Stavelot'taki hayati önem taşıyan köprüyü ve hemen kuzeydeki 8 milyon litrelik büyük yakıt deposunu neden ele geçirmediğine ilişkin pek gerekçe olmamakla birlikte, bu muharebe grubu Meuse Nehri'nin yetmiş kilometre uzağında, geceleyin Stavelot'un eteklerinde konaklamak için durdu. O anda her iki depo da yetersiz bir şekilde korunuyordu. Ayrıca iç bölgedeki su kaynağı olan Spa'daki (Belçika) Amerikan Birinci Ordu Karargâhı yakındı. Amerikan takviye birlikleri geceleyin bölgeye ulaştılar ve ertesi gün yanan yakıtları engel olarak kullanarak Peiper'i yaklaştırmadılar ve daha sonra beş kilometre ötede Trois Ponts'daki (Belçika) köprüleri onun gözü önünde havaya uçurdular. Bunun üzerine Peiper, yandaki vadiden aşağı dolanmayı denedi, ne var ki durduruldu ve sadece on kilometre ilerideki Stoumont'ta (Belçika) baskı ve kontrol altına alındı. Bu arada Peiper ayrıca tecrit edildiğini ve Altıncı Panzer Ordusu'nun geri kalan kısmının epey ilerisinde olduğunu öğrendi.

Güneyde, Manteuffel'in cephesinde, taarruzun başarı şansı için belirleyici unsur olan kilit yol merkezleri St. Vith ve Bastogne'ye baskı arttı. Taarruzun başladığı gün, cephenin yirmi kilometre gerisinde bulunan St. Vith'e ilk saldırılar 17 Aralık'ta başladı, ancak bunlar sadece küçük çaplı birliklerdi. Ertesi güne kadar takviye Amerikan 7. Zırhlı Tümeni'nin büyük bir kısmı bölgeye geldi. 18 Aralık'ta, Alman hücumu büyüdükçe civardaki köyler, birer birer düşmeye başladı ve işte Amerikan 106. Tümeni'nin sarılmış vaziyetteki iki alayına herhangi bir yardımı önleyen bu baskıydı. Bundan başka, panzer kolları St. Vith'i hem kuzeyden hem güneyden çeviriyorlardı ve geri atılmak zorundaydılar, aynı zamanda bir Alman panzer tugayı taarruzu takviye etmek için ilerliyordu.

18 Aralık'ta, Lüttwitz'in 47. Panzer Kolordusu kendisine bağlı iki zırhlı tümen (2. ve Panzer Lehr - en seçkin zırhlı tümenler) ve 26. Volksgrenadier Tümeni'yle Bastogne'ye yaklaşıyordu. Fakat takviye birlikleri (Amerikan 9. Zırhlı Tümeni'nden bir zırhlı muharebe

grubu ve istihkâm taburları) savunmaya yardım etmek için gelmişlerdi. Her bir köy için çarpışmak ve Alman cephesindeki ulaştırmada görülen karmaşa, Eisenhower'ın stratejik ihtiyatı olan Amerikan 101. Hava İndirme Tümeni'nin, kritik bir an olan 19 Aralık sabahı Bastogne'ye ulaşması için taarruzu vaktinde yavaşlattı. (Tümene, asıl komutan Tümgeneral Maxwell D. Taylor, Amerika'da izinde olduğundan, geçici olarak Tuğgeneral Anthony C. McAuliffe komuta ediyordu.) Özellikle Amerikan istihkamcılarının ön plana çıktıkları şiddetli Bastogne savunması, Almanların kasabaya akınını imkânsız hale getirdi ve panzer kolları kasabanın her iki yanından geçtiler –zaten kasabanın kuzeyinde bir gedik meydana getirmişlerdi– ve 26. Volksgrenadier Tümeni'ni bir panzer muharebe grubuyla bu yol merkezini bertaraf etmek için bıraktı. Böylece Bastogne 20 Aralık'ta kuşatılmış oldu.

Ancak 17 Aralık sabahı Eisenhower ve ana ast birlik komutanları büyük çapta bir Alman taarruzunun başlamış olduğunu kabul etmeye başlamışlardı – ve ancak 19 Aralık'ta, hiç kuşkuları kalmadı. Bradley, 10. Zırhlı Tümen'e kuzeye gitmesini emretti ve Dokuzuncu Ordu Komutanı Korgeneral William Simpson'un 7. Zırhlı Tümen'inin 30. Tümen'i takip etmesi için talep ettiği inisiyatifi teyit etti. Böylece, 60.000'i aşkın yeni birlik, tehlike altında bulunan bölgeye ilerliyordu ve 180.000 asker daha müteakip sekiz gün içinde o bölgeye sevk edildi.

Tümgeneral Leland S. Hobbs'un komutasında Aachen yakınlarında istirahatte bulunan 30. Tümen'e önce Eupen'e (Belçika) hareket etmesi bildirildi, daha sonra istikamet Malmedy'ye çevrildi ve ondan sonra Peiper'in panzer muharebe grubunu durdurması için daha batıya sevk edildi. Stavelot'un bir kısmı avcı bombardıman uçaklarının yardımıyla tekrar ele geçirildi ve Peiper'in Altıncı Panzer Ordusu'nun geri kalan kısmıyla olan irtibatı kesildi. Aynı zamanda Peiper, Stoumont'ta artan bir güçlü mukavemetle karşı karşıyaydı. 19 Aralık'ta, 82. Hava İndirme Tümeni ve zırhlı birlik takviyelerinin bölgeye gelmesi dengeyi aleyhine döndürdüğünde Peiper'in yakıtı son derece kıttı. Bu arada, iki SS Panzer kolordu-

sunun büyük kısmı hâlâ geride çakılıp kalmıştı. Onların ilerlemeleri ve çok sayıdaki tankları ile ulaştırma araçlarını tertiplemeleri için yollar yetersizdi. (Peiper'in zırhlı muharebe grubu neredeyse kuşatılmış ve yakıtları tükenmişti, sonunda 24 Aralık'ta tanklarını ve diğer araçlarını terk ederek geriye doğru yaya olarak çekilmeye başladılar.)

Daha güneyde, Manteuffel'in cephesinde, Amerikan 3. ve 7. Zırhlı tümenlerinin unsurları, Alman birliklerinin St. Vith kentinden batıya doğru ilerlemelerini önlemek için hareket etmişlerdi. St. Vith kentini savunan birlikler, Manteuffel'in sevk ve idaresindeki kuvvetli bir taarruzun muazzam baskısı altındaydılar ve çok geçmeden ağır kayıplar vererek kentin dışına atıldılar. Neyse ki, Amerikalıların şansına, büyük trafik sıkışıklığı Alman 66. Kolordusu'nun harekâtı çabuk bir şekilde genişletmesini engelledi ve Amerikan 106. ve 7. Zırhlı tümenlerinin geri kalanlarının daha güvenli mevzilere kaçmalarına imkân sağladı. Daha güvenli bölgeye yapılan bu çekilme, gediğin bu bölgede Meuse Nehri istikametinde hızlı bir ilerleme sonucunda herhangi bir uzun mesafeli başarıyı genişletme harekâtını engellemeye yardımcı oldu.

Cephe yarılınca, bu durum Eisenhower'ı 20 Aralık'ta gediğin kuzey tarafında bulunan, hem Amerikan Birinci hem de Dokuzuncu ordularının dahil olduğu bütün kuvvetleri Montgomery'nin emrine vermeye sevk etti ve Montgomery Meuse Nehri'ndeki köprüleri korumak için kendisinin dört tümenli 30. İhtiyat Kolordusu'nu getirdi.

Montgomery'nin kendinden emin tavrı büyük bir özellikti ancak, subaylarından birinin işaret ettiği gibi şayet "Amerikan Birinci Ordusu Komutanı Hodges'in karargâhına İsa'nın kilisede arınmak için geldiği gibi çalımlı adımlarla" girmemiş olsaydı daha etkili olmuş olabilirdi. Daha sonraki bir basın konferansında Amerikan kuvvetlerini çöküşten, muharebeyi şahsi "sevk ve idaresinin" kurtarmış olduğu izlenimini aksettirmesi çok yaygın bir öfkeye neden oldu. Ayrıca mevcut bütün İngiliz Ordular Grubu'nun gücünü kullandığından ve "nihayet büyük bir gayretle muharebeye

iştirak ettirdiğinden bahsetti." Bu ifade çok daha büyük bir rahatsızlık yarattı, çünkü Patton 22 Aralık'tan bu yana, güney kanattan karşı taarruz etmekteydi –ve 26 Aralık'ta Bastogne'nin kuşatmasını yarmıştı– halbuki Montgomery, Patton'un önce "mevzilerine çekidüzen vermesi" gerektiği ve kuzeyden yapılacak karşı taarruza 3 Ocak'a başlamaması konusunda ısrar etmişti; Montgomery aynı zamanda o vakte kadar İngiliz ihtiyat birliklerini muharebe dışında tutacaktı.

Müttefik cephesinin yeniden gruplandırıldığı 20 Aralık'ta gediğin kuzey tarafının sorumluluğu, daha önce Roer ve Ren nehirleri istikametindeki Amerikan taarruzuna iştirak etmiş olan Amerikan 7. Kolordusu Komutanı Tümgeneral J. Lawton Collins'e verildi. Montgomery bu kritik görev için sadece, lakabı "Yıldırım Joe" olan Collins'i istediğini ve başka birisini istemediğini netleştirdi. Collins'in bu yeni görevi için kendisine 75. ve 84. Piyade tümenleri ile birlikte seçme 2. ve 3. Zırhlı tümenler verilmişti. Bu birliklerle Manteuffel'in ilerlemekte olan öncü birliklerine güney istikametinde karşı taarruz düzenleyecekti.

Bastogne'de durum kritikti ve ciddiyetini koruyordu. Birbiri ardına gelen saldırılar savunanları (Amerikalılar) geri çekilmeye zorluyordu, ne var ki asla yılmadılar. 22 Aralık'ta, 47. Panzer Kolordusu Komutanı Lüttwitz, "beyaz bayraklı" bir grubu kuşatılan garnizona onurlu şartlarla teslim olmasını istemek için gönderdi, ne var ki sadece General McAuliffe'nin o zamandan beri efsanevi hale gelen muammalı cevabını (Nuts!) aldılar: "Başlarım ha!" Bunu bölgede McAuliffe'ye bağlı birlik komutanı Almanlara tercümesinde anlaşılabilir kılmaya çabalarken ancak, "Cehennem ol (Go to hell!)" olarak ifade edebildi.

Ertesi gün, havanın düzelmesi ilk kez havadan ikmale ve Alman mevzilerine karşı birçok Müttefik hava taarruzuna imkân sağladı. Bu arada, Patton'un birlikleri güneyden yukarı doğru ilerliyorlardı. Yine de durum hâlâ tehlikeliydi, çünkü 24 Aralık'ta, Noel arifesinde savunma çemberi yirmi beş kilometreye çekildi. Fakat Lüttwitz'in birlikleri de birkaç birlikle takviye ya da ikmal ediliyorlar,

aynı zamanda Müttefik hava kuvvetleri tarafından giderek artan biçimde bombardımana tabi tutuluyorlardı. Noel günü, Almanlar topyekûn taarruza geçtiler, fakat yeni gelen tankları ağır kayıplar verdi ve savunma yarılmadı. Ayrıca şu anda Tümgeneral Hugh J. Gaffey komutasında bulunan, Patton'un Üçüncü Ordu'suna bağlı Amerikan 4. Zırhlı Tümeni büyük bir mücadeleden sonra güneyden gelmiş ve 26 Aralık saat 16:45'te garnizonla temas kurmuştu. Kuşatma (muhasara) kaldırıldı.

Her ne kadar, Alman Yedinci Ordusu başlangıçta, Manteuffel'in ilerleyen sol kanadını örtme çabasında biraz ilerleme kaydetmiş olmakla birlikte, kendi zayıflığı onu güneyden bir karşı taarruza maruz bıraktı. Patton'a 19 Aralık'ta Saar bölgesine kadar yapacağı taarruzundan vazgeçmesi ve iki kolordusunu kullanarak Manteuffel'in meydana getirdiği muharebe hattı çıkıntısını ortadan kaldırmaya yoğunlaşması bildirilmişti. 24 Aralık'ta, 12. Kolordu, Alman Yedinci Ordusu'nun tümenlerini geriye püskürtüyor ve meydana getirmeye çalışmış oldukları güney "kanadı" ortadan kaldırıyordu.

Daha batıda, 4. Zırhlı, 26. ve 80. Piyade tümenlerinden oluşan Amerikan 3. Kolordusu, Bastogne'nin muhasaradan kurtarılmasına yoğunlaşmıştı. Ünlü 4. Zırhlı Tümen, Patton'un 22 Aralık'ta "şimşek gibi ilerleyin" emrini yerine getirmek üzere tetikteydi. Ancak arazi savunmanın lehineydi ve asıl mukavemet 5. Paraşüt Tümeni'nin piyade gibi savaşan yılmaz paraşüt birliklerinden geldi. Bu birliklerin her köyden ve ormandan zorla atılmaları gerekti. Bununla birlikte, keşif birlikleri Neufchateau-Bastogne yolunda daha az direnişle karşılaştılar ve 25 Aralık'ta taarruzun yönü, doğrudan istikamet yerine kuzeydoğu mihverine kaydırıldı. Ertesi gün, 4. Zırhlı Tümen'in kalan birkaç Sherman tankı Bastogne'nin güney savunma hatlarını yarmayı başardı.

Bu arada, Bastogne'nin etrafından dolanan, Manteuffel'in panzer tümenleri, Namur'un güneyindeki araziden, Meuse Nehri'ne doğru ilerlemekteydiler. Yeni Amerikan birlikleri yukarı doğru ilerlerken, Horrocks'un İngiliz 30. Kolordusu nehir üzerindeki geçiş noktalarını himaye etmek için Givet (Kuzeydoğu Fransa-Belçika

sınırı) ve Dinant (Batı Belçika-Kuzeydoğu Fransa sınırı) civarındaki nehrin hem doğu hem batı yakasına doğru harekete geçmişti; aynı zamanda Amerikan istihkâm birlikleri köprüleri havaya uçurmak için hazırdılar.

Hitler gözünü cephe hattına diktiğinden artık ufkunu Meuse Nehri'ne yoğunlaştırmıştı. Hitler, karargâhının (OKW) ihtiyatında bulunan 9. Panzer ve 15. Mekanize Piyade tümenlerini Dinant yaklaşma istikametlerinde bulunan Marche-Celles bölgesinin temizlemesinde Manteuffel'e yardımcı olmaları için serbest bıraktı. Bu duruma göre, her iki tarafta Noel günü için taarruz planlıyorlardı. Ne var ki bu taarruzu icra edemeyecek kadar birbirlerine girmiş haldeydiler. Fakat Collins'in birlikleri yavaş yavaş ilerliyorlardı; Collins'in kuvvetleri Noel sabahı İngiliz 29. Zırhlı Tugayı'nın yardımıyla, Alman harekâtının ulaştığı en uç noktada bulunan Meuse ve Dinant'tan neredeyse sekiz kilometre mesafedeki Celles köyünü tekrar ele geçirdi. Birkaç münferit düşman mukavemet yuvası daha sonra piyade tarafından temizlendi ya da hava saldırısıyla imha edildi. Panzer birlikleri 23 Aralık'tan itibaren havadan şiddetli bir şekilde taciz edildiler ve panzer kuvvetlerinin 26 Aralık'a kadar gündüz hareket etmeye çalışması yasaklandı. Noel akşamı gecikerek gelen 9. Panzer Tümeni Amerikan 2. Zırhlı Tümeni'nin çetin savunmasını aşamadı. 26 Aralık geldiğinde Almanlar geri çekiliyorlardı – ve Meuse Nehri'ne ulaşılamayacağı kabul edildi.

Dietrich'in Altıncı Panzer Ordusu'na, Manteuffel'in yarma harekâtına yardımcı olmak üzere, onun güneybatı bölgesinde buluşacak yeni bir taarruzda bulunulması bildirilmişti. Fakat Altıncı Panzer Ordusu, tümenlerini muharebeye iştirak ettirmekle birlikte, şu anda çok kuvvetli bir biçimde takviye edilen ve avcı bombardıman uçaklarının ani saldırılarıyla kolayca desteklenen Amerikan savunma mevzilerine karşı az ilerleme kaydetti. 2. SS Panzer Tümeni, başlangıçta telaş ve karmaşaya neden olan bir gedik açtı, ancak Trois Ponts'un yirmi kilometre güneybatısındaki Manhay köyünde uzayan muharebelerde ağır kayıplar verdi. Özetle, Altıncı Panzer Ordusu'nun taarruzu yorgunluktan başka bir şey getirmemişti.

Asıl karşı taarruz başlamadan çok önce Almanlar kuzeye doğru yaptıkları harekâttan vazgeçmişler ve güney kanatta giriştikleri nihai hücumda başarısız olmuşlardı. Bu son çaba, Hitler'in sıklet merkezini oraya kaydırmaya ve Beşinci Panzer Ordusu'nun saldırısını desteklemeye dair geciken kararına riayet etmişti. Ne var ki fırsat kaçmıştı. Manteuffel acı bir şekilde şöyle söylemektedir: "İhtiyatların geri kalan kısmı bana ancak 26 Aralık'ta verildi – ve o zaman da bu birlikler intikal ettirilemediler. Petrol eksikliğinden –yüz altmış kilometreyi aşkın bir bölgede yolda kalmış vaziyetteydiler– tam ihtiyaç duyduğumuzda yerlerinden kımıldamadılar."* Almanların 19 Aralık'ta, Stavelot yakınlarında gerçekten ele geçirdikleri yakıt depolarından yüz kat daha büyük olan, yaklaşık 9,5 milyon litre yakıt ihtiva eden muazzam yakıt deposunun dört yüz metre civarına gelmiş olmaları kaderin bir cilvesiydi.

> Bu yeni taarruza Müttefiklerin karşı taarruzu gelişmeden önce daha henüz başlamıştık. Jodl'a telefon ettim ve Hitler'e, benim ileri birliklerimi meydana getirmiş olduğumuz muharebe hattı çıkıntısının önünden geri çekeceğimi söylemesini istedim... Fakat, Hitler geri çekilmeyi yasakladı. O nedenle zamanında geri çekilmek yerine, Müttefik taarruzları altında gereksiz yere zayiat vererek adım adım geri püskürtüldük... Bu sonraki safhadaki kayıplarımız Hitler'in "geri çekilmek yok " politikası nedeniyle önceki verdiklerimizden çok ağırdı. Bu, çöküş demekti, çünkü bu kadar ağır kayıpları karşılayamazdık.**

Rundstedt bu hükmü onayladı: "Ben taarruzu, hedefine ulaşamayacağının aşikâr olduğu ilk safhada durdurmak istedim, lakin Hitler çok öfkeli bir şekilde taarruzun mutlaka devam etmesinde ısrar etti. Bu 2 numaralı Stalingrad'dı.***

---

* Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, s. 463.
** Liddell Hart, *a.g.e.*, s. 464.
*** Liddell Hart, *a.g.e.*, s. 464.

Müttefikler savunma kanadını ihmal etmeleri yüzünden Ardenler Muharebesi'nin başında az kalsın felaketin eşiğine gelmişlerdi. Ancak sonunda aşırı bir askeri doktrin olan "taarruz en iyi savunmadır" inancını destekleyen Hitler'di. Bu, Almanya'nın başka herhangi bir ciddi direniş şansını mahveden "en kötü savunma" oldu.

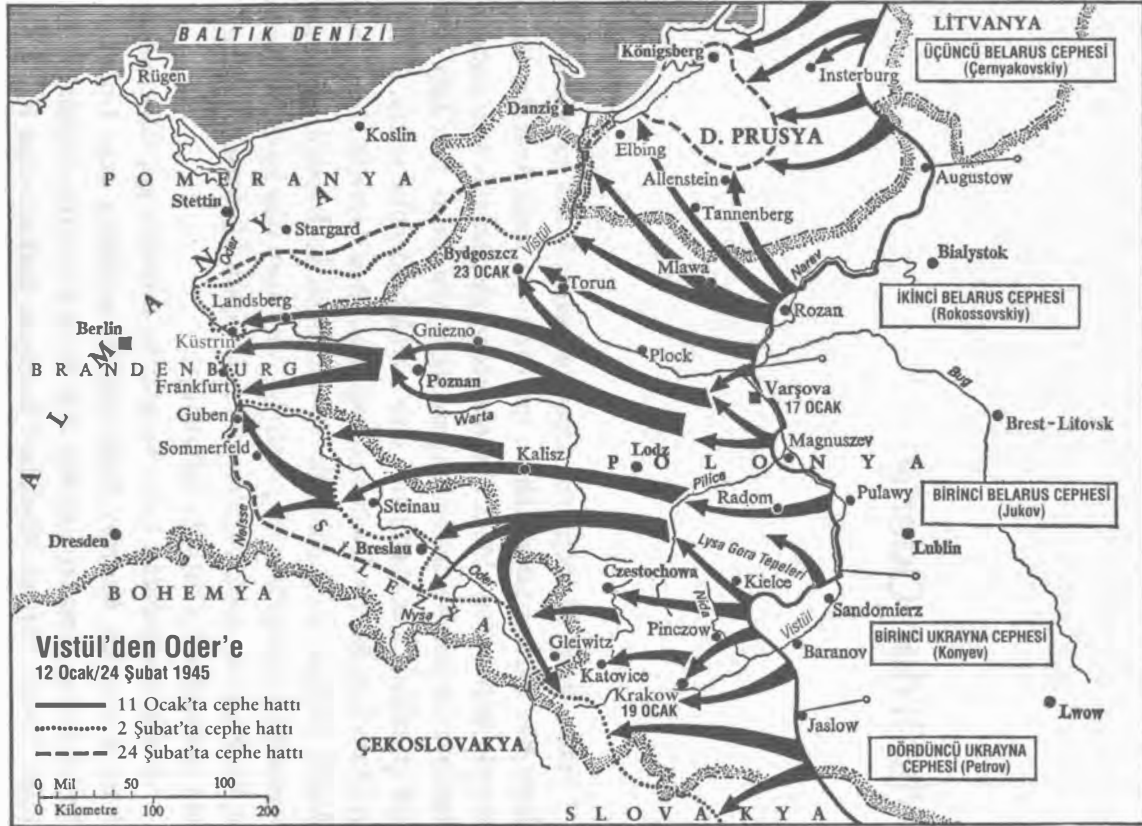
SEKİZİNCİ BÖLÜM

SON
(1945)

Vistül'den Oder'e

Stalin, Batılı Müttefiklere, Ocak ortasında Vistül hattından onların Ren hattına tasarladıkları taarruzla –şu anda Ardenler karşı taarruzunun neden olduğu aksama nedeniyle geciken– aynı zamana rastlayacak yeni bir taarruz başlatacağını bildirmişti. Batı'daki yüksek çevrelerde Rus taarruzuna dair büyük beklentiler yoktu. Rusların hava koşullarına ilişkin bazı kuşkuları, Rus kuvvetleri hakkında yeterli bilginin esirgenmesinin sürdürülmesi ve Rusların Temmuz sonunda Vistül hattına ulaştıktan bu yana uzun süre hareketsiz kalması, Rusların neler yapabileceklerine ilişkin küçümseme eğiliminin canlanmasına katkıda bulunmuştu.

Aralık'ın sonundan önce, savaşın bu umutsuz geç döneminde, Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı'na getirilmiş olan Guderian hayra alamet olmayan raporlar aldı. Kara Kuvvetleri İstihbaratı'na bağlı "Doğu Yabancı Ordular" kısmının başkanı olan Reinhard Gehlen, Baltık Denizi ve Karpatlar arasındaki cephede taarruza hazır 225 Rus piyade tümeni ve yirmi iki zırhlı kolordunun tespit edilmiş olduğunu bildirmişti.

BALTIK DENİZİ
Rügen
Königsberg
Insterburg
LİTVANYA
ÜÇÜNCÜ BELARUS CEPHESİ
(Çernyakovskiy)
Danzig
Koslin
Elbing
D. PRUSYA
Allenstein
Augustow
P O M E R A N Y A
Stettin
Stargard
Tannenberg
Oder
Vistül
Bydgoszcz
23 OCAK
Torun
Mlawa
Narev
Bialystok
Rozan
İKİNCİ BELARUS CEPHESİ
(Rokossovskiy)
Landsberg
Berlin
Küstrin
Gniezno
Plock
B R A N D E N B U R G
Frankfurt
Poznan
Varşova
17 OCAK
Bug
Brest - Litovsk
Warta
Guben
Magnuszev
Sommerfeld
Kalisz
Lodz
P O L O N Y A
Pilica
Pulawy
BİRİNCİ BELARUS CEPHESİ
(Jukov)
Radom
Steinau
Dresden
Neisse
Breslau
Lysa Gora Tepeleri
Lublin
Czestochowa
Kielce
BOHEMYA
Oder
Nida
Sandomierz
Nysa
Pinczow
Vistül
Baranov
BİRİNCİ UKRAYNA CEPHESİ
(Konyev)
Gleiwitz
Katovice
Krakow
19 OCAK
Lwow
Jaslow
ÇEKOSLOVAKYA
DÖRDÜNCÜ UKRAYNA CEPHESİ (Petrov)
S L O V A K Y A
Vistül'den Oder'e
12 Ocak/24 Şubat 1945
11 Ocak'ta cephe hattı
2 Şubat'ta cephe hattı
24 Şubat'ta cephe hattı
0 Mil 50 100
0 Kilometre 100 200

Harita 38

Ancak Guderian, muazzam Rus hazırlıkları hakkındaki bu uğursuz raporları arz ettiğinde Hitler buna inanmayı reddetti ve, "Cengiz Han'dan bu yana en büyük aldatma! Bütün bu zırvalardan kim sorumlu?" diye bağırdı. Hitler, Himmler ve SS İstihbarat Teşkilatı'nın raporlarına güvenmeyi tercih etti.

Hitler, Ardenler bölgesindeki karşı taarruzu durdurmak ve birlikleri Doğu Cephesi'ne nakletme fikrini "şu anda Batı'da tekrar kazanılmış olan üstünlüğü" muhafaza etmenin çok önemli olduğu gerekçesiyle reddetmişti. Hitler aynı zamanda, Guderian'ın, şu anda Baltık Devletleri'nde tecrit edilmiş durumda bulunan yirmi altı tümenden oluşan ordular grubunun denizden tahliye edilmesi ve Almanya girişlerini takviye etmek için geri getirilmesi gerektiğine ilişkin tekrarladığı talebini reddetti.

Guderian karargâhına döndüğünde, nihai darbe olarak Hitler'in kendisi teftişteyken yokluğundan istifade etmiş ve Polonya'daki iki panzer tümenine Budapeşte'ye yardım etmek için güneye Macaristan'a gitmesini emretmiş olduğunu görmüştü. Bu durum 1.100 kilometre uzunluğundaki ana cepheyi tutmak için yayılmış elli zayıf piyade tümenini desteklemesi için Guderian'a sadece on iki seyyar ihtiyat tümeni bırakmıştı.

Batılıların, Rusların kapasitelerine dair kuşkuları Almanların Budapeşte'ye yaptıkları karşı taarruz haberiyle arttı. Batılı Müttefiklerin son karşı taarruzda maruz kaldıkları şok sonucunda Almanların Budapeşte'ye düzenledikleri karşı taarruzun gücünün yüksek olduğunu düşündüler. Kuşatılmış durumdaki Budapeşte'ye karşı girişilen karşı taarruz birkaç gün kaygı verici bir ilerleme kaydetti. Kentin altmış beş kilometre batısında Komorn yakınlarında başlayan karşı taarruz, kuşatma altındaki garnizona olan mesafenin yarısından fazlasını kat etti. Ne var ki daha sonra şiddetli mukavemet karşısındaki taarruzu sürdürme ısrarı ağır zayiata neden olan bir başarısızlık oldu.

Dolaylı olarak maruz kalınan bedel daha ağırdı. Bu yeni müstahkem mevki savunma sisteminin (*hedgehog*) mukavemet gücü Hitler'in muharebede çok uzun süre ısrar etme konusundaki karakteristik eğilimini cesaretlendirmişti. Sonuçta oradaki birlikler kuşa-

tılınca, ikinci bir "Stalingrad"dan kaçınma endişesi onu daha derin sorunlara yol açan bir adımı atmaya sevk etti, zira her ne kadar Rusların beklenen kış taarruzunu karşılamak için Polonya'da hazır bekletilen iki değerli panzer tümeni Budapeşte'ye yardım teşebbüsünde öncü birliği teşkil etmesi amacıyla yılbaşı arifesinde alınmış olmakla birlikte, Hitler yine de Rusların taarruzundan evvel Vistül hattından bunu telafi edecek herhangi bir geri çekilmeye izin vermeyecekti. Bu zayıflayan hat, zamanında geri çekilmek suretiyle taarruzun şiddetini azaltarak kontrol altına almak yerine, taarruzun bütün gücüne dayanmak zorunda bırakıldı. Bir kez daha "ne pahasına olursa olsun" bulunduğu hatta tutunmaya ilişkin hareket tarzının psikolojik değerleri stratejik önemine mağlup oldu ve iflasına yol açtı.

Rus Yüksek Komutanlığı, Almanların vaziyetinin temel zayıflığından yararlanmak için iyi hazırlanmıştı. Harekâtın ivmesinin devam ettirilmesinin belirleyici önemini ve çok büyük bir alana yayılan ulaşım ve lojistik tesislerin meydana getirdiği olumsuzlukların tam anlamıyla farkına varan Rus Yüksek Komutanlığı, yeni cephenin gerisindeki demiryolları onarılana ve Kıta Avrupası'nın dar hattından kendisinin geniş hattına dönüştürülene kadar karşı taarruzu erteledi. Demiryolu indirme (dağıtım) istasyonlarında bol miktarda ikmal malzemesi toplanmıştı. Asıl hedef, hâlâ zarar görmemiş ve Müttefik bombardımanlarından korunmuş, önemli bir Almanların endüstri bölgesi olan, Yukarı Silezya'nın ele geçirilmesiydi. Bu hedefin ele geçirilmesi Güney Polonya'da Vistül Nehri üzerindeki Baranov köprübaşından neredeyse yüz altmış kilometreyi aşan bir ilerlemeyi gerektiriyordu. Fakat, Stalin ve kurmay başkanı Vasilevsky'nin çerçevesini çizmiş oldukları büyük planda daha büyük ve derin hedefler vardı. Gözlerini Oder Nehri'ne ve nehrin ilerisinde, Varşova yakınlarındaki mevzilerinden yaklaşık 500 kilometre mesafede bulunan Berlin'e dikmişlerdi. Taarruzlarının çapını genişleterek, geniş manevra alanının verdiği imkândan yararlanacaklardı. Rusların Almanlar karşısındaki yaklaşık 1'e

karşı 5 sayısal üstünlüklerinden daha önemlisi artan manevra kabiliyetleriydi. Amerikan kamyonlarıyla artan ikmal akışı Ruslara artık piyade tugaylarının çok daha fazla bir bölümünü motorize hale getirme ve böylece kendi tanklarının üretimlerinin artmasıyla birlikte yarma harekâtındaki başarıyı genişletmek için zırhlı ve seyyar kolordularının miktarını çoğaltma imkânı vermişti. Aynı zamanda sayıları artan Stalin tankları Rusların vurucu güçlerini artırdı. Bu canavarların üzerinde, Almanların Tiger tanklarında bulunan 88 milimetrelik toplarla mukayese edildiğinde 122 milimetrelik toplar monteliydi. Ayrıca, Stalin tanklarının zırhları gerçi "King Tiger" tanklarının zırhları kadar kalın olmamakla birlikte, "Tiger" tanklarından daha kalındı.

Yeni sefer başlamadan evvel "cephe komutanlıkları" yeniden düzenlendi ve Rusya'nın üç olağanüstü taarruz lideri ana harekâtı komuta etmekle görevlendirildiler. Koniev, Güney Polonya'daki "1. Ukrayna Cephesi" komutanlığında kalırken, Jukov merkez bölgede bulunan "1. Beyaz Rusya Cephesi" komutanlığını, Varşova'nın kuzeyinde, Narev'de bulunan "2. Beyaz Rusya Cephesi" komutanlığına atanan Rokossovsky'den devir ve teslim aldı.

Rus taarruzu Koniev'in kuvvetleri tarafından 12 Ocak 1945 saat 10:00'da, yaklaşık elli kilometre genişliğinde ve derinliğindeki Baranov köprübaşından başlatıldı. Taarruza ikisi tank ordusu olmak üzere, iki hava ordusu tarafından desteklenen yaklaşık yetmiş tümenden oluşan toplam on ordu katıldı.

Başlangıçta, taarruzun yarma hızı, muharebe alanının üzerideki sis nedeniyle ve hava kuvvetlerini yerde tutması nedeniyle engellendi. Ancak, sis taarruz eden birliklerin gizlenmesinde yardımcı oldu, çok iyi sevk ve idare edilen büyük topçu birlikleri savunmayı çok şiddetli bir şekilde, muntazaman dövdü. Böylece üçüncü gün, taarruz çıkış hattından otuz kilometre ileride bulunan Pinczow'a girilmişti – ve geniş bir cepheden Nida Nehri geçildi. Ve daha sonra başarıyı genişletme safhası başladı. Gedikten geçen zırhlı kolordular taşkın bir sel gibi Polonya düzlüğüne yayıldılar. O an için gedi-

ğin genişletilmesi, derinleştirilmesinden daha önemliydi. Kielce 15 Ocak'ta, kuzeybatı istikametinde Lysa Gora tepelerinin eteklerine doğru ilerleyen bir kol tarafından ele geçirildi ve böylece Jukov'un cephesinin karşısındaki Alman kuvvetlerinin geri bölgesi tehdit edilmeye başlandı.

Jukov, taarruzunu 14 Ocak'ta Magnuszev ve Pulawy civarındaki köprübaşlarından başlattı. Sağ kanadı, kuzeye Varşova'nın arkasına doğru ilerledi, sol kanadı ise 16 Ocak'ta Radom'u ele geçirdi. O gün, Koniev'in öncü birlikleri, Silezya sınırından sadece elli kilometre mesafede bulunan Pilica Nehri'ni geçtiler. Bu arada, Rokossovsky'nin birlikleri de 14 Ocak'ta, Narev Nehri üzerinde bulunan iki köprübaşından taarruza geçmiş ve Doğu Prusya güney yaklaşma istikametini örten savunma mevzilerini yarmıştı. Gedik 320 kilometre genişliğindeydi ve şimdi ihtiyatların dahil olduğu yaklaşık 200 tümen seli hep birlikte batıya doğru akıyordu.

17 Ocak'ta, Varşova, her iki kanattan kuşatmış olan Jukov'un kuvvetlerinin eline geçmiş ve zırhlı birlikler batı istikametinde neredeyse Lodz'a kadar ilerlemişlerdi. Koniev'in ileri kuvvetleri Silezya sınırına yakın Czestochowa şehrini ele geçirdiler ve daha güneydeki Krakow kentinin yanından geçip gittiler.

19 Ocak'ta, Koniev'in sağ kanadı Silezya sınırına ulaştı, sol kanadı ise Krakow'u kuşatma taarruzu ile ele geçirdi. Jukov'un kuvvetleri Lodz'u ele geçirdiler ve Rokossovsky'nin birlikleri, Mlawa yakınlarında, Doğu Prusya'nın güney girişine ulaştılar. Chernyakhovsky'nin ve Petrov'un kuvvetleri en dış iki kanattan ilerlemişlerdi. Böylece ilk haftanın sonunda, taarruzun derinliği 160, cephesinin genişliği yaklaşık 640 kilometreyi bulmuştu.

Silezya yaklaşma istikametlerinin geciken himaye görevini ifa etmek için yedi Alman tümeni Slovakya cephesinden hızla kuzeye sevk edildi. Aslında Slovakya'daki birliklerin komutanı olan Heinrici, taarruz patlak vermeden önce kuvvetlerinin bir kısmını ihtiyat birliği olarak Vistül hattına tahsis edebileceğini teklif etmişti, ne var ki böyle bir yeniden görevlendirme hem Hitler'in "her asker bulunduğu hatta savaşmalıdır" ilkesine hem de onun muharebeyi

her birliğin görevlendirildiği bölgenin dışındaki alanlarda icra etme alışkanlığına aykırıydı. Slovakya cephesindeki birliklerin ve silahların neredeyse büyük bir kısmı başka yerlere sevk edilmiş olduktan sonra, hâlâ birkaç haftadır dayanması başlangıçtaki gücünün ihtiyacından çok fazla olmuş olduğunu göstermişti. Ancak Karpatlar'ın kuzey tarafına fazladan yedi tümenin gelmesi, Rus taarruzu başlamadan önce gelmiş olacak olan bir çift tümenden daha az önemliydi. Çünkü gedik kapatılamayacak kadar genişlemişti.

Batı Polonya'nın birçok kısmı o kadar açıktı ki, şayet mütecavizin üstün gücü ya da geniş arazilerden yararlanacak hareket kabiliyeti varsa avantajlıydı; harekâtın başarısını genişletmesi kolaydı. Bu nedenle Almanlar 1939'da bu avantajlardan yararlanmışlardı. Artık savunmada olan Almanlar hem kuvvetten hem de hareket kabiliyetinden yoksundular. Mekanize savaşın bir savunucusu olan Guderian, katı savunmanın beyhude olduğunu ve bir yarma taarruzunu durdurmanın tek şansının zırhlı ihtiyat birliklerinin karşı manevrasında yattığını fark etmişti. Ne var ki, Guderian hem Vistül hattı üzerinde kalmaya zorlanmış hem de taarruzdan hemen önce yetersiz zırhlı birliklerinin bir kısmının, Budapeşte'ye gönderilmesini görmek zorunda kalmıştı. Kalan birliklerin bir kısmını Kielce yakınlarında muharebeye iştirak ettirmekle, Vistül Nehri'nin kıvrımında kuşatılan birliklerin kurtarılması için zaman kazanıldı; bu nedenle Rusların taarruzunun ilk haftasında böylesine muazzam bir yarma harekâtında aldıkları 25.000 esir fevkalade azdı. Fakat Almanların hızlı bir geri çekilme için hareket kabiliyetleri unsurlarındaki giderek artan noksanlık üçüncü haftada üç kat daha fazla artarak 86.000'e yükselen esir sayısına yansımıştı. Rusların artan hareket kabiliyeti benzer şekilde uzun mesafeli ilerlemelerine yansımıştı.

Almanya'nın sınırları içerisinde bulunan kasabalardaki sivil nüfusun acele tahliyesi, Rus ilerleyişinin hızının bütün hesapları altüst etmiş olduğunun bir işaretiydi ve Alman kuvvetlerini tutunmayı ummuş oldukları ara mevzilerden apar topar attı.

Koniev'in kuvvetleri, 20 Ocak'ta Silezya sınırını geçtiler ve Alman toprakları üzerinde köprübaşı tesis ettiler. Daha korkutucu

olanı, Rokossovsky'nin Doğu Prusya'nın güney sınırının ötesindeki tarihi Tannenberg alanına ulaşmasıydı. Bu kez orada, Rusların 1914 yılındaki hezimetinin tekrarı olmayacaktı. Ertesi gün Rokossovsky'nin öncü birlikleri, Allenstein kavşağına ulaştılar ve Doğu Prusya'ya giden ana demiryolu hattını kestiler. Doğudan ilerleyen Chernyakhovsky ise, Insterburg'u ele geçirdi. Şiddetli taarruzunu sürdüren Rokossovsky 26 Ocak'ta Elbing yakınlarında bulunan Danzig Körfezi'ne ulaştı, böylelikle Doğu Prusya'daki bütün Alman birliklerini tecrit etmiş oldu. Buradaki birlikler, kuşatıldıkları Königsberg'e çekildiler.

Koniev dört gün önce, altmış beş kilometrelik bir cephe üzerinde Yukarı Silezya endüstri bölgesi kuzeyinde bulunan Oder Nehri'ne ulaşmıştı. Taarruzun ikinci haftasının sonunda, sağ kanadı taarruz çıkış hattından yüz kilometre mesafedeki, Breslau'nun güneyindeki yüz kilometrelik cephe boyunca birçok noktada Yukarı Oder Nehri'nin karşısındaydı. Diğer kollar, Silezya'nın başkentini kuzeyden sarmışlardı. Öncü birliklerin tesis ettiği bu hattın gerisinde bulunan diğer birlikler, Gleiwitz kavşağını ele geçirmek ve Yukarı Silezya endüstri bölgesini tecrit etmek için güneye dönmüşlerdi. Bütün bölge, siperler, dikenli tel ve avcı boy çukurlarının bulundukları tanksavar hendekleriyle kaplıydı fakat bu muhtemel müstahkem mevkiyi tutacak kuvvetler eksikti. Mevcut ya da gelmekte olanların durumu sivil mülteci akınıyla güçleştiriliyordu. Yollar tahrip olmuş araçlar ve öteberilerle tıkanmıştı. Kargaşadan yararlanan Rus kolları, cephe engellendiğinde, cephe gerisinden girebildiler. Alman hava kuvvetlerinin raporları, Rusların ilerlemesinin Silezya kasabalarının arasında dolanan muazzam büyüklükteki bir ahtopotun uzun kollarına benzediğini çok canlı bir biçimde tasvir etmişlerdi. Almanlar görünüşe göre doğuya kadar uzanan, ikmal malzemeleri ve takviye birliklerle yüklü ucu bucağı olmayan kamyon kolları gördüklerinden bahsediyorlardı.

Büyüklüğü açısından daha çarpıcı ve beklenenden daha ölümcül olan, Jukov'un merkez cephedeki her şeyi silip süpüren ilerleyişiydi. Jukov, cepheye eğimli açıdan yaklaşan manevra ile zırhlı bir-

liklerinin büyük kısmını sağ kanadına kaydırdı. Bu birlikler Vistül ile Warta arasındaki koridordan aşağı doğru indi. Bu beklenmedik dönüşten, geçide takviye birlik sevk edilemeden önce koridorun en dar kısmında bulunan Gniezno'nun doğusundaki göller bölgesine girmek için yararlanıldı. Bu harekât onları 23 Ocak'ta Vistül Nehri üzerindeki ünlü Torun kalesinin ötesine ve Bydgoszcz'e (Bromberg) ulaştırdı. Diğer zırhlı birlik kolları daha büyük ulaştırma ve lojistik kenti olan Poznan'a yaklaşıyordu. Burada daha sert bir direnişle karşılaştılar. Müstahkem mevkinin (kale) etrafından dolanarak batıya ve kuzeybatıya yöneldiler; hafta sonuna doğru Varşova'dan 350 ve Berlin'den ancak 160 kilometre uzakta bulunan Brandenburg ve Pomeranya'ya ulaşmışlardı. Aynı zamanda, Jukov'un sol kanadı, Warta Nehri'ni geçip Kalisz'i ele geçirdikten sonra Koniev'in sağ kanadıyla aynı hizaya gelmişti.

Üçüncü hafta, Koniev'in sol kanadının Katowice'nin ve Yukarı Silezya'daki diğer büyük endüstri kentlerinin işgal edilmeleriyle başladı, aynı zamanda sağ kanadı Breslau'nun altmış beş kilometre kuzeybatısında Oder Nehri üzerinde bulunan Steinau'da yeni bir köprübaşı tesis etti. Jukov'un ileri kuvvetleri, 30 Ocak'ta Brandenburg ve Pomeranya sınırlarını geçtiler ve daha sonra donmuş bulunan Oder Nehri hattındaki Alman direnişinin üstesinden geldiler. 31 Ocak'ta, Landsberg işgal edildi, aynı zamanda burayı yarıp geçen Jukov'un öncü tank birlikleri, Berlin'in eteklerinden altmış beş kilometre mesafedeki Kustrin yakınlarında Aşağı Oder'e ulaştılar. Şu anda Rusları, Batılı Müttefiklerinin ileri mevzilerinden sadece 600 kilometrelik bir mesafe ayırıyordu.

Ne var ki, sonunda aşırı yayılma ilkesi, Rusların Oder Nehri üzerinde kurabilecekleri baskıyı azaltma ve Alman komutanlığının o hattı birlikte tutmaları için toparlamış oldukları düzenli birliklerin karışımından ve Volkssturm adı verilen "Yurt Muhafızları"ndan meydana gelen karma kuvvetin direnme gücünü arttırmada Almanların imdadına yetişti. Poznan'daki inatçı savunma, Rusların ileri kuvvetlerine ikmal malzemeleri ve takviye birliklerini getirebilecekleri güzergâhları tıkamaya yardımcı oldu. Ayrıca Şubat'ın

ilk haftasında eriyen karlar yolları bataklığa dönüştürerek harekâtı frenledi, aynı zamanda Oder Nehri'nin buzlarını çözdü, böylece engel vasfını artırdı. Her ne kadar Jukov'un birlikleri, Şubat ayı sonuna gelindiğinde geniş bir cephe halinde nehre yaklaşmakla ve Kustrin yakınlarında ve Frankfurt-an-der-Oder hattında birçok geçiş noktaları ele geçirmekle birlikte, bunlardan istifade ederek başarıyı genişletme harekâtına girişecek yeterlilikte kuvvete sahip değildi ve daha sonra orada derinliği olmayan köprübaşlarında hapsolup kaldılar.

Koniev şu anda, kanatlarda üstünlük sağlamaya ve yan yaklaşma istikametlerinden Berlin'e ilerlemeye gayret ediyordu. Breslau'nun kuzeyinde yeni köprübaşları tesis eden Koniev'in kuvvetleri, 9 Şubat'ta batıya doğru ileri harekâta başladılar ve daha sonra geniş bir cephe üzerinde kuzeybatıya dönerek Oder'in sol yakasından aşağı doğru ilerlediler. 13 Şubat'ta, Berlin'den yüz otuz kilometre mesafedeki Sommerfeld'e ulaştılar (nihayet aynı gün Budapeşte toplam 110.000 esirle birlikte düştü). İki gün sonra ve otuz kilometre daha ileride Neisse Nehri'nin Oder Nehri'ne karıştığı yerin yakınlarına ulaştılar ve böylece Jukov'un ileri kuvvetleriyle aynı hizaya geldiler.

Ne var ki Almanların savunması bir kez daha dosdoğru Aşağı Oder ve Neisse nehirlerinin oluşturduğu daha kısa hatta püskürtülmekten yararlandı. O hat üzerindeki cepheleri, Baltık Denizi'nden Bohemya dağ sınırına uzanan, 300 kilometreden az olan eski cephe genişliğinin sadece küçük bir kısmıydı. Himaye edilecek alanın bu kadar azalması, Almanlara durumun aleyhlerine değişmesinden bu yana şimdiye kadar yararlanmış olduklarından daha makul bir kuvvet ve arazi oranı elde etmesine imkân tanımak suretiyle, kuvvet kayıplarının dengelenmesine katkıda bulundu. Rus cephesinin gerisindeki Breslau hâlâ dayanıyordu ve bu nedenle, nihayet 23 Ocak'ta düşen Poznan'ın daha önce Jukov'un ilerlemesini engellediği gibi Koniev'in ilerlemesini arkasından engellemişti.

Koniev Neisse Nehri'nde, Jukov'un doğrudan taarruzu ise Aşağı Oder'de durdurulmuş vaziyetteydi. Şubat'ın üçüncü haftasına gelindiğinde Doğu'daki cephe Almanya'nın Batı'dan ve iç bölgelerden

getirilen takviyelerin yardımıyla istikrara kavuşturuldu. Ruslar, meselenin nihayet kati olarak sonuçlandırıldığı Ren Nehri'ndeki çöküşe kadar, o hat üzerinde baskı ve kontrol altındaydılar.

Bununla birlikte, Rusları uzakta tutmak için Ren Nehri'nin savunmasının Oder hattının ihtiyaçlarına feda edilmesi gerektiğine ilişkin Almanların kaderlerini belirleyecek kararlarını vermelerine yol açmış olan, Rus tehdidinin neden olduğu krizdi. Batı Cephesi'nden, Doğu Cephesi'ne sevk edilen tümenlerin gerçek sayısından daha önemli olan, birliklerin eksik personelini ikmal etmek için toparlanabilen takviye birliklerin büyük kısmının doğuya gönderilmesiydi. Böylelikle, İngiliz-Amerikan taarruzunun Ren'e ulaşması ve onu geçmesi kolaylaştırılmıştı.

Hitler'in İtalya'da Çöküşü

Her ne kadar kışın Almanların, harita üzerinde görünen durumu hoşa gitmeyecek kadar önceki yıla benzemekle ve hatta 320 kilometre daha kuzeyde neredeyse o kadar güçlü olmakla birlikte, birçok olumlu etken vardı.* 1944 yılı sonuna gelindiğinde, Müttefikler Gotik Hattı'nı yarmışlardı. İleride böylesine doğal olarak kuvvetli ya da iyi tahkim edilmiş mevzi yoktu ve Müttefikler 1945'teki bahar taarruzu için çok daha iyi bir "taarruz çıkış hattında" idiler. Bundan başka, Müttefik ordularını nispeten çok daha güçlü kılan diğer önemli unsurlar vardı.

Mart ayında, bahar taarruzunun arifesinde, Müttefiklerin kuvveti on yedi tümenden ve şimdi altı İtalyan muharebe grubundan meydana geliyordu. Almanların ise yirmi üç tümeni ve Mussolini'nin Almanların kendisi kurtardıktan sonra Kuzey İtalya'da teşkil etmeyi başarmış olduğu sözde İtalyan tümenleri vardı (aslında bunlar muharebe gruplarından biraz büyük birliklerdi). Lakin tümen sayılarıyla bu tür herhangi bir karşılaştırma esasında hatalı

---

* 722-723. sayfalardaki haritaya bakınız.

bir bilanço tablosu verir. Müttefiklerin muharip gücü altı müstakil zırhlı tugay ve dört müstakil piyade tugayından meydana geliyordu – bunlar üç ila dört tümene tekabül ediyordu.

Asker sayısı gerçeği daha yakındır. 70.000 İtalyan askerinin dışında, Amerikan Beşinci ve İngiliz Sekizinci ordularının toplamı yaklaşık 536.000 kişiydi. Almanların toplamı 491.000 ve İtalyanların toplamı ise 108.000 kişiydi, fakat Almanların birliklerinin 45.000'i polis ya da tanksavar personeliydi. Muharip birlik ve silah sayısı hâlâ en iyi mukayese yöntemiydi. Örneğin, Nisan ayında, Sekizinci Ordu taarruza başladığında muharip birlikler yaklaşık 1'e karşı 2 (29.000'e karşılık 57.000 muharip asker), topçuda 1'e karşı 2, (665 topa karşı 1.220) ve zırhlı birliklerde 1'e karşı 3'ten fazla (400 araca karşılık 1.320 zırhlı araç) üstün olmanın avantajından yararlandı.

Ayrıca, Alman hatlarının gerisinde büyük karmaşaya yol açan ve faaliyetlerine mâni olmak için Almanları birliklerini cephelerden başka yerlere sevk etmeye zorlayan yaklaşık 60.000 partizanın yardımından da faydalanıldı.

Daha önemlisi, Müttefiklerin mutlak hava hâkimiyetiydi. Müttefiklerin stratejik bombardıman seferi öylesine felç edici şekilde etkili oluyordu ki, Hitler emretmiş bile olsa Alman tümenleri İtalya'dan diğer harekât bölgelerine ancak zorlukla intikal ettirilebildi. Bu zorlukların yanı sıra mekanize ve motorize birliklerinin artan yakıt sıkıntısı o kadar vahim hale geldi ki, önceden yapmış oldukları gibi boşlukları kapatmak için ne çabuk hareket edebildiler ne de "geri çekilirken oyalayıcı manevralar" icra edebildiler. Ancak Hitler, geri çekilme ihtimali olmakla birlikte, herhangi bir stratejik geri çekilmeyi onaylama konusunda her zamankinden daha isteksizdi.

Müttefiklerin sonbahar taarruzunun sona ermesinden sonra geçen üç aylık duraklama birliklerin morallerinde ve geleceğe ilişkin düşüncelerinde büyük bir değişiklik meydana meydana getirmişti. Çok sayıda amfibik tankın (sudan geçebilen), "Kanguru" adlı zırhlı personel taşıyıcıların, (Fantail) tırtıllı çıkarma araçlarının, ağır top monteli Sherman ve Churchill tanklarının, alev makineli tankların,

dozer tanklarının geldiklerini görmüşlerdi. Ayrıca bol miktarda yeni seyyar köprü inşa malzemesi ve muazzam bir mühimmat stoku vardı.

Alman tarafında ise, Mareşal Kesselring, iyileştikten sonra Ocak'ta geri dönmüştü, fakat Mart ayında Batı Cephesi'ne Mareşal von Rundstedt'in halefi olarak atanmak üzere çağrıldı. Vietinghoff şimdi kesin olarak onun yerine İtalya'daki C Ordular Grubu Komutanı oldu. General Traugott Herr cephenin doğu kısmını beş tümenli 1. Paraşüt Kolordusu ve dört tümenli 76. Panzer Kolordusu ile tutan Alman Onuncu Ordusu'nun komutasını devraldı. On Dördüncü Ordu Komutanı General Senger, Cenova ve Akdeniz istikametindeki hattı tuttan dört tümenli 51. Dağ Kolordusu ile Bologna bölgesini kapsadığından daha geniş olan batı cephesini tutuyordu; üç tümenli 14. Panzer Kolordusu ise Bologna'yı himaye ediyordu. Cephenin gerisine yapılacak çıkarmalara karşı savunmak amacıyla Adriyatik kanadının gerisine iki ve Genova'nın yakınına iki tümen konuşlandırıldığından Ordular Grubu'nun ihtiyatında sadece üç tümen vardı. Bunun dışında iki tümen Adriyatik kanadının gerisinde, diğer ikisi de Cenova'nın yakınlarında mevzilendirilmişti. Şimdilik ayrıca Ordular Grubu ihtiyatında bulunan üç tümen bu aynı muhtemel durumlara karşı savunma amacıyla kullanılıyorlardı.

Müttefikler cephesinde ise, Alman Onuncu Ordusu'nun karşısındaki, Mark Clark'ın Ordular Grubu'nun (15. Ordular Grubu adını aldı) sağ kanadı McCreery'nin komutası altında Sekizinci Ordu olarak teşkil edildi ve kadrosunda dört tümenli İngiliz 5. Kolordusu; iki tümenli Polonya Kolordusu; İngiliz 10. Kolordusu, neredeyse şu anda asgari kadro mevcudunda olan iki İtalyan muharebe grubu, Yahudi Tugayı ve Lovat Scouts ile aslında 10. Hint Tümeni olan İngiliz 13. Kolordusu'ndan müteşekkildi. 6. Zırhlı Tümen ordu ihtiyatıydı. Batıda bulunan şu anda Truscott'un komutasındaki Beşinci Ordu, dört tümenli Amerikan 2. Kolordusu ve ordu ihtiyatında bulunan iki tümenle birlikte üç tümenli 4. Kolordu'dan meydana geliyordu. Ordu ihtiyatında iki zırhlı tümen vardı; Amerikan 1. ve 6. Güney Afrika tümenleri.

Müttefik planlayıcılarının hedefi ve asıl sorunu Alman kuvvetlerini, Po Nehri'nden kaçamadan yenilgiye uğratıp imha etmekti. Bu en iyi şekilde zırhlı kuvvetlerle Aşağı Reno ve Po nehir yatakları arasında bulunan yaklaşık elli kilometrelik düzlük alanda başarılabilirdi. (Sekizinci Ordu, Ocak başında, havanın kuru olduğu dönemde, Adriyatik yakınlarında Aşağı Reno Nehri ile birleşen Senio Nehri'ne yaklaşmıştı.) Sekizinci Ordu'nun Comacchio Gölü'nün hemen batısında bulunan Bastia-Argenta bölgesini ele geçirip, geniş düzlüklere açılabileceği umuldu. Beşinci Ordu birkaç gün sonra, Bologna'nın yanından kuzeye doğru taarruza geçecekti. Bu müşterek harekâtın Almanların geriye çekilmesini kesmesi ve onları kuşatması bekleniyordu. Müttefik taarruzu 9 Nisan'da başlayacaktı.

Sekizinci Ordu'nun planı karmaşıktı, fakat hünerli bir şekilde düşünülmüş ve tasarlanmıştı. Po Nehri'nin kuzeyine yapılacak temsili çıkarma harekâtı hazırlıkları, Vietinghoff'un ve hazır vaziyetteki ihtiyatlarının birçoğunun dikkatini o istikamete çekecekti. İngiliz komandolar ve 24. Muhafız Tugayı bu izlenimi güçlendirmek için Nisan başında Comacchio Gölü'nü denizden ayıran küçük kumsalı ele geçirdiler ve birkaç gün sonra Özel Bot Görev Kuvveti iç bölgedeki göl kısmında bulunan küçük adaları işgal etti.

Asıl taarruz, Senio Nehri karşı yakasında İngiliz 5. ve Polonya kolorduları tarafından gerçekleştirilecekti. İngiliz 5. Kolordusu, Almanları hazırlıksız yakalamak umuduyla Senio'nun epey yukarılarına kadar ilerleyecek ve orada bir kısmı, daha sonra Argenta Boşluğu olarak adlandırılacak Comacchio Gölü'nün hemen batısında bulunan Bastia-Argenta koridorunun yan kısmına doğru dönecek, diğer kısmı ise, kenti kuzeyden kuşatmak için, kuzeybatı yönünde Bologna'nın arkasına doğru ilerleyecekti. Polonyalılar ise 9 numaralı anayol olan, Via Emilia (Adriyatik kıyısından Rimini'den Po Nehri üzerinde Piacenza'ya uzanan MÖ 187'de tamamlanan antik Roma yolu) boyunca Bologna'ya daha direkt bir istikamette taarruz edeceklerdi. 5. Kolordu'nun sağ kanatta bulunan 56. Tümen'ine Comacchio Gölü karşısında tırtıllı çıkarma araçlarıyla (Fantail) di-

rekt taarruz ve kanat manevrası ile birlikte icra edilecek bir görev verildi.

İngiliz 10. ve 13. kolordularının asgari kadro mevcutlarının oluşturduğu Sekizinci Ordu'nun sol kanadı kuzeye doğru harekete geçecek, Monte Battaglia'yı geçecek ve harekâtlarına devam eden Polonyalı ve Amerikalıların kuvvetlerinin birleşecek olan taarruzları cephelerini daraltıncaya kadar harekâta devam edecekti. Daha sonra İngiliz 13. Kolordusu, başarıyı genişletme harekâtı için 6. Zırhlı Tümen'le buluşacaktı.

Kumluk bölge ve Comacchio Gölü'ndeki hazırlık harekâtlarının Vietinghoff'un dikkatini kıyı bölgesine çekmesinden sonra, yaklaşık 800 ağır bombardıman ve 1.000 adet orta bombardıman uçağı ya da avcı bombardıman uçağı 9 Nisan ikindi vakti çok şiddetli bir bombardımana başladı. Tümü beş bölümde yer alan bu şiddetli bombardıman her biri onar dakika fasılalı, kırk ikişer dakika süren 1.500 topla icra edildi – verilen fasılalar nedeniyle "yanıltıcı bombardımanlar" olarak adlandırıldılar. Daha sonra akşam alacakaranlığında piyade yürüyüşe geçti. Bu sırada taktik hava kuvvetleri Almanları baskı altına aldı. Savunmadakiler bu bombardıman ve mermi yağmurundan şaşkına döndüler. Saldırıda piyadeye eşlik eden alev püskürten tankların da korkunç bir desteği oldu. General Keightley'in 5. Kolordu'su 12 Nisan'da Santerno Nehri'ni geçmişti ve ilerlemesine devam ediyordu. Her ne kadar Almanlar başlangıçtaki şoku atlattıklarından direniş şiddetlenmekle birlikte, Bastia Köprüsü 14 Nisan'da ele geçirildi. (Tırtıllı çıkarma araçları –Fantail– suyun sığ ve zeminin yumuşak olduğu Comacchio Gölü'nde düş kırıklığı yaratmışlardı, ancak suların taştığı Argenta Boşluğu bölgesinde çok daha etkili oldular.) Yine de İngilizler Argenta Boşluğu'nu 18 Nisan'a kadar işgal etmediler. Polonyalılar Almanların 1. Paraşüt Tümeni'nin fevkalade güçlü birliklerinin üstesinden gelmeden önce daha bile şiddetli mukavemetle karşılaştılar.

Amerikan Beşinci Ordusu'nun taarruzu, özellikle destek verecek uçaklar için kötü hava koşulları nedeniyle 14 Nisan'a kadar gecikti – ordunun taarruzu düzlüklere ve Bologna'ya ulaşmayı başara-

madan evvel kalan birkaç dağ sırtını aşmak zorunda kaldı. 15 Nisan'da, o sefer için bir rekor sayılan 2.300 ton bombanın atılması ilerlemesine yardımcı oldu. Lakin Alman On Dördüncü Ordusu iki gün daha çetin bir direniş gösterdi; ve Amerikan 4. Kolordusu'nun 10. Dağ Tümeni hattı ancak 17 Nisan'da yardı ve hayati önemdeki paralel 9. anayol istikametinde bütün hızıyla ilerleyemedi. Fakat, iki gün içerisinde bütün cephe çökmeye başlamıştı ve Amerikalılar Bologna kentinin eteklerine ulaşmışlardı, aynı zamanda bu başarıyı genişletme harekâtını yürüten kuvvetler ise Po Nehri üzerine doğru ilerliyorlardı.

Vietinghoff'un kuvvetlerinin büyük bir bölümü cephe hattında görevlendirilmişti ve Müttefiklerin, cephelerini yarmasını durdurmak için çok az ihtiyatı ve yakıtı vardı. Artık cepheyi istikrara kavuşturmak ya da kuvvetlerini kurtarmak olanaksızdı. Onları tek kurtarma umudu uzun bir geri çekilme idi. Fakat Hitler, zaten General Herr'in bir nehirden diğerine taktik bir çekilme suretiyle İngiliz Sekizinci Ordusu'nun taarruzunu güçleştirebilecek esnek savunma tekliflerini reddetmişti. Vietinghoff 14 Nisan'da Amerikan taarruzunun başlamasından hemen evvel, çok geç olmadan Po Nehri'ne çekilmek için izin istedi. Talebi kabul edilmedi, fakat 20 Nisan'da, bizzat böyle bir emrin sorumluluğunu üzerine aldı.

O zamana kadar iş işten geçmişti. İki kol halinde bulunan Müttefiklerin üç zırhlı tümeni, düşman kuvvetlerin birçoğunu tecrit etmiş ve çevirmişti. Her ne kadar birçok Alman o geniş nehri yüzerek kaçmakla birlikte, yeni bir savunma hattı tesis edecek durumda değillerdi. İngilizler 27 Nisan'da, Adige Nehri'ni geçtiler, Venedik ve Padua kentini örten Venezia Hattı'nı yardılar.

Daha hızlı ilerleyen Amerikalılar Verona'yı bir gün önce ele geçirdiler. Ondan bir gün evvel, 25 Nisan'da, genel partizan ayaklanması meydana geldi ve Almanlar her yerde partizanların taarruzlarına maruz kaldılar. 28 Nisan'da, Mussolini ve metresi Claretta Petacci'nin Como Gölü yakınlarında bir grup partizan tarafından yakalanıp vurulduğu gün, Alpler'deki bütün geçitler tutuldu. Alman birlikleri şimdi her yerde teslim oluyorlardı ve Müttefiklerin

25 Nisan'dan sonraki takibi her yerde az mukavemetle karşılaştı. 29 Nisan'da Yeni Zelandalılar Venedik'e ve 2 Mayıs'ta asıl endişenin Almanlar değil, Yugoslavlar olduğu Trieste'ye ulaştılar.

Aslında teslim olmak için arka planda yapılan müzakereler daha Şubat'ta, İtalya'daki SS birliklerinin başı General Karl Wolff tarafından başlatılmıştı ve Müttefik cephesinde ise merkezi İsviçre'de bulunan Amerikan Stratejik Hizmetler Bürosu Başkanı Allen W. Dulles tarafından başlangıçta İtalyan ve İsviçreli arabulucuları kullanarak ve bilahare yüz yüze yürütülmüştü. Wolff'un, birçok Almanın paylaştığı harekete geçme nedeni, daha fazla anlamsız zarardan kaçınma isteği ve Batılı güçlerle ittifak yaparak komünizmi savuşturmak karışımı gibi gözüküyordu. Wolff'un SS birliklerinin politikasını kontrol etmenin dışındaki önemi, cephe gerisindeki bölgelerin sorumlusu ve böylelikle Hitler'in nihai bir mukavemet için Alpler'de tahkimli bir mevzi tesisini boşa çıkaracak olmasıydı.

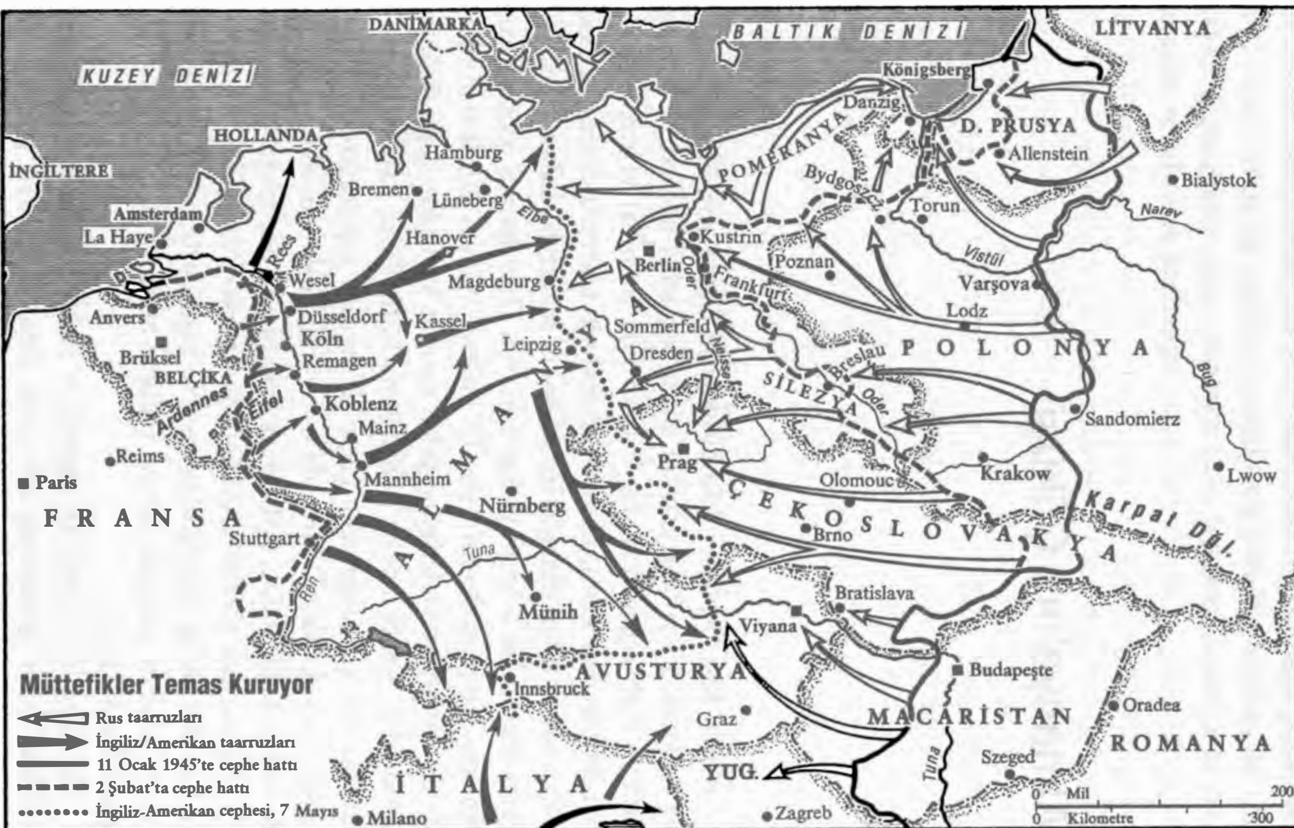
Görüşmeler Alman tarafında Vietinghoff Kesselring'den görevi devir teslim alması için atandığında, Müttefikler tarafında ise Rus iştirak taleplerinde ve her iki tarafın bu tür arka plan görüşmelerine eşlik eden mevcut karşılıklı kuşku ve ihtiyat nedeniyle karmaşık hale geldi ve gecikti. Mart'taki görüşmeler umut verici olmakla birlikte, Karl Wolff'un İtalya'daki faaliyetleri, Himmler tarafından Nisan başında donduruldu. Böylece, her ne kadar Vietinghoff 8 Nisan'a kadar bir teslim yolu düşünmekle birlikte, bu Müttefiklerin bahar taarruzunu önleyecek bir zaman zarfında başarılamadı.

Bununla beraber, 23 Nisan'da yapılan bir toplantıda, Vietinghoff ve Wolff, anlaşarak Berlin'den direnişe devam edilmesine ilişkin gelecek emirlere itaat etmemeye ve teslim olmayı müzakere etmeye karar verdiler. Wolff 25 Nisan'da, SS birliklerine, partizanların yönetimi devir teslim almalarına direnmemelerini emretmişti – ve Mareşal Graziani, İtalyan Faşist kuvvetlerinin teslim olma arzusunu açıkça belli ediyordu. Alman temsilcileri 29 Nisan saat 14:00'da 2 Mayıs saat 12:00'dan (İtalyan saatiyle 14:00) itibaren geçerli olacak şekilde kayıtsız şartsız teslimiyeti içeren belgeyi imza-

ladılar. Kesselring'in son dakika müdahalesine rağmen, bu kayıtsız şartsız teslimiyet kararı beklendiği gibi, Almanların Batı Cephesi'nde teslim olmalarından altı gün önce o tarihte yürürlüğe girdi. Askeri başarı Müttefik zaferini garantilemiş olmakla birlikte, bu yol savaşı daha çabuk sona erdirmeyi kolaylaştırmış, dolayısıyla can kaybını ve tahribatı azaltmıştı.

Hitler, Batı Cephesi'ndeki birliklerini asgari seviyeye indirmişti ve Ardenler karşı taarruzunun sözde felç edici darbesi ve onunla birlikte Antwerpen üssünün V uçan füze (bomba) ve roket bombardımanından sonra, Batılı Müttefiklerin taarruzu devam ettirme kapasitesine sahip olmadıklarına ilişkin inancıyla, kalan kuvvetlerinin önemli bir kısmını ve kaynaklarını Oder hattını tutması için Ruslara karşı yönlendirmişti. O nedenle Alman fabrikalarından ya da onarım atölyelerinden gelen mevcut teçhizatın çoğu doğuya gönderildi. Ancak tam bu sırada Batılı Müttefikler, Ren'e yapacakları taarruz için olağanüstü güçte bir yığınak yapıyorlardı. Bu muazzam büyüklükteki taarruzda asıl vurucu rol, emrindeki Kanada Birinci ve İngiliz İkinci ordularına ilave olarak Amerikan Dokuzuncu Ordusu'nun görevlendirildiği Montgomery'ye verildi. Bu karara Eisenhower'ın Montgomery'nin ve İngilizlerin taleplerine kendi başarı şansları pahasına boyun eğdiğini hisseden birçok Amerikalı general çok kızdı.

Bu kızgınlık, Amerikalı generalleri kendi bölgelerinde neler yapabileceklerini göstermek için daha dinamik çabalar göstermeye

Müttefikler Temas Kuruyor
Rus taarruzları
İngiliz/Amerikan taarruzları
11 Ocak 1945'te cephe hattı
2 Şubat'ta cephe hattı
İngiliz-Amerikan cephesi, 7 Mayıs
DANİMARKA
BALTIK DENİZİ
LİTVANYA
KUZEY DENİZİ
HOLLANDA
İNGİLTERE
Königsberg
Danzig
D. PRUSYA
Allenstein
POMERANYA
Bydgoszcz
Torun
Bialystok
Narev
Vistül
Varşova
Hamburg
Bremen
Lüneberg
Elbe
Hanover
Amsterdam
La Haye
Rees
Wesel
Magdeburg
Kustrin
Berlin
Oder
Frankfurt
Poznan
Lodz
Anvers
Düsseldorf
Köln
Remagen
Kassel
Leipzig
Sommerfeld
Neisse
Dresden
Breslau
POLONYA
Bug
Brüksel
BELÇİKA
Ardennes
Eifel
Koblenz
Mainz
SİLEZYA
Sandomierz
Reims
Paris
FRANSA
Mannheim
ALMANYA
Prag
Olomouc
Krakow
Lwow
Karpat Dğl.
Nürnberg
ÇEKOSLOVAKYA
Brno
Stuttgart
Tuna
Ren
Münih
Bratislava
Viyana
AVUSTURYA
Innsbruck
Budapeşte
Oradea
MACARİSTAN
Graz
ROMANYA
Szeged
YUG.
İTALYA
Milano
Zagreb
Mil
0
200
Kilometre
0
300

Harita 39

sevk etti. Fiiliyatta bu gayretler çarpıcı sonuçlar elde etti, çünkü muharebeye iştirak ettirilen birlikler, Montgomery'nin toplamakta olduğundan küçük olmakla birlikte, Almanların elinde kendilerine karşı koymak için kalan kuvvetten çok fazlaydı.

7 Mart'ta, Patton'un Amerikan Üçüncü Ordusu'na bağlı tanklar, Almanların engebeli Ardenler bölgesinin nihayetinde bulunan Eifel'deki zayıf Alman savunmasını yardılar ve üç günde yüz kilometre mesafe kat ettikten sonra Koblenz yakınlarında, Ren Nehri'ne ulaştılar. Buraya varmadan evvel, Ren Nehri üzerindeki köprüler havaya uçurulduğundan, bir müddet durduruldular. Fakat biraz kuzeyde bulunan komşu Amerikan Birinci Ordusu'nun küçük öncü zırhlı unsurları bir gedik bulmuşlar ve buradan o kadar hızlı geçmişlerdi ki, Bonn yakınlarında bulunan Remagen'deki köprüye ulaştılar ve havaya uçurulmadan önce köprüyü başarılı bir şekilde ele geçirdiler. İhtiyatlar çok acele olarak oraya sevk edildi ve hayati önemdeki köprübaşını emniyete aldı.

Haber Ordular Grubu Komutanı Bradley'e ulaştığında, düşmanın Ren hattını ortadan kaldırmak için ortaya çıkan fırsatı çabuk kavradı ve telefonda sevinçle bağırarak, "Onları kati bir şekilde mağlup edelim," dedi. Ne var ki Bradley'in karargâhını ziyaret eden Eisenhower'ın harekât subayı Bradley'in heyecanını yatıştırırcasına itiraz etti: "Remagen'den ileri hiçbir yere gidemezsiniz – bu, plana uygun değil." Ve ertesi gün, Bradley büyük çapta hiçbir kuvveti bu köprübaşına sevk etmemesine ilişkin kati emirler aldı.

Bu, kısıtlayıcı emir çok fazla öfkeye neden oldu, çünkü Amerikan Dokuzuncu Ordusu, dört gün önce Düsseldorf yakınlarında, Ren Nehri'ne ulaştıktan sonra, tümenin komutanı Simpson nehri geçmeyi arzu edip ve bunda ısrar ettiğinden, bu çabası Montgomery tarafından derhal durdurulmuştu. Montgomery'nin Ren Nehri'ne gerçekleştireceği büyük taarruzun başlaması üç hafta sonrasına, 24 Mart'a kadar planlanmadığından, plana uyulması için getirilen kısıtlamalara duyulan sabırsızlık günbegün arttı.

Bu nedenle, Bradley'in içten ve coşkulu onayını alan Patton, Ren'in batısındaki Alman kuvvetlerine yandan yüklenmek ve aynı

zamanda erken bir geçiş için iyi bir nokta bulmak amacıyla güneye kıvrıldı. 21 Mart'a gelindiğinde Patton, nehrin batı yakasını, Koblenz ve Mannheim arasındaki yüz on kilometrelik alan boyunca düşmandan temizlemiş, o bölgedeki Alman kuvvetlerinin Ren Nehri'ne çekilemeden önce irtibatlarını kesmişti. Ertesi gece, Patton'un birlikleri nehri, Mainz ve Mannheim arasında, Oppenheim'da hemen hemen hiçbir mukavemete maruz kalmadan geçti.

Bu sürpriz harekât haberi Hitler'e ulaştığında, acil karşı tedbirler alınmasını istedi, ancak kendisine mevcut kaynağın kalmadığı ve eksikleri tamamlamaya yardımcı olmak için en fazla yüz altmış kilometre mesafede bir tank deposunda henüz onarılmış olarak bulunan sadece bir avuç tankın gönderilebileceği bildirildi. "Dolap tamtakırdı" ve Ren'in ötesindeki Amerikan birliklerinin ilerlemesi bir resmi geçit halini almıştı.

Montgomery bu süre zarfında Wesel yakınlarında Ren Nehri'nin aktığı istikamette 240 kilometre mesafe boyunca başlatacağı büyük taarruz için ayrıntılı hazırlıklarını tamamlamıştı. Montgomery burada, çeyrek milyon ton cephaneyi ve diğer ikmal malzemelerini batı yakasındaki depolara yığdıktan sonra yirmi beş tümen toplamıştı. Montgomery'nin taarruz etmeyi planladığı Ren Nehri'nin elli kilometrelik bölümü sadece beş zayıf ve yorgun Alman tümenince tutuluyordu.

23 Mart gecesi 3.000'i aşkın topun ve dalga dalga gelen bombardıman uçaklarının müthiş bombardımanından sonra taarruz başladı. Yüzer tanklarla desteklenen öncü piyadeler nehri geçtiler ve az bir mukavemetle karşılaşarak nehrin doğu yakasında köprübaşları tesis ettiler. Şafak söktükten sonra, güzergâhlarını açmak için önlerine iki hava indirme tümeni indirildi; aynı zamanda takviye tümenlerin, tankların ve ulaştırma araçlarının geçmesi için arka bölgelerinde hızlı bir şekilde köprüler inşa ediliyordu. Mukavemetin hafifliği, hücuma katılan piyadenin yarısını tedarik eden Amerikan Dokuzuncu Ordusu'nun sadece kırk askerinin ölmüş olmasıyla kendini gösterdi. İngilizlerin kayıpları da çok hafifti ve inatçı direnişle sadece bir Alman paraşüt taburunun üç gün dayandığı nehir kıyısındaki Rees köyünde karşılaşılmıştı.

28 Mart'a gelindiğinde tesis edilen köprübaşı derinliği otuzu aşkın ve cephesi elli kilometre olacak şekilde genişletilmişti. Fakat, Alman ordusunun direniş gücünden dolayı hâlâ temkinli olan Montgomery, köprübaşında yirmi tümenlik ve 1.500 tanklık bir kuvvet yığıncaya kadar doğu istikametinde genel bir ilerlemeyi onaylamadı.

İlerleme başladığında, en ciddi engellemeye Müttefik hava kuvvetlerinin aşırı bombardımanı nedeniyle oluşan enkaz yığınları neden oldu, dolayısıyla bu enkaz yığınları ilerleme güzergâhlarını düşmanın yapabileceğinden çok daha etkili bir şekilde tıkamışlardı. Zira, şu anda hem Alman halkının hem birliklerinin en başta gelen arzuları, İngiliz ve Amerikan ordularının Berlin'e ulaşmak için doğu istikametinde mümkün olan en hızlı bir şekilde ilerlemeleri ve Ruslar Oder hattını geçmeden önce mümkün olduğunca fazla toprak işgal etmelerini görmekti. Çok az Alman, Hitler'in ülkenin yok edilmesi pahasına engel olunmasını talep ettiği bu ilerlemeyi durdurma eğilimindeydi.

Hitler, Ren Nehri'nin geçilmesinin arifesinde, "Savaş kendi nüfusumuz dikkate alınmadan sürdürülmelidir," diye bir emir yayımlamıştı. Bölgedeki yetkililere Müttefiklerin güzergâhları üzerinde "bir çöl" yaratmak için "bütün yiyecek ve giyecek depoları" ile birlikte "bütün sanayi fabrikalarının, ana elektrik, su ve gaz şebekelerinin" imha edilmesi talimatları verildi.

Fakat Savaş Üretim Bakanı Albert Speer, bu müsamahasız emre derhal itiraz etti. Hitler bu itirazları çok sert cevaplarken, "Şayet savaş kaybedilirse, Alman halkı da yok olacak. Onun için halkın varlığını idame ettirmek için neye ihtiyacı olduğunu düşünmeye gerek yok," diyordu.

Böylesine katı yüreklilik karşısında afallayan Speer'in, Hitler'e olan sadakati sarsıldı. Speer, Hitler'den habersiz olarak ordunun ve endüstrinin ileri gelenleriyle görüştü ve fazla zorlukla karşılaşmadan onları, Hitler'in fermanını yerine getirmelerinden kaçınmaya ikna etti.

Fakat sona doğru yaklaştıkça, Hitler'in kuruntuları artmaya devam etti ve neredeyse son anda bir mucizenin getireceği kurtuluşa

bel bağlamıştı. Thomas Carlyle'nın, orduları çökmenin eşiğindeyken, düşman ittifakın dağılmasına yol açan Rus imparatoriçesinin ölümüyle Frederick'in en karanlık ve umutsuz anda nasıl kurtulduğunu anlatan *Büyük Frederick'in Tarihi*'ni okumasını ya da kendisine okunmasını seviyordu. Hitler ayrıca Nisan'daki felaketin, talihin aniden değişmesiyle telafi edileceğini ve Ağustos ayına kadar tatmin edici bir barışı getireceğini tahmin etmiş olan yıldız fallarına bakmıştı.

12 Nisan gece yarısı, Amerikan Başkanı Roosevelt'in aniden ölmüş olduğu haberi Hitler'e ulaştı. Goebbels, Hitler'e telefon etti ve şunları söyledi: "Führerim, sizi kutlarım. Kader en büyük düşmanınızı ortadan kaldırdı. Tanrı bizi terk etmedi." Bu, Hitler'in beklemekte olduğu "mucize" gibi gözüküyordu – 18. yüzyılda Yedi Yıl Savaşları'nın en kritik anında Rus imparatoriçesinin ölümünün bir tekrarıydı. Onun için Hitler, Doğulu ve Batılı güçler arasında Churchill'in adlandırdığı "Büyük İttifak"ın şimdi rakip çıkar çatışmaları nedeniyle dağılacağına kanaat getirmişti.

Ne var ki bu umut gerçekleşmedi ve Hitler on beş gün sonra, Büyük Frederick'in tam "mucizesinin" talihini ve hayatını kurtarmaya çıkıp geldiği anda yapmak üzere olduğu gibi, ölüme sürüklendi.

Jukov Mart başında, Oder üzerindeki köprübaşını genişletmişti, fakat Oder hattını yarmayı başaramadı. Rusların uzak kanatlardaki ilerlemeleri devam etti ve Nisan ortasında Viyana'ya girildi. Bu arada, batıdaki Alman cephesi çökmüştü ve oradaki Müttefik orduları az direnişle karşılaşarak Ren Nehri'nden doğuya doğru ilerliyordu. Müttefikler, 11 Nisan'da, Berlin'e yüz kilometre uzaklıkta bulunan Elbe Nehri'ne ulaştılar. Burada durdular. Jukov 16 Nisan'da Neisse Nehri'ni geçmeye çalışan Koniev'in birlikleriyle işbirliği içerisinde taarruza devam etti.

Bu kez, Ruslar köprübaşlarından ileri atıldılar ve bir hafta içerisinde, Hitler'in nihai muharebe için kalmayı tercih ettiği Berlin'in varoşlarına doğru ilerliyorlardı. 25 Nisan'a gelindiğinde şehir, Jukov ve Koniev'in kuşatma ordularıyla tamamen tecrit edilmişti ve

27 Nisan'da, Koniev'in kuvvetleri Elbe Nehri üzerinde Amerikalılar ile el sıkıştılar. Ne var ki Berlin'de Almanlar umutsuz sokak mukavemetine giriştiler ve şehir Hitler'in intiharıyla, Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim olmasıyla, savaşın sonuna kadar tamamen ele geçirilmedi.

Avrupa'daki savaş resmi olarak, 8 Mayıs 1945'te gece yarısı sona erdi, ancak aslında bu, önceki hafta kısım kısım sona eren savaşın sadece nihai olarak resmen tanınmasıydı. 2 Mayıs'ta gerçekte teslimiyet belgesinin daha üç gün önce imzalanmış olduğu İtalya'da güney cephede bütün çarpışmalar bitmişti. 4 Mayıs'ta, benzer bir teslimiyet belgesi, Montgomery'nin Luneberg Heath'deki (Kuzey Almanya) karargâhında Kuzeybatı Avrupa'daki Alman kuvvetlerinin temsilcileri tarafından imzalandı. 7 Mayıs'ta, Reims'daki Eisenhower'ın karargâhında bütün Alman kuvvetlerini kapsayan başka bir teslim belgesi imzalandı – hem Amerikalı, İngiliz ve Fransız temsilcilerin hem de Rusların huzurunda daha büyük bir tören düzenlendi.

Bu teslim olma işlemleri, Hitler'in ölümünden hemen sonra gerçekleşti. Hitler vefakâr Eva Braun'la evliliğinden bir gün sonra, 30 Nisan'da –ilerlemekte olan Rusların yakınlarda olduğu bildirildiğinde– Berlin'de Başbakanlık binasının harabelerinde onunla birlikte intihar etmişti ve cesetleri onun talimatları uyarınca alelacele bahçede yakıldı.

Alman kuvvetleri tarafından imzalanan üç resmi teslim belgesinden ilki en önemlisiydi, çünkü İtalyan cephesine ilişkin mütareke Hitler daha hayatta iken imzalanmış ve otoritesini dikkate almamıştı. Ayrıca, bu ateşkes o cephede yaklaşık iki ay önce Mart başında başlamış olan "el altından" yürütülen teslim olma faaliyetlerinin bir sonucuydu. Almanya'daki düşman liderler, her ne kadar uzun bir süredir teslim olmanın acil gerekliliğine ilişkin gizlice konuşmakla birlikte, böyle bir harekete cüret edemeyecek kadar Hitler'in hükmedici varlığına yakındılar.

Birçoğu, Batılı Müttefiklerin önceki yaz Normandiya'ya yaptıkları çıkarmadan sonra umutlarını yitirmişlerdi. Şubat 1945'e gelindiğinde hemen hemen hepsi Batı'daki Ardenler karşı taarruzlarının

püskürtülmesinden ve Rus harekât dalgasının Doğu Almanya'ya girmesinden sonra hem umutlarından hem azimlerinden yoksun kaldılar. Savaşta çoğunlukla korkuyla tutuldular – bunlar Alman askerlerinin Hitler'e karşı sadakat yeminini bozma korkusu, Hitler'in gazabının korkusu ve Müttefiklerin "kayıtsız koşulsuz" zafer anlaşmasından sonra hayra yorulamayacak bir şekilde cezalandıracaklarına ilişkin tehdit edilme korkusuyla desteklenen, Hitler tarafından asılma korkularıydı.

Savaş daha sonraki aylarda neredeyse tamamen Hitler'in acımasız kararlılığı yüzünden uzadı. Şayet, Batılı Müttefikler "kayıtsız şartsız teslimiyet" taleplerinde daha az acımasız ve onun Alman zihnindeki etkisinin daha bilincinde olmuş olsalardı savaş daha çabuk sona erdirilebilirdi. O ürkütücü tutumun yumuşatılması ve Almanlara daha sonra maruz kalacakları muameleye ilişkin yüksek rütbeli komutanların önderlik edeceği herhangi makul bir teminat, büyük bir ihtimalle o kadar büyük miktarda bir teslim olma akını meydana getirmiş olacaktı ki, cephe çok hızlı bir şekilde çökmüş olacak ve onunla birlikte Nazi rejimi çökecek, böylece Hitler savaşta ısrar etmek için bütün gücünü kaybetmiş olacaktı.

Japonya'nın Çöküşü

Japonya'nın yenilgisinde toplam iki unsur vardı. Bunlar yıpramanın unsurları olan, karşı konulmaz yapısı ve etkileridir. Biri deniz –ya da daha doğrusu denizaltı– diğeri hava idi. Denizaltı ilk kati etkisi olan unsur oldu.*

Japon İmparatorluğu esasen bir deniz imparatorluğuydu ve denizaşırı ikmal maddelerine İngiliz İmparatorluğu'ndan daha bile fazla bağımlıydı. Japonya'nın savaşı idame ettirme kapasitesi, deniz yoluyla ithal edeceği petrol, demir filizi, boksit, kokkömürü, nikel, magnezyum, alüminyum, kalay, kobalt, kurşun, fosfat, grafit ve potas, pamuk, tuz ve kauçuk maddelerine bağlıydı. Bundan başka, yiyecek ikmal malzemeleri için buğdayının yüzde 20'si ve pirincinin yüzde 17'sinin yanı sıra, şeker ve soya fasulyesinin büyük bir bölümünü ithal etmek zorundaydı.

Ne var ki Japonya savaşa toplam ancak 6 milyon gros tonluk deniz ticaret filosu ile girdi – bu miktar, Britanya'nın 1939 başında

* 278-279. ve 852. sayfalardaki haritalara bakınız.

21 milyon gros ton toplam tutarında yaklaşık 9.500 gemiden meydana gelen filosunun üçte birinden oldukça azdı. Ayrıca, Japonya, iki yıllık ara zarfında savaştan alınan derslere ve yayılmacı planlarına rağmen, gemi sevkıyatlarını korumayı düzenlemek için çok az şey yaptı – ne konvoy ne de refakat uçak gemi sistemi geliştirildi. Japonya sadece, gemi sayısı çok azaldıktan sonra ihmallerini telafi etmek için ciddi bir gayret gösterdi.

Sonuç, Japon gemi sevkıyatının (filosunun) Amerikan denizaltıları için kolay bir hedef haline gelmesi oldu. Pasifik'teki savaşın erken döneminde Amerikan torpidolarının kusurlu olmaları etkiyi azaltmıştı, ancak bu kusurların düzeltilmesinden sonra denizaltı saldırısı bir katliam halini adı. Halbuki Japon denizaltıları saldırılarını savaş gemileri üzerine yoğunlaştırmışlardı – ve daha sonra denizaltılar kenarda bırakılan garnizon adalarına ikmal malzemeleri taşımak için kullanıldılar. Amerikan denizaltıları ise büyük ölçüde ticaret gemilerine sevk edildi. 1943'te, toplamı 1.335.000 gros tonu bulan 296 gemiyi batırdılar ve 1944'te seferleri daha hasar verici hale geldi – sadece Ekim'de 321.000 ton tutarında gemi batırdılar. Bundan başka, saldırılar başlıca olarak Japon tankerlerine yöneltildiği için etkileri çok büyük oldu. Sonuçta ana Japon donanması petrol üretim bölgelerine yakın olması için Singapur'da tutuldu, aynı zamanda Japonya'da uçak pilotlarının yeterli tatbikat uçuş eğitimleri yakıt sıkıntısı nedeniyle kısıtlandı.

Ayrıca Amerikan denizaltıları, Japon savaş gemilerine neredeyse batırılanların yaklaşık üçte birine tekabül edecek şekilde ağır kayıp verdirdiler. Filipinler Deniz Muharebesi'nde, *Taiho* ve *Shokaku* adlı iki Japon uçak gemisini batırdılar, 1944'ün sonraki aylarında ise üç uçak gemisini, yanı sıra yaklaşık kırk muhribi ya batırdılar ya da daimi olarak muharebe dışı bıraktılar.

Amerikan denizaltıları, Luzon'da Subic Körfezi'ni üs olarak kullandığı zaman, Japon deniz ticaret filosunun büyük bir kısmı bertaraf edilmişti ve uygun hedefler o kadar nadirdi ki, denizaltı kuvvetinin bir kısmı Japonya'ya yapılan hava akınlarından dönerken denize mecburi iniş yapmak zorunda kalan mürettebatı toplamak için görevlendirildi.

Özetle, Amerikan denizaltı kuvvetinin katkısı muazzamdı – özellikle Japonların denizaşırı tecrit edilmiş garnizonlara takviye birlikler ve ikmal maddelerini gönderme çabalarını durdurmaya yönelik olanı. En büyük etkisi, Japonya'nın savaşta kaybettiği 8 milyon gros tonluk filonun yüzde 60'ını batırmasıydı. Bu, Japonya'nın nihai çöküşündeki en önemli unsurdu – ekonomik zafiyetinden ve denizaşırı ikmal maddelerine bağımlılığından istifade edilmesi yönüyle belirleyici oldu.

Okinawa – Japonya İç Geçit Kapısı

Okinawa'ya düzenlenecek "Iceberg Harekâtı" adını alan amfibik taarruz için nihai hazırlıklar, İvo Jima'nın ele geçirilmesi tamamlanmadan evvel devam ediyordu ve 1 Nisan çıkarma günü (D-Day) olarak tespit edildi – bu İvo Jima'ya yapılan çıkarmadan henüz altı hafta sonraydı. Okinawa, yüz kilometre uzunluğunda ve ortalama on iki kilometre genişliğinde, Japonya'nın işgali için kara ve deniz üslerini barındıracak genişlikte, Ryukyu grubunun en büyüğü olan adaydı. Tam Formoza ile Japonya arasındaydı ve Çin kıyısından 575 kilometre uzaktaydı. Bu nedenle Okinawa'da tertiplenen bir kuvvet her üç hedefi tehdit altına alırken, aynı zamanda orada üslenen uçaklar bütün üç hedefin yaklaşma istikametlerine hâkim olabilirdi.

Ada, havaalanlarının bulunduğu güney kısımları dışında, engebeli ve ormanlıktı – ve orada bile kireçtaşından teşekkül etmiş sırtlar kolay kazılıyordu. Bu nedenle adanın doğal bir savunma gücü vardı. Bu savunma gücü, General Ushijima'nın Otuz İkinci Ordu'sunun tahminen yaklaşık 77.000'i muharip, 20.000'i lojistik, aşağı yukarı toplam 100.000 asker ve tahkim edilmiş mağaralarda iyi mevzilendirilmiş bol miktardaki hafif ve ağır topçu birliklerinden oluşan bir garnizonun teşkiliyle adamakıllı artırıldı. Çünkü, Japon Yüksek Komutanlığı, temin edebildikleri bütün kuvvetle Okinawa'yı savunmaya kararlıydı ve İvo Jima'da olduğu gibi Amerikan savaş gemilerinin Japon birliklerini bombardımana tabi tu-

tabildikleri ve imha edebildikleri sahillerde gücü israf etmeksizin iç kısımlarda derinlikte inatçı savunma taktikleri benimsendi. Ancak İmparatorluk Karargâhı karşı taarruz için Japonya ve Formoza'daki havaalanlarında 2.000'i aşkın uçağı muhafaza edip toplamış ve şimdiye kadar görülmemiş çapta Kamikaze (intihar saldırısı) taktikleri olarak kullanmayı planlamıştı.

Amerikan Yüksek Komutanlığı, Okinawa'nın büyük kuvvet üstünlüğü gerektiren çok çetin bir ceviz olacağını ve bu nedenle muazzam lojistik sorunlar içereceğini fark etmişti. Yüksek komutanlık oraya Korgeneral Simon B. Buckner'ın emrinde, yakında kurulan Onuncu Ordu'yu, başlangıçtaki çıkarmalarda beş tümen ve toplam 116.000 askerle ve birlikte takip harekâtı için iki tümen daha ve yanında 8. Tümen'i de ihtiyat olarak çıkarmayı planladı. Hücum kuvveti, toplam olarak üçü deniz piyade tümeni ve dört kara piyade tümeninin teşkil ettiği yaklaşık 170.000'i muharip ve 115.000 lojistik birlik askerinden oluşuyordu. Amerikalılar, güçlü Japon garnizonunu ele geçirmenin dışında, yaklaşık yarım milyonluk bir nüfusu kontrol etmek zorunda kalacaklardı.

Amiral Mitscher'in hızlı uçak gemisi grubu havadan gelecek karşı taarruz tehlikesini bertaraf etmek için çıkarmadan bir hafta önce (18-21 Mart) Japonya'ya bir dizi hava baskını düzenledi ve birçoğunu yerde imha etmenin yanı sıra yaklaşık 160 uçak düşürdü – ne var ki bedeli üç uçak gemisinin (*Wasp*, *Yorktown* ve *Franklin*) Kamikaze saldırıları sonucu ağır hasar görmesi oldu. Ertesi hafta Guam'dan sevk edilen B29 Süperkale ağır bombardıman uçakları Japon kentlerine yaptıkları büyük saldırılarının yönünü, Japonların güneydeki ana adasına, Kyushu'daki havaalanlarının tahribine çevirdi. Diğer önemli hazırlıklardan biri Okinawa'nın yirmi beş kilometre batısındaki Kerama Retto adalar grubunun, Amiral Kelly Turner'un ısrar ettiği fikir doğrultusunda ileri donanma üssü ve demir yeri olarak kullanılması için işgal edilmesiydi. Bir Amerikan tümeni, adalar grubunu 27 Mart'ta, az direnişle karşılaşarak işgal etti ve ertesi gün tankerler oraya muhafazalı demirleme yerini kullanıma hazır hale getirmek için geldiler. İki ana muharebe gemisi,

dört uçak gemisi, altı kruvazör ve on beş muhripten oluşan ve muharebe bölgesine Mart ortasında gelmiş olan Amiral Bruce Fraser komutasındaki İngiliz Pasifik Filosu, Okinawa'nın güneybatısını koruma altına aldı.

Asıl çıkarma, Paskalya günü olan 1 Nisan saat 08:30'da, üç saatlik şiddetli deniz ve hava hazırlık bombardımanını müteakiben başladı. Aynı gün, Amiral Turner, Okinawa'daki bütün kuvvetlerin komutasını aldı. Çıkarmalar, kısa bir ilerlemenin adanın güney tarafındaki ucunun irtibatını keseceği batı kıyısına yapıldı. Hiçbir direnişle karşılaşılmadı. Çıkarmanın yapıldığı sekiz kilometrelik şeritteki iki havaalanı saat 11:00'a kadar düşman görünmeden işgal edildi – istilacılar buna çok hayret etmişlerdi. Akşam olduğunda, Amerikan kıyıbaşının genişliği on beş kilometreyi bulmuş ve 60.000'i aşkın asker güvenlik içerisinde kıyıya çıkartılmıştı. Birlikler 3 Nisan'a kadar adayı kat etmişti. Ertesi gün kıyıbaşının genişliği yirmi beş kilometreye çıkarıldı. Ancak Amerikalıların güney istikametinde harekete geçmeye başladıkları 4 Nisan'dan sonra adanın güney kısmında bulunan iki buçuk Japon tümeninin sertleşen direnişiyle karşılaştılar.

Bununla beraber, Japonlar çıkarmanın başlangıcından beri havada etkin durumdaydılar ve 6 Nisan'dan bu yana Kamikaze saldırıları şiddetlendi – 6 ve 7 Nisan'da yarısı Kamikaze uçağı olmak üzere yaklaşık 700 uçak Okinawa'ya gönderiliyordu. Uçakların çoğu düşürüldü, lakin on üç Amerikan muhribi ya batırıldı ya hasar gördü.

Ayrıca 6 Nisan, devasa ana muharebe gemisi *Yamato* küçük bir donanma birliği refakatinde ancak hava örtüsü olmadan ve sadece gidişe yeterli olacak yakıtla muharebe bölgesine gönderildiğinde, Japon donanmasının en dikkate değer "intihar" saldırısına damgasını vurdu. *Yamato*'nun yaklaştığı çabuk tespit edildi ve *Yamato* daimi gözlem altında tutulurken aynı zamanda Mitscher'in uçak gemileri 280 uçakla taarruza hazırlandılar. *Yamato* 7 Nisan saat 12:30'da torpido ve bombalarla çok şiddetli bir saldırıya uğradı ve iki saatlik yoğun saldırıdan sonra muazzam bir can kaybıyla battı.

Tirpitz gibi onunda da büyük toplarını düşmanın ana muharebe gemilerine ateşlemeye hiç fırsatı olmadı ve kaderi muharebe gemilerinin devrinin geçtiğine ilişkin bir göstergeydi.

Kara harekâtı daha uzun sürdü. 13 Nisan'da adanın güneyinde bulunan Japonlar küçük bir karşı taarruz başlattılar, fakat bu kolaylıkla püskürtüldü. Bu arada, 6. Deniz Piyade Tümeni geçici olarak kontrol altına alınmış bulunan kayalık ve ormanla kaplı Motobu Yarımadası'na ulaşıncaya kadar kuzey istikametinde kolaylıkla ilerlemekteydi. Fakat, buradaki Japon kuvveti sadece iki taburdan ibaretti ve çok güçlü mevzileri zekice planlanmış bir harp hilesiyle 17 Nisan'da ele geçirildi. Her ne kadar dağınık gruplar 6 Mayıs'a kadar direnişe devam etmekle birlikte, denge fazlasıyla Amerikalıların lehineydi. Cesetlerin parmak hesabı sayımı sonucunda yaklaşık 2.500 Japon öldürüldüğü anlaşıldı. Amerikan deniz piyadesi kaybı bu rakamın onda birinden azdı. Bundan başka, bir deniz piyade müfrezesi 13 Nisan'da, mukavemetle karşılaşmadan Okinawa'nın kuzey ucuna ulaşmıştı. Ayrıca bu dönem zarfında civardaki küçük adalar Ie Shima dışında az sorunla ele geçirildiler.

19 Nisan'da General Hodges'in 24. Kolordu'su, Okinawa'nın güneyinde bulunan Japon mevzilerine üç ordu (kara) tümeniyle taarruza geçti. Fakat, kara, deniz ve havadan girişilen şiddetli hazırlık bombardımanı Japon mağara savunma mevzilerini az etkiledi. 1. ve 6. Deniz Piyade tümenlerinin cephe hattına getirilmelerinden sonra bile, elde edilenler az ve zayiat büyüktü. Bununla birlikte, Mayıs'ın başında, yararlı olduğu kanıtlanmış olmakla birlikte, tipik olarak savunmadan hazzetmeyen bölgedeki Japon komutanlar, yeni bir Kamikaze saldırı dalgasıyla beraber bir karşı taarruz düzenlemeye karar verdiler. Bir noktada cepheyi yarmalarına karşın, ağır kayıplar vererek –yaklaşık 5.000 ölü– püskürtüldüler. Bu kayıplar, 10 Mayıs'ta kaldığı yerden devam eden Amerikan taarruzunun işini bir parça kolaylaştırdı, fakat müteakip hafta taarruzun ilerlemesi uzun süren şiddetli yağmurlar nedeniyle durdu.

Japonlar bu duraklama sırasında, başkent Naha'yı örten Shuri bölgesinden daha güneydeki mevzilere çekildiler. Amerikalılar Ha-

ziran başında çamura karşın ilerlemeye devam ettiler ve Japonlar ayın ortasında adanın en güney ucuna püskürtüldüler. Japonların burada dik kayalarla çevrili Yaeju-Dake tahkimatı boyunca kuvvetli olarak tutulan mevzileri, büyük ölçüde alev makinelerinin kullanılmaları sayesinde 17 Mayıs'ta yarıldı. Ushijima ve karargâhı, diğer birçok Japon'un yaptığı gibi intihar etti, ne var ki düşman mukavemetinin temizlenmesi safhasında 7.400'den az olmamak üzere Japon askeri teslim oldu – bu önemli bir değişiklikti.

Bu muharebelerde, Japonların kaybı Okinawalılardan, Japon ordusuna askere alınanlar dahil toplam 110.000 tahmin edilmekteydi. Amerikalıların kaybı ise 12.500'ü ölü 49.000 idi – bu Amerikalıların Pasifik'te tek bir seferde verdikleri en ağır kayıptı.

Okinawa'daki üç aylık sefer sırasında, Japon uçakları on kez "Kikusui - yüzer kasımpatı" adını verdikleri kitlesel Kamikaze saldırılarında bulundular. Bu saldırılar diğer uçakların benzer intihar saldırılarıyla birlikte neredeyse toplam 1.500 Kamikaze taarruzu demekti. Çoğu Kamikaze saldırısı sırasında olmak üzere toplam otuz dört gemi batırıldı ve 368'ine hasar verdirildi. Bu acı dolu tecrübe Japonya'nın işgalinde ne olacağına ilişkin büyük bir korkuya neden oldu ve bu açıdan Temmuz ayında atom bombasının atılması kararı verilmesinde katkısı oldu.

Pasifik ve Birmanya'da Düşman Mukavemetinin Tasfiyesi

İki koldan ilerleyen Amerikalıların temposu, etrafından dolanma stratejisinin benimsenmesiyle iyice hızlandırılmıştı – bu stratejide her iki güzergâhta sadece Japonya'ya stratejik sıçrama taşı ve Pasifik'in stratejik kontrolünü ele geçirme vasıtaları için ihtiyaç duyulan noktalara taarruz edilecek ve ele geçirilecekti. Ancak kuvvetler Japonya'ya yaklaştıklarında ve nihai taarruz için hazırlanırken, Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi tarafından, arkalarında kalan ana adaların tecrit edilmiş garnizonlarının imha edilerek,

geri bölgelerinin temizlenmesinin uygun olacağı düşünüldü. Onun için, savaşın sondan bir önceki safhasında farklı bölgelerde çok geniş çaplı düşman mukavemetini tasfiye harekâtları cereyan etti. General Slim'in Rangun'a gerçekleştirdiği hızlı harekâtı müteakip ve Güneydoğu Asya Komutanlığı'nın Singapur ve Hollanda Doğu Hint Adaları'nı tekrar ele geçirmesi için planlı amfibik çıkarma hareketinden önce, Güney Birmanya'nın temizlenmesi kesinlikle daha gerekliydi.

Birmanya*

Slim, 1945 Mayıs başında Rangun'a ulaştığında, Saluen Nehri'nin batısında ardında hâlâ yaklaşık 60.000 Japon askerin takibindeydi ve bunların hem doğuya Tayland'a kaçmasını hem de Slim'in Rangun istikametinde ele geçirmiş olduğu bölgede yeni bir soruna neden olmasını önlemek önemliydi. Onun için General Messervy'in 4. Kolordu'sunun bir kısmı Sittang Nehri'ndeki geçişleri tutmak için geri gönderildi ve diğer kısmı İrravadi Nehri boyunca aşağıya doğru ilerleyen Stopford'un 33. Kolordu'suyla buluşması için gönderildi. Stopford, Mayıs ayı esnasında Sakurai'nin Yirmi Sekizinci Ordu'sunun kalan birliklerinin Arakan'dan, İrravadi Nehri'nden doğu istikametine geçmek için düzenlediği iki teşebbüsü dağıtmakta başarılı oldu, lakin birçok küçük grup karşıya geçmeyi başardı ve yaklaşık 17.000 Japon askeri İrravadi ve Sittang nehirleri arasında bulunan Pegu Yomas bölgesine ulaştı. Honda'nın Otuz Üçüncü Ordu'sunun bu birliklere yardımcı olmak amacıyla giriştiği şaşırtma taarruzu başarısız oldu. O nedenle Sakurai'nin birlikleri Temmuz ortasından sonra birkaç yüz kişilik çeşitli gruplar halinde Messervy'nin örtme birlikleri arasından sızmayı denedi. Fakat bu küçük grupların birçoğu yakalandı ve imha edildi; 6.000'den daha az asker, dalga dalga Sittang'ın doğu yakasına ulaşmayı başardı, ancak savaşacak halleri kalmamıştı.

---

* 710. ve 879. sayfalardaki haritalara bakınız.

Yeni Gine-Yeni Britanya-Bougainville*

MacArthur, 1944'ün ilk yarısı zarfında, Yeni Gine'nin kuzey kıyısı boyunca sıçrayarak ilerlediği harekâtında, birkaç Japon garnizonunun etrafından dolanmıştı. Amerikalılar Filipinler'e geçtiklerinde arkalarında beş düşman tümeninden arta kalan birlikler bıraktılar. Ayrıca büyük miktarda Japon birliği Yeni Britanya Adası ve Bougainville'de terk edildi. MacArthur, Avustralyalı komutan General Blamey'e 12 Temmuz tarihli talimatında, sonbahardan başlamak üzere o bölgelerde kalan Japonların "zararsız hale getirilmesinin sürdürülmesi" sorumluluğunu verdi. Blamey'in, her ne kadar elinde Avustralya İmparatorluk Kuvveti'ne ait iki tümeni Filipinler seferine tahsis ettikten sonra üçü milis olmak üzere sadece dört tümeni olmakla birlikte, bu talimatı daha mütecaviz (saldırgan) bir niyetle yorumlamayı tercih etti.

6. Avustralya Tümeni Aitape'ye gönderildi ve Aralık'ta oradan doğuya doğru hareket edecek ve Wewak civarında bulunan Adachi'nin toplam yaklaşık 35.000 askerden oluşan, tecrit edilmiş olmanın yanı sıra, bakımsızlık ve hastalıktan kırılan üç zayıf tümenini imha edecekti. Çok zor arazideki 160 kilometrelik ilerleme Avustralya ulaştırma sistemini zorladı ve birliklerin cesareti hem hastalık hem de bu harekât için stratejik bir ihtiyacın olmadığının fark edilmesiyle kırıldı. İlerleme çok yavaştı ve Wewak, altı ay sonra Mayıs'a kadar ele geçirilmedi; kalan Japon birlikleri, savaş Ağustos 1945'te sona erdiğinde iç kısımlarda hâlâ dayanıyorlardı. Japonların gücü o vakit beşte bire düşmüştü; Avustralyalılar muharebede ancak 1.500, ne var ki hastalıktan 16.000'den fazla asker kaybetmişlerdi.

Avustralya 5. Tümeni Bismarck Adaları'ndan Yeni Britanya'ya gönderilmişti – ve komutanı Tümgeneral A.N. Ramsay daha başarılı oldu. Tümen Kasım'da Yeni Britanya'ya vardığında, Amerikalılar bu büyük adanın altıda beşinin kontrolünü eline geçirmişlerdi,

---

* 487. ve 852. sayfalardaki haritalara bakınız.

fakat adanın geri kalan kısmı, çoğunluğu eskiden beri var olan Rabaul'daki üste toplanmış yaklaşık 70.000 Japon askeri tarafından tutuluyordu. Avustralyalılar adanın boyun kısmına doğru kısa bir mesafe ilerledikten sonra bu kısa hattın devriyesiyle yetindiler – ve büyük Japon garnizonunu "kendi halinde ölmeye terk ettiler." Bu nedenle ada savaşın sonunda teslim olana kadar en az kayıpla zararsız hale getirildi.

Solomon Adaları'nın batı ucunda bulunan Bougainville, o adalar grubunun en büyük adasıydı. General Savige'nin 2. Kolordu'su, 3. Avustralya Tümeni ve fazladan iki tugay ile birlikte oraya gönderildi. Burada da yine gerçek taarruzi bir harekâta ihtiyaç yoktu, çünkü çoğunluğu adanın güneyinde, Buin civarında toplanmış olan Japonlar yetersiz yiyecek noksanlıklarını tamamlamak için tamamen sebze yetiştiriciliği ve balıkçılıkla meşguldüler. Lakin General Savige 1945 başında taarruza geçti. Bu taarruz, Japonları yiyecek elde ettikleri bu bölgeyi çok çetin bir şekilde savunmaları için harekete geçirdiğinden yavaş ilerledi ve altı ay sonra, şiddetli sel suları nedeniyle sona erdi. Avustralyalı birlikler Yeni Gine'de olduğu gibi, haklı olarak lüzumsuz olduğunu hissettikleri bir çaba için pek az heyecan duydular.

Borneo

Borneo'yu yeniden ele geçirme girişimi özellikle Japonların petrol ve kauçuk ikmal kaynaklarını kesmek ve ayrıca İngilizlere Brunei Körfezi'nde ileri deniz üssü sağlamak isteyen Amerikalılardan geldi. Filipinler'de üs istediklerinden İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi bu fikri desteklemedi. Pasifik Donanması ise zaten Okinawa bölgesine tahsis edilmişti ve komite donanmayı güneye geri getirmek istemedi. Onun için harekât, Korgeneral Leslie Morshead komutasındaki iki tümenli 1. Avustralya Kolordusu ve Amerikan 7. Donanması'nın himayesi altında icra edildi. Borneo'nun kuzeydoğu kıyısı açıklarında bulunan Tarakan Adası 1 Mayıs 1945'te ve batı kıyısında bulunan Brunei Körfezi ciddi bir mukavemet ol-

madan 10 Haziran'da ele geçirildiler. Avustralyalı birlikler Brunei Körfezi'nden sonra o kıyıdan Aşağı Sarawak'a doğru ilerlediler. Uzun süren bombardımandan sonra Temmuz başında güneydoğu kıyısında bulunan Balikpapan petrol merkezine taarruz edildi ve savaşın sonuncu büyük amfibik harekâtında gösterilen bir miktar çetin direnişten sonra ele geçirildi.

İngilizlerin Singapur'u yeniden ele geçirme hazırlıkları bu zaman zarfında epeyce ilerledi, fakat Japonların Ağustos'ta teslim olmaları sonucunda hükümsüz kaldı. Onun için, Mountbatten 12 Eylül'de Singapur'a vardığında sadece zaten 27 Ağustos'ta Rangun'da ön anlaşma ile imzalanmış olan Güneydoğu Asya'daki Japon kuvvetlerinin genel teslimiyetini kabul etti. Bu bir milyon Japon'un dörtte üçünün teslim olmasıydı.

Filipinler*

Her ne kadar Amerikalılar, Ekim'de Leyte'ye yaptıkları ilk çıkarmadan sonra beş ay içerisinde, Filipinler'in stratejik kontrolünü ele geçirmekle birlikte, Mart ayında büyük çapta Japon kuvveti hâlâ oradaydı. Sonraki kanıtlar sadece, Luzon'da Amerikalıların o zaman tahmin ettiklerinin çok üstünde, yaklaşık 170.000 Japon askerinin bulunmuş olduğunu gösteriyor. En büyük gruplar, Luzon'un kuzeyinde Yamaşita'nın emrindeydi ancak yaklaşık 50.000 Japon askeri başkent Manila'nın yakınlarındaki dağlarda, General Yokoyama'nın emrindeydi ve kentin su ikmalini kontrol ediyorlardı. Bu birliklerin ilk tahliye girişimleri engellendi ve hatta Japonlar, onları imha etmekle görevlendirilmiş olan General Griswold'un 14. Kolordu'suna taarruza bile geçtiler. Mart ortasında General Hall'un 11. Kolordu'su harekâtı devralması için getirildi ve Mayıs sonuna kadar Awa ve Ipo'da bulunan iki ana barajı ele geçirmişlerdi. Bu süre içerisinde Yokoyama'nın gücü, büyük ölçüde açlık ve hastalıktan dolayı yarıya düşmüştü ve çok geçmeden bu birlikler hem Fili-

---

* 852., 294. ve 295. sayfalardaki haritalara bakınız.

pinli gerillalar hem de Amerikan birlikleri tarafından takip ve taciz edilen düzensiz ve dağınık gruplara bölündü. Muharebede ölen her bir askere karşılık açlık ve hastalıktan on asker yok olmuştu. Savaşın sonunda teslim olan asker sayısı ancak 7.000'di.

Bu arada General Krueger'in kuvvetleri Visayan Denizi'ne kadar olan geçişleri temizledi. Böylece, Leyte'den Luzon'a kadar uzanan gemi sevkıyatı güzergâhını kısaltmış oluyordu ve daha sonra Luzon'un güney kısmını düşmandan temizlemek için harekât başlattı. Diğer kuvvetler Leyte'nin güneyindeki adaları temizledi ve Japon İmparatorluk Karargâhı'nın, Amerikan çıkarmasının asıl hedefi olacağına ilişkin görüşünden dolayı 40.000 askerini konuşlandırdığı Mindanao'da bir tutunma bölgesi tesis etti. Yaz geldiğinde bütün bu bölgelerdeki Japon kuvvetleri, açlıktan ve hastalıktan hızlı bir şekilde eridikleri dağlara çekilmişlerdi.

Sürecin son safhası, Amerikalıların Luzon'un kuzeyinde bulunan Yamaşita'nın kuvvetlerine karşı giriştiği harekâttı. Bu taarruz hemen bir dördüncüsüyle takviye edilen üç Amerikan tümeniyle 27 Nisan'da başladı, ancak taarruz Yamaşita'nın Amerikalıların tahmin etmiş olduklarından iki kat daha fazla olan 50.000 kişilik birliği yığdığı dağlara doğru ilerledikçe artan zorluklarla karşılaştı. Yamaşita, savaşın sona erdiği Ağustos ortasında hâlâ dayanıyordu ve Kuzey Luzon'un diğer kısımlarında bulunan başka bir 10.000 kişilik birliğin yanı sıra kalan 40.000 askeriyle teslim oldu. Çok ağır zayiata neden olan bu temizlik harekâtının stratejik gerekliliği çok kuşkuludur.

Amerikan Stratejik Hava Taarruzu

Japonya'ya karşı girişilen hava taarruzu, esasen bombardıman amacıyla 1944 yazında ele geçirilen Mariana Adaları'ndan başlatılana kadar gerçekten etkili bir hale gelmedi.

Bu taarruzun temel unsuru, 7,5 tona kadar bomba taşıyabilen, yaklaşık 560 kilometre hızla ve 11.000 metreden daha yüksek irtifada uçabilen, İkinci Dünya Savaşı'nın en büyük bombardıman

uçağı Boeing B29 Süperkale'siydi. 6.400 kilometreyi aşkın menzili vardı ve üzerinde monteli yaklaşık on üç makineli tüfeğin yanı sıra gövde zırhlarıyla çok iyi korunuyordu.

1944 Haziran ortasında, Kyushu'daki çelik üretim merkezi olan Yavata kasabası, Çin ve Hindistan'da üslenmiş bulunan yaklaşık 50 adet B29 uçağı tarafından bombalandı, fakat bu ve müteakip bombardımanlar az hasar verdi – 1944'ün ikinci yarısında Japonya'ya o istikametten ancak yaklaşık 800 ton bomba atıldı ve 20. Bombardıman Komutanlığı'na bağlı B29 uçaklarının Çin'deki üslerde idamesi için Himalayalar üzerinden yapılan "hava ikmaline" o kadar fazla ihtiyaç duydular ki, sonuçlar yetersiz olduğundan, B29'lar 1945 başında geri çekildi.

Fakat Mariana Adaları'nda Saipan'da bulunan ilk küçük pist 1944 Ekim sonunda kullanıma hazırdı ve ondan sonra 21. Bombardıman Komutanlığı'nın, 112 uçaklık ilk filosu indi. Bir ay sonra, 24 Kasım'da, 111 adet B29 uçağı buradan Tokyo'daki bir uçak fabrikasını bombalamak için havalandı. Bu, Albay Doolittle'in 1942 yılının Nisan ayındaki hava akınından bu yana Tokyo'ya ilk taarruzdu. Yeni bir taarruz taktiği başlattı ve her ne kadar bombardıman uçaklarının dörtte birinden daha azı hedeflerini bulmakla birlikte, onları önlemek için gönderilen 125 avcı uçağına karşın, sadece ikisi kayboldu.

B29'lar, müteakip üç ay zarfında Avrupa'daki tecrübelerine dayanarak gündüz nokta atışı bombardımanlarına devam etti. Ne varki bu bombardımanların, Japonları uçak fabrikalarını ve diğer endüstrilerini dağıtmaya zorlamakla birlikte, sonuçları hüsrandı. Ancak Mart 1945'e gelindiğinde, Mariana Adaları'ndaki B29 uçaklarının sayısı üç katına çıkmıştı. Komutayı devralmış olan General Curtis LeMay, Japonların gece savunma zaafiyetlerinden yararlanmak, bombardıman uçaklarına daha fazla bomba taşımasına imkân tanımak, motora binen yükü azaltmak ve çeşitli küçük endüstriyel hedefleri vurmada daha etkili olmak için uçakları geceleyin alçak irtifa bölgesel bombardımana kaydırmaya karar verdi.

Daha önemlisi, LeMay'ın, B29 uçaklarının, tahrip bombaları yerine yangın bombaları taşıması gerektiğine karar vermesiydi – her

B29 uçağı, her biri yaklaşık 65.000 metrekarelik alanı yakabilecek, her birinde otuz sekiz adet yangın bombası bulunan kırk bomba demeti taşıyabiliyordu. Değişikliğin sonuçları dehşet verecek derecede etkiliydi. 9 Mart'ta, her biri 6-8 ton yangın bombası demeti taşıyan 279 B29 Superkale ağır bombardıman uçağı Tokyo'yu yerle bir etti. Kentin yaklaşık dörtte biri olan, kırk bir bin metrekare alan tamamen yanmış, 267.000'den fazla bina tahrip olmuştu. Sivil zayiat yaklaşık 185.000'di – halbuki mütecaviz Amerikalılar sadece on dört uçak kaybetmişlerdi. Müteakip dokuz günde Osaka, Kobe ve Nagoya benzer şekilde yakılıp yıkıldılar. 19 Mart'a gelindiğinde bu taarruzlar durdu, çünkü, Amerikalıların yangın bombaları tükenmişti – o on gün zarfında yaklaşık 10.000 ton yangın bombası atmışlardı.

Fakat yakıp yıkma çok geçmeden kaldığı yerden devam etti ve arttı – Temmuz'da atılan bomba miktarı Mart ayında atılmış olanın üç katıydı. Bunun haricinde Japonların kıyı trafiğini tıkamak için binlerce mayın atıldı. 1 milyon iki yüz elli bin tondan fazla gemi batırıldı ve trafik neredeyse durma noktasına getirildi. Japonların havadaki mukavemeti önemsiz bir hale gelmişti.

Bombardımanın etkileri muazzamdı. Sivil halkın morali, Tokyo hava akınından sonra çok bozulmuştu ve LeMay, müteakip hedefleri için uyarı kitapçıkları atmaya başladığında daha fazla bozuldu. 8,5 milyondan fazla insan kırsal bölgeye kaçtı ve Japon savaş ekonomisinin takatinin neredeyse sonuna geldiği bir zamanda çökmesine neden oldu. Zira petrol rafine sanayisinde üretim yüzde 83, uçak motoru üretimi yüzde 75, uçak gövdesi üretimi yüzde 60 ve elektronik teçhizat üretimi yüzde 70 oranında düşmüştü. 600'den fazla önemli savaş fabrikası bombardıman sonucu ya imha edilmiş ya da çok büyük hasar görmüştü.

Bunların hepsinin ötesinde bombardıman seferinin, Japon halkının, artık kuvvetlerinin kendilerini koruyamayacağı ve teslim olmanın, hatta kayıtsız şartsız teslim olmanın kaçınılmaz olduğu konusunda aklını başına getirmesiydi. Ağustos'taki atom bombaları, fanatik askerlerin dışında, birçok Japon halkının zaten fark etmeye başladıklarını yalnızca teyit etti.

Atom Bombası ve Japonların Teslim Olması

Winston Churchill, savaş anılarının son cildinde, 14 Temmuz 1945'te Truman ve Stalin'le birlikte Potsdam Konferansı'ndayken, kendisine üzerinde "Bebekler sağlıklı olarak doğdular" yazılı şifreli mesajın yer aldığı kâğıdın nasıl verildiğini nakleder. Amerikan Savaş Bakanı Bay Stimson, önceki gün yapılan atom bombası denemesinin başarılı olduğunu söyleyerek mesajın anlamını açıkladı: "Başkan Truman, hiç vakit yitirmeden kendisiyle müzakere etmek için beni davet etti. Yanında General Marshall ve Amiral Leahy vardı."

Churchill'in anılarının devamı o kadar büyük bir önem arz etmektedir ki, asıl bölüm uzun uzadıya alıntı yapılmayı hak ediyor:

> Birdenbire Doğu'daki katliamı insaflı bir şekilde kısaltabilecek ve Avrupa'da çok daha mutlu bir geleceğe sahip olmuş gibiydik. Bu düşüncelerin Amerikalı dostlarımın kafasında var olduğundan kuşkum yoktu. En azından, şu anda atom bombasının kullanılıp kullanılmaması gerektiğine ilişkin hiçbir tereddüt yoktu. Bunca meşakkat ve tehlikeden sonra çok büyük, sınırsız bir katliamı önlemek, savaşı sona erdirmek, dünyaya barışı getirmek, birkaç patlama pahasına ezici gücün açıkça gösterilmesiyle savaşın azap çekmiş insanlarına şifalı elleri uzatmak bir kurtuluş mucizesi gibiydi.
>
> İngilizlerin atom bombasının kullanılmasına dair prensip rızası 4 Temmuz'da denemeden önce verilmişti. Nihai karar, şimdi esas itibariyle silaha sahip olan Başkan Truman'ın elindeydi, ancak asla ne olacağından ne de Truman'ın haklılığından kuşku duydum. Tarihi gerçek şu ki atom bombasının, Japonları teslim olmaya zorlamak için kullanılıp kullanılmaması kararı asla bir tartışma konusu olmadı ve bu kararın doğruluğu ancak tarih tarafından gelecekte yargılanmalıdır. Masada, kendiliğinden ve tartışmasız bir mutabakat vardı; başka türlü davranmamıza ilişkin, en küçük bir öneri bile duymadım.*

---

* Churchill, *The Second World War*, c. VI, s. 553.

Ne var ki daha sonra, bizzat Churchill, atom bombasının atılmasına ilişkin kuşkularını ileri sürerken şunları söylemektedir:

> Japonların kaderinin atom bombasıyla belirlendiğini sanmak hata olacaktır. Yenilgileri ilk atom bombasının atılmasından evvel kesindi ve bu yenilgiye ezici deniz gücü neden oldu. Bu, tek başına Japonya'nın nihai taarruzu başlatacağı okyanustaki üsleri eline geçirmesini imkânsız kılmış ve milli (metropolitan) ordusunu taarruza geçmeksizin teslim olmaya zorlamıştı. Deniz filosu imha edilmişti.*

Churchill ayrıca bombanın atılmasından üç hafta önce Potsdam Konferansı'nda, Stalin tarafından kendisine özel olarak, Moskova'daki Japon Büyükelçisi'nin Japonların barış arzusunu ifade eden mesajının iletildiğini zikreder – ve bu haberi Başkan Truman'a iletirken, Müttefiklerin "kayıtsız şartsız teslim" talebinin, Japonların teslim olmalarını kolaylaştırmak için bir parça değiştirilebileceğini önerdi.

Fakat, Japonların bu barış yanlısı başvuruları çok önce başlamıştı ve zaten bunlar Amerikalı yetkililerce, Churchill'in işaret ettiğinden ya da belki haberdar olduğundan daha iyi biliniyordu. Washington'daki Amerikan İstihbarat Teşkilatı, 1944 Noeli'nden hemen önce, Japonya'da çok iyi bilgi alan bir ajanından barış yanlılarının ortaya çıktığını ve ilerleme kaydettiği hakkında bir rapor aldı. Ajan, Japonya'nın savaşa girmesine yol açan General Tojo hükümetinin yerine Temmuz ayında iktidara gelen General Koiso hükümetinin yerine, çok geçmeden imparatorun desteğiyle müzakereleri başlatacak olan Amiral Suzuki yönetimindeki barış yanlısı hükümetin geçeceğini tahmin etti. Bu tahmin, Nisan'da gerçekleşti.

Amerikalılar 1 Nisan'da, Formoza ve Japonya'nın ortasındaki, Ryukyu Adaları'ndan biri olan Okinawa'ya çıktılar. O haberin, Rusların Japonlarla tarafsızlık antlaşmasını sona erdireceklerine ilişkin hayra alamet olmayan ilanı ile birlikteki şoku, 5 Nisan'da

---

* Churchill, *The Second World War*, c. VI, s. 559.

Koiso kabinesinin düşüşünü hızlandırdı ve ondan sonra Suzuki Başbakan oldu.

Fakat, barış yanlılarının liderleri şu anda hükümet içinde söz sahibi olmakla birlikte, ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Zaten Şubat'ta, İmparator Hirohito'nun girişimini müteakip, Japonya ile Batılı Müttefikler arasındaki barış görüşmelerinin yürütülmesinde "tarafsız" bir arabuluculuk yapması için Rusya'ya başvurularda bulunulmuştu. Bu başvurular önce Tokyo'daki Rus Büyükelçisi ve daha sonra Moskova'daki Japon Büyükelçisi aracılığıyla yapıldı. Fakat hiçbir gelişme olmadı. Ruslar, başvurunun tek bir kelimesini iletmediler.

Bu konuya ait bir ipucu ortaya çıkana kadar üç ay geçti. Bu ipucu Harry Hopkins'in Cumhurbaşkanı Truman'ın özel temsilcisi olarak, Stalin'le geleceğe ilişkin görüşmeler yapmak üzere Moskova'ya uçtuğu Mayıs sonunda ortaya çıktı. Stalin üçüncü görüşmelerinde, Japon sorununu gündeme getirdi. Stalin, Şubat ayındaki Yalta Konferansı'nda, Kuril Adaları'nı, Sahalin'in tümünü almak ve Mançurya'daki durumu kontrol etmek koşuluyla, Japonya'ya karşı savaşmayı üstlenmişti. Stalin şimdi ise Hopkins'e, Uzakdoğu'da takviye edilmiş bulunan ordularının 8 Ağustos'a kadar Mançurya'daki Japon cephesine taarruz etmek için tertipleneceklerini bildirdi. Ve sözlerini şayet Müttefikler "kayıtsız koşulsuz teslimiyet" taleplerine saplanıp kalırlarsa, Japonlar son nefeslerine kadar savaşacaklar diye sürdürdü, halbuki kayıtsız koşulsuz teslimiyet taleplerindeki bir değişiklik onları teslim olmaları için cesaretlendirecekti – ve ondan sonra Müttefikler iradelerini kabul ettirebilirler ve önemli ölçüde aynı sonucu elde edebilirlerdi. Stalin ayrıca Japonya'nın fiili işgalinde pay verilmesini beklediğini vurguladı. Stalin bu görüşmeler sırasında, Japonya'da barış yanlılarının belirli unsurlar tarafından yoklanmakta olduğunu açıkladı – ne var ki bunların elçilikler aracılığıyla yapılan resmi başvurular olduğunu belirtmedi.

Okinawa'daki muharebeler sona ermeden çok evvel, konu kesinleşmişti. Ayrıca ada ele geçince, Amerikalıların Japonya'ya karşı derhal hava bombardımanlarını şiddetlendirebilecekleri aşikârdı,

çünkü Okinawa'daki havaalanları, Mariana Adaları'nın ancak dörtte biri mesafesindeki, Japonya'dan 640 kilometreden daha az bir uzaklıktaydı.

Durumun umutsuzluğu her stratejik akıl sahibi ve hele hele savaş karşıtı görüşleri nedeniyle hayatı daha 1936'da aşırı askeri yanlılar tarafından tehdit edilen Amiral Suzuki gibi denizci zihniyetine sahip birisi için apaçıktı. Fakat Suzuki ve barış yanlısı kabinesinin çetrefil bir sorunla başı dertteydi. Her ne kadar barış yanlısı görünmekle birlikte Müttefiklerin "kayıtsız şartsız teslimiyet" talebinin kabulü, muharebe alanlarında ölünceye kadar savaşmaya istekli kuvvetlere ihanet gibi gözükecekti; şayet teslim olma koşulları utanç verici şekilde aşağılayıcı olursa, her şeyden önemlisi, onların gözlerinde sadece egemen güç değil aynı zamanda ilahi olan İmparator'un azil talebi varsa, açlıktan ölmek üzere olan binlerce Müttefik sivil ve asker esiri hâlâ ellerinde rehin tutan bu kuvvetler "ateşkes" emrine itaat etmeyebilirlerdi.

Düğümü kesmek için harekete geçen bizzat imparator oldu. 20 Haziran'da iç kabinenin altı üyesini, Yüksek Savaş Konseyi'ni, konferansa çağırdı ve onlara şunları söyledi: "Mümkün olan en kısa sürede savaşı sona erdirme sorununu enine boyuna düşüneceksiniz." Konseyin altı üyesi de konu üzerinde mutabıktı, fakat aynı zamanda Başbakan, Dışişleri Bakanı ve Deniz Bakanı kayıtsız şartsız teslim olmaya hazırlıklıyken, diğer üç kuvvet komutanı daha hafif koşullar elde edilene kadar direnişe devam edilmesini ileri sürüyorlardı. Sonunda, Prens Konoye'nin barış müzakeresi göreviyle Moskova'ya gönderilmesi gerektiğine karar verildi – ve imparator kendisine özel olarak, bedeli ne olursa olsun barışı tesis etmesi talimatını verdi. Japon Dışişleri Bakanlığı bir ön hazırlık olarak, 13 Temmuz'da Moskova'ya resmi olarak "İmparator'un barış arzusunda" olduğunu bildirdi.

Mesaj, Stalin'e tam Potsdam Konferansı için yola çıkmak üzereyken ulaştı. Stalin, önerinin kendisinin harekete geçmesi ya da görevi kabul etmesi için yeterince kesin olmadığına dair oldukça soğuk bir cevap gönderdi. Bununla birlikte, bu kez başvurudan

Churchill'i haberdar etti ve Churchill kendisinin ihtiyatlı teklifini ilave ederek Truman'a katı "kayıtsız şartsız teslimiyet" talebini tadil etmenin akıllılık olabileceğini söyledi.

Japon hükümeti, on beş gün sonra, görevin amacını daha belirgin hale getirmeye çalışan bir başka mesaj gönderdi, lakin benzer olumsuz bir cevap aldı. Bu arada, Churchill'in hükümeti, Britanya'daki genel seçimlerde yenilgiye uğramıştı. Bu nedenle, Stalin, 28 Temmuz'da, konferansta Japonların bu yeni başvurusunu açıkladığında Potsdam'da Başbakan Churchill ve Dışişleri Bakanı Eden'in yerlerini Clement Attlee ve Ernest Bevin almışlardı.

Bununla birlikte, zaten Amerikalılar Japonların savaşı sona erdirme arzularından haberdarlardı. Zira istihbarat teşkilatları, Japon Dışişleri Bakanlığı'ndan Moskova'daki Japon Büyükelçisi'ne gönderilen şifreli mesajı yakalamışlardı.

Fakat Truman ve baş danışmanlarından çoğu, özellikle Savaş Bakanı Stimson ve Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı General Marshall, Stalin Uzakdoğu'da avantajlı bir durum elde etmek için savaş sona ermeden Japonya'ya karşı savaşa girdiğinden, şimdi Japonya'nın teslim olmasını hızlandırmak için atom bombasının kullanılmasında kararlıydılar.

Bazıları Churchill'in yazdıklarından daha kuşkuluydu. Aralarında, böyle bir silahı sivil halka karşı kullanmaktan geri çekilen, sırasıyla Başkan Roosevelt ve Cumhurbaşkanı Truman'ın kurmay başkanlığı görevini yürütmüş olan Amiral Leahy vardı: "Benim kendi duygularıma göre, bombayı ilk kez kullanan olmakla, biz Cehalet Çağı'nın (Avrupa tarihinin MS 476-1000 yılları arasındaki dönem) barbarlıklarına özgü ahlaki bir standardı kabul etmiş oluyorduk. Bana bu şekilde savaşmam öğretilmedi ve savaşlar kadınlar ile çocuklar yok edilerek kazanılamaz." Amiral Leahy önceki yıl biyolojik silahların kullanılması konusunda Roosevelt'e karşı çıkmıştı.

Atom bombasını hazırlayan bilim insanları kendi aralarında görüş ayrılığına düştüler. Dr. Vannevar Bush, atom bombası için Roosevelt ve Stimson'un desteğini almakta öncü rol oynarken, aynı zamanda Churchill'in bilimsel konulardaki özel danışmanı Lord

Cherwell (önceleri Profesör Lindemann) de atom bombasının önde gelen savunucularındandı. O nedenle Stimson, 1945'in baharında Japonya'ya karşı atom bombasının kullanılması sorununu düşünüp taşınmaları için Bush'un altında bir komite görevlendirdiğinde, komitenin bombanın mümkün olan en kısa sürede ve Savaş Bakanı Stimson'un daha sonra açıkladığı gibi bombanın "patlamama" ihtimali korkusuyla yapısı hakkında herhangi bir şekilde önceden uyarmaksızın kullanılması gerektiğinin şiddetle tavsiye edilmesi sürpriz değildi.

Buna karşılık, hemen ardından, Profesör James Franck'ın liderliğindeki diğer atom bilim insanları grubu, Haziran'ın ikinci yarısında Stimson'a, farklı sonuçları ifade eden bir rapor sundu: "Atom bombalarının Japonya'ya karşı ani bir şekilde kullanılmasıyla elde edilecek askeri avantajlar ve Amerikalıların hayatlarının kurtarılması, dünyanın geri kalanına yayılacak bir korku (dehşet) ve nefret dalgasının altında kalabilir... Şayet, Birleşik Devletler, insanlığa karşı bu hedef gözetmeyen mahvedici yeni silahı ilk kullanan olacaksa, bütün dünyadaki kamuoyu desteğini feda edecek, silahlanma yarışını hızlandıracak ve gelecekte bu tür silahların kontrolü konusunda uluslararası anlaşmaya varma ihtimalini tehlikeye atacaktır... Bu nedenle nükleer bombaların Japonlara karşı kullanılmasının akla uygun olmadığına inanıyoruz."

Fakat, devlet adamlarına yakın olan bilim insanları, dikkati çekme konusunda daha şanslıydı. Onların coşkulu tezleri, zaten atom bombasının savaşı sona erdirmek için çabuk ve kolay bir yol olduğuna inanan devlet adamlarının kararında etkili oldu. İmal edilen iki bomba için askeri danışmanlarca beş muhtemel hedef önerildi. Hedef listesinin Truman ve Stimson tarafından askeri tesislerle birlikte "zarar görmeye en müsait evler ve diğer binalarla" (sivil hedeflerle) birleştirilerek değerlendirilmesinden sonra bu şehirlerden Hiroşima ve Nagazaki seçildi.

Onun için ilk atom bombası 6 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya atıldı – bomba şehrin büyük bir bölümünü yerle bir etti ve nüfusun dörtte birini (yaklaşık 80.000 kişi) öldürdü. Üç gün sonra, ikinci

atom bombası Nagazaki'ye atıldı. Hiroşima'ya atılan bombanın haberi Truman'a Potsdam Konferansı'ndan denizyoluyla dönerken verildi. Yanında bulunanlara göre Truman, sevinçle bağırmıştı: "Bu tarihteki en büyük olaydır."

Bununla birlikte, bombanın Japon hükümeti üzerindeki etkisi Batı Cephesi'nde o vakit tahayyül edildiğinden çok daha azdı. Bu olay, kayıtsız şartsız teslimiyete karşı çıkmış olan altı kişilik konseyin üç üyesini sarsmadı ve geleceğe ait bazı teminatların, özellikle "imparatorun egemenlik hakkının" idamesine ilişkin teminatın öncelikle sağlanması gerektiğinde hâlâ ısrar ediyorlardı. Japon halkına gelince, onlar savaş sonrasına kadar Hiroşima ve Nagazaki'de neler olup bittiğini bilmediler.

Rusya'nın 8 Ağustos'taki savaş ilanı ve ertesi gün derhal Mançurya'ya girmesi Japonların teslim olmasını hızlandırmakta etkili olmuş gibiydi, lakin daha önemli bir unsur imparatorun nüfuzuydu. Zira, imparator 9 Ağustos'ta huzurunda yapılan iç kabine toplantısında durumun umutsuzluğunu o kadar kesin bir biçimde işaret etti ve bizzat acil barışın lehinde olduğunu o kadar şiddetle üstüne basa basa söyledi ki kabinenin muhalif üç üyesi boyun eğmeye daha yatkın bir hale geldiler ve bizzat imparatorun nihai kararı verebileceği "yaşlı devlet adamları" (Gozenkaigi) toplantısını kabul ettiler. Bu arada, hükümet radyodan imparatorun hükümranlık haklarına saygı gösterilmesi koşuluyla teslim olmaya istekli olduklarını ilan etti – bu, Müttefiklerin 26 Temmuz tarihli Potsdam Bildirisi'nin hayra alamet olmayacak şekilde sessiz kalmış olduğu bir maddeydi. Truman bir müddet süren tartışmadan sonra, "kayıtsız şartsız teslimiyet" sözleşmesinde dikkate değer bir değişiklik olan bu koşulu kabul etti.

O zaman bile, 14 Ağustos'taki Gozenkaigi'deki toplantıda çok fazla görüş ayrılıkları vardı, fakat imparator kati bir şekilde, "Şayet, başka kimsenin söyleyecek fikri yoksa, biz kendi fikrimizi açıklayacağız. Ve sizden bunu kabul etmenizi talep ediyorum. Japonya'nın kendisini kurtaracak tek yolun kaldığını görüyoruz. İşte bu nedenle dayanılmaza katlanmak ve tahammül edilmez olanı çekmek için

bu metaneti gösteriyoruz," diyerek meseleyi çözdü. Ondan sonra Japonya'nın teslim olduğu radyodan ilan edildi.

Bu sonucu elde etmek için atom bombasının kullanılmasına gerçekten ihtiyaç yoktu. Gemilerinin onda dokuzu batmış ya da muharebe dışı kalmış, hava ve deniz kuvvetleri felç olmuş, sanayisi enkaza dönmüş olan ve halkının yiyecek ikmali hızla azalan Japonya'nın çöküşü, Churchill'in söylediği gibi, zaten muhakkaktı.

Birleşik Devletler Stratejik Bomba Araştırma Kurulu raporu bu konunun altını çizerek, şunu eklemiştir: "Şayet Japonya'nın siyasi yapısı daha hızlı ve kesin kararlı milli politikalara imkân vermiş olsaydı, askeri açıdan güçsüz olan dönem ile siyasi açıdan kaçınılmazı kabul etme dönemi arasında geçen zaman daha kısa olabilirdi. Buna rağmen, atom bombalarını kullanmaksızın, kayıtsız koşulsuz teslime yol açacak ve işgale olan ihtiyacı önleyecek yeterlilikte hava hâkimiyeti baskısı tatbik edilebilirdi." Birleşik Devletler Donanma Komutanı Amiral King de, "Şayet biz beklemeye gönüllü olmuş olsaydık, petrol, pirinç ve diğer elzem malzemelerin yokluğundan dolayı tek başına deniz ablukası Japonları açlıktan boyun eğdirmiş olacaktı," dedi.

Amiral Leahy'in atom bombasının gereksizliğine ilişkin hükmü daha bile kâtiydi: "Bu barbar silahın Hiroşima ve Nagazaki'de kullanılmasının bizim Japonlara karşı savaşımızda hiçbir maddi yardımı olmadı. Japonlar, etkili bir deniz ablukasından ve klasik silahlarla başarılı bir bombardımandan dolayı zaten yenilmişler ve teslim olmaya hazırlardı."

Öyle ise atom bombası niçin kullanıldı? Amerikalı ve İngilizlerin hayatlarını içgüdüsel istek sonucu mümkün olan en kısa sürede kurtarmanın ötesinde herhangi zorlayıcı nedenler var mıydı? İki neden ortaya çıktı. Biri, bizzat Churchill tarafından, atom bombasının denemesinin başarılı olduğu haberinden sonra, 18 Temmuz'da, Truman'la yaptığı konferanstaki açıklamalarında ve o anda aklına gelen düşüncelerde beliriyordu:

> ... Ruslara gerek duymayacağız. Artık Japon savaşının sonu onların ordularının akınlarına bağlı değildi... Onlardan ricada

bulunmaya ihtiyacımız yoktu. Birkaç gün sonra bu konuyu Dışişleri Bakanı Anthony Eden'e not ettirdim: "Şu anda Birleşik Devletler'in Japonya'ya karşı savaşta, Rusların iştirakini arzu etmeyeceği oldukça açıktır."*

Stalin'in Potsdam Konferansı'nda Japonya'nın işgalinden pay talep etmesi çok sıkıntı vericiydi ve Amerikan hükümeti bu beklenmedik ihtimalden kaçınmak istiyordu. Atom bombası sorunu çözmeye yardımcı olabilirdi. Rusların iki gün sonra, 6 Ağustos'ta savaşa girmeleri bekleniyordu.

Atom bombalarının, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılmalarının hızlandırılmalarının ikinci nedeni Amiral Leahy tarafından açıklandı: "Bilim insanları ve diğerleri, bu projeye harcanmış olan muazzam yekûn –iki milyar dolar (günümüzde yaklaşık yirmi dört milyar dolar)– için bu denemenin yapılmasını istiyorlardı. Atom bombası projesinde yer alan yüksek rütbeli subaylardan biri, kod adı "Manhattan District Projesi" olan konuyu daha açık bir şekilde anlatıyordu:

> Bomba gerçekten başarılı olmak zorundaydı – çok masraf edilmişti. Başarısız olsaydı, bu kadar büyük bir harcamayı nasıl izah edebilirdik? Kamuoyunun olası protestosunu düşünün bir kez... Zaman azaldıkça, Washington'daki belirli kişiler Manhattan Projesi'nin direktörü General Groves'u iş işten geçmeden istifa etmesi için ikna etmeye çaba gösteriyorlardı, çünkü başarısız olursak Groves sorumluluğun üzerine kalacağını biliyordu. Bomba tamamlandığında ve atıldığında ilgili herkesin hissettiği rahatlama muazzamdı.

Ne var ki, bir nesil sonra, atom bombasının iyice düşünülmeden atılmasının insanlığın geri kalanı için bir rahatlama olmadığı kesindi.

Japon temsilcileri 2 Eylül 1945'te, Tokyo Körfezi'nde, Birleşik Devletler ana muharebe gemisi *Missouri*'de "teslimiyet belgesini"

---

* Churchill, *The Second World War*, c. VI, s. 553.

imzaladılar. Böylece, Hitler'in Polonya'ya taarruz etmesiyle 1 Eylül 1939'da başlatılmış olan İkinci Dünya Savaşı altı yıl bir gün ve Almanya'nın teslim olmasından dört ay sonra, 2 Eylül 1945'te sona erdi. Bu bir resmi son, muzafferlerin tatmin duygularını tamamlayan bir törendi. Zira hakiki son, imparatorun Müttefiklerin belirlediği koşullar uyarınca Japonya'nın teslim olduğunu ilan ettiği, ilk atom bombasının atılmasından bir hafta sonra sona 14 Ağustos'ta ermişti. Fakat Hiroşima'yı yerle bir ettiğini gösteren yeni silahın olağanüstü gücü, o dehşetli darbe bile teslim olma anını hızlandırmaktan fazla bir şey yapmamıştı. Bu teslimiyet zaten muhakkaktı ve böyle bir silahı kullanmak için gerçek bir ihtiyaç yoktu.

DOKUZUNCU BÖLÜM

SONSÖZ

Sonsöz

Önemli Unsurlar ve Dönüm Noktaları

Rusya'nın yolunu Avrupa'nın göbeğine kadar açmakla sonuçlanan bu korkunç çatışma, Bay Churchill'in yerinde ifadesiyle "gereksiz savaş" olarak adlandırıldı. Britanya ve Fransa'nın savaşı önlemek ve Hitler'e mâni olma çabalarındaki politikalarında temel zafiyet, stratejik etkenleri anlamak konusundaki eksiklikleriydi. Bu yüzden kendileri için en elverişsiz bir anda savaşa sürüklendiler ve ondan sonra kapsamlı sonuçları olan bir felaketi hızlandırdılar. Britanya bir mucize eseri kurtuldu – lakin aslında kurtulma nedeni Hitler'in, saldırgan diktatörlerin tarih boyunca defalarca yapmış oldukları aynı hataları yapmasıydı.

Savaş Öncesi Hayati Safha

Geçmişe dönüp bakıldığında, her iki taraf için en ölümcül ilk adım Almanların 1936'da Rhineland bölgesine tekrar girmesiydi.

Harita 40

Savaştan Sonra Avrupa

Savaş öncesi

•••••••• 1938 ortasında sınırlar

Çekoslovakya'nın Parçalanışı, 1938/39

A- Ekim 1938'de Almanya'ya bırakılan Südetler bölgesi

B- Ekim 1938'de Macaristan'a bırakılan bölge

C- Mart 1939'da Alman Protektorası yapılan Bohemya/Moravya ve Slovakya

D- Mart 1939'da Macaristan'a bırakılan bölge

0 Mil 200

0 Kilometre 300

Savaş Sonrası

•▬ • 1945 sonunda sınırlar

Almanya ve Avusturya'nın 1945'teki Paylaşımı

İngiliz bölgesi

Amerikan bölgesi

Fransız bölgesi

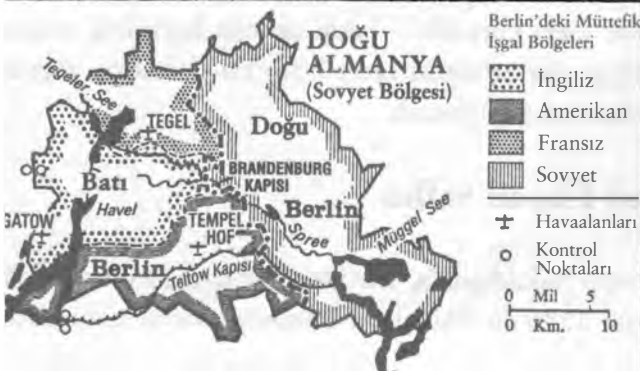
Sovyet bölgesi

★ Dörtlü Komisyon'un idaresinde

Polonya idaresinde

Sovyet işgali altında

FİNLANDİYA
Ladoga G.
Helsinki
Porkkala
Leningrad
MART 1940'TA SSCB'YE BIRAKILDI
İSVEÇ
1945'TE SSCB'YE KİRALANDI
Tallinn
Stockholm
ESTONYA
BALTIK DENİZİ
AĞUSTOS 1940'TA SSCB'YE KATILDI
Riga
LETONYA
MART 1939'DA ALMANYA'YA BIRAKILDI
Smolensk
LİTVANYA
Memel
Kaunas
Königsberg
DOĞU PRUSYA
Minsk
Danzig
RUSYA
EYL. 1939'DA (SINIR DEĞİŞİKLİKLERİYLE) SSCB TARAFINDAN İŞGAL EDİLDİ
Stettin
Bialystok
PERDE
Vistül
(1939)
Oder
Berlin
Varşova
POLONYA
Bug
Kiev
Dinyeper
Neisse
Oder
San
Krakow
(1939)
Lwow
HAZİRAN 1940'TA SSCB'YE BIRAKILDI
Prag
Ekim 1938
ÇEKOSLOVAKYA
K. BUKOVİNA
BESARABYA
Dinyester
RUTENYA
Viyana
KUZEY TRANSİLVANYA
Budapeşte
MACARİSTAN
ROMANYA
EYL. 1940'TA MACARİSTAN'A VERİLDİ 1944'TE ROMANYA GERİ ALDI
Trieste
1954'TE YUGOSLAVYA'YA VERİLDİ
Fiume (Rijeka)
Tuna
Bükreş
KARADENİZ
DOBRUCA
HAZİRAN 1940'TA BULGARİSTAN'A VERİLDİ
Belgrad
YUGOSLAVAKYA
BULGARİSTAN

Bu hareket Hitler'e iki yönden stratejik avantajı sağladı – Almanların, Ruhr'daki hayati kilit endüstriyel bölgesi için koruma sağlıyor ve Fransa'ya karşı muhtemel bir atlama tahtası imkânı veriyordu.

Bu hareket neden engellenmedi? Esasında, İngiltere ve Fransa savaşa dönüşebilecek herhangi bir silahlı çatışma tehlikesinden kaçınmaya istekliydiler. Harekete geçmekteki isteksizlik artmıştı, çünkü Almanların Rhineland bölgesine tekrar girmesi, yanlış bir yöntemle yapılmış olsa bile, yalnızca adaletsizliği düzelten bir çaba gibi gözüktü. Özellikle, olaylara siyaset açısından bakan İngilizler, bunu bir askeri adımdan ziyade siyasi bir adım olarak kabul etme eğilimindeydiler – olayın stratejik sonuçlarını göremediler.

Hitler, 1938 yılındaki hamlelerinde yine siyasi etkenlerden stratejik avantajlar elde etti – Alman ve Avusturya halklarının birleşme arzuları ve Çeklerin Südet Almanlarına karşı davranışları nedeniyle Almanya'da beliren hasmane tutum hakkında Batı ülkelerinde Almanya'nın bu iki meselesi için geniş bir kamuoyu oluşturdu.

Fakat, Hitler'in Mart ayında Avusturya'ya girişi Çekoslovakya'nın güney kanadını açıkta bıraktı. Bu, doğuya doğru yayılmasındaki planlarının gerçekleştirilmesinde kendisi için bir engeldi. Hitler Eylül ayındaki savaş tehdidi ve onun sonucundaki Münih Antlaşması'yla yalnızca Südet bölgesinin geri alınmasını teminat altına almamış aynı zamanda Çekoslovakya'yı stratejik yönden felce uğratmıştı.

Hitler, Mart 1939'da Çekoslovakya'nın kalan kısmını işgal etti ve böylelikle "kansız" manevra serilerinin sonuncusuyla Polonya'nın kanadını kuşatmış oldu. Hitler'in bu adımını İngiliz hükümetinin, önceden kendilerine etkili desteği verebilecek yegâne güç olan Rusya'dan herhangi bir güvence almaksızın, her biri stratejik olarak tecrit edilmiş olan Polonya ve Romanya'ya, ölümcül derecede düşüncesiz olarak aniden verilen garanti takip etti.

Bu garantilerin, zamanlamaları itibariyle kışkırtma işlevi görmesi muhakkaktı; ve bildiğimiz gibi, Hitler'in bu meydan okuyan davranışla karşılaşana kadar, derhal Polonya'ya taarruz etmeye niyeti yoktu. Kendi yaptıkları düzenlemeler sonucu, Avrupa'nın ülkele-

ri Britanya ve Fransa'nın kuvvetleri için ulaşılamaz hale gelmişti. Bu ülkeler savunmasız durumlarıyla Almanya'yı kışkırtmışlardı. Bu nedenle Batılı güçler şu anda zayıf olan kuvvetlerinin kendileri için uygun olan yegâne stratejik hareket tarzının temelini zayıflattı. Zira, Batı'ya yapılacak herhangi bir taarruza karşı güçlü bir cephe teşkil ederek saldırganlığı önleyebilmek yerine, zayıf bir cepheyi yarması için Hitler'e kolay bir fırsat verdiler ve dolayısıyla ilk zaferi kazandırdılar.

Şimdi savaştan kaçınmanın tek şansı, Polonya'ya doğrudan destek sağlayabilecek ve böylece Hitler'e karşı caydırıcı bir unsur olabilecek tek güç olan Rusya'nın yardımını güvence altına almaktı. Ne var ki, durumun acilliğine rağmen, İngiliz hükümetinin adımları sürüncemeli ve isteksizdi. Ancak onların tereddütlerinin ötesinde, Polonya hükümetinin ve Doğu Avrupa'daki diğer küçük ülkelerin Rusya'dan askeri destek kabul etme konusunda itirazları vardı – çünkü bu ülkeler Rus ordularının takviyesinin işgale eşdeğer olacağından korkuyorlardı.

Hitler'in İngilizlerin, Polonya'yı desteklemesiyle ortaya çıkan yeni duruma tepkisi çok farklıydı. Britanya'nın şiddetli tepkisi ve büyük ölçüde artan silahlanma tedbirleri Hitler'i şok etmişti, fakat gösterilen tepki niyetlenilenin tam tersiydi. Hitler'in çözümü onun İngilizlerin tarihsel olarak edindiği özelliklerinden etkilenmişti. İngilizleri duygularını akıllarıyla kontrol eden soğukkanlı ve akılcı bir ulus olarak nitelendiren Hitler, Rusya'nın desteğini alamadıkça İngilizlerin Polonya adına savaşa girmeyi hayal etmeyeceğini düşündü. Onun için "Bolşevizm" nefretini ve korkusunu sineye çeken Hitler çabalarını ve enerjisini Rusya'nın gönlünü almaya ve onun çekimser kalmasını güvence altına almaya yöneltti. Bu tutum, Chamberlain'ın ani politika değişikliğinden daha ürkütücü ve sonuçları açısından daha ölümcüldü.

Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop 23 Ağustos'ta Moskova'ya uçtu ve saldırmazlık paktı imzalandı. Paktın ilişiğinde Polonya'nın Almanya ile Rusya arasında paylaşılacağına ilişkin gizli bir hüküm vardı.

Bu pakt, Hitler'in bir dizi hızlı saldırgan hamle serisinin yarattığı güçlü güven duygusu ortamında savaşa kesinlik kazandırdı. Polonya'ya destek vaat etmiş olan İngilizler itibarlarını kaybetmeden ve Hitler'in yolunu daha büyük fetihler için açmadan kenara çekilemeyeceklerini anladılar. Ve Hitler, bunun bir dünya savaşına yol açacağını anladığında bile Polonya'daki amacından geri adım atmayacaktı.

Böylece Avrupa uygarlık treni, ancak altı yıpratıcı yıl geçtikten sonra çıkacağı uzun, karanlık tünele hızla girdi. O zaman bile zaferin parlak ışığı aldatıcıydı.

Savaşın İlk Safhası

Alman orduları 1 Eylül 1939 Cuma günü Polonya'ya girdi. İngiliz hükümeti 3 Eylül 1939 Pazar günü, önceden Polonya'ya verilmiş olan garantiyi yerine getirmek için Almanya'ya savaş ilan etti. Altı saat sonra, Fransız hükümeti daha isteksiz bir şekilde İngilizleri takip etti.

Polonya bir aydan daha az bir sürede istila edilmişti. Batı Avrupa'nın birçok yeri dokuz ay içerisinde yayılan savaşın seli altında kalmıştı.

Polonya daha fazla dayanabilir miydi? Fransa ve Britanya, Almanya'nın Polonya üzerindeki baskısını gidermek için daha fazlasını yapabilirler miydi? Silahlı kuvvetlerin şu anda bilinen rakamları göz önüne alındığında, her iki sorunun cevabı ilk bakışta "evet" gibi görülecektir.

Alman ordusu, 1939'da savaşa hazır olmaktan çok uzaktı. Polonyalı ve Fransızların birlikte, otuz beş ihtiyat tümeni dahil 150 tümen eşiti kadar birlikleri vardı. Bunlardan bazıları, otuz altı adedi eğitimsiz durumda toplam doksan sekiz Alman tümenine karşı Fransızların denizaşırı görevleri için tahsis edilmek zorundaydı. Almanların batı sınırı savunması için bıraktığı kırk tümenden sadece dördü tam eğitimli ve teçhizatlı tümenlerdi. Ne var ki Hitler'in stratejisi Fransa'yı Polonya'nın üzerindeki baskıyı ancak çok ça-

buk bir taarruzla –Fransız ordusunun elverişli olmadığı bir hareket tarzı– alabileceği bir durumda bırakmıştı. Fransa'nın modası geçmiş seferberlik planı, gerekli sıklet merkezini temin etmekte ağır kalıyordu ve taarruz planları seferberliğin on altıncı gününe kadar hazır olmayan büyük miktardaki ağır topçu birliklerine bağlıydı. O zamana kadar ise Polonya ordusunun direnişi çöküyordu.

Polonya'nın stratejik konumu (jeopolitiği) çok elverişsizdi – ülke, Almanya'nın çenesinin arasına girmiş bir "dil" gibiydi ve Polonya stratejisi, birliklerinin büyük bir bölümünü "dil"in uç kısmına yerleştirmek suretiyle durumu daha kötü hale getirmişti. Üstelik, modası geçmiş teçhizat ve fikirlere sahip olan bu kuvvetler hâlâ, Alman tankları karşısında çaresiz kalan büyük çaptaki atlı süvari birliklerine güveniyorlardı.

Almanların o tarihte hazır durumda sadece altı zırhlı ve dört mekanize tümeni vardı, fakat General Guderian'ın heyecanı ve Hitler'in desteği sayesinde, bu yeni türün ve cereyan tarzının İngiliz öncüleri tarafından yirmi yıl önce düşünülmüş olan yeni, hızlı mekanize savaş fikrini benimsemekte diğer bütün ordulardan daha fazla mesafe kaydetmişlerdi. Ayrıca Almanlar, diğer bütün ülkelerden çok daha güçlü bir hava kuvveti geliştirmişlerdi. Halbuki sadece Polonyalıların değil Fransızların da hava gücü çok eksikti. Polonya ve Fransa ordularını destekleyecek ve himaye edecek durumda bile değildiler.

Böylece Polonya, Almanların icra ettikleri yeni "Yıldırım Savaşı" (Blitzkrieg) tekniğinin ilk zafer gösterisine muhatap oldu. Polonya'nın Batılı Müttefikleri savaşa hâlâ alışılmış düşünce sistemleriyle hazırlanıyorlardı. Kızıl Ordu 17 Eylül'de, Polonya'nın doğu sınırından girdi, bu Polonya'nın kaderini tayin eden bir darbeydi, çünkü neredeyse bu ikinci işgale karşı koyacak hiç birliği kalmamıştı.

Polonya'nın süratli bir şekilde istilasını, görünüşteki sakinliğine aldanan seyircilerin "Garip Savaş" adını verdikleri altı aylık geçici bir sükûnet dönemi takip etti. Daha doğrusu bu sürecin adı "Aldatan Kış" olmalıydı. Çünkü, Batı ülkelerinde kamuoyunun yanı sıra, liderler zamanı Almanya'nın kanatlarına yapacakları hayalperest

taarruz planları hazırlamakla harcadılar – ve bu planlar hakkında uluorta konuştular.

Gerçekte, şimdiye kadar Fransa ve İngiltere'nin tek başlarına Almanya'nın üstesinden gelmeyi gerektiren gücü toplayabilme ihtimali yoktu. Hazır, Almanya ve Rusya müşterek bir sınırda karşı karşıyaydılar. Bu iki güvensiz müttefik arasında bir sürtüşme meydana geleceği ve bu sürtüşme sonucunda, Hitler'in kontrol edilemez gücünü batı yerine, doğuya yönelteceği müttefiklerin en büyük umuduydu. Bu bir yıl sonra gerçekleşti ve eğer Batılı Müttefikler demokrasiler gibi sabırsız olmamış olsalardı, pekâlâ daha önce de meydana gelebilirdi. Batılıların, Almanya'nın kanatlarına taarruz etmekten yüksek sesle ve tehditvari şekildeki bahsetmeleri, Hitler'in önce davranarak onları önlemeye sevk etti. İlk darbesi Norveç'i işgal etmekti. Hitler'in ele geçirilen konferans kayıtları 1940 başına kadar hâlâ "Norveç'in tarafsızlığını sürdürmesinin Almanya için en iyi hareket tarzı olacağını" düşündüğünü göstermektedir, fakat Hitler, Şubat'ta, "İngilizlerin Norveç'e çıkmaya niyet ettiklerini ve onlardan önce orada olmak istediği" sonucuna vardı. Küçük bir Alman işgal birliği, 9 Nisan'da Norveç'e vardı, bu İngilizlerin tarafsız bir bölgenin kontrolünü ele geçirme planlarını altüst etti – ve Almanlar Norveçlilerin dikkati karasularına doğru ilerleyen İngiliz deniz birliklerine çekilmişken, ülkenin önemli limanlarını işgal ettiler.

Hitler'in bundan sonraki darbesi 10 Mayıs'ta, Fransa ve Benelüks ülkeleri olarak adlandırılan Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'a indi. Hitler, bu taarruzu, Polonya'yı yendikten sonra Müttefiklere önerdiği barış teklifinin reddedildiği önceki sonbaharda, Fransa'yı saf dışı bırakmanın Britanya'yı barışa razı etmek için en iyi şansı sağlayacağını düşünerek hazırlanmaya başlamıştı. Fakat, kötü hava ve generallerinin kuşkuları, Kasım ayından beri tekrarlanan ertelemelere neden olmuştu. Daha sonra, 10 Ocak'ta, plana ilişkin belgelerle birlikte Bonn'a uçan bir Alman karargâh subayı tipide yolunu kaybetmiş ve Belçika'ya inmişti. Bu aksilik taarruzun Mayıs ayına kadar ertelenmesine neden oldu ve bu arada plan köklü bir biçimde değiştirildi. Bu değişiklik, Müttefikler için çok

talihsiz ve geçici olarak Hitler için talih oldu, aynı zamanda savaşın bütün kaderini değiştirdi.

Çünkü ana ilerleme istikameti Belçika'nın merkezindeki kanal bölgesinden geçen eski plana göre aslında Alman kuvvetleri Fransız-İngiliz kuvvetlerinin en iyi kısımlarıyla direk olarak karşı karşıya gelmiş olacaklar ve o nedenle muhtemelen Hitler'in itibarını sarsacak bir başarısızlıkla sonuçlanmış olacaktı. Fakat, Manstein tarafından teklif edilen yeni plan, Müttefikleri tamamen gafil avladı ve onları hazırlıksız yakalayarak felakete sürükledi. Çünkü, Müttefikler Almanların oradaki ve Hollanda'daki ilk taarruzunu karşılamak üzere Belçika'ya doğru ilerlerken, Alman tanklarının büyük bir kısmını bünyesinde bulunduran yedi panzer tümeni, Müttefik Yüksek Komutanlığı'nın geçilemez olarak düşündüğü dağlık ve ormanlık Ardenler bölgesinden ilerliyorlardı. Meuse Nehri'ni çok az direniş görerek geçen Almanlar, Müttefik cephesini zayıf olduğu diğer birliklerle buluştuğu noktadan yardılar ve daha sonra batı istikametinde, Manş Denizi kıyısına doğru, Belçika'da bulunan Müttefik orduların arka cephesine doğru ilerleyip ulaştırma ve lojistik tesisleriyle olan irtibatlarını kestiler. Bu Alman piyadesinin büyük bir kısmı muharebeye bile katılmadan sonucu belirledi. İngiliz ordusu, Dunkerque'den deniz yoluyla zar zor kaçabildi. Belçikalılar ve Fransızların büyük bir bölümü teslim olmaya zorlandılar. Sonuçlar telafi edilemezdi. Zira, Almanlar bir hafta sonra Dunkerque'den güney istikametine yöneldiklerinde, kalan Fransız orduları karşı koyamadı.

Bununla birlikte, dünyayı sarsan bir felaket kesinlikle daha kolay önlenebilirdi. Panzer taarruzları, benzer kuvvetlerle (mekanize ve zırhlı birlikler) girişilecek güçlü bir karşı taarruzla Manş Denizi'ne ulaşmadan çok önce, durdurulabilirlerdi. Fakat Fransızlar, düşmanlarından daha fazla ve daha iyi tanklara sahip olmakla birlikte, 1918 yılındaki taktikte olduğu gibi tankları küçük gruplar halinde tertiplemişlerdi.

Şayet Fransızlar diğer dost birliklerle olan birleşme bölgelerini çok zayıf bırakacak şekilde hızla Belçika'ya girmemiş ya da ihti-

yat birliklerini oraya daha çabuk intikal ettirmiş olsalardı, taarruz Meuse Nehri üzerinde daha önce durdurulabilirdi. Fakat Fransız komutanlığı sadece Ardenler bölgesinin tanklarla geçilemeyeceğini kabul etmekle kalmadı, aynı zamanda Meuse Nehri üzerinden yapılacak herhangi bir taarruzun 1918'deki gibi cepheye büyük yığınağın yapıldığı, daha sonra şiddetli bir bombardımanın başladığı, her şeyin çok dikkatlice planlandığı bir taktik çerçevesinde olacağını (set - *piece assault*), oraya vardıktan sonra taarruz için hazırlanmanın bir haftayı bulacağını, dolayısıyla ihtiyatları getirmek için Fransızlara yeterli zaman tanıyacağını hesap ettiler. Ne var ki panzer kuvvetleri 13 Mayıs'ın ilk saatlerinde Meuse Nehri'ne ulaştılar ve öğleden sonra şiddetli bir taarruzla nehri geçtiler. Harekâttaki tankların hızı, modası geçmiş "ağır çekim" taarruzlarını şaşırtmıştı.

Fakat bu "Yıldırım Savaşı" temposu ancak bu şekilde mümkün oldu, çünkü Müttefik liderler yeni tekniği kavramamıştı ve o nedenle nasıl karşı koyacaklarını bilmediler. Şayet, yaklaşma istikametleri mayın tarlalarıyla iyi bir şekilde döşenmiş olsaydı, harekât Meuse Nehri'ne varmadan önce bile durdurulabilirdi. Taarruz, mayınlar olmasa bile, basit bir çareyle, Meuse Nehri'ne giden ormanlık yol boyunca ağaçların kesilmesi suretiyle de durdurulabilirdi. Bu ağaçların kesilmesi için kaybedilen zaman Almanların şansları için ölümcül olmuş olacaktı.*

Fransa'nın düşmesinden sonra, bunu Fransızların morallerinin bozuk olmasına bağlayan ve çöküşün kaçınılmaz olduğunu varsayan gözde bir eğilim vardı. Ancak bu "arabayı atın önüne koşmak" vakası gibi bir safsataydı. Fransızların moralleri ancak, çok kolay önlenebilecek yarma taarruzundan (cephenin yarılmasından) sonra çöktü. 1942'ye gelindiğinde bütün ordular Yıldırım Savaşı taarruzunun nasıl engelleneceğini öğrenmişlerdi – lakin savaştan önce öğrenmiş olsalardı, çok şey kurtarılmış olacaktı.

---

* O vakit Meuse Nehri'nde bir bölgenin sorumlusu olan bir Fransız dostum bunu yapmak için Yüksek Komutanlık'tan izin rica etti, lakin kendisine Fransız süvarisinin geçmesi için yolların açık tutulması gerektiği söylendi. Bu süvari birlikleri beklendiği gibi Ardenler bölgesine girdi, ne var ki arkalarında Alman tankları daha hızlıca çıkageldi.

Savaşın İkinci Safhası

Britanya artık Nazi Almanya'sının kalan yegâne etkin düşmanıydı. Fakat Britanya, askeri açıdan savunmasızdı. Ülke, 3.200 kilometrelik düşman kıyı şeridi ile tehdit edici bir şekilde kuşatılmış, çok tehlikeli bir durumda kalmıştı.

İngiliz ordusu Dunkerque'ye zar zor ulaşmış ve Hitler'in panzer kuvvetlerini, o sırada neredeyse savunmasız durumda bulunan, son kalan kaçış limanına sadece on beş kilometre kala tuhaf bir hareketle durdurması sayesinde ele geçmekten kurtulmuştu – bu dur emrine, Göring'in Alman Hava Kuvvetleri'nin son perdeyi kapatması gerektiğine ilişkin mağrurane arzusunun dahil olduğu karmaşık güdüler neden olmuştu.

İngiliz ordusunun büyük bir bölümü emniyetli bir şekilde kaçmakla birlikte, silah ve teçhizatlarının önemli bir kısmını kaybetmişlerdi. Her ne kadar geri gelen on altı tümenin kurtulanlarından tekrar birlikler teşkil edilmekle birlikte, ülkeyi savunacak düzgün bir şekilde donatılmış sadece tek bir tümen vardı. Donanma ise Luftwaffe'nin menzili dışında, kuzeyde tutuluyordu. Şayet Almanlar, Fransa'nın düşmesinden sonraki ay herhangi bir zamanda İngiltere'ye çıkarma yapmış olsalardı, onlara karşı direnme şansı az olmuş olacaktı.

Fakat Hitler ve kuvvet komutanları İngiltere'yi istila etmek için hazırlık yapmadılar – ne de Fransa'yı mağlup etmelerini müteakip bu kadar apaçık gerekli, herhangi bir takip harekâtı planı üzerinde çalıştılar. Hitler Britanya'nın barışa razı olacağına dair umudu içinde beklerken, en hayati ayın geçip gitmesine meydan verdi. O konuda düş kırıklığına uğradığında bile Almanların hazırlıkları isteksizdi. Alman Hava Kuvvetleri, "Britanya Muharebesi"nde Kraliyet Hava Kuvvetleri'ni gökyüzünden kovmakta başarısız olduğunda, Kara ve Deniz kuvvetlerinin üst rütbeli komutanları, aslında bunun işgalin ertelenmesi için bir mazeret olduğundan memnun oldular. Hitler'in işgalin ertelenmesine ilişkin bahaneleri kabul etmekte gösterdiği heves daha dikkat çekiciydi.

Hitler'in özel konuşmalarının kayıtları, ertelemenin kısmen Hitler'in, dünyada istikrar unsuru olarak kabul ettiği Britanya İmparatorluğu'nu yok etmedeki isteksizliğinden ve onu hâlâ bir ortak olarak muhafaza etmeyi umduğundan dolayıydı. Ancak bu isteksizliğin ötesinde yeni ve ani istek vardı. Hitler'in aklı yine doğudaydı. Bu Britanya'yı muhafaza eden belirleyici kilit unsurdu.

Şayet Hitler, Britanya'yı mağlup etmeye yoğunlaşmış olsaydı, akıbeti neredeyse kesindi. Zira, her ne kadar onu işgal etmek suretiyle fethetmek için en iyi şansı kaçırmış olmakla birlikte, onun tedrici olarak aç kalmasını ve nihai çöküşünü sağlamak için müşterek hava ve denizaltı baskısı ile Britanya'yı bu şekilde bir abluka altına alabilirdi.

Bununla birlikte Hitler, Rus ordusu kendi doğu sınırında, Almanya için karada bir tehdit olarak hazır dururken, kaynaklarını deniz ve hava harekâtı için toplamayı göze alamayacağını hissetti. Bu nedenle Almanya'nın arkasını emniyete almanın tek yolunun Rusya'ya taarruz etmek ve onu yenmek olduğunu ileri sürdü. Rusya'nın niyetleri hakkındaki şüpheleri çok güçlüydü, çünkü Rus tarzı komünizmden nefreti çok uzun süredir en şiddetli duygusuydu.

Hitler ayrıca, Britanya'nın, artık Rusların savaşa müdahalesinden umudu kalmayınca, barışa razı olacağına kendini inandırmıştı. Aslında Hitler, Rusya'nın onu savaşa devam etmesi için körüklememiş olsaydı, Britanya'nın çoktan barış yapmış olacağını tahayyül etmişti. Hitler 21 Temmuz'da, İngiltere'nin işgali için aceleyle hazırlanan taslak planlarını tartışmak için topladığı ilk konferansta, düşündüklerini takıntılarını açığa çıkaracak şekilde açıkladı: "Stalin, Britanya'yı savaşta tutmak için onunla flört ediyor ve zaman kazanmak amacıyla bize ayak bağı oluyor; barış tesis edilince alamayacağını bildiğinden, istediklerini alıyor." Hitler, buradan şu sonuca varıyor: "Dikkatimiz Rus sorununu halletmeye çevrilmeli."

Planlamaya, Hitler'in ancak kesin kararı verdiği 1941 başında olmakla birlikte, derhal başlandı. İşgal Napolyon'un taarruz tarihinden bir gün önce, 22 Haziran'da başladı. Panzer kuvvetleri yakın çevrede bulunan Sovyet ordularını çok süratli bir şekilde mağ-

lup etti ve bir aydan kısa bir süre zarfında, Rusya'nın içinde 720 kilometre (Moskoya'ya olan mesafenin dörtte üçü kadar) ilerlemişlerdi. Ne var ki Almanlar Moskova'ya asla ulaşamadılar.

Başarısızlıklarındaki kilit unsurlar nelerdi? Sonbahar çamuru ve kar aşikâr olanlardı. Fakat daha temel olanı, Almanların, Stalin'in ihtiyat birliklerini Rusya'nın derinliklerinden getirebileceğini hesaplayamamasıydı. Almanlar, 200 tümenle karşılaşacaklarını hesaplamışlar ve Ağustos ortasına kadar bunları yenilgiye uğratmışlardı. Ancak o zamana kadar muharebe alanlarında ilave 160 tümen daha belirmişti. Bu tümenlerin de üstesinden gelindiğinde sonbahar gelmişti ve Almanlar, çamurda Moskova istikametinde ilerlemeye çalışırken önlerinde yolu tıkayan yeni ordular buldular. Diğer temel etken, Sovyet Devrimi'nden bu yana başarılan bütün teknolojik gelişmelere karşın, Sovyetler'in devam edegelen geri kalmışlığıydı... Sorun sadece askerlerinin ve halkının olağanüstü dayanıklılığı değil, yollarının ilkelliğiydi. Şayet, Rusya'nın yol sistemi Batı'daki ile mukayese edilebilir şekilde geliştirilmiş olsaydı, Rusya Fransa kadar hızlı bir şekilde işgal edilmiş olacaktı. Buna rağmen, yine de panzer kuvvetleri Guderian'ın ısrar etmiş olduğu gibi yazın piyadeyi beklemeden dosdoğru Moskova'ya ilerlemiş olsaydı, işgal başarılı olabilirdi, ne var ki bu olayda Guderian'ın teklifi Hitler ve ordunun yaşlı komutanları tarafından kabul edilmedi.

Rusya'daki kış, Alman kuvvetleri üzerinde müthiş bir yıpranma ve kadrolarında eksilmeye neden oldu ve asla tamamen toparlanamadılar. Bununla birlikte, Kızıl Ordu ciddi bir şekilde teçhizat eksikliği yaşadığı ve Stalin'in ordunun üzerindeki hâkimiyeti alınan ilk ağır yenilgiler nedeniyle sarsıldığı için, Hitler'in 1942'de hâlâ oldukça iyi bir zafer şansı vardı. Hitler'in yeni taarruzu hızlı bir şekilde, Rusya'nın askeri sisteminin bağlı olduğu Kafkas petrol yataklarının kıyılarına kadar dayanmıştı. Fakat, Hitler, kuvvetlerini iki hedef olan Kafkasya ve Stalingrad arasında böldü. Burada güç bela durdurulan Hitler, takıntı haline getirdiği, direnişin simgesi "Stalin Şehri"ni ele geçirmek için kalkıştığı müteaddit inatçı saldırılarla ordusunu yıprattı. Hitler, kış geldiğinde her türlü geri çekil-

meyi yasaklamakla, Rusya'nın yeni teşkil edilen birliklerinin yılın son döneminde muharebe bölgesine intikal ettiğinde orduyu, kuşatılmasına ve ele geçirilmesine neden olan taarruza mahkûm etti.

Stalingrad'daki felaket Almanları, eksilmiş olan kuvvetleriyle tutabileceklerinden çok daha uzun bir cephe ile bıraktı. Generallerin ısrar ettiği gibi geri çekilme yegâne kurtarıcı hareket tarzıydı, ne var ki Hitler inatla bunu onaylamayı reddetti. Bütün fikirlere kulağını tıkayan Hitler sürekli olarak "çekilmek yok" dedi. O papağan gibi tekrar taarruz dalgasını durduramadı ve sadece her biri çok geciktiğinden dolayı yüksek zayiata neden olan ağır yenilgilerin mecbur bırakacağı geri çekilmelere yol açtı.

Hitler'in kuvvetleri artan bir şekilde Napolyon'un mahvına neden olan stratejik aşırı yayılmanın sonuçlarına maruz kaldı. En kötüsü yıpranmaydı çünkü savaş Mussolini'nin Fransa'nın düşmesinden ve Britanya'nın zayıflığından istifade etmek için savaşa girmesiyle Akdeniz'e sıçramıştı. Bu, İngilizlere deniz gücünün varlığını gösterebileceği bir bölgede bir karşı taarruz şansı vermişti. Churchill fırsatı çabuk –kısmen gereğinden fazla çabuk– kavradı. Küçük olmakla birlikte Britanya'nın Mısır'daki mekanize kuvveti derhal Kuzey Afrika'daki modası geçmiş İtalyan ordusuna saldırdı ve ayrıca İtalyan Doğu Afrikası'nı işgal etti. Trablus'a yürüyebilirdi, ancak bir kuvvet Yunanistan'a çıkabilsin diye durduruldu – Almanlar tarafından kolaylıkla püskürtülen zamansız ve kötü hazırlanmış bir harekâttı. Fakat İtalyanların Kuzey Afrika'da dağılması Hitler'in Rommel komutasında oraya takviyeler sevk etmesine yol açtı. Bununla birlikte, gözlerini Rusya'ya dikmiş olan Hitler sadece İtalyanları desteklemeye yetecek kadar birlik gönderdi ve hiçbir zaman Akdeniz'in doğu, merkez ve batı kapıları olan Süveyş, Malta ve Cebelitarık'ı ele geçirmek için güçlü bir taarruzda bulunmadı.

O nedenle sonuçta yalnızca Almanya'nın gücünü azaltan yeni bir cephe açtı, bu da Rommel'in, Müttefiklerin Kuzey Afrika'nın düşmandan temizlenmesini iki yılı aşkın bir süre erteleyen karşı taarruzlarının başarılarını dengeledi. Almanlar şimdi Akdeniz'in her iki tarafı ile bütün Batı Avrupa kıyı hattı boyunca yayılmış durum-

daydılar ve aynı zamanda da Rusya'nın derinliklerinde tehlike arz edecek kadar geniş bir cepheyi tutmaya çalışıyorlardı.

Bu kadar aşırı yayılmanın doğal sonuçları sonraya ertelendi ve savaş Aralık 1941'de Japonya'nın savaşa girmesiyle uzadı. Fakat bu, Hitler'in uzun vadedeki başarı şansları açısından daha ölümcül oldu, çünkü savaşın uzaması Amerika'nın ağırlığını savaşa sokmuştu. Japonya'nın Amerikan Pasifik Donanması'nı felç eden Pearl Harbor'daki baskın şeklindeki taarruzunun geçici etkisi Japonların Müttefiklerin Güneybatı Pasifik'teki mevzileri olan Malaya, Birmanya, Filipinler ve Hollanda Doğu Hint Adaları'nı işgal etmesini sağladı. Ne var ki Japonlar bu hızlı genişlemede, işgal ettikleri yerleri elde tutmak için temel kapasitelerinin çok ötesinde yayılmışlardı. Zira, Japonya sınırlı endüstriyel gücü olan, küçük bir ada devletiydi.

Savaşın Üçüncü Safhası

Amerika'nın gücü ortaya çıkınca ve Rusya kendi gücünü geliştirmek için ayakta kalınca, müşterek askeri güçleri çok küçük olduğundan Mihver güçleri olan Almanya, İtalya ve Japonya'nın yenilgileri kesinleşti. Yegâne belirsizlik yenilginin ne kadar süre alacağı ve nasıl tamamlanacağıydı. Şu anda savunma halini alan saldırganların en çok umdukları "devler" yorulana ya da kavgalı hale gelene kadar zamanı uzatarak daha iyi barış koşulları elde etmekti. Fakat böyle uzun bir mukavemet şansı cephelerin küçültülmesine bağlıydı. Mihver liderlerinden hiçbiri, gönüllü geri çekilmek suretiyle "itibar kaybetmeye" katlanamazdı ve o nedenle cephe çökene kadar her mevzide tutundular.

Savaşın üçüncü safhasında gerçek bir dönüm noktası yoktu, lakin sadece yaklaşmakta olan bir dalga vardı.

Bu dalga Rusya ve Pasifik'te daha kolay ilerliyordu, çünkü bu bölgelerde daima artan bir kuvvet üstünlüğü, yeterli manevra alanı ile birlikteydi. Güney ve Batı Avrupa'da, ilerleme dalgası daha fazla duraklıyordu, çünkü buradaki arazi daha kısıtlayıcıydı.

İngiliz-Amerikan kuvvetlerinin Temmuz 1943'te Avrupa'ya ilk girişleri, Hitler ile Mussolini'nin, Mısır ile Cezayir'den ilerleyen ve

Tunus'ta birleşecek olan Müttefik ordularını engellemek amacıyla orada bir köprübaşı tesis etme umuduyla denizden Tunus'a birliklerini sevk etmeleri sonucunda kolay oldu. Tunus, bir tuzağa dönüşmüştü ve orada bulunan Alman-İtalyan ordusunun hepsinin ele geçmesi neredeyse Sicilya'yı savunmadan yoksun bırakmıştı. Fakat Müttefikler Eylül 1943'te, Sicilya'dan İtalya'ya doğru ilerlerken, dar ve dağlık yarımadada yukarı doğru gelişen harekâtları zora girmiş ve yavaşlamıştı.

Manş ötesi çıkarma harekâtı için İngiltere'de yığınak yapmış olan asıl Müttefik orduları 6 Haziran 1944'te, Normandiya'ya çıktılar. Şayet Müttefikler, büyük kuvvetlerini yığabilecek ve Almanların tahkimli hattını ezip geçebilecek kadar birlik yığabilecekleri büyüklükte bir köprübaşında kuvvetli bir şekilde tutunabilirlerse başarı kesindi. Zira bir kez bu hattı yardılar mı, Fransa alabildiğine tam mekanize olan ordularının manevra edebilmeleri için önlerinde açık olacaktı, halbuki Alman ordusunun büyük bir kısmı mekanize değildi.

Almanlar ilk birkaç gün içerisinde, Müttefikleri denize dökemedikçe, savunmaları nihai çöküşe mahkûmdu. Fakat, aslında panzer ihtiyat birliklerinin sahile intikalleri bu harp harekât alanında Alman Hava Kuvvetleri'ne karşı 1'e karşı 30 kat üstün olan Müttefik Hava Kuvvetleri'nin felç eden müdahalesince vahim bir şekilde geciktirildi.

Normandiya Çıkarması, sahillerde püskürtülmüş olsaydı bile, Müttefiklerin, şu anda, direk olarak Almanya'ya karşı yönelen muazzam hava gücü ve üstünlüğü çöküşü kesin hale getirmiş olacaktı. Karadan işgal için seçenek olarak gösterilen stratejik hava taarruzu 1944'e kadar ileri sürülen iddialar gibi sonuç vermemişti ve etkileri fazla abartılmıştı. Şehirlerin hedef gözetmeden (rasgele) bombalanması, mühimmat üretimini ciddi bir şekilde azaltmamıştı – aynı zamanda düşman halkının azmini kıramadı ve umulduğu gibi onları teslim olmaya zorlamadı. Çünkü onlar topluca zalim liderlerinin çok sıkı hâkimiyeti altındaydılar ve insanlar gökyüzündeki bombardıman uçaklarına teslim olamazlar. Fakat, 1944-1945'te, hava

gücü giderek artan isabet sağlayacak ve düşman direnme gücü için hayati olan kilit savaş üretim merkezlerinde felç etkisi meydana getirecek şekilde daha iyi sevk ve idare edildi. Uzakdoğu'da da ana anahtar olan hava gücü, atom bombasına gerek kalmadan Japonların çöküşünü kesin hale getirdi.

Gidişat dönmüş olduğundan Müttefiklerin önündeki ana engel, liderlerinin akılsız ve basiretsiz "kayıtsız koşulsuz teslimiyet" taleplerinin yarattığı kendi engelleriydi. Bu, Hitler'in Alman halkı üzerindeki hâkimiyetini muhafaza etmekte en büyük yardımdı ve bu benzer şekilde Japonya'daki savaş yanlıları için de bir yardımdı. Şayet Müttefik liderler, kendi barış koşullarına ilişkin biraz güvence sağlayacak kadar akıllı olmuş olsalardı, Hitler'in Alman halkı üzerindeki hâkimiyeti 1945 yılından çok evvel gevşetilmiş olacaktı. Üç yıl önce, Almanya'daki yaygın Nazi karşıtı hareketin temsilcileri, Müttefik barış koşullarına ilişkin biraz teminat verilmesi koşuluyla Müttefik liderlere Hitler'i devireceklerine dair planları ve böyle bir isyana katılmaya hazırlıklı birçok ileri gelen askerin isimlerini sızdırmışlardı. Ancak o zaman ve daha sonra böyle bir emare belirmedi ve onlara güvence verilmedi, o nedenle doğal olarak onlar için "sonu meçhul bir teşebbüs için" destek kazanmak zor hale gelmişti.

Böylece "gereksiz savaş" gereksiz yere uzatıldı ve daha milyonlarca hayat gereksiz bir şekilde feda edildi. Aynı zamanda nihai barış sadece yeni bir tehdidin ve bir başka savaş korkusunun belirmesine neden oldu. Zira, düşmanlarının "kayıtsız koşulsuz teslimiyetinin" peşinde koşulması sonucunda, İkinci Dünya Savaşı'nın gereksiz yere uzaması Merkezi Avrupa'yı komünist hâkimiyetine açmak suretiyle sadece Stalin'e yaradı.

Kaynakça

Bradley, Omar N., *A Soldier's Story of the Allied Campaigns from Tunis to the Elbe*, Londra: Eyre & Spottiswoode, 1951; New York: H. Holt & Co, 1951.

Butcher, Deniz Albayı Harry C., *My Three Years with Eisenhower*, New York: Simon & Schuster, 1946; Londra: Heinemann, 1946.

Churchill, Winston S., *The War Speeches of Winston S. Churchill* (Charles Eade tarafından derlenmiştir, 3 cilt), Londra: Cassell, 1952; Boston: Houghton Mifflin, 1953.

Churchill, Winston S., *The Second World War* (6 cilt), Londra: Cassell, 1948-1954: Boston, Houghton Mifflin, 1948-1954.

Cilt I: The Gathering Storm (9. baskı, 1967).

Cilt II: Their Finest Hour (9. baskı, 1967).

Cilt III: The Grand Alliance (5. baskı, 1968).

Cilt IV: The Hinge of Fate (4. baskı, 2. baskı 1968).

Cilt V: Closing the Ring (4. baskı, 2. baskı 1968).

Cilt VI: Triumph and Tradeg (2. baskı,1954).

Clark, General Mark, *Calculated Risk*, Londra: Harrap, 1951; New York: Harper, 1950.

Cunnigham, Amiral Lord, *A Sailor's Odyssey*, Londra: Hutchinson, 1951.

Douhet, Giulio, *The Command of the Air*, Londra: Faber, 1943; New York: Coward-McCann, 1942.

Eisenhower, Dwight D., *Crusade in Europe*, New York: Doubleday, 1948; Londra: Heinemann, 1949.

Feiling, Keith, *The Life of Neville Chamberlain*, Londra: Macmillan, 1946.

Franz Halder, *Diaries*, özel baskı, telif Infantry Journal Inc. (USA), 1950.

Hart Liddell, B.H. Yüzbaşı, *The Defence of Britain*, Londra: Faber, 1939

The Other Side of the Hill, Londra: Cassell, 1951.

The Tanks, The History of the Royal Tank Regiment and its Predecessors vb. (2 cilt), Londra: Cassell, 1959; New York: Praeger, 1959.

Linklater, Eric, *The Campaign in Italy*, Londra: HMSO, 1951.

Kippenberger, Tümgeneral Sir Howard, *Infantry Brigadier*, Londra (ve New York): Oxford University Press, 1949.

Marrtel, Korgeneral Gifford, *An Outspoken Soldier*, Londra: Sifton Praed, 1949.

North, John, *North-West Europe 1944-1945. The Achievements of 21st Army Group*, Londra: HMSO, 1953.
Rommel, Field ve Marshall Erwin, *The Rommel Papers*, ed. B.H. Liddell, Londra: Collins, 1953; New York: Harcourt, Brace, 1953.
Schmidt, H.W., *With Rommel in the Desert*, Londra: Harrap, 1951.
Seaton, Yarbay Albert, *The Russo-German War, 1941-1945*, Londra: Arthur Barker, 1970; New York: Praeger, 1970.
Tedder, Marshall of the Royal Air Force Lord, *With Prejudice*, Londra: Cassell, 1966; Boston: Little, Brown, 1967.
Westphal, General Siegried, *The German Army in the West*, Londra: Cassell, 1951.

RESMİ HARP TARİHLERİ

Büyük Britanya

Roskill, Yüzbaşı S.W., *The War at Sea*, c. I, Londra: HMSO, 1954.
Ehrman, John, *Grand Strategy*, c. V, Londra: HMSO, 1956.
Woodburn Kirby, Tümgeneral S., *The War Against Japon*, c. I, Londra: HMSO, 1957.
Playfair, Tümgeneral ISO ve diğerleri, *The Mediterranean and the Middle East*, c. III, Londra: HMSO, 1960.
Webster, Sir Charles ve Frankland, Noble, *The Strategic Air Offensive Against Germany, 1939-1945*.
Cilt I: *Preparation*, Londra: HMSO, 1961.
Cilt II: *Endeavour*, Londra: HMSO, 1961.
Cilt III: *Victory*, Londra: HMSO, 1961.

Birleşik Devletler

United States Army in World War II
Cole, H.M., *The European Theather of Operations: The Lorraine Campaign*, Washington DC: Tarih Bölümü, ABD Kara Kuvvetleri Bakanlığı, 1950.
Matloff, Maurice ve Snell, Edwin M., *The War Department: Strategic Planning for Coalition Warfare, 1941-1942*, Washington DC: Askeri Tarih Başkanlığı Dairesi, ABD Kara Kuvvetleri Bakanlığı, 1953.
Howe, George F., *The Mediterranean Theather of Operetions: Northwest Africa: Seizing the Initiative in the West*, Washington DC: Askeri Tarih Başkanlığı Dairesi, ABD Kara Kuvvetleri Bakanlığı, 1957.
History of United Nations States Naval Operations in World War II.
Morison, S.E., c. IX, Sicilya-Salerno-Anzio, Ocak 1943-Haziran 1944, Boston: Little, Brown, 1954.

YAZIŞMALAR

Supplement to The London Gazette, 3 Şubat 1948, Tunus Vikontu Mareşal Alexander.
Supplement to The London Gazette, 25 Nisan 1950, Büyük Amiral Andrew B. Cunningham.

İkinci Dünya Savaşı Kronolojisi

1919

28 Haziran	Versailles Antlaşması

1920

	Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam) Cenevre'de toplandı.
	Amerika Birleşik Devletleri Milletler Cemiyeti'nde liderliği almayıp çekildi.

1922

16 Nisan	Almanya ile Rusya arasında Rapallo Antlaşması imzalandı.
30 Ekim	Roma'ya yürüyüş. Mussolini İtalya Başbakanı oldu.

1923

11 Ocak	Fransız ve Belçikalılar Ruhr'u işgal etti.
8 Kasım	Hitler'in Münih darbesi başarısızlığa uğradı. Hitler hapse mahkûm oldu.

1924

21 Ocak	1. Ulusal Kuomintang Konferansı.

1925

26 Nisan	Hindenburg Almanya Cumhurbaşkanı oldu.

18 Temmuz	*Mein Kampf* (Kavgam) Münih'te yayımlandı.
1 Aralık	Almanya, Fransa ve Belçika Locarno Saldırmazlık Antlaşması'nı imzaladılar.

1926

8 Eylül	Almanya Milletler Cemiyeti'ne kabul edildi.

1927

18 Nisan	Çan-Kay-Şek'in liderliğinde Nanking'de Milliyetçi hükümet kuruldu.

1928

27 Ağustos	Kellogg-Briand Paktı; Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya, İtalya ve Japonya arasındaki saldırmazlık anlaşması.

1929

Haziran	Hitler, savaş tazminatlarını çözüme bağlayan "Young Planı"na karşı çıktı ve ulusal şahsiyet haline geldi.

1930

22 Nisan	Londra Deniz Silahsızlanma Antlaşması savaş gemisi yapımını kısıtladı.
15 Mayıs	Japon başbakanı Londra Anlaşması'nı desteklediği için suikaste kurban gitti.
14 Eylül	Almanya'da seçim yapıldı. Nazi partisi ikinci büyük parti oldu.

1931

18 Eylül	Mukden Vakası Japonya Mançurya'yı işgal etti.

1932

28 Ocak	Şanghay ayaklanması; Japonlar kentin kontrolünü ele geçirdiler.
Mart/Nisan	Hitler, Hindenburg'a karşı cumhurbaşkanlığı seçimini kaybetti. Sturm Abteilung (SA), Nazi milisleri yasaklandı.

Haziran	SA Nazi milislerinin yasağı kaldırıldı.
Temmuz	Seçim yapıldı. Naziler en büyük parti haline geldi ama çoğunluğu ele geçiremedi.

1933

Ocak	Hitler, Ulusal Koalisyon Hükümeti'nin Şansölyesi oldu.
23 Şubat-12 Mart	Japonya Çin Seddi'nin kuzeyini işgal etti.
27 Şubat	Reichstag (Parlamento binası) yangını. Naziler, komünistleri suçladılar ve özgürlükleri askıya aldılar.
1 Mart	Japonlar, Pu Yi idaresi altında kukla Manchukuo Devleti'ni kurdular.
27 Mart	Japonya Milletler Cemiyeti'nden ayrıldı.
28 Mart	Hitler Parlamento'dan olağanüstü yetkiler aldı.
14 Ekim	Almanya Milletler Cemiyeti'nden ayrıldı.

1934

26 Ocak	Almanya ile Polonya arasında saldırmazlık anlaşması imzalandı.
6 Şubat	Paris'te Faşist ayaklanma.
25 Temmuz	Avusturyalı Dolfuss Nazi yanlısı Avusturyalıların düzenlediği suikast sonucu öldürüldü.
1 Ağustos	Hindenburg öldü. Hitler, Führer (Önder) ve Başkomutan oldu.
18 Eylül	Sovyetler Birliği Milletler Cemiyeti'ne katıldı.
1 Ekim	Hitler, Hava Kuvvetleri'nin kurulması, Kara ve Deniz kuvvetlerinin güçlendirilmesi için emir verdi.
9 Ekim	Yugoslavya Kralı Alexander suikastte öldürüldü.
Ekim (Kasım 1935)	Çin Komünistlerinin Uzun Yürüyüşü.
23 Ekim	Londra Silahsızlanma Konferansı.
19 Aralık	Japonya Washington Deniz Anlaşması hükümlerine uymayı reddetti.

1935

7 Ocak	Fransız-İtalyan Anlaşması.
13 Ocak	Saar bölgesi halk oylamasıyla Almanya'ya katılmayı kabul etti.

1 Şubat	Londra'da İngiliz-Alman Konferansı yapıldı.
7 Mart	Saar Almanya'ya iade edildi.
16 Mart	Almanya Versailles Antlaşması hükümlerini tanımadığını bildirdi.
2 Mayıs	Fransız-Sovyet Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşması.
16 Mayıs	Çek-Sovyet Anlaşması.
3 Haziran	Mussolini İngilizlerin Etiyopya için vereceği tavizleri reddetti.
18 Haziran	İngiliz-Alman Deniz Anlaşması.
3 Ekim	İtalya, Etiyopya'yı işgal etti.
15 Eylül	Yahudi karşıtı Nürnberg Yasası çıktı. Gamalı Haç ("Swastika") Almanya'nın resmi bayrağı oldu.
1 Aralık	Çan-Kay-Şek (Nanking hükümeti) Çin Cumhurbaşkanı seçildi. Pekin'deki öğrenciler Japon karşıtı gösteriler yaptılar.
24 Aralık	Amerika Birleşik Devletleri'nde Tarafsızlık Kanunu kabul edildi.

1936

15 Ocak	Japonya Londra Deniz Konferansı'nı terk etti.
16 Şubat	Japonya'da Hiroto askerlerin etkisiyle Başbakan olarak atandı.
7 Mart	Almanya Rhineland bölgesini tekrar işgal etti.
23 Mart	İtalya, Avusturya ve Macaristan Roma Paktı'nı imzaladılar.
25 Mart	İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa Londra Deniz Anlaşması'nı imzaladılar.
8 Nisan	Rusya-Moğolistan Karşılıklı Yardım Anlaşması.
26 Mayıs	İngiliz-Mısır Anlaşması.
18 Temmuz	İspanya İç Savaşı başladı.
3 Ağustos	İtalya Etiyopya'yı işgal etmeye başladı.
4 Ağustos	Almanya'da iki yıllık mecburi askerlik başladı.
14 Ekim	Belçika, Fransa ile askeri ittifakına son verdi.
25 Ekim	Berlin-Roma Mihver Anlaşması.
1 Kasım	Roosevelt Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanlığı'na seçildi.

25 Kasım	Alman-Japon Anti-Komintern Paktı.
1 Aralık	Buenos Aires'te Amerikan Barış Konferansı toplandı.
12 Aralık	Sian Olayı, Çan-Kay-Şek Japonya'ya savaş ilan ediyor.

1937

24 Ocak	Bulgaristan-Yugoslavya Barış Anlaşması.
8 Şubat	Franco'nun birlikleri Malaga'yı aldı.
25 Mart	İtalya-Yugoslavya 5 yıllık yardım paktı anlaşması imzaladı.
27 Nisan	Mihver Birlikleri Guernica'yı bombaladı.
1 Mayıs	Roosevelt Amerika Birleşik Devletleri Tarafsızlık Yasası'nı imzaladı.
28 Mayıs	Chamberlain İngiltere Başbakanı oldu.
12 Haziran	Stalin Rus generallerine karşı kanlı temizlik harekâtına girişti.
1 Temmuz	Konoye Japon Başbakanı, Hiroto da Dışişleri Bakanı oldu.
7 Temmuz	Çin-Japon Savaşı başladı.
17 Temmuz	İngiliz-Alman Deniz Anlaşması imzalandı.
28 Temmuz	Japonlar Pekin'i ele geçirdi.
25-28 Eylül	Mussolini Berlin'i ziyaret etti.
16 Ekim	Macaristan'da Faşist Parti kuruldu.
6 Kasım	İtalya Anti-Komintern Paktı'na katıldı.
9 Kasım	Japonlar Şanghay'ı ele geçirdi.
17-21 Kasım	Halifax, Hitler ile Südet konusunu görüştü.
20 Kasım	İtalya-Avusturya-Macaristan Paktı uzatıldı.
11Aralık	İtalya Milletler Cemiyeti'nden çekildi.
12-13Aralık	Japonlar Nanking'i ele geçirdiler ve katliam yaptılar.

1938

12 Mart	İlhak/Birleşme (Anschluss), Almanlar Avusturya'ya girdiler.
16 Nisan	İngiliz-İtalyan Anlaşması.
28 Mart	Japonlar Nanking'de kukla hükümet kurdular.
23 Nisan	Südet bölgesi Almanları tam otonomi talep ettiler.
27 Nisan	Yunanistan-Türkiye Anlaşması.

3-9 Mayıs	Hitler Roma'da Mussolini'yi ziyaret etti.
17 Mayıs	İngiliz-Türk tarafsızlık anlaşması.
11 Temmuz	Mançurya sınırında Rus-Japon çatışması başladı.
12 Ağustos	Almanya seferberlik ilan etti.
7 Eylül	Südet Almanları Çeklerle yaptıkları görüşmeden çekildiler.
22 Eylül	Çek hükümeti istifa etti.
30 Eylül	İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya, Südet bölgesinin Almanya'ya verilmesini kabul etti.
1 Ekim	Almanlar Südet bölgesine girdi.
5 Ekim	Cumhurbaşkanı Benes istifa etti.
21 Ekim	Japonlar Kanton'u ele geçirdi.
6Aralık	Fransa-Almanya saldırmazlık paktı imzalandı.
17Aralık	İtalya Fransa ile 1935'te yaptığı anlaşmaya uymayacağını bildirdi.

1939

26 Ocak	Franco'nun birlikleri Barselona'yı aldı.
27 Ocak	İngiltere ve Fransa Franco hükümetini tanıdı.
19 Şubat	Macaristan Anti-Komintern Paktı'na katıldı.
15-16 Mart	Almanya Çekoslovakya'yı parçaladı.
23 Mart	Polonya Almanya'nın Danzig için öne sürdüğü öneriyi reddetti.
7 Nisan	Almanya, İtalya, İspanya ve Japonya Anti-Komintern Paktı'nı imzaladılar. İtalya Arnavutluk'u işgale başladı.
29 Nisan	İspanya Anti-Komintern Paktı'na katıldı.
22 Mayıs	Alman-İtalyan Çelik (Steel) Paktı İmzalandı.
2 Ağustos	Wavell Yakındoğu'daki birliklerin komutanı oldu
23 Ağustos	Nazi-Sovyet Saldırmazlık Paktı (Molotov) imzalandı.
25 Ağustos	Japonya Anti-Komintern Pakt'tan ayrılıyor.
26 Ağustos	Hitler, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İsveç'in tarafsızlıklarını garanti etti.
31 Ağustos	İngiliz donanması seferberlik ilan etti; 1,5 milyon kadın ve çocuk Londra'dan tahliye edildi.
1 Eylül	Almanya Polonya'yı işgal, Danzig'i ilhak ediyor; İngiltere ve Fransa Almanya'nın geri çekilmesini talep etti.

3 Eylül	İngiltere, Fransa, Yeni Zelanda ve Avustralya, Almanya'ya savaş ilan etti.
5 Eylül	Almanlar Vistül Nehri'ni geçti. Amerika Birleşik Devletleri tarafsızlığını ilan etti.
10 Eylül	İngiliz Yurt Dışı Sefer Birlikleri Fransa'ya hareket etti. Kanada Almanya'ya savaş ilan etti. Atlantik Savaşı başlıyor. Müttefiklerin kaybı 2 U-botuna karşılık 53 gemi.
12 Eylül	Chamberlain, Hitler'in barış planını reddetti.
17 Eylül	Ruslar Doğu Polonya'yı işgal ediyorlar.
27 Eylül	Varşova teslim oldu.
29 Eylül	Polonya paylaşıldı.
30 Eylül	General Sikorski Paris'te sürgünde Polonya hükümeti kurdu. Atlantik Savaşı'nda *Graf Spee* ilk gemiyi batırıyor.
6 Ekim	Polonya'daki savaş sona erdi.
12 Ekim	İlk Avusturya ve Çek Yahudileri Polonya'ya gönderildi.
14 Ekim	İngiliz savaş gemisi *Royal Oak*, bir U-Bot tarafından Scapa Flow Deniz Üssü'nde batırıldı.
27 Ekim	Amerika Birleşik Devletleri Senatosu'nda Tarafsızlık Yasası onaylandı. Müttefiklerin gemi kaybı: 196.000 ton. Batırabildikleri U-bot sayısı sadece 5.
Kasım	Müttefiklerin gemi kaybı: 21 gemi, 51.600 ton.
30 Kasım	Ruslar Finlandiya'yı işgale başladılar.
13 Aralık	Plate Nehri Muharebesi.
16 Aralık	Müttefiklerin gemi kaybı: 73 gemi, 189.900 ton.
22 Aralık	Çok güçlü Fin karşı taarruzu başladı.
29 Aralık	Finliler Suomussalmi'de zafer kazandılar.

1940

OCAK

	Müttefiklerin gemi kaybı: 73 gemi, 214.500 ton.
1	Ruslar Finlandiya'ya karşı taarruz başlattı.

4 Göring Alman savaş ekonomisinin başına geçiyor.
8 İngiltere'de yağ, salam ve şeker karneye bağlandı.
8-12 Finliler Karelya Kıstağı'ndaki muharebelerde çok başarılı oldu.
15 Belçika, Müttefiklerin kendi topraklarından geçme önerisini reddetti.

ŞUBAT

Müttefiklerin Atlantik Savaşı'ndaki gemi kaybı 226.900 ton; bu kayıpların 169.500 tonu U-botların batırdığı gemiler.
1-28 İngilizler Almanların Enigma şifrelerini çözdü.
1 Ruslar Karelya'ya taarruz ettiler.
11 Alman-Sovyet ekonomik paktı imzalandı.
12 Fin savunması çöküyor. Avustralyalı ve Yeni Zelandalı birlikler Süveyş'e çıktılar.
14 İngilizler ticari gemilerini silahlandırıyor.
15 Almanlar bu gemilere savaş gemisi gibi muamele edeceğini bildiriyor.
15-16 *Altmark* olayı.
17 Finliler geri çekiliyor.
27 Churchill U-bot filosunun yarısının imha edildiğini iddia ediyor.

MART

1 Fransız hükümeti Norveç'ten "ağır su" almak istiyor.
5-12 Finliler Ruslarla müzakereye başlıyorlar.
10 Sürgündeki Alman bilim insanları atom bombası üzerinde çalışmaya başladı.
11 İngiltere'de et karneye bağlandı.
13 Moskova Anlaşması Finlilerle yürütülen "Kış Savaşı"nı sona erdiriyor.
18 Hitler ve Mussolini Brenner Geçidi'nde buluştular.
19 İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri Hörnum'daki tesisleri bombaladı.
29 Molotov Sovyetler'in tarafsız olduğunu ilan etti.
31 İlk silahlı Alman ticaret gemisi denize açıldı.

NİSAN

	Müttefiklerin gemi kaybı 58 adet, 158.200 ton.
2	Alman uçakları İngiltere'nin Scapa Flow Deniz Üssü'ne saldırı düzenledi. İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri geceleyin bombardıman yapma kararı aldı.
7	Müttefik birlikler Norveç'e doğru denize açıldı.
9	Almanlar Danimarka ve Norveç'i işgale başladı.
10-13	Narvik'te iki muharebe cereyan ediyor.
16-19	Müttefikler Namsos yakınlarına çıkarma yaptılar. İngilizler geri püskürtüldü.
27	İngiltere'de 26 yaşındakiler askere alınmaya başlandı.

MAYIS

1	Norveç teslim oldu.
2	Müttefikler Namsos'u tahliye etti.
5	Norveçliler Londra'da sürgün hükümeti kurdu.
8	Timoşenko Sovyet Savunma Komiseri oldu.
10	Chamberlain istifa etti; Churchill Başbakan oldu. Almanya Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'a taarruza başladı.
11	Almanlar çok hızlı ilerliyor. Eben Emael Garnizonu hava indirme harekâtıyla ele geçti.
13	Müttefikler Narvik yakınlarına çıktılar.
14	Almanlar Rotterdam'a hava taarruzunda bulundular.
15	Hollanda teslim oldu. Londra'da sürgün hükümeti kuruldu. Alman birlikleri Meuse Nehri'ni geçtiler.
16	İngiliz Deniz Bakanlığı Akdeniz'i ticaret gemilerine kapattı.
18	Antwerpen ele geçti.
20	Somme Muharebesi: Alman birlikleri Manş Denizi'ne ulaştı.
26	Dunkerque'den tahliye başladı.
27	Belçika ordusu teslim oldu.
28	Müttefikler Narvik'i aldı.
29	Alman-Romanya silah ve petrol anlaşması.
31	Müttefiklerin gemi kaybı: 101 gemi, 288.400 ton.

HAZİRAN

	Müttefiklerin gemi kaybı: 140 adet, 585.000 ton (birçoğu Dunkerque Tahliyesi esnasında).

3 Dunkerque Tahliyesi sona erdi. 350.000 kişi kurtarıldı.
4 Almanlar Dunkerque'de 40.000 esir aldılar.
4-8 Müttefikler Norveç'i tahliye etti. İtalya, İngiltere ve Fransa'ya savaş ilan etti.
11-29 İtalyanlar Malta'ya hava saldırıları düzenledi.
14 Almanlar Paris'e girdi.
16 Reynaud istifa etti. Mareşal Pétain yeni Fransız hükümetini kurdu.
18 Rusya Baltık Devletlerini işgale başladı.
20 Fransa Japon askerlerinin Kuzey Hindiçin'e girmesine izin veriyor.
23 İlk İngiliz komando saldırısı Boulogne'ye düzenlendi.
24 Fransızlar Hindiçin sınırını kapattı.
28 İngiltere, General de Gaulle'ü Hür Fransa'nın Lideri olarak tanıdı. Ruslar Besarabya ve Bukovina'yı işgal etti.

TEMMUZ

5 Romanya Mihver Devletleri'yle irtibatlarını artırıyor. U-botlar Atlantik'teki muharebeyi yaygınlaştırıyorlar.
10 Britanya Muharebesi başladı. Luftwaffe Manş konvoylarına saldırmaya başladı.
11 Pétain Fransız devlet başkanı oldu.
14 Rusya Litvanya, Letonya ve Estonya'yı işgal ediyor.
16 Prens Konoye Japon Başbakanı oldu.
17 Bütün Atlantik konvoyları rotalarını İrlanda'nın kuzeyine çevirdi.
18 İngiltere Birmanya Yolu'nu kapattı.
19 Müttefiklerin Atlantik Savaşı'nda gemi kaybı: 38 U-bota karşılık 105 gemi.
21 Londra'da Çek sürgün hükümeti kuruldu.
27 Japonya'daki İngiliz tebaları tutuklanmaya başladı.
30 Fransız Kuzey Afrikası ve Suriye orduları terhis edilmeye başlandı.

AĞUSTOS

1 Japonya Uzakdoğu'da Yeni Düzeni tesis ediyor.
3-19 İtalya İngiliz Somalisi'ni işgal ediyor.

9 İngiltere birliklerini Şanghay ve Kuzey Çin'den çekmeyi kabul etti.
13 Britanya Muharebesi'nde "Kartal Günü."
15 İngiltere'ye çok şiddetli gündüz hava saldırısı.
17 Hitler İngiliz Adaları'nı ablukaya alıyor. Müttefiklerin gemi kaybı: 256 gemi, 397.000 ton.
19 Hitler'in barış teklifi İngiltere tarafından reddedildi.
25 Berlin'e ilk İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri taarruzu.

EYLÜL

3 Hitler, İngiltere'yi işgal planı olan (21 Eylül'e planlanan) Denizaslanı Harekâtı'na karar veriyor. İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri'ne Bermuda, Jamaika, Trinidad, İngiliz Guyanası ve Newfounland'da kiraya vereceği deniz üslerine karşılık 50 adet muhrip alıyor.
4-15 General Antonescu Romanya'da darbe düzenliyor.
7 Londra hava muharebesi başlıyor.
13 İtalya Mısır'ı ve el-Sellum'u işgal ediyor. Japonların Zero avcı uçakları ilk muharebelerinde büyük başarı kazandı.
17 Hitler Denizaslanı Harekâtı'nı erteliyor.
22 Japon birlikleri Hindiçin'e girdi.
25 Norveç'te Quisling hükümeti başa geçti.
26 Amerika Birleşik Devletleri Japonya'ya demir ihracını yasakladı.
27 Almanya, İtalya ve Japonya Üçlü (Mihver) Pakt'ı imzaladılar.
29 Londra'dan çocuk ve kadınların bulunduğu 500.000 kişi tahliye edilmeye başlandı.

EKİM

7 Almanlar Romanya'ya girdi.
8 Churchill Birmanya Yolu'nun yeniden açıldığını ilan etti.
12 Hitler Denizaslanı Harekâtı'nı 1941 yılının baharına kadar ertelediğini bildirdi.
15 400 bombardıman uçağı Londra'ya taarruz düzenledi.
18 Japonlar Birmanya Yolu'nu bombaladılar.
20 Macaristan Üçlü Pakt'ı imzaladı.
22 Slovakya Pakt'a katıldı. Alsace-Lorraine ve Rhineland bölgesinden Polonya'ya ilk Yahudi sevkıyatı başladı.

28 İtalya Yunanistan'ı işgale başladı.
29 İngiliz birlikleri Girit'e açıldı.

KASIM

1 Yahudilerin Varşova Gettosu'ndan ayrılmaları yasaklandı.
5 Roosevelt dördüncü kez Amerika Birleşik Devletleri Başkanı seçildi.
7 İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri Essen'de bulunan Krupp fabrikalarını bombaladı.
14 Coventry'nin bombalanması gece bombardımanı dönemini başlattı. Almanlar daha isabetli bombardıman için "Knickebein" radar sistemlerini kullanmaya başladılar. Yunanlar İtalyanları Arnavutluk'a püskürttüler.
19 Birmingham çok şiddetli bombalandı.
22 Yunanlar İtalyan Dokuzuncu Ordusu'nu yendi.
28 300 uçak Liverpool'u bombaladı.
30 Japon ve Nanking hükümetleri anlaşma imzaladı.

ARALIK

6 Badoglio istifa etti. Cavallero İtalyan ordularının başına geçti.
8 Londra'ya 400 uçaklık yangın taarruzu.
9 İngilizlerin Batı Çölü'nde başlattıkları taarruz; Compass Harekâtı.
11 İngilizler Sidi Barrani'yi ele geçirdi.
17 İngilizler el-Sellum'u tekrar ele geçirdi.
18 Hitler, Barbarossa Harekâtı (Rusya'nın işgali) için gizli emrini yayımladı.
23 Eden Dışişleri Bakanı oldu. Halifax Washington'a elçi tayin edildi.

1941
OCAK

1-2 Berdiye hava bombardımanına maruz kalıyor.
1-23 Birinci Washington Konferansı
5 Avustralyalılar Berdiye'yi ele geçirdiler.
10 Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu Amerika Birleşik Devletleri Kongresi'ne sunuldu.

22 Tobruk İngiliz ve Avustralyalıların eline geçti; 25.000 esir alındı.

ŞUBAT

2 Rommel Trablusgarp'a vardı.
3 Alman kruvazörleri *Gneisenau* ve *Scharnhorst* Berlin Harekâtı için Kuzey Buz Denizi'ne geçtiler.
6 İngilizler ve Avustralyalılar Bingazi'yi ele geçirdiler.
7 İtalyanlar Beda Fomm'da bozguna uğradılar.
10 İngiliz birlikleri Doğu Afrika'ya doğru ilerliyorlar.
11 Darlan, Pétain'in yardımcısı ve halefi oldu.
14 Alman birlikleri Rommel'e katıldı.
19 8. Avustralya Tümeni Singapur'a çıktı.
24 İngiltere Yunanistan'a birlik göndermeyi kabul etti.
25 İngiliz birlikleri Mogadişu'yu işgal etti.

MART

1 İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne bağlı 1.000 bombardıman uçağı Köln'ü bombaladı. Bulgaristan Mihver Devletleri'ne katıldı ve Alman birlikleri Bulgaristan'a girdi.
7 İngiliz ve Avustralyalı birlikler Yunanistan'a çıktılar.
8 Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu Senato'dan geçti.
9-25 Yunanlar İtalyanların Arnavutluk üzerinden yaptıkları karşı taarruzu püskürttüler.
11 Roosevelt Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu'nu imzaladı.
19 Almanya Yugoslavya'ya ültimatom verdi.
22 Berlin Harekâtı tamamlandı. Almanlar 22 gemiyi batırdılar.
25 Yugoslavya Üçlü Pakt'ı imzaladı.
27 Yugoslavya'da Alman karşıtı darbe oldu.
30 Afrika Kolordusu Sirenayka'da taarruza geçti. Amerika Birleşik Devletleri Batı Atlantik'te devriye gezmeye başladı.

NİSAN

1 Raşit Ali Irak'ta iktidarı ele geçirdi.
4 Afrika Kolordusu Bingazi'yi ele geçirdi.
6 Almanya, Yugoslavya ve Yunanistan'ı işgal etti.
10 Almanya Zagrep'i ele geçirdi.

12	Almanlar Belgrad'ı aldı.
13	Rommel Tobruk'u kuşattı.
17	Yugoslav ordusu teslim oldu.
22	Yunan ordusu Selanik'te teslim oldu. İngilizler çekilmeye başladılar.
25	Almanlar Halfaya Geçidi'ni işgal etti.
27	Almanlar Atina'ya girdiler.
28	Almanlar el-Sellum'u aldı.

MAYIS

1	Tobruk' a yapılan Alman taarruzu püskürtüldü.
1-9	Liverpool'a yoğun ve şiddetli hava taarruzları.
5-9	Tiger Harekâtı uyarınca İngiliz konvoyları İskenderiye'ye tank taşıdılar.
9	Tayland ve Fransız Hindiçini Tokyo'da barış anlaşması imzaladı.
10	Londra'nın bombalanması en yüksek düzeyine ulaştı.
14	İngiliz takviye birlikleri Singapur'a çıktı.
15	Brevity Harekâtı; İngilizler el-Sellum ve Halfaya Geçidi'ni tekrar ele geçirdi.
18-27	Prinz Eugen kruvazörü ve *Bismarck* muharebe gemisi sefere çıktı.
24	Prinz Eugen kruvazörü ve *Bismarck* muharebe gemisi, *Hood* ve *Prince of Wales* ile muharebeye girdiler. *Hood* battı.
20-31	Merkur Harekâtı; Almanlar Girit'i 6.000 paraşüt askeriyle işgal etti.
31	İngilizler Girit'ten atıldı.

HAZİRAN

1	İngilizler Bağdat'a girdi.
2	Vichy hükümeti Yahudilerin sayımını emretti.
5	Almanlar Girit'te 15.000 esir aldıklarını iddia ettiler. Prinz Eugen Brest'e ulaştı.
8	İngiliz, Avustralya, Hindistan ve Hür Fransız birlikleri Suriye'yi işgal etmeye başladı.
11	İtalyanlar Yunanistan'ı işgale başladı. Sovyet-Japon ticaret anlaşması yapıldı.
13	Fransa'da 12.000 Yahudi tecrit edildi.

14-17 İngilizler icra ettikleri Battleaxe Harekâtı sonucunda Tobruk'u ele geçirmeyi başaramadı.
17 Japonya-Hollanda arasında yürütülen müzakereler başarısızlıkla sonuçlandı.
21 Hür Fransız birlikleri Şam'ı işgal ettiler. Auchinleck Wavell'in yerine Ortadoğu'daki kuvvetlerin komutanlığına getirildi.
22 Almanya Rusya'yı işgale başladı. İtalya ve Romanya Rusya'ya savaş ilan etti.
23 Slovakya ve Macaristan Rusya'ya savaş ilan etti. Almanya Bug Nehri'ni geçti. Rus Hava Kuvvetleri'ni imha etti.
26 Finlandiya Rusya'ya savaş ilan etti.
27 Japonya "Büyük Doğu Asya Refah Küresi" stratejisini ilan etti.
28 Almanlar Minsk'i ele geçirdi.
30 Almanlar Rus kuvvetlerini Bialystok'ta kuşattı.

TEMMUZ

1 Almanlar Riga'yı ele geçirdi. Amerika Birleşik Devletleri uçakları Newfounland'dan denizaltılara karşı devriye görevine başladı.
4 Tito Yugoslavya'da direnişi başlattığını ilan etti.
7 Amerika Birleşik Devletleri Deniz Piyadeleri İzlanda'ya ulaştı.
8 İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne bağlı "Uçan Kale"ler ilk gündüz taarruzlarını Wilhelmshaven'e karşı gerçekleştirdiler. Almanya ve İtalya Yugoslavya'yı paylaştı.
10 Almanya Dinyeper Nehri'ni geçti. Almanya Japonya'yı Rusya'ya karşı savaşması için teşvik ediyor.
12 İngiliz-Sovyet Karşılıklı Yardım Anlaşması.
14 Müttefikler ve Vichy kuvvetleri arasındaki Acre Toplantısı.
15 Almanlar Smolensk'i ele geçirdi.
16 Japon kabinesi istifa etti.
19 BBC Radyosu işgal altındaki Avrupa'da "Direniş" ilan ederek zafere ulaşacaklarını yayınladı.
21 Moskova bombalandı.
22 Alman ilerlemesi, birlikleri yorulduğundan durdu.

26 Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'deki Japon mal varlıkları donduruldu. Müttefiklerin U-botlar karşısındaki gemi kayıpları: 121.000 ton.
28 Japon birlikleri Vichy üslerini işgal etmek için Hindiçin'e çıktı.
31 Hitler Yahudilerin soykırımını amaçlayan plan olan "Nihai Çözüm"ün uygulanması için emir verdi.

AĞUSTOS

1 Amerika Birleşik Devletleri mütecaviz ülkelere petrol satışına ambargo koydu.
5 Almanlar Odessa'yı kuşattı. Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere Japonya'ya hammadde satışı için ambargo koydu.
7 Stalin Rus Silahlı Kuvvetler Başkomutanı oldu.
8-13 Japonlar Çongçang'a hava saldırılarına başladılar.
9-12 Placentia Körfezi Konferansı yapıldı.
12 Roosevelt ve Churchill arasında Atlantik Charter Anlaşması imzalandı.
16 Almanlar Novgorod'u aldı.
18 İngiltere'de Milli İtfaiye Teşkilatı kuruldu.
19 Almanlar Leningrad'ı kuşattı.
24 Finliler Rusları Viipuri'de kuşattılar.
25-28 İngilizler ve Ruslar petrol yataklarını güvence altına almak için İran'a girdi.
27 Müttefiklerin gemi kaybı: 41 gemi, 130.700 ton.
29 Ruslar Karelya Kıstağı'nı tahliye etti.

EYLÜL

1 Ruslar Gomel'de karşı taarruza geçti.
3 Auschwitz Toplama Kampı'nda gaz odaları ilk kez kullanıldı.
4 Malta Adası'na şiddetli hava bombardımanı.
5 Almanya Estonya'yı işgal etti.
12 Rusya'da ilk kar Alman taarruzunu yavaşlattı.
15 Leningrad ablukası başladı. Hitler U-botların Akdeniz'de muharebeye girmesini emretti.
18 Japonlar Güney Asya Harekâtı hazırlıklarına başladı.

19 Almanlar Kiev ve Poltava'yı aldı.
25 Alman paraşüt birlikleri Kırım'a indi.
29 İngilizlerin PQ1 konvoyu Reykjavik'ten Arhangelsk'e açıldı. Konvoyun 84 gemisi kayboldu. Japonlar Changsa'yı işgal etti.
30 Almanlar Kiev'deki Yahudileri katletti.

EKİM

4 İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin Akdeniz'deki gece hava taarruzları: Bingazi.
5 İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin Akdeniz'deki gece hava taarruzları: Trablusgarp.
7 Alman tankları Bryansk ve Vyazma'yı kuşattı.
8 Almanlar Oryol'u aldı.
14 Alman Yahudileri Polonya'ya gönderildi.
16 Almanlar Odessa'yı aldı.
17 Konoye istifa etti, Tojo Başbakan oldu.
20 Almanlar Bryansk'ı aldı. Japonlar Pearl Harbor baskını hazırlıklarına başladılar.
21 General Jukov Moskova savunmasının başına geçti.
24 Almanlar Harkov'u aldı.
26 Japon uçak gemisi donanması denize açıldı.
27 Ruslar Moskova'da karşı taarruza geçti.
29 Almanlar Kırım'da cepheyi yardılar.
31 Müttefiklerin gemi kaybı: 218.300 ton.

KASIM

1 Almanlar Simferopol'ü aldı. Mareşal Şapoşnikov Rus Genelkurmay Başkanı oldu.
2 Yugoslavya'da Tito'nun partizanlarıyla Çetnik'ler birbirleriyle çatışmaya başladı.
3 Almanlar Kursk'u ele geçirdiler.
6 Roosevelt Rusya'ya 1 milyar dolar borç verdiğini açıkladı.
9 Almanlar Yalta'yı aldı.
14 İngiliz uçak gemisi *Ark Royal*, bir U-bot tarafından batırıldı.
15 Almanların ilerlemesi aşırı soğuklar nedeniyle durdu.

16 Almanlar Kerç'i aldılar.
18 Alan Brooke İngiliz İmparatorluk Genelkurmay Başkanlığı'na atandı. İngiliz Sekizinci Ordusu Crusader (Tobruk) Harekâtı'na başladı.
20 Sidi Rezegh'de tank muharebesi.
22 Almanlar Rostov'u aldılar.
25 Almanlar Moskova'ya karşı taarruza geçti, tanklar kente 30 kilometre kadar yaklaştı.
27 İtalyanlar Etiyopya'da bulunan Gondar'da kitleler halinde teslim oldu.
28 Almanlar Rostov'u kaybetti.
29 Rommel karşı taarruza geçti. Japonya savaşa girmeye karar verdi.
30 Müttefiklerin gemi kaybı: 104.600 ton.

ARALIK
5 Almanlar Moskova'ya taarruzdan vazgeçti.
7 Japonlar Pearl Harbor'a saldırdı.
8 Müttefikler Japonya'ya savaş ilan etti. Rusya tarafsız kaldı.
10 Japonlar *Repulse* ve *Prince* of Wales gemilerini batırdı. Japonlar Luzon'a çıktı, Guam'ı ele geçirdiler.
10-11 Tobruk ablukası kaldırıldı. Rommel Gazala'ya çekildi.
11 Amerika Birleşik Devletleri Almanya ve İtalya'ya savaş ilan etti.
15 İngilizler Birmanya, Malaya ve Kowloon'da geri püskürtüldü.
16 İngilizler Gazala'ya doğru yürüyüşe geçti; Rommel ise El Ageyla'ya doğru geri çekilmeye başladı.
17 Hitler Rusya'daki genel taarruz için durdurma emri verdi. Japonlar Kuzey Birmanya'ya çıktı.
18 Japonlar Hong Kong'a çıktı.
19 Hitler, cephedeki orduların sevk ve idaresini uhdesine aldı.
22 Japonlar Lingayen Körfezi'ne çıktı. Churchill ve Roosevelt Washington'da yapılan Arcadia Konferansı'nda (22 Aralık-14 Ocak) stratejiyi belirlediler. Müttefiklerin gemi kaybı: 153.000 ton.

24 Japonlar Wake Adası'nı aldı.
25 İngilizler Bingazi'yi tekrar aldı. Hong Kong Japonlara teslim oldu.
29 Ruslar Kerç'i tekrar ele geçirdi.

1942
OCAK
1 Washington'da 26 ülke Birleşmiş Milletler bildirisini imzaladı.
2 İngiliz ve Güney Afrikalı birlikler Berdiye'yi tekrar ele geçirdi. Japonlar Manila ve Cavite deniz üslerini ele geçirdi.
5 Ruslar Kerç Yarımadası'nı ele geçirdi; Stalin genel taarruz için emir verdi. İngilizler Halfaya'ya taarruz ettiler.
6 Amerika Birleşik Devletleri'ne ait birlikler İngiltere'de yerleşmeye başladı.
7 Japonlar Changsha'da Çinli birlikler karşısında yenilgiye uğradılar, fakat merkezi Malaya'ya girmeyi başardılar.
11 İngilizler el-Sellum'u tekrar ele geçirdi. Japonlar Kuala Lumpur'a girdi ve Hollanda Doğu Hint Adaları'nda bulunan Tarakan'ı ele geçirdi.
13 Ruslar Kiev'i tekrar ele geçirdi. Alman U-botları Amerika'nın doğu kıyısında Paukenschlag Harekâtı'nı başlattı ve 150.000 ton tutarında gemi batırdı. Müttefikler, savaş suçlularının cezalandırılmasını kararlaştırdılar.
15 *Tirpitz* gemisi Norveç'e doğru hareket etti.
15-28 Rio de Janeiro Konferansı toplandı.
16 Japonlar Birmanya'yı işgal etti.
17 Almanlar Sirenayka'da teslim oldu.
18 Almanya, İtalya ve Japonya yeni bir askeri pakt imzaladı.
21 Rommel Sirenayka'yı tekrar ele geçirmek için sürpriz bir taarruza kalktı.
22 Japon uçakları Yeni Gine'ye taarruz etti; Amerikalılar Batan Yarımadası'ndan çekildi.
23 Japonlar Rabaul'a çıktı.
25 Avustralya ve Amerika Birleşik Devletleri tam seferberlik ilan etti.

26 Japonlar Solomon Adaları'na çıktı.
28 Timoşenko'nun birlikleri Ukrayna'da ilerlemeye başladı.
29 Almanlar Bingazi'yi tekrar ele geçirdi. Anglo-İran Anlaşması imzalandı.
30 İngilizler Singapur'a geri çekildi.

ŞUBAT

1 Amerika Birleşik Devletleri uçak gemileri Gilbert ve Marshall adalarına taarruz etti.
4 Almanlar Derne'yi ele geçirdi. Beaverbrook İngiliz Üretim Bakanı oldu.
5 Rommel'in ilerlemesi Gazala'da durdu.
6 Washington'da ve Birleşik Amerikan-İngiliz Komutanlığı göreve başladı.
7 Japonlar Singapur'a çıktı.
8 Speer, Alman Savaş Bakanı oldu.
11-12 Alman kruvazörleri *Scharnhorst* ve *Gneisenau* Brest'e vardı.
13 Rusların ilerleyişi Beyaz Rusya'da yavaşladı.
14 İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri özel tespit edilmiş hedefleri bombardımanı bırakıp kentlerde hedef gözetmeksizin genel bombardımana başladı. Japonlar güney Sumatra'ya paraşüt birlikleri indirdi.
15 İngilizler 13.000 esir vererek Singapur'da teslim oldu.
23 Ruslar Dinyeper Nehri'ne ulaştı. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Avustralya ve Yeni Zelanda arasında Karşılıklı Yardım Anlaşması imzalandı.
27 Japonlar Cava Deniz Muharebesi'ni kazandı.
28 Japonlar Cava Adası'nı işgal etti.

MART

1 Ruslar Kırım'da taarruza geçti.
2 Japonlar Mindanao'ya çıktı.
8 Japonlar Rangun'a girdi.
9 Hollanda Doğu Hint Adaları teslim oldu; General Yamaşita Filipinler'deki Japon birliklerinin komutanlığına getirildi.

10 General Stilwell Çin'de Kurmay Başkanı oldu.
18 Mountbatten Pasifik'te Müttefik Birleşik Harekât Komutanlığı'na getirildi. Müttefiklerin Gemi kaybı: 252.000 ton.
19 General Slim Birmanya'da sevk ve idareyi ele aldı.
20-23 Malta'ya gönderilen İkinci İskenderiye konvoyu imha edildi.
22 İngilizler Sirte Deniz Muharebesi'nde İtalyanları yendi.
24 İngiltere'de paraşüt ve planör birliklerinden oluşan "kara havacılığı" kuruldu.
28 İngiliz komando birlikleri St. Nazaire'e baskın düzenledi. İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri, bir Baltık kenti olan Lübeck'e Gee radarlarının yardımıyla taarruz düzenledi ve büyük zarar verdirdi.
30 Rusların karşı taarruzu sona erdi. Alman birlikleri çok zayıfladı ve yıprandı. Washington'da Pasifik Savaş Konseyi kuruldu. Müttefiklerin gemi kaybı: 834.000 ton.

NİSAN

1 Japonlar Yeni Gine'ye çıktı. Amerika Birleşik Devletleri konvoy sistemini başlattı.
3 Batan Yarımadası'na Japonların yeni taarruzu başladı.
7 2.000 uçak Malta'ya hava taarruzunda bulundu
9 Batan Yarımadası'nda General King teslim oldu.
11 (11 Nisan-5 Mayıs) Batan Ölüm Yürüyüşü. Japonlar Trincomalee'yi bombaladı.
14 Laval'ın yönetiminde Yeni Vichy hükümeti kuruldu.
18 Sürpriz "Doolittle Baskını": B25'ler Japonya'yı bombaladı.
20 Amerikan uçak gemisi *Wasp*'ın Malta'ya götürdüğü Spitfire avcı uçaklarının birçoğu imha edildi.
27 Roosevelt, savaş ekonomisi tedbirlerini yürürlüğe koyduğunu duyurdu. Müttefiklerin gemi kaybı: 674.000 ton.
29 Japonlar Lashio'yu ele geçirdi ve Birmanya Yolu'nu kestiler.
30 Japonlar merkezi Birmanya'yı kontrol altına aldı. Müttefiklerin Hint Okyanusu'ndaki gemi kaybı: 150.000 ton.

MAYIS

1 İngilizler Mandalay'ı tahliye etmeye başladı.
2 İngilizler İrravadi Nehri üzerinden geri çekilmeye başladı.
4-8 Uçak gemileri arasındaki ilk muharebe: Japonlar *Shoho*'yu, Amerikalılar *Lexington*'u kaybetti.
5-6 İngilizler Madagaskar'ı ele geçirdi. Japonlar Corregidor Adası'na çıktı ve Amerikan garnizonu teslim oldu; General Wainwright Filipinler'deki bütün birliklerin teslim olduğunu bildirdi.
8 Almanların yaz taarruzu başladı.
9 Ruslar Harkov'a saldırdı. 64 adet Spitfire uçağı Malta'ya ulaştı.
11 Japonlar Yunnan ve Chekiang eyaletlerine taarruza geçti.
16-17 Almanlar Kerç'i ele geçirdi ve Rusları Harkov'un doğusunda durdurdu.
20 Japonlar Birmanya'da savunmaya geçti.
24 General Stilwell Delhi'ye ulaştı.
26-30 Rommel Gazala Hattı'na taarruz etti ve hattı kanatlardan çevirdi.
28 Almanlar Harkov'da zafer kazandı.
30 Köln'e 1.000 uçağın katıldığı bombardıman gerçekleştirildi. Amerika Birleşik Devletleri Uçak Gemisi Görev Kuvveti Midway'e doğru yola çıktı.

HAZİRAN

1 Baltık kıyısındaki Peenemünde'de V1 uçan füze çalışmaları başladı.
4 Midway Muharebesi; Amerika Birleşik Devletleri Japonların 4 uçak gemisini batırdı, 300 uçağını imha etti.
5 Almanlar Sivastopol'ü kuşattı.
7 Japonlar Aleut Adaları'nı işgal etti.
10 Hür Fransız birlikleri Bir Hakeim'dan geri çekildi.
13 İlk V2 uçan füze denemesi başarısızlıkla sonuçlandı.
17 İngilizler Tobruk'u savunmak için tedbir aldılar ve Mısır'a çekilmeye başladılar.
18-19 Churchill, Roosevelt ile İkinci Cephe ve atom bombası yapımını amaçlayan Manhattan Projesi üzerine görüştü.

20-21 Almanlar Tobruk'a taarruz etti ve ele geçirdi.
24 Tito'nun partizanları geri çekildi.
25 Auchinleck Çöl Birlikleri Komutanı oldu. Eisenhower Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkomutanı oldu.
27 PQ17 Kutup Konvoyu Reykjavik'ten açıldı. Müttefiklerin gemi kaybı: 173 gemi, 834.200 ton.
28 Rusların güney cephesine Mihver birliklerinin taarruzu.
30 Almanlar Sivastopol'e girdi. Almanlar El-Alameyn'e ulaştı.

TEMMUZ

2 Almanlar El-Alameyn'den püskürtüldü.
3 Almanlar Sivastapol'ü ele geçirdi.
4 Almanlar Don Nehri'ne ulaştı.
4-9 PQ17 Kutup Konvoyu taarruza uğradı ve üçte ikisi imha oldu. Kutup konvoyları ertelendi.
12 Avustralyalılar Kokoda'ya ulaştı.
14 Rommel Tel el-Eisa'ya taarruz etti; İngiliz Sekizinci Ordusu Rüveysat Sırtı'na karşı taarruza kalktı.
17 Almanlar Voronej'i aldı.
19 Alman U-botları Amerika Birleşik Devletleri kıyısındaki gemilere saldırmayı bırakıp Atlantik konvoylarına yönelmeye başladılar.
21 Amiral Leahy Roosevelt'in kurmay başkanı oldu.
22 Varşova gettolarından toplama kamplarına ilk sevkıyatlar başladı.
30 Atlantik'teki Müttefiklerin gemi kaybı: 128 adet, 618.000 ton.
31 Almanlar Don Nehri'ni 200 kilometrelik bir cephede geçti.

AĞUSTOS

7 Amerikan Deniz Piyadeleri Guadalcanal'a çıktı.
8 Savo Adası Muharebesi. Amerikan donanması yenildi.
9 Almanlar Krasnodar ve Maykop'u ele geçirdi. Gandhi tutuklandı.
12 Almanlar Kuban bölgesinde ilerlemeye başladı. İlk Moskova Konferansı: Stalin ve Churchill buluştu.
13 Montgomery Sekizinci Ordu Komutanı oldu.
15 İngiltere'de Kılavuz Birlikleri (Pathfinder) kuruldu. General Alexander Ortadoğu Kuvvetleri Komutanı oldu.

17 Avrupa'da ilk Amerikan bombardımanı.
19 Dieppe baskını; yüzde elli zayiat: 6.000 kişi. Rusya'daki Alman Altıncı Ordusu Komutanı Paulus ordusuna Stalingrad'ın alınması için emir verdi.
21 Japonlar Guadalcanal'dan püskürtüldü.
22 Brezilya, Almanya ve İtalya'ya savaş ilan ederken Müttefiklere de konvoyları için üs temin edeceğini bildirdi.
23-24 Solomon Adaları Deniz Muharebesi.
26 Japonlar Milne Körfezi'ne çıktı.
30 (30 Ağustos-2 Eylül) Kuzey Afrika'da Alam Halfa Muharebesi.

EYLÜL

1 Stalingrad çevresinde çok şiddetli çarpışmalar başladı. Japon Dışişleri Bakanı Tojo istifa etti.
5 Avustralyalı birlikler Japonları Milne Körfezi'nden geri çekilmeye zorladı.
13 Japon taarruzu neticesinde Guadalcanal Havaalanı çok ciddi hasar gördü. Stalingrad'da Almanların nihai taarruzu.
13-18 Müttefik PQ18 Kutup Konvoyu başarılı oldu.
15 Japonlar Amerikalıların *Wasp* uçak gemisini batırdı.
18 İngilizler Doğu Madagasgar'a çıktı.
24 Müttefiklerin Atlantik'teki gemi kaybı: 114 adet, 576.000 ton.
30 Sekizinci Ordu El-Alameyn'de yoklama taarruzuna başladı.

EKİM

2 V2 füzeleri başarılı oldu.
4 İngiliz komando birliği Sark'a saldırdı.
7 Birleşmiş Milletler Komisyonu Mihver Devletleri'nin savaş suçlarını araştırmaya başladı.
11-12 Guadalcanal açıklarında Esperance Burnu Muharebesi cereyan etti.
13 Atlantik'te Müttefiklerin gemi kaybı: 637.800 ton.
14-17 Avustralyalılar Kokoda'da çetin direnişle karşılaştı.
14 Hitler Doğu Cephesi'ndeki birliklerine dayanmalarını emretti. Stalingrad'da İkinci "Nihai" taarruz.

18 Hitler Dieppe baskınında yakalanan bütün İngiliz komandolarının öldürülmesini emretti.
19 Amerika Savaş Dairesi 30 Çin Tümeni'nin daha donatılmasını önerdi.
22 Almanlar Leningrad'a başarısız bir taarruzda bulundu.
23 El-Alameyn Muharebesi başladı.
26 Stalingrad'da şiddetli çarpışmalar. Guadalcanal açıklarında Santa Cruz Muharebesi; Japon uçak gemisi *Yara* ve Amerikan uçak gemisi *Hornet* battı.
27 Sekizinci Ordu El-Alameyn Muharebesi için tekrar teşkilatlandı.
28 İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri El-Alameyn güneyindeki Alman tank birliklerini bombardımana tabi tutarak muharebe düzenlerini bozdu.
30 Alman birlikleri El-Alameyn'den püskürtülmeye başlandı.

KASIM

1 Supercharge Harekâtı başladı. El-Alameyn'deki Alman cephesi yarılmaya başlandı.
2 Kokoda Avustralyalılar tarafından tekrar ele geçirildi.
4 Mihver birlikleri El-Alameyn'den çekilmeye başladı. Churchill U-botlara karşı yürütülmekte olan mücadeleyi koordine etmeye başladı.
8 Torch (Meşale) Harekâtı başladı (8-29 Kasım). Amerikalıların Kuzey Afrika'yı işgali başladı
Darlan Müttefiklere teslim oldu. Almanya Güney Fransa'yı işgal etti. Mihver birlikleri Fransa ve Korsika'nın işgal edilmemiş topraklarına girdi.
12 Sekizinci Ordu Tobruk'a ulaştı.
15-18 Stoneage Konvoyu hiçbir saldırıya uğramadan Malta'ya ulaştı.
19 Ruslar hava üstünlüğünü de ellerine geçirerek Stalingrad'da karşı taarruza geçti. Amiral Horton İngiliz Batı Yaklaşma İstikameti Komutanlığı'nı devraldı. Müttefiklerin gemi kaybı: 119 adet, 729.100 ton.
20 Müttefikler Bingazi'yi ele geçirdi.
23 Alman Altıncı Ordusu kuşatıldı.
28 Ruslar Alman Merkez Cephesi'ne taarruza geçti.

ARALIK

1-2	İtalyanlar 4 ikmal konvoylarından 3'ünü geri çağırdılar.
2	Profesör Fermi Chicago'da atom reaktörü kurdu.
7-12	İngiliz Kraliyet Deniz Piyade Komandoları Bordeaux ve Güneybatı Fransa'ya taarruzlar düzenledi.
13	Rommel El Ageyla'dan geri çekilmeye başladı.
14	Japonlar Yeni Gine'yi takviye etti.
16	Ruslar Don Nehri'ne doğru taarruza geçti. İtalyan Sekizinci Ordusu çöktü.
20	Yer tespit cihazı Oboe radarları ilk kez harekâtta kullanıldı.
21	İngiliz Sekizinci Ordusu Alman ordusunun artçılarını Sirte'de yakaladı. İngiliz ve Hint birlikleri Birmanya'da ilerlemeye başladı.
25	İngiliz Sekizinci Ordusu Sirte'yi ele geçirdi.
28	Hitler, A Ordular Grubu'nu Kafkasya'dan geri çekmeyi kararlaştırdı.
31	Japonlar Guadalcanal'ı tahliye etmeye karar verdi.

1943
OCAK

2	Müttefikler Buna'yı ele geçirdi.
3	Almanlar, Kafkasya'dan çekilmeye başladı.
4	Japonlar Guadalcanal'ı tahliye etmeye başladı.
6	Alman Deniz Kuvvetleri Komutanı Raeder istifa etti.
8	Alman Altıncı Ordusu teslim ol çağrısını reddetti.
8-9	Huon Körfezi Muharebesi.
11	Roosevelt Kongre'den 100 milyar dolarlık bütçe talep etti.
14-24	Kazablanka Konferansı toplandı. Roosevelt kayıtsız şartsız teslim talep etti.
15	İngiliz Sekizinci Ordusu Buerat'a taarruz etti. Amerika Birleşik Devletleri Guadalcanal'a taarruza geçti.
16	Kasım 1941'den bu yana İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri ilk kez Berlin'e saldırdı.
18	Leningrad ablukası kaldırıldı. İlk Tiger tankları Tunus'a vardı.

22 Yeni Gine'deki muharebe sona erdi.
26 Ruslar Voronej'i ele geçirdi.
27 Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetleri Birliği ilk kez bombardımana katıldı. Hedef Almanya'da Wilhelmshaven'di.
28 İngiliz Sekizinci Ordusu Trablusgarp'ı ele geçirdi.
31 Paulus Altıncı Ordu'nun Stalingrad'da teslimini kabul etti. Müttefiklerin gemi kaybı: 50 adet, 261.400 ton.

ŞUBAT

1-19 Japon On Yedinci Ordusu Guadalcanal'dan tahliye edildi.
2 Stalingrad'da kalan Alman birlikleri de teslim oldu.
5 Mussolini, Ciano ve Grandi'yi azletti.
6 Ruslar Azak Denizi'ne ulaştı ve Alman A Ordular Grubu'nu tecrit etti. Pasifik'te Müttefiklerin havada ilk başarısı: 26 Japon uçağını hiçbir kayıp vermeden düşürdüler.
8 Ruslar Kursk'u ele geçirdi. İngiliz Sekizinci Ordusu Tunus'a girdi. Wingate'in Chindit Akıncıları'ndan oluşan 77. Hint Tugayı'nın ilk saldırısı.
14-25 El-Kasreyn Muharebesi
14 Ruslar Rostov'u ele geçirdiler. Almanlar Kasreyn Geçidi Muharebesi'nde çok şiddetli bir karşı taarruza geçti.
16 Ruslar Harkov'u aldı.
18 Müttefiklerin gemi kaybı: 14 adet, 850.000 ton.
20 Almanlar Kasreyn Muharebesi'nde cepheyi yardı.
24 Müttefikler Kasreyn'de üstünlüğü ele geçirdi.
28 Norveç komandoları Vemork'taki "ağır su" fabrikasını imha etti. Guderian Panzer birliklerini tekrar düzenledi.

MART

2 Almanlar Tunus'tan geri çekilmeye başladı.
2-4 Almanlar Harkov'daki Rus Üçüncü Tank Ordusu'nu yendi.
2-5 Bismarck Deniz Muharebesi, Yeni Gine'ye giden Japon birlikleri imha edildi.
5-20 Atlantik Savaşı'nın en büyük konvoyu SC122 ve HX229 22 gemi kaybetti.

6 Rommel Afrika Kolordusu Komutanlığı görevini bıraktı.
9 Arnim Afrika Kolordusu Komutanı oldu.
12 Washington Askeri Konferansı. Atlantik'teki hava kontrolünden doğan boşluğun uçak gemileriyle kapatılmasına karar verildi.
15 Almanlar Harkov'u tekrar ele geçirdi.
17 Japonlar Arakan cephesine taarruz etti.
20-28 İngiliz Sekizinci Ordusu Mareth Hattı'na taarruz etti ve hattı yardı.
26 Laval Fransa'da iktidarı ele aldı; Pétain göstermelik hale geldi. Eriyen karlar Harkov civarında cereyan eden muharebenin durmasına neden oldu.
29 Müttefikler Kabis'i ele geçirdi.
30 Adana Konferansı başladı (30 Mart-1 Nisan).
31 Ruslar Kuban bölgesinde ilerliyor.

NİSAN

1 Avrupa'yı işgal planları başlıyor. Atlantik'teki konvoyların koruması daha geliştirildi ve koruma alanları geliştirildi. İngiliz ve Kanadalılar kuzeyde, Amerikalılar da güneyde koruma sorumlulukları aldılar.
5 Ruhr bölgesine hava taarruzları başladı.
7 Hitler ve Mussolini Almanya'da buluştu.
8 General Kawabe Birmanya'daki Japon birliklerin komutasını General Iida'dan devraldı.
9 İngilizler Fondouk Geçidi'ne doğru ilerliyorlar.
12 Almanlar Katyn Ormanları Katliamı mezarlarını bulduklarını açıkladılar.
18 Amiral Yamamoto'nun uçağı Amerikan avcı uçakları tarafından düşürüldü ve Yamamoto öldü.
19 Varşova Gettosu isyanı başladı.
21 İngiliz Sekizinci Ordusu Enfidaville Hattı'nı ele geçirdi.
22 Amerikan Birinci Ordusu Bou Arada'ya taarruz etti ve Tunus kentine doğru ilerlemeye başladı.

MAYIS

4-12 Kuzey Afrika'da son Müttefik taarruzu.
7 On Sekizinci Ordu Grubu Tunus'u aldı.

11 Amerikalılar Attu Adası'na çıktı.
12 Arnim, Kuzey Afrika'daki bütün Mihver birliklerinin teslim olduğunu bildirdi.
12-25 İkinci Washington Konferansı.
13 Mareşal Messe İtalyan Birinci Ordusu'nun teslim olduğunu bildirdi.
14 Japonlar Birmanya'da Maungdaw'ı işgal etti.
15 Yugoslav partizanlarına beşinci Mihver taarruzu başladı (15 Mayıs-9 Haziran). Partizanların neredeyse tümü imha oldu.
16 Varşova İsyanı bastırıldı.
16-17 İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri Möhne ve Eder barajlarını bombaladı.
21 Japonlar merkezi Çin'e saldırdılar.
22 Komintern dağıldı. Amiral Dönitz Kuzey Atlantik'teki U-bot harekâtını askıya aldı. Müttefiklerin gemi kaybı: 58 adet, 299.400 ton.
30 Pantelleria Adası Sicilya işgali öncesinde şiddetli bir bombardıman (30 Mayıs-11 Haziran) sonucunda ele geçirildi.

HAZİRAN

1 Müttefiklerin gemi kayıpları azalmaya başladı. Amerikalılar Japonlara karşı denizaltı savaşını başlattı.
2 Kursk'ta hava muharebesi başladı.
3 Fransız Milli Kurtuluş Komitesi kuruldu.
4 İngiltere'de İkinci Taktik Hava Kuvveti kuruldu.
8 Japonlar Kiska Adası'nı tahliye etmeye başladı.
18 Wavell Hindistan Genel Valisi oldu. Auchinleck Hindistan Ordusu Komutanı oldu.
20 Japonlar Yeni Gine'deki Avustralyalılara saldırdı.
21 Amerikan birlikleri Solomon Adaları'ndaki Yeni Georgia'ya çıktı.
30 Rabaul'daki Japonlar için düzenlenen Cartwheel Çıkarma Harekâtı başladı.

TEMMUZ

1 Amerikan birlikleri Yeni Gine'deki Viru Harbor'u ele geçirdi.

4 General Sikorski uçak kazasında öldü.
5 Citadel (Zitadelle) Harekâtı. Almanların Kursk'ta giriştikleri son taarruz.
9 Müttefik hava indirme birlikleri geceleyin Sicilya'ya indirme harekâtı yaptı.
10 Husky Harekâtı. Müttefiklerin Sicilya'ya yaptıkları asıl çıkarma.
12 Kursk'ta tarihin gördüğü en büyük tank muharebesi cereyan etti.
12-13 Kolombangara Deniz Muharebesi, Japonlar yenilgiye uğratıldı.
15 Oryol'da Ruslar karşı taarruza geçti. Solomon Adaları'ndaki hava muharebesini Amerikalılar kazandı.
16 Avustralyalılar Japonları Yeni Gine ve Solomon Adaları'nda yendi.
17 Mussolini ve Hitler Feltre'de buluştu.
19 Müttefikler Roma'ya ilk kez hava saldırısında bulundu.
20 Roosevelt atom bombası araştırmalarında İngilizlerle ortak çalışılmasını emretti.
24 İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri Hamburg kentini bombardımana tabi tuttu (24 Temmuz-2 Ağustos). Şehrin yüzde yetmişi tahrip oldu. Zayiat 30.000 kişi.
25 Mussolini istifa etti ve tutuklandı. Faşist hükümet dağıldı.
26 İtalya'da başa Badoglio geçti ve sıkıyönetim ilan etti.
28 Roosevelt radyodan İtalyanlara teslim olma koşullarını duyurdu.

AĞUSTOS

1 De Gaulle Fransız Milli Savunma Komitesi Başkanı, Giraud da Başkomutan oldu. Birmanya İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'ne savaş ilan etti.
2 İtalyanlar Lizbon'daki elçilikleri aracılığıyla barış girişimlerinde bulundu.
3 U-botlar Kurtkapanı taktiklerini terk etti.
5 Ruslar Oryol ve Bielgorod'u ele geçirdi.
10 Penisilin ilk kez Sicilya Çıkarması'nda kullanıldı.

10-11 Churchill Kanada hükümetiyle Quebec Konferansı'na katıldı.
12-17 Almanlar Sicilya'yı tahliye etti.
14 Roma "açık şehir" ilan edildi.
14-24 Quebec'te Quadrant Konferansı.
15 Amerikan birlikleri Kiska Adası'nı işgal etti.
17 Müttefikler Messina'yı ele geçirdiler.
21 Danimarka'da bulunan V1 füzelerinin ilk fotoğrafları İngiltere'ye ulaştı.
23 Ruslar Harkov'u yeniden ele geçirdi.
25 Mountbatten Güneydoğu Asya Müttefik Kuvvetler Başkomutanı oldu.
26 Ruslar Ukrayna'da taarruza geçti.
28 Japonlar 1941'den bu yana Çongçang'ı ilk kez bombaladılar. Yeni Gine'deki Japon direnişi sona erdi.
31 Alman uçaksavar füzesi Rheintochter'in ilk deneme atışı yapıldı. Amerika Birleşik Devletleri Hızlı Uçak Gemisi Görev Kuvveti Marcus Adaları'nı bombaladı.

EYLÜL

Japonların Amerikan denizaltılarına karşı verdikleri gemi kaybı: 160.000 ton.
3 Müttefikler İtalyanlarla mütareke yaptı ve Calabria'ya çıktılar.
7 V Füzelerinin bulunduğu yerler bombalandı. Almanlar Ukrayna'nın tahliyesine başladılar.
8 Eisenhower ve Badoglio İtalya'nın teslim olduğunu duyurdu.
9 Rusların Karadeniz'deki donanması Taman Yarımadası'nda bulunan Almanların Mavi Hattı'nı çevirdi. Müttefikler Salerno'ya çıktı; İngilizler Taronto'ya Hava İndirme Tümeni indirdiler.
10 Almanlar Roma'yı işgal etti; İngilizler Taronto'yu aldı.
12 Almanlar Kuban Yarımadası'nı tahliye etti. Mussolini Almanlar tarafından kurtarıldı.
13 Çan-Kay-Şek Çin Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı oldu.
16 Yugoslav partizanları Split'i ele geçirdi.

17	Ruslar Bryansk'ı aldı.
17-18	Müttefikler Salerno'da tesis ettikleri köprübaşından ilerlemeye başladı.
18	U-botların Kurtkapanı harekâtı Kuzey Atlantik'te tekrar başladı.
21	Ruslar Chernigov'u aldı.
22	Ruslar Poltava'yı aldı ve Dinyeper Nehri'ni geçti. Müttefikler Bari'ye çıktı.
23	Mussolini Faşist hükümeti tekrar kurdu.
25	Ruslar Smolensk'i aldı.
28	Almanlar Split'i tekrar ele geçirdi.

EKİM

1	Beşinci Ordu Napoli ve Benevento'yu ele geçirdi.
2	Rus taarruzu durdu. İngiliz komandoları Termoli'ye çıktı ve Sekizinci Ordu'yla temas sağladı.
3	Japonlar merkezi Çin'e saldırdı.
4	Korsika kurtarıldı.
6	Amerikalılar Kolombangara Adası'na çıktı.
9	Ruslar Kuban Yarımadası'nı kontrol altına aldı.
12	Müttefikler İtalya'da Volturno Nehri'ni geçti fakat taarruzlarını durdurdular.
13	İtalya Almanya'ya savaş ilan etti.
14	Ruslar Zaporojye'yi tekrar ele geçirdi.
18	İkinci Moskova Konferansı (18 Ekim-1 Kasım). İkinci Panzer Ordusu Yugoslavya'yı işgal etti.
20	Amerika Birleşik Devletleri Savaş Suçluları Komisyonu kuruldu. Müttefiklerin Kuzey Atlantik'teki gemi kayıpları sadece 9 ticari gemi.
27	Yeni Zelanda birlikleri Solomon Adaları'nda bulunan Treasury Adaları'na çıktı.
30	Almanlar İtalya'daki Trigno Nehri'ne doğru karşı taarruz başlattı.

KASIM

1	Ruslar Kırım'da bulunan Almanların yollarını kesti. Amerikan Deniz Piyadeleri Bougainville'ye çıktı.

2 Empress Augusta Körfezi Deniz Muharebesi Bougainville'ye yapılan çıkarmayı emniyet altına aldı.
6 Ruslar Kiev'i aldı.
8 Sekizinci Ordu Sangro Tepeleri'ni ele geçirdi.
10 Cherkassy Muharebesi başladı; Rus paraşüt birlikleri ve partizanlar temas sağladı.
15 Almanlar Atlantik'te düzenledikleri U-bot harekâtlarını icra etmeyi durdurdular.
18 İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri savaşın en şiddetli saldırısı olan Berlin Muhaberesi'ni başlattı.
20 Amerikan birlikleri Gilbert Adaları'nda bulunan Makin Adası ve Tarawa Atolü'ne çıktı.
22-26 Birinci Kahire Konferansı.
25-26 St. George Deniz Muharebesi.
28 Üç Büyükler'in Tahran Konferansı (28 Kasım-1 Aralık).

ARALIK

Japonların gemi kaybı: 265.000 ton.
2 Hitler Alman gençliğini askere çağırdı.
3 Ruslar çok geniş bir cephe üzerinde ilerlemelerini sürdürüyor. Beşinci Ordu İtalya'da yeni bir taarruz başlattı.
4-7 İkinci Kahire Konferansı.
4 Yugoslavya'da Geçici Hükümet kuruldu.
11 İngiliz Deniz Kuvvetleri U-botlara karşı iki günlük muharebenin başladığını duyurdu.
12 Rommel Batı Avrupa'daki birliklerin komutanlığına atandı. Moskova'da Sovyet-Çek ittifakı anlaşması imzalandı.
14 Cherkassy ele geçirildi, Rusya kış taarruzunu başlattı.
15 Nazi savaş suçluları ilk kez yargılandı.
17 Beşinci Ordu San Pietro'yu ele geçirdi.
18 Stilwell Hindistan'daki Çin ve Kuzey Birmanya'daki birliklerin komutanlığına atandı.
26 Ruslar Kiev bölgesine taarruza geçti.
28 Ruslar Polotsk-Vitebsk demiryolunu kesti. Sekizinci Ordu Ortona'yı ele geçirdi.
31 Ruslar Jitomir'i ele geçirdi.

1944
OCAK

1 Rommel B Ordular Grubu Komutanlığı'nı devraldı.
1-31 Amerikan XP80 jet avcı uçaklarının ilk deneme uçuşu.
3 Ruslar Olevsk'i ele geçirdiler ve Varşova demiryolunu kestiler.
4 Yugoslav Partizanları Banja Luka'yı ele geçirdi.
6 Ruslar Polonya içlerinde ilerliyorlar.
7 Ruslar Ukrayna'da ilerliyorlar.
8 Ruslar Kirovograd'ı aldılar.
9 İngilizler Birmanya'da bulunan Maungdaw'ı ele geçirdi.
13 Çinliler Hukawng Vadisi'ni işgal etti.
15 Beşinci Ordu Monte Trocchio'yu ele geçirdi. Almanlar Rapido Nehri'ne çekildi.
16 Eisenhower Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkomutanlığı'nı üstlendi.
17 Müttefikler Garigliano Nehri'ni geçti.
19 Ruslar Novgorod'u aldı.
20 Amerikalılar Rapido Nehri'ne ulaştı.
22 Amerikan Altıncı Ordusu Anzio'ya çıkarma yaptı.
27 900 günlük Leningrad kuşatması sona erdi.
30 Beşinci Ordu Gustav Hattı'nı geçti.
31 Amerikan birlikleri Marshall Adaları'nda bulunan Kwajalein ve Majuro Atolü'nü işgal etti.

ŞUBAT

1 Fransa'daki Direnişi koordine etmek için Dahili Fransız Kuvvetleri kuruldu. Polonya Direniş Teşkilatı düzenlediği suikast sonucu Polonya'da bulunan Gestapo Şefi Kutschera'yı öldürdü.
4 Arakan'a yapılan Japon taarruzu Müttefikleri Hindistan'a sürdü; Çinliler Hukawang Vadisi'ne taarruz etti.
7 Almanlar Anzio'da karşı taarruza geçti. U-botlarda ilk kez şınorkel kullanıldı.
8 Overlord (Normandiya Çıkarması) planı kabul edildi.
14 Eisenhower Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Karargâhını kurdu.

14-17 Amerikan ve Yeni Zelanda kuvvetleri Green Adası'nı aldı.
15 Monte Cassino Manastırı topçu ve uçak bombardımanı ile imha edildi.
16 Almanların Anzio'ya giriştikleri ikinci karşı taarruz neredeyse Müttefik kuvvetleri ikiye bölüyordu.
17-18 Truk Saldırısı Japon deniz donanmasına ait gemilere ve hava üslerine büyük zarar verdi.
19 Müttefik hava gücü Almanları Anzio'da durdurdu. Amerikan birlikleri Eniwetok Adası'na çıktı.
20-27 Alman fabrikalarının bombalandığı "Büyük Hafta."
21 Tojo Japon Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı oldu.

MART

1 Ruslar Narva Nehri'ne doğru taarruza geçti. 16. Chindit Tugayı Çindvin Nehri'ni geçti.
3 Almanların Anzio taarruzu kesildi. Yunan Direniş Teşkilatı Almanlarla mücadeleye başladı.
5 Chindit birlikleri İndav'un batısına hava indirme birliklerini attılar.
6 Berlin'e ilk büyük gündüz hava saldırısı. Ruslar Ukrayna'da 100 kilometrelik bir cephe boyunca ilerleme kaydetti. Amerikan Deniz Piyadeleri Yeni Britanya'da Talasea'ya çıktı.
8 İmphal Muharebesi başladı.
9 Japonlar Bougainville'ye taarruz etti.
12 Londra'daki Çek hükümeti Slovakya'yı direnişe çağırdı. Amerikan Deniz Piyadeleri Wotho Atolü'nü işgal etti.
13 Ruslar Khersen'i aldı. Rus-İtalyan anlaşması.
14 Almanlar Nikolayev bölgesinde kuşatıldı. İngilizler İmphal'den püskürtüldü.
15 Yeni Zelandalı ve Hintli birlikler Monte Cassino'ya taarruz etti. Amerikalı birlikler Admiralty Adaları'nda bulunan Manus Adası'na çıktı.
16 Japonlar Çindvin Nehri'ni geçip Kohima-Birmanya Yolu'nu kesti.
18 İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin Hamburg'a şimdiye kadar yaptığı en şiddetli hava saldırısı; 3.000 ton bomba atıldı.

19 Almanlar Macaristan'ı işgal etti.
20 Amerikan Deniz Piyadeleri Bismarck Adaları'nda bulunan Emirau Adaları'na çıktı.
22 Müttefiklerin Cassino'ya yaptığı saldırılar durdu. Amiral Dönitz U-botlara müstakil olarak görev yapmalarını ve konvoylara saldırmamalarını emretti. Müttefiklerin Ocak-Mart arasındaki gemi kaybı 54 adet; fakat bu arada 60 U-bot batırdılar.
24 Ruslar Dinyester Nehri'ne ulaştı. Tümgeneral Wingate uçak kazasında öldü. Japonların Bougainville'ye giriştikleri karşı taarruz püskürtüldü.
25 Ruslar Proskurov'u ele geçirdiler.
27 Lentaigne, Chinditlerin başına geçti.
29 İmphal Kuşatması başladı.

NİSAN

4-20 Japonlar Kohima'yı kuşattı.
10 Ruslar Odessa'yı aldı.
11 Ruslar Kerç'i aldı, Almanlar Sivastopol'e çekildi.
13 Ruslar Simferopol'u ele geçirdi.
14-17 Ruslar Tarnopol'u aldı ve Alman cephesini ikiye böldü.
22 Amerikalılar Yeni Gine'ye hiç direniş görmeden çıktılar. Tito'nun partizanları Korcula Adası'nı aldı.
24 Amerikan Savaş Dairesi Japonların işgalinin bir zorunluluk olduğunu kabul etti.
28 Japonlar Honan Eyaleti'nde ilerlemeye başladılar.

MAYIS

1-16 Commonwealth başbakanları Londra'da toplandı.
2 İspanya tarafsızlığının süreceğine ilişkin garanti verdi.
5 On Dördüncü Ordu İmphal'de karşı taarruza geçti.
8 Eisenhower D-Day (Normandiya Çıkarması) için 5 Haziran tarihini seçti.
9 Müttefikler Normandiya Çıkarması için bombardımanlara başladı. Ruslar Sivastopol'ü ele geçirdi. Japonlar Lushan'ı ele geçirdi ve Peking-Hankow demiryolunu kesti.
10 Çinliler Salween Nehri boyunca taarruza geçti.
19 Wakde Adası'nda son çarpışmalar.

23	Müttefikler Anzio köprübaşından çıkmaya başladı.
25	Almanlar Anzio'dan çekilmeye başladı.
26	Japonlar Çin'deki Amerikan hava üslerine taarruz etti.
27	Muson yağmurları Birmanya'daki çarpışmaları durdurdu. Amerikalılar Biak Adası'na çıktı.
31	Almanlar Jassy'nin kuzeyine karşı taarruzda bulundu.

HAZİRAN

2	Çinliler Myitkyina'yı kuşattı.
3	Kohima Muharebesi sona erdi.
4 -6	Fransa'daki Direniş Örgütü ulaşım sistemini işe yaramaz hale getirdi.
5	Beşinci Ordu Roma'ya girdi.
6	Normandiya Çıkarması başladı.
7	Beşinci Ordu Civitavecchia'yı, Sekizinci Ordu da Subiaco'yu aldı. Amerikalılar Biak'taki havaalanını ele geçirdi.
9	Müttefik uçakları Fransız havaalanlarını kullanmaya başladılar. Fin cephesine Rus taarruzu başladı.
10	Sekizinci Ordu Adriyatik kıyısı boyunca ilerlemeye başladı. Limoges yakınlarında bulunan Oradour-sur-Glane'de SS'ler toplu katliam yaptılar.
11	Amerikan TF58 bombardıman uçakları Mariana Adaları'nı bombalamaya başladı.
12	Normandiya çıkarma bölgelerinin hepsiyle irtibat kuruldu.
14	B29 Süperkale bombardıman uçaklarının ilk Japon saldırısı.
15	Amerikan Deniz Piyadeleri Saipan Adası'na çıktı.
18	Ruslar Mannerheim Hattı'nı yardılar. Japonlar Changsha'yı aldı.
19-20	Filipin Deniz Muharebesi: Japonlar 300 uçak ve 14 gemi kaybetti.
20	Sekizinci Ordu Perugia'yı aldı.
22	İmphal kuşatması kaldırıldı.
23	Ruslar Beyaz Rusya'da taarruza geçti.
24	Ruslar Drina Nehri'ne ulaştı.
25	General Koenig Dahili Fransız Kuvvetleri Komutanlığı'na getirildi.

26 Çinliler Mogaung'u aldılar.
27 Amerikalılar Cherbourg'u ele geçirdi. Ruslar Dinyeper Nehri'ni geçti. Saipan'da şiddetli muharebeler cereyan ediyor.
30 Finliler Rus taarruzunu durdurdu. Kopenhag'da Genel Grev. Amerikalıların Finlilerle ilişkileri sertleşiyor.

TEMMUZ

1 Ruslar Berezina Nehri'ni geçti. Beşinci Ordu Cecina'yı ele geçirdi.
3 Ruslar Minsk'i tekrar ele geçirdi.
7 Saipan Japonlardan tamamen temizlendi; Amiral Nagumo ve Amiral Yano öldü.
9 İkinci Ordu Caen'i aldı.
10 Japonlar Yeni Gine'de Aitape'ye karşı taarruza geçti.
11 Ruslar Panter Hattı'na saldırıya geçti.
16 Sekizinci Ordu Arezzo'yu aldı ve Arno Nehri'ne ulaştı.
17 Rommel çok ciddi biçimde yaralandı. Ruslar Bug Nehri'ni geçip Polonya'ya girdi.
18 İkinci Ordu Goodwood Harekâtı'na başladı. Amerikan birlikleri St. Lô'yu aldı. Japonlar İmphal-Kohima hattından çekildi. Tojo kabinesi istifa etti: Kaso Tojo'nun yerine geçti, Umeza Japon Kara Kuvvetleri Komutanı oldu.
20 Von Stauffenberg'in Hitler'e yaptığı suikast başarısız oldu.
21 Amerikan Deniz Piyadeleri Guam'a çıktı.
24 Maidanek'teki toplama kampı Ruslar tarafından kurtarıldı. Bu kurtarılan ilk toplama kampı oluyordu. Amerikan Deniz Piyadeleri Tinian'a çıktı.
25-30 Kobra Harekâtı St. Lô'nun batısından ilerlemeyi başardı.
28 Ruslar Brest-Litovsk'u aldı. Biak'taki direniş sona erdi.
29 Almanlar Odon Nehri üzerine karşı taarruz düzenledi (29 Temmuz-1 Ağustos).
31 Ruslar Varşova'ya 10 kilometre kadar yaklaştı.

AĞUSTOS

1 Polonya Yeraltı Ordusu Varşova'da isyan başlattı. Tinian Amerikan birlikleri tarafından emniyete alındı.

3 Çinliler Myitkyina'yı aldı.
4 Sekizinci Ordu Floransa'ya girdi.
4-8 Hitler'e suikast düzenleyenler yargılandı ve infaz edildi.
6 Üçüncü Ordu Nantes'ı aldı ve Brest'e ulaştı.
9 Guam Adası'ndaki Japonlar imha edildi.
14 Ruslar Vistül köprübaşından taarruza geçti.
15 Anvil (Dragon) Harekâtı başladı. Müttefiklerin Yedinci Ordu'su Güney Fransa'yı işgal etti.
16 Hindistan'daki Japon direnişi sona erdi.
20 Sen Nehri üzerinde köprübaşı tesis edildi. Rus birlikleri Tuna Nehri ağzına çıktı, Romanya'ya taarruz etti.
22 Paris'te isyan.
23 Ruslar Alman Yedinci Ordusu'nu Kişinev'de kuşattı.
25 Müttefik kuvvetler Paris'i kurtardı.
28 Müttefik kuvvetler Marsilya ve Toulon'u aldı.
29 Amerikan birlikleri Soissons'u aldı. Slovaklar isyan başlattı.
31 İngiliz Birinci Ordusu Amiens'e ulaştı, Somme köprübaşını ele geçirdi. Montgomery Mareşal oldu. Ruslar Bükreş'i aldı. Sekizinci Ordu İtalya'da Gotik Hattı'na doğru taarruza geçti.

EYLÜL

1 Artois, Dieppe ve Rouen alındı; Amerikan birlikleri Meuse Nehri'ni geçti.
2 Rus-Fin anlaşması savaşı sona erdirdi. Beşinci Ordu Pisa'ya girdi. Wakde'deki harekât tamamlandı.
3-4 Müttefikler Antwerpen ve Brüksel'i kurtardı.
5 Rusya Bulgaristan'a savaş ilan etti.
6 Rusya Yugoslav sınırına ulaştı.
7 Amerikan birlikleri Moselle Nehri'ni geçti.
8 Ruslar hiçbir direniş görmeden Bulgaristan'a girdi. Beşinci Ordu Gotik Hattı'nı geçti.
10-11 Amerikan 3. Donanması Palaus'a saldırdı.
11 İkinci Quebec Konferansı.
12 Amerikan Birinci Ordusu Almanya'ya girdi. Le Havre teslim oldu.

14 Ruslar Varşova'nın varoşlarına indi.
15 Amerikan Birinci Ordusu Siegfried Hattı'na ulaştı.
18 Amerikan Hava Kuvvetleri Birliği Polonyalı direnişçilere malzeme yardımı yaptı.
17-21 Market Garden Harekâtı Müttefik hava indirme birliklerinin imhasıyla sonuçlandı.
21 Tito Stalin'le buluştu.
22 Boulogne teslim oldu.
23 Ruslar Riga Körefzi'ne ulaştı.
26 Ruslar Estonya'yı işgal etti. Sekizinci Ordu Rubicon Nehri'ni geçti.
28 Calais teslim oldu.
29 SS'ler Mount Sole'de katliam yaptılar.

EKİM

1 Rusya Yugoslavya'ya girdi.
2 Varşova Direnişi sona erdi.
4 İngiliz birlikleri Yunanistan'a çıktı.
9 Amerikan 3. Donanması Marcus Adası'nı bombaladı.
9-19 Moskova Konferansı.
10 Ruslar Riga'yı ele geçirdi.
11 Amerikan 3. Donanması uçakları Okinawa'ya taarruz etti.
12 İngiliz paraşüt birlikleri Atina Havaalanı'nı ele geçirdi.
12-18 Amerikan 3. Donanması uçakları Formoza'ya saldırdı.
13 Birinci Ordu Aachen'e girdi.
14 Atina kurtarıldı. Rommel intihar etti.
17 Amerikan Ranger birlikleri Leyte Körfezi'ne çıktı.
20 Belgrad kurtarıldı. Amerikan Altıncı Ordusu Leyte Körfezi'ni işgal etti.
21 Sekizinci Ordu Savio Nehri'ni geçti.
23 De Gaulle Fransa'nın başına geçti. Ruslar Doğu Prusya'ya girdi.
24 İngilizler Lamia'yı ele geçirdi.
24-26 Leyte Körfezi'ndeki muharebede Japon donanmasından geriye kalan uçak gemileri de imha edildi.
28 Almanlar Arnavutluk'u tahliye etmeye başladı. Rus-Bulgar mütarekesi yapıldı.

30 Auschwitz Toplama Kampı'nda gaz odaları son kez kullanıldı.

KASIM

2 On Dördüncü Ordu Birmanya'daki Mawlu'yu ele geçirdi.
4 Yunanistan tamamen kurtarıldı.
9 Amerikan Üçüncü Ordusu Moselle Nehri'ni geçti.
10 Sekizinci Ordu Forli'yi ele geçirdi.
11 Amerikan donanması İvo Jima Adası'nı bombaladı.
13 Japonlar Linchow hava üssünü ele geçirdi.
15 Amerikan Sekizinci Ordusu Mapia Adası'na çıktı.
20 Fransız Birinci Ordusu Belfort bölgesine girdi.
21 Arnavutluk birlikleri Tiran ve Durazzo'yu ele geçirdi.
23 Almanlar Makedonya'yı tahliye etti.
24 Müttefikler Saar Nehri'ni geçti; Fransızlar Strasbourg'u aldı. Tokyo'ya ilk B29 taarruzu.
30 Londra'da yeni Polonya kabinesi kuruldu.

ARALIK

1 Almanlar Girit'ten çekilmeye başladı.
4 Atina'da sıkıyönetim ilan edildi.
6 İngiliz Sekizinci Ordusu Lamone Nehri'ni geçti. Japonlar Tushan'ı tekrar ele geçirdi.
10 On Dördüncü Ordu İndav'a ulaştı.
12 Amerikalılar Witting'deki V füzesi fabrikasını ele geçirdi.
15 Çinliler Birmanya'daki Bhamo'yu aldı.
16-25 Ardenler bölgesinde Bulge Muharebesi; Bastogne direniyor.
17 Malmedy'de bulunan Amerikan esirleri SS'ler tarafından katledildi.
18 Ruslar Sajo Nehri'ni geçti.
20 On Dördüncü Ordu Kandaung'u ele geçirdi.
22 Almanların Meuse Nehri'ne ulaşmak için son çabaları. Leyte Adası'ndaki Japon direnişi sona erdi.
26 Amerikan Üçüncü Ordusu General Patton'un komutasında Bastogne'nin imdadına yetişti.
27 Budapeşte kuşatması başladı.
30 On Dördüncü Ordu Kaduma'yı ele geçirdi.

1945
OCAK

1-17 Almanlar Ardenler bölgesinden geri çekildi.
2 Almanlar Budapeşte'de karşı taarruza geçti.
3 Amerikan Birinci Ordusu Ardenler bölgesine doğru taarruza geçti. Cumhurbaşkanı yönetiminde yeni Yunan hükümeti kuruldu.
4 İngilizler Arakan'a taarruz etti ve Akyab Adası'na ulaştı.
6 Lingayen Körfezi'ne yaklaşan Müttefik işgal birliklerine Kamikaze saldırıları başladı.
7 On Dördüncü Ordu Shwebo'ya ulaştı ve Kinu'yu işgal etti.
16 Ardenler bölgesi Almanlardan temizlendi.
17 Ruslar Varşova'yı aldı.
18 Geçici Polonya hükümeti kuruldu.
19 Ruslar Tilsit'i aldı.
20 Macaristan mütareke imzaladı.
21 On Dördüncü Ordu Monywa'yı aldı.
22 Birmanya Yolu tekrar açıldı.
25 De Gaulle Rhineland bölgesinin sürekli olarak işgal edilmesini talep etti. Amerikalılar Luzon'daki havaalanını ele geçirdi.
26 Ruslar Auschwitz Toplama Kampı'na ulaştı ve mahkûmları kurtardı. Japonlar Çin kıyısında bulunan birliklerine geri çekilme emri verdi.
27 Ruslar Vistül Nehri'ni geçti.
29 Poznan kuşatıldı; Almanlar iki milyon asker ve sivili Doğu Prusya'dan tahliye etme başarısını gösterdi.
30 Malta Konferansı (30 Ocak-2 Şubat).

ŞUBAT

1 Amerikan Yedinci Ordusu Siegfried Hattı'na ulaştı. Amerikan Altıncı Ordusu Manila'da ilerlemeye başladı.
4-11 Yalta Konferansı.
9 Müttefikler Siegfried Hattı'nı geçti.
11 Amerikan Üçüncü Ordusu Prüm'e girdi. Ruslar Breslau ve Dresden'e doğru ilerliyorlar, Budapeşte'yi aldılar.

13 On Dördüncü Ordu Mandalay güneyinde, İrravadi Nehri'nde köprübaşı tesis etti.
13-14 Hava saldırısı sonucunda çıkan yangında Dresden harabeye döndü. 100.000 sivil öldü.
15 Ruslar Danzig'e taarruz etti, Breslau'yu kuşattı.
16 İvo Jima deniz ve havadan bombalandı.
16-17 Amerikalılar Japonya'ya hızlı uçak gemisi taarruzu düzenledi.
17 Amerikalılar Batan Yarımadası'nı işgal etti.
17-24 Almanlar Rusların Hron köprübaşını etkisiz hale getirdi.
19-26 Amerikan Deniz Piyadeleri İvo Jima Adası'na çıktı.
21 Amerikan uçak gemisi *Saratoga* Kamikaze taarruzları sonucunda çok ağır yara aldı.
22 Alman ulaşım tesislerine karşı Clarion Hava Harekâtı düzenlendi.
23 Amerikan Deniz Piyadeleri İvo Jima Adası'nda Suribachi Dağı'nı ele geçirdi. Ruslar Poznan'ı aldı.
24 Manila emniyete alındı.
25 Amerikan Birinci Ordusu Düren'i ele geçirdi.
27 Amerikalılar Verde Adası'na çıktı.
28 Corregidor emniyete alındı

MART

1 Amerikan Birinci Ordusu Münih-Gladbach'ı aldı. Amerikan piyadesi Lubang Adası'na çıktı.
2 Amerikan Üçüncü Ordusu Trier'i aldı.
3 Amerikan birlikleri Burias ve Ticao Adaları'na çıktı.
4 Müttefikler Meiktila'yı aldı. Manila düştü.
5 Köln ele geçti, Amerikan Dokuzuncu ve Birinci orduları Ren Nehri'ne ulaştı. Tito yeni Yugoslavya hükümetini kurdu.
6 Almanlar Budapeşte'ye karşı taarruza geçti.
7 Birinci Ordu Remagen Köprüsü'nden Ren Nehri'ni geçti. Çinliler Lashio'yu aldı.
8 Hintliler Mandalay'a girdi. Amerikalılar Mindanao'da Zamboanga'ya çıktı.
9 Japonlar Hindiçin'deki Fransız birliklerine saldırdı ve Annam İmparatorluğu'nu kurdu.

9-10 Tokyo'ya yapılan hava saldırısı sonucunda şehirde büyük yangın çıktı.
11 Londra'da sürgünde kurulan Çek hükümeti Slovakya'ya hareket etti.
13 On Dördüncü Ordu Maymyo'yu ele geçirdi ve böylece Japonların Mandalay'dan çıkış yolunu tıkamış oldu.
15 17. Hint Tümeni Meiktila'da kuşatıldı.
16 Almanya İsveç aracılığıyla barış görüşmeleri yapmak istiyor.
17 Amerikan Üçüncü Ordusu Coblenz'i aldı. On Dördüncü Ordu Sagaing ve Ava'yı aldı.
19 Japonlar Mandalay'ı tahliye etti.
20 Amerikan Yedinci Ordusu Saarbrücken'i aldı.
22 Ruslar Danzig ve Gdynia'yı kuşattı.
27 Londra'ya son V2 bombası atıldı. Amerikan Birinci ve Üçüncü orduları Koblenz yakınlarında, Amerikan Üçüncü ve Yedinci orduları da Darmstadt'da irtibat sağladı.
28 Gdynia düştü.
30 Danzig alındı.

NİSAN

1 Amerikan Birinci ve Dokuzuncu orduları Ruhr'da bulunan Alman B Ordular Grubu'nun kuşatmasını tamamladı. Amerikan Onuncu Ordusu Okinawa'yı işgal etti.
3 General MacArthur Pasifik'teki Amerikan kuvvetlerinin komutanı olurken, Nimitz de Deniz Kuvvetleri Komutanı oldu.
4 Amerikan birlikleri Weser Nehri'ne ulaştı ve geçti. Son Alman askeri de Macaristan'ı terk etti.
5 Rusya Japonlarla olan tarafsızlığını bozduğunu ilan etti; Japon kabinesi istifa etti.
6 Yugoslav Partizanları Saraybosna'yı aldı.
7 Doğu Çin Denizi Muharebesi.
9 Ruslar Königsberg'i aldı.
10 Amerikan Dokuzuncu Ordusu Hannover'i aldı.
11 Sovyet-Yugoslav Anlaşması. İngiliz Sekizinci Ordusu Santerno Nehri'ni geçti.

12 Müttefikler Belsen ve Buchenwald Toplama Kamplarını kurtardı. Cumhurbaşkanı Roosevelt öldü. Yerine Truman Cumhurbaşkanı oldu.
14 Beşinci Ordu Po Ovası'na taarruz etti.
15 Arnhem ele geçti.
16 Rusların Berlin'e nihai taarruzu (16 Nisan-2 Mayıs).
18 Ruhr'daki Alman birlikleri teslim oldu.
19 On Dördüncü Ordu Magwe ve Myingan'ı aldı.
20 Nürnberg alındı.
23 Ruslar Berlin'e girdi. Amerikalılar Merkezi Filipinler'i kontrol altına aldı.
24 Beşinci ve Sekizinci ordular Po Nehri'ni geçti.
26 Amerikan Birinci Ordusu ve Rus devriyeleri Torgau'da buluştu. Müttefikler Adige Nehri'ni geçti.
27 Amerikan Altıncı Ordusu Luzon'daki Baguio'yu aldı.
28 Mussolini partizanlarca ele geçirildi ve asıldı.
29 Müttefikler Dachau Toplama Kampı'nı kurtardı.
30 Hitler intihar etti.

MAYIS

1 İngilizler Rangun'un güneyine hava indirme harekâtı düzenledi. Avustralyalılar Tarakan Adası'na çıktı.
2 Ruslar Berlin'i aldı, Almanların bu şehir için verdiği ölü sayısı 150.000, esir sayısı 300.000 oldu. İtalya'daki Alman orduları teslim oldu. On Dördüncü Ordu Pegu'yu kurtardı.
3 Hintliler Rangun'u ele geçirdi.
4 Hollanda, Danimarka ve Kuzeybatı Almanya'daki Alman birlikleri teslim oldu. Dönitz U-botların teslim olmasını emretti.
5 Batı'da ateşkes.
7 General Jodl kayıtsız şartsız teslim oldu ve belgeleri Almanya adına imzaladı.
8 Zafer günü.
9 Almanya'nın teslimi Berlin'de onaylandı ve resmi hale getirildi. Ruslar Prag'ı işgal etti.
11 Amerikan Onuncu Ordusu Okinawa'ya taarruz etti.

18 Amerikan Deniz Piyadeleri Okinawa'da Sugar Loaf Tepesi'ne çıktı.
23 Alman Yüksek Komutanlığı hapsedildi; Himmler intihar etti.
26 Çinliler Yung-ning bölgesini işgal etti, Japonların Hindiçin'e giden yolunu kesti.
27 Amerikan Altıncı Ordusu Luzon'da bulunan Santa Fe'yi aldı.

HAZİRAN

4 Müttefik ülkeler Almanya ve Berlin'i paylaştı.
10 Dokuzuncu Avustralya Ordusu Borneo'yu işgal etti.
18 Mindanao'daki direniş sona erdi.
22 Okinawa'daki direniş sona erdi.
27 Amerikan Altıncı Ordusu Apani'ye ulaştı, Luzon'daki çatışmalar sona erdi.

TEMMUZ

1 Amerikan, İngiliz ve Fransız birlikleri Berlin'e girdi.
10 1.000 bombardıman uçağı Japonya'yı bombaladı.
16 İlk atom bombası denemesi Meksika Çölü'nde Alamogordo'da yapıldı.
17 Potsdam Konferansı (17 Temmuz-2 Ağustos). Tokyo'yu bombardımana tabi tutan 1.500 uçak hiçbir direnişle karşılaşmadı; İngiliz Pasifik Donanması ve Amerikan 3. Donanması bu taarruza katıldı.
26 İngiliz İşçi Partisi seçimleri kazandı ve Atlee Başbakan oldu.
30 Japonya, Potsdam Konferansı uyarınca verilen ültimatomu reddetti.

AĞUSTOS

3 Japonya tamamen abluka altına alındı.
6 Hiroşima'ya atom bombası atıldı.
8 Rusya Japonya'ya savaş ilan etti ve Mançurya'yı işgale başladı.
9 Nagazaki'ye atom bombası atıldı.
14 Japonya kayıtsız şartsız teslim olması için ileri sürülen şartları kabul etti.

18 Mançurya işgal edildi.
22 Japonlar Mançurya'da teslim oldu.
27 Amerikan ve Müttefik deniz birlikleri Japon limanlarına girdi.
28 Mao ve Çan-Kay-Şek Çongçang'da buluştu, Japonlar teslim belgesini Rangun'da imzaladılar.

EYLÜL

2 Japonya teslim belgesini imzaladı.
5 İngilizler Singapur'a çıktı.
7 Japonlar Şanghay'da teslim oldu.

EKİM

10 Mao ve Çan-Kay-Şek arasında anlaşma imzalandı.

KASIM

20 Nürnberg duruşmaları başladı.

DİZİN

1. Baltık Cephesi 800
1. Beyaz Rusya Cephesi 800, 923
1. Ukrayna Cephesi 923
18 Numaralı Savaş Bildirisi 203
1895 Çin-Japon Savaşı 282
1924 Yılı Göç Yasası 282
1935 İngiliz-Alman Deniz Antlaşması 8
2. Baltık Cephesi 800
2. Beyaz Rusya Cephesi 800, 923
2. Ukrayna Cephesi 808
21 Numaralı Barbarossa Planı Emri 203
3. Baltık Cephesi 800, 803
3. Beyaz Rusya Cephesi 800
3. Ukrayna Cephesi 808
4. Ukrayna Cephesi 810

Aachen 772-74, 778-79, 781, 831, 837, 897, 902, 906, 910
Aandalsnes 87-88
Abbeville 106
ABD *bkz.* Amerika Birleşik Devletleri
Abuyog 873
Acroma 270, 376
Adachi 853-54, 955
Adak Adası 690
Addis Ababa 176-77
Addu Atolü 325
Aden 176
Aden Körfezi 172
Adige Nehri 936
Admiralty Adaları 701-703, 851
Adriyatik 32, 650, 655-56, 728, 733, 743-46, 933-34
Afrika 121, 155, 163, 167, 171-72, 193, 235, 237, 239-40, 251-52, 314, 363-64, 379, 383, 386, 407-409, 411, 421-22, 425, 428, 430, 452-53, 514, 547-49, 553, 570, 597-98, 600-602, 613, 620, 757
  Batı Afrika 455, 523
  Doğu Afrika 177, 325, 504
  Güney Afrika 176, 324, 455, 531, 537, 604
  Kuzey Afrika 24, 120-21, 156-57, 166, 169, 171, 173, 178, 245, 248, 252, 317-19, 407, 422-23, 425, 430-31, 433-35, 437-39, 449-52, 455-56, 486, 525, 569, 575, 579-80, 587, 592, 602, 604-606, 675, 729, 986
  Kuzeybatı Afrika 384, 423-24, 427, 529, 531
  Kuzeydoğu Afrika 424
Afrika Burnu 244
Afrika İmparatorluğu *bkz.* İtalyan Doğu Afrikası
Afrikalılar 172
Agedabya 273, 364
Agheila 158, 164, 166, 168, 236-37
A-Go Harekâtı 857
Agordat 177
Agra 501
Aire 107
Aisne 119, 155
Aisne Nehri 102, 114, 118
Aitape 853-54, 955
Akagi 483
Akdeniz 155, 181, 189-90, 201, 205, 240-41, 244, 301, 316-17, 329, 409, 428-29, 431, 433-34, 445, 456, 499, 521, 525, 529, 535, 537, 587, 595, 598, 604, 606-607, 611, 620, 640, 656, 725, 734, 740, 798, 933, 986
  Batı Akdeniz 605
  Doğu Akdeniz 605
Akyab Adası 502-503, 709, 712, 880-81
Alagir 348
Alam Halfa Muharebesi 397, 400, 404, 408-409, 461
Alam Halfa Sırtı 398-99, 401-403, 405, 568
Alam Nayil Sırtı 399
Alaska 690
Alban Tepeleri 727-28, 739
Albano 731
Albany 895

Albert 128
Albert Kanalı 96-97, 770-71, 779, 782
Aleut Adaları 289, 479-80, 484, 690-91
Batı Aleut Adaları 475
Alexander, Harold 322, 324, 364, 397-98, 404, 406, 415, 555, 559-60, 571-72, 579, 581-82, 584-90, 593-94, 603, 605, 610, 614, 621, 630, 632-33, 640-41, 645, 651, 653, 726-27, 730, 733-34, 737-38, 740-45, 747
Alexander'ın Raporu 548
Algeçiras 456
Allen, Terry 443, 564, 571-73
Allenstein 926
Allfrey 468, 583, 645-46
Alman Deniz Kuvvetleri Karargâhı Savaş Ceridesi 77
Alman Donanma Heyeti 514, 534
Alman Genelkurmayı 7, 49, 53, 84, 597
Alman Gizli Teşkilatı 54
Alman İmparatorluğu 10
Alman İstihbarat Teşkilatı 336, 603, 755, 921
Alman İstihbarata Karşı Koyma Teşkilatı 200
Alman Kara Kuvvetleri İstihbaratı 919
Alman Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı 42, 50, 54, 113, 201, 229, 335, 353
Alman Mütareke Komisyonları 439
Alman Yüksek Komuta Heyeti 44, 123, 167, 207
Alman Yüksek Komuta Kademesi 29, 43, 104, 120, 805
Almanlar 15-17, 23-25, 28, 33, 40, 43-45, 48, 50, 53, 55, 57, 71, 73, 75-77, 79, 81-88, 93-94, 99-101, 103-104, 108, 112, 119, 121, 127-29, 131, 133-35, 139-69, 187-92, 202, 204, 212-15, 218, 221-33, 236, 243-44, 247, 249, 253, 257, 259-61, 264, 268, 314, 329-422, 428, 431, 437-38, 449-50, 452-53, 456, 461-62, 465, 467-68, 470, 509, 511, 514-17, 520, 522, 530, 534, 536-43, 547-95, 597-615, 620-36, 639-52, 660, 662-88, 721, 724-25, 728-31, 733, 735-40, 743, 745-83, 785-813, 815-50, 887-916, 919-29, 931-46, 973, 976, 978-83, 985-86, 988
Almanya 3, 6-12, 16-18, 21-59, 63-64, 71, 74-76, 79, 81-83, 95, 106, 108, 117, 123, 125, 130, 138, 162, 168, 185, 197, 199-203, 208-10, 212-14, 228, 240, 244, 252, 260, 281, 284, 290, 301, 316-17, 333, 336, 339, 349, 351, 354, 423, 428, 436, 490, 509-11, 514, 518, 521, 527, 539, 542, 604, 621-22, 627, 657-86, 747, 758, 764, 769-70, 772, 780-81, 790, 798, 807-809, 812-13, 815-50, 890, 906-907, 916, 921, 925, 928, 939-46, 970, 976-80, 984, 986-89
Batı Almanya 848
Doğu Almanya 212, 946
Hitler Almanyası 6, 850
Kuzey Almanya 780, 945
Nazi Almanya 16, 283, 983
Almanya'ya Karşı Stratejik Hava Taarruzu 817
Alpler 622-23, 936-37
Altenfiord 533
Altmark 78-80
Altona (kod adlı taarruz) 212
Amba Alagi 178
Amblève Nehri 903
Ambrosio 553, 559-60, 566
Amçitka Adası 690
Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 6, 12, 31-32, 91, 197, 252, 275-76, 281-86, 289-90, 292, 297-98, 300, 303, 309, 318, 408, 423-25, 433, 443, 449, 454, 467, 471-75, 480, 482, 488, 493-94, 496, 498, 500, 516, 522-24, 527-29, 535, 564, 584, 605, 699, 704, 801, 808, 816-18, 826, 830, 833, 836, 838, 840-41, 843-44, 861, 910, 966, 969, 987
Amerikan "4 Numaralı Batı Yarıküresi Savunma Planı 524
Amerikan "Güvenlik Bölgesi" 523
Amerikan İç Savaşı 27
Amerikan İstihbarat Teşkilatı 476, 695, 962
Amerikan Kara Kuvvetleri Müşterek Sınıflar Merkezi 468
Amerikan Resmi Harp Tarihi 562, 564
Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi 425-30, 490, 532, 548, 604, 621, 700, 703-704, 734, 741, 875, 953
Amerikan Stratejik Hizmetler Bürosu 937
Amery, Leo 504

Amiens 119
Amiral Graf Spee 510-12
Amiral Hipper 514, 528, 533
Amiral Scheer 514, 518, 528
Amirallik Dairesi *bkz.* İngiliz Amirallik Dairesi
Anakim Harekâtı 506-507
Anami 853
Ancona 655, 743
Anders 736
Anderson, Kenneth 434, 449, 461-63, 466, 468, 470, 555, 557, 560, 564, 571, 584
Angerburg 684
Angers 768
Anti-Komintern Paktı 283
Antonescu 204, 208, 808
Antwerpen 769-71, 773-76, 779, 782, 796-97, 939
Antwerpen Limanı 781
Antwerpen Schelde 773
Anvil Harekâtı 724-25, 733-35, 740-41, 743
Anzio 725-29, 731, 733-35, 737-38
Aosta Dükü 172, 177-78
Apamama Atolü 705
Aparri 304
Apeninler 627, 644, 652, 721, 744
Apulia 634
Arabistan 575, 579
Arad 809-10
Arakan 499, 501-502, 709, 711-12, 715, 880-81, 885, 954
Araplar 504
Arawe 702
Arcadia Konferansı 423
Arce 738
Ardenler 54-55, 57-58, 94, 98-100, 102, 747, 772, 774-75, 779, 781, 813, 846-47, 890-92, 896, 898, 902, 907, 921, 939, 941, 946, 981-82
Ardenler Muharebesi 916
Arezzo 651, 743
Argenta 934
Argenta Boşluğu 934-35
Argentan 767-68
Arhangelsk 201, 289, 540,
Ariete 261, 263, 268, 387, 413
Arizona 297
Arjantin 511, 523
Ark Royal 510, 521
Armavir 343, 659-60
Arnavutluk 32, 187
Arnhem 772-73, 776, 779
Arno 743
Arno Nehri 745
Arnold, H.H. 604, 836
Arras 107-108, 114
Arzeu 443-44
Arzeu Körfezi 443
Arzeu Limanı 444
Asmara Agordat 177-78
Assam 324, 499, 501, 709, 711, 713-14
Astrahan 289, 348
Asya 275, 280-81, 289, 303, 320, 351
Güneydoğu Asya 498, 687, 709-10, 878, 954, 957
Asyalılar 282, 345
Aşağı Saksonya 790
Atbara 172
Athenia 510
Atlantik 47, 135, 296, 423, 428, 430, 433, 440, 442, 499, 509-43, 570, 602, 608
Batı Atlantik 527
Doğu Atlantik 530
Güney Atlantik 78, 514, 525, 529, 535
Kuzey Atlantik 511, 515, 525-26, 535, 537-38
Atlantik Duvarı 749, 756
Atlantik Savaşı 509-43, 824
Atlas Okyanusu 511
Atlet (Gymnast) Harekâtı-Kuzey Afrika Çıkarması 423, 425-28
Attila Harekâtı 212
Attlee, Clement 965
Attu Adası 484, 690-91
Auchinleck, Claude 254, 262-63, 266, 269, 366, 368-69, 371, 377, 380, 386, 388-89, 391-92, 394-99, 407, 710
Audacity 525
Aurunci Dağları 737
Ausa Nehri 745
Ausente Vadisi 736
Ava Köprüsü 324
Avam Kamarası 13, 71, 73, 189
Avranches 759-61, 764, 767-68, 8804
Avrupa 3-4, 6, 10, 18, 21-22, 29-30, 57, 67, 91, 131, 221, 239, 281, 289, 320, 345, 409, 424-25, 470, 532, 570, 595,

597-600, 602, 754, 766, 774, 813, 816, 907, 945, 959, 961, 965, 973-74, 976, 978, 987
Batı Avrupa 21, 284, 538, 773, 978, 986-87
Doğu Avrupa 9-10, 15, 977
Güney Avrupa 620
Güneydoğu Avrupa 809
Kıta Avrupası 316, 774, 839, 896, 922
Kuzey Avrupa 835
Kuzeybatı Avrupa 739, 945
Merkezi Avrupa 11, 773, 785, 792, 809, 989
Avrupalılar 6, 281
Avustralya 280-81, 303, 305-306, 312, 319, 325, 472, 474-76, 486, 488, 687, 955
Doğu Avustralya 475, 486
Avustralya Kraliyet İstihbaratı 494
Avustralyalılar 162, 187, 193, 239-40, 307, 312-14, 391-92, 394, 408, 488-89, 689, 694-95, 698, 701, 853, 856, 955-57
Avusturya 7, 10, 18, 32, 88, 411, 741, 747, 976
Awa 957
Azak Denizi 663-65, 681
Azor Adaları 529, 538

Babü'l-Kattara 384, 391
Bad Nauheim 899
Badoglio 622, 624, 626, 644, 740
Bagramyan 800-804, 812
Bakü 346
Balaklava 257, 796
Balaklava Hücumu 393
Balaton Gölü 811
Balbo 817
Balck 684
Baldwin, Stanley 818
Balıkçı Yarımadası 66
Balikpapan 957
Balkanlar 48, 162-63, 166, 181-86, 188, 190, 200, 202-203, 209-11, 329, 724, 792, 794, 798
Baltık 61, 64, 79, 204, 206, 529, 799-800, 804, 808, 811-12, 827, 833
Baltık Denizi 218, 542, 803, 827, 919, 928
Baltık Devletleri 16-17, 199, 206, 802, 921
Baqqush 418
Baranov 804, 922-23
Baranoviçi 222
Barbarossa Harekâtı 196, 206, 209, 211
Barents Denizi 540
Barentu 177
Bari 644-46, 649, 651
Barletta 646
Barlow, Rudolph 465
Barmen-Wuppertal 831
Barré 462
Bastia 934
Bastia Köprüsü 935
Bastico 379, 421, 549-550, 553
Bastogne 904-905, 907, 909-10, 912-13
Batan Yarımadası 280, 290, 304-307, 875
Batı Afrikalılar 173
Batı Cephesi 18, 47, 721, 744, 747, 755, 771, 773, 780-81, 840, 890, 893, 896, 929, 933, 938-39, 967
Batı Çölü 156-58
Batı Dorsal Dağları 557
Batı Okyanus Buluşma Noktası 526
Battipaglia 637-39, 642, 647
Battleaxe (Savaş Baltası) Harekâtı 240, 243, 245, 253-54
Battleaxe Muharebesi 247-49
Batum 346-47, 349
Bawdsey 133
Bayerlein, Fritz 378, 401, 559, 570, 583
Baytown Harekâtı 630
BBC 624, 636
Beatty 75, 315
Beaufre, André 438
Beaverbrook, Lord 14, 130, 133
Becaye 566-67
Beck (Alman Genelkurmay başkanı) 7
Beck (Polonya Dışişleri bakanı) 12, 14
Beda Fomm 164-67, 273
Beda Fomm Muharebesi 158, 165
Belçika 45, 50, 52-55, 57-58, 78, 91, 94, 96-99, 105-106, 109-10, 112, 114, 128, 135, 191, 214, 275, 514, 759, 769, 773, 775, 777, 782, 891, 906-10, 913-14, 980-81
Belçika Lüksemburgu 98, 103
Doğu Belçika 903, 907
Güneybatı Belçika 905
Belçikalılar 53, 58, 96, 98, 110-11, 908, 981

Belgorod 341, 663, 666, 668, 677
Belgrad 185-86, 210, 809-10
Belhamed 268-69, 367
Bellows Field 293
Benelüks 514, 739, 980
Benevento 648
Bengal 499
Bengal Havaalanı 501
Bengal Körfezi 326
Berbera 172-73
Berchtesgaden 206, 757
Berdiçev 683, 787-88
Berdiye 161-62, 165, 264-65, 273
Beresford-Peirse 160, 177, 245
Berezina Nehri 186, 224-25, 800-801
Berg 908
Bergen 71, 80-81, 85-86, 519
Bergius 847
Berlin 10, 12, 14, 31, 51, 76, 79, 84, 125, 144, 202, 261, 542, 770, 780, 816, 825, 834-35, 837, 843, 900, 922, 927-28, 937, 943-45
Berlin Muharebesi 834-35, 842
Bermuda 523
Bersaglieri 561
Besançon 120
Besarabya 17, 199, 208-209, 227, 795, 808
Béthouart 435, 439-40
Beveland Geçidi 779
Beveland Yarımadası 779
Bevin, Ernest 965
Beyaz Rusya 799, 802
Biak Adası 854-55, 858
Biala 42
Bialystok 44, 222-24, 802-803
Bicaye 459-60
Bicaye Limanı 459
Biferno Nehri 646, 650
Biggin Hill 135, 142
Bilin Nehri 321
Bingazi 164, 166-67, 169, 238, 272-73, 366, 420-21
Bingazi Limanı 163, 551
Bir Berraneb 269
Bir El Gubi 257, 270
Bir Gibni 258
Bir Hâkim 367, 371-72, 375
Bir Şeferzen 262
Bir Waid 243
Birinci Dünya Savaşı 6, 9, 11, 24, 27-28, 45, 56, 75, 94, 116, 162, 185, 217, 248, 281-82, 319, 332, 386, 396, 441, 516-17, 527, 533, 721, 741, 778, 787, 813, 815, 821
Birindisi 630, 643-44, 646
Birindisi Limanı 645
Birleşik Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi 425-26, 428-30, 532, 700
Birleşik Bombardıman Taarruzu 830, 835, 841
Birleşik Devletler *bkz.* Amerika Birleşik Devletleri
Birleşik Devletler Stratejik Bomba Araştırma Kurulu 968
Birleşik Donanma Heyeti 472, 478
Birleşik İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi 425, 427-28
Birleşik İngiliz ve Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi 425, 427, 490, 548, 604-606, 643, 693, 703, 734, 747, 877
Birleşik Krallık 84, 317
Birleşik Planlama Heyeti 604
Birleşik Silahlı Kuvvetler Komitesi *bkz.* Birleşik İngiliz ve Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi
Birmingham 152
Biskay Körfezi 536, 538, 543
Bismarck 518-22
Bismarck Adaları 486, 491, 692-93, 699, 701, 703, 708, 851, 955
Bismarck Deniz Muharebesi 694
Bizerte 428-29, 432, 451, 459, 461-63, 469, 570, 583, 589, 592-93, 598, 607-608, 635, 641
Bizerte Limanı 644
Blackett, P.M.S. 536
Blamey, Thomas 489, 955
Blaskowitz 41, 43
Blida Havaalanı 446
Blitz 152, 1189
Blumentritt 117-18, 186, 755, 757, 759-60, 769, 779-81, 901
Blücher 85
Bobruisk 224, 801
Bochum 831
Bock, von 40, 54-55, 106, 109, 114, 183, 206-207, 218-19, 221-22, 227-32, 335-36, 340-41

Bohemya 12, 200, 928
Bois de Marfée 101
Bologna 744, 746-47, 933-36
Bolşevizm 15, 198, 977
Bombay 325
Bon Burnu Yarımadası 585, 593
Bond 316
Bône 429, 459-60
Bône Limanı 460
Bonifacio Boğazı 649
Bonin Adaları 875
Bonn 53, 941, 980
Bonomi, Signor 740
Bor 806
Bordeaux 120-21, 511
Boris 185
Borneo 280, 865-57
Botni Körfezi 64
Bougainville Adası 693, 695, 697, 699-700, 703, 955-56
Bougainville Seferi 700-701
Boulogne 106, 133
Bradley, Omar 555, 584, 588, 774-77, 890-91, 894, 910, 941
Brandenberger, Erich 908
Brandenburg 927
Brauchitsch 42, 50-52, 56, 114-15, 228-32, 335
Braun, Eva 945
Bremen 836
Bremen Limanı 829
Breslau 926-28
Brest 514-15,518, 522, 539, 768, 826
Brest Limanı 521-22
Brest-Litovsk 44, 222-23, 802-804
Breton 120, 138
Brevity (Kısalık) Harekâtı 240, 242, 244, 247-48
Brezilya 529
Briggs, Raymond 576, 578
Brighton 126
Bristol 151-52
Britannica Ansiklopedisi 299
Britanya 3, 6-8, 10, 13, 15, 18-19,23-24, 26-27, 30-31, 37, 41, 48-49, 52, 57, 59, 82, 91, 94, 108, 117-18, 123-53, 155, 181, 187, 189, 195, 197-99, 201, 203, 208, 210-12, 241, 251-53, 281, 299-303, 309, 316-17, 320, 324, 326, 329, 386, 396, 434, 454, 476, 490, 500, 509, 511, 514-16, 523-24, 526-27, 531-35, 538-39, 542, 607, 759, 808, 817, 820, 823, 830, 836, 896, 947, 965, 973, 977-78, 980, 983-84, 986
Britanya Adaları 524
Britanya İmparatorluğu 984
Britanya Muharebesi 123-53, 532, 820, 823, 983
Brittany 360, 758, 767-68
Broadhurst, Harry 577
Broadway 713-14
Brody 228
Broich, von 469
Broke 446
Brolo 614
Brooke, Alan 119, 397, 415, 429, 548, 604, 724, 741
Brooke-Popham, Robert 312
Brooklands 146
Brugge 773
Brunei Körfezi 956-57
Brüksel 107, 769, 777, 782, 896
Bryansk 677-78, 680
Bryansk Cephesi 331, 678
Buckner, Simon B. 950
Buczacz 793
Budapeşte 792, 794, 809-11, 813, 921-22, 925, 928
Budenny 227
Budenovsk 345, 660
Budist 503
Buerat 364, 421-22, 548-52
Bug 43, 186
Bug Nehri 42, 186, 222, 227-28, 787-88, 790-91, 803
Buin 956
Bulgaristan 185-87, 202, 205, 209-10, 808-809, 811
Bulgarlar 185, 209, 808-809
Bulge Muharebesi 888
Buna 488-89
Buk-Buk 161
Birmanya 280, 287-89, 294, 319-25, 471, 498-503, 505-507, 687-88, 699, 704, 709-17, 746, 851, 877-86, 953-54, 987
Güney Birmanya 877, 880, 884, 954
Kuzey Birmanya 501, 506, 709-11, 880

Birmanya Yolu 280, 322-23, 704, 709, 880-82, 884
Burroughs, Harold 433
Busch 125, 207, 800, 805
Bush, Vannevar 965-66
Butcher 766, 895
Butgenbach 906
Buthidaung 502-503
Butt raporu 824-25
Bükreş 794, 808
Büyük Britanya Hava Savunması 136, 138
Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı 289, 471
Büyük Frederick 944
Büyük Frederick'in Tarihi 944
Büyük İttifak 944
Bydgoszcz (Bromberg) 927
Bzura Nehri 43

Caen 752-53, 755-57, 759, 762, 764, 767-68
Calabria Yarımadası 615, 623, 630-31, 633-34, 639, 641, 643, 655
Calais 106, 117, 129, 144, 147, 755
Calculated Risk 634
California 297
Caltagirone 610
Calvert, Mike 713
Cambrai 705
Camiguin Adası 304
Camino Dağı 652
Campoleone 731
Canaris 54
Cap Blanc Nez 147
Capaccio 638
Capital Harekâtı 877-78
Capua Nehri 648
Capuzzo 245, 247, 257, 260, 419
Capuzzo Garnizonu 157
Capuzzo Kalesi 242, 246
Carigara Körfezi 873
Carigara Ovası 873
Carinthia 186
Carlyle, Thomas 944
Carnimeo 178
Caroline Adaları 281, 476, 491, 692, 699, 708, 851, 869
Carroceto Deresi 732
Carthage 655
Cassino 726, 729-33, 735-37
Cassino Boğazı 648
Castiglione 445
Castle Tepesi 733
Castrovillari 633
Castrovillari Geçidi 633
Catania 611-12
Catania Ovası 611, 613
Catanzaro 633
Caulaincourt 230
Caunter, J.A.C. 157, 161, 164-65
Cava 280, 285, 312
Cava Boşluğu 635, 637
Cavallero 365, 421, 549-50, 553
Cebalü'l-Ahdar 272
Cebelitarık 208, 428-29, 435-36, 438, 444, 453, 456-57, 521, 523, 525-26, 531, 986
Cebelitarık Boğazı 202, 241, 434
Celle 790
Celles 914
Cengiz Han 792, 921
Cenova 933
Centauro 420, 549, 553, 556, 571
Ceprano 738
Cernauti 792
Ceylan 325
Cezayir 326, 421, 423, 428-29, 432-33, 438, 445, 447, 455-56, 559, 598, 987
Cezayir (şehir) 429-35, 439, 442, 445-49, 451-52, 454, 459-61, 605, 608, 620, 635-36
Chalons-sur-Marne 120
Chamberlain, Neville 3, 7, 10-13, 15, 17, 19, 21, 71, 78, 80-81, 91, 977
Champagne 120
Chapelle, Bonnier de la 455
Charleville 114
Chartres 768, 776
Chateaubriant 768
Chateau-Thierry 120
Chater, A.R. 172
Chekiang Eyaleti 474
Cherborg Limanı 126, 753, 756
Cherbourg *bkz.* Cotentin Yarımadası
Cherbourg Projesi 425
Cherkassy 787-88
Chertkovo 342
Chernyakhovsky 800-801, 803-804, 924, 926

Cherwell, 827, 966
Cheshire, Leonard 842
Chicago 895
Çindvin Nehri 324, 503, 505-506, 711, 715, 717, 878, 882-83
Chinthe 503
Chitose 871
Chiunzi Geçidi 635, 637
Chiyoda 871
Chouigui Geçidi 464, 467, 469
Christison 711-12, 880-81, 885
Chuchow Havaalanı 474
Chuikov 355
Çongçang 322
Churchill, Winston 11, 18-19, 22, 25-27, 59, 65, 73-78, 80-81, 84, 87, 91, 104-105, 108-10, 120-21, 125, 130, 132, 142, 157, 162-63, 166, 173, 176, 188, 197, 210-11, 213, 236-38, 240-42, 244-45, 251-54, 275-76, 302, 308-309, 311, 314, 316-19, 322, 367-68, 377, 396-97, 406-407, 414, 423-25, 427-32, 437, 453-55, 470, 504, 507, 516, 524, 528, 548, 594, 604, 606, 622, 655-56, 712, 724-25, 727-28, 734-35, 738, 741, 743, 758, 765, 822-23, 825, 827, 834, 836, 841-42, 932, 944, 961-62, 965, 968, 973, 986
Ciano 118
Cibuti Limanı 172
Cisterna 732
Civitavecchia 654, 736
Clark, Mark 435-36, 438, 449-50, 452-56, 624, 629, 634, 636, 639-41, 647, 649, 652, 726, 728-29, 738-39, 746-47, 933
Clausewitz 219
Clemenceau 29
Clerf 904
Clervaux Geçidi 904
Cluj 810
Clyde 84, 433, 607
Clydeside 519
Cochran, Philip 712
Cole, Hugh 898
Collins, J. Lawton 912, 914
Colombo 325
Comacchio Gölü 934-35
Combe, J.F.B. 157, 164-65
Como Gölü 936
Compiegne 120-21
Conca Nehri 745
Cori 738
Coriano 745
Cork 88
Corregidor Adası 306, 471, 477, 875
Cossack 78-79
Cotentin Yarımadası 129, 424, 427, 753, 756
Courageous 510
Courland 812
Courten, Count de 625
Coventry 152
Cowan 883
Cox Bazar 502
Creagh 156, 161, 164
Creil 119
Cripps, Stafford 201, 499
Crocker, John 582, 588
Cruewell 258, 260-62, 264
Crusader (Tobruk) Harekâtı 248, 251-74, 368
Culverin (kod adlı harekât) 507
Cunningham, Alan 173, 176-77, 254, 260, 262-63
Cunningham, Andrew 434, 607, 609, 611, 615, 644
Curteis 521
Czestochowa 924

Çanakkale Boğazı 203
Çan-Kay-Şek 283, 323, 501, 703-704, 878, 881
Çekler 10-12, 976
Çekoslovakya 7, 10-13, 18, 30, 32, 37, 976
Çığ (Avalanche) Harekâtı 629-30, 633
Çin 275-76, 280-85, 288, 301, 303, 320, 323-24, 471-75, 500-501, 506-507, 688, 699, 702-704, 709, 711, 854, 856, 861, 875, 877-78, 881-82, 884, 949, 959
Güney Çin 704, 874
Çin Denizi 874
Çinliler 314, 635, 688, 703, 713-14, 881
Çir Nehri 358, 360

Daba 403, 413, 417-18
Dace 866
Dakar 437, 442

Dakar Limanı 455
Daladier 77, 80
Danimarka 71, 78-79, 82, 86, 128, 141, 299, 329, 519-20
Danimarka Boğazı 519
Danimarkalılar 86
Danzig 12, 14, 39
Danzig Körfezi 926
Danzig Limanı 11
Darlan 436-38, 442, 448-50, 452-56
Darter 866
Daryal Geçidi 348
Davao 857
Dawley 634, 648
Dedeağaç (Aleksandropolis) 185
Deep Water Körfezi 303
Deyrü'l-Şeyn 384
Delatyn 793
Delhi 711
Dempsey, Miles 631, 646, 764, 767
Demyansk 335, 667
Denizaslanı Harekâtı 125-27, 151, 203, 208
Derby 138
Derbyshire 592
Derne 164, 272, 366, 379
Desna 226-27
Deutschland bkz. *Lützow*
Devon 756
Diadem Harekâtı 733, 739-40, 741
Diego Suarez Limanı 326
Dieppe 755
Dietl 88
Dietrich, Sepp 765, 896-97, 902-903, 905-908, 914
Dill, John 241, 251, 300, 302, 317-18, 425
Dimapur 716
Dinamo Harekâtı 110
Dinant 100, 102, 896, 905, 914
Dinyeper Nehri 206, 208, 220-21, 224-26, 664-65, 673, 678, 680-84, 787-88, 790, 801
Dinyester Nehri 791, 793-95, 808
Djebel Abiod 462, 567
Djebel Bou Aoukaz Tepesi 590
Djebel el Guessa 468
Djedeida 465-67
Djefna 464
Djidjelli Havaalanı 459-60
Dnyepropetrovsk 663, 680
Dobbie 316
Doğu Afrika Seferi 504
Doğu Afrikalılar 173
Doğu Anglia 146
Doğu Cephesi 185, 190, 203, 337, 356, 361-62, 661, 676, 760, 770, 785, 796, 798, 811, 813, 840, 847, 896, 901, 921, 929
Doğu Okyanus Buluşma Noktası 523
Doğu Prusya 11, 37, 39-41, 44, 186, 206, 218, 422, 598, 622, 760, 802-805, 807, 812, 924, 926
Doğu Solomon Adaları Muharebesi 494
Dokuz Devlet Antlaşması 282
Don Nehri 207, 231, 337, 339, 342-43, 345, 349-50, 353-56, 358, 360-61, 659-62, 665
Don Ordular Grubu 358, 657, 794
Donbaik 881
Donetsk Nehri 229, 231, 337, 340-42, 349, 358, 360-61, 660, 662-66, 668, 677-78
Doolittle, James H. 473-74, 959
Dordrecht 95
Dorman-Smith, Eric 160, 380, 396, 398
Dorsetshire 522
Dortmund 831
Dortmund (kod adlı taarruz) 212
Douhet, Giulio 816-17
Doumenc 103
Dover 110, 126, 139
Dowding, Hugh 130-31, 134, 137, 144-46
Dönitz 517-18, 527-28, 530, 533-38
Dragon Harekâtı *bkz.* Anvil Harekâtı
Drakula Harekâtı 877, 880-81, 885-86
Drava Nehri 811
Dresden 846
Driffield 141
Dufferin Kalesi 884
Duisburg 831
Duke of York's Steps 87
Dulag Havaalanı 872
Dulles, Allen W. 937
Dumpu 698, 701
Dunajec 41-42
Dunkerque 54, 105-107, 109-10, 12-13, 115, 117-18, 167, 197, 768, 896, 981, 983
Dunkerque Limanı 105, 111

Dunphie, Charles 562-63
Dutch Limanı 479, 484
Duxford 150
Düsseldorf 831, 941
Dvina Nehri 681
Dvinsk 802-803

Eaker 830
East End 148, 150
Eben Emael 96-97
Eboli 637
Eboli Dağı 638
Eden, Anthony 10, 12, 166, 965, 969
Eder 832
Edward (VII.) 299
Ege Denizi 602
Eichelberger 853
Eifel *bkz.* Schnee Eifel
Eisenhower 424, 427-29, 432, 434, 438, 453-54, 457, 463, 466, 468, 470, 547-48, 555, 584, 594-95, 598, 605, 624, 636, 640, 643-44, 651, 734, 741, 754, 759, 765-66, 774-77, 781-82, 841, 887, 890, 895, 904, 910-11, 939, 941, 945
Ekonomik Heyet 208
El Adem 264
El Ageyla Yürüyüşü 158
El Gubi 257, 270
El Guettar 572, 578-79
El Guettar Geçidi 553
El Hamma 574-79
El Hank Burnu 441-42
El Haseyat 273
El Mireyr 392-93
El-Alameyn 364, 380, 383-84, 386, 395, 406, 411, 416, 418, 423, 549, 551, 574, 576, 590, 598, 675
El-Alameyn Hattı 363, 383, 425
El-Alameyn Muharebeleri 386, 387, 394, 404-405, 410-11, 553
 Birinci El-Alameyn Muharebesi 387, 404
 İkinci El-Alameyn Muharebesi 410-11
Elbe Nehri 944-45
Elbing 926
Elista 659-60
El-Kasreyn 562, 572
El-Kasreyn Geçidi 561-65
El-Kayrevan 582-83
El-Kef 560-61
El-Mehres 572
El-Mekili 164, 169, 271-72, 366
Elsenborn 906
Empress Augusta Körfezi 700-701
Endau 312
Enfidaville 469, 581-86, 588, 594
Enfidaville Geçidi 587
Eniwetok Adası 707-708
Entelat 273, 365, 372
Enterne 778
Enterprise 473, 476, 480, 483-84, 491, 494-96
Eremenko 355-56, 678, 795, 800, 803, 812
Eritre 156, 172, 177
Esperance Burnu Muharebesi 495
Es-Sellum 245, 262, 264, 373, 418-19
Essen 827, 829, 831-34, 849
Esteva 452
Estonya 61, 199
Etiyopya 156, 171-72, 176-78, 254, 504
Etna Dağı 613
Eupen 903, 910
Evelegh, Vyvyan 460, 466
Evetts, John 504

Faid 554, 556, 573
Faid Geçidi 555-56
Falaise Cebi 764, 767-68
Falkenhorst, von 79
Fas 424, 428, 435, 439-40, 455, 532
 Fransız Fası 453
 İspanyol Fası 406, 456-57
Fas Goums 737
Fastov 683-84
Fedala 440-42
Felemenk Ülkeleri 128
Fergusson, Bernard 713
Ferté, Philip Joubert de la 527
Festing 882
Fiji 472
Filipin Denizi 858
Filipinler 276-77, 280, 285, 287, 289-90, 292, 294, 303-307, 471, 689-90, 692, 703, 851, 853, 856-57, 860-65, 872-75, 880, 955-58, 987
Filipinler Deniz Muharebesi 856-75, 948
Filistin 162, 408, 504

Filton 151
Fin Beyaz Kitabı 63
Fin Genelkurmayı 212
Finisterre Burnu 198
Finlandiya 48, 61-68, 76-78, 80, 337, 797-99, 812
Finlandiya Körfezi 61, 63, 65-66, 797-98, 812
Finlandiya'ya Yardım 78
Finliler 63-68, 797, 799
Finschhafen Limanı 698
Fisher, John 299-300
Flanders 116, 118
Fletcher 476-77, 491-92
Floransa 651, 740, 743, 745
Foch 105, 664, 679
Focsani 792
Foggia 633, 645-46
Foggia Havaalanı 651
Foglia 745
Folkestone 126
Fondouk 554-55, 578, 583
Fondouk Geçidi 555, 578, 582
Forbes 86
Formoza 287, 290, 301, 303, 856, 861, 864, 874-75, 949-50, 962
Fornebu Havaalanı 85
Forth Halici 137
Franc d'Afrique 592
Franck, James 966
Franco 7, 30, 406, 456-57
Frankfurt 774, 782, 833-34, 837
Frankfurt-an-der-Oder hattı 928
Frankland, Noble 817
Franklin 950
Fransa 3, 7, 10, 18, 22-27, 30, 37, 41, 47-49, 52, 55, 57, 59, 64, 75, 80, 91-92, 94, 98-99, 101, 105, 107-108, 110, 113, 116-17, 119, 123, 125, 128-29, 134-35, 138, 155, 190-91, 197, 220, 224, 233, 275, 286, 302, 316, 326, 360, 425-26, 437-38, 448-52, 455, 511, 514-15, 521, 536, 539, 602, 604, 612, 623, 669, 705, 724-25, 728, 733, 739, 749-83, 815, 828, 839, 841-42, 900, 908, 913, 973, 976-80, 982-83, 985-86, 988
  Batı Fransa 521
  Fransız Fası 453
  Fransız Hindiçini 275, 384
  Fransız Kuzey Afrikası 212, 406, 423, 426, 439, 450, 598, 607
  Fransız Madagaskarı 326
  Fransız Somali 172
  Güney Fransa 24, 450-52,455, 612, 725, 733
  Güneybatı Fransa 511
  Hür Fransa 286
  Kuzey Fransa 739-40, 769
  Kuzeybatı Fransa 128, 758
  Kuzeydoğu Fransa 128, 900, 904, 908, 913
  Vichy Fransası 448
Fransa Muharebesi 94, 233
Fransız Maginot Hattı *bkz.* Maginot Hattı
Fransız Savaş Komitesi 81
Fransız Yüksek Komuta Heyeti 99
Fransız Yüksek Komuta Kademesi 28, 45, 99-100, 104
Fransızlar 7, 11, 18, 22-23, 26-28, 44-45, 49-50, 55, 58, 81, 93, 99-100, 103-104, 108, 112, 114, 119, 123, 133, 172, 220, 224, 275, 376, 406, 423, 428, 430, 434-37, 441-42, 444-46, 453, 456, 460-61, 463, 552, 729-30, 733, 736, 739, 742, 744, 821, 978-79, 981-82
Frascati 624, 626
Fraser, Bruce 951
Fredendall, Lloyd R. 433, 444, 548, 562, 564, 571
Freyberg, Bernard 188-89, 574, 588, 729-30, 733
Friedman, William F. 288
Friessner 207, 802-803, 805, 812
Fromm, Friedrich 51
Frusci 177-78
Fuka 382, 413-14, 416-18
Furriyane 559, 561
Führer *bkz.* Hitler

Gabr Saleh 257-59
Gaeta 629, 641, 649
Gaeta Körfezi 626
Gaffey, Hugh J. 913
Galal 417
Galatz 808
Galatz Boşluğu 792, 795

Galiçya 218, 227, 790, 793
Gallabat 156, 172-73, 176
Galland, Adolf 130
Gällivare 64, 76-78
Galvanic Harekâtı 705
Gambut 377-78
Gamelin 50, 58, 77, 81, 83, 99, 103, 105, 107
Gangaw 882
Garigliano 733, 735
Garigliano Nehri 648, 653, 726, 735-36
Garip Savaş 47-59, 979
Gatehouse, A.H. 398
Gaulle, de 29, 437, 454-55
Gazala Hattı 270-72, 363, 367, 370-74, 376-77, 424
Gazala Muharebesi 368, 424
Gazzera 178
Gehlen, Reinhard 919
Gela 608, 610
Gelsenkirchen 843
Gemas 312
George, Lloyd 14, 23
Georges 22, 99, 103
Georgia 681
Gerow, Leonard 906
Gestapo 661, 760, 764
Ghazal 417
Ghormley, Robert L. 491, 494, 496
Gibson, Guy 832
Gideon 176
Giffard 710-11
Giffen, R.L. 441
Gilbert Adaları 699, 704-708, 851
Gindrinkers Hattı 302
Giraud 437-39, 447-50, 453, 455
Girit Adası 181, 187-93
Girit Savaşı 192
Givet 100, 913
Glaire 101
Gleiwitz 926
Gloucester Burnu 702
Gneisenau 511, 518, 826
Gniezno 927
Godwin-Austen, A.R. 172-73, 254, 271, 366
Goebbels 51, 944
Goering 53
Golikov 360, 662-63, 731
Gondar 176, 178
Goodwood Harekâtı 766-67
Gore, A.C. 562
Gort 107, 109-10, 113
Gotik Hattı 740, 742-46, 931
Gott 242-43, 371, 381-82, 388, 393, 397
Goubellat 585
Govorov 796-98, 800, 812
Gozenkaigi 967
Göring, Hermann 116-18, 127, 132, 134, 139-40, 143-44, 146-48, 150-52, 190-91, 198, 537, 602, 610, 634, 639, 726, 728, 738, 902, 983
Grable, Betty 895
Grasett, A.E. 302
Gravelines 107, 113
Graziani 156, 166-67, 937
Greenock 526
Greenwich 289
Greenwood, Arthur 21
Greif Harekâtı 893-94
Greiffenberg, von 184-85
Gretton, P.W. 536
Griffin 893
Griswold 957
Grodno 222, 802
Grossdeutschland 892
Groves, P.R.C. 816, 969
Grozni 347
Grönland 519, 523, 529-30, 533
Guadalcanal 485, 490-98, 687, 692-93, 696, 706, 858
Guadalcanal Deniz Muharebesi 497
Guadalcanal Muharebesi 475, 495, 498
Guam Adası 856, 858-60, 862, 950
Gudbrand Vadisi 88
Guderian, Heinz 29, 42-43, 55, 91, 93-94, 100-102, 104-107, 113, 117, 119-20, 125, 219-22, 224-26, 228-33, 768, 919, 921, 925, 979, 985
Guillaume 737
Guingand 167, 181
Gumbinnen 813
Gurka 733, 885
Gustav Hattı 649-50, 653, 725-29, 734-35, 737
Guzzoni 602, 613
Güney Afrikalılar 173, 260, 408
Güney Amerika 531

Habata 263
Habeşistan *bkz.* Etiyopya

Hafid Sırtı 244, 246
Hagana 504
Hague 53, 94, 96, 147
Haining 504
Halder 42, 50, 54, 56, 113-16, 118, 125, 184, 186, 203, 229-30, 232, 239-41, 335-37, 352-53
Halegh Eleba 271-72
Halfaya 243-45, 265, 419
Halfaya Geçidi 242-43, 246-47, 262
Halifax 10, 15, 22, 74, 514-15
Hall 957
Hallouf Geçidi 576
Halmaheras 861
Halsey, William F. 474, 496, 693-96, 700, 862, 864-74, 876
Hamburg 831, 833-34, 840
Hamburg Muharebesi 833
Hammamat 585, 594
Hamman Lif 594
Hampdens 819
Hampton Roads 433
Handy, Thomas T. 468
Hangman Tepesi 733
Hangö Limanı 63
Hankey, Lord 82
Hannibal 617, 742
Hannover 833, 836, 897
Hansa 827
Hanya 192
Harar 176-77
Harding, John 733, 744
Harkov 331, 340-42, 662-63, 666, 668, 675, 677-78
Harp Akademisi 255, 468
Harpe 207
Harris, Arthur T. 827-31, 834-35, 841-42, 844-46
Hart, Liddell 186, 303, 623, 756, 774
Hartland 444
Hartum 172
Harwich 110
Hava Hâkimiyeti 816
Hawaii Adaları 276-77, 289, 292, 296, 298, 472, 490, 687, 704, 858
Hawkinge 140-41
Hayashi 713
Hayfa 607
Hazar Denizi 342-43, 346-48, 353
Heath 311
Heinrici 207, 685, 801, 924
Helsinki 798
Henderson Havaalanı 491, 493, 495-96
Henderson, Nevile 10
Herkül (Hercules) Harekâtı 379
Hermes 325
Herr, Traugott 933, 936
Herring 695
Herson Yarımadası 796
Hewitt, H. Kent 433, 440, 442, 607, 635, 640
Heydte 902-903
Hickam 293
Hiei 497
Hilpert 207
Himalayalar 881, 959
Himmler 207, 921, 937
Hindiçin 275-76, 285, 307, 309-10, 874
Fransız Hindiçini 275, 384
Hindistan 254, 280, 316, 319, 321-25, 471, 498-501, 504-506, 604, 640, 687, 709-11, 715-16, 820, 878, 959
Kuzeydoğu Hindistan 499-500
Hint Kongresi 499
Hint Okyanusu 309, 324-26, 475, 501, 537
Hintliler 156, 177, 262, 307, 314, 320, 393, 500-501, 506, 688, 709, 713, 729, 883
Hirohito 963
Hiroşima 966-70
Hiryu 483-84
Hitler 3, 6-17, 21, 25, 29, 47-54, 56-59, 61, 65, 71, 73-75, 77, 79-80, 82, 84, 89, 91, 93, 97, 99, 102, 105-107, 113-18, 120-21, 123, 125-27, 139, 144, 147, 149-51, 155, 167, 183-86, 189-93, 195, 197-215, 217, 220, 224-33, 239-41, 275, 284, 289, 300, 314, 332-40, 349, 351-54, 361, 379, 411, 416, 421-22, 424-25, 436, 449-51, 456-57, 467, 469, 510, 528, 534-38, 566, 570, 574, 597-98, 601-603, 612, 620-23, 626-27, 633, 649-50, 659, 661, 667-70, 673-74, 676, 679, 684, 686, 724, 728, 731-32, 735, 737, 741, 747, 749, 754-61, 768-71, 788-90, 795-96, 799, 801, 804-806, 810, 813, 850, 887, 896, 890, 893, 896-902, 905-906, 908, 914-16, 919-29, 931-39, 942-46, 970, 973, 976-81, 983-87, 989

Hitler Almanyası 6, 850
Hitler Hattı 735, 737
Hitlerizm 21
Hoare, Samuel 12
Hobart, P.C.S. 166
Hobbs, Leland S. 910
Hodges 775, 891, 911, 952
Hogland Adası 61, 63, 66, 812
Holland, L. 519-20
Hollanda 52-54,78, 94-95, 284-86, 288, 312, 514, 537, 754, 770-73, 779, 980-81
Hollanda Doğu Hint Adaları 32, 280, 284, 289, 305, 319, 471, 692, 861, 864, 954, 987
Hollandalılar 95-96, 125, 128, 147, 275-77, 284, 287
Hollandia 853-54
Holmes 381
Homeros 894
Homma 304, 306
Honda 711, 881-82, 884, 954
Hong Kong 280, 287, 294, 300-303, 471, 874
Honolulu 291
Honolulu Konsolosluğu 296
Hood 519-20
Hopkins, Harry 319, 427, 963
Hore-Belisha 14, 59, 156, 316
Hornchurch 135, 145
Hornet 473, 476, 480, 484, 495-96
Horrocks, Brian 397, 402, 411, 574, 576, 580-81, 585-86, 588, 591, 782, 913
Horton, Max 533, 535-36
Hossbach Bildirisi 9
Hotblack 87
Hoth 100, 102, 119, 219-21, 226, 228
Houffalize 907
Höppner 96, 98
Htizwe 502
Hube 613
Hudson 425
Hudson, Robert 12
Hull, R.A. 460, 465
Humboldt Körfezi 853
Huon Körfezi 694-95
Huon Yarımadası 491, 695, 697, 701-702
Husky Harekâtı 605
Hutton, T.J. 321-22
Huy 896, 908
Hyde Park 425

Iceberg Harekâtı 949
Iida, S. 320, 502
Ike 766, 776-77, 887, 895
Il Gioga Geçidi 745
Illinois 895
Inskip, Thomas 820
Insterburg 926
Insterburg Boşluğu 804, 807, 813
Ipo 957
Ironside 22, 83
Irwin, Noel 502
Isabella Taarruzu 212
Izyum 340-41, 663, 666, 668

İç Savaş (Rusya) 227
İkinci Cephe 424, 426-27
İlmen Gölü 667, 796
İmparatorluk Savunma Siyaseti 282
İmparatorluk Savunması 316
İmphal 709, 711, 714-17, 877-80
İmphal Muharebesi 506
İmphal Ovası 711
İndav 713-14, 882
İndin 502
İngiliz Adaları 510-11, 515, 524
İngiliz Amirallik Dairesi 73, 83-84, 86-87, 110-11, 137, 139, 244, 309, 311, 519, 523, 534, 540
İngiliz Askeri Heyeti 58, 675
İngiliz Dışişleri Bakanlığı 75, 81, 166
İngiliz Doğu Afrikası 171
İngiliz Havacılık Bakanlığı 150
İngiliz İmparatorluğu 9, 31, 117, 314, 947
İngiliz İstihbarat Teşkilatı 212-13, 518, 603, 764
İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth) 301, 396, 831
İngiliz Parlamentosu 14, 21, 826
İngiliz Resmi Harp Tarihi 253, 820, 832, 845
İngiliz Savaş Bakanlığı 55, 81, 109, 137, 166, 397
İngiliz Savaş Kabinesi 80-82, 302, 397, 822
İngiliz Savunma Eşgüdüm Bakanlığı 820
İngiliz Silahlı Kuvvetler Komitesi 76, 87-88, 166, 236, 238, 241, 301, 325, 424-25,

427-28, 507, 528, 604, 655, 712, 734, 741, 747, 766, 836, 956
İngiliz Somali 172, 177
İngiliz Uçak Üretim Bakanlığı 130, 133, 145
İngiliz Yüksek Komuta Kademesi 271
İngiliz-Amerikan Konferansı 724
İngilizler 14-17, 21, 26, 54, 58, 71, 75-79, 84, 87, 94, 98, 105, 109-10, 112, 114-15, 118, 120, 123, 127, 129, 131, 133, 135, 139, 142-43, 145, 153, 157, 162-63, 165-69, 171-72, 178, 181, 185, 187, 189-90, 197-98, 201, 209, 211, 213, 217, 235, 237, 241, 243-44, 246-49, 253, 255-56, 259-73, 276, 282, 287-88, 292, 298, 300, 302, 307-308, 311-15, 321-24, 326, 363-82, 386, 390-91, 394, 398, 400, 404, 406-409, 412-32, 437, 448, 456, 468, 471, 475, 490, 498, 501-506, 515, 517-18, 520, 524, 527, 530, 532, 542, 549, 551, 567-68, 575, 577-78, 581, 586-87, 591-92, 605, 607, 612, 615, 617, 630, 632, 639, 645-48, 652, 675, 687-88, 704, 709, 712, 714-17, 724-25, 728, 731, 739, 741, 743, 745, 753, 757, 759-61, 764, 768-75, 779, 783, 819, 821, 830, 832-34, 837, 839, 850, 880-81, 884, 886, 935-36, 839, 842, 956-57, 961, 968, 976-80, 986
İngiltere 22, 27, 29, 64, 77, 79, 91, 106, 110-13, 125-26, 128, 134, 141, 143, 157, 189, 197-99, 201, 204, 208-10, 240, 260, 299, 302, 380, 397, 433-34, 504, 528, 539, 541, 577, 602, 652, 733, 749, 756, 815-17, 820, 822, 843, 863, 976, 980, 983-84, 988
    Güney İngiltere 129, 136, 756, 760
    Güneybatı İngiltere 756
    Güneydoğu İngiltere 139-40
    Kuzey İngiltere 519
    Kuzeybatı İngiltere 145
İnkerman 796
İrlanda 511, 515, 433, 539, 543, 863
    Güney İrlanda 539
    Kuzey İrlanda 433, 543
İrravadi Nehri 323-24, 506, 880-83, 885, 954
    İrravadi Vadisi 713, 715
İsa 617, 911
İskandinavya 64, 71, 73, 76-77, 87, 89
İskenderiye 191, 242, 363, 382, 396, 607
İskenderiye Limanı 386
İskoçya 433, 539
İspanya 30, 32, 202, 406, 456-57, 536, 602-603
    Cumhuriyetçi İspanya 30
    İspanyol Fası 406, 456-57
İspanya İç Savaşı 7, 130, 456
İspanyollar 428, 456-57
İsveç 48, 64, 74, 76-77, 80, 88, 519
İsviçre 78, 120, 908, 937
    Batı İsviçre 908
İşçi Partisi (İngiltere) 21
İtalya 24, 30, 31-32, 120-21, 138, 155, 171, 209, 281, 284, 316, 365, 379, 421, 457, 461, 600-601, 604, 612-15, 617-56, 721-47, 794, 806, 817, 838, 843, 878, 931-33, 937, 945, 987-88
    Faşist İtalya 171, 283
    Güney İtalya 291, 624-25, 654
    Kuzey İtalya 608, 620, 649, 655, 724, 728, 744, 931
    Kuzeybatı İtalya 743
    Merkez İtalya 633
    Yukarı İtalya 627
İtalyanlar 33, 156-57, 161-62, 165, 167, 169, 171-73, 177-78, 181, 189, 202, 210, 235, 238, 240, 242-43, 253-54, 257, 261, 264, 273, 354, 373-74, 378-79, 381, 383, 390, 392, 407-409, 416, 420, 451, 517, 552, 564, 572, 575, 586, 600-602, 608-609, 614, 620, 622-27, 632-34, 642, 649, 741, 747, 932, 986
İtalyan Doğu Afrika İmparatorluğu *bkz.* **İtalyan Doğu Afrikası**
İtalyan Doğu Afrikası 155, 171-78, 421, 986
İtalyan Kuzey Afrikası 163
İtalyan Somalisi 173, 176, 254
İvabaçi 875
İvo Jima 855, 861, 875-76, 949
    İvo Jima Taarruzu 875-77
İzlanda 511, 519, 523-24, 531, 543
İzlanda ve Batı Yaklaşma Bölgesi 523

Jamaika 309
Japon Moskova Büyükelçiliği 962-63, 965

Japon Washington Büyükelçiliği 298
Japon Dışişleri Bakanlığı 288, 964-65
Japon İmparatorluğu 947
Japon Notası 298
Japonlar 275-77, 280-89, 292-93, 297-98, 300, 302-13, 315, 318, 320-26, 471-72, 474, 476-80, 483-506, 621, 687-717, 851, 853-68, 871-77, 880-86, 949-68, 987, 989
Japonya 31, 251-52, 276, 281, 283-86, 289-326, 426, 471-507, 525, 688, 703, 826, 855-56, 859, 861, 865, 874-75, 947-70, 987, 989
Jarabub Vahası 263
Jassy 792-95, 808
Jean Bart 441-42
Jellicoe 699
Jervis Bay 514
Jewell, N.A.A. 435
Jijiga 176
Jitomir 683, 787-88
Jitra 311
Jlobin 680, 800-801
Jodl, Alfred 53, 56, 115-16, 125, 199, 201, 612, 757-58, 898, 915
Johore 312
Joshima 857
Juba Nehri 176
Juin, Alphonse 434-36, 448-49, 452-53, 736-37
Jukov 231, 349, 356, 361, 790-93, 799, 923-24, 926-28, 944
Jutland 86, 520
Jutland Muharebesi 871

Kabaw Vadisi 878
Kabis 422, 463, 552-53, 572, 574-75, 578-79
Kabis Geçidi 549, 552
Kabis Körfezi 460
Kadok 885-86
Kafkaslar 209, 336-37, 339, 343, 345-46, 361, 657, 660-61, 663
Kafkasya 48, 229, 231, 335-36, 339-43, 345-46, 348-49, 361, 657-60, 668, 985
  Batı Kafkasya 349
  Merkez Kafkasya 348
Kafkasya Cephesi 346
Kafsa 460, 553-54, 556-57, 571-73
Kaga 483
Kahire 181, 238, 262, 363, 366, 379, 386, 396-97, 724
Kahire-Tahran Konferansı 725
Kahnla 883
Kalaç Nehri 350, 358
Kaladan Vadisi 881
Kalemyo 878, 882
Kalewa 878, 880
Kaliforniya 296
Kalisz 927
Kalküta 325, 499
Kalmuk Stepleri 354, 659
Kamensk 342, 662
Kampar 311
Kanada 31, 302, 514-15, 523-24, 529, 535, 607, 632, 643, 647, 650, 712, 735, 737, 745-47, 773-74, 831, 939
  Doğu kanada 515
Kanada Genelkurmayı 302
Kanlı Sırt 495
Kansas 468
Karadeniz 337, 339, 341, 346, 358, 789, 792-93
Karayip Adaları 457, 529
Karelya Kıstağı 63-67, 798
Karolin 681
Karpat Dağları 41-42, 44, 218, 228, 792-95, 799, 803, 807-808, 810, 919, 925
Kartal Günü “Adlertag” 139
Kassala 156, 172, 177
Kassel 833
Katha 882
Katolik Kilisesi 117
Katowice 927
Kattara Çöküntüsü 383, 399
Kattegat 519
Kaunas 804
Kavgam (*Mein Kampf*) 118, 197
Kawabe 711, 715
Kazablanka 428-33, 435, 439-42, 449, 456, 506, 532, 548, 570, 604
Kazablanka Konferansı 555, 606, 622 830, 835
Kazan (Cauldron) 373-74
Keightley 582, 935
Keitel 115-16, 206, 208, 212
Kemijarvi 64, 66
Kenley 135, 142

Kenya 156, 171-73, 176
Kerama Retto 950
Kerç 339, 795
Kerç Boğazı 339, 346, 659, 681
Kerç Yarımadası 339
Keren 177
Keren Muharebesi 178
Keru 177
Kesselring 138, 144, 147, 149-50, 367, 379, 421, 466, 564, 566-68, 574, 600-603, 613, 615, 620-21, 623-29, 633, 642-43, 645, 648-50, 652, 654-55, 724-28, 736-39, 741-46, 933, 937-38
Keyes, Geoffrey 109, 652
Khersen Limanı 790
Kıbrıs 190, 193
Kırım Yarımadası 229-231, 339-41, 349, 659, 669, 681-82, 795
Kızıl Deniz 155, 241, 386
Kızıl Ordu 65, 200, 233, 329, 331, 340, 664, 671-73, 797, 802, 809, 979, 985
Kiari 698
Kiel 514, 836
Kielce 41, 924-25
Kiev 206, 219, 229-30, 658, 677-78, 680-83, 787-88, 790
Kimmel, Husband E. 292
Kimura 880
King George V 309, 522
King, Ernest J. 305, 426, 429, 490, 604, 704, 861, 968
Kinkaid 863, 867-70, 872, 874
Kippenberger, Howard 380
Kirishima 497
Kiriwina 695
Kirovograd 673, 787
Kişinev 794
Kiska Adası 484, 690-91
Kismayu Limanı 176
Kleist, von 41, 44, 100, 102, 106, 113, 117, 119-20, 183, 185-86, 207, 227-28, 230, 340, 342-43, 345, 347-48, 352, 657, 659-60, 662, 669, 681-82, 794
Klopper 378, 380
Kluge, von 40-41, 43, 207, 222, 335, 669, 676-77, 760-61, 764, 800
Knoche 461-62
Kobe 474, 960
Koblenz 781, 891, 941-42
Kobra Harekâtı 761
Kobryn 222
Koch 97
Koeltz 448, 554
Koenig 367
Koga 695, 708, 857
Kohima 709, 714-17
Koiso 861, 962-63
Kokoda 488-89
Kolombangara Adası 696-97
Kolomiya 792-93
Komorn 921
Kondo 479, 494, 497
Kongo 309
Koniev 677, 680-81, 683, 787-88, 791-94, 803-804, 923-28, 944-45
Konoye 284-85, 964
Kopenhag 84, 86, 299
Korosten 683, 787
Korsika Adası 603, 649
Korsun 788-89
Koryzis, Alexandros 166
Kota Bharu 277, 308, 310
Kotelnikovo 358
Kourzia 586, 591
Kovel 799-800, 803
Kowloon Yarımadası 302
Köln 829, 891, 893, 897
Königsberg 844, 926
Köprübaşı Muharebesi 754
Kra Kıstağı 307, 320-21
Krakow 41, 924
Krasnoarmeisk 663, 665
Krasnodar 346
Krefeld 897
Kremençug 680-81, 787
Krivoy Rog 681, 787-90
Krueger, Walter 695, 702, 863, 873-75, 958
Krupp (fabrikası) 831, 833, 849
Ksenefon 810
Kuala Lumpur 312
Kuantan 310, 312
Kuban 669, 681
Kuban Nehri 346, 659
Kuban Yarımadası 339
Kuma Hattı 660
Kuma Nehri 660
Kumusi Nehri 489
Kunsamo 66

Kupyansk 341-42
Kure 296
Kure Atolü 479
Kuribayashi 876
Kuril Adaları 276, 293, 296, 699, 963
Kurita 857, 865-72
Kurland 207
Kursk 331, 340-42, 658, 663, 668-69, 674-77
Kurtsürüsü (taktiği) 517-18, 531
Kustrin 927-28
Kurtzeba 42
Kutup 499, 526, 528-29, 531, 534, 539-41
Kuzey Amerika 281
Kuzey Amerika Firması 837
Kuzey Bukovina 199, 208
Kuzey Buz Denizi 64-65, 141, 509, 520
Kuzey İrlanda 433, 543
Kuzeybatı Afrika Projesi 423, 428
Küchler, von 40-43, 207, 335
Kül Çarşambası 386
Kwajalein Atolü (Adaları) 707
Kwantung 283
Kyushu 950, 959

L Planı 819
La Difensa Dağları 653
La Molina Geçidi 637, 639
La Pallice 515
La Rochelle 515
La Sénia Havaalanı 444
Laba Nehri 346
Laborde, de 455-56
Ladoga Gölü 64-65, 662, 798
Lae 488, 491, 692-93, 695, 697-98
Lahey 53, 94, 96, 147
Lahey Sözleşmeleri 510
Lamon Körfezi 304
Landsberg 927
Lang, Rudolf 572
Langres de Platosu 120
Laon 119
Lashio 323-24
Laval, Pierre 449-51
Lavanskari Adası 61
Lawrence, T.E. 504
Le Havre 844
Leahy 431, 436, 961, 965, 968-69
Leavenworth 468
Lee, Robert E. 617
Leeb, von 206-207, 218, 228, 232, 334-35,
Leese, Oliver 397, 411, 574, 652, 728, 744, 746, 878
Legaspi 304
Leghorn 650, 743
Leghorn Limanı 651
Lehr 731, 909
Leigh-Mallory, Trafford 143, 146
Leipzig 834
LeMay, Curtis 959-60
Leningrad 61, 63-65, 67, 206, 228, 232, 335, 337, 662, 668-69, 796-97
Leningrad Cephesi 800
Lentaigne 713-14
Lentini 611
Leopold 109-10
Les Andalouses 443-44
Letonya 61, 199, 803, 812
Lexington 476-78
Leyte Adası 863-64, 868-70, 873, 957-58
Leyte Körfezi 865, 869-72, 874
Leyte Körfezi Muharebesi 860, 871
Libya 155, 249
Licata 608
Liebenstein, von 554, 556
Liège 896, 906, 908
Lightfoot Harekâtı 406, 411
Lille 112
Lindemann 207
Lindemann, F.A. 827, 966
Lingayen Körfezi 304, 874
Liri Nehri 648
Liri Vadisi 726, 733, 735, 737-38
List 41-42, 44, 184-85, 190, 207, 336, 341, 657
Litvanya 61, 199, 218, 802-804, 807, 812
Litvinov 16
Liubotin 678
Liverpool 145, 152, 526
Ljubliana Boşluğu 741
Lodz 39, 41-42, 924
Loire Nehri 121, 739, 754, 767-68
Loivisto Adası 61
Lombardy Ovası 744
Loncalar Birliği 827
Londonderry 526
Londra 78, 80-81, 87, 126, 129, 136-37, 144, 146-52, 210, 236-37, 276, 292, 311, 319, 377, 397, 414, 424, 427,

453-54, 507, 519, 760, 766, 816, 823, 834
Londra İtfaiye Teşkilatı 111
Longstop Tepesi 468, 470
Lordlar Kamarası 10, 819
Lorient 515, 539, 768
Lozan 872
Lozovaya 663, 666, 679
Lublin 803
Lucas, John P. 648, 727-29, 732
Lucht 907
Ludlow-Hewitt, Edgar 821
Lumsden, Herbert 411-12
Luneberg Heath 945
Lunga Roads 491, 493-94
Lupkov 810
Lutsk 228, 788, 803
Luzon Adası 280, 290, 303-304, 306, 863-64, 873-75, 948, 957-58
Lübeck 827
Lüksemburg 45, 98-100, 275, 524, 780-81, 891, 904, 908, 980
Belçika Lüksemburgu 98, 103
Kuzey Lüksemburg 904
Kuzeybatı Lüksemburg 908
Lütjens 521
Lüttwitz 907, 909, 912
Lützow 511, 528, 533-34
Lviv 44, 218, 227, 793, 799, 803
Lyautey Limanı 440
Lyme Körfezi 126-27
Lympne 140-41
Lyons 437
Lysa Gora 924

M Planı 819
Maastricht Bölgesi 96, 770, 901
Macaristan 11, 208, 228, 792, 794, 809-10, 921
Macarlar 212, 339, 341-42, 354, 662, 792, 810-11
MacArthur, Douglas 290, 303-306, 475, 488-91, 689, 693-94, 697-98, 700-702, 708, 851, 853-56, 861-63, 865, 868, 873, 875, 955
Mackay, I.G. 162
Mackensen 728, 730-32
Mackesy 88
Madagaskar 437
Fransız Madagaskarı 326
Madang 698, 701, 853
Maddalena Kalesi 263
Maggiore Dağları 653
Maginot Hattı 50, 58, 98-99, 119-20, 331
Magnuszev 924
Mainz 942
Mairoi 637
Maison Blanche Havaalanı 446
Majuro Adası 707
Makin Adası 704-706
Malay Yarımadası 277, 280, 307-308, 311, 313-14, 316, 699
Malaya 285, 287-89, 292, 294, 307-21, 323, 325, 471, 504, 862, 880, 987
Malcolm 446
Maldive Adaları 325
Maleme 192
Maleme Havaalanı 188, 191
Malinovsky 678, 788, 790, 793-94, 808, 810-11
Malmedy 903, 910
Malta 190, 193, 367, 379, 607-609, 641, 644, 986
Mamison Geçidi 348
Manastır Boşluğu 187
Manastır Tepesi 732-33
Manchukuo Devleti 283
Mançurya 275, 283-84, 472, 699, 963, 967
Mandalay 322-24, 713, 880, 882-85
Mandalay Ovası 882
Manhattan District Projesi 969
Manhay 914
Maniç Gölü 659
Maniç Nehri 343, 660
Manila 280, 290, 304-305, 321, 862, 874-75, 957
Manila Limanı 875
Manipur Devleti 322
Mannerheim 66, 68
Mannerheim Hattı 63-67
Mannheim 833, 942
Manstein, Erich von 53, 55-57, 186, 207, 341, 358, 360, 660-61, 665, 669, 676, 681-83, 787,790, 794, 805, 981
Manston Havaalanı 135, 140, 144
Manş Denizi 55, 91, 101-102, 105-106, 113, 119, 125-26, 135, 138, 142, 144,

148, 151, 208, 220, 352, 424, 426, 490, 527, 539, 602, 604, 652, 724, 733, 739-40, 749, 755-56, 759, 779, 836-37, 843, 981, 988
Manş Denizi Akını 826
Manteuffel, Hasso von 567, 585, 683-84, 789, 794, 807, 893, 896-99, 901, 903-905, 907-909, 911-15
Marakeş 440
Marche 914
Marco Polo Köprüsü 283
Mareth Hattı 551-54, 567-69, 571-79
Mariana Adaları 281, 699, 704, 708, 854-60, 876, 958-59, 964
Mariana Adaları Büyük Keklik Avı 859
Marina Adaları 855
Markham Nehri 698
Markham Vadisi 701
Marne Nehri 120
Marshall Adaları 281, 293, 699, 704, 706-708, 851, 857
Marshall 424-27, 429, 432, 490, 604, 741, 961, 965
Martel, G. Le Q. 675
Martlesham Heath Havaalanı 141
Maryland 297
Maslennikov 800, 803, 812
Massachusetts 441
Massawa Limanı 177-78
Massey Shaw 111
Massicault 591
Mast 434-35, 437, 445, 447-48
Matador Harekâtı 308
Matifou Burnu 445-46
Matir 464-65, 589, 592
Matloff, Maurice 433
Matmata Tepeleri 574, 576
Matruh *bkz.* Mersa Matruh
Maungdaw 502-503
Mavi İnceleme 133
Maykop 345-46
Mayu Nehri 502, 881
Mayu Yarımadası 501, 503
McAuliffe, Anthony C. 910, 912
McCain 869-70
McClusky, Clarence W. 483
McCreery, R.L. 634, 640, 726, 746, 933
Mecezü'l-Bab 461-62, 465-66, 467-68, 566-67, 583, 585-86, 588-89
Mecerde Nehri 589, 591
Medeniyin 567, 570-71, 576
Medjerda Nehri 461, 465
Mehdia 440
Meiji 281
Meiktila 882-85
Meknessi 572-73
Meksika 32
Melfi 643
Melitopol 681-82
Memel 812
Mercan Denizi 476-78, 483
Mercan Denizi Muharebesi 475-78, 480, 488, 501
Meretskov 66, 796
Merignac 511
Merkez Cephe 880, 883
Mersa Bou Zedjar 443-44
Mersa Brega 272, 420-22, 550
Mersa Matruh 156-57, 238, 380, 384, 418-19
Mers-el-Kebir 326
Merseyside 145
Messe, Giovanni 553, 568, 570, 573, 577, 581, 583, 593
Messervy, F.W. 372, 375-76, 878, 882-83, 885-86, 954
Messina Boğazı 606, 613-15, 624, 630
Meşale (Torch) Harekâtı 406, 423-57, 531, 607
Metaksas 163, 166
Metaksas Hattı 185
Metauro 745
Metemma 176
Metz 769, 772, 780-81
Meuse Nehri 91, 98, 100, 102-104, 110, 113, 119, 769, 776, 822, 894, 896, 902, 904-905, 907-909, 911, 913-14, 981-82
Meuse-Escaut Kanalı 771
Mézières 908
Mısır 155-56, 161-62, 166, 168-69, 237, 239-42, 251, 253, 263, 316-19, 363, 370, 378-79, 382, 386, 395-97, 404, 407-408, 421, 425, 427, 429, 548, 604, 986-87
Michelier 434, 439
Middleton 891, 906, 908

Midlands 143, 146
Midway Adası 293, 296, 472, 474-75, 479-82, 484, 486, 488, 490-91, 494, 501, 687
Midway Muharebesi 475, 478-79, 481, 484, 486, 488, 494, 501
Mignano Boşluğu 652
Mignano Geçidi 648
Mihver Devletleri 32-33, 184, 202, 205, 209-10, 289, 406, 449, 457, 466, 529, 532, 568, 595, 626
Mikado 299
Mikawa 492-93
Millerovo 342, 360-61, 662
Milletler Cemiyeti 78, 283
Milne Körfezi 488-89
Mindanao Adası 861-63, 875, 958
Mindoro Adası 874
Minqar Qaim 382
Minsk 206, 219, 222, 224-25, 685, 801-802
Missouri 970
Mitchell, William 816
Miteiriya Tepesi 392, 394, 411
Mitscher 857-59, 864, 871, 876, 950-51
Mius Nehri 232, 335, 678
Mlawa 924
Model 207, 794, 805, 807, 896-97, 899, 901, 906
Moerdijk 95
Mogadişu 176
Mogaung 714
Mogilyov 225, 680
Moğol 792
Molotov 16, 202-203, 205, 214, 424, 873
Moltke 103, 219
Monastyrshchina 360
Monschau 903
Mont Rigi 903
Monte Battaglia 746, 935
Monte Cassino 726, 730
Monte Trocchio 726
Montecorvino Havaalanı 637-38
Monterotondo 625
Montgomery, Bernard 167, 181, 364, 397, 399, 401, 403-406, 411-16, 419-22, 548-54, 567-68, 571-81, 584, 586-88, 605-606, 611, 613-14, 624, 630-34, 641, 643, 646-47, 650-52, 655, 728, 752-53, 755, 764-66, 772-82, 887, 890, 911-12, 939, 941-43, 945
Monthermé Nehri 102
Monywa 880, 883
Moravya Protektorası 200
Moresby Limanı 475, 477-78, 486, 488-89, 492
Morison, S.E. 706, 860
Moro Nehri 652
Morotai Adası 861-62
Morshead, Leslie 238, 240, 956
Mosdok 347-48, 657
Moselle Nehri 45, 769-70, 772, 776
Moskova 16, 183, 195, 201, 206, 213-14, 220, 222, 224, 226-33, 334-35, 337, 342, 351, 356, 362, 430, 666-67, 677, 685, 797, 801, 962-65, 977, 985
Motobu Yarımadası 952
Moulmein 321
Mountbatten, Louis 709-10, 714, 877-78, 884, 957
Moyale 172
Möhne 832
Msus 366-67
Mukden 283
Mukden Vakası 283
Munda 693, 696
Munda Noktası 695
Munster 53
Mures Nehri 810
Murmansk 63, 65, 67, 540
Murphy, Robert 434-37, 448
Musaid 242
Musashi 855, 863, 865-67
Mussolini, Benito 120, 155, 171-72, 178, 202, 205, 209, 241, 265, 379, 421-22, 451, 457, 470, 549-50, 553, 559, 566, 570, 597-98, 601-602, 609, 613, 615, 620-22, 747, 893, 931, 936, 986-87
Mutagachi 506, 711, 715, 717
Münih 450-51, 819, 834
Münih Antlaşması 7-8, 13, 16, 30, 976
Münih Konferansı 11
Münih Krizi 51, 137
Müşterek Planlama Heyeti 167, 181
Müttefik İstihbarat Teşkilatı 333, 469, 853, 891
Müttefik Konferansı 423, 532, 548
Müttefik Yüksek Savaş Konseyi 58, 78, 81

Müttefikler Arası İstihbarat Teşkilatı 782
Myitkyina 714, 881
Myittha Vadisi 882

Nadzab Havaalanı 698
Nagazaki 966-69
Nagoya 474, 960
Nagumo 293, 296, 474, 479, 482-85, 494, 860
Naha 952
Nalçik 348, 657
Namsos 87-88
Namur 769, 896, 907, 913
Napoli 612, 624-25, 628-29, 633-37, 639, 642, 644-45, 647-48
Napoli Havaalanı 729
Napoli Limanı 635, 644, 651
Napolyon 103, 195, 197-98, 225, 230-31, 379, 554, 617, 984, 986
Naqb el Dweis 384
Narev Nehri 41-42, 923-24
Narva Nehri 797
Narvik 73-74, 76-78, 80-82, 84-85, 87-89
Nasi 178
Nasugbu 875
NATO 438
Naziler 7, 12, 16, 50, 76, 214, 454, 603, 804, 823, 946, 989
Nazi-Sovyet Paktı 284
Neame 168-69
Nehring, Walter 401, 461-63, 465-67, 469
Neisse Nehri 928, 944
Nelson 300-301
Nelson 309
Neufchateau 908, 913
Nevada 297
New York 895
Newall, Cyrill 146, 820
Newcastle 141
Newfoundland 523
Nibeiwa 160
Nida Nehri 41, 923
Niemen Nehri 803
Nikolayev 790, 793
Nikopol 788, 790
Nil Deltası 156, 363, 396
Nil Vadisi 252, 318
Nimes 612
Nimitz, Chester W. 475-76, 478-80, 485, 490-91, 693-94, 699, 704
Niş 210
Noble, Percy 526, 532
Nocera 647
Noemfoor Adası 856
Nofilia 548
Nogaisk Stepleri 682
Noguès 439, 442, 450, 452-53, 455
Nomonhan 284
Norfolk 519
Normandiya 539, 607-608, 621, 652, 724, 728, 733-35, 739-41, 749, 752, 754-60, 769, 773, 804, 842, 945, 988
Normandiya Çıkarması 424, 539, 724, 733-34, 740, 750, 756, 781, 799, 830, 835-36, 838, 840-41, 847-49, 988
Normandiya Muharebesi 769
Norrie, C.W.M. 254, 258, 261, 270, 371, 388
North Weald 145
North, John 782
Northolt 148
Norveç 48, 54, 64, 71-89, 128, 138, 141, 208, 214, 329, 331, 511, 514, 528-29, 533-34, 538-40, 822, 980
Nova Scotia 514-15
Novaya Kalitva 354, 360
Novgorod 331, 796
Novograd Volinsky 787
Novorossiysk 346
Nürnberg 835
Nürnberg Duruşmaları 6, 83
Nyaunga 883
Nye, Achibald 603

O'Connor, Dick 160-64, 166-69
Obukhov 804
Oder Nehri 919-29, 939, 943-44
  Aşağı Oder Nehri 927-28
  Yukarı Oder Nehri 926
Odic 437
Oise Nehri 102-103, 119
Okinawa 859, 861, 864, 874-75, 949-53, 956, 962-63
Oklahoma 297
Oldenburg Planı 208
Oldendorf 868, 874
Olimpos Dağı 187
Olive Harekâtı 744
Oliver 640

Oppenheim 942
Oran 326, 429-34, 437, 439, 442-45, 449, 456, 463, 608, 635
Oran Limanı 444
Ordzhonikidze 348
Ormoc 873
Orne Nehri 764, 767
Orrery 88
Orsogna 652
Orşa 225, 680, 685, 801
Orta Okyanus Buluşma Noktası 523-24
Ortadoğu 24, 166-67, 173, 189-90, 241, 251, 312, 319, 323, 367, 426-27, 504, 514-15, 526, 841
Ortodoks Kilisesi 454
Ortona 649-50, 652
Oryol 331, 663, 668, 674, 676-78
Osaka 960
Oscarborg 85
Oslo 73, 82, 85-88
Oslo Havaalanı 83
Ostia 623
Ostmark 207
Our Nehri 892, 904, 907-908
Overlord Harekâtı *bkz.* Normandiya Çıkarması
Owen Stanley Sıradağları 488
Ozawa 857, 859-60, 865-67, 869-70, 872

Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu 522-24

Padua 936
Paestum 637, 647
Pakokku 882-83
Palau Adaları 304, 861-62
Paldaski 63
Palermo 606, 613, 635
Palermo Limanı 606
Papagos 163
Papua Yarımadası 486, 488-89, 491, 692
Paris 78, 81, 105, 120-21, 757, 765, 816, 827, 895
Park, Keith 143-44, 146
Pas de Calais 129, 144
Pasifik 252, 276-78, 280-82, 286, 320, 426, 471-507, 527, 535, 621, 687, 689, 693, 698-700, 709, 851, 855, 857, 862, 876, 886, 948, 951, 953, 956, 987
Güney Pasifik 276, 693
Güneybatı Pasifik 277, 287, 291, 297, 475, 486, 488-91, 500, 687, 689, 691, 694, 699, 703, 708, 851-52, 987
Kuzey Pasifik 484, 688, 690
Merkezi Pasifik 700, 703-704, 708-709, 851, 853-56, 862
Orta Pasifik 490
Passero Burnu 607
Patani 308, 311
Patton, George S. 433, 440-41, 456, 571-72, 578-79, 584, 605-606, 613-14, 760-61, 768-70, 772, 774-77, 779, 781, 783, 804, 904, 908, 912-13, 941
Paulus, von 97, 201, 239-40, 340, 349, 358, 360, 659-60
Pavlograd 665
Pearl Harbor Amerikan Deniz Üssü 276-77, 286-94, 297-98, 300, 303, 308, 310, 325, 423, 472-74, 476, 480, 527, 693-94, 699, 704, 707, 987
Peck, Richard 820
Peenemünde 833
Pegu 322, 886
Pegu Yomas 954
Peiper 908-11
Peipus Gölü 797
Peirse, Richard 160, 177, 245, 710, 827
Peloponnez 183
Penney, W.R.C. 732
Pennsylvania 297
Perak Nehri 311
Percival 307, 312, 314-16
Perekop Kıstağı 795
Peronne 119-20
Persona 639
Pescara 651-52, 655
Pescara Nehri 652
Petacci, Claretta 936
Pétain 121, 436-37, 439, 448, 450-51, 453, 456
Petrov 810-11, 924
Petsamo 63, 77-78
Petsamo Limanı 64
Phillips, Tom 309-11
Piacenza 934
Pile, Frederick 136-38, 149
Pilica 41-42
Pilica Nehri 924
Pinczow 923

Pisa 724, 743
Platt, William 172-73, 177
Ploieşti 794, 808, 843
Plum 575-76
Plum Boşluğu 576
Plymouth 152
Po Nehri 746, 934, 936
Po Ovası 655, 746
Polla 633
Polonya 3, 6, 11-19, 21-23, 25-27, 37-59, 61, 67, 71, 123, 128, 148, 186, 190, 199-200, 334, 509, 736, 743, 745, 787-88, 794, 799, 804, 806, 921-23, 933-34, 970, 976-80
Batı Plonya 925
Doğu Polonya 17
Güney Polonya 183, 227, 793, 922-23
Güneydoğu Polonya 43
Kuzey Polonya 183, 218, 222, 803
Kuzeydoğu Polonya 802
Polonya (Danzig) Koridoru 40-41
Polonya Dışişleri Bakanlığı 12, 27
Polonyalılar 3, 11, 14, 17, 25, 27-28, 39-44, 67, 735-37, 743, 806, 934-35, 978-79
Polotsk 801
Poltava 678, 680-81
Pomeranya 927
Pont-du-Fahs 469, 566, 585-86
Porajorpi 63
Port Arthur 276, 298-300
Portal, Charles 604, 825-26, 841
Portekiz 212, 538, 622
Portland 139
Portland Bill 126, 539
Porto Farina 593
Portsmouth 126, 139
Portsmouth Tersanesi 145
Potenza 643
Potsdam Bildirisi 967
Potsdam Konferansı 961-62, 964-65, 967, 969
Pound 604
Pownall, Charles 705
Pownall, Henry 312
Poznan 41-42, 927-28
Prag 12, 15, 780
Praga 804
Prien 510
Primasole Köprüsü 612
Prince of Wales 286, 309, 311, 519-20
Princeton 866
Prinz Eugen 518-20, 522, 528
Pripyat 206, 213, 218-19, 227, 683, 789, 793, 799-801, 803
Pripyat Nehri 186, 680
Prome 323, 885
Protektora 12, 200
Prut 792
Prut Nehri 792-93, 795
Przemysl 42
Pskov 797, 803
Pskov Gölü 797
Pugilist Gallop 574
Pulawy 924
Punch 12
Pyatigorsk 345, 660

Quadrant Konferansı 712
Quaret el Abd 384
Quebec 712
Queen Elizabeth 531
Queen Mary 531
Queensland 475, 486, 492
Quisling, Vidkun

Rabat 439
Rabaul 472, 476, 488, 491-92, 494, 498, 692-94, 699-700, 702, 708, 851, 853, 956
Radom 924
Raeder 75-77, 79, 127, 203, 534, 537, 540
Raff, E.D. 460, 463
Rahip Tiso 12
Ramree Adası 881
Ramsay, A.N. 110-11, 955
Ramsay, Bertram 607
Ramsden, W.H. 390
Ramsgate 127
Rangun 280, 320-25, 501, 506, 709, 877, 879-80, 882, 884-86, 954, 957
Rangun Nehri 886
Rapido Nehri 648, 653, 726-27, 730
Rastenburg 422, 805
Rathedaung 881
Ravenna 747
Razdelnaya 794
Rees 942

Reggio 631-32, 721
Reichenau, von 41-43, 96-97, 126, 207, 228, 335
Reims 904, 945
Reinhardt 102, 106, 207, 919
Remagen 941
Remscheid 833
Ren Nehri 18, 26, 45, 53, 81, 95, 352, 542, 762, 769-70, 772-77, 779-83, 822, 848, 887, 898, 912, 919, 929, 939, 941-44
Ren Planı 81
Renault (fabrika) 827
Rendova Adası 695-96
Rendulic 207
Reno Nehri 934
Repola 63
Repulse 309, 311
Resmi Deniz Harp Tarihi 74, 706
Reykjavik 523
Reynaud, Paul 45, 81, 104-105, 120-21
Rhineland 7, 52, 973, 976
Rhône Vadisi 121
Ribbentrop 16, 673, 798-99, 977
Riccio 652
Richards, Hugh 715
Richtofen 191
Ridgway 623
Ridgway, Matthew 623-25, 640
Riga 667, 802-803, 812
Riga Körfezi 804, 807
Rimini 724, 744, 746, 934
Ritchie, Neil 263, 366, 368, 371, 373-75, 377-78, 380-81
River Plate 511
Rjev 331, 349, 666-67
Roatta 601, 625
Roberts 402-403
Robinett, Paul 444, 557, 562, 564
Rochester 141, 144, 146
Rodimtsev 355
Rodney 309, 522
Roer 891
Roer Barajları 891
Roer Nehri 912
Rogaçev 225, 680, 685
Rokossovsky 356, 659, 676-78, 680, 800-801, 803-804, 923-24, 926
Rolls-Royce (fabrikası) 137, 837
Roma 31, 94, 239, 261, 292, 381, 422, 549, 559, 565-66, 570, 587, 595, 612, 620, 622-28, 633-34, 641-42, 644, 648-49, 651-55, 721, 724-28, 735-36, 738-40, 742, 799, 934
Roma İmparatorluğu 9
Romanya 32, 44, 185, 199, 202, 204-206, 208-209, 793, 798, 808-809, 811, 843, 847, 976
Rommel, Erwin 42, 167-69, 189, 193, 235-49, 252-59, 261-74, 318, 363-84, 386-92, 394-411, 413-25, 525, 547-54, 556-70, 572, 574, 587, 597-98, 600, 617, 621-23, 627, 649, 756-60, 764, 768, 986
Roosevelt, Theodore 120, 218, 252, 275, 284, 290, 297, 300, 319, 424-27, 429-33, 437-38, 443, 449, 453-54, 490, 516, 524, 548, 622, 735, 741, 944, 965
Rostock 827
Rostov 232, 342-43, 345-46, 659-63, 666
Rostov Geçidi 346
Rosyth 84, 137
Rothermere 816
Rotmistrov 791, 801
Rotterdam 94-95, 823
Rouen 119
Rovno 788
Royal Oak 510
Rubicon 746
Ruhr Havzası 18, 50, 52, 770, 772-74, 780, 782, 821-22, 824, 831, 844-45, 848-49, 893, 976
Ruhr Muharebesi 831-33
Rumenler 199, 212, 227, 339, 348, 354, 356, 795-96, 807-809, 811
Rundstedt, von 40, 43, 54-56, 98-99, 108, 114-17, 125, 183, 206-207, 218-19, 227-29, 231, 334-35, 352, 669, 755-60, 893, 896, 898-99, 902, 915, 933
Rus Genelkurmayı 356, 675
Rus-Japon Savaşı 283
Ruslar 15-17, 28, 44, 61-68, 195-233, 284, 298, 329-62, 367, 424-25, 541-42, 621, 657-86, 688, 780, 785-813, 840, 842, 846-47, 896, 919-29, 939, 943-45, 962-63, 968-69, 984
Russell Adaları 693-94
Rustov 659

Rusya 3, 6, 10, 13-18, 22, 25, 30-32, 45, 48, 52, 61-68, 75-76, 78, 80, 91, 125, 151-52, 181, 183, 185, 190, 195-233, 239-40, 276, 281, 284, 290, 298, 309, 317, 329-62, 430, 540-41, 649-50, 657-86, 785-813, 826, 843, 898, 923, 963, 967, 973, 976-77, 980, 984-87
Avrupa Rusyası 209
Batı Rusya 201, 204, 206, 218
Doğu Rusya 11, 186, 218, 422, 598, 622
Güney Rusya 208, 231, 340
Kuzey Rusya 540
Ruthenya 810-11
Rüveysat Sırtı 391-93, 398
Rybachi Yarımadası 63
Ryder, Charles 433
Ryujo 494
Ryukyu Adaları 304, 859, 875, 949, 962

Saar 770, 774, 782, 908, 913
Safi 440
Sahalin 963
Saidor 701
Sainte Foy de Montgommery 764
Saipan Adası 856-58, 860i 875, 959
Saito 860
Sakurai 711, 880-81, 954
Salamaua 695, 697-98
Salerno 618, 624-25, 628-31, 633-35, 637-39, 641-45, 647-49, 651, 653-55, 721
Salerno Körfezi 624, 634, 643
Salerno Limanı 637
Salerno Muharebesi 727
Salisbury Plain 27
Salla 64, 66
Salsk 660
Saluen Nehri 321, 954
Samar Adası 868
Samoa Adası 472
San Bernardino Boğazı 865, 867-68, 872
San Francisco 473, 484
San Nehri 39, 42-43, 803-804
Sandford, D.A. 176
Sandomierz 42-43
Sangro Nehri 650-52
Sansapor Burnu 856
Sant'Agata 614
Santa Cruz Adaları 490
Santa Cruz Adaları Muharebesi 496
Santa Isabel 692
Santerno Nehri 935
Saratoga 491, 494-95
Sarawak 957
Sardinya Adası 429, 603-604, 608, 612, 649, 668
Sarmi 854
Sasaki 697
Saten Harekâtı 547
Savige 956
Savo Adası 493
Savo Adası Muharebesi 492
Saygon 310
Sbiba 560-61, 564
Scapa Flow Deniz Üssü 84, 87, 510, 519
Scharnhorst 511, 518, 534, 539, 541, 826
Scheer *bkz.* Amiral Scheer
Scheldt 107, 126
Scheldt Nehri 779
Schlieffen 219
Schlieffen Planı 55
Schlüsselburg 331, 661
Schmid 133
Schmidt, Heinz 365
Schmundt 56
Schnee Eifel 907, 941
Schnee Eifel Muharebesi 907
Schörner 207, 794, 812
Schweinfurt 835, 837-38
Scoglitti 608
Scoones 711, 715, 717
Seaton 207
Sedan 55, 91, 101, 103, 114
Sefakis 463, 547, 553
Seiskari Adası 61
Selangor Bölgesi 312
Selanik 163, 185, 187, 778
Selasiye, Haile 176-77
Sele Nehri 637-38
Selebes 280, 325, 702
Sen Nehri 119, 126, 752, 754, 756, 758-59, 764-65, 768, 773-75, 782
Sened 572
Senger und Etterlin, von 602, 726, 728-29, 737-38, 933
Senio Nehri 934
Senio Vadisi 747
Serafimoviç 354, 358

Seraph 435, 438
Sereth Nehri 793-94, 808
Sertorius 633
Severn Nehri 126
Seylan 324-26, 472, 500
Sezar Hattı 738-39
Shan Tepeleri 884-85
Shantung Eyaleti 281-82
Sherman 681
Shingle Harekâtı 725
SHO-1 862, 864
Shoho 477
Shokaku 476-77, 494, 496, 859, 948
Short (fabrika) 141, 146
Shumilov 355
Shuri 952
Shwebo 883
Shwebo Ovası 882
Siamese 277
Siauliai 803, 812
Sicilya Adası 379, 429, 470, 584, 589, 594-95, 597-615, 620-21, 623-24, 630-31, 634-36, 643-44, 988
Sicilya Boğazı 241
Sicilya Çıkarması 599, 605, 615
Sidi Azeiz 242-43
Sidi Barrani 157-58, 161-62, 178, 381, 419
Sidi Bou Zeyd 557
Sidi Breghisk 271
Sidi Ferruch Burnu 445, 447
Sidi Muftah 367, 375
Sidi Nsir 567
Sidi Ömer 262-63, 273
Sidi Rezegh 256, 258-60, 264-65, 268, 270
Sidi Rezegh Havaalanı 269
Siedlce 804
Siegfried Hattı 45
Sierra Leone 523, 526, 531
Silezya 39, 848, 922, 924-27
Yukarı Silezya 848, 922, 926-27Odessa
Simeto Nehri 612
Simoviç 184, 210
Simpson, William 910, 941
Singapur 251-52, 277, 280, 282, 286, 294, 301, 307-21, 373, 861, 865, 948, 954, 957
Singora 308-10, 320
Sio 701
Siraküza 607
Sirenayka 156, 162-64, 166-67, 169, 181, 189, 235, 237, 240, 363, 419-20, 423
Sirk (harekâtları) 828
Sittang Köprüsü 322
Sittang Nehri 322-23, 954
Çürük Deniz 765
Sivastopol 339, 341, 795-96
Siyam Körfezi 307-308
Siyonist 504
Skagerrak 86-87
Skagerrak Boğazı 83
Skala 793
Skorzeny, Otto 893
Slapstick Harekâtı 644-45
Sledgehammer Harekâtı 425
Slessor 536
Slim Nehri 312
Slim, W.J. 173, 176, 502, 711-12, 714, 716-17, 877-78, 880, 882-85, 954
Slonim 223
Slovaklar 12, 811
Slovakya 13, 810-11, 924-25
Smigly-Rydz 39- 43
Smith, Holland 704
Smolensk 206, 225-26, 349, 666-67, 678, 680, 684
Smuts 176, 397, 454
Smyth, J.G. 321-22
Snell, Edwin M. 433
Soissons 759
Solomon Adaları 472, 475, 477, 486, 490-92, 494, 496, 687, 692-93, 697, 699-700, 705, 851, 956
Doğu Solomon Adaları 490-91
Merkezi Solomon Adaları 697
Somali 172
Fransız Somalisi 172
İngiliz Somali 172, 177
İtalyan Somalisi 173, 176, 254
Somerville, James 325, 521, 710
Somme 55, 119, 155
Somme Muharebesi 386
Somme Nehri 108, 118
Sommerfeld 928
Sorrento Yarımadası 635
Soryu 483
Sosnkowski 43
Souk el Arba 460-61
South Dakota 496

Southampton 151-52
Sovyet Devrimi 233, 985
Sovyet Rusya 15, 44, 198, 204, 282, 284, 289, 688
Sovyet-Alman Paktı 16-17, 213, 284
Sovyetler Birliği (SSCB) 16-17, 61, 63-67, 199, 202-204, 208-209, 214, 232-33, 282-83, 340, 672, 790, 806, 809, 984-85
Spa 891, 909
Spaatz, Carl 838, 841-42
Spadafora 614
Speer, Albert 333, 839-40, 844, 846-48, 943
Sperrle, Hugo 128, 138, 147, 152
Spezia 625, 642
Spitzbergen 538
Sponeck, Graf 96
Springfield 895
Spruance, Raymond A. 484, 704, 706-707, 851, 853, 856-58, 862, 876
SS İstihbarat Teşkilatı 921
SSCB *bkz.* Sovyetler Birliği
St. Angelo 736
St. Cyprien 590, 592
St John 523
St. Lô 757
St. Menges 101
St. Mihiel 332
St. Nazaire 539, 768
St. Omer 107, 113
St. Vith 907, 909, 911
Stalin, Josef 15-18, 61, 67, 198-99, 201, 205, 213-14, 218, 225, 228, 232, 424, 429-30, 682-83, 688, 794, 798, 834, 919, 922-23, 961-65, 969, 984-85, 989
Stalingrad 201, 337, 339, 342-45, 347-51, 353-54, 356, 358, 360-62, 657, 659-61, 666-68, 674, 805, 808, 915, 922, 985-86
Stalino 678
Stanislav 803
Stanley, Oliver 12
Staraya Russa 796-97
Stark 561
Stavanger 80-81, 141, 511
Stavanger Havaalanı 83
Stavelot 891, 903, 909-10, 915
Steinau 927
Stemmermann 788
Stilwell, Joseph 323, 500, 710, 713-14, 878, 881-82
Stimson, Henry 432, 961, 965-66
Stolbtsy 801
Stopford, Montagu 716-17, 878, 882-85, 954
Stoumont 909-10
Strangle Harekâtı 736
Stratejic Planning for Coalition Warfare 1941-1942 433
Strauss 126
Struma Vadisi 187
Strumitza Vadisi 187
Student 53, 95-97, 190-91, 193, 207, 604, 612, 623-24, 626, 668, 770-71
Stumme 409, 411
Stumpff 128
Stuttgart 831, 834
Styria 186
Subeytila 463, 557, 561
Subic Körfezi 948
Sudan 155-57, 161, 171-73
Sudan Limanı 172-73, 176
Suffolk 133, 141
Suffolk 519
Sultan 882
Sumatra 285, 475, 507, 709
Summa 66, 68
Sundlo 77
Suomussalmi 64
Supercharge Harekâtı 413
Supercharge II 576-77
Surigao Boğazı 865, 868
Suriye 105, 190, 380, 430, 437, 575, 579
Suse 463, 582
Suzuki 864, 873, 962-64
Sübedey 792
Südet 976
Südetler 7
Süveyş 190, 244, 607, 986
Süveyş Kanalı 193, 241, 252, 386
Sykes, Frederick 816
Szeged 810
Szolnok 810
Szylling 41

Şanghay 283
Şattü'l-Cerid 552, 574

Şepetovka 788-790
Şövalye Köprüsü 270, 376

Tabarka 461
Tacloban Havaalanı 872
Tafaraoui Havaalanı 444
Taganrop 331, 340, 668, 678
Tahran Konferansı 724-25
Tai Boğazı 308
Taiho 859, 948
Takagi 477
Talaud Adaları 861
Taman Yarımadası 659
Tampin 312
Tamu 324
Tanaka 497
Tankan Körfezi 296
Tannenberg 926
Tapotchau Dağı 860
Tarakan Adası 956
Taranto 291-92, 630, 643-45, 655, 721
Tarawa Atolü 704-706
Tarnopol 790-92, 803
Tartar Çukuru 339
Tartar Geçidi 792-93, 810
Taung Bazar 712
Taungtha 883
Tauroggen 807
Tayland 280, 307-308, 320-21, 885, 954
Taylor, Maxwell D. 624, 910
Tebessa 460, 548, 559-60, 562-63, 565
Tebourba 465-68, 470
Tedder, Arthur 408, 629, 754, 766, 841-42
Tellü'l-Eysa 411
Temeşvar 809
Templer, Gerald 732
Templeton Geçidi 489
Tenasserim 321
Tennessee 297
Teoriler Muharebesi 221
Terek Nehri 347, 354
Terek Vadisi 348
Terhune-el-Hums 549-52
Termini 635
Termoli Limanı 646-47
Terni 651
Thala 560-63, 565
Thames Nehri 126, 148
Thameshaven 144
The Times 23, 108, 299
Thelepte 559, 571
Thoma, von 240, 409, 416
Thomas 209
Thomas Stone 445
Tiddim 715
Tiflis 346-48
Tihoretsk 358
Timoşenko 227, 340, 675
Tinian Adası 856-58, 860
Tippelskirch 801-802
Tirpitz 528, 534, 538, 952
Tisa Nehri 810
Tito 810
Tivoli 626
Tobruk 162-63, 169, 178, 235, 237-40, 242-48, 252, 254, 256, 258-59, 264-65, 267, 269, 273, 373, 377-80, 390, 425, 551
Tobruk Limanı 235
Toem 854
Togo 298-99
Tojo, Hideki 285, 861, 962
Tokyo 31, 288, 292, 472-76, 484, 875-76, 959-60, 963
Tokyo Ekspresi 495
Tokyo Körfezi 969
Tolbukhin 678, 795, 808, 810-11
Tomaszow 41
Torun 927
Toulon 452, 455
Toungoo 885
Tournai 777
Tours 120
Toussaint 625
Tovey 519-22, 541
Toyoda 857-59, 862, 864
Trablus Limanı 554
Trablusgarp (Trablus) 164, 166-68, 181, 236, 241, 272, 364, 369-70, 421-22, 451, 460, 463, 547, 549-53, 635, 986
Trafalgar 299
Trakya 185, 187
  Güney Trakya 185
Transilvanya 798, 810
Transilvanya Alpleri 792
Trasimene 742-43
Trenchard, Hugh 315, 815-20
Trident Konferansı 428, 689, 830, 836, 881

Trier 897
Trieste 261, 375, 403, 744, 937
Trigh Capuzzo 257, 268, 365, 371-72
Trigh el Abd 256, 264
Trigno Nehri 647, 650
Trincomalee 326
Trinidad 529
Trobriand Adaları 693, 695
Trois Ponts 909, 914
Trondheim 71, 75, 80-81, 85-88
Troubridge, Thomas 433
Truk Adası 476, 491, 692, 694, 708, 851, 857
Truman 427, 961-63, 965-68
Truscott, Lucian K. 732, 933
Truva Atı 894
Tserkov, Byelaya 787
Tsingtao 281
Tuapse Limanı 346-47, 349, 659
Tuck, Pinkney 449
Tug Argan Geçidi 172
Tuker, Francis 576, 579-80, 588, 590, 730
Tukums 804, 807
Tulagi Adası 475-76, 490-92, 495
Tummar 160-61
  Batı Tummar 160
  Doğu Tummar 161
Tuna Nehri 185, 792, 808, 810-11
Tunus 314, 364, 421-23, 428-29, 431, 449, 451-53, 455, 457, 459-70, 547, 550-56, 559, 565, 570-71, 584, 587, 589, 595, 598, 600, 605, 607, 630, 644, 655, 668, 988
Tunus (şehir) 431, 451, 459-70, 547, 552, 566, 570, 583, 585, 589-93, 598, 605, 620, 645
Turner, Kelly 950-51
Turner, Richard 705
Turnu-Severin 808
Tytarskari Adası 61

Udenbrath 906
Udet 133
Ukhrul 715-16
Ukrayna 206, 227-28
  Güney Ukrayna 207
  Kuzey Ukrayna 207
Ulm 758
Uman 791
Umutsuz Muharebe 404
Urallar 204, 336-37, 671
Uruguay 511
Ushijima 949, 953
Uso Nehri 746
Uzakdoğu 24,209, 251, 275-90, 298, 300-301, 309, 312, 319, 504, 525, 688, 826, 963, 965, 989

Üçlü Pakt 202-203, 284
Üçüncü Cassino Muharebesi 733
Ümit Burnu 156, 324

Vaerst, von 593
Valiant 641
Valmontone 735, 737-39
Vandegrift, Alexander A. 492
Vardar 187
Vardar Vadisi 187
Varşova 39, 42-44, 206, 218, 787, 790, 801, 803-804, 806, 922-24, 927
Vasilevsky 356, 922
Vatikan 622
Vatutin 356, 360, 662-63, 676-78, 680, 682, 684, 787-88, 790
Velikiye Luki 667
Vella Lavella Adası 697
Velletri 739
Venedik 936-37
Veneto 741
Venezia Hattı 936
Venezuela 32
Ventnor 140
Verdun 300, 351, 769
Verona 936
Versay 890, 895
Versay Antlaşması 281
Verviers 903
Via Emilia 934
Vian 78, 521
Viborg 66
Vichy 284, 430-31, 436-37, 439, 449-51, 521
Vickers-Armstrong (fabrika) 146
Victor Emmanuel 644, 740
Victorious 521
Vietinghoff, von 207, 624, 633, 640-41, 6447, 728, 746, 933-37
Vietri 637, 639

Vigau 304
Viipuri 66, 798
Vilkaviskis 807
Villeneuve 198
Villers-Bocage 753
Vinnitsa 788
Virginia 433
Visayan Denizi 958
Vistül Nehri 39, 41-43, 207, 803-804, 806-807, 919, 922, 924-25, 927
Vitebsk 225, 681, 800-801
Viyana 10, 741-44, 944
Vogelkop Yarımadası 853, 856
Volga Nehri 201, 337, 339, 343, 347, 350, 454, 456
Volkhov Nehri 796
Volksgrenadier 909-19
Volkssturm 927
Volturno Nehri 625, 642, 646, 648
von Arnim, Jurgen 469, 547, 554, 556-57, 559-61, 566-68, 570, 577, 581, 583, 585-88, 591, 593
Voronej 342, 354, 360, 662-63
Voronov 356
Vosges 900
Vulcan 589
Vuoksi Nehri 68
Vyazma 230-31, 667

Wadi Akarit 552, 574, 577-79, 581, 591
Wadi Zigzaou 574-75
Waffen SS 905-906
Wainwright 306
Wakde Adası 854
Wake Adası 296
Wake-Walker 520
Walcheren Adası 773
Waldenburg, von 625
Walker, F.J. 536
Walney 444
Walter, Hellmuth 537
Ward, Orlando 572
Warlimont, Walter 53, 56, 115-16, 125, 167, 756
Warspite 85, 641-42
Warta 41, 927
Warta Nehri 927
Washington 286, 296, 298, 305, 423-25, 429, 454, 490, 497, 532, 621, 689, 703, 747, 962, 969
Washington Deniz Silahsızlanma Antlaşması 282
Washington Deniz Silahsızlanma Konferansı 282, 519
Washington Konferansı *bkz.* Trident Konferansı
Wasp 491, 494-95, 950
Waters, John K. 444, 465
Wau Havaalanı 694
Wavell, Archibald 156-57, 160, 163, 166, 168, 173, 176-77, 189, 236-38, 240-42, 244-45, 249, 254, 312, 321-22, 325, 499, 501-502, 507, 710
Webster, Charles 817
Wedemeyer, A.C. 878, 882
Weichs, von 186, 207, 336
Weight Adası 140
Wesel 942
Weser Nehri 897
West Virginia 297
Westphal 600-601, 625-28, 654-55, 780-81
Wewak 702, 853-54, 955
Weygand 105, 107-109, 112, 119-21
Weymouth 110
Wheeler 293
Whitehall 315
Wilan 801-802
Wilfred 81
Wilson, Horace Maitland 17, 160, 181, 734, 740-41, 747
Wiltz 908
Wingate, Orde 176-77, 503-505, 711-14
Wislok 42
Wissant 139, 147
Witzig 97, 462, 464
Wolff, Karl 937
Wood, John S. 768
Woodlark Adaları 695
Wöhler 207
Wright, Jerauld 438
XVII Numaralı Plan 99

Yablonica Geçidi 792
Yaeju-Dake 953
Yahudiler 504, 933
Yalta Konferansı 963
Yamaguchi 485
Yamamoto 276, 286, 289, 291, 472, 475, 479-80, 482-85, 496, 694-95

Yamaşita 307, 313, 862, 864, 873, 875, 957-58
Yamato 479, 485, 855, 863, 865-66, 869, 951
Yamethin 885
Yampol Nehri 791
Yap Adası 861
Yavata 959
Yedi Yıl Savaşları 944
Yeni Britanya Adası 476, 693, 697, 699, 702, 955
Yeni Georgia 692-93, 695-97
Yeni Gine 472, 475, 478, 486, 488, 491, 495, 687-89, 692-95, 699-702, 851-56, 858, 861, 955-56
Batı Yeni Gine 699
Yeni Harekât Politikası 699, 705
Yeni Hebridler 496
Yeni Kaledonya 31, 472
Yeni Zelanda 418, 729
Yeni Zelandalılar 156, 187, 191-93, 260, 269, 380, 391, 393, 390, 403, 418-19, 549, 576, 694, 937
Yıldırım Savaşı (Blitzkreig) 37, 84, 152, 890, 902, 979, 982
Yokoyama 957
Yorkshire 141
Yorktown 476-78, 480, 483, 950
Yugoslavlar 187, 190, 408, 937
Yugoslavya 184-87, 190, 209-11, 214, 808-11
Yunanistan 48, 166-68, 181, 183-85, 187-90, 202, 208-11, 227, 602-603, 622, 809-10, 986
Yunanlar 163, 166, 181, 184, 187, 189-91, 209-10, 408, 637
Yunnan Eyaleti 501, 711, 881

Zaafran 269
Zakharov 800-801
Zangen, von 728
Zaporojye 681
Zeitzler, Kurt 352-53, 667
Ziegenberg 899
Ziegler 556-57
Zubza 716
Zuiho 496, 871
Zuikaku 476-77, 480, 494, 871

1919 yılında, Birinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren Versay Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla, geride bırakılan dört yıllık yıkımın "bütün savaşlara son veren savaş" olarak anılacağı ve uygarlığın bir daha asla böyle bir yok edici çılgınlığa teslim olmayacağı temennisi bütün dünyada akıllara kazınmıştı. Ne var ki sadece yirmi yıl sonra çapı, dehşeti ve yok ediciliğiyle 1914-18 yıllarını kat be kat geride bırakan ikinci bir küresel savaş patladı. Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkan Almanya ile Rusya'nın içine savrulduğu devrimci radikalizm, muzaffer tarafta yer almalarına rağmen haksızlığa uğradıklarını düşünen İtalya ve Japonya'nın saldırgan revizyonizmi; bütün dünyayı sarsan 1929 ekonomik krizi ve imparatorlukların yıkılması ardından zincirinden boşanan militan milliyetçi yahut sosyalist ideolojiler bu felaketi adeta kaçınılmaz kılmışlardı. Birinci savaşta ortaya çıkan topyekûn savaş anlayışı, kitle imha silahları ile stratejileri ve totaliter yönetimler neticesi, 1945'te silahlar sustuğunda, dünya nüfusunun yaklaşık yüzde üçüne tekabül eden 60 milyondan fazla insan ölmüştü. Bu, tarihteki en ölümcül savaştı.

20. yüzyılın nevi şahsına münhasır ünlü askeri tarihçisi ve savaş teorisyeni Basil Liddell Hart, ölümünden kısa süre sonra basılan bu belki de en ünlü kitabında, İkinci Dünya Savaşı'nın askeri tarihini yıl yıl ve cephe cephe ele alıyor. Eser ilk Türkçe baskısından on yedi yıl sonra, baştan aşağı gözden geçirilmiş çevirisi ve orijinal eserde bulundukları halde bu ilk Türkçe baskıda yer almamış olan toplam kırk adet haritasıyla birlikte, İkinci Dünya Savaşı'nın bitişinin yetmişinci yıl dönümünde yeniden okurlarla buluşuyor.

Basil Liddell Hart (1895-1971), Paris'te doğmuş bir İngilizdi. Birinci Dünya Savaşı'nda Büyük Britanya ordusuna gönüllü olarak katıldı ve üç kere yaralandı. İyi eğitimini ve entelektüel yönünü takdir eden ordu komutanlığı tarafından talim ve taktik bölümüne atandı; piyade talimleri için birçok el kitabı hazırladı ve tankın mucitlerinden General J. F. C. Fuller'in öğrencisi oldu. Zehirli gaz yüzünden bozulmuş olan sağlığı sebebiyle 1927'de Yüzbaşı rütbesiyle ordudan ayrıldı ve kendini, ömrünün sonuna kadar, askeri tarih ve strateji üzerine eserler vermeye adadı. Yazdığı toplam yirmi üç kitaptan Türkçeye çevrilmiş olanlar: *Birinci Dünya Savaşı Tarihi, İkinci Dünya Savaşı Tarihi, Strateji: Dolaylı Tutum* ve *Alman Generalleri Konuşuyor* (2 cilt).

KDV dahil fiyatı
55 TL